

HIEDELMEK, HAGYOMÁNYOK, BABONÁK

A VILÁG MINDEN TÁJÁRÓL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ROSTA ERZSÉBET ÉS RÁBAL ATTILA

**HIEDELMEK,
HAGYOMÁNYOK,
BABONÁK**

A VILÁG MINDEN TÁJÁRÓL

Rosta Erzsébet – Rábai Attila

- a, á -

ABLAK ■ Az ablak a belső és a külső világ, valamint a földi lét és a túlvilág közötti kapcsolat kifejezője. A nyitott ablak az Isten igéjére való nyitottságot jelképezi, míg a keresztoszlatú ablak Krisztus eljövendő szenvedéseire utal. A gótikus építészeti stílusban a három kisívű ablakkal megbontott nagy ívű ablak alakzatban az egy Istenben lévő három személy, a Szentháromság képe jelenik meg. A Madonna-képeken a zárt ablak Mária szüzességének szimbóluma, mivel az üvegen anélkül halad át a fény, hogy megsértené.

Az ablak a ház szemeként kémlelve figyel, hogy időben észrevegye, merről jön a veszély és a gonosz. A ház ablakai a látható és a láthatatlan, a nyitott és a zárt, a biztonságos és a veszélyes világ szimbolikái. A látáson kívül a fényt és a világosságot jelképezik. Az ablakok válaszfalat alkotnak a valóságos és a szellemi világ között, kitörési lehetőséget nyújtanak az ismeretlenbe, és kilátást a semmibe. A fény és az isteni üdvösség közvetítői.

Az ablak helye a szerelmi találkozásoknak, rajta keresztül pillantják meg a lányok jövődöbelijüket. Az ablak titkos bejárat a kedves házába és az utolsó határ, amelyen túl már egymáséi lehetnek.

A néphagyomány az ablakot a halállal hozza kapcsolatba. Megfelelő praktikával azonban félre lehet vezetni a "kaszást", feltehetően ezért vált gyakorlattá, hogy a halottat az ablakon keresztül adják ki. Még ma is él az a szokás, hogy a halál pillanatában az összes ablakot kinyitják, hogy a lélek akadálytalanul távozhasson a házból, majd kis idő múltán ismét becsukják őket, hogy a halott szelleme vissza ne jöhessen kísérteni.

A Törökország keleti részén található anatóliai falvakban a haláleset bekövetkeztekor az ablaknyitás teszi lehetővé, hogy Izráil más néven Azráil, a halál angyala, aki Allah szolgájaként a mennyben él, távozhasson, és helyére angyalok jöjjenek. A török parasztok egykor a tárgyak jelzéseiből baljós jeleket olvastak ki. Ha például az ablak beszorult, halálfélelem szállta meg a ház lakóit. Halált jósoltak az ok nélkül kinyíló ajtók, ablakok is.

A lakóház biztonsága érdekében és a halál félrevezetésére az ablakok valaha befelé, a kertre, az udvarra nyíltak, de mióta az ablakok többnyire az utcára néznek, a külső ablakokat sok helyütt mágikus faragásokkal díszítik, így védelmezve a ház lakóit a démonok ellen. A bajorok karácsony éjjelén a gonosz szellemek elriasztására ablakaikban mécseset gyújtanak, ugyanebből a célból más helyütt Szent János napján koszorút akasztanak az ablakra.

Az emberi lélek az ablakon keresztül tud kapcsolatot teremteni a Nappal, az égitestekkel, az istennel. A zsalukra gyakorta festenek emberi szemet mintázó Napot, vagy félhold alakú Holdat. Az ablakban, mint jellegzetes színhelyen tűnnek fel, jelennek meg az istenek, a hősök, hadvezérek, színészek, bábfigurák, varázslók, papok.

Az ablakhoz fűződő babonás hiedelmek elsősorban előírásokat, tilalmakat tartalmaznak. Nem szabad az ablakból halottas menetet nézni, gyermeket az ablakon kiadni, az előbbi a szemlélődő, míg az utóbbi a gyermek közeli halálát okozhatja. Ha valaki ablaküvegen keresztül először pillantja meg az újholdat, ki kell fordítania a zsebeit vagy a kezításkáját, és kiszedni belőlük minden ezüst tárgyat, ezáltal a következő napokban jól fognak menni a dolgai. Szent György napja előtt nem szerencsés ablakot nyitni, mert a vetést elveri a jég.

A szegedi öregek szerint nem jó az ablakot éjszakára nyitva hagyni, mert a halottak ilyenkor tartják a miséjüket, búcsújukat, és könnyen betévedhetnek. A felvidéki szlovák falvakban az a szokás járta, hogy a karácsonyi vacsora előtt az ajtófélfára, ablakra a gazda, vagy a gazdasszony fokhagymával keresztet rajzolt, nehogy a gonoszok bejöjjenek. Ebbe a képzetkörbe tartozik az a tápéi hiedelem is, hogy karácsony böjtjén, de főleg éjszakáján nem jó senkiért sem az ablakon beszólni, mert a következő esztendőben meghal a családból valaki.

A néphit szerint az ablak gyógyerővel bír; elmúlik a szemölcs, a sömör és más bőrelváltozás, ha az ablakra lecsapódott párával kenegetik. Ez a begyulladt szem esetén is hatásos gyógymód.

A kínai feng shui tanítása szerint az ablak a szemek állapotáról, valamint fizikai és belső látásunkról árulkodik. Az ablaknak kisebbnek kell lennie, mint a bejárati ajtó. Az eredményes munkavégzéshez nem szabad se szemben, se háttal lenni az ablaknak. Szemben ülve sokszor elkalandozik a figyelmünk, ha pedig háttal vagyunk, akkor hiányzik mögülünk a biztonságot jelentő támasz, és határozatlanná, bizonytalaná válhatunk döntéseinkben és munkánkban egyaránt.

Az álmok jelentését értelmező pszichológusok szerint az ablak az álmodó külvilággal való kapcsolatáról árulkodik. A nyitott ablak jó esélyt ad arra, hogy a vizsgált személy sok új kapcsolatot alakítson ki a közeljövőben.

Az álomfejtők fantáziája ettől lényegesen fejlettebb, értékelésük sokkal részletesebb. Az ablakkal álmodót – ha büntető eljárás alatt áll – felmentik a vád alól. Ha az álomban látott ablak nyitva van, hidegre fordul az idő; ha törött, a tervezett utazást el kell halasztani. Pletykázás miatt alaposan megszidják, akinek az ablakzár látványa marad meg az álmából. Nem ajánlatos vásárba mennie annak, aki álmában kimászik az ablakon; aki viszont kiesik, jól teszi, ha óvatos lesz, mert nagy veszedelemre számíthat. Az észak-afrikai araboknál viszont, ha az ember álmában egy ablakon át távozik, az ügyeinek szerencsés fordulatát jelzi; ám ha az ablak szűk, és nehéz kijutni rajta, ez arra

inti, hogy nagy nehézségekkel kell megbirkóznia. Muhammed an-Nefzawinak a középkori arab világ szerelmi kultúráját bemutató, *Az illatos kert* címen megjelent művében az ablak átvitt értelemben a nőre emlékeztet. Következésképpen, aki magát álmában ablakon bepillantani látja, és az ablak új, jó állapotban lévő, biztos lehet benne, hogy fiatalasszonyt vagy szüzet kerít hatalmába. Ha viszont az ablak lestrapált, kopott, az asszony öreg lesz.

ABROSZ ■ Lásd: asztal, karácsony

ACHÁT ■ Az achát nagy hatású kő, védelmez a varázslatoktól, a mérgezésektől, megoltalmaz a szemveréstől, a balesetek bekövetkeztétől, sőt az angolok szerint a villámcsapásoktól is. Birtokosát vakmerővé, bátorrá teszi, elhárítja az ellenség csapásait, és győzelemre vezet. Képes felfedezni az elrejtett kincs helyét, lehűteni a forró vizet. Ha az ekéhez erősítik, vagy kertészkedők viselik, garantálja a jó termést.

Az óegyiptomiak az achátot már 3000 évvel ezelőtt, amulettként viselték, amelyről feltételezték, hogy nemcsak a villámok ellen véd, hanem a vihar káraival szemben is hatásos, sőt a beszédhibás férfiak beszédképességén is javít.

A német természettudós, filozófus és püspök Albertus Magnus (1193-1280) szerint: "Hogyha ki akarod kerülni a veszélyt, és úr akarsz lenni mindenkin, ha azt akarod, hogy szíved sohase remegjen, használd az aghates követ! Bizonyos távoli szigeten található a fekete-eres kő, és aki viseli, mindenkinek kedves, azt mindenki szereti."

A hiedelem szerint az amulettként viselt achát csillapítja a lázat, javítja a látást, erősíti a fogakat, elállítja a vérzést, enyhíti a szemgyulladást és a bőr irritációit. Ezen kívül kiszívja a rovarcsípés és hüllőmarás mérgét. Növeli a szaporodóképességet. Az egészség kövéként az achát gyógyhatása az agyra, a belekre, emésztésre, fekélyekre, a hormonháztartásra, az idegekre és a fogínyre is kiterjed. Méregteleníti a szervezetet.

Az achát pszichikailag kedvezően hat a depresszióban és letargiában szenvedőkre. Boldogságérzetet kelt. Elűzi a kínzó látomásokat. Viselőjének súlyos betegségektől mentes, hosszú életet biztosít. Ha nyelv alá helyezik, megszünteti a szomjúság érzetet, párna alá téve, pedig nyugodt alvást garantál.

A fekete achát nyereményeket hoz a szerencsejátékokban, sikert a nőknél, a nőknek a férfiaknál. A vörös achát épséget, egészséget biztosít, védelmez a skorpióktól, a kígyóktól, a rontásoktól és a villámlástól.

Szerencsét hoz a Bika jegyűeknek, és azoknak, akik a nyár június havában jöttek a világra. A leghatásosabb ezüstbe foglalt achát gyűrűt hordani, ebben az esetben viselői nemcsak egészségre és hosszú életre számíthatnak, hanem jómódra is. Károsan hat azonban viselete a Halak szülöttjeire.

ÁDÁM ÉS ÉVA ■ A zsidó-keresztény valamint az iszlám hagyományban isten teremtette meg az első férfit, a hatalmas termetű Ádámot és az első nőt, Évát. Ettől a pártól, Ádámtól és Évától származunk mindnyájan. Ők a házasság első képviselői.

A Bibliában Isten a teremtés hetedik napján a saját képmására alkotta meg az embert férfinak és nőnek. Ennek egyik judaista változata úgy szól, hogy Isten, vagyis Jahve, a föld porából és az élet leheletéből teremtette meg Ádámot, s hogy ne legyen egyedül, álmodta bocsátott rá, és amikor elaludt, kivette egyik bordáját, és belőle hozta létre a társát, Évát. Az asszony megalkotásával ezt mondta Isten: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá.”

Kezdetben mindketten ártatlanságban éltek a Paradicsomban, ám Éva engedett a gonosz kígyó csábításának, evett a jó és a rossz tudás fájának tiltott gyümölcséből, és azt megkóstoltatta férjével is. Amint az Úr észrevette, hogy megszegték tilalmát, kiűzte őket az Édenből. Ezt követően az asszonyt másodrangúvá sorolta, és a gyermekszülés fájdalmával sújtotta, míg a férfit mindennapos fáradságos munkával büntette. A Föld leendő embereit pedig megfosztotta a halhatatlanság birtoklásától. Hiába bánták meg bűnüket, a kígyó, vagyis a sátán ismételten megkísértette Évát.

Első gyermekük, Káin világra jöttékor Ádám így szólt: „Isten segítségével embert hoztam a világra.” Aztán újabb fia született, Ábel. Az elsőszülött Káinból földműves lett, Ábelből juhász. A róla szóló hiedelmek szerint Ádám 130 évesen is nemzett egy fiút, Séthet, aki születése után még 800 évig élt, eközben sok fia és lánya lett. Halála után hat nappal halt meg Éva, aki előzőleg arra kérte gyermekeit, véssék fel egy kőre szüleik, az első emberpár történetét.

Az első asszony teremtésének népi magyarázatai meglehetősen hasonlatosak a zsidó-keresztény és az iszlám elbeszélésekhez, miszerint Isten azért vette ki Ádám oldalbordáját, hogy létrehozza Évát. A népképzelet ezután a történetet már másként folytatja: amikor Ádám a seb begyógyításához fogott, a kiemelt bordát letette, melyet egy arra somfordáló kutya rögvest felkapott. Isten el akarta kapni a kutyát, azonban csak a farkát sikerült megkaparintania, ami tőből leszakadt. Ebből a farkból teremtette meg Isten a nőt, vagyis az asszonyt. Azóta mondják az asszonyokról, hogy bolhásak és képtelenek megtartani a rájuk bízott titkot, tehát teljesen mindegy, hogy egy kutya farkára kötik a titkot, vagy elmondják egy asszonynak. Egy másik változatban a kutya helyett macska szerepel.

A következő elbeszélés is némileg összevág az eredetivel, de ez esetben Ádám és Éva testét Isten egyszerre gyúrta és formálta meg. Mikor Ádám alakjával elkészült kitétte száradni, és hozzáfogott Éva teremtéséhez, de ekkor odaszaladt egy kutya, aki elvitte Éva bordáit.

A muszlim hagyományban Izráil – a későbbi halál angyala ekkor még csak egyszerű angyal – ásta ki a földből az agyagot, ami az első ember, Ádám megteremtéséhez kellett.

Noha a Korán még név szerint nem említi az első nőt, Havvát (vagyis Évát), a muszlim változat szerint Ádámot úgy tudta rávenni a tiltott gyümölcs megkóstolására, hogy előtte bort itatott vele. A Paradicsomból való kiűzetésük után Ádám és Havvá Mekka közelében találkoztak, ahol halálukig éltek és ott vannak eltemetve.

ADVENT HETEI ■ Az advent kifejezés latin eredetű, az érkezés, bekövetkezés jelentésű adventus szóból származik. Adventus Domini pedig az Úr eljövételét jelenti. Az advent tulajdonképpen a karácsony várásának, az ünnep előkészületeinek az időszaka, mely a Szent András napját (november 30-át) követő vasárnapkal kezdődik.

Valamikor az advent kezdetét éjféli harangszó jelezte, ekkor kezdődött az egyházi év is. Az advent hetei alatt a vallásos emberek hajnali – ún. aranyos vagy angyali – misékre jártak, és szigorúan böjtöltek. A karácsonyi előtti böjtöt először Perpetuus tours-i püspök (461-490) rendelte el, akkor ez november 11-étől (Szent Márton napjától) volt érvényben. Az adventi időszakot a Tours-i Zsinat (567) vezette be.

Az advent heteihez, elsősorban a keresztény országokban, különféle népszokások kapcsolódnak, az egyik legismertebb, a fenyőből, örökzöldből készített adventi koszorú, melynek négy gyertyáját az adventi hetek négy vasárnapján kell meggyújtani. Úgy tartják, hogy a gyertya lángja, Jézus fénye. A fehér gyertyák a tisztaságot szimbolizálják, a lila gyertyák a bűnbánatra figyelmeztetnek. A koszorúkat díszítő vörös és arany szalagok, az életet jelképezik.

Az adventi hiedelmek közül jó néhány kötődik a hajnali miséhez: például, ha a hajadon lány azt kívánja, hogy farsangkor sok hódolója legyen, a hajnali misére hívó harang köteléből kell levágnia három kis darabot, melyeket aztán, ha belefog a hajába, elképzelése teljesedni fog. Az Alföldön a lányok a hajnali misére hívó harangszóra mézet, vagy cukrot esznek, hogy megédesítsék szájukat, így óhajtják leendő férjüket magukhoz édesgetni. Az erdélyi magyarok – megakadályozandó, hogy az állati bőrbe bújó boszorkányok bejussanak a házukba, és ott rontást kövessenek el – a ház valamennyi ablakát, ajtaját valamint az ólakat bezárják a hajnali mise idejére.

Advent ideje nemcsak a karácsonyi felkészülésé, meglehetősen jó alkalom adódik a különböző varázslásokra, amelyekhez segítségül az egyház szentjeit hívják, például december 4-én Borbálát, 6-án Miklóst, 13-án pedig Lucát. Mindeközben arról sem feledkezhetnek meg, hogy advent heteiben – advent vasárnapjától Vízkeresztig – a római katolikus egyház tiltja az ünnepélyes esküvőt.

AGÁRKOSBOR ■ A többnyire kettősgumójú kosborfélék mágikus hatásuk miatt az ókortól ismertek és kedveltek. Az agárkosbor egyik gyökere hosszúkás, a másik kerekded, ezek látványáról alakult ki az a hiedelem, hogy a hosszabbik gyökérből

nyerhető szer a férfi nemzőerejét növeli, míg a gömbölyű gyökérből készített meghosszabbítja a női orgazmust, és elősegíti a fogamzást.

Indiában az áyúrvédikus orvosok az ondószaporulat érdekében az agárkosbor gyökeréből készült ital fogyasztását ajánlják. Angliában, Törökországban, Kínában és Afrika egyes területein a férfiak, mint serkentőszert, manapság is előszeretettel használják szerelmi bájitalnak.

Főzetét a görög férfiak a szenvedély italaként fogyasztották, amitől azt remélték, hogy igazi Priaposzá, a természet nemzőerejének nagy falloszú istenévé válnak. Az óriás falloszú Priaposznak Görögországban most is nagy a kultusza, gyakran ábrázolják amuletteken, szobrokon, domborműveken, falfestményeken, síremlékeken, amint egyik kezében gyümölcsös vagy zöldséges kosarat tart, vagy a földet támasztja, miközben a másik kezével a falloszát markolássza.

AGÁVÉ ■ Lásd: növényi ajzószer

ÁGY ■ Elterjedt szokás költözéskor első bútorként az ágyat bevinni az új otthonba. Nem mintegy, hogy hová kerül, hol helyezik el a szobában, többnyire azt tartják helyesnek, ha az ágy a láb felőli részével nem az ajtóra, néz, mert ellenkező esetben a gazdája hamarosan halottként, lábbal kifelé fogja elhagyni a házat. Ha viszont az, ha az ágy feje néz az ajtó irányába, akkor az a baj, hogy az alvóra nem tud vigyázni az őrzőangyala. Az sem jó, ha valamelyik ablak felé tájolják az ágyat. A hiedelem szerint, ha az ágy észak felé mutat, hosszú életet, ha délre rövid életet, ha keletre néz, gazdagságot, ha nyugatra tájolták, utazást jelez előre. Más értelmezés szerint rossz ómen, ha az ágyat északi vagy déli irányban helyezik el. Viszont sokan állítják, hogy akkor lehet jó mélyen aludni, ha az ágy fej felőli része északra néz, a lábak pedig déli irányba mutatnak.

Az ágnak mindig ugyanazon az oldalán kell felkelni, mint amelyiken az ember lefeküdt, az ezzel ellentétes lefekvés vagy felkelés rosszat jelent. Amikor valaki beveti az ágyat, nem szabad félbehagynia az ágyazást, mert különben álmatlan éjszakája lesz benne. Idegen tárgyakat nem szabad elhelyezni más ágyára, mert ezek elviszik az ágy tulajdonosának nyugalalmát. Nemcsak a nyugalalmát, hanem kilenc napig az álmát is elveszik annak, akinek az ágya alatt előzőleg söpörtek.

Lakodalmom után a menyasszony a ruháit és hozományát rejtő díszes láda mellett a lányos házból az új otthonába – párnástól, dunyhástól – az ágyát is magával vitte. A menyegzőt követően az új pár ágyára egy szép kis gyereket fektettek, hogy hamarosan nekik is ilyen szép kis gyerekek szülessen. A gyermekágyas asszony ágya alá fokhagymát, vastárgyat, seprűt, szentelt tárgyakat tettek, hogy megvédjék az újszülöttet és anyját a gonosztól.

Ha valaki ágytakaró vagy paplan készítésébe kezd, feltétlenül fejezze be, mert különben sohasem fog megházasodni. Ha ágyazás közben leesik a párna, váratlan vendég fog érkezni. Aki félbehagyott munkát tesz ágyára, azt sohasem fejezi be.

A thai emberek óva intenek attól, hogy bárki keresztbevetett lábakkal aludjon, mert ez a fulladás érzetét keltheti álmában. Nem szabad fekvésnél, a karokat keresztbe tenni a homlokon, mert senki sem fogja szeretni az illetőt. Nem jó meztelenül aludni, mert az alvó őrangyala ezután nem nyújt védelmet. Fekvés közben nem ajánlatos enni, mert aki így tesz a következő életében kígyó lesz. Nem szabad: a küszöbhez közel aludni, mert fojtogató érzése lesz az embernek; az egyik térdet felhúzva lefeküdni, mert egy gonosz démon kiszívja az ember véréét; a ház gerendája alatt vagy a padlóréseken feküdni, mert egy szellem veszi birtokba azt, aki, így fekszik. Elragadják az ember lelkét a szellemek, ha kora este fekszik le aludni, és nem fog felébredni az, aki akkor alszik, amikor a nap lemenőben van. Buta lesz az, aki elalvás előtt könyvet olvas. Aki konyhában alszik, aggszűzzel vagy agglegénnyel köt házasságot. Aki fekvé számlolja a csillagokat, annak megrövidül az élete.

A japánoknál nem szabad a gyékényszőnyegre (tatami) terített, ágy helyett használható matracra (futon) úgy lefeküdni, hogy a lábak dél felé, a párna pedig északra nézzenek, ugyanis ez a halottak pozíciója a buddhista temetőben. De az sem jó, ha a futont a tatami szélére terítik, mert balszerencsét hoz az emberre.

Az indonézerek szerint, akinek lelki problémái vannak, ne ágyon aludjon, hanem padlón. Tiszta, fehér ágyról álmodni a veszekedések végét jelzi. A beágyazásról álmodó asszonynak hamarosan új szeretője lesz. A marokkói zsidók szerencsét hozónak tartják azt, ha a menyasszony ágyán lányok virrasztanak.

AJÁNDÉKOZÁS ■ Lásd: esküvő, karácsony, karácsonyi ajándékozás, születésnap

AJTÓ ■ Vízkeresztkor (január 6-án) egy régi egyházi szokás szerint, sok helyütt tartanak házszentelést, melynek során szenteltvízzel spriccelik be a falakat, és tömjénnel füstölik körbe a házat. Ezt követően a házigazda, a pap vagy a kántor feldíszíti koszorúval az ajtókat, még az ólak ajtajait is, és szentelt krétával felírja a három király: Gáspár, Menyhért és Boldizsár nevét, vagy azok G, M, B kezdőbetűit. A népi képzelet szerint ez áldást hoz a ház lakóira és az állatokra, mert a gonoszt egész évben távol tartja.

Az emberek az ajtók külső felére akasztott koszorúknak bajelhárító képességet tulajdonítanak, különösen akkor, ha azokat fenyőfa-, boróka ágából, vagy orbáncfűből készítették, s köréjük piros szalagot kötnek. Az ajtók belső oldalára, hogy a boszorkányok bejövételét megakadályozzák, házi áldást tesznek, vagy különböző állat – szarka, denevér, bagoly – tetemet szögelnek fel, de a lópatkót vagy a lólábat is hatásosnak vélik.

Románia északi részén lévő Borca környékén a gonosz szellemek távoltartása érdekében az emberek május elsejének előestjén egy ott honos tüskés szárú, sárga virágú csokrot akasztanak ajtajuk fölé. A virágcsokor május elsején egész nap az ajtón marad. A vallásos történet úgy szól, hogy az üldözői elől Jézus egy házban rejtőzött el, amit észrevett egy őr, és megjelölte a házat egy virágcsokorral. Másnap reggelre azonban csoda történt, mert az utca valamennyi házán virágcsokor díszlett, így a katonák nem tudták eldönteni, hol is bújtatták el Jézust.

A néphit szerint távol tartja a gonoszt, ha szárított **békát**, vörös- vagy **fokhagymát**, nadragulyát, vagy pedig vörös posztódarabkát rejtenek az ajtó alá, nem érheti ekkor szerencsétlenség, betegség, rontás vagy halál a házat, s éjjel a **boszorkány** se tud bejutni. Ugyancsak a boszorkányok elleni hatásos praktikának tartják, ha Szent György napján a kulcslyukba nyúlhajat kennek; ha a küszöbre seprűt állítanak; ha az ajtót gatyamadzaggal kötik be, vagy ha az előtte lévő területet szenteltvízzel spriccelik fel. A jó termés érdekében Luca napján, az ajtóhoz gyümölcsöket szórnak, vagy dobálnak.

A babonás emberek szerint, éjszaka nem szabad az ajtó mögött üldögdélni, mert aki ilyet tesz, rosszhírbe keveredik. Aki az ajtófélfába beveri a könyökét, vagy akinek az ajtaja magától kinyílik, hamarosan vendég érkezétre számíthat. De ha az ajtó magától becsukódik, nem fog jönni a vendég. Aki visszafordul az ajtóból, otthon hagyja a szerencsáját. Ilyenkor néhány másodpercre le kell ülni, hogy elillanjon az átok.

A törököknél balszerencsét hoz, ha a házból nem azon az ajtón távoznak, amelyen bejöttek. Náluk szerencsét hozó az ajtóval szemközti ülőhely, viszont háttal ülni a tűzhelynek, nagyon szerencsétlen. A kínaiak óva intenek attól, hogy valaki háttal álljon az ajtónak. Az indonézok, hogy megvédjék családjukat a rossz szellemektől, a bejárati ajtó fölé vörshagymát, csilit és kurkumát tartalmazó tasakot akasztanak fel. Az angoloknál rossz ómen, ha a bejárati ajtó nem az utcára néz, és ha a bejárati ajtót nem arccal az ajtó felé fordulva csukják be.

A galíciai zsidók járvány idején csak annak nyitottak ajtót, aki hármat kopogott.

Ha az ajtó kilincse meglazul az ember kezében, amikor ki akarja nyitni az ajtót, bocsánatot kell kérni az ajtótól, mert különben megghiúsulhat a tervének megvalósítása, amelybe belefogott, vagy belefogni készült.

AJZÓSZEREK ■ Lásd: állati afrodisziákumok, fűszerek, növényi ajzószeres,

AKÁCFA ■ Lásd: fák

AKVAMARIN ■ Ez az átlátszó vízszínű, sárga vagy tengerzöld ékkő a nyugalom, a békesség, a bizakodás, a reménység szimbóluma, növeli a lélek harmóniáját. A szív fölött hordott akvamarin fokozza a szerelem érzetét, a szeretett lényhez való tartozás

fontosságát. Fülbevalóként viselve megerősíti a szerelmet. Az akvamarin valamikor a tengerészek, a jegyesek és a misztikusok babonaköve volt. Kitűnő meditációs kő. Álmatlanság ellen kiváló, javítja a koncentrációképességet.

Az akvamarinköves ékszer elviselhetővé teszi az időjárás frontok hatását, erősíti az immunrendszert, enyhíti a szemgyulladást, segít a máj- és gyomorpanaszok megszüntetésében, megelőzhető általa a szívinfarktus kialakulása. Véd a megfázás és a torokgyulladás ellen, csökkenti a fájdalomérzetet, különösen fogfájás esetén.

Gyengíti az allergiára való hajlamot, ilyen panaszok esetén, egy éjszakán át vízben áztatott akvamarinos oldatban kell lemosni az allergiás bőrfelületet. A vízben áztatott akvamarinnal való borogatás, szemre helyezve fokozza a látásélességet, a fogra tett kő ugyancsak jó hatású. A torokfájást akvamarinos elixírrrel kell öblögetni.

Az Ikrek szerencseköve, viszont a Vízöntő szülötteinek nem ajánlott.

ÁLARC ■ Az álarc, az arcot részben vagy teljesen elfedő, különböző embert, állatot, szörnyeteget, ördögöt ábrázoló maszk. A héber maskeh szóból származó maszk viselete abból ered, hogy az ember mindig varázserőt tulajdonított az arcnak, s a felöltött maszkról feltételezte, hogy attól megváltozik viselkedése, egész személyisége. Egy másik megközelítésben az emberek azért bújtak és bújnak álarc mögé, mert félnek a rossztól, a gonosztól.

Álarcot már a kőkorszakban viseltek. A régi időkben álarcos tagjai voltak a titkos társaságoknak. Álarcot viseltek a főpapok, a kuruzslók, a japán samurájok rémisztő sisakálarcot hordtak. Jól ismertek a vívók arcukat védő maszkjai.

Az emberek szívesen öltönnék álarcot vadászatok alkalmával, az állatok félrevezetésére. Afrikában, Dél-Amerikában és Ázsiában, a férfiak szörnyeteget, vadállatot ábrázoló álarcok mögé rejtik igazi arcukat, a vadászatokon kívül pedig álarcosan ijesztgetik a nőket és a gyerekeket.

A szellemek megtévesztésére használják az álarcot a mágikus szertartásokon, vagy a temetések alkalmával a halotti maszkokat. A dél-amerikai inkák valamint Ázsia egyes népei aranyból készült halotti maszkot tettek a halottra. A római kortól halotti maszkokat készítenek az elhunytáról. Helyenként a sírra is ráteszik a halott álarcát, hogy félrevezessék a másvilág őrét, hadd higgye, hogy még mindig él a halott.

Álarcok segítségével jelenítik meg az ősoket, az elhunytakat. Beavatásoknál gyakorta hordanak maszkot, álarcosok járnak termékenységi táncot, a bő termés érdekében. Disznótorok alkalmával maszkosok kívánnak bőséget. Álarcosok riasztják el a telet, s várják a tavasz jöttét. Álarcot fedik arcukat az erőszakos bűnözők, hogy fel ne ismerjék őket.

A görög-római színpadokon a színészek a szerepüknek megfelelő álarcban léptek színre. A színházi maszkok a személytelenséget prezentálják. A maszkjáték az

angoloknál a Stuartok korában hódított, az évek során a pantomim jelenetekkel, tánccal, balettel tarkított opera műfajában is elterjedt.

A világ minden táján használják álarcot, ahol nincs álarc, ott helyette kifestik az arcot. Különösen díszes az arc festése például Pápua Új-Guineában. Külön-külön kifestik a homlokot, az orrot, az orcát, az állat, amíg az egész arc álarcszerű nem lesz.

Mindmáig megmaradtak a jelmezes bálók, megtartják a maszkos felvonulásokat, farsangi multságokat, karneválokat. Farsangkor a mohácsi sokácok elűzik a telet, Koreában, Jangdzsui álarcos táncjátékot mutatnak be. India egyik klasszikus táncának hazája Kerala, ahol a kathákalit pantomim művészek, egzotikus maszkokban táncolják. Kínában és Japánban a kabuki színházakban a színészek arcára maszkra emlékeztető álarcot festenek, hasonlóan tesznek a pantomim művészek és a bohócok is. Baden-Württemberg tartományban famaszkos farsangi multságot tartanak. A leghíresebb maskarás ünnep a brazilok híres Riói karneválja.

ÁLDOMÁS ■ Lásd: házépítés

ÁLDOZAT ■ Lásd: bárány, halottak napja

ALEXANDRIT ■ Lásd: drágakövek

ALIGÁTOR ■ Lásd: krokodil

ALKÍMIA ■ A feltehetően arab eredetű alkímia a természetet kutatta, és abból az elgondolásból táplálkozott, hogy minden égi és földi esemény a Teremtő szándéka, illetőleg akarata szerint alakul. A testi bajok gyógyítása során és a földi életből a természetfölötti létbe való átmenetre egyaránt alkímiai praktikákat alkalmaztak. Az embereknek szerencsés kimenetelű átváltozásokkal ígértek gazdagságot, fiatalságot és halhatatlanságot.

A legtöbb alkímista azonban az aranycsinálás titkát kereste, Kínában a kutatás a halhatatlanság elixírjének elkészítésére irányult. Az egyiptomiak az alkímiát fekete tudománynak nevezték, mert úgy vélték, hogy az elemekre visszavezetett fekete őanyagból kiindulva fognak eljutni a valódi arany megalkotásához. Az ál-aranykészítők a fémekből kívántak aranyat előállítani. Az alkímisták, noha nem tudtak aranyat készíteni, és sokszor tévedtek, nem voltak csalók.

A görögöknél az elemek közül a tűz szimbolizálja az életet. A görög filozófus, Platón (i.e. 427-347) elképzelésében a tűz, a víz, a föld és a levegő elemek mind létező testek. Ezeket az elemeket a szeretet, a jóérzés mágneses ereje tartja össze, és a vad, gonosz

gyűlölet rombolja szét. Ő és kortársai úgy vélték, hogy az egyik halálát, a másik születése követi, vagyis minden rothadás után újjászületés következik.

A leghíresebb német alkímista szerző Albertus Magnus, az i.u. 1193-1280 között élt domonkos-rendi püspök, filozófus és természettudós, akit 1931-ben szentté avattak. A Nagy Albertus, ahogy már életében nevezték, Aquinói Szent Tamás tanítója volt, mindketten vallották, hogy az alkímia nehéz, de valódi tudomány.

A magát később – **Celsus** tiszteletére – Paracelsusnak nevező Theophrastus Bombastus von Hohenheim, a reneszánsz egyik legerőteljesebb képviselője; egy új kémiai iskola, a kémiát az orvoslásban alkalmazó jatrokémia megalapítója. A svájci-német orvos és vegyész, Paracelsus hitt az alkímia bizonyos elveiben, ezért írásaiban megtalálható a miszticizmus is. A betegségeket az egyensúly megbomlásának tekintette: a harmonikus állapotban ugyanis egyensúlyban van a három alkímiai alapelem, a kén (férfi), a higany (nő) és a só (semleges). Szerinte minden – még az ember is – három "dologból" áll. Például ami a fában "ég, az a Kén, ami füstöl, az a Higany, ami hamuvá lesz, az a Só". A három dolgot hol elemnek, hol princípiumnak nevezi. Elemként kén, higany és só formájában jelennek meg ezek a dolgok, princípiumként a szellem (spiritus), a lélek (anima) és a test (corpus) megfelelői.

ÁLL ■ Az emberi áll milyensége az ember karakterének megismeréséhez nyújt adalékot. A széles állak megbízhatóságot jelképeznek, a puha, ernyedtt állúakat ajánlatos elkerülni, rossz hatással vannak az emberre. A hosszan lefelé ívelő, petyhüdt állú emberek hatalomra törekszenek; a tokás állúak önhittek.

Az előreugró állúak pozitív személyiségek, ezzel ellentétes a csapott állak jelentése, ezek többnyire erőtlen jellemről árulkodnak; a gyenge állú személyek döntésképtelenek. A lapos állúak rosszindulatú, gyáva, fősvény emberek; a csúcsos, hegyes állak alattomoságot, ravaszságot jeleznek; a kerek állúak kedvelik a társasági örömeket; az erős, szögletes állú férfiak és nők egoisták. A hosszú, vastag állúak alacsony szinten élnek, ezzel szemben a kettősállúak a társaság kedvencei.

Az állak formára: gödrösek, szögletesek, csúcsosak, keskenyek, szélesek, horpadtak vagy középen bevágottak, hasítottak. A különböző formációk együtt is előfordulhatnak. A finom vonalú, enyhén kicsúcsosodó áll nagy szeretetigényről árulkodik. Ez úgynevezett nőies álltípus, dédelgetésre vágyó asszonyt jelképez. A szögletes, bemélyedő, horpadt áll a férfiakra jellemző. A hasított, bevágott áll is főleg férfias jelleg, az ilyen férfi vágyik a szerelemre, különösen a hegyes állú partner iránt vonzódik.

A gödrös áll jóindulatú, humoros asszonyok arcán fedezhető fel. A babonások szerint az áll gödröcskéi azért tekinthetők szerencsésnek, mert jelzik, hogy viselőik nem ostobák. Azt mondják, hogy az olyan férfi, akinek gödrös az álla, sohasem követ el gyilkosságot. A széles, szögletes, töredezett áll tartós, állhatatos szerelemre utal.

Birtokosa erős akaratú, megfontolt, nyugodt ember. A széles állúak kapcsolataikban állandóságra törekednek. A széles, rövid, kerek áll tulajdonosa kevésbé szenvedélyes, mint a hasított vagy mély állú.

A néphit szerint az olyan asszonyból, akinek sok lötyögő bőr lóg az álla alatt, jó mostohaanya válik; míg az a hölgy, akinek az állát három szőrszálból álló nyaláb "díszíti", biztos, hogy jó körülmények között él.

A Csízio írása szerint "a hosszú áll nem jelent haragost és háborgót; a rövid, kicsiny áll kegyetlent, irigyet; ha az áll hosszan alányúl, bús és bánatos embert jelent".

ÁLLATI AFRODIZIÁKUMOK ■ A táplálékként vagy italként elfogyasztott, illetőleg a külsőleg használt, a nemi szervekben helyi vérbőséget okozó mágikus afrodiziákumok az egész világon ismertek, ezek közül a leghatékonyabbaknak az állati ajzószeret tartják. Az ókori egyiptomi vágyfokozó receptek legismertebb alapanyaga a rendkívül hatásos kőrisbogár, melyet gyógyszerként és afrodiziákumként egyaránt használtak. Európában már betiltották a kőrisbogár készítményeket, de például Mexikóban vagy Marokkóban a belőle készült bájitalok még kapósak.

A nünükék családjába tartozó kőrisbogáron kívül más nünükeféléket is felhasználnak nemi izgatószerként. Európában és Kínában egykoron a cserebogarak, a szarvasbogarak vagy az orrszarvú bogarak főzetét, a szárított szitakötőket, a selyemlepkék bábjait, a porrá tört pajzsos poloskákat is szerelmi varázsszernek tekintették.

Nagy becsben voltak mindig a tenger gyümölcsei, például az osztrigák, garnélarákok, csigák, hüllők. A régi rómaiak különösen az osztrigát kedvelték. A halak közül az angolnák és márnák húsa; a ponty epéje; a kétéltű békák combja; a varangyok bőre; a szalamandrák húsa jó afrodiziákum. A kínaiak szerint a megdarált csikóhalak növelik legjobban a férfiasságot.

A hüllők közül a kígyók húsa szárítva vagy borban; a teknősök húsa és páncéljuk; a varánuszgyíkok pikkelyizzadmánya; a krokodilok állkapcsának jobb oldala hatásos a nemi képesség fokozására. A kínai férfiak szerint a porrá tört gekkók életerőt adnak a testnek, és biztosítják a normális szexualitást.

A tojásaik miatt is kedveltek a gyíkok, a teknősök, krokodilok, a madarak és az emlősök. A fűrjtojás és a tyúktojás ismert ajzószer; az amazonpapagáj, a bagoly és a fácán húsa; a kakas heréje; a szárított kolibrik; a tengeri fecske fecskefészek levese nem kevésbé hathatós.

Az emlősök ugyancsak nagy választékban szolgáltak alapanyagul a szerelmi izgatószerhez. Így többek között a denevér zsírja és ürüléke; az ámbrás cet ámbrája és zsírja; az amerikai bölény, az oroszlánfóka, a szamár, a szarvasmarha és a tapírfélék heréi; az antilop szarvai; a teve oltógyomrának a fala, púpjának kiolvasztott zsírja, teje mézzel elkeverve; a lovak nemi váladéka; a tigrisek csontjai, fogai és zsírja; a borjúfóka,

az ormányos medve és a szarvasfélék pénisze; a farkasok zsírja; a csíkos hiénák és a sakálok epéje; a nyulak húsa.

Az ókori Róma jól ismert ajzószerre volt a hippomanes, ami nem más, mint a nemi izgalomtól felajzott kanca nemi szervéről csöpögő váladék. Vergilius (i.e. 70-19), a legnagyobb római költők egyike Georgiconjában a következőket írja: "(...) a gonosz szipirtyók ezt a nedvet összegyűjtik, majd ártó füvekkel, még ártalmasabb varázsszavak kíséretében varázsszert készítenek belőle."

Régóta felkapott szer a szarvasbika porrá tört agancsa, vagy megszártott nemi szerve, amelytől fogyasztója olyan fickóssá válik, mint a bika szarvasbögéskor. A huichoi indiánok a szarvas heréjét tartották számon, Ázsiában a japán szarvas agancsának reszelékére esküdtek. A hiedelem szerint az orrszarvú porított tülökjének hatására órákig elnyújtható a szeretkezés.

Az emberből készült afrodiziákumok közül alapanyagként a zsírt, az agyvelőt és a méhlepényt találták felhasználhatónak. Egyes mesebeli állatok szerveiről: az egyszarvú szarváról, a jeti húsról és a sárkány fogairól, csontjairól ugyancsak feltételezték, hogy fel tudják gyűjtani az érzékeket.

ÁLLATIMÁDÁS ■ Az emberek olykor természetfölötti hatalommal ruházták fel az állatokat, sőt isteni erőt is tulajdonítva nekik, vallásos tiszteletben részesítették őket. A tisztelet abban nyilvánult meg, hogy az állatot gondozták, óvták, nem bántották, és nem ölték le. Az ókori Egyiptomban istenként imádták a bikát, sakált, páviánt, tehenet, bárányt, krokodilt, macskát és az íbiszt. Egy macska, vagy egy íbisz elpusztítása főbenjáró bűnnek számított náluk, azonban a múmiák temetési szertartásain ezrével ölték meg ezeket a szent állatokat.

A dél-amerikaiak isteneiket jaguárbőrben ábrázolták; az azték főisten, Teszkatlipoka, hol jaguár, hol ocelot képében látható; az azték és a maja királyok védőszentje a macska; a navahó indiánok gyógyító szertartás istene a prérifarkas.

Az egyiptomi istenek is gyakorta öltöttek állati alakot, az ég istennője, Nut anyakocaként oltalmazta a halottakat, Anubisz egyszer sakál, máskor kutyafejű emberként szerepel. Az afrikai Ruandában a szent bikának, az indiaiaknál és a perzsáknál a tehénnek volt kiváltságos szerepe. A hinduknál Hamsza, az égi gúnár, Brahma háttal; Hanumán majomisten pedig Ráma isten tanítványa; Indra és Siva istenek állata a bika. Inarinak, a japánok rizs istenének a küldönce róka volt. Istár akkád istennő kedvenc állatai az oroszlán és a ló; a skandináv istenek, Njörd állatai a farkasok, Frey pedig a vadkan. Az írek két istennője, Badb és Morrigan varjú és holló alakban keringtek a csatateret fölött.

A hindu főisten, Visnu három inkarnációja: Kurma a teknős, Varáha a vaddisznó és Naraszimha a félig ember, félig oroszlán lény. A germán és skandináv istennek, Wodan

és Odin jelvénye a sas. A görög főisten, Zeusz különféle állatalakokban csábította el, és szöktette meg a neki tetszőket: Európé királylányt vad bikaként, Léda spártai király feleségét hattyúként; a szépséges Ganümedész trójai herceget sasként. Az ókori görögök tenger istenét, Poszeidónt, egyszer bika, máskor ló, néha pedig delfin szimbolizálja; a férfi nemi szervet megtestesítő Aphroditét hattyú jeleníti meg.

Pallas Athénét, a bölcsesség görög istennőjét a bagollyal azonosították, Homérosz, a görög mítosz vándor énekeसे bagolyszeműnek nevezte, egy orfikus, vagyis rejtelmes himnusz foltos bőrrű kígyónak vélte. A görög mitológiában bagoly és kígyó őrizte a bikafejű, embertestű szörny, Minótaurosز palotáját és Athéné istennő pajzsos szobrát.

ÁLLATJÓSLÁS ■ Ősidők óta köztudott, sok állat rendelkezik jóslási képességgel. Környezetük tudatására szokatlan kommunikációt használnak. A különböző kimenetelű dolgokra meglepő viselkedésükkel, tőlük nem várt hangokkal hívják fel az emberek figyelmét.

A néphit szerint halált jósol a bagoly, a kakukk, a vakondok, a menyét és a medve; tűzre figyelmeztet a kutya, a mókus, a harkály; szerencsétlenséget jelez előre a róka, a nyúl, a csóka, a holló és a varjú. Rossz ómen a disznó és a ragadozó madarak, mert látványuk sikertelenségre utal. Viszont sikerrel kecsegtet, ha meglát az ember egy juhot. Hírt kap az, aki észreveszi a marhát vagy a gólyát. Vendég jöttét sejteti a macska és a szarka; öröme céloz a seregély és a pacsirta, a férjhez menetelt pedig a legjobban a ló jósolja meg. Számos állat kiváló időjós, de megérik a földrengéseket, és a természeti katasztrófák jöttére ugyancsak reagálnak.

A magyar néphitben is mindig fontos szerephez jutottak a jósló állatok például a szobába berepülő denevérről azt mondták, hogy szerencsétlenséget hoz a házra; az ember útját keresztező nyulat, vagy macskát pedig rossz ómennek tekintették. Ha egy madár: csőrével kocogtat az ablakon, azt jelenti, híreket fogunk hallani; a lakásba berepülő madár nagyon fontos üzenet hírnöke. Ha viszont az ablakon át a vörösbecy száll a szobába, a bentlakók valamelyikének a halálát jelzi előre.

A népi megfigyelés szerint az északról ide költöző madarak tragédiát jelentenek; a délről jövők jó termést hoznak; a nyugatról hozzánk látogatók jó szerencsét; a keletről érkező madarak szép szerelmet ígérnek. Ha a szemtelen seregélyek tollazata nyár elején (tavasz végén) szépen fénylik, akkor a nyáron szép idő várható, ha fakó, akkor rossz lesz az idő a nyár során. Ha egy madár valaki autóján pihen, jó ómen. Aki megeszi egy madár lábát, csavargóvá válik, mondják a zanzibáriak. Akinek madárürülék hull a fejére, szerencsében reménykedhet, és valószínűleg pénzt fog kapni.

ÁLLATOK ■ Az Úr az ötödik napon teremtette meg a tengerek és az ég élőlényeit, a hatodikon a szárazföld állatait, végül a hetediken megalkotta az embert. Az állatoknak Ádám adott nevet.

A világfa állatai közül, fent a madarak, elsősorban a sasok tartózkodnak, középen a patások, a lovak, tehének, bikák, őzek, szarvasok, kecskék és birkák; a fa alsó részén a kígyók, békák, egerek, halak, vidrák, hódok találhatóak, de néha a medvék is ott tanyáznak. A keresztény hitvilágban a Jézus Krisztust jelképező szarvas és az egyszarvú őrzik az életfát, a Szentlélek jelképe a galamb.

A világ számos részén az állatokat a világrészekkel, az évszakokkal, a természeti erőkkel azonosítják. A kínaiak hagyományos besorolása szerint egy-egy állat egy-egy állatcsoportot képvisel: a tollas állatokat vagy madarakat a képzeletbeli főnix, a szőrös vagy négylábú lényeket az egyszarvú, a pikkelyeseket a sárkány, a páncélos állatokat a teknősbéka, a csupasz teremtményeket az ember képviseli. Csodálatos, vagy szent állataik a sárkány, a főnix, az egyszarvú, a teknősbéka és a tigris.

Sok állatnak titokzatos, misztikus erőt tulajdonítanak. A hattyúról feltételezik, fallikus erővel bír, ugyanis a madarak közül egyedül a hattyúnak van pénisze. A sas az égiek hatalmát testesíti meg; a kígyó az alvilág, a farkas és a holló a csata; a bika az erő és a férfiaság jelképe; az oroszán és a jaguár a királyok védelmezői; a leopárd és az oroszán a bátorságot, lobbanékonyágot, éberséget jelképezi; a kutya a hűséget szimbolizálja.

Az emberek már a legrégebbi kortól szoros kapcsolatban állnak az állatokkal. A Neander-völgyiek a holttestek köré rakták fegyvereiket és zsákmány állataik csontjait. Az Észak-Amerikai atapaszk törzs tagjai pedig azért vettek feleségül hódokat, lazacokat, medvét és egyéb más állatot, hogy elsajátítsák tőlük a hasznosítható ismereteket.

Az állatok mindig hű segítőtársai voltak az embereknek. Az amerikai törzsek őrző-védő szellemei a holló, a szajkó, a medve, menyét és a sas; a dél-alaszkai tlingitek védőállata a barnamedve. A kalahári sivatag busmanjai az ájtatos manónak köszönik a tüzet, amelyet a strucctól lopott el. A zambiai ilák szerint viszont ez nem így van, a tüzet a kőműves méh hozta le istentől a földre.

A világ egyes részein az elhunyt emberek lelkeit hol a galambbal, hol az arara papagájjal, hol a kakassal azonosítják. A tlingiteknél a megölt csecsemő bagollyá változik, a vízbefúlt fiú pedig vadkacsává. Máshol az elhunytak lelkei egérré, kígyóvá, gyíkká, krokodillá, cápává, Szibériában medvévé lesznek; Guineában a halott lelkek majommá és leopárddá változnak; az aztékoknál a halott hősök lelkei kolibrikba vándorolnak át.

A különböző szertartások során az emberek még napjainkban is állatokat utánzó táncokat járnak, az ausztrálok kengurutáncot, az indiánok bölénytáncot meg farkastáncot. A társadalomból kitaszított emberek olykor farkas-, medve- vagy

jaguárbőrbe bújnak. A mesék hősei is képesek állattá változni, kígyóvá, leopárdá, oroszláná, de antilop, liba, hattyú, héja, csuka, béka is lehet belőlük; a sámánok, boszorkányok és a varázslók pedig képesek az állatok nyelvén beszélni.

A vízben élő állatok közül a szép kort, akár fél évszázadot is megélő pontyok a hosszú életet és az állhatatosságot jelzik; a termékenységükről, eltökéltségükről nevezetes lazacok az állandó újjászületést és a bátor felkészülést jelképezik; a páncéljukat időnként levedlő, a homokban fel-felbukkanó rákok a komolytalanság, a csalárdság, a megbízhatatlanság, a buddhisták szerint az örökös regenerálódás megtestesülései; a titokzatos, testük színét változtatni tudó polipok a gerinctelen állatok legintelligensebbjei; a játékos delfinek segítő barátai; míg a félelmetes ragadozó hírében álló, vérszomjas cápák ellenségei az embernek.

Az égitestek közül a Nap állatai az oroszlán, a sas, a hattyú és a szarvas, a Holdé a medve, a marha és a kutya. A kínaiak a tizenkét évet hat házi- és hat vadállattal (patkány, ökör, tigris, nyúl, sárkány, kígyó, ló kecske, majom, kakas, kutya vaddisznó) jelentették meg. Mongóliában és Tibetben a tizenkét éves ciklus tizenkét állata: az egér, a tehén, a tigris, a nyúl, a sárkány, a kígyó, a ló, a birka, a majom, a kakas, a kutya és a disznó. Görögországban a tizenkét év tizenkét állata: a macska, a kutya, a kígyó, a rák, a szamár, az oroszlán, a kecske, az ökör, a héja, a majom, az íbisz és a krokodil.

A mitikus szörnyek, a sárkányok, griffmadarak, kétfejű sasok gyakorta címerek állatai. A címerek pelikánja saját vérével táplálja fiókáit. A kínaiak főnix madara bölcs filozófus. Angliát az oroszlán, Skóciát az egyszarvú jeleníti meg.

A népgyógyászok a gyomorproblémák, -panaszok megszüntetésére a betegeknek azt ajánlják, hogy testükön állati csontokat hordjanak; kígyómarás ellen viszont csak a rákcsont hatásos. Régi recepttűrákban szárított teveagy szerepel a nyavalyatörés; a denevéragy és a marhaepe hajhullás ellen. Dél-Ausztráliában a narrinyerik állat- és madárcsontokat, valamint halszállakat gyűjtenek varázslójuknak, hogy abból készítsen halálos erejű szert.

A thai babonák szerint, ha a repülő állatok, madarak, bogarak, rovarok valamelyike a hátsóját, a farkát, vagy a potrohát az ember felé tartva ér földet, aznap az illető szerencsés lesz, értékes ajándékot kap, és az égiek fognak gondoskodni róla. Ha a földet éréskor az állat farka jobbra mutat, az illető a rokonaitól fog ajándékot kapni; rossz ómen viszont, ha balra mutat, mert ekkor nemcsak az illető, hanem a rokonai is megbetegszenek. Jó szerencsére, valamilyen értékes örökségre, előmenetelre számíthat, akinek a leszálló állatka a jobb oldalán ér földet. Ha az aprócska állat: leesik és odacsapódik az ember jobb kézfejehez, rossz dolgok történnek az illető családjában; egy embergyűrű közepén ér földet, mindenkinek óvatosnak kell lennie, mivel mindannyian veszélyben vannak; úgy zuhan le, hogy elpusztul, miközben elsétál mellette valaki, igen

rosszat jelent, akár halálesetet is; leesik, de sikerül elvonszolja magát, az eset legközelebbi szemtanúja bajba kerül, például megsebesülhet.

Az indiai pandzsábiak figyelembe veszik háziállat vásárlásánál, az adott nap befolyását. A szerdát a tehén, a pénteket a kanca, a szombatot a bivaly vásárlására tartják megfelelő alkalomnak.

A régi öregek babonás jó tanácsa volt a fiataloknak: "Ne nézd az állatot, amikor a dolgát végzi, mert árpa nő a szemedben vagy megvakulsz!"

Az álomfejtők szerint, legelésző állattal álmodni, hű barátot; állatszélidítést látni, türelemmel viselt nehézségeket jelent, az üldöző állat látomása viszont rossz időket, bajokat jelez előre, és beteljesednek a pletykák arról, aki beszélő állattal álmodik. Az álomban feltűnő kövér állat szerencsejátékon nyereséget, a sovány gondokat, problémákat, míg a vérengző állat ellenségeskedést jelent.

Még néhány érdekes tény az állatokról: a patkányok hosszabb ideig is képesek víz nélkül meglenni, mint a teve; a ragadozók sohasem esznek olyan állat húsból, melyet villámcsapás sújtott halálra; a háziállatok közül egyedül a macskáról nem tesz említést a Biblia; Egyiptomban 4000 évvel ezelőtt a macska megöléséért halálbüntetés járt; az emlősök vére piros színű, a rovaroké sárga, míg a homároké kék.

ÁLLATÖVI JEGYEK ■ Az állatöv tizenkét csillagképe felfogható úgy, mint tizenkét állomás a Nap éves körpályája során. A nyugati asztrológusok szerint a Nap tizenkét zodiákusa, azaz állatköre közül, nyolc ábrázol valamilyen valódi vagy képzeletbeli állatot, például a bakot, vagy a kentaurt.

A tizenkét állatövi jegy elnevezése a hinduktól ered, az óind hónapok szerint: Mesa a Kos, Vrisabha a Bika, Mithuna az Ikrek, Karkata a Rák, Szinha az Oroszlán, Kania a Szűz, Tula a Mérleg, Vriscsika a Skorpió, Dhanusz a Nyilas, Makara a Bak, Kumbha a Vízöntő, Mina a Halak.

Az állatövi jegyek minden korban megmozgatták az emberek fantáziáját, a legtöbb hagyományban szakrális tulajdonságokkal ruházták fel őket. Az állatöv egyes elemeit egy-egy istenséggel vagy hőssel társították. Az állatöv tizenkét jegyére a görögöknél tizenkét isten – a Kosra Athéné, a Bikára Aphrodité, az Ikrekre Apollón, a Rákra Hermész, az Oroszlánra Zeusz, a Szűzre Démétér, a Mérlegre Héphaisztosz, a Skorpióra Arész, a Nyilasra Artemisz, a Bakra Hesztia, a Vízöntőre Héra, a Halakra Poszeidón – vigyázott.

A rómaiaknál az állatöv megfelelő istenségei az előbbi sorrendben: Minerva, Venus, Apolló, Mercurius, Jupiter, Ceres, Vulcanus, Mars, Diana, Vesta, Juno és Neptunus. Az óskandinávoknál: Odin, Tór, Tyr, Baldur, Braji, Vídar, Hödr, Hermod, Hönir, Svipdag, Loki és Vali. A zsidóknál a Kos Gád, a Bika Izakar, az Ikrek Simeon és Lévi, a Rák Benjámin, az Oroszlán Efraim, a Szűz Ásér, a Mérleg Manasse, a Skorpió Dán, a Nyilas Júda, a Bak Naftáli, a Vízöntő Rúbén, a Halak Zebulon.

Másutt Buddha és Jézus életének fontosabb eseményeit hozták összefüggésbe az állatövi jegyekkel. Buddha életében a Skorpió jelképezte a Tusitában való megszületés előtti időszakot, a Nyilas a megfogantatást, a Bak a születésnél szereplő isteneket, a Vízöntő a bolyongást, a Halak Majá halálát, a Kos a megjelölést, a Bika a neveltetést, az Ikrek a nőülést, a Rák az életörömet, az Oroszlán a ráébredést, a Szűz az aszkézist, míg a Mérleg a csábításokat és a halált szimbolizálja.

Jézus Krisztus életének tizenkét fordulója a zodiákus jegyek tükrében: a Kos jelképezi a bevonulást Jeruzsálembe, a Bika tanítványai lábának megmosását, az Ikrek az utolsó vacsorát, a Rák Júdás árulását, az Oroszlán Kajafás főpap elé hurcolását, a Szűz Péter hitehagyását, a Mérleg a Pilátus előtti megjelenését, a Skorpió a kigúnyoltatását, a Nyilas a Golgota-járását, a Bak szenvedéseit a kereszten, a Vízöntő a halálát, a Halak pedig a feltámadását.

Egy másik felfogás szerint Jézus tizenkét apostola a tizenkét zodiákust jelképezte, az Úr pedig tizenharmadikként egyesítette magában a tizenkét jegy pozitív tulajdonságát, egyúttal győzedelmeskedett a negatív vonások felett. Krisztusban ötvöződött a Kos bátorsága és naivsága, a Bika türelme és rendíthetlensége, az Ikrek sokszínűsége és ébersége, a Rák érzékenysége és féltő gondoskodása, az Oroszlán méltósága, nagylelkűsége és emberszeretete, a Szűz rendkívül finom ítélőképessége, a Mérleg méltányos, becsületes igazságérzete, a Skorpió alapos tudása, a Nyilas őszintesége és idealizmusa, a Bak kitartása és bölcsessége, a vízöntő profetikusan, látnoki adottsága és toleranciája, a Halak könnyorületessége és felvilágosultsága.

Jézus ugyanakkor képes volt felülkerekedni a Kos lobbanékonyágán, a Bika makacsságán, az Ikrek felelőttségén, a Rák félelmén és birtoklási vágyán, az Oroszlán arroganciáján, a Szűz kicsinyességén, a Mérleg határozatlanságán, a Skorpió bosszúvágyán, a Nyilas nyers beszédstílusán, a Bak törtetésén, a Vízöntő kiszámíthatatlanságán, a Halak féltékenységén és csalárdságán.

A legenda szerint Jézus Krisztus tizenkét apostola kíséretében öröktől fogva járja örök útját a tizenkét csillagképen át.

Amíg a nyugati asztrológusok szerint az oroszlán jegyű emberek indulatosak, függetlenek, büszkék, az aztékoknál ezek a tulajdonságok a jaguár jegyre jellemzők. Az inkák asztrológiájában minden állat- és madárfajnak ikertestvére van a csillagokban, amely megóvja, és életben tartja földi párját.

Minarádzsa, a hindu asztrológia alapítója, 4. századi dolgozata szerint a zodiákus állatai irányítják az emberi test megfelelő részeit. Arnoldus Villanovanus (1235-1312), a középkor Katalóniában született híres orvosa és alkimistája a test egyes részeit a fölöttük uralkodó csillagjegyekkel hozta kapcsolatba: szerinte a Kos, mint a jegyek feje, a fejen uralkodik, mert itt van ereje; a Bika a nyakon és a tarkón fejti ki hatását, mert ezek a testrészei hatalmasak; az Ikrek irányítja a karokat és a kezeket, az ölelés képességei itt

vannak; a Rák a mellhez és a szomszédos részekhez kapcsolódik, mert a ráknak erős a melle; az Oroszlán uralkodik a szív, a tüdő és a máj fölött, mert az oroszlán ereje elsősorban a szívében van; a Szűz a belek és az altest fölött fejt ki hatását; a Mérleg a bőrön, a vesékben, az ülepen, a végbélen és a környező részekben uralkodik; a Skorpió a nemi szervek, elsősorban a férfi fallosz irányítója, mert a skorpió ereje a farkában rejlik; a Nyilas a csípőnek és a comboknak; a Bak a térdek, a Vízöntő az alszárak és végül a Halak a lábak ura.

Az alexandriai Ptolemaiosz (87-160), az ókor legnagyobb asztrológusa, úgy gondolta, hogy minden országot más-más állatövi jegy irányít: Indiát a Bak, Itáliát az Oroszlán, Angliát a Kos. Otto Pöllner, 1914-ben Lipcsében megjelent, *Mundán Asztrológia* című könyvében többek között azt írja, hogy a Kos Németországot, Japánt, Szíriát; a bika Svájcot, Lengyelországot, Iránt; az Ikrek Belgiumot, az Egyesült Államokat, Egyiptomot; a Rák Skóciát, Paraguayt, Új-Zélandot; az Oroszlán Franciaországot, Csehországot, Olaszországot; a Szűz Horvátországot, Görögországot, Törökországot; a Mérleg Kínát, Tibetet, Argentínát; a Skorpió Norvégiát, Algériát, Izraelt; a Nyilas Magyarországot, Spanyolországot, Szaud-Arábiát; a Bak Macedóniát, Bulgáriát, Izlandot; a Vízöntő Oroszországot, Svédországot, Etiópiát; a Halak Portugáliát, Sri Lankát és Brazíliát irányítja.

ÁLLKAPOCS ■ Az áll és az állkapocs milyensége az ember személyiségére utal. Egy jó alakú áll, markáns állkapoccsal határozott, stabil jellemet reprezentál, az ilyen emberek határozott célokkal rendelkeznek, az előttük álló feladatokat saját erejükből, mások segítsége nélkül igyekeznek megoldani. Ennek az ellentéte igaz azokra, akiknek állja csapott, állkapocsa határozott vonalú vagy puhának látszó. Ők határozatlanok, szándékaiktól könnyen eltéríthetők, és rendszerint másoktól várják a gondjaik megoldását.

Az akarat erő nagyságát az állkapocs vastagsága mutatja. Például a szögletes állkapocs erős szándékú embert jelez. De ha a nagy állkapocshoz keskeny homlok társul, az illető már zsarnok akarnok. A széles állkapocs szélesebb homlokkal céltudatos, határozott emberre utal.

A fülcimpától lejtő, vastag állkapocs állhatatos, jó irányba befolyásolható jellem. A keskeny, vékony állkapocs birtokosa könnyen befolyásolható.

A normális állkapocson nincs semmi feltűnő, átlagos szélességű. Az ilyen ember könnyen beilleszkedik a közösségbe, környezetének támogatásával elboldogul az élet mindennapi dolgaival. A kiegyensúlyozott állkapocs se nem nagy, se nem kicsi, annyira észrevétlen, mintha nem is létezne. Az ilyen állkapocsú ember a szorgalma révén lesz sikeres.

A láthatatlan állkapocs a női arcnak báj, szépséget kölcsönözhet, férfi arcon viszont nem kívánatos, mert önállótlanúságot jelez.

Az áll és az állkapocs egységet alkot. A legjobb álltípus kerek, húsos, nem kiugró, de nem is csapott. Normális esetben a jó állhoz, jó állkapocs tartozik. Ha az áll elüt az állkapocstól, az illetőben a negatív tulajdonságok vannak túlsúlyban. Az előugró állban végződő állkapocs viszonylag jó, öntudatos, magabiztos, ellentmondást nem tűrő emberre jellemző. Ugyancsak előnyös kombináció a lágy vonalú áll és állkapocs, ez társaságkedvelő, jó alkalmazkodóképességű, kompromisszumokra hajlamos ember sajátja.

A csapott állkapocs hegyes állal viszont egyértelműen negatív jelentésű, megbízhatatlan, szava hihetetlen emberről tanúskodik.

ALMA ■ Amíg az almafa a termékenységet szimbolizálja, a fa gyümölcse, az alma a halhatatlanság és a bölcsesség jelképe. A kelták szemében az almafa a tudományt, a mágiát jelenítette meg.

A szerelmi babonák kellékeként gyakorta használnak almát. Az almavarázslatok viszonylag elterjedtek és ismertek. Egyik szerint az eladósorban lévő leánynak olyan almát kell keresnie, amelynek kilenc magja van. A kilenc magot bele kell tenni a kiválasztott fiú zsebébe, amitől az illető szerelemre gyullad a lány iránt. Egy másik almajóslás a gyermekek számáról ad felvilágosítást. Ha egy lány kettévág egy almát és megszámlolja, hogy hány mag van a belsejében, megtudja, hogy hány gyermeke lesz.

Az almát hámozó lányok közül az lesz a leghosszabb életű, amelyikük úgy hámozza meg az almáját, hogy az övé legyen a leghosszabb egybefüggő almahéj. Ha a leány a válla fölött hátraveti az almahéjat, és a földön landoló héj leesve egy betűt formáz, ez a betű jelzi jövőbeli nevének kezdőbetűjét.

Alma-horgászásnak hívják azt az összejövételt, amikor mindegyik résztvevő kap egy almát, amelyből kivágnak egy kis darabot, és a nyílásba behelyeznek egy papírszeletkét, amelyre előzőleg valamilyen szerencsejövendölést írtak. Ezután az almákat, bedobják egy nagy tál, vagy egy dézsa vízébe, és a meghívottaknak a fejüket a vízbe dugva a szájukkal kell kivenni egy almát. Ha sikerült a horgászat, kiveszik a papírt az almából, és elolvassák a szerencsésüket. Azt mondják, hogy aki alma-horgászás közben először harap bele egy almába, elsőként fog megházasodni.

Bevett szokás a karácsonyi almaevés, a házigazda annyifelé vágja az almát, ahányan körülülnek az asztalt, s miközben az almagerezeket eszik, egymásra gondolnak, hogy a jövő évben se feledkezzenek meg egymásról, s az eltévelyedő is hazataláljon. Sokan úgy tartják, hogy jó híreket kapnak, ha a sült almák szétpukkannak a sütőben.

A betegségek megelőzésének elterjedt gyógymódja az alma fogyasztásának javaslata. „Minden napra egy alma, s nincs szükség többé doktorra!” – ígéri a népi gyógyászok.

Kínában viszont kerülendő, hogy a betegeknek almát ajándékozzanak, mert az „alma” szó hangalakja (pingguo) hasonlít a „beteg”, „betegség” (bing) szóéra.

A kínaiak számára az almafa virága a nőiesség, a szépség szimbóluma. Észak-Kínában az almafa tavasszal virágzik, ezért a tavasz szimbólumaként is használatos.

ALMAFA ■ Lásd: alma

ÁLMOK ■ Az alvás közben látott színes víziók, az álmok sokfélék, lehetnek egyszerűek, bonyolultak, valóságosak, hihetetlenek, fantasztikusak, fekete-fehérek, színesek, sőt az álmodó még hangokat is érzékelhet. Az álmok tanulmányozói azt mondják, hogy a kellemetlen érzéseket gerjesztő álmok, kétszer gyakoribbak, mint a kellemes álmok.

A jó hírű görög jós és álmoskönyvíró, az ephézoszi Artemidórosz (i.e. 2. század) a rémisztő álmokról azt írta, hogy jó szerencsét fejeznek ki, például máglyán elégni mindenki számára szerencsét jelent, mert ha beteg álmodja, meggyógyul; ha fiatal álmodja, szerelmi szenvedély keríti hatalmába. Hasonló a jelentése a keresztre feszítésről szóló álomnak: aki saját magát látja keresztre feszítve, nyugodt, eseménytelen házasságot remélhet; a tengerészek számára jó hajózást jelent. A politikusnak a keresztre feszítés a hivatali ranglétrán való emelkedésére utal, a rabszolgáknak pedig felszabadítást ígér.

Aki csecsemővel álmodik: ha szegény ember, akkor gondoskodnak róla; ha iparos, a vállalkozása tönkremegy; ha gazdag ember, kicsúszik kezéből a hatalom; ha utazni akar, inkább mondjon le róla, maradjon otthon, mert a csecsemő sem tud megbirkózni az akadályokkal.

Az álmoskönyvek megfejtései arról szólnak, hogy az álmok ellenkezője valósul meg. Például halállal álmodni, születést jelent, születésről álmodni halált. Álomban betegeskedni, jó egészség; bánkódni, jó hír felől hallani. Álomban a baleset, a sors jobbrafordulását jelenti; a büntetés, jutalmazást jelöl; a büszkeség, megszegyenyítésre utal.

Az éjjeli álmok a gonoszra, a rosszra hívják fel a figyelmet, a reggeli álmok angyali figyelmeztetést jelentenek. Angyalok felől álmodni kiváló jel, sikert, boldogságot, hasznos barátságot prognosztizál. Apácával álmodni: szerénységet, türelmet jelez; bohóccal: könnyeket és bánatot; katonával: bátorságot, olykor dühöt és gyűlöletet is. Ha álmában az ember kedvesét börtönbe zárják, azt jelenti, hogy a szerelme megbízhatatlan. Ha az ember álmában önmagát látja börtönben, az az érzelmei korlátozását, elfojtását jelzi.

Ha valaki azt álmodja, hogy teára szomjazik, akkor hívatlan vendégek fogják meglepni, ha álmában megtámadja, vagy megfenyegeti egy banda, arra utal, hogy romlanak az életkörülményei. Ha valaki álmában biciklivel felfelé pedálozik a hegyre, jó

kilátásokat jelent, ha viszont lefelé gurul a lejtőn, az arra figyelmezteti, hogy balszerencsége közeleg. Álomban a futás nagy változásra hívja fel a figyelmet.

Forgalmas repülőtérrel álmodni az illető szabadság utáni, vagy utazási vágyát jelzi. Ha az álomban a repülőtér üres, vagy elhagyott, az útiterv megváltozik, vagy az utazás elhalasztódik. Álomban egy elveszett vagy elfelejtett értékes tárgyat szerencsésen megtalálni, sikert jelez.

Zöldséges kerttel álmodni, szorgalommal és gondossággal elért jólétet jelent, stabilitásra és belső erőre utal. Repcével álmodni intő jel, egy esetleges megerőszkedésre figyelmeztet, amelynek elkerülésére fel kell készülni érzelmileg és fizikailag. Virágos kerttel álmodni békét, kényelmet, igaz szerelmet és boldog otthont ígér. Gondozatlan, gazos kertet látni álomban, azt jelenti, hogy az illető elhanyagolta lelki szükségleteit. Mandulával álmodni, átmeneti bánatot jelez. Élvezettel evett manduláról álmodni szerencsét jelent, ha keserű az íze, az eltervezett változtatási terveket el kell halasztani. Keserű narancssal álmodni azt jelenti, hogy rágalmak érik az embert arról a helyről, ahol a narancsokat látta.

Álomban: hamun járkálni bénulást okozhat; jégen ülni kedvezőtlen esemény bekövetkeztét jelzi; jégkrémet enni, készíteni, eladni vagy felszolgálni, azt jelenti, hogy az illető elégedett az életkörülményeivel; lekvárt enni: az álmodó pénzzavarba kerül, melyet egy asszony okoz; mézet enni: vagyonhoz és szeretethez jut az álmodó; sonkát enni: az illető elveszti azt, ami sokat jelentett az életében; kengurut látni: váratlan és izgalmas utazás ígértét jelenti; kulcsokat látni nem várt változást jelent; léggömböket látni: szertefoszlanak a vágyak, különösen az üzleti életben és a szerelemben, de jelenthet veszteségeket is, és visszaesést, jövedelemcsökkenést a vállalkozásban. A kesztyűről álmodó embernek peres ügyei vagy üzleti gondjai lesznek, azonban megfelelő módon ezzel képes megbirkózni. Az álomban látott korszó mindenféle rossznak a jele, kivéve, ha kútba vagy patakba esik, és darabokra törik, mert így a benne lévő bajok szétszédhetnek.

Álomban a színek közül a fehér: becsületességet jelent; a fekete: gyászt; a kék: kiegyensúlyozottságot; a vörös: elválást; a piros: erőszakot. Vízzel kapcsolatos álmok jelentése: a vízésés váratlan, kellemes dolog; a folyó, ha tiszta, akkor nyugodt sikeres életet; ha zavaros, fenyegető veszélyt jelent; az óceán: az illető békéjét; a kút belső nyugalmit jelzi; a mocsár pedig valamilyen veszélyre figyelmeztet.

Zuhanásról álmodni a lelki egyensúly, az önkontroll elvesztését jelenti. Reprezentálhatja a veszélyeztetettség érzését, az önbizalom hiányát, a kudarcból való félelmet vagy képtelenséget a helyzettel való megbirkózásra. Ha valaki magasról zuhan ki álmában, és megsérül, készüljön fel arra, hogy nehéz napok várnak rá; ha a zuhanás nyomán nem sérül meg, a probléma kisebb és átmeneti jellegű lesz.

A török álomfejtők szerint: aki fehér lóról álmodik, annak teljesülni fognak kívánságai; a fehér bárány: a téli hideggel, hóval kapcsolatos eseményre utal; aki emberi ürüléket lát álmában, pénzhez jut; tojásokról álmodni hírbe hozást, pletykát jelent; ha egy asszony péniszről álmodik, egy rokona fog meghalni; aki kisfiút lát álmában, örömteli híreket kap, aki viszont leánygyermekről álmodik, rossz híreket hall. Aki megérinti halott szeretettjét, nem fog felőle álmodni.

A pandzsábiaiak szerint a hajnali álmok általában valóra válnak. Házasságról álmodni szerencsétlenséget jelent a számukra, azonban a halál a hosszú élet jele. Nem jó tűzzel álmodni, vizet látni viszont szerencsét hoz. Váratlan szerencsét jelent, ha az ember álmában valamelyik ősétől ajándékot kap, ha viszont a felmenője elvisz valamit tőle, az a közelgő halál jele. A szikh álomfejtők szerint betegség várható az alvó személy családjában, ha az illető álmában valakitől pénzt vesz el. Az üzbégek szerint, aki fehér kígyóról vagy tevéről álmodik, gazdaggá válik. Reggeli előtt sohasem szabad rossz álmokról mesélni, mondták a régi rómaiak.

ÁLOMFEJTÉS ■ Az emberek mindig nagy jelentőséget tulajdonítottak az álmoknak. Az álmok sok nép képzetében társulnak különféle hiedelmekkel, mágikus cselekedetekkel.

Az ókorban azt hitték az álmokról, hogy azokat az istenek küldik, hogy megoldást találjanak sorsuk irányításához, betegségeik gyógyításához. Egyiptomban, kb. 4000 éve összegyűjtöttek egy listát, az elfogadott, jövődőlésre alkalmas álmokról. Később elemezték a Biblia próféciáit is.

A hagyományos kínai felfogás szerint az álom idején a lélek képes elhagyni az ember testét. A halhatatlanok nem álmodnak, mivel ők már vágyaktól, kívánságoktól mentesek.

Az ókori görögök meghatározónak hitték az álmok jóserejét, Arisztotelész (i.e. 384-322) értékelte az álmok érzelmekre ható szerepét. A görög tengerészek mielőtt útra keltek, Poszeidón templomában aludtak, és arra kérték tengeristenüket, hogy álmukban mutassa meg nekik, milyen lesz kihajózásuk, visszatérnek-e szerencsésen. De nemcsak a tengerészek, hanem a királyok, hadvezérek is értékeltették álmaikat. Hippokratész (i.e. 460-377) az ókor leghíresebb orvosa komolyan foglalkozott az álmok fontosságával. Az i. u. 2. században élt jós, Artemidórosz, aki egész életét az álomfejtés tudományának szentelte, híres álmoskönyvet írt. Állandóan utazott és gyűjtögette a beteljesült álmokat.

Csak a 19. században kezdtek kételkedni az álmok isteni erejében, ugyanis ekkor adta közre Alfred Maury az álmokról szóló tanulmányát, amelyben kifejtette elméletét, miszerint az álmok az alvás közben hibásan érzékelt benyomások, érzések, és az álmokat testi okok vagy külső ingerek váltják ki. Alvás és álmok (Sleep and Dreams, 1861.) című művében azt írja, csak azért álmodott a kairói bazárról, mert miközben aludt, valaki erős illatszert tartott az orra alá. Egyszer a tarkójára esett az ágydeszka;

erre azt hitte, a francia forradalom idején élt, és guillotine-nal végezték ki, mint arisztokratát.

A modern álomfejtők még ennél is továbbmennek, szerintük az álom nem más, mint az ébrenlét meghosszabbodása.

Az indiaiak nagyon hisznek az álmok erejében, melyeket isteni figyelmeztetésnek tekintenek. Szerintük istenekről, démonokról, szerencsésnek tartott állatokról vagy szerencsésnek tekintett dolgokról álmodni jó jel. Viszont aranyról, vasról, hulló csillagról vagy földrengésről álmodni rosszat jelent. Az indiaiak között sok ember képes megfejtetni az álmokat, feladatuknak érzik interpretálni azokat.

Az álmok értelmezése nehéz feladat, egy görög bölcs azt írta erről, álomfejtőnek lenni, nem könnyű dolog. Mert nem mintegy, hogy az álmodó, szabad ember-e vagy rabszolga, gazdag vagy szegény, fiatal vagy öreg. Ugyanis ezek az álmodók hiába álmodnak ugyanarról a dologról, eseményről, eltérő életkoruk, más-más életkörülményeik stb. miatt az álmok jelentése nagyon különböző. Például ha egy öregember azt álmodja, hogy megsebesült a mellkasán, rossz hírt fog hallani, ha egy lány ugyanerről álmodik, akkor szerelmes szeretőre fog lelni. Ha egy szegény férfi álmodja azt, hogy nővé fog változni, jó ómen, mert valaki gondoskodni fog róla, ha gazdag ember álmodja ugyanezt, akkor ez rossz ómennek minősül, mert arra utal, hogy hatalmának vége szakad.

ALSÓSZOKNYA ■ Lásd: ruházat

ALVÁS ■ Lásd: ágy, ruházat

ALVILÁG ■ Lásd: föld

AMETISZT ■ Az egyik legrégebből ismert nemeskő, a halványibolya, pirosas-ibolya színű kristályos kvarc. Valaha a lerészegedés és az esztelen szerelembeesés ellen használták. Erre a tulajdonságára utal a neve is, a görög améthüosztosz, amelynek jelentése "nem mámoros". Manapság is a józanság, a tiszta gondolatok reményében használják. Ha amulettként a gyűrűsujjon viselik, vagy a köldökre helyezik, tiszta értelmet biztosít és megóv a berúgástól.

Azt mondják, hogy mérgezett ételek közelében az ametiszt fénye megváltozik. A néphit szerint eredményesen védelmez a lidércek, rablók, viharok, jégverés, a sáskajárások, a pestis és a csalárdság ellen.

Az ametisztnek régóta természetfölötti erőt tulajdonítanak, viselete megvédi az embert a varázslattól és a honvágtyól. Szerencseköve a vadászoknak, vállalkozóknak, üzletembereknek, sportolóknak, udvarlóknak, szeretőknek. Mivel nyugalommal tölti el

viselőjét, ezzel van összefüggésben az a régi vadászhit, miszerint sikert hoz a vadászatban.

A kő elűzi a rossz gondolatokat, megkíméli az embert a negatív érzésektől, növeli az önbizalmat és a biztonságérzetet, csillapítja a fejfájást, javítja a közérzetet. Az ametiszt rezgései megértővé, őszintévé, elégedetté teszik az embert, segítik az összpontosításban, a túlérzékenység legyűrésében, s óvnak az álmatlanságtól.

Kúrálja a fogfájást, a köszvényt, az idegi problémákat. Hasznos alacsony vérnyomás és vérszegénység ellen, aktivizálja a pajzsmirigy és hasnyálmirigy működését. Hasnyálmirigy zavarok esetén a követ éjszakára egy pohár vízben kell áztatni, majd ezt a vizet reggel éhgyomorral meg kell inni. Álmatlanság ellen az ametisztet a párna alá helyezik. Embólia veszélynél, trombózis kezelésénél naponta többször kb. 10 percre, a követ ráteszik az ütőérre.

Az ametiszt február szülöttjeinek, a Vízöntőknek az ékköve, akiknek őszinteséget és szenvedélyektől, valamint gondoktól mentes lelki békét ígér. Hordhatják a Halak, Nyilas, Skorpió, Kos és a Szűz jegyűek is.

AMULETT ■ Az amulett szót, az arab hamalet szóból származtatják, jelentése függő, független. Az amulett különböző jelekkel vagy mondásokkal ellátott kőből, fémből, fából, drágakőből készült kis tárgy, vagy állat kicsinyített mása, de érem, képecske, szentkép, fénykép, irat, medál, nyakék is lehet mindaz, amely viselőjét megóvja a bajoktól, betegségektől, sebesüléstől, megvédi a boszorkány-praktikáktól, ártó szándékoktól, ráolvasástól, szemmel veréstől. Az amulettekről úgy tartják, hogy akkor lesz természetfölötti hatalmuk, ha kedvező időpontban, és meghatározott szertartás során készítik el azokat.

Az amulettek használata igen régóta ismert. Az ősember állati fogakkal, karmokkal, csontdarabokkal, növények magvaiból készült mütyürökkel védte magát a gonosszal szemben.

Az ókori Egyiptomban az életet jelképező szkarabeuszt nemcsak élők viselték, hanem ráadták a halottakra is, abban a hitben, hogy a túlvilágon újra éleszti a halott szíveket. Az egyiptomiakon kívül művészi kivitelű amuletteket készítettek a kaldeusok, zsidók, görögök és a rómaiak is.

A régi görögök kardvirágot hordtak nyakba akasztva, de boszorkányűzőként ismerték a fekete ürömet, az orbáncfüvet, a mogyoróvesszőt, a bodza levelét és a varázsfüveket is.

Kínában a vallásos taoizmusnak köszönhetően terjedtek el. A taoista irodalom tömegével írja le a varázserejű amulettek legkülönbözőbb fajtáit, de a buddhizmus egyes irányzatai is nagy hangsúlyt fektettek a varázserejű amulettek használatára. Az amulettek a legkülönbözőbb anyagokból és formában készültek, azonban érdekes módon a

leggyakoribb alapanyag az őszibarackfa volt. Az egyik legkedveltebb amulettként a bronztükröt tartották számon.

A középkorban a keresztény egyház helytelenítette az amulettek viseletét, a 4. században megtiltották a papoknak, hogy amulettet hordjanak. A hívő keresztények ezután amulettjeikbe szentek ereklyéit vagy képeit helyezték. A zsidók és a kabbalisták hozták újra divatba az amulettek használatát, amelyeket a rabbik készítettek. A zsidók, nőnemű gonosz szellemük, Lilit elleni védekezésül amuletteket függesztettek fel a szülő nők szobájában. Lilit elsősorban az újszülöttekre volt veszélyes, akiket hol megrontott, hol ellopt, kicserélt vagy megölt, megitta a vérüket, vagy csontjaik velőit szívta ki. Eközben megbetegítette a gyermekágyas mamákat, meddővé tette őket.

A zsidók és a muszlimok körében egyaránt népszerű az ötujjú kezét ábrázoló amulett. A zsidók, Mirjam kezének nevezett amulettje, egy széttárt ujjú kéz, amely ugyancsak a rontás elleni védelemre szolgál. A Bibliában Mirjam vigyázott a Nílusba kitett újszülött testvérére, Mózesra, aki később Izrael első prófétája, a zsidó vallás megalapítója lett.

A muszlimok amulettjének neve hamsa, amely a kéz öt ujjára utal, ők ezt Fátima kezének hívják, használata manapság a jó szerencsét garantálja. Ez az ezüsből vagy aranyból készült dísz tárgy pozitívabb jelentéssel bír, mint a rontás ellen viselt Mirjam amulett. Viselhetik nyakláncként, karperecként, de lóghat autók visszapillantó tükrén, gyakran még állatok nyakába is akasztják, hogy védelmezze őket a betegségek ellen. Egyesek szerint az öt ujj, a prófétát, Mohamedet és szent családját: lányát, Fátimát, vejét, Alit, és fiaikat, Hasszánt és Husszeint jeleníti meg. A babiloni hagyományban a hamsa, még csak az ötös szám rontás elleni védelmére utalt. Eredetileg ónból készítették, és a házak bejárata fölé tették.

Az amulettet az emberek vagy magukon viselik, vagy olyan helyen tartják, ahol az amulett kifejtheti hatását, például lakásban, háztetőn, termőföldön, autóban stb. A magyar néphit szerint a nyakban hordott amulett tompítja a bűn erejét, elűzi a gonoszokat, védelmez a szülés fájdalmaitól, eloltja a tüzet, kimentti a vízbe esetteket, lecsendesíti az égi háborút.

Az ifjú pároknak, hogy boldog és termékeny legyen életük, rozmaringból, sóból és búzából készült amulettet kellett viselniük, vagy lepedőjük sarkába varrtak egy megszentelt tárgyat. A várandós anyák szívesen használtak amulettként, vörös zsinórra kötött Szent Antal képet, vagy a szentet ábrázoló kis faszobrot. Gonoszúzó amulettként hordtak még szamárszörből készült, vörös fonalból hímzett, kígyót mintázó tömjénes zacskót vagy csizmaszárba varrt kacsalábat.

Hatásos amulett volt mindig az akasztott ember kötele, az újszülött köldökzsinórja, a lyukas pénz, a kígyó vagy béka csontja, az osztriga, a madártojás és a toll, a bodza vagy a vadrózsa, a kígyókő vagy mennykő. A nyakban hordott macskafog gonoszúzó; a farkasfog pedig eltéríti a katonára lőtt puszkagolyót.

Az I. világháborúban hadi amuletteket viseltek, amelyekben sebekből eltávolított lövedék-, repeszdarabok, gránátszilánkok voltak. A tűzerek, védőszentjük Szent Borbála képét viselték, az autósok amulettjében Szent Kristóf van. Thaiföldön szinte minden férfi és nő visel oltalmazó amulettet, hogy védelmet élvezzenek minden bajtól, üzleti sikertelenségtől, kígyómarástól vagy autóbalesettől. Gyermekeikre, hogy hamvas szépségükkel ne vonzzák magukra a gonosz szellemek rontó tekintetét, az ebből fakadó betegségek megelőzése érdekében szüleik amulettként kutya- vagy disznófogakat aggatnak nyakukba.

ANANÁSZ ■ Az ananászt, amelyet Kolumbusz gyümölcsének hívnak, 1493-ban fedezték fel egy Guadeloupe nevű városban. Az illatos, lédús gyümölcsöt az indiánok nemcsak finom íze miatt fogyasztják, hanem régóta használják élénkítő, vizelethajtó, emésztést segítő, méregtelenítő, tisztító hatása miatt is, sőt a nemi erő fokozására mézzel kevert, csilivel ízesített ananászlét isznak napi egy pohárral. Állapotos nők a nem várt gyerektől úgy váltak meg, hogy éretlen ananászt ettek, ugyanis ez vetélést idéz elő.

A halászok is szívesen használják ananászt csalinak. Ha nincs fogásuk, akkor egy kis ananász mindig kisegíti őket a bajból. Ugyanis a halak nagyon kedvelik az ananász illatát, legyen az friss, konzervált vagy szárított gyümölcs, sőt még a belőle készült dzsúsz is elnyeri a halistenek jóindulatát. Ha viszont a halász szárított ananászt visz magával, vigyáznia kell, nehogy az ananászszeletek közé szárított banáncdarabok kerüljenek.

Az ananász az észak-amerikai New-England államban az 1700-1800-as években a jó mód szimbóluma volt. Ez a magyarázata annak, hogy miért található ma is oly sok ananász formájú ajtókopogtató a szövetségi állam városaiban. A gyümölcs megbecsülésére jellemző, hogy egykoron a hajósok, tengeri utazók családjuknak, barátaiknak ajándékként ananászokat hoztak haza.

ANDRÁS-NAPJA ■ Szent András apostol Jézus tizenkét tanítványának az egyike, Simon Péter testvére volt. Térítő útján a szkítáknak hirdette az evangéliumot, eljutott a Volgáig, később Oroszország védőszentje lett. Megalapította a bizánci egyházat, rá nem sokkal vértanúhalált halt. A görög Pátre (a mai Patrasz) városában átlósan ácsolt, X alakú keresztre feszítették, azóta az ilyen keresztet, András-keresztnek nevezik.

András napja (november 30.) jelentős varázsló nap, alkalmas a jövő megismerésére, különösen a szerelemmel és a házasság esélyével kapcsolatban. A kíváncsi lányok ezeket a praktikákat magányosan, titokban végezték.

A szerelmi varázslásoknak se szeri, se száma. Pl. az András napi böjt után a lányok éjfélig fennmaradtak, aztán kimentek az udvarra, lehajoltak, és ami elsősorban a kezük ügyébe akadt, azt bevitték a szobába, párnájuk alá tették, és álmukban meglátták, ki

lesz jövendőbelijük. Elterjedt szokás, az András napi ólomöntés, a fiatal lányok olvasztott ólmot öntenek vízbe, s amilyen formát felvesz az ólom olyan foglalkozású lesz az ólmot öntő leány párja, a kasza formájú ólom földművességre utalt, a csizma alakú cipész szakmára, a cipő formájú pékre, a könyv formájú értelmiségi foglalkozásra.

A hallgatózásból való jóslásnak legismertebb formája volt az ól rugdosása. Úgy vélték, ahányat rőffen a disznó, annyi év múlva mennek férjhez.

András napján az a lány, aki: háromszor megkerülve egy égő kapcát, megfüstöli magát, a következő évben férjhez megy; egy férfi gatyát vagy egy női szoknyát helyez a párnája alá, megálmodja ki lesz a férje; a ház népének valamennyi cipőjét felrakja sorba a mestergerendára, és közben a következő mondókát mormolja: "András, kérlek, mondd meg nékem, Ki lesz az én férjem.", biztosan megálmodja, ki lesz a szerelmi társa; egy elhasznált alszoknyáját felhajtja a fára, annyi év múlva megy férjhez, ahányadik próbálkozásra sikerül ledobnia onnan.

Valamennyi hiedelem arról szól, amiről a mondóka: "Párnámat rázom, Szent Andrást várom." Ennek érdekében András nap estéjén: a lányok, a szobában, a tükör felé söpörnek; az ágyat a szoba közepébe húzzák; este imádkoznak és az imakönyvet a párnájuk alá teszik, mindezt azért, hogy álmukban megtudják, ki lesz a férjük.

ANGOLNA ■ Lásd: állati afrodiziákumok

ANGYALOK ■ Az angyalok a judaista, a keresztény és a muszlim hagyományban egyaránt test nélküli, semleges nemű, láthatatlan, szellemi lények. Az Istenhez hasonlóan halhatatlanok, őt szolgálják, tisztelettel vannak iránta, és harcolnak ellenségeivel. Ha azonban göggükben elpártolnak tőle, bukott angyalként kiteszítatnak a mennyekből, és ördöggé változva, nemcsak az Úrnak, hanem az embereknek is ellenségeivé lesznek.

Az Istent szolgáló angyalok között, hatalmi viszonyaik, feladataik, befolyásuk mértéke alapján bizonyos rangsor állítható fel. A zsidó tradíciók, a keresztény szentírások, valamint Pál apostol tanításai alapján a középkori katolikus teológusok az angyalok kilenc karát határozták meg.

Az osztályozások közül a legismertebb és a legelfogadottabb az i.u. 500 körül tevékenykedő Pszeudo-Dionüsziosz Areopagitész (akinek valódi neve, születésének és halálának időpontja ismeretlen) rendszere, melyet Az égi hierarchiáról c. művében tett közzé. Ennek alapján az angyaloknak három csoportja és csoportonként három-három, összesen kilenc kara ismeretes. A legalsó szinten az angyalok, arkangyalok és erények találhatóak, akik az Isten parancsainak végrehajtói. A középső szinthez az uraságok, fejedelemségek és a hatalmasságok tartoznak, ők elsősorban a teremtésben vesznek részt. A hierarchia csúcsán a trónusok, szeráfok és a kerubok kara található, akik

mindvégig Isten trónja körül tartózkodnak, és szeretettel figyelik az Úr minden rezdülését. Az angyalhierarchiák közvetítik Isten jóságát az alacsonyabb rendű lények felé.

A zsidó hagyomány szerint az angyalokat Isten a második napon teremtette, a keresztényeknél az elsőt. A Koránban az angyalok Isten hírnökei, feddhetetlen harcosok. A muszlimok négy főangyalt különböztettek meg: Míkáilt, Iszráfílt, Dzsibrílt és a halál angyalát, a négyarcú Izráílt.

Angyal által hirdetett tanítást tartalmaz a Tóra, a Korán számára Dzsibrílt közvetíti a megnyilatkozást, a keresztényeknél Krisztus az angyalok fölött álló fenséges Úr. Angyalok adták tudtul Krisztus születését, Józsefhez álmában az angyaltól érkezett a hír. Sámson leendő szüleinek is angyal újságolta el, hogy végre gyermekük lesz.

A hiedelmek szerint az angyalok az égig érő létrán járkálnak fel és alá, így közvetítenek a felső és az alsó világ között. A mitológiában Jákobnak, Ábrahám és Sára unokájának, angyalok szőtték az álmait. Jákob egyszer álmában egy mennyországig érő létrát látott (ezt nevezik Jákob lajtorjájának), melyen angyalok közlekednek Ég és Föld között. Egy másik álmában egy angyallal birkózott, bár megsérült a combján, de nem adta fel reggelig. Ennek elismeréséül az angyal megáldotta Jákobot.

A három legnépszerűbb arkangyal Mihály, Gábor, Ráfael. Mihály arkangyal, vagyis Mikháel testesíti meg Isten mindenhatóságát és pártatlanságát. Ő az, aki megvívja harcát a sárkánnyal és legyőzi a Gonoszt, valamint őrzi az utolsó ítélet kardját és mérlegét. Gábor arkangyal, azaz Gábríel, a hírhozó, az üdvözlet angyala, ő imádkozta az első Ave Mariát, jobbra papnak öltözve, kezében liliommal jelenítik meg. Gábor adja hírül Keresztelő János és az Úr születését.

Ráfael arkangyal, a tisztalelkűség védangyala, a zarándokok és utazók pártfogója, a gyógyító őrangyalok vezetője. Vándorbottal és lopótökkel a kezében ábrázolják. A negyedik arkangyal a kevésbé ismert Uriel, aki Krisztus sírját őrizte. Az emberek előtt az angyalok a legtöbbször az Úr hírnökeként jelennek meg: az Úr angyala mondja Józsefnek, hogy ne féljen feleségül venni Máriát, hogy meneküljön Máriával és a gyermek Jézussal Egyiptomba, illetve hogy térjen onnan haza. Angyalok adják tudtul a pásztoroknak Jézus születését Betlehemben, és Krisztus feltámadását is a kenetet vivő asszonyoknak Jeruzsálemben.

A muszlimok hite szerint, Gábríel arkangyal segédletével született meg vallásuk, az iszlám, i.u. 610 körül, amikor is a negyvenéves Mohamednek megjelent álmában, és lediktálta neki a Korán szövegét. A zsidó hagyományban minden angyal egy-egy égitesthez tartozik, például Gábor arkangyal a Holdhoz, Ráfael arkangyal, a Merkúrhoz.

Az egyház tanítása szerint valamennyi embernek van egy őrangyala, aki segíti a rábízottat, hogy elnyerje üdvösségét. Az őrangyal minden útjára elkíséri az embert,

tetteit, munkáját és szavait igyekszik jó irányban befolyásolni, és védelmezi a gonosz kísértése ellen.

A bukott, gőgtől elvakult, Istentől elfordult angyalok az örök tűzben égnek el, de időnként ellátogatnak a Földre, hogy megkísértsék az embereket, bűnre csábítsák és megbetegítsék őket.

Az angyalokat legtöbbször aranyhajú, szárnyas lényekként ábrázolják, akik díszes ruhában vagy tunikában tűnnek fel, hol Istent kísérik trombitával, hol pedig az utolsó ítélet, a vértanúság kellékeivel láthatók.

A népi hitvilágban – elsősorban egyházi hatásra – az angyallal való fenyegetés, példálózás révén számos előírás és tilalom megtartása vált népszokássá. Így például nem szabad az embernek nappal az árnyékával játszania, mert éjjel az angyal pofon üti; tilos ujjal mutogatni, mert egy angyalt szúrunk keresztül. Az asszonyokra vonatkozó előírás, hogy vasárnap kerülendő a kenyérsütés vagy a téstagyúrás, mert sírnak tőle az angyalok, kenyérsütéskor pedig lepényt kell sütni az angyalkáknak, mert különben az ördög örül és kicsúfolja az angyalt.

A pinszki (Pinszk város Nyugat-Beloruszsiában) orosz zsidók köréből származó babonás hiedelem szerint a gyermeket születése előtt Ráfael arkangyal a világ összes nyelvére megtanítja, ám amikor a gyermek elhagyja az anyaméhet, megfricskázza a gyermek felső ajkát, mire az mindent elfelejt.

ANGYALTROMBITA ■ Lásd: növényi ajzószerrek

ÁNIZS ■ Lásd: fűszerek

ANNA-NAPJA ■ Szűz Mária édesanyjának ünnepe. Az ünnep dátuma egy templom felszentelésének évfordulójából adódott. A régi hagyomány ugyanis úgy tartotta, hogy Mária Jeruzsálemben született, és szülőháza, Anna asszony háza a Bethesda-tó közelében állt. Az 5-6. században e föltételezett születési hely fölé bazilikát építettek, s ennek felszentelési napja volt július 26.

Szent Anna a bányászok, a hajósok, szabók, gazdaasszonyok, anyák, özvegyek, valamint a házasságban élők, a járványos betegségben szenvedők és a haldoklók pártfogója. Védőszentje a katolikus asszonyoknak, hozzá folyamodnak segítségért, hozzá fohászkodnak pártfogásért, az ő tiszteletére böjtölnek, és az ő amulettjét viselik magukon a meddő, a várandós és a szülő nők. A magyar néphitben Szent Annának Nagyboldogasszony, Szűz Máriának Kisboldogasszony a neve.

Szent Anna napja sokáig dologtiltó nap volt. Ez nap haláljósító napként is ismert: Szent Anna napjának reggelén a kíváncsiak virágkoszorút kötnek, s azt addig dobálják a háztetőre, amíg fennakad, ahányadik dobásra akad fenn a koszorú, annyi év múlva

halnak meg. A néphagyomány szerint Anna napján szakad meg a virágos kender töve, ezért ilyenkor kezdték a felszedését.

ANTILOP ■ Az antilop egy tülkös szarvú, patás, növényevő emlős, melynek számos fajtája létezik, a legkisebb alig nagyobb egy nyúlnál, míg a legnagyobbak elérik a szarvasmarha méretét. Afrikában az antilop a Holdat és a termékenységet szimbolizálja. Egyiptomban a különféle ábrázolásokon Széthtel látható, és a vihar jelképe. A Maliban élő bambarák szerint Faro, a vizek istene egy mennybéli antilopot küldött a Földre, hogy az embereket megtanítsa a földművelésre.

A busmanoknál Mantisz főisten legelső teremtménye. Az antiloppal a nők áldásos termékenységet, a család szaporodását hozzák összefüggésbe. Úgy vélik, ha antilop húst fogyasztanak, sokasodni fog a törzsük, és jólétben fognak élni. A lelőtt antilopokat, míg kisz szenvednek, szertartások sorozatán mutatják be.

A szibériaiak szerint az első antilopok hatlábúak voltak, akik olyan gyorsan futottak, hogy lehetetlen volt elfogni őket. Tunk-poj, az isteni vadász egy recsegő szent fából faragott korcsolyát, hogy széleseben száguldjon vele. Az egész égbolton át üldözte az antilopot, amikor az állat elfáradt, és lezuhant a földre, Tunk-poj levágta az antilop két hátsó lábát. Ettől a naptól fogva az antilopoknak csak négy lábuk van.

Az álomképként megjelenő antilop ambiciózus célokról árulkodik, melyet nagy erőfeszítések árán ér el az álomlátó. Emellett az anyagi helyzet gyors javulását is jelzi. Ha viszont az antilop elpusztul, önhibájából a szerelmi kapcsolata hamarosan megszakad.

ANYAJEGY ■ Indiában nagyon lényegesnek tartják azt, hogy milyen az ember személyes megjelenése, a testtartása, járásmódja, viselkedése és a beszédkézsége, mert ezek értékelése megszabja a jövőt. A testen található kedvező jegyeket a szerencse előjeleként értelmezik, a hiányukból viszont baljóslatú történésekre, problémákra, nehézségekre következtetnek. Az ember testén fellelhető anyajegyek helyéből, méretéből és számából következtetnek az ember szerencsés vagy szerencsétlen voltára. Úgy tartják, hogy egy kerék formájú anyajegy, bárhol is legyen a testen, nagyon kedvező jel. A test jobb oldalát minden esetben kedvezőbbnek tekintik, mint a balt.

Az a nő, akinek anyajegy, forrázás vagy égés sebhely van az arcán, boldogtalanságra és szegénységre számíthat. Hiába rendelkezik nagy becsvággal, képtelen azt realizálni, és a társa sem segíti. Aki születése óta sebhelyet visel a testén, a Mars bolygó uralkodása alatt született.

A vállon található anyajegy, intelligens, de babonás személyre utal; a bal mellen lévő anyajegy rossz ómen, férfinak, nőnek egyaránt hivatali problémát, és/vagy elszegényedést jelent. Anyajegy a lábon, férfinál bátorság, nőnél szerénység; a térden

jólét és erkölcsösség; a hát közepén, jómód; a férfiak bal lapockáján, népszerűség a nők körében kiváló egészség.

Anyajegy a halántékon: szerencsés és gazdag házasság, bár később elromolhat; az orron vagy az orr közelében, mindenben sikeres ember bármibe is belefogjon.

Anyajegy valamelyik szem közelében becsületes, csendes természetű ember, de borzalmas halállal vár rá; a szem alatt intrikus, veszekedős ember, akinek balesetveszélyre kell ügyelnie.

Anyajegy a homlokon, férfinál szorgalom, nőnél termékenység; a homlok jobb oldalán, az illető legdrágább kívánságában lesz megakadályozva; a jobb oldali arc és az áll között, hosszú életet, megbecsülést jelent. A nő állán lévő anyajegy arról tájékoztat, hogy szeretet pletykálkodni.

Anyajegy a felső ajkon, remek kapcsolatokat, sikeres utazást; a nyak baloldalán, a férfit valamilyen baleset, a nőt vízbefulladás veszélyezteti; a szív fölött véres halált jelez. Állítólag minden zsidó születésű vagy vallású ember mellén van egy "vér-jegy".

A kínaiak ugyancsak jó vagy rossz előjeleket kerestek az anyajegyekben, így például, akinek a lábán fekete, teknőspáncél alakú anyajegy található, nyugodt lehet afelől, hogy sokra viszi a hivatali ranglétrán. Ha egy nő ajkán visel anyajegy, a szemlélő szinte biztosra veheti, hogy az anyajegy párja a nő nemi szervén található. Az általános vélekedés szerint az arcon látható anyajegyek megfelelői a melleken lelhetőek fel.

Tibetben a dalai láma utódjának megtalálásánál és kiválasztásában nagy szerepet játszik az a négy anyajegy, amely a zodiákus jegyének alapján a leghatékonyabban irányítja híveit.

APOKALIPSZIS ■ Lásd: hat, négy

ÁPRILIS ■ Április eleinte a római év második hónapja volt, a Julius Caesar által bevezetett Juliánus-naptárban viszont már a negyedik. Ezt a hónapot a rómaiak Vénusz istennőnek szentelték, az elnevezés viszont Aphroditére, Vénusz görög megfelelőjére utal. Egy másik elképzelés szerint az április a latin aperire (megnyitni) igéhez köthető, ugyanis ilyenkor pattannak rügybe a növények, nyílnak virággá a bimbók. Nálunk az április valamikor Szent György hava volt.

Habár ez a hónap a tavasz hírnöke, a természet megújulásának időszaka, mégis inkább kedvezőtlennek számított, mint kedvezőnek. Vidéken ebben a hónapban – az indásnövényeken kívül – nem ajánlatos zöldségféléket palántázni, nem szerencsés munkát elkezdeni, és vállalkozásba fogni, nem jó semmiféle létfontosságú döntést hozni.

Az időjósok szerint, ha ebben a hónapban sokat dörög az ég, akkor egész esztendőben jó idő várható. Ha húsvét napján alig esik az eső, akkor kevés gabona terem. Ha április 5-én, Vince napján megcsordul az eresz jégcsapja, biztosan beköszöntött a tavasz, noha

az igazi tavaszkezdő Sárkányölő Szent György napja, április 24. Mivel ezt a napot gonoszjáró napként tartották számon, a boszorkányok távol tartására a kerítésekre tüskés ágakat tűztek, az állatokat megfüstölték, a hajnali harmatot pedig lepedővel szedték fel, hogy mágikus kenyeret süssenek belőle.

Április a nagybőjt, a virágvasárnap, a nagyhét és a húsvéti ünnepek időszaka.

Az április hóban született gyermekről a régiek úgy tartották, hogy furcsa fejű, rossz erkölcsű, durva, haragos, rosszindulatú ember lesz.

A Csízó azt mondja, hogy Szent György havában nem ajánlatos semmiféle gyökeret és tehénhúst enni, viszont hasznos tyúkot, bárányt, kecskegida húsát és folyami halat fogyasztani, kizárólag csak tiszta bort és haslágylító szirupot kell inni. Jó hatású a fürdés és a vércsőlyözés.

Az április napok sorában nevezetes az első nap, mivel ez az év századik napja, nálunk "száznap"-ként szerepel. A néphit szerint április elsején akasztotta fel magát Júdás. Amikor a naptárreform az évkezdőtet január elsejére tette, az április első napja komolytalan lett. Az április elseje a világ számos részén a tavasz kezdetének tréfás örömnépe. Ezen a napon szokás "április bolondját" jártni, ami összefüggésben lehet a szeszélyes időjárással, amelytől szinte megbolondulnak az emberek. Az április elsejei tréfáknak, beugratásoknak se szeri, se száma, a megtréfált áldozatokat a franciák áprilisi halnak csúfolják, a skótoknál a beugratott tökfilkókat áprilisi kakukkoknak hívják.

A leggyakrabban a gyerekeket lehet ugratni, olyan bolondos megbízásokat adva nekik, mint: szaladjanak és hozzanak a boltból vagy patikából reszelőzsírt, rákvért, szárított hót, tarhonyamagot, egyenes kampót, kanyarfúrót, ködvágó kést, szúnyoghajat. Ezen a napon az iskolákban gyakran tréfás jelmezbe öltöznek a gyerekek.

Többnyire ebben a hónapban tartják a húsvéti ünnepeket és az ünnepeket megelőző virágvasárnapot, nagypénteket, nagyszombatot. Ha április 14-én, vagyis Tibor napján megszólal a kakukk, jó szénatermés lesz, 25-én, Márk napján a megszentelt búzával űzték el a gonoszt. Ha ezen a napon megszólal a pacsirta, fűj vagy béka, a búzából jó termés várható.

ÁPRILIS BOLONDJA ■ Lásd: április

APRÓSZENTEK NAPJA ■ Aprószenteknek azokat a betlehemi fiúcsecsemőket hívják, akiket Heródes király az újszülött Jézus keresésekor öletett meg. A keresztény egyház ezeket az aprószenteket vértanúként tiszteli. A nyugati egyház hívei december 28-án, a keletiek pedig 29-én emlékeznek rájuk. Az aprószentek ünneplése kezdetben a vízkereszttel esett egybe, amikor bőjtöltek és gyászoltak. Később ezen a napon, gúnyt űzve a vallásból, a bolondokat ünnepelték, amit a bázeli zsinat 1431-ben betiltott.

A középkori Angliában a gyerekeket e nap reggelén azért verték meg ostorral, hogy emlékeztessék őket a betlehemi gyerekek szenvedéseire. Az angolszász anyák közül Aprószentek napján sokan manapság is piros vagy vörös színű ruhát öltenek, s az apró ártatlanok véreinek kiontására emlékeztetve cseresznye- és eperszósszal leöntött vanília pudingot fogyasztanak.

Magyar népszokásként úgy rögzült, ha akkor a fiúk szenvedtek, akkor ideje, hogy a lányokra kerüljön a sor. E megfontolásból vesszőzik meg a fiúk a lányokat, így kívánva nekik jó szerencsét. A hiedelem szerint, akit aprószentek napján nem vesszőznek meg, az a következő évben sokat betegeskedik, és nem fog megházasodni. A legények kora reggel elindulnak, hogy a lányokat még ágyban találják. Amelyik elbújik a vesszőzés elől, azt később verik jól meg.

Ezen a napon az a szokás dívik, hogy az idősebbek megkérdik a kisgyerekektől, "Hányan vannak az aprószentek? Hát az apostolok?" Amelyik gyerek nem tudja a választ, hogy "száznegyvennégyezren", azt jól elnászpángolják fűzfavesszővel. Egy másik szokás szerint dívat volt a gyerekeket mustármagért küldeni a szomszédba, ahol a gyerek a következő mondókával köszöntött be, "Mustármagot jöttem kérni, tessék engem jó elverni!".

A vesszőzés, korbácsolás valamikor egészségvédő, rontást, betegséget távol tartó pogány szokás volt, egyben termékenységvarázslás is, amelyet felvállalt a katolikus egyház. A Szigetközben ekkor tartották a legényavatást. Erőpróbával kellett megmutatniuk hogyan dolgoznak. Ha az avatás sikerült, az ifjak este nyolc után is kimehettek az utcára, bemehettek a kocsmába, ami addig tilos volt számukra.

ARANY ■ Lásd: alkímia, ékszerek, indiai ékszerveiselet

ARC ■ Az arc a lélek tükre, de az arc nem csupán a lélekről árulkodik, hanem magáról az egész emberről is. Annyira egyedi, hogy még az egyiptéjű ikreknél is lehet némi eltérés. Az arcról nemcsak az ember személyisége, faja, kora, neme olvasható le, visszatükröződik rajta az egészségi állapota, hangulata, sőt életkörülményei is. Jelezhet haragot, undort, aggodást, szomorúságot, örömet, félelmet, meglepetést, dacot.

Az arcisme, görögül fiziognómia szerint a nagy kerek arc: élvhajhász személyre utal, aki szeret enni és lustálkodni; a kis kerek arc: gyermeteg, jó humorú, tevékeny, alkalmazkodó ember; a szögletes arc: becsületes, szorgalmas, óvatos, körültekintő, türelmes emberről vall. Az ovális arc: szenzitív, szellemes, ötletes, nyugtalan, magabiztos személy. A hosszúkás, keskeny arc: cinikus, büszke, magának való, zárkózott személy.

A kevert típusok közül, akinek homlokának felső része előreugró, alsó fele pedig ovális: logikusan gondolkodó, intelligens, kifinomult ízlésű ember, jó

koncentrálóképességgel. Ez egy jó formáció, különösen akkor, ha ráadásul ehhez előreálló, széles áll társul. A homlok felső részének ugyancsak szélesnek kell lennie.

A nem vonzó, báj nélküli arcok később érdekessé válhatnak. A talentumokon és az erőteljes karakterúeken könnyű felfedni a személyiségi hibákat. Az arckifejezést megváltoztatják a gyengeségek, hiányosságok, amelyek bevésődnek, rárajzolódnak az ajkakra, a szájra és a szemekre.

A mosolyok és a rosszálló arckifejezések egyaránt vonalakat és ráncokat rajzolnak az arcra. Az önzés, a hitványságok, a bűnös gondolatok, gonosz tettek visszatükröződnek az arcvonásokban. A nemes gondolatok viszont beragyogják az arcvonásokat, és az arckifejezést kedvessé teszik.

A hiedelem úgy tartja, hogy a télen fogant és nyáron született ember arca kerek, míg a télen világra jötté körteformájú. Az ovális arcú asszonyok szépek, a széles arcúak toleránsak, a hosszúkás, vékony arc állhatatosságot jelez, a kerek arcú ember optimista, a körte alakú, lefelé keskenyedő arc szenzitivitást, romantikus alkatot sejtet. A Csízióban a tömör arc tunyaságot, az igen vékony álnokságot, a kerekded arc pedig irigységet jelent.

A népi megfigyelések szerint, aki az arcát: márciusi hóban mossa meg, finom lesz az arcbőre; minden reggel saját vizeletével mossa le, vonzóvá válik; május első három reggelén, napfelkelte előtt, harmattal keni be, csinos lesz. A répa fogyasztásától ugyancsak jó arcbőrre lehet számítani. Az íreknél a burgonya héjától remélnek pirosposzsgás arcot. Állítólag jóarcú lesz az is, aki sok csirkelábat eszik. Akinek hirtelen elpirul az arca, azt jelenti, hogy róla beszélnek. A muszlimoknál nem ajánlatos arccal lefelé feküdni, mert arról az emberről azt mondják, hogy vallástalan. Az indonézektől azt mondják, aki délután fürdik vagy tussol, annak gyorsan megöregszik az arca.

Az álomfejtők szerint mosolygó arcról álmodni kellemes barátokat, élményeket és/vagy gazdasági nyereségeket jelent. Kellemetlen vagy groteszk arcról (hacsak nem mulatságos) álmodni rossz ómen. Ha az álomban mosolyog valakinek az arca, az annak a jele, hogy valamilyen múltbéli bűnéért, indiszkréciójáért vezekelnie kell; a legjobb, ha mielőbb megváltozik. Idegen arcokat látni álmunkban, arra utal, hogy hamarosan lakást fogunk cserélni.

A tipizálásra hajlamos szemlélődők meg vannak győződve arról, hogy a bulldogarcúak rámenősek, a rókakinézetűek ravaszak, a birkaképűek jámborak stb., s a mai napig vallják Hippokratész, az ókor híres görög orvos tanítását, aki szerint a hegyes orrú és apró szemű emberek rosszindulatúak.

ARCFESTÉS ■ Lásd: álarc, szindura

ARCRÁNCOK ■ A nők mániákusan félnek a ráncoktól, mindenféle praktikával próbálják eltüntetni azokat, pedig a ráncok csak a mozgékony, flexibilis arcokon jelennek meg, belőlük pozitív tulajdonságokra, mint például az illető alkalmazkodóképességére, rugalmasságára és sokoldalúságára lehet következtetni. A merev, feszes arc bőr a barátság és megértés teljes hiányát mutatja, az ilyen ember ábrázata kifejezéstelen, érzéketlen. Az önközpontúság megóvja az embert a ráncoktól. A könnyűvérű, léha természetűek csak öregkorukra ráncosodnak meg.

Az aggodás, szorongás a homlokon keresztbe futó ráncokat hoz létre. A homlokon található hosszú vízszintes vonalak jóakaratról tanúskodnak. A szorgalmas, tudománnyal foglalkozó személy szemöldöke a koncentrált gondolkodás következtében lefelé irányuló ráncokban végződik.

Az arcráncok olyankor jelennek meg, amikor az ember a belső vibrálásokra, szorongásokra, nehéz helyzetből való kilábalásra keres elfogadható válaszokat, sokat gyötri magát, a kelleténél többet foglalkozik az adott témával. A ráncok rendszerint a kamaszkorban jelennek meg először, s az életkorral előrehaladva válnak egyre markánsabbá.

A szemöldökök között mélyülő merőleges ráncok szőrszálhasogatást és szigorú becsületességet jeleznek a pénzügyi dolgokban. Két ilyen merőleges ránc jelenléte azt jelzi, hogy a személy minden üzleti ügyben becsületes, igazságos. A szemöldök közti apró ráncok sokasága tulajdonosa megbízhatóságát, lelkiismeretességét bizonyítja.

Egyesek szerint a szemráncok, felfokozott szexuális beállítottságot, extravagáns nemtörődömséget jelképeznek. Mások olvasatában a szem alatti három ránc: gondolkodó, türelmetlen, tehetséges, szuggesztív embert szimbolizál, jó képzelőerővel és beszédkészséggel; négy ránc a szem alatt: intelligens, okkult képességű, jól összpontosító személyt ábrázol; öt vonalból álló szemránc: depressziós, aggodalmaskodó, szeszélyes és uralkodni vágyó embert jelképez.

ARKANGYALOK ■ Lásd: angyalok

ÁRNYÉK ■ Lásd: haláljósítás

ÁRON FŐPAP ■ Lásd: hiúzkő

ARTHUR KIRÁLY ■ Lásd: hegyikristály, holló

ÁSÍTÁS ■ Az angolok szerint az ásítás az ördög műve, hogy a gonosz szellemek bemehessenek a szájon át a testbe. Azért kell eltakarni a száját, hogy megállítsuk őket.

Egy másik változat szerint, pont az ellenkezőjét jelenti, ásításkor azért kell a száj elé tenni a kezét, mert az ásítással eltávozhat az ember lelke a testéből.

A franciák és a németek szerint két ember egyidejű ásítása azt jelenti, hogy egyetértenek abban, amiről beszéltek. Azt mondják, hogy az ásítás ragadós, ha valaki más ásítását nézi, akkor neki is ásítania kell.

A babonások úgy vélik, hogy egy ásítás a közeli veszély jele, viszont az év végi ásítás jó ómen, mert a következő évre szerencsét jelez.

Mohamed próféta szerint az ásítás, sátántól való cselekedet, ezért ha valakinek ásítania kell, mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy elkerülje. A muszlimok az ima közbeni ásítást a gonosz munkálkodásának vélik. Más vélemények szerint imádkozás közben nemcsak az ásítás, hanem a szunyókálás, a hányás, az orrpiszkálás, valamint a menstruálás is a sátán ügyködése.

ÁSVÁNYOK ■ Az ásványok és kőzetek nem nagy teret foglalnak el a mitológiákban és a vallásokban, de feltétlenül van szakrális jelentőségük, minden korban azt hitték róluk, hogy mágikus erővel bírnak, és csaknem valamennyi kőfajtát varázslatra képesnek tartottak. A bűvös kövek, elsősorban a ritka és értékes drágakövek különösen nagy értékeket képviseltek, egyik-másik jelképpé vált, szerepelnek a bibliai történetekben, és nagy keletjük volt mindig a kínaiak körében.

Az ásványokat többnyire amulettként hordták nyakban, vagy valamilyen titkos helyen rejtették el, de különös formájú, gyakran fallosz vagy vagina alakú kőzeteket, kövületeket is használtak, melyek szerelemserkentő hatásukról meg voltak győződve. Királyok, felségek, hatalmasságok, gazdag páciensek nemzőképességük javítására, kéjvágyuk fokozására porrá tört drágaköveket – gyémántot, gyöngyöt, korállt, rubint, smaragdot, topázt, turmalint, zafírt – fogyasztottak. Gyógyszerként a tibeti népgyógyászok korállal úzták ki a szervezet mérgeit, és gyógyították a májbajokat, zafírral pedig a leprát. Mindezekből csak egy csipetnyi reszeléket használtak gyógyszerként, más szerekkel keverve vagy összefőzve.

A szerves eredetű, állatokból származó kövekről, például a korallról, kagylóhéjról, gyöngyről, gyöngyházzal, bezoárkőről tudni vélték, hogy életerővel bírnak, mágikusan hatnak. Belőlük nagyon sok varázsrecept forgott közkézen, és számtalan féle varázssital készült.

A tibetiek a gyöngyöt, mint Buddhához és a bodhiszattvákhoz kapcsolódó csodás szert, igen nagyra becsülték. Szerintük a gyöngyök rejtélyesen keletkeznek, hol elefántok agyában vagy agyarában, hol kobra agyában teremnek, hol valamilyen dél-indiai gyógynövényből származnak. A gyöngy hatását tekintve bizonyosak voltak, hogy a gyöngykagylóhoz hasonlóan, méregűző, és az agybántalmak gyógyítására is kiválóan hatásos.

Amulettként a silonites kő viselését javasolták a bölcs guruk, mert úgy vélték, hogy aki hordja, annak nemcsak örömet szerez, hanem elméjét is élesíti. A kő egyben segít, hogy használója ráérezzen a jövőbeli történésekre, és azokat megfelelően prognosztizálja. A fehér, bíborvörös, és zöld színű silonites kőről csak annyi tudható, hogy Indiában lelhető fel, csigaházakban nő, és a növekvő, vagy fogyó Holddal együtt növekszik vagy fogyatkozik.

ASSZONYOK ■ Az angolszász eredetű babonák szerint egy asszonynak sosem szabad suttognia, mert ezzel felbátorítja a rossz szellemeket, hogy meglátogassák őt. Ha az asszonynak visket a nyaka, hamarosan keresztelőre fog menni, ha a feje visket, nemsokára megverik. Aki, reggel hazulról elindulva egy öregasszonnyal találkozik, nem lesz szerencsés. Az oroszok szerint, ha egy üres vödört vivő asszonnyal találkozik szembe az ember, balszerencse éri. A németek hiedelmében, ha hétfő reggel egy idegen érkezik látogatóba, a ház ura aznap megveri asszonyát; reggel elsőként egy öregasszonnyal találkozni rossz ómen; egy fiatal nővel, viszont jót jelent, különösen igaz ez, ha közben egy fontos esemény zajlik. Az a férfi, aki kora reggel két öregasszony között sétál át, a nap hátralévő részében balszerencsés lesz. Ha valakit egy öregasszony üdvözl, és valami jót kíván kora reggel, azt kell válaszolnia az illetőnek, hogy "Viszont." Számos néphitben jó szerencsét jelent a találkozás egy vízzel teli kancsót hordó asszonnyal, ha azonban a kancsó üres, a fordítottja igaz. A pandzsábi szikheknél az is jó jelnek számít, ha a szembejövő asszony a gyerekével látható, vagy ha az illető a kertész felesége, aki virágcsokrot visz a kezében. Viszonylag modern kori hiedelem található egy amerikai farmer almanachban, mely szerint a hosszú élet érdekében le kell szállni arról a vonatról, amelyen egy feketébe öltözött asszony utazik.

A rómaiak már a kezdetektől fogva törvényekkel próbálták megelőzni egyes rossz ómenek megjelenését. Így például számos helyen törvény tiltotta az asszonyok számára nyilvános helyen az orsó használatát, ugyanis súlyos balszerencse elé nézett, aki véletlenül egy ilyen asszonnyal találkozott. Ez akár az egész termése elvesztését is jelenthette. Az oroszok azt állítják, hogy azok az asszonyok, akik hideg betonon vagy lépcsőn szeretnek üldögni, belül is hideggé, vagyis frigidde válnak.

Egy koreai mítosz arról szól, hogyan lett egy nőstény medvéből asszony. Az elbeszélésben szereplő Hvanin égisten három égi pecsétet adott fiának, Hvanunak és elküldte, hogy uralkodjon az embereken. Háromezer szellemekből álló sereg kísérte útján. A Thebek-hegy hármas csúcsán, egy fa tövében szállt alá, amely a szellemek áldozati helyéül szolgált. Hvanun a szellemek segítségével égi császárként uralkodott a szél, az eső és a felhők felett, kézben tartotta mind a 360 földi dolgot, és felügyelte az emberek sorsát, ha betegek voltak, meggyógyította őket, vétségeikért büntetést szabott ki. A medve és a tigris azért imádkoztak Hvanunhoz, hogy változtassa őket emberekké.

Hvanun megetetett velük egy-egy kalásznyi ürmöt és húsz-húsz gerezd fokhagymát, majd rájuk parancsolt, hogy menjenek egy barlangba, és száz napig ne jöjjenek ki a napvilágra. Csak a medve tudott ennek eleget tenni, ezért csak ő változott asszonnyá. Naponta eljárt az oltár mellett álló fához, s kérte az égieket, ajándékozzák meg gyermekkel. Hvanun ekkor férfi alakját öltötte, és feleségül vette őt. Született egy fiuk, akit Tangun Vangomnak neveztek el. Tangun lett a koreai állam megalapítója.

ASZTAL ■ Az egyik legkedveltebb bútordarabot már az i.e. 7. században ismerték, az egyiptomiak kisméretű asztalokat használtak. A görögök és a rómaiak étkezési asztalai kerek formájú, háromlábúak voltak. A gótok asztalai jóval nagyobbak és díszesebbek lettek, az étkezés után szétszedhető asztalukról ered az asztalbontás kifejezése. Az asztal fontos szerepet játszik az utolsó vacsoránál; Arthur király legendájában, megtalálható a tarotkártya első lapján; és a népmesékből jól ismert a "Terülj, terülj asztalkám!". A termékenységi fantázia az asztalt a női nemmel azonosította, a széket férfiúi vonásokkal ruházta fel.

Az asztal a közös találkozások, beszélgetések, étkezések helye. Nevezhető akár házi oltárnak is, hisz olyan létfontosságú élelmet és italt helyeznek rá, mint az isten testének minősülő kenyér és az isten véreként ismert bor. Ünnepeken a ház szakrális bútordarabja. A karácsonyi ünnepi asztalra azért kerül jobbnál, jobb étel, hogy a következő év egészséget, erőt és jómódot hozzon a ház lakóinak. Karácsonykor vagy vízkeresztkor az áldozati ételeket éjszakára az asztalon hagyják, hogy a meghalt családtagok szellemei ehessenek belőle. Nemcsak a karácsonyi asztalnak, hanem az ünnepi abrosznak is mágikus ereje van.

Az asztalnál tiltott volt mindenféle illetlen viselkedés, és rossz következménnyel járt. A római lakomák idején tilos volt a „tűz” szó kimondása. Ha véletlenül tűz ütött ki, egy kis vizet öntöttek az asztalra. Egy etikett író az 1840-es években a következőket tanácsolta: „a hölgyek megtörölhetik a szájukat az abrosszal, azonban az orrukat nem szabad belefújniuk”. A csehek szerint, aki dobol az asztalon, hamarosan éhezni fog; aki kést szúr az asztal lapjába, annak megfájdul a foga. Nem illik az asztalnál az evőeszközzel zörögni, mert szegénységet jelent; nem szabad könyökölni, mert kisebesedik az illető könyöke; nem illik asztalon ülni, mert rossz ómen, kivéve, ha egyik lábunk leér a földre.

Az üzbégeknél tilos az asztalnál orrot fújni, nyújtózkodni, ásítózni. Óva intenek attól is, hogy bárki megérintse ételével az abroszt, vagy az ételét az asztalra tegye, mert szerencsétlen lesz.

Újkori amerikai hiedelem szerint nem szabad a terítőt sötétedés után kirázni, terítés közben keresztbe rakni a villákat, és egy asztalra három gyertyát tenni.

A moldvai magyarok a csecsemőt azért tették az asztalra, hogy gazdag és szerencsés legyen, a bukovinaiak pedig azért, hogy felnőtt korára tisztességes ember váljék belőle.

A német pfalzi erdő környékén élők szerint, ha az asztalt nem törlőruhával, hanem papírral törlik le, akkor békétlenségben fog élni a család; ha asztaltisztításra kefével vagy kis seprűt használnak, annak betegség lesz az eredménye. Időjárás előrejelzés szerint zivatar jöttét jelzi, ha az abroszra véletlenül víz fröccsen.

A magyar családoknál az asztal, az ún. szent sarokban állt. Régente csak a férfiak ülhetek az asztalhoz, az asszonyok csak állhattak mellette, a gyerekeket pedig még az asztal közelébe sem engedték. Ha a halottat kivitték a házból, az asztalt fel kellett fordítani. De nemcsak az asztal tekinthető szent helynek, hanem az asztal alatti rész is, mert a leesett ételdarabokról feltételezik, hogy azokból tündérek vagy hősök lesznek, ezért nem illik a leesett ételdarabokat felvenni és megenni. Az asztalt nem jó a helyéről sem elmozdítani, ezért költözéskor többnyire a régi lakásban hagyják.

Fontos az ülésrend, lényeges, hogy mindenki a megszokott helyére üljön, a főhely mindig a házigazdáé. Az asztal sarkához csak a házas emberek ülhetnek, mert sok helyütt elterjedt hiedelem, hogy az a leány, vagy legény, aki az asztal sarkára ül, sohasem fog megházasodni, enyhébb esetben hét évig nem megy férjhez vagy nem nőszül meg. Csehország nyugati részén viszont azt mondják, hogy az asztal sarkára ülő lánynak a férje özvegyember, az anyósa pedig szörnyű természetű lesz. Az oroszoknál egyedülálló embernek azért nem ajánlott az asztal sarkára ülnie, mert sohasem fog megházasodni, ha asszony ül az asztal sarkára, hét évre egyedülállóvá válik. Az angolok között elterjedt az a babona miszerint, annak a lánynak, akit már eljegyeztek, vagy férjhez akar menni, soha nem szabad a konyhaasztalnál leülnie, mert ezzel felbomlik az eljegyzése, és lehetetlenné válik, hogy valaha is férjhez mehessen.

A németek az asztal sarkáról lepattintott faszilánkot annak a levesébe tették, aki hosszabb időre eltávozik, hogy szerencsésen térjen vissza; az állatok takarmányába ugyancsak ilyen célzattal tettek asztallapból faforgácsot, hogy ne kóboroljanak el. A kínaiak szerint, nagyon igazságos ovális formájú asztalnál ülni, mert nincs sértődés amiatt, hogy ki ül az asztalfőn.

ASZTROLÓGIA ■ A csillagjósást jelentő asztrológia – mely az egyén szellemi és testi képességeire valamint jövőjéről sorsára az égitestek állása alapján von le következtetéseket – a görög eredetű kifejezés, az asztron (csillagkép) és logosz (vélemény, tanulmány) szavakból tevődik össze. A manapság is nagy népszerűségnek örvendő jóslási eljárás abból az ősrégi felfogásból ered, hogy az égitestek és csillagok, azok mozgása, valamint a Földhöz és egymáshoz viszonyított helyzete befolyást gyakorol a földi világra, és különösen az ember életére, illetőleg azt döntő módon meghatározza. Az asztrológia szorosan kapcsolódik a csillagok istenként való tiszteletéhez, ami önálló vallássá ugyan sehol sem alakult, de a vallások egy részében jelentős szerepet játszik. Az asztrológia és a csillag-kultusz kezdeteire az i.e. 3. évezred elejéről származó asszír-

babiloni forrásokból vannak ismereteink, Babilóniát tekinthetjük az asztrológia klasszikus kimunkálójának és művelőjének. Itt az egyes csillagok istenként való tisztelete mellett a csillagok mozgásának alapos megfigyelése, és e megfigyelések kvázi-tudományos jellegű feldolgozása is gyakorlat volt, például az időszámítás vonatkozásában. A csillagok megjelenési formáit, mozgását, változó kapcsolatait csillagász-papok és erre a célra kiképzett írnokok figyelték meg, és értelmezték, kiépített megfigyelőhelyeken. A babiloniak már ismerték az öt szabad szemmel látható bolygót, s mindegyik bolygót egy-egy istennel kapcsolták össze, például Vénuszt Istárral, a Jupitert az asszír Mardukkal. A Napnál nagyobb fontosságot tulajdonítottak a gyorsabb mozgású Holdnak, a Vénuszról pedig azt hitték, hogy szakállas, ezért kétneműnek tekintették. Férfiként Hajnalcsillag, míg nőként Vacsoracsillag volt a neve. A Marsot "hétnevű bolygónak" hívták.

A babiloni-asszír kultúrával ellentétben, az Ószövetség tanítása szerint a csillagok Isten teremtményei, pályájukat, mozgásukat és azok törvényeit Isten szabta meg. Az égitestek és csillagok istenként való tiszteletét a Törvény kifejezetten megtiltja Izraelnek. Ennek ellenére az asztrológia hatással volt Izrael gondolatvilágára, egy-egy csillagkonstelláció feltűnése összekapcsolódott a Messiás-várással. Kezdetben a kereszténység sem hitt az asztrológiában, mert ők a csillagok helyett a Teremtő létében voltak biztosak. Ennek némileg ellentmond, hogy a napkeleti bölcsek az égi jelet követve jutottak el a Megváltó születésének színhelyére.

A régi görögök viszont kezdettől fogva nagy jelentőséget tulajdonítottak az égitestek helyzetét, mozgásait leíró fizikai törvények tanulmányozásának. Náluk a csillagászat művelése a tudósok feladata volt. Thalész, a milétozi görög filozófus i.e. 600 körül – feltehetően matematikai számításokkal – megjövendölt egy napfogyatkozást. A híres bölcselő, Platón (i.e. 427-347) személyéhez fűződik „ahány csillag, annyi lélek” mondás. A csillagjóslás „tudománya” a kaldeusok közvetítésével az i.e. 4-5. században jutott el a görögökhöz, és a hellenisztikus korban érte el fénykorát. Egyebek közt ekkor alakult ki az egyes égitesteknek fémekkel való azonosítása (pl. Nap: arany; Hold: ezüst; Mars: vas stb.).

Cicero (i.e. 106-43) római államférfi a püthagoraszi iskola hitét vallva, nyilatkozta: "Az égbolton nincs sem véletlen, sem pontatlanság, sem tévút vagy hiúság, sőt ott mindig csak rend van, igazság, értelem és maradandóság". Ennek ellenére a rómaiaknál lassan – csak a kereszténység elterjedése előtt – kapott tágabb teret az asztrológia, ők inkább a saját jóslási módszereikben, a madárjóslásban, áldozati állatok zsigereiből való jövendölésben stb. hittek. Az asztrológusokat lekicsinylően matematikusoknak, gúnyneveükön kaldeusnak hívták.

Az iszlám kultúra a görög hagyományt vette át, az európai asztrológiára pedig az iszlám tudomány hatott. Egyiptom nagyban hozzájárult az asztrológia elterjedéséhez. Ők már 365 napos évet használtak, azóta tudjuk, hogy látszólagos égi útja során a Nap

365,24219 nap alatt kerüli meg Földünket. (Valójában a Föld kerüli meg ennyi idő alatt a Napot, azonban Egyiptom szülötte, a híres matematikus, földrajztudós, csillagász és asztrológus, Ptolemaiosz (i.u. 85-161) – a geocentrikus „ptolemaioszi rendszer” megalkotója – azt vallotta, hogy a Föld áll a világ középpontjában, és körülötte kering a hét planéta.)

Az asztrológia kezdetei Indiában is az ókorba nyúlnak vissza, ők azonban – a nyugati kultúrával ellentétben – a Holdat nem nőneműnek, hanem hímneműnek vélték. Az indiaiak számára manapság is sokféle horoszkóp (az ember sorsára irányító hatású bolygóknak helyzetét rögzítő vázlatrajz) készül, a legfontosabb a házassági horoszkóp, a házasságkötés kedvező időpontjának megállapítása. A menstruációs horoszkóp a gyermekáldással, és a születendő gyerek nemével van összefüggésben.

A császárság előtti Kínában a természeti jelenségeket egybevetették az emberi sorsok alakulásával. Innen ered az az asztrológiai nézet, hogy a csillagok közvetlen hatással vannak az ember sorsára. A császárság alatt születésük napján és életük fontosabb sorsfordulóin már mindenkinek elkészítették a horoszkópját.

A középkori Európában a „hét szabad művészetet” (szabad férfiúhoz való tudományokat) a hét bolygóval reprezentálták. Az egyetemek, monostori iskolák kötelező tantárgyai a grammatika (Hold), dialektika (Merkúr), retorika (Vénusz), muzsika (Nap), aritmetika (Mars), geometria (Jupiter) és az asztronómia (Szaturnusz) voltak. A három első trivium, az utóbbi négy tantárgy együtt quadrivium nevet viselt.

Az időszak számos új ismerettel gazdagította a csillagjósolás gyakorlatát. Albertus Magnus német természettudós, filozófus (1193-1280) asztrológiai elképzelései szerint a torzszülöttek rossz konstellációban jönnek világra. Giovanni Campani (1233-1296) olasz matematikus és asztrológus dolgozta ki a ma is használatos házbeosztást. A német orvos és filozófus, Nettesheimi Agrippa (1486-1535) Hermész Triszmegisztoszról tartott előadást Torinóban. A francia asztrológus, Nostradamus (1503-1577) homályos jóslatai közül sokak szerint rengeteg bevált.

Az asztrológusok a világon mindenütt kedveltek, de különösen Ázsiában, például Indiában, vagy Thaiföldön, ahol az emberek a csillagok állásától teszik függővé, hogy mikor utazzanak külföldre, kezdjenek üzleti tevékenységbe, vásároljanak házat, mikor és kivel kössenek házasságot, az év melyik napján foganjon gyerekük. A hagyományos asztrológia mellett speciális horoszkópokat is készítenek. A világ asztrológia (mundán asztrológia) művelői szerint korreláció van a geológiai események (földrengések, vulkánkitörések stb.) és a csillagászati jelenségek (az égitestek földhöz viszonyított mozgása) között. A politikai asztrológia szintén régóta létezik, és egyes asztrológusok az ősi módszereket használják bizonyos időjárás vagy időjárással kapcsolatos események (viharok, áradások stb.) előrejelzésére, melyet összefoglaló néven meteorológiai asztrológiának neveznek.

A magyar népi csillagjóslásról nincsenek adataink, azonban a kalendáriumokban és csíziókban rendszeresen jelentek meg ilyen szövegek. A régóta ismert szólásunk, hogy „szerencsés (vagy rossz) csillagzat alatt született”, abban az országosan ismert hiedelemben leli magyarázatát, amely szerint minden lélekhez egy csillag tartozik. Ezért tartották a hullócsillagról, hogy az egy ember halálát jelzi.

ÁTOK ■ Lásd: rontás

AUGUROK ■ A profetikus jóslás mestersége nagyon régről ered, az augurium gyakorlata a Bibliában már egyértelműen szerepel. Az augurium elsősorban a madarak és más állatok viselkedésének megfigyelésére, beleik és egyéb belsősegeik vizsgálatára volt hívatott, de jövendöltek az emberek által alkotott tárgyak és helyzetük vizsgálata alapján is.

A kifejezés a római augurok nevéből ered, akiknek feladata nemcsak a jövendő előrelátása volt, hanem annak kipuhatólása is, hogy az istenek mennyire helyesnek vagy elleneznek egy-egy politikai vagy katonai akciót. A régi rómaiak nagyon babonások voltak, semmilyen hivatalos állami tevékenységbe nem fogtak az ómenek és a madárjóslatok tanulmányozása nélkül. E célra egy augurt alkalmaztak, aki az embereivel egy négyzetet rajzolt a földre, és az állami alkalmazottak onnan figyelték a különféle előjeleket, melyeket azután az augur értelmezett. Kétféle előjelet ismertek: a legfontosabb az volt, amit tudatosan figyeltek, mint például a villámlást, a mennydörgést, a madarak repülését vagy hangját, a szent tyúkok viselkedését. A madárjóslások során számos dologra figyelemmel voltak. Fontos volt például, hogy milyen madarak, hol, milyen magasan, és merre repültek. Még a hadsereg is figyelembe vette a madárjóslatokat. Kalitkákban szent tyúkokat vittek magukkal, és az ütközet előtt süteményt öntöttek eléjük. Attól függően jót vagy rosszat vártak, hogy ettek-e belőle vagy sem. A fáma szerint a Drepanumnál i.e. 249-ben a karthágóiakkal vívott tengeri csata előtt Claudius Pulcher római konzul a szent tyúkokat a tengerbe vetette, amit úgy kommentált, hogy ha már nem ettek, legalább igyanak. A rómaiak számára a katasztrófális vereség nyilvánvaló oka az volt, hogy vezérük nem vette figyelembe a kedvezőtlen madárjóslatot. A kevésbé jelentős előjelek közé tartoztak, amelyek véletlenszerűen fordultak elő, például, ha váratlanul bukkantak fel az egyes istenek szent állatai: Artemisz állata a medve, Apollón állata a farkas, Zeusz madara a sas, Aszklépiosz hullője, a kígyó és Minerva madara, a bagoly. A mindennapi élet jeleiből is voltak lekövetkeztetéseket, mint például a só kiömléséből, a tüsszentésből, a megbotlásból vagy a bútorok recsegéséből.

AUGUSZTUS ■ A régi rómaiaknál a hatodik hónap a sextilis, amely Augustus császár után lett augusztus. Nálunk régi kalendáriumokban Kisasszony havaként vagy Nyárutó hóként szerepelt.

A Csízó – feltehetően azért, mert az augusztus az év egyik legmelegebb hónapja – azt ajánlja, hogy mértékletesen kell élni, nem javallott káposztát, sem olyan ételt enni, amitől melankolikussá válik az ember, viszont lehet fogyasztani borsos ételt. Italként nem javasolt méhsört, vagyis márcot inni. Nem jó ebben a hónapban eret vágatni, de a reggeli hányás jó hatású. Akik ebben a hónapban születtek, tiszta életűek, jó erkölcsűek, bátor szívűek, okosak, vállalkozásukban szerencsések. A termékenységben viszont nem szerencsések, ha fiuk születik, felnőve kivándorolhat külföldre.

Augusztus első napja Vasas Szent Péter ünnepe. Ezen a napon szabadult ki Heródes börtönéből a láncra vert Péter. Mivel augusztus elseje balszerencsés nap, ezért nem jó ómen ezen a napon házasságot kötni; a Muravidéken a szőlőtermelőknek dologtiltó nap volt, mert azt feltételezték, a szőlőszemek lehullanak a fűről. Egyes vidékeken viszont ez a nap patkányűző napként ismert. Lőrinc napja augusztus 10-e után már nem ízletes a dinnye, mert a néphit szerint Lőrinc belepisilt a dinnyébe.

Nagyboldogasszony napján, augusztus 15-én Mária mennybemenetelére emlékeznek a keresztény egyház. Sok helyen tartanak búcsút. A Muravidéken élőknél dologtiltó nap, főleg a sütés tiltott, mert a tűz kicsaphat a kályhából, kemencéből. A moldvai magyarok ezen a napon szedik a különféle gyógyfüveket, növényeket, virágokat, melyek füstjével gyógyítják a betegeket, mert ekkor a legerősebb a növényekben a gyógyító erő. Ettől a naptól, már tilos az asszonyok fürdése a folyóvízben. A népi megfigyelés szerint, ha Nagyboldogasszony napján szépen süt a nap, abban az évben jó minőségű bor lesz; a gyümölcsfákba pedig azért vésnek keresztet, hogy forduljanak termőre, és sokat teremjenek. A Nagyboldogasszony és Kisboldogasszony (augusztus 15-szeptember 8.) között ültetett tyúkok sok tojást tojnak. Augusztus 16-a a ridegen tartott szarvasmarhák védőszentjének, Rókusnak névnapja.

Szent István napja augusztus 20-a, a körmeneten ekkor hordozzák körbe Szent István jobbját; már az új búzából sütik a kenyeret, és ettől a naptól kezdve mennek el a gólyák. Ezután már nem tanácsos szabadban fürödni, mert feltételezik, hogy a szarvasok belevizelnek a vizekbe, és a vízi szellemeket sem szabad megzavarni.

Augusztus 24-e Bertalan apostol napja, aki a csizmadiák és a szűcsök védőszentje. Sokfelé ezt a napot tartják őszezdő napnak, ugyanis amilyen ennek a napnak az időjárása, olyan lesz az őszi időjárás. Az ezen a napon köpült vajról pedig azt mondják, hogy gyógyító hatású.

AUTÓ ■ Az autósok többsége meglehetősen babonás, valamikor patkót szereltek a kocsi hűtőrácsára, s a visszapillantó tükrökön, még ma is sok autóban lógnak kabalafigurák,

himbálóznak a rózsafüzérek, keresztek, nemzetiszínű szalagok, szakrális mütyürkék. Mindezt abban a reményben, azzal a céllal teszik, hogy megóvják az autó vezetőjét és utasait a balesetektől, a rendőri büntetéstől, az autót a műszaki meghibásodástól, de legfőbbképpen, hogy biztonságos legyen a megérkezésük. Ezt a célt szolgálják az autósok körében használatos amulettek, a Szent Kristófit ábrázoló szobrocskák is.

Autós feltételezés szerint, nem szabad a kocsival útra indulónak "jó utat" vagy "jó szerencsét" kívánni, sokkal inkább kell "kéz és lábtörést" vagy egyéb ehhez hasonló "jókívánságot" mondani, mert ez utóbbi szerencsés célba érkezést jelent.

A babonás angolok, ha defektet kap autójuk, tudni vélik, hogy fontos döntés előtt állnak; a svájciaknál a gumidefekt, ha autóúton történik, jó ómen, ha folyóvíz mentén, akkor rossz jelentésű. Szerencsétlenségre figyelmeztet az is, ha egy autó előtt nyúl fut át.

Elsősorban angolszász esküvői szokás, hogy az ifjú pár autójának lökhárítójára konzervdobozokat kötnek, mégpedig azért, hogy a zaj elriassza az ártó szellemeket. A jószerecsé érdekében lökhárítóra erősített cipőt húznak maguk mögött.

Az okkult hölgyeknek, hogy megtudják ki lesz jövendőbelijük, az út szélére kell állniuk, és addig várni, míg tíz piros autót össze nem számlálnak. Ezután egy lila ruhás, vörös hajú nőt kell látniuk, majd egy zöld nyakkendőes fiatalembert. Az első férfi, akit ezután meglátnak lesz jövendőbeli férjük.

Ha az ember mentőautót lát, balszerencsét jelent, hacsak nem szorítja meg az orrát, vagy nem tartja vissza lélegzetét addig, míg egy fekete vagy barna kutyát nem kerül a látóterébe.

A thaiföldiek, amikor autót vásárolnak, még a jármű forgalomba helyezése előtt, felkérnek egy papot vagy egy szerzetest, hogy áldja meg az autót, majd a gépkocsi vezetőfülke fölé eső tetőrészére egy piramist formázó jelet festenek, valamint a visszapillantó tükrökre színes szalagot kötnek. Egyes emberek a megfelelő szín választásához is segítséget kérnek, és horoszkópot készíttetnek, mikor a legalkalmasabb hazavinni az autót. Bangkokban a taxikban a tükrökön jázmin-füzérek lógnak. Ezeket a füzéreket az autó védőszellemének ajánlják fel, a felakasztás előtt hozzá imádkoznak, a védelmét kérve. A legtöbb thai ember mielőtt autóba ülne, az indulás előtt, imát mond, és az út menti szentélyeknél is gyakran megáll egy rövid imára.

Az álmofejtők szerint, ha valaki azt álmodja, hogy autót vezet, arra figyelmezteti, hogy óvatosan bánjon a pénzével, a következő két hétben ne kockáztasson, és fogadásokat se kössön. Ha álmában valaki régóta vezet kocsit, azt jelenti, hogy pénz áll a házhoz.

AVOKADÓ ■ Lásd: gyümölcsök

BABA ■ A bábu és a baba valószínűleg a gyermekek legrégebbi játékszere. Az embert és állatot mintázó bábukat, babákat készítették rongyból, vesszőből, fából, gyökérből, csontból, agyagból. A babák feje fából, agyagból, alabástromból és viaszból készült. A bábuk bizonyára megelőzték a babákat. Megszégyenítésként akasztottak fel szalmabábút a Rajna-menti leányanyák háza elé, Dél-Tirolban a vénasszonyok ajtajára került bábu, a bajoroknál pedig mind a mai napig a hoppon maradt vőlegényeket jelölik meg szalmabábuval.

A bábuknak varázserőt is tulajdonítottak, feltételezték, hogy a gyerekeket megvédi a gonosz boszorkányoktól. Nálunk ismertek voltak a rontóbábuk, amelyet nemcsak rontásra, hanem gyógyításra is használtak. Például, ha a rontóbábu szívét átszúrták, akire a rontás vonatkozott, megbetegedett, majd meghalt. A virágvasárnapi kiszebábuval riasztották el a betegségeket és a telet, aztán a bábút vízbe dobták vagy elégették. A kiszebábu nemcsak a telet jelképezi, hanem a böjtöt is. A farsangi szalmabábuknak is hasonló volt a szerepük és a sorsuk.

A vudu (woodoo) babákkal végzett varázslás, fekete mágia ma is a haiti kultúra egyik meghatározó eleme. Az Afrikából elhurcolt négerék misztikus hiedelméből és a keresztény hitből táplálkozó vudu vallás, az isten, a lélek és a szent tárgy hármasságán alapul. E vallásnak híressé vált tartozéka a rontóbaba, melyet készíthetnek kenyérgyurmából, viaszból, rongyból, fából, papírból stb. A babába beledolgozzák a megrontásra kiszemelt áldozat hajának, vagy körmének egy kis darabját. A testét többnyire szalmával vagy gyapottal tömki ki, és egy áldozati állat vagy egy nő menstruációs vérével pirosra festik. A vudu babába tűt vagy kaktusztüskét szúrnak, ami nagy fájdalmat okoz az áldozatnak. A megszurkált babát fekete szalaggal, fekete kereszttel vagy égő fekete gyertyával jelölik meg. A rontásnál rendszerint egy pap is közreműködik, aki ha egyetért a rontással, átszúrja a baba testét. A papír babákat pedig elégetik. Ezek a rontások azonban nem minden esetben sikeresek, mert az áldozatokra a Loa nevű védőszellemek vigyáznak.

A gyerekek a babákat, mintha csak élők lennének, saját gyerekükként, hozzátartozójukként babusgatják, gondozzák. A baba török szó, jelentése apa, például az Ali-baba tulajdonképpen Ali apó.

Az ókori Görögországban és Rómában az eladósorban lévő lányok gyerekkori babáikat Dianának és Venusnak szentelték. Babákat temettek gyermekek sírjába.

I. e. 3000-2000 közötti időből néhány egyiptomi sírban találtak gyöngyös hajú babákat, ahová feltehetően babonás célból kerültek. A Mexikóban és Peruban feltárt sírokból ugyancsak előkerültek nagyon díszes babák.

Japánban elsősorban az ünnepek résztvevői a babák. A császári udvart mintázó babákat kiállítják a lányok márciusi ünneplésén, a fiúk 15 éves korukig, ugyancsak megtartják szokásos babaünnepüket. A japán taxikban a visszapillantó tükrön mindig női babák lógnak, azért hogy távol tartsák az autótól a női szellemeket. Indiában, nem is olyan régen, mind a hinduk, mind a muszlimok, felcicomázott babákat adtak gyermekkorú menyasszonyoknak. Szíriában az eladó sorban lévő lányok ablakukba babát akasztanak. Dél-Afrikában minden felnőtt nő kap egy babát, amelyet megőriznek, hogy elsőszülött gyereküknek adhassák. Ezután újból kapnak egy babát, amelyet a második gyereknek ajándékozhatnak.

BABA JAGA ■ Lásd: vasorrú bába

BÁBEL TORNYA ■ Lásd: hét

BABÉR ■ Lásd: fűszerek, jövendőbeli, koszorú

BÁBU ■ Lásd: baba, Iván Kupala bábu

BAGOLY ■ A bagoly a bölcsesség, az okkult tudományok megtestesítője. A magányos, éjszakai életének köszönhetően lett a sötét gondolatok reprezentánsa. A titokzatos, halkán suhanó madarakat gyakran hozzák kapcsolatba a szellemekkel és a transzcendens világgal. Minthogy a sötétben kiválóan látnak, úgy vélték, jövendőlni is tudnak, sőt mivel közel 270 fokkal el tudják forgatni a fejüket, azt hiszik róluk, hogy mindent észlelnek.

A baglyot az emberek gyakran társították a boszorkánysággal, a gyógyítással, az időjárással, a születéssel, a halállal, ezzel összefüggésben a bagollyal kapcsolatban számos babona és félelem maradt fenn. A régiek egyaránt tekintették bölcsnek és bolondnak, félték tőle, de ugyanakkor tisztelték is, egyesek semmibe vették, mások viszont kedvelték.

A világ számos országában a bagoly a halál madara, így képelték az ókori Egyiptomban, Kínában, Japánban, Indiában, Közép- és Észak-Amerikában. A síkságokon lakó indiánok védőszellemüknek tartották a baglyokat, ezért viseltek bagolytollat varázstalizmánként a természetfölötti erők távoltartására.

Az ókori görögök, a bölcsesség és az igazságos harc istennőjét, Athénét – akinek a bagoly volt a szent madara – "bagolyszeműnek" nevezték. Kedvence a kis fülesbagoly, gyakran gubbasztott a vállán. A bagoly képes volt az istennő számára láthatatlan igazságokat feltárni, feltehetően innen eredhet a madár bölcsességének híre. Mivel a baglyot az istennővel társították, a madár védett státust nyert Athénban, nagyszámú bagoly élt az Akropoliszon. Az istennőt ábrázoló pénzérmék hátoldalán bagoly volt

látható, és nagyon jó ómennek, a küszöbön álló győzelem előjelének tartották, ha csata előtt a sereg fölött egy bagoly repült át.

Kínában a nyári napfordulóval, a viharral, a villámlással azonosítják a baglyot. Szobájuk négy sarkába bagoly szobrokat állítottak, hogy védelmet nyerjenek a villámokkal szemben. Más tekintetben viszont baljóslatú madárnak számít, a közelgő veszedelem, katasztrófa előhírnöke. Rossz hírének is köszönheti, mely szerint a bagolyfiókák, amíg meg nem tanulnak repülni, kicsípi anyjuk szemét, vagy egyenesen felfalják őt. Ez az oka annak, hogy a baglyot általában a szülőtiszteletet semmibe vevő, a gyermeki szeretetet elhanyagoló embereket jelképező madárnak tekintik. Az indiai Pandzsábban a bagoly a kilátástalanságot szimbolizálja. A régi rómaiak a küszöbön álló katasztrófa jelének vélték. Izraelben a bagoly vakságot, elszigeteltséget és tisztátalanságot jelképezi. A malájok azt hiszik, hogy a baglyok megeszik az újszülötteket. Iránban a kuvik balszerencsét hoz. Az iszlám előírásai szerint tilos a baglyot megenni.

Észak-Indiában, aki bagolyszemet eszik, képes látni a sötétben.

A bagoly: az abesszinek szemében szent madár; a keltáknál az alvilág képviselője; az afgánok szerint acélt és kovát adott az embereknek, hogy tüzet csiholjanak; az eszkimóknál segítőkész madár; az új-zélandi maorik számára balszerencsét hoz; az afrikai bantuknál a varázslók barátja; a szuahéliéknél megbetegíti a gyerekeket; Kamerunban túlságosan gonosz, a nevét sem szabad említeni. A polinéziai Szamoában az emberek a bagoly leszármazottjai. Az ausztrál bennszülöttek körében, a férfiak lelkét a denevérek, a nők lelkét a baglyok jelenítik meg. Lengyelországban a meghalt lányok galambbá, az asszonyok bagollyá változnak.

A mongol sírásók bagolybőröket akasztanak fel, hogy védelmet nyerjenek a gonosztól. A marokkóiak szerint a nyakláncon viselt bagolyszem hatásos a rontás ellen. Algériában mindent bevall az az asszony, akinek alvás közben a kezébe csempészik egy nagy fülesbagoly szemét. Etiópiában a halálra ítélt embert egy asztalra tették, melyre bagoly volt festve, abban a hitben, hogy a bagoly elragadja a lelkét.

Aztékok szerint a gonosz istenek egyikének kuvik üldögélt a fején. Az inkák tisztelték a baglyot szép szeméért és fejéért. Az etruszkok számára a bagoly a sötétség istenének a szimbóluma. Lettországbán, amikor a keresztény katonák behatoltak a templomba, a pogány istenség bagolyként repült el. Belga legenda szerint egy pap felajánlotta a bagolynak, hogy temploma tornyában lakhat, ha megszabadítja őt és templomát a fertőző egerektől és patkányoktól.

A tatár sámánok képesek bagoly alakját öltetni. A kalmükek szentként tisztelik a madarat, mert egy bagoly mentette meg Dzsingisz kán életét. Madagaszkár lakói azt hiszik, hogy a baglyok csatlakoznak a sírokon táncoló boszorkányokhoz. Malawiban a

bagoly a boszorkányok hírvivője. Japánban, Hokkaido lakói számára a sas-bagoly az istenek hírnöke, vadászat előtt tósztot szoktak inni tiszteletére.

Bagolyhuhogást hallani különösen rossz jelentésű, a világ szinte valamennyi országában a huhogás halálra vagy nagy szerencsétlenségre figyelmeztet. Nyugat-Afrikában a varázslók és a boszorkányok hírnöke, huhogása a gonoszt jelzi. Marokkóban a baglyok huhogása megölheti a csecsemőket. A kanadai franciák szerint az éjszakai bagolyhuhogás hallatán fel kell kelni, és a ballábas cipőt fel kell fordítani. Az Egyesült Államokban a szerencsétlenség elkerülése érdekében válaszolnak a bagolyhuhogásra, vagy egy ruhadarabot vesznek fel kifordítva. Új-Mexikóban, ha huhog a bagoly, az a boszorkányok közeledtére int. Walesben a házak között hallható bagoly huhogása egy hajadon szüzességének elvesztéséről árulkodik.

Babilonban bagoly amulettek védelmezték az asszonyokat szülés közben. A Szászországi vendek úgy vélik, hogy a bagoly látványa megkönnyíti a szülést.

Franciaországban, ha a várandós anya bagolyhuhogást hall, a születendő gyermeke lány lesz, Németországban meg azt mondják, hogy a gyermeknek szerencsétlen élete lesz. Walesben, ha egy várandós asszony egyedül hallja a bagoly huhogását odakintről áldott lesz a gyereke.

Dél-Indiában a bagolyhuhogások számából különböző dolgokra következtetnek. Ha huhog a bagoly: egyszer, hamarosan meghal valaki; kétszer, siker egy tervezett tevékenységben, vállalkozásban; háromszor, a család hölgy tagja férjhez megy; négyszer, nyugtalanságot, zűrzavart jelent; ötször, egy közeli utazásra utal; hatszor, hamarosan vendégek érkeznek; hétszer, lelki bánat várható; nyolcszor, hirtelen halálra utal; kilencszer, jó szerencsét hoz.

Az indonéz Sulawesi lakói nagyon bölcsnek tartják a baglyot, ezért utazás előtt megfigyelik, miként huhog, a kétféle huhogás közül az egyik biztonságos utazást ígér, a másik hallatán viszont otthon kell maradniuk.

A magyarok képzetében, akinek a háza tetején, vagy udvarán éjszaka megszólal egy bagoly, vagy mereven bámulja a házat, ott meghal valaki. Ha a gyermek születése közben huhog egy bagoly a közelben, akkor a gyermeknek boldogtalan élete lesz. Nappal, napsütésben baglyot látni, balszerencsés jel. A ház padlásán élő bagoly a terhes asszony elvetélését okozza. Ha bagoly huhog a szülés közben, a világra jövő csecsemő, lány lesz.

A Közép-Keleten a bagoly azoknak az embereknek a lelkeit jeleníti meg, akik bosszú nélkül haltak meg. Oroszországban a vadászok bagolykarmokat hordanak magukkal, hogy ha megölik őket, segítségükkel a lelkük felkapaszkodhasson a mennyekbe.

A sarkkörön lakók elképzelésében úgy keletkezett a bagoly, hogy egy kislányt hosszú csőrű madárrá változtattak, aki ettől annyira megrémült, hogy szárnyaival összevissza verdesve, egy falnak repült, amitől lapos lett a képe, és rövidevé vált a csőre. Egy burmai

változat úgy meséli el, amikor veszekedés tört ki a madarak közt, a bagoly hirtelen felugrott és a képe lelapult. Egy spanyol legenda pedig úgy szól, hogy egykoron a bagoly volt a legszebb hangú énekesmadár. Szerencsétlenségére azonban meglátta Jézust a kereszten, és azóta menekül a napfény elől, és csak a „cruz, cruz” („kereszt, kereszt”) szavakat ismétli.

Arábiában a bagoly rossz ómen, a gonosz szellemek madara, éjszaka magával viszi a gyerekeket. Louisiana államban a baglyok öreg emberek, és tiszteletet érdemelnek. Mexikóban a fülesbagoly az élők és a holtak birodalma között röpköd, és viszi-hozza a híreket. A svédek a baglyot a boszorkányokkal társítják. Az ókori Britanniában, ha aratásra menet egy baglyot láttak, jó termésre számítottak. A Shetland-szigeti gazdák megfigyelték, véres tejet ad a tehén, ha megkarmolja egy bagoly. Erdélyben a parasztok egykoron úgy ijesztették el a baglyot, hogy a vadászterületét meztelenül járták körbe.

Belső Mongóliában a baglyok éjszaka azért repülnek be a házakba, hogy összeszedjék az emberek levágott körmeit.

Ír hiedelem szerint, el kell pusztítani a házba beropülő baglyot, mert ha megszökik, a ház szerencsésjét elviszi magával. Ha egy bagoly egy elhagyott házban rak fészket, akkor azt a házat gyakran fogják kísérteni a szellemek. Az írek képzetében a bagoly az a lény, amely ki tud jönni a szellemekkel. Ha a temetési szertartás alatt huhog egy bagoly, az elhunyt fel fog jönni a sírból kísérteni.

Az angolok a bagoly kicsúfolásának még a gondolatát is veszélyesnek tekintik.

Szerintük a baglyok azért szállnak alá, hogy megegyék a haldoklók lelkeit. Ezért tartják nagyon ijesztőnek a bagolyhuhogást. Ez ellen az nyújt védelmet, ha kifordítják a zsebeiket.

A románoknál azt mondják, a bűneiket megbánó vétkesek lelkei hóbagolyként repülnek a mennyekbe, de a rosszindulatú szellemek félnek a bagolytól, mert ha meghallják a madár huhogását, rögtön elmenekülnek.

Időjárási megfigyelések szerint: nálunk bagolyhuhogások idején jönnek a márciusi szelek, áprilisban pedig a viharok. Mexikóban a baglyok okozzák a hideg északi szelet. A kanadai Új Foundlandban a bagoly a rossz időre figyelmeztet.

Népi gyógyászok szerint kigyógyulnak a bajukból a köszvényesek, ha sózott bagolyból esznek. Peruban a főtt bagoly kiváló gyógyszer, Yorkshire-ben meggyógyul a gyerek a számarköhögésből, ha bagolyhúst etetnek vele. Indiában a gyermekek szívrohammal járó betegségeit bagolyszemből készült levessel kúrálják. A reumát bagolyhúsból készített kenőccsel kezelik. Egy régi arab hiedelem úgy tartja, hogy minden nőtény bagoly két tojást tojik, az egyik képes hajhullást előidézni, míg a másik visszánöveszti a kihullott haját.

Az álomfejtők szerint bagollyal álmodni, gyógyíthatatlan betegséget vagy halált jelent.

BAJUSZ ■ A bajusz bizonyos személyiségvonásokra utal, ugyanis a felsőajak formája és annak környezete jelentős kapcsolatban áll a karakterrel. A közfelfogás szerint a bajusz, a szakállal együtt, általában a férfiasság jelképe. Hosszúsága, alakja kifejezhet büszkeséget, önbizalmat, hiúságot és sok egyéb tulajdonságot. Például az olyan rendetlen bajusz, amelyből a szőrszálak összevissza kiállnak, csekély önbizalmat szimbolizál, a rendezett bajusz esetében ennek a fordítottja igaz.

A régi magyarok előszeretettel hordtak bajuszt, közülük közkedvelt volt a sodrott-, a harcsa-, a tömött-, a kacskaringós- és a kihúzott bajusz. Az indiai szikhek vallása nemcsak a haj, de a szakáll és a bajusz levágását is tiltja.

Bár a kínai hősöket és isteneket rendszerint szakállal ábrázolják, a bajusz viseletét a kínaiak szerencsétlennek tartják, mely balszerencsét hozhat a családra, a rokonokra és a viselőjére. A borotvátlanlás a dolgozó osztály tagjaira jellemző, akiknek nincs idejük megborotválkozni, ezért a szőrös arc a kínaiaknál az alacsonyabb státusz jele.

A végénél felkunkorodó bajusz ambiciózus, önmutogató emberről árulkodik. A felfelé pödört bajusz viselője barátságos, szereti, ha igazat adnak neki; a lefelé göndörödő bajusz tulajdonosa nyugodt lélek. A légybajusz többnyire a sznobok megkülönböztető sajátja, míg a vékony bajusz a játékos kedvű világfiaké. A császárbajusz a kedves, joviális emberek viselete, a nagy bajusz pedig a hűség és a jellemesség kifejezője akar lenni.

A jó természetű férfiak, amikor játszanak a bajuszukkal, felfelé szokták pödörni; a rosszkedvű, mogorva emberek viszont lefelé sodorják. Régebben a sportolók, különösen a bokszolók, rövid, szúrós bajuszt viseltek; a komornyikokat pedig hosszú, selymes, széles bajuszukról lehetett felismerni.

A messze, előreálló kefebajusz viselőjéről azt tartják, hogy a látása gyengülni fog. Ha egy lánynak pelyhedzik a bajusza, arról arra lehet következtetni, ha férjhez megy ő fog uralkodni családján, és sok gondja lesz az urával. Az a férfi, akinek bajuszából egy szőrszál egyenesen kiáll, csaknem bizonyos, hogy rövid időn belül veszekedni fog valakivel. Annak a fiúnak, akinek nincs bajusza, és kávéét iszik, nem nő ki a szakáll.

BAK ■ Lásd: állatövi jegyek, kecskebak

BALÁZS NAPJA ■ Lásd: február, gyertya

BALESET ■ Lásd: balszerencse

BÁLINT NAP ■ Noha a történelem két Szent Bálintról is tud, mégsem köthető a szerelmesek Bálint-napja (Valentin-napja) egyik szenthez sem. De nemcsak a Bálint-napi

névadó személye ismeretlen, eredete is homályba vész, habár többféle feltételezés alakult ki felőle.

Az ünnep legősibb formája az ókori Rómában február közepén megtartott Lupercalia volt. Ennek az ünnepnek létrejötte sem ismert, bár elképzelhető, hogy a farkas jelentésű latin 'lupus' szóból származik. Ezt az ünnepet egyrészt Faunus ősi itáliai istenséggel hozzák összefüggésbe, aki termékenységistenként megvédte a nyájakat a farkasoktól, másrészt a Romulust és Rémust tápláló nőstényfarkassal magyarázzák.

A valamikori Lupercalia ünnepeken Lupercus papjai kecskéket és kutyát áldoztak fel Faunus tiszteletére. Az ünnepi lakoma után az áldozati állatokból szíjat hasítottak, majd a Palatinus dombot körbefutva, bőrszíjukkal – hogy termékenyek legyenek – minden útjukba kerülő nőt megcsapkodtak. Ezt a tulajdonképpeni pásztorünnepet, amely az engesztelést és a termékenységet szolgálta, a keresztény egyház 494-ben, Gelasius pápa személyében a megtisztulás ünnepévé tette.

A római naptárban Faunus Lupercus ünnepe február 15-én volt. A mostani Bálint-nap (február 14.) megtartása a 14. századig nyúlik vissza, erre az alkalomra szóló üdvözlőlapot először a 16. században küldtek. Az Egyesült Államokból térhódító Valentin-napra, 1840-ben Esther Holland készítetett Valentin-napi képeslapot, ezért nevezték el őt "a Valentinok anyjának".

E nap természeti jelenségeihez néhány termés és termékenységi megfigyelés is kötődik, ugyanis február közepétől kezdenek a madarak párosodni, utódokról gondoskodni, a verebek fészket raknak, s ha ezen a napon hideg, száraz az idő, akkor jó termésre lehet számítani. Ez a nap alkalmas még a házasságjóslatok és a szerelmi varázslatok tartására.

A világ számos országában megemlékeznek a szerelmesek napjáról, de a kialakult szokások eltérnek egymástól: például Dél-Koreában és Japánban nem a nők kapnak ajándékot és virágot a férfiaktól, hanem a nők adnak ajándékot a férfiaknak. Az olaszországi Terni városában a szerelmesek napjának előestéjén egész Itáliából ide sereglenek a szerelmes párok, hogy a város bazilikájában San Valentino sírjánál jelentsék be jegyességüket.

Egy régi szokás szerint Szent Valentin napjának estéjén a fiatalok babérleveleket szúrnak párnájukba, négyet a párna négy sarkába, egyet pedig a közepébe. A hiedelem szerint, aki így tesz, éjszaka megálmodja, hogy ki lesz a jövődöbeli párja, vagy szeretöje.

A néphit szerint az a lány, aki Valentin napján meglát repülni egy tengelicét, egy milliomos neje lesz.

BAL-JOBB ■ A legtöbb kultúrában régről kialakult képzet, hogy a nők a baloldalhoz, a férfiak a jobb oldalhoz tartoznak, eszerint a bal kéz a nőt, a jobb kéz pedig a férfit

szimbolizálja. Indiában, az Upanisádokban a jobb szem Indra istené, a bal a feleségé. A zulusoknál az első feleség lakóházát, "a bal kéz házána" nevezik. Az oroszoknál is negatív színezetű a baloldal, ezért ajánlják a hamisság ellenszereként a "köpj át a bal válladon" cselekvést.

A magyarok a bal oldalt, a jobb oldalnál ügyetlenebbnek tartják. A baloldal sutaságából eredően, valamint a sutaság megmagyarázhatatlansága miatt, ennek az oldalnak sok ember bizonyos természetfölötti kellemetlenséget tulajdonít. A bal számos kifejezésünkben valamilyen rossz, szerencsétlen dologra utal, az olyan szóösszetételekben, mint például a balsors, a balszerencse, a balsiker vagy a ballépés, negatív jelentésűvé teszi az eredeti kifejezést. Ilyennek tartják a balkézről való, törvényes kapcsolaton kívül született gyereket is, amely kizáró ok volt az örökösödésnél. Régen az a férfi, aki rangon alul házasodott, az esküvőjén leendő feleségének nem a jobb kezét, hanem a balt nyújtotta.

Minden korban különbséget tettek a jobb és a bal kéz között. Feltehetően a munkavégzéssel és fegyverhasználattal kapcsolatban tulajdonítottak általában pozitív tulajdonságokat a jobb kéznek, míg a bal kezét inkább negatív tartalommal ruházták fel. Az észak-amerikai zuni indiánok viszont mindkét kezüket egyaránt jónak tartják, hisz a népszerű, jóságos ikerpárjuk közül, a baloldali iker megfontolt, mértéktartó, a jobb oldali iker cselekvőképes, impulzív.

Kínában sem kapcsolódik a balhoz a szerencsétlenség, a sutaság, a rossz fogalma, a bal és a jobb közötti különbségtétel hasonlít a jin és a jang közötti különbségre. A mindenkori uralkodó arccal dél felé ülve kormányozta birodalmát, így a bal rendelkezik a kelet jelentéssel is, míg a jobb a nyugat jelentéssel egészül ki. A hagyományos kínai lakóházak keleti részén, azaz baloldalán voltak a feleség, az ágyasok lakrészei. A hitvesi ágyban a nő mindig a férfi (és egyben az ágy) baloldalán helyezkedett el. Köszöntéskor, üdvözléskor a fiúk és férfiak az ökölbesorított bal kezüket fedték le a jobbjukkal (ami a jang dominanciájára utal), míg a lányok, a nők épp fordítva tettek.

Indiában viszont kizárólag a test jobb oldalát tekintik kedvezőnek, ezért a bal kezét használják az összes tisztátalan dolog végzésére. Náluk az emberek először jobb lábbal lépnek be a házba, az ajándékokat jobb kézzel adják, és veszik át. A bal kéz tisztátalan volta miatt csak jobb kézzel fogják meg az ételt, és gyújtják meg a szent tüzet, a halotti máglyát. Ha az indiaiak jobb keze viszket, remélik, hogy jó szerencsájük lesz, a viszkető bal kéz jelentése viszont mindig rosszra utal. Ez a hiedelem a test tiszta és nem tiszta oldalával kapcsolatosan alakult ki náluk. Paradox módon, épp az ellenkezője igaz, ha a jobb szemük rángatózik, rossznak tartják, ellenben a bal szem remegését szerencsésnek. Tibetben is, és a buddhisták körében is, csak jobb kézzel forgathatók az imamalmok.

Érdekes módon, az ősi sziklarajzokon mégis a bal kezét ábrázolták szívesebben, sőt egyes indián törzseknél, afrikai és ausztrál mítoszokban kifejezetten a bal kéz a szent. Az

afrikai meru törzsnél a sámán bal keze a varázslatos; a mexikói azték indiánoknál, valamint Északkelet-Afrikában viszonylag sokan balkezesek. A kutatások alapján a balkezesség már a szülés előtt vagy során kialakul. Az ikrek között gyakori a balkezesség; az autisták, a homoszexuálisok, az alkotó művészek és a politikusok körében sok balkezes található. A sportban sem jelent mindig hátrányt a bal kéz használata, például a vívásban előny a balkezesség.

A magyar néphit szerint, amikor vizet iszunk, tegyük a bal kezünket a fejünkre; a gyűrűnket ne viseljük a bal kezünkön; bal lábbal ne lépjünk az isten házába; a baljóslat és a balszerencse pedig mindig rossz ómen. A bal kézzel adott pofont a magyarok különösen rossznak tartották, csak gyűlölködő ember volt képes ilyet tenni. Akit kedvel az ember, ahhoz jobb kézzel nyúl, akit ki nem állhat, azt bal kézzel fogja pofon csapni, de ismeretes a „bal kézzel verte meg az Isten” mondás, amely Jókai Mór (1825-1904) *A munkácsi rab* című elbeszélésében már úgy szerepel, hogy „Verjen meg az Isten súlyos bal kezével!”. Mikszáth Kálmán (1847-1910) *A két koldusdiák* című regényében pedig azt írja, hogy „Valaha én is elbizakodott ember voltam, míg az Isten meg nem látogatott súlyos bal kezével.”

Az üzbégeknél mindig jobb lábbal kell belépni a szobába, illetőleg kilépni onnan, ugyanis elsőként ballábbal átlépni a küszöböt, balszerencsét jelent.

A fülekhez kötődő babonák is különbséget tesznek a bal és a jobb oldali fülek között. Hogyha az embernek cseng a füle, azt tanácsolják, ismételgesse azoknak a neveit, akiket jól ismer. Amelyik névnél a csengés abbamarad, az a személy gondol rá. Ha a bal fül cseng, jót gondol vagy mond róla, ha viszont a jobb, akkor rosszat. Ez azonban nem vehető készpénznek, ugyanis mások szerint az előbbinek épp a fordítottja igaz. Ha valakinek egyidejűleg mindkét füle cseng, az annak a jele, hogy a másvilágról beszélnek hozzá. Ha valakinek a jobb füle viszket, vagy piros színű, jót mondanak róla, ha a bal füle viszket vagy piros, akkor rosszakat. Ha az embernek ég a füle, valaki róla beszél. Ha a jobb füle ég, rosszat, ha a bal, akkor jót.

Az íreknél szerencsés dolog kakukkszót hallani, de csak akkor, ha jobbról érkezik a hang. Megszelídíthető a vadló, ha szerdán a bal fülébe, pénteken a jobba suttojják a hiszekegyet. Ezt az eljárást addig kell ismételtetni, míg a ló megnyugszik.

BÁLNA ■ A bálnák a cetek rendjébe tartozó emlősök, sok bálna hatalmasabb, mint a legnagyobb dinoszaurusz volt. A kék bálna 30 méternél is hosszabb és a 136 tonnát is eléri. Óceánokban, folyókban és azok torkolatában, valamint az Antarktisz körüli vizekben élnek.

A nagy vizek mentén élők nagy tisztelettel vannak a bálnákról. Az eszkimók azért csodálják a bálnákat, mert intelligens állatoknak tartják őket, és még véletlenül sem sértének meg a bálnák szellemeit. Az alaszki eszkimók, hogy szerencsések legyenek,

kenujukat bálnavadász motívumokkal díszítik fel. Gyakran festenek bálnákat a sámánok álarcaikra, melyeket a szertartások során használnak. A sámán feleségek férjeik mellkasára festenek bálnauszonyokat. A Vancouver-szigetén élő emberek számára a bálna jelenti a hosszú életet és a jólétet.

A középkori keresztények megítélése negatív volt, szerintük a bálna a sátán partnere, nyitott szája a pokol bejárata, a gyomra az alvilág feneketlen mélysége. Édeskés illata magához vonzza a halakat.

A bálnahúst Kínában és Japánban évszázadok óta fogyasztják. A leölt bálnából nemcsak drága, különleges ételeket, hanem állateledelt is készítenek. A halcsontból fűzőmerevítőket; olajából szappant, kenőanyagot, tisztítószeret; ámbrájából parfümöket, kozmetikai cikkeket, füstölőket gyártanak. Japánban, minden évben a tenger felé néző Kogen-dzsi templomban, szertartáson kérnek a hívek lelki feloldozást az általuk kegyetlenül kiirtott bálnákért.

Tajvanon úgy tartották, hogy a bálna ajándékozta meg az embereket a kölessel, ezért hálából minden évben különleges ünnepet rendeztek a tiszteletére. Azt mesélik, hogy amikor Koxinga szembe fordult a mandzsu uralkodóházzal, és a lázadókkal Tajvanra menekült, Tainan városánál megjelent egy bálna. Amikor a Koxinga alapította dinasztia elbukott a bálna is eltűnt, és soha többé nem tért vissza.

A judaista hagyományban, Jónás történetében szerepel egy híressé vált cet. A történet szerint, az Úr, megparancsolta Jónás prófétának, hogy menjen Ninivébe, és közölje lakosaival, megbűnhődnek elkövetett gonoszágaikért. Jónás azonban kitérve a megbízás elől az ellenkező irányba indult. Felszállt egy Hispániába induló hajóra, ám Isten hatalmas vihart kavart, ekkor a tengerészeknek bevallotta, hogy mindez őmiatta van. A tenger végül elcsendesedett és Jahve odarendelt egy nagy halat, feltehetően egy cethalat, hogy nyelje el Jónást. Három nap és három éjjel volt Jónás a cet gyomrában, eközben Istenhez imádkozott, aki meghallgatta könyörgését és megparancsolta a cetnek, hogy vesse partra a prófétát.

BALSZERENCSE ■ Balszerencsés az az ember, akit elkerül a szerencse. Mondják rá, hogy peches, nyomorult, elesett, sikertelen, sorsüldözött, istenverte. Szólásmondásokban úgy szerepel, mint aki a lejtőt járja, vagy lejtőre áll a dolga; rájár a rúd; beleütött az istennyila; rossz órában vagy csillagzat alatt született stb. A babonás emberek jó néhány dologról, tárgyról, állatról, cselekedetről vélik azt, hogy balszerencsét hoz számukra. Néhány rossz előjel: a házba berepülő denevér; a háromszor huhogó bagoly; három pillangó együtt; az ötlevelű lóhere; piros és fehér virágok együtt egy csokorban mind a balszerencse jöttére figyelmeztetnek.

Balszerencsét jelent: ballábbal felkelni; énekelni reggeli előtt; kiszórni a sót vagy a borsot; tósztt mondása közben összetörni a poharat; a leeső képet vagy összetört tükrozt

látni; feldönteni a gyertyatartót; fordítva felvenni az inget; pénteken körmöt vágni; az ágyra kalapot tenni; elajándékozni az esküvői ajándékot, vagy nappal baglyot látni.

Szerencsétlenségre hívja fel a figyelmet: az éjjel kukorékoló kakas; az esernyő kinyitása a lakásban; a keresztbe rakott kések látványa; hajóútra indulni pénteken; köveket dobálni a tengerbe vagy az orr viszketése.

Rosszat jelent: tükröt, kést vagy valamilyen más éles szerszámot kapni ajándékba; barátnak egy pár kesztyűt ajándékozni; szerződést, megállapodást áprilisban, júliusban vagy novemberben aláírni; golfjátékostól esernyőt kölcsönkérni; egy gombot, egy másik gomblyukba gombolni; valakit megelőzni a lépcsőn.

Rossz ómen: azt álmodni, hogy valamilyen baleset által meghal valaki, ennek ugyanis az a jelentése, hogy az elkövetkező időszak során súlyos érzelmi válság vár az illetőre, és nagy erőfeszítésre lesz szüksége, hogy összeszedje magát; felállva felhúzni a nadrágot, mert ez szegénységet jelent.

Az üzbégeknél nem szerencsés, ha: az embernek hosszúra nőnek a körmei; ha az ember kritizál, hazudik, pletykás vagy blamál másokat; ha az asszonyok kivágott nyakú ruhát viselnek; ha a férfiak fülbevalót, nyakláncot, karpercet hordanak. Balszerencsés lesz, aki: az ajtóban kezét fog, vagy beszélget, reggel mosdatlanul üdvözlöl valakit, éjszaka söpör vagy körmöt vág, kézmosás után kezét ráz, törött tárgyakat vagy edényeket használ, hétfőn ruhát mos, egymásra rakott takarókra vagy az asztal sarkára ül, a lakásban suttog, szent helyre mutat kezével, vagy a cipőtalpa például Mekka felé. Rossz ómen az emberre nézve az is, ha fekvés közben a lábai nyugat felé vannak és pókhálós a lakása.

A balszerencse elkerülése érdekében azt ajánlják, hogy ne köpjenek vízbe; imádkozzanak újhold idején; folyó víznél meséljék el lidérces álmaikat; ne védekezzenek talizmánnal a rontás ellen, és ne egyenek felszeletelt répát.

BALTA ■ A balta az ősember mindennapjainak fontos szerszáma volt. A népvándorlás korában fegyverként is használták. A ragadozó állatok elleni védekezésül, bot helyett még ma is baltát hordanak magukkal a pásztorok, a tolvajok ellen pedig a házbeliek ragadnak könnyen baltát.

A balta, különösen a kétélű balta, részese volt a hatalom megszerzésének és a kiszabadításnak is. Zeusz és Poszeidón kezében a villám és a szigony nem más, mint kétélű balta. Kettős balta látható a bikafejjel ábrázolt Zeusz főisten szarvai között. A krétai Zeusznak jelvénye, a kétélű balta vagy kettős bárd, képes a varázshegyen életet adni és ölni, teremteni és pusztítani. Kétélű baltával ölték meg a Zeusznak szentelt bikát. Athéné a Héphaisztosz által kovácsolt fejszével szabadult ki Zeusz fejéből.

Poszeidón, a hatalmas és féktelen isten háromágú varázserejű szigonyával forrásokat fakasztott, felkorbácsolta a tengereket, elkergette a viharfelhőket.

Krétán a balta két élével jelképezték a Hold istennő teremtő és romboló erejét, vagyis növekvő és fogyó képét. Jupiter Dolichaeus, az elő-ázsiai halálisten, a római katonák patrónusa kettős baltát tart a kezében. A germán főistent a Dél-Skandináviában talált sziklarajzokon harci fejszójével ábrázolták.

A kínaiaknál a fejsze a tizenkét uralkodói jelvény egyike, valamint az ácsok és építőmesterek védőistenének, Lu Ban-nak a jelképe, de mint a házasság közvetítés szimbóluma, az esküvőkön is szerepet kapott.

A balta az emblémája a szabadkőműveseknek is, náluk ez a legfőbb beavatás szimbóluma. A magyar Kampó táltosnak hét élű a baltája, mellyel egy csapásra hidat épített. A mennyből hulló kőbalták neve a magyarok körében: ménkű, melyet az ég istene, haragja jeléül villámlással zúdít a földre.

A kőbalták a termékenységgel, a házassággal, a nemzéssel és a gyermekáldással kapcsolatosak. Nálunk a szülő nő ágya alá tesznek baltát, hogy megkönnyítse a szülést. A skandináv emberek a gyermekáldás reményében raknak baltát az ágy alá. A néphiedelem szerint a szoptatós anya begyulladt mellét az égből hullott ménkűvel lehet kúrálni.

A boszorkányok ellen, hogy elűzzék őket, baltát hajítanak a forgószélbe. Jégverés ellen hatásos, ha élével felfelé fordított baltát dobnak az udvarba. A balta anyaga a Mars féme, vagyis a vas, amely a férfiasságot, harciasságot, merészséget szimbolizálja. A néphitben gyakran mint férfi nemi szerv szerepel.

BALZSAM ■ Lásd: hét

BAMBUSZ ■ Lásd: nád, növények

BANÁN ■ A banán, formája miatt ősidők óta fallikus szimbólum, az egyik feltételezés szerint a paradicsomi Éva és Ádám első ruhája nem fügefalevél, hanem banánlevél volt. Nem kizárt, hogy a banán volt a föld első gyümölcse, erre utalnak a Paradicsomi alma, vagy Ádám almája elnevezések. Sri Lankán, ahol ma is többnyire vadon terem a banán, a bengáliakhoz hasonlóan úgy vélik, hogy amikor Isten megteremtette az embert, táplálékként adta neki ezt a gyümölcsöt.

A banánról szóló feljegyzések egyike Makedóniai Nagy Sándor (i.e. 356-323) indiai győzelmének idejére i.e. 327-re esik.

A banán föltehetően a délkelet-ázsiai Malájföld dzsungeljeiben őshonos, de származtatják Kelet-Indiából is, ahol valamikor a Gangesz mindkét partján szabadon nőtt, innen jutott el Perzsiába, Szíriába, Arábiába és Egyiptomba. Elnevezéséről is többféle elképzelés született. Van, aki a banán szót arabnak tartja, melynek jelentése: ujj. Mások szerint a gyümölcs latin nevének (musa paradisiaca) első szava Octavianus

Augustus Caesar (i.e. 63 – 14) házi orvosának, Antonio Musának állít emléket, a paradisiaca jelentése pedig Édenkert, vagy Paradicsom, melynek állítólag ez a fa volt az első lakója. Szanszkritül a banán neve: moca, ami lédúst, egyben aszkétát is jelent, a hindi kela rázkódót, rengőt, a kadali név pedig zászlót, lobogót.

Indiában a banáncserjét Párvati istennő egyik megtestesülésének tartják, a Keleti Ghátokban pedig Nandá Deví istennőként tisztelik. Bengálban a banáncserjét a kilencalakú hindu istennőnek, Kálinak szentelik. Kelet-Indiában banáncserje alatt tartják az esküvőket. A Mahábháratában banánkertben lakik Hanumán, a majomkirály.

Az indiaiak számára a banáncserje virága szent. Vallási ceremóniakon és olyan fontos szertartásokon, mint az esküvő, a fejük köré banánvirágot kötnek, abban a hitben, hogy ez jó szerencsét hoz számukra. Mivel a növény levelei nagyon sérülékenyek, betakarításkor vagy erős szélben gyorsan behasadnak, a cserjét az önmagának kárt okozó és szenvedő emberhez hasonlítják. "Ne tedd tönkre a banánlevelet, ruhádat és ételedet" – mondják a bengáliak, jelezvén a banán iránti megbecsülésüket.

A gyors növéssé és az első évben már termést hozó cserje leveleiből tányér készül, az éretlen gyümölcsöt zöldségként eszik, a sült banánt világszerte a férfiak potencianövelő szerként fogyasztják. Számos kultúrában a banánt hűsítő gyümölcsnek tartják, amely lehűti a várandós anyák fizikai és érzelmi hőmérsékletét. Thaiföldön például a terhes asszonyok banánt esznek, hogy gyermekük ne lázasan jöjjön a világra, vagyis hűvös természetű, józan, megfontolt ember legyen belőle. Egy másik thai babona szerint az az asszony, aki ikreknek akar életet adni, az egyen kettős, összenőtt banánt.

Noha legtöbbször fának nevezik, valójában a banán egy gyorsnövéssé, önmegtermékenyítő örökzöld cserje. Az ízletes, magtalan, édes húsú gyümölcsök füzében nőnek, számuk tizenkettő. A banán egyike azon kevés gyümölcsnek, amely jobban érik, ha levágják a banánfűzért a növényről. Minthogy a majmok nagyon kedvelik a banánt, az angolok a banánt evő, komikusnak látszó majmokat, sétáló banánoknak nevezték el.

BANDA ■ Lásd: álmok

BÁNYÁSZOK ■ halászokhoz hasonlóan, a bányászok is meglehetősen babonások, ezért például a csizmákra vonatkozó hiedelmek rájuk nézve is igazak.

A bányászok hittek (és manapság is hisznek) a szellemekben, ezeket a bányaszellemeket vidékenként különféle elnevezésekkel illették, a veszprémi bányák szellemeiről azt mondták, hogy óriásiak, a borszönyiekről, hogy fejetlenek, de gyakrabban képzeltek el őket sapkás-csizmás, piros sapkás, vörös nadrágos, bányászlámpát és bányaszerszámokat cipelő törpéknek. A bányaszellemeket segítőkészeknek, jószívűeknek tartották. Neves napokon, ünnepekkor viszont ők kértek

dohányt a bányászoktól. Bányaszerencsétlenségénél segítettek a sérültek mentésében és a halottak elszállításában. Ha valamilyen bajt éreztek, figyelmeztették a bányászokat, hogy meneküljenek. Akik nem engedelmeskedtek, azokat megbüntették.

A cornwalli ónbányászok azt hitték, hogy nem szabad kimondaniuk egyes állatoknak a nevét, amelyek megjelenhetnek a bányában. Ezért ezeket az állatokat tabuként más néven, a saját elnevezéseik alapján emlegették, mint például a rókát „hosszú farkú”-nak, a macskát „varjász”-nak, a patkányt „cincogi-nak”, a bagolyt „rúd-bohóc”-nak. Egy walesi bányászhiedelem szerint a fekete kutya és a fehér nyúl látványa, már a bánya közelében is, valamilyen fatális katasztrófára figyelmeztet. Sok helyütt elterjedt szokás volt a bányákban lévő csigák jóindulatát úgy elnyerni, hogy táplálékként a bányászgyertyákból lecsipentett kis faggyúdarabot adtak nekik.

A bányák környezetében élő gyerekeket arra tanították, hogy a bányászokat nehéz, veszélyes munkájuk miatt tiszteljék, becsüljék meg, hangosan és érthetően beszéljenek velük, ha egy munkába igyekvő bányásszal találkoznak, nehogy valamilyen udvariatlanság miatt idegesen, rossz szándéktól tartva dolgozzanak odalenn.

BÁRÁNY ■ Míg a bárány a féltékenységet, ártatlanságot, az áldozati jelleget testesíti meg, addig a birka a balgaságot, a tévelygést és a makacsságot szimbolizálja. A buta, korlátolt embert gyakran hasonlítják birkához.

Fekete báránynak bélyegzik az eltévelyedett embert, a megtévedt birkának titulált emberről pedig sejthető, hogy bűnös illetve bűnöző. A mesékben a birkákat, többnyire lenézi a többi állat, nincs tekintélyük, nevetségesek miközben birkabogyót hullajtva, bánatosan bégetnek.

A világban elterjedt szokás a bárányok és a birkák, áldozati állatként való levágása. Nagyon elterjedt például a törököknél, ahol bárányt áldoznak fel az újonnan elkészült ház felavatásakor. A zsidó hagyományban az első pészachon, az egyiptomi kivonulás emlékének előestéjén, feláldoznak egy bárányt, s a levágott állat vérével jelölik meg az ajtófélfákat, mert úgy vélik, ez a jel mentette meg őket a pusztulástól. A Bibliában sokszor szerepel a bárány áldozati állatként, amint leölik és elégetik. Egyiptomban Ámon istennek áldoztak bárányt; az ingusok tisztító áldozatként öltek meg három bárányt. Az egyiptomiak totemállatként áldozták fel a birkákat, majd bebalzsamozva ünnepélyesen eltemették őket. Mendész városában a kosfejű Ozirisz szoborhoz az utódokra vágyó asszonyok abban a reményben zarándokolnak el, hogy Ozirisz megadja nekik a termékenységet.

Izráel királya, Jórám adóban százezer bárány és százezer kos gyapját kapta Mésától, a moabiták királyától. A bárány, a katolikus vallásban, Jézus Krisztus engesztelő állata. A világfa ábrázolásokon, a kereszt tövében bárány áll Krisztus mellett. Szent Pál párhuzamot vont a zsidó pészachi áldozat és Krisztus áldozata között, innen ered az a

keresztény elgondolás, amely Krisztust, Isten ártatlan és tiszta báránynak tekinti, aki megváltotta halálával az egész emberiséget a bűntől. A húsvéti bárány gyapjúja, az aranygyapjú megítélése is pozitív, mert termékenységet szimbolizál. Az Argonauták, vagyis Argó hajósai az aranygyapjú megszerzéséért Aiába hajóztak.

Számos altáji nép a júliust a juhokkal kapcsolja össze.

Az asztrológiában a Kos, mint csillagkép megtalálható az égen. A Kos az állatövi jegy első, a Halak és a Bika között uralkodó jegye. Ábrázolásokon az egyiptomi Ámon istenséggel, valamint a görög aranygyapjú kosával társítható. A fiziognómiában az arckifejezésre használják a koshomlokot, a tulajdonság jellemzéseként a birkamakacsságot, birkatürelmet, sült birka kifejezést. Fontos szereplője a juh a meséknek: az elvarázsolt vagy elátkozott hős birkává változik, vagy fordítva, a hős báránnyá alakul át. A birka és farkas konfliktusában gyakran előfordul, hogy az ostoba birka diadalmaskodik a farkas fölött.

Időjósként, ha a birka terelés közben csikorgatja a fogait, a tél igen kemény lesz, ha a karámban csikorgatja a fogát, rossz idő lesz – mondják az izlandiak. Ha a birkák a fűvön üldögélnek, jó idő várható, ha körbe-körbe járkálnak, és közben bégetnek, akkor rosszra fordul az idő.

A néphit szerint, az első tavaszi napon látott fekete bárány, jó ómen, a fehér bárány igen nagy szerencse. Számos ázsiai népnél, de főleg Szibériában szerencsét hozó állatként kedvelik a birkát. Viszont nem szerencsés, ha a juhász a nyáját számlálgatja. Az irániak a messzi útról hazatérők előtti utat egy levágott bárány vérével locsolják fel. A jók szívesen jövendölnek birkalapockából. Az íreknél balszerencsés dolog éjszaka kötni, kivéve, ha a birkák már alszanak.

BARÁZDABILLEGETŐ ■ Lásd: madarak

BARKA ■ Lásd: fűzfa, húsvét, keresztelés

BARLANG ■ Lásd: gyertyaszentelő

BARNA ■ Lásd: színek

BARZDUKOK ■ Lásd: gnóмок

BAZILISZKUSZ ■ A már feledésbe merült rémisztő, rút Baziliszkus neve görögül "kis király". Az idősebb Plinius (i.u. 23-79) római tudós, kígyónak vélte, fején diadémforma taréjjal vagy koronával. Ez utóbbi miatt tartották sokan a "kígyók királyának". Később azonban kakas lett, koronásfejű, négy lábú, sárga tollú, tüskés testű, kígyófarkú kakas.

Bármilyen ábrázolásban jelent meg ez a képzeletbeli rémisztő állat, az emberek halálos erejű szörnynek képzelték el.

A középkorban, a baziliszkus kakasfejű, varangytörzsű és kígyófarkú volt. Azt feltételezték róla, hogy természetfölötti erővel rendelkezik, sivatagokat hoz létre, s amerre jár, holtan hullanak le a madarak az égből, a fákon elrohadnak a gyümölcsök, a fű kiperzselődik, a folyók, tavak mérgezetten lesznek, amelyekből iszik. E szörny nemcsak mérgével, de pillantásával, leheletével is képes volt ölni. Pillantásától megrepedeztek a sziklák, leheletétől kiszáradt a fű.

Az írások beszámolnak arról, hogy mitől pusztul el a baziliszkus; az egyik, ha tükörbe pillant, tükörképétől azonnal életét veszti, a másik halálos csapás rá nézve, a kakas látványa és kukorékolása, amint meghallja a kukorékolást, azon nyomban elpusztul.

A baziliszkus szerepel Balassi Bálint szerelmi költészetében, mint írja: „Csak a szép lányok, s a basiliskusok, hogy a szemekkel ölnek...”

BAZSALIKOM ■ A Dél-Ázsiából származó bazsalikom univerzális növény, használják fűszerként, gyógyszerként, szakrális célokra és ajzószerként. A tulasi bazsalikomot a hinduk vallásos növénynek tartják, Laksmi istennő és Visnu isten oltárára teszik, a növényekhez imákat intéznek. A vallási szertartások szakrális helyeire ültetett, szentként tisztelt tulasinak áldozatokat mutatnak be. A Padma Purána szerint, ahol a tulasi nő, még a körülötte lévő föld is szentté válik. A Visnu tiszteletére mindössze egyetlen tulasi gallyból készült lámpás, több millió lámpával ér fel. Az erdőnek, ahol a gyermek Krisna isten játszadozott, Tulasi kert a neve.

Indiában a tulasi gallyakon elhamvasztott halott lelke Visnu egében lel örök nyugalomra, és a meghaltak nem kell újból megszületnie.

A hinduk házuk ajtaja elé tulasit ültetnek, mert a növény biztosítja a ház nyugalomát. A tulasi bazsalikom azonban nemcsak a békét, hanem a hűséget és a lemondást is szimbolizálja. Erről szól a következő történet: Visnu istent egyik követője, Tulasi megkívánta férjéül. Erre Laksmi, a féltékeny feleség, vetélytársát növényé változtatta. Visnut azonban az asszony hűsége annyira megrendítette, hogy Tulasinak kő alakjában fogadott örök hűséget. Indiában a kő és a növény kézfogóját minden évben megünneplik.

Csillapodik a vizet kereső vándor szomja, ha csak pár cseppet a nyelve alá tesz a templomok mellett természetett, szomjúságoltó tulasi bazsalikom leveleiből kifacsart léből. A tulasi bazsalikomból napi egy levél elfogyasztása megőrzi a vallásos hitet, az egészséget, a termékenységet, elhárítja az ártó démonokat és soha el nem szürkülő, örömteli nemi életet biztosít, vélik az indiaiak.

BEAVATÁS ■ A beavatás olyan szertartási procedúra, melynek kapcsán a beavatott, az egyik státusából egy másikba kerül át, például a szertartás során a kamasz fiú férfivá válik, és tagjai közé fogadja a törzs vagy a férfiközösség. A beavatások különböző titkos szertartásokon, istentiszteleteken történnek, az avatás alkotóelemei csak a felnőttek vagy beavatottak számára ismertek. Maga a szertartás hasonlít a születés és a meghalás folyamatára, olyan az egyén számára mintha újjászületne. A beavatások olykor erotikusan erőszakosak tudnak lenni, néha felfokozott szexualitásba torkollnak.

Ausztrália némely törzsében az avatásra kész fiúnak, egymás után hat avatási fokozaton kell átesnie ahhoz, hogy a társadalom teljes jogú tagja lehessen. 5-10 éves korában átfúrják az orrsövényét, pár évvel ezután kiütik a két metsző fogát, majd következik a körülmetélés és a tetoválás. Ezek révén szerzi meg azt a jogot, hogy totemisztikus szertartásokon részt vehessen, és hogy megházasodjon.

Közép-Afrika néhány törzsénél még a mai napig is dívik, a nőavatás szokása, amikor a lányok fejét, anyjuk, bors füstjébe nyomja. Az erős füsttől a lányok elbódulnak, erotikus táncba kezdenek, majd anyjuk lába közé bújva, eljátsszák, hogy csak most jönnek a világra, mintha most bújnának ki anyjukból.

BEAVATÁSI HOMOSZEXUALITÁS ■ Lásd: szexualitás

BEFANA ■ Az olaszok képzeletbeli vénasszonya, strega Befana, vagyis egy Befana nevű boszorkány, karácsony másnapján és Vízkeresztkor, a kéményeken át hatol be a házakba, hogy csemegével ajándékozza meg a jó gyerekeket, ellenben a haszontalanoknak nem visz mást, mint szenet, vagy hamut.

A néphiedelem úgy szól, hogy Befana elfoglaltságára hivatkozva nem kísérelte el a napkeleti bölcseket a Megváltó üdvözlésére, de megígérte nekik, hogy ha visszafelé jönnek, csatlakozik hozzájuk. A három király azonban más útvonalat választott, azóta Befana kószál a földön, mert arra lett kárhóztatva, hogy örökkön-örökké keresse őket.

Befana nem mindig szerepel jóságos boszorkányként, néha gonosznak vélik, és kapcsolatba hozzák a rossz szellemekkel. Feltehetően ezért alakult ki az a népszokás, hogy Befana boszorkányt ronggyal kitömött bábuval megjelenítve, talicskán hurcolják végig a falun, majd elégetik a főtéren. Vannak, akik Befana tiszteletére varázsénekeket adnak elő, az énekesek és a boszorkány nevében adományt kérnek. Azt, aki bőkezűen megajándékozza őket, megdicsérik, az irigyeket megátkozzák, a fukarok házait megdobálják kővel.

BEHEMÓT ■ A víziló héber neve, Behemót. Leírása először Jób könyvében szerepel, miszerint "csontjai ércből öntött csövek, a lábszárai meg, mint a vasdorongok". Egy későbbi zsidó legenda már két mesés szörnyről, Behemótról és Leviatánról tesz említést.

Ezek a szörnyek az idők végén az egymás elleni harcban majd odavesznek, húsuk lakomául fog szolgálni a paradicsombeli üdvözülteknek.

Amikor Behemót híre eljutott Arábia sivatagjaiba, az emberek képzetében már nem vízilóként, hanem halként szerepelt. Olyan halként, amely a feneketlen víz színén lebeg, a halon van egy bika, a bikán egy rubinhegy, a hegyen egy angyal, az angyalon hat pokol, a pokol fölött a föld, a föld fölé pedig hét ég tornyosul.

Egy legenda a Behemótról szóló arab hiedelmet a következőképpen meséli el: "Isten megteremtette a földet, ám a földnek nem volt támasza, így a föld alá teremtett egy angyalt. Ám az angyalnak nem volt támasza, így az angyal lába alá teremtett egy rubinszirtet. Ám a szirtnek nem volt támasza, így a szirt alá teremtett egy bikát, melynek négyezer szeme, füle, orra, szája, nyelve és lába volt. Ám a bikának nem volt támasza, így a bika alá teremtett egy Behemót nevű halat, a hal alá meg vizet tett, a víz alá sötétséget, ezen pedig már nem jut túl az emberi értelem."

A köznyelvben a behemót valami ormótlanul nagyot jelent.

BÉKA ■ A béka megítélése ellentmondásos, pozitív, amikor a termékenységet, a nemzőerőt, a terhességet, az újjászületést, az alkotókészséget reprezentálja, negatív, ha az alvilággal, a halállal, a betegségekkel, a dögvésszel hozzák kapcsolatba. Mindkét megítélés szerint a vízzel, valamint az esővel van összefüggésben. Egyes képzetek szerint a béka a hátán hordozza a világot, hasonlóan, mint a teknősbéka vagy a hal. Az alvilágban is a vizekben található.

Burmában a békát a gonosz szellemmel asszociálják, amely felfalja a Holdat, de Kínában is köze van a Holdhoz, ugyanis hiedelmük szerint a Holdon lakik, és náluk a békákat az ég csibéinek nevezik. A mexikói indiánok úgy vélik, a béka az egész emberiség ősanynja. A kínaiak békaszerű Nü-va istennője, nemcsak a víztócsák szelleme, hanem a lopótök női megtestesülése is, ez utóbbiról hitték azt, hogy az első emberek többször születtek.

Régen a békákról azt gondolták, hogy a halott gyermekek lelkei, és a békák a harmattal együtt hullanak az égből. Egy Fülöp-szigeti mondában, egy nő átvitte férjét kosárban a folyón, de beleejtette a vízbe és a férfiből azonnal béka lett. Gyakorta szerepel a mesebeli béka, amint átváltozik csalóból békává, vagy a királyfiak és királykisasszonyok változnak át békává, aztán visszaváltoznak szépséges emberré.

Néha a béka az ember segítőtársa, hasznos tanácsokat ad neki, megmutatva a helyes utat, átviszi a folyó vizén. Legendás állatként szerepel az indiai Védákban; Egyiptomban Heket istennőnek, a szülők és az újszülöttek védelmezőjének, béka a szent állata; az ókorban (feltehetően az i.u. 1 században) élő, Aiszóposz, görög tanmeséíró, béka meséjében a békák királyt kértek viharistentől. A békák nemcsak segítői az embernek, van, amikor félrevezetik, rossz tanácsot adnak, álbölcsességet hirdetnek.

A finnek megkülönböztetnek fehér és fekete békát, szerintük a fehér béka szerencsét hoz, a fekete béka bajt okoz. A magyarok szerint a béka jó ómen, ha beugrik a ház ajtaján, ugyanakkor nem szabad eltaposni, mert balszerencsét jelent, ráadásul az éjszaka során, az illető hasára mászhat egy másik béka.

Egykoron a békákról úgy tartották, hogy különleges sajátosságokkal rendelkeznek, és gyakran használták őket gyógyító talizmánként. Ha egy béka kiszáradt testét selyemtasakban a nyakba akasztották, védelmet nyújtott epilepsziával és más görcsös rohammal szemben. A népi gyógyászatban a béka a **hideglelés** átvevője és elvivője volt. A sebre varangyos békát kötöttek. Bihar megyében a gyógyulni nem akaró sebet újhold péntekjén szárított varasbékával kerítették körül. A hagyományos kínai gyógyászatban a vérerek összehúzására szárított békamérget használnak.

A békák gyakran szereplői a szerelmi mágiáknak. Egy leány, akit elhagyott a szeretője, fogott egy élő békát, teleszurkálta tűkkel, majd elásta. A fiatalember ezután igen nagy fájdalmakat állt ki, és végül visszatért a leányhoz. Ekkor a leány előkaparta a békát, kiszedte belőle a tűket, ekkor a legény fájdalmai íziben elmúltak.

A békák esővel való kapcsolatáról szólnak, Indiában az esővarázslási rítusok. Afrikában Nyame égisten a békát állította örként egy kiapadhatatlan kút mellé. Jutalmul farkat ad a békának. A büszkén pöffeszkedő béka azonban nem engedi a kúthoz a szomjas állatokat, sőt még Nyamét sem. Büntetésként az égisten megfosztja a békát farkától. Ez lehet a magyarázata annak, hogy miért születik a béka farkkal és miért veszíti el azt később.

A rovarokat fogyasztó, hasznos varangyos békákról szóló hiedelmek közül, egynémely méltatlanul rossz jelentésű. A középkori keresztények a varangyokról feltételezték, hogy a boszorkányok társai, és aki reggel éhgyomorrra megeszik egy élő varangyot, aznap már rosszabb dolog nem történhet vele. Kedvezőbb a megítélése a varangynak, ha a templomba menet a menyasszony előtt az úton ugrál át, ez ugyanis virágzó és boldog házasságot jelez.

A párzó békák és varangyok feslettsége miatt jelenítették meg békával a szerelem istennőjét, Aphroditét. A magamutogató békapózzal ábrázolják a közösülő párokat, valamint a szülő nőket. Az Amazonas vidékén az indiánok szemében a varangy a női nemi szervet és a házasságtörést szimbolizálja. Tlaltekutlinak, az aztékok varangyszerű szörnyének a szájában tűnik el minden este a lenyugvó Nap.

Időjárási előjelzésként sokan figyelembe veszik, az időjós békák prognózisait. Mexikóban és Ázsia több országában a béka kuruttyolása jelzi, hogy vihar közeleg, az orosz hiedelem szerint az időjós béka nem brekeg a zivatárig, ha kuruttyolni kezd, akkor lesz eső. A magyarok esőt várnak: ha a békák kuruttyolnak, és a vízbe ugorva elmerülnek; ha a levelibékák bemennek a vízbe; ha a fogságban tartott békák a vízben ülve brekegnek. Általában a fénylő bőrű békák jó időt jeleznek, a matt bőrű békák mindig

esőt. A pocsolya szélén látható békapetek vihar közeledtére figyelmeztetnek. A varangy látványából az aszályos időszak végére következtetnek, elpusztítása miatt záporosőre kerekedik.

A néphit szerint a varangy megfogása bibircsókot okoz, a béka megérintése pedig terméketlenséget jelent. Elterjedt intelem figyelmezteti a gyerekeket, ne igyanak sok vizet, mert béka nő a hasukban. Egy másik tévhit, arról szól, hogy a combjaiktól megfosztott békák, képesek újra növeszteni lábaikat.

BÉKAKŐ ■ Thomas Cantimpratensis (1201-1270), a mai Belgium területén született Ágoston-rendi, majd domonkos szerzetes a békakövet a tizenkét mágikus kő egyikének tartotta. A frankföldi Mabenbergben született természetrajz író, Konrad von Megenberg (1309-1374) szerint a békakő azon drágakövek közül való, amelyeket Mózes bátyja Áron, az izraeliták főpapja a templomban viselt, ám nem azonos azokkal, amelyek János apostol látomásában jelentek meg.

A békakő keletkezését a népi képzelet többféleképpen magyarázza. Többnyire valamennyi megkövesedett tárgyat békakőnek vélik, de vannak, akik a varas béka agyvelejéből származtatják, ami úgy szerezhető meg, hogy a béka húsát hangyákkal etetik meg. Az indiaiak szerint a békakő megkövesedett tengeri pióca. Hazánkban a folyópartokon talált lapos, gömbölyű kavicsokat nevezik békakőnek, amit a téli álmukat alvó békák szopogatnak ilyen formájúra. Ugyanis amikor a békák éhesek, hogy éhségérzetüket csillapítsák, egy-egy kavicsot tartanak a nyelvük alatt. Békakőből kétfélet különböztetnek meg: a ritkán előforduló fehér békakövek hatásosak, a gyakoribb sötét sárga színűek viszonylag hatástalanok.

A béka testében termő szemcsés békakövet, élő állatból operálják ki, mert a döglött békából való, már nem szemcsés, így nem hatásos. Azt mondják, aki lenyel egy fehér békakövet, annak jobb lesz az emésztése. A kő a bélrendszeren áthaladva, távozik a testből.

A békakő gyógyító erejében a 13-14. század óta hisznek, ezek szerint a békakő nemcsak az emésztést javítja, hanem hatásos a mérgek közömbösítésében, lerövidíti a nehéz szülést, és a katonákat győzelemre serkenti.

BELÉNDEK ■ Lásd: növényi ajzószerke, varázsnövények

BENEDEK-NAPJA ■ Az ősi római törzsből származott Benedek 480 táján született Nursiában (ma Norcia). A jómódú családból való fiú római iskolában tanult. Fiatalemberként elvonult Enfidébe (Affile), az Abruzzi dombvidéki sziklabarlangok egyikébe. Miután letelepedett, Monte Cassinoban remete életet élt. Sokan követték magányába a szentéletű embert. Monostorokat alapított s megírta a szerzetesi életről

reguláit. Nursiai Szent Benedeket, a szerzetesek atyjának tekintik, 1964 óta Európa védőszentje.

Benedek napjáról a szerzetesek, 547-ben bekövetkezett halálának napján, március 21-én emlékeztek meg. Névnappal kapcsolatban a magyar néphit időjóslo és gyógyító szokásokat őriz. Ez a nap, Sándor és József napjával együtt az első meglehetősen meleg nap. A legismertebb mondóka: Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget. Noha az erős felmelegedés leginkább Sándor napjára vonatkozik, a Benedek csak a rím kedvéért maradt a sorban, mondják a rosszmájúak.

A népgyógyászok Benedek napján a templomban fokhagymát és zsírt szenteltetnek meg, s azt kenőcsnek használják, mert ennek a fokhagymás kenőcsnek gyógyerőt tulajdonítanak. A Benedek napon vetett fokhagymával bedörzsölt embernek, és tehénnek pedig nem árthatnak a boszorkányok.

BERILL ■ Az ásványi eredetű berillt, régóta kíséri nagy érdeklődés, több változata számít drágakőnek. Ilyenek a kékeszöld akvamarin, a mélyzöld smaragd, a zöldessárga heliodor és a sárgás piros morganit.

A berillt a remény, a boldogság, a szerelmi házasság ékkövének tartják. Használatával viselője képes növelni vonzerejét a másik nem iránt. Erősíti a házastársak közötti összhangot, az egymás iránti szeretetüket. Megőrzi az otthon békéjét.

A német természettudós, püspök Albertus Magnus (1193-1280) azt mondta a berillről, hogy segít a lustaság legyőzésében, megszünteti a csuklást és a bőföggést, valamint a szem könnyezésére is kedvezően hat.

Gyógyítja a szem betegségeit és a májjal kapcsolatos problémákat. Jó hatású hasmenés és az influenza ellen, idegességre megnyugvást hoz.

Szerencseköve az Ikeknek, a Szüzeknek.

BERKENYE ■ Lásd: fák, fűszerek

BERTALAN NAPJA ■ Lásd: augusztus

BETEGSÉG ■ Lásd: Fene asszony, ómenek

BÉTEL ■ A Dél-Ázsia trópusi erdeiben honos, magasra növő bételpálma összeaprított, ízesített magvaiból, közkedvelt rágcsálnivalót készítenek. Köztudott, hogy a bételmag fogyasztása izgatón hat a testre, a szellemre és a nemiségre, az ajurvédikus gyógyászatban a szexuális gerjedelem tűzésére szolgáló szernek tartják. Rágása felforrósítja a füleket és kipirosítja az arcot. A brahmanizmus hagyományai az

élvezet nyolc fajtája közé sorolják. A bételmagok mágikus, szakrális hatása ugyancsak ismert, áldozati adományként ajánlják fel az isteneknek.

A bételbors ugyancsak a trópusok növénye, a bételhez hasonlóan élénkítő, erotizáló, izgató szer. Az órák hosszát rágható vagy szopogatható bételfalat neve "öröm falat", melynek összetétele, őrölt bételdió, kardamom, fűszerek, oltott mész, friss bétellevélbe hajtogatva. Rendszeres rágása feketére színezi a fogakat, a kiköpött nyál pedig a vérhez hasonlít. A bételt használták malária elleni gyógyszerként, de bélféreg-ölő, gilisztahajtó orvosságként is ismert.

BÉTELBORS ■ Lásd: bétel

BETLEHEMEZÉS ■ A betlehemezést, vallásos népi játékként egykor a karácsony előtti napokban, templomokban jelenítették meg. Manapság is sok helyen élő népszokás a betlehemezés, elsősorban faluhelyeken, ahol betlehemes fiúk járnak, házról-házra. „Szabad-e Istent dicsérni”, vagy „Szabad-e elmondani a karácsonyi köszöntőt?” – kérdezik a kapuban. Ha engedélyezik, meglátogatják a ház népét, és bemutatják a betlehemi Szent Család szálláshelyét templommal, istállóval, a jászolban a kiseded Jézussal, mellette Szűz Máriával és Szent Józseffel. A betlehemesek hirdetik a boldog eseményt, megszületett a kis Jézus, megérkezett a Megváltó. Ezután áldást kérnek a házra, tréfás énekkel ajándékot kérnek, a háziak megajándékozzák őket, ha viszont semmit sem adnak az „Ahányan vagytok, annyifelé szaladjatok!” – szavakkal bocsátják útra őket.

A britek szerint nem szerencsés a betlehemeseket üres kézzel elengedni. Úgy vélik, még akkor is elegánsan illik velük viselkedni, ha hamisan énekelnek, meg lehet őket kínálni süteményekkel, egy kis pénzzel, vagy egy pohárka itallal. Ez utóbbi szokás főleg vidéken jellemző. Azonban a koccintással járó betlehemezés – ellentétben a népszerű hiedelemmel – nem azt jelenti, hogy karácsonyi dalokat énekelnek az emberek házában, és aztán – miközben isznak a vendéglátó egészségére – jól lerészegednek. A betlehemezés a gazda állatállományának és gabonakészletének elismerése a karácsonyi időszakban, abban a reményben, hogy ez a köszöntés szavatolja a növekedést a következő évben. A tóosztot a gabonára, a tehenekre és a gyümölcsfákra szokták inni. Ünnepi tüzeket gyújtanak a mezőkön, a pajtákban és a kertekben almaborral koccintanak, ezalatt a férfiak a levegőbe lövöldöznek, hogy elűzzék a gonosz szellemeket. Egy másik népszokás szerint szilvapudingot szúrnak a tehén szarvára, majd jól megijesztik az állatot, hogy addig fusson, míg a puding le nem esik. Ha a puding előrefelé esik le, akkor jó termésre következtetnek, ha hátrafelé, akkor rosszra.

A betlehemezés története a római császárság idejére esik, amikor Izrael még a Római Birodalom része volt. A római császár elrendelte, tartsanak népszámlálást. József

várandós feleségével, Máriával elindult Betlehembe, ahol egy istállóban megszületett a kis Jézus, a "zsidók királya". A környéken lévő pásztoroknak egy angyal újságolta el a jó hírt, aki megjövendölte, ez a gyermek lesz a Megváltó. A gyermek üdvözlésére három napkeleti király, Gáspár, Menyhért, Boldizsár érkezett, akiket egy fényes csillag vezérelt a boldog családhoz. Az újszülöttnak, hódolatuk jeléül, aranyat, tömjént és mirhát ajándékoztak.

Amikor az angyal közli az örömteli eseményt a pásztorokkal, s azok ajándékokkal indulnak a kis Jézus köszöntésére, ezt az eseményt a betlehemező gyerekek úgy jelenítik meg, hogy vállukra kifordított bundát terítenek, és az orruk alá bajuszt ragasztanak. Amikor a három keleti király jelenetét játsszák, palástba burkolóznak, és koronát raknak fejükre.

BEZOÁRKŐ ■ Eredetileg a bezoárkecske bélköveit nevezték bezoárnak, a későbbiekben viszont a zerge belében található szőrszálakból álló golyócskákat is így hívták. Az eddig legértékesebb bezoárkővet egy szíriai kecske gyomrában találták. De nemcsak a kérődző állatok képesek bezoárkővet létrehozni, hanem a macskák, sőt az emberek is.

Ha az ember lenyeli a haját, a hajszálok csomókban kövesednek meg az emésztőrendszerben, ezzel bélelzáródást, gyomorvérzést majd perforációt okozhatnak. Főleg a lányok, a nők hajlamosak a hajragásra.

A kővé szilárdult hajcsomóknak még ma is gyógyító erőt tulajdonítanak, a bezoárt talizmánként szívesen viselik manapság is a betegségek és a mérgezések távoltartására. A középkorban virágzott a bezoár-kereskedelem, a köveket hamisították is. Valamikor a köveket porrá törve gyógyitalokba keverték. Különösen a mérgezések ellen tekintették hatásosnak. Királyi asztaloknál a bort ékkövekkel és bezoárkővel díszített kelyhekben szolgálták fel.

I. Erzsébet angol királynő (1533-1603), akiről köztudott, hogy káprázatosan díszes ruhákban járt és drága ékszerekkel díszítette magát, koronáját egy aranyozott bezoárkő ékesítette.

BÍBOR ■ Lásd: színek

BICIKLI ■ Lásd: álmok

BICSKA ■ Lásd: kés

BIKA ■ A bika megítélése felemás, olykor – az alvilág reprezentánsaként – a féktelen pusztítás, a halál szimbóluma; máskor a férfierő, a hatalom, a termékenység jelképe, isten földi megtestesülése, elsősorban a holdistenség képe. Az iráni mitológiában bika a

Holdat jelenti. A bikát, hatalmas erejének köszönhetően, a Nappal is összefüggésbe hozták. Úgy tüntetik fel, mint a testet öltött férfiasságot, aki nemcsak a hatalom égi szimbóluma, hanem az alvilági rossz is.

Az ősi Egyiptomban az ég Bikája, az Égi Tehén fia, a szarvain hordozta a Napot. Az egyiptomiak tisztelték a termékenység istenét, a bika alakú Ápiszt, aki Ptah és Ozirisz istennel állt kapcsolatban. Sőt az Ozirisz-Ápisz duó kettős istenséget alkotott. Az ókori Anatóliában a Napisten hintájába erős bikát fogtak.

Indiában, Siva isten szolgája, kapuőrzője és egyben háttas állata volt Nandin, a fehér színű bika. Sivát a hindu templomokban bika fejjel ábrázolták, az időszámítás kezdetén az indiai pénzérméken – bika alakjában – Siva volt látható. Visnu és Buddha földi testben való megjelenése, ugyancsak bika. Az irániaknál ősbika öli meg Ahrimant, a rossz főistent. Minotaurusz, a krétai bikafejű szörny, évente 14 athéni fiataalt falt fel, egészen addig, míg a hős Thészeusz el nem pusztította.

A világon sok helyütt szívesen díszítenek bika szarvával épületeket, használnak bika álarcokat és bika koponyákat kultikus szertartásokon.

A bika valaha áldozati állatként szerepelt. A görögöknél lemészárolták azt a bikát, amelyik megette a szent kenyeret, ezután a gyilkosságban résztvevők fölött törvényt ültek. A rómaiak bikát áldoztak Jupiternek, a szlávok Illés próféta napján öltek le egy bikát.

A suméroknál a bika üvöltése jelezte az esőt. A skandinávok a vihar istenével és a termékenység istennőjével, Tórral és Freyával azonosították a bikát. Néha az indiai Indra isten is bika alakjában tűnt fel. Zeusz szent állata a sason kívül a bika volt, és Dionüszosz is bikává változott.

A bikaviadalok népszerűek voltak az ókori Krétán és Rómában, mind a mai napig sok nézőt vonzanak a spanyolok, portugálok, dél-franciák és a latin-amerikaiak körében. A babonások szerint elrejtőzni egy bikakarámban, védelmet nyújt a villáscsapás ellen. A bika szarva és heréi afrodiziákumok, azt mondják, hogy aki a bika porrá őrölt szarvát vagy a megszártott nemi szervét megeszi, annyira begerjed tőle, hogy képes lesz a párjával órákig szeretkezni.

Az asztrológiában a Bika az állatöv második jegye, amely április 20-a és május 20-a között uralkodik.

A bivalyokról jóval kevesebb hiedelem lelhető fel, mint a bikákról. Az Indus völgyében azonban nagy kultusza volt a szent bivalynak. A todák szent állatként áldozták fel a bivalyt. Pandzsáb lakói, a szikhek, amikor árvízről tartottak, felajánlásaikat állatáldozat formájában tették meg a folyó istenségének. Amint a folyó áradni kezdett, egy kókuszdiót, egy kis szárított fűvet és egy aranygyűrűt ajánlottak fel számára, melyeket jól egymáshoz erősítenek. A felajánlással egyidejűleg egy bivalyt löknek az áradó vízbe. Ha a bivaly megfulladt, az azt jelentette, hogy az isten elfogadta a felajánlásukat, és az

árvízttől nem kell félniük. Viszont már az is baljós jel volt, ha az állat sikeresen átúszott a túloldalra, ám ha visszafordult, és ugyanazon az oldalon jött ki a vízből, ahol belökték, akkor biztosak voltak benne, hogy hamarosan kilép a folyó a medréből.

Thai babona szerint nem szabad a növésben lévő bivaly szarvát megérinteni, mert megáll a növekedésben, s nem szabad sem bivalyt, sem tehenet a templom területére beengedni, mert ez bűnnek számít.

BINDI ■ A bindi elnevezés, a szanszkrit bindu szóból származik, aminek jelentése: pont. Ez rendszerint egy higany-szulfát porral festett cinóberpiros illetve narancsvörös színű pötty, melyet az indiai asszonyok homlokukon szemöldökük közé festenek. Mivel Párvati istennő szimbólumnak tartják, a bindi az asszonyi, illetve a női energiát jelzi, és úgy vélik, hogy viselete az asszonyt és az urát egyaránt védelmezi.

Hagyományosan a házasság jelképe volt, azonban idővel díszítő elemmé vált, és ma már a fiatal leányok és hajadonok homlokán ugyancsak fellelhető. Az özvegyek azonban, általában nem viselnek bindit. Ma már a színére és az alakjára sincsenek kötelező előírások, a bindik különböző színekben, alakban és formában, valamint különböző anyagokból készülnek.

BIRKA ■ Lásd: bárány

BIVALY ■ Lásd: bika

BÓDHIFA ■ Lásd: Buddha, fügefafa

BÓDÍTÓ ITALOK ■ A bódító italok sokféle növényből nyerhetők, de egy-egy ital kizárólag csak egyféle növényből készülhet. Mexikóban például aloé levélből; az amerikai indiánok maniókából vagy kukoricából készítik; Európában a sört malátából vagy árpából; Afrikában és Indiában a toddy-t pálmalevélből; a bort szőlőből nyerik. Bódító italként fogyasztanak még méhsört, mézsört, nem szőlőből készült borokat, erjesztett kancatejet (kumiszt) stb.

Jézus egy pohár tiszta vörösbor felett hálát adott, majd mondta: "Ez a pohár jelenti a véremen alapuló szövetséget". A pohárban lévő vörösbor Jézus vérének jelképezi, éppen úgy, mint a feláldozott bikák és kecskék vére.

A mitológiákban gyakran szerepelnek olyan hallucinogén italok, mint a szóma vagy a haoma, de említést tesznek taplóból, légyölő galócából, ópiumból, anyarozsból készült italokról is. Az italok kábító hatását egyes gombák kölcsönözték, úgy hogy alkoholos italban áztatták azokat. Régen Oroszországban a vodkát, szárított légyölő galócával tették veszélyesen kábító itallá.

Az izgató italok sorában feltétlenül meg kell említeni az ambróziát, melynek élvezete csak az isteneknek adatott meg. Az elmondások szerint, aki megízlelte, megismerte a mámort, halhatatlanná vált, ezért őrizték az istenek oly féltékenyen a csodálatos elixír titkát, nem akarták, hogy az emberek is örök életűek legyenek. A halandóknak meg kellett elégedniük a különleges fűszerezésű datolyából vagy szőlőből készült borokkal.

Minszki zsidó babona szerint, ha egy hordó whiskybe vagy likőrbe egy olyan kötél darabját teszik, melyre korábban valaki felakasztotta magát, az ital tovább fog tartani.

BODZA ■ A bodza kétes hírű növény. Jelenthet szerencsétlenséget, halált, szimbolizálhatja a gonosz szellemeket. A keresztények azt mondják, hogy azért kárhoztatott, mert a keresztfa bodzafából készült és sokan úgy tartják, hogy Júdás is bodzafára akasztotta fel magát. Számukra a bodza az ördög, a gonosz lelkek fája. A bodzát nem szerencsés a ház mellé ültetni, mert akkor belecsap a villám.

Az írek boszorkányai bodzaágon lovagolnak. A bodzát vádolják a rossz álmokért és a jóslásokért is. Úgy tartják, hogy a bodzafa alatt gyűlnek össze a rossz lelkek. Skóciában és Walesben pedig azt hiszik, hogy a bodza olyan talajon nő, amelyet vérrel öntöztek. A gyermek bölcsőket még véletlenül sem készítették bodzafából, mert nyugtalanítja a csecsemőket.

A németek többsége nem visz házába bodzát, mert szerencsétlennek tekintik. Ezzel szemben a poroszok szemében a bodzafa szent fa, mert e fa alatt lakozik Puschaitz istenség, aki a földdel áll kapcsolatban és a zöld ligetek pártfogója. Egy másik változat szerint magában a bodzában él az istenség. Puschaitz tiszteletére évente kétszer rendeztek ünnepségeket, tavasszal és ősszel. A cséplőpajtában megterített asztalra bodzát, kenyeret, sört és más élelmiszert halmoztak fel, hogy az elkövetkező időszakban is teljen meg gabonával a hombár.

Vannak, akik úgy vélik, hogy a bodza védelmet nyújt a gonosz ellen. Az inkvizíció tombolása idején az emberek bodzaágot vittek magukkal, hogy megóvják őket az egyháztól. A bodzát a kertek védelmezőjének is tartották, ezért rossz ómen, letörni, vagy levágni egy bodzaágot. Előbb engedélyt kell kérni a fától. Ugyancsak balszerencsés dolognak minősül a bodzaág elégetése, feltehetően azért, mert az inkvizíció idején bodzafát raktak a máglya alá, amelyen elégették az embereket.

A poroszok képzetében a bodza kapcsolatban van a föld alatti arasznyi emberkével, az olyan törpékkel, mint Hüvelyk Matyi. Az oroszoknál és a lengyeleknél nagy tiszteletben tartják a bodzát, a termékenységgel kapcsolják össze, díszül szolgáló virágát pelyhes seprűnek nevezik.

A népi gyógyászok a bodza virágát hurutoldó és lázcsillapító hatása miatt ajánlják, a bodza gyümölcsét jó hatásúnak tartják, mint vízhajtó és izzasztószert. A nagyon beteg

gyerekeket azért helyezik bodzafa alá, hogy a bodzában élő démonok meggyógyítsák őket.

A palóc néphit szerint, ha a bodzára taposnak, meghajlítva földet hordanak rá, akkor a tehénből, a disznó sebéből kihull a pondró. A göcsejiek szerint a sertéseket elkerüli a vész, ha bodzaágot szórnak az ólba.

BOGARAK ■ Lásd: rovarok

BOKAPERC ■ Lásd: indiai ékszerviselet

BOLDOGASSZONY-HAVA ■ Lásd: január

BOLHA ■ A hiedelem szerint a bolhát – a léggel, a szúnyoggal és a tetűvel együtt – Isten a lustaság büntetésére teremtette. A falusi néphit úgy gondolja, hogy a szárnyatlan, vérszívó bolha petéit a földbe vagy a padló réseibe rakja le. Ezért a bolháról feltételezik, hogy porból támad az emberre, és ha nincs vér, amiből táplálkozhatna, akkor beéri a porral is.

A hiedelem szerint, akinek bolha ugrik a kezére, annak váratlan vendége érkezik. Aki átugrik a nyár közepén gyújtott tábortűz fölött, megszabadul a bolháktól. Ha a bolhák hirtelen elmenekülnek valakiről, akit korábban csipkedtek, az illető halálára utalnak. Bolhacsípés a kézen, egy váratlan csók, vagy egyéb jó hír jele.

Küszöbön áll az eső, ha bolhák nagyon erőszakosan csípnek.

BOLYGÓK ■ A régi csillagászok és az égbe néző mesterek úgy vélték, hogy a föld az égtől, melyen a bolygók vannak, 15 223 927 mérföldnyi távolságra van. A Földtől elindulva egymás fölé a hét bolygó szférája magasodik.

Elképzelésük szerint, legalul, az első égben kering a Hold, fölötte, a második égben a kicsiny bolygó, a Merkúr, a harmadik égben, a hatalmas, fehér Vénusz helyezkedik el. Középen, a negyedik helyen tartózkodik a Nap, a Nap fölött a vörös színű, tüzes Mars, a hatodik égben a sárgásfehér színű, szelíd Jupiter lelhető fel, legfelül, a hatodik égben, a zavaros-sárga bolygó, a Szaturnusz van. A nyolcadik szférában már csak állócsillagok találhatóak.

A kiváló alexandriai csillagász, Ptolemaiosz (i.u. 2. század), aki a Földet a Világmindenség központjában és gömb alakúnak képzelte el, azt írta, hogy a Hold alatt van a négy elem – a tűz, a levegő, a víz és a föld – szférája. Minden egyes elem egy-egy fizikai erővel rendelkezik, a két cselekvő erő: a meleg és a hideg, a két passzív erő: a nedvesség és a szárazság. Az első két erő a tűznek és levegőnek, a másik kettő a víznek és földnek felel meg. E négy erőnek a keveredése alkotja a Hold alatti világot. Az elemek

keveredését elősegítik, feloldják és befolyásolják a szférák mozgásai és a csillagok szellemei. Így alakul ki minden a földön, az ásványok, a növények, az állatok és az emberek világa, az élet.

A keresztény gondolkodó, orvos, Cosmas, (akit – mert nem volt hajlandó a bálványoknak áldozni – 303-ban lefejeztek) úgy vélte, hogy a csillagokat az angyalok szállítják. A régi görög filozófusok pedig azt hitték, hogy a csillagok szögek az égmenyboltt kristályszféráján. A görög történétíró, Hérodotosz (i.e. 484-424) a Napról és a Holdról azt állította, hogy azok lencsék. A feltevések különbözősége mellett abban mindannyian megegyeztek, hogy az asztrális befolyások meghatározzák, születésük pillanatában az emberek alakját, hajszínét, jellemvonásait, intellektuális készségeit, mindazt, ami sorsukat vezérli életük során, egészen halálukig.

Már az ókorban ismerték az asztrológusok az egyes bolygók jó és rossz hatásait, kozmikus helyzetük alapján ítélték jótékonyaknak, vagy kártékonyaknak őket. Az egymáshoz képest elfoglalt pozíciójuk szerint minősítették azokat, s ábrázolták az ún. "világhoroszkópban".

A bolygókat a Nap gyengébb, illetve erősebb fénysugárzásának értelmében csoportosították, jótékonyak vagy kártékonyak. Jótékony hatásúnak tartották a Jupitert, a Merkúrt és a Vénuszt, és ide sorolták a Holdat is. Kártékony hatásúnak rangsorolták a Szaturnuszt és a Marsot, de később ide osztották be az Uránuszt, a Neptunuszt és a Plútót is.

Az asztrológusok szemléletéből indultak ki a numerológusok, amikor a hónapok planetáris számait megállapították. A Napot és a Holdat két-két számmal látták el; amíg a Nap és az Uránusz, az 1-es és a 4-es számot kapták; addig a 2-es és a 7-es számmal a Hold és a Neptunusz harmonikus kapcsolatát fejezték ki.

A tényérelemzők a tenyérben ható kozmikus kisugárzás szerint sorolják két csoportba a bolygókat. A Merkúr, a Nap és a Szaturnusz égitestekkel a józan, nemes, tiszta érzések iránti fogékonyságot azonosítják, ezzel szemben a Hold, a Vénusz és a Mars bolygókkal a bűnös indulatokat, a gyarló gondolatokat és a durva cselekedeteket jelenítik meg. Az első bolygótriót a tenyér felső részében a szívvonal határolja, a másik triászt pedig a tenyér közepén lévő fejvonal keríti el. A két erőcsoport között a Jupiter tart egyensúlyt, kisugárzása ad erőt és energiát minden pozitívum befogadására, megértésére, a józanságra, a bölcsességre, az igazságosságra. Ezért tartják fontosnak, hogy a tenyérben zavartalanul érvényesüljenek a Jupiter-erők.

BOR ■ Az ókori Babilon vallási ünnepein már ittak bort, más keleti kultúrákban is ismerték, mert szent italként említik. A hettita katonai eskü során a szertartást végző – miközben bort önt – így kiált fel: "Ez nem bor, ez a ti véretek!" Hasonló szavakat mond, a borral töltött serlegét felemelő Jézus Krisztus is: "Ez az én vérem."

A Hindukus lejtőin – a bor és a szőlőfűrt isteneként – a nurisztáni Indra felügyelte a szüretet. Az ógörögöknél a bor és a borkészítés istene Dionüszosz, felvidította az embereket, elűzte a szenvedést, örömet töltött a szívekbe, eloszlatta a gondokat és a félelmet. Megtanította az embereknek a szőlőtermesztést és a borkészítést. A villámszóró főistent, Zeuszt – mint annyi mással – a borral is összefüggésbe hozták. A rómaiak Bacchus isten (Dionüszosz nevének latin formája) személyében dicsérték az újbort.

A bibliai hagyományban Noé fedezte fel a bort. A héber Lótot, miután sikeresen megmenekült, lányai lerészegítették, és vérfertőző kapcsolatot létesítettek vele. A föníciaiak, amerre jártak, mindenütt megkóstoltatták az emberekkel a mámorító bort.

A zsidóság a Biblia szellemében élt a bor fogyasztásának lehetőségével. Palesztina híres volt szőlőskertjeiről, s a bor népi italnak számított, de szerepet játszott a nép vallási életében, rituális gyakorlatában is. A jó szüret Isten áldásának, a rossz pedig Isten büntetésének számított. Az ószövetségi vallás áldozatai között szerepelt az ún. italáldozat, de a bort önmagában nem mutatták be áldozatul, legfeljebb más áldozatok adalékaként szerepelt.

Az ókori Egyiptomban a bor az isteneknek szánt ajándék volt. A gyönyörök kertjében azok a fiatalok, akik ittak a varázserejű fűszeres borokból, szerelemre lobbantak egymás iránt. A görögök és rómaiak ugyancsak nagy becsben tartották a finom nedűt. Eubulosz (i.e. 4. század) görög államférfi azt mondta, hogy az első amfora bor elfogyasztása erősíti az egészséget, a második a jókedvet és a szerelmet, a harmadik az elalvást, a negyedik a féktelenséget, az ötödik a lármázást, a hatodik az ingerkedést, a hetedik a verekedést, a nyolcadik a bizonyítás kényszerét, a kilencedik a haragot, a tizedik amfora bor már örültséget vagy ekzisztenciát vált ki az emberből.

A sokak által kedvelt bort ősidők óta, mint Isten ajándékát dicsőítik, de vannak, akik méregnek tartják. Az ókori görögök gyakran megénekelték a bor erényeit és veszedelmeit. Epiktétosz (i.u. 55 k.-135) görög filozófus, költő a témát a következőképpen fogalmazta meg: „A szőlőtőke három fűrtöt terem. Az első az érzékre hat, a második mámort hoz, a harmadik bűnhöz vezet.” Tény, hogy a mértékletesen fogyasztott bor szexuálisan hatásos izgatószer.

Anonymus, a 11-12. században élt pannon krónikáíró lejegyezte, hogy hódítások után a harcosok, nagy borissza dáridókat csaptak. A középkorban a járványok leküzdésében használták a gyógyító hatású bort. Nostradamus (1503-1566) a híres francia asztrológus, ecetes borral fertőtlenítette a sebeket.

A bor, mely a rítusok, az ünnepi asztalok, lakodalmi, toros, temetési szertartások kelléke, különösen kitüntetett szerephez jut a keresztény vallás alapítójának, Jézus Krisztusnak életében. Példabeszédeiben előszeretettel használ szőlővel és borral kapcsolatos képeket, és első csodája is borral kapcsolatos, amikor a kánai menyegzőn a vizet borra változtatja. A bor a legnagyobb vallási szerepet az utolsó vacsorán kapta.

Jézus ezen a húsvéti lakomán a kenyeret önmaga testévé, a bort pedig önmaga vérévé változtatta. Tanítványainak parancsba adta, hogy ezt cselekedjék az ő emlékezetére a világ végéig.

A bor, amely minden szentmisében újra és újra Jézus vérévé változik a pap szavára, már nem csupán az embert vidámítja, hanem megtisztítja, megszenteli, gyógyítja a lelket.

A néphiedelem szerint, ha véletlenül kiömlik a bor, kedvező jelnek számít; ha leesik egy pohár bor, és a pohár összetörik, az a boldog házasság és a tartós érzelmek jele, vallják az angolok.

A bor filozófiájában írja Hamvas Béla (1897-1968): "A víz az őselem. Először: a víz borrá változik; másodszer: a bor vérré változik. A víz az anyag, a bor a lélek, a vér a szellem. Az anyagból lélek, a lélekből szellem, ez a dupla transzszubsztanciáció, amelyet itt a földön át kell élnünk. (...) A borivásnak csak egyetlen törvénye van: inni. Bárhol, bármikor, bárhogyan."

BORBÁLA-NAPJA ■ A Kis-Ázsiában élt, keresztény hitéért mártírként meghalt Szent Borbála emléknapja december 4. Borbála (Barbara) egy pogány apa nagyon szép leánya volt. Noha szépsége sok férfihódolót vonzott, ő megőrizte szüzességét. Apja, hogy megkímélje lányát az imádók zaklatásaitól, s hogy ne váljék kereszténnyé, egy magas tornyot építtetett számára. Borbála a toronyból kihajította a pogány istenszobrokat, ezen a tette miatt apja annyira felháborodott, hogy lányát feljelentette az egyiptomi prefektusnál. Borbálát ezután kegyetlenül megkínozták, s mellbimbóját suszterkással levágták. Szenvedéseihez katolikus hite és az előtte megjelenő Jézus Krisztus adott erőt. Nem tudták megtörni sem a megaláztatások, sem a testi fenyítések. Apja annyira megharagudott rá, hogy saját kezűleg vágta le lányája fejét, akit, mintegy égi büntetésül villámcsapás sújtott halálra.

A népi tisztelet a legenda különböző elemeihez kapcsolódik. Így a „hirtelen és készületlen halál” elleni oltalmazónak tekintik, mivel atyja ezzel bűnhődött gonoszságáért. Apja villám általi halála miatt a villámcsapás és tűzvész ellen is kéri oltalmát, ezért a vészharangra rá szokták vésni a képét. Ezáltal lett a harangok és a harangöntők védőszentje, de neki ajánlották a hegycsúcsokat és az erődítményeket is. A puskapor feltalálása után, amelyet úgy tekintettek, mint a villám és a tűz egyesült erejét, ez a gyenge és minden erőszaktól távol álló szűz hamarosan a tűzerek védőszentje lett. Védőszentjüknek tekintik a hegymászókat, akiket útjaikon vihar és villámcsapás veszélye fenyeget, de ugyanígy a bányászok is, akik a sújtólég veszélyében dolgoznak. Végül a torony miatt, amelyben lakott, s amellyel oly gyakran ábrázolják, a régi építőmesterek és kőművesek védőszentje lett.

A számtalan Borbála napi hiedelmek közül a legismertebb, a "Borbála-ág" hajtatása. Lányok cseresznye-, barack-, mandula, vagy orgonaágot vízbe helyeznek, akinek az ága

kihajt karácsonyra, hamarosan férjhez megy. A kizöldellt ág egyben jelképezi a reményt, az ártatlanságot és a szüzességet. A búzát is ilyentájt kezdik csiráztatni, melyből az újév termésére következtetnek.

Régen Borbála napján tilos volt minden női munka, nem volt szabad fonni, varrni, mert attól féltek, hogy elvarrják a tyúkok fenekét, és azok nem fognak tojni. Tilos ruhadarabot kint hagyni az udvaron vagy kölcsönözni. Férfi vendéget sem ajánlatos fogadni, mert elviszi a ház szerencsáját, de a női látogató sem hoz szerencsét a házra. Tilos a házból kilépni és tüzet is csak férfiak rakhatnak.

BORJÚ ■ Lásd: tehén

BORÓKAFENYŐ ■ A boróka illatos, örökzöld, varázslatos hatású ciprusféle. E növényt a halált és a halál leküzdése utáni új élet kezdetét társítják. A régi korokban a halotti szertartások során megszokott volt, hogy borókaágakkal szórták be a halott utolsó útját, de gyakori volt a temetéseken a borókaágak elégetése is.

Ugyanakkor örökzöld leveleiről az örök élet képességét és a problémák megoldásának készségét is feltételezik. Az igénytelen, hegyoldalakon növényező boróka finom illata felüdíti a testet és a lelket, tisztítja a levegőt, valószínűleg ezért ültettek borókafenyőket az iskolák, kórházak és tudószanatóriumok elé az I. világháború idején, amikor nagyon megnövekedett a TBC-s megbetegedések száma.

Az emberek féltett tárgyaikat borókaágakkal védték meg, a vándorlegények pedig a fáradság ellen használtak borókaágot. A rituális szertartásokon az emberek illatos borókaágakat füstöltek, hogy ne érje otthonukat villámcsapás. A borókaágak füstjével fertőtlenítették otthonaikat, és ezt használták a járványok terjedésének megakadályozására is. A középkorban a ház fölé akasztottak borókaágakat, mert azt hitték, hogy elűzi a kígyókat, és távol tartja a boszorkányokat. A betegségek elkerülésére borókabogyót is rágnak, teának megfőzve ugyancsak hatásos szer, megvédi a testet a mérgekkel szemben. Gyomorerősítő és izzasztó hatása közismert, és vízhez is kiváló. A gin és a becherovka mellett borókával készül a borovicska, a szlovákok kedvelt itala.

A néphiedelem úgy szól, hogy a borókában lakozik az ördög, de azt is mondják, hogy van egy szent erdő, ahol olyan boróka nő, amelyet nem szabad kivágni, mert istenek lakoznak benne.

BOROSTYÁN ■ A ház falára felfutó borostyán, oltalmazza a lakókat a boszorkányoktól, védelmet nyújt a gonosz ellen. Azonban a házba bevinni nem tanácsos, mert ott veszekedést szít, bánatot okoz, az eladósorban lévő lányok férjhez menési esélyeit rontja. Ez a hiedelem talán azzal magyarázható, hogy a borostyán kedvelt növénye a

temetőknél, ahol sírokat díszítenek vele. Feltehetően ezért köthető ehhez az örökzöld növényhez a halottak és a szellemek világa.

Írorszában és Angliában a borostyán megítélése ellentmondásos. A házban a borostyán ágakból készült ártatlan dekorációkat rossz ómennek tartják. De ha valaki mégis borostyánnal kívánja díszíteni lakását, szem előtt kell tartania, hogy a borostyánt nem szabad felhasználni csak önmagában, a túl sok ág sem kívánatos. Ezt a szép, fényes levelű örökzöldet jövőbelátási képessége miatt tartják balszerencsés növénynek.

Viszont aki mégis meg akarja tudni, mit hoz a jövő, viseljen a nyakán borostyánfűzért vagy hordjon a fején borostyánkoszorút. Aki a gonosz felől kíván álmodni, annak négy borostyánlevelet kell a párnájába tennie.

BOROSTYÁNKŐ ■ A borostyánkő fosszilis, vagyis megkövült fagyanta. Színe a narancstól a barnán át ritkán a vörösig terjed. A tejfehér, átlátszó köveket nevezik csontborostyánoknak. A borostyánkő hatásos belső és külső használatra. A belőle készült rózsafűzér fokozza a mások iránti részvétet és megértést. Viselete hatásos a boszorkányok és a lidércek ellen. Az asszony illatát kívánatosá teszi szeretője számára.

Kínában a bátorságot szimbolizálja, ugyanis neve (hupo) egybecseng a "tigrislélek" (hu po) szóéval, a tigris pedig főként bátorságáért méltányolt vadállat. A korai időkben úgy vélték, hogy a halott tigrisek lelke jelenik meg borostyánként a földön.

A meleg színű, áttetsző-átlátszó borostyánköveket, amulettként, nyakláncként hordják, amelyek életerőt adnak, megvédenek a betegségektől, a meghúlésektől. Megóv az orrdugulástól, a szénanáthától és csillapítja az asztmát. Gyógyítja a szamárköhögést és az orbáncot. Javulást hoz a strúmások, a nagyothallok állapotában. Gátolja a fertőzések elterjedését, megkönnyíti a kisgyerekek fogainak kinövését. Lázcsökkentő. Élesíti a memóriát, és oldja a szorongást.

Szerencseköve a Rák szülöttének.

BORS ■ Lásd: fűszerek

BORZ ■ Lásd: ómenek

BOSZORKÁNYOK ■ A boszorkányság azóta létezik, amióta az emberek közösségben élnek. A pogány hagyományokból táplálkozó, természetimádó boszorkányok üldözése azonban csak a középkori keresztény világban vált módszeressé (a római törvények csak a gonosz mágiát büntették), ezért a mai boszorkányképünk is innen származik. Eszerint a boszorkányok az ördöggel szövetségre lépő asszonyok, akik ezáltal természetfeletti képességekre tesznek szert. Ezek azonban alacsonyrendű, negatív jellegű képességek; a boszorkányok csak ártani, rontani tudnak. Ezt a tudásukat öröklik, vagy tanulják. Az

öröklésnél a szülő a gyerekekre (anya a lányára, apa a fiára) hagyja a tudományt, míg a tanulás során különböző próbákat kell kiállni. A középkorból ránk maradt felfogás szerint az ördöggel való cimborálás azonban önmagában még nem elég a boszorkánnyá váláshoz, ehhez az istent is tagadni kell. Ezzel szemben az ókori boszorkányoknak még semmi közük nem volt a sátánhoz, sőt a többségüket jóindulatúnak tartották. Általában a varázslatos gyógyító képességgel rendelkező, bölcs asszonyokat tekintették boszorkányoknak. A középkori boszorkánykép gyökerei a görög-római mitológiában találhatók meg. Homérosz Odüsszeia című eposzában Kirké boszorkánysága már több mint egyszerű mágia, mivel rontásra is képes.

A boszorkányhit a keresztény hittérítő tevékenység megerősödésével, az inkvizíció kezdete után, a 13. Század köze táján kezdett széles körben elterjedni. A keresztények, hol a csúf vénasszonyokat, hol a vonzó fiatal nőket tartották boszorkánynak, ők voltak a csábítás és bűn legfőbb okozói.

A népi hiedelem szerint boszorkánnyá vált az a nő, aki: nagyon okos vagy nagyon buta; feltűnően szép vagy csúnya volt; ritkán járt templomba, vagy nagyon sokat. Azt a nőt is annak tartották, akinek közelében boszorkányszellemet, kígyót vagy teknősbékát láttak.

Hosszú ideig a boszorkányokat úgy kezelték, mint az istenkáromlókat, istentagadókat, eretnekeket, emiatt bűnösként kínvallatásnak vetették alá, és halállal büntették őket. Az első boszorkányper áldozata egy 56 éves francia asszony volt, akit 1275-ben máglyán égettek meg. A kínzások hatására ugyanis beismerte, hogy az ördöggel cimborált, aki félig kígyó, félig farkas alakjában látogatott el hozzá, és akit – engedve követelésének – látogatásai alkalmával rendszeresen kisgyermek húásával kínált meg.

A boszorkányokról elterjedt, hogy képesek embereket, állatokat megrontani, járványokat terjeszteni, vihart éleszteni, aszályt okozni, rossz termést hozni. A boszorkányok tudnak jósolni, jövendölni, tudnak mérgeket és rontó kenőcsöket keverni; képesek gyógyítani is, ám e tevékenységük erkölcstelen, mert tudásuk az ördögtől származik. A mai napig léteznek praktizáló boszorkányok, akik kézzel és gyógynövényekkel kúrálják betegeiket.

A boszorkányokat képeseknek tartják levegőben söprűn, kecskebakon, disznón, kutyán, vagy koson repülni; kéményen leereszkedni, kulcslyukon átbújni. Éjszaka látnak, láthatatlanokká válnak; életre keltenek bárkit. A boszorkányoknak a seprű mellett a fekete macska, denevér, varjú és a különböző varázsfüvek is kellékei.

A boszorkányok három csoportjából, a fekete vagy rontó boszorkányok csak rosszra képesek; a szürke boszorkányok jó cselekedetre is hajlamosak; a fehér vagy jó boszorkányok kizárólag csak segítenek az embereken.

A boszorkányok éjszakai találkozójukat boszorkányszombaton tartották. A helyszínre ördög által küldött kutyán, kecskebakon, vagy koson repültek el. Ilyenkor vad

duhajkodás közepette dáridóztak, tivornyáztak, mindent ellenkezőjeként tettek, visszafelé vetettek keresztet, hátulról előrefelé mondták a Miatyánkot, hódolatuk kifejezéseként, megcsókolták az ördög hátsó fertályát majd válogatás nélkül, mindenkivel közösültek.

A néphit szerint különösen veszélyesek a boszorkányok ünnepeken, elsősorban az újév napján, de a vidéki emberek számára a hétköznapiakon is. Hétfőn és szombaton nem tudnak megbabonázni senkit sem, csak kedden és pénteken képesek ártani. Emiatt például pénteken nem kezdenek munkába a juhászok, nem herélnek sem birkát, sem lovat.

Hogy megtévesszék a boszorkákat, távoltartásukra, elűzésükre sokféle praktikát találtak ki: a menyasszony, hogy sikeres legyen násza, kenyeret, sót, fokhagymát varr szoknyája korcába; a gyerekágyas asszony, nehogy kicseréljék csecsemőjét, a férje csizmájában fekszik az ágyba, vagy apja ingével béleli ki a kicsi bölcsőjét. Hatásos a vánkos alá tett fokhagyma és az is, ha a látogatók háromszor ráköpnek az újszülöttre. A boszorkányok rontása ellen a kisgyerek csuklójára és a borjú nyakába vörös szalagot kötnek. A megrontások ellen elterjedt a boszorkányokat formázó bábuk elégetése, a házak, istállók ajtajára felfüggesztett kereszt. Egy másik védekezési mód szerint meggyengíti a boszorkány erejét, ha a fűből, amelyen előtte a boszorkány sétált, kivágnak egy darabot, és felakasztják a kéménybe.

A népi hiedelem úgy tartja, aki egy utcán talált boronával közlekedik, mindig felismeri a boszorkányokat. De nem szabad neki egyetlen boszorkány kérdésére sem felelnie, mert akinek válaszol, elvesz tőle valamit. Ha a kakas jóval éjfél után kukorékol, boszorkányt érez. Ilyenkor fel kell kiabálni, hogy idegen boszorkány jár a faluban. Majd parazsat kell a szoba közepébe dobni, hogy a boszorkány ne menekülhessen el. A böjti boszorkányok éjfélkor járnak, télen pedig boszorkányszelek fújnak. Az üvöltő szelekről azt mondják, hogy bennük boszorkányok muzsikálnak. A nagy porfellegekbe azért vágnak bele bicskával, mert abban egy boszorkány búj meg.

Különös rituálé volt szokás az algériai zsidók körében. Nehéz légzés, mellkasi fájdalmak, vagy fejfájás esetén kerestek egy arab boszorkányt, akivel elmentek egy forráshoz, ahol leöltek egy fekete kakast. Miután a boszorkány a kakas vérével bekente a fájós testrészeket, tüzet gyújtottak, és a maradék vért a tűzre és a beteg testére spriccelték.

BOT ■ Lásd: balta, fallosz, fétis

BÖJT ■ A böjt tartózkodás ételtől, italtól, amelyet rituális, misztikus, aszketikus, erkölcsi vagy vallási célból tartanak. A böjt lehet teljes vagy időszakos, tarthat rövid vagy hosszú ideig. A böjtölés az ókor óta világszerte ismert, elsősorban vallási elhivatottságból

böjtöltek a vallásalapítók és híveik, valamint a papok, a papnők és a beavatásra várók. Lehet böjtölni egyedül és csoportosan, ez utóbbiak gyakran így tiltakoznak erkölcsi, vagy politikai meggyőződésük sérelmével szemben.

A primitív népek hiedelme szerint az embereknek tartózkodniuk kellett az új termés és az állati zsákmány egy részének elfogyasztásától, ami az istenségnek járt. Tilos volt a totem állatok megölése és megevése, mert úgy gondolták, hogy ezek az állatok az emberek rokonai, ősei.

A természeti népeknél gyógyítanak a hosszabb ideig tartó koplalással, böjtölést a szellemek irányítására használják. A böjtről azt hiszik, hogy elősegíti a léleknek a szellemekkel való találkozását, ezért koplalnak a serdültté váláshoz, valamint az egyéb fontos eseményekhez kapcsolódó misztikus beavatási szertartásokat megelőzően. Egyes indián törzsek tagjai ma sem vesznek ételt magukhoz az évszakváltásokat kísérő szertartások előtt.

A böjt önkínzás és erőpróba. Peru indiánjai a pap előtti bűnök megvallása után csak böjtölés után kapnak bűnbocsánatot. Számos kultúrában a haragvó istenek engesztelésére koplalnak. Az egyistenhívő vallásokban a böjt az etikus meggyőződésből fakadó aszkézis vállalása. A zsidóság, a kereszténység és az iszlám körében nagyon fontos a böjt meghatározott időszakokban.

A zsidó vallásban évente néhány böjtnapot tartanak, elsősorban a bűnbánat napjain, úgy mint a Jom Kippur idején, vagyis az engesztelés napján, vagy a gyásznapiokon. A keresztényeknél két negyvennapos böjt ismert, a tavaszi bűnbánat időszakában, a nagyböjt és advent idején pedig a karácsony előtti bűnbánat. A II. vatikáni zsinat (1962-65) óta már csak a hamvazószerda és a nagypéntek kötelező böjtnap. A muszlimok Ramadán hónapját, a bűnbánat időszakát, teljes böjttel, hajnaltól alkonyatig tartják, ilyenkor csak éjszaka ehetnek.

A zoroasztriánizmus követői azonban tiltják a böjtöt, mert úgy tartják, hogy az aszketizmusnak ez a fajtája nem segíti híveit a gonosz elleni harcban. A dzsaina hívők szerint viszont az elmélkedéshez hozzátartozik a böjt, mert ez teszi képessé az embert a külvilágtól való elszakadásra, a transzcendens állapotba kerülésre. A buddhista szerzetesek meghatározott napokon böjtölnek, és ilyenkor halk szóttagással vallják meg bűneiket. A tibetiek a Hold-év negyedik hónapjában, újholdtól teliholdig tartják hagyományos böjtjüket, amely testi és lelki megtisztulást szolgálja. Kínában a téli napfordulót megelőző – a pozitív energia, az égi jang kezdetét jelző – éjszakai áldozat előtt szokás a böjt és az önmegtartóztatás. Indiában a különböző okokból vállalt gyakori böjtölésükért csodálják a hindu szent embereket (szádhukat).

A böjt, vallásos szerepe mellett társadalmi és politikai célokat is szolgál. Az ahimszát, vagyis az erőszakmentességet valló és gyakorló Mahatma Gandhi többször vállalt éhségstrájkot az indiai brit uralom ellen, de egyébként is gyakorta böjtölt. Az éhezést

manapság is sokszor alkalmazzák a háborúk, a társadalmi bajok és az igazságtalanságok elleni fellépésként.

BÖJTELŐ HAVA ■ Lásd: február

BÖJTMÁS HAVA ■ Lásd: március

BÖLCSŐ ■ Lásd: gyermekágyas asszony

BÖLÉNY ■ A hatalmas bölényeket évszázadokon át nagy tisztelet övezte. A dakota sziú indiánoknál a bölény a legfelsőbb lény szimbóluma. A dél-afrikai zulus azt hitték, hogy a bölényben emberi lélek lakozik. A bantuk szertartásaikon bölényt áldoztak fel. Az indiai Védákban a holt lelkek bölényháton utaznak. A hinduista mitológiában Durgának, Siva félelmetes feleségének egyik legfontosabb hőstette, a démonokkal vívott csatájában Mahisa bivalydémon elpusztítása. Mahisát, akivel sem férfi, sem állat nem bírt, Durga ádáz viadalban ölte meg.

Konfuciusz kortársa, a bölcs Lao-ce bölényháton utazott. A taoista mesékben a bölénynek a színe zöld; más mesékben hol fekete, hol fehér, a valóságban a szőre sötétbarna. A nőstény bölény 40 éves koráig képes szaporodni, viszont mindig csak egyetlen borjút ellik, kilenc hónapos vemhesség után. A fehér bölényborjú olyan ritkaságszámba megy, hogy az indiánok szemében nagy szerencsét jelent, ezért tartották mindig nagy becsben.

BŐRCSERE ■ Lásd: bőrszín

BŐRSZÍN ■ A bőr színe különös kifejezőerővel bír, sokat elárul az emberről, nemcsak hasznos információt ad karakteréről, egészségi állapotáról, hanem prognosztikai jelentőséggel is szolgál. A bőr színéből megítélhető az ember ízlése, érzékenysége, kifinomultsága. Az indiaiak viszont egész másra következtetnek, náluk a vöröses bőrű arcszín gazdagságra, a fehéres bőrszín szolgaságra utal. Szerintük az arcbőr akkor a legkívánatosabb, ha olajosan csillogó színű. Polinéziában a fehér bőrszínt tekintik a szépség jelének. A Csízióban a "Bőrnek fekete színe ravaszt jelent, a fehér és piros álhatatlanokat; az igen fehér, de halvány, erő nélkül tündöklő szemmel egyetemben, bolondságra hajol; fehér és fekete közt való középszín világos, jó elméjű és jó erkölcsű embert jelent."

A kínaiak a bőr színéből elsősorban a testtel kapcsolatos problémákra következtetnek. Náluk a vöröses színű bőr a jin jelenlétére utal, jelezve, hogy a szív túl sokat dolgozik. A rózsaszínű bőr a várandós anyákra jellemző, akiknél a jang jelleg dominál, s szervezetük

a méhükre összpontosít. A barnás bőr máj- és epehólyag-megbetegedésre hívja fel a figyelmet. A sárgás szín a hasnyálmirigy rendellenes működését jelzi, a zöldes árnyalatú bőr a tüdő megbetegedését, a kékes, lilás bőr alacsony vérnyomást, a feketés árnyalatú bőrszín vesebetegséget szimbolizál. A szürkés színű bőr a depressziósokra jellemző, a tejfehér bőr arról tájékoztat, hogy az illető nagy mennyiségű tejet iszik. A sápadtság a tüdők rossz állapotát, a jin jelenlétét jelzi, az áttetsző bőr pedig bőrbetegségről árulkodik.

A kéz bőrének színét nemcsak a kínai hagyományos orvoslás használja fel egy-egy diagnózis felállításánál, hanem a nyugati orvosi palmisztria is él vele.

Révész Géza „Az emberi kéz” című könyvében megemlíti, hogy nemcsak a kéz bír különös kifejezőerővel, hanem pusztán a bőr színe is sokat elárul. Eckstein a bőrfelület szerkezetének és külső megjelenésének osztályozása során jutott arra a megállapításra, hogy a bőr azon kívül, hogy karakterológiai hasznos információt nyújt, prognosztikai jelentőséggel is szolgál. Például a feltűnően fehér kéz vérszegénységre utal, míg a rózsaszínű kéz a normális vérkeringést jelzi. A bőr karakterológiai fontosságát Kretshmer német pszichiáter is felismerte, aki a vörös kéznek erős temperamentumot, a rózsaszín kéznek szeretetet, jóságot tulajdonított.

A kéz bőrének színe a szerint lehet sápadt, fehér, vörös vagy szederjes kék, hogy a vér mennyire oxigéndús, vagy oxigénszegény. A bőr rózsás színét az oxigéndús vér kölcsönzi, ezért a rózsaszínű bőr szimbolizálja a jó egészséget. A szederjes árnyalatot viszont az oxigénhiányos vér okozza.

A kéz színéből azonban nemcsak a vérkeringésre, hanem a vérmérsékletre is következtetnek, eszerint: a feltűnően fehér kéz, vérszegényre utal, az illető zárkózott, magányt kedvelő személy; a rózsaszínű kéz a normális vérkeringés jele, ideális embert jelöl; a vörös kezű ember tele van vitalitással, kolerikus, szenvedélyes. A sárga vagy sárgászöld kéz májbetegséget és epebántalmakra való hajlamot jelez. Melankolikus, humortalan ember. A sötét sárga vagy narancssárga színű kéz azt jelzi, hogy az illető sok süttőtököt, vagy sárgarépát evett (sok karotint fogyasztott). A kékes-lilás színű kéz, szívpanaszokról, rossz vérkeringésről árulkodik. A barna, bronz bőrszín kitartó napozásra utal; a szürkés kézs szín ezüst adalékú gyógyszerek szedéséről júdaskodik; a sötét vagy feketés kéz pedig a kátránnyal dolgozó munkások jelvénye.

Dél-Amerikában elterjedt hiedelem, miszerint az embereknek ahhoz, hogy megfiatalodjanak, le kell cserélniük a bőrüket, hasonlóan a kígyókhöz, akik mióta időről-időre lecserélik a bőrüket, halhatatlanok.

BÖRTÖN ■ Lásd: álmok

BÚBOS BANKA ■ Lásd: fecske, madarak

BUDDHA ■ Lásd: elefánt, fügefafa, haj, kínai állatövi jegyek, lótusz

BUROK ■ Lásd: gyermek, magzatburok

BÚTORFA ■ A bútor az ember kényelmét szolgáló, lakberendezési tárgy. Anyaga többféle, lehet fém, műanyag, márvány, üveg, textil, de legtöbbször fa. A görögök és a rómaiak gyakran bronzból készítették, és fával burkolták bútoraikat. Angliában és Franciaországban szívesen használtak tölgyfát, Közép-Európában fenyőfát, Olaszországban a diófát kedvelték.

Noha manapság a bútorkészítéshez fa helyett gyakran használnak rétegelt falemezeket, pozdorja lemezeket, a természetes fával csak a bútorokat borítják be, mégis érdekes megismerni, milyen varázslatos erővel ruházta fel a néphit az egyes bútorfákat.

A feltevések szerint a fáknak, mivel megvan a maguk sajátos mágikus erejük és hatásuk, a belőlük készült bútorok hordozzák azoknak a fáknak az energiáit, amelyekből készültek, vagy amelyekkel beborították őket. Az ébenfáról például azt mondják, hogy a mágikus energia és oltalom, a védelem fája. A belőle készült bútorok ideálisak az olyan szobákban, melyekben gyakran mágikus szertartásokat tartanak.

A tölgyfa, az erőt, a szerencsét, az egészséget sugározza; a fenyőfa, a pénz, az ördögűzés, a gyógyítás fája, a vörösfenyő a hosszú életé. A cseresznyefa a szeretetet és a szerelmet szimbolizálja; a tikfa gazdagságot jelez; a cédrus a hosszú életet, a megtisztulást jelképezi. A juhar a szeretet és a pénz fája; a mahagóni véd a villámcsapás ellen; a rattan szerencsét és erőt jelez, míg a diófa egészséget.

BÚZA ■ Lásd: karácsony, Luca napja

BUZOGÁNY ■ Lásd: föld

BÜKKFA ■ A fenséges bükk a germánok védelmező fája volt, a szegényeknek a bükkfa édes makkja ételként, a vihar elől búvóhelyül szolgált. A néphit szerint a bükkfába nem vág a villám, a bükklevelek pedig az ártó szellemektől védenek, feltehetően ezért tartják a győzelem, a becsület és az életerő megtestesítőjének. Lombhullató faként az örök megújulást jelzi.

Később a bükk a betűvetés, az írástudás, az irodalom jelképévé vált. Oroszul a bükkfa 'buk', a 'bukva' jelentése betű; a könyvet óangolul (Anglo-Saxon nyelven) 'bóc'-nak, Izland szigetén 'bók'-nak, dánul 'boek'-nek, németül pedig 'buch'-nak mondják. A 'book' (könyv) és a 'beech' (bükkfa) angol szavak közeli rokonságban vannak, feltehetően

amiatt, hogy bükkfa írotáblákból vagy bükk kéregdarabokból készültek az első könyvek. A görögök szerint a bükk a termékenység fája, hogy jobban szaporodjanak, az állatokat e fa alá terelik. Sokan vélik azt, hogy a bükkfának lelke van, ezért készítenek belőle rituális pipákat. A cigányok előszeretettel szopogatnak bükkfakérget, hogy erősítsék szervezetüket.

A bükk időjárásra vonatkozó jelei: ősszel a sok bükkmakk látványa, kemény telet és sok egeret jósol; a tavasszal kizöldellő bükk korai termést ígér. Ha mindenszentek napján a bükkfáról lehasított faforgács nedves, kemény tél várható, ha száraz, akkor a télen nem lesz csapadék, mondták a régi öregek.

BÚZASZAT ■ Ázsia egyik legnépszerűbb serkentőszere az Afganisztánban, Iránban és a Perzsa öböl környékén termő búzaszat vagy aszatgyanta. A fokhagymaillatú, csípős, keserű ízű megszáradt búzaszatról a népi hiedelem azt tartja, hogy az ördög ezzel a szerrel csábítja magához az alvilágba a szexuális örömeit élvezőit. A tibeti orvoslásban ez a növény számít a legjobb afrodiziákumnak.

Gyógyhatásaként elterjedt szerként légcsőhurut, köhögés, asztma, haspuffadás és székrekedés ellen használatos.

CÁPA ■ A hatalmas testű, vérszomjas ragadozó cápa, ősidők óta kizárólag félelmet és rettegést kelt az emberekben. Nem véletlenül lett a veszély, a gonosz és a halál szimbóluma. A cápák rendszerint késő délután támadnak, mivel sötétedés után táplálkoznak. A ragadozó cápák közül a nagy fehér cápa a legfalánkabb, ráveti magát a nagy halakra, tonhalakra, rókacápákra, fókákra, tengeri teknősökre, sőt az embereket is megtámadja.

A cápákat ingerli, ha valaki nem úszik, hanem tapossa a vizet vagy vonaglik, mint egy vergődő hal. Érdeklődnek az élénk színű és a fényes fekete fürdőruhák iránt, ez utóbbiak ugyanis a fókákra emlékeztetik őket. A cápák messziről megérik a vér szagát, a sebből szivárgó, vagy menstruációból származó vérré támadnak. Ha nagyon éhesek, őrgöngve felfalják megsebzett társaikat is.

Legfenyegetettebb Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Afrika partszakasza, veszélyes New Jersey partja, de minden tengerparton lehet cápaveszély. Az ókorban élt történetíró, Hérodotosz (i.e. 484-424) arról számolt be, hogy amikor Xerxésznek, a perzsák és médek királyának támadó flottája az Athosz-hegy lábánál, a viharos, zátonyos vízben hajótörést szenvedett, a legénység 300 tagját felfalták a cápák.

A japánoknál a cápa isten küldötte; Szame cápaisten mindazokon segít, akik tisztelik őt. Visnu, a hindu főisten, az egyik ábrázoláson egy cápa szájából lép ki. A Fidzsi-szigeteken Dekuvaga, az óriáscápa a halászat és a házasságtörés istene. A mikronéziai Nauru-szigeteken élő bennszülöttek mítoszában egy ember változott át cápává. Az új-guineai trobriand-szigeteki ifjak cápavadászaton állják ki a férfiasság próbáját. Sri Lankán a hindu papok azért imádkoznak, hogy a gyöngyhalászokat ne érje cápatámadás.

Elképzeltető, hogy Jónás próféta, nem cet, hanem egy fehér cápa gyomrában töltött három napot.

Szemmel láthatólag a cápák az egyedüli állatok, amelyek sohasem betegszenek meg. A jelenlegi ismeretek szerint immúnisak minden ismert betegségre, még a rákot is beleértve.

Az íreknél a babona szerint balszerencsét okoz, ezért nem szabad cápára vadászni vasárnaponként.

CÉDRUS ■ Az illatos cédrus a szépség, az állandóság, az egészség, a halhatatlanság és a felvirágzás növénye. Ez a fenyőféle örökzöld, a Földközi tenger térségében és a Himalája lejtőin őshonos.

Gudea, Babilónia királya, kb. 5 ezer éve Libabonból hozatott cédrus gerendákat palotája mennyezetének. Asszíriában a király jelképe, az ókori zsidóknál a nemesség, a királyság és a kellemes illatok szimbóluma. A cédrus Krisztus emblémája, Salamon király

templomát ebből építették. A finn-ugor nyelvcsaládhoz tartozó, Nyugat-Szibériában élő szőlőkupok hiedelme szerint a holtak birodalma, a cédrusok-övezte tundra vagy a cédrusokkal telenőtt hegycsúcs.

CERKÓF ■ Lásd: majom

CÉRNA ■ Lásd: fonal

CERUZA ■ Lásd: szerencse

CICKAFARK ■ Lásd: gyógynövények, növényi ajzószerrek,

CÍMER ■ Lásd: állatok

CINKE ■ Lásd: madarak

CIPÓ ■ Lásd: kenyér

CIPŐ ■ Az angolszászok a lábukat, és a cipőket a jó szerencséivel társították, különösen az öreg cipőknek volt nagy becsülete. Számos elképzelés született arról, hogy a cipők megőrzik tulajdonosuk szellemét és karakterét. Ezzel magyarázható, hogy a jószerencse reményében, péntek 13-án sok babonás ember vette fel öreg cipőjét. Egy másik variáció szerint egészen más ennek a magyarázata, az embert azért éri a szerencse, mert az erős lábszag megakadályozza a gonosz lények közeledését. A középkorban, sőt még a 19. században is, cipőket tettek az ereszekbe, hogy a háztól távol tartsák a szellemeket. A sírokban a halottal együtt temették el cipőjét. Valaha gyakorlat volt, hogy a drága cipőket örökölték a családtagok.

Számos szertartást végeztek cipővel. Ha egy angol lány meg akarta tudni ki lesz az igaz szerelme, lefekvés előtt egy pár cipőjét „T” alakban kellett leraknia, és ha ezt követően, még az elalvás előtt elmondott egy mondókát, biztos lehetett benne, hogy álmában meglátja a jövőbelijét. Az a lány, aki az első kakukkszóra lehúzta bal cipőjét, és történetesen egy hajszálat talált benne, annak színéből következtetett jövőbelijére.

Törökországban, a lakodalomban résztvevő lányok neveit a menyasszony cipőjének talpára felírják, akinek a neve nem kopik le a ceremónia végére, az a lány hamarosan férjhez fog menni. Az angolok úgy tartják, hogy szerencsés a házassághoz, az esküvő előtt egy héttel a macskát a menyasszony bal cipőjéből kell megetetni. Az esküvői kocsi után kötött öreg cipők megvédik az ifjú párt a rossz szellemektől. Régen a menyasszonyt

és a vőlegényt „szerencsés lábat” köszöntéssel üdvözölték, ugyancsak a szerencse érdekében, utazók csatlakoztak az ifjú párhoz.

A világ sok táján, a hosszabb útra induló után, vagy háza bejárati ajtaja cipőt dobtak, hogy az utazót szerencse kísérje az útján. A skótok a háztetők fölött dobták át cipőjüket, mert úgy tartották, hogy a leeső cipő orra megmutatja, hogy merrefelé fognak elutazni. A görögök, nehogy gonosz manók megszállják lakásukat, karácsony ünnepe előtt cipőket égettek el. A spanyolok a bikaviadal végén cipőjüket a sikeres matador felé dobják. Az angol néphit szerint az az ember, aki életében nem ajándékoz legalább egy pár új cipőt egy szegény embernek, mezítláb fog járni a másvilágon.

A cipők azonban nemcsak jó szerencsét jelezhetnek. Görögországban a talppal felfelé fordított cipők és papucsok rossz ómennek számítanak, mert a házban valaki meghal. Ezért annak, aki leejti a cipőjét, vagy véletlenül felrúgja, és az a talpával felfelé landol a földön, azonnal vissza kell fordítania, és egyszer-kétszer ráköpnie, hogy elkerülje a balszerencse. Mexikóban sohasem fog férjhez menni az a hajadon, akinek a cipőjét véletlenül egy seprűvel elseprik. A koreaiaknál, ha egy fiú vagy egy lány cipőt ajándékoz párjának, biztos szakítani fognak egymással.

Mivel régen a cipőt megszemélyesítették, úgy vélték, ha valaki cipőt ajándékoz barátjának, az el fogja hagyni őt, mert a cipő elfogadása minden esetben balszerencsés cselekedet. Ugyanis a cipő felvételével a megajándékozott mintegy megörökli korábbi tulajdonosának bajait. Ezért tartották mindig rossz előjelnek cipő kölcsönadását egy barátnak, mert ezt követően kitört köztük a veszekedés. Viszont garantáltan megtartotta a jó barátságot az, aki hajtút szúrt ilyenkor a cipőbe. Egy másik teória viszont ennek éppen az ellenkezőjét állítja, azt mondja, hogy az ajándékcipő alkalmazkodik új viselőjének jó és rossz tulajdonságaihoz.

Még a cipők tárolására is speciális előírások vonatkoztak: az új cipőket – a jó szerencse érdekében – csak a padló fölött, de legfeljebb térdmagasságban volt szabad tartani, mert egyébként betegséget okozott. Egy másik elképzelés szerint sohasem szabad a fejnél magasabbra tenni, vagy az ágy alatt tartani a cipőt, mert mindkettő rosszat jelent. Ha mégis az ágy alá kerülnek a cipők, a jobb lábas mindig álljon egy kicsit előbbre, ez szavatoltan megszabadít a rossz előjeltől, valamint a gyötrő álmoktól.

Sok országban nem jó a cipőt az asztalra tenni, vagy az új cipőket az asztalon hagyni, mert aznap a cipő tulajdonosa balszerencsés lesz, például összeveszhet a párjával, elveszítheti állását. Ugyancsak rosszat jelent, ha az ágyra tesszük cipőinket; ha karácsonyra cipőt ajándékozunk valakinek. Ugyancsak rossz, ha a bal cipőt a jobb előtt vesszük fel, és még rosszabb, ha a cipőket összecseréljük, vagyis a balt vesszük fel a jobb lábra és fordítva. Ha a bal lábunkra húzzuk elsőként fel cipőnket, veszekedést jelent, kivéve, ha ezt nem tudatosan, péntek reggel tesszük.

A színészek meglehetősen babonások, ezért sohasem teszik székre a cipőjüket, mert ezt balszerencsésnek tekintik. Öltözködésnél mindig a jobb cipőt veszik fel vagy le elsőként. A csikorgó cipőnek is nagy jelentőséget tulajdonítanak, és szerencsésnek tartják, ha az eldobott cipő a talpára esik.

Amíg a cipőből kimászó bogár balszerencsés jel, addig a cipőn átmászó bogár, a halál előjele. Rosszra figyelmeztet a földön keresztet formázó cipő látványa, hogy ne legyen baj, valakinek fel kell húznia a cipőket. Egész évre rosszat jelent, ha valaki úgy járkal, hogy csak az egyik lábán van cipő. Az indiai-óceáni szigeteken élő zanzibáriak erre azt mondják, ha valaki úgy sétálgat, hogy csak az egyik lábán van cipő, ezzel az anyja mellének megduzzadását okozza. Ez a hiedelem feltételezhetően csak helyteleníti, és stupidnak tartja a sétálgatást egy cipőben.

A cipő orrának kopása is nagy jelentőséggel bír, arra utal, hogy járkálás közben költjük a pénzt. Az átlagemberek cipőjének talpa belülről kifelé, míg az extravagánsaké fordítva, kívülről befelé haladva kopik. Az első csoporthoz tartozók jól bánnak pénzüikkel, míg a második csoportba tartozók drága cipőjüket nem becsülik meg, tehát szórják pénzüket. A középkorban, amikor hosszúorrú, falloszra hasonlító cipők voltak divatban, viselőjükről feltételezték, hogy búja ember. Akinek a cipője a lábujjai alatt kopnak meg először, csalfának, csélcsapnak tartották.

Ha a cipő csikorog, azt jelenti, hogy az illető nem a saját cipőjét viseli, vagy kölcsönkérte, vagy nem fizette ki az árát. Egyébként a csikorgó cipők mindig jó szerencsét jelentenek. Mivel a cipő melegen tartja a lábakat, arra gondoltak, hogy a télen legjobb piros paprikát szórni a cipőkbe. A lyukas talpú cipőjű emberekről pedig azt feltételezték, hogy sorsuk jóra fordul, gazdaggá válnak.

Az iszlám országokban nem szabad lakásba bemenni utcai cipőben, Távol-Keleten nemcsak a lakásokba tilos belépni cipőstül, hanem a templomokba, szentélyekbe sem, ez vonatkozik a japán éttermek gyékényszőnyegeire, a tatamikra is. Thaiföldön a buddhista templomok szintén csak mezítláb látogathatók, és Indiában is le kell venni a cipőt egy szentélybe, templomba vagy mecsetbe bemenetel előtt. Ezekben az országokban ülés közben nem illik a cipőtalpnak látszódnia, mert ez sértésnek számít. Az arabok országokban is illetlenség a cipőtalpat ülés közben egy másik ember felé tartani, és még ennél is durvább, ha a cipő talpa Mekka felé néz. A finneknél ugyancsak nem divat cipőt viselni lakásban.

Kínában a lábbeli az összhang, a harmónia jelképe volt. Dél-Kína egyes területein, a fiúgyermeket, illetve a fiúgyermek-áldást jelképezte. Közép-Kínában házasságkötéskor élt az a szokás, hogy a fiatal házaspár cipőt cseréltek ezzel fejezve ki kívánságukat, hogy együtt éljék meg az öregkort.

A cipőt gyógyításra is felhasználták, a szikhek az epilepsziás betegekkel a rohamok csillapítása céljából egy öreg cipőt szagoltattak.

Az araboknak – az ablakhoz hasonlóan – egykoron a cipőről is a nő jutott az eszükbe, és az álmukban felhúzott cipő életkorától függően fiatal vagy öreg feleségre számítottak. A cipő elvesztése viszont a házas férfinak a feleség elvesztését jósolta meg.

CIPŐFÚZÓ ■ A cipőfűzőkre az angolok kezdetben gyanakvással tekintettek. Az oxfordiakat, akik a cipőfűzős divat előtt cipőfűzőt viseltek, férfiatlanoknak tartották.

A hiedelem szerint, akinek cipőfűzője járás közben kioldódott, arról azt mondták, hogy az apja jobban szereti, mint az anyja. Ha a jobb cipőfűző oldódott ki, jót mondanak az illetőről, ha a bal, akkor az ellenkezőjét. A rendszeresen kioldódó cipőfűző hamarosan jó hír érkezését jelezte. Ha valakinek véletlenül, anélkül, hogy bármibe beleakadt volna, oldódik ki a cipőfűzője, az azt jelenti, hogy ettől a pillanattól rá gondol a szerelme.

Egy régi svéd szokás szerint a menyasszony nem kötötte meg a cipőfűzőjét (nem csatolta be a cipőjét), hogy a szülése könnyű legyen. Az esküvői jobblábas cipőjébe a mama egy aranypénzt, a ballábasba a papa egy ezüstpénzt tett, azt szimbolizálva ezzel, hogy sohasem fog pénz nélkül járni.

Rossz ómennek minősül a cipőt a fűzőjével összekötözve, szögre vagy kampóra akasztani.

CIPRUS ■ Lásd: fák

CIRKON ■ A cirkon a világ sok részén, elsősorban Ausztráliában, Indiában, Brazíliában és Florida tengerparti homokjában található. De a drágakő minőségű cirkon csak folyóvízi kavicsokban, az üledékben lelhető fel. Ez utóbbi cirkonoknak a fénye gyönyörű és csillogásuk hasonlatos a gyémánthoz. Színes ékkőváltozatai közül, a hiacint átlátszó, tiszta, vörös, narancsszínű vagy sárga, a jargon sárgás és színtelen, a Srí Lankáról származó maturagyémánt átlátszó és színtelen.

A cirkonról úgy tartják, hogy a bölcsesség, a megbecsülés, a gazdagság, a bőség jelképe. Hatásos a mirigyek működésére és alvásjavító.

CITERA ■ Lásd: hangszerek

CITRIN ■ A citrin nem más, mint vastartalmú hegyikristály. Ennek a féldrágakőnek a színe a világossárgától az aranybarnáig terjed. Az ametisztnél és a füstkvarcnál ritkábban fordul elő, viszont a drágábbnak tartott topázzal könnyen összetéveszthető.

A citrin a bölcsesség és az öröm köve. Lélekre gyakorolt hatása miatt eredményesnek ajánlják kínzó nyugtalanság és a rossz gondolatok gyötrése ellen. Súlyos depresszió esetén is citrint alkalmaznak terápiás kezelésként. Használata magabiztosságot kölcsönöz viselőjének. Segíti az összpontosító képességet, így a különböző vizsgák letételében vagy

az üzleti életben nagy hasznát lehet venni. Pihenésnél a köldökre helyezett citrintől nyugodalmat remélnék, a problémák leküzdésében megoldást várnak.

Testre gyakorolt hatása révén szinte valamennyi szervet vitalizálja, segít az emésztési és az anyagcsere panaszoknál, epe- és cukorbetegségnél. Javítja a vérkeringést, méregtelenít. Jótékonyan hat az éjjel ágyba vizező gyerekekre, ha egész nap magánál hord egy darab citrint, és rovarcsípésre ráhelyezve, a viszketés gyorsan megszűnik.

Csillagjegyei: Oroszlán, Szűz, Ikrek és Bika.

CSAKRÁK ■ Lásd: négy, kerék

CSALÁN ■ Lásd: haláljósolás, három

CSÁSZÁRMETSZÉS ■ Lásd: szülés

CSECSEMŐ ■ Lásd: újszülött

CSENGETTYŰ ■ Lásd: csengő, hangszerek, karácsonyi ajándékozás

CSENGŐ ■ A buddhisták Isten hangját az aranycsengő hangjához hasonlítják. A templomaik pagodatetőin lévő csengők terjesztik a buddhista tanokat, és segítik azok befogadását. Tibetben a szertartásokon, az isteni bölcsesség hirdetésére nyeles csengőket használnak. A zsidó főpapok köntöseit aranycsengők szegélyezik.

A szibériai sámánok csengőket viselnek öltözkükön, hogy így hívják magukhoz a szellemeket. Ezzel szemben a néphit úgy tartja, hogy a csengettyűk hangja elűzi a démonokat, lehetetlenné teszi az ördög megkísértését, mert mind a démonok, mind az ördögök ki nem állhatják a csengettyűk csilingelését. Az üzbégek azért is akasztanak a bejárati ajtó fölé csengőt, hogy elriasszák a szellemeket. Az időjós babonák azt mondják, hogy a csengettyűszó hatásos a vihar elhárítására is.

Az ókorban élt Remete Szent Antalt (251 v. 252 – 356.) csengettyűvel jelképezték, aki minden vagyonát szétosztva szegénységben élt a Nílus partján. Miután összegyűjtötte a szétszórta élő remeteket, elnevezték a remeték atyjának.

CSEREBOGÁR ■ Lásd: állati afrodiziákumok

CSERESZNYE ■ Lásd: Aprószentek napja, bútorfa

CSIGA ■ Lásd: állati afrodiziákumok

CSIKLÓ ■ Lásd: kimetszés

CSIKÓHAL ■ Lásd: állati afrodiziákumok

CSILI ■ Lásd: fűszerek, növényi ajzószer

CSILLAGHULLÁS ■ Lásd: csillagok

CSILLAGKÉPEK ■ Lásd: csillagok, kerék, medve

CSILLAGOK ■ A természeti népek körében a csillagok az égi világot képviselik. A nyenyeczek szemében a csillagok a mennybolt tavai; a ketek mitológiájában a csillagok a fenti égbolt fáinak gyökerei. Elterjedt felfogás szerint a csillagok emberek, akik az égbe kerültek, és ott csillagokká váltak. Peruban minden élőlénynek van egy csillagpárja; a magyar néphitben pedig a csillaghullás egy ember halálát szimbolizálja; csillaghullás idején, az ember minden kívánsága teljesül.

A csillagokról feltételezik még, hogy a világtozás héjának pettyei, az ég lyukai, az ég ablakai, az ég sátrán átszűrődő fények. A királyi csillagok az égtájak őrei, a mennyek oszlopai. A Sarkcsillag a világ csapja, az Ég szöge, Aranyoszlop, Vasoszlop, az Égsátor füstnyílása.

Vénusz az Esthajnal csillaga, a keresztségben Szűz Máriáé. A betlehemi csillag ötágú, a zsidóknál Mózes öt könyvét ábrázolja, a keresztényeknél Jézus öt sebeit szimbolizálja, a japánoknál pedig a társadalmi ranglétra legfelső fokát jelzi. Az ötágú csillagnak számos elnevezése ismert, a középkorban lidérckeresztnek, a kelták boszorkánylábnak illetve boszorkányszögnek hívták. Az ajtóra függesztett ötszögű csillag védelmet nyújt a betegségek ellen, az indiánoknál totemként használták. Népi hiedelem szerint az ötágú csillag távol tartja a háztól a rontó démonokat és az ártó szellemeket.

Hatágú a zsidók Dávid csillaga és Salamon pecsétje. A hébereknél Dávid csillaga, a Messiás jelképe. A hétágú csillag szimbolizálja a szivárványt és a világharmóniát. A nyolcágú csillag Vénusz és az újjászületés csillaga.

A csillagképek kialakulása a görögök feltételezése szerint úgy történt, hogy Zeusz, Kallisztó nimfát az égre emelte, és belőle lett a Nagy Medve csillagkép; Érigoné, Ikarosz lánya lett a Szűz csillagkép; Atlasz titán lányait, Zeusz csillagformában helyezte el az égen, a hét nővér közül hat csillaga fényesen ragyog, de a hetedik lány, Meropé csillaga, alig látszik, mivel szégyenkezik, hogy közönséges halandóhoz ment férjhez. Az Ikrek csillagkép keletkezését Kasztór és Polüdeuszkész mítoszával kapcsolják össze. Az ausztrálok szerint a Tejút az "égi Íj útja" vagy "Íj ösvénye". A róla szóló mítosz úgy meséli el, hogy a hős Íj hideg keleti szélben útnak indult. Nem volt melegen felöltözve és teljesen átfagyott, az égen, ahol járt nyomokat hagyott, melyből a Tejút lett.

A Nagy Medve csillagkép a magyaroknál a Göncölszekér, az angoloknál a Merítőkanál. Nálunk a Tündérek útja a Tejút; Nagyboldogasszony motollája a kismedve; Pleiades a Fiastyúk; Cassiopeia a Kocsmá; Nagy Kutya a Sánta Kata.

A babiloniak a csillagos égre vonatkozó ismereteikből alakították ki az asztrológiát.

Az indonézek szerint, aki hulló csillagot lát, fogalmazza meg kívánságait, hogy valóra váljanak. Az észak amerikaiak és a mexikóiak óva intenek a csillagok számlálásától, mert azt hiszik, hogy aki ilyet tesz, annak olyan szemei lesznek, mint a halaknak. Mások szerint a csillagok számlálása miatt tyúkszemek nőhetnek a lábujjain.

CSIZMA ■ A bányászok és a halászok közismerten nagyon babonás emberek. Mivel tevékenységük, munkálkodásuk eredménye egykoron nagymértékben függött az elemek jóindulatától, a jövődőt előrejelző ómenekre sokkal nagyobb súlyt helyeztek, mint más foglalkozású emberek. A yorksire-i halászok úgy tudták, nem szabad kimenniük a tengerre, ha csizmájuk bőrét válluknál magasabban lévő kádban pácolták. A halászok nagyon megrémültek, ha kora reggel a tengerpart homokjában lapos lábnyomot találtak. Yorkshire bányászai nem mentek le az aknába, ha felébredve az egyik csizmájukat eldőlve találták.

Ha az amerikai gyarmatosítók valamelyikét gyomorfájás kínozta, a panaszok enyhítése érdekében, nehéz csizmáját a hasára tette. Hogy elkerüljék a balszerencsét, a csizmájukat – ha nem volt a lábukon – mindig a hónuk alá csapva vitték. Egyesek a jó szerencse végett, bal csizmájukba sót, pirospaprikát vagy borsot szórtak.

A következő hiedelmek is az Egyesült Államokból valók: a kerítésoszlopra tett csizma azt jelzi, hogy tartózkodik valaki a házban; ha a csizmák talpukkal a fal felé nézve lógnak, azt jelzik, hogy a gazdájuk meghalt; sok pénzt költ el járkálás közben, aki lyukasra koptatja a csizmáját; ha az új csizmák járás közben csikorognak, ugyanazt jelenti, mint a cipő esetében: a lábbeli ára még nem lett kifizetve.

Rossz előjel egy csizmában megbotlani, vagy a ballábas csizmát felhúzni elsőként. Nyugtalan lesz az alvása annak, aki éjszakára a fejénél magasabbra teszi csizmáit. Aki az asztalra rakja csizmáit, hamarosan veszekedni fog valakivel. Akinek járás közben csak az egyik lábán van csizma, annyi rossz napra számíthat, ahány lépést tesz meg így. Ha elutazás előtt kidobnak egy régi csizmát a bejárati ajtón, nem lesz szerencsés az utazás. Elhagyja a barátja azt, aki csizmát ajándékoz neki. Sohasem szabad használt csizmákat ajándékként elfogadni, mert a csizmákkal a korábbi tulajdonos gondjait is megkapjuk.

Azt mondják, hogy fiú gyermeke lesz az apának, aki csizmában van, miközben az asszonya vajúdik.

A jó szerencse érdekében péntek 13-án öreg csizmákat kell felhúzni. A még nem használt, új csizmákat magasan a padló fölé kell tenni. Télen ajánlott vörös papírt a csizmába simítani, hogy a lábak melegen maradjanak.

CSODAESŐK ■ Régi kalendáriumok beszámoltak olyan csodaesőkről, melyekből az emberek mindenféle szörnyűség bekövetkeztére, dögvészre, háborúra, földrengésre, ítéletidőre gondoltak. Az egyik legismertebb és legszorongatóbb eső a véres eső.

Története a régmúltba nyúlik vissza, amikor Jahve, Mózes révén tíz csapást küldött az egyiptomiakra, az egyik csapástól a Nílus vize vérré változott, megbűdösödött és ihatatlanná vált. De nemcsak a folyó vize lett véres, hanem a felhőkből is vér hullott a földre. Egy másik feljegyzés szerint Július Cézár halálakor, i.e. 44-ben három napig véres ködök takarták el a napot.

A véresőről Paracelsus (1493-1541), a középkor svájci alkímistája így nyilatkozott: "éppen olyan gyakran esik meg, hogy vér hull az égből, amint mondják. (...) Megezik, hogy a hajnali és az esti pír, mely tulajdonképpen kénhab, valami szilárd anyaggá fő össze, elveszti habszerűségét. (...) Nyálkás természetet kölcsönöz, vörös színű, és anyagában, minőségében a vérhez hasonlít."

A franciaországi Aix-en-Provence-ban 1608-ban esett véreső, nagy rémületet okozva. A megfajtást, az Orion ködöt 1610-ben felfedező francia tudós, Peiresc (1580-1637) szolgáltatta, aki megállapította, hogy a véresőt sok-sok galagonyalepke piros testfolyadék okozta, amelytől pirossá váltak a növények levelei. 1760-ban az Alpok csúcsain jelentek meg vörös foltok, valószínűleg piros virágszirmoktól; 1790-ben a németországi Halle melletti tó felszíne lett piros, feltehetően aprótestű állatoktól.

Paracelsus ugyanilyen okra vezette vissza az eső színét, amely nemegyszer fehér, néha kék, másszor fekete. "Testetlen anyagok színekké módosulnak és megfestik a vizet. Ilyen mód történt meg nem egyszer, hogy tejeső hullt az égből, ami a földre hullva, onnan nyomtalanul eltűnik."

A tüzeseőről Paracelsus azt írta, hogy: "Minden eső három elemből áll: kénből, sóból és higanyból. A kén tüzes természetű. Ha mármost (...) a kén a levegőbe kerül, és nem keveredett el egészen a másik két elemmel (...) úgy a már elkészült eső eső alakban hullik le, de a maradék, mely még nincs feloldva, égő kén alakjában."

Nagy viharok, orkánok során előfordul, hogy a szél felkap számtalan aprótestű állatot, amelyek, ha visszaesnek a földre, hull az égből a sok gyík, gőte, egér, szalamandra, kígyó, béka, olyan az egész, mintha csak a felhőből potyognának. Paracelsus szerint "Nincsen olyan elem, melyben ne laknának élőlények. Amint a földön, a vízben, a levegőben is sokféle állat él, ugyanúgy élnek állatok az égben is. Senki ne csodálkozzék ezen, mert ugyanaz a természet mind a négy elem anyja. Ebből következően, ha az égből békák hullanak, azok valóban az égből erednek, és az égben valóban születnek ilyen békák. Azért esnek le a földre, mert a zivatar megtépázza lakóhelyüket, és a vihar következtében az esővel együtt a földre kerülnek. Ugyanígy lehetséges, hogy májusban ondó hull az égből, amiből a levelibékák születnek. Így születik a baziliskusz és más csodálatos állat is földi anyja nélkül."

A mannaeső, noha elsősorban súlyos elemi csapások előhírnöke, nemcsak baljós jelentésű, de egyben azt is jelzi, hogy Isten megkegyelmez az embereknek, a bajban

élelmet küld számukra, mivel a manna meg lehet enni. A zsidó nép például a sivatagi vándorlás során negyven évig manna élt.

CSÓK ■ A csók kifejezhet kegyeletet, gyengédséget, szeretetet, üdvözlést, szerelmet, nemi vonzódást. Adható ajakra, arcra, kézre, lábra vagy egyéb testrészre, de megcsókolható valamilyen tárgy is, mint például a kereszt. Számos népnél a csókváltás, mint üdvözlési forma elterjedt a férfiak körében is. A régi Rómában a fiúk szájon csókolták haldokló apjukat.

Eredetileg a csók mágikus cselekedet volt, lélekcsere nék vélték. Animisztikus elgondolás szerint a lélegzés nem pusztán fizikai jelenség, hanem a lélek ki- és bejárása, a szeretet, a barátság, a rokonság elismerésének legfőbb jegye a csók. Olyan fontos a csók, mint a név- vagy a vércsere.

Az őskeresztények csókkal köszöntötték egymást, a "szent csók" ma is fontos része a római katolikus szertartásoknak: vallásos ceremóniákon manapság is nagy jelentőségű a csók; a püspök csókkal illeti az újonnan felszentelt papot; a püspökké szentelésekor pedig őt magát köszöntik csókkal. A középkori lovagnak, lovaggá ütéskor csók járt, a menyasszony megcsókolása megszokott a nyugati esküvői szertartásban.

Amíg a nyugati világban az üdvözlést kifejező nyilvános csók nagy múltra tekint vissza, a világ sok részén teljesen ismeretlen az ajakcsók. Ritkán fordul elő Kelet-Ázsiában, ahol inkább a meghajlás az elfogadott. Az orrok összedörzsölése dívik az eszkimóknál, a polinézeknél, míg Délkelet-Indiában, és az európai lappok között az orrot érintik a partner arcához, miközben a csókot adó mély lélegzetet vesz. Thaiföldön csók helyett a szerelmesek belégzés közben egymáshoz szorítják arcukat. Régebben a malájok is az orrukat dörzsölték össze. Japánban és Kínában csak a 20. század vége felé terjedt el a nyilvánosság előtti csókváltás.

A melanézek a csókolózást értelmetlen dolognak tartják, szerelmeskedés közben a felajzott fiú egyszerűen beleharap a lány szempilláiba. A kwakiuti indiánok egymás nyelvét szopogatják, a dél-amerikai sirionóknál pedig az esti köszöntés után rögtön kezdődik az üzekedés.

Az erotikus nyelvi csókot, melyet „francia csóknak” (french kiss) is neveznek, állítólag egy apró breton város, Pays de Mont lakói próbálták ki először városuk túlnépesedése ellen. Ugyanis elhatározták, hogy néhány évre felhagynak a gyermeknemzéssel, de a nemi örömeiket orális csókokkal pótolják.

CSÓKA ■ Lásd: állatjóslás

CSOMÓ ■ A csomóról elsőként a gordiuszi csomó jut az ember eszébe, amely csak valamilyen fufanggal, merész csellel oldható ki, vagy meg. Az erről szóló történet

szerint, amikor Nagy Sándor (i.e. 356-323) Makedónia királya, Phrügia fővárosába, Gordionba érkezett megmutatták neki Gordiosz szekerét, amelynek királyságát köszönhette. A város fellegvárában elhelyezett szekér jármát Gordiosz bonyolult csomóval kötözte a kocsirúdhoz, a csomó két végét pedig ügyesen elrejtette. Úgy vélték, aki ki tudja oldani ezt az agyafúrt csomót, képes lesz egész Ázsiát uralni. Mivel Nagy Sándor nem tudta kibogozni, a vehemens harcos hírében álló hadvezér kirántotta kardját hüvelyéből, és egyszerűen kettévágta a csomót, amelyben megtalálta a kötéel végeit. Noha ez csábító megoldás manapság is a bonyolult csomók kioldásához, de mégis az a legjobb, ha az ember megtanulja a csomók elkészítését.

Az állatok közül kevés tud csomókat kötni, azonban a szövőmadár megcsomózott fűből építi fészket, a gorillák szintén csomókat, négyszögleteseket, vagy vénasszonybogokat használnak fészekhelyük kialakításában. A régi görögök a négyszögletű csomókat Herkules csomójaként ismerték, és azt gondolták, hogy gyorsabban gyógyul meg a seb, ha azt ilyen csomóval kötik be. A tengerészek meglehetősen babonások és a csomókötéseknek is nagy mesterei. Három csomójú szélcsomót kötöttek, amelyek kioldásával szabályozták a szelet. Ha egyet oldottak ki, akkor mérsékelt szél alakult ki, ha kettőt, akkor kissé élénkebb, ha hármat, akkor hurrikán keletkezett. Nincs köze a szélcsomónak a tengerhajózásban a sebesség mérésére használt mértékegységhez, a csomóhoz. (1 csomó = 0,51444 m/mp = 1,852 km/óra = 1 tengeri mérföld/óra.) Ez utóbbi használata onnan ered, hogy a hajó sebességének mérésére egy fából készült súlyt erősítettek egy orsóra feltekeredő olyan kötéel végére, amelyre azonos távolságban csomókat kötöttek. Amikor a súlyt kidobták a hajóból, az magával húzta a kötelet is. Minél gyorsabban haladt a hajó a vízen, annál hosszabb kötéel tekeredett le az orsóról. A tengerészek a sebesség megállapításakor egyszerűen csak megszámlálták, hogy adott idő alatt, – azaz amíg a homokóra le nem pergett –, hány csomó tekeredett le.

Az inkák az írott nyelv közlésére, kötelek, madzagok közötti csomók rendszerét dolgozták ki, amit csomóírásnak neveznek. Amerika őslakói ugyancsak kötélen lévő csomókat használtak kommunikációs célra. De ismertek voltak a kagylókkal egyesített csomózott kötelek, füzérek. Innen eredhet az a hiedelem, ha csomót kötünk zsebkendőnk sarkára, akkor a csomó eszünkbe juttatja, mit kell tennünk, elintéznünk.

A csomó mágiája régi keletű, ismerték már az ősi Mezopotámiában és fellelhető a vallásokban is. A keresztények, amikor a szentek segítségét kérték, egy csomót kötöttek, hogy mindaddig szolgálják őket, amíg fogadalmukat nem teljesítették. Az iszlám alapítója, Mohamed egy olyan csomóval volt megáldva, aminek elvesztése vagy kioldása a halálát okozta volna. A muszlim férfiak szakállukba azért kötnek csomót, hogy védelmet nyerjenek a rontások ellen. Amikor hajóra szállnak, a ruhájukra kötnek több csomót, hogy megvédjék magukat a viharos szelektől, de amikor Mekkába mennek,

egyetlen csomó sincs ruhájukon. A hinduknál a csomókötés isteneikkel kapcsolatos. A buddhisták a csomó kioldását a felszabadulás folyamataként értékelik.

A régi rómaiak körében a csomókötés mágiája szerint a szerelmesek képét azért kötötték össze, hogy ne szakadjanak el egymástól. Az ünnepélyes eskütételek szintén csomókötésekkel voltak összekapcsolva. A sorsistennők, a római Párkák és a görög Moirák fonják, csomózzák az elkerülhetetlen és előre elrendeltetett sors fonalát. A ráolvasók csomókötésekkel és varázsigék recitálásával végezték praktikáikat. Egykoron az oroszok számos varázslathoz használták fel a mágikus csomókat. Szerintük a nyolc kettőscsomójú gyapjúfonal védelemet adott az átkok és az ellenség ellen. Miközben a csomókat kötögették, varázsszavakat ismételtettek. Ezután a megcsomózott madzagot olyan helyen hagyták, ahol a kiválasztott áldozat jó eséllyel ráléphetett. Puska vagy más fegyver elleni védelemként öt csomót kötöttek egy szövetre és a testükre helyezték. A gyerekeket a láztól kilenc csomót tartalmazó vörös gyapjúszállal próbálták megóvni. A 40 csomós szövetet amulettként viselték a rablók ellen. Aki korlátozni akarta a szellemeket 7, 14 vagy 21 csomót kellett kötnie egy kötélre. Majd a kötelet elégetve, a hamut elásva, a szellemet a házon kívül tudta tartani.

A kötést és oldást szimbolizáló csomók fellelhetők a népszokásokban is. Házasságkötés alkalmával, azt mondják, hogy a pár összeköti életét. A 18. századig viszont tilos volt házassági ceremónián csomót kötni, attól való félelmükben, hogy ez megakadályozza a pár valódi egyesülését. Egy másik házassággal kapcsolatos csomós mágia szerint, egykoron a menyasszony nem fátyolt, hanem hálót viselt a fején, a rontás és a gonosz zaklatása ellen. Az asszony vajúdása idején a házban kioldották az összes csomót, hogy könnyebb legyen a szülése. Hasonlóan jártak el haldokló esetében is, hogy ne szenvedjen tovább, és ne kötődjön az élethez.

A néphit úgy tartja, ha egy olyan ruhadarabra kötnek csomót, amelyet előzőleg egy férfi péniszre érintett, akkor ez számára nemzőképtelenséget okoz. Ugyanez volt az eredménye, ha a férfi szeméremszőrzetére kötöttek egy csomót, majd elásták a földbe. Óva intenek attól, hogy bárki a földről összecsomózott fonalat, cérnát, kötelet felvegyen.

CSÓNAK ■ Lásd: horgászok

CSONT ■ Lásd: állatok, jóslás, temetés

CSÖRGŐ ■ A csörgő a legrégebbi hangszerek egyike, a benne lévő rezonáló anyagok minden mozdulatra egymáshoz verődve megszólalnak, hangot hallatnak. Sokféle csörgő ismert, többek között van keretes-, zárt-, fűzér-, cső- és tökcörgő. Ez utóbbi, mint rumbatök ismeretes, a latin-amerikai emberek mágikus erőt tulajdonítanak neki. Úgy gondolják, hogy a csörgőben lévő magok és kavicsok a szellemek lelkei, a csörgő nyelét

pedig a Világfa ágából faragják. Dél-Amerikában a dob helyett inkább a csörgőt használják, Észak-Amerikában a dob mellett a csörgő is népszerű.

A csörgőkről sok nép hagyománya tudni véli, hogy természetfölötti erővel bírnak, ezért lett a vallási ceremóniák egyik megszokott kelléke. Az ókori népek védelmező hatalmat feltételeztek a csörgőkről, ezért hordtak amulettet az emberek, és használtak a táncosok rituális táncaikban.

A középkorban apró csörgőkkel díszítették a ruhákat, a bohócok sapkáit, az udvari bolondok jelmezét. Vidéken a szánt húzó lovakra tettek csörgőket. Manapság inkább, mint gyermekjáték, vagy mint ékszer ismert, de újra divatba jött a hastáncosok körében, akik füzércsörgős fátjolruhában táncolnak.

CSÖRGŐDOB ■ A csörgődobra, más néven a tamburinra aggasztott csengettyűk hallatnak csilingelő hangot. A csörgődob, rokon hangszere az észak-amerikai és a sarkvidéki sámándoboknak. Az ókori sumérok templomaikban használtak csörgődobokat, de ismertek voltak Mezopotámiában, Egyiptomban, Izraelben, Görögországban és Rómában is a különböző istennők szertartásain. Európát a csörgődobbal a keresztések ismertették meg, ekkor elsősorban nők játszottak rajta. A török uralom idején a janicsárok divatos hangszere volt.

CSUKA ■ Lásd: állatok

CSUKLÁS ■ Egykoron azt hitték, hogy a csukló ember fölött eluralkodott az ördög. Sok helyütt viszont az a hiedelem járja, hogy akkor csuklik az ember, ha valaki emlegeti. A török ember, ha csuklani kezd, a következőket mondja: "Ha az illető egy barát, hadd említse a nevemet; ha ellenség, hadd dühöngjön."

A magyaroknál is hasonló jelentésű a csuklás, arra utal, hogy az embert valahol, valaki emlegeti. Némely vidékünkön ilyenkor isznak három korty vizet, és azt mondják: „Mit emleget, ha nem lát? Száradjon meg, ha gyaláz! Száradjon meg, mint a pernye, Hogy a hideg jól kilelje!” Mivel csuklás közben az emberek egymásra gondolnak, az értelmezők, a családi összetartozás megnyilvánuló jeleként fogják fel.

Egy másik felfogás szerint, akire rájön a csuklás, annak kilenc korty vizet kell meginnia úgy, hogy eközben ne vegyen lélegzetet. Ha ettől nem múlik el a csuklása, akkor az illetőnek galambvért kell kortyolgatnia.

A víziváson, a lélegzet visszatartásán és a mondóka elmondásán kívül a csuklónak ajánlatos átmennie egy patakon vagy egy folyó fölött, hogy a csuklás ördöge pottyanjon bele a vízbe.

Indiában is azt mondják, hogy a csukló embert emlegetik, vagy rágondolnak. Ők ezt azzal magyarázzák, hogy ez a szokás arra jó, ébren tartsák az elutazó vagy távol élő családtagok emlékezetét.

CSÜTÖRTÖK ■ Lásd: hét napjai

DARÁZS ■ A lusta, dicsekvő, erőszakosan dongó, agresszív darazsat szívesen állítják szembe a szorgalmas, munkás, szerény, békés méhvel.

A világ sok részén viszont a darazsat az emberi lélek megjelenítőjének tekintik. A mongol és a szibériai sámánok úgy gondolják, hogy a lelkük képes darázsba költözni, és a boszorkányok lelke szintén darázs alakot tud ölteni. Dél-Amerika indiánjai között elterjedt nézet, hogy a darazsak tanítják meg az embereket a fazekas mesterségre.

Sok hagyományban a ravasz, bölcs, ügyes darázs döntőbíróként jelenik meg. Erről szól az az európai mese, amelyben az igazságosztó darazsak összemarják a mézrabló medvét. Egy pápuai mese pedig azt meséli el, miként szerezte a darázs a színeit: A fáma szerint, amikor a vadász az erdőben véletlenül belelépett egy darázsfészekbe, a darazsak halálra csípték. Éjjel a felesége álmában megjelent a vadász, s arra kérte, menjen el hozzá. Reggel az asszony felkerekedett, elment az erdőbe, és elégette férje holttestét. A tűzben a darazsak jól megpörkölődtek, amitől feketévé váltak, a hátuk és hasuk közepe azonban sárga maradt.

Az angolszász népek körében elterjedt hiedelem, hogy jó szerencse áll a házhoz, ha a gazda az évben elsőként látott darazsat agyonüti. Egy régi filippínó elképzelés szerint a kutyák vérengzőbbé válnak, ha darázsfészekkel táplálják őket.

DÁRDA ■ Lásd: föld, gnómok

DARU ■ A daru nemcsak a hosszú élet, az éberség és a bölcsesség jelképe, hanem a hűségé is. Japánban a darut, mint tiszteletreméltó Urat említik. A kínai mitológiában a fényesség ősprincípiumával, a janggal áll kapcsolatban. Különösen hosszú életűnek tartják, ezért válhatott a halhatatlanság szimbólumává. A kínai piktúrában gyakorta ábrázolják a szintén a hosszú élet jelképeként tekintett fenyővel. Ezen kívül a halhatatlanok hírnöke is, mert a daru viszi a holt lelkeket a Nyugati Paradicsomba. A Nap felé tartó madár egyúttal az életben elérhető érvényesülést is jelképezi.

A keresztények körében pozitív tulajdonságokkal bír a daru, megtestesíti a feddhetetlenséget, ezzel együtt a szerzetesi élet erényeit. A görög Hermész, az istenek követe, a darvak V alakzatú kötelékének mintájára formálta meg a betűket. Ugyanakkor Hermészt szent daruja árulta el, amikor Apollón marháit akarta elloponi. Az ókori görögök, azt mondták, hogy amikor ék alakzatban szállnak a darvak, a fiatalabb védtelen madarakat védelmezik, ezzel mutatnak követendő példát az embereknek.

Indiában azonban közel sem olyan jó a híre a darunak, náluk ez a madár az ámulás szimbóluma. Európa nyugati részén a daru megítélése ugyancsak nem jó, sokszor a

butasággal és az ügyetlenséggel azonosítják. A keltáknál a daru látványa balszerencsét jelentett.

Nálunk viszont egykoron a daru a parasztudvar díszmadara volt, viselkedéséből az időjárásra következtettek, hangos krúgatásukkal az idegent jelezték. A néphagyomány megőrizte annak az emlékét, hogy az alföldi várfalakon azért tartották a szelíd darucsapatot, hogy az éjszaka leple alatt közeledő ellenséget észrevegyék. Hermann Ottó (1835-1914) a híres ornitológus, etnográfus szavai szerint: "Hatalmas, címéres madár, mely a magyar nemesség armálisában nagyon sokszor van meg, és ősi soron becses madara a magyarságnak". A daru gyakorta szerepel címereken, tollait valaha pénzért árulták, a szebb tollakért akár egy borjú árát is megadták, de szívesen hordtak darutollas kalapot a parasztlegények. Vidéken egykoron a darvak kiáltására kezdték el a tavaszi vetést és az őszi betakarítást.

Az ókorban a vizes területeken élők azt hitték, hogy a fél lábon ácsorgó daru vigyáz a többi madárra, úgy, hogy az őrt álló daru felhúzott lábában egy követ tart, s amikor elbóbiskol a madár, a kő ráesik a másik lábára, amitől azonnal felriad.

DATOLYA ■ A nálunk török szilvának is nevezett datolya a datolyapálma gyümölcse. Alakra a szilvánkhoz hasonló, a színe zöld, sárgásbarna vagy barna, a puhasága meg az íze nagyon különböző. Eddig csak kellemes csemegének ismertük, nem is tudtuk róla, milyen gyógyhatása van.

Nagymennyiségű ásványtartalma teszi lehetővé, hogy vértisztítónak idegerősítőnek használjuk, s jótékony hatása van a légzőszervre megfázás esetén. Annak, aki álmatlansággal küzd, lefekvés előtt ajánlatos néhány szem datolyát fogyasztania. Főleg káliumtartalmának köszönhetően szív- és idegcsillapítóul szolgál a nap eseményei után. A datolya esetében a csont-fejlődési zavarokra még inkább gyógyszerre találunk. Megfázásos betegség esetén enyhíti az inger feltámadását a légzőszervekben, így a számarköhögés, vagy egyszerű köhögés esetében is. Hasonló reakciót vált ki, mint a köhögés elleni szirup.

A kínai datolya nem azonos az Észak-Afrikában őshonos datolyával. Közönséges nevén jujubának is nevezik. A licsivel együtt ábrázolva azt a kívánságot fejezi ki, hogy a megajándékozott személynek mielőbb szülessenek fiai. Az éretlen datolyából magzatelhajtó-szert is készítettek.

A kínaiaknál datolyafával álmodni korai halált jelent.

DÁVIDCSILLAG ■ Lásd: csillagok, háromszög, hatszög

DECEMBER ■ A római köztársaság naptárának tizedik hónapja a latin decem (tíz) szóból származik. A rómaiak december havát Szaturnusz istennek kegyelmébe ajánlották. A

tiszteletére tartott ünnepet, a szaturnáliát, a téli napforduló környékén, december 17-én tartották. Az egy hétig zajló ünnepségeken féktelenül mulatoztak, az urak szerepet cseréltek a szolgálóikkal, megajándékozták egymást, és bolondkirályt választottak.

A germánok a fagy vagy a farkas havának nevezték. Nálunk december a tél első hava, az év tizenkettedik hónapja. E a hónapban egy sor vallási eredetű ünnep van, erre az időszakra esik a karácsony megünneplése, az Aprószentek napja és az óévbúcsúztató Szilveszter. November utolsó napjától, Advent heteiben kezdődnek az előkészületek a karácsonyra, a kis Jézus fogadására. Ebben a hónapban emlékezünk meg a néhány szentről, Borbáláról, Miklósról, Lucáról, Tamás és János apostolról.

December 21-én van a galileai ácsmesternek, Tamás apostolnak az emléknapja.

Egyedül ő nem volt jelen, amikor megjelent Krisztus az apostoloknak. Nagy meggyőző erővel beszéltek neki Jézus megjelenéséről, de hitetlensége és makacs kétkedése megakadályozta abban, hogy valóságnak fogadja el beszámolójukat. Nyolc nap múlva ismét együtt voltak a tanítványok, Tamás is velük volt. Noha az ajtó zárva, Jézus bement, megállt középen, és így szólt Tamáshoz:

„Hozd ide ujjaidat, és érintsd meg az én kezeimet, és add ide kezedet, és bocsásd az én oldalamba, és ne légy hitetlen, hanem hívő!” „Én uram, én Istenem!” - felelte Tamás. „Tamás, mivelhogy láttál, hittél; boldogok, akik nem látnak, és mégis hisznek!” - mondta Jézus." - Jézus elfogadta vallomását, de hitetlenségét szeretettel megdorgálta.

December 26-a István, a termésvarázsló István, 27-e János napja, Szent János evangélista ünnepe, akit Krisztus szeretett tanítványának tartott. E naphoz szentelik meg a bort, amelynek mágikus erőt tulajdonítanak. Szentelt borral, „Szent János poharából” gyógyítanak beteg embereket, sőt az állatoknak is adnak belőle.

A Csízó szerint karácsony havában húst kell enni, ajánlatosak a melegítő, hevítő ételek, melyekhez jó bort illik inni. Nem tanácsos viszont káposztát fogyasztani.

Ha a karácsony napja holdtöltére esik, bő termésű esztendő lesz, minél közelebb esik a holdfogytához, annál jobb. December havának utolsó két napján kivágott fa nem rohad el, nem rágja szú, olyan kemény, mint a kő. A decemberben született gyerekből jámbor, igazságszerető, dolgos, boldoguló ember válik. A köznép szerint szerencsegyerekek. Születésükkor hálát adnak Krisztusnak.

Ennek a hónapnak sötét hetei alkalmasak jóslatok készítéséhez, varázslatok tartására. Decemberben nagyon tartanak a boszorkányoktól, szellemektől, ezért sok tilalom van érvényben. A téli napforduló szempontjából fontos időjárási előrejelzések születnek. Ilyenkor még a kimondott szónak is nagy jelentősége van.

DELFIN ■ Az emberek szemében talán a legszimpatikusabb állat, a szüntelenül mosolygós képű delfin. Sok történet maradt fenn róluk, amint kimentik a fuldoklókat, vagy a hajókat helyes irányba navigálják. Arisztotelész, Aiszóposz, Hérodotosz, ifj. és id.

Plinius és más ókori görög szerzők, elismeréssel írtak a hajótörötteket kimentő delfinekről. Már az ókorban halálbüntetéssel lakolt az, aki megölt egy delfint.

A kecses, intelligens, játékos és barátságos delfinek, egyedülállóan segítőkészek. Azt mondják, hogy a delfin királyi hal, mert az emberek iránt nagyon jó szándékkal viseltetik.

A delfin szimbolizálja a tengert, annak erejét és hatalmát. A görögök a delfint a megváltás és a szellemi újjászületés állataként tisztelik. Azt mondják, hogy a delfin látványa a jó szerencse jöttére utal.

Az egyik görög mítosz megörökítette, ahogyan egy delfin megmentette Ariónt.

Arión a leszboszi költő és zenész, egy alkalommal sikeres előadó körútjáról, Szicíliából vitorlázott hazafelé, amikor a hajósok megirigyelték a nála lévő sok pénzt, elhatározták, hogy megölik, és elveszik a pénzét. A költő azt kérte utolsó kívánságként, hogy elénekelhessen egy dalt. Miután siratóénekétől meghatódtak támadói, a tengerbe vetette magát, ahol egy delfin a hátára vette, és kivitte a szárazföldre. Arión jóval előbb érkezett meg Korinthuszba, mint a hajósok, akik hencegve mindent elmeséltek Arión barátjának, ezért elnyerték a méltó büntetésüket. E történet megörökítéseként, lett Arión lantjából a Lant, a delfinből, pedig a Delfin csillagkép az északi égbolton.

A delfin, a görög főistennek, a tengerek királyának, Poszeidónnak, a földi megfelelője. Delfinné változik az olümposzi isten, Apollón, hogy delfinként vigye el a jövőjükre kíváncsiakat a delphoi jósdába Püthiához, a híres papnőhöz.

Egyesek a habokból született Aphroditéval is kapcsolatba hozták a delfint. Egy legenda szerint, amikor Dionüszosz, a szőlőtermesztés és bor istene – Indiából visszatérve görög földre – Naxosz szigete felé hajózott, a tengeri rablók fogságába került. De hiába verték bilincsbe, azonnal lepattant az a csuklójáról. A kalózok nagy ámulattal figyelték, amint szőlőindákkal és repkénnyel futatta be az árbot és a vitorlát, és ezek után medvévé majd oroszlánná változott. Látván ezeket a csodákat, a tengeri rablók a tengerbe ugrottak, és delfinné változtak.

Egyes arab népek képzetében az él, hogy a delfinek szállítják a halottak lelkeit a túlvilágra. A görögök legendákban is gyakran előfordul, hogy a holtak lelkét a delfinek viszik a Boldogok Szigetére. Több indián törzs szintén úgy véli, hogy a delfinek közvetítenek az igazi világ és a túlvilág között. A keresztényeknél a szigonyra, vagy keresztre feszített delfin, Jézus Krisztus alakjához kapcsolódik, és a feltámadás valamint megváltás jelképe. Az alkimista hagyományban, mint a misztikus újjászületés szerepel. A delfint gyakran ábrázolják talizmánokon és a zászlókon.

Rossz ómen, és szerencsétlenség hoz, ha megsebesítenek egy delfint.

Időjósként is alkalmazhatók, ha a delfinek jó időben játszadoznak, vagy közel mennek a parthoz, szeles idő várható. Ha delfinek dél felé úsznak, rossz idő lesz, ha észak felé tartanak, jó idő várható.

DÉMONOK ■ A legtöbb néphitben és a különféle vallásokban egyaránt fellelhetők a természetfölötti rossz szellemek, a démonok. Az ősember babonás félelmet érezhetett a veszélyes természeti jelenségektől, amit a rosszindulatú szellemeknek tulajdonított, akiket félelmet keltő torz és ijesztő alakoknak képzelt el. Az amerikai sarkvidéken élő eszkimók a démonok káros tevékenységének tartották a kemény fagyokat, a hóvihart, hófúvást; a kamcsatkaiak azt hitték, hogy a hegyi szellemek a tűzhányók krátereiben élnek.

A gonosz démonok közül félelmetesek az erdei, a hegyi, a vízi, a tengeri szellemek, de különösen veszedelmesek a törzsi gyilkos szellemek, mert ők a kisfiúkat és a beavatásra váró fiatalokat pusztítják el. Óceániában a síron túli világ szellemeit óriási disznókként képzelik el, amelyek felfalják lelkét azoknak, akik nem ültettek életükben legalább egy pandanus-fát; máskor pedig mint óriási rák jelennek meg, aki felzabálja mindazokat, akik a temetési szertartásra nem hoztak disznókat.

A perzsáknál a démonok hite a zoroasztrizmusban lelhető fel. Démon felfogásukban a Jó Úr, Ahuramazda főisten jóságos szellemei állandó harcban állnak a gonosz, pusztító főisten, Ahriman rossz szellemeivel. A zsidó vallásban is léteznek rossz vagy szőrös démonok, ők azok, akik a pusztában bolyonganak, romok közt tanyáznak, sírokban megbújnak, és az embereket mindenféle bajjal sújtják. Az ókori görögöknél a démonok természetfölötti hatalommal bírtak. Hésziodosz görög költő (i.e. 8. század) azt vallotta, hogy az aranykorban elhunytakból lettek démonok. A későbbi rangsorolás szerint a démonok alacsonyabb rendűek lettek az isteneknél, de magasabbak az embereknél. Ezért a keresztények a pogány istenek cselekedeteit a démonoknak tulajdonították, akiket a bukott angyalokkal azonosítottak.

Az Újszövetség görög szövegében a démon maga az ördög, a démontól megszállt nyavalyatörőst Jézus ördögűzéssel gyógyította meg. Az Újszövetségben Jézus úgy szól Belzebubról, mint a démonok fejedelméről, a Sátánról. Az iszlámban a démonok hierarchiájának a csúcsán Iblisz, az ördög áll, akit Saitánnak (Sátánnak), vagy aduv Alláhnak, isten ellenségének is neveznek. A zsidó és keresztény hatásra Iblisz a rosszat hozó szellemek, a dzsinnek seregének a vezére. A dzsinnek, noha Allah rokonainak tartották őket, gyakorta rossz szellemek. A legenda szerint Allah füstmentes tűzből alkotta a dzsinneket, ezért képzelik azt, hogy tüzes, légies lények és módfelett okosak.

A hinduizmus démonai, a dévák, az istenek ellen küzdenek. Megtalálhatók köztük a kígyódémonok, a nágák, Ahi, az aszály démona és Kamsza, az egyik fődémon. Indiában az embereket gyötrő és üldöző démonok, a ráksaszák, akik vetélkednek az istenekkel, az emberek ellenségei, megbolondítják őket, próbára teszik a szent embereket, és a temetőikben kísértének. Az indek gonosz démonai, a pisácsák betegségeket terjesztenek, az embereket megtámadják, hússal, vérükkel táplálkoznak, és többnyire olyan helyen kísértének, ahol előzőleg erőszakos halállal halt meg valaki.

A buddhisták szerint a démoni erők gátolják a nirvána elérését. Mára, lányaival, Ratival, a vággyal, Rágával, az élvezettel és Tanhával, a nyugtalansággal próbálta lebeszélni Gautama Sziddhárthát, vagyis Buddhát a megvilágosodás eléréséről.

Délkelet-Ázsiában a buddhizmus magába olvasztotta a helyi néphit sok-sok démonját. Bhután emeletes házainak földszintjén az éléstárok vannak, a lakótér pedig az emeleten található, mert ide nem tudnak felmászni a meredek falétrán a démonok.

A kínaiak különös gonddal védték a démonoktól a házat, a családot és a gyermekeket. A házak bejárata előtti póznára kakas figuráját tűzték ki, a falakra tigrisképet ragasztottak. A jobb módú házaknál a kapun belül nagyméretű kőlapot vagy ún. szellemfalat állítottak, mert tudvalevő, hogy a gonosz szellemek csak egyenes vonalban képesek közlekedni, így ezek megakadályozták a házba jutásukat. A házba vezető ajtókra védőszellemek képeit ragasztották. A kisgyermeket védő amulettekkel, talizmánokkal látták el, de a démonok elriasztását szolgálta a gyermek fején egy piros szalaggal átkötött copf is.

A japán Wadzsimában évente megtartják a dobok és a démonok ünnepét. Ilyenkor kimonós, maszkos fiatal emberek, vállukon ereklyetartókkal, fejükön tengeri moszattal, egy óriási máglyánál várnak megtisztulásukra.

Az angolok Puck nevű szelleme, hol mint incselkedő manó, hol mint rosszindulatú démon jelenik meg. William Shakespeare angol író (1564-1616) Szentivánéji álom című vígjátékában szereplő Puckja azzal dicsekszik, hogy képes alakját megváltoztatni, a tejet megsavanyítani, az éjszaka úton levőket eltéríteni, a tiszteletben álló öregasszonyokat elbuktatni. Puckhoz hasonlít az írek és a walesiek házi szelleme: púca és pwcca.

A közfelfogásban a démon meghatározza az egyén sorsát, ezáltal mindenkinek lehet egy személyes démona. A mai értelemben nemcsak az ártalmas, kártékony lények démonok, hanem gyakran olyan nőket is démonnak tartanak, akik szerelmükkel megrontják, megnyomorítják partnerüket.

DÉMONÚZÓ CSUNG KUJ ■ A kínaiak Sárkánycsónak ünnepén, Csung Kuj képmását függesztik házaik falára, ajtaikra, tőle várják otthonuk védelmét, nyugalmát, hogy ne háborgassák őket az alvilág démonai, kísértetei, sőt még az ételmérgezéstől is megóvja őket. A démonokat és kísérteteket távoltartó félelmetes kinézetű, torzonborz, nagyszakállú Csung Kujt kezében bűverejű őszibarackfa buzogánnyal vagy kivont karddal ábrázolják, melyek alkalmasak a démonok lenyakazására. Csung Kuj állandó kísérői a szerencsét és boldogságot hozó denevérek, akik elkalauzolták őt a démonok által kísértett helyekre. A védőistennek mai napig nagy kultusza van Kínában. Számos családban megtalálható képe, szobra házi szentélyeken, szemeit, hogy figurája még ijesztőbb legyen, csirkevérrel festik vörösre. Régen a kínaiak védőnévként gyereküknek szívesen adták a Csung Kuj nevet.

DENEVÉR ■ Az Ószövetség irtózással szól a denevérről, az Újszövetség pedig, mint Sátán madarát említi. A keresztények az ördög megtestesítőjének és a boszorkányok segítőtársának tartják őket. A hozzájuk kötődő hiedelmek többnyire negatív jelentésűek, azt mondják, akinek hajába belekap egy denevér, azon eluralkodik a gonosz. Másik elképzelés szerint, ha az ember fejére denevér száll, csak a mennydörgés űzi el onnan.

Rossz ómen denevért látni: templomban esküvői ceremónia alatt és a házban is, mert halálesetet jelent. A románoknál, ha egy denevér felveri fészket egy ház közelében, vagy sokáig figyel a ház felé, annak a háznak az ajtaján kopogtatni fog a balszerencse. Ha ilyenkor a ház lakói nyitva hagyják az ajtót, ott még abban az évben meghal valaki a lakók közül; ha látogató megy be a házba, akkor ő fog meghalni egy hónapon belül; ha valaki útra kel a házból, nem éri el úti célját. Az emberhez közel repülő denevér arra utal, hogy az illetőt meg fogják csalni, hűtlenül elhagyják. A felfelé szálló, majd a földre visszaeső denevérek arra emlékeztetnek, hogy eljött a boszorkányok órája. A germán parasztok bejárati ajtóikra denevért szögeztek a gonosz elriasztására, megmutatva a rossz szellemeknek, mi történik azokkal, akik bemerészkednek a házba.

Ezzel az apró emlőssel kapcsolatban számos pozitív értelmezés is létezik. Például a borcai románok számára jó ómen, ha egy denevér véletlenül berepül a házba, mert ezzel védelmet nyújt a természetfeletti erőkkkel szemben. Ha a denevérek kora este vidáman röpködnek, jó idő várható, vonják le a következtetést az angolok. Kínai hiedelem szerint a denevérek a hosszú élet és a boldogság szimbólumai, de hasonlóan vélekednek erről a lengyelek is. Dél-Amerika egyes törzsei az emberi lélekkel hozzák kapcsolatba a denevért. A perui indiánok aranyból készült denevéreket hordtak.

A görögöknek és Afrika egyes részein élőknek a denevér az éberséget testesíti meg. A görögök többsége a denevér csontjait szerencsét hozónak tartja. Bárhová is mennek, a zsebeikben, erszényeikben vagy a táskáikban mindig ott lapul egy-egy darabka denevércsont. Problémát jelent viszont, hogy a csont beszerzése általában csak egy denevér elpusztítása révén lehetséges, ami balszerencsével jár. Más görögök viszont éppen az ellenkezőjében hisznek. Ők a denevéreket szentségtelen teremtményeknek tekintik, és még a gondolatától is irtóznak, hogy csontjukat talizmánként hordják magukkal.

DIBBUK ■ A héber kabala műszava a dibbuk, jelentése hozzátapadás. A lélekvándorlásban hívő zsidók szemében a dibbuk, egy olyan testetlen emberi szellem, aki előzőleg elkövetett bűnei miatt képtelen megnyugodni, arra lett kárhoztatva, hogy addig bolyongjon, amíg nem talál egy valamilyen bűnt, vétséget elkövető emberre, akinek testében végre megnyugvásra találhat. A néphit szerint a dibbuk által megszállt emberből a kártékony szellemet csak egy csodatévő rabbi tudja kiűzni.

DICSFÉNY ■ Már az ókorban elterjedtek a sugárkoszorús dicsfény-ábrázolások. Krisztus fejét fénysugárkoszorú keretezte, a szentháromság tagjainak és az angyalok fejét korong alakú dicsfény övezte. Megtalálható a buddhisták és Zoroaszter követői körében, használták a muszlimok, sőt a keresztény bizánciak is. Az utóbbiaknál nemcsak a vallást, hanem a hatalmat is szimbolizálta a dicsfény, amely náluk még a sátánt is megillette. A szibériai sámánok között, sámánőseiket ábrázoló fénykorongok, az amerikai indiánoknál az égitesteket övező, valamint a tollkoronás napsugaras dicsfények terjedtek el.

Az antik görögöknél a sugaras körlap volt elfogadott, az úgynevezett halo, melynek jelentése Nap-dicsfény vagy holdudvar. A buddhistáknál a körökből álló, díszítésekkel ékített dicsfény terjedt el. A latinok aurának, glóriának, nimbusznak hívják a dicsfényt, melynek jelentése fény, ég, dicsőség, sugárkorona, felhő és köd. Az ókeresztényeknél a dicsfényt a szentek arany koronáscskájának nevezték. A keresztényeknél a sugaras korongon kívül elterjedt a háromszögletű dicsfény, amely a Szentháromságra utalt, a példásan élő szent embereket pedig négyszögletű dicsfénnel jelenítették meg.

A keresztények hite szerint a dicsfény, mint mennyei boldogság, minden üdvözültet megilleti, de különösen a szenteknek, apostoloknak megtiszteltető kitüntetése. Dicsfény kaphatnak még az olyan szüzek is, akik a testi vágyaikat képesek leküzdeni, a vértanuk halálukért, az egyháztanítók pedig azért, mert életüket arra áldozzák fel, hogy megszüntessék a hazugságot, és felszámolják a tudatlanságot.

DINNYE ■ Lásd: augusztus, gyümölcsök

DIÓ ■ A dió több hagyományban szexuális szimbólum, a zsidók képzetében hatásos ajzószer. A világ számos részén a dió jelképezi a bölcsességet, mert kinézetre pont olyan, mint egy emberi fej, a héja kemény, akár a koponya csontja, a benne lévő bél rajzolata pedig nagyon hasonlít az agy tekervényeire.

Szerte Európában a dió elsősorban a termékenységet, emellett a buja gondolatokat is szimbolizálja, valószínűleg ezért használják a jól ismert jeles ünnepeken különböző jóslásokra, termékenység varázslásra. A dió azonban alkalmas betegség- illetve haláljövendölésre, valamint gyógyításra is megfelelőnek találják.

Elterjedt – főleg karácsonyeste, vagy szilveszter éjszakáján – a diódobálás nemcsak a magyarok körében, hanem a szerbeknél és a horvátoknál is. A karácsonyi vacsora közben a házigazda azért szór a szoba négy sarkába diót, hogy a családtagok sokáig éljenek.

Nálunk, aki karácsonykor, szilveszterkor vagy újév napján rossz diót tör fel, megbetegszik, vagy meghal a következő évben. A dióhéjba öntött víz kiapadásából is hasonlóra következtetnek. A szilveszterkor elfogyasztott tizenkét dióból milyenségéből az

újév tizenkét hónapjára következtetnek. Ha valamennyi dió ép és egészséges, akkor jó esztendő elé néznek.

A brit emberek valaha azt hitték, hogy a Sátán kedvenc foglalatossága a diógyűjtögetés volt, e hiedelemmel kapcsolatban alakult ki az a szokás, hogy mindenszentek estéjén a diókat mágikus talizmánként használják.

Az amerikai népgyógyászok szerint gyengülnek a reumás fájdalmai annak, aki diót hord magánál, a franciák meg úgy vélik, hogy az illetőnek nem lesz aranyere. A diólevélből főzött teát remek afrodiziákumként isszák. Az ótvarral fertőzött testrészt kúrálás céljából zölddióval dörzsölték be.

A tréfás kedvűek úgy vélik, nem jó sok diót enni, mert megnő az ember orra.

A diófáról meglehetősen rossz vélemények alakultak ki, azt hiszik, alatta vannak elásva a holtak, és alatta gyülekeznek a boszorkányok és az ördögök. Aki a diófa lombja alatt heverészik, még abban az évben meghal.

DISZNÓ ■ Kirké, a görög mitológia varázslónője Aiaia szigetén élt. Amikor Odüsszeusz társai a szigetre érkeztek, Kirké bűvös itallal kínálta meg őket, amitől azok disznókká változtak. Odüsszeusz társai, a Hermésztől kapott varázsital segítségével nyerték vissza emberi alakjukat.

Az anyakocák, vagyis az emsék a termékenység és az anyai gondoskodás megtestesülései. Nutot, az egyiptomi ég istennőjét úgy ábrázolják, mintha anyakocaként felfalná a kismalacait, pedig ez a csillagaira vonatkozik, amelyeket naponta bekebelez, másnap aztán újra megszüli, és úgy szoptatja őket, mint az anyadisznók a kismalacaikat.

Az istenanyaként tisztelt disznót azonban gyakorta már kismalacként megölik, mint áldozati állatokat, a bő termés reményében. Új-Guineában mind a mai napig féltett kincs a disznó. Az asszonyok a vadászatról hazavitt kismalacokat megszojtatják, gondoskodnak róluk, velük alszanak, és ha levágják őket, meggyászolják. Az indiai Pandzsábban, aki disznóhúst eszik, vagy disznófog-talizmánt visel, védetté válik a rontásokkal és a boszorkányokkal szemben.

Az iszlám, a keresztény és a zsidó világ a disznót tisztátalan állatnak tartja. A muszlimok körében tilos a disznóhús fogyasztása, mert Mohamed állítólag egyszer megrúgott egy disznót, de azt nem tudják, hogy az állat melyik részét találta el. A buddhisták érzéki vágyakat ábrázoló három állata közül az egyik a disznó.

Svájcban úgy vélik, hogy Jézus a gonosz által megszállott emberekből, a disznókba űzte az ártó szellemeket. Néhol boszorkányállatként szerepel a disznó, néhol meg tüzes disznókról szól a hiedelem, akik éjfélkor kísértik az embereket, és azt kérik tőlük, hogy rajtuk lovagoljanak. Néha a disznók azoknak a hazajáró lelkeknek a rossz szellemei, akik nem természetes halállal haltak meg. Franciaországban, a 14. században a gyermekgyilkossággal vádolt disznókat szabályosan lefolytatott per után ölték meg.

Időnként a nagyevő disznóval jelenítik meg a tudatlanságot, de a szerencsét is. A mai 32 lapos svájci kártya legmagasabb értékű lapjára, az ászra, ráragadt a disznó név is. Schleswigben, aki kártyázni indul, egy disznófület tesz a zsebébe, hogy szerencséje legyen. Nyelvünkben elterjedt szólás-mondás, a szerencsére vonatkozó kifejezés: a malaca van, vagy disznaja van. Ami a malac számára elég rossz ómen. A régi rómaiak szerencsés jelnek gondolták, ha, mielőtt az ifjú asszony az esketésből belépett volna új házába, a bejárati ajtó félfájához előzőleg egy disznó dörgölődött.

Kínában a lányok nem ették a sertés ujját, mert úgy hitték attól teherbe esnek, a terhes nők pedig épp ezért fogyasztották, mert azt gondolták, hogy felettébb tápláló, és hasznos mind az anya, mind a magzat számára.

A néphitben hívők, azt mondják, hogy aki újévkor és farsangkor disznóhúst eszik, annak sok pénze lesz. A koszos malacról tudni vélik, hogy jó lesz a szalonnája. A babonások azt mondják, hogy újhold idején nem jó disznót ölni, mert megférgesedik a húsa. Az oroszok szerint jó szerencsét hoz disznót utcán látni, viszont rossz ómennek minősül, ha egy disznó keresztezi valaki útját, vagy ha egy disznó a szájában szalmával szaladgál, mert akkor vihar közeledik. Ugyancsak rosszat jelent az, ha a tengeren halászok kimondják a "disznó" szót, mert aznapra elkerüli őket a szerencse. Egy másik babonás hiedelem szerint nem tanácsos valakit disznónak (malacnak) nevezni, mert – függetlenül attól, hogy ki tette – az illetőnek negyven napig nem lesz étvágya.

Egy furcsa gyógy mód szerint, ha valaki meg akar szabadulni a pattanásaitól, bibircsókjaitól, be kell azokat dörzsölnie egy hámozott almával, majd az almát a disznónak kell odaadni.

Az álomban látott disznó látványa is nagyon ellentmondásos, van, ahol halált jelez, van, ahol szerencsét hoz.

Szerepet kap a disznó az időjósulásban is: a levágott disznó lépének a vastagsága megmutatja, hogy a tél melyik fele lesz hidegebb; karácsony és újév reggelén disznóröfögés terméketlen esztendő jelent; a nyugtalan konda esőt jósol.

DITA ■ Lásd: gyógynövények, növényi ajzószer

DOB ■ A dob a legősibb ütőhangszer. A fellelt dobábrázolások arra utalnak, hogy már i. e. 4000-ben voltak keretes dobok Egyiptomban. A Perziából fennmaradt leletek szerint az időszámítás előtti időkben már ismerték a különböző üstdobokat. Az idők során számtalan hangzású, funkciójú, alakú dobfélét készítettek.

Az emberek a dobnak gyakran mágikus erőt tulajdonítottak, és szent hangszernek tartották. A szibériai sámánok dobszóval hívják elő a szellemeket, majd azokat a dobjukba invitálják. Afrikában dobszóval gyógyítanak, jósolnak, varázsolnak, Kínában a

dobpergés vihart idéz elő. Nepálban a dobszó hallatán a lányok úgy érzik, megszállják őket a szellemek.

A dob szerte a világban rituális események kelléke, Kelet-Afrikában szarvasmarhát áldoznak az üstdoboknak, amelyek védelmezik a hatalmat, és oltalmat nyújtanak a természeti csapások ellen. A szibériai sámánok számára a rénszarvas bőréből készült dob a rénszarvast jelképezi. A sámán ezen a dobon lovagolva jut el a túlvilágra. De a dobot hajóként, vagy a szellemek edényeként is elképzelik. A sámánok praktikáiban a dobolás az idegtevékenység javítására szolgál.

A mindennapi életben is fontos szerepe van a dobszónak, melynek bonyolult ritmikus jelei helyettesítik a beszédet, a sok kilométernyi távolságra elhallatszó dobjelzésekkel közlik mondandóikat. Különösen fejlettek ezek a dobjelbeszédnek Nyugat-Afrikában és Óceániában. Kínában dobszóval adták tudtul a városkapuk és piacok zárását. Az előjáróságok előtt felállított dobot megverve lehetett jelezni, ha valaki peres üggyel érkezett. Esténként a taoista templomokban a nagydob hangja válaszolt a harang kondulására.

Nálunk faluhelyen volt divatban dobolással tájékoztatni az embereket az időszerű tudnivalókról, hírekről. Katonai hangszerként is elterjedt volt, manapság azonban már ritkábban szólaltatják meg a dobot, melyet valamikor gyász idejére fekete lepellel takartak be.

DOLOGTILTÓ NAPOK ■ Egykoron a nagy szerencsétlenségek elkerülésére az emberek fogadalmat tettek. Ezek emléke rögzült a fogadalmi napokban, amelyeken tiltott volt a munkavégzés vagy csak némely, csupán a halaszthatatlan dolgot lehetett elvégezni. Ilyen fogadalmi napok alakultak ki a különböző vallási ünnepekre vonatkozóan is.

A dologtiltó napok vonatkozhatnak mindenkire és minden munkára, de vannak olyanok is köztük, melyeken csak egyes emberekre, s bizonyos munkákra terjed ki a tiltás.

Az általános dologtiltás, kiterjedt a földművesekre és a mezei munkákat végzőkre, valamint az istállóban dolgozókra, a kocsisokra, az állatok kihajtására, és befogására, a pásztorokra, méhészekre. A pásztorok dologtiltó napja Elek és Illés napja volt, a halászoké Nepomuki Szent János, Péter-Pál napja, a tűzoltóké Flórián és Páduai Szent Antal napja.

A női dologtiltó napokon az asszonyok egyáltalán nem dolgozhattak, vagy csak a mosás és a kenyérsütés volt számukra megengedett. Páduai Szent Antal napján azonban a kenyérsütést is tiltották. A nőknek bizonyos napokon, az ún. bontónapokon tilos volt szövés, fonás és a varrás, ugyanakkor megengedettek voltak a bontómunkák, például a tollfosztás, a kukoricamorzsolás.

Általában mindenfajta munka tiltott volt az asszonyoknak a Mária ünnepeken, Anna, Borbála, Luca és György napján.

DOMOVOJ ■ Lásd: szláv házi szellemek

DOROTTYA NAPJA ■ Lásd: február

DRÁGAKÖVEK ■ A drágaköveket elsősorban szépségük miatt viselik az emberek. A szépség varázsát megszabhatja a drágakő színe vagy színtelen volta, a színjátászása, vagyis a tüze, a fénytörése, a csillogása, a mintázata, vagy a macskaszemhatása. A kövek szépségén és tartosságán kívül, sokan hisznek a kövekben lakozó energiában. Nem kevesen ma is abbéli meggyőződésükből viselnek köveket, hogy azokból titokzatos erőt nyerjenek. A kövek alkalmasak meditálásra, különböző rituálék megtartására, betegségek gyógyítására. Azonban a drágakövek nemcsak gyógyító, hanem pusztító energiával is bírnak, mindez attól függ, hogy milyen szándékkal használják őket.

„A kövek fontos lények: élnek, lélegeznek, egymással kölcsönhatásban állnak, energiát sugároznak, világítanak, lüktetnek. Rezgéseket és frekvenciákat bocsátanak ki, amelyek óriási hatással lehetnek egész lényünkre, ha gyógyításra, átalakításra használjuk őket, test, lélek és szellem kiegyenlítésére és egymásra hangolásra” – írja Daya Sarai Chocron, a nyugati világban jól ismert angol természetgyógyász.

A drágakövek nemcsak a föld mélyének kincsei, az igazgyöngy és a korall, a tenger mélyén lelhetők fel, a borostyánkő pedig a fenyőerdők drágaköve. A több mint 2000 ásvány közül alig százat használnak drágakőként, igazi jelentősége, mindössze csak tizenhatnak van, ezek: a berill, a cirkon, a földpát, a gránát, a gyémánt, a jáde, a korund, a krizoberill, a kvarc, a lăpislazuri, az olivin, az opál, a spinell, a topáz, a turmalin és a türkiz. Néhány ásványnak többféle drágakőváltozata van, ilyen a smaragd, az akvamarin, a rubin és a zafír.

A drágaköveket többnyire ékszerként viselik, de azt mondják, ha vastag láncon hordják, a kövek pozitív kisugárzása csökken. Az újonnan vásárolt vagy kapott drágakövet alaposan meg kell tisztítani, ezután legalább negyed órára meleg víz alá tartva, majd napfénynél vagy holdfényénél kell feltölteni. A követ óvni kell a szennyeződésektől, és rendszeresen tisztítani szükséges.

A drágaköveket nemcsak ékszerként hordják, számos kultúrában csodatévő, misztikus erőt tulajdonítanak nekik. A gyémántról tudni vélték, hogy viselőjét oltalmazza a csatában, véd az ártó szellemektől és a rontó varázslatoktól. A holdkőből készült gyűrű viselése a férfit engedelmessé teszi. A kínaiak képzetében a tengeri sárkányok opálon és gyöngyön élnek. A zöld turmalin az ihlet, az intuíció, az inspiráció és a barátság köve. A krizopráz áttetsző, almazöld drágakő, az örömet, a vidámságot jelképezi. Elűzi a

szomorúságot. A cirkon sárgás változata, a hiacint, a szerénység, hűség szimbolikája. Segít a gyerekszülésnél, elűzi a rossz álmokat, távol tartja a gonosz szellemeket, bátorítja a szívet. A nefrit a jádénál olcsóbb drágakő, elkergeti a kígyókat és az ördögöket, a férfiakat megkedvelteti a nőekkel. A krizoberill egyik változatát, a napfénynél fűződszínű alexandritot, özvegy kőnek is hívják. Az oroszok azt mondják, aki alexandrit ékszert visel, nem fog megházasodni.

Az olivin drágakő-változata a krizolit, a szerénység, a diszkréció, a szemérmesség szimbóluma. Hatásos a démonok ellen. A német természettudós, püspök Albertus Magnus (1193-1280) viszont a butaság elleni szerként ajánlotta, a smaragdról feltételezte, hogy növeli gazdája vagyonát, a berill megőrzi az otthon békéjét, az ametiszt viszálykodás ellen jó. Igen nagyra tartotta a berillt és a kristályt, mert mindkettővel az ember tüzet gyújthat, ha a nap felé tartja.

Az értékes drágakövek jelentős szerepet játszanak a Bibliában. Az égi Jeruzsálem város falának első alapja jáspis, a második zafír, a harmadik kalcedon, a negyedik smaragd, az ötödik sárdonix, a hetedik krizolit, a nyolcadik berill, a kilencedik topáz, a tizedik krizopráz, a tizenegyedik jácint, a tizenkettedik ametiszt. A tizenkét kapu pedig tizenkét gyöngy, minden kapu egy-egy gyöngyből van.

Manapság nagyon népszerűek a születési vagy az állatövi kövek viselése, ily módon a kövekhez tapadó hiedelmek továbbélnek.

DUDA ■ Lásd: hangszerek

DVERGEK ■ Lásd: gnómok

DZSINNEK ■ Lásd: démonok

ÉBENFA ■ Lásd: bútorfa

EDÉNY ■ Lásd: ló

ÉG ■ Lásd: fák

EGÉR ■ Általánosan elterjedt vélemény, hogy az apró kis egerek kapcsolatban vannak az ézengéssel és a zivatarokkal. Egyes mítoszokban az egér az ég és a föld nászából lett. Egyiptomban, Palesztinában és Görögországban úgy vélik, hogy az egér a földből születik. A trójaiak szerint az egerek a föld fiai. Többek szerint az egerek az égből hullnak a földre, vagy a zivatarból lesznek.

A római természettudós, id. Plinius (23-79) az egeret a valláshoz közelálló állatnak hitte. A mediterrán országokban él az egérjóslás, az egér-előjel használatának a szokása. Vannak, akik az egércincogásból képesek a jövőt megjósolni. A thaiaknál, aki egércincogást hall a lakásban, nem betegszik meg, pénzre, sőt vagyona tesz szert, ráadásul családtagjai is védetté válnak.

Sok helyütt tekintik az egeret a halál, éhínség, a betegség, a pusztulás, háború, a dögvész és a nyomor előjelének. Egy ukrán hiedelem szerint, ha kalászt rág az egér, drága lesz a kenyér. Egyiptomban bizonyos napokon félnek az egerek látványától, kivétel a fehér egér, amelynek megpillantása jó ómen. Görögországban az a hiedelem járja, hogy azt a házat, ahol házasságot kötnek, feldúlják az egerek. Apollón, az Olümposzon lakozó isten – számos egyéb állat mellett – az egérrel is azonosul, ettől függetlenül tőlük mentette meg az embereket. Egykoron a görögök egeres pénzt vertek, majd később az érméket amulettként használták a gonosz ellen.

Az egerek kapcsolatban vannak a hegyel és a múzsákkal. Ugyanis a mítoszok szerint a múzsák és az egerek születési és lakóhelye egyaránt a hegy, szervezeti formájuk a körtánc, s az üldözőik elől menekülve nyílveszővé válnak.

Az egereket összefüggésbe hozták a betegséggel, egészséggel. Egykoron a filiszteusok arany egérszobrocskákat áldoztak, hogy megmentsek a népet a pestistől.

A néphit szerint képesek emlékeztetni és felejtetni. Például, aki egérrágtá ételt fogyaszt, elfelejti a múltját. Az egerek gyakorta a halált testesítik meg; néha nőkké, emberekké vagy boszorkányokká változnak. Noé bárkájában a lyukat rágó egér, egyenesen maga az ördög. A menyasszonyi szerepet játszó egeret az ördög jegyesének tekintik.

Egy Rügen szigeti mese szerint egy anya elátkozta hét leányát, amikor azok megszegték a nagypénteki tilalmat. A lányok egérré változtak és a vízbe ugrottak. Az anya bánatában kővé vált, és azóta körülötte táncolnak és énekelnek egérré lett lányai.

Az egér kicsisége ellenére bátor és ügyes jószág: megmenti az oroszlánt; halálra rémiszti az embert; feltöri az aranytojást; segít az erejüket meghaladó répahúzóknak; elbánik a macskával.

Aki az egereket és a patkányokat zajjal, lármával, dobolással, füttyüléssel riasztja el, ugyanazt teszi, mintha a boszorkányokat kergette volna el, harangszóval, petárdázással, lövöldözéssel, vagy vaslapok veregetésével.

Az álomfejtők szerint egérről álmodni családi gondokat jelez, vagy azt, hogy az anyagi ügyek kedvezőtlen fordulatot vesznek. Ha egy olyan egérről szól az álom, amelyik valakire ráugrik, vagy a ruháján mászik, akkor egy barátjával botrányba keveredik az álmodó. Egereket, patkányokat látni egy kamrában ínséges idők eljövételét jelenti.

Az időjósok meg azt hiszik, ha valaki eldob egy döglött egeret, a dobás irányából hamarosan elkezd fújni a szél.

ÉGITESTEK FOGYATKOZÁSA ■ Lásd: holdfogyatkozás, napfogyatkozás

ÉGTÁJAK ■ Lásd: ház, mandala

EGY ■ Az egyes az egyetlen isten, az egység száma. Az archaikus ember számára a legmagasabb szám. Az egyes nem bontható részekre, nem osztható fel, ezért az egy mindig az oszthatatlanságot, a páratlan kiválóságot, minden eredetét, kiinduló pontját szimbolizálta.

Egyistenhit van a zsidóknál, a keresztényeknél és az iszlámban. A hagyományos kínai filozófiában a hatalmas egységet a jin és a jang egyesülése hozza létre. A püthagoreusok, mivel az egyest nem tartották sem nőneműnek, sem hímneműnek, elnevezték "hímnős" számnak. Az egyes számot kapcsolatba hozták Aphroditével, a szerelem görög istennőjével, Apollóval, a szépség és az igazság istenével, Dianával, a vadászat római tűzhely-istennőjével, Freyával, a skandináv termékenység istennőjével, valamint a Pan-kuval, a kínaiak első emberével.

Az egyes sokszor felbukkan szólásmondásainkban: egy barázdás, egy tálból cseresznyézik, egy füst alatt, egy gyékényen árul, egy igába fog, egyívású, egy követ fúj, egy kenyéren él valakivel, egy úttal tartozott az ördögnek stb.

Az asztrológiában a Napnak és a Holdnak csak egyetlen háza van, lévén az egyik a nappalok, a másik az éjszakák égiteste. A numerológiában az egyes a Nap kisugárzása alatt áll, ennek hatására ez a szám kreativitást, pozitív beállítottságot kölcsönöz

tulajdonosának. A számmisztikában az elemek közül a víz, az égtájak közül az észak, az évszakok közül a tél, a színek közül fekete társul hozzá.

Aki a hónap első napján született határozott egyéniség, erős önbecsüléssel bír, elutasít mindenféle kritikát. Könnyen méregbe gurul, de ugyanolyan gyorsan megbocsát. Határozott céljai vannak, ambiciózus, öntudatos, makacs. Utálja a korlátokat. Kerüli a veszekedést, de ha nem tud kitérni, akkor vállalja a harcot is. Soha nem támad orvul. Mindenhol otthonos, fellépése megnyerő, kevés barátja van.

Az egyes számú ember számára, a hét napjai közül kedvező, a vasárnap és a hétfő. Jó hatással van rá a ritmusos, vérbő zene, vagy a lelkesítő, harcias muzsika. Szerencsés színei: a mélysárga, napsárga, barna, bronz. Féme az arany. Eleme a tűz. Drágaköve a gyémánt, valamint a rubin, a gránát. Virága a rózsza, növénye a magyal.

Aki elsején született, hajlamos szívproblémákra, keringési panaszokra, magas vérnyomásra, szembajra, gerincbántalmakra és légúti megbetegedésekre.

EGYSZARVÚ ■ A mesebeli, képzeletbeli állatok közé tartozó egyszarvúról Indiában azt írták, hogy teste a lóé, feje a szarvasé, lába az elefánté, farka a vaddisznóé, a homlokán kinőtt tülke pedig három méter hosszú. Egy másik leírás szerint az egyszarvú tulajdonképpen egy vadszamár, aki a homlokán egy szarvat visel. A kínaiak sárkányként képzelik el, amelynek egy agancsa és szarvasfeje van. A Himalájában feltételezett hatalmas termetű egyszarvúnak disznófeje, örökfarka és rőfnyi szarva van. A rómaiaknál az egyszarvú az orrszarvúra hasonlít. Az irodalom említést tesz a tengeri egyszarvú cetekről is, akiknek a szárazföldihez hasonlóan, csavarodott a szarvuk.

Az Ószövetségben az egyszarvú a csodatévő erővel rendelkező vadállattal azonos. A középkori keresztényeknél a tisztaság és szüzesség szimbóluma, ugyanis azt hitték, hogy az egyszarvút csak egy tisztaéletű szűzlány szelídítheti meg, innen eredeztethető az a hiedelem, mely Szűz Máriával és Jézus Krisztussal hozza összefüggésbe. Egyéb elképzelések szerint az egyszarvú harcias, veszélyes állat.

A néphit szerint az egyszarvúak fiatal korukban még féken tarthatók, ám mikor megöregszenek veszedelmes, fékezhetetlen állatokká válnak, mindent letarolnak, elpusztítanak.

A kínaiak az egyszarvú megjelenését fiúgyermek születésével hozták kapcsolatba. Épp ezért hagyományos képi ábrázolásán, a jókívánásokat közlő nyomatokon, színes papírkivágásokon az égből alászálló egyszarvú csecsemőt hordoz.

Az egyszarvúról egy csillagképet is elneveztek. Ázsiában az egyszarvú szarvának gyógyerőt tulajdonítanak, a kínaiak és az indiaiak a különféle betegségek gyógyítása mellett a kígyómarás ellen is ajánlják. A cethal szemfogát – az egyszarvú agyara gyanánt – gyógyszerként árulják.

EKE ■ Lásd: föld

ÉKSZEREK ■ Az ékszerek többnyire értékes nemesfémből vagy drágakövekből készülő dísz tárgyak, melyeket a testen vagy ruhán viselnek. Nemcsak díszíthetnek, hanem jelezhetnek rangot, hatalmat, mint például a koronák; lehetnek mágikus, bajelhárító díszes amulettek; de – mint díszes övcsatok vagy óraláncok – szolgálhatnak gyakorlati célt is.

Az emberek első ékszereiket kagylókból, állati fogakból, csontokból, háncsokból készítették. Az őskori leletek alapján feltételezhető, hogy az embereknek előbb volt ékszerük, mint ruhájuk. Az aranyat az ókori Mezopotámiában fedezték fel. A jól formálható, ragyogó fényű arany és az ezüst, valamint a drágakövek és az állati-növényi eredetű korall, gyöngy, vagy a borostyán az ékszerek fontos tartozékai.

A legrégebbi ékszerek a sumér Ur városából kerültek elő, Pu-abi királynő sírjából, a Kr. e. 3. évezredből. Az egyiptomi Tutanhamon fáraó testét számtalan ékszerrel – diadémokkal, melldíszekkel, nyakékekkel, karkötőkkel, fülbevalókkal, amulettekkel – borították be. Indiában az ékszerek használata a Mohendzsodaro és Harappa ősi civilizációban már elterjedt. Az ókori görögöknél miniatűr ékszer szobrocskákat készítettek. Az antik Rómában az előkelőségek sok ékszert hordtak. Az Oszmán Birodalom ékszerei a drágaköves turbándíszek, de az arabok diadémjai és fejpántjai, a nomádok háromszög alakú kendőtűi is ismertek. Az indiánok körében az aranyból készült ruhadíszek és fejékek jellemzők. A középkor divatos ékszerei a gyűrűk és a ruhakapcsok. A primitív népeknél elterjedtek az orrkarikák és ajakdíszek. A mianmari (a régi Burma) palaung törzs asszonyai sárgaréz karikákkal ékszerezik fel nyakukat. A gyémánt iránti kereslet a 18. században nőtt meg. Az ékszerek mindennapos viseletté a 19. századtól váltak.

Sokan feltételezik, hogy az ékszereknek szerencsét hozó, védelmező erejük van. Indiában hisznek abban, hogy az ékszerek viselése speciális hatással van a szellemi, a lelki és a fizikai egészségre. A hatás attól függ, hogy milyen anyagból készült az ékszer. Az indiai ékszerkészítők leggyakrabban aranyat és ezüstöt használnak, mert az ezüst hűsítő, az arany melegítő hatású. Az asztrológusok és a numerológusok vallják, hogy a rezgést kibocsátó drágaköveknek, fémeknek gyógyhatásuk van, ha helyesen használják a megfelelő ékszert.

Az hogy milyen stílusú fülbevalót hord egy asszony, abból könnyen megítélhető a természete. Ha a fülbevalói hosszabbak, mint a fülei, akkor az illető egy ledér erkölcsű nő. Akinek viszont rövidebbek a fülbevalói, azért a férfinak nem érdemes vágyakozni, mivel az ilyen hölgy elfojtja vágyait. Az indiai pandzsábiak szerint új ékszert célszerű vasárnap viselni, mert akkor sohasem veszik el.

Az álomfejtők szerint, álomban ékszert venni, boldogság, eladni nagy kár. Ékszert látni álmunkban, szívfájdalom, piros köves ékszert látni, betegség jele. A nyaklánc elvesztéséről álmodni, szenvedést jelent a szeretett lény elvesztése miatt. Ha az álmodó a szerelme vagy önmaga nyaka köré tesz egy nyakláncot, az házasságot és boldog családi életet jelez.

ELEFÁNT ■ A ma élő szárazföldi állatok közt a legnagyobb, az afrikai elefánt eléri a 7500 kg-ot, és 3-4 méter magasra is megnő, az indiai elefánt valamivel kisebb, 5000 kg körüli, magassága 3 méter. Arisztotelész szerint az elefánt "minden más élőlélynél bölcsebb és szellemesebb."

A szíámiak titkaikat az elefánt fülébe súgták, hogy megoldást kapjanak tőle problémáikra. Az indiai elefántok hosszú évszázadok óta a különböző szertartások, ünnepek fontos szereplői. Indiában, Sri Lankán, Thaiföldön, Malajziában és Indonéziában ezekre az alkalmakra aranszálás ruhába öltöztetik, kifestik, és ékszerekkel ékesítik fel őket.

Indiában az előkelő származású fehér elefántokat a bráhmin papok egyenes ágú leszármazottainak vélték. Az ilyen elefántok bőre a lótusz színéhez hasonlított, az értékük pedig drága kristályéval vetekedett.

A buddhisták hiedelme szerint elefánt jövendőlte meg Buddha születését. A monda szerint, Májá nepáli királyné egy ünnep alkalmával önmegtartóztatási fogadalmat tett, arra kérte férjét, ne közeledjen hozzá testi vágygal. Aznap éjjel, Májá azt álmodta, egy fehér elefánt hatolt be oldalába. Tíz hónapos terhesség után a királynő egy gyermeket hozott a világra, aki különbözött minden más gyerektől. Az álombéli fehér elefántnak hat agyara volt. Az indiaiak körében ugyancsak szent állat az elefánt, a fehér szín náluk, az alázatosság jelképe, a hat pedig a térirányok, a lent, a fent, az elöl, a hátul, a jobb és a bal szakrális száma.

Az indiaiak körében egyik legszerencsésebb ómen, ha meglátnak egy elefántot, ugyanis az elefánt Ganésa istent, a jó szerencsét, és az akadályok leküzdését reprezentálja. Az elefántfejű Ganésa, az indiaiak legszimpatikusabb és legnépszerűbb istensége. Ganésát elefántfejű, emberi törzssel, gömbölyű, nagy hassal, négy karral és egyetlen agyarral ábrázolják. Hiányzó másik agyaráról azt mondják, hogy egy párharc során vagy verekezés közben veszítette el.

Ganésa elefántfejének történetéről két mítosz számol be. Az egyik szerint: Ganésa születése alkalmából rendezett ünnepségre nem hívták meg Sani istent, a Szaturnusz bolygó megtestesítőjét, aki bosszúból, lángtekintetével elhamvasztotta a csecsemő fejét. A legfőbb istenség, Brahma, azt tanácsolta Parvátinak, az isteni anyának, hogy azt a fejet tegye az újszülöttre, akivel elsőként találkozik. Ez a lény egy elefánt volt, ezért kapott elefántfejet Ganésa. Egy másik mítoszból, maga az apa, Siva isten vágta le

Ganésa fejét, mert megzavarta szerelmi együttlétét Parvátival. Hogy kiengesztelje felesége bánatát, Siva egy közelben talált elefántfejet tett Ganésa törzsére.

Sziámban, a mai Thaiföldön, valaha kevés fehér elefánt volt, hogy fennmaradjanak, nem dolgoztatták őket. Ezután terjedt el az a szólás-mondás, hogy a fehér elefánt tartása csak kiadással jár. A hétköznapi életben otthonunk azon tárgyaira vonatkozik ez a megállapítás, melyeknek semmi hasznát nem vesszük, csak kedves emlék fűződik hozzájuk, vagyis fehér elefántnak tekinthetők.

Afrikában, a példás közösségi kötelékben élő elefántcsordákról megfigyelték, hogy ha mély árok állja útjukat, a legtestesebb elefánt beugrik az árokba, hogy átmehessenek hátán a társai; ha a csorda valamelyik tagja megsérül, a többi azonnal a segítségére siet, ormányukkal addig dörzsölnek finom homokot a sebre, míg el nem áll a vérzés. Már Plinius is beszámolt arról, ha elpusztul egy elefánt, a csorda minden tagja ormányával simogatja, majd betemetik faágakkal és földdel a tetemet, mindeközben „elsiratják” elhunyt társukat.

Az elefántról készített képek, szobrok, fényképek stb. szerencsét hoznak, de csak akkor, ha az ajtóval szemközt helyezik el őket. Egy másik elképzelés szerint ugyanehhez az elefántszobrot a farkával észak felé kell elhelyezni. Az arannyal egyenértékű elefántagyarakból készült faragványok azonban rossz ómenek, mert elefánt életeket követelnek. A burmaiak az elefánt farkából néhány szőrszálát hordanak maguknál, hogy távol tartsák maguktól a gonoszt. Az afrikai emberek pedig azt hiszik, hogy az elefántok azért hasítják fel a földet vonulásuk közben, hogy megtudják, merről fúj a szél.

ÉLETFA ■ Az életfa vallási szimbólum, mitikus világmodell. Az életfa kultusz már az ókori vallásokban fellelhető. Különböző elképzelések születtek róla, feltételezték, hogy az életfát szörnyek őrzik, az ágak között az ősök szellemei lakoznak. A Bibliában a kerubok által őrzött életfa együtt található a Paradicsomban az isteni tanítás, vagyis a tudás fájával, melyre kígyó vigyáz. Amikor a paradicsomi első emberpár evett a tudás fájáról, Isten kiűzte őket az Édenből, mert nem akarta, hogy megkóstolják az életfa gyümölcsét is, s vele megszerezzék a halhatatlanságot.

Babilonban a világ közepének tartották az életfát, melynek gyökereiből a világ nagy folyói erednek. Az ókeresztények a tudás fáját még a fügefával társították, később lett belőle almafa. Az életfát kezdetben a pálmafa jelképezte, majd a szőlőtőkével szimbolizálták.

Az irániak az életfát a világhegy csúcsán képzelik el; az indiaiak szerint a szent bodhifa az élet fája, amelynek gyökerei az égben vannak, lombozata pedig a világ fölé borulva ad árnyékot. Hasonló képzet tapad az óízlandi Yggdraszil nevű örökzöld óriási kőrisfához, amelynek a tövében fakadó forrásból issza Odin főisten a bölcsességet. A fa tövében tanyáznak a skandináv mitológia istennői, a Nornák, és a fát naponta a forrás

vízével meglocsolják. A fa örökké nedves ágairól csepegő harmat táplálja a föld valamennyi folyóját. Az életfa csúcsában a bölcs sas fészkel, gyökereit sárkányok és kígyók rágják. A középső szinten négy rénszarvas harapdálja az életfa lombját.

Kínában az életfa tetején madár, a tövénél a halhatatlanságot megjelenítő sárkány található. A kínaiak életfája háromezer évenként egyetlen körtét terem, és úgy tartják, hogy aki eszik belőle, halhatatlanná válik tőle.

Az életfa nemcsak az életet, hanem a halált is reprezentálja. Az életfa belsejében van elrejtve az élet, a halál fájában a halál rejtőzködik. Mint ahogyan minden egyes élet négy fokozaton – születés, élet, halál, újjászületés – megy keresztül, úgy az életfának is négy stádiuma ismert. Az életfa, hasonlóan a szimpla fához, évről-évre megújul, tavasszal mindig feltámad.

A magyar néphiedelem az életfának sokféle nevet adott, nevezte: istenfának, lélekfának, sámán fának, tetejetlen fának, égi érő fának. A népmesékben is szerepel a halhatatlanság gyümölcsű életfa, ahová a mesehősök sok veszedelmen túl, a sárkányt legyőzve jut el.

Számos népszokás kapcsolatos az életfával: a legismertebb a tavasz megújulását ünneplő májusfa, amelyet május 1-jén legények állítanak az eladósrba lévő lányok háza elé, vagy a kapufélfájához rögzítik. Mint varázsló eszközt, nemcsak a házasság reményében használják, hanem a lakodalmakban is, ugyanis a zöld ág a termékenységre, szaporulatra utal, a lakodalmi kalács és az életfa alakú sütemények az életet szimbolizálják.

ÉLETKOR ■ Szerencsétlen dolog elárulni valakinek a pontos életkorát, egy évvel kevesebbet, vagy többet kell mondani. A rómaiak szerint a páros számú életkort tilos másnak megmondani, mert a viselőjére nagy veszedelmet hoz. Madagaszkárban balszerencsés dolog megtudni a főnök családjának életkorát.

Németországban, aki nem csinos húszéves korában, nem erős harmincig, nem bölcs negyvenig, és nem gazdag ötven éves koráig, egy haszontalan, semmirekellő ember. Krisztus korában, 33 évesen meghalni, a mennyek különös ajándéka, az ennyi éves embereket nem könnyű elátkozni.

A babonások szerint, minél tovább ül valaki az asztalnál, mert a többenél lassabban eszik, annál tovább él. Amikor egy nő 31 éves lesz, nagy változásra számíthat az életében. Ez lehet egy nagy utazás, de váratlan veszély vagy egy nagy kihívás is. Ebben az időszakban nagyon óvatosnak kell lennie, és különös gondot kell fordítania üzleti ügyeire.

Koreában, amikor az ember kiválasztja a leendő házastársát, kellő óvatossággal kell eljárnia. Sok bajt okoz, ha a házastársak életkora között öt év a különbség, mert az együttélés során rendszeresen, sokat fognak veszekedni, azonban nem válnak el. Az sem

jó, ha hat év a korkülönbség. Bár ekkor boldog és kiegyensúlyozott lesz a házasság, azonban a házaspár végig nagy szegénységben fog élni. Mindezek figyelembe vételével a koreaiak többsége a négy vagy hét év életkorkülönbséget tekinti ideálisnak.

A japánoknál még ma is számos hiedelem, misztikus eredetű szertartás kapcsolódik bizonyos életkorokhoz. Minden évben november 15-én tartják az ún. „Hét-öt-három” (Sicsi-go-szan) fesztivált. Ezen a napon az ötéves fiúk ünneplő ruhát öltenek, és a kimonóba öltözött három- és hétéves leányok társaságában felkeresik a legközelebbi sinto szentélyt, ahol a pap a további jó egészség és a jólét érdekében megáldja őket. Az ősi hiedelem szerint ugyanis bizonyos életkorban a gyermekek különösen ki vannak téve a balszerencsének. A sinto áldás és az ima isteni védelmet nyújt számukra életük kritikus szakaszában.

Felnőtt korban a férfiaknál a 25. és a 42., a nőknél a 19. és a 33. életévet vészterhes időszaknak (japánul jakudosi-nak) tekintik. E balszerencsés években az emberek rendszeresen felkeresik a templomokat és a szentélyeket, hogy isteni védelmet nyerjenek a veszélyek ellen. A férfiaknál a 42., a nőknél pedig a 33. születésnapot ún. „jakudosi partival” ünneplik meg. A születésnapjukat ünneplők a jó egészség, az életerő és a hosszú élet érdekében vörös ruhát öltenek.

A japán férfiak számára különös jelentőséggel bír a „kanreki”, vagyis a 60. születésnap megünneplése. A kínai kalendáriumra épülő régi naptár ugyanis 60 éves ciklusokba szerveződött. Az élet ciklusa évente visszatér a kezdetéhez, ezért a „kanreki” azt a pontot ünnepli a férfi életében, amikor a személyes kalendáriuma visszatér a megszületése időpontjához. A rokonok és a barátok együtt ünneplik a 60. születésnapot. Az ünnepelt fejére vörös kapucnit húznak, aki piros mellényt ölt magára. Ezeket a ruhákat rendszerint a csecsemők viselik, így azt szimbolizálják, hogy az ünnepelt visszatért a születéséhez. Az említetteken kívül – a kínaitól átvett hagyományként – a 70. (koki), a 77. (kidzsu), a 80. (szandzsu), a 88. (beidzsu), a 90. (szotszudzsu) és a 99. (hakudzsu) születésnapjukat is megünneplik, illetőleg vallásos fohással töltik el.

ÉLETVONAL ■ Lásd: tényérvonalak

ELJEGYZÉS ■ Az eljegyzés szinte minden népnél ismert ceremónia, rendszerint ünnepélyes aktus. A magyaroknál az eljegyzést többféleképpen tartják számon, nevezik jegyváltásnak, jegykendő- vagy kendőadásnak, vidéken a jelenleg tartott eljegyzéseket, kézfogónak mondják. Az eljegyzési lakomán jegygyűrűt, korábban jegykendőt, vált a jegyespár, majd a templomi háromszori kihirdetést követően kezdődik a hívogatás. A vőfélyvel hívogató férfiak mellét szalagok vagy díszszekendők, kalapjukat rozmaring vagy szalagok díszítették, kezükben kulcs, vagy rézfokos, bot volt. Békéscsabán csak akkor mentek el a lagzira, ha háromszor hívták meg őket.

Az eljegyzés előtt a rokonok megveszik az ifjú pár nászajándékát. Ha azonban a házassági ígéret füstbe megy, akkor a vétkesnek vissza kell adnia a gyűrűt, és meg kell téríteni az okozott kárt, a vétlen viszont megtarthatja a kapott ajándékot.

ELŐJELEK ■ Lásd: ómenek

EMBERI ÉLET SZÁMAI ■ Az emberi élet jelentős állomásai a hetes számhoz kötődnek; a gyermek hetedik hónapos korában bújnak ki első tejfogai, és a huszonegyedik hónap körül kezd el beszélni, a hetedik életévében nőnek ki a csontfogai, és kezdenek kihullani a tejfogai. Kétszer hétévesen serdül ifjúvá, és háromszor hétévesen cseperedik férfivá. Hatszor hétévesen éri el életereje teljét, kilencszer hétévesen lép be a klimax korba.

Elterjedt nézet az is, hogy hétévenként alakul át az emberi test, körülbelül hétévenként az emberi test összes sejtje kicserélődik, hétévenként formálódik át az ember felfogása, szokásai, nézetei megváltoznak, érzései idomulnak.

Az ember születésével, az emberi szervezet működésével áll kapcsolatban a misztikus kilences: a csecsemő – normális terhesség esetén – kilenc hónapra jön a világra; az ember normális légzésszáma percenként átlagosan 18, vagyis $1+8=9$; a szívverések percenkénti átlaga 72, azaz $7+2=9$; az egészséges ember testhőmérséklete 36 fok, $3+6=9$; a szívverések száma óránként 4320, amelynek jegyei összeadva megint a kilencet adják; a szívverések száma 24 óra alatt 103 680, az eredmény ismét 9; a levegővételek óránkénti száma 1080, amely ugyancsak 9; egy nap alatt átlagosan 25 920-szor veszünk levegőt, ez utóbbi szám pedig a nagy sziderikus évben (melyet Plátói évnek is neveznek) lévő évek számával egyezik meg. A nagy sziderikus év (másképpen napéjegyenlőségi ciklus) az az időtartam (25 920 év), amely a napéjegyenlőségi pontok precessziójának egy teljes ciklusához szükséges. Noha az asztrológusok számára rendkívüli fontosságú, a mai csillagászok nem sok jelentőséget tulajdonítanak neki. A precesszió a Föld tengelyének az ekliptika tengelye körül végzett kúpos mozgása.

Az ember kritikus éveinek tartják a hetes és a kilences páratlan számú többszöröseit, a hetes, kilences, huszonegyes, huszonhetes, harmincötös, negyvenkilences, hatvanhármast és a nyolcvanegyes számokat, amelyek fölött az asztrológusok szerint a Szaturnusz bolygó felügyel. A felsorolt évek közül a huszonegyestől és a negyvenkilencestől kell tartani, de a legveszélyesebb közöttük mégis a hét és a kilenc szorzata, a hatvanhármast. E baljós számban egyesül ugyanis a titokzatos hetes a rejtélyes kilencessel, szorzatuk tehát felnagyítja a két szám mágikus erejét. A közhiedelem szerint, ha valaki a 63. évét megéri, az már nyugodtan élhet tovább. Mind a mai napig Európa babonás emberei két születésnapot különböztetnek meg, az egyik, amely a világrajövetelt jelzi, a másik pedig a 63. év betöltését jelöli. A 17. században

számos köszöntővers látott napvilágot, amely a 63. évi születésnapot volt hivatott éltetni. Kivétel volt Giovanni Boccaccio olasz költő, aki állítólag pont a 63. születésnapján, 1375-ben távozott az élők sorából.

EMBERKŐ ■ Aszklépiosz, a görögök gyógyítás istene szerint az emberben termelődő, igen ritka és ezért rendkívül értékes mágikus kő, a mérge által elpusztult ember szívében lelhető fel. Ezt a követ kilenc évig kell tűzben forrósítani, s csak azután lehet kivenni a szívből.

Valószínűleg Nagy Sándor is hallhatott az emberkő varázslatos hatásáról, arról hogy védelmet nyújt a csatában harcolóknak. A nagy hadvezér ilyen követ viselt a bíborövében. Azonban Indiából hazafelé, amikor az Eufráteszben fürdött, az övét elrabolta egy kígyó.

A babonában hívők, azt hiszik az emberkőről, hogy megvédi őket a villámcsapásoktól, a hirtelen haláltól, viszont nem nyújt segítséget betegség és fájdalom esetén.

ÉNEKLÉS ■ Az álomfejtők szerint, álomban énekelni és vigadni szomorúságot jelent. Aki sokat dudorászik, vagy énekel, egészséges életet él, álomban azonban utalhat gyászra is. Álomban látni: énekesnőt, családi veszekedést jelez; énekes koldust, gonosz dolog történik az illetővel; éneklő állatot, nehéz idők jönnek az álmodóra. Énekes koldussal egy asztalnál ülni, szerencsés fordulatot jelöl. Halálra utal, énekszót hallani esős éjszakán; az útonálló danászása pedig boldogtalanságot jelez előre. Éneklő kutat látni álomban, felbomló jegyesség, vagy házasság; ha a kinyíló ajtó énekel, balsors várható; temetőben énekszót hallani, időváltozást prognosztizál; a szomszédból hallatszó ének, arra figyelmeztet, hogy vigyázni kéne a férjnek a kikapós feleségére.

Azt mondják, aki hét óra előtt énekel, tizenegy óra előtt sírni fog. Aki mély hangú éneklést hall, kellemetlen hírt fog kapni, a vékony, cérnahangú éneklés viszont a vidámság jele. A koreaiak szerint egy kígyó jelenik meg annak a házában, aki éjszaka nótázik. Feltehetően e figyelmeztetés oka a család többi tagjának, vagy a szomszédok nyugalmának a megóvása lehet.

EPENA ■ Lásd: növényi ajzószer

EPER ■ Lásd: gyümölcsök

ERDŐ ■ Az erdők gyakran tárgyai a mítoszoknak, legendáknak, néphagyományoknak. A világ különböző részein élő emberi közösségek kezdettől fogva szoros kapcsolatot ápolnak az erdőkkel, egészséges tisztelettel tekintenek rájuk, csodálják szépségüket, noha időnként félnek a szellemektől, melyek bennük lakoznak. Őseink a hosszú,

szorongással és kétségekkel teli vándorlásuk közben gyakran az erdőkben letek menedékre. Az európai kultúrában az erdőt tekintették a legtöbb csoda helyszínének, a szellemi megvilágosodás legfőbb forrásának, és az erdő volt a szentélyek, templomok legegyszerűbb formája. Az első szentélyek az ókori Európában a szent ligetek voltak, melyeket csak fokozatosan váltottak fel a fából majd kőből emelt templomok. A rómaiak csak engesztelő áldozat után vághattak fát a szentként tisztelt erdőkben.

Egyes erdők, ligetek szentként történő tisztelete a keleti kultúrákra is jellemző volt. A hagyományok korlátozták a szent erdők elérését, az íratlan szabályok nem engedték meg bizonyos tevékenységek végzését ezeken a helyeken. Kína szent hegyeiben a gyűjtögetés, vadászás, favágás, házépítés, földművelés szigorúan tiltott volt, ugyanis a kínaiak mélységesen hittek benne, hogy ezek a tevékenységek megharagítják az isteneket, és balszerencsét hoznak a közösségre. Az erdő egyszerre képviselte számukra a veszélyek birodalmát, ahol olyan fenevadak fenyegetik az ember életét, mint például a hegyek királyának nevezett tigris, de egyúttal jelentette a világtól való elvonulást, a megtisztult magány egyetlen lehetséges helyét is, ahol elérhető a halhatatlanság.

Hasonló motívumok találhatók az indiai hagyományokban is. A hindu aszkéták az erdőbe vonulnak vissza, hogy ott elmélyedhessenek a meditációban. Sokfelé még ma is úgy tartják, hogy az erdő megszenteltségének – például a fakivágás – a természetfeletti lények büntetését vonja maga után, és egyes szentnek tartott erdőkben a rózse összegyűjtése, gombászás, erdei gyümölcsök szedése, gyógynövények, méz begyűjtése stb. is csak bizonyos korlátok között megengedett. Ugyanakkor az erdő az ismeretlen veszélyre is utalhat. Az erdő a halál birodalma; a természet titkait rejti. A keresztények képzetében Krisztus világosságával szemben az alvilági erők, a sötétségre és a bűnre utal. A fénylő Nap házastársaként a kelta druidáknál is a sötétséget jelképezi.

Számos nép mítoszában az erdőn keresztül vezet az út a holtak birodalmába; az erdőn túl van a Nap birodalma; az erdő az alvilág bejárata. A törököknél az erdő, a három fő világ közül a középsőhöz tartozik.

A Kenyában élő afrikai luo törzs hitvilágában az Erdő főisten és az erdei szellemek lakhelye; a szlávoknál a Vasorrú bába; a tatároknál pedig az erdő szellemének, a vadászösvényeket járó öregembernek az otthona.

A római és a görög hagyomány szerint a holtak föld alatti birodalmának bejárata előtt, egy csendes, nehezen járható erdő terül el. Az indiaiak úgy gondolják, hogy az erdő maga a változatosság, a harmónia és az állandó megújulás. A hinduk szívesen elvonulnak a háborítatlan erdőkbe meditálni, nyugalmat nyernek a békét sugárzó fáktól. Azt mondják, ha kivágnak egy fát, saját maguk filozófiai gyökereit pusztítják el. A famentes világon a szomorúság lesz úrrá.

A szibériai emberek az erdőt a vadászszerencsével azonosítják. Az afrikai najanak szerint a vadászt évente meglátogatja az erdei szellem, s ha a vadász elejti a kilencpúpú óriásmedvét, rögtön bocsánatot kell kérnie a medvék és az erdő szellemétől. Több nép elképzelésben az erdei szellemek szeretik a csendet, ezért tilos hangosan beszélni a vadászat alatt. Az erdő hallgatag magánya Keresztelő János szótlanságát, Mária Magdolna bűnbánatát szimbolizálja.

Több mítoszban és mesében az erdő abból a fésűből lett, amelyet a menekülő hős hajított hátra, hogy feltartóztassa üldözőjét. Idzaganit, a japánok első asszonyát, Idzanami, az első férfi úgy menekítette meg a boszorkányok elől, hogy hátradobta fésűjét, melyből sűrű bambuszajtások nőttek erdővé.

Az álomfejtők szerint, aki álmában erdőn vág keresztül, vagy fák között sétál, átmeneti időszakot él meg. Lehet, hogy az ösztöneinek engedelmeskedik. Ha viszont az álmodó eltéved az erdőben, az annak a jele, hogy tudata alatt önmaga jobb megértésére törekszik, de jelentheti azt is, hogy egy új időszak kezdődik az életében.

ERNYŐ ■ A napsugárzás és az eső ellen védő ernyőt már az ókori Egyiptomban, Mezopotámiában, Indiában és Kínában használtak, a fontos személyiségek, előkelőségek feje fölé szolgák tartották. Európában az ókori görögök a napsütés ellen védekeztek, a rómaiak pedig az esőtől védték magukat az ernyővel. A középkorban az ernyő a pápa és a klérus megkülönböztető jele lett.

Kínában a köztisztületnek örvendő hivatalnokok szolgálatukért a helybeliektől piros selyemernyőt kaptak ajándékba. A kínai kötél tánccsok fontos kelléke az ernyő. Mivel Japánban nyilvánosan nem kerülhetett férfi a nő közelébe, az esős idő jó alkalom volt arra, hogy összebújjanak az esernyő alatt. Ezért, ha egy férfi egy nőnek esernyőt ajándékozott, az felért egy szerelmi vallomással.

Az esernyőhöz jó néhány babona fűződik: balszerencsés dolog esernyőt kinyitni a házban, ezzel ugyanis felingerlik a helyi napistent, aki megharagszik az egész család ellen. A házban különösen a fej fölött kinyitott ernyő számít rossz előjelnek, mert a ház védőszellemei azt gondolhatják, hogy az illető nem érzi elégségesnek a védelmüket, ezért mérgükben elhagyják a házat. Ha valaki leejt egy esernyőt a földre, a házban gyilkosságot fognak elkövetni.

Azonban nem mindig balszerencsés az ernyő kinyitása a lakásban. Egyesek szerint, csak azokban az esetekben kerülendő, ha az ernyőt ajándékba kapták, ha az ernyő fekete színű, ha az ernyőt még sohasem használták házon kívül, ha beteg ember van a házban. Egyéb esernyővel kapcsolatos balszerencsét jelentő babonák: nem szabad ernyőt ajándékba adni, sohasem szabad felvenni a leejtett ernyőt (valakit meg kell kérni rá), nem lehet az ernyőt az asztalra vagy az ágyra tenni, s ha egy hajadon leejti az ernyőjét nem fog férjhez menni.

A kínaiak szerint, ha elered az eső, egy újonnan szerzett ismerősnek nem szabad kölcsönadni az ernyőt, hogy vigye haza magával, mert ez biztos jele annak, hogy többé nem fognak találkozni az életben. (Ugyanis az esernyőt jelentő kínai szó kiejtve hasonlóan hangzik az elválás szóhoz.) Aki szereti az új ismerősét, időt szakít rá, hogy elkísérje az ernyővel a buszmegállóig, vagy a taxiállomásig. Ugyancsak kínai eredetű babona, hogy megvédi a menyasszonyt a gonosztól, ha egy nyitott vörös ernyő alatt megy az esküvőre.

Álomban lyukas esernyő látni veszekedést jelent; esőben csukott esernyőt hordani balszerencse az üzleti életben; nyitott esernyőt vinni esőben nagy szerencsét hoz az álmodóra, akinek minden erőfeszítése sikeres lesz.

ESERNYŐ ■ Lásd: ernyő

ESKÜVŐ ■ Az esküvő napjára, mely az ember életének egyik legfontosabb eseménye, számtalan hiedelem vonatkozik, sok fortély és tiltás rögzült, amit nem árt néha figyelembe venni. Például az esküvőre menet a menyasszony nem tekinthet semerre sem, nem indulhat el ballábbal, visszafelé nem jöhet ugyanazon az úton, mert szerencsétlen lesz az élete.

Nem szerencsés az esküvőt az esti órákban, vagy pénteken tartani. Rossz ómen, ha az esküvő napján a házasulandók előtt egy disznó, nyúl vagy gyík szalad át az úton, vagy ha nyitott sírt látnak. A törökök rossz előjelnek tekintik, ha valaki átmegy a lakodalmas kocsni előtt, és nem szabad azonos házba két menyasszonyt beengedni, mert az is szerencsétlenséget jelent. Az angoloknál a vőlegénynek nem szabad meglátni a menyasszonyt az esküvő előestéjén, mert a házasságuk tönkre fog menni.

Balszerencsére utal, ha a lakodalom napján esik a hó, ha temetési menettel találkoznak, mert sok csalódás kíséri majd a fiatalok életét. Ugyancsak rossz előjel az esküvő napján apácát vagy papot látni, ez a házasság tönkremenetelére utal. Ha a vőlegény az esketés alatt leejti a karikagyűrűt, vagy ha leesik a menyasszony fátyla, a házasság pusztulásra van ítélve. Szerencsés jelnek számít az esküvő napján szivárványt látni, fekete macskával vagy kéményseprővel találkozni, napos időben esküdni örök hűséget, mert mindez arra utal, hogy a vőlegény szereti menyasszonyát. A walesi emberek szerint ugyancsak szerencsés dolog az esküvő reggelén madárdalra ébredni.

Szerencsét hoz, ha a násznép megrakott szekérrel, zsidóval vagy cigánnyal találkozik, ha a templomban aznap keresztelőt tartanak, vagy ha a lakodalmi vacsorán a vőlegény és a menyasszony egy tálból egy kanállal eszik. Ha a lakodalom napján esik az eső, egyrészt áldást jelent a frigyre, másrészt azt, hogy a fiatalasszony pletykás lesz. Jó előjelnek minősül: az esküvő napját keddre vagy csütörtökre kitűzni.

Az angoloknál, a menyasszonyi fátyolról feltételezik, hogy védelmet nyújt a gonosz lelkek ellen, akik irigyek a fiatalok boldogságára. Az sem mindegy, milyen színű ruhában áll a menyasszony az oltár elé. Hogy a menyasszonynak szerencsés legyen a házassága, esküdjön fehér ruhában, mert ez azt jelenti, hogy jól választott. Ha a menyasszony esküvői ruhája szürke, messzire fog utazni; ha fekete, vissza kívánja a lányságát; ha piros hamarosan meghal; ha zöld meg fog szégyenülni; ha ruhája kék, őszinte lesz a házassága; ha sárga, szégyellni fogja párját; ha barna a ruha városban fog élni; ha lila, a házassága lelketlen, sivár lesz; ha gyöngyökkel díszített a ruhája, zavaros lesz az élete. Egy mexikói hiedelem szerint az esküvő alatt viselt gyöngysor is rosszat jelent, arra utal, hogy a menyasszony egész életében sírni fog, mert a gyöngyök könnyeket jelentenek.

Nagy jelentőséget tulajdonítanak, az esküvői szertartáson történeteknek. Ha az esketési ceremónián a menyasszony a vőlegény lábára lép, vagy ha a templomból kijövet a menyasszony lép ki elsőként, azt jelenti, hogy az ő akarata érvényesül a házasságban. A templom ajtajában, ha az ifjú pár elé gabonaszemeket, rizst, mákot vagy pénzt szórnak, ezzel gazdag, gondtalan életet kívánnak nekik.

Az egész napra vonatkozó hiedelmek közül: ha az esküvő napján a vőlegény csatolja be, fűzi, vagy köti meg a menyasszony bal cipőjét, az asszony fogja uralni a házasságot. Ha a menyasszony elé seprűt dobnak, ha ügyes felveszi, ha ügyetlen megbotlik benne. A házba menet a menyasszony feje fölé azért tartanak kenyeret, hogy soha ki ne fogyjon belőle. Az esketés után, hogy édes legyen a fiatalok élete, mézet, vagy cukrot kell nyalogatniuk, illetve szopogatniuk.

Nemcsak nálunk, hanem a világ számos országában ismert babona az, hogy aki a másik ember sarkára lép, megéri az illető esküvőjét.

Az esküvő napján az újdonsült asszonynak a főbejáraton kell bemennie, ahol tilos megbotlania, vagy elesnie, ezt megelőzendő, a küszöb fölött inkább az ifjú férj viszi át szerelmét. Ez a romantikus gesztus, mellyel a vőlegény az újdonsült aráját köszönti otthonában, a régi időkből ered, amikor a feleségszerzés megszokott formájának a nőrablást tekintették. Miután ő és barátai (a vőfélyek) sikeresen megharcoltak a „menyasszony” rokonaival, a vőlegény rendszerint egy karjaiban rugdalózó, visítózó lánnyal lépett a házába. A vőlegény jobb kezében karddal harcolt, miközben arajelöltjét a bal kezében tartotta. Ez a magyarázata annak, hogy miért áll a menyasszony az esküvőn mindig a vőlegény balján.

Világszerte elterjedt hiedelem, hogy a démonok vagy gonosz szellemek a nevezetes évfordulók, valamint az öröm pillanataiban, például esküvő idején különösen tevékenyek. Az esküvői csokrok ezért eredetileg olyan erős fűszerekből álltak, mint a kakukkfű vagy a fokhagyma, és a céljuk a rossz szellemek elriasztása, meg a mosdatlan emberek rossz szagának közömbösítése volt.

Régen a menyasszonyok nem virágcsokrot, hanem harisnyatartót dobtak a vendégek közé az esküvői fogadáson. Ezt a szokást a 14. században változtatták meg, miután megunták a menyasszonyok, hogy az ittas férfiak maguk akarták levenni róluk. Egy legenda szerint a harisnyatartó dobálás Angliában alakult ki, ahol egykoron az esküvő után a vendégek követték az ifjú párt a hálószobájukba, vártak, míg levetkőznek, ekkor ellopták a harisnyáikat, és elkezdték velük dobálni a párt. Aki elsőként találta el a menyasszonyt, vagy a vőlegény fejét, az lett a következő házas. Egy másik szokás szerint a vőlegényt pedig zoknijakkal dobálták meg a barátai. Ez esetben a vőlegény orrát eltaláló számíthatott a leghamarabb házasságra.

A lakomán a fiatalok levesébe fallikus jelképként két krumplit és egy sárgarépát tesznek, hogy szexuális életük jó legyen. Hogy az új frigyből elsőként fiú szülessen, a menyasszony ölébe fiút ültetnek. Hogy könnyű szülése legyen, a vőlegény kapujában a menyasszonyt kosáryi almával, dióval, valamint egy vödör vízzel fogadják. A nászéjszakán az újonnan házasodott férj számára az első behatolás előtt ajánlatos egy poharat összetörnie, mert ez a rituálé a törökök szerint szerencsét hoz. Úgy tartják, hogy a nászéjszaka végén, az elsőként elalvó házastárs fog először meghalni.

Spanyolországban szerencsét jelent, ha a menyasszony az esküvőn valami újat, valami használtat és valami kölcsönzöttet visel. Boldog lesz a házassága annak a menyasszonynak, akinek valamelyik ruhadarabja kék színű. Ha a vőlegény a szertartás előtt meglátja menyasszonya ruháját, az arajelölt balszerencsés lesz a ceremónia alatt. Ez a hiedelem a világ számos táján elterjedt, de különösen a spanyol ajkúak között. Ha a vőlegény barátja levág egy darabot a vőlegény nyakkendőjéből, hamarosan ő is meg fog házasodni. Feltehetően ezzel függ össze, hogy az olaszoknál a házasság után a vőlegény nyakkendőjének darabjait olykor árverezésre bocsátják a vendégek között.

Marokkóban a hagyományos esküvő négytől hét napig tart, és a menyasszony, mielőtt az esküvői ruháját felvenné, megfürdik egy kád tejben.

Németországban az esküvőt megelőző éjszaka – a Polterabend (legénybúcsú) keretében – tányérokat és tálakat törnek össze, mert úgy vélik, hogy ez szerencsét hoz a menyasszonynak. A törmelékek összetakarítása a fiatal házas jelöltek feladata. Az esküvő után rizst szórnak az ifjú párra. Azt mondják, hogy annyi gyereke lesz az újdonsült arának, ahány szem rizs akad meg a hajában.

Egy régi svéd szokás szerint a menyasszony az esküvőjén nem kötötte meg a cipőfűzőjét, hogy a szülése könnyű legyen. Előtte pedig a jobblábas cipőjébe a mama egy aranypénzt, a ballábasba a papa egy ezüstpénzt tett, azt szimbolizálva ezzel, hogy sohasem fog pénz nélkül járni.

Skóciában az esküvő előestéjén az ismerősök összegyűlnek a menyasszony körül, és segítenek neki a hagyományos menyasszonyi lábmosásban. Az esküvő után a templom

ajtájára kifeszített szalagot a menyasszony apja elvágja, ezzel jelezvén, hogy mostantól a lánya önállóvá vált.

Törökországban, ha a vőlegény sokat mosolyog az esküvőn, az első gyerek lány lesz. Akinek sikerül elkapnia a menyasszony által eldobott kandiscukrot, ha még egyedülálló, rövid időn belül házas lesz. Hogy nagy legyen a gyerekáldás, az esküvő után a vőlegény szülei diót és szilvát dobálnak a menyasszony felé, amit az ifjú asszony a szoknyájába tesz.

Brazíliában, ha a menyasszony közvetlenül a vizes edényből iszik, az esküvőjén esni fog az eső. Mexikóban, ha az esküvő éjszakáján esik az eső, a menyasszony házassága során gyakran fog sírni. Oroszországban, ha esik az esküvőn, az ifjú pár gazdag lesz. Törökországban, ha a menyasszony fazékból vagy lábasból eszik, az esküvője napján esni fog. Tajvanon, ha egy lányt többször felkérnek esküvői nyoszolyólánynak, ránézve rosszat jelent.

A kínai esküvői szokások szerint: az esküvői ruhák pirosak, sárgák vagy fehérek, náluk a fekete, a kék vagy a szürke esküvői ruha balszerencsés házasságra utal. A menyasszony az esküvői ünnepség alatt legalább háromszor megváltoztatja öltözékét. Az esküvői vacsorán kilenc fogásból álló ételt szolgálnak fel. Nem ajánlják a házasságot az azonos családnévűeknek, és azt sem tartják jónak, ha a házasulandók közötti különbség három vagy hat év. Hogy a házasság szerencsés legyen, s hogy első gyerekként fiú szülessen, nem árt, ha a vőlegény Sárkány jegyű és nászéjszakája előtt körbefordul a nászágyon.

Az ortodox zsidó esküvők elmaradhatatlan eseménye a tradicionális pohártörés. A hagyományos magyarázat szerint a pohártörés a szertartás társadalmi eleme, eredete a talmudi időkbe nyúlik vissza, amikor Mar de-Rabina rabbi arra lett figyelmes, hogy tanítványai túlságosan frivollá váltak a fia esküvőjén. A legenda szerint kezébe kapott egy drága poharat, és a földhöz vágta. Ez kijózanító hatással volt a vendégekre, és világosan megüzente számukra, hogy az ünnepségen mindig áhítattal és alázattal kell viselkedni. Egy másik magyarázat szerint még a boldogság perceiben is kell egy kis szünetet tartani, és megemlékezni a Jeruzsálemi Templom lerombolásáról. Az összetört pohár minden jelenlevőt arra emlékeztet, hogy a világ tele van tökéletlenséggel, és parancs mindenkinek, hogy vegyen részt a világ megjavításában.

A pohártörésnek babonás gyökerei is vannak. A Közel-Keleten a pohár- vagy tányértörés megszokott viselkedés volt, melynek mágikus erőt tulajdonítottak, és a démoni erők, valamint a rossz kívánságok szétzúzását szimbolizálta.

Sri Lankai szokás, hogy az esküvő napján a menyasszony és a vőlegény egy pohár vízben fehér virágokat – a legtöbbször jázminokat – visznek magukkal a templomba, amittől bőséges gyermekáldást és vagyonosodást remélnek.

Mexikóban egy ékszerekkel vagy gyöngyökkel kirakott madzaggal fogják körül a menyasszonyt és a vőlegényt, amikor kimondják az igent, ezzel szimbolizálva az egyesülésüket.

A Fülöp-szigeteken nem szabad a menyasszonynak felpróbálnia ruháját az esküvő napja előtt, mert az esküvője nem lesz sikeres. Az esküvő napja előtt a fiatal párnak kerülniük kell a hosszú vezetést, vagy utazást. A filippinók úgy vélik, papucsférj lesz abból a vőlegényből, aki az esküvői ceremónia során a menyasszonya előtt ül. Ha a menyasszony azt akarja, hogy férje minden szeszélyét viselje el, az oltár felé menet vőlegénye lábára kell lépnie. Az esküvő alatti eső a fiatal házások jólétét és boldogságát jelzi előre. A rizs-konfetti egész életükben szóló jólétet és egészséget jelent, ha valamit eltörnek az esküvői fogadáson, az ugyancsak jó szerencsét jelent az ifjú párnak. Ugyanakkor balszerencésnek tartják, ha két testvér ugyanabban az évben házasodik meg. Az esküvő során, ha kialszik egy gyertya azt jelzi, hogy a kialvó gyertya előtt ülő fog előbb távozni az élők sorából.

A Fülöp-szigeteken esküvői ajándékként éjjeli edényt, vagyis bilit adni, jó szerencsét hoz a fiatal házások számára. Viszont a kések és más éles tárgyak esküvői ajándékként rossz választásnak számítanak, mert ezek a házasság felbomlását okozhatják. Az első ajándékot, amelyet a menyasszony kibont, feltétlenül használnia kell. Mindent, amit a menyasszony ajándékai kibontása közben mond, meg kell ismételnie a nászéjszakáján. A szalagokat, amelyekkel átkötötték az ajándékot, el kell tenni egy műcsokor készítéséhez az esküvő (az ezüst, vagy aranylakodalom) megismétléséhez. Annak, aki a harmadikként kibontott esküvői ajándékot adta, hamarosan gyereke fog születni.

Az olasz esküvőkön még ma is sokfelé dívik, hogy minden vendég öt darab cukorral bevont mandulát kap emlékbe, melyek az egészséget, a termékenységet, a jó módot, az örömteli és a hosszú életet szimbolizálják. Arra a kérdésre, hogy miért pont mandulát osztogatnak, egy görög legenda adja meg a választ. Élt egyszer egy fiatalember, akit Démophónnak hívtak, és beleszeretett Phülliszbe, a trák hercegnőbe. Már elrendezték az esküvőt, amikor Démophón megtudta, hogy meghalt az apja, és ezért Athénbe kell mennie a temetésre. Megígérte, hogy néhány nap múlva visszajön, azonban csak három hónap múltán nyílt erre lehetősége. Ekkorra viszont Phüllisz már biztos volt benne, hogy sohasem látja többé a szerelmét, ezért egy fára felakasztotta magát. Az isteneket meghatotta a leány szeretete, és mandulafává varázsolták. A csalódott Démophón, kinyilvánítva halhatatlan szerelmét, áldozatot ajánlott fel a mandulafának. Ennek hatására a fa virágba szökkent. Innen ered, hogy a mandula a szenvedélyes fiatalságot és a halhatatlan szerelmet szimbolizálja.

Egy másik – ennél pragmatikusabb – magyarázat a római természettudós, id. Pliniusé, aki halála előtt három évvel i.u. 76-ban megállapította, hogy a magas kalóriájú olajos

magvak – köztük a mandula – lelassítják az alkohol felszívódását, és ezáltal megakadályozzák a vendégek gyors lerészegedését.

ESŐ ■ Valaha az esőt az istenek könnyének tartották, ezért tartós szárazság idején varázslással próbálták sírásra készíteni az eget. Az esőcsinálók nagytekintélyű emberek voltak, és ha a tevékenységük nem járt eredménnyel, a törzsük feláldozta őket. A magyarok a szárazságot a boszorkányoknak tulajdonították, akik a fülükbe dugták az eső kulcsát.

A néphit úgy vélte, ha aszály idején megöntözik egy részeges ember sírját, akkor esni fog, ugyanezt várták el, amikor hat lánnyal húzatott ekével szántották fel a patak medrét. Egyéb esőkeltő mágikus praktikát is ismertek. Nagy szárazságkor az eső fakasztáshoz hatásosnak vélték: a hangos harangozást; szűzlány kútba eresztését; meztelen lány felöltöztetését virágokkal; aratáskor, egy kalászkoszorús lány leöntését vízzel; kavicsok vízbe dobását.

Számtalan megfigyelést jegyeztek fel, amelyekből az eső jöttére, vagy elmúltára lehetett következtetni. A németek szerint: a reggeli esőt, délutánra jó idő követi; ugyancsak jó idő várható a délelőtti eső után, ha reggel egy öregasszony köszörüli a torkát. Ha süt a Nap, és az eső is esik, akkor méreg fog hullani az égből, egy másik változat azt mondja, veri az ördög a feleségét. Az oroszok úgy vélik, hogy ha esik az eső, amikor az ember valahonnan távozik, egy napon oda vissza fog térni. Az afgánok a kopasz embernek javasolják, hogy takarja be a fejét, mert különben elered az eső. Az afgán álmoskönyvben, ha az ember halottal álmodik, eső lesz.

Egy sor állat remekül prognosztizálja az esőt. Például esőt jósolnak: a réten nyugtalanul, mohón legelő állatok; a levegőt szaglászó és az orrukat nyalogató tehének; a homokba hempergőző kutyák; a vízparton sétáló varjak; a szórtlan fülemüle; a nyüzsgő hangyák. Ha úszás közben verdes a kacska a szárnyával, akkor is esőre lehet számítani.

Nagy valószínűséggel eső lesz; ha a macska szorgalmasan mossa a füleit; ugyancsak esni fog; ha a macska bármelyik napon folyamatosan kifelé néz az ablakon. Walesben, ha egy macska szemének a pupillája kitágul, esni fog az eső. A muszlimoknál a közelgő eső jele, ha egy macska a mekkai szent Kába kő felé néz, és előrenyújtva tartja fejét és mellső lábait. Ha macska a fülei mögött mossa magát, akkor is eső lesz, legalábbis ezt az angolok figyelték meg. Ugyancsak angol babona szerint, ha a macska mind a négy lábát maga alá húzza alvás közben, csapadékosra, hidegre fordul az idő.

A macskákat nemcsak jóslásra, hanem esőkeltésre is felhasználták. A Thaiföld északkeleti részén található Korat fennsíkon élő – színükkel az esőfelhőkre emlékeztető – kékes-szürke színű macskák (Korat macskák) elmaradhatatlan "kellékei" voltak az esőért fohászoló szertartásoknak.

Zivataros, rossz idő várható: ha a róka hangosan tutul; ha a kutya rejtekhelyre bújik; ha a kecske szüntelenül mekeg, vagy az akolban bújik meg; ha a disznó turkál a moslékban; ha a szamár hol búslakodik, hol vígan ugrándozik, vagyis kiismerhetetlenül viselkedik; ha az emberek ingerültek, hasogat a fejük, lüktet halántékuk, úgy érzik, hogy a szemük kiugrik a helyéből, és fájnak ízületeik.

Hamarosan zivatar lesz: ha a szamár ordítózni kezd; ha a disznók visongva jönnek haza a rétről. Ez utóbbi jelenséget Ázsiában figyelték meg. Egy tapolcai szólás-mondás szerint, ha asszony hajtja haza a lovat, megered az eső.

Az időjós növények közül, esőt jeleznek: a megduzzadó zuzmók; a felpattanó jerikói rózsák; sok-sok növény virága pedig nem nyílik ki eső közeledtével.

Népi időjárás-megfigyelők szerint: eső lesz, ha nagy a harmat, vagy az erdő sötétebb a megszokottnál; ha közelebb látszanak a hegyek, ha hajnalban sok felhő tornyosul az égen; ha a kéményből lecsapódik a füst; ha a felhő alól kisüt a nap; ha az ember levert, aluszékony, sokat ásítózik, fáj a tyúkszeme vagy viszket a füle és ingerlékenyebb a megszokottnál. A Margit-napi esőcseppek, tizennégy napig cseperegnek; ha Katalin locsog, karácsony kopog. Ha Medárd napján esik az eső, akkor negyven napig fog zuhogni. A németalföldiek a július 27-éről mondják azt, hogy "hétalvónap", amely hasonló jelentésű, mint nálunk a Medárd, vagyis, ha ezen a napon esik, akkor hetekig fog esni az eső.

Álomban megázni, megszabadulást jelez a problémáktól és nehézségektől, de termékenységet és megújulást is szimbolizálhat. Látni, amint esik az eső, és közben hallani az esőcseppek koppanását, megbocsátást és jóindulatot jelent. Ablakon át nézni az esőt, a spirituális gondolatok és megérzések tudatosulását mutatja, olykor szerencsét és szerelmet is jelképez.

ÉTELEK ■ Lásd: karácsony, kínai újév, konyha, szilveszter, újév

ÉTKEZÉS ■ Az evés az ember egyik legelemibb életszükséglete, az éhség jelzi a táplálékhiányt, az étkezés kielégíti a test energiaigényét. Minden korban nagy nyomorúságot jelentett, ha nem volt mit enni. Éppen ezért az ókori társadalmakban az éhség csillapítása a legnagyobb jótéteménynek számított. Jézus is ügyelt arra, hogy a vele lévők ne szenvedjenek hiányt, az őt hallgató ötezer embert pedig megvendégelte. Nem véletlen az sem, hogy az Ószövetség várakozásának megfelelően, az Istennel való túlvilági együttlétet messiási lakoma keretében képzeltek el.

A teremtéstörténet szerint az ember kezdetben csak növényi eledelt fogyasztott; hasonlóképpen az állatok is növényevők voltak. A Paradicsomban hangzik el az első ételtilalom: az ember nem ehet a jó és a rossz tudásának fájáról. Ennek a parancsnak a megszegésével megromlott az ember kapcsolata teremtő Istenével. Bár Ábel áldozata

állatáldozat volt, és ez az állat elfogyasztását is feltételezi, és az özönvíztörténet héber változata is számol az áldozati állatokkal, csak a nóéi törvények között jelenik meg az állatok megevésének a megengedése.

Természetesen hasonló jellegű tilalmak, előírások a többi világvallásban, sőt a törzsi vallásokban is megtalálhatók. Részben az eltérő vallási tanítások, részben az élelem megszerzésével, elkészítésével, az étkezés mikéntjével, továbbá az elfogyasztott ételekkel kapcsolatban kialakult hiedelmek, valamint az egyes közösségek másfajta szocializációja okán az étkezési szabályok, szokások a világ különböző részein igencsak változatos, színes képet mutatnak.

A muzulmán hitű országokban tilos a disznóhús fogyasztása, de más húsféle visszautasítása sértésnek számít. Vendégségben előfordul, hogy a házigazda a legfinomabb falatot kézzel veszi ki a tálból, és teszi a vendég szájába. Ez náluk a megtiszteltetés jele. Az arabok evés közben csámcsognak, szürcsölnek, böfögnek, utalva ezzel az étel finomságára. Bármennyire is ízlik, udvariatlanság valamennyi ételt megenni a tényérről.

Az iszlám országokban – de a többségében hindu Indiában is – a jobb kéz a tiszta kéz. A bal a tisztátalan, ezért tilos ételt érinteni, vagy megfogni bal kézzel. Távol-Keleten a rizst az utolsó szemig el kell fogyasztani, evőpálcikát rizsbe szúrni tilos, az ételek ízletességét ugyancsak böfögéssel jelzik.

Sri Lanka lakói szerint a főtt étel elfogyasztása után – anélkül, hogy vizet ivott volna az ember – nem szabad rögtön elhagyni a házat, mert a rossz szellemek könnyen a hatalmukba keríthetik az illetőt.

A burmaiaknál kerülendő a lábas ütögetése az ételszedéshez használt merőkanállal, mert ez számukra olyan, mintha a szüleik fejét ütnék meg. Nem szerencsés továbbá két lábas vagy serpenyő fedőit összeütni, mert az embert megmarhatja egy tigris.

Az indonézok mindenkit óva intenek attól, hogy a rizst lapos tálcáról egye, mert aki megsérti ezt a szabályt, durva elutasításra számíthat. Nem ajánlott az asztal sarkánál ülve enni, ez ugyanis családi vitákat, sőt a házasság felbomlását okozhatja. Aki az ajtóval szemben ülve eszik, nehezen talál magának partnert. Nem illik az öregebbek előtt elkezdni az evést, mert balszerencsét jelent. Sikertelenség, kudarcok sorozata vár arra, aki ékezés közben sugdolózik, vagy hangosan énekel. A gyerekeknek nem szabad evés alkalmával helyet cserélniük, mert anyjuk vagy apjuk helyébe mostoha szülő lép. Ha a gyerekek szeretnének a tengerentúlra utazni, sok csirkeszárnyat kell enniük.

A thaiaknál nem szabad: az idősebbek előtt elkezdni az étkezést, ugyanis az ilyen ember a következő életében kutyaként fog megszületni; a szülőnek a gyermek által meghagyott ételt megennie, mert gyereke haszontalan lesz; az esti étkezésnél az összes rizst megenni (egy keveset kell hagyni a ház szellemeinek); a kihűlt rizst forró rizzsel enni (aki így tesz, a következő útja során könnyen eltévedhet); rizs nélkül fogyasztani az

ételt, mert angolkórt okoz. Thaiföldön tilos: a szerzetesnél előbb hozzáfogni az evéshez, a szabály ellen vétőt ugyanis megszállja a gonosz; más ember ételét engedély nélkül elfogyasztani, mert ez a torok gyulladását okozza; influenza idején kukoricát enni, mert felszökik tőle a láz; tojást ennie annak, aki előtte megvágta magát, mert sérülése rosszabbá válik. Aki: csirkelábat eszik, elromlik a kézírása; teknősbékát fogyaszt, lassú lesz a járása; kutyahúsból eszik, a kutya szelleme eluralkodik rajta. Ha a fiatalasszony csiliszószot fogyaszt tálból, gyermekének megduzzad az ajka.

A vietnamiak mielőtt leülnek az asztalhoz enni, az őseik fényképét tartalmazó házi oltárra ételt tesznek, mert azt gondolják, hogy az elődeik velük együtt esznek. Sohasem szolgálnak fel egy tál rizst és egy evőpálca szettet. Mindig legalább két személynek terítenek. Egy tál a halottnak dukál. Rossz néven veszik azt, ha az evőpálcikákat az idegen megérinti, vagy bárki fölösleges zajt csap velük. Illetlenség náluk másnak foggpszkálót adni.

Az üzbégeknél nem szabad elkezdni addig az evést, amíg másokat meg nem kínált az ember. A törököknél először az idős emberek ülnek az étkezési asztalhoz, mert különben az étel nem válik hasznukra. Nem szabad keresztbevetett lábakkal enni, mert ezt tiszteletlenségnek tartják az asztallal szemben, és az éhezés előjelének tekintik. A magyarok pedig azt mondják, nem illik evés közben olvasni, mert az ember megeszi az esztét, aki viszont terítetlen asztalon eszik, megkopaszodik. Az olyan emberről, aki akkor érkezik látogatóba, amikor a háziak éppen hozzákezdenek az étkezéshez, azt tartják, hogy az illetőt nagyon szereti az anyósa.

A lengyeleknél ugyancsak nem szabad étkezés közben beszélgetni, valamint az elfogyasztott feketekávék számát számlálni. Bizonyos napokon nem ajánlott egyes ételeket fogyasztani, a családi béke és megőrzése céljából. Ha vendég érkezik a házhoz, egy-egy kis kupac zabot tesz a házigazda asztalának négy sarkára, jelképesen azt kívánva ezzel, hogy a háziaknak mindig legyen kenyerük, legyen mit enniük.

Afrikában nem helyeslik az éjszakai étkezést, azt mondják, hogy aki sötétben eszik, a gonosszal étkezik. A zömében muszlim lakosságú zanzibáriaknál nem lesz szerencséje annak, aki asztali áldás nélkül eszik, ráadásul az étel sem lesz elegendő számára, nem fog jóllakni. Aki sétálás közben édességet fogyaszt, azt magával viszi a gonosz. Aki közvetlenül a lábasból eszik, annak az esküvőjén zuhogni fog az eső.

Többfelé érvényes szabály, hogyha az asztalra tett villa ágai felfelé állnak, nem szabad kést tenni az ágai közé. Az előírás megszegője veszekedni fog az asztaltársával, ha pedig egyedül étkezik, azzal, akivel a legközelebb fog enni. Ha a vendég az evés befejezése után a kést és a villát egymáson keresztbe fektetve hagyja a tányéron, azt jelenti, hogy az étel pocsk volt, és balszerencsét kíván a szakácsnak.

A magyarok azt mondják, nem szabad a lánynak fakanállal ennie, mert sokbeszédű, pletykás nő lesz az anyósa; ha merőkanálból kóstolgatja az ételt, akkor még verésre is

számíthat tőle. A magyar és a török néphitben egyaránt megtalálható az a hiedelem, miszerint, ha egy lány lábasból vagy a lábas fedeléről eszik, nem fogják észrevenni a fiatalemberek.

Ha az ember étkezés közben megharapja a nyelvét, az azért van, mert nem sokkal előtte hazudott. Az afgánok szerint viszont az harapja meg a nyelvét evés közben, akiről a háta mögött rosszat mondanak, aki ellen intrikálnak.

Sri Lankán, aki étkezés közben nyugat felé vagy kelet irányába néz, jó szerencsében részesül. A koreaiak szerint, aki étkezés után rögtön aludni tér, tehénné változik. Aki osztrigát akar enni, tudnia kell, hogy csak olyan hónapban szabad ennie, amelyekben "r" betű van. Az oroszoknál, ha egy légy repül a levesbe, ajándékot vagy élvezetet jelent, de az is jó szerencséivel kecsegtet, ha összetörik a tál.

Aki egymagában eszik álmában, anyagi veszteségre, magányra és depresszióra számíthat. Ez elutasítottságot, kirekesztettséget, a családi vagy társadalmi kötelékek elvágását is jelentheti. Az ilyen ember az evéssel pótolja a társaságot, és az étkezés biztosítja a jó közérzetét.

Ha viszont az alvó személy társaságban étkezik, sikeres vállalkozásra, jó befektetésre és vidám hangulatra számíthat.

Ha az evésről álmodó éhes marad, az illető kielégítetlen szellemi szükségleteiről, és vágyairól árulkodik. Az élelem szeretetre, barátságra, ambícióra, szexre vagy élvezetre utalhat.

Aki azt álmodja, hogy elveszik előle az ételt, mielőtt befejezte volna az evést, vitákra számíthat a beosztottjaival, illetve azokkal, akik tőle függenek.

Ételről álmodni, fizikai és érzelmi táplálékot és energiát jelez. A különböző ételek a gondolatok széles körét szimbolizálhatják. A gyümölcs általában az érzékiséget jelképezi, a fagyasztott ételek az álmodó hideg érzelmeiről, kimért modorról árulkodik. Bizonyos ételek fogyasztása olyan a tulajdonságokra utalhat, amelyek hiányoznak az emberből. Aki álmában élelmet halmoz fel, valószínűleg fél az ínségtől, a nélkülözéstől. Azt is jelentheti, hogy meg van elégedve azzal, amit elért.

EVŐESZKÖZ ■ Lásd: étkezés, evőpálcika, kés, villa, kanál

EVŐPÁLCIKA ■ Az evőpálcikák Kelet-Ázsia – pontosabban a négy „evőpálcika ország”: Kína, Japán, Korea és Vietnam – hagyományos evőeszközei. (Thaiföldön – miután V. Rama király a 19. században bevezette országában a nyugati evőeszközök használatát – ma már csak a levest és a tésztákat eszik pálcikákkal.)

A bambuszból, fából, elefántcsontból és nemes fémekből készült pálcikákat már kb. háromezer éve, a Shang-dinasztia korában használták. Innen terjedtek el Ázsia távol keleti részein, ahol nem esznek késsel és villával, csak a levest – és az olykor tányéron

szervírozott rizst – fogyasztják a kínaiak az erre a célra készített lapos porcelánkanállal. Japánban viszont még a leveshez sem használnak kanalat, a levét megisszák a csészéből, a benne úszó zöldségarabokat pedig evőpálcával szedegetik ki.

Az evőpálcikák használatának bevezetésekor a kínaiak azt mondták róla, hogy a harcos helyébe, tudós lépett. A kínai evőpálcikák hosszabbak és tompábbak, mint a rövidebb és karcsúbb japán pálcikák. A vietnamiak evőpálcikája a kínaiakéhoz hasonló, többnyire fából vagy műanyagból készül. A koreaiak rozsdamentes acél evőpálcikával esznek, a kínaiak bambuszból vagy lakkozott fából készülttel. Az éttermekben natúr fapálcikával vagy műanyag pálcával szervíroznak. Luxus célokra még aranyból, ezüstből, jáde kőből, elefántcsontból is készítenek pálcákat. Régen a kínai előkelőségek körében ezüst pálcikákat használtak, mert úgy tartották, hogy ezek az ételben lévő mérgek (mérgező fém-oxidok) hatására feketévé színeződnek.

Az evőpálcikákat hagyományosan a jobb kézben kell tartani, de ma már a balkezes pálcikahasználat is elfogadott. Evés közben viszont a kézfejnek végig felfelé kell néznie, mert súlyos illetlenségnek számít, ha a pálcikát fogó kéz tenyere mások számára látható.

Különösen a kínaiak használják boszorkányos kezűgyességgel az evőpálcikákat, azt mondják, hogy a pálcikák megmozgatják, és összhangra készítenek az ujjakat, a kart, a vállat és a csuklót, ezáltal ingerlik az akupunktúrás pontokat, amelynek hatására élénkül az agyműködésük, megőrzik egészségüket. A rizst Kínában, Japánban és Vietnámban egyaránt csészében szolgálják fel, és evés közben teljesen elfogadott, ha a rizst, a csészét a szájukhoz emelve, az evőpálcikák segítségével kotorják a szájukba. Ugyanez Koreában nagyfokú modortalanságnak számít, a teljes igazsághoz viszont az is hozzátartozik, hogy náluk elég ragacsosra főzik a rizst.

Tilos evőpálcikával mutogatni, levegőben rajzolgatni, ételt kevergetni, a tányéron vagy az asztalon dobolni, az étel fölött körözni, keresni vele a megfelelő falatot, közelebb húzni segítségével a csészéket. Nem illik marokra fogni, nyalogatni, ételt piszkálgatni, hadonászni, ételbe beledöfni. Ugyancsak illetlenség a közös tálból saját pálcikával kivenni az ételt. Ha nincs az asztalon külön erre a célra szolgáló evőeszköz, akkor az evőpálcika nem használt, vastagabbik végével kell kivenni az ételt. A tányérból vagy csészéből kivett falatot nem illik oda visszatenni. Az evés végén a pálcikákat a tányérba vagy a csészébe kell helyezni, de a legjobb, ha használat után mielőbb eltávolítjuk azokat az asztalról.

A japánoknál is illetlenség evőpálcikát az ételbe szúrni, különösen a rizsbe, mivel ez csak a gyászszertartásokon, az oltáron elhelyezett rizs esetében szokás. Ebből eredően, ha valaki egy tál rizsbe evőpálcikát szúr, az a halálra enged következtetni.

Koreai babona szerint az a lány, aki a végéhez vagy a hegyéhez túl közel fogja az evőpálcikát, soká fog férjhez menni. Kínában úgy tartják, hogy aki nem „párhuzamosan és elvágólag” rakja a pálcikákat a terített asztalra, biztos, lemarad valamilyen járműről. A

keresztbe rakott és a leejtett evőpálcika balszerencsét jelent. A fiúgyermek reményében az ifjú házasoknak evőpálcika készletet szokás ajándékozni.

ÉVSZAKOK ■ Az évszakok változásának alapvető oka, hogy a Nap körüli keringése során a Föld forgástengelye nem merőleges a keringési pályája síkjára (ekliptika), hanem ahhoz képest 23,5 fokos szöveget zár be. Ez azt jelenti, hogy amikor a forgástengely északi pólusa van közelebb a Naphoz (a tavaszi és az őszi napéjegyenlőség között), akkor a Nap hosszabb ideig tartózkodik a horizont fölött, és magasabbra emelkedik az égen. Ennek következtében több ideig ontja sugarait, és magasabbról süt, ezért az adott terület több meleget kap. A legnagyobb delelési magasságát a nyári napforduló napján, június 22-én éri el, ilyenkor nyár van az északi féltekén. Szeptember 22-ével megfordul a helyzet, innentől kezdve a déli félteke kap több napsugárzást. Miközben nálunk egyre kevesebbet süt a Nap, és csökken a hőmérséklet, a déli félgömbön folyamatosan melegszik az idő, és december 22-én beköszönt a nyár, mely március 21-éig, a tavaszi napéjegyenlőség napjáig tart. A Nap látszólagos éves járásának, a különböző földrajzi szélességeken elhelyezkedő megfigyelők más és más módon lesznek tanúi. A póluson tartózkodók számára a Nap majdnem fél évet van a horizont felett, és közel ugyanennyit alatta, azaz a sarkokon fél évig tart a nappal és újabb fél évig az éjszaka. Bár csillagászati értelemben négy évszak van, az évnek a tavasz, nyár, ősz, tél felosztása elsősorban a mérsékelt égövre jellemző.

A trópusi régiókban megszokottabb esős (monszun) és száraz évszakraól beszélni, mert a csapadék mennyiségében jóval nagyobb az eltérés, mint az átlaghőmérsékletben. Két évszaktól áll az év a sarkkörökön túli területeken is, a rövid nyarat hosszú és hideg tél követi. Az ősi Egyiptomban három évszakra osztották az évet: a Nílus áradásának évszakára, az ár levonulásának, megszűnésének évszakára, és a termés betakarításának meleg idővel jellemzett évszakára. Észak-Ausztrália őslakói, valamint India egyes törzsei pedig hat évszakot tartanak számon.

Az egyes évszakok kezdetének időpontja még a mérsékelt égövi területeken sem egységes, a csillagászati, meteorológiai szempontok mellett ebben a helyi hagyományok is szerepet kapnak. Az Amerikai Egyesült Államokban az évszakok kezdetét a napfordulók és a napéjegyenlőségek időpontjai határozzák meg. Az Egyesült Királyságban a hagyományok szerint az évszakok hét héttel korábban kezdődnek: a tavasz Gyertyaszentelő napján, a nyár május 1-jén, az ősz augusztus elsején (Aratás ünnepe), és a tél a Mindenszentek napján. Apró eltéréssel – a tavasz kezdetét február 1-jén ünneplik – az ír kalendárium is ugyanezt a beosztást használja. A meteorológusok átlaghőmérsékletekre alapozott beosztása szerint a tavasz március, a nyár június, az ősz szeptember, a tél pedig december első napján kezdődik. A koreaiak, kínaiak és a japánok

luniszoláris kalendáriumaiban az évszakok úgy lettek meghatározva, hogy a napfordulók és a napéjegyenlőségek pontosan az évszakok közepére esnek.

A görög mitológiában az évszakok rendszeres változásait a természet rendjének istenasszonyai, a Horák személyesítik meg. Homérosz szerint a növényi természet és termékenység istenasszonyai, és Zeusz szolgálóiként ők nyitják és zárják az ég kapuit. A görög költő Hésziodosz (i.e. 8. sz.), aki Zeusz és Themisz lányainak tartja őket, már hárman vannak, és a mezei munkák őrei. Neveik: Eunomia (törvényesség), Diké (igazságosság) és Eiréné (béke). Számuk a rómaiaknál éri el a négyet, innentől kezdve a művészeti alkotásokon a négy évszakot megszemélyesítő, lebegő lényekként jelennek meg.

A négy évszak jelképezi a négy napszakot: a tavasz a reggelt, a nyár a delet, az ősz az estét, a tél az éjszakát. A négy évszak négy korszaka: a tavasz az aranykor, a nyár az ezüstkor, az ősz a bronzkor és a tél a vaskor. Tavasszal köt házasságot a fény a káosszal, a nyárban formát ölt az anyag, az őszben megjelenik a halál, a téiben megszületik a remény.

Az indiaik szerint a hónapok és az évszakok kezdetét az istenek irányítója, az eget és a földet bevilágító Varuna állapította meg. A kelták képzetében, jóságos főistenük, Dagda gyönyörű hárfajátékának hangjaira köszöntöttek be az évszakok. Amikor a lantján csodálatosan játszó görög Apollón mély húrokat pengetett, a telet idézte meg, a magas húrok hangjai a nyarat hívták, és amikor hangszerét dúr hangnemben szólaltatta meg, a világmindenség tavaszra hangolódott.

A három évszakot jól példázza Démétérnek, a görög mitológia „zöldellő, terméshozó, a paraszti munkát segítő” kegyes istennőjének a története. A mítosz elmeséli, miként rabolta el leányát, Perszephonét Aidész, az alvilág ura, hogy arra kényszerítse, legyen a felesége. Amíg Démétér lánya elvesztésén kesergett, a földet szárazság, éhínség sújtotta, kiszáradtak a növények, sivatagossá vált a táj. A lányát sirató anya láttán, Zeusz megparancsolta, adják vissza neki Perszephonét. Aidész nem akarta végleg elveszíteni új feleségét, s hogy emlékezzen rá, megkínálta búcsúzóul gránátalmaggal. A megállapodás szerint Perszephoné az év kétharmadát Démétérrel tölthette, az év egyharmadát pedig Aidésszel. Amikor anyjával volt kivirult a természet, virágba borultak és gyümölcsöt hoztak a fák, gabonát érleltek a kalászkok, amikor Perszephoné Aidésznél tartózkodott, a természet mintha meghalt volna, csak arra várt, hogy mikor virulhat ki újra.

Kínában a tavasz, az emberszeretetet, a nyár az illemtudást, az ősz az igazságosságot, a tél a bölcsességet szimbolizálja. Némely mítoszban a szélsőséges hidegben vagy az elviselhetetlen nagy hőségben a gonosz munkálkodik, a finom, langy melegben, amikor permetező esőzések áztatják a földet és nyílnak a virágok, a jóság valósul meg. A 13. századból, ismeretlen szerzőtől fennmaradt, Verses Eddában, amíg a

nyár atyja, gondtalanul él, addig a tél atyja hideg, rideg akár a szél. A tél atyjának fia, pedig kegyetlen és gonosz.

A tél és a nyár közötti évszak, a tavasz, beköszöntét sok kultúrában szertartásként ünneplik meg. Jöttére kezdődik el a földművelők aktív munkálkodása, az állatvilágban, számtalan faj ekkor ébrednek téli álmából, hogy aztán az elkövetkezendő hetekben szaporodjon.

A népi hiedelem feltételezi, hogy az első tavaszi virág megpillantásának időpontját, attól függően, hogy erre a hét melyik napján került sor, előrejelzésként lehet értelmezni. Tavaszi virágot megpillantani hétfőn jó szerencsét; kedden jelentős erőfeszítések árán elért sikert; szerdán házasságot jelent; csütörtökön alacsony jövedelemre figyelmeztet; pénteken jómód ígéretét jelzi; szombaton balszerencsés jel; vasárnap viszont hetekig tartó jó szerencse előjele.

Az algonkin indiánok mítoszában a menyét, segítőtársaival egy rést vágott az égen, amelyen beáramlott a meleg, ennek hatására beköszöntött a nyár. Az elmúlást idéző ős első napján, ha az ember elkap egy hulló falevelet, egész télen nem fog megfázni. Noha a telet a karácsonyfa és a hóember jelképezi, mint a rossz időt hozó évszakot, az emberek haragosnak, átkosnak tartják.

EZÜST ■ Lásd: ékszerek

FÁCÁN ■ Lásd: kilenc

FAGYOSSZENTEK ■ Pongrác (május 12.), Szervác (május 13.) és Bonifác (május 14.), vagyis a fagyosszentek meglehetősen rossz hírben állnak, ugyanis azt tartják róluk, hogy a fokozatosan melegedő idő után újra visszahozzák pár napra a hajnali fagyokat, ami egyetlen tavaszi növénynek sem kedvez.

A hagyomány szerint az i.u. 3-4. században élt három szentéletű férfi a keresztény hitéért halt mártírhalált, míg más források szerint a három szent azért fagyott halálra, mert ruháikat a szegényeknek adták. Bár – Pancratius, Servatius és Bonifatius néven – Dél-Németországban is fagyos időt hozókként tartják számon őket, egyes kutatók a fagyosszenteket magyar szenteknek nevezik. Némiképp emellett szól, hogy a magyar néphit számos legendát ismer a három férfiról: ezek szerint Pongrác kánikulában, a subájában megfagyott, Szervác a Tisza közepén víz nélkül megfulladt, Bonifácot pedig agyoncsípték a szúnyogok. Mivel ezért ők haragszanak ránk, bosszút esküdtek ellenünk, és évről évre visszajárnak, hogy tönkretegyék a termést. Fagyot ráznak, letarolják a veteményt, megdermesztik a földet, sok fájdalmat okozva ezzel az embereknek.

A fagyosszentekkel kapcsolatos néphit egyáltalán nem alaptalan, ugyanis május elején nagy a valószínűsége a sarkvidéki hideg légtömegek betörésének a Kárpát-medencébe, az ezzel járó derült időnek és az erős éjszakai lehűlésnek. A fagyosszentekhez kötődő hiedelem még helytállóbb lesz, ha figyelembe vesszük az 1582-es naptárreformot. Ekkor tértek át ugyanis a ma is érvényes Gergely-naptárra. Akkor a korábbi – még a Julius Caesartól származó – naptár pontatlansága miatt felgyülemlett 10 nap hibát azzal küszöbölték ki, hogy 1582. október 4-e után másnap október 15-ét írtak. Ettől kezdve tehát 10 nappal eltolódtak a dátumok a régi naptárhoz képest. A fagyosszentek időjárás szabálya viszont – Pongráchoz, Szerváchoz, Bonifáchoz kötődve – május 12-14. maradt ezután is.

Gyakran lehet hallani, hogy "korán jöttek az idén a fagyosszentek". Az előbbiek alapján tulajdonképpen május első napjaiban van a rendes idejük. Az éghajlati statisztika is több fagy esetet mutat ki erre az időszakra, és jóval kevesebbet a fagyosszentek tényleges napjaira.

"Sok bort hoz ám a három ác, (Pongrác, Szervác, Bonifác), ha felhőt egyiken se látsz!" – vallja a népi jövendölés. Több hasonló tartalmú rigmus is ismeretes, mint például: "Szervác, Pongrác, Bonifác, megharagszik, fagyot ráz!" vagy "Pongrác, Szervác, Bonifác, Zsófia is lehet gyász!" – ami arra utal, hogy Zsófia napja is hozhat fagyot, ezért egyes vidékeken a Zsófiákat is a rosszemlékű fagyosszentek közé sorolják.

A májusi fagy igen gyakran egy esztendő termését tehetette tönkre, akár országos csapás is lehetett, így érthető, hogy a földműveléssel foglalkozók külön figyelemmel fordultak a jelenség felé. A kalendáriumok bölcsei ezért az alábbi tanácsot adták a gazdáknak: "Szervác, Pongrác, Bonifác, mind a fagyos szentök, hogy a szőlő el ne fagyjon, füstöljenek kendtök!"

Ám nemcsak Pongrác, Szervác és Bonifác május fagyosszentjei. Ugyanis van még egy: Orbán (május 25.), akinek a nevéhez szintén számos népi bölcsesség kötődik. Az orvosokon kívül a szőlősgazdák is figyelték az Orbán-napi időjárást, mert "ha Orbán nevet, a szőlő sír", vagy egy más megfogalmazás szerint: "savanyú lesz a bor, ha Orbán napja esős, édes, ha tiszta az idő." Hosszú távú prognózist mutat az a népi jövendölés, amely szerint "amilyen Orbán napja, olyan lesz az ősz".

FAGYÖNGY ■ A lombos fákon, általában tölgyfán élőködő, bogyótermésű fagyöngy, a kelta hagyomány mágikus erejű növénye. A druidák azért tisztelték, mert hitük szerint a mennyből hullott, s a tölgyfát, amelyen nőtt, az istenek választották ki. A kelta legenda szerint egy zivatarban Taranis, a mennydörgés istene varázsolta egy villámcsapással a tölgyfalombok közé.

A gallok hite szerint a fagyöngy, mágikus holdnövény, védelmez a világi gonoszságok ellen. A kelták a hosszú életű fagyöngynek varázserőt tulajdonítottak, örökzöld leveleiről feltételezték, hogy az örök életet jelképezi. "Holdtölte után a hatodik napon a kelták a fagyöngyöt nagy ünnepélyességgel lehozzák a fáról" – tudósít az idősebb Plinius (23-79), majd így folytatja: "Miután a fa alatt előkészítették a kellő áldozatot és a szent ételeket, elővezették a fehér bikákat, szarvukon koszorúval. Egy fehér ruhába öltözött pap felmászott a fára, és aranyсарlóval levágta a fagyöngyöt, amelyet a lenn állók fehér köpenyben fogtak fel." Aztán leölték az áldozati állatokat, és imát mondtak.

A kelta druidákról fennmaradt ókori beszámolók szerint legfontosabb tennivalójuk a tölgyön élőködő sárga fagyöngy gyűjtése volt. A napfordulók alkalmával arany sarlóval aratták a fagyöngyöt, és ez a rítus a fél esztendő fagyöngyben megtestesült égi királyának (az emelkedő vagy hanyatló félév napistenének) uralma – és élete – végét jelképezte.

A régi rómaiak nemcsak a gonosz elleni védelemre használták a fagyöngyöt, hanem arra is alkalmasnak találták, hogy segítségével megszólítsák a szellemeket.

A germán mitológiában szerencsétlenséget hozó növény is egyben, ezzel oltotta ki az ellenséges Loki a fényesség ifjú isten, Baldur életét.

Az élőködő fagyöngy megfertőzheti a lombos fákat. Az eurázsiai fehér fagyöngy leggyakrabban alma-, nyár-, fűz- és hársfákon, valamint a galagonyákon lelhető fel, de olykor előfordul még az akácfán is. Néhány fa azonban, mint a puszpáng és a bükk, ellenáll neki. A tölgyeken ritkán található, ezért a fagyöngyök közül az ezeken a fákon

nagy gombolyagokban élő hiperparazita a legértékesebb. Erről a fagyöngyről vélik azt már az ókor óta, hogy a fa nemi szerve, és ragacsos nedve pedig a tölgyfa ondója. Ezért, ha a fagyöngyöt levágják, az a fa ivartalanításával egyenértékű.

A fagyöngynek a népi gyógyászat gyógyhatást tulajdonított, vitustánc, nyavalyatörés ellen használták. Varázserejéről feltételezték, hogy véd az ártó szellemektől, boszorkányoktól, a betegségektől, mérgezésektől, sőt a villámcsapástól is, különösen, ha tölgyfán találták, ezt ugyanis szent fának tekintették.

Európa több részén még ma is élő néphagyomány, hogy a nyári napforduló idején fagyöngyöt gyűjtenek, mely összekapcsolódik a kelta papok, a druidák szertartásaiból megmaradt máglyagyújtás szokásával.

Az amulettként az ezüstbe foglalt fagyöngyszemek viselőjének bátorságot kölcsönöznek, ráadásul megóvnak a varázslatok ellen. A házban védelmet nyújtanak a tűz, a zivatar és a villámlás ellen. A fagyöngyből készített kivonat számos betegséget kúrál, ellenszere a mérgezéseknek, továbbá termékenységet hoz. A fagyöngyök termékenységet elősegítő szerként való használata feltehetően Angliából terjedt el egész Európában.

A Szent Iván éjszakáján szedett fagyöngy, feltéve, ha szakszerűen szedték le, azaz leginkább nyíllal lötték le a tölgyfa ágáról, kiváló ellenszer rontás ellen, elűzi a gonosz démonokat. E célból felakasztották a házban és az istállókban. Emellett jószálmot is hozott, ha a párna alá tették, minden zárat kinyitott, és megmutatta a kincs helyét.

A régi Angliában, ha fagyöngy alatt találtak ellenséges harcosok, arra a napra felhagytak a hadakozással. Szerelemgerjesztő hatását kihasználva az angolok, hisznek abban, hogy a mennyezetre vagy ajtófélfára felakasztott fagyöngyág alatti csók megpecsételi a szerelmüket, és ebből házasság lesz. Egyébként, a fagyöngy alatt álló hölgy nem utasíthatja vissza, hogy bárki megcsókolhassa.

Fagyönggyel álmodni örömteli eseményeket és sok boldogságot jelez, de arra is utalhat, hogy az álmodót valaki a környezetében vonzónak találja.

FAHÉJ ■ A valódi fahéj Dél-Indiában és Sri Lanka szigetén őshonos örökzöld, 10-13 méter magas fa fiatalabb ágainak vörösesbarna, papírszerű belső kérge. Rokon fahéjfajtákat találhatunk Indonéziában, Vietnámban és Kínában is. A fahéj évszázadok óta az igazi egzotikus fűszer. Már a bibliai időkben is használták mint illatszert és mint füstölőt, Egyiptomba és Júdeába eredetileg a föníciaiak importálták. Egyiptomban balzsamozó szerként és bűvereje miatt keresték, a középkori Európában vallásos rituálékhoz, ceremóniákhoz és ízesítőszerként használták.

A fahéj a kínai mitológiában az örök élet fája, aki fogyaszt belőle, egy életen át tartó boldogságra számíthat. Nemcsak ételízesítőként ismert, szívesen használják illatósítóként, az orvosok pedig a belőle nyert drogot és illóolajat megfázásra, emésztési

zavarokra és menstruációs problémák enyhítésére ajánlják. A fahéjolaj a férfi nemi szervre kenve erotikus ösztönző szer.

FÁK ■ A fákról szóló hiedelmek már a természeti népeknél kialakultak, hisz a fák az életet, örök fejlődést, az állandó növekedést testesítik meg. A fák jelképezik az idő múlását, az isteneket. Védelmet nyújtanak a veszély ellen, gyógyítják a betegségeket és növelik a termékenységet, magukban hordozzák a férfi és a női jellegeket. Törzsüket a férfi fallosszal, odújaikat a női vaginával azonosítják. Kettős fa esetén az egyik a férfi, a másik a női szellemé, ezért láthatók egymás felé hajló fák, a fiatal szerelmesek sírján. Fákat ültetnek gyermek születésekor és a temetőekben. Egyes eredetmítoszokban az első emberpárt a Teremtő fából készítette.

Az egyik legismertebb fa – a Paradicsom közepén álló életfa – az örök életet, a halhatatlanságot hirdeti. A világfa gyökerei az alvilágból erednek, és az égig nyúlnak. Az égben gyökerező fa, pedig a szellemi alkotóerőt szimbolizálja. Kedvenc jelképe ez a mágusoknak. A tudás fájának gyümölcséből fogyasztott Ádám és Éva.

Apollón, a görög olümposzi isten nemcsak a babérfát kedvelte, de vonzódott a tölgyfához, az olajfához, a ciprushoz, a borostyánhoz is. A csodaszép Adónisz, akinek az anyját az istenek világfává változtatták, egy mirhafa törzséből jött a világra. Egy másik görög istenség, Attisz anyja egy mandula- vagy gránátalmafa gyümölcsétől fogant. A nemzésre képtelen Attisz véréből, miután meghalt, tavaszi virágok és fák fakadtak. A skandináv istenek életre keltettek két fát, a kőrisfából lett Askr, a szilfából pedig Embla, a két első ember. A magyar népmesék gyakori szereplője az égig érő fa, és a hős sokszor egy csodálatos fa tetejére felmászva nyer szabadulást.

Indiában a fákat az istennők inkarnációinak tartják. Ha gyerek születik, a család ültet egy fát a gyerek nevében, mire felcseperedik, a fa is meghozza a gyümölcsét. A városokban a fákat úgy tisztelik, mintha szentélyek lennének, számos fa törzsében megtalálható a három vallás szimbóluma: egy kicsiny kereszt, egy apró hindu templom és egy parányi mecset. Az út menti fákat virágfüzérékkel díszítik fel. Egyesek úgy tartják, hogy a fák a szent Szómának, az istenek eledelének maradékai.

Az írek a fákat mágikus képességekkel, sőt emberi tulajdonságokkal is felruházták, azt gondolták, hogy a fák képesek emlékezni, és megfelelő körülmények között tudnak kommunikálni az emberekkel. Annyira csodálták a fákat, hogy megbüntették azt, aki elfogadható ok nélkül kivágott egyet közülük.

A fákról feltételezik, hogy energiát adnak, gyógyerő lakozik bennük, s hogy titkokat rejtenek magukban. Angliában a szilfát a manókkal társították. A kelták legkedveltebb fája a tölgyfa volt. A nyírfa fehér, mint a világfa. A fűzfa a szomorúság, elmúlás fája. A karácsonykor elégetett kőrisfa szerencsét hoz a családnak. A belőle készült

szerszámokkal keményen lehet dolgozni, s az a kocsi, amelynek tengelyei kőrisből vannak, nagyon gyorsan halad.

A pálmafa a dicsőséget és a becsületet hirdeti, koronája hasonlít a Naphoz. A fügefa a buddhisták szent fája, hiszen Buddha egy fügefa tövében világosodott meg. A görögök akácfából készített amulettet viselnek, fájdalomcsillapítóként a beteg testrészt akácfadarabbal dörzsölik be. A berkenyefából jósolni lehet, és virágzatának főzete gyógyítja a májproblémákat. A hársfa a titkos istenek, a keresztények körében Szűz Mária kedvelt fája. A hársfa alatt alvó személy megálmodja a jövőjét. A pozitív kisugárzású hárs fájából fakanalakat faragnak, bölcsőket készítenek. Mogyorófa vesszőjéből készül a varázslók varázspálcája, mogyoróvesszőt használnak a démonok ellen, vízkereső varázsvesszőként a villás alakú ág a megfelelő. A tiszafa a kelták nagy tiszteletnek örvendő fája, a titkos tudományok és a holtak örökkévalóságának szimbóluma. A legkorábban virágzó mandulafát, a zsidók ébernek nevezik, egyben isten kegyének jelképét látják benne. Mohamed a jó muszlimot pálmafához hasonlította és kijelentette, hogy a faültetés helyettesíti az adakozást. Szavait különösen a törökök fogadták nagy tisztelettel, akik – miután áttértek az iszlám hitre – fákat ültettek a gyermek születése napján, az ifjúvá serdült fiú katonai szolgálatba vonulásakor, az esküvője alkalmával és a család halottjainak az emlékére.

A lombhullató fák az örök megújulásra, az újjászületésre utalnak, az örökzöld fák, mint például a fenyők és ciprusok a hosszú életet, a halhatatlanságot hirdetik. Délkelet-Ázsiában a ciprus az elvesztett lény iránti elkeseredettséget, a halál el nem múló bánatát jelképezi, egyben az újjászületést, és az e feletti örömet is reprezentálja. Ciprusból ered Aphrodité egyik neve, a Kúprisz, és Ciprus szigetének a neve is. A régi zsidók egyik ünnepükön ciprusból és mirtuszból építették a sátraikat. Az iszlám hitvilágban a jujubefa a hetedik égben nő. A Himalája tövében lévő jujubefa erdőben élt a két híres szent, Nárada és Nárájana. A Pandzsábban lévő Amritszári Aranytemplomban levő jujubefát szomorúságűző faként tisztelik. Európában is elterjedt szokás a gyermek születésekor fát ültetni, ugyanis, ha a későbbiekben megbetegszik a gyerek, áttemelik az "életfája" két ága között, ettől új erőre kap és meggyógyul. Keleti országokban hisznek abban, hogy a sírokon nőtt fákban az elhunytak szelleme él, ezt szolgálja a halottra emlékeztető fakereszt és sírfa is.

Gyakorta használnak termékenységet jelző fákat vagy faágakat, vannak zöldághajtatások, mint például a Katalin-ág, Borbála-ág, de elterjedt szokás a májusfa állítása is.

Török hiedelem szerint, ha a kályhában vagy a kemencében égő fa pattogó hangokat hallat, akkor valaki pletykál a ház lakóiról. Le kell kopogni a fán, háromszor alulról felfelé, a szóbahozott jó szerencsét, nehogy a gonosz szellemek romokba döntsék és elvigyék.

Nem tanácsos fát vágni növekvő hold idején. Az újhold idején vágott fa gyorsan elég. Viszont a fogyó hold idején vágott tűzifa tovább ég.

Az ókori Rómában az az ifjú, akit átvittek egy juharfa ágai között, egészséges, hosszú életre számíthatott. Aki fa alatt nagyon sós ételt fogyaszt, a fa halálát okozza, mondják a thai emberek. A Louisiana államban lakó cajunok pedig megfigyelték, ha hullanak a faágak az erdőben, belvíz vagy árvíz várható.

Buja, zöld fákról álmodni új reményeket, vágyakat és változást jelent, de erőt és stabilitást is kifejezhet. Az álmodónak több figyelmet kell fordítania magára. A fáramászás álma a kitűzött célok elérését ígéri, míg a mászás nehézsége e célok elérésének a sebességére utal. Aki álmában favágással tölti az idejét, az energiáját és a pénzét értelmetlen dolgokra fecsérli. Kidőlő fának a látványa az álmodót arra figyelmezteti, hogy elvesztette a lába alól a talajt, és rossz irányba halad.

FÁKLYA ■ Lásd: lámpa

FAKÚSZÓ ■ Ez az ökörszemnél is kisebb testű madár, ügyesen kúszik a fákon, miközben a fa repedéseiből kiszedegeti a legapróbb bogarakat is. Nevezik még famászónak és hívják fatetűnek is. Egy texasi babona szerint, ha egy tasakba tizenhárom fakúszót tesznek, és ha ezt a gyerek nyakába akasztják, meggyógyítja a gyerek ajkán a herpeszt és kipállott száját.

FALEVÉL ■ Lásd: fák

FALLOSZ ■ A régi görögök a férfi nemi szervet, a falloszt a teremtetőerő megtestesítőjének, a termékenység és az érzéki örömök fokmérőjének tartották. Újévi ünnepek orgiáin imádatuk tárgya volt. A görög és a római Dionüszosz (Bacchus) ünnepén falloszjelmezbe öltöztek a férfiak, a hölgyek pedig, mint szent jelképet, ember nagyságú fallosz-szobrokat hordoztak a körmenetben, miközben érzéki táncot lejtve, óriási nemi szerveket simogattak, dédelgettek. Falloszalakú süteményeket sütöttek ünnepi lakomáikon. Az ókori Athénban a kapuk melletti oszlopokat középtájt falloszt ábrázoló rajzolatokkal ékítették, az oszlopfőkön pedig Hermész isten feje díszelgett. Délosz-szigetén a nevezetes Apollón szentélyhez vezető utat mind a mai napig természetes méretű falloszok övezik. A görög Priaposznak feltűnően nagy nemi szerve volt, sőt egy verzió szerint két fallosszal rendelkezett. Héraklész hérosz egyetlen éjszaka ötven királylánnyal szeretkezett. Sátánról pedig azt tartják, hogy nemi szerve a pokol tartóoszlopa.

Az ókori Itáliában a fallosz a nemzőképesség, a bőség, a siker és a boldog élet jelképe volt. Pompejben a házak bejárati kapuit terrakotta táblákkal díszítették, amelyen egy

nagy fallosz és a következő felirat volt: „Itt lakik a boldogság”. A ház folyosóin a görög nagy falloszú istent, Priaposzt ábrázoló falfestmények.

Az ókori Egyiptomban a fallosz jelképezte a hatalmat, a férfiasságot. Termékenységinak, Ozirisz még holtában is potens volt. Indiában ugyancsak nagy tiszteletbe tartották és tartják Siva isten állandóan meredő, erekcióban lévő péniszét, a lingamot. A nemzőképes Krisna istenről meg azt feltételezik, hogy szeretőinek száma ötszáz volt. Japán egyik ünnepén a nők – mind a mai napig, a legkisebb szégyenérzet nélkül – sokméteres falloszokat ábrázoló szobrokat hurcolnak magukkal.

A fallosz szimbolikája a bot, a pásztorbot, a kard, a tőr, a jogar. A királyok jobbján a jogar jelképezte a pénisz, az országalma pedig a női nemi szervet, a vaginát. Ez kettősség jelentette a férfi aktivitást, akaratot, uralmat, illetve befogadó, megtartó női passzivitást.

Az óegyiptomiak szerint a fallosz a testmagasság egyhatodát teszi ki. Új-Guineában a bennszülötteknek közösségi pénisztokjuk is volt, amelybe 300 levágott férfihere fért. A thaiföldiek pedig úgy gondolják, hogy orrméretük árulja el péniszük nagyságát. A thai férfiak, hogy fokozzák partnerük élvezetét, a péniszük bőre alá műanyag gyöngyöket ültetnek.

FARKAS ■ Mivel a farkasokról feltételezték, hogy az ősember ellenségei voltak, rajtuk maradt a megbélyegzés, hogy a gonosz megtestesülései. A középkorban a farkasoknak mágikus erőt tulajdonítottak, a lapp sámánok farkassá változtak, a tunguz varázslókba a farkas szelleme költözött. A skandináv mitológiában Loki isten szörnyfiát, Ódint a világvége előtt, felfalja Fenrir, a gigantikus farkas. Ódin fia bosszút áll apjáért, a farkas száját kettéhasítja, és szívébe kardot döf; a harcias szüzek, a valkürök, amikor részt vettek a csatákban, farkasháton lovagoltak. A kelták égi farkasa, azért nyelte le esténként a Napot, hogy sötétség boruljon a Földre.

Negatív szereplőként, mint ragadozó jelenik meg a farkas, a Piroska és a farkas mesében, félelmet keltve a gyerekekben. A keresztények körében az ártatlanság jelképének tartott bárány ősi ellensége a farkas, akiről kegyetlenséget és alattomoságot feltételeznek. Az Egyesült Államokban élő vinebégók legendáriumában szereplő prérifarkas két mellső lába egy bölény megnyúzása közben összeveszett egymással, és a veszekedés alatt mindkét mancsát össze-vissza kaszabolta.

Az Észak-Kínában honos farkas a kegyetlenség, a kapzsiság és a mohóság jelképállata. A "farkas szívű" kifejezéssel a mindenkin átgázoló, harácsoló embereket illették. Egy közmondás szerint: "Jobb elejteni tíz tigris, mint egy farkast", amely arra utal, hogy a tigris magányos állat, ám a farkas esetében félő, hogy falkatársai megbosszulják.

Pozitív értelemben jól ismert, mint a gondoskodó anya, a capitoliumi nőstény farkas, aki Romulust és Remust, a törvénytelen ikreket táplálta tejével. Egyes belső-ázsiai turkomán népeknél a farkas szentállat, gyakorta a nemzetség, a nép őseit tisztelik benne.

A nép hiedelem szerint, megsántul az a ló, amelyik egy farkas lábnyomába lép. Egykoron azt hitték, hogy farkasszemet nézni egy farkassal vakságot okoz. Egy másik babona azt mondja, hogy a vadászat előtt a farkasok megélesítik körmeiket.

Sok helyütt a döglött farkasokat a falu szélén kaparták el, hogy ezzel riasszák el a többi farkast. De előfordult, hogy a lelőtt farkasok bundáját a kerítéslécekre aggatták ki, hogy a portától távol tartsák a ragadozókat.

Régen az erdőben magányosan sétáló vagy túrázó emberek számára kőből óvóhelyeket emeltek, hogy megóvják őket a támadásoktól. Az ezeken vágott kémlelőnyílásokat hívták farkaslyuknak.

A népi gyógyászatban, a farkas különböző szerveit gyógyszerként használták. Porított farkas májat ajánlottak a szülés megkönnyebbítésére. Amulettként a farkas jobb mancsát nyakban viselték, hogy kigyógyuljanak a daganatos betegségből.

Az álomfejtők úgy vélik, farkassal álmodni, némaságot okoz.

FARSANG ■ A német Farsching szóból eredő farsang, vízkereszttel kezdődik és hamvazószerdáig tart. Mivel a hamvazószerdával kezdődő nagyböjtöt valamikor nagyon szigorúan vették, ennek ellensúlyozására alakulhatott ki a böjt előtti nagy evésekkel, ivásokkal tarkított lakomák tartása, mulatozások szokása, a farsang. Ezért is nevezik a duhaj farsangot az ördög ünnepének.

Számos népszokás fűződik a farsanghoz, ezekben szerte Európában a tavaszvárás, és a tavaszkezdő örömneppek – a görög dionüsiák, a rómaiak bacchanáliák, a szláv Pechta, s a germán Holda ünnepek – ősi emléke lelhető fel.

Valamikor a farsang akkor kezdődött el, amikor szombat este, kiásták azt a palack bort, amelyet az előző évi legényavatáskor ástak el a kocsma földjébe. A vidéki fiatalemberek farsangkor gyakran beöltöztek valamilyen állatot utánozó maskarába. A lányok fiú, a fiúk pedig női jelmezt öltöttek, de gyakran öltöztek kéményseprőnek, papnak, katonának is. Voltak, akik arcukra kormot vagy lekvárt kentek, vagy arcukat tök álarcval fedték el. A városi embernek a farsang a bálozások időszaka, elsősorban az álarcos bálók divatosak.

A farsang utolsó szombatjától húshagyó kedd éjfélig tartó időszakot farsangfarkának nevezik, a hét hátralévő részét pedig csonkahétnek hívják. A farsang utolsó csütörtökje a hamvazószerdát követő kövér-csütörtök, melynek többféle elnevezése van, hívják csonka-, zabáló-, torkos-, tobzódó csütörtöknek. Ezen a napon fogyasztják el a farsangi maradékot, ráadásként még sütnék és főznek is, annak reményében, hogy az évben

bőséges lesz a termés. A jellegzetes farsangi fánkot meg azért fogyasztják, hogy a vihar ne rongálja meg a háztetőt.

A sok farsangfarki evés-ivás, lármás és táncos mulatozás az ősi gonoszűzésből és természetvarázslásból ered, ilyenkor a parasztasszonyok tánc közben magasra ugranak, hogy a kenderük magasra nőjön. Farsang végén volt a tuskóhúzás, a főleg a Dunántúlon ismert szokás, mely a házasságkötési idény végéig férjhez nem ment lányok kicsúfolására szolgált. Ahhoz a leányhoz, aki a farsangi báli szezon végéig pártában maradt, egy fatuskót vagy farönköt kötöttek, melyet szégyenszemre végig kellett vonszolnia a falu utcáin.

FÁTYOL ■ Lásd: esküvő, ruházat

FEBRUÁR ■ A február elnevezés a régi római naptár februariusából származik, amely az e hónap 15-ére eső Februárról, a megtisztulás ünnepéről kapta a nevét. A februárt régente télutó vagy böjtelő hónapnak hívták, mivel hamvazószerda, vagyis a böjtfő, valamint az előtte álló három vasárnap túlnyomó részben a február hónapra esik.

A Csízó szerint "Böjtelő-hóban őrizd meg magadat minden hevesítő nedves eledelektől, káposztától, salátától és goromba nehéz emésztésű húsoktól. (...)Szemeidre gondot viselj, hogy meg ne homályosodjanak, ahhoz pedig szolgál a köménymag, kapor és ópium-mag, reggeli hányás, azonképpen a fürdőt is, a lúdhúst és kék káposztát eltávoztasd, étkeid füvekkel legyenek timporálva; a sebes hidegek ártanak. Farsangkedden, Istennek nevében plántálván, amennyit fénylik a nap, annyit fénylik az egész hosszú böjtben; ha reggel jól fénylik, a tavaszi vetéseknek jó termését mutatja."

"Mely gyermek Böjtelő-hónak estéjén születik e világra, annak a teste holta után épen megmarad az ítélet napjáig, és el nem rohad, azonképpen épületre való fa, mit azon nap levágnak, soha meg nem rohad. Amely gyermek a Böjtelő-hóban születik e világra, sima szájú lesz, kérkedő, csacsogó, mindenkor csak szeles gondolatú, és más embereket vakmerően ítélő, gazdaság-szomjazó, és mindenkor jó cselédes gazda lesz; egész életének folytában bujdosás kell kedvének."

A februári ünnepek közül 2-án van Gyertyaszentelő. Ezen a napon a régi rómaiak gyertyás, fáklyás felvonulással ünnepelték a tavasz kezdetét. A keresztény egyház átvette a gyertyás kultuszt, ezért ezen a napon hívő katolikusok szentelt gyertyával világítanak. Az egyik legismertebb időjárásjóslás ehhez a naphoz kötődik: kérdés, hogy e napon kijön-e a medve a barlangjából. Azt mondják, hogy ha meglátja az árnyékát (napos idő van), visszamegy, mert a tél még sokáig tart.

Február 3-án van Balázs napja, aki a diákok patrónusa volt. Ezen a napon a pap a gyerekek álla alá tesz keresztbe két gyertyát, hogy ne fájjon a torkuk. A történet úgy szól, hogy Balázs püspöknek, amiért megmentett egy fiút a torkán akadt halszálkától, a

fiú anyja hálából kenyeret és gyertyát adott. Egy másik balázsolással kapcsolatos hiedelem szerint, a torokfájósokat parázsra vetett alma füstjével gyógyítják meg, ugyanis ez a füst elűzi a betegséget okozó gonoszt.

Bálint nap (február 14.) a szerelmesek napja, ha hideg, száraz az idő, jó termés várható; Julianna napján (február 16.), ha esik a hó, megenyhül a tél. Dorottya (február 6.) névnapjához fűződő időjárásjóslás, „Ha Dorottya szorítja, Julianna tágítja”, mármint a fagyot. Zsuzsanna napján (február 19.) megszólal a pacsirta, elviszi a havat, zöldellni kezd a mező. Üszögös Szent Péter napja (február 22.) szerencsétlen nap, amibe belekezdnek az üszkös lesz. Mátyás napján (február 24.) „Ha Mátyás jeget talál, akkor töri, ha nem talál, akkor csinál.” Ha ezen a napon a halászok csukát fognak, szerencsés ómen, „Mátyás csukája” ugyanis egész esztendőre sok halat ígér.

FECSCKE ■ A fecskének sokféle jelentése van, jelképe a jónak, a boldogságnak, a hűségnek. Az egyiptomi Ízisz fecskeként eredt férje, Ozirisz keresésére. A keresztények körében az éhes fecskékhez hasonlítanak azok, akik segítséget kérve Krisztustól, imával fordulnak hozzá.

A görög mitológiában a fecske Aphrodité szent madara. Egyik mítoszuk a következőképpen meséli el a pacsirta, a fecske és a búbos banka hangjának történetét. Amikor Prokné férje, Téreusz beszeretett felesége hűgába, Philomélébe, azt hazudta neki, meghalt az asszonya. Miután feleségül vette, kivágta Philomélé nyelvét. Eközben jelentkezett Prokné, aki megölte férjétől született fiát, Itüsz, s a húsát feltálalta Téreusznak, amikor az rájött, miféle húst evett, üldözőbe vette a menekülő lánytestvéreket. Könyörögésükre, az istenek mindhármukat madárrá változtatták. Proknéből pacsirta, Philoméléből fecske, Téreusból búbos banka lett. A madárrá változott Prokné állandóan azt csipogja "Itüsz, Itüsz", mire Téreusz azt kiáltja "Hol van? Hol van?"

A magyar néphit szerint a fecskék ősszel a nádasokba húzódnak, s télire halakká változnak. Tavasszal újra fecske lesz belőlük. Hasonló hiedelem él a kínaiak körében is, szerintük a telet a tengerben kagylóként vészeli át, és minden tavasszal visszaváltozik eredeti formájába. A fecske a gólyához hasonlóan, szerencsét és boldogságot hozó madár. Azt mondják, akiknek ereszük alatt fecske fészkel, szerencsések lesznek. Ha beteg ember házába száll a fecske, gyógyulást, ha a fiatal házasokéba, boldogságot jelent.

A fecske előhírnöke az újjászületésnek, a kedvező változásnak, előfutára a reggelnek, a napfelkeltének és a tavasznak. A közmondás úgy szól, "Egy fecske nem csinál nyarat." A népi megfigyelés szerint a fecskék megérkezését és elköltözését viharok kísérik.

Görögországban a gyerekek a tavasz jöttét, fecskéket utánzó ficserkéléssel köszöntik. Egy fennmaradt görög szöveg szerint: "Odanézz, fecske! Igen, fecske, Héraklészre esküszöm! Megjött! Itt a tavasz."

Ellenben a tengereken túlról érkező fecskéknek más a megítélésük, ők azok, akik az élet és a halál, az idegen föld és a hazai föld között közvetítenek, ezért ezek a fecskék az élet reménytelenségét és rövidségét szimbolizálják. A fecskével kapcsolatban egyéb negatív értelmű előjelek is léteznek; az ablakon beröppenő fecskéről halál előhírnökének tekintik, a tehén alatt átszálló fecskéről pedig azt hiszik, hogy a tejet véreessé változtatja.

A fecskéről számtalan szólásmondásunk van: a legismertebb, az előbb említett, az egy fecske nem csinál nyarat; de ismert a csacsog, mint a fecske; nem jó verébnek fecskével perlekedni; nyári szállásért nem teled veled a fecske; hírmondó fecske tavaszt énekel; nem sirat egy fecskét egy nyár, idővel a fecske még házadra szállhat; elmegy a fecske, marad a túzok.

A fecskék, több nép elképzelésében úgy szerepelnek, mint a szurkáló nyelvű, fecsegő asszonyok. Időjós madárként, az alacsonyan röpködő fecskék esőt jeleznek. Balszerencsés jelnek minősül, a többi állathoz hasonlóan, egy fecske elpusztítása.

FECSKEKŐ ■ Az ókori hiedelem szerint ez a mágikus kő a fiatal fecskék testében képződik. Azokban a fecskékben található meg, amelyek szerelmesen „csókolóznak”. Id. Plinius (23 – 79) római tudós szerint a chelidonianak (fecskékőnek) két fajtája van, az egyik fecskeszínű és vörös, a másikban a vörös színt fekete pettyek tarkítják. A vörös fecskékő hatásos szer a magas láz és a holdkórosság ellen. Kellemes, jó társalgó ember lesz abból, aki a baloldalán vászonkendőbe kötve vörös fecskékövet hord. A fekete pöttyös fecskékő a jó üzletek nyélbeütéséhez nyújt segítséget. Ugyancsak kendőbe burkolva, a kereskedők számára is hasznot hoz.

A fecskékő talizmánként a nyakban hordva csillapítja a haragot, megértővé tesz. Tisztább fényű lesz a szeme, élesebb a látása annak, aki olyan vízből iszik, amelyben korábban fecskékövet áztattak. Ha a salátalevélbe fecskékövet göngyölnek, romlani fog az illető látása, sárga ruhába bagyulálva viszont megvéd a súlyos betegségek ellen.

FEHÉR ■ Lásd: színek

FEJVONAL ■ Lásd: tenyérvonalak

FEKETE ■ Lásd: színek

FEKETE RETEK ■ Lásd: gyógymódok

FEKETERIGÓ ■ Erről az eleven, kedves, fekete tollazatú, szépen daloló, rézorrú rigónak is nevezett madárról meglehetősen rossz kép alakult ki. A keresztények azt feltételezik róla, hogy a feketerigó a testi csábítás, a paráznaság megtestesülése, bűnre kísértő ördögi lény. Régi hiedelem szerint, hogy a feketerigó a halál egyik előhírnöke. Bár a madár megítélése náluk sem egyértelmű, az angolok kifejezetten szerencsésnek tartják, ha a feketerigó a házukra vagy a házuk közelébe épít fészket.

A népi hiedelem szerint viszont, ha két feketerigó ül egymás mellett, az már valami jónak a jele. Két kis szólásmondás meg úgy szól: Igen örvend a rigó, felel neki a szajkó; nem sirat egy rigót a nyár.

FELAJÁNLÁS ■ Lásd: füstölők, kínai újév

FELTÁMADÁS ■ Lásd: húsvét

FÉMEK ■ A nagy elektromos- és hővezetőképességgel, nyújthatósággal és alakíthatósággal, valamint magas fényvisszaverő-képességgel jellemzett fémek egyik legrégebb meghatározása a középkor híres alkimistájától, Gebertől (teljes nevén: Abu Abdallah Dsafár ibn Muhammed al Szadik, i. u. 699-765.) származik, aki fémeknek az egymással keverhető, megolvasztható és minden irányban nyújtható testeket tartotta. Hozzá hasonlóan az alkimisták többsége a fémeket két alapanyagból – kénből és kénesőből (higany) – állónak gondolta. „Az első a színt, a második a fényt, nyújthatóságot és olvaszthatóságot kölcsönzi. Vagyis minél durvábbak és tisztátlanabbak ezek, annál nemtelenebb a fém, tehát csak tisztítani, finomítani kell őket, hogy a nemtelen fémek nemes fémmé (arannyá, ezüstté) váljanak.” – olvashatjuk a Pallas nagy lexikonában.

A fa- és kőszközök használata után a fémek felfedezése és megmunkálása a korábnál hatékonyabb élelemszerzést és fegyverkészítést eredményezett, ezért a fémek eredetileg a hatalom, az erő, a gazdagság kifejezői voltak, a nemesfémeket ékszerek készítéséhez, ruhák díszítésére használták. A fémmegmunkálás mestereit, a kovácsokat nagy tisztelet övezte.

A Gebertől idézett vélekedés általánosan elfogadott volt, „tisztaságuk” és egyéb tulajdonságaik alapján a fémek között sorrendet állítottak fel; a hierarchia alján az alacsony olvadáspontú, „tisztátlan” ólom, tetején az ezüst és az arany álltak.

A fémek értéke szerinti sorrendben következnek egymás után a különböző világkorok is. Az aranykor a földi Paradicsom, az ártatlanság, a tökéletes harmónia időszaka, amikor Kronosz uralkodott. Az ezüstkorral már vége szakad az örök tavasznak, az ember megismeri a jót és a rosszat, s az ítéletet. A vaskor már a pusztulás jelenetei jellemzik.

Kínában a fém az öt elem egyike, de ugyanez szó gyakorta aranyat is jelent. A fémhez az égtájak közül a nyugat, az évszakok közül az őszi, a színek közül a fehér kapcsolódik. A legértékesebb fémnek régen az ezüstöt tekintették, a szertartásokon használt eszközök anyaga a bronz volt. A fémek, mint a fegyverek alapanyagai, a hatalmat is jelképezték. Az ércek közül a magas higanytartalmú cinóbert tartották a legtöbbször, amelyet, mint varázserejű anyagot, az elixírkészítésnél is felhasználtak.

Az ősi Skandinávia pogány lakói valamikor erősen hittek egy, a vas és acél megmunkálásában jártas, törpe iparos nemzetség létezésében, akik harci szerszámokat, eszközöket gyártottak a földalatti műhelyekben. Mitológiáikban ezek az apró mesteremberek magányos sziklákon laktak, és a néphiedelem szerint, ha valaki véletlenül összeakadt valamelyikükkel, elég volt, ha gyorsan egy fémdarabot dobott a törpe és a lakóhelye közé, ezzel megakadályozta, hogy visszatérhessen az otthonába, és ezt követően bármit kívánt, a kívánsága teljesült.

A francia kanadaik a szentjánosbogarak ellen – akikre, mint a sátán apró fényes lurkóira, különösen babonás szemmel tekintettek – a vasat és az acélt tekintették a leghatékonyabb védelemnek. A legközelebbi kerítésbe (palánkba) egy kést vagy egy tűt szúrtak, abban a hitben, hogy ezzel megvédelmezik a későn érkező vendégeket ezekkel a rovarokkal szemben, ugyanis azok, vagy megsértik magukat a késsel, vagy a tű fokán való áthaladás próbálkozásaitól annyira kimerülnek, hogy átmenetileg veszélytelenné válnak.

Bár általánosan elterjedt elmélet volt, hogy a vas a meteoritokból származik, vagyis földönkívüli eredetű, az ókor népek a felfedezését a kedvenc isteneiknek vagy mitológiai hősüknek tulajdonították: az egyiptomiak Oziriszt, a rómaiak Vulcanust, a teutonok pedig Wodant vagy Odint tisztelték ezért.

Kezdetben a vas használata – színtelen külseje és merevsége miatt – korlátozott volt a művészetekben. Emellett a rómaiaknál bizonyos vallási előítéletek is e fém ellen szóltak, melynek használatát számos szertartásban tiltották. Ennek fő oka az volt, hogy a vasból (acélból) készült fegyvereket – kardokat, késeket, harci bárdokat, lándzsahegyeket stb. – tartották felelősnek a vérontásért.

A Közel- és Közép-Keleten dzsinnekként ismert mitikus démonok állítólag már a vas pusztá nevével is elmenekültek; és az arabok, amikor a sivatagban rájuk tört a számum, a gonosz szellemek távoltartására a „vas, vas” szavakat kiáltották. Mivel dzsinnek a kőkorszak teremtményei voltak, logikusan feltételezték a vasról, hogy ártalmas rájuk.

Skandináviában és a többi északi ország hiedelemvilágában a vas hagyományos védőtárgy a varázslók mesterkedései ellen.

Rontáseelhárító fémként használták a kínaiak is, a rájuk vadászó női démonok elűzése érdekében, a ruhájukon kívül kabalatárgyként egy kis ekevasat hordtak, és egyes fába hosszú vasszögeket vertek.

A írek amulettként hajlított lópatkó-szöveget akasztottak gyermekeik nyakába, a teuton folklórban általánosan elfogadott volt az a babona, hogy a véletlenül talált lópatkószög a tűzhelybe beverve elősegíti, hogy az ellopott javak visszakerüljenek a jogos tulajdonosukhoz. Írországból a vasat még a 19. század végén is szentnek és szerencsét hozónak tartották.

Fémről álmodni erőt és szilárd jellemet jelez, de szimbolizálhatja a társadalom embertelen oldalát is.

FENE ASSZONY ■ A népi betegnézetekre jellemző volt, hogy minden bajnak igyekezett megadni az okát. Ha ennek valami külső jele (pl. sérülés, ütés, erőltetés) volt, ez nem okozott különösebb problémát. Ha viszont a bajnak nem volt közvetlen magyarázata, azt gondolták, hogy a betegséget természetfölötti lények, vagy rontó személyek (pl. csak boszorkányok), vagy a beteg testébe férkőző betegségdémonok okozták. Erre ma már csak bizonyos betegségek, illetve szitkozódások szavai, pl. a fene, guta, nyavalya, íz, mirigy stb. utalnak. Ráolvasásoknál gyakorta esett szó egy kellemetlen szellemlényről, bizonyos „Fene asszonyról”, aki a „fene eszi, fene rágja, fene viszi el, fészkes fene, fekete- és veszett fene stb.” kifejezések feltételezett szereplője. Személye a legelterjedtebben a „fene egye meg” átkunkban maradt fenn.

Régen kifejezetten betegségre vonatkozó szitkozódások is voltak, ezekben az esetekben a fene a fekélyre, gennyes sebre vonatkozott, ilyenek a „rosseb egye meg” vagy a „fene a pófádat”. A guta kifejezés agyvérzésre, szélütésre, a nyavalya pedig epilepsziás rohamra utalt.

FENG-SUI FÖLDJÓS ■ Lásd: ház

FÉNY ■ Lásd: gyertya, lámpa

FÉNYKÉP ■ Lásd: haláljósítás

FENYŐFA ■ A fenyő feltehetően már az emberiség őskorában is mágikus fa volt. Örökzöld ágai a téli napforduló utáni világosságot, az újjászületést, a meleg és a fény visszatértét, a rontó szellemek kiűzését hirdetik. Szimbolizálják az életerőt, az állandóságot, a hosszú életet, a halhatatlanságot.

Az erdei fenyőnek elsősorban Japánban és Kínában nagy a kultusza. Hitük szerint az élők testét és a holtak lelkét erősíti. Egy régi kínai monda szerint a fenyőfa adott ételmet és szolgált orvossággként a hegyekben élő, filozófiával és orvostudománnyal foglalkozó, hosszú életkort megélt taoista szerzetesek számára. A párban növekvő fenyők a házasságban töltött boldogság jelképei.

Más felfogás szerint a fenyő jelképezi a férfiasságot, a bátorságot, merészséget, a vakmerőséget, megfontolatlanságot, sőt a nagyképűséget és a győzelmet is. Görögországban a remény fája, állítólag a trójai falovat részben fenyőből faragták. A druidák december 23-án ünnepelték a fenyőfát, a kelták szerint ezen a napon született a termékenység szelleme, az istenfia. A szlávok fenyőággal járnak házról-házra minden jó kívánni. A lucfenyőt a lengyelek házuk bejárata elé ültetik, a görögök meg azt mondják, hogy a fenyő jeleníti meg a halhatatlan istenek birodalmát.

A ketek mítoszában Kajgusz, amikor egy gonosz banya elől menekül, hogy üldözői elől elrejtőzessen, megparancsolja hét fenyőfának, terebélyesedjenek erdővé. Egy magyar monda szerint pedig, amikor Jézus a földön járt, és üldözői elől el akart bújni, a dúslombú fák félelmükben megtagadták tőle a védelmet, a gyér levelű fenyő azonban elrejtette az ellenségei szeme elől. Az Úr ezután megáldotta ezt a fát. Azóta a fenyőfa örökzöld, levelei nem hullanak le; s az év egy napján, karácsonykor gyertyákat gyűjtanak a fenyőfán, hogy Istenre emlékezzenek. Ezért hívják a fenyőfát isten fájának vagy karácsonyfának.

A fenyőtoboz az élet tüzének, az egészség helyreállításának a szimbóluma, sok helyütt formája miatt a fallosszal kapcsolják össze. A rómaiak viszont a kinyílt fenyőtobozt a szűziesség jelképének tartották. A tobozokat Diana istennőnek szentelték. Dionüszosz hívei fenyőből készült koszorút viseltek. A fenyőfák a sámánok számára hídként szolgáltak a világ és a természetfölötti világ között. Az illatos fenyőt nemcsak rituális és mágikus célokra használták, régről ismert a gyógyereje is. Többek között hatásos nemi- és cukorbetegségek, reumás- és szívpanaszok kezelésére, légzőszervi problémák kúrálására, de remekül alkalmazható gyulladáscsökkentő megbetegedések és gyakori fejfájások esetén is. Kiváló méregtelenítő és idegnyugtató. Erősíti az izmokat, a kötőszövetet és serkenti az anyagcserét.

FÉSŰ ■ A leletek alapján, már az ősemberek ismerték a fésűt, hosszúra növesztett hajukba, különböző csontokat, tollakat szúrtak. A keleti emberek, valamint a görögök és a rómaiak díszes fésűket tűztek hajukba.

A néphitben a fésű megítélése felemás, olykor jó, máskor rossz. Pozitív megítélés szerint, aki fésülködik, fésűjével elriasztja a gonosz szellemeket. Ezért viseltek régen a várandós asszonyok a gonosz elhárítására nyakukban fésűt, s használtak ördögűzésre fésűt, amelyet a beteg fájós testrészre helyeztek.

Ugyanakkor negatív eszközként szerepel, mert a fésű, mint szépítkező eszköz lehet ártalmas is, feltételezik róla ugyanis, hogy – hasonlóan sellőkhöz és a nimfákhoz – a rossz, ártó démonok is kedvelik a fésűt.

A néphiedelem szerint, aki kölcsönadja a fésűjét, kihullik a haja. Eláll a hajhullása annak, aki moslékba mártott fésűvel fésülködik. A fésülködés közben leejtett fésű egy

közlegő csalódásnak az előjele. Az afgánoknál, ha földre esik egy fésű, vendég érkezik a házhoz. Az indonézekenél nem ajánlatos séta közben fésülni, mert kellemetlen helyzetbe kerülhet az illető.

Az álomfejtők szerint bosszúság fogja érni azt, aki álmában fésűt lát, ugyanezt jelenti az is, ha leesik a fésű.

FÉTIS ■ A fétis kifejezés a portugál feticio (csinált, mesterséges) szóból ered, és olyan talált vagy készített tárgyat jelent, melyben a természeti népek hiedelme szerint, titokzatos, emberfeletti erő rejtezik. Régen az emberek addig nem fogtak semmiféle fontos vállalkozásba, míg nem találtak maguknak fétist. Ha megfelelőre akadtak, hazavitték, etették, itatták, tisztelték, beszéltek hozzá, közölték vele titkos terveiket. A fétist otthon őrizték, vagy állandóan maguknál tartották. Fontos volt megnyerniük a fétisben rejlő titkos erőt, hogy szerencsét hozzon számukra. Ha ez nem sikerült, másikat választottak, a régi fétist pedig undorodva eldobták.

Nemcsak az egyes embernek, hanem közösségeknek, népeknek is lehet ugyanaz a fétise, ilyen például a delphoi jósda "világ köldökének" nevezett szent köve, a római vallás szent pajzsa és lándzsája, a mekkai mecset fekete köve, a hadzsar, mely a muszlimoknál ugyancsak a fétis imádat tárgya.

A fétisek mágikus tiszteletben részesített varázseszközök, ezért viseltek a föníciai nők a homlokukon, a férfiak a nyakukban napot és holdat ábrázoló kis arany- és ezüstgombokat, karikákat. A fétisek divatban voltak már az őskorban, és ez a helyzet ma is. A ma embere ugyancsak visel vagy tart lakásában ilyen természetfölötti erővel bíró, kultikus tárgyakat. Ilyenek például az oroszlanfejes bot, a kosfejes pálca, Istár nyolcágú csillaga. Az égitest fétisek viselőit a nap-hold-csillag totem védelmezi. Az ékszernek látszó vagina- és koitusz jelek termékenységfétisek. Új-Guineában a bennszülöttek fétise, a pénisztok.

FEZ ■ Lásd: ruházat

FIÚ VAGY LÁNY ■ Az 1950-es évekig nem is sejtették a gyerekre vágyó szülők, hogyha fiút szeretnének, a peteérés időpontjában az anya X kromoszómájú petesejtjébe az apa Y kromoszómájú spermiumának kell behatolnia. Ha ugyanis a jóval nagyobb és több gént hordozó X kromoszóma az ügyesebb, akkor az XX kromoszómájú utódból, kislány lesz.

Anaxagorász, a két és fél évezreddel ezelőtt (i.e. 500-428) élt görög természetfilozófus úgy gondolta, hogy a fiúk a jobb, a lányok a bal here működésének köszönhetik életüket. Ezért azt tanácsolta a gyerekre vágyó férjnek, hogy szeretkezés alkalmával kösse le azt a heréjét, amelyből nem kívánna fiút vagy lányt nemzeni. Ez a praktika nagyon sokáig volt elfogadott, például a 18. századi francia arisztokraták

némelyikéről feljegyezték, hogy a fiúörökös reményében eltávolították bal heréjüket – olvasható a Ronald Sackville ausztrál orvos jogász vezette kutatócsoport által 1984-ben kiadott, Mesterséges megtermékenyítés című tanulmánykötetben. Ugyanakkor egy másik görög természetfilozófus Parmenidész (i.e. 515-445) meg volt győződve arról, hogy a fiúgyermek születéséért nem a férfi, hanem a nő felelős, akinek aktus közben a jobb oldalára kell fordulni, mert a fiúk a méh jobb térfelén, a lányok pedig a méh bal oldalán fejlődnek ki.

A portugálok úgy vélik, hogy a terhesség alatt fogyasztott étellel az asszony befolyásolni képes a születendő gyermek nemét. A kerek gyümölcsök és zöldségek – például az alma, a szőlő vagy a karalábé – evése kisleányt; míg a hosszúkás zöldségek, mint a répa vagy az uborka fogyasztása fiúgyermeket eredményez.

Ugyanakkor a régi Rómában azt hitték, hogy a gyermek nemét a here határozza meg, amelyből a fogantatást okozó sperma származik. A római természettudós, az idősebb Plinius (23–79) azt írta feljegyzéseiben, hogy a bolha útifű nedvének fogyasztása garantálja a fiúgyermek születését. De voltak, akik a bogáncs nedvének tulajdonítottak hasonló hatást. Az ókori görögök úgy vélték, hogy egy állapotos asszony biztosan fiúgyermekeknek ad életet, ha étkezésként mezei nyúl heréit, méhét és gyomrát fogyasztja.

A törökök a csecsemő nemének előrejelzéséhez a várandós asszony tenyere fölé cérnaszálon egy jegygyűrűt lógnak. Ha a gyűrű ovális vagy körkörös mozgást végez, a születendő gyermek leány lesz. Ha a gyűrű egyenes vonalban mozog, akkor fiú. (Ugyanezt a jóslást másutt – pl. a portugáloknál – a mama köldöke fölé lógnak gyűrűvel végezték.)

A magyarok szerint lány lesz, ha a kismama hasa széles, nagy a fara, arca májfoltos, szeplős; fiú lesz, ha a hasa hegyes, az arca tiszta. A szlovákoknál is, ha a terhes nő hasa hegyes, fiút fog szülni, ha az ajka duzzadt, a hasa gömbölyű, akkor lánya lesz. Ha a terhes nőnek jó a közérzete, fia születik, ha nem, akkor lánya. Ha a várandós anya: a leejtett tányérért bal kézzel nyúl, lánya lesz, ha jobbal, akkor fia; ha terhessége vége felé éjfél tájt a bal gyűrűs ujjáról levágott kis körmöt tűzre dobja, és pattogva ég el, lánya lesz. Ugyancsak lány fog születni abban a házban, amelyik tetején megszólal a kuvik.

Nemcsak az ókorban élt hinduk hittek, hanem még ma is sok indiai hisz azokban az ételekben, amelyek befolyásolják a születendő gyerek nemét. Hónapokkal a megtermékenyítés előtt a leendő anyának a fiúért sósat, csípőset, a lányért pedig édes ételeket kell ennie. A modern világban is sokan hisznek a megfelelő étrend kialakításában, ami meghatározza a gyerek nemét. Ezért ajánlanak a nőgyógyászok a viselős mamáknak kalcium- és magnéziumgazdag étrendet, ha lányt szeretnének, ha pedig fiút akarnak, akkor sok káliumfogyasztást, mert ezek az ásványi anyagok képesek megváltoztatni a nő petesejtje körüli miliót.

Nyugat-Európa számos országában sokáig élt az a néphiedelem, miszerint az északi szél idején nemzett gyerekből fiú lesz, különösen akkor, ha a leendő apa aktus közben magán hagyja a csizmáját, – írta a fortélyokat Letty Pogrebin amerikai szakíró Szabadon felnőni című 1981-es könyvében. De az is megtudható tőle, hogy a francia szülőjelöltek még a 19. században is fiúcskát vagy lánykát kérő varázsdalt énekeltek szeretkezés közben.

A magyar néphit viszont éppen az ellenkezőjére esküdött, azt tartotta, hogy ilyenkor a nőnek nemcsak tilos dalolnia, de a száját sem szabad nyitva tartania, különben lánya fog születni. A magyarok a fiú utódot akkor érezték garantáltnak, ha a vőlegényes házban kisfiút ültettek a menyasszony ölébe. E szokás még a két világháború között is dívott Magyarországon – olvasható a Magyar Tudományos Akadémia által 1988-2002 között összeállított, Magyar néprajz című könyvben. A sokadik gyermek nemét már különböző ravaszágokkal próbálták befolyásolni. Falujárók feljegyezték, hogy a Dunántúlon a legközelebb fiúra váró anya méhlepényét körtefa alá, a leányra váróét almafa alá temették.

Törzsi társadalmakban sok helyütt ma is bíznak a különféle trükkökben. A csendes-óceáni szigetvilágban, például a nők férfiruhát öltenek magukra szeretkezéskor, a fiú utód reményében. Dél-Arikában a leendő anyák a marulafa hím- vagy nőivarú egyedének kergét rágcsálják gyermektervezési célból. Ha ezek az ártatlan praktikák mégsem hatásosak, némely társadalomban a lehető legdurvább módszert alkalmazzák, a nem kívánt nemű újszülöttet egyszerűen hagyják vagy hagyják meghalni.

A fiú utódra való vágyást sokáig az motiválta, hogy fiú viszi tovább a család nevét, és a későbbiekben lehet rá számítani, mert alkalmasint képes eltartani megöregedett szüleit.

FIZIOGNÓMIA ■ Minden korban hittek abban, hogy az ember arcából leolvasható a személyisége. Manapság sem tudják magukat függetleníteni az emberek azon ítéletektől, benyomásoktól, amelyeket a mások külsejének vizsgálatával, tanulmányozásával nyerhetnek. Embertársaik megítélésükre hajlamosak csupán a biológiai-alkati jegyekre hagyatkozva véleményt alkotni.

Néha már az első pillanatban eldöntik, hogy a másik ember rokonszenves vagy ellenszenves-e számukra. Mivel ez az ösztönös véleményformálás olykor a másodperc töredéke alatt alakul ki bennük, az ítélet gyakran felszínes. Noha kétségtelen, hogy sok téves, túlzó megállapítás születik így módon, helyel-közzel azonban telitalálat is akad köztük. Előfordul, hogy a belső benyomás nem félrevezető, ugyanis bizonyos jelek alapján helyesen lehet következtetni az illető személy karakterére. Egy képmutató például nem rendelkezik mindenkor becsületes ábrázattal, a bűnöző sem valószínű, hogy madonnaképű. Lehet, hogy az összenőtt szemöldökű ember szenvedélyes, de lehet

szenvtelen is, miképpen a magas homlok sem okvetlenül az intelligencia jele. És akkor milyen az élelmes kereskedők, a színlelő házaspárok, az alakoskodó munkatársak, vagy a pókerarcú diplomaták ábrázata?

Fiziognómiának hívják azt a vizsgálati ágat, amely az arcvonásokban, arcjátékban, kifejeződő lelki folyamatokat tárgyalja. E "tudomány" úttörői, a nürnbergi Joannes Indagine, a bolognai Bartolommeo Cocle, a nápolyi Giambattista della Porta és a francia Michel Lescot. Cocle 1533-as Physiognomiájában kitűnő egészségnek örvendő nők, szenvedélyes véralkattal megáldott emberek, ingerlékeny, nyers és sóvár, vagy pedig könnyelmű és pletykás férfiak homlokát írja le. Indagine a Tenyérvonásokban (1549) vakmerő és merész, szemérmetlen és hazug emberek száját, durva emberek fogazatát, lustálkodók, labilis és buja férfiak, árulók és hazugok szemét mutatja be. Leírása szerint a csalóknak, hazugoknak, züllötteknek a szája nyitva van, az ajkuk meg széles. A görbe orrúak indulatosak, a hegyes állúak és pisze orrúak valamilyen testi hibával bírnak. A bozontos hajúakra azt mondta, hogy indulatosak, a nagy fülűeket pedig a számárhoz hasonlította.

A fiziognómia eredetileg nemcsak az arcot tanulmányozta, hanem kiterjedt az összes testrész megfigyelésére. Ilyen értelemben a tenyérolvasás is a fiziognómiának egy ága. E külső jegyeket olvasó módszer, alapjában véve abból az elképzelésből táplálkozik, hogy a lélek jellemvonásai, rezdülései valamilyen módon megjelennek a test jellegzetességeiben.

Noha a fiziognómia sok esetben segítséget nyújt a gyors, alapos emberismeret elsajátítására, ám könnyen hamis következtetések csapdájába eshet az ember. Különösen akkor, ha a saját személyiségéből indul ki, hagyja érvényesülni előítéleteit, ha bedől a hamis általánosításoknak, és ha mindenáron, erőszakoltan kategorizál.

FODRÁSZ ■ Az ókori mezopotámiaiak messze földön híresek voltak hajszépítésükről. A haját lépcsőzetesen, piramis formájúra vágták, olajjal kengették, füstölték és festették. Külön szolgálhat hullámosította a királyok, hadvezérek, helytartók dús hajkoronáját.

Az idők során a hajvágással kapcsolatban számos hiedelem, előírás alakult ki, egyes népeknél a csecsemő első hajvágása valóságos rítussá vált. Természetesen a későbbiekben sem volt mindegy, hogy mikor kerül sor erre a műveletre. A babonás előírások szerint haját vágni vagy vágatni csak újhold péntekén szabad. Fogó hold idején viszont semmilyen életkorban sem szabad haját vágatni, mert megakadályozza a dús hajkorona növekedését. Aki vasárnap vágatja le a haját, élete végéig kétségek fogják gyötörni.

Ha egy asszony azt álmodja, hogy fodrászhoz ment, az annak a jele, hogy hamarosan egy családtagjának erkölcsét sértő családi botrányba keveredik. Be kell festetni a haját,

hogy nagy nehezen megússza a börtönbüntetést. Ha egy férfi fodrászról álmodik, sok pletykát jelent vagy azt, hogy egy gyönyörű nő fölött, uralkodásra van szüksége.

FOG ■ A fiziognómia művelője, a 16. században élt, nürnbergi Indagine, azt írta a fogakról, hogy a szabályos fogsor egyenes jellemről és becsületességről árulkodik. Ha a fogak közel vannak egymáshoz és hegyesek, egészséges természetű és hosszú életre számító embert jelölnek. Akinek előreállnak a fogai, pletykás, szószaporító, nagyképű ember.

Egy másik elképzelés szerint: a hosszú, vékony fogak: bátortalan embert jelölnek; a rövid erős fogak: akaraterőt jelképeznek, a rizsfogak pedig vitalitást. A széles szemfog jelentése: hűség, megbízhatóság; a keskeny, hosszú szemfog: kegyetlen emberre utal. Ha az alsó fogsor jobban látszódik, mint a felső, önzőséget jelent, ha a felső fogsor látszik jobban, jó ízlésről árulkodik. Indiában a ragyogó fogakról a különleges ételek élvezetét feltételezik.

Az angolok azt hiszik, hogyha a fogaikat valaki más megszámlálja, akkor minden egyes megszámlolt fog egy-egy évet rabol el életükből. Sokan ettől való félelmük miatt takarják el szájukat, amikor nevetnek, mosolyognak vagy ásítognak. Az észak-afrikai keresztények fogcsikorgatással gúnyolták ki, vagy akarták megsemmisíteni a bálványokat.

Nálunk vidéken, ha a csecsemő foggal születik abból, arra következtetnek, hogy táltos vagy garabonciás lesz belőle. A néphit szerint rövid életű lesz az a gyerek, akinek foga felül nő ki először. A hamar kibúvó első fogból nemsokára születő testvért, a későn kinövő fogból csak későn születő testvért jövendölnek. "Egér, adjál nekem vasfogat, én meg adok csontfogat!" – hangzik az ismert mondóka, mialatt a gyerekek hátuk mögé dobják kihullott fogukat. Palócföldön, amelyik gyerekek pénteken vágják le a körmét, annak nem fog fájni a foga. Kolozsvár környékén, aki csak egyszer mos kezét, mielőtt az Úrnapján a templomba menne, a következő év Úrnapjáig fogfájással fog kínlódni.

Az anyák azért nyelik le kisgyerekekük első tejfogát, hogy csemetéjüknek egészséges fogai nőjenek. A fogzás megkönnyítésére koráll nyakláncot tesznek a csecsemőkre. A délnyugat-angliai Cornwall-félszigeten kisgyerekek első tejfogait – megakadályozandó, hogy a helyükbe csorba fogak nőjenek – elégetik. Egy tejfog gyűrűbe vagy melltűbe foglalva amulettként, szerencsét hoz viselőjének. Amikor meglátja az anya gyermeke első tejfogát, azonnal paskolja meg a pici arcát, hogy könnyű fogzása legyen. Ha egy asszony az útelágazásnál lévő határkőn ülve szoptatja csecsemőjét, annak sohasem lesz fogfájása. Ha az első tejfog úgy pottyan ki a gyerek szájából, hogy nem esik le a földre, felnőttként elkerülik a nemi bajok.

Koreai babona szerint egyenes csontfogai nőnek annak a gyerekeknek, akinek a tejfogait átdobják a háza fölött.

A népgyógyászok a fájós fogra számtalan mágikus praktikát ajánlottak: például füstölték tömjénnel, kenték lóvizelettel, lóhájjal vagy timsós vízzel, borogatták tojásfehérjével és borban megfőzött kutyaszőrrel, öblögették pálinkával. Néha mindenféle praktikát végeztek, hogy a lyukas fogból kimásszanak a pondrók, piszkálták szószékszilánkkal, villámsújtotta fa forgácsával, koporsószeeggel, de alkalmaztak ráolvasást is. Göcsejben puskaport, Felföldön gyufafejet, szegfűszeget, fokhagymát dugtak a fájós fogba. Sok helyütt a fogfájás ellen a fülbe dugott fokhagymagerezdre esküdtek. Ha valakinek a jobb oldalán fáj a foga, a bal fülébe, ha a baloldalon, akkor a jobb fülébe dugták a fokhagymagerezdet. Az hitték, hogy aki a kihúzott fogát a templom valamelyik szögletébe rejti el, a meglévő fogai többé nem fognak fájni. Az ókori Rómában, fogfájás esetén hátratett kézzel bele kellett harapni egy darab villámsújtotta fába, gondosan ügyelve, hogy a harapás során a fa feltétlenül érintse a fájós fogat.

A régi egyiptomiak szerint, mivel az egereket a Napisten védelmezi, a fogfájás legjobb ellenszere egy meleg egeret tenni a fogfájós orcára. Gyógyhatású szerként tartják számon a farkasfogból készült kenőcsöt is, amely megállítja az ínsorvadást.

Az álmoskönyvek számos megfejtést adnak a fogakról. Kínában, ha valakinek álmában hullik ki valamelyik elülső foga, azt jelenti, hogy az illetőnek hamarosan meghal valamelyik szüleje, anyja vagy apja. A hazai álomfejtés szerint a foggal álmódó ember rövidesen levelet vagy fontos hírt kap. Ha valakinek álmában fáj a foga, annak közeli hozzátartozója hal meg. Ha valaki azt álmódja, hogy műfogsora van, az azt jelzi, hogy váratlan segítséget kap problémái megoldására. Odvas fogakról álmodni, valaki régóta hazudik az illetőnek, vagy sima modorát saját céljaira használja. Ha fogak törtek, szuvasak vagy a száj foghíjas, azt jelzi, hogy a hazugságai valakit nagyon csúnyán megsértettek, és ezért hamarosan meg fog bűnhődni. Ha az álomban látott fog ezüstből van, gazdagságot, ha aranyból, szenvedést jelez. Ha egy férfi álmában szép fogakat lát, hosszú életre számíthat. A zápfog az araboknál ellenségeskedést jelent. Aki tehát zápfogát kihullani látja, biztos lehet, hogy az ellensége meghalt.

A fogorvosok védőszentje Szent Apollónia, aki Decius császár alatt (248-249) feltehetően diakonissza volt Alexandriában. Szent Dénes püspök visszaemlékezése szerint, egy keresztényellenes pogány csőcselék – miután eredménytelenül követelte, hogy tagadja meg a hitét – kiverte a fogait. Menekülésként, önként vetette magát a tűzbe.

FOGOLY ■ Lásd: madarak

FÓKA ■ A fóka és a rozmár azokat az ósatyákat jelképezik, akik emberi alakot tudnak öltetni. Mivel egyaránt élnek a szárazföldön és a tengerben, egyszerre jelenítik meg az anyagi és a szellemi világot. Az eszkimók a fókákat és a rozmárokat a tenger

szellemének levált ujjainak vélik, ezért, ha megölnek egy állatot, annak a húgyhólyagját – amelyben hitük szerint az állat lelke lakozik – visszadobják a tengerbe, hogy ott újjászülethessen.

A régi görögöknél a barátfókák – mivel nagy szeretetet mutattak a nap és a tenger iránt – Poszeidón és Apollón védelme alatt álltak. Egyik legrégebbi pénzérméjükön, melyet i.e. 500 körül vertek, egy barátfóka feje látható, és e kedves teremtményeket Homérosz, Plutarkhosz és Arisztotelész is megörökítették az utókor számára. A hajósok, tengeri utazók számára jó szerencsét jelentett a hullámokban ficáncoló, játszadozó fókák látványa.

A néphagyomány szerint, ha egy fóka házasodik, emberi alakot ölt; a skótok gyakorta vesznek feleségül fókányokat, az esküvő után azonban elrejtik a bundájukat, hogy ne térjenek vissza a tengerbe. A görögök meggyőződéssel vallják, hogy a fókákba nem csap a villám. Az Észak-Amerika nyugati partvidékén élők, úgy tartják, a fókáknak köszönhetik, hogy megtanultak az embereket úszni és halászni. Megfigyelték, hogy a hím fókák utolsó csepp vérükig küzdenek nőstény társukért. A vadászoknak viszont ellenállás nélkül megadják magukat.

FOKHAGYMA ■ A Közép-Ázsiából származó fokhagyma az egész világon jól ismert fűszer, gyógyszer, ajzószer sőt varázsszer is. Régi füveskönyvekben, mint bujaságra serkentő szer szerepelt, de feltételezték róla, hogy képes meggyógyítani a boszorkányság által előidézett impotenciát is. A régi Európában hosszú ideig az emberek fokhagymából készült amulettet hordtak, hogy elűzzék maguktól a gonosz szellemeket. Ilyen elgondolásból akasztottak fokhagymafűzért bejárati ajtajuk fölé. Alkalmazása végigkísérte az emberi élet minden nevezetes időpontját és időszakát: a ház alapzatába vagy a küszöb alá ásva az egész házat óvta a bajtól; esküvőn a vőlegény zsebében hordta, a gyerekágyas lepedőjébe dugták, a rontástól vagy kicseréléstől féltett újszülött bölcsőjébe tették.

A fokhagymát az ősegyiptomi orvosok isten ajándékának tartották, a Kheopsz-piramis építéskor fokhagymát adtak a nehéz fizikai munkát végzőknek.

A kínaiak szerencsenövénynek tekintették, és hatásos ellenmérégnek vélték mindenféle mérgezés esetén, valamint fertőtlenítéshez is használták.

A görög Püthagorasz a fokhagymát a fűszerek királynőjének nevezte. Hippokratész vizelethajtóként, légúti megbetegedésre, emésztési és menstruációs zavarok, mellkasi panaszok, fogfájás és epilepsziás roham ellen javasolta. Galenosz elsősorban a fertőző betegségek és mérgezések elleni hatását dicsérte.

A zsidók hamar rájöttek a fokhagyma erotizáló hatására. A régi rómaiak a termékenység istennőjének, Ceresnek szentelték, a belőle kiperéselt léből készült szerelmi bájitalt.

FONÁL ■ A fonál a sorsot, a hosszú életet jelképezi, szimbolizálja a szövés-fonást és a zabolátlan képzeletet. A növényi és az állati eredetű fonalaktól a megtermékenyítést, a termékenységet feltételezik, ennek érdekében az oroszok fonalszálakat aggatnak fákra, növényekre. Héraklész a fonalat a világ köldökének, a női öl szimbólumának tartotta, vélhetően a köldökzsinórra asszociálva.

A görög sorsistennők, a Moirák az emberi életet határozzák meg. A három Moira közül Lakheszisz, a születés előtt kiméri az emberek sorsát, és átvezeti őket a sorsfordulókon; Klóthó az élet fonalát fonja; Atroposz az élet vége felé vezeti az embert. A római sorsistennők, a Párkák, a Moirákhoz hasonlóan, fonják és elvágják a sors fonalát.

Ananké, a szükségszerű végzet istennője, orsójának pergetésével hozza mozgásba a világtengelyt, időnként segítenek neki pörgetni az orsót a Moirák. Athéné, a bölcsesség istennője, pókká változva fonja pókhálóját. Minosz király lánya, Ariadné, szíve választottját, az athéni hős Thészeuszt, egy gombolyag fonállal segítette, hogy kitaláljon a labirintusból.

Az emberek mindig hittek a fonál szimbolikus varázserejében. A néphit szerint különösen a piros fonál fontos, mert távol tartja a rontást az újszülöttől, ha a csuklójára, vagy ha bölcsője köré piros fonalat kötnek; megvédi a tyúkokat, ha a tyúkolt piros fonallal veszik körbe. A menyasszony is piros pántlikát visel; a beteg kisgyerek csuklójára ugyancsak ilyen fonal vagy szalag kerül.

A fonal és a fonás kifejezetten női munka, a vele kapcsolatos műveletek szereplői is nők és lányok. Úgy tartják, hogy az a lány, aki nem készül el a fonással szombaton, a maradék lenből vagy kenderből nem lesz jó fonál, mert nem lehet kifehéríteni. A szombati fonál, melyet vasárnap egész nap rokkán hagynak, kibogozhatatlanul össze fog gubancolódni. Azok, akik szombat éjjel fonnak, nem fognak nyugodni a sírjukban. Aki a fonalat sodrás közben leejti, hazudott aznap.

A cérnával kapcsolatban a karácsonykor sodort cérnával varrt ruha távol tartja a háztól a rovarokat és a férgeket. Az olyan ing, amelyet a karácsonyt megelőző tizenkét napon át sodort cérnával varrtak, szerencsét hoz.

Az álomfejtők szerint: ha egy facér nő fonállal álmodik, hamarosan egy jó módú férfi felesége lesz.

A népgyógyászok a szemölcsök elkötésére fonalat vagy cérnát használnak, amelyet, ha eltűnt a szemölcs, elásnak, mert fonalat, cérnát tilos eldobni. Ha mégis talál valaki egy eldobott fonalat vagy cérnaszálat, ne vegye fel, mert ráragadhat a betegség, megfertőződhet. A szikhek az aranyér gyógyításához használnak fonalat. A betegnek egy hétfő napon ötszínű – fehér, piros, zöld, sárga és fekete – cérnával kell körbekötnie a nagy lábujját, és 15 napon át folyamatosan áldozati ajándékokat kellett vinnie Hanumán templomába.

FORRÁS ■ Lásd: víz

FŐKÖTŐ ■ Lásd: ruházat

FÖLD ■ A föld a világegyetem egyik alkotó eleme. Arisztotelész a víz, a levegő és a tűz mellett, a földet tartotta a negyedik alapelemeknek. Az egyik világteremtési mítosz szerint az ég és a föld istenpárosának egyesüléséből jött létre az élet, és született a többi isten. Mindez bővebben a görög mitológiában, úgy szól, hogy a föld Khaoszból lett, Gaia Földanya pedig önmagából hozta létre Ég-Uránoszt, kettejük szent nászából születtek a Titánok, köztük Kronosz és Rheiá, Zeusz szülei.

A skandináv, indiai és polinéz emberek körében elterjedt felfogás azt állítja, hogy a föld a világtengerből emelkedett ki. Az amerikai indiánok és némely szibériai nép elképzelésében egy vízimadár hozta felszínre a földet. Egy másik feltételezésben, az ég és a föld szövetségéből lett az életet adó eső és a kártékony villámok, a villámokból pedig a különleges képességű emberek és a szakrális gombák teremnek.

Számos ázsiai nép képzetében a földet egy égből alászállt lény teremtette, aki buzogányával vagy dárdájával elkezdte veregetni, köpülni a vizet, ami ettől besűrűsödött, és föld lett belőle. A néphit szerint a Japán szigetek, az ekkor keletkező zavaros, szennyes habokból jöttek létre.

A földet nemcsak a mélységgel és az alvilággal jelenítik meg, hanem szinte az egész világon isteni tisztelet övezi, mint a termékenységnek és kiapadhatatlanságnak a szimbólumát. Belőle, a Nagy Anyának, a Föld Anyjának öléből sarjad minden élet, s a föld az, ahová minden halandó egyszer megtér.

Az indiai pandzsábiak körében különösen nagy tisztelete van a földnek, amelyet mint Föld Anyát imádnak. Őt tartják minden állati és növényi élet szülőjének. Azonban a Föld Anyának nem állítanak külön szentélyt, mert úgy vélik, hogy föld formájában az Anya mindenütt jelen van. A falvakban néhol egy-egy szent fa alatt látható kő-, cserép- vagy kavicsalmok jelzik, hogy ott lakik a Föld Anya. Az emberek időnként összegyűlnek itt, és tej, gyümölcs valamint gabonaadományokat raknak elé. Amikor egy tehenet vagy bivalyt fejni kezdenek, az első öt vagy hét tejsugarat a Föld Anyának ajánlják. Aratáskor, betakarításkor néhány növényt a Föld Anyának kint hagynak a földeken, és imádkoznak hozzá, hogy sok esőt küldjön a következő évben a jó termés érdekében. Új ház építéskor, az alapköv lerakása során a Föld Anyának egy kókuszdiót, néhány ezüstpénzt, egy korallt és egy többszínű cérnával összefűzött gyöngysort ajándékoznak. A pandzsábiak szerint a Föld Anya minden hónapban hét napig alszik. Ez idő alatt nem kapálnak, szántanak vagy vetnek, hagyják a földet, hogy békésen pihenjen. Úgy képzelik el, hogy aki a Föld Anya szoknyáján hal meg, békét nyer a túlvilágon. Ezért van az, hogy

amikor az emberek érzik, hogy közeleg haláluk, kikelnek ágyukból, és a földre fekszenek. Minden gyászoló, aki részvétet kívánni jön a hozzátartozókhoz a halált követő 11 napig a földön alszik.

A kínaiaknál Különböző, meghatározott időpontokban szertartásokra került sor a Föld templomában a Föld tiszteletére. E ceremóniák közé tartozott az ünnepélyes első barázda szertartása is. Ennek során a tavasz első napján, újévkor a császár saját kezűleg elvégezte az első szántás szertartását, a szent templomi földön felszántotta az első néhány barázdát. Csak ezután lehetett megkezdeni a tavaszi mezei munkálatokat az egész birodalomban.

Rengeteg hiedelem él más népeknél is a földdel kapcsolatban. Az emberek megcsókolják a földet, hogy részesüljenek a földben rejlő varázserőből; tiszteletük jeléül szentelnek néhány cseppet italukból a földnek, vagy itatják meg vízzel; azért érintik meg a földet, és fektetik a kis gyermekeket, valamint betegeket a földre, hogy energiát, gyógyírt kapjanak tőle; a szülő nőt és a haldoklót pedig avégett, hogy ezáltal megkönnyítsék számukra a szülést, illetve a halált.

A vadászok a földet érinthetetlennek tartják, melyet tilos akár ásóval, ekével vagy más éles szerszámmal, géppel megsebezni. A földművesek ezzel szemben azt állítják, a földet meg kell termékenyíteni, ebben az esetben az eke, mint fallosz, nemzőszerként szerepel. A csuvasok, amikor megművelik a földet, azt mondják, megtermékenyítették, vagyis állapotossá tették.

Régi korokban, a halottat azért tartották szükségesnek a szülőhelyén eltemetni, hogy hazai föld hulljon koporsójára, ha ez nem sikerült, akkor a hazai földből egy maréknyit szórtak a sírjába. Ugyanakkor a zoroasztrikus vallás tiltja, hogy holtat földre temessenek el, mert ezáltal a föld tisztátalanná válik. A világ sok táján temetéskor, apró földrögöket hajítanak a sírba, hogy a halottnak csendes túlvilági élete legyen, és ne kísértsen a szelleme; a temetőből hazavitt földdel pedig a gyászolók megdörzsölik a kezüket, hogy a halott szellemétől megtisztuljanak.

A németek a frissen hantolt sírról éjfél és két óra között szedett földdel próbálták elkerülni a katonai szolgálatot, úgy hogy a földet bevarrták az ingükbe. Az afgánok szerint adósságba keveredik az az ember, aki ábrákat rajzol vagy vés a földre.

A földhöz hozzátartoznak a kövek és a sziklák, melyek a stabilitást, az állandóságot, a folytonosságot, az örökkévalóságot jelképezik. Az iszlámhívők a nagy fontosságú, híres Kába kövükről azt mondják, ez Isten szubsztanciája; életető szíve.

Kínában a föld elem nőies jellegű jin princípium. A néphit úgy tartja, a föld elem éjfél-től-napkeltéig uralkodik. Az asztrológiában a földies jegyek közé a Bika, a Szűz és a Bak tartozik. E jegyre jellemző a nehézkesség, az állandóság, a gyakorlatiasság, a megfontoltság, az anyagiasság, a hagyománytisztelet, a konzervatív gondolkodás. A

földies jegyűek általában melankolikus emberek, hideg, száraz, negatív személyiséggel bírnak.

FÖLDMŰVELÉS ■ Lásd: föld, ültetés, vetés

FŐNIX ■ Az óegyiptomi valamint a görög-római legenda a fönixmadarat pazar tollazatú, mesebeli madárként említi. A mítosz szerint a fönix akkora, mint egy sas; tollazata fényes, skarlátvörös és arany színezetű, hangja dallamos. Keletkezéséről Hérodotosz azt írta, hogy tojásból kel ki, Plinius féregből eredezteti, Claudianus pedig egy olyan madárról tudósít, amelyből csak egy létezik, több mint 500 évig is él, halálának közeledtével illatos ágakból és fűszerekből rak fészket, majd lángra lobbantva porig ég a tűzben. A hamvaiból azonban egy új fönixmadár kel életre, aki apja hamvait mirhával vegyített tojássá formálva, az egyiptomi Nap városába, Heliopoliszba száll, és elhelyezi azt Ré isten templomának oltárán. Egy másik változatban a haldokló fönix Heliopoliszban, az oltár tüzeiben ég el, s éled újjá. Plinius lekicsinylően említette meg azokat az orvosokat, akik a fönixmadár fészkeiből és hamvából készült gyógyszerekkel kezelték betegeiket.

Az egyiptomiak szemében a pálmával társított fönix a halál és a halhatatlanság jelképe. A rómaiak a halhatatlan fönixet, az örök városhoz, Rómához hasonlítják. Kínában a Nap és a Hold, a jin és jang egységét reprezentáló fönixet sárkányokkal ábrázolták, amivel a császári hatalom oszthatatlanságára utaltak. A kereszténységben a hit, a feltámadás és a halál utáni élet megtestesítője. A paradicsomban a fönix az egyetlen lény, akit nem kísértett meg a tiltott fa gyümölcse, ezért vált Jézus Krisztus jelképévé, s lett képes az Úr jóvoltából a feltámadásra.

FÚRIÁK ■ A római Fúriák (a görögöknél Erinnüszök) a bosszúállás, a lelkiismeret-furdalás istennői, akik az alvilágból azért jönnek fel, hogy vadul üldözzék és megbüntessék az embereket. Ők személyesítik meg az átkot, ők a meggyilkolt emberek szellemei. A görög költő, Hésziodosz szerint Gaiának és Uranosznak a lányai. Egy mítosz pedig úgy meséli el, hogy az isten kiömlő véréből születtek, amikor Kronosz megsebesítette apját, Uránost. Euripidész említi először három Fúriát. Az első Fúria, a nem szűnő haragú, Alektó, a második a gyilkosságot megbosszuló, Tisziphoné, a harmadik a féltékeny Megaira.

A görögök annyira félték a félelmetes Erinnüszök nevének kiejtésétől, hogy gyakran csak, mint jóakarókat, vagy tiszteletre méltó istennőket említették őket.

FURULYA ■ Lásd: hangszerek

FUTÁS ■ Lásd: álmok

FUVOLA ■ Lásd: hangszerek

FŰ ■ A fű az egyszerű embereket szimbolizálja, kifejezi az alázatosságot, az alárendeltséget, az ismeretlenséget, de jelképezi a hasznosságot is. A japánoknál a lágy fű a nőiességet jeleníti meg, a kemény fa a férfiasságot. Más hagyományokban a fű a hosszú életre és az egészségre utal. Számos néphitben a fűről azt feltételezik, hogy valamelyik első ember haja volt.

A moha egyhangúsága az emberekben az unalom benyomását kelti, Japánban pedig a megöregedett emberekre emlékeztet.

FÜGEFA ■ A fügefafa a házasság, a termékenység, a szerelmi gerjedelem és a nőiesség szimbóluma, feltehetően ezért ábrázolják sokmellű fának.

Indiában a füge tiszteletben álló, szent fa, a védikus időben tűzcsiholásra használták. Igen ritkán vágják ki, mert azt mondják, aki csak egyet is kivág, olyan bűnt követ el, mintha egy bráhmant, indiai papot ölt volna meg. A hinduk feltételezése szerint a fügefában az isten-hármaság lakik, a gyökereiben Bráhma, a törzsében Visnu, a levelekben pedig Siva. Az egyik mítoszban e fa alatt született Visnu, a bráhminok e fa alatt imádkoznak, Gudzsarátban a fát papként tisztelik, és az ágaira kötik fel, a hármas szent kötelet. Krisna istent egy fügefafa alatt ülve sebezte meg egy vadász nyila.

Gautama Sziddhárta, az indiai Bódh Gajában egy magas fügefafa (bódhifa) alatt ülve világosodott meg, vált Buddhává. A buddhisták hite szerint a bódhifa Buddhát szimbolizálja. Sri Lankán, Anurádhapurában van egy fügefafa, amely az eredeti szent bódhifa egyik hajtásából sarjadt.

A hívők azt hiszik, hogy a fügefafa a túlvilág kapuja, ezért locsolják gyökereit vízzel. Gyakran házasítják össze a fügefát a banán cserjével, amelyikből az egyik a férj, a másik a feleség. A hónap utolsó napján, különösen, ha az hétfőre esik, a falvak lakói körülállják a fügefát és a banáncserjét, és miközben imádkoznak, jelképesen összeadják őket.

A Bibliában a fügefát a jó és a rossz tudás fájának tartották. Fügefalevél volt Ádámon, amikor belekóstolt a tiltott gyümölcsbe. A muszlimok szent gyümölcse ugyancsak a füge. A Bibliában mint az ígéret földjének gyümölcse szerepel. Az ókori Rómában a Romulust és Remust szoptató farkasnak egy fügefafa adott árnyékot. Az Indiából Olaszországba került fügefákat, a helyiek manapság is indiai nyárfaként ismerik. Karthagó pusztulása a fügefák számára is végzetes volt, mert a hódító rómaiak, hogy ne teremjen több füge, a fügeföldeket felszántották, és sóval hintették be.

FÜL ■ Az ember fülei kivételes személyiségjegyekről árulkodnak. Már az újszülött füleinek milyensége utalhat leendő jellemvonásaira.

Indiában a kis fülből gazdagságra következtetnek, ugyanazt jelenti, egy bemélyedés a jobb fül mögött. Ugyancsak indiai hiedelem, miszerint fúrt lyuk a jobb fülben nagy szerencsét jelez. A Csízió szerint az előfüggő és igen nagy fül esztelenséget, goromba modort, az igen kicsi fül, ravaszságot jelent; a kerekded fül tanulatlan emberé; a hosszú és keskeny fül irigy természetet, a fejhez lapuló fül restséget jelképez.

A fiziognómusok a fülkagyló méretéből, alakjából vonnak le következtetéseket. Kétségtelen, a fülek milyensége nagyban meghatározza az arc esztétikai összképét, elegendő a hátrányosnak tűnő tapsi- vagy lapátfülekre gondolni. A fejtől elálló, rossz alakú fülekről destruktív természetet feltételeznek, azok a gyerekek, akiknek ilyen füleik vannak, a rombolásban élik ki magukat.

Grace A. Rees (1965.) a fülről szóló teóriájában azt írja, hogy "A fül tetejének a szemek sarkait összekötő vonalon kell elhelyezkednie, alatta semmiképpen sem lehet. A túl alacsonyan lévő fülek bűnözői hajlamot mutatnak. A rövid, kövér fülcimpák nagyfokú vitalitást, életrevalóságot jelképeznek. Az ilyen ember kellő erővel rendelkezik a gyors felépüléshez. A vékony, fejhez simuló fülcimpák a szervezet kiváló állapotáról árulkodnak."

A finom vonalú, nagy fülek zenei ízléssel kapcsolatosak. Muzikalitást feltételeznek a kiálló telt fülekről is. A finoman formált tekervényű kis fülűek nem művelik, csak értékelik a zenét.

A hosszú fülek a vezetőkre, szentekre jellemzők. Buddhának és Mahatma Gandhinak rendkívül hosszú fülei voltak, a Húsvét-szigeti istenszobrok isteneit ugyancsak hosszú füllel ábrázolták. A politikusok többnyire hegyes, csúcsos fülei intuitív készségükről, szuggesztív erővel bíró, önfejű, makacs személyiségükről vallanak.

Az osztriga alakú fülek az izgatóan szép asszonyok fejét díszítik. A kerek fülek megbízhatatlanságról és anyagiasságról tudósítanak. A körte formájú fülek tulajdonosai kedves természetűek; a nagy fülű emberek büszkék, nagyképűek, elég tapintatlanok; a nagy lefittyenő fülűek viszont túlzottan előzékenyek, már-már alázatosak, viszont többnyire hűségesekek; a lapos, nagy fülűek türelmetlenek; a szögletes fülűek a jólét és a tudás megszerzésére törekednek; a pici fülűek ambiciózusak, ám nincs bennük kellő önbizalom, meglehetősen gátlásosak. A szőrös fülűeket belső készletük irányítja. Közülük többen hűtlenek, hitszegők, civilizálatlanok.

A nagyon kicsi, vékony fülek a kifinomult gyengédség jelei. Vannak, akik "próféta füleknek" nevezik az ilyen füleket; mások viszont önzőknek, fösvénynek tekintik azokat. A hosszú, vékony fülek gazdája, arcátlanul merész, a tanuláshoz lusta, nehéz felfogású, ennek ellenére büszke és gunyoros; de azt is mondják, hogy az ilyen emberben megbízhatunk, mert megtartja a rábízott titkot.

Az olyan fülek, melyekben széles belső körök láthatók, jó vezetői képességgel megáldottak. A kisebb belső körű fülűek remekül tudnak másokkal együttműködni. A tetejükön szélesebb fülűek bármilyen szakterületre kerüljenek, remekül érvényesülnek. A vastag fülcimpájúak jó kapcsolatot tartanak környezetükkel és jólétre törekednek; a lapos fülűek kellemes családi miliót tudnak kialakítani.

A két fül gyakorta eltér egymástól, a bal fülnek akaraterőt tulajdonítanak, a jobb fülnek pedig az ösztönöket. Állítólag mindig a nagyobb fül hatása érvényesül.

A fülekhez számtalan babonás hiedelem kötődik. A cseheknél elterjedt, de nálunk is honos babona, ha valakinek cseng a füle, kérdezze meg egy közelében tartózkodótól, hogy melyik fülében hallja a csengést. Ha a kérdezett eltalálja, akkor jó hírt fog hallani, ha téved, akkor rosszat. Az eszkimók úgy tartják, hogyha valaki éneklést hall a füleiben, akkor az illetőtől egy halott kér élelmet. Ha a kínai férj fülei éjjel 11 és 1 óra között égnek, azt jelenti, hogy összhangot alakít ki a feleségével, ha délután 1 és 3 között pirosak a fülei, hamarosan vendégei lesznek.

Ha az ember valakinek meghúzza a füleit, azért teszi, hogy az illető ne felejtse el ígéretét, a fülhúzó részéről azonban jelezhet jókívánságot is, például hosszú, boldog életet. Az indonézekenél szerencsétlenség éri azt, aki éjszaka tisztítja a füleit.

Az egészségvédelmi feladatot ellátó, ragacsos fülzsír a különböző népeknél más-más színű és állagú: a fehér és fekete emberek fülzsírja mézszínű, puha és nedves, a belső-ázsiai népeknél, mint a mongoloknál, szürke, darabos és száraz. Amíg a nedves fülzsír nyílt, befogadó személyiségűeket jelöl, addig a száraz fülzsír a rejtőzködő, zárkózott emberekre jellemző.

A népi gyógyászatban régente, ha fájt vagy folyós lett a kisgyerek füle, a fülébe saját meleg pisijét csepegtették, ettől várták gyógyulását.

A magyar nyelv gazdag a füllel kapcsolatos szólásmondásokkal, ezek közül ismertek a "fülét, farkát elereszti", a "fülét se hajtja valamire", a "résen van a füle" kifejezések. Mégis a legismertebb az elmarasztaló "füle botját sem mozdítja" mondás, mellyel azt fejezik ki, hogy akihez beszélünk rá se hederít mondandónkra; vagy ahogyan Szatmár megyében mondják: „Osztán még a file botját sem hajttya”, azaz elereszti a szót a füle mellett.

FÜLBEVALÓ ■ Lásd: ékszerek, indiai ékszerviselet

FÜLEMÜLE ■ Lásd: eső

FÜRDÉS ■ A vízben vagy valamilyen egyéb folyadékban – például a Kleopátra által igen kedvelt szamártejben, vagy a fürdés céljára készített folyékony csokoládéban, iszapban vagy pezsgőben – való alámerülésnek, megmártózásnak számos funkciója lehet. A

legtöbbször higiénés célokat szolgál, alapvető feladata a fizikai egészség, a test tisztaságának biztosítása, a testfelületet borító különböző szennyeződések eltávolítása. E mindennapi funkciója mellett, a megfelelően végzett fürdés nyugtató, pihentető hatású, felfrissülést okoz, gyógyításra, relaxálásra alkalmas, vagy – rituális vallási szertartások keretében – testi-lelki megtisztulást eredményezhet. A közös fürdőzés – például egy szökőkút vizében – valamilyen siker megünneplését jelenti, vagy az újévi megmártózás a jeges vízben, egyes országokban régi társadalmi szokásnak tekinthető.

A vízbe merítkezve végzett mosakodás már az ókortól kezdve a teljes testi és – átvitt értelemben – lelki megtisztulást fejezi ki. A vallási szertartásokhoz hozzátartozott az azokat megelőző fürdés, tisztálkodás. Ez a megtisztulás biztosította, hogy a szentségekhez járuló se testével, se lelkével ne szennyezze be a szent helyet, illetve a szertartást.

A megtisztulási fürdés a vallási előírások szerint csakis folyó- vagy forrásvízben, avagy csatornán át – tehát nem merítés által – medencébe vezetett vízben történhet. A hinduk a Gangesznél végzik megtisztító szertartásukat.

A fürdés rituális szempontból csak úgy érvényes, ha az illető a vízben egészen alámerül, hogy minden testrészét érintse a víz, tehát még a gyűrűjét is le kell vennie. A hitbuzgó zsidóasszonyok régebben tövig levágták a hajukat és parókat viseltek, hogy a havi tisztulásuk után kötelező megtisztulási fürdő használata ezen előírásoknak teljesen megfelelhessen.

Eredetileg a kereszténységben is ez volt a jellemző. Az Újszövetségben Keresztelő Szent János keresztelési szertartása nem csupán a fej vízzel való megérintését jelentette, hanem a teljes megmerítkezést, amelynek Jézus is alávetette magát.

A Biblia már számos kialakult szokást említ: az újszülött megfürdetését, a házba érkezéskor a lábmosást, étkezés előtti kézmosást. A fürdés hozzátartozott a megtisztulási szertartáshoz. Jézus pedig azt tanácsolja a böjtölő embernek, hogy ne szomorkodva böjtöljön, hanem kenje meg a fejét és mossa meg az arcát. A papságnak is meg kellett mosdania a szertartások végzése előtt.

Gyógyvizekről és gyógyító célzatú fürdésről is olvashatunk a Bibliában: a szíriai Naámán a Jordán vizében gyógyul meg, a vakon született a Siloám forrás vizénél. A jeruzsálemi Betesda-fürdő időnként megmozduló vize a tapasztalat szerint gyógyító hatású volt.

A katolikus egyház tanítása a lélek megtisztítása, a lélek fürdője a bűnök megvallása, a gyónás és az ezzel járó feloldozás, amely a bűnbánat könnyeivel törli le a bűn foltjait.

FÜRÖSZTÉS ■ Lásd: fürdés, újszülött

FÜRJ ■ Lásd: madarak

FÜSTÖLÉS ■ A füstölés az egyik leggyakoribb áldozati forma, végezheti az egyén akár minden nap, otthon egyedül, társadalmi helyzetétől függetlenül, de ismertek a nyilvános helyen meghatározott időben folytatott közösségi füstáldozatok is, amelyek vezetője egy-egy vallási, vagy világi előljáró.

A felszálló füst a föld és az ég közötti kapcsolat jelképe, az ember fohászát, hódolatát viszi fel az égi istenekhez. A lélek felemelkedésének képszerű kifejezése.

A füstáldozat már a történeti időkkel megelőzően is ismert volt, a világ valamennyi kultúrájában fellelhető ez a szokás. A bibliai Káin és Ábel történetében a földművelő Káin füstáldozatát Isten visszautasítja, ezért máglyája füstje a föld felé száll, míg a pásztor Ábel felajánlása a magasba emelkedik, mivel Isten kegyesen elfogadja. A füst segítségével juttatták el az emberek áldozatukat az égieknek. Ételt, italt, illatszereket, sőt élő állatokat, korábban embereket is áldoztak így, hogy elnyerjék a felsőbb lények, szellemek kegyeit, támogatását. Az égőáldozat füstje az Istennel való kapcsolatteremtés egyik módja volt.

A tömjénfüstölés része a katolikus egyház szertartásának, tiszteletet jelent, de kifejezi ezenkívül a közös imában való egyesülés szükségességét is. Az imát emeli az ég felé, ezért ajándékoznak a háromkirályok tömjént a gyermek Jézusnak.

A néphagyományban a füstölés a Gonosz elűzésének, távol tartásának egyik módja. Elterjedését és fennmaradását elősegítette az egyházi szertartásokban betöltött szerepe, valamint az, hogy a füstölésnek gyógyító hatást is tulajdonítottak. A népi gyógyászat rontás és betegségelhárítására, gyógyítás céljából, olykor betegség megelőzésére használta. Alkalmazására gyakran az ún. nevezetes napokon (Szent György, Luca napja), vagy naptári ünnepeken került sor. A magyar népi gyógyászat pókhálót, tömjént, disznóganajt, különféle füveket, szentelt barkát, szentelt búzát, tetőből kihúzott nádat, ajtófélfából vágott szilánkot stb. használt füstölésre.

Füstölő égetésének álma az álomlátó spirituális fejlődését jelzi. Nagymértékű tudatosságot, elkötelezettséget reprezentál.

FÜSTÖLŐK ■ Az illatos aromát adó füstölők használata már a Bibliai időkben is megszokott volt. Az illatáldozathoz szükséges füstölőszer receptjét – mely egyenlő arányban tartalmazott illatos gyantát, szagos borostyánt, erős illatú mézgát, fűszereket és tömjént – maga az Úr mondta el Mózesnek. Az illatáldozat – melyet naponta kétszer: reggel és este tartottak – színhelye a szent sátor oltára, az illatáldozati oltár volt, mely a szentélyben állt, a szentélyt és a legszentebb helyet elválasztó függöny előtt, középen. Évente egy alkalommal, az Engesztelés (Jom Kippur) napján az illatáldozatot, a vétékáldozattal együtt a főpap mutatta be, hogy így szerezzen engesztelést a nép minden bűnéért.

Bár a kereszténység egyes vallásaiban a szertartás részeként rendszeresen tömjént égetnek, a Szentírásban erre a gyakorlatra nincs utalás. A keresztény templomokban csak a 6. századtól, Gergely pápa uralkodását követően terjedt el a tömjénfüstölő használata. A tömjént elégetés előtt megáldják, és a felhasználásig egy talpas, hajóra emlékeztető edényben tárolják. A tömjénhasználat tulajdonképpen az ószövetségi illatáldozat folytatása, az Istenhez felszálló hálaimát jelképezi.

A tömjén – mely a napkeleti bölcsek ajándékai között is szerepelt – megtisztítja a lelket és szívet, és a legalkalmasabb szer a meditáció előkészítéséhez. A bibliai hagyomány szerint füstjétől távozik a gonosz, ami egyszerűen annyit jelent, hogy a zavarodott, kaotikus gondolatokat kirekesztve, füstje segíti a tiszta koncentrációt.

A régi orvostudomány tisztító és gyógyító erőt tulajdonított neki. A tömjénfüst belélegzése – ezt vallja a mai illatterápia is – a lélekre és a közérzetre egyaránt felemelően és nyugtatólag hat. A természetgyógyászok ezért ajánlják a tömjénfüst inhalálását tudatzavarok és túlérzékenység esetén.

A keleti vallásokban a füstölőket szertartásoknál, temetéseknel használják, de hatásosnak tartják a démonok elriasztására, meditációs állapot előidézésére is. A buddhista templomokat a füstölés házának, a szerzeteseket illatos királyoknak nevezték el. A füstölők meggyújtásával a hívők áldozatukat fejezik ki Buddhának és az isteneknek, valamint az ősök lelkének. Kínában a buddhisták mellett a taoisták és a konfuciánusok is égő füstölőpálcikákkal teremtenek kapcsolatot az istennel, füstjükkel arra utalnak, hogy a felajánlott étel nekik készült.

Az ázsiai emberek évezredek óta tudják, hogy a füstölők illata befolyásolja az ember közérzetét, szellemi és fizikai állapotát, ezért használatuk a mindennapi életben is elterjedt. A japán gésák a füstölőórával (a füstölő végigégéséhez szükséges időtartammal) mérték a vendégeikkel eltöltött időt. A legtöbb füstölőt Kínában használják, viszont Dél-Indiában készítik. A füstölők bambuszból, ében-, teak-, és szantálfából készülnek, aloét, kámfort, szerecsendió levelet, pézsmát, sáfrányt, mirhát és fűszereket kennek bambuszpálcikákra. Használatuk újabban a nyugati világban is egyre jobban terjed, rájöttek arra, hogy a füstölők varázslatos illata légfrissítő, csillapítja a fájdalmat és a hőérzetet, egyben gyulladáscsökkentő, továbbá egyes – speciális keveréket tartalmazó – füstölők hatásosan riasztják el a szúnyogokat, legyeket, molyokat.

FŰSZEREK ■ A fűszerek megízésként az ételeket, felforrósítják a vért, és felizzítják a szerelmi vágyat. A több száz éve élt arab Nefzawi sejk szerelemtanában az erotikus receptek elsősorban fűszerekből – gyömbér, fahéj, kardamom, szerecsendió, kínai fahéj, csili, galgant, mekkai fahéj szegfűbors, bételbors, indonéz- és perzsa bors, babér, berkenye, kamilla, hunyor, tömjén, bórax és pálmagyanta – álltak. Az ősi Egyiptomban a

paradicsomi kertekről azt gondolták, hogy azok szerelemre csalogató levegője fahéj, szerecsendió, gyömbér és szegfűszeg illatától bódító.

Az indiaiak a fűszerek rafinált keverékét használták szerelmi ajzószerként. Az Anangaranga című könyv (1986.) egyik hatásos szerelmi bájital receptje így szól: „Zúzz porrá sárfrányt, kankolt, tömjént, szerecsendiót és koriandermagot, formázz pirulát belőle, s edd meg a bételpálma levelével.” Egy másik indiai leírás szerelmi bájitalnak fekete teából, fahéjból, kardamomból, gyömbérből, szemes borsból, szegfűszegből, szerecsendióból, sáfrányból és mézből készült tea fogyasztását ajánlja.

Valószínűleg már az ősember is fűszerezte ételeit. Az ókorban és a középkorban a bőséges lakomák, meglehetősen fűszerezettek voltak. Ekkor már használtak sáfrányt, borsót, szerecsendiót, köményt, ánizst, tárkonyt. Amerika felfedezése után a szakácsok nagy öröme, elterjedt a fokhagyma, a hagyma, a vanília és a paprika használata. A csilipaprika az indiánok legfontosabb fűszere, rendkívül erős. Ősidők óta használják az indián orvosok. Az orron felszívott por rituális jelentőségű. A török megszállás idején a törökök halállal büntették azt a magyar parasztot, aki paprikát termesztett. A csípős torma elsősorban fűszerként használatos, fogyasztása serkenti a gyomor- és a bél működését, nyálkaoldó, vizelethajtó, hevítő hatású. A hagymáról a régi egyiptomiak azt gondolták, hogy távol tartja a gonoszt. Amikor valamire felesküdték, kezüket egy hagymára helyezték.

A középkorban a fűszerekről azt hitték, hogy azok a mennyország közelében lévő illatos mezőn teremnek. Az ősi egyiptomiak szerint a fahéj és a gyömbér a mennyországból eredő Nílusban található. A keresztény Európában nem nézték jó szemmel a fűszerek túlzott fogyasztását, mert úgy vélték, hogy a fűszeres ételek – azáltal, hogy felpezsdítik a vért – lelki bajokat okoznak, fokozzák az étvágyat, ami elhízáshoz vezet. A főpapok pedig a potencianövelő hatású mustármag fogyasztását tiltották meg szerzeteseiknek.

Európában lakásuk padlóját fűszerekkel szórták be az emberek, hogy távol tartsák a gonosz szellemeket házuktól. A trópusokon termő gyömbért már időtlen-idők óta használják fűszerként, gyógyszerként és szerelmi ajzószerként is. Az öröm növényéről, a mákról – a régi görögök legtöbbit használt és legjobb orvosságáról – úgy vélik, hogy Aphrodité könnyeiből keletkezett, amelyeket akkor hullatott, amikor szerelmét, Adoniszt siratta. A mákot a maják és az aztékok sokféle betegségre fájdalomcsillapítóként használták.

A hinduk egyik legszentebb növényét a tulasi bazsalikomot kultikus helyeken termesztik. A pikáns, csípős ízű szegfűbors nemcsak emésztési panaszokra, neuralgikus bajokra hathatós, hanem bőséges kakaóval keverve felizzítja a nemi öröm szent tűzét. Az elsősorban Indonéziában termő szegfűszeg bimbói orvosságnak és fűszernek számítanak. A népi gyógyászatban nagyon elterjedt feketebors – amelyekért háborúkat

vívtak – valószínűleg az egyik legjelentősebb fűszer. Egyik rokona – az Indonéziában termő kubebabors – pedig nemi vágyat élénkítő fűszernövény.

Az ánizsmagról az egyiptomiak feltételezték, hogy nemi közösülésre ingerel, Indiában szerelmi vágyat ébresztőnek és impotenciát gyógyítónak tartották. A bételbors levelei élénkítő hatásúak, a bételfalatokat órák hosszat rágják, szopogatják, fűszerként erotizáló currys ételekbe teszik.

Sokféle hiedelem él a fűszernövényekkel kapcsolatban. Az indiaiak, hogy védelmet nyerjenek a gonosz ellen, ánizsköményt dugnak a kulcslyukba, vagy az ajtó fölé akasztanak pár szálát. A csirkéket köménymaggal etetik, hogy ne kóboroljanak el. A házi galambokkal is ezt teszik, hogy könnyebben hazataláljanak. Az indonézok szerint előre nem látható, ok nélküli katasztrófát jelez, hogy ha egy csipetnyi Cayenne bors maradt a serpenyőben.

A régi görög mítosz szerint midőn Daphné, a gyönyörű nimfa a szerelemtől égő Apollón elől menekült, a jajveszékélő lányt anyja, a Föld (Gaia) babérfává változtatta. Apollón koszorút font magának a fa ágaiból, s azóta lett Apollón szent fája a babér.

FÜTYÜLÉS ■ Szerte Európában a fütyülésről azt hitték, hogy elriasztja a gonosz szellemeket, akik nagyon utálják a hangos füttyszót. Ezzel szemben a zanzibáriak úgy gondolják, aki fütyörészik, az a gonoszt szólíttatja. A német bányászoknak tilos a bányában fütyülni, mert ezzel feldühítik a helyi szellemeket, akik ezért bosszút esküdnek. Faluhelyen egy időben ugyancsak tilos volt a fütyörészés, különösen déltájban, akik ezt a szabályt nem tartották tiszteletben, azt a szellemek betegséggel büntették meg.

Különösen a nőknek kell tartózkodniuk a fütyörészéstől, ugyanis az angolok szerint kinő a szakálluk, a németek pedig úgy vélik, hogy bamba férjük lesz. A magyarok szerint a füttyszó hallatán szégyenében sírva fakad Szűz Mária.

Egy kígyó látogatja meg azt, aki éjszaka fütyörészik, állítják a törökök. Ha valaki kútba fütyül, rosszra fordul az idő, mondják a magyarok. Az oroszok szerint, aki a saját házában fütyül, ne számítsen pénzre.

FÜZÉR ■ Lásd: gránátalma, koszorú

FÚZFA ■ A fűz megítélése nagyon ellentmondásos, jelentheti a hosszú életet, alkalmas a boszorkányok távoltartására, a varázslások elhárítására, a gonosz elriasztására. Jelképezheti a termékenységet, a gondolkodási képességet, a nőiességet és az életerőt. A középkori Európában, mint az ékesszólás jelképe, a dalnokok és költők fája volt. Kínában a fűz jeleníti meg a női szépséget, engedelmességet, lágyságot. De a fűzhez kapcsolták a tavasz kezdetét is. A régi Kínában szokás volt a távolra indulónak fűzfáról

letört ágacskát ajándékozni. Japánban a fűz a gyengeség, a finomság, a kecsesség, a nyugalom, az állandóság és az egyesülés jelképe.

A zsidók számára fűzfa a bölcsesség fája. A románok fűzfaágot tesznek a küszöbre, hogy a korcs állatokat távol tartsák a háztól.

Negatív értelemben a fűz gonosz fa, mert oltalmat ad a boszorkányoknak. A szlávok szerint a fűzfa körül tanyáznak a démonok. Fűzfavesszővel rontásokat tudnak végezni. Elmarasztalóan mondják a fűzfát a boldogtalanság, a tudatlanság és terméketlenség fájának. Izlandon feltehetően ezért nem szabad olyan szobában szülni, melyben fűzfaágot tartanak. De máshol is elterjedt hiedelem, hogy a szobában tartott fűzagtól elszaporodnak a legyek. A szomorúfűz a temetők fája, szimbolizálja a bánatot, a halált, a temetést.

A népi gyógyászok fűzfakérgét és fűzfabarkát használnak a gyulladások csökkentésére, reumás és köszvényes bántalmak ellen, gyomorproblémáknál, lázcsillapítóként és emésztési panaszok esetén. Hatásosnak tartják sárgaság ellen a nyolc napig karon viselt fűzfakoszorút, amelyet a kilencedik napon felakasztanak a kéménybe, majd bedobják a patakba.

Virágvasárnap megszentelt fűzfabarkától várják, hogy elriassa a vihart, tántorítsa el a jégesőt és a villámcsapást. Mindezek elhárítására dugnak az ereszbe fűzfagallyat. Szemmel verés ellen barkát füstöltek és fűzfabarkát nyeletnek a tehénnel, hogy ne fájjon a torka.

GALAGONYA ■ Az Isten gyümölcse, Krisztustövis, de olykor saragonya néven is emlegetett galagonya közepes nagyságú, a rózsafélék családjába tartozó, az egész kontinensen elterjedt, rózsaszín vagy fehér virágú, piros vagy fekete bogyótermesű tüskés cserje.

Az ősi mítoszok szerint a növény villámból keletkezett, ezért a germánok hagyományosan galagonyát használtak a halotti máglyákon, azt remélvén, ezzel segítenek, hogy a halottak lelkei a mennybe jussanak.

A római Maia istennőnek és férfi párjának, Maiusnak volt a fája, valamint a június 1-jén ünnepelt Carda istennőé, aki elveszett szüzességéért cserébe kapta Janus istentől fehér virágú, tüskés ágát.

Az ókori görögök galagonyaágot égettek Hümenaiosz oltárán. A házasság istene, a szép ifjú Hümenaiosz, amikor kedvesével a saját nászünnepeken vett részt, váratlanul meghalt. Azóta emlékére galagonya virágaival ékesítik fel a menyasszonyokat, a menyegzőkön "hümén" („szúzhártya”) felkiáltásokkal üdvözlik az új házasokat, a lakodalmi köszöntőket pedig hümenaiosznak hívják.

Virága később is menyasszonydísz volt, a keresztény hagyományban pedig a májusban különösképpen tisztelt Mária szüzességét jelképezte.

A kelták szerint a galagonya a tél és a sötétség istenének a fája, melyet a kelletlen, de kényszerű bölcs belátással hoztak összefüggésbe. A hónapok közül azért lett a május fája, mert valamikor ebben a hónapban tartózkodni kellett a nemi érintkezéstől. E böjtös időszakra a rómaiak a Flora istennőnek szentelt április végi, május elejei orgiába fúló multságokon, a három napig tartó Floralia ünnepeken készültek fel. Ezeket a galagonya fehér virága is díszítette. Később vidám, erotikus jelképként koszorúzta a középkori május elsejei szokásokat, a britek májusfának is galagonyát állítottak, tüskés lombjába burkolták a "zöldembert", Maia istennő halandó vőlegényét. A Flora-ünnepeket követő gyászidőszak május 4-én, Szent Flórián vértanúságának a napján vette kezdetét. E napon a britek még a múlt században is a források, kutak körüli galagonyabokrokhoz vonultak, öltözetüket megtépdesték, és a rongyokat az ágakra aggatták. A szokás talán egy ősi vezeklő rítus maradványa; eljátszották, mintha a galagonya tüskéi szaggatták meg volna a ruháikat.

A növényt szemben táplált vegyes érzelmeket jelzik a ma is élő brit hiedelmek. Virágzó ágát tilos bevinni a házba, mert állítólag a keresztre feszített Jézus töviskoronája galagonyából készült, s ezért a családban bekövetkező halálhoz vezet. Ez okból levágni sem szabad a bokor ágait. Ugyanakkor más hiedelmek szerint a tehénistállóra akasztva növeli a tejhozamot, s ha idegen tűzi a ház ormára, megvéd a viharoktól és a gonosz lelkektől. Némelyek szerint a galagonya szent növény, amelynek segítségével – mivel

nincsenek benne negatív energiák – megnyugvás nyerhető. Sokfelé úgy tartják, hogy szerencsét hoz a tulajdonosának, és jó termést a földnek, melyen található. Ha Szent Iván éjszakáján vagy mindenszentekkor alája ül az ember, tündérvarázslatban lesz része.

Régen a galagonyabokrokat a tündérek találkozóhelyének tekintették, ezért a szántás idején köröket rajzoltak körük, nehogy az ekével háborgassák őket.

A galagonya virágzása biztos jele annak, hogy vége a télnek és küszöbön a tavasz, ezért az évszakváltás jelének vagy időjárási ómennek is tekintik.

Gyógyászati alkalmazását tekintve, a növényi kivonat hatóanyagai javítják a szív vérellátását, enyhítik az időskori szívpanaszokat, ritmuszavarokat. Teáját és szeszes kivonatait szíverősítésére fogyasztják, ritmus zavar, szívizomgyengeség és idős kori érlemeszesedés esetében.

GALAMB ■ Számos hagyományban a galamb az ég hírnöke, a holtak lelkének szimbóluma. A keresztényeknél a Szentlélek jelképe. A tizenkét apostolt gyakran tizenkét galambbal ábrázolták. Az ókori zsidóknál a galamb a bűnbocsánatot jelentette. A galamb az olajággal együtt a békére utal; a galamb és a liliom pedig az örömhírt fejezi ki. A görög Aphrodité szerelemistennőnek galamb a bujaság madara, azóta a repülő galambok szerelmi postásokként szerepelnek. Noé második galambja olajággal tért vissza, a harmadik galamb, amelyik nem érkezett meg, a megbékélést hirdette, feltehetően így lett a galamb a béke népszerűsítője. Kínában a hosszú életet, a fiúi kötelességet jeleníti meg. Hiedelmük szerint a galambtojás fogyasztása megvéd a himlőtől.

Noha a galamb elpusztítása balszerencsés jel, az Ohio melletti prériken, amikor úgy elszaporodtak a galambok, hogy ürülekeik hópelyhekként hullottak az égből, a súlyuktól letörtek a faágak, és a hangos szárnyusogástól már pihenni sem lehetett, az emberek megunták a galambinváziót, és valamennyi galambot lemészárolták.

A néphit szerint az égen köröző galamb a halálra figyelmeztet. A galamb látványa rosszat jelent a bányászok számára is. Galambepéjűnek tartják az olyan embert, akit nem lehet kihozni a sodrából. A jól ismert „várja, hogy a sült galamb a szájába repüljön” szólásmondásunk pedig arra illik, aki munkálkodás nélkül akar gyarapodni.

GALGANT ■ Lásd: fűszerek

GANAJTÚRÓ BOGÁR ■ Lásd: szkarabeusz

GANÉSA ■ Lásd: elefánt

GARUDA ■ A hinduk a félig kánya, félig ember formájú Garudát, a madarak királyának, Visnu isten járművének, a győzelem szárnyasának tartják. Az óind mitológia szerint anyját szolgátságban tartották a kígyóistenek, a nágák, aki ezért végtelenül meggyűlölte őket. A néphit ezzel magyarázza a kányák és a kígyók közötti ádáz ellenségeskedést. A nágák megígérték Garudának, hogy elengedik az anyját, ha hoz számukra a halhatatlanság italából, az amritából. Garuda nagy nehézségek árán szerezte meg az amritát, amelynek ellopása során, elrepült a Naphoz, megölt két sárkányt, majd legyőzte az Indra vezette isteneket. Az égből visszatérőben találkozott Visnuval. A főisten hőstettéért ajándékot kínált Garudának, aki cserébe azt kérte, lehessen Visnu szállítója és jelképe, erre az isten, felajánlotta számára, hogy legyen a háttas állata.

Garudát gyakran ábrázolták emberi törzssel, kányafejjel és csőrrel, szárnyakkal és karmokkal. De megjelenítették, egy másfajta, négykezü képzeletbeli lényként is, amint két kezét imára kulcsolja, a másik kettőben ernyőt és a halhatatlanság italával telt korsót tart, olykor pedig a hátán Visnu lovagol.

E madárról elterjedt, hogy mindennap megöl, majd felfal egy kígyót.

GAVIÁL ■ Lásd: krokodil

GEKKÓ ■ A lágy bőrű, tapadókorongos lábú, főleg éjszakai életet élő, apró gyíkok, a gekkók, noha valamennyi kontinensen fellelhetők, elsősorban a meleg klímát kedvelik. Szemük feltűnően nagy, úgynevezett éjszakai szem. Törékeny farkukban tápanyagot raktároznak el, s ha farkuk letörik, gyorsan regenerálódnak. A legtöbb gekkó tojásokat rak, de néhány új-zélandi fajtájuk elevenszülő. A Földközi-tenger mentén elterjedt faligekkek úgyeszen mászkálnak a sima felületű falakon és a mennyezeten.

Az ártatlan gekkókról ősidők óta sok-sok koholmány született. Ovidius (i.e. 43-i.u. 17), a római költő csalárdoknak tartotta őket. Gesner (1516-1565), a svájci polihisztor a gekkók családságát a hátukon lévő árulkodó, kis csillagforma folttal magyarázta, amilyennel egykoron a jogászok a ravasz, rafinált csalókat bélyegezték meg. Arisztotelesz (i.e. 384-322), a görög bölcselő azt állította, hogy a gekkók harapása mérges, és a szamarak orrába azért másznak be, hogy akadályozzák őket az evésben. Gesner annyira félelmetesnek vélte a gekkókat, hogy láttukra a skorpiókat is kiveri a halálveríték. A római természettudós, id. Plinius (23-79) följegyezte, hogy csak a Görögországi gekkók marása halálos, a Sziciliában lévőké ártalmatlan. Egyéb rosszindulatú dolgokat is összehordtak a gekkókkal kapcsolatban: az indiai gekkók marása néhány óra alatt végez az emberrel; a japán harcosok gekkók vérével teszik mérgezetté fegyvereiket; a peruiak már a gekkó érintését is halálosnak vélték. Főként Dél-Kínában pedig az a hiedelem élt, hogy ha a gyík levágott farkát valaki fülébe dugják, az illető megsüketül.

A rosszindulatú híresztelésekkel szemben azonban ez a kis állat – azzal, hogy megtisztítja a pókoktól, szúnyogoktól és egyéb rovaroktól a helyet, melyet megosztunk velük – sok hasznot hajt az ember számára.

Az idős thai emberek kedvelik a házukban tanyát vert gekkókat, mert feltételezik, hogy szerencsét hoznak a ház lakóira. Úgy vélik, hogy az elhunyt rokonok, gekkók képében születnek újra, hogy vigyázzanak a gyermekekre. Feltehetően ezért is tart szívesen, sok ember hobbiállatként gekkót.

A thai gekkókról szóló babonák előtt, tudni kell a gekkókról, hogy a többségük képes hangot kiadni, ez lehet halk csettegés, cirpelés, vagy hangos ugatásféle.

Általában jó hírekre lehet számítani, ha a gekkó hangja reggel 6 óra és dél között hallható. Valami rossz dolog történik az emberrel, ha a gekkó déli 12 óra 1 perc és délután 6 óra között hallatja hangját. Az ezutáni időszakban, a 6 óra 1 perc és éjfél között megszólaló gekkó, kedvező és kedvezőtlen híreket egyaránt jelezhet. Nincs semmi jelentése annak, ha a gekkó „sírása” 0 óra 1 perc és reggel 6 óra között hallatszik. Ilyenkor ezt teljesen normálisnak tartják. Ha viszont egymásután négy gekkó „kiáltása” hallható, 15 napon belül valami probléma történik a családban.

GÉM ■ A hosszúlábú, méltóságteljesen lépkedő gémelek megítélése nagyon sokféle, gyakran emlegetik, mint a hosszú élet szimbólumát, és mint esőhozó termékenységet, feltehetően azért, mert a vizek mentén él. A kínaiak szerint a gémelek a hátukon szállítják az angyalokat, és ők kísérik a holtakat. Indonéziában az emberek úgy vélik, hogy gémelek a tengermosta sziklákból születnek. A keresztényeknél a hűséget és az aszkézist jelképezik, a buddhisták számára pedig a telet szimbolizálják.

A minden tavasszal visszatérő, nálunk költő vörös gém, lesés közben mereven áll, mint a magyar kút ágasa, és egyenesre kinyújtja nyakát, mint ennek a kútnak a gémje, és ekkor a csőr úgy áll a víznek, mint a gémeskút ostora a kút kávéjának. Tisztára ez a hasonlatosság vitte rá a népet, hogy ősi kútját a gémről „gémeskútnak” nevezze.

GEOMANTIA ■ Lásd: jóslás

GINGKÓ ■ Kínában és Japánban a szent növényként tisztelt ginkót, vagyis a páfrányfenyőfát, a taoista, buddhista és sintoista szentélyek mellé ültetik. A kolostorkertek ősi, óriásira megnövő ginkó fáját többnyire a szerzetesek ápolták. Kínában a panjung, Japánban a bonsai mesterei törpefát nevelnek belőle, formálják évszázadok óta a ginkó miniatürizált változatait. A törpe ginkófa megihletett költőket, írókat, festőket, szépségét megörökítették műveikben. Nálunk díszfa.

A ginkgó gyümölcsében lévő magot, a kínaiak évszázadok óta gyűjtik, mind a kínai, mind a japán konyha ételkülönlegességeként tartják számon. A kissé édeskés ginkgomag a buddhisták hústalan étkezésének kedvelt alapanyaga.

A ginkgót a kínai gyógyászat már 5000 éve használja. Egy közel ötszáz éve íródott kínai „Gyógyszereskönyv” szerzője az agy jóttevőjének nevezte a ginkgót. Leveleiből készült kivonatot hatásos bőrtisztítóként használják, de javasolják vérkeringés és emésztési zavarok, idegesség és koncentrációs problémák esetén is. A ginkgó-kivonat erősíti az érrendszert, alkalmazzák szédülés és vérhas ellen, idült hörghurut, asztma, magas koleszterin szint, urológiai és tbc-s megbetegedések esetén, sőt a fülzúgásra is hatásos.

A pirított ginkgomagok nemcsak ízletes csemegék, hanem a férfi nemi erőt fokozó afrodisziákumok, ezért ajánlják az impotencia kezelésére. Japánban azt mondják, hogy aki nyilvánosan ginkgomagvakat rágcsál, ezzel azt jelzi, hogy nem zárkózik el az erotikus kalandoktól.

GINSZENG ■ A ginszeng neve kínai eredetű, jelentése „mennyei vagy isteni gyökér”, ami arra utal, hogy a kínaiak régóta drogként használják. Ugyanakkor ez a csodagyökér a legrégebbi ázsiai gyógyszer, a belőle készült bort tartják az első kínai orvosságnak.

A nép körében elismert és tisztelt ginszeng elterjedése Tao Kuang császárnak köszönhető. Gyógyító hatásáról több mint 2000 éve tudnak. A ginszeng nemcsak idegnyugtató, fáradtságcsökkentő fiatalító szer, de egyensúlyban tartja a test energiaháztartását, és növeli a nemi potenciát is. Alkalmazásával megszűnnek a nemi életben oly jó ismert neuraszténias szexuális problémáik.

Egy észak-koreai legenda szerint sok ezer éve egy hegység sűrű fenyvesében eltévedt egy öregember. Az éhségtől és a kimerültségtől elaludt, majd amikor felébredt, egy ötlevelű fehér virágot pillantott meg. Amikor kiásta a növényt meglepődve látta, hogy a gyökérzet egy emberi alakra hasonlít, volt feje, törzse, karja, lába. Hogy csillapítsa éhségét harapott belőle, amitől azon nyomban visszatért ereje. Hazatérve, az embert nem ismerte meg senki, még a felesége sem, mindezt megértette, amikor belenézett a tükörbe, ahonnan egy fiatalember nézett vissza rá. Fiatalságának és férfiasságának visszatértét a gyökér csodálatos hatásának köszönhetette.

GNÓMOK ■ A gnómok, sokban hasonlítanak a törpékhez. Hegyekben és erdőkben élnek, de többnyire a föld alatt laknak. Kis termetűk, az ujjnyi nagyságtól az alacsony növésű gyerek méretéig terjed. Törpe termetűktől függetlenül nagy természetfölötti képességgel megáldottak. A nép képzetében úgy tűnnek fel, mint hosszú szakállú, néha kecskelábú, máskor lúdtalpas emberkék, akiknek testén szűk ruha feszül, fejüket többnyire csuklya fedi.

A zömében kibírhatatlan modorú gnómok meglehetősen sokáig élnek. Fő feladatuk őrizni a föld mélyén lévő kincseket, de mint ügyes kezű mesteremberek, különböző varázstárgyakat, varázsgyűrűket, varázskardokat kovácsolnak.

Kétféle gnómot különböztetnek meg, a fekete gnómok az emberekkel rosszindulatúak, előfordul, hogy elrabolják a csinos lányokat, a fehér gnómok jóindulattal vannak az emberekhez, ha tanácsot kérnek tőlük, bőkezűen jutalmazták őket. Valamennyi gnóm utálja a földműveseket, mert veszélyeztetik a föld alatti lakóhelyüket és kincseiket.

A porosz néphitben élő barzdukok, rokonságot mutatnak a gnómokkal, ők is föld alatt lakó, szakállas kis manók, apró emberkéek. Élelmüket a fák, többnyire bodzafa gyökerei közé raktározzák el. A barzdukok a német bodzatörpékre, a koboldokra emlékeztetnek, vagy olyanok, mint az orosz Hüvelyk Matyi. A német-skandináv hagyomány szerint a földben és a kövek között a picinyke dvergek élnek, akik nagyon félnek a fénytől, mert azt hiszik, a napsugaraktól kövekké válnak. A dvergek is nagyszerű kovácsok, isteneiknek készítenek ékszereket, Freya istennőnek nyakéket, Szif istennőnek aranyhaját, Freynek és Szkídbladrinnak hajót, Ódin főistennek pedig dárdát.

GÓLEM ■ A gólem, a zsidó néphagyományban szereplő, életre kelt szobor. Mai jelentése a középkorban alakult ki, azóta több legenda született róla. A kabbalisták, akik a számok és a betűk mindenható hatalmának felhasználásával számos mágikus praktikát sajátítottak el: többek között az ördögűzést, a szellemidézést, a szerelmi varázslatokat, a beteggyógyítást, a kabbala segítségével még mesterséges emberi lényt is képesek voltak teremteni.

Ezt a kabbalista receptek alapján bűvészzel alkotott, vörös agyagból mágikus eszközökkel gyúrt emberüket nevezték el gólemnek. Előírásuk szerint a figurának legalább egy tízéves forma gyerekeknek megfelelő magasságúnak kellett lennie. Miután elkészültek a szoborral, papírdarabra felírt nevet a szájába tették, vagy a homlokára tűzték, melytől a szobor rögvest életre kelt.

A zsidó legendák szerint a 16. században élt Eliajahu valóban készített egy ilyen szobrot, de amikor a gólem óriássá nőve, dührohamában megsemmisítéssel fenyegette a világot, a rabbi jobbnak látta elpusztítani alkotását. Egyszerűen letörölte a mesterséges ember homlokáról a bűvös szót, mire a gólem azonnal élettelenné vált. Ezt a mondát később a 16-17. században élő prágai rabbinak, Judah Loew ben Bezalelnek (1525-1609) tulajdonították. Bezalel "engedelmes robot"-ja – annak ellenére, hogy nem tudott beszélni, és nem rendelkezett emberi lélekkel – szinte minden emberi tevékenységet el tudott végezni, mosott, főzött, takarított, tálalt, a zsinagóga harangját húzta, és állítólag még írni is tudott. Idővel azonban az eleinte engedelmesen szolgáló báb túlságosan akaratossá vált, és féltő volt, hogy széttapossa megalkotóját, ezért a rabbi jobbnak látta

eltüntetni a szobor homlokáról a titokzatos szót, amitől Gólemje élettelen agyaghalomként omlott össze.

GÓLYA ■ Ez madár régóta nagy tiszteletnek örvend. A régi görögöknél, Marokkóban, valamint a közép-keleti muszlim országokban úgy tartották, hogy a gólyák misztikus átalakulásokon keresztül ment emberek vagy halottak megtestesülései. A görög filozófus Püthagorasz (i.e. 572-497) azt állította, hogy a gólyák halott költők lelkeinek a megszemélyesítői, míg a történetíró Plutarkhosz (i.u. 45-125), egy olyan esetről számolt be, hogy valakit halálra ítélték egy gólya megöléséért.

Az arab világban elterjedt volt az a meggyőződés, hogy a gólyák olyan halott muszlimok lelkei, akik életük során nem tudtak elmenni Mekkába, ezért ezt az utat madárként kell megtenniük. Ezért tisztelik a muszlimok annyira ezt a madarat, és tekintik az emberöléssel azonos súlyú bűnnek a gólya elpusztítását.

Ez a gólya-tisztelet azonban gólya-ellenes tettekhez is vezetett. Amikor törökök elfoglalták Görögországot, törvényben rendelték el a gólyafészekek védelmét, miáltal a görögök számára a gólya akaratlanul is a hódítók szimbólumává vált. Ennek tulajdonítható, hogy amikor az 1821-es felkelésük győzelemre vezetett, számos gólyafészek a bosszújuk áldozatává vált.

Európa más részein több szerencséjük volt a gólyáknak, ugyanis a néphit szerint, a termékenység, a bőség, a húség és az anyai gondoskodás szimbólumának tekinti ezt a madarat. Általánosan elfogadott, hogy a hosszú lábú, piros csőrű gólya szerencsét hoz a házhoz. A népi hiedelem úgy tartja, hogy a házra telepedő gólya megvédi a ház népét a tűztől és a villámlástól. (Bár ezt bizonyították, tény, hogy igen ritkán – a megfigyelések szerint száz esetből mindössze háromszor – csap gólyafészekbe a villám.) A németek és a hollandok szerint hosszú, gazdag életre számíthatnak annak a háznak a lakói, amelynek a kéményére fészket rak a gólya. Ugyanakkor a gólyafészek lerombolójának tűzvész pusztítja el a házat, vagy némán születik a gyermeke.

A régi rómaiak Vénusz állatának vélték a gólyát, és úgy tartották, hogy áldást, és soha el nem múló szerelmet kap Vénusztól, akinek a háza tetején gólya fészkel. A "gólya-törvényük" előírta, hogy a gyerekeknek gondoskodniuk kell szüleikről.

Hitvilágunkban a gyereket a gólya hozza. Bár az "Őt sem a gólya költötte, Engem sem a gólya költött" szólásmondás némiképp ellentmond ennek, a ház körül röpködő gólyák látványát általában a család szaporodására utaló jelnek tekintették. Egy másik értelmezés szerint, egész évben lusta lesz, aki tavasszal először álldogáló gólyát pillant meg, ám, ha az elsőként megpillantott gólya repül, a szemlélő serény munkával eltöltött, szorgalmas év elé néz. A lustaság megelőzéséhez fél lábon állva a következő versikét kellett elmondani: „Gólyát látok, fél lábon állok, Aki nem áll fél lábon, Lusta lesz a

nyáron.” A törökök szerint, aki repülő gólyát lát, egész évben folyton-folyvást utazni fog; míg ha a földön látja e madarat, otthon marad.

A kedves gólya sok költőt megihletett: az útra kelés előtt gyülekező gólyáról Petőfi így ír: „Jön az ősz, megy a gólya már, Hideg neki ez a határ.”

Álomban gólyát látni, gyermekáldást jelent.

GOMB ■ Lásd: kéményseprő

GOMBA ■ A gomba hímveszőhöz hasonlító alakja és energiát adó képessége miatt közkedvelt volt az egyiptomi fáraók körében, és kedvenc eledele a görög isteneknek, elsősorban a szarvasgombából készült ételeket kedvelték. A közhiedelem szerint a bőgő szarvasbikák azért keresik buzgón a szarvasgombát, mert ha megeszik, utána kedvük szottyán egy kis szexre. Régebben a parasztok bikáik, disznóik eledelébe is hasonló ok miatt keverték szarvasgombát, az embereknél azonban ez a varázsszer nem igen hatásos.

Dionüszosz tiszteletére légyölő galócát áztatták borban, majd aki ezt az italt elfogyasztotta annyira elkábult, hogy megnyílt előtte a mennyek bejárata. Aki szárított légyölő galócát, maszlaglevéllel és kendervirággal vegyítve pipában vagy cigarettaként szívja el, erotikus vágyai támadnak.

A rómaiak emberfeletti tulajdonságokkal ruházták fel a gombákat, és az isteneik eledelének tartották. Nagyra értékelésüket jól mutatják Marcus Valerius Martialis (i.u. 38. v. 41-104.), a híres epigramma szerző sorai: “Argentum atque aurum facile EST, laenam togomque mittere, Boletus mittere difficile EST”. (Könnyű az aranyat és az ezüstöt lefitymálni, ám egy tál gombát szerfölött nehéz visszautasítani.)

A ketek képzetében a gomba, elcsökevényesedett fallosz. Egyes elképzelések a gombákat a zivatarral, a mennydörgéssel, a villámlással hozzák összefüggésbe, de gyakran isten megtestesüléseinek tekintik. A görög és a római felfogás szerint a gombák nem az esőtől, hanem a mennydörgéstől nőnek, ami megegyezik a Kasmírban, Iránban, az arab beduinoknál, a Távól-Keleten, Óceániában, sőt a mexikói indiánok körében elterjedt képzetekkel. Észak-Amerikában, a Sziklás-hegység környékén élők, a gombák születését tulajdonítják a mennydörgésnek; a Missouri felső folyásánál élők a gombákat a csillagokkal, a toba törzs tagjai pedig a szivárvánnyal hozzák összefüggésbe a gombákat.

Albertus Magnus (1193 – 1280), a híres polihisztor megfigyelései alapján, meg volt győződve róla, hogy a gombák valójában nem növények, hanem a növények és a föld kinövései.

Mexikóban a zapoték sámán a gombagyűjtés utáni negyedik napon könyörgést intéz a földhöz, az istenanyához, és a nagy villámcsapáshoz, hogy növessze meg a gombákat, és lássa el vérrel azokat. Van olyan elképzelés is, mely a gombákat az istenek köpetéből,

vizeletéből, székletéből származtatja. A tádzsikok azt hiszik, hogy amikor a Nagy Anya kirázza ruhájából a tetveket, azok a földre hullva változnak gombákká. A gombákat gyakran társították a legyekkel, szúnyogokkal, varangyos békákkal, gilisztákkal, egerekkel, kígyókkal. Mivel a gombák esők után hirtelen, szinte a semmiből, és többnyire nyirkos, sötét helyeken, korhadó fák, elhaló növények közelében bukkantak elő, nem csoda, hogy ükapáink félelemmel vegyes tisztelettel tekintettek rájuk.

GONOSZ ■ Lásd: füttyülés, gyertya, harang, kör, macska

GORDIOSZ SZEKERE ■ Lásd: csomó

GORILLA ■ Lásd: csomó, majom

GÖMB ■ Lásd: kör, mandala

GÖNCÖLSZEKÉR ■ Lásd: csillagok

GRÁNÁTALMAFA ■ A gránátalma rendszertani elnevezése *Punica granatum*, amely Karthágó ősi városának a nevéből ered. Közép-Keleten – elsősorban Perzsiában (valószínűleg innen terjedt el) – Észak-Indiában, valamint a Földközi-tenger vidékén már ősidők óta termesztik, és – a föníciaiak ősi gránátalmafa ligetei miatt – egykoron „Karthágó almája” néven volt ismert. Piros színe és rengeteg magva miatt lett a termékenység, a szerelem és az élet szimbóluma. Mivel nem támadják meg a férgek, a tisztaságot is kifejezi.

Az ókori és középkori világban, azáltal, hogy maga is képes a vérzésre, a gránátalma születést és a halált jelképezte. Gyakran szüzekkel és szűz istennőkkel társították, vérvörös húsa és leve miatt olykor az alvilági istennő menstruációjával hozták kapcsolatba. A gránátalma elsősorban az – egyidejűleg pozitív és negatív tulajdonságokkal rendelkező – alvilági istenségek, nevezetesen az élet és halál, a betegség és egészség, valamint a termékenység és terméketlenség fölött uralkodó Földanyák (Anyaismennők) jelképe volt.

A vallási és mitológiai hagyományokban a gránátalmafa, az Éden- vagy a tudás fájaként, piros gyümölcse pedig, mint a paradicsomi alma, vagy mint aranyalma jelenik meg. Húsos virága a tüzes szerelmet és a női nemi szervet, a vaginát szimbolizálja.

Az egyiptomiak a gránátalma virágaiból ünnepi füzéreket fontak, a XVIII. dinasztától kezdődően a halottak sírjába a termékenység és a lét folytonosságának jeleként gránátalmát helyeztek. Az ősi Perzsiában a gránátalma a legyőzhetetlenséget

szimbolizálta. A babiloni harcosok, abban a hitben, hogy ez verhetetlenné teszi őket, az ütközet előtt gránátalma magvakat rágcsáltak.

A gránátalma Kínában – ahová valószínűleg perzsa közvetítéssel érkezett – a bőség, a boldog jövő, a gazdag gyermekáldás jele. A buddhizmusban az őszibarack és a Buddha-keze (Indiában őshonos citrusféle) mellett a szent gyümölcsök egyike. A lányok szívesen tűznek gránátalma szirmokat a hajukba.

A koreaiaknál gránátalma az istenek eledele, az ősök áldozati gyümölcse.

A hinduk számára az isteni áldás fája, a termékenység és a bőség szimbolikája. A hindu mitológiában Káli és Durga istennők fogai – miután felfalták a démonokat – vértől piroslottak, mint a gránátalmafa virágai. Amikor viszont nyugodt hangulatban volt, az Anyaistennő (Mahadévi) gránátalmafa alatt ülve osztogatta a jólétet a világ számára.

Görögországban ez az isteni táplálék egyúttal a halhatatlanság jelképe is, melyet jól példáz Perszephoné esete. Az alvilág királynéját Hadész elengedte anyjához, de előbb titkon megetette gránátalmamaggal, hogy ne feledkezzen meg a holtak birodalmáról, és térjen oda vissza. A rómaiaknál a „megőrző” Juno emblémája, az egyetértés kifejezője. Termékenységi jelentésére utal az a szokás, miszerint házasságkötéskor földhöz vágják, hogy magjai szétszóródjanak.

Kisáziában és Mezopotámiában a meghaló és feltámadó növény- és termékenységi istenségek (Tammúz, Adónisz) jelképe; pusztulásukra a sebként felfakadó héj, újjászületésükre a sok mag, a férfiúi termékenység szimbóluma utal.

A muszlimok Mohamed gyümölcseként tisztelik; "Egyetek gránátalmát, mert ez megtisztítja a szervezetet az irigységtől és a gyűlölettől" – mondta a Próféta. Kipréselt levéből még a haldokló szájába is csöppentettek. A muzulmánok szent könyve, a Korán háromszor említi a gránátalmát, kétszer, mint Allah ajándékát az emberek számára, egyszer pedig, mint a Paradicsomban található gyümölcsöt.

Az Ószövetség szerint gránátalma után áhítozott a pusztában vándorló Izrael népe. Salamon papjai pedig csak akkor léphettek a szentélybe, ha ruhájukon apró gránátalmák lógtak. A zsidó szóbeli hagyományban a Tudás Fáján növe, Ádám és Éva számára tiltott gyümölcs. Az Énekek Énekében a gránátalma magjai a Tórát tanulmányozó gyermekeket reprezentálják. A megújulás, a termékenység mellett azt az áldást is jelképezte, amely az Istennel kötött szövetség eredménye.

Egy zsidó történet a gránátalmát a halállal és a menstruáló vagy tisztátalan nővel, Lilittel vagy egy prostituálttal társítja. A Talmud elmondása szerint Hiyya ben-Abba rabbi felesége Harutha (a Tiltott Hajadon, egykoron híres prostituált) képét öltötte, hogy próbára tegye az ura akaraterejét. Amikor a rabbi meglátta a gyönyörűen felcicomázott boszorkányt, nagyon izgatottá vált, és „Ki vagy Te?” - szavakkal szólította meg. „Harutha vagyok, és ha kívánsz, egy gránátalmáért megkaphatsz. Hozd ide nekem azt, melyik ott a legmagasabb ágon található!” – válaszolta a hölgy. Hiyya rabbi sietve felmászott a fára

a gránátalmáért, de amikor visszatért, Harutha helyén a feleségét találta, aki azzal nyugtatgatta, hogy csak próbára kívánta tenni őt. A rabbi azonban igen erős büntudatot érzett, és a következőt mondta: „Gonoszságot követhettem volna el.” És vezeklésként halálra koplalta magát.

A keresztények számára a gránátalmát ajándékként Jézus Krisztus hozta az égből. A kereszténység az öröklét és a szellemi, spirituális termékenység jelentését kapcsolta a gránátalmához. A koptok, az egyiptomi keresztények művészetében a gránátalma a feltámadás szimbóluma.

A középkori Mária-kultusz idején a gyümölcs számtalan magját a Szűzanya erényeire és mérhetetlen irgalmára vonatkoztatták.

A gránátalma eredetével kapcsolatos a Hérával rivalizáló szemérmes Side története. Orion felesége, a beóciai eredetű istennő szépségversenyre hívta ki Hérát. Merészségéért azonban súlyos büntetésben részesült, ugyanis abban a tudatban kellett élnie, hogy maga okozta a gyermeke halálát. A lelki teher következtében Side egy magas szitról a sziklák közé vetette magát, és ahol a vére a kövekre fröccsent, ott nőttek ki az első gránátalmafák. Más elképzelések szerint a gránátalma Dionüszosz véreből sarjadt, és a halált valamint a feledést jelképezi.

A gránátalmának a gyermekek halálával való társítása számos nép hagyományában visszatér. A buddhista mitológiában Hariti boszorkány (a démonok anyja) eredetileg Lilithhez hasonlóan gyermekevő volt. Gonoszságából Buddha gyógyította ki, ugyanis sikerült rávennie arra, hogy evési vágyát ropogós gránátalmákkal elégítse ki. Később Hariti a kisgyermekek védőszellem-asszonyává vált.

Japánban – ahol Kishimojin (Kisimodzsin) néven ismert – a meddő asszonyok hozzá fohászknak termékenységért. Az ábrázolásokon egy csecsemőt szoptat, és egy gránátalmát tart a kezében.

A gránátalma minden részének gyógyító hatást tulajdonítanak. A Tunézia területén élt, Nefzawi sejk 1500 körül a következőket írta a gránátalma hatásáról: "Ha egy nő hüvelyszűkítésre vágyik, kimagozott János kenyérből és gránátalma-kérgéből készített főzet segíthet rajta. Ülőfürdőt kell venni ebből a főzetből, amelynek elviselhetetlenül forrónak kell lennie."

Matthiolus a "Fűszerek könyve" című művében a gránátalmát, mint a sebek gyógyítóját említi meg. A tibetiek gyógyszerek komponenseként használják. Kisajtott leve igen sok C-vitamint tartalmaz, és hatékony a rák, a szívproblémák és a cukorbetegség megelőzésében.

Álomban gránátalmákat látni, termékenységet, jó egészséget és hosszú életkort prognosztizál, de szexre való csábítást, felhívást is jelezhet. Alternatív módon a vért reprezentálja.

GRÁNÁTKŐ ■ A nemes gránát vörös és átlátszó, de lehet piros, zöld, barna, ibolya s az ezek közti változatok valamelyike. A drágakő régóta ismert, mélyvörös változatáról a Biblia is említést tesz. A zöld színű erősíti a szívet és a májat, segíti a vitaminok felszívódását. A vörös színű gránátkőről azt mondják, hogy csillapítja a vérzést, nyugodt álmot biztosít, javítja a depressziót. Az ókorban például, hogy a seb gyógyulását gyorsítsák, a nyílt sebre gránátkövet tettek. Az éjszakai kínzó rémálmok távoltartására a párna alá helyezett gránátkő a leghatásosabb. Emellett elűzi a rovarokat, megóv a villámcsapástól, ellenszere a pestisnek és a láznak, védelmet nyújt a gyulladós betegségek ellen, és sikerrel használható a torok és gyomor problémák kezelésére.

A gránátkövet szív fölött vagy fülbevalóként jó viselni, azonban nyakláncként és marokkőként is hordható.

Kiváló a meditáláshoz, mert tulajdonosának tisztánlátást kölcsönöz. Állandósítja a barátságot. Kibékíti a korábban összeveszett barátokat. Elűzi a gonosz gondolatokat. Vonzza a sikert az üzleti életben. Szavatolja a megelégedettséget, ha azt jogszerűen szereztek. Átok viszont azok számára, akik törvénytelenül jutottak hozzá.

A gránátkő az utazók szerencseköve is. Segíti viselőjét abban, hogy hitében, állásfoglalásaiban, szilárd és rendíthetetlen legyen, a kitűzött célt elérje. Közelgő veszély vagy halál esetén a gránátkő homályossá válik.

A Skorpió születési számára viselése pozitív hatású, az indiaiak szerint az Oroszlán jegyűeknek is. A januárban született nőknek a gránátkő kivételével semmilyen drágakövet sem szabad viselniük, ezzel biztosítják rendíthetetlen, igaz barátságukat és a hűségüket. Nem ajánlott viszont a Bika jegyűeknek.

GRIFF ■ A griffek hol szárnyas, hol szárnyatlan, oroszlántestű, sasfejű vagy -csőrű szörnyek. Az ázsiai griffek tarajos fejűek, a krétai és a görög griffek göndör sörényűek.

Id. Plinius (23-79) e képzeletbeli madarakat, hosszú fülűeknek és kampós csőrűeknek vélte.

Hérodotosz (i. e. 484-424) görög történetíró a griffmadarakat, Észak mesés lakóiként említi. A görög mitológia griffjei „Zeusz kutyái”-ként őrizték az aranyat. A görögök pedig azt hitték, hogy ezek a szörnyek őrzik a szkíták és az indiaiak aranykészletét, Hérodotosz ezért mondta róluk, hogy a griffek aranyból építik a fészkeiket. A krétaiaknál is bátor, éber őrzőmadarakként tűnnek fel.

A griffek szimbolizálják a napisten Apollót, a bölcs Athénét és a bosszúállás istennőjét, Nemesziszt. A madagaszkári griffet, Marco Polo (1256-1323) olasz utazó mint rukmadarat említi. "(...) mindenképpen földi madarak: két lábuk van, sashoz hasonlítanak, csupán roppant nagyok; akkorák, hogy kiterjesztett szárnyuk harminc lépés, tollaik pedig tizenkét lépés hosszúak, és testük vastagsága is ezzel arányos. Olyan

erősek, hogy karmaikkal az elefántot is elbírják, felviszik a magasba és leejtik, hogy összezúzódják."

Az ókorban e szárnyas szörnyet a hatalom megtestesítőjének tekintették. A héberek szemében a griffek a kettősvallású Perzsiát képviselték. A középkorban nagyon ellentmondásosan ítélték meg a griffet, az olaszoknál maga volt az ördög. A korai keresztények szerint a bosszú és üldöztetés szimbolikája, később viszont, mint Krisztus jelképe, az emberi és isteni kettős természetet jelenítette meg. Dante(1265-1321) olasz költő képzeletében a Purgatóriumban, griffmadár húzza a diadalmi szekeret.

GÚNÁR ■ Lásd: állati afrodiziákumok

GYAPOT ■ A gyapotot a trópusi éghajlatú területeken már évezredek óta finom, könnyű ruhák készítésére használják. Az egyiptomi, mexikói, indiai és dél-amerikai archeológiai leletek szerint az időszámítás előtt több ezer évvel ismerték, és feldolgozták. Használatáról az első írásos feljegyzések Indiából származnak, az i.e. mintegy 1500 évvel íródott Rig-Véda már említést tesz erről a növényről. Ezer évvel később a görög történetíró, Hérodotosz (i.e. 484 k.-425) így ír az indiai gyapotról: „Vannak fák, melyek ott vadon nőnek, és gyümölcsük, a gyapjú szebb és jobb, mint a birkáé. Az indiaiak ebből a fa gyapjúból készítik ruháikat.”

Európa északi részébe import útján jutott el a gyapotból készített pamutfonal és szövet, de még a középkorban sem tudták elképzelni, hogy ez valóban növényi eredetű. Azt hitték, hogy a gyapotot növényiszülte birkák produkálják. A 14. században élt, Sir John Mandeville, aki a világ minden tájáról összegyűjtötte az úti beszámolókat, egyes országok szokásait, vallásait, legendáit, egyik írásában azt a képtelenséget állította, hogy Indiában olyan csodálatos fa nő, mely bárányokat szül az ágai végén, és ezek az ágak annyira hajlékonyak, hogy a földig hajlanak, hogy ehessenek a bárányok, amikor megéheznek. Talán ez az oka annak, hogy egyes európai nyelvekben ma is „fa gyapjú” a gyapot elnevezése.

Az amerikai polgárháború előtt a gyapotot a fekete rabszolgák hatásos szellemidézőnek vélték, mert azt hitték, hogy a gyapotban lakoznak a holtak szellemei. Arra gondoltak, hogy a zöld gyapotban tanyáznak a gonosz szellemek, de amikor a növény termése megéri, a szellemek előjönnek belőle, és meglátogatják az embereket és a házi állatokat. A déliek egyik legendája arról szól, hogy egyszer heves hóvihar lepte meg a lovakat, akik ezért éjszakára a gyapotültetvényen maradtak. Az elhunyt indiánok szellemei meglátván a pihenő, alvó lovakat, felpattantak rájuk, s mire megvirradt már egyetlen ló sem élt, mert a szellemindiánok halálra hajsolták őket. Amint megvirradt mindenütt habzó szájú lótetemek borították a földet. Ez a rémtörténet annyira elterjedt az ültetvényesek körében, hogy azóta félnek az emberek az éjszakát kint tölteni a gyapotültetvényen. Ugyanakkor feltételezésük szerint, ha a gyapotföldön fényes nappal huncutkodik egymással egy szerelmes pár, jó szerencsét jelent az együttlétükre, sőt egész életükre.

A gyapotról számos hiedelem alakult ki: az ifjú párok, hogy ne legyenek anyagi gondjaik, a nászéjszakájukat pamut matracon töltötték. Az esküvőn azért tiltották a gyapotból készített aszalterítő használatát, nehogy a fiataloknak nyomorék gyereke szülessék.

A gyapot repítőszőrös magjairól azt mondják, ha egy hajadon ikermagokat talál, biztos lehet abban, hogy kérői éppen akkor indulnak hozzá udvarolni. Ha a frissen házasodottak lelnek ikermagokra, akkor ikrek születésére számíthatnak. A fiatal párok elrejtve gyakran megtartottak a gyapot tokterméséből párat, s figyelték azok viselkedését; ha a magházak fehérré váltak, házasságuk sikeresnek ígérkezett, ha viszont tejszínes színűek lettek, a pár hamarosan elvált.

A gyapotról gyanítják, hogy az emberekre és az állatokra egyaránt nagy hatással van, ha maguknál tartanak egy kis gyapotot, szerencsét hoz számukra. Ezért remélnék jó fogást a halászok, ha magukkal visznek húsz darab gyapotmagot, amikor elindulnak halászni. Üres gyapotmagot találni viszont veszélyes, erről a rabszolgák azt sejtették, hogy valamelyik rokonukat még az éjszaka előtt eladják. Ez ellen úgy védekeztek, hogy az összes magot, ami náluk volt eldobták, és lassan elszámoltak tízig.

A gyapotcserje gyökerének kergét, régóta használják orvossággént. A népgyógyászok hatásos magzatelhajtó szernek tartják, de ezt használják szülési fájdalmak enyhítésére, a szülés megindítására, klimaxos problémák, valamint a menzesz idején fellépő görcsök ellen. Kínában a gyapot gyökerének főzetét itatják meg a gyermeknemzésre aktív ember ondóképződésének gátlására. Indiában az ajúrvédikus gyógyításban a gyapotcserje gyökerétől remélik fogyasztóik, hogy regenerálja, megfiatalítsa szervezetüket.

Az álomfejtők szerint gyapotföldről álmodni, különös vágyat ébreszt a gyapotszedésre.

GYÁSZ ■ Lásd: halál, temetés

GYÉMÁNT ■ A gyémánt, nem más, mint kémiailag tiszta szén. A megmunkált, csiszolt gyémánt, a briliáns. A gyémánt színtelen, víztiszta átláthatósága miatt lett az ártatlanság; erős fénytörő képessége és rendkívüli csillogása révén a fény köve; keménysége okán a legyőzhetetlenség, a hősiesség szimbóluma.

A néphit szerint a gyémánt csatában megvédi a harcolókat a sebesülésektől. Az első világháborúban védelmező hatása miatt vásároltak az emberek apró kis gyémántokat. Ugyanis hittek abban, hogy tulajdonosát bátorsággal, legyőzhetetlenséggel és sérthetetlenséggel ruházza fel. A kő nemcsak győzelmet, de jó szerencsét hoz viselője számára. Megerősíti szerelmét, támogatja a hűséget a házasságban.

A gyémánt pozitív hatása érvényesül, ha nyakba hordják, mert megvédi viselőjét a szemmel veréstől, a mérgezések ellen, a gonosz varázslatoktól, boszorkányoktól, démonoktól. A csillogó gyémánt, mint a romlatlanság emblémája, az erkölcsi tisztaságot hirdeti.

Az álomfejtők szerint gyémántok birtoklásáról álmodni nagyon ígéretes álom, ugyanis magas körökből származó tisztelet és elismerést jelent.

A Kos szülöttjének szerencseköve, akit bátorságában megerősít. Az áprilisban született Kosoknak, azért ajánlatos gyémántot viselniük, nehogy a bűnbánásban összeroppanjanak.

GYEREKKÉZ ■ A gyerekeknél négyféle kéztípus figyelhető meg: a praktikus kéz, a szögletes kéz, az ovális kéz és a kónikus kéz.

A praktikus kezű gyerek keze: nagy, masszív, széles ujjvégei feltűnően előredomborodnak. Nagy kézügyességgel bír. Aprólékos, megbízható, elég zárkózott, magának való gyerek. Merész kalandokba bocsátkozik. Vakmerő. Állatbarát. Sokat mozog, sportol, kirándul, jó étvágyú. Mindig gyűjt valamit.

A szögletes kezű gyerek keze: négyzet alakú, széles, nem szép kézforma. Jó szervező, mindig van saját elképzelése. Realista, nem szokott álmodozni. Zenében gyakran kitűnik. Állandóan tevékenykedik. Türelmes, gyakorlatias és megbízható. Inkább az eszére, mint a szívére hallgat. Néha önfejű. Nem barátkozó. Takarékos, gyűjtögető, mindent megbecsül, amit kap. A kónikus kezű gyerekekkel kifejezetten összeférhetetlen, nem tud velük kijönni.

Az ovális kezű gyerek keze: szép formájú, tojásdad, lágy, puha, ujjai hosszúak. Többnyire gyenge testalkatú, érzékeny, pszichikus egyéniség. Sértődékeny, duzzogó, mindig durcás. Rapszodikus, kiszámíthatatlan. Sokat fantáziál. Kitartása kevés, vagy alig van, többnyire mindent abbahagy. Nem szorgalmas. Nagyon problémás. Tehetséges, de nagyon felületes.

A kónikus kezű gyerek keze: hosszúkás, szép, alakra hasonlít az ovális kézhez, de az ujjak inkább hengeresek, a körmök mandula formájúak. Intelligens, fogékony, megfontolt, gondolkodásában koravén, már-már felnőtt. Önérzetes, csak azok előtt tárulkozik ki, azoknak engedelmeskedik, akiket tisztel és szeret. Ábrándozó. Olykor megbízhatatlan. Szolgálatkész és mindig hajlandó másokon segíteni. Sokoldalú, de cselekedeteiben meggátolja szeszélyes természete.

GYERMEK ■ A házasság legfőbb célja régen az utódok nemzése, a nemzetség folytatásának biztosítása, az ősök kultuszának továbbvitele volt. A gyermek születése a családban a szülőknek azt az ősi, általános emberi törekvését fejezte ki, hogy az újszülött által legyen életüknek folytatása. A gyermek az életerő megtestesítője; a jövő, a lehetőség, az ártatlanság jelképe. A Biblia (Ószövetség) szerint a termékenység, a gyermekáldás Isten ajándéka. Izrael fiai számára a nagy család örömet, szerencsét és különös áldást jelentett. Ha valamely házasság gyermektelen maradt, abban Isten büntetését látták. A termékenységet nagy értéknek tekintették, a mama és az újszülött egészsége, a felcseperedő gyermek jövője érdekében különféle mágikus eljárásokat alkalmaztak; a rájuk leselkedő veszélyek elhárítására, a jó szerencse megragadására

számos néphiedelmen alapuló előírást, szabályt ismertek. A gyermeknek és az anyának igyekeztek megfelelő körülményeket biztosítani, miközben minden, a megszokottól eltérő eseményre, előjelre gondosan figyeltek.

Bizonyos rendellenes születési módban a gyermek jövőjére utaló jeleket láttak. Ilyen volt a burokban és a foggal születés. Általában mindkettőhöz valamilyen természetfölötti képességet kapcsoltak, azt gondolták, hogy az ilyen csecsemőből felnőve tudós vagy varázsdoktor lesz. A burokban születést többnyire szerencsésnek tartották, a „burokban született” kifejezés ma már általánosan a szerencsés szinonimájaként használt. Egykoron azonban nem mindenhol volt ez jó jel, a kelet-európai szlávok, Isztria népeinek hagyományában például a burokban született csecsemő egy leendő vámpírként jelenik meg.

A burokban született gyermek megítélése nálunk sem egységes, az ilyen gyermek jövőjét illetően két, egymással ellentétes hiedelem él. Az egyik szerint a burokban született gyereket az egész életében a szerencse kíséri, egy másik elképzelés viszont pont a fordítottját állítja: aki burokban születik, kötélen fogja végezni. Ez utóbbi feltételezésnek ellentmond az a szélesebb körben ismert jövendölés, miszerint aki fejével burokban jön a világra, szerencsés, könnyű életre számíthat, és halálát nem fulladás – különösen nem vízbefúlás – fogja okozni. A 19. században már valószínűleg a pozitív jelentése lehetett az általános, ugyanis Jókai Mór (1825-1904) Kelet királynéja c. elbeszélésében Maeon lovag a „Rajtam nem fog sem fegyver, sem átok. Én vagyok a hetedik gyermek, ki burokban született, engem férfi keze el nem ejthet.” szavakat kiáltva száll szembe a rátámadó ellenséggel.

Egyes vidékeken a burokban született gyermeket természetfölötti képességekkel ruházták fel; a Jászságban valamikor azt gondolták, hogy az ilyen gyermekekből tudós vagy garabonciás válik. A burokban született gyermek magzatburkával óvatosan bántak, ugyanis az eltett és megszentelt burokdarab a hiedelem szerint háborúban megvédte a tulajdonosát.

Hogy a kisgyerek nyugodt legyen, méhlepényét a ház nyugati sarkában ásták el. Szokásban volt, hogy az elásott köldökzsinór és méhlepény helyére gyümölcsfát ültettek, azt remélve, hogy a felnőve a gyermek sohasem fog éhezni. Ha a mama nem akart több gyereket, elégette a méhlepényt, és a hamuját férje italába keverte, majd megitta azt a mit sem sejtő urával. Ha viszont a férj tudott a tervről, hiába hajtotta meg a keveréket, nem volt annak semmi hatása. Egyes helyeken a méhlepényt a trágyadombon ásták el, abban a hitben, hogy jobb lesz ettől a termés.

Lány születésekor – hogy felnőve vallásos legyen – a mama ágyába szentelt gyertyát, szentelt vizet és egy imakönyvet tettek. Ha fiúgyerek született, az ágyba krumpli, hagyma, kenyérdarabok, kisbalta és fűrész kerültek, hogy a majdani felesége jó háziasszony legyen, a fiúból pedig szorgalmas, dolgos férfi váljon.

A hiedelem szerint, szerencsés lesz az a gyerek, akinek a szülei templomban esküdtek meg. Abból a gyerekből, aki holdfogyatkozáskor születik lusta, rest ember lesz, életét eredménytelenség, sikertelenség fogja kísérni. Ha viszont a gyerek születése holdtöltére esik, életrevaló, szorgalmas, egészséges ember lesz belőle. A májusi születésű lányról azt mondják, hogy pénztelen lesz a férje, a harangzúgásra elindított gyermek pedig gyorsan megtanul járni, és szerencsés lesz.

A törököknél megronthatóvá válik az a kisgyerek, akinek a ruhái napnyugtáig kinn maradnak a szabadban. Nem helyes dolog egy gyermek fenyítésére használt kézzel megütni egy állatot. Ha egy alvó gyereket megcsókolnak, felnőttként önhitt, beképzelt lesz. A kijevi zsidók szerint nem szabad a gyermek fölött átlépni, mert megáll a növekedésben, a hatás azonban elhárítható, ha – ellentétes irányban, vagyis hátrafelé – ismét átlépnek fölötte.

Az ír hiedelmek szerint nem mindegy, hogy a csecsemő mely napszakban jön világra, ugyanis a délelőtt született gyermek nem képes felismerni a tündéreket, meglátni a szellemeket, ezzel a képességgel csak az éjszakai születésűek rendelkeznek. Thai szokások alapján a szülők válását követően, születésük sorrendje szerint, a páratlan sorszámú gyerekek az anyjukhoz, a páros számúak az apához kerülnek.

GYERMEKÁGYAS ASSZONY ■ A gyermekágy kettősjelentésű: a mama és az újszülött közös fekhelyét, valamint a szülést követően egymás mellett eltöltött időtartamot jelzi. A gyermekágy, melyet rendszerint a baba készített, lepedővel letakart tiszta szalma volt. A gyermekágy időtartama vidékenként változott, de néhány hétnél általában nem volt hosszabb. A gyermekágy idején az anyát különösen féltették a rontástól, tejének elapadásától, ezért különös gonddal bántak vele; másrészt viszont – mivel a gyermekágyas asszonyokat tisztátlannak és gyengének tartották – viselkedésükre különféle tilalmak és előírások vonatkoztak. E tekintetben – bár a „gyermekágyas” kifejezés jelentése változó – a különböző népek szokásai, hagyományai között sok hasonlóság figyelhető meg.

Nálunk a gyermekágyas anya nem főzhetett, süthetett, tilos volt a kenyérhez érnie, a kútból vizet mernie, mert a hiedelem szerint, amihez csak nyúlt, minden elromlott. Egy darabig a házból sem volt szabad kimennie. Emellett szabályozva volt a fürdések gyakorisága, sokfelé még az első fürdés időpontja is. A gyermekágyas asszony ellátásáról a rokonok gondoskodtak, közülük is elsősorban a gyermek keresztanyja, a komaasszony.

A spanyoloknál a mamák a szülés után negyven napig nem hagyhatták el a házat, és ez alatt fürödniük vagy haját mosniuk is tilos volt. Indiában nem sokkal a gyermek születése előtt az anyát a szülei házába küldik, ahol a nagymama kedvére kényeztetheti unokáját és lányát, akinek ez idő alatt nem kell gondoskodnia a férjéről és a házi munkáról, minden figyelme és szeretete gyermekére irányulhat.

Íránban a gyermekágyas asszonynak bárányt ajándékoznak, a bolgárok pedig édességgel lepik meg. Itthon, ha ebédet visznek az ifiasszonynak, az edény mosogató vizét az ágy alá kell önteniük, nehogy elapadjon a kismama teje. Egy másik változat szerint ez a veszély akkor fenyeget, ha a látogató a kismama ágya szélére ül.

A törökök általában nem helyeslik a gyermekágyas asszony meglátogatását közvetlen a szülés után. A németeknél, aki kosárral megy olyan házba, ahol frissen szült kismama tartózkodik, a kosárról egy darabka favesszőt le kell tépnie, és azt a gyermekágyba vagy a bölcsőbe kell helyeznie, ellenkező esetben elrontja a mama és a gyermek nyugalmát.

Nálunk a gyermekágyas anyákra, illetve a környezetében élőkre vonatkozó előírások, a korlátozások a szülést követő hat hétre érvényesek. A fiatalasszonyt ezalatt nem szabad magára hagyni, mert eluralkodik rajta a gonosz, és megbetegszik a kisgyereke. Ha senki sem nem tudott vele maradni, hogy a rossz szellemek ne ártsanak a „fogva tartott” kismamának és gyerekének, az ajtófélfára vagy a kilincstre fokhagymát akasztottak. Ilyenkor meglátogatni sem szabad a gyermekágyas anyát, mert a gyermeke arca szeplős és forradásos lesz.

Az olyan ház, melyben az asszony nem több mint hat hete szült, tisztátlannak számít, innen sem só, sem kenyér nem adható ajándékba. A szülést követő hatodik hét végéig az asszonynak nem szabad kinéznie az ablakon, mert minden egyes kocsi, amelyik elhalad, elvisz egy kis szerencsét magával.

A néphiedelem szerint, ha a szülést követő hat héten belül a gyermekágyas asszony: egy kerti virágágyásban vagy a mezőn sétál, akkor ott egy ideig nem nő ki semmi, ami korábban nőtt, az is elpusztul; gombostűket vagy tűket szúr a függönyökbe, gyermekének rossz fogai lesznek. Ezen időszak alatt, ha csak nem ügyel a csecsemőre valaki, elaludnia sem szabad, mert a gonosz lények elcserélhetik a gyereket, és a sajátjukat fektetik a helyébe. Hogy ezt elkerüljék, a gyermekágyba vagy a bölcsőbe férfigatyát kell teríteni.

A szülés után hat héten belül, ha a kismama: cipő nélkül sétál, a gyermeke, amikor járni tanul, úgy esik el, hogy maradandóan megsérül; egy kútból vizet mer, a kút vize hét évre ki fog száradni; belép egy idegen házba, előzőleg kell valamit vásárolnia, mert különben balszerencse fogja érni.

GYERMEKÁLDÁS ■ A gyermekáldás, az utódok száma és neme, egészsége, szerencséje, későbbi boldogulása minden korban nagy jelentőséggel bírt a leendő szülők, a családok számára. E tekintetben gyakran folyamodtak jóslásokhoz, különféle babonás praktikákhoz, gondosan figyeltek a különböző előjelekre, és – védekezéséért a természetfölötti erők ellen – szigorúan betartották az előírásokat, tilalmakat. Mivel a világrajövetel az emberi élet talán egyik legfontosabb eseménye, a gyermek születésével kapcsolatos folklór és hiedelemvilág rendkívül gazdag.

Az eladósorban lévő, vagy jegyben álló leány például megtudhatja, hogy hány gyermekre számíthat, ha letép egy magba szökkent pitypangot, és miután egy mély lélegzetet véve ráfúj, megszámlálja a száron maradt magvakat.

Ha a menyasszonynak a templomba menetkor leesik a koszorú a fejéről, azt jelenti, hogy már állapotos. Ha a lakodalmi menet disznókondával találkozik, vagy ha hirtelen zápor kerekedik, az ifjú pár sok gyerekre számíthat. Ettől függetlenül az új párra sokféle kölest, rizst, vagy mákot szórnak a bő gyermekáldás érdekében. Ha egy asztaltársaságban valaki előtt egy teli pohár feldől, annak házában egy éven belül keresztelő lesz. Ha a frissen házasodott asszony alatt megcsikordul a szék, gyereket vár.

A menyasszony ruhájába, hogy az első gyerek fiú legyen, egy kis kalapot hímeznek, ha viszont leányt szeretnének, a hímzés kötényt ábrázol. Az ifjú házásokhoz látogató férfiak a kalapjukat az asszony ágyára teszik, hogy az első gyerek, fiú legyen. Ugyancsak a fiúgyermek reményében teszi a terhes kismama a szülésig a párnája alá a férje alsógatyáját. Másutt viszont azt tanácsolják, hogyha a várandós asszony fiúgyermeket szeretne, egyen meg egy egész szelet kenyeret.

Orkney-szigetek (Nagy Britannia északi partjánál kezdődő szigetvilág) lakói úgy tartják, hogy hamarosan fiú csecsemő születik, ha az égen egy szivárvány jelenik meg, és a helybéliek az „Elkészült a híd a születendő fiú számára!” mondatot kiáltják. A szigetlakók szerint a szivárvány egy jelképes híd, amely abba a házba vezet, ahol az új fiú meg fog születni.

Csongrádi hiedelem szerint, ha a szülés után az anya a bal oldalára fordul, a következő gyerek fiú lesz, ha a jobb oldalára, akkor leány. Ha a házaspárnak lánya született, és megfordítják a matracukat, vagy levágnak egy kakast, biztosak lehetnek abban, hogy a lányuk vonzó és csinos, a következő gyermek pedig fiú lesz.

Az áldott állapotban lévő nő, ha varrotút talál, leánya, ha gombostűre lel, akkor pedig fia lesz. Ha a terhes asszony egyszerre két lepényt süt, akkor ikergyermekai lesznek. Ha a várandós kismama rácsodálkozik valamire, koraszülésre számíthat; ha tököt lop, kopasz gyereket szül; ha vödörből iszik, és a víz végigcsurog a száján, nyálas szájú gyereke lesz; ha kutyát, macskát vagy nyulat fog meg, szőrös utódot hoz a világra. Az állapotos nőnek virágot sem szabad szagolnia, mert gyerekének büdös szája lesz.

Szatmárban azt mondják, hogy leánygyermek születése várható, ha a menyasszonynak a köténye egy kipattanó szikrától kiég, vagy elszakad a ruhája; ha felborul a szék, amelyről felállt; ha a székről jobb kezére támaszkodva áll fel. Ha viszont a bal kezére támaszkodik felállás közben, fia lesz. Ha a várandós mama fara széles; ha újév reggelén nőt lát először; ha arca foltossá válik; ha fekete karikás lesz a szeme, lánya fog születni, ellenkező esetben fiú. Ha a szövés befejezte után a várandós kismama kimegy az utcára, és először fiút pillant meg, fia, ha lányt lát, akkor lány gyereke születik.

A csendes-óceáni szigeteken elterjedt hiedelem, hogyha az asszony nem vonzó, egyáltalán nem szép a terhesség alatt, leánygyermek várható, mert az összes szépség átment a magzatba; ha viszont bájosan szép a mama a terhesség során, fiúgyermek születése valószínűsíthető.

Régen az a menyasszony, aki nem kívánt gyerekáldást, az esküvői ceremónián egy bezárt lakatot rejtett el kebelén, a lakat kulcsát már előzőleg a kútba dobta. Az esketés után a lakatot is a kulcs után dobta, vagy elásta. Ha viszont valaki megtalálta, és kinyitotta a lakatot, megtört a varázslat, és teherbe eshetett az asszony. Egy másik praktika szerint, ha a menyasszony nem akart gyereket szülni, az esküvőre menet egy ezüstpénzt rejtett el jobb cipőjébe, vagy a lakodalmi asztalhoz az ura mellé ülve, ráült kezének öt ujjára.

Azt mondják, hogy az a nő, aki elveteti leendő gyermekét, a pokolba kerül.

A kínaiaknál az a várandós asszony, aki: valamilyen ragasztót vagy enyvet használ terhessége alatt, nehéz szülésre számíthat. Ha megver, vagy megüt egy állatot, a születendő gyereke az állathoz fog hasonlítani.

Az indiai szikhek úgy vélik, hogy az október végétől november végéig terjedő időszakban (ami nálunk megfelel a Skorpió jegyének), vagyis a nyolcadik holdhónapban született csecsemőt élete során rengeteg szerencsétlenség éri, azonban a kora hajnalban született gyerek, sok szerencsében részesül. Ha a szikh családban három azonos nemű gyerek után negyedszerre más nemű gyermek születik, szerencsétlennek tartják. Így, ha három fiú után egy lány jön a világra, vagy fordítva, a lány szerencsétlen lesz az anyja, a fiú az apja számára. Bizonyos szertartások segítségével védelmet tudnak nyerni a gyermek születésekor a fenyegető gonosz szellemektől. Például amint a csecsemő megszületett, át kell bújtatni egy lyukas szöveten, melyet speciálisan erre a célra készítettek. Egy másik alternatíva szerint lyukat kell ásni a küszöb alatt, és az újszülöttet ezen kell áthúzni. Ha a gonosz szellemet így eltávolították, ezután a gyermeknek jobb életkilátásai lesznek.

GYERTYA ■ Az emberi élet egyik fontos tartozéka a gyertya: használják születésnél, keresztesnél, lakodalomban, gyertyát tesznek a születésnap tortára, a karácsonyfára, gyertyát égetnek a haldokló mellett, a ravatalnál, az elhunytakra emlékezve, gyakorta égnek gyertyák az esti vagy ünnepi étkezések alkalmával.

A régi Kínában a szertartások mellett – a füstölőpálcához hasonlóan – időmérésre is használták a gyertyát. A leégett gyertya mennyiségéből határozták meg az eltelt időt. A kínai néphagyományban a „meggyújtani a viaszgyertyát” kifejezés a szüzesség elvételére, míg a „fejfelé fordítani a gyertyát” a szeretkezésre utal.

A zsidók úgy vélték, hogy a gonosz szellemek ki nem állhatják a fényt, ezért gyertyát égetnek minden gyerek születésénél és minden halálesetnél, valamint az esküvőkön két

égő gyertyával kísérik az ifjú párt a chüpehez (chüpe vagy chupa: négy oszlopon nyugvó baldachin, mely alatt az esketést végzik). A kabbalisztikus hagyományokban a három gyertya a bölcsesség, az erő és a szépség jelképe.

A gyertya elsősorban a Világ fényét jelképezi, a keresztényeknél a Szentháromság és Krisztus szimbóluma, Szent József gyertyát tart kezében. A katolikus templomokban az égő gyertyák a hívők számára nemcsak a hitet, hanem az örök életet is megjelenítik. A római katolikusoknál a keresztelesek alkalmával, égő gyertyával fogadják be a közösségbe az új hittestvért, a közösségből való kiközösítések után viszont eloltják a gyertyát, amelyet azért eltesznek, hogy abban az esetben, ha a kiátkozott jó útra térne, ismét meggyújthassák. Egy régi szertartás során, az egyházi átokkal sújtási ceremónia végeztével, a kirekesztést celebráló püspök és a tizenkét pap a gyertyákat a földhöz vágva oltotta ki.

Gyertyaszentelő Boldogasszony napján (február 2.) megszentelik a gyertyákat, másnap, Balázs napján (február 3.) pedig a pap két szentelt gyertyával ad balázsáldást a torokfájás ellen. A húsvétkor gyújtott gyertyáról feltételezik, hogy az élet fényét reprezentálja. Az adventi koszorú négy vasárnapot jelző gyertyájából négy héten keresztül, hetenként egyet-egyet gyújtanak meg. A néphiedelem szerint a szentelt gyertya fénye távol tartja a háztól a természeti csapásokat.

A magyar néphit úgy képzei, a mennyországban mindenkinek van egy égő gyertyája. A különböző hiedelmek alapján, ha egy szertartáson meggyújtott gyertya kialszik, annak a jele, hogy gonosz szellemek vannak a közelben. Ha a gyertya lángja hirtelen kékre színeződik, a helyiségben egy szellem tartózkodik.

Vidéken a bőséges gyermekáldás érdekében a lakodalom vége felé a násznép elfújta gyertyákat dobott az ifjú pár után. Számos helyen pedig máig hisznek abban, hogy teljesülni fog annak a kívánsága, akinek sikerül első próbálkozásra elfújnia az összes gyertyát születésnap tortáján.

Ha valaki súlyos beteg, a betegség kiűzése érdekében egy meggyújtott gyertyát kell az egyik cipőjébe helyezni, majd le kell kapcsolni az összes villanyt a szobában. Ezután le kell írni egy darab papírra a betegség nevét, melytől a beteg szenved, és a papírt el kell égetni a gyertya lángjában. Egyidejűleg a következő szöveget kell háromszor elismételni: "Távozz halál! Távozz halál! Távozz halál! Te lángból áradó élet, adj új lélegzetet!" Majd a gyertya lángját megnyálazott ujjal kell eloltani.

Azon a helyen, ahol a halottat megmosták, hét éjszakán át kell égetni a gyertyát, az elvesztett nyugalma érdekében, mondják a törökök. Mindenszentek napját követő éjszakán minden elhunyt rokonért gyertyát gyújtanak. A közelmúltban elhunytért égetett gyertyát mindig annak a szobának ablakába kell tenni, amelyikben meghalt.

A babonások szerint balszerencsés a szomszédnál díszesebb gyertyákat égetni. Ezzel az ember jelképesen elégeti a vagyonát. Nem szerencsés az embernek drágább gyertyát

venni annál, mint amit a vagyoni helyzete megenged. A környék összes lakójának nagyjából olyan minőségű gyertyát kell használnia, mint amilyen közülük a legszegényebbnek van.

A népgyógyászok is előszeretettel használnak gyertyát, például fülbetegségek gyógyítására. Az álomfejtők azt mondják, hogy a család jól megalapozott szerencséjét jelenti, ha az álomban látott gyertya tiszta, nem imbolygó lánggal ég. Az egyik orosz babona szerint sohasem szabad a cigarettát gyertyáról meggyújtani, mert balszerencsét hoz az emberre.

GYERTYASZENTELŐ ■ Gyertyaszentelőt a keresztény hívek február 2-án ünneplik, annak emlékéül, hogy Jézust, születése után negyven nappal, szülei, József és Mária, elvitték Jeruzsálembe, hogy elsőszülöttként bemutassák az Istennek. Régebben ezt a napot a Boldogságos Szűz tisztulásának ünnepeként ismerték, ma is sokan, mint Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepét tartják számon. A mózesi törvények szerint ugyanis a szülést követő negyvenedik napra nyeri vissza az asszony a tisztaságát. A karácsony és gyertyaszentelő közötti időszak pedig pontosan negyven nap.

A rómaiak ebben az időben, égő fáklyákkal járták körül a várost, s vesszővel igyekeztek egymást a bűnöktől megtisztítani. Ezzel párhuzamosan ezen a napon a keresztények gyertyás körmeneteket tartottak. Később – kb. 12. századtól – a gyertyák megszentelése is általánossá vált. Innen származik a gyertyaszentelő elnevezés. Ezen a napon a katolikus hívők, pár szál gyertyát visznek a templomi szertartásra, hogy a pap megszentelje azokat, majd égő gyertyákkal a körmeneten emlékeznek Krisztusra, a világ világosságára. A megáldott gyertyákat a hívők, házuk első szobájába teszik, hogy megvédje őket, a házat a viharok, a jégeső ellen.

A hiedelem szerint, ahol égzengés idején gyújtják meg a gyertyákat, oda még a villám sem vág be. A megszentelt gyertyák közül néhányat eltesznek azok számára, akik az év folyamán eltávoznak az élők sorából. Ha abban az évben nincs halott a háznál, akkor a következő évben újra megszentelik a gyertyákat. Régebben a szentelt gyertyák egyikét a kikapós menyecske fölött égették el, hogy távozzon belőle a gonosz.

Ez a nap közismert időjósító nap is. A népi időjóslatok közül a gyertyaszentelőhöz többféle hiedelem is kötődik: ezen a napon, ha a téli álmát alvó medve a barlangjából kitekintve derült, enyhe, szép időt lát (Meglátja az árnyékát), továbbbalszik, mert tudja, nincs vége a télnek, még negyven napig csikorgó hideg lesz. Ha viszont hideg téli idő van odakinn, kint marad, mert érzi, hogy rövidezen enyhülés várható. Egy másik mondás szerint: Ameddig besüt a nap gyertyaszentelőkor a pitvar ajtaján, addig fog még beesni a hó. Egy harmadik meg úgy véli: ha gyertyaszentelő előtt énekel a pacsirta, utána sokáig fog hallgatni.

A gyertyát a népi gyógyászatban is használták: Göcsejben a felpuffadt gyomrú beteg köldökére a szentelt gyertyából egy égő darabot tettek, s azt üveg pohárral borították le. A néphit szerint a kialvó láng kiszívta a betegséget.

GYERTYATARTÓ ■ A keresztény templomok oltárain, többnyire egyágú gyertyatartók láthatók. A Jelenések könyvében a hét egyágú gyertyatartó a hét csillagot, a hét keresztény egyházat, a hét egyház angyalát jelképezi, amelyek együttesen Krisztus egyházára utalnak. A hétágú gyertyatartó a keresztény szimbolikában a Szentlélek hét ajándékára utal.

A hébereknél a hétágú gyertyatartó, a menóra, Isten megjelenítésére szolgál, aki egyesítette a hét égben uralkodó hét bolygóistent. „A Kabala egy fejezete a hétágú gyertyatartó misztikus értelmét mondja el. Minden gyertya az ember egy-egy Énjét jelképezi. Jobbról az első a nehéz anyagi test; a második az úgynevezett idegtest; a harmadik a testhez tartozó őselem, a tudattalan. Balról az első az asztrálest, a második a lélek, a harmadik a szellem. A középen, a két hármas csoport között áll az isteni Én, az isteni szikra, a halhatatlan Láng.” –írja Hamvas Béla a *Scientia sacra* c. művében.

A zsidók azonban, nemcsak hétágú gyertyatartót használnak, hanem nyolc- illetve ötágút is. Az ötágú gyertyatartó a vallásban hívő asszonyokat szimbolizálja.

A gyertyatartóról feltételezik, hogy női jellegű, hisz a benne lévő gyertya a férfit testesíti meg. Jézus a gyertyát, Mária pedig a gyertyatartót jelképezi.

A gyertyatartó világtengelyként illetve életfaként is felfogható. Dante Isteni színjátékában a hétágú gyertyatartó ágai egyenként a bölcsességet, az értelmet, az életképességet, a szilárd kitartást, a tudományt, az együttérzést és az istenfélelmet jelzik.

GYÍK ■ Indiában számos mendemondával, babonás hiedelemmel büszkélkedhet a gyík. Minden mozdulatának valamilyen jelentőséget tulajdonítanak. A gyík szeme, foltjai, csíkjai, a hangja, izgatottsága, valamint az, hogy hol esik az ember testére, mind-mind jövőbeni történéseket jelez előre.

Általános hit volt, hogy a nappal megölt gyík csak éjjel múlik ki.

A Hortobágy környékén a gyík a gyógyításban játszik fontos szerepet, de jónak tartják erre a kígyót és a békát is. Ezek az állatok megvédik az embert a torokgyíktól, a torokfájástól, a golyvától és mindenféle reumás fájdalomtól, valamint a sebek, kelések, daganatok gyógyítására is jól használhatók.

Főként Dél-Kínában él az a hiedelem, hogy ha a gyík levágott farkát valaki fülébe dugják, az illető megsüketül. Észak-Kínában pedig az a hiedelem járja, hogy ha a gyíkfarkat két tenyerünk közt dörzsöljük, azok később nem fognak izzadni.

Az álomfejtők szerint egy ismeretlen ellenségre számítat az, aki gyík felől álmodik.

GYÓGYMÓDOK ■ A népi gyógyítás, noha van némi hasonlóság, mégsem azonos a természetgyógyászok tevékenységével. A tradicionális gyógyászok ugyancsak főként gyógynövényeket használnak, de már a begyűjtésnél is mágikus szempontokat vesznek figyelembe, például fontosnak tartják a helyet és az időpontot, vagyis azt, hogy hol és mikor: temetőben vagy keresztúton, éjfélkor vagy esetleg teliholdkor szedik-e. A hagyományos orvoslásnál gyógynövényeken kívül emberi és állati produktumokat, nyálat, anyatejet, vizeletet, állatoktól nyert vaját, mézet, tojást, pókhálót vagy piócat fémként pedig vasat is alkalmaznak. Például a bélférges gyerekekkel olyan tejet itattak, amelyben előzőleg tüzes vasszeget áztattak. Akinek görcs húzta a lábát, azt javasolták, tartson vasat az ágya végében. A beteg ember ágya alá egy félbe vágott hagymát tettek, hogy lehúzza a lázát, és elűzze belőle a mérgeket. A bűtyök gyógyítására halolajjal kevert tehéntrágya pakolást ajánlottak, amelyet melegben tettek a bűtyökre, és egész éjjel rajtahagyták. A nyílt és égett sebet kemencéből vett hamuval hintették be, erre pókhálót raktak. Egy másik gyógymód szerint régi leveses csontokat égettek el, és azok hamujával kenték be a nyílt sebet. A sebekre, fájó fülekre és gyomorra gyakran piócákat tettek, melyeket a sűrű vér leszívására is alkalmaztak. A rosszul alvó gyerekekkel, hogy álom jöjjön a szemére, pálinkás kenyeret etettek.

A népgyógyászok a kutyaharapást a kutya szőrével füstölték meg, vagy az elégetett szőrének hamujával kenték be. A köhögés gyógyítására azt ajánlották, hogy egy, a köhögő ember hajából kitépett hajszálat tegyenek be két bevajazott kenyérszelet közé, etessék meg egy kutyával, és közben mondják azt: "Jó étvágyat kutya! Lehet, hogy te beteg leszel, és én egészséges." A szeplők ellen leghatásosabb szer, márciusi hóban megmosni az arcot. Lázas nátha ellen, nyakba akasztott zacskóba kötött só, vöröshagyma, fokhagyma, bors, paprika, kapor viselését tartották jónak. Úgy tartották, hogy tejet inni egy olyan edényből, melyből előzőleg egy vadászgörény ivott, gyógyír lehet a számarköhögésre. Az elfagyott lábujjakat hagyma levéllel történő bedörzsöléssel élesztették fel. Az izzadó lábat pedig saját vizeletben kellett megmosni.

Fagyási sérülések kezelésére az angolok hatásosnak tartották: a talizmánként hordott lófogakat; a fagyott testrész magyal levelekkel való megszurkálását; vizelet, disznóvágásnál használt víz vagy számócalé alkalmazását; farkasbőr kesztyűk és cipők viseletét. Dióolaj, enyv, fehérrépa pép, korom és ecet vagy gyertyaviasz szintén használatos volt a bőr bedörzsölésére a fájdalom enyhítése céljából. Eredményes gyógymód volt fagyás ellen még: az inget csipkedve háromszor körbeszaladni egy kancát; május elsején állati ürülékbe beledugni a kezét, majd háromszor ráütni a kenyeres doboz fedelére. Az angolszászok szerint megszabadította a beteget a fagyási tünetektől, ha az ágy alá a karácsonyi sütemény vagy a karácsonyi fahasáb maradványait rakta az ágya alá.

Az írek a mandulagyulladás gyógyítására, forró krumplival töltött harisnyát tettek a beteg torkára, a szemölcsöket frissen szeletelt krumplival dörzsölték be, majd a krumpli szeleteket elásták a kert földjébe. A szemfájásra százszorszép főzetével borogattak, a keléseket főtt moszattal gyógyították, és sózatlan vajjal kenték be, hogy végleg eltűnjenek. A szeplők eltüntetéséhez bika vagy mezei nyúl vérével kenték be az arcot, de a dióbél levének főzete is megfelelt erre a célra. A láz csillapítására dagálykor kivitték a beteget a homokos tengerpartra, és a hús hullámok levítették a beteg lázát.

A régi egyiptomiak fejfájás ellen elégetett sarujuk füstjét lélegezték be. A középkori Európában a furunkulust ördögűző praktikával átűzték egy kígyóba, a kígyót pedig egy hosszú tövisre szúrták. Amint a kígyó kiszáradt, elhalt a furunkulus is. A svájci lányok furunkulusaikat egy kővel dörzsölik be, amit a keresztútnál hagynak, abban a reményben, hogy furunkulusuk átterjed egy arra járóra. A louisianai cajunok a rándulást hagymaszeletekkel gyógyítják, a fülfájást úgy csillapítják, hogy egy papírból készített tölcseren keresztül füstöt fújnak a fülbe.

A sárgaságot sárga körömvirággal, tojás sárgájával, sárgarépával, sütőtökkel gyógyították, de megfelelt minden, aminek a színe sárga. Az orbánc esetében viszont a piros szín dominált, piros virággal, kendővel vagy piros kukoricával, görögdinnyével kezelték. Vérhas gyógyítására lósóskamagból készült teát itattak, szamárköhögés ellen szamártövist, szélhajtónak szélfűt javasoltak fogyasztani.

A különböző gyógyítások a legtöbb családban még ma is ismertek, például Szatmárban a csipás szemre aludttejes ruhát, árpára ecetes vizes borogatást tesznek, szemgyulladás ellen és a láz csillapítására gézbe pakolt reszelt krumpli a megfelelő gyógyír. A gilisztát fokhagymával űzték és űzik ki a gyerekből, a felfázott gyereket meleg vizes bilire ültették. Téli fáradtság ellen feketeterket ajánlanak, nyári leégés ellen frissen fejt tejjel vagy tejfellel, tejszínnel kenik be a felégett bőrt.

Rontások, szemmel verések ellen nagy szerepe volt és van a varázsmántráknak, ráolvasásoknak, imádságoknak, a kezelésekként gyújtott szentelt gyertyáknak, úrnap virágoknak, a szenteltvíznek és a szent kutak vizének. Sokan keresik fel gyógyulás céljából a különböző csodatévő helyeket, szentek sírjait, ereklyéit.

A törökök a betegek számára – a gyógyulásuk reményében – ólmot öntöttek.

GYÓGNÖVÉNYEK ■ Amióta ember él a földön, mindig evett vagy rágcsált valamilyen növényi eredetű bogyót, gyökeret, virágot vagy fakérget, majd később gyógyteákat ivott, hogy csillapítsa fájdalmait, gyógyítsa betegségét. Az első, 4000-5000 éve íródott emlékek arról szólnak, hogy kínai, indiai, dél-amerikai és mediterrán országok lakói eredményesen használtak gyógynövényeket. A tradicionális népi orvoslás manapság a világon kb. ötvenezer gyógynövényt használ gyógyításra.

A 10-11. században a perzsák félig érett mákgubóból nyert ópiumot alkalmaztak a köhögés ellen, melyet nemcsak a gyógyászatban használnak narkotikumként.

Az indiánok ősidők óta ismert gyógyszere a kínafakéreg kivonata, a cinkonin, mely hatásos a láz és a megfázás ellen. A trópusokon termő gyömbért már időtlen idők óta használják, nemcsak fűszerként, vagy szerelmi afrodisziákumként, hanem gyógyszerként is. Az Ázsiában élő, magasra növény, csillogó levelű, tölcsérszerű virágzatú dita keserű kérge köhögés, hasmenés és görcsök ellen hatásos.

Az angolok a szilfa leveleit és a nedves szilt évszázadok óta gyógyhatása miatt ajánlják kúrálásra. Egy londoni kávéhirdetés 1657-ben pedig azt állította, hogy a kávé gyógyítja a skorbutot, a köszvényt és más betegségeket. Az 1500-as évektől egészen az 1700-as évekig a dohány receptre, orvosi javallatra volt kapható, amelyet fej-, és fogfájásokra, ízületi gyulladás esetére, valamint rossz légzés kezelésére használtak.

A fehér üröm az egyik legrégebbi, a cickafark pedig nagyra becsült gyógynövény. Az észak-amerikai indiánok számára szent növény. Teaként látomások előidézésére fogyasztják. A régi Kínában a cickafark szárát még jóslásra is használták.

Az egyik legismertebb gyógynövény az orvosi kálmosgyökér hatékony étvágygerjesztő, vértisztító és erősítő szer. Az orvosi kálmost több amerikai indián törzs fogfájás, megfázás és kimerültség ellen, valamint észjárásuk fokozására használja. Thaiföldön és Burmában (a mai Mianmarban) az anyák hasmenéses kis gyerekekkel kálmosból főzött teát itatnak. Iránban, Indiában és Szaud-Arábiában a hosszú élet reményében isznak kálmosteát.

A fillippinók metélő- vagy vöröshagymát tesznek vágásokra, ütődésektől származó duzzanatokra, sebekre, horzsolásokra. Összezúzott gyömbért kennek a kificamodott végtagokra. Fokhagymát ajánlanak, hasonlóan a magyarokhoz, fogfájás csillapítására és magas vérnyomás ellen. Naponta háromszor egy gerezd fokhagyma elrágását javasolják. A zöld banánt hatásosnak tartják láz kezelésére. A banánt nagyon vékony szeletekre vágják, majd a beteg homlokára teszik.

A hagyományos népi gyógyászatban ma is népszerűek a gyógyhatású anyagokat tartalmazó növények. Az átható illatú rozmaring vérkeringést serkentő és az emésztést segítő fűszernövény. A kakukkfű elősegíti a vizeletkiválasztást, meggyorsítja a szülést, és a belőle készült ülőfürdő remek potencianövelő, orgazmus-fokozó.

A ginszeng idegnyugtató, fáradtságcsökkentő fiatalító szer, amely egyensúlyban tartja a test energiaháztartását. A csípős ízű szegfűbors nemcsak emésztési panaszokra, hanem neuralgikus bajokra is hatásos szer.

A gyapot gyökeréből nyert italt, mint népi gyógyszert ajánlják makacs fejfájás esetén, gyökerét magzatelhajtásra, Kínában az ondóképzés fokozására, Indiában az ajúrvédikus gyógyítók fiatalító szerként javasolják. Mivel a nemi szervekben fokozza a vér áramlását,

használják a szülési fájdalmak enyhítésére, klimaxos panaszok ellen, valamint menstruációs görcsök oldására is.

Mexikó és Jamaica mocsaraiban élő kúszó cserjét, a szárcsagyökeret nemcsak életerő-növelőként és vértisztítóként ajánlják, hanem az elveszett férfiasságot visszanyerő szerként is árusítják.

A salátának mágikus és gyógyító képességet tulajdonítanak, szerelmi vágykeltő hatásán kívül ismert a bor általi spiccességet közömbösítő képessége, s ha egy várandós fiatalasszony salátát fogyaszt, elindíthatja a vajúdat és megkönnyíti a gyermek világra hozatalát. A sokfelé kedvelt étel alapanyaga a sárgarépa, az ókor óta ismert gyógynövény és megénekelte afrodiziákum is. Vizelethajtó és magzatelhajtó hatása mellett, nemi közösülésre is ösztönöz, írta róla az i.e. 1. században élt, görög orvos, Dioszkorides, aki az ókor legkitűnőbb növény- és gyógyszerismerője volt.

Nálunk a Szent György éjszakáján a határban szedett gyógyfüvekről feltételezik, hogy mágikus hatással bírnak. A néphit szerint éjfélkor, amikor megszólalnak a füvek, megmondják milyen betegség ellen hatásosak, ezért a javasasszonyok ezeket a gyógynövényeket szedik le.

GYOMOR ■ Lásd: vendég

GYÖMBÉR ■ Lásd: kínai gyömbér

GYÖNGY ■ A rendszerint gömbölyű, felfűzhető apró kis golyócskákat, a gyöngyöket készíthetik: üvegből, fából, fémből, kőből, borostyánkőből, gyümölcsmag csonthéjából, kagylóból, csontból vagy egyéb más anyagból.

Régi korok emberei a gyöngyöket nemcsak díszként, hanem mágikus tulajdonságai miatt is hordták. Az őskorban gyöngysort nemcsak a nyakban viselték, különböző testtájékokon, csípő körül, fülön, orra fűzve, még a szemhéjhoz erősítve is, hasonlóan a most divatos testékszerekhez.

Az első gyöngyöket feltehetően növényi magvakból, vagy a tengerparton talált kagylókból alakították ki, de leletek bizonyítják, hogy mamut, sarki róka, zerge és ember fogából is készültek gyöngysorok.

Az egyiptomi gyöngyöket zsírkből alakították ki, a rómaiaknál kedvelt volt a földpát, a lazulit, a karneol, a türkiz, a hematit és az ametiszt, amelyekből különböző figurákat – ember- és állatfejet, diszkoszt, csigát, páviánt, vízilovat – formáztak. A mediterrán országokban elterjedtek a gömbölyű, gerezdes, csöves gyöngyök. Az indiánok kagylókból készített gyöngyöket hordtak, a drágakőből készültek – a perui inkák kivételével – ritkák voltak. A középkortól elterjedt az üvegyöngy viselése.

Az arab országokban jelenleg is szokás, hogy a balszerencse távoltartására kék gyöngyszem-talizmánt erősítenek a háziállatokra, a gyerekekre, a menyasszonyokra, de még az autókra is.

Az üzbégeknel rontás ellen fehér pöttyös gyöngyökből álló nyakláncot ajánlanak hordani.

A legszebb, legnagyobb és legbecsesebb gyöngyöket, az ún. igazgyöngyöket azonban csak egyes tengeri kagylók termik. A gyöngy ritkasága, formája és fénye révén vált értékesé és a legfőbb értékek megtestesítőjévé. A kagylóktól termelt gyöngyök ugyanazon anyagból állnak, amiből a kagylók belső rétege, azaz gyöngyházból, s a kagylók köpenye és a gyöngyházzal való körülnövése útján keletkeznek.

Az eddigi legnagyobb természetes gyöngyöt, melyet „Allah gyöngyének”, később „Lao-ce gyöngyének” neveztek, a Fülöp-szigetekhez tartozó Palawan-szigetnél találták, 1934-ben. Ez a gyöngy 14 fontot (6,4 kg) nyomott, és egy hatalmasra nőtt óriáskagylóban (*Tridacna gigas*) termett.

A kagylóval és a gyönggyel kapcsolatos az Aphrodité születését elbeszélő görög mitológiai történet, melyben Zeusz villámként csapott bele a kagylóba, s az így megsértett-megtermékenyített kagyló gyöngyöt izzadt, azaz kibocsátotta magából a tökéletes női szépséget, Aphroditét, a szerelem istennőjét, akit a „Gyöngyök asszonya” néven is tiszteltek a Földközi-tenger népei. Cipruson, ahol a mítosz szerint Aphrodité születése után partra szállt, a gyöngyöt Aphroditénak szentelték.

A gyöngy, mely ősidők óta a makulátlan tökéletesség szimbóluma, a legrégebben ismert ékkő, és évszázadokon át ezt tartották a legértékesebbnek. A legrégebb ismert gyöngyész maradványait – melyek most a párizsi Louvre-ban vannak kiállítva – egy perzsa herceg szarkofágjában találták meg, aki i.e. 520-ban halt meg.

A gyöngytenyésztés fortélyát Kínában már jóval az európaiak előtt ismerték, s a módszer innen jutott el Japánba is. A könnycseppeket "apró gyöngyöknek" hívták. Régen az elhunytak szájába gyöngyöt helyeztek. Úgy tartották, hogy a kagyló a mennydörgéstől lesz terhes, a gyöngyöt pedig a holdvilág növeszti. A kifúratlan, tehát szűz gyöngyöt gyógyításra, valamint termékenységi varázslásra használták.

A rómaiak különösen kedvelték ezt a ritka tengeri kincset. Ha a legendának hinni lehet, Kleopátra azzal próbálta demonstrálni Egyiptom gazdagságát Antonius előtt, hogy egy értékes gyöngyöt porrá zúzott, majd a borába szórva felhőrpintette azt. A rómaiak szemében a gyöngy misztikus erővel és gyógyító hatással bírt. Az asszonyok, hogy édes legyen az alvásuk, a párnájuk alá gyöngyöt tettek, és gyakran a ruháikba is varrtak egyet. A régi Rómában a gyöngy a társadalmi megbecsülést is jelképezte, ezért a gyöngyész viselése csak a társadalmi ranglétra bizonyos szintje fölött volt megengedett. (Ez a fajta megkülönböztetés később a középkori Európában is

megjelenik: a 13. és 14. században nem egy országban törvény szabályozta, hogy ki viselhet, és ki nem hordhat gyöngyöt. A tanároknak és az ügyvédeknek például tilos volt.)

A tisztaságot és ártatlanságot jelképező gyöngyök évszázadok óta ideális esküvői ajándékok. Ez a szokás valószínűleg a hindu civilizáció hatására alakult ki, ugyanis a legendából jól ismert, miszerint Krisna a tengerből egy gyöngyszemet hozott fel lányának, Pandaianak, hogy azt viselje az esküvőjén. A hinduk körében sokfelé még ma is a házassági ceremónia elmaradhatatlan eleme a menyasszonynak egy kifúratlan gyöngy ajándékozása.

A gyöngy keletkezésével kapcsolatban különféle hiedelmek léteztek. Kínában egyesek szerint a gyöngyök sárkányok agyában alakultak ki, ezért a bölcsesség szimbólumának tartották. Mások szerint a kagylók által elkapott, lehulló eső- vagy harmatcseppekből alakultak ki, de akadtak olyan elképzelések is, hogy könnycseppekből keletkeztek. Ez utóbbi gondolat a skandinávok mitológiájában is megjelenik, ahol a gyöngyszemet a szerelem és termékenység istennőjük, Freyja megdermedt könnycseppjeiből származtatják. Indiában ugyancsak a tengerbe hulló harmat- vagy könnycseppekkel magyarázták a gyöngy eredetét. Egykoron az indiai harcosok a kardjaikra – az általuk okozott könnyek eredményének jelképeként – gyöngyszemet tettek.

Az ázsiai kultúrákban azonban nemcsak ékszerként viselték, hanem a szem-, szívpanaszok, valamint a lázzal járó betegségek gyógyítására is használták. Úgy vélték, hogy a gyöngy belső békét hoz a testben és a lélekben. Később Európában is sokan hittek benne, hogy a porrá zúzott gyöngy alkalmas a szív, a lélek és az elme problémáinak kúrálására. A hozzá tapadó babonás hiedelmek szerint egészséget, jólétet, hosszú életet és szerencsét hoz a viselőjének. Távol tartja, illetőleg elűzi a gonoszt. A menyasszony számára viszont nem ajánlott, az eljegyzési gyűrűbe foglalt gyöngy, mert sok könnyet hoz a házasságba. Ha elveszíti a fényét, veszélyt, betegséget és halált jelez előre. Felhasználható szerelmi bájitalban. Gyermeektelen párnak – ha alvás előtt a párnájuk alá egy gyöngyszemet tesznek – segít a megtermékenyülésben. Gyógyítja az elmebajt, a sárgaságot, a kígyómarást és a rovarcsípést. Védelmet nyújt a cápák és a polipok ellen.

Gyönggyel álmodni, megfontoltságot jelez az új vállalkozásokban, tervekben. Az emberi lelket is jelképezi.

GYÖRGY-NAPJA ■ György napján, április 23-án Szent Györgyre emlékezünk, aki feltehetően római tisztként, 303-ban halt vértanúhalált. A keresztények, mint vértanút tisztelik. A középkor embere számára az önzetlenséget, a vitéséget, a győzelmet testesítette meg. Szent György lett a védőszentje Angliának és Grúziának. A legenda szerint megmentette egy afrikai király lányát, s megölte a sárkányt.

Nevezetes nap, György napja, ekkor kezdődik a tavaszi évnegyed, amit egy közismert gyerekdal úgy köszönt, hogy "Süss fel nap, Szent György nap". A György napi hiedelmeknek se szeri-se száma. A magyar néphagyomány szerint e nap éjszakáján gyülekeznek a boszorkányok a Gellért hegyen, vidéken meg a határbéli keresztutakon. Ezen a napon védekeznek az emberek a boszorkányok, a ragadozó állatok és a tolvajok ellen. Védelmeszik házaikat, földjeiket és állataikat. Faluhelyen kölessel szórják be az istálló és a ház előtti részt, hogy távol tartsák a rontáshozó boszorkányokat.

Egyes helyeken Szent György nap éjszakáján az asszonyok kimennek a határba imádkozni, hogy találkozzanak halottaik szellemével. Sok helyütt kincset keresnek, vagy táncolnak, például ördögkeringőt járnak. Másutt éjszaka az asszonyok lepedővel harmatot szednek a fűről, majd a harmatos lepedőt a tehénre terítik, vagy az abrakjára csavarják, hogy több tejet adjon. A tejhozam növelésére sok helyütt az asszonyok bal kézzel három marék mágikus erejű füvet tépnek, amelyet megetetnek a tehénnel. A tejes köcsögöket kakukkfűvel mossák ki és leborogatják.

A természetgyógyászok a Szent György nap előtt szedett piócat tartják a leghatásosabbnak. A Szent György nap előtti égzengéskor a gyerekek a földön henteregnek, hogy életükben ne fájjon a hátuk.

Az időjárás-jóslásokban elsősorban a béka szerepel. Az a hiedelem járja, hogy ha Szent György napja előtt megszólal a béka, akkor megint hideg idő lesz. A Szent György napi időjárásból következtetnek az elkövetkezendő időjárásra és a várható terméshozamra, ha hideg van, akkor sokáig az marad. A pásztorok a széljárásból tudták meg, milyen idő várható.

GYUFA ■ Lásd: tűzhely

GYÜMÖLCSMAG ■ Lásd: gyümölcsök, ikrek

GYÜMÖLCSÖK ■ A keresztények számára a gyümölcs az égi gyönyört, az erényt jelképezi. Az égi szerelemről vall az Énekek Éneke „áldott a Te méhednek gyümölcse, Jézus”. Gyümölcslő Boldogasszony Jézus fogantatásának ünnepe. A világfa és az életfa arany gyümölcsei a csillagistenek.

A régi kor emberei a gyümölcsöt nem égi, hanem a földi, testi szerelem jelképének tartották. A száras körtét a férfi nemi szervhez hasonlították, a szilvamagot pedig a női csiklóval társították. A gyümölcsök mind a mai napig fontos szerepet játszanak a népi varázslásokban, haláljóslatokban, a különböző mágiákban. A mesék hősnői olykor gyümölcsmagtól estek teherbe.

A jó és a rossz tudás fájáról szakított gyümölcs az alma, a füge, a citrom, a narancs, a gránátalma, a körte és a birs. A szellemi gyümölcsöt a fügefa, a szilva, a szőlővenyige jeleníti meg. A muszlimok szent gyümölcse a füge.

A gyümölcsök növelik a szexuális energiát, ezért tartják őket a nőiesség, a termékenység megtestesítőinek, s hasonlítják oly gyakran a piros ajkat az eperhez, a gömbölyű mellet az almához. De nemcsak egy-egy gyümölcsalakú női testrészt mozgatja meg a férfiak fantáziáját, hanem egy-egy kívánatos gyümölcszedő vagy szőlőt kapáló nő látványa is annyira megpezdíti vérüket, hogy a munkálkodó hölgyet íziben ágyba vinnék.

A nő és a férfi egyesülését formázó fügefa termését a házasság és a szerelmi gerjedelem gyümölcsének tekintik. Az mondják, hogy aki sok fügét eszik, sokáig él, és sokáig marad szexuálisan aktív.

A Dél-Amerikából származó ízletes ananászt az indiánok orvosságként és ajzószerként is fogyasztják. Ez utóbbi célból csiliporral együtt eszik, vagy mézzel keverve fehér rumba teszik. Úgy vélik, napi egy pohár ebből az italból fokozza nemi potenciájukat.

A kávé önmagában is serkentő szer, de ha kardamommal és mézzel isszák, már szerelmi vágyat gerjeszt. Az aztékok valaha kakaóbabbal fizettek az örömlányok szolgáltatásaiért, s a rendkívül kicsapongó és szabados nemi életet élő mochica indiánok a teljesítménynövelő kokaint tartalmazó kokacserje mellett szívesen fogyasztották a San Pedro kaktuszfőzetét.

A kóladió – amelyből élénkítő üdítőital készíthető – bőségesen tartalmaz koffeint, Afrikában erős szerelmi varázsszernek tartják, a friss gyümölcsöt ezért rágják oly szívesen. A vitaminokban és ásványi anyagokban gazdag szőlőből nemcsak mazsolát aszalnak, hanem bort is préselnek.

A kókuszdió húsa, a kopra – amellet, hogy rendkívül tápláló – pozitív hatással van a nemiségre is. A dió és a mogyoró nemcsak a bölcsességet, de alakjával a szexualitást is jelképezi. A maszlag, a magokkal dúsított mézes kókusztej, ugyancsak hatásos szerelmi bájital. A Seychelle-szigetek lakói a tengeri kókuszt termő pálmákról feltételezik, hogy a viharos éjszakákon a férfihoz és nőhöz hasonló módon egyesülnek.

Az öntermékenyülő banánfa szárát Kelet-Indiában a házassági ceremóniáknál használják. A mangó a hindu mitológiában a szerelem és az odaadás szimbóluma, Siva isten és Párváti istennő eljegyzése egy mangófa alatt volt. Az ízletes avokadó húsáról a maják pedig azt hiszik, hogy felkelti a nemi érdeklődést, és erőt ad a testi vágyhoz.

A kínai szépségek ajkát gyakorta hasonlítják a cseresznyéhez. Több legendás hírű szépségnek állandó jelzője volt a "cseresznye ajkú". A cseresznye a gyógyászatban vérzécscillapító-szerként is ismeretes, a növény többi részéből pedig különféle kozmetikumokat készítettek. A "cseresznyét enni" kifejezés pejoratív értelme: szeretkezni.

A gyümölcsök között az egyik legelőkelőbb helyet a Dionüszosz véréből kisarjadt sokmagvú gránátalma foglalja el, amely a termékenység mellett a születés megtestesítője is. A gránátalmáról a keresztények úgy vélik, hogy Jézus Krisztus hozta le az égből, az arabok régóta ismerik a gránátalmabor izgató hatását, Nefzawi sejk 1500 körül lejegyzett szerelemtanában már említi a gránátalmából préselt bort, a tibetiek nemi izgalom előidézésére készített 11 komponensből álló gyógyírének szintén egyik alkotóeleme a gránátalma.

A népi hiedelem szerint a görögdinnye magját tejjel kell locsolni, hogy a dinnye jó édes legyen; ha az év századik napján ültetik el a dinnyét, finom ízű lesz; ha valaki késő ősszel eszik dinnyét, belázasodik; aki lenyeli a görögdinnye magjait, annak egy görögdinnye fog nőni a hasában. Az üzbegek óva intenek attól, hogy valaki dinnyeevés után azonnal vizet igyon. Amikor virágba borulnak a gyümölcsfák, az összes lekvár elkezd romlani.

GYŰRŰ ■ A gyűrű – mivel a körhöz hasonlóan sem kezdete, sem vége nincs – az örök körforgást jelképezi, s egyúttal a Nap, a szeretet, a Föld, a világmindenség és a tökéletesség szimbóluma. Az ujjon viselt gyűrűket aranyból, ezüsből vagy más nemes anyagból készítik. A föníciaiaknál tilos volt kétféle anyagból készíteni a gyűrűt, kizárólag vagy fémből, vagy drágakőből készülhetett.

A legrégebb gyűrűket, elsősorban arany pecsétgyűrűket, egyiptomi sírokban találták. A görögöknél a gyűrűt ékszerként viselték. Az ókori Rómában a hivatalnokoknak volt gyűrűje, mely társadalmi rangjukat jelezte. Rómából terjedt el a leendő házasságra utaló, a vasból készült eljegyzési gyűrű viselete. Az ókor vége felé már a rabszolgák is hordhattak gyűrűt.

A régi időkben, amikor a feleség még vagyontárgy volt, jegygyűrűje azt jelezte, hogy a vőlegénye megvásárolta. A jegygyűrű egyébként a hűséget, a szerelmet, az együvé tartozást szimbolizálja, ezért tilos másnak a jegygyűrűjét lehúzni, illetve felhúzni, mert aki így tesz, tönkremegy a házassága. Aki nem hordja rendszeresen karikagyűrűjét, a házasságába beköltözik a békétlenség, a viszály, a meg nem értés.

A középkor főpapjai kesztyűjük fölött, szimbólumként hordták óriási, értékes gyűrűiket. A katolikus egyház vezetői ma is viselnek gyűrűt, a püspökök felszentelésük alkalmával kapnak gyűrűt, az érsekeknek pedig a pápa adja. Különösen nevezetes a pápa pecsétgyűrűje, a halászó Szent Pétert ábrázoló halászigyűrű, amivel a pápai iratokat hitelesítik. A pápa elé járuló hívők ezt a halászigyűrűt csókolják meg. A pápa elhunytá után a pápai gyűrűt kettévágják, vagy összetörik. A szerzetesnők gyűrűje a Krisztussal való lelki eljegyzésükre utal.

Valaha a gyűrűk nyithatók voltak, bennük titkos szerkezettel, orvossággal, méreggel, amelyet olykor öngyilkossághoz, másszor gyilkossághoz használtak. A méreggyűrűkön

kívül ismertek voltak az emlékgyűrűk, a talizmán gyűrűk és az amulettként viselt mágikus gyűrűk, melyek megvédték viselőjüket a gonosz hatásoktól.

A gyűrűs ujj elnevezése viszonylag új keletű, előzőleg kizárólag a hüvelykujjon viselték a gyűrűt, a középső ujjon nem. Régen a gyűrűket nem húzták fel az ujjak tövéig, hanem csak a középső íz feletti részig. A jegygyűrűt eredetileg a bal kéz kisujjára húzták, mert azt gondolták, hogy a kisartéria ebből az ujjból fut a szívbe. Később ezt a görögök a balkéz harmadik ujjára módosították, azóta a házasság ezen az ujjukon viselik frigyük jelképét.

Török hiedelem szerint, hogy ha a rab egy halott személy gyűrűjét viseli, hamarosan szabadlábra fog kerülni. Nálunk, Zalában szerelemjósásra használták a gyűrűt: a lányok a karácsonyi éjféli misén a szenteltvíztartóba lógatták, ezután csak meg kellett számolniuk, hogy hány férfi nyúlt a szenteltvízbe, és máris megtudhatták kérőik számát.

GYŰRŰSUJJ ■ A gyűrűsujjról azt mondják, hogy a Nap befolyása alatt áll. Mivel a Nap az ízlést, a művészi hajlamot szimbolizálja, ebből adódik, hogy a gyűrűsujj a művészi tehetséget, a szépérzékét, a kritikai készséget jelképezi.

A gyűrűsujj töpérce a bokát jellemzi: ha itt az ujj elvékonyodik, az illető bokája karcsú, ha vastag, bokasüllyedést jelent. A gyűrűsujj körömpercéből a veseműködésre lehet következtetni: ha ez a perc satnya, vékony, csökevényes, az illető valamilyen vesebetegségre hajlamos.

Noha a gyűrűsujjon nem találni kifejezetten a szerelemre utaló jeleket, azonban ez az ujj a partnerkapcsolatokban fontos esztétikai érzéket és az életben elérhető sikereket reprezentálja.

Ha a gyűrűsujj olyan hosszú, mint a mutatóujj, művészetben elismerésre vágyó embert jelez. A lapátszerű, spatulás végű gyűrűsujj szónokok, prédikátorok, politikusok, színészek jelvénye. A szögletes végű gyűrűsujj tulajdonosa művésze a formának és a ritmusnak. A hegyes, kónikus gyűrűsujj különc-viselkedésű, művészetek iránt fogékony, luxust kedvelő ember. A vékony gyűrűsujj gazdája gyakorlatiatlan, álmodozó ember, a bütykös gyűrűsujjé viszont anyagias, gyakorlatias személy.

A kínai hagyományos gyógyászatban a gyűrűsujj erőteljes mivolta a testnek, mint egésznek az egészségi állapotával van szoros kapcsolatban. A túlságosan rövid gyűrűsujj az életerő, a vitalitás hiányát jelzi. Akiknek a gyűrűsujja szokatlanul hosszú, csaknem a középső ujj végéig ér, rendszerint örökletesen erős felépítéssel születnek, gyenge egészségi állapotuk szabálytalan életvitelük – alkoholizálás, késői lefekvés, túlhajszolt munkavégzés stb. – következménye.

GYŰSZŰ ■ Lásd: karácsonyi puding és sütemény

- h -

HAJ ■ A haj jelképezi a szépséget, a nőiességet, a termékenységet és a fizikai erőt. Az asszírok szemében a hajatlanság, vagyis a kopaszság az eunuchok ismertetőjegye, gyengeségük és nemzőképtelenségük jele.

Számos kultúrában tiltották a haj levágását, mert úgy vélték, hogy a hajban életerő van, s az elvesztésével viselőjének ereje is elszáll. Erről szól Sámson és Delila története, melyben Sámson levágott hajával az ereje is elhagyta. Buddha hajfürtjeit azért osztotta szét hívei között, hogy átadja nekik életerejét. A héberek a hajvágást egyenesen a gyalázat jelének tekintették. Az ókori Rómában a levágott fürtöket az isteneknek ajánlották. Az indiánok az emberi skalptól a megölt ember életerejét vélték megszerezni. A náci koncentrációs táborokban a rabok hajának lenyírása, számukra végtelen megaláztatást jelentett. A hinduk körében a gyással kapcsolatos a fejbőr leborotválása, a hajtépés pedig a bűnbánatot érzők körében dívik.

A világ számos táján a levágott hajról feltételezik, hogy amint megválnak a testtől, a gonosz szellemek tulajdona lesz, ez a halottról lenyírt hajra is vonatkozik. Régi hiedelem szerint a hajszálakat, hasonlóan a körmökhöz, a boszorkányok használják az elhunytak megidézésére. Azért tűnik az emberek számára olyan misztikusnak a haj és a köröm, mert látszólag a testtől külön életet élnek, nem érzékelnek, mégis növekednek, még az ember halála után is.

A levágott haját a primitív emberek elrejtették, vagy szent helyekre tették, és elégették, nehogy a varázslók, vagy a boszorkányok tulajdonába jussanak, és gonosz bűbájosságra használják. Egyébként ez a babona sok helyütt világon, most is élő hagyomány.

A muszlimok hajvágás után ugyancsak összeszedik az összes lehullott haját, majd hazaviszik, és gondosan elrejtik. Ők ezt úgy indokolják, hogy a lélek a test minden részében, így a hajszálakban is jelen van. Ha levágott haj ellenséges érzelmű ember kezébe kerül, az illető képes lesz irányítani, befolyásolni a haj gazdájának lelkét. Másrészt ez magyarázza, hogy oly sokan vadásznak Mohamed hajszállára, mivel hajszállai lelkének egy részét rejtik magukban, Mohamed próféta hajszállának akár amulettként, akár talizmánként való viselése garantálja jelenlétét és áldását. Az észak-indiai Srinagarban (Kasmír állam fővárosa) lévő Hazratbál-mecsetben szigorú felügyelet mellett őrzik Mohamed próféta állítólagos hajszállát. Időnként azonban felröppen a hír, hogy ellopták.

Irán ókori vallásalapítója, Zarathusztra azt hitte, hogy a hajszálaból és a körmökből rovarok vagy más állatok lesznek. De nemcsak Iránban terjedt el ez a hit, még ma is

elevenen élő babona a franciáknál, ahol feltételezik, hogy a szél sodorta hajból születnek a legyek.

A chileiek és a törökök hajszálaikat falrésekbe dugdossák; a francia parasztok a hajukat a kihúzott fogaikkal együtt temetik el, megjelölve a helyet, hogy a feltámadás napján megtalálják azokat; az örmények a templomokban, odvas fákban és oszlopokban rejtik el hajukat; az írek úgy vélik, hogy az ítélet napján minden egyes hajszálukkal el kell számolniuk; a belgák pedig gondosan megtisztítják fésűjüket a hajszálaktól, nehogy azok a boszorkányok birtokába jussanak.

Világszerte elterjedt babona, hogy aki emberi hajnak jut birtokába, érvényesíteni tudja az akaratát a haj tulajdonosán. Például, ha a szerelmes lány pogácsába süti a haját, és megeteti a kiválasztott legénnyel, a legény szerelemre gyúl iránta. A szerelmesek, akik életük végéig szeretni akarják egymást, egy-egy szál hajukat belesütik a süteménybe, és közösen fogyasztják el. Így vágyuk teljesülni fog. Ha egy leány a hajszálát behúzza a legény gatyájának korcába, sikerül neki a legényt megrontania. Ha a kisfiúról levágott első haját az apja zsebébe teszi, megnöveli a szerencsését.

Az írek viszont nem féltették a hajukat, ősi szokás hagyomány volt náluk, ha egy férfi feleségül akart venni egy nőt, akkor egy emberi hajból font karperecet ajándékozott neki. A karperec elfogadása a férfi jelképes elfogadása volt.

A néphit szerint, ha kihúzzunk egy deres vagy ősz hajszálat, tízszer annyi nő a helyén. Nem szabad haját mosni vizsga előtti napon, mert az illető megbukik. Akinek a haja a tűzben sercegve, pattogva ég el, indulatos természetű ember. Ha a hajatlan, kopasz ember nem fedi be a fejét, elered az eső. Az indonézekenél a férjezetlen nőknek szombati napokon nem tanácsos haját mosniuk, mert olyan férjük lesz, akivel nehezen jönnek ki.

A törököknél, a fésűben maradt haját nem szabad az utcán eldobni, mert az állandó fejfájást jelent az illetőnek. A németek intelme pedig úgy hangzik, hogy a kifésült hajszálakat el kell égetni, mert ha egy madár viszi el a fészkébe, fejfájásokat fog okozni, ha ez madár történetesen seregély, az illető szürke hályogot kap, rossz esetben meg is vakulhat. A cornwalli angolok a hajról azt hiszik, hogy azt semelyik életkorban sem szabad levágni, mert ez megakadályozza a vagyoni gyarapodást. A levágott haját náluk is mindig el kell égetni, mert balszerencsés a lenyírt haj eldobása, ugyanis az embernek élete végén problémái lehetnek a felkeléssel. A régi Rómában egykoron elterjedt volt az a hiedelem, miszerint megelőzhető a kopaszság, ha az ember a hónap 17. vagy 29. napján vágatja le a haját, viszont nem szabad haját vágatni, amikor a nap lemenőben van.

A Csízió szerint, az a haj, amelyik lágyszálú és ritka, tompa elmét rejt; a fodor haj félnket és nyereségre törekvőt mutat; az igen lapos haj, amely a homlokra borul, tiszta szívű embert jelöl; a tömör, sárga és fehér haj a nehezen tanulókat jelképezi.

A töredezett hajvégből táplálkozási zavarokra lehet következtetni. A hullámos vagy természetesen göndör hajról pedig arra, hogy az ilyen hajú emberek érző megértést mutatnak mások iránt.

Hajról álmodni azt jelenti, hogy az illető nem jár el kellő gondossággal személyes ügyeiben, és nem fog előrejutni, mert nem használja az eszét.

HAJÓ ■ Lásd: hajózás, halászok, tenger, tengerész

HAJÓZÁS ■ A hajózás, különösen a messzi útra indulók számára, mindig is veszélyeket hordozott magában, ezért a hajósok körében még ma is számos hiedelem, babona él. Nem volt mindegy, hogy mikor indult a hajó, kikkel találkozott az ember mielőtt tengerre szállt, kit, illetőleg kiket vitt a hajó magával, és hogy milyen események történtek útközben. Az évezredek során számos tilalom, tanács és bizonyos előjeleket értelmező hiedelem fogalmazódott meg.

Így például balszerencsés egy tengeri körutazást pénteken kezdeni, mert ezen a napon feszítették keresztre Jézust. Hajóútra indulni április első hétfőjén sem ígér semmi jót, ugyanis e napon ölte meg Káin Ábelt. Tartózkodni kell a hajózástól augusztus második hétfőjén is, mert ezen a napon pusztult el Szodoma és Gomorra. Nem szerencsés tengeri utazásra indulni december 31-én sem, mert e napon akasztotta fel magát Júdás.

Az írek Pünkösöd hetét a fulladással társítják, ezért a fulladástól való félelmükben sokan ilyenkor nem mennek ki a tengerre, kivéve csak akkor, ha a hajót egy újdonsült ifjú asszony kormányozza. Szerencsétlennek tartják a kikötőből a harmadik hajón kihajózni, ezért három hajót összekötve futnak ki.

Ha hajóra száll, és elutazni készül az ember, ajánlatos elkerülnie a vörös hajúakat, mert azok balszerencsét hoznak a hajóra, ugyanez érvényes a lúdtalpas emberekre is, mert akárcsak a vörös hajúak ők is veszélyt jelenthetnek. Ha azonban a találkozás mégsem kerülhető el, a veszélyt azzal lehet elhárítani, ha a tengerre szálló előbb szól a vörös hajúhoz, vagy a lúdtalpushoz, mint ők hozzá. Sikeres hajózást biztosít az árboccsúcs alá helyezett ezüst pénzdarab, szintén jót jelez, különösen hosszú utazás során, a fedélzetre kiöntött bor. Ez boráldozat az isteneknek, amit jó néven vesznek. Viszont rossz ómen, ha egy pohár megcsendül, mert hajótörés várható, kivéve, ha gyorsan le lehet állítani a csengést. Ugyancsak szerencsétlen dolog hajózás közben egy hajós feje fölött Szent Elmo tűzét látni, mert még aznap meghal az illető. Szent Erasmus, másképpen Elmo (meghalt 303?) ókeresztény püspök és vértanú, a tengerészek egyik védőszentje. Róla nevezték el Szent Elmo tűzének a viharok idején a hajók árboccsúcsán a légköri elektromosság hatására megjelenő csóvaszerű fényjelenséget (a meteorológia szaknyelvén koronakisülést).

Mindig rosszat jelent, ha bal lábbal lépnek először fel a hajóra, akkor ugyanis katasztrófa várható. A papok sem jelentenek jót a hajón, mert fekete ruhájuk olyan mintha hamarosan gyászszertartást tartanának. Az asszonyok jelenléte sem jó, mert tőlük meg a tenger válik haragossá. Vihart okozhat, ha a fedélzetre pénzdarabok esnek. A hajó fedélzetén a virágok sem jelentenek jót, mert belőlük később egy halott számára készülhet koszorú. A hajó nevének megváltoztatása az addigi szerencsében eredményez változást.

Jó szerencsét jelent viszont, ha egy delfin kíséri a hajót. A delfin elpusztítása megint balszerencsés jel. A hajót követő cápa a biztos halálra utal, mert a hiedelem szerint a cápák megérik a közlegő halált.

A hajózóknak sohasem szabad kimondani a "megfulladt" szót a tengeren. A hiedelem szerint viszont egy újszülött gyermek magzatburka oltalmat nyújt a vízbefulladás szemben, és szerencsés megmenekülést jelent.

Ha messze bent a tengeren, egy utas meghallja, amint a hullámok a hajótestnek csapódnak, vállalkozásában kudarcokra, a családi életében problémákra számíthat.

HAJSZÍN ■ Noha az emberek – különösen a nők – akkor és annyiszor változtatják meg hajszínüket, ahányszor csak akarják – legyen szó eredeti vagy festett változatról – a karakterológusok az embereket hajuk színe alapján is különböző tulajdonságokkal ruházzák fel.

A fekete hajúak energikusak, temperamentumosak, szenvedélyesek, érzelmeik erőteljesebbek, mint a világos hajúaké. A fekete illetve a sötét hajúak között gyakori az epe-, a máj- és vesebetegség.

A barna hajúak mozgékonyak, impulzívok, hirtelen cselekvők, szárnyaló természetűek, ugyanakkor nézetüket könnyen és gyakran változtatják. A barna hajúak mind lelkiileg, mind biológiailag jól alkalmazkodnak a körülményekhez.

A szőkés hajúak bágyadtabbak, ingatabbak, környezetük által jobban befolyásolhatók, mint a sötét hajúak. Hajlamosak a fertőző betegségekre, valamint a különféle allergiás bajokra. A nagyon világos, majdnem fehér hajúak (az ún. albínók) depresszióra hajlanak.

Az aranyszőke és a vörösszőke haj mély érzelmeket, ragaszkodó hűséget jelent. A vörös hajúak képviselik a legingerlékenyebb réteget. Hirtelen cselekszenek, lobbanékonyak, meggondolatlanok. A lángvörös haj a szenvedélyesség jele, de van, aki alattomoságnak tartja.

A korai megöszülés családi örökség, alkati sajátosság. A hajban megjelenő ősz tincs a tüdő megbetegedésére enged következtetni. A fénytelen haj közérzetromlást, betegeknél állapotromlást jelent.

HAJVÁGÁS ■ Lásd: fodrász, haj

HAJVISELET ■ A nők és a férfiak minden időkből nagy gondot fordítottak hajuk ápolására, ékesítésére. Az egyiptomiak és a sumérok simára fésülték a hajukat, az előkelők parókát hordtak, míg Spártában – megkülönböztetésként – a rabszolgáknak bebodorították a haját.

A hajviselet koronként változott, sok helyütt szigorú előírás szabályozta, hogy milyen frizurát viselhet úr és szolga, nemes és alattvaló. Például a kínai cseréphadsereg katonáinak kontyaiból megállapítható, hogy melyik alakulathoz tartoztak. Indiában a hosszú haj bölcsességet szimbolizált. Athénban a gyermekek hosszú, a felnőttek rövid haját hordtak. A germánoknál a hosszú haj a férfiúi méltóság és a szabadság jele volt. A 18. században divatba jött a hosszú rizsperos, nyaknál szalaggal összekötött copf, melynek viseletéhez a kínaiak a múlt század első feléig ragaszkodtak. A 19. század elején az antik frizurák lettek népszerűek. A fej lekopaszítása mind a mai napig a társadalomból való önkéntes (szerzetesek), vagy kényszerű (börtönök rabjai) kivonulást, illetve a társadalommal való szembenállást (szkinhedek) jelzi.

A héber nők aranyporral szórták be hajukat, a görög hölgyek halántékukra csavarintották, a rómaiak pedig illatosított, festett haját viseltek. Az I. világháború után a nők bubis- vagy fiús etonfrizurát hordtak. Az arab nők kis fürtökbe fonták hajukat, míg a japán nők középen kétfelé választva, hajukba virágot, szalagot fűztek.

A honfoglaló magyarok három fonatot meghagyva, rövidre nyírták hajukat, majd vállig növesztették, s befonva gyöngyökkel díszítették. Később a fejtetőt török módra leborotválták, elől mindössze egy csimbókot hagytak. II. Rákóczi Ferenc idején a vállra omló haját kedvelték. Az abszolutizmus korában a hosszú haját hátul zsinórral megkötve kis zacskóban hordták. A férfiaknál, a múlt évszázad hatvanas éveiben visszatért a hosszú hajviselet, a régi rend elleni lázadásként.

A legtöbb népnél a női hajviseletről megállapítható volt, hogy az illető hajadon-e vagy már asszony. Nálunk régen a nők országszerte hosszú haját viseltek, a lányok befonva és leeresztve, az asszonyok pedig kontyba tűzve hordták hajukat. Manapság mindenféle frizura dívik.

A fiziognómia a boglyas hajúakról azt tartja, hogy tulajdonosának zagyvák a gondolatai, a hátrafésült hajról pedig azt, hogy viselője okos, megfontolt ember, mivel a viselet szabadon hagyja száguldani a gondolatokat. A feltűnni vágyók hajviselete, meghökkenítő, szokatlan; a vad frizura idős korban az ifjúkori forrófejűség jelvénye.

A jobboldalt elválasztott haj tulajdonosa rendszerető, a középen elválasztott hajé zárkózott, spekulatív hajlamú, míg a baloldali választék korrekt, megbízható embert szimbolizál, aki azonban hajlik a makacsságra.

HALAK ■ Az őskor embere a halat sziklarajzain fallosz formával örökítette meg, később a

halászmágiában ilyen formájú halszobrokat használtak csalinak, varázseszköznek. A halakról nemcsak a termékenységet, a nemzőerőt, a termőképességet, a bölcsességet feltételezik, hanem ennek az ellenkezőjét, a szexuális frigiditást, a közönyösséget, az ostobaságot is.

Több nép képzetében előfordul az óceánban úszó, hátán a világot tartó hal képe, például a burátok felfogása szerint a világtengerben úszkáló hal hordja hátán a földet, s ha a hal hirtelen megmozdul abból földrengés lesz; az altájiaknál a világot három hal tartja, amikor valamelyikük lehajtja a fejét, árvizet okoz.

A hal gyakorta életmentőként jelent meg, az indeknél az első ember által kifogott hal az életéért könyörgött, cserébe megígérte Manunak, hogy megmenti az özönvíztől; az aztékoknál az emberek halakká változtak; Kínában az özönvízzel harcoló hős, Ku, hatalmas halformát öltött, és testéből született meg Jü, aki megfékezte a vizeket.

A mesékben is sokszor feltűnnek a halak, különösen az oroszok különösen kedvelik őket, hiszen nemcsak a csodahalat említik meg, hanem a csuka, a sügér, a kárász, a keszeg, a ponty, lazac is gyakori szereplői csodás történeteiknek.

A Kaukázusban nagy tisztelet övezi a halakat, varázserőt tulajdonítanak nekik, a pizstrágról például feltételezik, hogy nagy szerepe van a meddőség gyógyításában. A finnugorok és az indiánok számára a lazac a bőséget és a tudást jelképezi. A skót őslakók embereknek tartották őket, akik lazac jelmezüket a szárazföldi emberektől kapták, tiszteletük jeléül. Az írek szilárdan hisznek a lazac bölcsességében, és abban, hogy elfogyasztása által bölccsé válnak. A kínaiak és a japánok a pontyról azt hiszik, hogy erős, bátor és kitartó. A félelmetes cápa a veszély, a gonosz, a halál jelképe, a japánoknál viszont az isten küldötte, ugyanis Szame cápaisten segít azokon, akik őt tisztelik. A szabadságot, nemességet megjelenítő delfin a tenger erejét szimbolizálja. A görög napisten, Apolló delfinné változik, de néha a kígyótestű szörny, Püthon is delfin képét ölti, az óind szerelem istene, Káma, háttas állata ez a tengeri emlős. A keresztényeknél a delfint a megváltó Krisztus alakjával társítják.

Noha a misztikus szörnyek sokszor bálnaként jelennek meg, a delfinek, mint nemes halak, segítenek a vízbefúlókon, veszélybe került hajósokon.

Kínában a gazdagság egyik jelképe a hal. Gyakorta feltűnik a hal, mint a halál és a feltámadás motívuma: mint például Jónás bibliai története; vagy az orosz Iván meséje, akit elnyel egy csuka, majd kiengedi a gyomrából. A halál és a sötétség vízi szörnye a bibliai Leviátán, akit nemcsak sárkányként, kígyóként ábrázoltak, hanem halként is. A Talmudban, amikor beköszönt a világvége, másodízben jön el Messiás, a Szaturnusz és a Jupiter a Halak jegyében találkozik.

Elterjedt hiedelem szerint, a halak az emberek ősszülői, de van olyan feltételezés is, hogy a halak emberi testrészekből lettek. Afrikában a holtak lelke ölt testet a halakban.

Kínában, Indiában a halak az újjászületést szimbolizálják, ezért vannak jelen a temetési rítusokban. Jézus Krisztus hallal és kenyérral lakatja jól a jelenlévőket.

A judaista hitvilágban a hal az újjászületést, a termékenységet szimbolizálja. A tunéziai zsidó családok mielőtt a halat megsütnék, a bejárati ajtónál levágják a fejét, és a vérével bedörzsölik az ajtófélfát. E szokás bibliai eredetű, ugyanis Egyiptomban az exodus előtt a halál angyalának vérrel jelölték meg, hogy tudja, melyik házat kell kihagynia, hogy megmeneküljön az elsőszülött fiú a pestistől, amely a nem-zsidókat sújtotta. A vérrel bekent jel a ház külsején a rossz szellem távol tartására, vagy megzavarására szolgál. A fiatal tunéziai párokat arra bátorítják, hogy az esküvőjük után lépjenek át egy nagy hal fölött, mert ezzel hosszú távra biztosítják a boldogságukat, és távol tarják a háztól a rossz szellemeket. Egyiptomban, amikor új lakásba költöztek, első alkalommal szintén halat ettek. Perzsiában az emberek az Újév előestéjén fogyasztanak halat, hogy megtisztuljanak a gonosztól.

Mára a halforma jelképpé vált, ruhákra hímezik, vagy fémekbe vésik, abban a hitben, hogy védelmet nyújt a rontás ellen. A szefárd családok egynémelyikében a halat szimbólumként használják a szemmel verés ellen. Ez a szokás a Talmudból ered, ugyanis a Talmud azt tanítja, hogy a hal, mivel a víz alatt él, immúnis a rontások ellen.

A néphit szerint a halat mindig a fejétől a farka felé haladva kell megenni. A szólásmondás azt mondja, a nagy halak megeszik a kis halakat, ami átvitt értelemben uralkodásvágyat jelent. Az alkímisták körében a hal a misztikus újjászületést szimbolizálja. Az álomfejtők szerint hallal álmodni, egy jó ismerős teherbe esését jelenti. Akinek megakad a torkán egy halszálka, a minszki zsidók azt tanácsolják, hogy egy másik szálkát tegyen a fejére, ennek hatására vagy lenyeli, vagy ki tudja venni a torkából.

A Halak csillagjegy a tizenkettedik jegy, a Kos és a Vízöntő között – február 19-étől március 20-áig – uralkodik. Ábrázolásokon két hal jeleníti meg Aphrodité és Erósz történetét, akik egy szörny, Tüphón elől menekülve beleugrottak egy folyóba, és ott hallá változtak.

Megfigyelték, hogy a parthoz közel úszó delfinek, homárok vihart jeleznek.

HALÁL ■ Ma már tudjuk, hogy a halál, mint biológiai jelenség az életfolyamatok – minden általunk ismert élő szervezetben bekövetkező – teljes és visszafordíthatatlan megszűnése. Bár az emberi halál pontos meghatározása – a különböző kultúrák, vallások és jogrendszerek eltérő megközelítése miatt – máig ellentmondásos maradt, a korszerű orvostudomány értelmezését, mely szerint a halál beálltának legjellemzőbb ismérvei az agyközpont működésének hiánya és az önálló légzés képességének visszafordíthatatlan megszűnése, ma már kevesen vitatják. Vallási és lélektani oldalról vizsgálva a kérdést, már közel sem ilyen egyértelmű a választ; egyrészt különbséget kell tennie a halandó

test és a halandó lélek között; másrésről bizonytalanná teszi a megítélést a különféle csoportok, társadalmak és egyének ellentmondásos és félelemmel teli viszonya a halálhoz. Mivel az elmúlás lehet gyors vagy lassú, várható vagy meglepetésszerű, könnyű vagy fájdalmas, okozhatja baleset, erőszak, betegség vagy öregség, az emberiség, akárcsak az élet többi lényeges kérdésével szemben, a halállal összefüggésben is tele van bizonytalansággal és ellentmondásos elképzelésekkel. A halál a modern természettudományok kialakulásáig természetfölötti, mitikus dolog volt a mindennapi ember számára, nem véletlen, hogy az eredetéről szóló mítoszok majd' minden nép hitvilágában megtalálhatók. Sokféle magyarázat szól a fölfoghatatlan halálról. A vallásos hagyományoktól, kultúráktól, társadalmi fejlődés fokától függően ezek a legkülönbébbek lehetnek: például az emberek azért halnak meg, mert: egyszer meghalt egy ember, azóta valamennyi ember halandó; az isten ezzel bünteti őket, bűneikért, engedetlenségükért, vétkeikért; a halhatatlan istenektől ez különbözteti meg őket; régen is meghaltak, de ismét életre tudtak kelni, ezt a képességüket azonban idővel elvesztették. Az ókori Egyiptomban abban hittek, hogy Ozirisz isten halhatatlanná képes tenni a hívőit; először a fáraók részesültek ebben a kegyben, majd a köznép is.

A halálra vonatkozó magyarázatok egyéb fellelhető motívumai, az újra és újra meghaló és megújuló Hold, az évenként levedlő és megfiatalodó kígyó. Az ausztrál aranda törzsbéliek szerint egyszer élt egy ember, aki meghalt, eltemették, de hamarosan gyerekként feltámadt, és – akárcsak a Hold meg-megújulása – ez a születés-elmúlás állandóan ismétlődik. Óceániában úgy tartják, hogy a vedlő kígyóhoz hasonlóan, valaha az embereknek is volt fiatalodási képességük, de elvesztették, azóta halandók.

Az afrikai emberek képzetében a legfelsőbb lény állat képében egy hírnököt küldött hozzájuk, hogy mondja meg nekik, meghalnak, de feltámadnak. Az egyik hiedelem úgy szól: Isten a kaméleont azzal a hírral küldte az emberekhez, hogy halhatatlanok lesznek, a gyíkot viszont azzal, hogy halandók. A kaméleon megpihent útközben, így a gyík érkezett elsőként. Miután elmondta az isteni üzenetet, a halál megjelent a földön. Egy másik spekuláció azt állítja, hogy az emberek azért nem lettek halhatatlanok, mert átaludták a nekik szánt halhatatlanságot.

Az amerikai indiánok azt hiszik, azért halnak meg az emberek, mert selejtes, rossz anyagból készültek; hogy ne népesedjen túl a világ; vagy hogy élvezhetőbb, jobb életet éljenek.

Az európai népek elképzeléseiben és szokásaiban a halál, mint öregasszony, vagy mint kaszás csontváz jelenik meg. A húsvétkor tűzbe dobott farsangi bábut is halálnak nevezik. A régi rómaiak a halált fogcsikorgató szörnynek hitték, aki marcangolja áldozatát. A középkorban borzalmas öregember vagy asszony képében ábrázolták a halált, aki fekete lovon vágatva lenyilazza az embereket. A németek a halálról azt hiszik,

hogy hímnemű, a szlávok meg azt, hogy nőnemű. A mesék hősei a halált úgy tévesztik meg, hogy zsákba dugják a fejüket.

A halálról, mint nehezen felfogható, érthető jelenségről, elfogadhatatlan állapotról, az emberek körében számtalan felfogás, szokás, babona alakult ki, elsősorban a haldokló megsegítése érdekében, a haldoklás megkönnyítése, a halál elfogadása kapcsán. A németeknél, ha egy halálosan beteg ember sokáig haldoklik, kínlódásának lerövidítése érdekében, egy asztalt el kell mozdítani a helyéről, vagy egy cserepet kell megfordítani a háztetőn. A lengyelek annyira félnek a váratlan haláltól, például baleset vagy erőszakos cselekmény okozta haláltól, hogy amikor elátkoznak valakit, hirtelen halált kívánnak a számára.

Ha ugyanabban a családban rövid idő alatt több haláleset fordul elő, az összes életben maradtra, még a kutyára, macskára, tyúkokra is, sőt arra is, aki bejön a házba, egy fekete szalagot kell kötni, ami megakadályozza, hogy a halál tovább terjedjen. A nagy esőcseppek arra figyelmeztetnek, hogy éppen most halt meg valaki.

Az indonézekenél, aki minden ok nélkül sokat jajgat, a szüleinek a gyors halálát okozhatja. A vietnamiak mélyen hisznek abban, hogy az embernek otthonában, a családjá körében kell meghalnia. Szerencsétlen dolognak tartják, ha valaki a családjától távol hal meg. A kórházban fekvő beteget, amikor kiderül, hogy meg fog halni, sietve hazaviszik.

A világ számos országában élő hiedelmek közül: ha valakinek nagy szenvedést jelent a haldoklás, le kell fektetni a ház folyosóján vagy az előszobában, esetleg három cserepet fel kell tolni a tetőn, ezáltal a haldoklónak könnyű halála lesz. Ha a beteg ember meg szeretne halni, akkor a ház összes ablakát ki kell nyitni, vagy a házban lévő összes üres tárgyat meg kell tölteni, utána lefelé kell fordítani, hogy a lélek szabadon távozhasson, és sehol se bújjon el. Továbbá el kell távolítani, fel kell rázni, vagy ki kell önteni az összes ecetet és bort, a madárkalitkát máshol kell felakasztani, a tehenet, bikát, lovat, másképpen kell megkötni, és a méhkasokat el kell vinni máshova. Az éppen elhunytat sokfelé sajnálni, siratni sem szabad, mert újra feléledhet, és másodsor sokkal nehezebben halna meg.

A szlovákiai Vápenik öregei szerint, ha egy falusi ember éjszaka halt meg, a sorsa úgy akarta, hogy ne a mennyekbe kerüljön, ha viszont reggel érte a halál, az azt jelezte, hogy a rokonai jól gazdálkodnak a vagyonával. Ha náluk valaki: ökölbe szorított kézzel hal meg, arra utal, hogy a birtokát el fogják herdálni; a húsvét előtti szent héten hal meg, tárt karokkal várják a mennyekben.

A halott lelke nem tud távozni a testéből, és a mennyekbe jutni, ha a záruk közül valamelyik be van csukva a házban. Aki nagypénteken vagy karácsony éjszakáján halálozik el, egyenesen a mennyországba jut, mert ilyenkor a mennyek kapui nyitva

vannak. A katolikusok hisznek abban, hogy a halál nem jelent elmúlást, az eltávozó csak hosszú útra indul, másvilágba költözik.

A zsidók a halált ugyanúgy tisztelik, mint az életet. Úgy vélik, a halál eljövetelkor az embereknek számot kell adniuk minden cselekedetükről, amelyet életükben tettek. A szefárd zsidók a halál angyalának megtévesztésére megváltoztatják a haldokló ember nevét.

Ha a halott ruháját nem mossák ki gyorsan, nem lesz nyugalma a sírban. Abban a pillanatban, amikor meghal valaki, a gabonát össze kell lapátolni, a bort fel kell rázni, mert egyébként az elvetett gabona nem kel ki, a bor pedig megsavanyodik.

Egy mosolyogtató vápeniki babona szerint, ha valaki esős napon hal meg, arról feltételezik, hogy nagyon szerette az itókát, különösen a likórt.

HALÁL ELŐJELEI ■ A népi hiedelemvilág számos megfigyelést, előjelet és varázslatos eljárást ismer arról, hogyan lehet kifürkészni és elodázni a halált. Ezek többnyire arra adnak választ, hogy milyen jelek figyelmeztetnek a közeledtére, mely tiltó és elhárító hiedelmek segítenek az elkerülésében.

A hitvilágban számtalan jele van a halálnak, ez lehet akár egy véletlen mozzanat is, például sokan úgy tartják, ha az asszony fésülködése közben kihagy egy hajtincset, hamarosan meghal valakije. Munkavégzéssel, egyes testrészekkel, halottal, természeti jelenségekkel, háziállatokkal, madarakkal, tárgyakkal stb. kapcsolatos jelek egyaránt utalhatnak halálesetre.

A munkával, tevékenységgel összefüggő halált jósló rossz előjelek a munkát végzőre vagy hozzátartozójára vonatkozhatnak, ilyen lehet, ha kenyérdagasztás után kikel a tészta a szakajtóból, vagy ha a kenyér sütése közben kereszt alakban megreped, esetleg elválik a kenyér héja.

Egyes testrészekkel kapcsolatos előjelekből ugyancsak halálra gondolnak az emberek. Rövid életűnek vélik azt az újszülöttet, aki foggal vagy hosszú hajjal, esetleg nagy bajusszal születik; akinek piros a füle; aki nevet; a keresztelés alatt sír; hasra fektetve vagy fürdetés közben elalszik. Rövid életű lesz a gyermeke annak a terhes asszonynak, akinek bedagad a lába. Hamarosan távozik az élők sorából, akinek sárga az orrhegye vagy pénteken megvágja az ujját.

Halottal kapcsolatos jelenségekből is jósolnak halálra, például ha a halott feje félrebillen, legközelebb valamelyik, a jelzett irányban lakó falubeli fog meghalni; a halott szeme kinyílik, a házból vár valakire, hogy kövesse. Azt mondják, ha a fiatal halottnak öreges az arca, akkor a következő halott öreg lesz, ha az öreg halottnak fiatalos az arca, akkor a következő halott fiatal lesz. Egy másik variáció szerint, ha a halott öregembernek kisimul az arca, a következő halott fiatal lesz. A törökök szerint rosszat – valószínűleg újabb halálesetet – jelent, ha billeg a koporsó, vagy a halottas menet

girbegurba úton halad, ha üres koporsóra ül valaki, vagy ha a sírásók ásóval mennek a házba. Ha nagybeteg van a háznál, úgy vélik, elodázhadják a halálát, ha kiviszik a házból az ételeket, kiürítik az ételtartó- és a vizes edényeket. Egyes vidékeken, ha holttestet visznek az utcán, felébresztik az alvókat, nehogy álmukban őket is elragadjja a halál.

Természeti jelenségek is utalhatnak halottra, például a mennydörgés, a nap-és holdfogyatkozás, a csillaghullás vagy a karácsonyi szél iránya. Ha például déli szél fúj karácsonykor, sok asszony fog meghalni, ha pedig északi szél fúj, akkor sok férfi halott lesz. A halál jöttét hirdeti az olyan almafa, amelyik ősszel ismét kivirágzik. Anatólia számos helyén a csillaghullást a halál baljós jeleként ismerik: az aláhulló csillagot látván azt mondják, negyven nap múlva meghal, akié volt.

A háziállatok viselkedése ugyancsak jelezheti a beteg közelgő halálát vagy valakinek a halálát a háznál. Halált jósol a kutya, ha kaparja a házfal tövét, az ajtót, a konyha kövét vagy az asztal alatt, éjszaka keservesen vonít egy olyan háznál, amelyben valaki beteg. Ha gödröt kapar az ajtó előtt, vagy a fejét lehajtva vonít. A macska halált jósol karácsonykor vagy újév reggelén, ha együtt nyávog egy másik macskával. Az olaszok meg vannak győződve arról, hogy a macska nem marad benn abban a háznál, amelyben valaki haldoklik, ezért nagyon rossz jel számukra, ha a család macskája nem akar bent maradni a lakásban. Ha a fekete macska hosszában fekszik a szobában, a családban meghal valaki. Hasonlóképpen a baromfi is halált jósol: ha a tyúk a ház tetejére megy; ha sárgája nélküli tojást tojik; ha a kakas a karácsonyi ebéd alatt kukorékol, vagy a törököknél a lúd, ha elhullatja a tollait.

A walesiek szerint, ha a mosókonyha vagy a tehenészet alatt vakond túr, a ház asszonya egy éven belül meghal. Ha a kertben, a káposzták között található a vakondtúrás, akkor a ház ura hal meg egy éven belül. Egy közeli rokon halála közeleg, ha fehér menyét jelenik meg a ház közelében. A saját halálára számíthat az, aki egy fehér vakondot lát meg.

Sri Lankán a halál előjele, ha egy fekete daru rikácsolva repül át a ház fölött; ha gyakorta látogatják a házat a szarkák, vagy ha a ház előtt egy száraz ágon ül a szarka.

Halál bekövetkeztére figyelmeztet: a házba berepülő fehér lepke; a tavasszal először látott fekete pillangó elpusztulása; a gerendáról leereszkedő keresztes pók látványa; a fekete tyúk kukorékolása; ha valaki fehér tyúkkal álmodik; a bika bögése a beteg háza előtt; vakond- vagy hangyatúrás a kert földjében. Ha idegen fehér ló beszalad az udvarra, nemsokára meghal a házigazda, hacsak nem köp háromszor a lóra; ha temetés alatt egy tehén bögése hallatszik, hamarosan újabb halott lesz. Ha a disznó a kapu előtt túr, valakinek megássa a sírját, ezért sós vízzel kell leönteni.

A madarak közül elsősorban a kuvik jelez halált, de a kakukk, sőt a kisemlős denevér is haláljósoló: halált jelent a nappal látott halálmadár, halottak napján a ház körül három kört leíró, vagy a házba berepülő denevér, a lakott területre tévedt kakukk. A magyar

hitvilág szerint megtudhatja az ember a hátralévő éveinek a számát, ha tavasszal az első kakukkszót hallgatva megolvassa, hogy hányat szólt a kakukk. Megjegyzendő, hogy ugyanez az angoloknál pozitív értelmezést kapott, ugyanis náluk ez az esküvő várható idejének előrejelzésére használható.

A tárgyakkal kapcsolatos szokatlan jelenségekből is jósolnak a halálra. Közele haláleset várható például: ha szű rágja a bútort; ha a házban valami nagyot reccsen; ha magától leesik a kép; ha az ajtó magától kinyílik; ha a tükör elpattan; ha a pohár eltörik; ha leválik a cipő talpa; ha valaki után kinyílik az ajtó; ha kidől a ház fala; ha az ajtó elé esik egy cserép; ha a szoba padlója behorpad; ha megáll az óra vagy harangozás közben üt a falióra; ha a tányér összeütődik, kettéreped; ha a beteg gyertyája homályosan ég.

A walesieknél, az is a halál előjelének számít, ha az óra vagy a kis falióra leesik a földre, vagy ha az ingaóra tévesen üt. Ha a templom órája tévesen üt, egy fontos személy, vagy egyházi előjáróság halála várható. Ha két óra pontosan ugyanabban a pillanatban üt, a településen hamarosan meghal egy házaspár. Ha a harangozás közben kondul meg a lélekharang, vagy ha a templom harangja lassan és tompa hangon szól, újabb temetés várható.

Az angolszászok a halált, mivel ragadósnak tartják, feltehetően ezért született náluk számos hiedelem, a halálra figyelmeztető előjelekről. A közele rokonoknak nem szabad ékszert viselniük, vagy hetekig nyilvános helyeken mutatkozniuk, mert a halottat elragadó szellemek a közelükben tartózkodnak. Aki mentőautót vagy halottas kocsit lát, meg kell érintenie a ruháján egy gombot, mert különben ő lesz a kocsik következő utasa. Ha galagonya virágát vagy cickafarkot visznek egy házba, ott hamarosan három temetés lesz a családban. Halálra figyelmeztet: a rombusz alakú gyűrődés a tiszta lepedőn; bármely megmagyarázhatatlan kopogás-szerű hang a házban; ha a kertben ugyanazon a nyáron, kétszer virágzik ki a rózsza, vagy a piros rózsza tövise, miután megszúrta az ember kezét, megfeketedik; ha valamelyik fa nem a megszokott időben borul virágba; halottas kocsi áll meg az ember háza előtt; de a fehér lóval való álmodást is a halál előjelének vélik.

Walesben, ha éjszaka a házban három puffanást hallanak, nemsokára meghal valaki; ha a szemfödelet fordítva teszik a koporsóba, hamarosan újabb halál várható a családban; ha a szél elfújja a gyertyát az oltáron, vagy elvékonyodik a lángja a szentélyben, a pap vagy valamelyik ministránsa a közeljövőben meg fog halni. Hamarosan eltávozik az élők sorából az, akinek egy egér megrágja a ruháját; akinek megmagyarázhatatlan fekete és kék színű foltok ún. a „halál csípésének vagy szorításának” jelei jelennek meg a karjain. Ha egy hosszúkás salak kiesik a kályhából, hamarosan szemfödél, vagy koporsó érkezik a házhoz.

HALÁLJÓSLÁS ■ E jóslási praktika valamilyen meghatározott időponthoz, elsősorban naptári-, év végi ünnepekhez kötődik, és a közeljövő vagy a következő esztendő fontosabb eseményeire vár választ, többek között az esetlegesen bekövetkező halálesetekre is.

Halálesetre utalhat például a karácsonyi tűz köré ülők árnyéka, a haláljósok szerint egy éven belül eltávozik közülük az, amelyikük árnyékának nem látszik a feje. A szentestén kukorékoló kakas, azt jelzi, hogy valaki meghal a házban. A karácsonyi szentmise előtt, a tűzhelyre annyi izzó parazsat tesznek, ahány tagú a család. Miután visszajöttek, mindenki megnézi, hogy mi lett a parazsával: akinek elhamvadt, hamarosan megbetegszik, akinek pedig a parazsából hamu lett, meghal a következő évben. Egy másik jóslási eljárás, hogy karácsonykor az apa kettévág egy almát, az alma egyik felét az egyik, a másik felét a másik gyerekeknek adja. Amelyik gyerek almájának a magját kettévágta, az egy éven belül meghal. Ugyanez érvényes arra is, akinek a karácsonyi diótörés során férges dió jut.

Szintén karácsonyeste és szilveszter estéjén dívott az a jóslás, melynek során annyi fapálcikát vagy tűzifahasábot támasztottak a falhoz vagy a tűzhelyhez, ahány tagja volt a családnak. Akié reggelre eldőlt, a hit szerint még abban az évben meghalt. Ugyanekkor minden családtag részére vízzel telt dióhéjat tettek a kemencére, és amelyikükéből reggelre a víz kiapadt, hamarosan eltávozott az élők sorából.

Szilveszterkor elterjedt szokás volt a ház háromszori körbejárása, ezután az ablakon benézve meglátták, hogy ki fog a jövő évben meghalni. Haláljósó tollas pogácsát Luca napján, szilveszterkor és Pál napján sütöttek. Úgy tartják, ha újév napján temetnek, abban az évben sok halott lesz a faluban, de azt is mondják, hogy az újévi halott után hamarosan jön egy második halott. Aki karácsony szent estéjén hal meg, szerencsésnek tekintik, mert bűnbocsánatot nyer.

A gyerekek, az eladósorban lévő lányok és suhanc legények akácfa leveleinek lecsipegetésével, a következő mondóka segítségével jósltak maguknak életet vagy halált a jövő esztendőre: „Élek, halok, vízbe fúlok, ha meghalok, feltámadok.” Az utolsó levél letévésekor elhangzó szó jelezte, hogy mi fog történni.

A walesiek annak megjóslására, hogy a beteg életben marad-e vagy meghal, egy marék csalánt tesznek a párnája alá. Ha a csalán zöld marad, a beteg felépül, ha színe megváltozik, halálra kell számítani. Ha az utolsó kenet feladása után a beteg ételmet kér, biztosan meg fog halni, ha viszont vizet vagy valamilyen üdítőt kíván, felépülése várható.

A hiedelem szerint a cédrusfát átültető ember akkor fog meghalni, amikor a fa alsó ágai olyan hosszúak lesznek, mint a koporsója.

Thai babona szerint nem szabad egy másik emberrel, ugyanabban a lavórban, vagy mosdóban egyidejűleg kezet mosni, mert egyszerre fognak meghalni. Az indonézknél,

ha egy lámpa kialszik a szobában, melyben a temetésre váró halottat tartják, az annak a jele, hogy valaki ismét meghal a családból.

HALÁSZOK ■ Noha a hajózás fejlődésével a bibliai időkben a Földközi-tenger vidékén a halászat helyenként már kereskedelmi méreteket öltött, az Ószövetség csak képletesen beszél e tevékenységről: a horogra akadt hal a bűnhődő gonosz képe, Jeremiásnál a halászat Isten szétszórt fiait gyűjti egybe. Pedig az a tény, hogy Jeruzsálem egyik kapujának Hal-kapu volt a neve, bizonyoság rá, hogy a hallal kereskedés abban az időben már fontos szerepet játszott. A Földközi-tenger halai föníciai kereskedők révén jutottak el Jeruzsálembe. A Genezáreti-tó különösen gazdag volt halakban, de bőven volt hal a Jordánban és mellékfolyóiban is.

Többször szerepel a hal a Bibliában jelképes értelemben. Isten ítélete idején az ellenség mindenkit kifog hálójával. Ahogyan a hal nem tudja, mikor kerül hálóba, úgy nem tudja az ember sem, mikor éri veszedelem. A Jónást elnyelő nagy hal Jézus Krisztus halálának és feltámadásának a jelképévé lett. Az evangélium hirdetése emberhalászat. Izrael helyreállítása idején Isten sok halászt hív, úgy gyűjti össze népét mindenünnen.

Az Újszövetségben több fontos eseménynek a halban még ma is gazdag Galileai-tó vagy ennek melléke a színhelye; ezenkívül meglehetősen gyakran esik szó halról és halászatról. Péter, András, Jakab, János halász volt, s a halászat az apostoli munka képe. Péter és András apostolt Krisztus „emberek halászaiknak” nevezte. Jézus Krisztus olykor halnak mondta magát, a keresztényeket pedig halászoknak, de átvitt értelemben Buddha is halásznak tekinthető.

A folyó- és tengerparti népek körében a halász a bölcs szimbóluma, aki a mélyből felhozza a gazdagságot.

A halászatot, mint a folyó- és tengerparti emberek életében fontos szerepet játszó, de többé-kevésbé bizonytalan kimenetelű munkát, számos hiedelem jellegű előírás és tilalom kísérte, amelyek a gazdag halfogást – a tengereken olykor a szerencsés visszatérést is – szolgálták.

A tobagóiak szerint a halászoknak a tengerre szállás előtt nem szabad olyan állatokkal játszaniuk, mint a kecske, birka, disznó, kutya, szamár vagy tehén, ugyanis ez esetben gyenge lesz a fogásuk. Úgy vélik, rossz dolog suttogni a halászat közben, mert ilyenkor haragossá válik a tenger. Hajóra szállás előtt nem ajánlatos a halásznak a parton üldögélnie, mert összepréseli szerencsáját, a haláshajóban pedig nem tanácsos szétterpesztett lábakkal ülnie, mert ez a pozíció megakadályozza a jó fogásban. Ha a halász vízmerőedénye a hajójában felfordítva áll, azt jelenti, hogy nem lesz fogása. Ugyanis a vízmerő felfordítása egyenlő a szerencse letakarásával. A halászok számára az egyik legbalszerencsésebb dolog az, ha véletlenül kifordított ruhával mennek ki a tengerre. Az örvénylés a tengeren ugyancsak balszerencsét jelent.

Viszont távol tarthatja a balszerencsét a halász hajójától, ha mielőtt a hajóba szállna, körbefordul a sarkán. Jó szerencsájukban hisznek a halászok akkor is, ha hajójukat olajokkal és kenőcsökkel kenik be, vagy ha méztejzel fűrésztik meg, esetleg bokorról vágott ágakat és meszet visznek magukkal a fedélzetre. E praktikák távol tartja hajójuktól és személyüktől a balszerencsét. Sok halász hisz abban, hogy szerencsését az a személy határozza meg, akit felébredés előtt először meglát. Ha az illető dolgos, szorgalmas ember, aznap szerencsés lesz halászatuk, ha viszont lusta, henye, akkor nem lesz jó fogásuk.

A thai halászok a jó szerencse érdekében a bárkáikra szalagokat kötnek, és a tenger istennőjéhez imádkoznak. Szerintük a hajón nem szabad halat sütni, mert ettől megriadnak a halak.

Az ír halászok mindig jobb oldalról szállnak be hajójukba, a nap járásával megegyező irányban futnak ki a tengerre. A hajójukat nem szívesen festik zöldre, mert ez a szín rosszat jelent a számukra; szerencsét hoz viszont a halászok után dobott széndarab. Megfigyelték azt is, hogy a Cregan vagy a Kerry családnevű emberek sohasem fulladtak vízbe.

Az izlandiak szerint, ha a halász halpucolás közben leejti a kést, és a kés hegye a tenger felé mutat, az azt jelenti, hogy jó fogása lesz legközelebb, amikor kimegy a tengerre halászni.

A skót halászok bizonyos állatokat és személyeket annyira balszerencsésnek tartanak, hogy még a nevüket sem szabad megemlíteni. A lazac helyett a „vörös hal” kifejezést használják, a disznót a „göndör farok”, a patkányt a „hosszú farok” helyettesíti. A lelkipásztor „fekete palástot viselő férfi”, „fehér torok”, „prédikáló” stb. Sőt bizonyos családnevek például a Ross, a Coull és Whyte kimondása is tiltott. Az ember számára nélkülözhetetlen sót, amikor tengeren vannak, sohasem – még véletlenül sem – szabad megemlíteni. A balszerencsés szavak ellenszere a hideg fém megérintése. A halászatot megghiúsítja: ha nyulat vagy lazacot találnak a fedélzeten, ugyanezt jelenti a kitömött nyúl bőr is; ha a hálót a hajó kikötő felé eső oldalán vetik vízbe; ha az első fogás előtt esznek; ha az elsőként fogott halat nem véreztetik ki. A halász feleségeknek, amíg férjük kinn tartózkodik a tengeren, nem szabad fészüködniük. Régi halász hagyomány, hogy megsózzák a hálót, hogy szerencsájük legyen, és időnként egy kis sót a tengerbe is szórnak, hogy elvakítsák a rossz tündéreket.

A Tobagó-i kerítőhálós halászok közül sokan erősen hisznek abban, hogy vannak olyan emberek, akik titokban "összeköthetik" a hajót a kerítőhálóval. Ennek az a következménye, hogy sem az összekötözött hajó, sem a háló nem tud halat fogni. Az egyetlen lehetőségük a halfogásra, a hajójuk "kibogozása". A hiedelem szerint, ha a hajót és a hálót „összekötik”, akkor egy halász az út során elsodródhat, és örökre elveszhet a tengerben.

Már Polinézia őslakói tapasztalták, hogy amikor a banánfűzékkel megrakott hajóikkal hosszú útra keltek, sok hajó nem tért vissza. Viszont, ha nem volt a hajón banán, akkor többnyire hazatértek, ezért a hajók eltűnéséért a banánt okolták. Végül is kiderült, hogy a hetekig tartó utazás során a banánokból a banánpókok által lerakott peték ezrei keltek ki, és amikor a halászok álomba szenderültek, az igen mérges banánpókok halálra marták őket. A holttestekkel teli, felügyelet nélkül maradt hajók a tenger mélyén végezték.

Európában a halászhajók kifutása előtt rossz előjelnek tartják, ha a mezőn a tehenek elfeksznek. Ha viszont állva legelésznek, jó ómen. Ennek a hiedelemnek az alapja, hogy a legtöbb állat biológiai órája a hold járását követi. Tehát ha a tehenek fekszenek, akkor a halak is passzívabbak, ezért ilyenkor nyilván rosszabbak a halászok kilátásai.

Egyes halász- és horgász tradíciók szerint balszerencsés dolog olyankor megházasodni, amikor a halak nem harapnak. Ugyancsak rossz ómen, ha a horgászfelszerelés közelében egy kutya ólalkodik. A skót halászok pedig azt vallják, hogy a szombaton tartott esküvő után egy hétig nem ajánlatos tengerre szállni.

Bár a halfogás sikeressége nálunk kevésbé volt meghatározó, néhány előírás a hazai halászhiedelmek köréből is fennmaradt. Általános hit volt, hogy a hálót holdtöltekor kell kötni, hogy jobban megteljen majd hallal. Néhol a kötést Luca napjától karácsonyig végezték; továbbá a hálóba szerencsét hozó mágikus tárgyakat (pénzdarabot, szentelt étel darabját stb.) kötöttek. Munkába induláskor a hálóba vagy a markukba köptek, amikor vízben voltak, kerülték a káromkodást.

HALHATATLANSÁG ITALIA ■ Lásd: víz

HALLEY-ÜSTÖKÖS ■ Lásd: üstökös

HALO ■ Lásd: dicsfény, glória, mandorla

HÁLÓ ■ Lásd: halászok

HALOTT ■ A halottat az összes kultúrában tisztelet és félelem övezi, ezért a halál beálltát követő cselekmények mindegyikének hagyományos rendje alakult ki. Ez jellemzően a halottal kapcsolatos teendőket határozta meg, illetőleg a hozzátartozók viselkedésére és a halottas házra vonatkozó előírásokból és tilalmakból állt. Mindezeket a halálhoz fűződő hiedelmek, elképzelések határozták meg. Általános vélekedés volt, hogy rendes körülmények között a halál fokozatosan következik be, a holttest egy ideig az élők sajátságaival rendelkezik. Sokan hittek abban is, hogy a halott lelke egy darabig a testben, vagy a test közelében tartózkodik, majd a túlvilágra távozik. Ezért a halált meg

kell könnyíteni, a halottat el kell látni a számára szükséges dolgokkal, azonban a visszajárását meg kell akadályozni. Ugyancsak sokfelé elterjedt hiedelem, hogy a halott minden tartozéka tisztátalan. Egyes népeknél a halottal szemben táplált félelem annyira erős, hogy az élők az elhunytakat inkább ellenségnek, mint barátoknak tekintik. A maorik szerint az élők rokonokkal szemben a halottak rosszindulatúak. Az ausztrál bennszülöttek is hasonlóan gondolják, szerintük minél közelebbi rokona valaki az elhaltnak, annál félelmetesebb szellem lesz belőle. Az eszkimók úgy tartják, hogy a halottak csak nagy sokára nyugszanak meg, addig szellemeik rengeteg kellemetlenséget, bajt okoznak, betegséget terjesztenek, halált hoznak az élőkre. Erdélyben, ha egy macska átugrik a halott felett, a holttest vámpírrá változik.

Az emberek közül sokan félnek a halott szellemének visszatértétől. Számos elképzelés él arról, hogyan válnak a holtak gonosz vámpírrá, bosszúvágyó szellemmé, miként leselkednek az élőkre, milyen gyilkos szándékból ragadják meg, és viszik magukkal az élőket a holtak birodalmába. Egyes afrikai törzseknél az a hiedelem járja, hogy a holttest körül gyújtott tűz távol tartja a szellemeket, a Dél-Afrikában élő zuluk, halottjuk minden tárgyát elégetik, hogy a szelleme ne ólálkodjon a környéken. Az irokéz indiánok a szellemnek ajándékokat adnak. A navahók megfüstölik a testüket, hogy ne kövessék őket a szellemek.

Walesben a halott gyermekek szellemként azokat látogatják meg, akik a legjobban szerették őket. A walesiek szerint a halott mindig a halálát követő kilencedik napon tér vissza szellemként, azonban kevesen képesek érzékelni őt. Arról a halottról, aki halála előtt pénzt vagy kincset rejtett el, feltételezik, hogy szellemként állandóan azt fogja keresni, vagyis nem lel nyugalmat a túlvilágon. Régen Wales sok fejnélküli szelleméről volt nevezetes, ugyanis azok a bűnösök, akiknek vétsége felderítetlen maradt, arra ítéltettek, hogy fejnélküli szellemként kóboroljanak.

Egész sor szertartás alakult ki, melyekkel megpróbálják elűzni őket. Az egyik legismertebb trükk a halott szellem félrevezetésére, elriasztására, ha az élők átöltözködnek, vagy megváltoztatják nevüket. Szinte egész Ázsia területén, Dél-Amerika és Afrika több részén tabunak minősül az elhalt nevének említése. Az afrikai maszájoknál az elhalt nevét közvetlenül halála után megváltoztatják, az új néven már bátran emlegetik a halottat. Egyes dél-amerikai törzseknél az elhunyt nevének kiejtése a gyászoló rokonok számára súlyos sértést jelent. Ezt a babonás tilalmat igen szigorúan veszik. Másutt azért változtatják meg az elhalt nevét, mert úgy gondolják, hogy a gonosz szellem nem ismeri az új nevet, és nem tud ártani. Van, ahol a haláleset után a rokonok változtatják meg nevüket.

A halottak szellemei kísértése ellen többféleképpen védekeznek. Ahol halott van, kinyitják az ablakokat, ajtókat, hogy lelke gyorsan eltávozhasson. Sok helyen a tükröt is letakarják, mert nehezebben távozik a lélek, ha az elhunyt meglátja magát benne. A

koporsóban lévő halottat a házból az udvarra, az udvarról az utcára lábbal előre viszik ki, hogy ezzel megakadályozzák szellemének visszatértét. A halott kivitelekor keltett zaj, köcsög, agyagedény összetörése is ugyancsak ezt szolgálta. Ha a halott ruháján csomók vannak, ez lehetővé teszi a szellemnek, hogy továbbálljon. A halott szemét temetés előtt lezárják, hogy szelleme ne kóboroljon el. Miután a halott gyermeket elvitték a házból, a küszöböt azonnal le kell mosni, ez meggátolja a szellem visszatértét. Ha a halottat útkereszteződésben temetik el, a szelleme nem tud távozni, mert ezt a helyet börtönnek tekinti. Ha sírra vaskeresztet tesznek, ez a sírban tartja a szellemet. Ha a halottat ellátják olyan dolgokkal, amelyeket életében kedvelt, akkor a szellem jól fogja érezni magát a sírban.

A halottakkal való testi érintkezés a világ minden táján tabunak tekintik. A maoriknál, aki hozzányúl a holttesthez, vagy véletlenül megérinti azt, beszenyeződik, tisztátlaná válik, ezután tilos vele másoknak érintkezniük. Nem foghat meg táplálékot, az ételt részére a földre rakják, evés közben a kezét a háta mögé kell szorítania. Csak néha engedélyezik, hogy más etesse meg, ezzel viszont az etető is részben tisztátlaná válik. Amennyiben letelik az elzárkózás ideje, az előzőleg a közösségből kirekesztett ember minden használati tárgyát, eszközét, edényét, ruháját, melyekkel előzőleg érintkezett, el kell égetni, meg kell semmisíteni.

A halottakkal kapcsolatos szokások nagyon hasonlatosak Polinéziában, Melanéziában és Afrika több országában. Tongában, aki megérinti a halott főnök testét, tíz hónapig tisztátalaná válik, ha főnök érinti meg a halott főnököt, akkor ez a tabu szabály rangtól függően, háromtól-hat hónapig változik. Feltételezéseik szerint, aki a halottal kapcsolatos szabályokat megszegi, megbetegszik, vagy meghal.

Indiában nem szabad ételt főzni abban a házban, ahol meghalt valaki. Ebben az időszakban a család összes tagja tisztátalannak számít, és nem léphetnek be a konyhába. Kolumbiában a gyászoló házát nem szabad megközelítenie a vadásznak, még a gyászoló árnyéka sem eshet rá, mert a vadászra nagy szerencsétlenséget hoz. A gyászolók tüskés bokorban alszanak, vagy tüskés ágakkal teszik körbe ágyukat, hogy maguktól távol tartsák a halott szellemét. Új Guineában, ha az egyedül maradt férfihoz valaki közelít, megbújik a magas fűben, vagy bokrok árnyékában.

Egyiptomban a múmiákat édes fűszerekkel csomagolták be, hogy a halott lelke jó illatú legyen a másvilág őrei számára, és engedjék a léleknek, hogy új életben öltönnön testet. Egyes orosz pinszki zsidók feltételezik, hogy a halott mindent hall és észlel, amit körülötte mondanak és tesznek, mígnem az utolsó földdarabot a koporsójára nem dobták. Vietnami hagyomány szerint 49 napra van a léleknek szüksége, hogy elhagyja a földi világot. A hetedik vasárnap után egy ünnepség keretében emlékeznek meg arról, hogy a halott lelke megérkezett a másvilágba. Spanyolországban, hogy a szellem békén maradjon, halottvirrasztás során imádkoznak, és hétszer körbetáncolják a holttestet. A

szlovákiai Vápenik falu rutén lakói úgy vélik, ha az ember megérinti a halott lábujját, nem kell tartania attól, hogy üldözni fogja a halott szelleme, és attól sem, hogy felőle álmodik. Indiában egy bazsalikom ágat tesznek a holttest mellé, hogy lelkének békés utazása legyen. Sri Lankán az arccal nyugat felé fektetett holttestet szigorúan őrzik, nehogy a gonosz szellemek hatalmukba kerítsék.

A zsidók a halottat, amint eltávozott a lelke, arccal kelet felé, a szoba csupasz padlózatára fektetik, hogy azonnal kapcsolatba kerülhessen a földdel. A halott lelki üdvéért imádkoznak, amíg el nem viszik. Az eltávozott minden testrészét tisztára mossák, majd felöltöztetik hófehér ruhába, amelyről előzőleg levágnak minden díszítést. Végül imakendőbe csavarják, a sarkain lógó rojtokat pedig kilógatják a koporsóból. A halott összekulcsolt kezébe favillát vagy botot adnak, hogyha eljön a Messiás, rögtön útra kelhessen. Szemeit apró cserépdarabokkal vagy kavicsokkal fedik be, hogy megvédjék a ráhulló földdaraboktól, feje alá a Szentföld földjével megtöltött kis zacskót helyeznek. A szefárd zsidók a meghalt cipőit az erdőben minden irányban szétdobálják, ugyanis a halott cipőit nem szabad másnak viselnie. Az elhunytat nem szabad túl sokáig siratni, mert könnyen újabb haláleset történhet. A sírást a harmadik, a gyászt a hetedik napon kell befejezni, míg a kegyszereket a harmincadik napon kell eltenni.

A lengyelek a holttestet finom ruhákba, elegánsan felöltöztetik, hogy ne kelljen szégyenkeznie a halottak világában. A néphiedelem szerint a kopottas ruhába öltöztetett halottból könnyen vámpír lehet. A szomszédok meglátogatják a halottat, ezután a halottvirrasztásra majd a temetésre kerül sor.

A walesiek szerint az újhold idején meghaló ember, magával viszi a család minden szerencséjét. A halott lepedőjét azonnal ki kell mosni, hogy békéje legyen a sírban. Nem nyugodhat a halott, ha a hozzátartozói lealkudták a temetkezési vállalkozó díját. A louisianai cajunok a gyászév alatt nem néznek televíziót.

Az álomfejtők szerint, ha az álomban látott halott mond valamit, jól oda kell figyelni, mert ez nagyon fontos lehet az álmodó számára. Halott személlyel álmodni, egy figyelmeztető álom, azt jelzi, hogy a jelenlegi körülmények nem sok jóval kecsegtetnek, ezért nem szabad semmiféle egyezségbe belemenni, és semmilyen szerződést aláírni.

HALOTTAK NAPJA ■ A katolikus egyház halottak napján azokra emlékezik, akik a keresetségben, bocsánatos bűnökkel a lelkükben hunytak el. A megemlékezés ünnepnapja november 2-a, ha ez a nap vasárnapra esik, november 3-a. E napon a katolikus hitben élők imádkoznak a holt lelkekért, hogy megtisztuljanak, és az Isten színe elé kerülhessenek.

A halottak napjának dátuma Odintól, a clunyi apáttól (meghalt 1048-ban) ered, ő javasolta, hogy a mindenszentek napját követő napra essék. 1915 óta ezen a napon három misét celebrálnak a papok, a feketébe öltözött miséző pap a három szentmise

közül, egyet saját elképzelése, egyet a pápa szándéka szerint, egyet valamennyi meghalt hívőért tart.

A hívők halottak napja előtti napon kimennek a temetőbe, az előzőleg rendbe hozott, virágokkal, koszorúkkal feldíszített sírokon, este gyertyák és mécsesek gyújtásával utalnak az örök világosságra. Az idegenben elhunytakért a temető keresztjénél gyújtanak gyertyát, otthon a háznál pedig annyi gyertyát égetnek, ahány halottja van a családnak. Sok helyütt, éjjelre is megterítve, étellel megpakolva hagyják az asztalt, így várják a hazatérő holtakat. A maradék ételt és italt másnap a rászorulóknak adják. A keresztény hívőknek, férfiaknak és nőknek egyaránt, ez a nap dologtiltó volt, különösen a földmunkák voltak tiltottak.

Az aztékok, a halottak tiszteletére több ünnepet tartottak. Tóxcatl hónapban (ápr. 23. – máj. 12.) az istenség előtt sok szárnyast, kukoricát, ételt, ruhaneműt áldoztak fel. Őseik képei előtt füstölőket égettek. A Micailuitontli hónapi (július 12. és 31. közötti időszak) halottak ünnepén a meghalt gyerekekre emlékeznek. A városkapunál egy kérgétől megfosztott hatalmas fa alá hordták az emberek ajándékaikat: csokoládét, gyertyát, baromfit, gyümölcsöt, kagylókat, füstölőket. Ez a faoszlop nemcsak a meghalt gyerekekre emlékeztetett, ide helyezték áldozataikat az élők egészsége érdekében is. Egészen a hónap végéig itt tartották, ennél a fánál a szertartásokat is.

Az augusztus 1. és 20. közötti Ueymicca-ilhuitl vagy Xoxotlhuetzi halottak ünnepén a meghalt gyermekek fáját a templom udvarán állították fel, tetejére egy tésztából készült madarat tettek. Az oszlopfa köré sokféle áldozat került. A férfiak a fatörzs tetejéről megpróbálták leszedni a tészta madarat.

Az október 1-je és 20-a közötti Ueypachtli vagy Tepeilhuitl hónapban a felhők, a magas hegyek és az esőisten ünnepét ülték meg. Ekkor emlékeztek meg vízbefulladtakról, vagy azokról, akiket a villám csapott agyon.

Quecholli hónapjában (okt. 20. és nov. 8. között) a harcban elesettek emlékeztek.

Tititl hónapban (dec. 19. és jan. 7. között) volt a szülésben meghalt asszonyok ünnepe.

Ilyenkor savanyú kenyeret ettek és kukoricából készült italt fogyasztottak. Mind a templomban, mind otthonokban áldozatot mutattak be.

Sri Lankán a családtagok a rokon halálának évfordulóján meghatározott tárgyakat – hamis pénzt, papír autókat, motorbicikliket, még babákai is – égetnek el, hogy a szellemeknek legyen elég pénzük, járművük és társuk a másvilágban.

HAMU ■ Lásd: gyógymódok, hamvazószerda

HAMVAZÓSZERDA ■ A keresztény hívők számára a hamvazószerda már szigorú böjti nap, a húshagyó kedd másnapja, egyúttal a farsang utáni és a húsvét előtti nagyböjt

kezdeté. Rómában az őskeresztények között kialakult egy szokás, hogy a nagyböjt első napján a nyilvánosan bűnbánatot valló vezeklők hamut hintettek fejükre. A 8-10. századtól a nagyböjti bűnbánatot felváltotta az a szokás, hogy a hívők homlokát megjelölték hamuval. A 12. századtól vált egyházi szertartássá a hamvazkodás, innen datálódik a hamuszentelés is.

Hamvazkodásra az előző év virágvasárnapján megszentelt és elégetett barka hamuját használják. Mielőtt ezt a hamut megszenteli a pap, majd az elébe járuló hívek homlokára kereszt alakú jelet rajzol, vagy a fejükre hinti a hamut, e szavak kíséretében: „Ember emlékezz, hogy porból lettél, és porrá leszel.”

A hívők azt mondták, aki hamvazkodik, nem fog fájni a feje. A Mátrában a hamvazószerdai hamuval tisztították meg a főzőedényeket, hogy a nagyböjtre még véletlenül se maradjanak zsírosak. Régen ez a nap, dologtiltó nap volt, melyet az emberek nemcsak hamvazószerdának vagy böjtfőnek hívtak, hanem sonkahagyó-, száraz-, fogöblítő-, aszalószerdáként is említettek. Ugyanis „elaszalódnak” azok az asszonyok, akiket ezen a napon dolgoztatnak és azok az állatok is, akiket munkára fognak.

Aki kíváncsi volt arra, hogy meddig fog élni, annak hamvazószerdán háromszor kellett megkerülnie a temetőt, ezalatt a szelleme megsúgta neki a várható élettartamát. A hamvazószerdai napra vonatkozó időjárési jóvendülés, a negyvenes napos előrejelzések közé sorolható, vagyis ennek a napnak az időjárása előre meghatározza a rákövetkező negyven nap időjárását.

HANGSOR ■ Lásd: hét

HANGSZEREK ■ Szent Cecíliát, a zene és a zenészek védőszentjét gyakran orgonálás közben ábrázolják. Euterpét, az egyik görög múzsát pedig kettős fuvolán játszva jelenítik meg. Apollón isten, tehenekért cserébe, a Hermésztől kapott lanton oly gyönyörűen játszott, hogy a húrok különböző hangjaira köszöntöttek be az évszakok. A kelták főistene, Dagda nagyszerű hárfajátékáról volt híres.

Terpszikhorét, a görög mitológia tánc múzsáját gyakran mutatták be kezében lanttal és pengetővel. A hárfa éteri zene, isteni hangja előcsalogatja a jó szellemeket. A keresztényeknél áhítattal tölti el a hívők szívét, és távol tartja őket a kísértéstől. A keltáknál a hárfa hangja az ösztönök és az érzelmek közti összhang megteremtésére törekszik. A bibliai Dávid, aki kiválóan játszott a hárfán, Saul szolgálatába szegődött, hogy játékaival csillapítsa a király lelkét kínzó rossz gondolatokat.

A furulya és a pánsíp a satírok hangszerei, kellékei az erotikus jeleneteknek, egyben fallikus jelképek is. A pánsíp történetét a görög mitológia úgy meséli el, hogy Szürinx nimfa Pántól való félelmében nádszállá változott, amelyből Pán isten sípot faragott.

Később ő lett a bírója a sípversenyen résztvevő pásztorok játékanak. A rút Pánnak kezdetben csak sípja volt, később azonban pásztorsípra és kettős fuvolára is szert tett.

A dudaszó közben hallható rezgő levegő zizegése a megújulást, az életre keltést hívatott szolgálni. A kagylókürt, mint az istenségek hangszere, az elhunytak lelkéért szólal meg. A csengettyűk a vihart riasztják el. A csörgőről és a kereplőről feltételezik, hogy alkalmasak a gonosz szellemek elűzésére. A dob szimbolizálja a világmindenséget. Az orgona hangja erotikus vágyat kelt. A hegedű Szent Dávid hangszere, ő az, aki a Holdon hegedült, s zenéjére Szent Cecília táncolt. A hegedű és vonója együttesen szimbolizálja a nőt és a férfit, vagyis az ideális emberi párost. A hegedű vonója, amivel jól el lehet húzni valaki nótáját, a verésre emlékeztet. A citera húrjai elvarázsolják a szívet, a szitár hangjai gondolkodásra, filozofálásra készítetnek.

A harsona, a kürt és a trombita Kalliopé és Kleió múzsák emblémája. E hangszerek erős hangjukkal az égi események és fontosabb események hirdetői. Az utolsó ítélet kihirdetése az angyalok hangos harsonázása közepette történik. Az ókori Jerikó erős falai a kürtök harsogásától dőltek le. A magyaroknál a trombita a vitézség megtisztelő jelvénye. Lehel kürtjének mondája szerint, a magyarok egyik fővezére Lehel, I. Ottó császárral szemben elvesztette a Lech-mezei csatát. A császár megengedte, hogy kivégzése előtt Lehel még egyszer a kürtjébe fújjon. Amikor kezébe vette a súlyos kürtöt, olyan erővel sújtott a császár homlokára, hogy az azon nyomban szörnyet halt. „Szolgám leszel a túlvilágon” – mondta Lehel, mert az akkori pogány hit meg volt győződve arról, hogy a megölt ellenség, a legyőzőjét fogja szolgálni a másvilágon.

A babonás emberek úgy vélik, hogy az asztalon felejtett vagy a padlón hagyott harmonika, családi veszekedésre figyelmeztet.

HANGYA ■ A hangyák eredetéről többféle elképzelés kering: többek között, a hangyákat tartják a tündérek földi inkarnációinak; őket tekintik a megkereszteletlenül meghalt gyermekek, vagy a kereszténység felvételét elutasító druidák eltávozott lelkeinek.

Az apró, mozgékony, közösségben élő, nagy tömegben előforduló hangyákról köztudott, hogy jól alkalmazkodnak környezetükhöz. A hangyáknak számos olyan ideális tulajdonságot tulajdonítanak, amelyek az emberre emlékeztetnek, ezért alakult ki az a nézet, miszerint a hangyák átváltozott emberek; vagy megfordítva az emberek voltak valaha hangyák. Például az amazon vöröshangyák (USA nyugati részén) elrabolják más hangyák lárváit, és rabszolgáknak tartják meg azokat. A szolga hangyák lakásokat építenek az amazon hangyák számára és táplálják őket, akik a harcoláson kívül semmi másra nem alkalmasak.

Némely indián törzsnél, mint a hopiknál, az apacsoknál, a navahóknál, a hangyákat embereknek tartják. Egyes indián hagyományban a fehér emberekkel viszonyt folytató indián nőkből vörös hangyák lesznek. Az új-guineai bennszülötteknél az első halált

követő második halál után hangyává változik a lélek. Afrika egyes részein az istenek hírnökeinek tartják őket. A hinduknál és a dzsaináknál a halottak emlékére megetetik a hangyákat.

Kínában a hangyák megítélése általában nagyon pozitív, az igazság, az egyenesség, az erény és a hazafiasság szimbólumai, olykor azonban a haszonlesés, önérdek jelvényeként jelennek meg. A buddhisták körében a fehér hangyák a jámborságot, az önmegettartóztatást jelképezik. Az indiaiak szerint a fekete hangyák szent állatok; a zunyi indiánok hasznosnak tartják őket, mert eltüntetik a lábnyomokat, ezzel tévútra vezetik az üldözött. Az aztékoknál a fekete és a vörös hangyák mutatták meg Kecalkoatlak, hol terem a kukorica. A muszlimoknál a hangya a tíz égi állat egyike. Hangyák tanították bölcsességre és belenyugvásra Salamon királyt.

Sok nép hiedelmében a hangyaboly feldúlása balszerencsét hoz. A pueblóknál, ha valaki levizeli, vagy szétrúgja a hangyafészket, arra a hangyák betegséget küldenek, amit csak a hangyaorvosok tudnak gyógyítani. A hangyacsípés elveszi a gyógyító képességet, vélik az aranták. Az oroszok esővarázslási rítusaikban gyerekeket küldenek a hangyabolyokhoz, hogy dúlják fel azokat, úgy, mintha a kútban kavarnák a vizet, hogy annyi esőcsepp essen, mint ahány a hangyák száma. Ennek az ellenkezőjére használják a hangyabolyokat, amikor azokat azért gereblyézik el, hogy a hangyák napsütéses időt hozzanak.

Néha a hangyabolyokat a démonok lakhelyének vélik, az indiai Maiszúr tartomány bennszülöttei, azt hiszik, hogy a hangyabolyban kígyó, mégpedig kobra vagy pápaszemes kobra lakik. Ugyancsak indiai elképzelés, hogy Siva a hangyaboly vörös földjéből teremtette meg az első emberpárt; egy másik vélekedés szerint az első anyajuh és kos is egy hangyabolyból származott.

Az indiai Pandzsábban azt tartják, ha a hangyák ételmorzsákat cipelnek egy házba, akkor az a fejlődés ígérete, ha viszont a házból kifelé viszik az élelmet, hamarosan súlyos veszteség éri a ház lakóit. A zanzibáriak megfigyelni vélték, ha az ember hangyarajt lát masírozni a falon, azt jelenti, hogy váratlan vendégei lesznek.

HAOMA ■ A legenda szerint a haomát, egy paradicsombéli hegyen növény, gyönyörű, fehér fától származtatják. Az édeni fa hajtásait szent madarak (az indek szerint a garuda, a perzsa mitológiákban a szimurg) hozták le a földre. Az indoiráni mitológiában, s így a zoroasztriánus vallásban is, az egészség és az erő istenének, a szent növénynek és a belőle készült italnak egyaránt Homa a neve. Áldozati szertartások alkalmával az összezúzott növényből készítették el az energizáló és méregtelenítő hatásáról híres haoma italt, melyet aztán elfogyasztottak. Haomát istenként tisztelték, neki tulajdonították az egészséget, a termékenységet, a harcban az erőt és a gyorsaságot, házasságban pedig a bőséges gyermekáldást. Tőle vártak férjet az eladó lányok. Egyes

hagyományőrző Yazd környéki falvakban a zoroasztriánus szertartásoknak még az 1960-as években is elmaradhatatlan kelléke volt a haoma.

A haoma kultusza sok hasonlóságot mutat a szóma kultuszával. Mindkét növényt az ősi indoeurópai népek az istenek elixírjének és a halhatatlanság italának tartották, s a vallási rítusokban szinte azonos szerepet töltöttek be. Az ital alapjául szolgáló növény nem azonosítható egyértelműen, legvalószínűbb jelöltnek azonban az Ephedra nevű növény tekinthető, melynek a levében található efedrin vérnyomásnövelő és pszichostimuláló hatású. A hatás fokozása érdekében ehhez feltehetően ópiumot vagy cannabist keverhettek.

HARANG ■ Európában a szűk derekú, gömbölyű tetejű, széles szájú, tulipán formájú harangok terjedtek el, Kelet-Ázsiában általában félgömb vagy hordó alakúak, a kínai harangok pedig lótoszra hasonlítanak.

Az öblös harang a női, a hosszúkás harangnyelv pedig a férfi nemet szimbolizálja, együttesen a nő és a férfi közötti harmóniát testesítik meg. A harang feltehetően üressége miatt is lett reprezentánsa a női princípiumnak.

Szagrális tárgyként közvetít ég és föld között, hirdetője Isten kinyilatkozásainak. A harangszórról feltételezik, hogy elűzi a gonoszt. A Koránban a harangszó az isteni hatalom visszhangja. A katolikusoknál a feltámadásra emlékeztet. A déli harangszó a nándorfehérvári ütközet emlékére szólal meg. Temetések alkalmával a katolikusoknál lélekharang csendül fel; a protestánsoknál a harangozás a halott nemét is elárulja.

A római katolikus egyházban a harangok a Paradicsomot és Isten hangját jelképezik. Harangszó szólít imára, a szertartások, körmenetek, temetések kezdetére, vihar közeledtére, számlálja az órák múlását, figyelmeztet bizonyos eseményekre, felhívja a figyelmet az ünnepek megtartására és a gyász megemlékezésére. Szól a harang, ha előkelő személy érkezik, ha tűzvész vagy árvíz fenyeget. A római katolikus egyház régebbi kiközösítés szertartásán a harangszó jelezte a teljes nyilvánosságot.

A buddhistáknál és keresztényeknél a harangokat a liturgikus használat előtt megszentelik. Kelet-Ázsiában halkuló hangjának spirituális jelentése van. Kelet- és Dél-Ázsia vallásaiban a harangszó megtisztító erejében hisznek. A kínaiak a harang kongatása révén érintkeznek a szellemekkel, az orosz ortodox egyház hívei pedig azt mondják, a harangszó közvetlenül Istent szólítja meg.

A néphagyomány is komolyan hisz a harangok varázserejében, ebből adódóan töméntelen hiedelem tapad hozzájuk, például a harang hangja esőt hoz, vagy fordítva, szétoszlatja a viharfelhőket, elhárítja a villámcsapást. Amulettként viselve elűzi a démonokat, megszabadít a gonosztól, vagy éppen átkot hoz használója fejére. Ugyanez vonatkozik az állatokra, házakra, járművekre, melyekre díszítésül harangot festenek, rajzolnak, vagy erősítenek.

A harangokat mindig nagy becsben tartották, minden időben hazafias jelképként tisztelték. Országok megszállása idején a leigázottak harangjait, mint az ellenállás szimbólumait, a megszállók hadizsákmányként szinte azonnal elnémították.

A magyarok annyira tisztelték a harangszót, hogy amint meghallották keresztet vetettek magukra, és amíg szólt, nem beszéltek.

Harangokat már a bronzkorban öntöttek. Az első harangok a tehénkolomphoz hasonlítottak. Európában a harangöntést kezdetben a szerzetesek, a puskapor felfedezése után már az ágyúöntők végezték. A világ legnagyobb harangja a több mint 180 tonna súlyú, moszkvai Cár-kolokol (harang), amelyet 1733-35-ben öntöttek, ám a cárharang 1737-ben egy tűz alkalmával eltörött.

A babonás emberek szerint, amikor a harangok megkondulnak, egy új angyal kapja meg szárnyait. Az Ormánságban harangozás közben tilos trágyadombhoz menni, vagy favágótuskón ülni, mert a démonok elcsábítják az illetőt.

HÁRFA ■ Lásd: hangszerek

HARISNYA ■ Lásd: esküvő, ruházat

HARISNYATARTÓ ■ Lásd: ruházat

HARKÁLY ■ Lásd: állatjólás, madarak

HARMONIKA ■ Lásd: hangszerek

HÁROM ■ A hármast, mint a szentháromság (az Atya, a Fiú és a Szentlélek) jelképét, minden időben szent számnak tekintették, ám az Istent már jóval a kereszténység előtt hármas istenségként imádták. Ez nemcsak az asszírokra, föníciaiakra, a görögökre és a rómaiakra jellemző, hanem ugyanígy igaz az ősi skandinávokra, a druidákra, Mexikó és Peru őslakóira, valamint a kínaiakra és a japánokra is.

A hinduk az ősidőktől fogva a Brahma, Visnu és Siva isteni triádot imádják. A szentírásban a három erény a hit, a remény és a szeretet, a klasszikus mitológiában hárman vannak a gráciák, párkák és a fúriák; háromágú Jupiter villáma, háromfejű kutya Cerberus és háromágú Neptunus szigonya. A háromlábú szék egykoron a profécia és az isteni hatalom szimbóluma volt, és a háromszög eredetileg a szent triádst szimbolizálta.

Noha a muzulmánok elvetik a szentháromság tanát, a hármas náluk is megjelenik, a Korán szerint ugyanis háromszoros életük van az embereknek: egy létezés előtti, egy földi élet, és egy földi élet utáni.

A hinduizmus szent szótaga az aum, a teremtés szimbolikája, mert ez a három betű jelzi a teremtő Brahmát, a fenntartó Visnut és a pusztító Sivát, de jelképezi az isten harangszavát, amelyben az "a" isten halhatatlan lelke, az "u" az ember múltékony teste, az "m" pedig az isten és az ember kapcsolata; de felfoghatjuk a kezdet-közép-vég, az élet-halál-újjászületés, a világ-föld-idő örök összefüggéseként is.

A három nagy igehirdető apostolnak eredetileg Buddhát, Zarathusztrát és Jézus Krisztust tartották, ám később Mohamedet is hozzájuk sorolták. Nyugat Európában három középkori lovag triádról szól a legenda – a három keresztény: Artur, Nagy Károly, Bouillon Gottfried, a három júdeai: Józsue, Dávid, Júdás Makkabeus; a három pogány: Hektór, Nagy Sándor és Julius Ceasar.

Az ősi walesi törvények közül nem egy ún. triád volt, így például a három dolog, melyet nem szabadott a parasztnak eladnia az ura engedélye nélkül: a ló, a sertés és a méz; a három tárgy, amiért eltűnése esetén nem kellett kártérítést fizetnie a fogadósnak: a kés, a kard és a nadrág; és a három állat, melynek a farkát, szemét és az életét azonos értékűnek tartották: a borjú, az átlagos értékű kancacsikó, és a – királyi csúrt őrzők kivételével – a macska volt.

A régi írek ugyancsak nagy jelentőséget tulajdonítottak a hármasnak. Az ír mitológiából ismert Nagy Erin király udvartartásában például három varázsló, három udvari bolond, három vezető kocsihajtó, három kamarás, három kanász, három ajtónálló és három pohárnok volt.

A japánok szemében szerencsétlen a hármas, sosem ülnek hárman egy asztal mellé. Az irokéz indiánok a békepipából háromszor pőfékelnek, a halott lelkéről meg azt feltételezik, hogy három nap múlva tér vissza, hazatértét három kopogással jelezve.

Régen a Moszkva környékiek gyakorta ismételték az "egy, kettő, három, az isten szereti a szentháromságot" mondókájukat, mert azt hitték, hogy ez szerencsét hoz számukra. Hasonló szólásmondás járta a németeknél is: "minden, ami jó, az három". A magyaroknál: "három a magyar igazság".

Az a hit járja, hogy ha valami háromszori próbálkozásra sem sikerül, csak nyugodtan fogjunk ismét hozzá, bizonyára sikerünk lesz. A szerencsét, hogy el ne szalasszuk, a fán háromszor, alulról felfelé, kell lekopogni. A levél biztosan célba ér, ha a postaládára háromszor ráütünk. A nyakláncon függő keresztet háromszor kell megcsókolni, hogy ne érje szerencsétlenség az embert. Az asztrológusok megfigyelték, hogy bizonyos dolgok periodikusan háromszor egymás után ismétlődnek.

Indiában az emberi testnek három széles részét, és három mély jellemzőjét különböztetik meg: a mellkast, a homlokot és a csípőt, valamint a lélegzetet, az életerőt és a jellemet. Szerintük a széles mellű férfi jómódra számíthat, a széles homlokú személy "király a királyok között", vagyis vezető egyéniség; a széles csípő vagy hátsó rész pedig sok gyereket és feleséget feltételez. A három mély jellemző közül, noha a nagy és mély

lélegzet értékes, de a vitalitás, amely összefüggésben van az életerővel, az életrevalósággal, az elevenséggel, még a lélegzetnél is fontosabb.

A leggyakoribb varázsszám a hármas. Kívánságot vagy óhajt háromszor kell ismételtetni, hogy beteljesedjen. Ha a lány háromszor bekiabált a kútba, akkor még abban az évben bekötötték a fejét. Ha a kikoszarzott legény háromszor földhöz vágta a kalapját, akkor a leány három évig nem ment férjhez, ha viszont a sikertelen leánykérés után a lány vágta háromszor földhöz a fésűjét, akkor a legény három évig nem kapott feleséget magának. A jegyeseket háromszor hirdették ki a templomban, a lakodalom három napig tartott. Ha az ifjú asszony nem akart gyereket, akkor háromszor kellett leugrania a padlásfeljáró harmadik lépcsőfokáról. A csecsemőt háromszor locsolták meg a fürdővizével, hogy megtisztuljon. Ha a gyereket hasgörcs kínozta, háromszor forgatták meg a szék lábai között.

A ráolvasásokat három ízben ismételtették, rontásnál három napig a híd alatt tartott sóból és korpából adtak a tehénnek enni, részegeskedés ellen a temetőben három napra elásott üvegből háromszor három cseppet tettek az italozó ételébe. Szerelmi csalódás ellenszereként, garantálta a hűtlen társ elfelejtését, ha a bánkódó három egymást követő reggel, még napfelkelte előtt, három korty tejet ivott, majd miután a tejesfazekat a patak vizében kimosta, a vízből hármat kortyolt, és utána egy harmatos fa alá állva a fa törzsét háromszor megrázta.

A lakodalmak a jakutoknál is három napig tartottak, és a temetés alkalmával háromszor járták körbe a sírt. A törököknél a menyegző után a menyasszony még három napig maradt a szülői háznál, az újszülöttet három napig nem vették el az anyja mellől. Ártás ellen háromszor öntöttek ólmot.

A csuvasok sörünnepe háromnapos volt, az asztalra három vödör sört tettek, és az italozás mellé három dalt énekeltek, imádkozás után háromszor hajtottak fejet. A vőlegény háromszor kínálta meg menyasszonyát. A lappoknál három napig ünnepelték a medvetort, és az áldozati állatra három nyírfaágat tettek, a tor végeztével háromszor ugrották át a tüzet. A finneknél, ha az asszony táltos fiút akart szülni, három egymás utáni csütörtökön kakas velőből kellett ennie. A csecsemő csak akkor vált táltossá, ha háromnapos kora előtt három vízesés habjából adtak neki. A rostával való jósláshoz olyan kefét használtak, amellyel előzőleg háromszor megkefélték egy halott ember fejét. Az áldozati állat hátára a cseremiszek hármat suhintottak, a vojtákok pedig háromszor öntöttek rá hideg vizet. A halott emlékére a beloruszok háromszor füstölték körbe az asztalt.

Dél-Afrikában az alkalmazottak háromszor tapsoltak, hajoltak meg és háromszor köszöntötték főnöküket. Az ajándékot háromszor köszönték meg, és a tagadásra háromszoros nemet mondtak. Szerencsés jelnek tartották, ha a fel-feldobott cipő háromszor a talpával az ég felé esett le a földre. A togói Ég isten templomát

háromévenként füvesítették be. Az észak-amerikai dakoták naptáncukban a baltát háromszor lóbálták meg. Ausztráliában, ha hárman aludtak egy frissen hantolt síron, akkor a halott csontja varázserejűvé vált. A férfivá avatási szertartás előtt a fiatalember pelyhedző szakállából három szőrszálat téptek ki. A dél-ausztrálok három halálos bűnt ismertek, és azt hitték, hogy a halott lelke három nap alatt érkezik meg a másvilágra.

A hármast, mint egységet, szívesen használták régi receptek összeállításánál: például három piros rózsaszírom, három fehér rózsaszírom, három szál nefelejcs, három szál veronikafű voltak a szerelmi bájital összetevői, amellyel az epekedő ifjú elnyerhette szívének választottját. A csalánszúrást háromféle levél nedvének a bedörzsölésével enyhítették.

A hármast gyakorta összekapcsolták a végtelen idő képzetével, a népmesékben fellelhető három nap nem más, mint egy esztendő, azaz a három egyenlő az eggyel, vagyis az egységes világegyetemmel.

A mesékben a hármasszámoknak széles tárházát találjuk: hárman voltak a mesék hősei, hárman az ördögfiókák és az árvák, a tündérek három kívánságot teljesítettek, három varázsigt mondtak, három életet éltek, minden esemény három napon és három éjjelen át tartott, három próbát kellett kiállni, három legfőbb erényt ismertek, háromnapos járóföldre volt valami, és háromszor lehetett próbálkozni. A háromféle boszorkány közül a feketék csak gonoszt cselekedtek, a szürkék elvétele jók is tudtak lenni, a fehérek mindig segítettek az embereknek.

A három összekötött nyílvesző a három napkeleti bölcs emblémája, de a kozmikus létrák és a világfák ábrázolásain is jól megfigyelhető a hármasszám tagozódása. Hármasszám differenciáltságot hirdettek a középkor alkímistái is.

Az álomfejtők szerint a hármasszám kerék a család szaporodását jelenti; háromlevelű lóherét evése, füstbe ment tervre figyelmeztet, míg hármasszal álmodni szerencsét jelent.

A numerológusok szerint a hármasszám a Jupiter száma. Aki a hónap harmadik napján született, minden cselekedetével az igazságra törekszik. Életében az erkölcsi eszmény megvalósításán munkálkodik, csak az igazság, a valóság elégíti ki. Kitérő válasszal nem lehet leszerelni, a hazugságot rögtön megérzi.

Jóindulatú, segítőkész, idealista, megbízható. A vallás többnyire fontos szerepet játszik élete során, vagy fanatikus hívő, vagy a vallást keserűen elutasító. Békepárti, de vállalja a küzdelmet is.

A hármasszám vibrálása alatt lévő ember programjait legjobb, ha a hónap harmadik, tizenkettedik, huszonegyedik vagy harmincadik napjára tervezi. Szerencsét hozó napjai: a csütörtök, a péntek és a kedd. Kedvezően hat rá a fúvószena, népi muzsika, szimfonikus zene. Kövei a türkiz, a zafír, az ametiszt és a jáspis. Színei a világoskék, valamint az összes őszi szín árnyalata. Féme az ón. Virága a krizantém. Eleme a tűz.

A hármas szám kisugárzása idegrendszeri túlterheléshez vezethet. Sebezhető testrészei a bordái és a csípője. Hajlamos kínzó, csípőtáji fájdalokra, máj-, és vesebetegségekre.

HÁROMKIRÁLYOK ÜNNEPE ■ Lásd: vízkereszt

HÁROMSZÖG ■ A hármas geometriai megfelelője a háromszög, amelyet a misztikusok mágikus hatalommal ruháztak fel. Az egyenlő szárú háromszög az isteni tökéletesség kifejezőjeként a harmónia, az arányosság és a stabilitás jelképe. A szabályos háromszög jelképezi az isten fejét, a föld teremtőerejét, a házasságot, a jólétet, a lángot, a hegyet, a piramist, a Szentháromságot. Szimbolizálja a hármas számot, a fizikai stabilitást, a születés-élet-halál, apa-anya-gyermek, az ég-föld-alvilág hármását.

Ósi szimbólumként jelenik meg a keresztény templomokban és buddhista sztupákon az olyan egyenlő oldalú háromszög, amelynek a közepébe egy szemet festettek. A püthagoreusoknál a háromszög a bölcsességet jelentette, a három összekapcsolt háromszög pedig az egészséget. A szabadkőművesek háromszöge a világegyetemet, az emberi arcot keretező háromszögük pedig a világképet ábrázolta. A csúcsával felfelé álló háromszög a nőiesség emblémája, a lefelé mutató a férfiasságé, a két háromszög együttesen pedig a házasságé.

A kettős háromszög az óegyiptomiaknál Hórusz (észak) és Széth (dél) kettősségére utal. Az egymásba írt két háromszög, a zsidók Dávid-csillaga, az ellentétek egyensúlyát jelzi. A homokórához hasonlító, csúcsával érintkező két háromszög a szaracénok talizmánja, az isteni harag jelvénye. A két egymást metsző háromszög nem más, mint a szellem diadala az anyag felett. A háromszög – belsejében egy szvasztikával – a kozmikus harmóniát szimbolizálja; a négyzetet közrefogó háromszög az isteni és az emberi, az égi és a földi, a szellemi és a testi létet jelzi; a belsejében kört tartalmazó háromszög a háromság egységének a jele.

Háromszöggel álmodni, szerelmi légyottot ígér.

HÁRPIÁK ■ A görög mitológia szerint a háрпиák vagy hárpüiák Irisz nővérei, Élektra és Thaumasz leányai voltak. A görög költő, Hésziodosz (i.e. 8 sz.) még két csodás hajjú, gyönyörű asszonynak írta le őket. A legenda szerint ők hajtották végre Zeusz büntetését, melyet a látnoki képességekkel rendelkező – s így túl sok mindent megtudó – Phineuszra, trákia királyára szabott ki. Az istenek feje egy élelemben dúskáló szigetre vitte a királyt, ám valahányszor Phineusz enni készült, megjelentek a háрпиák, és azonnal elragadták az ételt az orra elől. Ez addig tartott, míg Iaszón és az Argonauták a szigetre nem érkeztek. Boreász szárnyas fiai, elűzték a háрпиákat, azonban Irisznek, a szivárványistennőnek a kérésére – aki megígérte nekik, hogy többé nem háborgatják Phineuszt – nem ölték meg

őket. Segítségük fejében Phineusz elmondta az Argonautáknak, hogyan tudnak átkelni a Bolygó Sziklák között. A háрпиák a későbbi hagyományokban váltak szárnyas, madárkarmú boszorkányokká, ahogyan ma általában ismerik őket. A trák királyról szóló történet újabb változata szerint nem vitték el az ételt Phineusz elől, csak bepiszkították, amitől az ehetetlenné vált. Nemsokára őket tekintették a mocsok és a betegségek terjesztőinek, és jóval utálatosabb megjelenésük lett. Új alakjukban parázna, kegyetlen és erőszakos büntetés végrehajtók, akik elrabolják és megkínózzák az embereket a Tartarushoz vezető útjukon. A hirtelen halállal, a viharral és forgószéllel szimbolizált, vad, vérszívó lények a madárnál és a szélnél is sebesebben tudtak repülni. Homérosz (i.e. kb. 9. sz.) Odüsszeiájában a Hárpiák erős szélként ragadták el az embereket. Számuk változó: amíg Homérosz csak Podargét említi, addig Hésziodosz már kettőről beszél, Aellóról és Oküpetéről, míg a latin költő, Vergilius (i.e. 70-19) Aeneisében már hárman vannak: Aelló (gyors vihar), Kelainó (a sötétség) – melyet Podargé (gyorsláb) néven is ismertek – és Oküpeté (a gyors szárny). A gonosz aggszűz képű, lobogó, hosszú hajú, női mellű, madártestű, keselyű karmú, szörnyalakú Hárpiák, amilyen váratlanul, viharos gyorsan csaptak le a földre, éppoly hirtelen sietve tűntek el onnan. A Hárpiák azonban nemcsak szélesebesek voltak, hanem mindig éhesek is, ahol csak tehették, éktelen sivítózás közepette habzsoltak fel minden ehetőt, miközben ürülékükkel telepiszkították a terített asztalokat.

A Hárpiák lakhelye az égei-tengeri Sztrophadesz-sziget, ahonnan később más szörnyekkel egyetemben elköltöztek az alvilágba. A sírokon ábrázolt Hárpiák arra utalnak, hogy valamikor kísértő szellemnek tartották őket.

A hárpia szó mára köznévvé lett, nálunk a gonosz, házsártos asszonyt nevezik háрпиának.

HÁRSFA ■ Lásd: fák

HARSONA ■ Lásd: hangszer

HAT ■ Noha a hatost, mint tökéletes számot – szorzótényezőinek (1, 2, 3) az összege és szorzata egyaránt hatot eredményez – Püthagorasz a szépség, a szerelem, a házasság és a szülés istennőjének, Aphroditének a képzetével társította, ez a szám mégsem volt közkedvelt a régiek körében. A különböző népek mitológiáiban, vallásokban és népszokásokban csak elvétve bukkan fel, az egyiptomiak például egyáltalán nem is használták. Bár találunk pozitív példát is, ennek a számnak az értelmezése inkább pejoratív, a misztikus végzetet jelöli, az Apokalipszisben hatan vannak a bűnösök, a hamis próféták.

Kedvező megítélésben, a hatoshoz kapcsolódik a világteremtés képzete, ugyanis Isten a földet és az eget ennyi nap alatt teremtette meg. A Korán is hatnapos világteremtésről tudósít. Szent Ágoston, (354-430) az afrikai Hippo városának (romjai a mai Algéria területén található) püspöke, korának jeles gondolkodója a legtökéletesebb számnak tartotta a hatost, mert a hatossal jelképezik az embert, a két lába, két karja, feje és törzse alapján. Az ókori Kínában a hat tudománynak a szertartásokat, a zenét, az íjászatot, a kocsihajtást, a kalligráfiát, a számvetést tekintették. A buddhisták kedvelt varázsszáma az "Om mani padme hum" hat szótagból áll, a taoisták a hosszú élet receptjeként hat módszert javasoltak: mérsékelt étrendet, növényi eredetű gyógyszereket, rendszeres nemi életet, testedzést, napkúrát és helyes légzési technikát. A hinduk életfelfogásában hat csodás képessége van az embernek, amely megkülönbözteti őt az emlősállatoktól. Csak rá jellemző a gondolkodás képessége, a felismerő látás, a beszéd, a cselekvés, a szeretet érzése és a szexuális kifinomultság. Az északi buddhizmus hat transzcendentális erénye: a jóság, az önuralom, a türelem, az erkölcsösség, a meditálás és a bölcsesség. A muszlimok hite hat pilléren áll: hit Allahban, a prófétákban, az angyalokban, a szent könyvekben, az ítélet napjában és az isteni végzésben.

A hatost a gonoszság jelzőjeként is szokták alkalmazni, főként, ha egymás mellett háromszor szerepel: 666. A Jelenések Könyvében ez az Antikrisztus száma.

A hébereknél a hatos vezérszám volt, amely a munkát és szenvedést szimbolizálta. A zsidók az égből hullott mannáról a "van" szót olvasták le, aminek hatos az ekvivalense. A mannára írt hatos mutatta meg nekik, hogy hat napig fog esni, és megbűnhődnek, ha megszenteltelenítik a szent Szabbatot. Hat volt Jób megpróbáltatásainak száma, Izraelben a szolgák hat évig szolgáltak, és a földet hat évig művelték. Éva, Ádám halála után hat nappal halt meg.

A hatos negatív színezetű a babonások körében is, különösen félnek tőle akkor, ha valamelyik esemény a hatodik hónap hatodikára esik, mivel azt végzetes kimenetelűnek tartják. Például balszerencsés lesz, aki október 6-án vagy november 6-án köt házasságot.

Indiában az emberi testen hat magas testrészt tartanak számon: ez a derék, a has, az orr, a jobb és a bal váll, valamint a homlok, amelyek akkor eszményiek, ha jól láthatóan kimagaslóak.

Az asztrológusok a Naphoz és a Holdhoz egyaránt hat-hat zodiákust soroltak. A Holdhoz a Vízöntőt, a Halakat, a Kost, a Bikát, az Ikreket és a Rákot. A Naphoz az Oroszlánt, a Szüzet, a Mérleget, a Skorpiót, a Nyilast és a Bakot.

A püthagoreusok okoskodása szerint a hatos a nemek szorzatából született, a kétszer háromból, illetve a háromszor kettőből. Talán ezért is lett a kettős háromszög a házasságban élő nő és férfi emblémája, szimmetriája jelképezi az együttéléshez

szükséges szerelmet, elégedettséget, kölcsönösséget, erőt, energiát, békét, nyugalmat, összhangot. Hatását tekintve a hatszög a leggazdagabb és legteljesebb geometriai ábra.

A babonás emberek állítják, hogy szerencsés lesz a szerelemben, aki hatszirmú rózsát talál; hamarosan szexre számíthat az, aki a hatos számról álmodik. A hatos számot tartalmazó talizmán viselete védelmet nyújt a szélviharok, a hurrikánok és a tornádók ellen.

A numerológusok szerint, aki 6-án született, a Vénusz szimbólumaként ismert hatos szám vibrálását élvezi. Mágnesként vonzza az embereket. Szerelmében több az idealizmus és a vonzalom, mint az érzékiség. Született romantikus és erősen szentimentális, nagyon féltékeny. Hűséges, megbízható, szívélyes, de olykor határozatlan, megbízhatatlan, befolyásolható és megalkuvó is tud lenni. Pénzével szélsőségesen bánik, vagy túlzóan pazarló vagy túlzottan fösvény. Viselkedése, modora kifogástalan. Mindenféle durvaság távol áll tőle.

Szerencsét hozó színei a zöldessárga, a kék árnyalatai és a rózsaszín, valamint az összes pasztellszín. Szerencsés napjai a kedd, a csütörtök és a péntek. Kövei az opál, a smaragd, az achát, a koráll, a zafír, a jáde és a színes gyöngyök. Féme a vörösréz. Virága a margaréta. Eleme a levegő. Közérzetére kellemesen hat a ritmikus, lüktető romantikus zene.

A hatos vibrálás torok-, orr-, gége- és felső légúti fertőzésekre, szív- és vérkeringési rendellenességekre, mirigyduzzanatokra, valamint vesebetegségekre hajlamosít. A 6-os számú nőnek vigyáznia kell egészségére, ha felfázik, méhproblémával, petefészekgyulladásal, hólyaghuruttal küszködhet, szülés után felléphet nála tejláza.

HATÁR ■ Lásd: gyógynövények, György-napja

HATLÁBÚ ANTILOP ■ Lásd: antilop

HATSZÖG ■ Lásd: hat

HATTYÚ ■ A hattyú a fény, a halál, az átváltozási képesség, a szépség, a szerelem és a mélabús természet jelképe. A germánok Lohengrin legendájában, mint Parsifal fia, hím madárként jelenik meg, Csajkovszkij balettjében, a Hattyúk tavában pedig a női báj és szépség megszemélyesítője. Görögországban Hermésszel, az olümposzi istenek küldöttével azonosították. Aphroditét, a szerelem istennőjét szárnyas falloszt mintázó hattyúval szimbolizálták, a hattyú, a hintáját pedig egy hattyú pár húzta.

A hattyú párjához élete végéig hűséges, társa elvesztése után gyakorta végez vele a bánat, ezért furcsa az a mítosz, miszerint Zeusz csodálatos hattyúként csábította el a szép Lédát, Tündarosz spártai király feleségét. Bráhma hitvesét, a tudomány és a

művészetek istennőjét, a kecses Szaraszvatit, a festményeken és szobrokon általában fehér ruhában, hattyún ülve, kezében lanttal és könyvvel ábrázolják, de lótusz trónusát Brahma is hattyú hátára cseréli.

Egy legenda szerint egyszer Visnu és Bráhma azon vitatkoztak, hogy melyikük a hatalmasabb, amikor Siva lángoszlop formájában jelent meg, hogy lehűtse büszkeségüket. Bráhma hattyúvá változott, és felrepült, hogy megkeresse az oszlop tetejét, Visnu pedig vadkan alakját öltötte, és az alját próbálta megtalálni, ám mindketten kudarcot vallottak, és kénytelenek voltak elismerni Siva felsőbbrendűségét.

Egy másik indiai monda egy risiről szól, aki aranyhattyúvá változott, majd felszállva az égbe, a Nappal egyesült.

A mesékben, legendákban a hattyúk gyakorta változnak át lánnyá, a lányok pedig hattyúvá. Az egyik ismert történet szerint, amikor a hattyú parton hagyott mágikus tollruháját, ellopja egy ifjú, a lány nem tud visszavedleni hattyúvá, így az ifjú felesége lesz, de férjének néhány feltételt be kell tartania. Az ifjú azonban megszegi megállapodásukat, ezért amikor felesége hozzájut tollruhájához, azonnal hattyúvá válik, és hazarepül országába, magával viszi a tavaszt, a Napot és a termékenységet.

A hattyúkat, a szibériaiak és a tunguzok a sámánokkal kapcsolják össze. A mesékben, mítoszokban a fehér és a fekete hattyúkat eltérően ítélik meg, amíg a fehér hattyú az életet, a jót jeleníti meg, a fekete hattyú a halál, a rossz, a sötét erők megtestesítője.

A magyar néphit szerint hűséges lesz a férj, ha az asszony egy hattyútollat varr az ura párnájába. A hattyú gyakran szerepel hasonlatainkban: fehér, mint a hattyú; ritka, mint a fekete hattyú; és a szólás-mondásokban is megjelenik: nem fehér hattyú az, amelyiknek tarka a tolla.

A görögök feltételezik, hogy a hattyú élete során csak egyszer énekel, mégpedig a halála pillanatában, amikor szárnyra kél az ég felé, hogy ott dalban adja ki lelkét. A haldokló hattyú azonban nem tud énekelni, amit hallat, az kifejezetten kellemetlen hang, semmi esetre sem nevezhető dallamosnak. Brehm azt írja, hogy noha létezik énekes hattyú, az egyes fajok trombitaszerűen szólnak, vagy sziszegnek, morognak. Az izlandiak hangjukat a harsonák és a hegedűk hangjához hasonlítják. A régi keresztények számára a mártírok "éneke" volt a hattyúdal. A hattyúról sokan azt hiszik, hogy mint lélek vándorol az égen, szimbolizálva az újjászületést, a büszke magányt, a férfiasságot és a halált.

A hattyút gyakran ábrázolták sírhanton éneklő, szél fuvallatára daloló, vagy vízbe hulló madárként, de olykor megjelenítik babérfa tövében, ciprus alatt is.

HATTYÚDAL ■ Lásd: hattyú

HAVAZÁS ■ Lásd: időjárás-jóslás

HÁZ ■ Az őseiber barlangjai még menedékhelyként, rejtekhelyként szolgáltak, a veszélytől óvtak, a későbbi korok embere által kialakított, felépített házak már elsősorban élettérként, lakóhelyként használatosak. A ház szimbolizálja az életet és a halált, a termékenységét, a fogantatást, születést, szomorúságot, kínlódást, színhelye az indulatoknak, szenvedélyeknek, vágyakozásnak, szeretkezéseknek. A házat – mivel oltalmazza, védi a bennlakókat – nőies karakterűnek gondolják, olyannak, mint egy gondoskodó anyát.

A ház, hasonlóan a sátrakhoz, templomokhoz, várakhoz vagy akár egy település centrumához, a világ közepének számít. A legmagasabb része, a kémény a felső, a legalsó része, a pince az alsó világot reprezentálja, a középső, lakható rész pedig a Földet jelképezi. A ház egyes részeit az ember testrészeihez, szerveihez hasonlítják, ezt fejezik ki a ház ablakszeméi, a ház lábazata, homlokzata és a szemöldökfa. Szimbolikus értelemben a ház pincéje a tudatlanság tere, a lakórész maga a tudat, a padlás meg a fensőbb én szimbóluma.

A sziú indiánok és az afrikaiak háza általában kerek, de kör alakúak a mongol jurták is, s a régi kunyhók úgyszintén. A buddhisták és a taoisták házai ember formájúak, a kínai házak többnyire négyszögletesek.

A kínaiak házukat, a világmindenségnek tartják, gyakorta nevezik otthonukat a Naptár és a Fény házának. Úgy vélik, a háznak mindig tisztának, rendezettnek kell lennie, mert csak így élhetnek benne nyugodtan, boldogan. Ellenkező esetben, vagyis ha az otthont a rendtelenség, a káosz uralja, ez elvonja a háziak figyelmét és energiáit az értelmes dolgoktól, a kiegyensúlyozott közérzettől.

Az indonézerek, amikor új lakásba költöznek, a régi ház kertjéből egy kis földet visznek, és szétszórják az új ház közelében, hogy az addig elért harmonikus életük tartós legyen. Indonéziában, ha a háziak valamelyikének rossz érzése támad útra kelés előtt, inkább a házában marad, mert míg távol van, valami katasztrófa történhet.

A lengyelek szerint az új házba csak telihold napján, vagy más szerencsés napon lehet beköltözni, s mielőtt bárki belépne, egy a család által kedvelt állatot engednek előre, ezután sőt, seprűt, imakönyvet és feszületet visznek be. A padlóra gabonaszemeket szórnak. Csak ezután bútorozzák be a lakást, és a bejárati ajtókra felfestik a napkeleti bölcsek neveinek kezdőbetűit.

Az írek szerint szombaton nem szerencsés új házba költözni. A koreaiak pedig úgy vélik, aki suttog éjszaka, annak kígyó költözik a házába. Az indiai panzsábiak néphite szerint nem ajánlatos kapát a házba vinni, ha mégis megtörténne, akkor hátrálva kell kivinni onnan, hogy ne érje balszerencse az illetőt.

HÁZASSÁG ■ Noha manapság már sokan nem tartják fontosnak kapcsolatukat jogilag is elismert szerződéssel szabályozni, még mindig sokkal többen vannak azok, akik életközösségüket házassági ceremónia keretében szentesítik. Talán még ma is helytálló az elképzelés, miszerint az esküvel megpecsételt frigyek fő célja, hogy a házaspár biztosítsa az utódokat, szeressék, megértsék, támogassák, segítsék egymást. A házasság tisztaságát már a legrégebbi időkben fontosnak tartották, aki vétkezett ellene, elítélték, valamikor a házasságtörőket még halálbüntetéssel is sújtották.

A mitológiákban a házasság úgy jelenik meg, mint a föld és az ég egyesülése, amivel kezdetét veszi a világteremtés, de szólnak történetek a Hold és a Nap nászáról, az istenek és az égitegek házasságáról is. A keresztény egyház elfogadja Krisztus és az anyaszentegyház házasságát, de ugyancsak házastársi kapcsolatként jelenik meg a sámán és az isten kapcsolata. Gyakorta ábrázolják a vőlegényt sárkányölő hősként, amint küzd a tündérfeleség megszerzéséért.

Ausztrália őslakosai között még olykor dívik a házasság előtti nőválasztás, valamint a csereházasság. A házasság előtt a menyasszonyért a vőlegény váltságdíjat fizet a lány szüleinek, a fizetség lehet kenguru- vagy emuhús, vörös okkerdarabok, bumeráng, dárdák, dárdahajítók, pajzsok, ruhák, pokrócok. Több törzsben a menyasszony 10 éves kora körül leendő férjéhez költözik, hogy nemi életet éljen vele.

Szudánban és a Nílus más vidékein is szokás volt a férjhez menő leány kieső munkájának kompenzálása. A lányos család segítése érdekében a vőlegény általában birkával vagy marhával fizetett.

A kínaiak úgy tartják, hogy a Hold jó házasságokat ígér. Egyik elbeszélésükben a „Nagy Öreg a Holdon” választja ki az egymáshoz illőket, akiknek a lábai köré piros varázsfonalat teker.

A thai házassági ceremónia során az ifjú pár hüvelykujjait a „szeretet kötelékével” erősítik össze, szimbolizálva ezzel, hogy a testük és a lelkük egyé vált.

A bolygók közül a Vénusz az asszonyiságot testesíti meg, sok közös vonást mutat a Holddal. A vérvörös színű Mars bolygó erőtlől duzzad, de férfiereje nem akkor érvényesül, amikor kell. A pandzsábiak úgy vélik, hogy a Mars jegyében született embernek senki mással csak a Mars jegyében születettel szabad megházasodnia. Ha megsértik ezt a szabályt, akkor felkeltik a Mars haragját, és a házaspárra boldogtalanság és betegség vár.

Európa számos országában a házasságra legalkalmasabb hónapnak a júniust tartják. A rómaiak azt gondolták, hogy Junó istenasszonyuk megáldja azokat a házasságokat, melyek az ő hónapjában kötöttek.

A törökök – a balszerencse elkerülése érdekében – nem ajánlják a házasságot két vallási ünnep között, ha azokat legalább két hónap nem választja el egymástól.

A kínaiak viszont az azonos családnévűek – még akkor is, ha nem rokonok – házasságától intenek. Azt sem tartják jónak, ha a házasulandók között három év vagy hat év a korkülönbség.

A magyar néphit szerint: szerető, igaz párja lesz annak, aki az újév első hónapjában, januárban házasodik; jó életre számíthat, aki a madarakkal együtt, februárban választ párt magának; jóban, rosszban egyaránt része lesz annak, aki a márciusi szelek idején házasodik; sok örömet hoz az áprilisi esküvő, ám biztosan megbánja a napot, aki májusban köt házasságot; a júniusi menyegző, amikor nyílnak a rózsák, sok utazást jelent; a júliusi frigy viszont anyagi gondokkal, sok lemondással jár; mozgalmas élet vár az augusztusban házasulandókra; a szeptemberi házasság napsütésben, gazdagságot, sikeres életet ígér; eljön annak a szeretet, aki októberben esküszik örök hűséget, de a gazdagság késni fog; aki barátságtalan novemberi időben házasodik, örömteli életre számíthat; aki pedig a decemberi hóesésben megy az oltár elé, annak a szerelme és a házassága tartós lesz.

Az indiaiaknak a házasság, életük egyik legfontosabb eseménye, amelyhez számos hiedelmük fűződik. Meggyőződésük szerint az ifjú asszony szerencsét és jólétet hoz magával, és a szerencséje elegyedik a vőlegény családjának szerencséjével. A házasság első évében minden eseményt megfigyelnek a családban, és ennek alapján ítélik az ifiasszony jelenlétét kedvezőnek, vagy kedvezőtlennek. Úgy tartják, hogy ezen időszakban minden jó vagy rossz a fiatalasszony ottlétének köszönhető. A menyasszonyt a házasság kezdetén általában szerencsét hozónak tekintik.

A mexikóiaknál, a nászagy lepedőjének kék színűnek kell lennie, mert ez biztosítja számukra a jó testi kapcsolatot a házasság során, mivel a kék szín a férfiaságot és az érzéki vágyat jeleníti meg.

A régi angol hiedelem szerint nem volt szabad az eljegyezett vagy házasodni kívánó lánynak az asztalra ülnie, mert ez az eljegyzés felbontását, a házasság elmaradását okozta.

Ósi ír szokás alapján, ha egy férfi feleségül akart venni egy lányt, akkor egy emberi hajból font karperecet ajándékozott neki. A karperec elfogadása a férfi jelképes elfogadása volt.

A walesi férfiak egykoron nem gyűrűvel, hanem egy – szívekkel és kulcsokkal teleaggatott – fakanál ajándékozásával jelezték házassági szándékukat a kiválasztott lánynak.

A zsidó hagyományban a nővéreknek nem szabad egyszerre férjhez menniük, mert ezzel rontást hoznak szüleikre, két fivérnek nem ajánlatos elvennie két nővért, valamint az apa és a fia sem vehet feleségül két nővért. Ha az esküvői ceremóniáról visszafelé jövet az ifjúasszony fogja meg először a férje kezét, ő fog uralkodni a házasságban, vélik a minszki zsidók. Német babona szerint az a férfi, akinek az első keresztgyermeke egy

szajhától van, jó házasságot fog kötni. A Louisiana államban élő cajunok pedig úgy tartják, akinek a lábán áthúzzák a felmosórongyot, soha sem fog megházasodni.

Házasságkötésről álmodni egy családtag halálát jelenti. Ha a házasságot idegenek kötik, akkor a halott egy távoli ismerős vagy barát lesz.

Házassági ajánlat álomban, bizonyos körülmények rosszabbra fordulását jelzi.

Ha álmában az előző párjával készül házasságot kötni az ember, azt jelzi, hogy elfogadta a kapcsolatából adódó kötelezettségeket, és tanult a múltbéli hibáiból.

Alternatív módon arra is utalhat, hogy az illető jelenlegi kapcsolata sok mindenben emlékeztet az előzőre, azonban ma már nem követi el ugyanazokat a hibákat.

Esküvőről álmodni, valami új kezdetét vagy egy átmeneti időszakot jelez az ember életében. Az esküvőkkel kapcsolatos álmok általában negatív jelentésűek, valamilyen félelemre vagy szorongásra utalnak. Gyakran keserűséget, bánatot vagy halált fejeznek ki.

Más értelmezésben az esküvői álmok az ember elkötelezettséggel és függetlenséggel kapcsolatos gondolatainak a visszatükröződései.

Boldog, örömteli házasságot jelez, ha álmában a jelenlegi társát készül elvenni az ember. Ez az egymás iránti erős elkötelezettség egyértelmű jele. Egyúttal új életszakasz – például szülővé válás – kezdetére is utalhat.

HÁZÉPÍTÉS ■ A kínaiak többsége addig nem épít házat, míg a Feng-sui földjósok egyike, meg nem határozza melyik a helyi sárkány energiához viszonyított legkedvezőbb hely. A hagyományos kínai házak kialakításánál meghatározott szempontok dominálnak, miképpen tájolják, képezik ki helyiségeiket, adott számuk van ablakaiknak, oszlopaiknak stb. A házak négy oldala a négy égtáj felé néz, az oldalankénti három ajtó, a tizenkét állatövi jegyet szimbolizálja. A főbejárat keletre tájolt, mert ez számukra szerencsét hoz, viszont balszerencsés, ha a házuk elülső része északra néz. Ugyancsak rossz ómen, ha két szoba ajtaja egymás felé nyílik, a bejárat ajtó pedig közvetlenül az utca felé. A ház lépcsőfeljáróján csak páratlan számú lépcső lehet, mert ettől várnak szerencsét a házbeliek. A házban nem ajánlják, hogy a ház urának hálószobája közvetlenül a garázs fölött legyen, és azt sem, hogy a nappalit vagy társalgót a felsőbb szinten lévő toalett alatt alakítsák ki.

Az indonézok szerint, nem szerencsés északra néző házat építeni, mert a ház tulajdonosa képtelen lesz meggazdagodni. Akik nyílt mezőre építik házukat, tékozlók lesznek. Fontos szempont náluk, hogy a ház konyhája ne nézzen a bejárat ajtó felé, mert ez anyagi gondokból eredő szomorúságot okozhat. Úgy vélik, hogy nem ajánlatos: hátsó bejárat nélküli házat építeni, mert a ház lakói állandóan betegek lesznek; medencét a házon belül kialakítani, mert a benne lakók egymás után sorra fognak megbetegedni. Lehetőleg ne a ház alsó részébe épüljön a garázs, mert ez szerencsétlen

szituációkra utal. Nem jó a ház köré 2-3 méter magas falat emelni, mert ez pénz szűkébe és csődbe juttatja a ház tulajdonosát.

A thaiföldiek házépítésnél ügyelnek arra, hogy a házfeljárónak ne legyen négy lépcsőfoka, mert ez rossz ómen, de megengedett a kettő, három vagy hat.

A litván zsidók nem építenek házat olyan helyre, ahová korábban senki sem épített. Ha mégis megtörténne, az első évre egy szegény lakót költöztetnek a házba. Sem az ajtókat, sem az ablakokat nem szabad teljesen bezárni, egy kis rést kell hagyni a házi szellemeknek.

A lengyeleknél az új ház építéséhez kizárólag szombaton ajánlott hozzáfogni, hétfőn semmiféleképpen sem szabad. Az alapok helyére egy kis vizet öntenek és pár szem rozst szórnak. Ha kiszórt magok pár nap elteltével is sértetlenek, a hely alkalmas az építkezésre. Hogy a ház tartós legyen, az építkezés helyén egy öreg bibliát és megszentelt növényeket ásnak el. A felépült, kész házban legalább egy falat nem festenek be, a szellemek megtévesztésére, jelezve számukra azt, hogy a ház még nem alkalmas a beköltözésre.

A magyaroknál kialakult szokás szerint régen a családi ház alapjának megásásakor az első ásonyomon hasra fektettek egy suhancot, jól elverték, hogy idős korában is emlékezzék vissza a házépítésre. Az első követ a háziasszony rakta le, aki annyi pohár bort hozott a kőművesnek, amennyi kalapácsütéssel az a helyére verte az alapkövet. Áldomást ittak: az alap elkészültével, amikor a gazda áldását kérte az építőkre; a szelemengerenda fölrakása után, amikor az építésvezető egy üveg bor elfogyasztása után a gerendáról ledobta az üres üveget, ha nem törött össze, jót jelentett, ha összetört balszerencsét hozott a ház tulajdonosára. A ház elkészülte után az épület legmagasabb részére, színes zsebkendővel díszített lombokrétát tűztek.

A magyar néphiedelem szerint házépítés előtt, ajánlatos a ház minden sarkában leölni egy csirkét, hogy ők haljanak meg először a házból. Az új ház küszöbére sót szórnak, hogy megóvja a bentlakókat a sátántól. Az angolszászoknál a szellemek látogatásának megelőzése érdekében kenyeret és kávékat tesznek az épülő ház alapjába.

HEGEDŰ ■ Lásd: hangszerek

HEGY ■ Lásd: életfa, erdő, gnómok

HEGYIKRISTÁLY ■ A hegyikristály nem más, mint színtelen, áttetsző, repedésektől mentes víztiszta kvarc. Nevét a görög krisztallosz szóból eredeztetik, amely tiszta jeget jelent. A hegyikristályból az ókor óta készítenek kristálygömböket a jövőmondók számára, mert erről a kőről feltételezik, hogy nemcsak a tisztaság, az egyszerűség, hanem a mágia ékköve is.

Amulettként, Afrika és Ausztrália egyes népeinél esőhozó szerepe miatt közkedvelt, a sivatagban járók pedig szomjoltóként használják. Régebben a hegyikristályt megcsiszolva briliáns ékkőként viselték. A monda szerint energiákat koncentráló kristálykő csillogott Arthur király legendás kardján is, amellyel megbénította ellenségeit. Mexikói indiánok egy csoportja pedig azt hiszi, hogy a kristályokban a halottak lelkei laknak.

Gyógyító eszközként: erősíti a szemeket, szabályozza a vérkeringést, segíti a vörös vértetek képződését, jó vérzéscsillapító. Pajzsmirigy-megbetegedésnél jó hatású a nyakra helyezett, felmelegített hegyikristály; bőrbetegség ellen pedig a belőle készült elixír ajánlott.

A hegyikristály nyaklánc növeli a biztonságérzetet. Feszültség oldására javasolnak hegyikristály golyócskákat helyezni a csigolyákra. Kimerültség ellen hatékony gyógymód a hegyikristály elixír. Az elixírhez forrás- vagy forralt vízben egy éjen át hegyikristályt áztatnak.

Csillagjegyei az Oroszlán, Ikrek, Bak.

HÉJA ■ Lásd: állatok

HENNA ■ A mehendi vagy henna egy apró trópusi cserje. Ha friss leveleit és hajtásait megőrlik, vöröses-barna színű pépet nyernek általa. Ezt a pépet használják hajszínezőként és kozmetikumként, e pépből festenek szakavatott mesterek, remek, művészi rajzokat kézre, lábra egyaránt. A hennának a színén kívül kellemes illata és hűsítő hatása is van.

Szerencsés vörös színének köszönhetően – különösen Indiában – szívesen használják az esküvői szertartásokon. Azt az anyagi fellendülést jelzi, amelyet a remények szerint a menyasszony az új házába visz. Egy nappal az esküvő előtt a menyasszony összes barátja és rokona összejön, és a menyasszony tenyerére és lábfejeére friss hennalevelek sötétzöld pépjével díszítő rajzokat készítenek.

A hennapaszta körülbelül 3-4 óra elteltével szárad meg válik kérgessé. Ez idő alatt a menyasszonynak ülve kell maradnia. A pihenés alatt meghallgatja a barátok, rokonok tanácsait, akik ugyancsak részt vesznek a ceremóniában. A henna nyugtató, hűsítő hatása lecsillapítja a menyasszony izgalmát. Miután a festék megszáradt, lemossák, vagy egy élettelen késsel lekaparják. Alatta sötét rozsdaszínű rajzolat marad, amely körülbelül egy hétig nem kopik le. Az esküvő után, amíg a henna el nem halványul, a menyasszony nem végez semmilyen házi munkát.

Az esküvőkön kívül a hennát használják a házas asszonyok is, a különböző vallási fogadalmak során. Férfiak és nők számára nagyon népszerű, mint hajfesték és hajkondicionáló.

Az indiaiak körében két népi hiedelem él a hennával kapcsolatban. Az egyik szerint, ha egy hajadon egy menyasszonyról levakart hennafestéket kap, hamarosan maga is férjhez fog menni (ez a szokás hasonlít a keresztény menyasszonyi virágcsokorhoz). A másik hennával kapcsolatos elképzelés úgy véli, minél sötétebb rajzolat marad a menyasszony kezén a henna lekaparása után, annál jobban fogja szeretni az anyósa. Ez valószínűleg a menyasszony neveltetéséből adódó türelmével függ össze, ugyanis amíg várja, hogy megszáradjon rajta a henna, addig is az új családtagjaival foglalkozik.

HÉT ■ A misztika és a szentség száma. Jelképezi a hét napjait, az ünnepek tartamát, a színek árnyalatait, a tér vegytanát, a hangsor hét hangját. A három és a négy összegeként a két legegyszerűbb geometriai idomot, a háromszöget és a négyzetet reprezentálja.

A mitológiai létrának hét foka, a bábeli toronynak hét lépcsője van, a sámánfák és a héberek szent gyertyatartója egyaránt hétágú. A hétagú csillag a legszentebb az összes közül. Allah hét nevét formázza a rózsás rozetta.

A hetest már Babilonban is használták a különféle varázslásokhoz, az ősi Egyiptomban pedig valóságos kultusza volt ennek a számnak. Ez utóbbiaknál hét évig kellett valamit csinálni, hogy beteljesüljön, és szerencsét hozzon, mindenféle kérést és fohászt hétszer recitáltak, de a varázsigéket is többnyire hét kő, hét aranygolyó és hét lenfonál fölött mormolták, hétszer járták körbe a szent állatot, és hét csomót kötöttek az amulettekre. A meséknek hét tündére, hét törpéje volt, a varázsszövegek hét istenről, hét szent olajról és hét balzsamról tettek említést.

A rómaiak az elhunyt háza elé hét napon át ciprus és fenyőágot helyeztek. A törököknél a halotti tor hét napig tartott.

Számtalan hetes található a keresztényeknél és a zsidó vallásban. Például József hét kövér és hét sovány tehénről álmodott. Noé minden állatból hetet-hetet vitt bárkájába. Salamon király templomát hét évig építették. A hagyományos zsidó esküvő a bor vagy must fogyasztása közben recitált hét áldással végződik. Ez kapcsolja az ifjú párt a zsidó közösséghez.

A Miatyánkban hét kérelem szerepel és hét erény ismert. A szentségeket a szivárvány hét színével jelölték. A szentlelket hét galambbal jelenítették meg a katolikusok stb.

A Koránban minden szónak hétféle értelmezése van. Allah a hetedik ég fölött trónolt, Mohamedet, Burák lova a hetedik mennyországba vitte. Hét nappal Buddha születése után halt meg Májá királynő, mert az a drága edény, amelyben Buddhát kihordta, soha többé nem szolgálhatott világi célra – vélik a buddhisták.

Az ókori világ hét csodája: az egyiptomi, gízai piramisok Kairó közelében, Szemirámisz királynő függőkertje Babilonban, Mauzólusz király síremléke, a Halikarnasszoszi mauzóleum, Artemisz (Diána) temploma Epheszoszban, a görög Olümpiában lévő,

Pheidiasz Zeusz szobra, a Rhodoszi kolosszus, az óriási bronzszobor, az alexandriai világítótorony, vagy Kürosz perzsa uralkodó palotája. De említhetjük a középkor hét bámulatos építményét: a Római Colosseumot, az alexandriai katakombákat, a Kínai Nagy Falat, a dél-angliai Stonehenge-et, a Pisai ferde tornyot, a nankingi porcelántornyot és a ma Aja Szofia néven ismert Hagia Sophiát Isztambulban. A modern történettudomány alapján némelyik építmény valójában nem a középkorból való, azonban annak idején a listákat nem történészek állították össze.

Hét szent könyv maradt az utókorra: a keresztények Bibliája, az óízlandi Edda, a kínaiak "Öt császára", a muszlimok Koránja, a buddhisták Tripitakája, a hinduk Védái, a perzsák zend Avesztája.

A kínai hagyományban a leánygyermek hét hónapos, amikor megjelennek a fogai, és hét éves korában veszti el a tejfogait, kétszer hét, azaz tizennégy évesen érik nővé, azaz ekkor kerül sor az első menstruációra. A hetes számnak a hallott kultuszban is jelentős szerepe van, egy hétig tart, amíg a halál után a holttestből a lélek végképp elköltözik. A tibeti buddhizmus tanítása szerint a bardo (köztes lét), tehát az az idő, amíg az elhunyt lelke egy új testben reinkarnálódik hétszer hét, azaz 49 nap.

A keresztény szerzetesek körében hét elítélendő magatartás vagy főbűn ismert: az érzéki vágy, vagyis a szexuális bujaság, a gőg vagy a kevélység, a harag vagy az indulatosság, az irigység, a lustaság, a fősვნყség és a falánkság (és iszákosság). Az erények száma is hét, ezek: a megfontoltság, a bátorság, a mértékletesség, az igazságosság, a hit, a remény és a jótékonyosság.

A régi Írországból a tehetős parasztok hét alapvető tulajdonnal – ház, malom vagy résztulajdon benne, égetőkemence, csűr, juhakol, tehénistálló és disznóól – rendelkeztek

Hét görög bölcsőt tartanak számon: az athéni Szolónt, a milétoszi Thalészt, a spártai Kheilónt, a priénéi Biaszt, a lindoszi Kleobuloszt, a mütilénei Pittakoszt és a korinthoszi Periandroszt. A magyar történetírás hét törzsről – Nyék, Megyeri, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kéri, Keszi – és hét honfoglalási vezérről, vagy más néven hétmagyarról – Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba, Töhötöm – számol be.

A hetes varázssos hatását idézi az északiak azon feltételezése, miszerint Barbarossa álmában hétévente fordult meg, Olgier, a dán acélbuzogányát hétévenként verte a padlóhoz, Olaf Redbeard, a svéd, minden hetedik évben csukta le a szemét, Charlemagne pedig hétévenként pattan fel álmából, hogy helyet foglaljon trónján.

A keresztiség hét bajnoka: Angliában szent György, akit hét évig tartott fogságban Marokkó fekete királya, Almidor. Walesben szent Dávid, aki hét évig aludt Orimandine elvarázsolt kertjében, ahonnan szent György segítségével menekült meg. Skóciában szent András, aki kiszabadított hat hölgyet, akik hét évig éltek fehér hattyúként. Írországi szent Patrik, aki cellába zárva hét év alatt saját kezével ásta meg a sírját. Franciaországban szent Dénes, aki hét évig élt szarvasként. Olaszországban szent Antal,

aki szent György fiait mentette ki a fekete kastélyból úgy, hogy a csodatévő szökőkút vizével eloltott hét lámpát. Spanyolországban szent Jakab, aki hét évig tartó némaságban szenvedett egy zsidó nő iránt érzett olthatatlan szerelme miatt.

Hét harcban elesett hőse volt az ókori Thébának. Heten voltak a szervita szent rend alapítói, akiket később szentté avattak. A keresztények és a muszlimok körében jól ismert a hét efezusi alvó. A legenda szerint a Decius féle keresztényüldözés idején (i.u. 250), miután nem voltak hajlandók pogány áldozatot bemutatni, hét keresztény katona elrejtőzött egy barlangban, ahol álomba merültek s csak akkor ébredtek fel, amikor 200 év elteltével felnyitották a barlangot.

Misztikumánál fogva a népmesék alapszáma a hét: hétfejű sárkány, hétmérföldes csizma, hetedik ország, hetedik határ, hetedik mennyország, hét fivér, hét nővér, hét törpe, hétpecsétes titok, hét országra való lakodalom.

A boszorkány gyógymódok közül a hatásos gyógyírnak hétféle növényt kellett tartalmaznia. Elterjed szokás, a beteg ingét hétszer kellett egy déli irányba haladó folyó vizébe mártani.

A franciáknál a hetedik fiú hetedíziglieni fiának rendkívüli gyógyerőt tulajdonítottak, a skótok a hetedik fiú hetedik fiát látnoki képességűnek tartották. Az angoloknál pedig a hetedik fiú rendelkezik a legtöbb talentummal, és világi sikerekre van predesztinálva. A hetedik fiú, hetedik fia a gyógyítás művészetével van megajándékozva. A hetedik lány, hetedik lánya a távolbalátás képességével rendelkezik.

A hetes számos népszokásban, babonás hiedelemben is felbukkan. A hetedig gyerek a magyar néphitben **természetfeletti erővel rendelkezett**. Mindent tudott, a jövőbe látott, hét, tizennégy vagy huszonegy éves korában meglátta a földbe rejtett kincset. Emellett gyógyító képességgel is rendelkezett, ha foggal született, táltos vált belőle. A kis táltos jelöltek hétéves koruktól tanulhatták a táltos mesterséget. A sámánok hétszer kiáltottak, és hét napig utaztak. Hetesével járt a gonosz, hétféle nyavalyát ismertek, a mennykő hét öl mélyre fúródott a földbe. Átokban a hétrétű görcs és a hetvenhét istennyila volt a leghatásosabb. A nagyon izgága gyerekekre azt mondták, hogy hét ördög bújt bele, Rendkívül szerencsét jelentett, ha a hetedik gyerek a hetedik évben kincset talált. Göcsejben a csecsemő pólyájába hét hétre rózsafűzért raktak, s a rontás elleni fürdővizet kizárólag csak a hetedik gyerekként született nő készíthette el. A törököknél a szerelmi bánat ellen gyógyírként hét kútból és hét hullámból merített vizet kellett inni. A babonás emberek szerint az a gonosz elleni legjobb védekezés, ha egy dologhoz hét évig ragaszkodunk, ez bizonyosan szerencsét hoz. Eredményesnek tartották továbbá azokat az összejöveleteket, amelyeken hét személy vett részt, ugyanis ez azt jelentette, hogy az adóstól hamarosan visszatérül a tartozása.

A hét mágikus erejével hozzák összefüggésbe az emberi élet jelentősebb állomásait. Indiában hét vörös testrészt különböztetnek meg: ez a tenyér, a talp, a szemek, a körmök, az íny, a nyelv és az alsó ajkak.

A babonások úgy tartják, hogy termékennyé válik az az asszony, aki a férjének a nadrágszóját hétszer egy fa köré tekeri; sohasem lesz baja a törvénnyel annak, aki a hetedik hónap hetedik napján mos haját. Szerencsétlen dolog április hetedikén vagy december hetedikén házasságot kötni. Viszont szerencsés életre számíthat az, akinek a születési dátumának (év, hó és nap) számjegyeit összeadva a hetes többszöröse adódik.

A numerológusok szerint, aki 7-én született a Neptunusz vibrálásában áll. Rendkívül eredeti, impulzív, nagyfokú képzelőerővel és empátiakészséggel rendelkező ember, aki vonzódik az okkultista tudományokhoz. Érdeklődik az ezoterikus rejtélyek, a mitológia, az űrkutatás, az UFO-k és minden ismeretlen iránt. Van benne intuíció, jövőbelátó képesség és megnyugtató magnetizmus. Felelősségteljesen és lelkiismeretesen dolgozik, de ha negatív hatás éri, összezavarodik.

Szerencsés napjai a vasárnap és a hétfő, hasonlóan a 2-es számú emberhez, akihez erősen vonzódik. Színei az ibolyakék, a rózsaszín, a csillogó világos színek, a zöld árnyalatai, a fehér és a sárga. Kövei a féldrágakövek, a krizolit, a kalcedon, ametiszt és a smaragd. Fémé az alumínium. Virága a primula. Eleme a víz. Hangulatára kedvezően hat, a szimfonikus zene, a népzene és a hárfamuzsika hallgatása.

Túlzottan aggályoskodó, könnyen válik szorongóvá, frusztrálttá. Idegrendszeri labilitáson túl hajlamos mindenfajta nehezen diagnosztizálható betegségre. Fogékony mérgezésre, daganatos megbetegedésre.

HÉTFŐ ■ Lásd: hét napjai

HÉT NAPJAI ■ A hét napjainak elnevezései nálunk részben magyar, részben szláv eredetűek: a hétfő a "hét feje", a kedd a "kettedik nap", a vasárnap pedig a "vásárnap" volt eredetileg. A szerda, a csütörtök és a péntek a "közép", a "negyedik", az "ötödik" jelentésű szláv szavakból alakult ki. A szombat a héber szabbath szóból, szláv közvetítéssel került hozzánk.

A hét napjainak szerencsés és balszerencsés, kedvező, vagyis bizonyos tevékenységekre ajánlott, és a munkavégzés szempontjából kedvezőtlen „dologtiltó” napokra való megosztása már az ősi kaldeusok és babiloniak körében is megszokott volt, ez a hiedelem ókorban és a középkorban is továbbélt. A hét napjaival kapcsolatos babonás hiedelmek, tilalmak és előírások, többek között a hold változásai, illetőleg az ehhez kapcsolódó naptárrendszerek hatására, a helyi hagyományok, az egyházi tanítások befolyása révén, valamint a pihenés természetes szükségessége miatt alakultak ki.

A magyar néphit szerint a hétfő eseményei az egész hét lefolyását meghatározzák, e

napon kedvező építkezésbe fogni, mindenféle házi eledelt készíteni, pénzt kölcsönadni; keddi napokon tilos dolgozni az asszonyoknak, férfiaknak viszont ajánlott fegyvert venni, harcba indulni, ugyanakkor nem ajánlatos megházasodni; a szerda lakodalmi nap, de jó mindenféle hasznos foglalatosság végzésére is; a csütörtök szerencsés nap ruha csináltatásra, vásárlásra és kereskedésre; a péntek Jézus keresztre feszítése miatt szerencsétlen nap, az ezen a napon kötött üzlet balul üt ki; aki közlekedik, balesetet szenved. Baljós jel pénteken születni, aki házasságot köt pénteki napon, annak kisiklik az élete, aki ruhát készít pénteken, aznap be kell fejeznie, mert valami baja lesz. A szombat Szűz Mária ünnepe, ha a szemitáknál a szabbath (szombat) a hónap hetedik napjára esett, ezen a napon hétszer kenték be a beteg testrészt. A népi hiedelem szerint szombaton nem kedvező a kertet gondozni, nem jó vetni és fákat oltani; a vasárnap a templomba járás, a pihenés napja, régen ezen a napon vásároztak, manapság sokan bevásárolnak. Ez a nap jó alkalom a vigadozásra, valamint a vadászatra és a fegyvervásárlásra.

Az Egyesült Államokban régen, vasárnapi napokon, szigorú puritán törvények tiltották a dohányzást, azért, hogy a parasztok inkább élelmiszert termeljenek dohány helyett. A vasárnapi főzést sem ajánlották, praktikus megfontolások miatt, hogy ne égjen tűz a házban, míg a családok órákig a templomban tartózkodtak. A fiatal férfiak számára tilos volt a vadászat, hogy a fegyvereik ne kerülhessenek az indiánok kezébe.

Az asztrológusok szerint a Hold napja a hétfő; a Marsé a keddi; a Merkúr napja a szerda; a Jupiter napja a csütörtök; a Vénuszé a péntek; a Szaturnuszé a szombat; a Nap napja a vasárnap. A korai keresztény kalendáriumokban ezek a nevek találhatóak, és a latin nyelvcsalád ma is az asztrológiai elnevezéseket használja. A hét napjainak az elnevezése a germán népek körében is hasonló megfontolások nyomán alakult ki, azzal az eltéréssel, hogy a teuton nemzetek egyes napok – keddi, szerda, csütörtök és péntek – neveit (Tyr, Wodan, Tór és Freyja) az északi mitológiából szereplő isteneik – Tyr, a háborúk és hadak istene, Wodan főisten, a szélviharé, Tór, a mennydörgés és villámlás istene és Freyja, a szépség, a szerelem és a termékenység istennője – nevéből adoptálták. A germán-skandináv főisten, Tór, Donarként és Donnerként is ismert, neki szentelték a hét negyedik napját, a csütörtököt, s hívják németül Donnerstag-nak, Freyja istennő után, akit Ódin feleségéként Frigga néven is neveztek – lett a péntek a németeknél Freitag, az angoloknál Friday. Az angoloknál a pogány világban a kereszténység előtt ugyanezeket az istenségeket imádták.

Kun Molnár Sándornak, a Kömlői Szécsi Ignácról (1845-1923), a híres katolikus búcsúvezetőről szóló írásából (Hajnalodik, 1941. p. 18-20, 49-52.) tudhatjuk, hogy a borsodi és hevesi falvakban a katolikusok – a búcsújárás mellett – a szentek tiszteletére minden este éneklésre, imára gyűltek össze. Hétfő a szent angyalok és a többi mennyei szent napja volt, kedden Szent Antal valamint Szent Ferenc, Szent Anna, Szent Klára és

a szeráfok tiszteletére imádkoztak. A szerdai nap Szent Józsefé volt, csütörtökön az Oltáriszentséghez, majd később Szent Terézhez fohászkodtak, pénteken Jézus kínszenvedéséről emlékeztek meg, szombaton mécesst gyújtottak Szűz Mária szobra előtt, vasárnaponként pedig a Szentháromság olvasóját végezték

Az indiaiaknál a szigorú előírások határozzák meg, hogy mit csináljanak, és mit ne tegyenek a hét bizonyos napjain. Szerintük a hétfő nem szerencsés a borotválkozásra, a kedd a hajmosásra, a szombat az olaj vásárlására. E babonák legtöbbször, az egyes napokat uraló bolygókkal hozzák összefüggésbe.

India muszlimjai körében minden hónapban hét gonosz nap van, melyen semmilyen vállalkozásba, új kezdeményezésbe nem szabad belevágni. Babonás hiedelmeik szerint a hét egyes napjainak az utazás szempontjából volt különös jelentőségük. Így ha valaki szombaton tervezett utazást, az indulás előtt – hogy tervei megvalósuljanak – halat kellett ennie; vasárnap a bétellelél megfelelőbb volt e célra. Hasonló módon, hétfőn a tükörbe kellett néznie, hogy vagyona tegyen szert. Kedden koriandermagot kellett fogyasztani, szerdán pedig aludtetejet az indulás előtt. Csütörtökön cukrot javasoltak, hogy sok portékával térjen vissza; pénteken pedig rántott csirke került az asztalára, hogy sok gyöngyöt és tömérdek ékszert hozzon haza.

Sri Lankán a vasárnapi fürdés rontja, a hétfői javítja a fürdőző megjelenését, a keddi betegséget hoz, a szerdai gazdagságot, a csütörtöki veszekedéshez vezet, a pénteken fürdőző elveszíti gyermekét. A legmegfelelőbbnek a szombati fürdést tekintik, mert erről feltételezik, hogy örömet szerez. A látogatásokra pedig azt mondják, hogy a vasárnapok, keddek és a csütörtökök nem alkalmasak.

A germánoknál jó napnak számít a hétfő és a csütörtök, viszont rossz náluk a kedd és a péntek. Az angolok azt mondják, hogy az asszonyok számára a kedd és a péntek szerencsés nap, a döntések meghozatalára vagy a nagy feladatok elvégzésére; a férfiak esetében a hétfő és a csütörtök a legkedvezőbb. Az íreknél nem szerencsés szombatonként költözködni, megházasodni, jelentősebb vállalkozásokba fogni, vagy éjszakai útra indulni, nem jó vasárnap borotválkozni, mert fogfájást okoz, de ez megelőzhető, ha az ember egy tőkehal állkapcsát hordja magával. Az indiaiak körében, minden kedden megkezdett munka gyanús, ezért sohasem kezdenek új munkához keddi napon, nem indulnak útra sem, mert az is rossz jelentésű. Nálunk, Szatmárban kedden és pénteken nem ajánlatos vetni, mert nem lesz jó termés. Aki kedden fon, kisebesedik a keze; aki mosatlan edényeket hagy másnapra, azt szellemek látogatják meg.

A hét napjai közül kétségkívül a legszerencsétlenebbnek bélyegzett nap, a péntek. Kedvezőtlen voltát Jézus Krisztus keresztre feszítésének napjával hozzák kapcsolatba. Azóta ez a nap istenverte, sorsüldözött. A pénteki naphoz fűződő babonák szinte egytől-egyig rosszat jelentenek: a pénteken kezdett munkában nincs szerencse vagy köszönet; aki pénteken nevet, az vasárnap sírni fog; pénteken ágyneműt cserélni, rossz álmokat

hoz; a hajó, amely pénteken fut ki a vízre, balszerencsés lesz; pénteken nem szabad útnak indulni, mert balszerencsével jár; pénteken éhgyomorra tüsszenteni nagy veszedelem; aki péntekre betegszik meg, nem gyógyul fel többé; aki télen először pénteki napon fűt be, annak leég a háza; a pénteken sült kenyér sületlen lesz; ha az új év péntekkel kezdődik, az az év eredménytelen lesz; pénteken mosni nem szabad, mert ha valaki pénteken mosott ruhát hord, abba belevág a mennykő.

Szatmár megyében: a hétfői napot tartják alkalmasnak, a körömvágásra, mert ez esetben az embert elkerüli a fogfájás; ahol szombat este fonnak, ott valamennyi születő csirke görbe lábú lesz; ha a kotlót vasárnap a templomi mise után ültetik el, sok cifra kiscsirkéje lesz; a vasárnap beszédett orvosság pedig nem használ.

A babonások szerint, péntekenként a szajkók leszállnak a sátán házára, hogy elmeséljék az összes rossz dolgot, ami a hét során történt. Azok a szajkók, akik pénteken a háznál maradnak, megfigyelik, mit csinálnak az emberek.

HIACINT ■ Lásd: drágakövek

HIDEG ■ Lásd: fagyosság, időjárás-jóslás

HIDROMANTIA ■ Lásd: jóslás

HIÉNA ■ Lásd: állati afrodiziákumok

HÍMZÉS ■ Lásd: gyermekáldás

HINTASZÉK ■ Lásd: szellemek

HIÚZKŐ ■ Ez a mágikus drágakő, állítólag a hiúz megkövesedett vizelete. Plinius szerint a hiúz nemi szervéből kicsöpögve merevedik kővé a földön. Mivel egyrészt a hiúz tisztában van értékes kövével, másrészt pedig gyűlöli az embert, hogy az ne találhassa meg, elrejtí a homokba vizeletét.

A kő színe a vizelet színétől függően sárga, de többnyire sötét sárga. Ha ezt követ az ember megmossa vízben, akkor segítséget várhat tőle sárgasága meggyógyításában. A judaista mitológia első főpapja, a papok ősapja, a 123 évet megélt Áron hiúzkövet viselt a templomban, a keresztény hagyomány János apostola viszont, amikor látomásában drágaköveket látott, közöttük nem lelte fel a hiúzkövet.

A hiúzkő a kevésbé babonás elképzelés szerint, nem más, mint vulkáni eredetű üveg, az obszidián. Régebben olcsóbb ékszerekbe tettek hiúzkövet, noha féldrágakőként is

használják. Az indiánok fegyvereket, nyílhegyeket, szerszámokat, díszeket készítettek belőle, az ógörögök tükörként használták.

HÓ ■ Lásd: március

HÓD ■ Lásd: állatok

HOLD ■ A Hold-Nap mítoszokban a Hold megítélése általában kevésbé pozitív. Amíg a Nap a kirobbanó életerőt szimbolizálja, addig a Hold a gyöngédséget testesíti meg. A kínaiaknál a nőies jellegű, passzív, sötét Holdat a hideg jinnel hozzák összefüggésbe, a férfias, pozitív, világos, meleg Napot pedig a cselekvő jang erővel jelenítik meg. A gaboniaknál a Hold gonosz jellegű, és a számok közül a páratlan számokhoz tartozó.

A dhomeyi mitológiában Mavu a bölcsességet, örömet és az éjszakát megszemélyesítő Hold, Lisa pedig az erőt, munkát és nappalt megtestesítő Nap.

A szibériai sámánoknál a Hold jelképezi a világ sötét éjszakáit, a Nap pedig a világos nappalokat. Dél-Amerika északnyugati partjainál élő indiánok szemében a Hold a főisten, azért mert a Naphoz képest éjjel is tud világítani.

A busmanoknál a Hold és a Nap vetélytársak, más népeknél viszont együtt élnek, sőt vérrokonságban vannak egymással, az egyiptomi mitológiában Tefnut holdistennő a nővér, s a fivére Su, a Nap, akik úgy összetartoznak, mint a jobb és a bal szem. Olykor azonban a Holdat és a Napot házaspároként tüntetik fel, a baltiak képzetében a Hold udvarol a Napnak, majd összeházasodnak, de hasonló feltevés él a közép-amerikai, a szibériai és a kaukázusi emberek körében is. A perui indiánoknál Pacsakamak, a világmindenség tanítója, a teremtő Nap és a Hold fia.

A dél-amerikai őserdők lakói, a Holdat természetfölötti lénynek hiszik, akinek legfontosabb élelmiszerüket, a maniokát köszönhetik. A babilóniai Ur városában a holdisten tiszteletére lépcsőzetes tornyot emeltek. A muszlimok szentnek tartott mekkai Kába köve feltehetően egy fekete meteorit, de létezik olyan elképzelés is, miszerint valamikor Hubal holdisten temploma volt.

A Hold alakváltozásai az állandó születést és halált, a megújulást, és elmúlást jelképezik. Az ausztrál mítoszokban a Hold az első olyan ember vagy ősanya, aki képes újholdként újra meg újra új életre kelni. A balti és a szláv emberek körében a holdfogyatkozás oka, hogy egy kutya vagy farkas időnként meg akarja enni a Holdat. A román babonások úgy vélik, aki október első holdtöltésén próbál horgászni, nem halat fog, hanem vízbefúlt embert. Tepesi hiedelem szerint, az éjszakára kint hagyott tej könnyen megmérgezhető, ha teliholdkor rásüt a Hold a tejesedényre.

A Hold megjelenései a magyarok körében is sokféle babonát teremtettek, például körmöt vágni csak fogyó Holdnál szabad, ellenkező esetben nagyon gyorsan megnőnek.

Krumplit a fogyó Hold fényénél célszerű ültetni, mert ekkor a gumók nagyon megerősödnek. Egyéb haszonnövényt viszont holdtöltekor kell vetni vagy ültetni. Néhol azt tartották, hogy a takarítást, mosást is ilyenkor kell végezni; tilos volt viszont a meszelés.

A Holdnak a népgyógyászatban jelentős szerep jutott, számtalan praktika, ráolvasás kötődik a teli- és a fogyó Holdhoz. Például újholdkor: a nyírfából csapolt víz kizavarja a köveket a testből, és eltünteti a szeplőket; nem jó eret vágatni, mert erőtlen lesz tőle az ember. A holdfogyatkozás a köpölyözés, a fürdés, a köröm- és a hajvágás megfelelő ideje, és ilyenkor hatásos a gilisztás gyerekek fokhagymás tejet itatni. A gyógyítás kedvező időpontjainak kiválasztásában a Holdnaptárak adnak eligazítást.

Világszerte ismert, hogy a holdfázisok váltakozása összefügg a nők menstruációs ciklusával, egyben befolyásolhatja az ember egészségét és gyógyítását is. A Hold hatása kihat az érrendszerre, a vérkeringésre, vérnyomásra, idegrendszerre, lelkiállapatra, az ember hangulatára. Köztudott a Hold kapcsolata az ár-apály jelenséggel.

A holdfoltok kialakulásáról ugyancsak sokféle elmélet született. Az abháziai képzetek szerint a szelíd fényű, lomha, ügyetlen Hold azért menekül a perzselő Nap elől, mert attól tart, hogy a forró sugaraival megsebzí őt. A magyarok a holdfoltokról azt tartották, hogy egy pásztor alakját formázzák, egy másik elképzelés pedig tudni véli, hogy a holdfolton Szent Dávid látható, amint hegedül, és Szent Cecília, aki táncol. Sok nép képzetében a Holdon lévő foltok a Holdon élő "holdember"-t, vagy a "pletykás holdasszony"-t formázzák.

Az inkák, a maják, az indiaiak és a kínaiak a termékenység jelképező nyúllal hozták összefüggésbe a Holdat, ebbe az elképzelésbe illik bele a húsvéti nyúl is, amelyik az újjászülető természet ünnepének egyik emblématis állata. Ausztráliában a Napot az aligátorral, a Holdat a kenguruval jelképezik. A beavatási rítusokon a Holdat a vedlő kígyóhoz hasonlítják, utalva ezzel a halhatatlanságra, a mindig megújuló kígyóra és a Holdra.

A kínaiak hiedelmében a Hold szerencsésen összehozza a szerelmeseket. Egyik elbeszélésükben a Holdon lévő „Nagy Öreg” választja ki az egymáshoz illőket, akiket piros varázsfonállal köt egymáshoz. A Hold istennőjeként tisztelték a hős íjász, Yi feleségét, Change-t. A legenda szerint Yi megszerezte Xiwangmu istennőtől a halhatatlanság italát, felesége, Change azonban ellopta tőle, majd miután megitta ezt a varázsitalt és halhatatlanná vált, felszállt a Holdba, s örökre ottmaradt. A Holddal kapcsolatban felbukkan egy csodálatos nyúl alakja is. A legenda szerint a jáde nyúl a Holdon növe fahéjfa alatt él, és egy mozsárban törli a halhatatlanság elixírjét.

Az indiai szikhek szerint, ha egy újonnan férjzett asszony terhessége első néhány hetében meglátja az újholdat, születendő fia gyönyörű lesz, akár a Hold. Ám ha a

várandós kismama holdfogyatkozás idején, a negyedik holdnapon pillantja meg a fogyó Holdat, rossz hírt fog kapni.

A cornwalli angolok az hiszik, ha fogyó hold idején fiú születik, a következő gyermekük lány lesz, és fordítva. A növő hold idején születő gyermek esetén a következő gyermek azonos nemű lesz. Rövid életet él, és fiatalon fog meghalni az a gyerek, aki a régi és az újhold között időszakban látja meg a napvilágot.

Az időjárás megfigyelők úgy tartják, ha a Holdnak udvara van, néhány napig rossz idő várható. Ha újhold vagy holdtölte idején száraz, napos az idő, akkor csapadékosra fordul az időjárás, és újhold után még két napig ilyen marad. A néphiedelem azt mondja, hogy a telihold elfogyasztja a felhőket, és hideget hozhat.

Az asztrológiában a Hold a lélek, a tudatalatti és a képzelet bolygója, a numerológiában a Holddal szimbolizált kettes vibrálás intuíciót, hangulati labilitást, belső nyugtalanságot, élénk fantáziát áraszt.

A Hold jegyében született ember szerencsés napjai a vasárnap, a hétfő és a péntek. Színei a fehér, az ezüst, a krémszín és a zöld valamennyi árnyalata, viszont minden sötét színt, lilát, vöröset, feketét kerülnie kell. Szerencsés kövei a fehérgyöngy, a halványzöld smaragd, a jáde és a tejopál. Fémé az ezüst. Növénye a tölgy. Eleme a víz. Közérzetét kedvezően befolyásolja a vonószene. Étrendjében sűrűn szerepeljen saláta, káposzta, kelkáposzta, fehérrépa, lenmag, uborka, tök, dinnye.

A több száz éve íródott Csízio szerint az a gyerek, amelyik a Hold órájában születik "állhatatlan cselekedeteiben, másra nem hallgat, senkinek nem enged, (...) emberkorba ritkán jut, lassú, szerencséje van a világi dolgokban (...) homályos szemű, kancsal, beteges, a fejét lefüggeszti, ritkán vígad, igazmondó, kicsiny dolgokért hamar megharagszik, de hamar megbékül."

HOLDBÉLI NYÚL ■ Lásd: nyúl

HOLDFOGYATKOZÁS ■ Az embereket régóta foglalkoztatja az égitestek fogyatkozása, közülük is elsősorban a mindenki által megfigyelhető nap- és holdfogyatkozás. A világ különböző tájain a sajátos látványt nyújtó két főszereplőről, a Napról és a Holdról változatos elképzelések születtek, mítoszok terjedtek el, hol azt hitték róluk, hogy testvérek, hol azt, hogy házastársak, vagy csak udvarolnak egymásnak.

A szibériai népek hiedelmében a Hold fokozatos fogyását, vagy ahogy ők nevezik: a lassú haldoklását, nem más, mint a házastársa, a Nap okozza. A baltiak holdfogyatkozásra vonatkozó magyarázata szerint, a házasságkötésüket követő lakodalom után a Hold elhagyta a Napot. Hűtlenségét a villámisten úgy bosszulta meg, hogy kettévágta az égitestet. A Dél-Amerika észak-nyugati részén élő indiánok, akik a Holdat főistenként tisztelik, úgy gondolják, hogy a napfogyatkozáskor a Hold

győzedelmeskedik felette, amit minden alkalommal boldogan megünnepelnek. A holdfogyatkozásokat viszont szomorú eseményként fogják fel, és megsiratják. A japán Hokkaidón, a Szahalin-félszigeten valamint a Kuril-szigeteken élő ajnuk telihold idején ajándékokkal halmozzák el a Holdat, mert ilyenkor vidámnak, jókedvűnek tartják, amikor viszont fogyóban úgy vélik, hogy rosszkedvű és sír.

A régi korok embere – bár nem ismerte a fogyatkozások okait – gyakran képes volt előre jelezni azokat, és a jelenséget a legjobb tudása szerint próbálta értelmezni. A holdfogyatkozások folyamatos megfigyelései alapján a legkézenfekvőbb magyarázatuk az volt, hogy valamilyen lény elfogyasztja a holdat, valószínűleg ez lehet az eredete annak, hogy a kínaiaknál a fogyatkozás elnevezése „chih”, melynek evés, enni a jelentése. A szlávok képzetében farkasember harapdálja a holdat. Az abházok szerint, főistenük Ancva úgy rendelkezett, hogy a teliholdból falatozzon a hold boszorkány nővére, aki – engedelmeskedve a parancsnak – a kikerekedett holdból jó étvággal fogyaszt. A holdfogyatkozási teóriák között szerepel még a hold széttépése, kettészakítása, kutya vagy farkas által való megrágása. Egyes amerikai indián törzsek szerint óriási kutyák vadásznak rá, s amikor elkapják, széttépik, és a sebeiből kifolyó vér sötétvörösre festi a holdat. A peruiak, amikor a holdfogyatkozás elkezdődött, iszonyatos zajt csaptak hangszereikkel, kutyáikat megverték, hogy vonyítsanak, abban a reményben, hogy a hold, melyről feltételezték, hogy befolyással van állataikra, felfigyel rájuk, és meghallgatja a panaszait.

A legtöbb holdfogyatkozás sötétpiros színe, amit valaha a hold kifolyó vérének tartottak, szintén a holdból való evés mellett szólt. Ma már viszont tudjuk, hogy a fogyatkozáskor megfigyelhető színárnyalatokat a Föld légköre okozza, mely a napfény kék és zöld színű részét jórészt kiszűri. A maradék fényben a vérvörös vagy narancsos szín dominál, de a levegő szennyezettségétől és páratartalmától függően a hold karimája körül a sötétbarna és sárga árnyalatok is megjelenhetnek.

Egy a holdfogyatkozásról szóló szikh legenda elmeséli, hogy amikor a Hold nagy szükségben volt, kölcsönkért némi pénzt kamattal egy alacsony kaszthoz tartozó szolgáltól. A tartozását azonban nem tudta megadni. Közben a kamat megsokszorozódott, és oly mértékben növekedett, hogy a Hold számára lehetetlenné vált az összeg visszafizetése. Azóta valahányszor a kölcsönző megjelenik a pénzért, a Hold mindaddig elrejtje az arcát, amíg a férfiak és a nők a földön nem adnak bőséges adományt a szolgának, ezzel könnyítve a Hold anyagi nehézségein.

Noha a holdfogyatkozásról kialakított elgondolások sokfélék, az emberek körében mindig nagy egyetértés volt abban, hogy a holdfogyatkozás nagyon rossz előjel. Az ősi kaldeusok véleménye szerint a holdfogyatkozás a Hold haragjának a jele, amelyet hamarosan éhínség, járványok, vagy természeti csapások követnek. A babilóniaiak azt is megfigyelték, hogy a részleges holdfogyatkozás a hold melyik kvadránsában volt a

legerőteljesebb, és ebből arra következtettek, hogy a természeti csapások az országuk mely földrajzi területeit fogják a legjobban sújtani.

Az alkalmatlan időben kialakuló holdfogyatkozásról azt gondolták, hogy megváltoztathatja a történelem menetét, és így is történt számos esetben. Az egyik legrégebbi ilyen esetet a neves ókori történetíró, Thuküdidész (i.e. 460?-404?) írta le, a peloponnészoszi háborúról szóló elbeszélésében, amely az i.e. 5. században zajlott le. E háború második szakaszában az athéniak megtámadták, és blokád alá vonták a szicíliai Szirakuza városát. Két év ostrom után az athéniak készek voltak kivonni a csapataikat, azonban a visszavonulási parancs előtt, egy holdfogyatkozás volt, melyet az athéniak rossz ómennek tekintettek, és ezért – ahogyan azt a jövendőmondók előírták – a távozásukat elhalasztották háromszor kilenc nappal. Ez a késlekedés lehetővé tette a szirakuziaiak számára, hogy kitörjenek az ostromgyűrűből, és az összevont erőiket az athéniak ellen fordítva, szétverjék hadiflottájukat és seregüket. Athén súlyosan megrendült, a demokráciája megdőlt, és végső veresége tartós hanyatlást hozott a görög civilizáció ékkövére. Természetesen Athén bukásának számos egyéb oka is volt, az azonban vitathatatlan, hogy az i.e. 413-ban bekövetkezett holdfogyatkozás, és a hozzákapcsolódó katonai vereség a kulcstényezői voltak a történelmi fordulatnak

Egy nevezetes holdfogyatkozás volt 1504. február 29-én is. Ez a február Jamaica egy kis szigetén találta Kolumbusz Kristófot, az Újvilág híres felfedezőjét, ahol már hónapok óta rostokolt. Eleinte, miközben segítségre várt, a szigetlakók ellátták élelemmel és egyéb felszereléssel Kolumbuszt, azonban arrogáns és kiállhatatlan viselkedése oda vezetett, hogy egy idő után a bennszülöttek már nem voltak hajlandóak erre. Elkeseredésében, hogy éheznie kell, felütött egy tengerészeti almanachot, melyből megtudta, hogy éppen egy holdfogyatkozás áll küszöbön. Azonnal összehívta a sziget lakóit, és közölte velük, hogy az Isten megbünteti őket, ha őt és a tengerészeit nem látják el élelemmel. És isten büntető szándékának előjeleként, egyszer csak elkezdett a hold elsötétülni. Ekkor Kolumbusz eltűnt a kabinjában, mit sem törődve az őslakók hangos könyörgésével, hogy adja vissza nekik a holdat. Csak több mint egy óra elteltével jött elő ismét, amikor bejelentette, hogy az Isten kész visszavonni büntetését, ha megígérik, hogy a jövőben folyamatosan biztosítják a táplálékot ő és a legénysége számára. Az őslakók főnöke azonnal beleegyezett, és néhány percen belül – Kolumbusz erejét igazolva – a hold kezdett előjönni az árnyékból. Ettől kezdve mindennel ellátták őt és csapatát, egészen 1504 júniusáig, amikor sikerült elhagyniuk a szigetet.

A csillagászok holdfogyatkozásról kialakított tudományos véleménye leszögezi, hogy a földünkről szabad szemmel is jól látható fénytünemények (fogyatkozások) elsődleges szereplője a Hold, ennek az égi jelenségnek van, amikor okozója, és van amikor „elszenvedője”. Tudvalévő, hogy a Holdnak nincs saját fénye, azt a fényt tükrözi vissza, amit a Naptól kap. Miközben a Hold a Földet körülbelül 29 és fél nap alatt kerüli meg,

keringése során a Naphoz viszonyított helyzete folyamatosan változik, eközben a Hold különböző – újholdtól a teliholdig növő, a teliholdtól az újholdig fogyó – fázisokon megy keresztül, más-más arcát mutatva. Az újholdnak nevezett fázis valójában láthatatlan, mivel a Nap által megvilágított oldal ekkor a Földdel ellentétes irányban van. A többi fázis viszont jól látható és ismert, ugyanis a Hold minden hónapban végigmegy rajtuk. Teleholdkor, a Hold felkelte egybeesik a Nap lenyugvásával, az éjszaka végeztével pedig pont akkor nyugszik le, amikor a Nap felkel. Ennek oka az, hogy az égen a telihold a Nappal átellenesen látszik. A telihold különös fontosságú a holdfogyatkozások szempontjából is.

A Hold fogyatkozása csak teliholdkor következhet be, és csak akkor, ha a Hold áthalad a Föld árnyékának valamely részén. Hogy nincs minden teliholdnál holdfogyatkozás, annak tudható be, hogy a Hold Föld körüli pályája 5 fokkal elhajlik a Föld Nap körüli pályájához képest. Ami azt jelenti, hogy a Hold idejének nagy részét vagy a Föld keringési síkja alatt, vagy fölötte tölti, így a Föld árnyékkúpja alatt vagy felett halad el, vagyis nem lesz fogyatkozás. Évente átlagosan három alkalommal azonban a Hold keresztezi a Föld árnyékának valamely részét, ezáltal – nagyjából azonos arányban – valamilyen fogyatkozás (félárnyékos, részleges vagy teljes) mégis bekövetkezik. Tiszta időben a holdfogyatkozást a Föld éjszakai oldalán mindenki látja

A holdfogyatkozás álma azt jelzi, hogy az illető valamilyen eddig elrejtett tulajdonságára, titkolt hibájára hamarosan fény derül.

HOLDFOLTOK ■ Lásd: Hold

HOLLÓ ■ Mivel a hollót és a varjút a néphit sokszor összekeveri, a hollóra vonatkozó magállapítások sok esetben a varjúra is vonatkoznak.

A hollót szokás a halál madaraként emlegetni, hisz mint vészjóslón károgó, fekete tollú, dögöket felfaló madár kapcsolatban áll a holtak birodalmával, és a holtakat követelő véres csatákkal. A vikingek, hogy az ellenségeikben félelmet keltsenek, vitorláikra hollókat festettek. Bárhová repüljön, bárhol telepedjen le, a britek számára általában rosszat jelent, kivéve a babonás walesiek kéményeit, ahol jó szerencsét hoz a ház lakóira, és a londoni Tower, melynek jelképei e madarak. Úgy tartják ugyanis, hogy mindaddig, amíg hollók élnek a londoni Towerben, ellenséges hatalom nem képes elfoglalni Angliát. Tény, hogy a monarchia máig fennmaradt, és a kormány ma is tart néhány madarat a Tower udvarán, sőt ugyanitt temetőjük is van. A holló bántalmazását, elűzését sokan rossznéven veszik, egyesek szerint megölése Athur király szellemének megsértését jelenti, aki holló képében látogatja meg a világot.

Tekintve, hogy a holló nemcsak dögevő, hanem növényeket is fogyasztó madár, kompromisszumra képes lénynek tekintik, közvetítőnek tartják az élet és a halál között.

Nem költöző madárként közvetíti a nyár és a tél; a szárazság és a csapadékos idő; a víz és a szárazföld között. Egy mítosz szerint a holló egy fogoly madárral betörte az égboltot, így szerezték meg a világot a föld számára. Gyakran nevezik varázserejű boszorkánymadárnak, a világ számos országában úgy hiszik, hogy megsúgja a jövőt, előre látja a bekövetkező eseményeket. Az ókori babiloniak, a görögök és rómaiak jósmadárnak hitték, arra gondoltak, aki a holló szívéből elfogyaszt, jövőmondó képességgel fog rendelkezni. A mítoszokban, legendákban gyakran az istenek szeméi és fülei, Odin, a skandináv főisten vállain két holló pihen, akik elmondják számára a világ híreit. Sokszor megemlíti a Biblia is, holló volt az első madár, akit elküldött Noé a bárkájáról az özönvíz után, Salamon királyt hollófekete hajjal írja le az Énekek Éneke.

A mitológiában a holló vagy a varjú az éggel és a Nappal, valamint a földműveléssel, a háborúval és az alvilággal kapcsolatos isteneket kíséri. Kínában a Nap lelke a holló. A képeken, domborműveken a napkorongban egy háromlábú holló látható, amely a holdbéli nyúl párja. Egy legenda szerint egyszer tíz napholló szállt fel, és iszonyatos hőséget támasztva perzselték a földet. A mesteríjász, Yi kilencet lelőtt közülük, így megmentette az embereket, és csak egyetlen holló maradt a Napban, amelynek három lába van. Japánban a holló az istenek hírnöke és kísérője. Görögországban csak rossz hírt hoz; Indiában halálmadár; Olaszországban szerencsét hoz; az irokézoknál ő adja a gabonát.

A román néphitben a holló szívesen látott madár, nagy szerencsét jelent, ha valakinek a házára fészkel. A ház körül köröző holló is szerencsés ómen, mert azt jelenti, hogy a házat jó akaratú szellem vette védelmébe. Ha holló csőrrel kopogtat a ház falán, oda többé nem látogatnak el a rosszhírű szellemek. Aki hollótollat hord talizmánként, annak szerencséje lesz, viszont aki hollókaromból készültet visel, annak rossz ómen, mert ez utóbbi elkészítéséhez egy hollót kell meggyilkolni.

A madár megölésével elköltözik a házból a jó szellem, és hamarosan végzetes baj történik a házban lakókkal.

Több indián törzs számára a holló káromlása ézengés, a szeme villámlás. A Nap felé repülő holló jó időt jelez. Az alaszakai tlingiteknek megkülönböztetnek egy pusztító és egy teremtő hollót. Apollón a hollótól tudta meg, hogy kedvenc nimfája megcsalja, és egy holló jövendölte meg Cicero halálát. A népgyógyászok azt mondják, hollót látni egy beteg ember közelében azt jelzi, hogy az illető nem fog felgyógyulni.

A holló rendkívül ravasz, ügyes, ármánykodó, tolvaj madár, egyben híres pletykaterjesztő, remekül utánozza az emberi beszédet, és meglehetősen hosszú életű, feltehetően ezeknek az adottságoknak köszönhetően jellemzik bölcs madárként. Egy szólásmondás is utal erre: gyanakszik, mint a holló. Az Egyesült Államokban többféleképpen minősítik, egyaránt nevezik ravasz, csalafinta, kópé, tréfacsináló, falánk és parázna madárnak.

Észak-Amerikában a hollót a legcsibészebb tolvajnak tartják. A feketeláb indiánok mondája szerint egyszer a holló ellopta az összes bölényt, antilopot, szarvast, jávorszarvast és nyulat, mire az emberek közt éhínség tört ki. Az öreg teremő kutya képében, a törzsfőnök fiának segítségével megtalálta a hollót egy barlangban, ahonnan kiszabadították az állatokat. A holló erre megjelent, és visszaterelte őket. A teremő éktelen haragra gerjedt és büntetésként a hollót a tűz fölé, egy karóhoz kötözte. Feltehetően, ekkor, az isteni büntetés következtében füstlőddött meg a holló, és lett fekete tollazata.

A népi beszédben: ritka, mint a fehér holló; nem fél a holló akasztott embertől; fekete hollónak fekete a fia; holló a hollónak nem vájja ki a szemét.

HOMLOK ■ A fiziognómia szerint: a széles, előreálló homlok: széles látókörű, előítéletmentes, megfontolt, komoly és igazságos embert jelöl, aki jó koncentrációképeséssel, rendszerint erős testalkattal és nagy akaraterővel rendelkezik.

Az alacsony homlok: összeférhetetlen, veszekedős, primitív embert jelez. A magas, kerekded homlok: férfinál nagy észet feltételez, nőnél szapora gyerekáldást; a gömbölyű homlok: férfinál nyelvtelhetségre, nőnél intelligenciára utal.

A kicsi, előreálló homlok: elfogulatlan, tevékeny, jóindulatú és jószívű ember. A négyszögletes, széles homlok: pontos, elővigyázatos, gyanakvó ember, aki jó dolgozó ugyan, de nem szeret kooperálni, vagyis nem szívesen dolgozik másokkal.

A keskeny homlok: nőnél hiú természet, férfinál, korlátoltság. A keskeny homlok, mélyen lenövő hajjal: hanyag, megbízhatatlan ember, előbb-utóbb bűnözővé válik. A keskeny homlok, széles arccal és kis szájjal: élvhajhász, beképzelt, szélhámos, erőszakos, felforgató és arrogáns személy.

A hosszúkás, kónikus homlok: erőszakos ember, kiváló vadász, esetleg bérgyilkos. A hosszúkás homlok, behorpadt arcnál: primitív ember, gyenge az állóképessége.

A Csízióban a homlokról az olvasható, hogy a keskeny homlok nehezen tanuló, értetlen és nagyévtvágyú személyt reprezentál, a széles homlok, rövid elmét; a gömbölyű homlok haragos embert; az alacsony leereszkedő homlok tiszta életű, szemérmes; a négyszögletes és közép magas homlok jóságot és nagy bölcsességet jelez.

HOMLOKRA FESTETT JELEK ■ Lásd: bindi

HOMLOKRÁNCOK ■ A fiziognómia szerint a függőleges ráncok jó koncentrációképeségről tanúskodnak, már egyetlen, a két szemöldök között lefelé ívelő vonal is erre utal. Az ilyen ember, óvatos természete révén, megfelelő önkontrollal rendelkezik. A szorgalmas, tudománnyal foglalkozóknak, a koncentrált gondolkodás következtében, két szemöldökük között idővel több apró lefelé futó ránc jelenik meg. A

szemöldök közt egyre mélyülő merőleges ráncok szőrszálhasogatási hajlamot, nagyfokú aprólékosságot és szigorú becsületességet jeleznek.

A szemöldök közti apró ráncok tulajdonosának megbízhatóságát, lelkiismeretességét bizonyítják. A homlokon keresztirányú, hosszan futó, vízszintes ráncokat hoz létre a túlzott aggodalmaskodás, a tartós szorongás. Ezek a ráncok kiegyensúlyozatlan, de jóindulatú emberre utalnak. Ezzel szemben a ránc nélküli homlok bizonyos kiegyensúlyozottságot jelképez.

Egy másik elmélet szerint, akinek nincsenek vonalak a homlokán, nem tesz mély benyomást környezetére, ráadásul türelmetlen ember; a homlokon két vízszintes vonal: fanatikus, rendszerető; három vonal: tapintatlanul kíváncsi; négy vonal: aggodalmaskodó, zavart gondolkodású ember. Ha valakinek sok, rövid, szakadt vonal van a homlokán: végtelen nyugtalanságot, feszültséget szimbolizál. Ha a vonalak rövidek, hullámosok: tulajdonosa fizikailag gyenge ember; ha a vonalak megtörtek, lefelé hajlanak és egyenlőtlenek, betegséget és veszekedést jelentenek; ha a vonalak azonos vastagságúak, finoman kirajzoltak, értelmes, egészséges embert jeleznek.

A fiziognómia egyik ága a homloktan, vagyis a metoposzkópia abból indul ki, hogy az ember jellemét és sorsát a homlokára vésett vonalakból meg lehet ítélni. Az asztrológia azt mondja, hogy a csillagok hatással vannak a test különböző részeire, legfőképpen a homlokra, amely a testrészek közül a legközelebb van az éghez. A homlokon lévő hét fő vízszintes vonalnak megfelelő bolygók sorrendje: legfelül a Szaturnusz, ezután a Jupiter, a Mars, a Nap, a Vénusz, a Merkúr és a Hold.

Például a Jupiter zónájába tartozó két vonal közötti részben, a bolygónak tulajdonságai érvényesülnek: nemes jellem, igazságszeretet, büszkeség, nagylelkűség stb. Ha a vonal átmegy egyik részből a másikba, azt jelenti, hogy a két bolygó együttállása miatt tulajdonságaik hatással vannak egymásra.

Cardano szerint az, akinek három párhuzamos vonal van a homloka felső részén, békés, nyugodt ember, a szerencséje azonban változó, és ki van téve annak, hogy megsebesülhet a fején. Amikor a három vízszintes vonal a homlok alján található, az illető lobbanékony, szangvinikus ember, gyilkos ösztönökkel.

HOMOSZEXUALITÁS ■ Lásd: szexualitás

HÓNAPOK ■ Lásd: január, február, március, április, május, június, július, augusztus, szeptember, október, november, december

HÓNAPOK NAPJAI ■ Összhangban az ókori asztrológusok megállapításaival és intelmeivel, valamint a történelem vagy a vallási mitológia egyes eseményeihez kapcsolódóan a hét napjainak kedvező és kedvezőtlen napokra történő megosztása a

hónapok napjai között is fellelhető.

A szerencsés és szerencsétlen napok először a kaldeus mágusok tanításában jelentek meg, és a történelemből ismeretes, hogy az ősi Babilónia lakóinak mindennapi életet hasonló szabályok befolyásolták, évezredekkel Krisztus születése előtt. Az ókori Ninive királyi palotájából származó régészeti leletekben, találtak utalást a szerencsétlen hónapok létezésére. Az ókori Mezopotámiában bizonyos napokat, melyeket az ősi Egyiptom asztrológusai balszerencsésnek tartottak, egyiptomi napoknak neveztek. Az egyiptomiak a napok többségét szerencsésnek tekintették, és a szerencsének vagy balszerencsének különböző fokozatait ismerték.

A fontosabb tevékenységek, a létfenntartáshoz szükséges munkák helyes időpontjának megválasztását segítő legkorábbi írásos útmutatást az i.e. 8. században élő görög költő, Hésziodosz készítette. Szerinte ugyanis nem csak az számított lényegesnek, hogy milyen veszélyeket rejt nem ismerni a kiszámíthatatlan istenek szeszélyeit, hanem az is életveszélyes volt, ha a szántóvető nem tudta, mikor helyes elvetni a gabonát, vagy mikor és hogyan lehet eredményesen íjat-nyilat fordítani a vadak ellen.

A Munkák és napok c. verseskötetében, amely tulajdonképpen egy versmértékes almanach, a hónap szerencsés napjait megkülönbözteti a többitől, és ennek figyelembe vételével tanácsokat ad a parasztnak a különböző mezőgazdasági munkák elvégzésének megfelelő időpontjára. Művéből megtudható például, hogy a hónap tizenegyedik napja kiváló a gabona betakarítására, a tizenkettedik pedig a birkanyírásra. A tizenharmadik napon viszont nem javasolja a vetést, ez a nap a palántázásra kedvező. A hónapok ötödik napja különösen balszerencsés, míg a harmincadik az összes közül a legkedvezőbb.

Az asztrológusok határozták meg az orvosok számára, hogy mely napokon veszélyes az érvágásos gyógykezelés. Ezt a fajta gyógymódot különösen április első hétfőjén, melyen a testvérgyilkos Káin született, augusztus első hétfőjén, Szodoma és Gomorra városok elpusztításának napján, valamint december utolsó hétfőjén, Júdás születésnapján volt ellenjavallott.

Az ókori Britannia lakói ugyancsak szerencsés és balszerencsés napokra osztották a hónapokat, és a hold állásától függően számos kedvező vagy kedvezőtlen eseményeket jövendöltek. A hónap tizenkettedik napját alkalmasnak tartották a vetésre, a házasságra, utazásra és az érvágásra, azonban a tizenharmadik nap meglehetősen rossz hírű volt, mivel ez gonosz nap lévén, semmit sem szabadott tenni. A tizenegyedik nap minden célra megfelelt, kiváló volt rabszolga vásárlására, házasságra és a gyermek beiskolázására; míg a tizenhatodik – a rablás kivételével – semmire sem volt jó. A huszonkettediket napszámos vagy mezőgazdasági idénymunkás felvételére, rabszolga vásárlására javasolták, és azt gondolták, hogy az e napon születő gyermek felnőttként érteni fog a gyógyításhoz. A huszonötödik a vadászat napja volt, az ekkor született

leányok a hiedelem szerint kapzsi természetűvé váltak, és felnőve a gyapjúkártoló szakmát választották.

HORGÁSZOK ■ A horgászok szerint az első halat, melyet kifogtak, vissza kell dobni, ezután a horgászás egész nap szerencsés lesz, ellenkező esetben, a fordítottja igaz. Aki megszámlálja a megfogott halakat, aznap nem fog többet. A Tobagó-i halászok és horgászok úgy vélik, hogy a holdtöltét követő harmadik napra eső péntek reggel a legjobb idő a szerencsés halfogásra, mert a halak a holdjárásnak megfelelően "harapnak".

A babonás horgászok úgy tartják, hogy a balszerencse elkerülése végett sohasem szabad átlépni a földön lévő csónakot, még rosszabb előjel, ha a csónak alján ráadásul egy horgászbot hever. A hiedelem abból táplálkozik, hogy a földön heverő horgászbotra könnyen ráléphet valaki, és ha eltört, azzal már aligha lehet halakat fogni.

Egy másik intelem szerint csak akkor szabad beszállni egy halászbárába, vagy keresztülmenni rajta, ha a hajó kapitánya hívta az embert. Ez a szokás a régi időkben alakult ki, amikor a nem túl okos embereket olyan helyekre vitték, ahol kevés halat lehetett fogni.

HŐS ■ A hőseket, más néven héroszokat, a különböző népek mitológiái, mítoszai, meséi, történetei legtöbbször egy istenség vagy egy nemesember leszármazottjaként tüntetik fel. Ilyennek ábrázolták Heraklést, a dicső ősoktól származó bátor harcost. A rendkívüli tettekre képes szépséges daliák közül például a görög Akhilleusz és az ír Cú Chulainn félig isteni származásúak. Mások, mint az orosz Ilja Muromec és az angolszász Beowulf csak érettebb férfiként válnak hőssé. Ugyanakkor a kínai hősök a társadalom középosztályából kerülnek ki, de nem ritkán egészen szegény család gyermekei. Sokan közülük katonaként, hadvezérként válnak hőssé. A hősök óriási erővel és emberfeletti képességekkel rendelkeznek, társaiktól jóval bátrabbak, lehetőségeiknek se szeri, se száma. Vitézségük csatákban, háborúban mutatkozik meg, olykor részt vesznek veszélyes kalandokban is, társaikkal nagylelkűek, ellenfeleiknek viszont nem bocsátanak meg.

A hősök azonban nemcsak a kardforgatásban ügyesek, járatosak számos mesterségben, tudnak például házat építeni, hajózni. Olykor ravasznak, eszesnek tüntetik fel őket, máskor pont az ellenkezőjeként, jóhiszemű balgának, néha vakmerők, konokok, szinte keresik a veszélyt, gondolkodás nélkül felveszik a harcot akár egy nagy létszámú csapattal is. Olykor keserű vég vár rájuk, a görög Akhilleuszt Trója falainál ölik meg, Héraklést, kínhalállal múl ki, elégeti magát, Thészeusz gonosztevő kezétől veszti életét, Aszklépioszt Zeusz főisten villáma sújtja halálra.

A hősök némelyike gyerekesen egyszerű és ártatlan, szeretnek ajándékot és dicséretet kapni. Héraklésznek hívei áldozati ajándékokat vittek, Aszklépiosznak szentélyt építettek, és ahol eltűnésének helyét sejtették, jóshely működik. A görög perzsa háború után Thészeusz holttestét Athénba vitték.

HUNYOR ■ Lásd: fűszerek

HÚSVÉT ■ A húsvét az egyetemes kereszténység egyik legnagyobb ünnepe, melyen Krisztus feltámadásáról emlékeznek meg. A keresztények kezdetben a húsvétot a zsidó peszach ünnephez igazították. A középkorban például a franciák húsvét szombatját vagy a nagypénteket tekintették az év első napjának. A niceai zsinat (325.) döntése óta a húsvét a tavaszi napéjegyenlőség utáni holdtöltét követő vasárnap, mindig más naptári időpontra eső ünnepe, azonban az ünnep napjának ez a fajta meghatározása csak a 8. századtól vált általánossá. Innentől kezdve viszont a világon mindenütt ugyanazon a napon ünneplik a Megváltó feltámadását.

Noha a húsvét csak egyetlen vasárnap, ám megelőzi az ünnepre való felkészülés ideje, a nagyböjt negyven napja, valamint a nagyhét: a virágvasárnap, nagycsütörtök, nagypéntek, és nagyszombat. A feltámadás napját követő ötven nap, az ún. „húsvéti idő”, egészen pünkösdig tart.

A húsvét előtti nagyhét a virágvasárnapkal kezdődik, mely egyúttal a negyvennapos böjt utolsó hete is. Virágvasárnap ünnepén a keresztény egyház Jézus jeruzsálemi bevonulására emlékezik. A számárháton Jeruzsálembé érkező prófétát lelkes, éljenző tömeg fogadta, pálmaágakat lobogtatva üdvözölték, jelezve, hogy számukra elérkezett a reménység és győzelem ideje. Elsőként Konstantinápolyban tartottak pálmavasárnapot, majd ezt követően Rómában is divatba jött ez a szertartás. Ahol nem volt honos a pálma, ott a pálmaágakat virágokkal helyettesítették, így lett ezekben az országokban a pálmavasárnapból virágvasárnap.

Virágvasárnapon a pálmaágak helyett fűzfa- vagy más fák barka-virágos ágát szentelik meg. Ezen a napon tilos dolgozni, és mulatozni, viszont lehet, sőt szokássá vált virágmagokat ültetni, mert azt mondják, hogy a virágvasárnap ültetett virágok illatosabbak lesznek. A megszentelt barkához ugyancsak számos hiedelem fűződik. A görög katolikusok az ereszcurgásba dugják, hogy megvédje őket a villámlás ellen, mások a házban tartanak barkát a villámcsapás elhárítására. A megszentelt barka gyógyhatással rendelkezik, egy szemet lenyelve belőle a templomból jövet, megvéd a gyomorbántalmaktól és a torokfájástól.

A néphit úgy tartja, egész évben szerencsés lesz, aki húsvétkor új ruhát visel, és tartózkodik a méz fogyasztásától. Ha húsvét első napján az ember hideg vízben fürdik, egészséges és friss lesz az év hátralévő részében.

A húsvéti hagyomány számtalan formája alakult ki, az egyik közülük a színesre festett tojások ajándékozásának szokása, mellyel a feltámadást, az élet megújulását jelképezik, de kapcsolatba hozzák a tojásokat a négy elemmel (tojáshéj-föld, hártya-levegő, fehérje-víz, sárgája-tűz) és a világ teremtésével is. Hagyományosan a gyerekek – a Krisztus vérét szimbolizáló – piros színűre festett kemény tojást kaptak. A húsvéti bárány, Isten báránya, vagyis maga Krisztus. Az ételszentelés a 10. század óta vált szokássá. Az ünnepi ételek maradékainak a néphiedelem varázserőt tulajdonított. A megszentelt húsvéti sonka csontját a gyümölcsfákra akasztották, hogy bőséges gyümölcs teremjen. A kalács morzsáit pedig a tyúkoknak adták, hogy sok tojást tojjanak. A Székelyföldön a húsvéti étel morzsáját is megőrizték, s nyáron a verebek kártevése ellen kereszt alakjában meghintették vele a gabonaföldeket, miközben ezt mondták: „távozzatok innen kártékony madarak”. Az Ipoly mentén egy-egy szentelt tojást ketten ettek meg, hogy ha eltévednek, jusson eszükbe, kivel ették a húsvéti tojást. Világszerte elterjedt szokás a húsvéti locsolkodás, nálunk a napja húsvét hétfő. Régen faluhelyen a fiúk, legények kútból húzott, vagy patakból mert vödör vízzel öntötték nyakon a lányokat, hogy el ne száradjanak, manapság illatos kölnivel locsolkodnak. Locsolás előtt a fiúk húsvéti rigmus kíséretében kérnek engedélyt e művelethez, amit a lányok festett, piros, vagy szépen díszített hímes tojással, csokoládé nyuszival, finom süteménnyel, pohár borral vagy némi pénzzel köszönnék meg. A Dunántúlon locsolás helyett fűzfaággal vesszőzik meg a lányokat. Mind a locsolás, mind a vesszőzés pogány eredetű termékenységi rítus, párosulva a víz tisztító erejével.

A keresztény hívők a Húsvétot a feltámadással, a locsolkodást pedig a kereszteléssel hozták összefüggésbe. A néphit szerint, Krisztus feltámadását ujjongva ünneplő asszonyokat, vízzel locsolták le a sírt őrző katonák, hogy lehűtsék őket. Egy 1545 áprilisából fennmaradt írás a lányok húsvéti fürösztéséről tesz említést. Két évszázaddal később e szokás már vödörből öntött vízre mérséklődött, s mára meglehetősen megszélidült.

Először a perzsák használtak színezett tojásokat a tavasz megünneplésére kb. i.e. 3000 évvel. Az ősi árja hiedelem szerint az egymásnak ajándékozott piros és arany színű tojások a Nap ébredését, a természet újjászületését jelképezték. A keresztények közül a macedónok voltak az elsők (a 13. században), akik festett tojásokkal ünnepelték a húsvétot. A tojásfestés szokását a Közel-Keletről visszatérő kereszties lovagok terjesztették el, Európában ezután vált a Húsvét és egyes nyári ünnepek „kellékévé”.

A nyúl és a húsvét ünnepeinek összekapcsolására először a protestáns Európában, a 17. században került sor, de csak a 19. századra vált általánossá. A nyúl – a tojáshoz hasonlóan – a növekedést és a termékenységet szimbolizálja. A keresztény világban ma már elterjedt szokás azt mondani a gyerekeknek, hogy a nyúl hozza a húsvéti tojást. Egyiptomban például a mezei nyúl, Észak-Amerikában az üregi nyúl, nálunk a házi nyúl,

de vannak helyek, ahol más állat – a svájciaknál a kakukk, Westfáliában pedig a róka – tojja, festi ki és rejti el a tojásokat.

A nyúl és a tojás társításának a régmúltba nyúlik a története. Az egyik vízözönnel kapcsolatos legenda szerint a nyúl mentette meg az állatokat, amikor Noé bárkája léket kapott. Amikor eljött az özönvíz, az állatok Noé bárkájában leltek menedékre, amelyet az ősanya egy tojás héjából készített. Eleinte minden rendben ment, azonban egy idő után a tojáshéj léket kapott, és Noé attól félt, hogy a bárka el fog süllyedni. Hirtelen egy ötlete támadt, a nyílást betömte a nyúl farkával, és ezáltal minden állat megmenekült.

A nyúl és a húsvéti tojás közötti kapcsolat legfeljebb néhány száz évre tekinthet vissza, először a falun élő német gyerekeknek mondták, hogy a nyúl tojja a húsvéti tojásokat. A mesének van némi alapja, ugyanis a bíbicként ismert madár a mezei nyúl vackához hasonló fészket épít a földön. Ha valamilyen okból a nyúl elhagyja a vackát, előfordulhat, hogy azt a bíbic veszi birtokba, és oda rakja le a tojásait.

A húsvéti tojásnak nemcsak vallási jelentősége van, a színes tojások egymásnak ajándékozása a fiatalok körében az évszázadok során a szeretet és a szerelem jelképévé vált.

A korábbi Csehszlovákia és Magyarország területén helyenként még ma is élő hagyomány, hogy a fiatal lányok – a szeretetük és rajongásuk jelképeként – a szerelmüknek díszes tojást festenek. Azt mondják, hogy a kapott tojások száma a népszerűség fokmérője. Egyes lányok, hogy növeljék a férjhezmenetelük esélyét, a kiválasztottjuknak olykor több tojást is ajándékoznak. A szokás szerint ugyanis az ifjak a húsvétkor kapott tojásokat elteszik, majd egy bizony idő elteltével, megnézik, hogy melyik maradt a legszínesebb, melyik tojás díszítése állta ki a legjobban az idő próbáját. A színezés megmaradása a szerelem tartósságát jelzi, ezért azt a lányt választják, akitől az eredeti csillogását legjobban megőrző tojást kapták. Ha valakinek történetesen Araucana tyúkjá van, amellet, hogy nincs gondja a tojásfestéssel, mivel ez a tyúk kék, zöld vagy rózsaszínű tojásokat tojik, a házassági esélyei is javulnak, ugyanis ennek, a Chile északi őshonos, tyúkfajtának a tojásai tartósan megőrzik színezésüket.

A tojások ajándékozása azonban nem mindig hordoz pozitív üzenetet. Tirolban például, ha egy fiú egyszerre két tojást kap a kiválasztottjától, az azt jelenti, hogy főlegesen fecsérelte érzelmeit a leányra, ugyanis a szíve másért dobog. Ilyenkor a legjobb, ha a tojásokat a földön összetöri, mely nemcsak a szívet tépő fájdalmat szimbolizálja, hanem az érzelmi kötelékek elszakítását is, így ezt követően mindketten szabadon létesíthetnek új kapcsolatot.

HÜLLŐK ■ Lásd: állati afrodiziákumok

HÜVELYKUJJ ■ A kéz ujjai közül a hüvelykujj a személyiség legfontosabb jelképe. Az ember Énjét, Egoját jelképezi, tulajdonosának egyéniségét tükrözi. Az élethez szükséges akaraterőt, vállalkozó kedvet, logikát szimbolizálja. Az ujjakkal arányos hosszú hüvelykujj jó szellemi képességet jelöl. Minél hosszabb és arányosabb a hüvelykujj, annál magasabb fokú intelligenciára utal.

A hüvelykujj hosszát úgy lehet megállapítani, ha az összezárt ujjú kezünkhöz szorítjuk a hüvelykünket. Az a hüvelykujj, amelyik eléri a mutatóujj tőpercének a tetejét, nagyon hosszú; ha a közepéig ér, átlagos; ha az alsó perc aljáig ér, az esetben rövid.

A kishüvelykűek befolyásolhatók, határozatlanok; a nagy hüvelykujjúak agilisak, a hosszú hüvelykujjak aktivitást mutatnak. Az ujjpercek egymáshoz viszonyított arányából arra lehet következtetni, hogy kéz tulajdonosa mennyire képes megvalósítani, végrehajtani terveit. A flexibilis hüvelykujj mindkét perce nagyon hajlékony, ami túlzottan rugalmas természetre utal. Ezek, bár kellemes, társaságot kedvelő emberek, azonban nem korrektek, nem lehet rájuk számítani. A merev hüvelykujjúak gyakorlatiasak. Ígéreteiket betartják. Konzervatív emberek.

A karaktertípus megállapításának biztos módszere a kéz hirtelen ökölbe zárása: ha hüvelykujj ráhajlik a többi ujjra, az illető magabiztos; ha viszont „elbújik” az ökölben, akaratgyenge emberrel állunk szemben.

A hüvelykujj akaraterőt szimbolizáló voltát jól példázza a csecsemő ujjá. Amikor megszületik a kisgyerek, még nincs akarata, állandóan alszik, ezalatt hüvelykujját a kezébe rejtve jelzi, hogy az akarata alszik még. Később, amikor már kevesebbet alszik, kifejezést adva szándékának, a hüvelykujja előbújik rejtekéből, mintegy jelképezve akaratereje megjelenését.

A kínai hagyományos orvoslásban a hüvelykujj az örökletes alkattal és az energiakészlettel van kapcsolatban. Általában a hosszú és erős hüvelykujjúak egészségesebbek, mint azok, akiknek a hüvelykujja vékony és gyenge. Az idióták hüvelykujja mindig satnya és formátlan.

A hüvelykujjhoz számtalan babonás hiedelem tapad; az egyik szerint, aki úgy kulcsolja össze kezeit, hogy a bal kezének a hüvelykujját a jobb fölé teszi, nappal született, akinél viszont a jobb hüvelykujj kerül a bal fölé, éjszaka jött a világra.

Házassági tanácsnak is beillő javaslat az, miszerint sohasem szabad olyan lányban megbízni, aki a tenyerébe dugja a hüvelykujját, mert az ilyen nőszemélyt nehéz kiismerni. Ugyancsak társas kapcsolatra utaló jel, ha az összekulcsolt kézen, a jobb kéz hüvelykujja marad fölül, akkor a házasságban az illető fog uralkodni, ha a bal kéz hüvelykujja kerül felülre, akkor a leendő élettárs fogja irányítani a családot.

A babonások úgy tartják, hogy aki mellett halottas kocsi megy el, a bajok elkerülése érdekében, jobban teszi, ha elrejtje a hüvelykujját. A tibetiek felemelt hüvelykujjukkal fejezik ki azt, ha valamit jónak tartanak, vagy valakit szeretnek.

Rossz ómennek bizonyul, ha valaki a hüvelykujjával mindig csak egy irányba malmozik, ez nehéz életre figyelmeztet. A legrosszabb jelentése a hüvelykujj megégetésének van, a babonások erről azt hiszik, hogy meghal egy gyerek.

ÍBISZ ■ Az íbisz az ókori egyiptomiak szakrális madara, a kócsaghoz hasonlóan, a hajnalt, a reggelt ábrázolja, mivel a vízben állva elsőként köszönti a Napot. Az íbisz az egyiptomi mitológia bölcsesség istenének, Thotnak volt szent állata, akit általában íbiszfejű emberként jelenítettek meg. Az íbisz megjelenését az életet adó, áradó Nílussal hozták összefüggésbe. A régi egyiptomiak annyira tisztelték, hogy tetemét bebalzsamozták. Ez a mintegy 75 cm magasra növekvő, fekete-fehér szárnyú, sötét farktollazatú madár, melynek csupasz feje és nyaka jellemzően fekete színű, Dél-Arábiában, valamint Afrika Szaharától délre eső részén ma is megtalálható.

Mint állatövi madár, a Vízöntő jegyét uralja. A keresztényeknél rossz a megítélése, mert a testi vágygal, a tisztátalansággal, a lustasággal azonosítják.

IDŐJÁRÁS-JÓSLÁS ■ Az időjárásjóslás – különösen a hosszabb időtávra szóló – főleg a téli időszakban elterjedt, és elsősorban nevezetes napokhoz, naptári ünnepekhez kötődik, mint például a hagymakalendárium, de az is gyakori, amikor egy-egy konkrét nap vagy időszak időjárásából következtetnek más napok vagy időszakok időjárására.

Ez utóbbira példa a Luca-kalendárium, a következő esztendő időjárásának megjóslása a Luca napját követő időszak alapján. Ennek során Luca napjától karácsonyig minden nap feljegyezik, hogy milyen idő volt, mert e tizenkét nap időjárásának fog megfelelni a következő év tizenkét hónapjának időjárása.

Emellett bizonyos természeti jelenségek megfigyelése, valamint az állatok viselkedésének értelmezése is jól használható az időjárás előrejelzésére.

Az ég dörgésénél fontos szempont, hogy melyik irányból dördül meg először, mert abban az évben onnan fog jönni a legtöbb eső. Fontos a mennydörgés ideje is, a januári például sok szelet hoz; a Szent György napja előtti égzengést pedig havazás követi. Ha a telihold homályosan látszik, csapadékos idő várható, ha viszont vöröses, vagy a csillagok vibrálnak, és közelebbieknek látszódnak, hamarosan szél kerekedik.

Számos megfigyelés az évszakok, vagy bizonyos időjárási peridusok hosszára enged következtetni. Így például, ha Vízkeresztkor a kerékvágásban megindul a víz, nem lesz hosszú a tél; ameddig Pál-fordulásakor besüt a nap a pajtába, addig fog a hó beverni még József napján is; ha Gyertyaszentelő napján süt a nap, akkor még kemény tél várható; ha Mátyás fagyot talál, elviszi, de ha nem lel, akkor meghozza; ha Gergely megrázza a szakállát, még áprilisban is lesz hó. Ahány nappal Szent György napja előtt jönnek ki a békák és a kígyók, annyi napig lesz még hideg; ha a fagyosszentek napjai hidegek, hosszú ősz várható; ha Medárd napján esik, negyven napig esni fog; ha Katalin kopog, karácsony locsog, vagy fordítva. Minél nagyobbat túr a vakond ősszel, annál hidegebb lesz télen; ha a fecskék későn jönnek, akkor még hideget éreznek. Ha ősszel

sok a gomba, temérdek hó várható; ha a falevél ősszel gyorsan lehull, azt jelzi, hogy korán jön a tél.

Ha a napkeltekor a felhők vöröses fényben látszódnak, vagy sok sötét felhő van az égen, esni fog. Ha esős időben az ég színe tengerzöld, hamarosan zuhogni kezd az eső, ha viszont mélykék, zápor vagy zivatar várható. Ha a nap sötét felhőkben tér nyugovóra, másnap esni fog; ha télen napkeltekor vörös az ég, folyamatosan csapadék várható; ha nyáron szúrósan süt a nap, esősre fordul az idő. Ha a Holdnak udvara van, a derült időt csapadékos idő követi. Esőre lehet következtetni: a reggeli szivárványból; a hajnali ködből; a májusi délnyugatról fújó szélből; a téli kék égbolt fodros, bolyhos felhőiből; a különböző szintű felhők ellentétes irányú mozgásából; és a szélcsendes időben rezgő falevelekből. Ha süt a nap, miközben esik az eső, azt mondják, veri az ördög a feleségét.

Zivatar lesz: ha a hangyák ide-oda rohangásznak; a piócák sokáig maradnak a vízen kívül; a viperák igen dühösek; a harcsák a víz felszínére jönnek; a feketeheringok éles hangon fütyülnek; sok madár elrejtőzik.

Eső várható: ha a békák hangosan brekegnek; a tyúkok sokára ülnek el; a tyúkok és a verebek a porban fürdenek; a kakasok napnyugta után kukorékolnak; a pókok lerombolják hálójukat, és máshová mennek; a birkák, kosok sokat rohangálnak; a szamarak a fülüket rázzák és ordítanak; a tehenek kergetik egymást; a lovak idegesek, és összegyűlnek a karám sarkában; a macskák nyalogatják mancsukat, mossák pofájukat; a kutyák bűdösek, füvet esznek, vagy vonyítanak; a disznók nyugtalanok, és hangosan rögögnek; a vakondok nagy túrásokat fúrnak; a patkányok és az egerek idegesek; a madarak tisztogatják tollaikat; a varjak sokat kárognak, a hollók nagy zajt csapnak, a csókák csoportosan repülnek; a hattyúk alacsonyan repülnek; a darvak csőrüket a szárnyuk alá dugják; a sirályok messze szállnak a tengerparttól, mélyen berepülnek a szárazföld belsejébe; a giliszták kibújnak a földből; tücskök hangosan zenélnek; a szúnyogok erőszakosan csípnek, és a földhöz közel repülnek; a szentjánosbogarak nem világítanak; a méhek a kaptárjaikban maradnak.

Esőt éreznek a növények: ha a szegfűvek összecsucskódnak; a muskátli virágai elcsavarodnak; a körömvirágok és a százszorszépek nem nyílnak ki; az árvalányhaj szálai kiegyenesednek; lefelé hajlik a harangvirágok feje.

Szelesre fordul az idő: ha vörös az ég alja; a holdnak udvara van; napnyugtakor a levegő homályos vagy lilás árnyalatú; a keresztes pókok új hálót készítenek; a macskák a szőnyeget vagy a függönyöket karmolásszák; az emberek reumás tagjai fájnak. Ha áprilisban északi szél fúj, eső lesz, ha júliusban és decemberben nyugati és délnyugati fúj, sok eső várható. Ha eső idején keleti szél fúj, akkor az esős idő legalább egy napig tart.

Száraz, napos idő lesz: ha a keresztes pókok este nagy hálót szőnek; a legyek vidáman repdesnek; a szúnyogok magasan repkednek; a levelibékák kiemelkedő helyre

másznak; füstifecskék magasan repülnek; a vörösbegyek repülés közben énekelnek; a fülemülék hangosan csattognak; a juhok vidáman legelnek.

Száraz, szép idő várható: még aznap délután, ha napkelte előtt esik; északi szél fúj pár napig; a reggeli gyalogköd feloszlik; teliholdkor tiszta az idő; a keleti bolton vannak felhők; a szivárvány hamar eltűnik; ökörnyál száll a levegőben, a pókok kora reggel már dolgoznak; rossz időben huhognak a baglyok; a denevérek csapkodnak a szárnyukkal; a golyák és a darvak magasan szállnak.

A tavaszi napéjegyenlőség előtt gyakran erősen felmelegedik a levegő, valószínűleg ez magyarázza a jövendölést, miszerint: „Sándor, József, Benedek zsákban hozza a meleget.”

A befőttes üveg vízbe tett pióca előrejelzi az időjárás változásait. Ha az üveg alján marad derült, napos vagy fagyos idő lesz; ha a víz tetejére megy, akkor erős szél vagy havazás; ha izgatottá válik, zivatar várható. Heves viharok idején sok pióca elpusztul.

Hosszú, kemény hideg tél várható: ha a hangyák magas bolyokat építenek; a vándormadarak korán elköltöznek; a cinkék lakott helyre húzódnak; a verebek csendben vannak; a hörcsögök sok gabonát gyűjtenek be; a mókusok egy csomó fenyőtobozt tartalékolnak; a téli álmat alvó állatok mély fészket készítenek; a házi pókok meleg helyen szőnek hálót; sok makk és csonthéjas terem. A vidéki emberek megfigyelték, ha karácsony napján az állatok a bal oldalukra fekszenek, a tél még sokáig tart, és kemény, cudar lesz.

Enyhe lesz a tél: ha a vándormadarak későn repülnek délre; sok pockot látni ősszel; az erdei egerek nagyon felszaporodtak; a bíbic télen is itt marad.

A tél végét jelzik: a megszólaló pacsirták; a csiripelő verebek, a medvék, ha elhagyják barlangjaikat; a vadnyulak, ha vidáman játszanak.

Az izlandiaknál is egész sor időjósító hiedelem van forgalomban. Például ha az első havazás a tél kezdetén következik be, a tél folyamán enyhe idő várható. Késő télen tilos a küszöbön kötni, mert ez meghosszabbítja a hideg évszakot. A szombati esők ritkán tartanak a vasárnapi miséig. Hogy mennyi tűzifa fogy majd a télen, nagyban függ a nagycsütörtöki időjárástól. Ha viszket valaki feje, nedves időszak következik.

A török időjósok szerint kemény tél várható, ha a fenyőfán nagyon sok toboz terem, s a birsalmafának bő termése van.

Az előbbieknél kevésbé logikus, és aligha alapszik népi megfigyelésen a németek azon hiedelme, mely szerint jó időt jelent, ha a lakoma után a pohárban ital, s a tányéron étel marad. (Abból viszont, hogy nem kell az étellel és az itallal spórolni, az előző év jó termésére, kedvező időjárására lehet következtetni.)

IGAZGYÖNGY ■ Az igazgyöngy, hasonlóan Vénuszhoz, a kagyló "szülötte". Elsősorban a női princípiumot jeleníti meg, de szimbolizálja a Holdat, a tisztaságot, az ártatlanságot, a

könnyeket. Talizmánként, gyógyszerként és ajzószerként is sokan használják. Keleten csodaszernek tartják, a sárkányokat gyakorta ábrázolják gyönggyel a nyakukban.

Az indiaiak hiedelme szerint minden igazgyöngy egy rózsából hullajtott olajcseppből jön létre, amely belecsöppen a kagylóba. A görögöknél az igazgyöngyök a tengerből kiemelkedő Afrodité hajfürtjeiből peregnek le.

A néphit úgy véli, hogy az igazgyöngy viselése egészséget, jómódot, hosszú életet és jó szerencsét hoz. Viszont a menyasszonyok számára balszerencsés, ugyanis a jegygyűrűt díszítő igazgyöngyök könnyeket hoznak a házasságba. Ha az igazgyöngy elveszíti a fényét, kifejezetten veszélyes, mert betegséget, halált jelezhet. Az oroszok szerint az igazgyöngyök a fiatal lányok számára könnyeket és elbúcsúzást jelentenek, ám ha ékszerként viselik, ez a probléma nem áll fenn.

Az igazgyöngyöt felhasználják szerelmi bájitalokban. Például Kleopátra, szerelmének, Antoniusnak társaságában, borban elegyített porított gyöngyöt ivott. A megtermékenyülést segíti, ha a gyermektelen házasságok éjszakára egy igazgyöngyöt tesznek a párnájuk alá. A Távols-Keleten élők és az észak-amerikai indiánok szerint a halott szájába tett igazgyöngy halhatatlanságot és újjászületést biztosít a számára.

A gyógymódok közül használják az elmebaj kezelésére, a sárgaság gyógyítására, de hatásos a kígyómarás és rovarcsípés esetén is. A babonások szerint még a cápatámadásoktól és a polipok csípésétől is megvéd.

A kék gyönggyel kapcsolatos hiedelmek elsősorban a törökök körében ismertek, és a többségük pozitív jelentésű. Azt mondják, hogy: aki kék gyöngysort visel, védetté válik a boszorkányoktól; a kék gyöngy megóv a gonosz rontás ellen, de csak akkor, ha a kék gyöngyszemet egy összekötözött olajággal és kevéske gólyaürülékkel együtt az illető hóna alá teszik. A kopott gyöngyöt a gonosz szemének eltérítésére kötik a gyerekre, abban a reményben, hogy távol tartja tőle a gonosz tekintetét.

Az asztrológiában a Rák szerencsét hozó ékköve a fehér gyöngy.

I J ■ A legősibb lőfegyver, használata az őskorig nyúlik vissza. Íjjal harcoltak az egyiptomi fáraók korától a középkor végéig, a görögök és a rómaiak azonban nem nagyon vették hasznát.

Íj volt a jelvénye a görög és a grúz vadásztisztenőnek, Artemisznek és Dalinak, a növények római istennőjének, Dianának. Az egyiptomi Néithet két keresztbe tartott nyíllal ábrázolták. A szerelem és házasság istenek, a görög Erosz és az indiai Káma, vágykeltő eszközként használták az íjat, nyilukkal lőtték meg áldozatukat, így ébresztve maguk iránt szerelmet. Az indiai Kámát papagájon vagy kocsin ülő ifjúként mutatták be, amint kezében cukornád íjat tart, rajta méh-húrral és öt szerelmi szenvedélyt ébresztő virágú nyílveszővel.

Az ég istenei, az indiai Indra, a babiloni és a görög főistenek: Marduk és Zeusz, a római Jupiter, a lapp Tiermesz szivárvány íjjal és villámnyíllal küzdik le alvilági ellenfeleiket. (Feltehetően innen eredhet a nálunk honos istennyila kifejezés.) Az indiai Rudra, a vihar istensége, nyilával döfte át áldozatát, mely antiloppá változva emelkedett az égbe, ahol a Mrigasírša csillagképpé vált. Rudra jelképei a kezében lévő villám vagy buzogány, az íj és a nyíl. A görög Apollón nyilával gyógyította a betegségeket.

Az ókeresztény Szent Sebestyén, miután az íjász katonák lenyilazták, egy öregasszony ápolására visszanyerte az egészségét. Ő lett a lövészegyletek védőszentje, hozzá imádkoztak járványok idején, a középkorban azért készítették el Szent Sebestyén nyilát, hogy megelőzzék a járványokat.

Számos nép képzetében az íj a világ közepét, a rátűzött nyílvesző pedig az alvilágot jelképezi, ezért temetik el sok helyen földbe a nyílveszőt. A görög mitológiában miután Apollón megöli a küklopszokat, íját elrejtí a messzi északon lévő Hüperboreoszok országában. Honfoglaló férfiaink rangját, haláluk után a sírjuk mellé tett nyílveszők száma jelezte.

Az ősi Kínában az volt a szokás, hogy a gyermek születését követő harmadik napon cickafarkkóróból készült nyílveszőt lőttek az égbe eperfából készült nyílból, hogy elűzzék, és távol tartsák az ártó szellemeket és gonosz démonokat.

Az íj szerepel a házassági ceremóniákban, például a mongol lakodalmas költészetben szereplő jó tanács „feszítsétek meg íjatokat, szaporítsátok családotokat”. Az íj kelléke az áldozati rítusoknak, az áldozati állatokat mindig nyíllal lőtték le. A magasra lőtt nyíl leesve kiválasztotta a bűnöst, mindig annak fejére esett. A kínaiaknál az uralkodó égbe lőtt nyila viszont villámcsapásként érkezik vissza a földre. Az Ószövetségben a halál eszközei, az Úr nyilai. Az Apokalipszis első lovasának íj és nyíl van a kezében. Nyíllal átdöfött szívvel jelképezik az isten iránti szeretetet, és a szerelmespárok ilyen ábrákat rajzolnak falakra, vésnek fába. Nyíllal jelenítik meg Szent Károlyt, Szent Kristófot, és nyíl utal Szent Krisztina és Szent Orsolya vértanúságára.

A Bak és a Skorpió között elhelyezkedő, november 22-e és december 21-e között uralkodó, kilencedik állatövi jegy, a Nyilas nevet kapta. Általában a Nyilast egy nyilazó kentaurral, vagy egy kifeszített íjra fektetett nyílveszővel jelenítik meg.

IKREK ■ Az ikreket rejtély és titokzatosság lengi körül. Általában az iker-fivérek közül az egyik jó és hasznos, a másik haszontalan, rossz. A legtöbb ikerfivér a születésétől kezdve versenyez egymással. Vannak azonban szerető iker-fivérek, mint például az Észak-Amerikai zunyi indiánok képzetében élő ikrek. A különmemű ikrek – fivér és nővér – gyakorta élnek vérfertőző kapcsolatban, sőt házasságra is lépnek. Ilyenek az egyiptomi Ízisz és Ozirisz, vagy az indiai Jama és Jami.

Valamikor az állatok és az ikrek között rokonságot láttak. Az afrikai jorubáknál a majom az ikrek testvére, a danoknál az ikrek a fekete kígyóval állnak rokonságban. Dahomeyben az ikreket az erdei szellemek gyermekeinek tartották. Az ősi Indiában az Asvinokat két madár, vagy szárnyas ló alakjában szimbolizálták. A litván falvakban máig élő elképzelés, hogy a lovon ülő ikrek gyógyerővel bírnak.

Az ikertermékenység a növények fontos jelképe, a kettős gyümölcsre utal. Az afrikai dogonoknál a köles kettős magjaiból erjesztett sört loccsantanak az ikreknek emelt oltárra, a Fidzsi-szigeteken a kenyérfa kettős gyümölcse szimbolizálja a bőséget. Tanzániában, ha a ház mellé aloefát ültettek, mindenki tudta, hogy ott ikrek laknak.

Ghánában szerencsájük volt az ikreknek, a lányok a király ágyasaivá, feleségeivé váltak, a fiúkból pedig a király elefánthajtói lettek. Balsors jutott viszont a mai Togó területén élőknek, ahol megölték őket, mert úgy vélték, a szülésnél a gonosz erők segítettek, ezért születtek ilyenek. Nem volt több szerencsájük az ikreknek az ősi Kínában sem, ugyanis a törvény megengedte a különböző nemű ikrek meggyilkolását, mivel "démon házaspárnak" tartották őket; ez a szokás Tajvan őslakosainak körében is megvolt azzal a különbséggel, hogy itt csak az ikerpár egyikét ölték meg, nem sokkal a születést követően. A régi Peruban az ikrek szüleinek különböző próbákat kellett kiállniuk, nem ehettek fél éven át sem sót, sem paprikát, és előfordult, hogy öt napig fél oldalt kellett feküdniük. Ugyanakkor az aztékoknál külön istenségük van az ikreknek, Dél-Afrikában pedig az ikrek szüleit szentként tisztelték.

A magyar néphagyomány az ikrek születését rendellenesnek tartotta, és azzal magyarázta, hogy az asszony a terhesség alatt két szerszámot (ásót, kapát, gereblyét) vitt a vállán, vagy páros gyümölcsöt (meggyet, cseresznyét, összenőtt szilvát vagy burgonyát) evett. A magyar népi hitvilág ikerszülés okának tartja azt is, hogy a szülők valamelyike bűnt követett el: a férj megcsalta feleségét, vagy a normálistól eltérően viselkedett vele.

Az Ikrek az állatövi jegyek sorában a harmadik, május 21-e és június 21-e között uralkodik. Az ikerpárt Castorral és Pollux-szal azonosítják, olykor a fiatal és az idős Hóruszsal hozzák össze, illetve Romulusszal és Rémusszal társítják. Egyiptomban az ikrek jegyén egy kecskepárt, más arab országokban pedig egy pávapárt értenek.

IMA ■ Az ima felsőbbrendű, természetfölötti lényekhez (Isten, Krisztus, szentek) intézett fohász, vagy ezek magasztalása. Ezért jellemző imáinkban az „Atyám, Uram, Királyom” elnevezések használata Isten megszólítására. Az ösztönös, őszinte imák mellett már az ókori civilizációkban kialakultak a kötött formulájú, állandó szövegű imák is. Az imák a magasztaláson túl, hálaadást, könyörgést, kérelmet is közölnek. A vallásos emberek hite szerint az imában elhangzó kérések teljesülnek. A bűnök megvallásakor, a fogadalom tétel után pedig a hívő emberek feloldozást kapnak. Az imádkozástól várnak a hívők

dicséretet, köszönetet, remélnék földi javakat, megszabadulást a betegségektől, veszélyektől. Az imakönyvből némán olvasott vagy a közösen recitált, hangos imádkozásokon túl ismertek a szótlán imádkozások, amelyeket spirituális imádságnak hívnak, de nevezik a szív imájának vagy szent csöndnek is.

A vallások közül a zsidó, a keresztény, az iszlám és a zoroasztrizmus mindenkinek napi imákat javasol, az istentiszteleteken kívül. A zsidó férfiaknak naponta kétszer el kell imádkozniuk a Jahve szeretetére vonatkozó parancsolatot, a Semát, és a 18 kérés imáját, az amidát, melyet tefillának is neveznek. A keresztényeknél a közös imádkozásként ismert ima, az Úr imája, vagy a Miatyánk. Mindkettőben isten országának eljövetele a fő motívum. A muszlimoknál naponta ötször, hajnalban, délben, délután, közvetlen napnyugta után és kb. két órával később imádkoznak. Ima előtt rituálisan megmosakodnak. Az imádkozást meghatározott testhelyzetekben végzik el, például leborulnak, meghajolnak, térdepelnek, kezüket kinyújtják, felemelik stb. Hasonlóan imádkoznak a Zoroaszter követői is.

A tibeti és a mongol buddhisták imamalmot használnak. A kézi imamalom, vagy a nagyméretű imahengerek forgatásával a szent szótagot vagy verset, az 'Om mani padme hum' szöveget recitálják. Az imamalom forgatása vallásos érdemeket szerző cselekedetnek számít, melynek révén azok a hívő laikusok is szerezhettek újabb és újabb érdemeket, akik nem tudják olvasni a szent szövegeket. De léteznek olyan imamalmok is, amelyeket a házak tetején forgat a szél, a vízpartokon pedig a víz. A hívő buddhisták azt gondolják, hogy az imamalom forgatásával a benne elhelyezett papírtekercsen található szent szöveg mágikusan érvényesül, segíti forgatójának lelki gyarapodását.

A muszlim törökök néphitében a délutáni ima után nem szabad kézimunkázni, nem szabad kitenni száradni a csecsemő pelenkáját, nem szabad pókot fogni, és sehová sem szabad kiszórni a hamut, mert mindez szerencsétlenséget hoz a házra.

IMÁDKOZÁS ■ Lásd: ima

IMAKÖNYV ■ Lásd: gyermek

IMAMALOM ■ Lásd: ima

INDIAI ÉKSZERVISELET ■ Indiában annyira elterjedt az ékszerek viselete, hogy az ékszereik szembetűnőbbek, mint az – egyébként ugyancsak rendkívül színes – öltözékük. Náluk ékszert viselni teljesen természetes, ám hogy milyen ékszereket öltenek magukra, az a kaszti hovatarozástól, a vallástól és a helytől függ. Az asszonyok számára az ékszerek gazdasági jelentőséggel is bírnak. Az esküvőn kapott ékszerek a menyasszony

atya örökségét képezik, amelyek gazdasági biztonságot jelentenek számára egész élete során. Az ékszerek a házasságot jelképezik, az özvegyasszonyok sohasem ékszerezik fel magukat. Ez utóbbi szokás még ma is dívik, annak ellenére, hogy már nem kötelező számukra.

Az indiaiak a színpompás, drágakövekkel, zománccal díszített arany ékszereket kedvelik a legjobban. Az aranyról feltételezik, hogy mindent képes megtisztítani, amihez hozzáér, emiatt az arany ékszereket – ruha közbeiktatása nélkül – közvetlenül a bőrükön viselik.

Sokféle ékszert és sokféleképpen hordanak, amelyeknek mind külön jelentésük van. Az orrtű és az orrkarika a tisztaságot és a házasságot jelzik, habár manapság már sok hajadon is viseli ezeket az ékszereket. Az indiaiak speciális nyaklánc, a mangalaszútra, amelyet a férjes asszonyok hasonlóan használnak, mint nálunk a jegygyűrűt. Hagyományosan az asszonyok az esküvői szertartáson teszik a nyakukba, és csak akkor veszik le magukról, ha a férjük meghalt. Számos érzelem és hiedelem kapcsolódik a mangalaszútrához.

A karpereceket, karkötőket védőpántoknak tekintik, mint jelképes őrt a férjük mellett. A legtöbb férjezett asszony üveg karkötőt hord. Bengálban a férjes asszonyok a házasság jeleként kagylóból, vagy korállból készült karkötőt viselnek. A pandzsábi menyasszonyok mindkét csuklójukon elefántcsont karkötőt hordanak – a családi hagyományoktól függően – az esküvőt követő 21 napig, hat hónapig vagy egy évig. A radzsásztáni asszonyok ugyancsak elefántcsont karkötőt viselnek egész életükben, vagy a férjük haláláig.

A különféle fülbevalók – karikák, gombok, függők – az egész országban nagyon kedveltek. A lányok fülcimpáját rendszerint már az első születésnapjuk előtt kilyukasztják. Egyes fülékszereket csak a férjes asszonyok hordanak, például a kasmíri asszonyok arany fülbevalói egy hosszú vörös szálon lógnak, a fülük felső részébe fúrt lyukból.

Fontos ékszereik még a kézgyűrűk, a lábgyűrűk és a bokapercek, amelyeket fiatalok, öregek, hajadonok és asszonyok egyaránt hordanak. A gyűrűt nem tekintik ma már a házasság jelképének. A lábgyűrűk és a bokapercek viszont ma is főleg a házas asszonyok megkülönböztető jelei. A lábékszerek általában ezüstből készülnek, mivel egy olyan tiszta fémet, mint az arany, nem illik lábon hordani. Ez a privilégium csak a királyi családoknak volt fenntartva.

Speciális ékszerük a mangatika vagy tikli, amelyet a homlok fölött, a haj választékánál hordanak. Ez egy kis fityegő a hajt összefogó lánc végén. Bár valaha ez is a házasság jelképe volt, ma már a férjes asszonyok körében sem általános viselet, csak különleges alkalmakkor, ünnepi eseményeken hordják.

ISTENI PÁROSOK ■ Lásd: kettő

ITALOK ■ Lásd: bódító italok, ivás

IVAN KUPALA BÁBU ■ Lásd: Iván napja

IVÁN NAPJA ■ Noha a nyári napforduló rendszeren június 21-én van, mégis ezt az évszakfordulót sokszor a június 24-i Szent Iván napjával kapcsolják össze, amely a keresztény naptárban egyben Keresztelő Szent János ünnepe is. A hagyományosan megünnepelt pogány nyári napfordulót 1316-ban keresztény váltotta fel, s mivel ez közel azonos időpontra esett Keresztelő Szent János születésnapjával, az egyház a két eseményt egyesítette. Praktikus okokból 1954 óta a nyári napfordulót a június 20-a és 26-a közé eső pénteki napon ünneplik. Ilyenkor fent északon beköszöntenek a fehér éjszakák, a sarkkör környékén pedig le sem nyugszik a nap.

E a titokzatos, misztikus nap – Szent Iván – előestéjén, Európa számos részén tüzeket gyújtottak, hogy elriasszák a gonosz szellemeket, elűzzék a sárkányokat, védelmet nyerjenek a tűz, a köd, a jégeső, a dögvész ellen. Az ünnepi szertartás részét képező tűzkerekek a Napot jelképezték, a tűzbe dobott gyümölcsnek gyógyító erőt tulajdonítottak, a Szent Iván estéjén kötött mezei virágkoszorú varázserővel bírt, és védelmet nyújtott a tűz ellen, és az ekkor szedett háromféle varázsfű és virág főzetét gyógyhatásúnak tekintették.

A skandináv emberek virágfüzérékkel, lombokkal, nyírfaágakkal díszítették fel otthonaikat, mert sokan azt gondolták, hogy ez szerencsét hoz a jószágaiknak. Az éjszaka közepén gyúltak az ún. „kincstüzek”, ugyanis a finnek azt hitték, hogy a szellemek tűzön tisztítják meg kincseiket a földtől és a rozsdától. E hiedelem a régi háborús időkre nyúlik vissza, amikor a finnek a közelgő ellenség elől a földbe ásták el kincseiket, amelyeket a szellemek és a vadállatok őriztek.

A keleti szlávoknál Ivan Kupala volt Keresztelő János megfelelője. A beloruszok Kupalának hívják azt a babát vagy bábút, akit ezen éjjelen vízbe fojtanak. A szláv emberek Iván éjszakáján szent tüzeket gyújtanak, hatalmas máglyák fényénél, a vízpart mentén esznek, isznak, éjfél felé levágnak egy fehér tyúkot és egy fekete kakast, a vérüket kifolyatják, majd vad táncot lejtve, a kialudt tüzeknél meztelenkedve hatalmas orgiákba csapnak. A mulatságok résztvevői, a jó termés érdekében tánc közben a tűz fölött magasra ugrálnak, hogy magasra nőjön a gabonájuk.

A sok helyütt általános szokássá vált tűzátugrás, például a cseheknél úgy zajlik, hogy a szerelmesek, a tűz fölött koszorúkat dobnak egymásnak, majd átugorják az izzó

parazsat, hogy mielőbb összeházasodjanak. A tűzön való átugrás másik jelentése, a megtisztulni vágyás hiedelme, valamint a testi, lelki egészség és a szépség megóvásának óhaja.

Már négy évszázada, hogy a németek ezen az éjszakán, verbéna- és ürmkoszorúval a nyakukban, szarkalábcsonk keresztül nézik a tüzet, hogy megóvják szemük fényét a jövő évben is. Hajnaltájt a koszorúkat bedobálják a tűzbe, hogy minden balszerencse vele együtt égjen el.

A bulgárok szerint Iván nap előtti éjszakán virágozik a páfrány, amely tüzes virágaival a rejtett kincs felé mutat. Aki ilyet talál, meg fogja érteni az állatok nyelvét, a fák, növények beszédét, és rálel a földbe rejtett kincsekre. A páfrány virágáról feltételezik, hogy a boszorkányok tőle nyerik varázsos képességüket, mágikus tudásukat, de azt is mondják, hogy a virágot nem a boszorkányok, hanem az ördög szakítja le.

Szent Iván éjszakáján Keresztelő Szent Jánosra is emlékezünk. Őt tartják a sötétségben világító fátylának, Krisztus előhírnökének, a hívek először azt hitték róla, ő a Messiás, de ő ezt a következő szavakkal hárította el: „Én csak vízzel keresztelek, aki utánam jön, ő tűzzel keresztelek majd, a Szentlélek tüze erejével.”

Keresztelő Szent János előestéjén osztogatják a hajdúdorogiak János almáját. Akiknek jó termést adtak a fája, egy zsákra valót visznek belőle a piacra, ahol az almákat szétszórják, a gyerekek pedig összeszedik. A tiszavasvári görög katolikusok körében, böjti nap lévén, csak gyümölcsöt fogyasztanak, ám ilyenkor nem tányérból, hanem közös tálból esznek.

Keresztelő Szent János a cipészek, kárposok, szíjgyártók védőszentje, marhavész esetén őt hívják segítségül, Szent Ivánnak pedig a ráolvasások során van nagy tisztelete.

A nyári napfordulóhoz fűződő hagyományok nagy része megszűnőben van, a korábban Európa-szerte elterjedt tábortüzes ünnepet manapság elsősorban a skandináv és a balti országokban tartják meg.

IVÁS ■ Az egyszerű emberek – a tüsszentéshez és ásításhoz hasonlóan – az ivásnál is azt hiszik, hogy ha kinyitják a szájukat, a szájníylásukon át képes testükbe behatolni a gonosz szellem. A cseheknél régebben ezért fújtak bele háromszor a vizes pohárba, mielőtt éjszaka ittak volna belőle. Általában nem tartották szerencsésnek, ha az italt egy ismeretlen kínálta, vagy ha ugyanabból a pohárból, serlegből előzőleg más is ivott, mert ez az életerő elvesztését, vagy valamilyen betegség veszélyét jelentette. Ezzel szemben az esküvői ceremónián és a lakodalomban azért kellett és kell egy pohárból innia az új párnak, hogy kapcsolatuk mindvégig szoros legyen. A németeknél pedig szilveszterkor ivott az egész család egy pohárból, majd a poharat kidobva a szabadba, abban reménykedtek, hogy az új évben védve lesz a ház és a háznépe minden bajtól, veszélytől.

Az asztalbontás után a pohárban nem maradhatott ital, a tányéron ételmaradék, mert eleink hiedelme szerint ez szegénységre utalt, ugyanis mindkettő pocsékolásnak minősült. Egy olasz pincérhiedelem pedig úgy tartja, hogy balszerencsét jelent eltávolítani az itallapot akkor, amikor még a vendég iszik.

A Tanzániához tartozó, szegfűtermeléséről híres Pemba-sziget lakói úgy tartják, hogy ha az ember este vizet iszik, és a vizes edényt éjszakára lefedetlenül hagyja, a lelke elmerül benne, és azon nyomban meg fog halni, ha valaki – mielőtt még felébredne – véletlenül lefedi az edényt. Egy másik pembai babona szerint, aki mosdókagylóból iszik, hazudozóvá válik, és a bajok elkerülése végett óva intenek mindenkit attól, hogy olyan merőkanálból igyon vizet, amelyet előtte nem mostak tisztára, és nem töröltek szárazra.

JÁDE ■ A jáde néven ismert két drágakő – a zsádit és a nefritkő – közül a zsádit az értékesebb. A két, egyaránt fényes, zöld felületű drágakő közös elnevezése a jáde.

A jáde az őszinteség, a szilárdság, a halhatatlanság, a hatalom jelképe.

Ázsiában, különösen Kínában, kitüntetett helye van ennek az ékkőnek. A jin és jang princípiumok közül a női nemet reprezentáló jint a kagyló, a férfias jangot pedig a jáde szimbolizálja. A jádét olykor a női szépséghez, máskor a férfi nemi szervhez hasonlítják. A taoisták szerint a legtiszteletreméltóbb, leghatalmasabb uralkodó a Jáde császár, a világmindenség ura, a legfelsőbb mennyek lakója, míg a konfuciánusok az égi hierarchia fejét hol Jáde, hol Gyöngy császárnak hívják. Kínában mindig divatban voltak a jáde gyűrűk, korongok, dísz tárgyak, kis szobrok, használati tárgyak. Amulettként viselve, sikert hoz a szerencsejátékokban. Rengeteg hiedelem fűződik hozzá: termékennyé teszi a férfiakat, segít a gyermekszülésnél. Esőt hoz, elűzi a villámokat, elkergeti a vadállatokat. A kínai mitológiában a holdon lakó jáde nyúl az örök élet elixírjét készíti, emiatt vált a jáde a hosszú élet jelképévé, és ezért adnak előszeretettel jáde kőből készült ajándékot az öregeknek.

Régen azt hitték, hogy a halott szájába vagy szemhéjára helyezett jáde visszahozza az elhunyt lelkét egy másik földi életbe. A jáde viselése megóv a lidérces álmoktól, a szembajoktól, a szapora szívveréstől. Orvosság a lép, a vese betegségeire és az emésztési zavarokra. Távol tartja az epilepsziát, gyógyítja az állati marásokat, harapásokat.

Szerencsés kőve a Vízöntő jegyében születetteknek. Az Ikreknek viszont nem ajánlott jádét viselni.

JÁDE NYÚL ■ Lásd: jáde

JAGUÁR ■ Közép- és Dél-Amerika népei a rendkívül ügyesen vadászó jaguárt az állatok urának, a szellemek vagy a macskák atyjának tartják. A mexikói aztékok hiedelme szerint a világot jaguárok irányítják. A maják és az aztékok szemében a jaguárok jelenítették meg a királyságot.

Peruban az emberek jaguárbőrbe öltöznek, jaguárszőrt ragasztanak magukra, s az arcukat a jaguáréhoz hasonlóra festik ki, teszik mindezt abban a hitben, hogy ezzel átragad rájuk a jaguár bátorsága és remek vadászó képessége. A mexikóiak körében a jaguárokról elterjedt, hogy a termékenység és az esőzések megtestesítői, feltehetően azért, mert a jaguárok valamikor, még a folyószabályozások előtt, szívesen időztek a folyók mocsaraiban.

Az indiánok szerint a dzsungelban szabadon kóborló jaguárok elriasztják az emberekre leselkedő betegségeket, a halált és a szerencsétlenségeket. A dél-amerikai természetgyógyászok a kígyómarásokat égetett jaguárbőrrel dörzsölik be, és jaguárkarommal gyógyítanak több más betegséget. A sámánok a jaguárt hívják segítségül a különböző gyógyító szellemidézéseikhez. A néphit szerint a sámánok a haláluk után jaguárrá változnak.

Az Amazonas vidékén élők a zseblámpát, az éjszaka sötétjében felvillanó jaguárszemre utalva, jaguárszemnek hívják.

JANUÁR ■ A január elnevezés a rómaiak Januarius hónapjából ered, ezt a nevet Janusról (a ianua jelentése ajtó, kapu), a kapuk és a boltívek istenéről kapta. Egyes tudósok szerint Janus minden kezdetnek az istene; a napok, hónapok és az évek, de még az emberi élet kezdetét is neki szentelték. Janust a múltat és a jövőt egyaránt jól ismerő, jóságos teremtőnek vélték. Elsőként mindig az ő nevét mondták, amikor megszólították isteneiket. Őt tartották Latium első királyának. Janus tanította meg az embereket arra, hogyan építsenek hajót, és hogyan műveljék meg a földet. Janus nemcsak befogadta Saturnust, a legősibb római istent, hanem megosztotta vele a hatalmát. Ünnepe, az Agoniát, január 9-én ülték meg. A Forum Romanumon épített templomának ajtaja háborúban nyitva, békében zárva volt. Ez utóbbira – Numa Pompilius (i.e. 7. sz.) és Augustus (i.e. 1. sz.) uralkodása között – a történetíró Livius szerint, csak két alkalommal került sor.

Az ábrázolásokon Janus kezében kulcsokat tart, ujjainak száma, az év napjainak megfelelően 365, arca két ellenkező irányba néz. Ez a kétarcúsága azzal magyarázható, hogy minden ajtó befelé is visz a házba, meg kifelé is.

Nálunk a középkorban a januárt, még januárius hónapnak, Boldogasszony havának hívták. A magyarok képzetében boldogasszony a szülést segítő anyaistennő. Boldogasszonynak nevezik Szűz Máriát, és boldogasszonynak tartják a várandós asszonyokat, a gyermekágyas kismamákat. A gyermekágyat valamikor Boldogasszony ágyának tekintették.

Az 1592-es időkből íródott Csízio számos jó tanáccsal látta el olvasóit. "Boldogasszony havában igyál jó bort, és ha van, édes italt. Az ürmösbor mellednek fájása ellen igen jó. (...) Megeheted a kövér disznópecsenyét, kolbászt és ludat mustárral vagy borsos eczettel. Eret ne vágass. Ha mennydörgést hallasz e hónapban, kegyetleneknek halálát jelenti."

Az időjárásról és a születendő gyerekről a következőket írja: "Kis-Karácson napján a reggeli vörös ég hadat és pokolidőt jelent. De mikor fénylik szent Vincze, akkor telik meg a pincze; mikor fénylik szent Pál, minden termés szépen áll; ha pedig havas, vagy eső leend, mértékletes esztendőt jelent. Ha felleges vagy ködös lesz, könyöröggünk az

Úristennek, hogy hirtelen haláltól minket megoltalmazzon. (...) Kemény, s kegyetlen hidegű a Boldogasszony havában született gyermek, nedves és hideg természetű leszen, tiszta önnöntermészetében, de nagyravágyó, kevély, igen akaratos, minden szépséget szerető, tobzódó, tékozló, magamutogató, nyájaskodó a szép személyekkel, de haszontalan részeges és kártyás lesz.(...)"

Ebben a hónapban ünneplik az emberek az újév első napját; január 3-án Párizs védőszentjét, Genovévát. Január 6-án Vízkeresztkor vége szakad a karácsonyi ünnepkörnek, és kezdődik a farsangi időszak. Vízkereszt utáni második vasárnap emlékeznek Jézus első csodatételéről, amikor a kánai menyegzőn a vizet borrá változtatta. Január 17-e Remetei Szent Antal, a háziállatok védő szentjének a napja, akihez az orbáncosok fordultak gyógyulásért. Január 20-a a pestisjárványokkal, jószágvésszel összefüggő Sebestyén nap.

Piroska (jan. 18.) és Vince (jan. 22.) időjárásjósoló napok: „Ha Piroska napján fagy, negyven napig el nem hagy” és „Hogyha szépen fénylik Vince, megtelik a pince, Gabonával pajta, csűr, Mihály így jó, édes bort szűr.” Január 25-e, melyet a Pál nap után Pál-fordulónak hívnak, az év leghidegebb napja, ezután már enyhülni szokott az idő.

JANUS ■ Lásd: január

JÁSPIS ■ A jáspis a kvarc egyik átlátszatlan fajtája, színe változatos, lehet piros, sárga vagy barna, gyakran téglavörös-barnászvörös, ritkábban zöld. Ezt az áttetszően csillogó, különböző színekben játszó drágakövet évezredek óta ékszerek készítéséhez használják.

A bibliai képes beszédben olvasható: "(...) és ímé egy királységk vala letéve a mennyben és üle valaki a királyiségkben; És a ki üle, tekintetére nézve hasonló vala a jáspis és sárdius kőhöz (...) és megmutatá nékem azt a nagy várost, a szent Jeruzsálemet, a mely Istentől szállott alá a mennyből. Benne van az Isten dicsősége, és annak világossága hasonló vala a legdrágább kőhöz, úgymint kristálytisza jáspis kőhöz. (...) És kőfalának rakása jáspisból vala.(...) És a város kőfalának alapjai ékesítve mindenféle drágakövekkel. Az első alap jáspis."

Az ősi Egyiptomban a vörös jáspist Ízisz vérével azonosították, ezért a mai napig hisznek abban, hogy kitűnő vérzéscsillapító. Egyéb gyógyerőt is tulajdonítanak a jáspisnak, többek között úgy gondolják, hogy viselése erősíti a gyomrot, megelőzi az emésztési fájdalmakat, csökkenti a fájdalomérzetet, védi a várandós anyákat, megkönnyíti a szülést, és növeli a szoptatós anyák tejtermelését.

Olykor "esőcsinálásra" is használják. A Szűz jegyűeknek szerencsét hoz a viselete.

JÁTÉKOK ■ Lásd: baba, csörgő

JÉG ■ Lásd: álmok

JEGENYEFENYŐ ■ Az olykor 40-50 méter magasra is megnövő jegenyefenyő, egyenes tartásáról nyerte el a büszkeség, méltóság, magasztos kitartás, türelem kitüntető jelzőket. Mivel fája hajlékony és teherbíró, vele jelképezik a hosszú életet is. A zsidók a jegenyefenyőt isteni faként tisztelik. Az utóbbiért, valamint könnyen megmunkálható, puha, jól faragható fája miatt, használják gyakran szakrális épületek építőanyagaként.

A görögök számára a nőies fenyő Artemisz, a medve- és vadászistennő egyik fája volt. Hogy a tűznek is a szimbóluma lett, mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy gyantás fája könnyen kap lángra, és sokáig ég. Sötét korokban a gyantás fenyőág a legközönségesebb világítóeszköz volt.

A jegenyefenyő susogásából és az ágain közt megbúvó madarak viselkedéséből sok helyütt a világban képesek jósolni. A hiedelem úgy tartja, hogy a jegenyefenyő védelmet nyújt az ártó szellemekkel szemben.

JEGESMEDVE ■ A sarkvidék hatalmas ragadozója a fehér jegesmedve. Azt mondják, hogy az eszkimók ettől a bölcs és agyafúrt állattól tanultak meg fókákra, halakra vadászni.

Ahhoz, hogy az eszkimói ifjúból jó vadász legyen, beavatási szertartáson kell bizonyítania tehetségét, vagyis hogy kellően elsajátította-e a jegesmedvék ügyességét. Először is el kell ejtenie egy jegesmedvét, majd a megölt állatot rituálisan kell feldarabolnia. Az ifjú apja, hogy sikerüljön a beavatási ceremónia, s fiából szerencsés vadász váljon, mindvégig énekel. A jegesmedve becses vadásztrófea, elsősorban az eszkimók vadásszák bundájáért, húsáért, inaiért, zsírjáért. Mája azonban oly sok A-vitamint tartalmaz, hogy elfogyasztása gyakran mérgezést okoz.

A labradori eszkimók legendás alakja, Torngarszoak (Nagy Szellem), a Labrador-félsziget északi részén lévő Torngat hegy barlangjának lakója, a tengeri állatok ura, élő jegesmedve képében tűnik fel. Az alaszakaiak Kokogiakja, egy tízlábú medve, aki "ko-ko-ko" segélykiáltással csalogatja magához a vadászokat, miközben mellső lábaival integet feléjük. A nyenyecék úgy vélik, hogy az emberek a jegesmedvének köszönhetik a tüzet.

JÉGKRÉM ■ Lásd: álmok

JEGYGYŰRŰ ■ Lásd: gyűrű

JEGYKENDŐ ■ Lásd: eljegyzés

JEGYVÁLTÁS ■ Lásd: eljegyzés

JETI ■ A Himalája lejtőin élő, nagy testű, nagy erejű havasi, vagy hegyi embert a tibetiek jetinek hívják. Bár kevesen állították, hogy látták, de gyakorta hivatkoznak titokzatos lábnyomokra, amit a jetinek tulajdonítanak. Akik látták, azt mondják, hogy az emberi és az állati világ közötti lény, inkább majomra, mint emberre emlékeztet.

A kevés szemtanú közül, egy expedíció fotósa, 1925-ben, kb. 4500 méter magasságban látott, egy emberszerű lényt, aki azonban hamar eltűnt a szeme elől. Kutatva utána, a hóban rábukkant a jeti ötujjú lábnyomára, melynek mérete 15 cm hosszú és 10 cm széles volt. Egy 1951-es felfedezőút hegymászója megerősítette a jetiről szóló történetet, s felvételeket is készített a lábnyomokról. Ennek az expedíciónak a teherhordó serpája egészen közlelről látta a jetit. A serpa szerint a szörny úgy 1,60 m magas lehetett, a feje csúcsos, a testét vörösesbarna szőr fedte, arca azonban szőrtelen volt.

A Himalája környéki emberek a jetiket az emberek őrző-védő szellemeinek tekintik, a buddhisták szerint pedig a könyörület istenének, Csenreszignek a társai.

JÉZUS KRISZTUS ■ Lásd: húsvét, karácsony, kenyér, kereszt, keresztelés, keresztút

JIN-JANG ■ Lásd: jáde, kettő, kínai őselemek

JOB-BAL ■ Lásd: bal-jobb

JOGAR ■ Lásd: fallosz

JOHIMBE ■ Lásd: növényi ajzószerkek

JÓ IDŐ ■ Lásd: időjárás-jóslás

JÓNI-LINGAM ■ A jóni a női nemi szerv, a vagina szanszkrit neve, tágabb vallásos, spirituális értelemben azonban kreativitást is jelent, és emellett Siva isten társának, Saktinak a jelképe. Az ugyancsak szanszkrit lingam vagy linga szó a hímvesszőt jelöli, és a hindu Siva isten imádatának a szimbóluma. E szimbólum imádság tárgyaként történő használata évezredekre nyúlik vissza, a tudósok a lingam kultusz eredetét a korai Indus völgyi civilizációval kapcsolják össze. A különböző ábrázolásokon, festményeken, domborműveken, szobrokon a lingam rendszerint a jónival együtt jelenik meg, ugyanis az Indus völgyi törzsek számára a női és a férfi nemi szervek együttléte az energia, a teremtés és a megvilágosodás értelmét fejezte ki. A jóni-lingam kultusz, miszerint az isteni teremtő erő, Siva istenben és Sakti istennőben testesül meg, ugyancsak a

legrégebbi korokig nyúlik vissza. Az indiaiak számára a női nemi szerven kívül a házassági hűséget, a termékenységi szenvedélyt is Sakti istennő jeleníti meg, Siva isten pedig a férfi nemzőszervert, s a megtermékenyítést segítő szexualitást. A jóninak a lingával való egyesülésében tisztelik az indiaiak a teremtő princípiumot. Gyakran ábrázolják a jónit kőoszlopként, egy felfelé meredő linga talpazatául. A hívőket ez az isteni páros emlékezteti arra, hogy a férfi és a nő együttese elválaszthatatlan kötelék.

Az indiaiak a lingamot világító tűoszlopként jelképezik. Az egyik mítoszban Brahma, a teremtő, és Visnu, a védelmező isten egyszer azon kaptak hajba, hogy melyikük a hatalmasabb. Amikor veszekedésük dühöngésbe váltott, egyszer csak egy izzó tűoszlop lövellt ki a földből. A látványtól meglepődve, keresni kezdték az oszlop kezdetét és a végződését. Brahma felrepült az égbe, mint egy madár, Visnu pedig vaddisznóként mélyen leásott a földre. Azonban nem jártak eredménnyel, megalázottan tértek vissza. A fényoszlop közepéből egyszer csak kiemelkedett Siva, megszidta őket, amiért az egoizmusukból fakadó veszekedésük elvette az eszüket. Azóta Siva isten szimbóluma a világító fényoszlop, mely a tudást és a boldogságot jeleníti meg.

A lingamot Rudrával, a rettenetes védikus istennel is kapcsolatba hozzák, aki nem más, mint a tűzisten, Agni dinamikus megjelenése. Ez esetben Rudra, a tűoszlop, a tulajdonságok jó és rossz oldalát, a pozitívumokat és a negatívumokat hordozza. Egy másik megközelítésben a lingam Siva isten fallosza. Érdekes módon ez a legenda úgy ábrázolja Sivat, mint a legkiválóbb aszkétát, aki az érzéki élvezet ellenzőjeként a szex megvonására agitál.

Amikor a hinduk a lingamot imádják, azt a legmagasabb fokú tudásnak és erőnek tekintik, hozzá könyörögnek a tudatlanság megszüntetéséért. A Saiva templomok és a saiva családok házi szentélyeiben India szerte, de különösen Dél-Indiában, ahol Siva a leghatalmasabb isten, a női és a férfi nemi szerv – a jóni és a lingam – a két legfontosabb kultusztárgy. Az erekciót ábrázoló Siva lingamokat gazdagon feldíszítik, olvasztott vajjal kenetik, áldozati ajándékként pedig friss virágokat, tiszta vizet, füveket, gyümölcsöket, leveleket és napon szárított rizst ajánlanak fel. Az isten tiszteletére rendezett felvonulásokon hatalmas lingaszobrokat visznek körbe, s a gyermekáldásra sóvárgó nők e szobrok előtt leborulva imádkoznak istenükhöz.

Dél-Indiában a Siva isten hívői – férfiak és nők egyaránt – gyakorta viselnek a nyakukban amulettként, szent zsinóron függő kisméretű lingaszobrocskát.

A lingamokat fából, drágakőből, fémből vagy kőből – elsősorban fehér kőből – készítik. A szantálpépből vagy folyami agyagból készült lingamokat a szertartások végén megsemmisítik. A mukhalingamokat Siva isten arcaival díszítik, a lingódbhavamúrta pedig lángoló lingamból előlépve jeleníti meg Sivat. A maguktól létrejövő lingamok, a természet erőinek révén alakulnak lingammá.

JÓ ÓMEN ■ Lásd: ómenek

JÓSDA ■ Lásd: fétis, jószok, orákulum

JÓSLÁS ■ Az ókorban élők hittek abban, hogy az istenek irányítják életüket, akik bizonyos jelek útján tudatják velük, hogy különböző döntési helyzetekben mit csináljanak, hogyan cselekedjenek, vagy mit ne tegyenek. Az idők során egész sor babonás eljárás jött létre a jövőbeli események megsejtése, kitudakolása, felismerése, előrelátása, megfejtése és értékelése végett.

Figyelmeztető előjelek, sugallatok révén, spekulációk alapján alakult ki számos jóslási praktika.

A régi népek gyakran jósoltak a madarak röptéből, hangjából, a rómaiak a szent csirkék evéséből, a kígyók és más állatok viselkedéséből, de – etruszk hatásra – megvizsgálták az állatok belső részeit is. Szorult helyzetben az emberek legszívesebben a Szibülla jósnők jóvendölési könyveiket tanulmányozták, hogy a taláalomra felütött jósmondatok nyújtsanak számukra útbaigazítást.

A monda szerint a sejtelmes, kétértelmű jóslatokat tartalmazó Szibülla-könyveket a küméi Szibülla Róma utolsó királyának ajánlotta fel. A kért összeget azonban a zsarnok Tarquinius Superbus (i.e. 534-509) sokallta, ezért a Szibülla a kilencből hármat elégetett. A király azonban továbbra is magasnak tartotta az árat, mire a jósnő újabb három könyvet égetett el. Végül Superbus megtört, és a megmaradt három könyvért megadta az eredetileg kért összeget. A Szibülla-könyveket jól elzárva, nagy becsben tartották, csak a Senatus utasítására tekinthették meg tartalmát, és kizárólag csak azt nézték meg, mit kell tenniük sorcsapások, háború, dögvész, földrengés vagy a vészjósló előjelek esetén, hogy az isteneket kiengeszteljék. A Szibülla könyvek próféciai közül az egyik jóslat (Priamosz lányának, Kasszandrának a jóslata) előre jelezte, hogy a spártai Helené okozza majd Trója vesztét, de megjövendölték a Vezúv kitörését, megjósolták, hol lesz az a csata, amely véget vet Görögország függetlenségének, és figyelmeztették Aineiaszt, a Trójából menekülő mitikus hőst a rá váró bajokra, javasolták, hogy szálljon alá a holtak birodalmába, és találkozzék halott apjával.

A középkorban a Szibülla-könyvekhez hasonló szerephez jutott a Biblia, melyben ugyancsak számos isteni ihletettségből származó jóvendőmondás, prófécia található.

A jóslás gyakorlatával foglalkozó legkorábbi írás, Cicero *A jóslásról* (De divinatione) című műve, kb. i.e. 44-ben íródott. Cicero kétféle jóslási módszert tárgyal: a rávezető (induktív) és a megsejtő (intuitív) jóslást. Később kialakult az értelmező jóslások csoportja is.

A rávezető jóslás külső tényekből és jelenségekből von le bizonyos következtetéseket. Az egyik legősibb jóslás a csillagjóslás, az asztrológia, az égitestek állásából és

mozgásából következtet a földiek jövőjére. A kínaiak és az indiaiak házasság előtt felkeresik az asztrológust, aki a menyasszony és a vőlegény születési éve, hónapja, napja és órája alapján megjósolja leendő frigyüket. Az asztrológiához hasonlóan az induktív jóslás körébe sorolhatók még a madarak röptéből, viselkedéséből és hangjából való jóvendölés, a madárjóslás, a szelek, felhők formája, villámok stb. alapján történő időjóslás, és az Euráziában elterjedt lapockacsontjóslás is.

Az egyéni jellemvonások megállapítására szolgáló jóvendölés a fiziognómia, az arcvonások elemzése; a frenológia, a koponya külső formájának analizálása, valamint a tenyérjóslás, a tenyér vonalainak értékelése.

Az értelmező jóslást, jól kidolgozott eljárás alapján, képzett és tehetséges jósök művelik. Ezek a jóslások a manipulált véletlenek alapulnak: például a jósz találmásra szétszór a földön egy csomó, erre a célra kiválasztott tárgyat, és azok elhelyezkedéséből jóvendöl a várható eseményekre. A geomantiában egy síkfelületre szórt porból kialakult geometriai ábrákból, a hidromantiában színültig telt serleg vizén megjelenő képekből jósoltak, a lekanomantiában pedig a borral elkevert olaj mozgását értelmezték a jóvendőléshez.

A legnépszerűbb értelmező jóvendölés a sorshúzás és a kockavetés, a papíron megjelenő pontok vagy más jelek, kártyalapsorok, például a tarot-kártyák magyarázata, a füstből, tűzből vagy vízből jóslás számos változata, továbbá a kristályjóslás, az üveggömbök, a tealevelek, a kávézacc vagy a szétszórt só vizsgálata.

Többféle jóslási kombináció ismert: a kínaiaknál például évezredek óta a sorshúzás és a számmisztika alapján keresik ki a Ji King (Változások Könyve) megfelelő fejezetét. Az itt talált tanácsokat a kínaiak figyelembe veszik, mielőtt bármilyen fontos dologba belefognának.

Az álmofejtés részben értelmező, részben megsejtő jóslás, hiszen a jósz egy másik ember álmát értelmezi. Az álmofejtések mindig nagy jelentőségűek voltak, az álmoskönyvek pedig népszerűek.

A spiritizmus mind mai napig fennmaradt, a legközkedveltebb jóslás azonban változatlanul az asztrológia.

JÓSONK ■ Az ókori etruszkoknál és a majáknál papok töltötték be a jósonk szerepét, akiket nem az egyén sorsa érdekelt, sokkal inkább foglalkoztatta őket a nép jövője. A jósonk képességük, felkészültségük alapján sokfélék voltak, a spektrum a varázsszerekkel házáló kuruzslótól egészen a próféciákat mondó szent emberig terjedt. Jóslással foglalkozott például az i.e. az 1. században élt, híres római szónok és politikus, Ciceró is.

Az ókori görögök inkább a megérzésen alapuló, intuitív jóslást részesítették előnyben, amelyet szentélyekben élő mindentudó bölcsek, papi rangú hivatalos jósonk végeztek, mint például a Delphoi jósonk Püthiája. A görög jósonk, a Szibüllák ekstatisz állapotban

jövendölték meg a bajokat. Zeusz főisten, jós papjai Dodonában olykor a szelek és fák zúgásából következtettek a nagy szerencsétlenségek, háború, éhínség, járvány, bekövetkezékre, vagy felhívták a figyelmet a pusztító természeti csapásokra, szokatlan időben jelentkező viharra, véresőre, nem várt üstökös megjelenésére vagy torzszülöttek születésének veszélyére.

A jósok sokszor folyamodtak halott idézéshez. A Bibliában is találunk erre példát, amikor az endori boszorkány felidézi Saul előtt Sámuel szellemét. Vagy a görög mitológiában, amikor Odüsszeusz leszáll az alvilágba, hogy találkozzék Teiresziasszal, a thébai jóssal.

A rómaiak részben a görög jóstechnikát alkalmazták, de emellett átvették az etruszkok körében népszerű, logikai következtetésen alapuló, induktív módszert is, például bizonyos áldozati állatok beléből vagy májából, lapockájából, illetve a madarak röptéből való jövendölést.

Az ókori Róma jóspapjai az augurok voltak. Testületüket még Romulus alapította. Feladatuk volt az égi jelekből, a madarak repüléséből, a magot felcsipegető csirkék mozdulataiból és más előjelekből jósolni. Mivel a rómaiak semmi tevékenységbe, vállalkozásba nem kezdtek a jósok megkérdezése nélkül, nagy tekintélyre tettek szert.

A fekete-afrikai népek körében elsősorban az értelmező jóslás különféle fajtái terjedtek el. Észak-Amerika és Ázsia nomád népeinek jelenleg is vannak sámánjai, varázslói. A jósok gyakorta bódító italok hatása alatt, vad zenével és tánccal ringatják magukat álomba vagy esnek révületbe, mint az ural-altáji sámánok, akik önkívületi állapotban kerülnek kapcsolatba a szellemekkel.

A megsejtésekre támaszkodó jósok legjellemzőbb típusa a sámán, aki akár spontán módon, akár kábítószerrel által előidézett állapotban, transzban teremt kapcsolatot a természetfeletti erőkkel. Ilyenkor a sámánt vagy médiumot isteni vagy természetfeletti erők szállják meg, és az ilyen állapotban elhangzott kijelentéseknek különleges jelentőséget tulajdonítanak. A jóslásnak ez a formája rendkívül ősi gyökerű, és valamennyi vallásban megtalálható, így a kereszténységben is.

A jósok az egyén bajait valamilyen varázslásban, megrontásban, az ősök neheztelésében keresték, miután kiderítették, hogy mi lehet az, a bajt kiváltó okot áldozati felajánlással, ellentétes célzatú varázslással, istenítélettel igyekeztek megszüntetni.

JÖVENDŐBELI ■ A jövendőbeli férj, szerelmi partner kilétének megtudakolására az évezredek során számtalan jósló praktika alakult ki. Ezek az ún. szerelemjóslások elsősorban bizonyos nevezetes napokon és többnyire este vagy éjszaka voltak hatásosak. A német lányok például Szent András estjén izgatottan figyelték, hogy hol ugatnak a kutyák, mivel úgy tartották, hogy a leendő párjuk az ugatás irányából fog felbukkanni.

Ha egy hajadon házasodni kívánt, az András napját megelőző éjszaka meztelenül szólíttatta Szent Andrást, hogy ezután a kívánt jövendőbeli megjelenjen álmában.

A jóslások legtöbbször az esküvőhöz kapcsolódnak. A lakodalomban résztvevő lányok közül például az menyasszony férjhez, aki az esküvői ceremónia után a hátradobott menyasszonyi csokrot elkapja, vagy akinek fejére a koszorút teszik. Ha egy hajadon a párnája alá rejti az esküvői torta egy szeletét, és azzal alszik el, megálmodja, ki lesz a jövendőbelije. Amikor a menyasszony este leveszi a ruháit, egyik harisnyáját az egyik nyoszolyólánynak adja, aki azt az összegyűlt vendégsereg közé dobja. Legközelebb az a leány vagy fiú fog megházasodni, akin a harisnya landol. Az esküvői ünnepség végén a menyasszony és a vőlegény cipő nélkül, de teljesen felöltözve ülnek le a nászágyra. Az egyik nyoszolyólány lehúzza a vőlegény zokniját, és bal kézzel a válla fölött áthajlítva, igyekszik eltalálni vele a menyasszony arcát. Az összes nyoszolyólány megismétli ezt, és akinek a dobása célba ér, hamarosan férjet talál. Ezt követően a menyasszony harisnyáját a fiatal fiúk húzzák le, és – miként előbb a lányok – ők is próbát tesznek, a cél ezúttal azonban a vőlegény arca. Aki sikeres, rövidesen megházasodik.

Angliában, ha egy hajadon Mindenszentek éjszakáján bemegy a pajtába, és háromszor megkerüli a gabonarostákat, amikor kijön, meglátja a jövendőbelijét.

Egy másik praktika szerint akkor is megtudhatja a kíváncsi lány, hogy ki lesz a férje, ha hátrafelé menet egy körtefát kilencszer körbejár.

Egy régi szokás szerint Szent Valentin napján a lányok babérlevelet szúrnak a párnájuk négy sarkába és a közepébe, hogy ezt követően megálmodják, ki lesz a szeretőjük, vagy a leendő férjük. Ha Szent Iván estjén egy fiatal lány leveszi a kombinéját, és kimossa, majd kifordítva, közel a tűzhöz egy szék karfájára teríti, éjfél körül látni fogja a jövendőbelijét, aki szándékosan visszafordítja a kombinét.

Ugyancsak az angoloknál dívik az a hiedelem, miszerint, ha egy fiatal hölgy Szent Iván estjén hátrafelé sétál a kertben, és letép egy szál rózsát, megvan rá a lehetősége, hogy megtudja, ki lesz a férje. A rózsát gondosan be kell varrnia egy borítékba, és el kell tennie egy sötét fiókba, ahol ott marad Karácsony napjáig. Krisztus születésének reggelén a leánynak a borítékot óvatosan ki kell nyitnia, és a rózsát a keblére kell helyezni. Így kell elmennie a templomba. A leány férje, akit a végzet hozzárendelt, az a fiatal férfi lesz, aki elkéri, vagy szó nélkül elveszi tőle a rózsát.

Szent Ágnes napját, megelőző estén a tűpárnából sorban ki kell húzni a tűket. Ezután a kihúzott tűk közül egyet bele kell szúrni a hálóing ujjába. Ez után a lány meg fogja álmodni, hogy ki lesz a jövendőbelije.

Ha a családból valaki kilenc borsószemet tartalmazó borsóhüvelyt fehér cérnára fűzve, kiakaszt a bejárati ajtó fölé, a varázslatos borsóhüvelynek köszönhetően, a legközelebb érkező, s az ajtón a házba belépő, nem családtag agglegény vagy öreglány egy éven belül meg fog házasodni. A hajadonnak, aki az év során először hallja meg a kakukkszót,

a következő mondókát kell fennhangon mondania: „Kakukkmadár! Kakukkmadár! Mondd meg nekem az igazat! A kérdés, melyre választ várok tőled: Könyörgök, hogy valóban mondd meg nekem, hány évet kell várnom, hogy házas legyek?” Ahányszor válaszként a madár kakukkol erre, annyi év múlva várható a férjhezmenetel.

A lánynak, aki szeretné megtudni a kiválasztott férfiről, hogy elveszi-e vagy sem, először is készítenie kell róla egy képet, vagy fényképet. Majd a kép vagy a fénykép fölé egy cérnaszálon függő gyűrűt kell lógatni. Ha a mozdulatlan kézben a gyűrű el kezd körözni, az illető lesz a férje, és boldog házasságban fognak élni. Ha a gyűrű előre-hátra mozog, akkor a fényképen látható férfi nem lesz a férje. Ha a gyűrű meg sem mozdul, akkor a kíváncsi lány öreglány marad.

Ha négylevelű lóherét tesz a lány a jobb cipőjébe, az a nőtlen férfi lesz a férje, akivel a legközelebb találkozik. Ha egy nő sós heringet eszik lefekvés előtt, a jövő évi élettársa álmában megjelenik, és vizet hoz neki szomja csillapítására.

JUHARFA ■ Lásd: bútorfa

JUJUBEFA ■ Lásd: fák

JULI ANNA NAPJA ■ Lásd: február

JÚLIUS ■ Ez a hónap a régi római naptárban, amely a márciussal kezdődött, quintilis névvel az ötödik hónap volt, és csak később, Julius Caesar tiszteletére kapta a július nevet.

A magyaroknál a július Szent Jakab hava volt. A Csízó ajánlata szerint ebben a hónapban tartózkodni kell a borsos ételektől és az édes lekvároktól. Nem ajánlatos az érvágás, sem a feleséggel együtt hálás. Ártalmas fürdőt venni, sokat aludni. Az itálba zsályát, ürmöt és ezerlevelű füvet kell áztatni.

Azok, akik július havában születtek, telhetetlen fösvények, utálatos álnokok, csalárdok, nyughatatlanok, kedvetlenek, tökéletlenek, gonosz gondolkodásúak, ugyanakkor vakmerőek, hívságra hajlamosak.

Július 2-án Sarlós Boldogasszony napján, emlékezik meg a katolikus egyház Szűz Máriának, keresztelő Szent János édesanyjánál tett látogatásáról. Boldogasszony a várandós anyák, a szegények, a szenvedők és a halottak oltalmazója. Ünnepe sok helyütt az asszonyoknak dologtiltó nap volt. Ezt a napot régen az aratási vásárok napjaként tartották számon. A régi hiedelem szerint, ha ezen a napon esik az eső, a Medárdhoz hasonlóan negyven napig fog esni.

Július 20-án, Illés napján a pásztorok nem dolgoztak, mert ekkor ünnepelték a kigyókat és a medvéket, 22-e Mária-Magdolna napja, szépségvarázsló nap, az ezen a

napon levágott leányhaj varázslatra volt képes, 25-e a búcsújárók, utasok, hajósok védőszentjének, Jakabnak az ünnepe, ha ezen a napon derűs az idő, jó gyümölcsstermés lesz, Anna napján, 26-án szakad meg a kender töve.

A hónap utolsó harmadában a Nap az Oroszlán jegyébe lép.

JÚNIUS ■ Június az év hatodik hónapja, a rómaiaknál, akik az évet tíz hónapra tagolták: az első négy hónap a március, az április, a május és a június volt. Nevét vagy Juno istennőről, vagy a Római Köztársaság alapítójáról Junius Brutusról kapta. A júniust eleink nyárelő hónap, Szent Iván havának nevezték, mert Szent Iván, illetve Keresztelő Szent János névnapja június 25-e, amikor a nyári napfordulót is megünnepelik. Ezen a napon, ha eső esik, mogyoró és répa helyett sült hagymát érdemes enni.

Június 8-a, Medárd napja időjárás-jósló nap, ha esik, akkor negyven napig fog esni. Június 10-én, Margit napján emlékeznek meg a vértanúságot szenvedett Szent Margitról, ezen a napon nem ajánlott kinyitni az ablakot, mert sok légy lesz az egész évben, viszont ajánlatos elültetni a retket, káposztát és lent.

Június 13-a alamizsnás Pádai Szent Antal, a gyulladásban szenvedők oltalmazójának, a háziállatok védelmezőjének a napja. Régen dologtító nap volt. Baranyában az e napon gyújtott tűznek gyógyító erőt tulajdonítottak. Június 24-e, Virágos Szent János vagy Szent Iván napja, tűzugráló, gonoszűző, babonás nap. Péter-Pál (június 29-e) az aratás kezdete, valamint Szent Péter és Pál apostolok vértanúhalálának a napja. A népi regula szerint „Ha Pál fordul köddel, Ember hullik döggel”, ami részben a régi idők pestis járványaira, valamint kedvezőtlen időjárása miatti rossz termésre és az azt követő éhínségre, elhalálozásokra utal.

A Csízó azt mondja, hogy nem ajánlott ebben a hónapban sózott és füstölt húst enni, helyette inkább salátát jó fogyasztani. Este nem árt lábat mosni, vacsora után almát enni, forralt tejet inni. Aki gyümölcsöző Szent Iván havában született, tompa elméjű, kába fejű, viszont jó kedélyű, csacsogó, szeles, nagyravágyó, nagyivó és hirtelen haragú.

A Nap e hónapban lép a Rák havába.

KABBALA ■ A Kabbala a középkori zsidóság nagyon bonyolult, számmisztikára épített ezoterikus tana, mely a Tóra titkos, rejtett értelmét kereste. A kabbalisták minden betűt számértékkel láttak el, mert szerintük a betűk és a számok együttesen a legfőbb isteni hatalmat képviselik. A számok és a betűk mindenható hatalmának felhasználásával számtalan mágikus praktikát elsajátítottak.

A Kabbala létrejöttéről számos csodálatos, fantáziadús elképzelés látott napvilágot. Az egyik elmélet azt mondja, hogy a kabbala titkait maga Isten tárta fel az emberek előtt azzal, hogy Ráziél nevű angyallal egy könyvet juttatott el az Édenből kiűzetett Ádámnak. Ez a bölcs könyv tartalmazta a világmindenség titkait, az égitestek egymásközti kapcsolatait, a világ teremtéstörténetét, a mennyország struktúráját, az angyalok karának névsorát, az emberi sorsok várható alakulását. Ez a misztikus bölcsességeket tartalmazó gyűjtemény nagyban segített a kudarcérzettel küszködő Ádámnak, csillapította fájdalmát, visszaadta nyugalalmát.

Egy másik változatban Ráziél könyvét nem Ádám, hanem Noé kapta meg, amelyet később a zsidók bölcs királya, Salamon (uralkodott i.e. 1025-986 között) örökölt meg, aki a jó tanácsokat tanulmányozva vált világszerte elismert, megbecsült és mérhetetlenül gazdag uralkodóvá. Létezik, egy olyasféle feltételezés is, miszerint a Sinai-hegyen maga az Isten tárta fel a kabbala titkos tudományát Mózes és a hetven vén előtt, ezzel nekik, mint beavatottaknak, lehetővé tette a Szentírás misztikus értelmezését. A kabbalisták hitében úgy él, hogy ezt a szent könyvet egy tűztől védett házban őrzik, a hívek pedig a mágia angyalaként tisztelik az isteni titkokat feltáró Ráziélt.

A kabbala két nagy felvirágzáson ment keresztül, az első a 16. századhoz köthető, a palesztinai Szafetben élő Luria Izsák megalkotta a bölcséleti vagy spekulatív kabbalát; a másik fellendülés a 18. században volt Kelet-Európában, ahol létrejött a chaszidizmus (hasszidizmus) kabbalája, az utóbbi gyakorlati téren érvényesült. A kabbala tanait két szent könyv tartalmazza, az arámi nyelven íródott Széfer Jecirah és a Zóhár.

A zsidó miszticizmuson alapuló kabbala napjainkban is hódít, követői a gonosz távoltartására csuklójukon piros szalagot vagy karkötőt viselnek, s noha a zsidó hagyomány szerint csak a negyven év feletti, családos férfiak tanulmányozhatnák tanait, mégis akad a hívők között szép számmal nő is.

Kabalán manapság, a mindennapi életben, elsősorban valamilyen szerencsét hozó tárgyat vagy cselekedetet értenek, amiben sokszor, sokan babonással hittel bíznak. Például a mexikóiaknál a gyerekek többsége magánál tartja kabalatárgyát, az egyetemisták kabalaként szerencsés ruhadarabjaikat viselik, amikor vizsgára, tesztírára készülnek, de számos ismert művész, sportoló is magával viszi kabalatárgyát a fellépésekre, versenyekre.

KACSA ■ Lásd: állatok, tojás,

KAGYLÓ ■ Lásd: igazgyöngy

KAGYLÓKÜRT ■ Lásd: hangszerek

KAJMÁN ■ Lásd: krokodil

KAKAÓ ■ Lásd: gyümölcsök, növényi ajzószer

KAKAS ■ A kakas a néphitben többnyire pozitív szerepet tölt be, kukorékolásából pedig a közeli jövőre következtetnek. Iránban a küzdőképessége révén érdemelte ki a szent jelzőt, erős hangú kukorékolásáról a perzsák azt hiszik, hogy elűzi a gonosz szellemeket. A kínaiak aranytollú Mennyei Kakasa, napjában háromszor kukorékol. Először, amikor a nap reggel megfürdik az óceánban; másodsor, amikor delelőn van; harmadszor, amikor alábukik a nap. Úgy tartják, hogy a világ valamennyi kakasa a Mennyei Kakastól származik.

A régi Kínában a kakast sohasem ették meg, különösen az újév ünnepén nem szabadott levágni. A hagyományos hiedelem szerint a kakas elriasztja a gonosz szellemeket és ártó démonokat, épp ezért esetenként kakas vérével kenték be a védő istenek szobrait, képeit. A képeken ábrázolt vörös színű kakasról úgy tartották, hogy távol tartja a tűzvészt a háztól. A fehér kakast pedig démonriasztó képessége miatt gyakorta helyezték a koporsóba a halott mellé.

A világon sok helyütt a kakasok kukorékolása jelzi előre a napkeltét. A kínaiak szerint a Mennyei Kakas első kukorékolása felrázza a mennyet, és felébreszti az embereket. Ha viszont egy földi kakas éjfélkor kukorékol, azt jelenti, hogy arrafelé egy szellem jár. Nálunk a kakas hajnali kukorékolása a sötét éjszaka végét, egy új nap kezdetét jelzi.

A törökök rossz jelnek tekintik, ha a kakas az éjszaka előtt kukorékol.

Angliában pedig a halál előjelének tartják, ha a kakas napnyugta és éjfél között háromszor kukorékol, de azt is azt valamilyen balszerencsére utaló figyelmeztetésnek vélik, ha a szokásostól eltérő időben kukorékol.

Az angolok a fehér kakast szerencsét hozónak tartják, és tiltják a megölését, mert megvédi a farmot, ahol él. A fekete kakas viszont a gonosz szellemekre figyelmeztet; a küszöbön álló kakas pedig látogató jöttét jelzi. Az a hiedelem járja, hogy a világvége utolsó napján a kakasok mindegyike varjúvá válik, hogy felkeltsék a holtakat.

Nagyra tartják a kakas nemzőképességét, szerelmi varázslásokban például a svábok a kakas nyelvet csempésznek be a kiválasztott fiú ételébe, aki ezután rögvest beleszeret az

epekedő lányba; a cseh lányok ugyanebből a kakas farktollával háromszor érintik meg a kiszemelt fiatalembert, hogy elnyerjék szerelmét. Nálunk a lányok a szemétdombra állva, a kakaskukorékolás irányából tudták meg, melyik irányból jön kedvesük, aki őket feleségül veszi. Az esküvői lakomán, hogy szaporodjon az ifjú pár, kakashúst tálalnak fel.

Időjósként is gyakorta szerepel a kakas: például, ha a kerítésen kukorékol, szép idő lesz; ha a kapun ülve, vagy alkonyatkor kukorékol, másnap esős idő várható. Általában a kakas kukorékolása időjárás-változást prognosztizál.

Az álomfejtők szerint kakast látni álomban, tűzvészre utal.

Szólásokban: minden kakas a maga szemétdombján hatalmas; egy kakas a falu összes kakasát fellármázza. Debrecen környékén pedig az ok nélkül megjedő, sírós gyerekekre azt mondják, hogy „ránézett a kakas”, ami az eltörött a mécses megfelelője.

KAKUKK ■ A kakukkok azon szokásuk miatt híresültek el, hogy a nőtények tojásaikat más, apróbb, többnyire énekesmadarak fészkeibe csempézik, hogy fiókáit azok neveljék fel. Ennek még olyan piciny madarak is áldozatul esnek, mint az ökörszem. Ráadásul a kakukktojó a fészekből kilökdös egy tojást, nehogy a dajkamadár észrevegye, hogy megszorodott a fészekalj. Egyes kakukkfélék oly tökéletes fejlődést értek el az evolúció során, hogy tojásaik alig különböztethetőek meg a kiválasztott énekesmadáréitól.

Mivel a kakukkot ritkán lehet megpillantani, inkább csak a hangja hallható, a védikus irodalomban azt feltételezik róla, hogy az emberi lélek megjelenítője az inkarnálódás előtti és utáni szakaszban, hisz a léleknek a test ugyanúgy „idegen fészek”, mint az, ahol kikelnek a kakukkfiókák.

A kakukk védett madár, ezért a néphit úgy tartja, hogy aki bántja a kakukkot, annak tűzben fog leégni a háza. Ha György napja előtt szólal meg a kakukk, akkor jó termés várható, a faluba beszálló kakukk viszont tűzvészre figyelmeztet.

A kakukk képes megjósolni, hogy meddig él az ember, ehhez a következő kérdést intézzük hozzá: „Kakukkmadár, mikor lesz a nyár, hány esztendeig élek én?” Ahányat szól a kakukk, annyi évet él a kérdező. Hasonlóan kaphatnak választ az eladósorban lévő lányok, ha férjhezmenetelük évét kérdezik a madártól.

Tavasszal az első kakukkszó, ha jobbról halljuk, jó szerencsét jelent; ha balról jön a kakukkszó, balszerencsét jelez. Az április 28-án hallott első kakukkszót különlegesen jó ómennek vehetjük, ellenben ha április 6-án, vagy a nyár közepe után halljuk, balszerencsére utal.

A néphit szerint nem mindegy, hogy éppen mit csinálunk az első kakukkszó meghallásakor, ez az év hátralévő részében már nem fog megváltozni. Egyesek elkezdenek futni, amikor meghallják a kakukkot, abban a hitben, hogy egész évben elfoglaltak lesznek. A népgyógyászok jónak tartják az első kakukkszó hallatán

meghempergőzni a földön, mert akkor az embernek abban az évben nem fáj se a háta, se a dereka.

KAKUKKFŰ ■ Lásd: gyógynövények

KALAP ■ Lásd: ruházat

KALÁCS ■ Lásd: kenyér

KALÁSZ ■ A mag és a gabona az élet és a termékenység állandóságára utal. A termőföldet befogadó anyaméhnek képzelik, a beleültetett magot pedig a férfi nemző magjának tekintik, e nászból kikelt kalászyerek magjával megtermékenyíti a földet, hogy az újabb termést hozzon. Ez a körforgás állandóan ismétlődik. Több gabonaisten hal meg évenként, és kel életre ismét. A keresztényeknél kalással szimbolizálják a meghalt majd feltámadt Jézus Krisztust.

A görög termékenység istennő, Démétér tanította meg az embereket a földművelés alapfogásaira, búzaszemeket ajándékozott Triptolemosznak, aki útra kelt, hogy telehintse a földet búzamazokkal, és megtanítsa az embereket a szántás-vetésre. Démétért szép istennőként jelenítették meg, haja olyan szőke volt, mint az érett búzakaralász. Hozzá fohászokodnak még ma is a jó termésért, a duzzadt szemű kalászokért.

Egyiptom uralkodójaként Ozirisz földisten tanította meg az embereket a kalászos gabonafélék termesztésére. A korabeli ábrázolásokon Ozirisz múmia testéből kalászok nőnek ki. Ozirisz felesége, Ízisz istennő ismertette meg az emberekkel az aratás fortélyait, és rávezette őket, miként kell a magokat megőrölni.

A Szűz csillagkép legfényesebb csillaga, a Spica, magyar nevén a Kalász. Az állatövi jegy hatodik jegyét, a Szüzet, egy kalászt tartó fiatal lányként ábrázolják, hasonlóan jelenítik meg az akkád Istár és a sumer Innin termékenység istennőket, vagy Perszephonét, az aratás görög istennőjét.

Török néphit szerint jólétet hoz a házhoz, ha a ház bejárati ajtaján kalászcsokor lóg. Aki álmában leszakít egy kalászt, jégverésre számíthat, mondják az álomfejtők.

KALCEDON ■ Albertus Magnus (1193-1280) német filozofus szerint, aki fél a kísértetektől, kalcedont kell hordania. A kalcedon többféle színben előforduló kvarcféleség, általában vese vagy cseppkő formájú. A vörös kalcedon a megelégedettség és a barátság köve. Viselése védelmet nyújt a gonosz, a szennyes gondolatok, a villámcsapás, az emésztési zavarok és gyomorfájdalmak ellen. Csillapítja a lázat. Elállítja a vérzést. Barátokat szerez. Elűzi a félelmet, és önbizalmat kölcsönöz. A fehér kalcedon

gyógyító szerként javulást eredményez a reumás fájdalmak és a neuralgikus problémák esetén, valamint elűzi a rossz hangulatot.

A régóta ismert féldrágakő, a szardonix, mely a kalcedon áttetsző, világostól a sötétbarnáig terjedő változata, távol tartja a sötét hatalmakat, megtöri a rontást, és megakadályozza a koraszülést.

A görögök szerint a kalcedon gyűrű viselete testi erőt biztosít az embereknek, és ezáltal segíti őket az érvényesülésben. Szerencseköve a januárban világra jött Bakoknak és a június szülötteinek, valamint a Rákoknak, akiknél különösen érvényesül a kő pozitív hatása.

KALAP ■ Lásd: gyermekáldás, ruházat

KÁLMOSSGYÖKÉR ■ Lásd: gyógynövények, növényi ajzószer

KAMÉLEON ■ Lásd: halál

KAMPIR ■ Lásd: vasorrú bába

KANÁL ■ Lásd: étkezés

KÁNYA ■ Lásd: garuda

KAPA ■ Lásd: lakás, vetés

KARÁCSONY ■ A karácsony Jézus Krisztus születésének, a családnak a napja, a keresztények egyik legszentebb ünnepe. Erre az alkalomra, a katolikusok otthonukat örökzöld növényekkel díszítik fel, ünnepi díszbe öltöztetik a fenyőfát, gyertyákat gyújtanak, elfogyasztják az ünnepi süteményeket, ajándékokat adnak, és mindenféle jót kívánnak egymásnak. Néhol még most is betlehemezés színesíti az ünnepet.

A magyaroknál ez a nap dologtiltó, csak a ház körül lehet serénykedni; az asszonyoknak csak a takarítás és a sütés-főzés megengedett; a lányok a konyhában segítenek; a férfiak a ház körül tesznek rendet. Karácsonykor nem szabad semmit sem kölcsönadni, sőt a kölcsönadott dolgokat vissza kell kérni, hogy a házigazda a jövő évben nyereséges legyen; a varrás azért tiltott, mert a varró háziasszony szemén hálógó nő.

E nap a szeretet, az öröm, az összetartozás és a megtisztulás ünnepe. Ez azonban nem mindig volt így, a reformáció idején Angliában megtiltották a karácsony ünneplését, ehhez hasonlóan később az Egyesült Államok egyes részein is, ahol a tilalommal a vallási villongásokat kívánták megelőzni.

Az angolok körében korábban is, de főleg amióta nem tilos a karácsony megünneplése, számos hiedelem született e nappal kapcsolatban. Fagyöngyöt függesztenek az ajtó fölé, és szenteste a ház ajtait szélesre tárják, hogy a rossz szellemek elkerüljék a házat, illetve távozzanak onnét; a karácsonyi mazsolás pudingban kis meglepetés ajándékot rejtenek el; a karácsonyi gyertyák egész éjjel égnek az ablakban, hogy a következő év szerencsés legyen, a kialvó gyertya ugyanis balszerencsét hoz.

A karácsonyfára aggatott gyümölcsök bő termést ígérnek, a csillogó fémgöngyök, üvegdíszek, papírláncok az édeni kígyót jelképezik. Az ünnepi asztal mágikus erejű, a bőséges lakoma, a finom ételek azt jelzik a ház lakói számára, hogy a következő évben jó erőben és jó módban fognak élni. Néhol az elhunytak részére is megterítenek. Az ünnepi abroszkendő is sokat számít, különösen akkor, ha szépen hímzett, vagy piros csíkos terítő. A piros az öröm színe. Az ünnepi terítők varázserővel bírnak, ezért használják ezeket vidéken a gabona vetésénél, és ezekkel takarják le a beteget a gyógyulás reményében.

Bevált szokás szenteste ünnepi lencselevest és mákos gubát, mákos és diós bejglit enni, hogy sok pénze legyen az embernek. Sok háznál esznek halászelevet, kalácsot, mézet, néhol az ünnepi vacsora előtt fokhagymát fogyasztanak, hogy egész évben egészségesek maradjanak. A vacsora előtt imádkoznak. Karácsony első napján dívik a pulykasült, másnap pedig baromfi és rétes. Illetlenség és rosszat jelent az ünnepi asztal mellől felállni, még a gazdaasszonynak sem szabad, mert aki ezt megteszi, annak kotlósai nem keltik ki a tojásokat, vagy elpusztulnak csirkéi. Ha a gazda áll fel, akkor a méhei elszállnak. Aki az ünnepi asztalra könyököl, annak pedig kelése nő.

A szentesti vacsora után elterjedt az almaevés, és a diótörés, akinek a diója egészséges, az a következő évben nem lesz beteg, viszont a rossz dió gyengélkedést, betegséget jelez. Az ünnepi abrosz kenyérmorzsáit a szőlőtőkékre szórják, hogy sok bor legyen, a palócok pedig, rontás elleni védekezésésként, a zacskóba összegyűjtött morzsákat felakasztják az istállóban. Sok helyütt a karácsonyi morzsákat megőrzik, hogy betegség elleni orvosságként használják. A karácsonyi gyertyáknak szent estétől karácsony reggelig kell égniük.

Vidéken a betlehemi jászolra emlékezve és emlékeztetve, a karácsonyi asztal alá szalmát szórtak, de tettek oda búzát, ástót, kapát, gereblyét, mindezt a bőséges termés reményében, s hogy egészségesek maradjanak a háziállatok. Az ünnepi asztalra azért is kerül széna vagy szalma, hogy ott szülessen újra a kis Jézus. A jószágok, hogy jól szaporodjanak, eledelként lencsét kapnak. A szenteste éneklő gyerekek ugyancsak jó termést kívánnak.

Ha karácsony reggelén, férfi érkezik vendégségbe, akkor a jövő évben születő borjú, bika lesz; a csikó, csődör; a malac pedig kan. Ha az éjféλι mise idején szép csillagos ég, a

következő évben sok kukorica terem. Az éjféli misére vitt Luca-székre állva meglátták a falu boszorkányait. Parádon az éjféli mise ideje alatt az istállóban felvillanó fény jelzi, hogy megszületett a kis Jézus. A Göcsejiek szerint, szenteste az állatok emberi hangon beszélgetnek, és kibeszélik a ház népét.

A briteknél, ha e szent napon nehezen gyullad meg a tűz, igen kedvezőtlen jel, mert ez rossz következő évet prognosztizál. Különösen balszerencsés, ha a karácsonyi fahasábot egy lúdtalpas asszony vagy egy kancsal férfi érintette meg. Viszont szerencsés, ha karácsonykor a házat fagyöngy díszíti, ám a templomokban ugyanez rosszat jelent. A karácsonyi fahasábot, egy az előző karácsonykor használt fadarabbal kell meggyújtani, aki így tesz, annak házába a gonosz nem tud bemenni. Az angolszászok szerint a karácsonykor meggyújtott fahasáb maradványai nemcsak a gonosz, hanem a villámcsapás és a tűz ellen is védelmet nyújtanak. A karácsony napjának reggelén a ház ajtaját elsőként kinyitó családtagnak jó hangosan kell kikiáltania az utcára, hogy "Köszöntelek Atyaisten!".

Az első karácsonyi látogatókat, akik örökzöldet, magyalt vagy szenet hoznak, különösen megbecsülik. Ha férfi az első látogató, akkor egy pohár itallal és valami harapnivalóval köszöntik. Ha fiú, pár darab fémpénzt kap. Az első látogatók az összes asszonyt megpusztilják. Úgy tartják, hogy akik karácsony napján születettek, sohasem fognak szellemmel találkozni, és félnivalójuk sem lesz tőlük. Ezen felül védettek az akasztásos és a fulladásos halállal szemben.

Olaszországban karácsony előtt betlehemi jászolt is készítenek; szenteste fatörzset gyújtanak, melynek Újév napjáig kell égnie, hogy megtisztítsa a házat a gonosztól; a felnőttek barátaiknak lencsét ajándékoznak, hogy levest főzzenek belőle, ami sok-sok pénzt ígér. Az örök városban a pápa áldást ad a városra és a világra. (Urbi et Orbi.)

A horvátoknál három tuskó jelképezi a Szentháromságot, ezek paraszával gyújtják meg az ünnepi gyertyákat. Az asztal alá szalmát terítenek, ami arra utal, hogy Jézus istállóban született. Betlehemet tesznek a karácsonyfa alá. A szlovákok Ádám és Éva napján, pásztorjárás során mondanak köszöntőket.

A svédek az elhunytakért gyertyát gyújtanak; a norvégok a karácsonyfát körbetáncolják, a pajtába pedig egy csésze zabkását tesznek, hogy távol tartsák a gonosz szellemeket; a finnek szaunázás után meglátogatják elhunytjaikat a temetőben, és templomba mennek. A karácsonyi lúgos hal és a sonka fő ünnepi eledelük, valamint az elmaradhatatlan óriási adag tejberisz, amelybe elrejtenek egy szem mandulát, aki megtalálja, annak ez nagy örömet jelent.

A csehek azt hiszik, szenteste csodák történnek, éjszaka megtudhatják, mit hoz a jövő. Nem kapcsolják fel a lámpákat, míg az első csillag fel nem jön. Az ünnepi asztal lábait összekötik egy kötéllel, hogy megvédjék a házat a betörőktől, az asztal alá egy tál fokhagyma kerül, ami erőt ad. Az asztalra egy csupor mézet és páros számú terítéket

tesznek, a páratlan szám ugyanis szerencsétlenséget hoz, a méz pedig elriasztja a gonoszt. Az abrosz vagy a tányérok alá halpikkelyeket raknak, a jó mód érdekében. A bőséges vacsora után, ezen az estén nem illik alkoholt fogyasztani. Maradékot hagyni, szegénységre utal. A vacsora befejezése előtt nem illik felállni. Aki elsőként áll fel, elsőként hal meg, ezért az a szokás, hogy mindenki egyszerre áll fel az asztaltól. A vacsora után megetetik a háziállatokat, hogy ők se maradjanak éhen. Az ilyenkor elmaradhatatlan dióhéj-úsztatásnak és az alma kettévágásának a lényege, hogy megtudják, melyikük marad egészséges a következő évben.

A lengyelek szépen feldíszítik a házat, az Esthajnalcsillag feljöveteléig koplalnak, s mire a csillag megjelenik az égen, már mindenkinek korog a gyomra. A vacsora, az apostolok száma után, tizenkét fogásból áll. A fehér abrosz alá szalmaszálakat tesznek, utalva Jézus jászolára, a tányérok alá pedig halpikkelyeket, a jó anyagiak reményében. Egy terítéssel számítanak az éhes váratlan vendégre, az üres szék a család halottaira emlékeztet. Vacsora előtt közösen imádkoznak és megtörik a felajánlott adományt szimbolizáló ostyát. A szerzetesek által készített ostyákból szívesen aggatnak a karácsonyfákra is. A finom, laktató ételek között nem szerepel hús. Úgy tartják, minél többet esznek ilyenkor, annál több örömben lesz részük jövőre. A vacsora után, közösen énekelnek, betlehemes gyerekek kérnek bebocsátást. A betlehemi állatok közül a gólya az új évet, az új életet jelképezi, a kecske a termékenységet, míg a medve védelmet biztosít a gonosszal szemben.

Mexikóban hosszú rudakra erősített csengettyűkkel és gyertyákkal mennek a templomba. Kenyében szalagokkal, virágokkal, léggömbökkel díszítik fel a templomokat. Libanonban gabona magvakat ültetnek; Új-Zélandon, Ausztráliában és Dél-Afrikában nyári melegben tartják a karácsonyt.

A magyar néphitben számos halálra, szerelemre, időjárásra, termékenységre vonatkozó jóslat alakult ki. Például rossz ómen: karácsony és újév között mosni, mert akinek a ruhája a padláson szárad, hamarosan meghal. Az sem jó, ha a kimosott ruhát rúdon szárítják, mert a jószágok közül elpusztul egy szarvasmarha. Az a lány, aki egy kakast hall kukorékolni, hamarosan meg fog házasodni, viszont pártában marad, aki egy tyúk kotkodácsolását hallja. Karácsony ünnepén rossz előjelnek számít: kivinni a házból a szemetet, mert a szeméttel együtt a szerencsét is kidobják; a karácsonyi betlehemeseket üres kézzel elengedni, még ha hamisan is énekelnek. Ilyenkor csak karácsonyi dalokat szabad énekelni, és nem ajánlott fészülködni.

Vannak azonban jócskán szerencsét hozó karácsonyi műveletek, előjelek is: ha zoknikat akasztanak a ház kéményei mellé, bőséges újesztendő ígérkezik; fagyöngy alatt csókolózni, szerelmet jelez előre. Skócia egyes részein világos sört öntenek a tengerbe, hogy a következő évben sok halat adjon nekik.

Az időjóslások egyik legismertebbje, a "Fekete karácsony, Fehér Húsvét" prognózisa, vagyis ha karácsonykor nem esik a hó, húsvétkor fog havazni.

KARÁCSONYFA ■ Az egyiptomiaknál, kínaiaknál és a zsidóknál ősi eredetű szokás volt ünnepi alkalmakkor örökzöld koszorúkat és girlandok akasztani a házra, ajtóra, az örök élet jelképeként. Az egyiptomiak a győzelmet szimbolizáló pálmalevelekkel, a rómaiak a szerencsét hozó olaj- és babérágakkal díszítették fel lakásukat. A régi, pogány Európában létfontosságú és szent élőlény volt a fa, ezért vált kultusszá a fák tisztelete, ezt a hagyományt a keresztény hitre való áttérés után is megőrizték.

A téli örökzöld ágak az élet örök körfogását, a folytonos újjászületést reprezentálják. A germánok feltételezik, hogy az emberek is a fáktól származnak, a nők a nyírfától, a férfiak a kőristől vagy a tiszafától.

Svédországban újév napján, az ördög távoltartása végett díszítették fel örökzöldekkel házaikat és az istállóikat, karácsonykor a madarak részére állítottak fát. A mai karácsonyfa-állítás szokása Németországból terjedt el, régen a téli napforduló alkalmával állítottak fákat. Eredetileg a fenyőfa a paradicsomi fát jelképezte, amelyet Ádám és Éva ünnepén, december 24-én piros almákkal, ostyákkal, majd süteményekkel, gyertyákkal díszítettek fel. Elterjedt hagyomány volt náluk karácsonykor ugyanabban a szobában karácsonyi gúlát és paradicsomi fát állítani. A karácsonyi gúlát örökzöldekkel, gyertyákkal, csillaggal díszítették fel, és karácsonyi szobrokat helyeztek rá. A karácsonyi gúlát és a paradicsomi fát a 16. században egyesítették karácsonyfává, két évszázad múlva vált közzismertté, majd szokássá feldíszítése. A fa feldíszítése szakrális célokat is szolgált, a díszek – az édességek, piros almák, aranyozott diók, üveggömbök, tarka díszek, papírláncok – a Napot, a Holdat, a csillagokat, a földet, a fát, a kígyót jelképezték. A karácsonyfán szenteste gyújtott gyertyák a Világ Fényét, a keresztényeknél pedig Krisztust szimbolizálják.

KARÁCSONYI AJÁNDÉKOZÁS ■ A világon mindenütt elsősorban a gyerekek várják izgatottan a karácsonyt, mert ekkor megajándékozzák őket. Az ajándékokat hozhatja Téliapó, Karácsonyapó, Jézuska, jószívű boszorkány vagy egy kis manó.

Az angol gyerekeknek a Karácsonyapó nem szenteste, hanem karácsony, december 25-e, reggelén hozza az ajándékokat, amiket előzőleg kértek tőle. Karácsonyapó a kéményen át érkezik, a kandallóban bújlik meg, majd az ajándékokat egy hosszú zokniba rejti el.

Az ír gyerekek ajándékát zsákba rakja az éjszaka érkező Mikulás, akit az ünnepi asztalon hagyott réteszel és sörrrel vendégelnek meg, hogy ne maradjon éhen. Svédországban az ajándékozó Jultomten, akinek egy manó segít. A család valamennyi tagja egyszerre bontja ki a karácsonyfa alá tett csomagokat, és örül az ajándékoknak;

Finnországban, ahol az igazi Téliapó lakik, éjjel jön, és az alvó gyerekektől hangosan kérdezi: „Lakik itt jó gyerek?” Ha a felébredő gyerektől igenlő válasz jön, a Téliapó ajándékokat ad a kosarából.

A portugál gyerekek karácsony reggelén kapják ajándékaikat, a kandalló mellé tett cipőikbe. A spanyol gyerekek Téliapója az erkélyen mászik be, és a küszöb elé helyezett kitisztított cipőkbe teszi az ajándékokat, a gyerekek ráadásul január 6-án a három napkeleti bölcstől is kapnak ajándékokat. Olaszországban a gyerekeket Babbo Natale, azaz a Téliapó, vagy egy Befana nevű, ilyentájt jóságos, boszorkány látogatja meg, a jó gyerekek finom csemegéket, a rosszak pedig szemet kapnak.

A belga gyerekek Mikulás napján, december 6-án kapnak ajándékot, a karácsonyfa alá csak kisebb ajándékok kerülnek; a francia gyerekeknek a tűzhely közelébe tett cipőjükbe teszi a Mikulás az ajándékot; a svájci gyerekek szenteste mesevilamosznak, s közben mindenféle finomságot, édességet kapnak; az osztrák gyerekekhez a kis Jézus jön ajándékokkal és karácsonyfával, érkezését csengettyűszó tudatja.

A németek az egész házukat feldíszítik, sok helyen van Betlehem. A német gyerekeknek azt viszi a Mikulás, amit az ablakpárkányra helyezett ajándéklistán kértek. A cseheknél a Mikulás érkezését a kis Jézus csengettyűszóval jelzi; a letteknél a Mikulás szentestétől 12 napon át hordja a gyerekeknek szánt ajándékokat.

Ausztráliában a Mikulás ajándékokat szállító járművét nyolc fehér kenguru húzza. Az észak-amerikai gyerekekhez Santa Claus, vagyis a Mikulás, rénszarvassánon érkezik, és a kéményen keresztül hozza az ajándékokat a fenyőfa alá. A magyaroknál a Téliapó vagy a Jézuska az ajándékozó.

KARÁCSONYI PUDING ÉS SÜTEMÉNY ■ Az angolok, nagy fontosságot tulajdonítanak a karácsonyi puding és a sütemények készítésének és fogyasztásának. Általános szabály, hogy a süteményeket, tortákat, csak a karácsony esti szürkület után szelik fel.

Az angol lányok, akik meg akarják tudni, ki lesz a jövőbelijük, egy "néma" süteményt vagy tortát készítenek karácsony estéjének éjfélen. A süteményt készítheti egy lány egymagában és néhány hajadon is teljes szótlanágban. Amikor megformázták a süteményt, a jelenlévők közül a kiválasztott beleszurkálja nevének kezdőbetűit. Ha a sütemény készítése közben senki sem törte meg a csendet, a kíváncsiskodó, miután evett a süteményből, megtudja álmában, hogy ki lesz a párja.

Karácsonykor a hagyomány szerint legtöbb családnál egy speciális – konyakkal leöntött mazsola, alma, mandula, cukrozott narancshéj keverékével töltött – kosárka alakú a süteményt készítenek. Azt mondják, hogy ahány különböző helyen esik az ember ebből a süteményből, annyi jó hónapja lesz a következő évben. Ezt a sütemény nem szabad kettévágni, mert az illető elvágja a szerencsáját, és nem szabad belőle fogyasztania, sem karácsony előtt, sem szilveszter éjszakája után.

A karácsonyi puding készítése is igen nagy fontosságú. Hogy jól működjön a házasság, az összes családtagnak, kezüket fogva még a pici babáknak is, háromszor meg kell kavarnia a karácsonyi pudingot, méghozzá úgy, hogy minden alkalommal látszódjon az edény alja. Ha az eladó sorban lévő lányok elfelejtik megkavarni a karácsonyi pudingot, könnyen lehet, hogy a következő évben nem találnak párt maguknak. Szokás a karácsonyi puding keverése közben kívánni valamit. Ezeket azonban titokban kell tartani, mert ha beszélnek róla, nem teljesülnek kívánságok.

A karácsonyi puding készítése közben bele kell dobni a masszába egy ezüstpénzt, egy gyűszűt és egy gyűrűt. A puding felszolgálásakor, akinek a pénz jut, gazdag lesz, a gyűszű tulajdonosa jó módot szerez magának, míg, akinek a gyűrű jut, annak a családjában egy házasság várható.

Az angoloknál az is fontos, hány helyen és mennyi pudingot eszik meg az ember. Azt mondják, aki tizenhárom adag karácsonyi pudingot tizenhárom különböző helyen fogyaszt el, a karácsony estétől szilveszterig, boldog újesztendőre számíthat.

KARBUNKULUS ■ Az ókorban és a középkorban a vörös színű drágaköveket – mint a rubint, a spinellt, a gránátkövet, sőt még az opált is – karbunkulusnak hívták. Elnevezése a latin carbunculus szóból ered, mely a carbo ('szén, izzó parázs') kicsinyítő formája. Ebből származik mind a 'vörösén fénylő ékkő', mind a 'vöröslő tüzes kelevény' jelentés. Használata évezredekre nyúlik vissza, az Ószövetségben a szolgálatát ellátó főpap öltözékének részét képviselő melltáska (héberül: hósen) díszítésén a második sorban karbunkulus (feltehetően gránát) volt az első drágakő. A karbunkulust az energia, a siker, a határozott fellépés és a lelki béke ékkövének tekintik. Az angyalok közül Ambrielnek volt a drágaköve.

KARD ■ Lásd: csomó, hős

KARDAMOM ■ Lásd: fűszerek

KARNEOL ■ A karneol a kalcedon féldrágakő változata, mely áttetsző, színre vörösesbarna.

A görögök és a rómaiak nagyra becsülték e követ, gyűrűket, pecsétnyomókat készítettek belőle.

A karneol a barátság, a bátorság, az önbizalom és az egészség jelképe. Feltételezik róla, hogy elűzi a rosszkedvet, megfékezi az indulatokat, csillapítja a vérzést. Gyógyítja a bőrbetegségeket. Viselőjét megóvjaa a rontástól.

A karneol közeli rokonát, a szárdért évszázadok óta ékszerkészítésre használják. A szárdér név az ősi Lüdia centrumának, Szardisznak nevéből ered.

KARKÖTŐ ■ Lásd: ékszerek, indiai ékszerviselet

KARNEVÁL ■ A karnevál a negyvennapos nagyböjt előtti mulatságokban, tréfákban bővelkedő farsang. A szó eredete a középkori latin *carnem levare* vagy *carnelevarium*, a hús elhagyása kifejezésből származik. Nevét még a húshagyó keddre vonatkozó, olasz *carne vale*: 'Hús, Isten veled!'-del is magyarázzák.

Más magyarázat szerint, a karnevál megünneplése a bor és a mámor görög istenének, Dionüszosznak a nevéhez köthető. Athénban a Nagy Dionüszosz ünnepén, az istent képviselő pap, kerekeken gördülő hajón vonult fel, miközben eljátszotta szent egyesülését feleségével, ami a felvonulókból trágár tréfákat váltott ki. A Rajna menti németek a karnevál ünnepén tavasz istennőjük kerekeken vontatott hajóját a Schelde torkolatáig húzták.

A karnevál eredete azonban az Itáliában népszerű szaturnaliával is összefüggésbe hozható. A régi rómaiak Saturnus isten tiszteletére december 17-e és 23-a között rendeztek fényűző karneválokat. A pompás ünnepen, bőséges vacsorákon búcsúztak a téltől.

Bajorországban a farsang a Vízkereszt ünnepére, Kölnben és a Rajna-vidéken november 11-én 11 óra 11 perckor kezdődik, míg Franciaországban a karnevál a hamvazószerda előtti húshagyó keddre, valamint a böjt harmadik hetének csütörtökjére korlátozódik. Spanyolország egyes részein a hamvazószerda is a karnevál része. A franciák a böjt előtti „zsíros kedd”-en a minden fellelhető maradékot felhasználják és elfogyasztanak, amit a háznál találnak.

Híres az USA Louisiana államában lévő New Orleans – vízkeresztől húshagyó keddig tartó – farsangi ünnepe, ám a leglátványosabb a brazilok böjtöt megelőző, négy napig tartó, szamba versennyel összekapcsolt, jelmezes Rio de Janeirói karneválja. Európa legpompásabb karneválja az olasz velencei karnevál, ahol a résztvevők csak álarcosan jelenhetnek meg, a férfiak többnyire Casanovának vagy Pieronak öltözve, vaskos tréfákat engednek meg maguknak, még a tojásdobálás is elfogadott. A francia karneválokon az álarcos és az állati alakokat öltő emberek vaskos bolondozásokkal szórakoznak, trágár dalokat énekelnek, és erotikusan viselkednek.

KAROK ■ Az okkultisták a karok fejlettségéből az intellektuális képességekre következtetnek. Számukra az alulfejlett karok, szellemi gyengeségre, míg a jól fejlettek intellektuális erőre utalnak. A karok milyensége szerinti osztályozás alapján a görbe karok a pénz szeretetéről; a rövid szórtelenek középszerűségről; a szőrösök könnyelműségről, vakmerőségről árulkodnak.

A hosszú karok, bátorságot, nagylelkűséget jelölnek; az izmos karok kemény munkát végző, jó munkabírási személyt; a hófehér, csupasz karok, mindenféle érdektől mentes embert jeleznek. A rövid karok átlagszerűségre utalnak; a puha, húsos karok tulajdonosai lusták, hajlanak a semmittevésre, kényelemszeretetre.

Törökországban a szőrös karok gazdagságot szimbolizálnak. A törökök tartózkodnak attól, hogy keresztbe font karral álljanak, feltételezésük szerint ugyanis ez a testtartás megakadályozza őket abban, hogy jó szerencsájuk a sorsukhoz kötődjön. A törökök azt mondják, akinek tavasszal érzékenyek vagy fájnak a karjai, az üzleti életben balszerencsés. Az azeriek szerint pedig, ha a jobb kar fáj, szerencsét jelent, ám a bal kar hasogató fájdalma pénzvesztést jelez előre.

Indiában különösen nagy kultusza van a karhordozásnak, a karmozgásnak, az ún. mudráknak, amelyekkel mindazt ki tudják fejezni, amiket szavakkal képtelenek elbeszélni. Például a kozmikus táncot lejtő Siva isten négy karjában kifejezésre jut az idő, a tér, a mozgás és a nyugalom, mindaz, ami összefüggésben van a léttel, egyúttal szimbolizálja a teremtést, a pusztítást, a születést és a halált. Buddha szobrain sem mindegy, hogy miként tartja a kezét, hogy kézmozdulata mivel kapcsolatos, a Tan kerekének megforgatásával-e, avagy a félelem eloszlatásával. A mudrákat azonban a hétköznapi emberek is szívesen használják.

KARTARTÁS ■ Szerte a világban sajátos pszichológiai jelentéssel bír a kartartás, fontos, hogy valaki miként tartja karját járás közben, mennyire szorítja a testéhez, vagy milyen távol van testétől, karjai milyen ritmusban, összhangban mozognak testével.

A kartartás vagy kéztartás sokat elárul viselőjéről.

Ideális kéztartás az, ha a karok oldalt lazán, de nem élettelenül lógnak, s az ujjak csak részben zártak. Ez a fajta kartartás az óvatos, józan, megbízható emberek ismertetőjele. A kezüket eldugó és az ujjukat szorosan ökölbe záró személyek általában titkolódzó, kétszínű, képmutató, hamis emberek, olyanok, akiknek valami "takargatni valójuk" van. A határozott fellépésű tevékeny, energikus típus a karjait oldalt tartja, s az ujjait szorosan ökölbe zárja. A lazán ökölbe zárt kéz: szenvedélyes, elszánt ember; a karjait lazán oldalt, csaknem élettelenül lóbáló az ujjait teljesen nyitottan hordó: befolyásolható, költekező ember. A verekedős, harcias ember rendszerint széttárt karokkal és ökölbe szorított kezekkel figyelhető meg. Akinek a karjai élettelenül lógnak és a kézfeje feltűnően kövér, nehéz felfogású, pesszimista ember.

Annak a nőnek a kéztartása, aki bal kezét finoman a csípőjén nyugtatja, jobb kezét pedig a melle elé emeli jó ízlésről, remek életvezetésről tanúskodik, de nem való ez a háziasszonynak. Aki a bal kezét a hasa elé teszi, jobb kezét merőlegesen lóbálja, miközben a csuklója egészen laza, szenzibilis, feminin típus. Aki a bal kezét oldalt tartja,

a jobb kezét könyökben behajlítva a gyomra elé emeli, a tenyere felfelé néz, az ujjait lazán bezárja, beképzelt, gőgös, fontoskodó ember.

Bizonytalan, az érzéseit ügyesen palástoló, irányítható az, aki nem tudván mit kezdeni velük, kezeit le-fel mozgatja, hol babrálgat valamit, hol zsebre teszi. Az izgatott, ideges ember állandóan a kabátgombját fogdossa, zsebkendőjét gyűrögeti. Kiegyensúlyozott, de kiismerhetetlen ember az, aki a karját méltóságteljesen maga elé tartja. Aki viszont a kezeit hátul összekulcsolja, nagyon óvatos, elővigyázatos, gyanakvó ember.

KÁRTYA-BABONÁK ■ A kártyázás nemcsak unaloműző játék, hanem kellemes szórakozást nyújtó időtöltés, népszerű elmét élesítő sport és vakmerő hazardírozás is lehet.

Feltehetően a kínaiak kártyáztak először, összekevert papírpénzekkel. Indiában kör alakú kártyákkal játszottak táblákon. Az évszázadok alatt hol tiltották, hol engedélyezték a játékokat, s a játékszenvedély sokszor produkált botrányokat, párbajokat.

Noha háromféle kártya van, végtelenül sok kártyajátékot találtak ki. A kártyázások során lassan megszülettek a játékkal kapcsolatos babonák is. Azt mondják, hogy minden játék megkezdése előtt ugyanazokat a megszokott dolgokat kell végigcsinálni. Rossz lapjárás esetén megfordítható a szerencse, ha zsebkendőnket kiterítjük a székre, és kártyázás közben azon ülünk. Az is megváltoztatja a lapjárást, ha székünket háromszor körbeforgatjuk, vagy ha háromszor körbejárjuk. A kártyázáshoz a legmázlisabb hely, az ajtóval szemben lévő, a legpechesebb pozíció a játék során a tűzhelynek háttal ülni.

Jó szerencsét hoz, a kártyakeverés közben a kártyalapok közé fújni. Ha az osztást megelőző emelésnél bármelyik színből kettős a felfordított lap, jó szerencsét prognosztizál. A legszerencsétlenebb lap, melyet az ember a kezében tarthat, a treff négyes. Ha két pakli kártya van az asztalon, és megkérdezik, hogy melyikkel kívánunk játszani, mindig a tőlünk távolabbit kell választanunk. Sohase vegyük fel a kártyalapokat bal kézzel vagy egyesével.

Kártyázás közben nagyon balszerencsés keresztbevetett lábakkal ülni. Nyerési szériában nem szabad zoknit cserélni, és ülésrendet változtatni. Ha ülőhelyet cserélünk az asztalnál, ezt mindig az óramutató járásával megegyező irányban kell tennünk, vagyis jobbról balra. Ha a partnerünk elveszít egy partit, vagy egy ütést, sohase emlegessük a balszerencsét, mert a szerencsénk, vagyis a lapjárás nem fog megfordulni.

Úgy tartják, hogy veszekedést jelent, vitát okozhat, ha kártyázás közben egy kutya tartózkodik a szobában. A pénteki nap nem alkalmas a kártyázásra, a hónap 13. napját úgyszintén balszerencsésnek tartják.

KASZTRENDSZER ■ Lásd: négy

KATALIN NAPJA ■ Lásd: eső

KATICABOGÁR ■ A katicabogarat, Isten tehénkéjének vagy Isten napocskájának tartják. Az Isten tehénkéje elnevezés a középkori Angliából származik, ahol ezt a hasznos, kedves kis bogarat Szűz Mária, illetve Isten kegyelmébe ajánlották.

A katicáról feltételezik, hogy kapcsolatban áll az istennel, az égbe felszállva, átadja neki a földi kívánságokat. Az embereket figyelmezteti a veszélyre, segíti őket, hogy gyermekáldásban részesüljenek, megmutatja merre kóborolt el a nyájuk, megjövendöli a várható termésüket, megjósolja a lányok boldogságát, megkeresi jövendőbelijüket, és az emberi élet végét is képes előre jelezni.

A katica hét pöttye a hét napjait szimbolizálja, ezért a németeknél és az angoloknál a hetedik nap, a katicabogaré. Az indiai Indra isten pásztoraként, segített tehenei visszaszerzésében, esőt és napsütést hozott a földre.

Európa szerte szerencsét hozó kis lénynek tartják. Különösen annak lesz szerencséje, akire rászáll. A kézre szálló katicabogár jó időt jelez. Ha a katica egy lány orrára száll, akkor bizonyos lehet abban, hogy hamarosan férjhez megy.

Az eladósorban lévő lányok már a katicabogár puszta látványát is jó ómennek tartják, mert benne látják a rövidesen bekövetkezendő boldogságuk reményét. Az egyik hiedelem szerint, ha egy fiatal lány megfog egy katicabogarat, majd elereszti őt, amerre a katicabogár elrepül, abból az irányból fog jönni jövendőbeli férje.

A katica pöttyeinek számáról tudni vélik, hogy az illető előtt álló boldog hónapok számát mondja meg.

Noha nagyon balszerencsés dolog megölni egy katicát, mégis a népgyógyászok valamikor ilyen bogarat ajánlottak hascsikarás, kanyaró és torokfájás ellen.

KÁVÉ ■ Lásd: gyümölcsök, növényi ajzószer

KECSKE, KECSKEBAK ■ A kecskebakkal a felajzott nemiséget, a kéjvágyat valamint a termékenységet jelenítik meg. Kapcsolatban áll olyan istenekkel, mint a szláv Perun, a skandináv Tór, vagy a litván Perkunas, akik birtokolják ezeket a tulajdonságokat. Egyes termékenységi hagyományokban előírták az asszonyoknak, hogy kecskebakkal közösjenek. A görögöknél a kecskebakot, a kecskelábú, kecskeszarvú, kecskeszakállú Pánnal, a nyájak, erdők, mezők istenével társították, egyes vallásokban pedig a kecskelábú sáttánnal azonosítják.

A kecskét termékenysége mellett haszontalansággal, hitványsággal is vádolják, erre utal például "se tej, se gyapjú, mint a kecskebaktól" szólásmondás. A kecske kapcsolatban áll az alsó világgal, a szláv hiedelem szerint a vízi manót csak a fekete kecske szőrével lehet megbékíteni, a gonosz házi manó pedig minden jószágot gyötör,

kivéve a kutyát és a kecskét. Némely temetési szertartás alkalmával kecskét áldoztak fel, hogy az újjászületéshez szükséges táplálékot biztosítsák a meghaltaknak.

A kecske az asztrológiával is kapcsolatban áll, ugyanis a Bak, mint az állatöv tizedik jegye, a Vízöntő és a Nyilas között, december 22-étől január 19-éig uralkodik. Ábrázolásokon a görög Pánnal azonosított kecskebakot gyakran halfarokkal jelenítik meg. A kínai asztrológiában megtalálható a kecske hónapja és éve is. A kecske szerepet kap a népi gyógyászatban, az álomban termékenységet, gazdagságot, ostobaságot és csalfaságot jelenthet, míg a szerelemben életre-halálra utalhat.

A néphit szerint a kecskebakokkal való találkozás egy fontos utazás alkalmával jó szerencsét hoz. Fekete kecskével találkozni egy ösvényen, azt jelenti, hogy a közelben kincset rejtettek el. A burmaiak szerint nem szabad a kecskegidákat sötét helyre vinni, mert a szellemek hatalmukba keríthetik őket.

KEDD ■ Lásd: hét napjai

KEFE ■ Lásd: három

KÉMÉNY ■ Lásd: gólya, ház, holló, kéményseprő

KÉMÉNYSEPRŐ ■ Noha a fekete szín általában rossz jelentésű, a váratlan találkozás a fekete ruhás kéményseprővel mégis nagyon szerencsés dolognak minősül. Nem véletlenül adnak az emberek szilveszterkor egymásnak jó kívánságuk jeléül négylevelű lóhere és a szerencsemalac mellett, apró kéményseprő figurát.

A néphiedelem szerint, ha meglát az ember egy kéményseprőt, kívánnia kell valamit, és kívánsága teljesülni fog, vagy – ahogyan egyesek állítják – levele fog érkezni. Egy másik változat úgy véli, hogy a kívánság teljesüléséhez a ruhán lévő gombok közül egyet megfogva, a következő mondókat kell mondani: "Kéményseprőt látok, szerencsét kívánok!"

Megint mások pedig arra biztatnak, ha találkozunk egy kéményseprővel, rázzuk meg a kezét, hogy egy kis szerencse hozzánk dörzsölődjön. Ugyanis a mágikus tulajdonsággal bíró korom és a kormos ruhájú kéményseprő együttesen olyan természetfölötti erővel rendelkezik, amely képessé teszi, hogy a kéményekből kizavarja a rossz szellemeket. Ezért is tartják a vele való találkozást és megérintését különösen nagy szerencsének.

KENDER ■ Lásd: növényi ajzószerke, mindenszentek, vetés

KENDŐ ■ Lásd: eljegyzés, ruházat

KENGURU ■ Lásd: állatok, álmok

KENTAUROK ■ A görög mitológia szerint a kentaurok Ixión, thesszáliai király és egy felhő egyesüléséből születtek. A félig ember-, félig ló testű vad kentaurok miközben a lovak erejével és gyorsaságával rendelkeztek, emberi intelligenciával és érzésekkel is bírtak. Olykor bölcsék és igazságosak voltak, máskor fékezhetetlen, szilaj természetük következtében romboltak is. Érzékiségük Dionüszosz istenhez kapcsolta őket, erejük és gyorsaságuk kapcsán, mint az alvilág isteneinek futárai jelentek meg. Különösen két Kentaur volt nevezetes: a szimpatikus Kheirón és Pholosz. Legismertebb történetük a laphidákkal vívott harcuk, amikor is a laphidák által lakodalomba hívott kentaurok úgy lerészegedtek, hogy közülük az egyik megpróbált asszonyt rabolni. A nőrablás azonban nem sikerült, öldöklésbe kezdtek, de veszítettek, és a vereség után el kellett menniük Thesszáliából. Egy másik verzió szerint, a csatában Héraklész nyilazta le az összes kentaurt, Kheirónt és Pholoszt viszont véletlenül találta el nyilával.

A görögök egyik legendájában a kentaurok, mint Apollón fiai szerepelnek. Plinius állítja, hogy látott egy Hippokentaurt, akit mézben bebalzsamozva küldtek el az egyiptomi császárnak. Az indiaiak azt mondják, hogy a kentaurok, Gandharva félistenek leszármazottai. A hódító Pizarro és Cortés katonái az indiánokat vélték kentauroknak.

A kentaurokat gyakorta megjelenítették freskókon, festményeken, miniatúrákon, edényeken vagy szoborként formázták meg őket. Az asztrológiában a Nyilas csillagzat szimbóluma a Kentaur lett.

KENYÉR ■ Jézus az utolsó vacsorán magához vett egy kovásztalan kenyeret és egy pohár vörösbort. A kenyeret "miután hálát adott, megtörte" és a következőt mondta: "Ez jelenti a testemet, amely értetek van". A keresztények szemében a kenyér isten teste, a bőséget, az életet jelképezi. A kenyértörés az állhatatosság jele, régen viszont a misét nevezték kenyértörésnek. Jól ismert Jézus csodálatos kenyérszaporítása.

A keresztényeknél az ostya, a zsidóknál a kovásztalan kenyér jelképezi a tisztaságot. A görögök, az érett kalász hajú, kegyes Démétért tartják a kenyér fehér istennőjének. A vadászat istennője, Artemisz tiszteletére állatformájú kenyereket sütöttek. A németek a barna kenyeret a ház lelkének tartják.

A lengyelek leánykérés alkalmával kenyeret cserélnek, a svédek az utolsó búzakéve magjaiból sütnek egy kislány alakú cipót. Franciaországban kalácstésztából készített emberfigurákat raknak a karácsonyfára. Számos országban a vendéget kenyérral és sóval fogadják, ezt kapják a fiatal párok első lakhelyükre, lakásukba költözésük alkalmával, hogy bőségben éljenek. Nálunk a jövő évi gazdagságot, termékenységet biztosító jelentés társult ahhoz, ha a karácsonyi kenyér és kalács néhány napig megszegetlen maradt.

A kenyér készítését számtalan előírás, tiltó regula szabályozza: tilos nagypénteken és Luca napján kenyeret sütni, mert megkövesedik. Nem süthet menstruáló nő kenyeret, és az asszony a kenyérsütés előtt nem közösülhet. Tilos beszélni, míg a kovászhoz öntik a vizet; nem szabad dagasztani idegen jelenlétében. A dagasztás után viszont cuppogni kell, hogy magasra nőjön a kenyér, amíg sül, söprögetni kell; a kenyérmosó vizet pedig csak keleti irányba szabad kiönteni. Az a víz, amellyel megkenik a sülő kenyeret, a néphit szerint védelmez a démonoktól.

A kemencéből kivett kenyérre keresztet rajzolnak. Mielőtt valaki megszegné a kenyeret, vessen rá egy keresztet, javasolják a keresztények. Ha a sülő kenyér kereszt alakban megreped, halálra figyelmeztet. A megkezdett kenyeret, sohasem szabad a hátára fordítani, mert veszekedést jelent, vagy megfájdul annak a háta, aki készítette. Nem szabad kenyérbe kést szúrni, és tilos a kenyeret metszett oldalával az ajtó felé fordítani. Éjszakára be kell takarni, és nem tanácsos az asztalon hagyni. A kölcsönbe kapott kenyeret nem helyes megköszönni, meleg kenyérből nem való ajándékozni, a kenyér végét, a serclit pedig nem illik koldusnak adni. Nem szabad kenyérbélből galacsinokat csinálni, késsel aprítani tejbe, kakaóba, mert véres lesz a tehén teje. Aki rálép a kenyérre, éhezni fog, aki rugdalja, vagy dobálózik vele szentségtörést követ el, tetteért halállal bűnhődhet.

Miután az azeriek a kenyeret az élet szent anyagának tartják, náluk sem szabad a földre dobni. Ha egy szelet kenyér mégis leesik a földre, akkor le kell fújni, meg kell csókolni, és ha lehetséges meg kell enni. Angol néphit szerint, balszerencsét jelent a sületlen kenyér megszegése; aki a kenyeret egyenlőtlen szeletekre vágja, kétszínű; ha az összes leszelt kenyér elfogy, a következő nap eredményes lesz. Ha egy utcán sétáló pár valamilyen akadály – pl. egy villanyoszlop – miatt kénytelen szétválni, ha elváláskor egyszerre mondják ki a „kenyér” és a „vaj” szavakat, arra a rövid időre sem szakad meg kapcsolatuk, míg a kezeik ismét meg nem találják egymást.

Az angolszászoknál régen, ha valaki elégette a kenyeret sütés közben, azt mondták, hogy haragszik rá a szerelme. Bárki is ette meg az utolsó szelet kenyeret, meg kellett csókolnia a kenyér készítőjét. Hittek abban, hogy számos betegséget meggyógyít az a kenyér, melyet olyan asszony süttött, akinek a lánykori és az asszony neve azonos. Ha egy darab kenyeret tettek a bölcsőbe, távol tartotta a betegségeket a csecsemőtől.

Egyes országokban balszerencsésnek tekintik a kenyérvágó kés vasárnapi elmosogatását, az egész kenyér mindkét végének a levágását, vagy az utolsó szelet elvételét. Szintén rossz ómen, ha a vajas kenyér a vajas felével esik a földre, jó jel, viszont, ha fordítva. Hamarosan váratlan látogatóra lehet számítani, ha evés közben két személy egyszerre ugyanazt a szelet kenyeret fogja meg a kenyeres kosárban, és akarja kivenni.

A törökök szerint, aki az esküjét megszegi, a feloldozás reményében egy szelet

kenyérrel körözzön a feje fölött, aztán a kenyeret adja oda egy kutyának. Meggyógyul az ember sérülése, ha fölötte egy kenyérrel köröket írnak le, majd a kenyeret valaki – anélkül, hogy visszafelé jövet hátranézne – elviszi, és eldobja a temetőben. Fontossága révén nálunk is sokféle betegség (pl. árpa, furunkulus, seb stb.) gyógyszereként ismert a kenyér elfogyasztása, az érintett testrész vele való bedörzsölése, vagy a beteg megitatása a kenyérmosó vízzel.

Az országban ma is sokfelé kalácsot sütnek a lakodalomban résztvevőknek és az aratás utolsó napján az aratóknak, a vízbefulladt ember megkeresésére pedig pénteken sült kenyeret vagy kalácsot használnak. A népmesékben hamuban sült pogácsát visznek vándorútra, amitől a mesehős erős marad és bátor lesz.

KENYÉRSZAPORÍTÁS ■ Lásd: kenyér

KENYÉRTÖRÉS ■ Lásd: kenyér

KÉP ■ Lásd: balszerencse, halál előjelei, haláljóslás

KERÉK ■ Ez a tengelyen forgó, kör alakú alkatrész, amely forgásával lehetővé teszi a tárgy, szerkezet vagy jármű tovagördülését, valószínűleg minden idők egyik legjelentősebb mechanikai találmánya. Felfedezésére i.e. 3500 körül, Mezopotámiában került sor. Az ipari forradalom óta szinte valamennyi gép felhasználja ezt az egyszerű elvet, nehéz elképzelni mozgó alkatrészeket tartalmazó berendezést kerék nélkül.

A mezopotámiai Ur városából fennmaradt ősi kőtáblák rajzai szerint a kereket először fazekaskorongként használták, a szekereken – ugyancsak Mezopotámiában – csak mintegy 300 évvel később jelentek meg.

Küllős kerekeket először az egyiptomi szekerekre szereltek, i.e. 2000 körül, míg Európában az első kerekeken gördülő járművek – a közel-keleti kultúráktól függetlenül – i.e. 1400 körül készülhettek. Mivel a kerék ötlete annyira egyszerű, joggal feltételezhető, hogy a találmány elterjedéséhez nem volt szükség közvetítésre.

Ez azonban nem így van. Az azték és maja civilizáció egész magas szintet ért el, még sincs bizonyíték arra, hogy kereket használtak volna, mielőtt az európaiakkal kapcsolatba léptek.

A kerék a kezdetektől fogva igen gazdag jelentéskörrel rendelkezik, mint kozmikus szimbólum a világ kerekét, a Nap pályáját, a Föld forgástengelyét, az örök körforgást, az újrakezdést, a megújulást jelképezi. Átvitt értelemben az idő múlása és a fejlődés mellett, a sors váltakozását, a szerencsét vagy balszerencsét szimbolizálhatja. A küllős változata szoláris szimbólumként a Nap és az égitestek ciklikus mozgását jelezte: a kerék

tengelye a Nap, küllői a napsugarak. A téli, illetve a nyári napfordulón szokásos kerékgörgető napvarázslatok ugyancsak a Nap égi útját idézik fel.

Az istenek szekerét jelképező hindu templomok oldalán tizenkét kerék látható, a kerekek tizenkét küllője, a Nap tizenkét állomására utal. A Nap lovakkal vontatott hintáján járja be a világ négy táját. A napkerékért két isten vetélkedik: a Nap és a vihar istene. Indra, mint az égbolt, az eső, a vihar és a villámlás ura szoros kapcsolatban áll Szúrjával, a fényt és a hőt befolyásoló napistennel. Szúrját a szobrai – az iráni napkultuszra utalva – gyakran szkíta öltözékben, kezében virágzó lótusszal, feje körül glóriával vagy fénysugarakkal ábrázolják, aki hét vörös ló vontatta szekéren utazik át az égbolton. Ragyogása bevilágítja a világot, szétesztatja a sötétséget. Az árják a Napot egyfelől a Sötétség erőinek legyőzőjeként tisztelték, másrészt Szúrja Napistenként „mindentlátó”-ként, egyszersmind élet és halál uraként, aki egykerekű fogatával végigszáguldva az égbolton a mindennapok és évek szabályos rendjét is biztosítja. A himnuszok a sokküllős kocsikereket vagy a korongot említik szimbólumaként, később jelképei között megjelenik a kinyílt lótuszvirág.

Az indiai Visnu a világoszlop tetején egy nyolcszirmú lótusz közepén ülve irányítja a világmindenséget.

Az életkerék buddhista változatának, a Tan-kerekének nyolc küllője a tökéletességhez vezető ösvényeket (nyolc rétvű nemes ösvény) szimbolizálja. A küllők a lelki képességek, amelyek a központban egyesülnek.

A kínai hagyományban a kerékagy az ég, a kerület a Föld, a küllő pedig az ember, aki közvetít köztük.

Az ősi Mezopotámiában a kereket Istar, az élet és a nemzőerő istennője övének nevezték.

A görög mitológiában Ixiónt, szerelmi sikereivel való dicsekvése miatt, Zeusz egy állandóan forgó tüzes kerékhez kötözve röpteti fel a levegőbe, egy másik verzió szerint a főisten a tüzes kerékhez kötözve ítéli örökös szenvedésre. Apollón hajának sugárzása a kerék küllőjéhez hasonlatos.

Az Ószövetségben az égő kerék az isteni hatalom szimbóluma. Ezekiel próféta látomásában a szárnyas négyarcú (ember, oroszlán, sas, bika) lények tüzes, peremükön ragyogó szemekkel borított kerekektől kísérvé jelennek meg.

A szekér és kocsi, a kerékhez hasonlóan, a különböző népek mitikus képzetében ugyancsak többnyire a világmindenséget szimbolizálja. A lóvontatta napkocsi a kínaiak mitológiájában is megtalálható, és Napkocsi szerepel az egyiptomi Ehnaton fáraó himnuszában. A keresztények körében jól ismert Illés próféta szekere. A Bibliában a bálványimádók ellen József király "a Nap szekerét tűzbe vetette és elégette." Az ókori görögöknél a napkerék Hélios vagy Apollón napszekerét jelenti. A harci szekér kereke fensőbbiséget, hatalmat; a szárnyas kerék gyorsaságot jelképez.

A kocsihoz kapcsolódó csillagképek közül a Göncölszekér, a kínaiaknál a Nagy Medve „dél felé mutató szekér” ismertek.

KEREPLŐ ■ Lásd: hangszerek

KERESZT ■ A kereszt a világ egyik legelterjedtebb és legismertebb szimbóluma. Különösen a vallásokban gyakori, de elfogadott jelkép volt már jóval a kereszténység kialakulása előtt is. Az ókori Egyiptomban az élet jele volt a füles vagy hurkos kereszt, a másik kereszt, a Napot szimbolizáló szvasztika, pedig a négy görög gamma betűt formázza. Nagy I. Konstantin római császár – mielőtt a keresztényhitre áttért volna – megtiltotta a kereszt viselését. Halála után terjedt el a keresztény hitre utaló kereszt általános használata, s vált egyúttal Krisztus győzelmének szimbólumává, amelyet gonosz és a halál fölött aratott.

A kereszt két vonala jelzi továbbá az Isten és a világmindenség együvé tartozását, kölcsönhatását, de jelenti Isten önfeláldozását, sírkeresztként pedig a halált is. A szakrális jelentésű kereszt gyakran szerepel népszokásokban, rítusokban, jóslásokban, mágiákban, varázslásokban és a vallásos művészi alkotásokban.

A kereszt mutatja a középpontot és a belőle kivezető irányokat. Felfogható, mint kozmikus tengely, ahol föld találkozik az éggel. Testet és lelket, férfit és nőt, valamint szellemi és anyagi képességre utaló széttárt kezű embert egyaránt jelképezhet. A templomok szerkezete is követi a keresztformát. A kereszt szimbóluma az élet és a halál egységének, de ismeretesek a keresztutak, ahol Krisztust imádják, és ahol a boszorkányok és a démonok gyülekeznek. A mindennapi életben figyelmeztető jelzés, általában valamilyen veszélyre hívja fel a figyelmet.

Számos kultúrában a kereszt az élet, a termékenység, a halhatatlanság, az anyag és a szellem megtestesülése. A kereszt fogalmához tapad a boldogulás, a szerencse, és a felvirágzás képzete. Kereszttel hozzák kapcsolatba a falloszt is. Nemcsak a boldogságra, a felvirágzásra, az életre utalhat, hanem a kínszenvedésre, a hanyatlásra és a halálra is. Valamikor a kínok, a rettenet, a szenvedés eszköze volt. Rómában keresztre feszítették a bűnösöket, ugyanakkor a keresztényeknél a kereszt, a szentlelket mintázó galambbal együtt, a halál utáni újjászületésre, az örök életre utal.

A magyaroknál sok népi hiedelem maradt fenn a kereszttel kapcsolatban. A sok kereszttel a családi jólét növekedését fejezik ki. Vidéken a ház ablakait, ajtóit kereszttel jelölik meg, s a falvédőket, párnákat, terítőket keresztöltésekkel hímezik ki, hogy elriasszák a gonoszt. A kereszt védőtalizmánként is népszerű. Falusi gyakorlat szerint, az ástás után a szájra keresztet vetnek, vagy a megszegetlen kenyérre késsel keresztet rajzolnak.

A magyar népi hitvilágban rontáselhárító jelnek tartották, országosan ismert volt. Ezt a jelet rajzolták az istállók ajtajára a boszorkány ellen és a tejes köcsögre a tej megrontása ellen, valamint kelésre és a szemem levő árpára.

A keresztnek nagy szerepe van a halottas szokásokban, az utolsó gyónásban, az utolsó kenetben, a temetések alkalmával, a sírokon. Az öngyilkosok sírjait azonban nem jelölhetik kereszttel. Az amerikai indiánok, a hazajáró halott távol tartására, a házaikat ugyancsak kereszttel jelölik meg.

A babiloniaknál, a föníciaiaknál és az egyiptomiaknál a kereszt a jövő élet jele volt. Asszíriában és a régi Britanniában kereszttel jelezték a teremtőerőt és az örökkévalóságot. Az egyiptomiaknál Ízisz és Ozirisz kettősségét jelzi; a hinduknál az égiek és a földiek együttesét reprezentálja; a buddhizmusban a Tan kerekét, a Lét Körforgását jelöli; az iszlámban a tökéletes együttélést jeleníti meg.

A számszimbolikában a négyes számot kereszttel jelképezik, ami egyben a négy égtájat is ábrázolja. Kínában, Indiában és a Skandináv országokban a kereszt az ég jele.

A kereszt történetéről szól, Az „Álom a keresztfáról” című óangol költemény, amelyben az ismeretlen angol költő leírja, hogy látott álmában egy gyönyörű, keresztfához hasonló fát, olyat, amelyen Krisztus lelte kínhalálát. A költő látta, amint a keresztfa együtt szenvedett Krisztussal, a keresztfának is fájtak a szögek, a lándzsák szúrásai és az ütlegelő verések. Az álmában látott kereszt akkor véres, iszonyatos látványt nyújtott, de felébredve a költő megállapította, hogy azóta a kereszt már a megváltás tündöklő szimbóluma lett.

KERESZTELÉS ■ A keresztény egyházba fogadás alkalmával, a keresztséget felvevőt vízzel hintik, locsolják meg, vagy vizet öntenek a fejére, más esetekben egyszer, vagy többször vízbe merítik. A vízben való alámerülés a zsidó vallásban már a megtisztulást szolgálta. A zsidók a vízbemerüléseket a menstruálás utáni vagy a rituális fürdésekhöz hasonlítják. Elterjedt az esszéneusok körében is. Az evangéliumok szerint a zsidó próféta, Keresztelő János, aki az esszéneusoktól kapott vallási nevelést, az utolsó ítélet bekövetkeztét hirdette, s megkeresztelte mindazokat, akik a végítéletre készülve megbánták bűneiket. Ő keresztelte meg Jézust is a Jordán folyó vizében, aki úgy nyilatkozott róla, hogy Keresztelő János készítette elő Isten országának eljövételét. Pál apostol a keresztségi alámerülésben Krisztus halálát, eltemetését és feltámadását vélte felfedezni. A keresztények körében a keresztelő ceremóniája a befogadás mellett, az újjászületést, az Isten országába való bejutás lehetőségét jelenti.

Valamikor fontos szempont volt, hogy a csecsemőt minél előbb kereszteljék meg, nehogy a gyerek kereszteletlenül haljon meg. Az újszülött pólyájába rózsafűzért, barkaágot tettek a rontás ellen. A kislányok pólyájába kendőket raktak, hogy felnőve sok kérőjük legyen. A protestánsoknál a keresztelőre a vizet az apa, a gyereket többnyire a

bába és a keresztanya vitte. A keresztelő ideje alatt, általában a kismama otthon maradt, hogy kifesse vagy kimeszelje a falakat. A keresztelői ételek bőségéből arra következtettek, hogy a gyerekek mindig lesz mit ennie. A kisbaba kezébe aprópénzt dugtak, hogy életében ne legyen zsugori.

A békéscsabai szlovákok pénzzel szórták meg a pólyát, az alföldi szlovákok pénzt gyűjtöttek a csecsemő ingjére, mert meztelenül jött a világra. Hasonlóan a magyarokhoz, náluk is szokás volt a gonoszt elzavaró zajkeltés, Répáshután tejszűrőt vágta a kocsihoz.

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS ■ Lásd: Iván napja, keresztelés

KERESZTFA ■ Lásd: bodza

KERESZTÚT ■ A keresztút – latinul Via Crucis, vagy Fájdalmas út, azaz Via Dolorosa – a keresztényeknek a halálra ítélt Jézus Krisztus utolsó útját jelenti, mely az elítélés helyétől a keresztre feszítés színhelyéig, a Kálvária dombig tart. A jeruzsálemi várfalon kívül fekvő Kálvária domb jelentése Koponyák-hegye, melynek arameus neve Golgota. Krisztus halála után idővel szokássá vált végső szenvedéseinek tizennégy stációját végigjárni. E keresztúti ájtatosság gyakorlásának színterét kálváriának nevezik. A zarándokok Jeruzsálemben végig is járják az igazi Via Dolorosát (ez a szokás a kereszténység legkorábbi századaiból is ismert), az emberek többsége azonban nem jut el Jeruzsálembe. Ezért a pápák megengedték, hogy másutt is állítsanak fel olyan kereszteket és szobrokat, amelyek Krisztus szenvedéseinek útját felidézik, és ahol a hívők megnyerhetik a keresztúti ájtatosság elvégzéséért járó búcsút.

A magyar néphitben a keresztúthoz, mint mágikus helyhez, számos hiedelem fűződik. A keresztutat elsősorban a boszorkányokkal hozzák kapcsolatba, mivel ott gyülekeznek és gyűléseznek, ott lehet velük találkozni, különösen Szent György napon éjfélkor lehet meglátni őket, és lehet tőlük megtanulni a boszorkányságot. A keresztúton húznak a boszorkányok mogyorópálcával vagy szentelt krétával ördögidéző kört, ahol átkot szórnak, rontást hoznak ellenfeleikre, megbetegítik ellenségeiket. A keresztútnál mérik össze erejüket a táltosok.

A keresztút alkalmas szerelmi jóslásokra is: a kíváncsi lányok, ha karácsony éjjelén, pont éjfélkor, amikor megkondul a harang, kimennek a keresztútra, meglátják sorsukat, ha pedig a földre szorítják fülüket, azt is megtudják, ki lesz a jövődöbelijük.

A népi gyógymódok között, főleg a bőrbetegségek gyógyíthatók a keresztúton, ide dobják vagy ássák el a beteg testrészt letörölt kendőket, ruhákat, rongyokat, hogy aki rálép, megtalálja, hozzányúl, kapja el a beteg bőrbaját. A keresztút alkalmas hely arra, hogy a nehezen meginduló gyereket megtanítsák járni. Itt kiáltják a pusztába

hidegletelésben szenvedő vagy az epilepsziás beteg nevét, hogy a bajt vigye magával el a szél.

KERT ■ Lásd: álmok

KERUBOK ■ Lásd: életfa

KÉS ■ A kést már a kőkor embere is használta, feltehetően fegyverként és vadászatra.

Később a jó módúak a kést már evőeszközként is igénybe vették, évszázadokon át tartó szokás volt, hogy a férfiak mindig maguknál tartották saját késüket. Manapság sokan zsebkést hordanak.

A kések és a bicskák szúró- és vágóeszközként hasonlóan rossz jelentéssel bírnak, mint a borotvák, ollók, villák. Kivéve azt a kést, amelyet a szülés során helyeznek a szülőágy alá, mert erről feltételezik, hogy enyhíteni fogja a szülési fájdalmakat.

A zsidók körében még a múlt század elején is élt az hiedelem, hogy kést vagy más éles fémtárgyat sohasem szabad használni a sorok követésére a Biblia, a Talmud vagy egyéb szent könyv olvasása közben. Általában tilos volt bármilyen szent könyvet megérinteni a késsel, mivel azokat természetükénél fogva összeférhetetleneknek tartották, ugyanis míg a kések az élet elpusztítására, a szent könyvek annak meghosszabbítására szolgáltak.

A késsel, bicskával kapcsolatos hiedelmek szinte mindegyike negatív jelentésű: az angoloknál, ha valaki kölcsönadja a kését vagy bicskáját, úgy kell visszaadnia, ahogy odaadták neki: kinyitva vagy becsukva, a hegyével a kölcsönkérő felé tartva, vagy úgy hogy a kölcsönadó felé nézzen. Ha valaki a szerelmétől kap ajándékba egy kést, azt jelenti, hogy a szerelemnek hamarosan vége szakad, mert a kés elvágja az érzelmeket. Házszenelő alkalmából sohasem szabad kést ajándékozni, mert a beköltözők a szomszédok ellenségeivé válnak. Az azerbajdzsániak nem fogadnak el baráttól kést ajándékba, csak akkor, ha pár fémpénzt, jelképes összeget fizetnek a késért, egyébként a barátságuk hamarosan tönkremegy. Az oroszok akkor adnak ajándékba kést, villát vagy ollót, amikor bajt, kellemetlenséget akarnak okozni a családnak. De ha valaki mégis kést szeretne ajándékozni valakinek, azt csak akkor teheti meg, ha kér érte egy kopejkát. Ugyanis ekkor már nem ajándékozásról van szó, hanem eladásról, így a babona már nem érvényes.

Ha a kések egy asztalon keresztezik egymást, vagy ha a vágó felületük felfelé néz, veszekedésre utal. Ha a zsebkést más csukja be, mint aki kinyitotta, balszerencsét jelent. Az üzbégeknel balszerencsésnek tartják, ha egy férfi elveszíti bicskáját. Thaiföldön nem szabad éles tárgyak, például kés vagy olló fölött átlépni, mert azok elvesztik élességüket.

A Louisiana államban élő cajunok szerint pedig megfélemezi a tornádót, ha két késsel kilencszer keresztet képeznek.

KESZTYŰ ■ Lásd: álmok, gyógymódok, ruházat

KETTŐ ■ A kettes a dualitás, a házasság, a jin és a jang, az ikrek, a viszály száma. E duális számra talán a kínaiak két ősprincípiuma: a jang és a jin a legjellemzőbb példa. Amíg a férfias jang a fényt, az életet, az eget, a Napot, az aktivitást, a nemzést szimbolizálja; addig a nőies jin a passzivitást, az odaadást, a befogadást, sötétséget, a földet, a Holdat jeleníti meg. A pozitív jang és a negatív jin ideális párosként harmonikusan egészítik ki egymást, hisz ők együttesen a jó és a rossz, a vonzalom és a taszítás, a hideg és a meleg, a nyugtalanság és a nyugalom, a keménység és a lágyág.

A püthagoreusok a kettést – lévén páros szám – nőies jelleggel látták el, természeténél fogva ezt a számot inkább negatívnak, mint pozitívnak minősítették. E számtól eredeztettek szinte minden rosszat, az örök viszályt, a hadakozást, a rivalizálást, a széthúzást. Püthagorasz annyira utálta a kettést, hogy egyenesen a kígyó emblémájának nevezte el, sőt mi több, lefokozta ezt a számot megtévelyodott, megháborodott egyessé.

Az ősi keresztények körében is rossz ómennek bizonyult a kettes, mert a jó és a rossz ellentétét, Káint és Ábelt szimbolizálja. A legtöbb vallás is dualisztikus, hisz kettéválik bennük a földi lét a túlvilági élettől, az Isten az ördögtől, a világosság a sötétől.

A különféle népek hagyományaiban, szinte az egész világon fellelhetők az isteni párosok. A dél-amerikaiaknál Keri és Kame, az egyiptomiaknál Ízisz és Ozirisz, az irokézeknél Joszkeha és Taviszkaron. A rómaiaknál Romulus és Rémuson kívül például Dianus és Diana, Liber és Libera, Pomo és Pomona, Faunus és Fauna. Máskor a két nem harmonikus viszonyát kifejező házasság számaként jelenik meg a kettes, amit jól példáz a görög Zeusz és Héra, vagy a hinduk isteni házaspárja a napmenyasszony, Szúrja és a holdvölgegy, Szóma. A görög mitológiában a kétnemű Hermaphroditoszban egyesül a női és a férfi nem, az egyiptomi Ré önmagával lépett nászra, kettős nemű az iráni Zurván főisten, és kétnemű volt Ádám is, Éva születése előtt.

Bár tény, hogy a kettes a számsorban az egyes után következik, számos tradícióban, tökéletlensége miatt, még a kettést sem sorolják az igazi számok közé; Kínában például a hármas szám volt az első. Az ókori kínaiak azt hitték, hogy minden embernek két lelke van, amelyek közül az egyik a testtel a sírba száll, a másik a lélektáblára kerül.

Nálunk a kettes számot néhány régi szatmári babona őrzi. Többek között, kenyérsütéskor nem jó két lepényt sütni, mert abban az évben nem megy férjhez a ház eladó lánya. Aki viszont megpirít két karéj kenyeret, és egy lopott gatyába becsomagolva a párnája alá dugja, megálmodja, ki lesz az ura.

A törököknél, ha két étkezés között nassolnak a lányok valamit, nem találnak férjet maguknak. Az a férfi, akinek már volt két asszonya, képtelen engedelmességre készíteni jelenlegi feleségét.

Vietnámban a kettes, mint páros szám nagyon közkedvelt: náluk sohasem szabad egyetlen párnát vagy matracot vásárolni, mindig kettőt kell. A menyasszonynak és a vőlegénynek az ajándékokat – a lepedőt is ideértve – mindig párban kell adni. Ha csak egy darabot tartalmaz az ajándékcsomag, annak a jelentése, hogy az ajándékozó nem hiszi, hogy hosszú lesz a házasság. Ezért két olcsóbb ajándékcikk kívánatosabb számukra, és több örömet szerez, mint egy drágább.

Az okkult tudományok közül a kabbala tanait őrző két írás egyikében, a Széfer Jecirában, a kettes a teremtő szót szimbolizálja, mert a kimondott szó két részből állt, leheletből és a gondolat közvetítéséből. A mágusok kétféle mágiát különböztettek meg, a sátáni vagy fekete mágiát és az ezzel ellentétes, fehér vagy krisztusi mágiát. Az asztrológusok minden bolygónak két házat tulajdonítanak, egy éjszakait és egy nappalit. A numerológiában a kettes a Holdat jelképezi, ebben a felfogásban a kettes a fogamzás, a gyermekszülés és az álmok száma.

Aki a hónap második napján született, kevés gyakorlati érzéssel rendelkezik, többnyire álmodozó, félszeg, irtózik a számára ismeretlen, szokatlan dolgoktól.

Érzései széle skálán mozognak, az elragadtatástól az elkedvetlenedésig mindkét szélsőséget képviseli. Memóriája remek, fantáziája csapongó, nagyon érzékeny. Kitűnő médium. Óvatos, változékony. Mindenféle veszteségtől irtózik. Szerencsjátékot nem űz, habár kedveli a pénzt, az anyagi biztonságot.

A kettes vibrálásában élő ember betegségei lehetnek: ideggyengeség, gyomor- és emésztőszervi bajok, hurutos megbetegedések, mellhártyagyulladás. Öreg korában végtagfájdalmak gyötörhetik. A hét napjai közül a vasárnap, a hétfő és a péntek szerencsés számára. Színei a fehér, az ezüst, a krémszín és a zöld valamennyi árnyalata. Szerencsés kövei, a gyöngy, smaragd, jáde és tejopál. Féme az ezüst. Növénye a tölgy. Eleme a víz.

KÉZ ■ A kéz a kapcsolatteremtés egyik legfontosabb eszköze, az ember legbeszédesebb testrésze. A kézzel lehet áldást adni, szeretettel hívni, érzéssel simogatni, igazságot osztani, megnyugtatóan gyógyítani, alkotni, munkálkodni, dorgálni, szidalmazni, büntetni, bűnözni, tiltani, fenyegetni.

A muzulmánoknál és a zsidóknál a kéz tartotta távol a "Rosszat" az embertől. A keresztényeknél a fénysugarat kibocsátó kéz Isten kezét jelképezi. Júdás keze árulást, Pilátusé a pénz tisztára mosását juttatja eszünkbe. A kézmosás a vallási szertartásokban a lelki tisztaságra utal. Az isteni kéztartások ismeretében olvashatók el Buddha cselekedetei, és fejthetők meg a hindu istenek gesztusai.

A középkor királyai kézzel gyógyítottak, a régi rómaiak kézzel jelezték a rabszolgák birtokbavételét és felszabadítását. A zsidó kabbalisták szent könyvében a Zóhárbán tíz ujjal testesítették meg a tíz szefírotot, "a szentek szentjét".

Valamikor a nyitott kéz, széttárt ujjakkal igen népszerű talizmán volt. A gonosz távoltartása érdekében főként a házak bejáratai fölé helyeztek nyitott kezű formáló fémtárgyakat, vagy az ajtaikra – néha az állataikra – festettek ilyen szimbólumokat. Különösen a vörös színű kezű tekintették hatékony védelmezőnek. Használata a muszlimok, keresztények és a zsidók körében egyaránt elterjedt volt, de ismerték többek között India, Mexikó lakói, valamint a kelták és a germánok is. A germánok a nyitott kezű formázó amulettet „Szent János Kezének” vagy a „Fortuna kezének” is nevezték.

Az összezárt kéz megítélése már nem mindenhol ilyen pozitív. A törökök például rossz ómennek tartják az összekulcsolt kezeket. Szerintük, aki gyakorta összekulcsolja a kezeit, terméketlen, sikertelen és balszerencsés, hamarosan meghalhat az anyja. Aki pedig eldugja a kezét és az ujjait, titkolódzó, kétszínű, képmutató, hamis ember.

Az angolok azt javasolják, hogy aki kívánni akar valamit, kulcsolja össze az ujjait. A balszerencse csapdába esik azon a helyen, ahol a két ujj találkozik, ezért amikor az ujjak össze vannak kulcsolva, megakadályozza a balszerencse kiszabadulását, és lehetővé teszi, hogy az illető kívánsága teljesüljön.

Az indiaiak szerint a puha, munkához nem szokott kezek gazdag személyre utalnak. Az angoloknál, aki véletlenül egy fába, vagy fából készült tárgyba beleüti kezét, egy várható szerelmi kaland eljöttére számíthat. Ha azonban az ember egy fémtárgyba veri be a kezét, az a kedvese hűtlenségére figyelmeztet.

Ha az ember jobb keze viszket, hamarosan kezét ráz valakivel, akit szeret.

KÉZELEMZŐK ■ Lásd: tenyérjósok

KÉZFOGÁS ■ A kézfogásból következtethetünk a kezét nyújtó ember személyiségére. Gyakorta már bemutatkozásakor, az első kézfogásból kialakítjuk véleményünket partnerünkről, akarva-akaratlanul eldöntjük, hanyadán állunk vele. A kézfogás lagymatagsága vagy impulzív szorítása meghatározhatja, hogy az illetőhöz a későbbiekben lesz-e vagy sem bizalmunk.

Normális az a kézfogás, amelyik határozott és rövid. A kézfogás, ha bágyadt, hosszantartó: azt jelenti, hogy az illető segítséget vár a másiktól; ha lagymatag, puha: félénkséget, befolyásolhatóságot, passzivitást jelez; ha sokáig tartó és határozott: kedélyes, derűs, vidám természetű embert sejtet; ha túl erős és túl hosszú, uralkodni vágyó, korlátolt partnerrel van dolgunk. Kézfogás bal kézzel: közvetlenséget, természetességet, hálát, együttérzést közvetít. Az olyan kézfogás, melyet nem

viszonoznak: alattomos, hamis emberre utal. A kézfogás közben jobbra döntött tenyér: önállótlanyságról árulkodik, míg a balra dőlt tenyérrel: nagyfokú uralkodni vágyást jelez.

KÉZFOGÓ ■ Lásd: eljegyzés

KÉZTARTÁS ■ Lásd: kartartás

KÉZTÍPUSOK ■ A kéz alakját az ujjak formája határozza meg. Már a középkorban háromféle kéztípust ismertek az elementárist, a motorikust és a szenzibilist, később négy kéztípust különböztettek meg: a négyszögleteset, a kerek, a trapéz és az ovális alakút. A jelenleg használatos osztályozás d'Arpentigny, egy napóleoni tiszt foglalta rendszerbe. Szerinte a hét kéztípus: a primitív vagy elemi kéz; a szögletes vagy hasznos kéz; a spatulás vagy praktikus kéz; a filozofikus vagy intellektuális kéz; a kónikus vagy művészke; a pszichikus vagy ovális kéz és a vegyes vagy kevert kéz.

Az elemi kéz nagy, széles, négyszögletes, nehézkes, vöröses színű. Az ujjak vaskosak, szafaládészerűek, a tenyérhez képest rövidek. Az elemi kezű emberek általában igénytelenek, kevés képzelőerővel rendelkeznek, szűk látókörűek, maguknak valók. Képesek durva fizikai munkára. Nem fűti őket a megismerés vágya. Lehet őket vezetni, jól tűrik az irányítást.

A szögletes kéztípus, kitűnő, hasznos kéz, alakra viszont nem szép. Az ujjvégek és a körmök szögletesek. Viselőik dolgos, szorgalmas, vállalkozó kedvű emberek. terveikben nagyvonalúak, türelmesek, kitartók. Tisztelik a törvényt. Nem érzelmi lények, férjként zsarnokok, ha a feleségnek is szögletes a keze, pokol az életük. Nőknél ritka ez a kéztípus.

A praktikus vagy spatulás kéz, tömör, masszív, széles nagy. Az ujjvégződéses ásószerűek, spatula formájúak, a hüvelykujj feltűnően nagy. A praktikus kezűek nagy kézügyességgel megáldottak. Tevékenyek, intelligensek, munkabíróak, gyakran található köztük újtók, feltalálók. Jó üzleti érzéssel bírnak. Nehezen viselik el az alárendelt szerepet. Elszántak, magabiztosak. A szerelemben hűek, kitartók, de nem kenyerük az udvarlás.

A filozofikus, intellektuális vagy bütykös kéz csontos, tojásdad alakú. Téglalap formájú a tenyér. A hüvelykujj két íze közel azonos hosszú. Az ujjak végei félig szögletesek, félig gömbölyűek. A bütyökképződés mindig előnyös. Ezek az emberek gondolkodó típusok, igazságszeretők, higgadtak, kétkedők, kritikusak, szórszálhasogatók. Bár barátságosak, nem lehet őket kiismerni. Tudományos érdeklődésűek. Erős morális, etikai érzéssel, de nagyfokú egoizmussal rendelkeznek. Vallásosak, de nem bigottak, olykor viszont fanatisták a vallásban vagy miszticizmusban.

A kónikus, artisztikus, művészi kéz kimondottan szép alakú kéz, de nem jó kéztípus. A tenyér ovális, az ujjak kúposak, a körmök mandulaformájúak. A kónikus kezűek kedélyes, vidám emberek, ugyanakkor befolyásolhatók, gyakorlatiatlanok, felületesek, hűtlenek. Szeretik a változatosságot. Hajlanak a szélhámosságra. A kónikus kezű nők nem alkalmasak sem feleségnek, sem anyának, mert elég könnyelműek.

Az ovális, mediális vagy pszichikus kéz ovális formájú, gyengéd, kecses. A tenyér és az ujjak nyújtottak, lekerekítettek, kissé kúposak. Selymes bőrű, kellemes tapintású. Az ovális kezűek földre szállt angyalok, türelmesek, önmegtagadók, lemondók, szelídek, idealisták. Befelé fordulók, nem irigyek, nagyon jószágosak, de nem életképesek. Érdeklődnek a vallás, a miszticizmus, az ezotéria iránt. Hisznek az emberfeletti hatalomban, túlvilági életben.

A vegyes vagy kevert kéztípusnál többféle ujjalakzat látható. A legerősebb ujjak határozzák meg az uralkodó jellemvonást. A vegyes típusú kezűekre a gondolatok sokszínűsége, a célkitűzések változatossága jellemző. Rendkívül ügyesen alkalmazkodnak, de tehetségük kiaknázásában tévelygők. Nagy hibájuk, hogy nem tudnak elmélyülni, kitűnni semmiben, ezért tudásuk csak felszínes, ismereteik szétforgácsoltak.

KIÁTKOZÁS ■ Lásd: bogarak, gyertya

KÍGYÓ ■ A kígyó a termékenység, a női teremtőerő, a családi tűzhely szimbóluma, ugyanakkor kapcsolatba hozható a vízzel, és az esővel is. Visnu, az indiai főisten az Anant kígyó hátán nyugodott; Vaszuki kígyó pedig a fején hordozta az egész világot, kötélként használták a démonok, amikor kiemelték Mandara hegyét az ósóceánból.

A bolíviai indiánok szerint, amikor az ég egy része leszakadt a földre, a kígyó gyorsan körülölelte, így választotta szét az eget a földtől, amelyeket azóta is egymástól elválasztva tart. Brazíliában az ihkarjana törzs egyik elbeszélése a kígyóról és az esőről szól. Egy asszony rendszeresen táplálta vízben tartott anakondáját, azonban az egyik nap nem hozott húst a kígyónak, aki lenyelte őt. Az indiánok az eset láttán megölték az anakondát, ami után rögtön eleredt az eső.

Afrikában szivárványkígyóról tudnak, aki felszippantja a folyók és tavak vizeit. De nemcsak afrikai mítoszokban szerepel szivárványkígyó, hanem az ausztrálok némelyikében is. A dahomey mitológiában az összes közül a szivárványkígyó volt az első lény, aki mindig magányosan élt. Az egyik afrikai teremtésmítoszban isten első teremtménye Minia kígyó, akinek feje az égbe, farka pedig a vizekbe ért. Amikor a teremtő hét darabra vágta Minia testét, ezekből alkotta meg a világot. Az ausztrál szivárványkígyó társa a bolyongó őspanának. Gyakorta őrzik a forrásokat is kígyók,

legalábbis ez a hit él Afrikában, Indiában, Türkmenisztánban, Ausztráliában, Óceániában, Dél-Amerikában.

Az ősi Közel-Keleten és az Égei-tenger szigetvilágában a kígyó a bölcsesség istene és természetesen a föld szimbóluma volt. Egyiptomban a kígyó isten az alvilág bejáratát őrizte, míg a Fidzsi-szigeteken az alvilág ura volt.

A Mózes kezében tartott pálca egy kígyóvá változott, amikor azt az Isten parancsára a földre dobta.

Mivel a kígyó levedli a bőrét és a lehántott helyébe csillogó, új kerül, a megújulás és az örök élet univerzális szimbóluma. A Gilgamesz eposzban az örök élet növényét keresve, Gilgames többször lemerült a vizek mélyére. Miután végre megtalálta, lefeküdt, hogy kipihenje a fáradalmait. Ezt használta ki a kígyó, aki azon nyomban ott termett, és megette a növényt. A kígyó halhatatlanná vált, Gilgamesz viszont halandó maradt.

A Bibliában a kígyó a sötét, gonosz erők szimbóluma, mert képes volt bűnre csábítani Évát és Ádámot. A Jelenések könyvében Mihály arkangyalnak sikerült legyőznie az agg kígyót, vagyis az ördögöt. A keresztények a kígyókat tengeri szörnyként, a föld mélyén élő kígyókat azonban jóságos lényként képelték el. Az aztékok számára a Föld istennőjét egy kígyó jeleníti meg. Alvilági lényként a kígyók kincseket őriznek a föld alatt, amit elhozhatnak az ember házába, legalábbis erről vannak meggyőződve a szlávok, valamint az Afrikában és az Indiában élők.

Az indiaiak kígyótörzsű nágái bölcsek és varázslók. Feltételezik róluk, hogy fel tudják támasztani a holtakat, képesek megváltoztatni alakjukat. Gyakorta élnek ember képében, míg a szépséges nőstény kígyók, a náginik, hősök, királyok feleségei lesznek. Ilyen nágini hercegnő volt Árdzsuna felesége.

Jól ismert a hindu mitológia ezerfejű kígyója, Sesa is, aki a földet tartva, Visnu isten ágyául szolgált, de amikor Balaráma, Krisna isten bátyja meghalt, a szájából kimászott Sesa, és a föld alá bújt. A hinduk szerint, ha Sesa ásít, földrengés lesz belőle.

Az indiai Pandzsábban, ha egy ember kígyót lát, nem szabad a nevén említene, hanem valamilyen rovarnak kell neveznie. Úgy tartják, hogy ennek hatására a kígyó megvakul, és nem tud megmozdulni. Ha egy kígyót megölnek, nem tanácsos az ajtón kidobniuk, az ablakon kell kihajítani, vagy néhány téglát kell kivenni a falból, és a lyukon át kilökní. Ha nem így tesznek, a kígyó szelleme visszajár kísérteni a házba, és sok baj forrása lesz. A kobráról azt mondják, amikor eléri a százéves kort, képes bármilyen formát vagy alakot felölní.

Sri Lankán a fehér színű kobráról azt hiszik, hogy halott emberek inkarnációi, akik őrzik az elrejtett kincseket, védelmezik a buddhista templomokat, és vigyáznak a szent bódhi-fára, amely alatt ülve Buddha elérte a bódhi állapotot, a megvilágosodást. A legenda szerint Buddha a bódhifa alatt meditált, amikor hirtelen vihar kerekedett. Ekkor

egy hatalmas kígyó jött elő a föld mélyéből, aki hétszer tekerte testével körbe a szent embert, és hét napig vigyázott rá, hogy ki ne zökkenjen eksztatikus állapotából.

Ha egy kobra lakhelyéül kiválasztja, egy szingaléz lakását, arra gondolnak, hogy valamelyik halott rokon reinkarnációja, és azért jött hozzájuk, hogy védelmezze házukat. Mivel a kobrát jószágos természetűnek tartják, következésképpen sohasem ölik meg, sőt vendégszeretetként a kobralyuk elé egy kis tál tejet tesznek. A tengeri kígyókról a szingalézek azt mondják, hogy senkit sem marnak meg, de ha mégis megtörténne, ellenszerként hatékony kúra, ha a megmart személy háromszor tengervizet iszik.

A kígyót gyakran képzelik el fallikus szimbólumként, amint a szexuális energiát és a föld termékenységét jelképezi. A hindu Kundalini (jelentése kígyó) jóga két ellentétes energiát egyesít a testben, a szexuálisat (Sivát, a férfit) és a szellemi létet (Saktit, a női elvet), akik együttesen létrehozzák a valóságot.

Az idősebb Plinius (i.u. 23-79) római tudós szerint, ha megölik a kígyó párját, éktelen haragra gerjed, és hogy bosszút álljon érte, minden akadályt legyőzve üldözi a gyilkost, kivéve akkor, ha a kígyógyilkos üldözött átúszik egy folyón. A néphiedelemben a napközben megölt kígyó farka tovább él, egészen a naplementéig.

A gyűrűvé összekunkorodó kígyóval ábrázolják az örökkévalóságot, aki megtestesíti a hosszú életet és a bölcsességet. Gyógyító erejű kígyóábrázolásokat látni a gyógyszertárakban, mint Aszklépiosznek, a görög gyógyítás istenének attribútumát. A két botra tekeredő kígyó klasszikus orvosi szimbóluma egy ősi görög legendából származik, melyben kígyók fedték fel a gyógyítás tudományát az emberek számára. Amerikában, egyes vallásfelekezeteknél istentiszteletek szereplői a mérges kígyók, mert azt mondják, a hit ártalmatlanná teszi őket.

A mediterrán országokban, Görögországban és Itáliában, elterjedt szokás volt szentelt kígyókat tartani a házakban, templomokban. A hettitáknál viszont rossz ómennek minősült a palotába vagy városba menekülő kígyó. A románok a lakásba tévedt kígyó ellen nagy csuprot tesznek a padlóra, ezzel csalogatják elő a rejtőzködőt.

A régi Kínában a folyók isteneit gyakorta kígyóként képelték el. A Sárga-folyó istene egy kisméretű, aranyszínű kígyó volt, amelynek szögletes fejét a szeme alatt egy vörös pont díszítette.

Mozgása, vedlése következtében való megújulása miatt a magyar népi hitvilágban természetfeletti erőt tulajdonítottak neki.

A hiedelem szerint, ha egy kígyó, közvetlenül elutazás előtt jelenik meg a házban, figyelmeztetést jelent arra nézve, hogy nem szabad elutazni. A kígyóbőr viszont szerencsés jel, kiváló amulett, mert elhárítja a rossz hatásokat, és hosszú életet biztosít; a kígyóbőr lelógatása a szarufáról, pedig védelmet nyújt a tűzesetek ellen. A népgyógyászok szárított, porrá tört kígyóbőrt ajánlottak hajba szórni a betegségek

gyógyítására, ezt javasolják az ellenségek leküzdésére is. A kígyómarás ellen viszont a leghatékonyabbnak a smaragd viseletét tartják.

Kínában a kígyómáj a ma napig igen keresett orvosszerként használatos. A kígyóhús főként Dél-Kínában igen kedvelt csemege, azt tartják róla, hogy javítja a látást. A kövér kígyóval viszont vigyázni kell, mert állítólag összezsugorodik tőle a pénisz, és maradandó impotenciát okoz.

A szatmáriak a kígyó bőrét, zsírját a köszvény gyógyítására használták, a hája pedig jó látást biztosított. A betegtől viszont távol kellett tartani, mert a kígyó jelenléte lassította a gyógyulást.

A kígyó látványa egyes helyeken jót jelent, de az állapotos nőknek láttukra köpni kell, hogy a leendő gyerek gyorsan megtanuljon járni, a kígyót látó gyereknek pedig be kell fogni a száját, mert egyébként kihullanak a fogai.

Kora reggel kígyót látni erőszakos halálra utal. Indiában, hogy megvédjék a vakmerő kíváncsiskodókat a kígyóktól, az a hiedelem terjedt el, hogy a fákat és az üres házakat gonosz szellemek, vagyis kígyók lepik el, ilyen helyekre ne menjen senki se.

Ismeretes az áspiskígyó, egy képzeletbeli szörny, aki homlokán értékes drágakövet visel. Ráolvasás ellen, ügyesen védekezik, egyik fülét a földre szorítja, a másikat a farkával tapasztja le.

Az álomfejtők szerint álomban magányos kígyót látni, és fenyegetést érezni, azt jelenti, az illetőnek egy olyan gonosz ellensége van, aki nemcsak ármánykodik ellene, hanem a testi épségére is tör. Sok kígyót látni egy gödörben balszerencse sorozatát jelzi előre a szerelemben és az üzleti életben. Ha sikerül az illetőnek legyőzni és meggyilkolni az álmában fenyegető kígyókat, azt jelzi, hogy felülkerekedik a nehézségein és diadalmaskodni fog.

Viperáról álmodni balszerencsét jelent. Megölni egy viperát, általában jó ómen. Egy élő vipera a küszöbön, halálesetet jelez a házban. Kínában szerencsés előjel, ha álmunkban kígyó üldöz. Álomban fekete kígyót látni, leánygyermek születésének előjele, a szürkésfehér kígyó viszont fiúgyermek születését jövendöli.

KÍGYÓKŐ ■ A kígyókövet, vagy a „kígyótojást”, ahogyan Plinius nevezte a druida papok egykoron megkülönböztető jelvényként viselték, de nagy népszerűségnek örvendett a római uralkodók körében is, mert viselőjét megóvjaa a veszedelmektől, és sikerre vezeti a csatákban.

A misztikus hatású kígyókövet az indiaiak égetett csont, mész és gyanta keverékéből nyerik, a mexikói indiánok égetett szarvasagancsból készítenek. Van egy harmadikféle variáció is, miszerint tavasszal a kígyók összegyűlnek, és gyakori sziszegések közepette tajtékot fújnak. Ha ez a tajték megkeményedik kígyókő lesz belőle. A néphit szerint a Szent György-nap előtt fújt "kígyókövek" mágikus hatással bírnak.

Az indiai Pandzsábban különösen a kígyó fején képződött kígyókövet tartják nagyon értékesnek, mert feltételezik, hogy jómódot és gazdagságot hoz a családnak, amelyik birtokolja ezt.

A kígyókő hasznos mindenféle betegségre, szerencsét hoz, sőt nélkülözhetetlen a rejtett kincsek felderítésében is. Ha kígyómarásra kígyókövet tesznek, nedvszívó képességének köszönhetően kiszívja a sebbe jutott kígyómérget. Indiában, ha a kígyóbűvölőt megmarja egy kígyó, kígyókövet tesznek a sebére, amely ez által hamar összeforr. A seb begyógyulása után a kígyóbűvölő megmossa tejben a követ, és egy darabka ruhába göngyölve elteszi a következő kígyómarásig.

Gyógyító ereje nálunk sem ismeretlen, Jókai Mór *A Damokoszok* c. regényében a kőről a következőket írja: „Az ilyen kígyókő minden sebeket begyógyít, rögtön és azonnal: az eltört csontokat összeforrasztja, s a golyókat a sebből kihúzza. (...) De még ez nem minden. Még arra is használ a kígyókő, hogy ha ezt egy vízbe esett ember a szájába veszi: soha bele nem fullad a vízbe, ha egész nap a fenekén hever is: mert ez a kígyókő annyi életesszenciát izzad ki magából, hogy a lelkét visszatartja.”

Persze van egy kevésbé misztikus felfogás, amely azt mondja, hogy a színtelen, áttetsző, üvegszerű kígyókövek nem mások, mint egyszerű kvarcdarabok.

KILENC ■ A kilences rivalizál a misztikus hetessel, mert amíg a mágikus hét a történesek spirituális oldalát jeleníti meg, a kilences az isteni triász háromszorosaként maga az abszolút tökély.

Az egyiptomiak kedvelték a kilencet, elképzelésük szerint az istenek kilencszer járták végig az égi utat, az elhunyt holttestét kilenc barátja kísérette utolsó útjára, s ha a fáraó távozott az élők sorából, a nép nyolcszor kilenc napig gyászolta. A varázslások tárgyait kilencszeresen próbálták ki és a varázslónak kilenc napos tisztító rituálén kellett keresztülesnie.

Kínában a kilences a "jang" száma, szerencsés, pozitív előjelű, jó szám, lévén a hármasnak önmagával való szorzata. A 9. holdhónap 9. napján tartják az ún. "kettős jang" ünnepét, amikor is a hegyekre kirándulnak, vidáman iszogatnak.

A törökök, amikor elhozták a menyasszonyt a szülői háztól, kilenc csésze italt és kilenc tál ételt adtak érte, és a férfit, aki a tiltott fa gyümölcséből evett, kilenc fiú és kilenc lány nemzésére tartották képesnek. A skandináv mitológia szinte hemzseg a sok kilencestől: ennyien vannak a valkűrök, az óriások, a szörnyetegek, a habléányok, a szüzek, a törpék, az isteneknek kilenc anyja volt, de kilenc a száma a világoknak, földeknek és a rituális cselekedeteknek is, a holtak birodalma is kilenctartományú.

A korabeli irodalom és a mitológiák alapján az északi népek a hármas mellett kilences számnak is nagy jelentőséget tulajdonítottak, ez a szám különösen az istenek számára volt kedves és szent. Ebből adódóan minden kilencedik hónapban vallásos szertartásokra

került sor, melynek során, kilenc napon át kilenc ember vagy állatáldozatot ajánlottak fel isteneiknek.

A középkorban a hősokeket rendszerint kilencesével csoportosították; ennek ékes példái a nürnbergi szökőkút és a kölni városháza szobra. A 15. századi költészetükben Hans Sachs mesterdalnok egyik éneke a "kilenc szegény vándor"-ról szól. A törvénykezésben kilenc bíró ítélezett, innen kapták elnevezésüket a "kilencek"-et. Ez volt a gyakorlat Izlandon is, ahol a családok az ideális szaporulatot kilenc gyermekben határozták meg. Tiroli babona szerint, ha kilenc fácán találkozott, az egyik közülük biztos, hogy boszorkány volt.

Görögországban a kilences a héroszok korában volt közkedvelt. Trója ostroma kilenc évig tartott, kilencen voltak a költészet, a művészetek és a tudományok istennői, Zeus szülöttei, a Múzsák is, Dionüszosznak kilenc oltárt emeltek és kilenc napig böjtöltek érte, Démétér elrabolt lányát kilenc napig kereste. A pokol folyója, a Sztüx kilenceszer folyta körbe az alvilágot, az Olümposz hegyéről kilenc évre számúzték a hamisan esküdött isteneket, és a lernai hidrának kilenc feje volt.

A szibériai népeknél kilencfokú a sámánlétra, és a sámánoknak kilenc szellem asszisztál. Az a gyerek, akinek a vánkosa alá kilenc napra nedves szikláról pattintott három szilánkot és három nőstényhangyát tettek, látnoki képességűvé vált. Ha a táltos halála előtt nem adta át másnak a tudományát, akkor kilenc napig nem távozott el testéből a lelke. Parog, a szlávok tűzhelyszelleme kilenc napig kemencén szárított tojásból kelt ki.

A régi Rómában gyógyításra kilencféle gyógyfűből készült főzetet adtak a betegnek, varázslásoknál az igézéseket kilenceszer vagy a kilenc többszöröseként recitálták, a halottakat a kilencedik napon temették el, az elhunytak kilenc tálkában adtak ételt, az elemi csapások és katasztrófák elkerülése érdekében kilenc napos böjtöt tartottak. Bacchus isten tiszteletére kilenc pohár bort fogyasztottak. Lemuria ünnepén kilenceszer ütöttek egy réztáblára s közben felszólították a ház szellemét a távozásra.

A konfuciánus hagyomány egyik alapműve, a Konfuciusznak tulajdonított Szerartások feljegyzései kilenc alapvető szerartást sorol fel: a fiúgyermekhez fűződő, a házassághoz, a feljebbvalói kihallgatásokhoz, a követségekhez, a temetéshez, az áldozathoz, a vendégszeretethez, a rituális iváshoz és a hadviseléshez kapcsolódó szerartások.

Népszokásokban mindig fontos szerepet kapott a kilences. Többnyire időt jelzett, de utalhatott valamilyen ismételt cselekvésre is; például a varázslásokat kilenceszer egymás után kellett elvégezni a siker érdekében, vagy rontás ellen kilenc kovács által készített kés használata volt a leghatásosabb. A beteg tehenre napjában kilenceszer olvastak rá, a részeges ember olyan pálinával kínálták meg, melyben előzőleg kilenc napig récegégét áztattak. Kilenc sírról szedett, kilencféle virág fürdője kigyógyított mindenféle

betegségből. A bíróságra igyekvőt felmentették a vád alól, ha útközben kilenc követ fordított fel a másik oldalára.

Szerelmi babonák szerint a fiú szerelmes lett, ha a zsebébe egy alma kilenc magját belecsempészték, ugyanilyen hatást váltott ki az ifjúból, ha kilenc kútból hozott vízzel itatták meg, vagy a pogácsájába kilenc vércseppet sütöttek, és abból kínálták meg.

A kilencest néha az elpusztíthatatlanság számának is nevezik: "A macskának kilenc élete van." (Cat has nine lifes.) – vélik az angolok, utalva a macska életképességére. A kilenc életéből három a játéké, három a kóborlásé és az utolsó három a helyben maradásé.

A vallásos írások szerint Isten kilencszer szállt le a földre az emberek közé; Buddha tanítása kilenc fő részből áll; Krisna isten szolgálatot végző hívei, a bhakták, kilenc transzcendentális tettel tartják a kapcsolatot az Úrral; kilenc az angyali karok száma a Bibliában; a taoisták gyermekáldást osztó rókája az év kilenc hónapját átalusza.

Érdekes összefüggést fedezhetünk fel, ha 1-től 9-ig összeadjuk a számokat ($1+2+3+4+5+6+7+8+9$), az eredmény 45. Ha pedig a 45 számjegyeit adjuk össze, akkor a kilencest kapjuk, tehát ismét a földi élet száma a végeredmény. A kilences kiirthatatlanságának ékes bizonyítéka, hogy teljesen mintegy, hányszor adjuk össze, vagy hányszorosát vesszük, a számjegyek összege minden esetben kilenc, például $2 \times 9 = 18$, amelynek a jegyeit összeadva $1+8=9$; $3 \times 9 = 27$, a $2+7=9$ stb. Ezt a végtelenségig lehet folytatni, az eredmény mindig ugyanez lesz: kilenc. Ez egyetlen más számra sem igaz. E megsemmisíthetlenségével a kilences méltán szimbolizálja az újjászületést, az emberi élet megújulását.

Ha a kilenceshez sorban hozzáadjuk az 1,2,...,8,9 számokat, akkor egy újabb érdekes összefüggést vehetünk észre: $9+1=10$, az $1+0=1$; $9+2=11$, az $1+1=2$; $9+3=12$, az $1+2=3$; $9+4=13$, az $1+3=4$; $9+5=14$, az $1+4=5$; $9+6=15$, az $1+5=6$, a 7 $1+6=7$, $1+7=8$; $9+9=18$, az $1+8=9$. Ebből a sorozatból látható, hogy a kilences szám hozzáadása nem változtatja meg a számok identitását, minden esetben az eredeti számot kapjuk vissza. E tulajdonságának köszönhetően lett a kilences az erő, az energia jelképe is.

Bali szigetén a gyógyító ceremóniáknál a kilences varázsos hatását alkalmazták, amelynek során a ráolvasásoknál kilenc istent ábrázoló, embert formázó, agyagfigurát használtak a betegségek elűzésére. A Napot a fejfájások, a szembetegségek és a pénztelenség ellen. A Holdat az élősködőkkel szemben és lázcsillapítóként. A Marsot a mérgezések elkerülésére, valamint a barátok és az ellenségek távoltartására. A Merkúrt a balesetek, törések és a vadállatok támadásai ellen. A Jupitert a légúti megbetegedések és fejfájások elkerülésére. A Vénuszt a gyengélkedések, a hőemelkedések, a láz és a rövidlátás ellenszereként. A Szaturnuszt a tüdőbaj, az idegösszeroppanás, a szembetegségek, az elmeháborodottság orvoslására. A Sárkányfejet (a felszálló Hold

elnevezése volt) a tüdőbetegségek, daganatok és a vérző sebek, a Sárkányfarkat (a leszálló Hold neve) pedig a belső szervek megbetegedései, a végelgyengülés és a halál elűzése ellen alkalmazták.

A numerológusok szerint a kilences a Mars száma. Aki 9-én, 18-án vagy 27-én született, túlzottan vakmerő, de a gyávaság sem áll tőle távol. Nemes lelkű, jóérzésű, megbízható, következetes és körültekintő. Negatív aspektusban sokszor meggondolatlan, erőszakos, bosszúálló. Előbb cselekszik, mint gondolkodna.

Szeret vitatkozni, a kritikát viszont nem viseli el. A tettek embere, nem a szavaké. Sokat foglalkozik külső megjelenésével. Érdeklődése sokrétű, többnyire mindent jól végez el. Mindig új és izgató dolgokat hajszol. Ismereteit átadja másoknak.

A kilences szám vibrálásával harmonizáló színek a karmazsinvörös vagy rubinpiros, a kék és a fehér. Szerencsés napjai a kedd, a csütörtök és a péntek. Jó hatású közérzetére az életerős, vérbő zene. A drágakövek közül rubint érdemes viselnie. Féme a vas. Eleme a tűz. Virága az ibolya. Hajlamos sűrű fejfájásokra, sok baj van a fogaival. Kritikus hónapjai a február, az április, a május, az október és a november. Ajánlott a hagyma, a fokhagyma és a savanyú termékek fogyasztása.

KILINCS ■ Lásd: gyermekágyas asszony

KIMETSZÉS ■ Az afrikai dogonok és a bambarák azt mondják, hogy a fiúk nőiesek, ha a péniszüknek fitymája, a leányok pedig férfiasak, ha a vaginájuknak csiklója van. A négy és nyolc év közötti életkorú gyermeklányok csiklójának valamint szeméremajkainak kimetszése vagy kivágása a fiúk körülmetéléséhez hasonlóan régi szertartás. A kimetszés számos néger törzsnél bevett szokás, melyre azért kerül sor, hogy általa csökkentsék nők nemi vágyát, érzéki örömeit. Kelet-Afrikában a szeméremajkak kimetszésén kívül a csikló végét is kivágják, vagy az egész csiklót leégetik, kicsípi, ezzel akarják megelőzni a leendő asszony hűtlenségét. Néhány afrikai, szudáni, etióp, szomáliai törzsnél egyszerűen összevarrják a gyermeklányok szeméremajkait, ezzel lezárják a hüvelynyílásukat, ezzel biztosítva, hogy megőrizzék a szüzességüket. A varratot vagy a kapcsot csak a házasságkötéskor szedik ki.

Ezt a durva beavatkozást Afrika számos részén, elsősorban a már említett Etiópiában, Egyiptomban, Szudánban, Szomáliában, valamint Szenegál és Niger területén, továbbá a Közel-Keleten, Nyugat-Ázsiában, Indiában, a Maláj-szigeteken, Új-Guineában, Ausztráliában, Brazíliában, Mexikóban, Peruban, és néhány iszlám szektánál alkalmazzák. A nők „körülmetélésének” tilalmát egyre több helyen törvénybe foglalták, ezért ez súlyos egészségi kockázatokkal járó csonkítás lassan megszűnőben van.

KÍNAFAKÉREG ■ Lásd: gyógynövények

KÍNAI ÁLLATÖVI JEGYEK ■ A Kínában és Japánban használatos tizenkét állatövi jegy névadásának történetét a következőképpen mesélik el. Buddha egy napon magához szólította a Föld valamennyi állatát, de hívó szavára csak tizenkettő jelent meg. Elsőként érkezett a patkány, majd a bivaly, a tigris, a nyúl, a sárkány, a kígyó, a ló, a kecske, a majom, a kakas, a kutya és végül a disznó. Buddha csalódott volt, de azoknak, akik eljöttek, ki akarta fejezni hálóját, mindegyiküknek ajándékozott egy esztendő, melyet aztán kedvükre formálhattak, alakíthattak. Az évek sorrendje az állatok érkezési sorrendje szerint alakult. Az egyetlen képzelt karakterű állat a sárkány, a többi állat valóságos tulajdonságokkal bír. Feltételezések szerint az ember személyiségét meghatározza, hogy melyik állat évében született. A tizenkét szent állat viszonzásul megesküdött Buddhának, hogy az összes élőlényt buddhista hitre fogja téríteni. Azóta ezek az állatok állandóan úton vannak, s útjukon fáradhatatlanul imádkoznak és hirdetik a tant.

A kínai asztrológia állatövi jegyeit egy-egy nyugati zodiákussal – a tigris a vízöntővel, a nyulat a halakkal, a sárkányt a kossal, a kígyót a bikával, a lovat az ikrekkel, a kecskét a rákkal, a majmot az oroszlánnal, a kakast a szűzzel, kutyát a mérleggel, a disznót a skorpióval, a patkányt a nyilassal, a bivalyt a bakkal – társították.

Egy-egy sima ciklus, akár csak a nyugatiaknál, náluk is tizenkét egyenlő részből áll. A tizenkét éven keresztül tartó ciklus félúton a téli napforduló és a tavaszi napéjegyenlőség között kezdődik, amely a mi naptárunk szerint február közepének felel meg. Az állatövi jegyek egy napon belül is tizenkétszer, vagyis kétóránként változnak: 23 órától éjjel 1 óráig tart a patkány, ezt követi 3 óráig a bivaly, hajnali ötig a tigris, reggel 7 óráig a nyúl, 9 óráig a sárkány, délelőtt 11-ig a kígyó, 13 óráig a ló, 15 óráig a kecske, 17 óráig a majom, 19 óráig a kakas, 21 óráig a kutya és végül 23 óráig a disznó ideje.

KÍNAI GYÖMBÉR ■ A Dél-Kínában, Thaiföldön és Indiában termesztett kínai gyömbért ősidők óta fűszerként, gyógyszerként és potenciafokozó szerként fogyasztják. Fűszerként likőrök kedvelt adalékanyaga, a híres kínai "öt-fűszer keverék" egyik elengedhetetlen alkotóeleme. A gyömbérgyökér alakja felettébb emlékeztet az emberi ujra, épp ezért azt tartották, hogy ha a terhes nő gyömbérgyökeret tart magánál, gyermeke fölös ujjal fog születni. Általános élénkítő hatása miatt kedvelt gyógyszer. Elősegíti az emésztést, megszünteti a felfúvódást, jó hatása van hányás, hasmenés esetén, és fokozza a testi vágyakat. A német természetgyógyászok szerint, aki megeszi, vagy nemi szerveire helyezi a gyömbér gyökeret az egymás után tizenkétszer képes közösülni.

KÍNAI ŐSELEMEK ■ A több ezer éves kínai hold-kalendárium teljes ciklusa 60 évig tart, az ezen belüli egyszerűbb ciklusok állatövi jegyeit az öt elemmel – fa, tűz, föld, víz, fém –

társították. Az öt elemet pedig a bolygók sugárzásával kapcsolták egybe. E teória szerint lett a fa uralkodó bolygója a Jupiter, a tűzé a Mars, a földé a Szaturnusz, a fémé a Vénusz, a vízé pedig a Merkúr. Mivel az elemek és a bolygók pozitív, illetve negatív sugárzással rendelkezhetnek, a pozitív töltést a férfias janggal, a negatív töltést a nőies jinnel azonosították. Eszerint a patkány, a tigris, a sárkány, a ló, a majom és a kutya pozitív, jang sugárzású, a bivaly, a nyúl, a kígyó, a kecske, a disznó és a patkány negatív, jin sugárzású.

A kínai életszemlélet úgy tartja, hogy az öt elem szorosan kapcsolódik egymáshoz, mert azt mondják, a fémből nyerjük a vizet, a vízből a fát, a fából a tüzet, a tűzből a földet és a földből a fémet. S mivel egyik elem sem dominánsabb a másiknál, ezáltal tudják, egymást kontrollálni, a fémen a tűz, a tűzön a víz, a vízen a föld, a földön a fa és a fán a fém uralkodik.

KÍNAI ÚJÉV ■ Kínában az újévi ünnepség újholddal kezdődik, és tizenöt nappal később teliholddal végződik. A kínai Hold-újév első napja – mivel a holdév a szoláris évnél 11 nappal rövidebb, és ezt az eltérést háromévenként egy szökőhónap beiktatásával kompenzálják – minden évben más napra esik. Ez a január második harmadát követő, február közepéig tartó időszak valamelyik napja.

Az ünnep kezdete előtt elűzik a gonosz szellemeket, színházi előadásokat tartanak. Az újévet megelőzően az emberek alaposan kitakarítják otthonaikat, nappaljuk virágvázáiba virágokat tesznek, gyümölcsös tálaikra narancsot és mandarint pakolnak, az összetartozás tálára nyolcféle kandírozott gyümölcsöt halmoznak fel, a falakra és az ajtókra, vörös papírra írt jókívánságok kerülnek.

A kínai szerint a növények a természet újjászületését, és a növekedést szimbolizálják, a virágok a jólétet és a sikeres karriert. Különösen szerencsés az a ház, amelyben éppen újév napján nyílnak ki a cserepes növények virágai, mert ez az elkövetkező évben fellendülést jelent. A virágkompozíciók összefonódnak az elkövetkezendő év boldogság utáni vágyával. A barátság megerősítése érdekében virágzás előtti szilvafa ágat, bambuszt és fenyőágakat kötnek csokorba, melyben a szilvafa a megbízhatóságot, és az állhatatosságot, a bambusz az összeférhetőséget, a nagyfokú alkalmazkodóképességet, az örökzöld fenyő a hosszú életet és a stabilitást jelképezi.

Az újév előtti nap, amely a mi Szilveszterünknek felel meg, a családi összejövétel és a köszönetnyilvánítás ideje. Felajánlásokat tesznek a Menny és a Föld, a házi tűzhely és a gazdaság istenének, valamint a család őseinek. Megemlékeznek az eltávozott rokonokról, az ünnepi asztalnál velük együtt ünneplik az új év beköszöntét.

Az új év első napján az Ég és a Föld isteneket köszöntik. Ezen a napon tartózkodnak a húsevéstől. Ilyenkor tilos takarítani, haját mosni, késeket vagy ollókat használni, mert az összes szerencse eltávozik a háztól. Illik vörös ruhát felvenni, mert a vörös ruha boldog,

fényes jövőt hoz viselőjének. A gyermekek vörös borítékokban kapnak egy kis pénzt, a jószerencse érdekében. Ha az újévi ünnepsorozat alatt elhagyják a házat, fontos, hogy melyik irányban indulnak el. Ugyancsak a jó szerencsét szolgálja, hogy milyen szavakat, mondatokat hallanak meg elsőként. A vörös színű madarak, és az énekesmadarak valamint a fecskék látványa szerencsét jelent. Rossz ómen, ha valakit a hálószobában ér az új év, ezért még a betegeknek is javasolják, hogy öltözködjenek fel erre az eseményre.

A második napon a kutyáknak kedveznek, finom falatokkal etetik őket, mert úgy tudják, hogy a második nap az összes kutya születésnapja. A harmadik és a negyedik napon a menyek és a vejek, anyósaiknál és apósaiknál teszik tiszteletüket. Az ötödik napon otthon maradnak köszönteni a jólét istenét. Senki nem látogat el barátaihoz, rokonaihoz, mert ez mindkét fél számára balszerencsét jelent.

A látogatások igazi ideje a hatodik naptól a tizedikig tart. Ez idő alatt templomokba mennek, ahol a jó szerencséért és az egészségért imádkoznak. A látogatások alkalmával egy vörös zacskóban, tasakban narancsot és mandarint visznek ajándékba. A sértetlen levelű mandarinok biztosítják a másokhoz való kapcsolat töretlenségét. Ifjú házások számára ez sok gyereket, nagycsaládot jelentett, noha manapság a szülések száma központilag korlátozott. A narancsok és a mandarinok együtt a mérhetetlen boldogságra utalnak.

A hetedik napon a vidékiek kiállítják termékeiket. Az eseményt hétféle növényből készített itallal ünneplik meg. Ezt a napot az emberek születésnapjának tekintik. Hosszú tésztát fogyasztanak, a hosszú élet, és nyers halat a siker érdekében. A nyolcadik napon éjfélkor a mennyek istenéhez intézik imáikat. A kilencedik napon felajánlásokat tesznek, áldozatokat mutatnak be Jáde császárnak. A tizediktől a tizenkettedik napig a rokonok vacsorára hívják egymást. A bőséges lakomák után a tizenharmadik napon egyszerű rizslevest és mustáros ételt esznek, hogy gyomrukát megtisztítsák.

A tizennegyedik napon a lampion fesztivál előkészületeivel foglalkoznak, amelyet a tizenötödik napon tartanak. A lampion fesztivál egész éjszaka tart, amely a „hordógyerekek” díszfelvonulásával indul. Újévkor a rakéták fellövése, petárdák durrogatása a régi év elzavarását, és az új év köszöntését szolgálja.

Szilveszter éjjelén a kínaiaknál is ki kell nyitni az összes ajtót és ablakot, hogy a régi év szabadon eltávozhasson, az új év pedig bejöjjön. A tartozásokat be kell hajtani, vagy vissza kell fizetni. Nem szabad kölcsönt adni. A szellemtörténetek mesélése, negatív színezetű szavak, fogalmak említése, a halállal kapcsolatos dolgok emlegetése ilyenkor tilos. Kerülik az előző évre való hivatkozást, kizárólag csak az új évre koncentrálnak. Ezért a szülők gyerekeikkel, ilyenkor türelmesebbek, nem fenyegetik meg őket, még akkor sem, ha a szokásosnál rosszabbak, elevenebben viselkednek.

KINCS ■ Lásd: Iván napja, kígyó

KISBOLDOGASSZONY ■ Lásd: Szűz Mária

KISUJJ ■ A Merkúr befolyása alatt álló kisujj a szervezési hajlandóságot, a spekulatív készséget, a rugalmasságot és a leleményességet jelképezi. A jó alakú, hosszú és a hüvelykujjal arányos kisujj, annak a jele, hogy a tulajdonosa képes befolyásolni másokat.

Ha a kisujj vége eléri, vagy megközelíti a gyűrűsujj körmét, akkor az illető uralja a családját, feleségét vagy férjét és gyerekeit, környezete feltétel nélkül engedelmeskedik utasításának. Női kézen a hosszú kisujj előnytelen jel, ugyanis izgága, "minden lében kanál" nőt sejtet. A házasságban elviselhetetlen az ilyen ember. Mindenkinek dirigál, mindenbe beleszól, nem tűr ellentmondást.

Ha a kisujj kifelé hajlik: nőnél léha, pajzán, kikapós, könnyűvérű természetet; férfiaknál pedig hiú, beképzelt, kalandhajhászó embert szimbolizál.

A kisujj jellegéből a nyugati kézolvások az egészségi állapotra következtetve azt mondják, hogy a csökevényes, görbült kisujj, a nőknél méhproblémát, a férfiaknál pedig csökkent potenciát jelent. A kínai hagyományos orvoslásban a kisujj állapotából az emésztőrendszer milyenségére következtetnek. Akinek vékony, kicsi és gyenge a kisujja, hajlamos bélbetegségekre, mely emésztési problémákat vagy rendellenes bélmozgásokat okozhat.

A kisujjhoz tapadó babonákból az afrikai zuluk mindig a bal kéz kisujjától kezdték a számolást. Rendkívül szerencsésnek minősül az, ha valaki a kisujját a mutatóujjának hegyével képes összeérinteni a kézfeje fölött. Ez azt jelenti, hogy az illető alkalmas a kívánt célok elérésére. Tibetben kinyújtott kisujjal jelzik, ha valamiről elmarasztaló a véleményük.

Figyelemre méltó megfigyelés az, miszerint a kisujj az első ujj, amelyet képes mozgatni az újszülött, és az utolsó ujj, amely fölött elveszti kontrollját a haldokló ember. Ez az ujj duzzad meg utolsóként, amikor a haldoklót elhagyja életerege.

KÍVÁNSÁG ■ A kívánság, vagyis valaminek a birtoklására vagy megvalósítására irányuló vágy teljesülése érdekében gyakran fordult az ember ismeretlen külső, természetfölötti erőkhöz, az idők során számos előírást, szabályt alakított ki. Nem szabad például a kívánságot másnak elmondani, mert ha tud róla valaki, az óhaj nem fog teljesülni. E tekintetben szerencsés viszont a hármasszám, ugyanis a háromszor elismételt kívánság és óhaj beteljesedik. A jól ismert csirke vagy pulyka mellcsont-töréssel kapcsolatos babona szerint, miközben kétfelé húzva kell szakítani a csontot, valamit nagyon kell kívánni, és akinek a szakítás után nagyobb rész jut, annak a kívánsága megvalósul.

Beteljesedik kívánalma annak, aki születésnap tortájának gyertyái, az ünnepeket egyetlen fújására kialszanak.

Ha egyszemű macskát lát az ember, köpjön a hüvelykujjára, nyomjon egy pecsétet a tenyere közepébe és kívánjon valamit. A kívánsága teljesülni fog.

Ha az ember tavasszal megpillantja az első vörösbegyét, amit kíván beteljesedik, de csak abban az esetben, hogyha óhaját mielőtt a vörösbegy elszállna, azelőtt végiggondolja, vagy elmondja.

Az azeri iskolások közül, hogyha egyikük sikeresen levizsgázott, a másik vizsga előtt álló tanuló odamegy hozzá, megfogja, és a homlokára helyezi a társa kezét. Ez után abbéli kívánsága, hogy sikerüljön a vizsgája, teljesedni fog.

Az indiai szikhek, ha egy hulló csillagot látnak, gyorsan kívánnak valamit, majd egy csomót kötnek, hogy a kívánságuk valóra váljon. Az indonézek, az észak-amerikaiak és a mexikóiak körében közismert az a hiedelem, miszerint ha csillaghullás idején kívánnak valamit, vagy három kívánságot fogalmaznak meg, a kívánságuk/kívánságaik valóra válik/válnak.

Indonéziában, Jáva szigetén az i.e. 778 és 850 között épült Borobudur buddhista emlékmű, 72 sztupájáról az a hiedelem járja, hogy aki valamelyik harang alakú sztupa belsejébe benyúlva kezével képes megfogni a bent lévő Buddha szobrot, annak kívánsága teljesülni fog. Ugyancsak valóra válik annak a kívánsága, aki India fővárosától, Delhitől néhány kilométerre, a Kuvvat-ul-Iszlám mecset szomszédságában álló híres Vasoszlopot, amelyet az 5. századba állítatott Csandra Varman hindu király, a karjával hátrafelé átöleli.

KOBOLDOK ■ A kobold a germán folklór csintalan házi szelleme, létezésében Európában szerte hisznek. A koboldnak sokféle megjelenési formája van: feltűnhet macska, madár, béka, kígyó képében, előbukkanhat bogárként, darázsoként, lehet toll vagy tűz, esetleg valamilyen tárgyban megbújva tartózkodhat. Bárhogy és bárhol tűnjen fel, mindig jóindulatú, ápoltság és szolgálatkész, segít a nehéz házimunkában, ezért hálából a háziasszonyok csütörtökönként étellel, egyéb napokon pedig egy kis tejjel kínálják meg. Ha nem kap elég ételmezt, könnyen megneheztel, és feltehetően ilyenkor bosszúból eldugja a háztartási vagy mezei szerszámokat, sőt a hajladozó dolgozó embert még fenéken is billenti.

Az emberek úgy gondolják, hogy minden házban, amelyet nem újonnan építettek, már a beköltözés előtt lakott egy kobold, ha viszont új házba költöznek, oda be kell csalogatni egy házi szellemet. A litvánoknál egyszer egy férfi otthonába akart édesgetni egy koboldot, s kialakított számára egy jó kis helyet, a falmélyedés előtti polcra vajas kását tett és felkiáltott, „Gyere, egyél, házi manó”, mire sok-sok házi szellem lepte el a házat,

a szemrevételezés után az egyik végleg ottmaradt. A németeknél divat a régi házból egy gerendát elvinni az új házba, hogy vele együtt átköltöztessék a koboldot is.

Ha erdőben sétál az ember, mindig udvariasan kell köszönni, erről tudják az erdei manók, hogy az illető nem ellenségük. Néhol a koboldokat tartják a barlangok és bányák szellemeinek. Némely kobold még saját névvel is büszkélkedhet, az egyik kobold, akit Hödekennek hívnak, a házasság ellen vétő, hűtlen feleségeket ijesztgeti, a másik, akinek a neve Goldemar, azt lesi ki, hogy a papok milyen bűnöket követnek el titokban.

Írországban régen a gyermekágyas mamák attól féltek, hogy gyermeküket a szülés után elcserélik, és bölcsőben látható csecsemő nem már, mint egy ember alakját öltött manó. A helyzet tisztázására, az igazság kiderítése érdekében kétféle tesztet végeztek el. Mivel a manók nem bírják a vizet, a folyóhoz vitték a gyereket, abban a hitben, ha az valójában egy manó, akkor inkább felfedi magát, semmint megreszkírozza azt, hogy a vízhez érítsék. A másik próbában a duda kapott szerepet, ami iránt a manók erős vonzalmat éreznek. Ezért a csecsemő mellé tettek egy dudát. Ha az újszülött helyében egy manó volt, akkor nem bírván ellenállni a csábításnak, rögtön megszólaltatta a dudát, s ezzel elárulta magát.

A magyar népmesék furfangos mesebeli emberkéje, a manó, a germánok koboldjának ötletéből született. De a magyar folklór törpe kis manója nem lakásban, hanem erdők mélyén vagy hegyekben lakik. Gonosz természetű szellem, általában nagyszakállú, rosszakaratú és hőstettekre képes. A néphit szerint, ha valaki a nélkül áll fel a szövőszék mellől, hogy kilazítaná a szalagot, egy manó jön, és szőni fog rajta. Bár a manó nem észlelhető, viszont látni és hallani lehet, amint magától forog az orsó. Manóval kapcsolatos ismert mondásunk: a „Mi a manó?” és a „Vigyen el a manó!”.

KOCSI ■ Lásd: kerék

KOKACSERJE ■ Lásd: gyümölcsök, növényi ajzószer

KÓKUSZ ■ Mivel a gyümölcs nagyon hasonlít a majomfejhez, ha pedig átlukasztják a diót, olyan, mintha vigyorogna, vélhetően ezért nevezték el a portugálok az ismeretlen eredetű kókuszdiót grimasznak, vagyis Cocosnak.

A hinduk képzetében igen pozitív a gyümölcs megítélése, úgy tartják, hogy szerencsés éve lesz annak, aki újév napján, akár csak fél szemével is, meglát egy kókuszdiót. Bengálban azt mondják, hogy a kókuszdiónak szeme van, ezért nem esik le sohasem a fa alatt sétáló fejére. Ezzel szemben a valóság az, hogy a leeső kókuszdió egyáltalán nem veszélytelen, ugyanis a feljegyzések szerint többen halnak meg emiatt, mint a cápatámadásokban. A fejhez hasonlító kókuszdiót egykoron emberáldozatként mutatták be Bhadrakáli istennőnek.

Gudzsarátban egyenesen a család istenének vélik e nemes gyümölcsöt. Nyugat-Indiában a monszun közeledtével, a folyók és a tenger megbékítésére valamint jóllakatására a vizekbe kókuszdiókat dobálnak. Az indiai Dekkan muszlimjai, hogy elűzzék a gonosz szellemeket, az ifjú pár esküvőjén a vőlegény háta mögé apró citrom és kókuszdió darabkákat hajigálnak.

A madártollszerű levelű, igénytelen kókuszról az a vélemény, hogy "Aki kókuszpálmát ültet, edényt és ruhát, ételt és italt, saját maga számára lakhelyet, a gyermekek számára örökséget ültet". Keralában a kókuszpálmát zöld aranynek hívják, mert az egész évben érő kókuszdiók édes kókusztejet adnak, a kókuszdió húsa, a kopra nemcsak fontos élelmiszer, hanem hatásos afrodisziákum is.

A kókuszpálma-rügyet zöldségként eszik. Gyökereiből a dizentéria kúrálására használt népi gyógyszer készül. Leveleiből csónakokat, zsúpfedeleket készítenek, a rostokból szőnyeget, kosarakat fonnak, lábtörlőket szőnek. Héjával fűtenek, hamuját fekete festékként használják.

Ha valakit szellemek vagy betegségek kerítenek hatalmukba, kókusztejet kell vele itatni, s egy hétig tartó fűszeres diéta után megszabadul teste, lelke a megbetegítő kortól és a szellemektől.

A kókuszdióval kapcsolatos az indonéz Hainuweléről szóló mitikus története, mely az emberek alapvető táplálékainak eredetét meséli el. Hainuwele, a „Kókuszdió leány” Seram-sziget (a Maluku-szigetek egyike) folklórájának jól ismert figurája. A történet szerint egy Ameta nevű fiatalember vadászat közben egy kókuszdiót talált, amelyet korábban senki sem látott arrafelé. Ameta felvette és hazavitte. Álmában egy alak jelent meg, aki elmagyarázta számára, hogyan kell elültetni a kókuszdiót. Ameta megfogadta a tanácsot, elültette a diót, és néhány nap múlva a kókuszdió sudár fává sarjadt és virágba borult. Ameta felmászott a fára, hogy leszedje a kókuszdiókat, de közben megsebezte az ujját, és egy csepp vér a virágra hullott. Néhány nap elteltével a virág helyén egy leányt talált, akinek a Hainuwele (Kókuszdió leány) nevet adta. Hainuwele egy rendkívüli, bár elég kellemetlen képességgel rendelkezett: amikor rájött a szükség, a testéből különböző értékes tárgyakat pottyantott elő. Ennek köszönhetően Ameta hamarosan nagyon gazdag lett.

Idővel Hainuwele eljárt táncolni a faluba, melynek végeztével a hagyomány szerint a lányok diót adtak a férfiaknak. Eleinte Hainuwele is így tett, ám amikor a férfiak megkérték rá, azokat az értékes tárgyakat kezdte köztük osztogatni, melyek az exkréció során jöttek belőle elő. Minden nap valami nagyobb és értékesebb tárgyat: arany fülbevalókat, korall- és porcelánedényeket, késeket, rézből készült dobozokat és ragyogó gongokat adott nekik. Az emberek idővel úgy döntöttek, hogy boszorkányság, amit Hainuwele művel, és elhatározták, hogy megölik őt. Egy gödröt ástak a táncterep közepére, beletaszították, földdel borították be, majd addig táncoltak rajta, míg a föld

megszilárdult. Ameta, miután nem találta Hainuwelét, a keresésére indult. Amikor megtudta, hogy mi történt, kiásta a holttestét, darabokra vágta, és a Hainuwele testének darabjait ismét eltemetette a falu körül. Az eltemetett testrészekből különféle gumós növények nőttek, melyeket Indonézia népei azóta is alapvető táplálékként fogyasztanak.

KÓLADIÓ ■ Lásd: gyümölcsök, növényi ajzószer

KOLDUS ■ Lásd: éneklés, rontás, só

KOLIBRI ■ Lásd: állati afrodisziákumok, madarak

KOMBINÉ ■ Lásd: ruházat

KONYHA ■ A konyha, vagyis a lakóépületnek az a helyisége, ahol főzni szoktak, és az élelmiszerek nyersanyagait felhasználásra előkészítik, egy olyan hely, ahol számos előjel manifesztálódik, amelyekre nem árt odafigyelni. Az ómenek értelmezése művészet, és gyakorlata az antikvitásba nyúlik vissza. Például zivatart jelez előre, ha a kávéskannából ismételten kifut a kávé, vagy víz fröccsen a törlőruhára. Jó hírekre lehet következtetni, ha a cukor és a só véletlenül összekeveredik. Hamarosan pénz áll a házhoz, ha: buborékok jelennek meg a kávéscsészében; az ember véletlenül felborítja a cukortartót; a rizs kör alakban rendeződik el a fazék szélén; vagy ha a tealevelek úsznak a csésze tetején.

Bajt jelez, ha a fűszerek kimaradnak az ételből, vagy ha akaratlanul kiszóródik a só. Veszekedés a következménye annak, ha az ember ügyetlenségéből a konyhaasztalra, vagy a konyha kövére szórja a borsot. Ezek a rossz ómenek azonban megszüntethetők, ha az ételt utólagosan megfűszerezik, vagy egy csipet sót vagy borsot a váll fölé átdobnak. Azt is mondják, hogy két személy között, ha ugyanabban a fazékban főzött ételt kavargatják, vagy ha egy asztalon ülnek, hamarosan veszekedés tör ki.

Jó a jelentése annak, ha a konyhai szorgoskodás közben magától kisimul, vagy véletlenül kioldódik és leesik a szakács köténye, ez általában annak a jele, hogy valaki éppen az illetőre gondol. Egyesek szerint ez az jelenti, hogy a szívserelme az adott pillanatban romantikus érzelmeket táplál az illető iránt. Sokan jó hírek előjelének tartják, ha a sült almák a sütőben szétrepednek, vagy ha a só és a cukor véletlenül összekeveredik.

Az evőeszközökkel kapcsolatban: ha a villa leesik a földre, hamarosan egy asszony fog kopogtatni a lakás ajtaján; a kanál leesése egy férfi érkezését jelzi. A világ egyes részein a villa jeleníti meg a férfit és a kanál a nőt, míg az oroszoknál – mivel a villa és a kanál egyaránt nőnemű – a hímnemű kés leejtése jelez férfi vendéget. Ugyancsak váratlan

látogatót jelent, aki egyben kellemetlen is, ha a kés leesik és beleáll valamibe, illetőleg, ha tojásfőzés közben repedések keletkeznek a tojások héján.

Indiában a konyha virtuálisan a lakás temploma, és elvárás, hogy a legmagasabb szintű tisztaság uralkodjon ott. A legtöbb hindu nem lép be cipőben a konyhába, mert úgy tartják, hogy ezzel kiváltja az istenek haragját. Ez a hiedelem abból az időből ered, amikor még a hagyományos indiai konyha volt jellemző, sarkában egy agyagkemencével. A család a földre telepedve egy földre helyezett tányérból vagy egy banánlevélről evett. Ez a szokás megkívánta, hogy a konyha abszolút tiszta legyen. Egy másik régműltből eredő szokás szerint, evés előtt az emberek tányérjaik körül vizet locsoltak szét, hogy őseikre emlékezzenek. A tányérok köré lötytyintett víz valójában a konyha földjén mászkáló hangyák és rovarok számára képezett akadályt.

A konyhához, a konyhában folytatott tevékenységekhez más népeknél is számos hiedelem kapcsolódik. A minszki orosz zsidók szerint sohasem szabad a sütőt üresen hagyni, legalább egy fadarabot vagy edényt akkor is bele kell tenni, ha semmit sem akar sütni a ház szakácsa, mert különben a legközelebbi alkalommal kudarcot vall a sütésnél. A louisianai cajunok megfigyelni vélték, hogy hamarosan társasága lesz annak, aki leejt egy konyharuhát. A Pennsylvania államban élő holland telepesek leszármazottjai szerint viszont nem mindegy, hogy mikor esik le a törlőruha: ha ez az étkezést megelőző mosogatás, vagy asztaltörlés közben történik, akkor valaki hamarosan megéhezik, viszont, ha az étkezést követően esik a földre a törlőruha, a háziak biztosak lehetnek benne, hogy hamarosan egy rosszéletű, csapodár nő érkezik hozzájuk. Az azerieknél, ha elfogy a liszt vagy a cukor, nem szégyen kérni a szomszéd konyhájából, viszont a kért lisztet vagy cukrot nem illik visszaadni, jobban örülnek, ha egy tál süteményt kapnak a szívesség fejében.

A thai hiedelmek szerint nem szabad elmosogatni a szomszédtól kapott ételes tányérokat, mert utálni fogják egymást. Mosogatni csak nappal szabad, mert aki éjszakára hagyja ezt a tevékenységet, „elmossa” vagyis elszórja a pénzét. A rizsfőző edényt a vacsora után tilos elmosogatni, mert valamennyi rizst éjszakára félre kell tenni a házi szellemek részére.

Főzésről álmodni, az jelenti, hogy az álmodó alárendeltjévé kívánja tenni, és maga képére szeretné formálni a környezetét. Másik jelentésében az ember gondoskodó oldalát jelképezi, s az illető szeretetvágyára utal.

Ha nehézségei vannak a főzéssel, azt jelzi, hogy túlterheli magát.

KOPORSÓ ■ A holttest tárolására szolgáló koporsó alapvető feladata a test védelme és megőrzése, azonban régen sokan hitték, hogy foglyul tartja az elhunyt szellemét.

Az ősi társadalmakban a temetés előtt a halottak testét fakéreggel, bőrökkel vagy szalmával tekerték be. A folyók és az óceánok közelében élő emberek gyakran kenukba

temették halottaikat, a bronzkorszaki sírokban üreges tölgyfakoporsók maradványait találták. A kaldeusok és a régi görögök a holttesteket agyag koporsókba zárták, melyeket a gyászszertartást követően lepecsételtek.

A legnagyobb ismert kőkoporsók (szarkofágok) Egyiptomban találhatóak. A bebalzsamozott testet a halott rangjának megfelelő számú festett szarkofágba tették. A több, egymásba helyezett koporsó arra szolgált, hogy a testet a lehető legnagyobb épségben őrizze meg. A múmia tárolására azonban fát és papírmasét is használtak. A koporsók fémmel való kibélelése csak a középkorban vált elterjedtté. A nyugati világban ma a koporsók zöme szilfából vagy tölgyfából készül, és bronzsal, rézzel, ólommal vagy cinkkel van kibélelve. A környezettudatos emberek körében nem ritka, hogy a fa helyett kartondobozból vagy más könnyen lebomló anyagból készült koporsóban temettetik el magukat.

A kínaiaknál az ősök és szülők tiszteletét hirdető konfucianizmus hatásaként a gondoskodás egyik formája volt a koporsókészítés vagy beszerzés. Az egyik legkedvesebb meglepetésnek számított, ha a hatvanadik születésnapján koporsóval ajándékozták meg a családfőt vagy annak első feleségét. Mindig nagy örömmel fogadták, a ház egyik szobájában helyezték el, és nagyon vigyáztak rá. Akinek már megvolt a maga koporsója, nyugodt lehetett jövője felől, hiszen tudta, hogy az a halála után is megőrzi testét. Kínában úgy hitték, hogy a testnek a halál után egyben kell maradnia, különben az elhunyt lelkének nem tudják biztosítani a túlvilági nyugodt életet, sőt ez a családra is bajt hozhat. A koporsót előszeretettel készítették olyan anyagból, amelynek démonűző képességet tulajdonítottak, így pl. őszibarackfából. Az előkelő emberek részére keményfából többrétegű koporsót készítettek, amelynek oldalán lyukat vágtak, hogy ezen, az újjászületés kapuján, a személyiséget alkotó lélek kiszállhasson, míg az ún. testlélek odabenn maradt. A koporsó ezáltal kettős szerepet töltött be: elzárta azt a lelket, amely a világban bajt okozhatott volna, miközben biztosította a másik lélek szabadságát.

A kereszténységben a koporsó a halálra emlékeztet. A katolikus szertartás keretében nagypénteken Krisztus-szobrot fektettek koporsóba.

A némaságot fogadó karthauzi rend tagjainak ágya saját, előre elkészített koporsójuk volt, mely naponta figyelmeztette őket a halálra. A szabadkőművesek a beavatás végső fázisában a leendő új testvért koporsóba fektették, amelyben benne hagyta régi énjét, s amelyből újjászületve, új emberként lépett ki.

A jobb módú férfiaknál nálunk is gyakori volt, hogy előre gondoskodtak végső nyughelyükről: a padláson vagy az ágy alatt tartották a kész koporsót, vagy az erre szánt deszkákat. Egyes vidékeken a koporsó színe az életkort jelezte: a sok helyütt használt festetlen koporsók mellett gyakori volt, hogy idősebbeknek sötét, fiataloknak világosabb színűre, gyermekeknek néhol fehérre, rózsaszínűre, világoskékre festették. A

halott alá a koporsóba fejaljul és derékaljul legtöbbször a koporsó készítése közben keletkezett gyaluforgácsot tették.

A koporsó tartozékai közül általánosan elterjedt **mágikus tárgy** lett a koporsószeg, melyet a fog- és a fülfájás gyógyítására vagy általában a szerencsétlenség elhárítására használtak.

Az álomban látott koporsó az anyaméhet szimbolizálja. Ha üres, az álmodónak néhány területen kibékíthetetlen véleményeltérése van környezetével. A koporsóban látható holttest, depressziós időszakot jelez előre, melyet valószínűleg a személyi szabadság korlátozása okoz. Értelmetlen vagy rosszabbodó viszonyra, ügyre figyelmeztet. Itt az ideje a helyzet megszüntetésének vagy a kapcsolat felszámolásának.

KORALL ■ Amikor korallról hall az ember, elsőként valószínűleg az ausztrál partok közelében található csendes-óceáni Nagy Korallzátonyra gondol, azonban az ékszerkészítéshez nem ezeket, hanem a vörös korallokat (*Corallium rubrum*, *corallium japonicum*) használják több mint tízezer éve. Főleg keleten tartották nagy becsben, a buddhista írások a „hét kincs” egyikeként említik a vörös korallt. Az olasz férfiak régen eljegyzéskor a jövődöbelijüknek korallt ajándékoztak.

A hozzá kapcsolódó hiedelmek szerint a siker és a termékenység ékköve, mint talizmán, megvédi a gyerekeket és az anyákat a fertőző betegségektől. Megóv a sátán praktikáitól. Racionalitással és bölcsességgel látja el viselőjét. Megelőzi a lidérces álmokat, az epilepsziás rohamokat és a családi veszekedéseket. Gyógyítja a fekélyeket, az asszonyi terméketlenséget, csillapítja a gyulladásokat, a görcsöket és kisgyerekeknél a szamárköhögést. Ha fogínyhez dörzsölik, erősíti a fogakat. A korall nyaklánc viselete megkönnyíti a fogzást. Védelmet nyújt az elmebaj ellen. Ha szétszórják a szántóföldön, megóvja a veteményt az üszögtől és a házakat a viharoktól.

A fehér korall állhatatosságot és kitartást kölcsönöz. Ha tulajdonosának egészsége megromlik, akkor elveszíti csillogását, elfakul, ha azonban felgyógyul, ismét visszanyeri eredeti fényét. Végleg kifakul, ha viselőjének meghal egy jó barátja.

A homeopátiás gyógyításban ma is alkalmazzák a nyálkahártya-irritációk kezelésére.

KORIANDE ■ Lásd: növényi ajzószer

KORONA ■ A korona megkülönböztető, hatalmi fejdísz. Ősi formája a homlokszalag, a diadém volt. A görög Héra istennőt diadémmal a fején ábrázolták, Nagy Sándor és a római császárok kezdetben homlokszalagot, majd később abroncs diadémot viseltek, de diadémot kaptak az atléták is. Az egyiptomiaknál, az asszíroknál és a perzsáknál uralkodói jelképként szolgált. A Bibliában a korona a tisztességet, az örömet, a nagyságot és a dicsőséget jeleníti meg. János Jelenéseiben a megdicsőült vének viseltek

koronát. A zsidó hagyományban az Atyák mondásaiban szereplő három korona: a Tóra, a papság és az uralom koronája. De amint mondják, a legfontosabb a jó hír koronája, amely mindent felülmúl.

A korona a drágaköves diadémokból fejlődött ki, a középkortól a diadémokat már csak női ékszerként hordják. A magyar párta is a diadémok egyik fajtájának felel meg.

A gazdagon megmunkált koronákat gyakorta díszítik mágikus drágakövekkel, gyöngyökkel, zománcképekkel, csúcspdíszként gömbbel, sokszor kereszttel. A francia királyok koronáját XIV. Lajostól kezdődően a Bourbon-liliommal ékesítik. A koronákat ma már többnyire székesegyházakban őrzik, Európában csak Nagy Britanniában és a Vatikánban helyezik, egyházi ceremónia keretében, az új államfő fejére.

A magyarok Szent Koronája, a feltételezések szerint Szent István koronája, aki Szilveszter pápától kérte, és kapta meg.

A kalandos sorsú Szent Korona alsó részén, az ún. görög koronán, Krisztus,

VII. Dukasz Mikháél bizánci császár, Mihály és Gábrriel arkangyalok, majd a szentek, Demeter, György, Damján, Kozma, valamint VII. Konsztantinosz (Biborbanszületett) és I. Géza lelhető fel, a felső részén, az ún. Latin koronán Krisztus és a nyolc apostol – Bertalan, János, Fülöp, Pál, Tamás, Jakab, András, Péter – látható.

A Szent Koronáról szóló 2000. évi I. törvény szerint "a magyar állam folytonosságát és függetlenségét megtestesítő ereklyeként él a nemzet tudatában és a magyar közjogi hagyományban."

Az álomfejtők szerint koronáról álmodni: a viselője számára némi eredményt, de sok megaláztatással; állapotos nőnek lánygyermek születését, másnak viszont megcsalást ígér. Álomban Krisztus koronáját hordani, a szegény sorban élőnek nagy és jó változást jelent; Szűz Mária koronáját viselni, hajadonnak gyermekszülést jelez.

KOS ■ Lásd: bárány

KOSÁR ■ Lásd: gyermekágyas asszony, utazás

KOSZORÚ ■ Az olasz corona szóból származó koszorú, amely egyúttal koronát is jelent, eredetileg kör alakú, virágokból, leveles ágakból font füzér volt. A koszorú a tiszteletadás, az ünneplés, a kiválasztottság szimbóluma. A koszorú kör alakja a tökéletességet, az eget, az ég és a föld összetartozását jelképezi.

A görögök olajágból, fenyőfából, babérból, zellerlevélből, pálmalevélből fonták koszorúikat. Koszorúval jutalmazták a győztes hadvezéreket, az olimpiákon helyezést elért sportolókat, díjnyertes költőket, kiváló szónokokat. A szerelmes ifjak a kiválasztott lány ajtajára virágkoszorút akasztottak. A görög és a római isteneket különböző növényekből font koszorúkkal ábrázolták: Zeuszé tölgyfalevélből, Apollóné babérlevélből,

Démétéré búzakaralászból, Dionüszoszé szőlőlevéiből, Héraklészé fehér nyárfa leveleiből készült.

A rómaiak a hivatalnokoknak, harcosoknak megbecsülésük jeleként ugyancsak babérmkoszorút adományoztak. A római császárok a babérmkoszorúkat az isteni halhatatlanság jelképeként viselték. Koszorúval díszítették fejüket a sumér királynők, udvarhölgyek is, az egyiptomi Tutanhamon arany halotti maszkján olajfalevelekből, lótuszszirmokból és búzavirágokból álló koszorú található. Mexikóban a 18. században fogadalmi napjukon az apácák koszorút hordtak. Krisztus töviskoszorúja szakrális nagyságát reprezentálja. A magyar menyasszonyok fejdíszé, a virágos koszorú, az esketés szentségére utal. Ugyanakkor a sokfelé a menyasszony szüzességének jelképe is lehetett, különösen hagyományőrzőbb területeken a nem érintetlen lány nem viselhette. A menyasszonyi koszorú ünnepélyes levétele a **lakodalom** folyamán az asszonnyá válás kifejezése volt.

Temetés alkalmával régóta koszorúkkal búcsúznak a halottól, neves személyek sírhelyeire, szobraira a megemlékezés és tisztelet jeléül koszorút helyeznek el.

KOVÁCS ■ Lásd: gnómk

KOVÁSZ ■ Lásd: kenyér

KŐ ■ Lásd: ásványok, föld

KÖHÖGÉS ■ Lásd: gyógymódok

KÖLCSÖN ■ Lásd: kés

KÖLDÖK ■ Lásd: kör, újszülött

KÖLDÖKZSINÓR ■ Lásd: meddő asszonyok, születés, újszülött

KÖLTÖZÉS ■ Mióta az ember házat épít magának, a költözés mindig is fontos szerepet játszott az életében. A jó szerencse érdekében, az új lakásban rá leselkedő veszélyek megelőzése céljából számos babonás előírás, tilalom alakult ki. Fontos volt a költözés időpontja, és az sem volt mellékes hogy mit vitt magával az ember az új lakhelyére. Az angolok például óva intenek az áprilisi, a júliusi és novemberi, mert ez balszerencsét hoz a családra. Az izlandiak szerint viszont jót jelent, ha a költözéskor esik az eső, ugyanis ez esetben a lakáscsere nem jár kárral, és az új helyen a család jól fogja érezni magát.

Számos helyen úgy tartják, hogy a háziállatokat – például a macskát és a kutyát – az új lakhelyre kerüléskor a legjobb az ajtó helyett az ablakon keresztül beadni. Ez esetben nem fognak elcsavarogni. Mások szerint a ház leendő lakói is jól teszik, ha az ablakon át másznak be, és emelik be a kisgyereket, mert ellenkező esetben szerencsétlenség vár rájuk. Különösen balszerencsés, ha először a hátsó ajtón lép be az ember az új otthonába.

A görögök, mielőtt beköltöznének az új lakásba, sőt szórnak szét a ház előtt, hogy kiűzzék, illetve távol tartsák a gonosz szellemeket új otthonuktól.

Aki új házba költözik, első alkalommal egy szelet kenyérral és egy új söprűvel a kezében lépjen oda be. Sohasem szabad a régi söprűt az új házba bevinni. Az írek költözéskor mindig elviszik a macskát az új helyre, főleg akkor, ha útjuk során egy folyón kell átkelniük. Elsősorban a vörös és a fehér bundájú macskákat tartják szerencsésnek. Ha saját szántából egy fekete jön házukba, feltétlenül megtartják, mert a fekete macskákat a jó emberek szellemeinek tekintik.

KÖMÉNY ■ Lásd: fűszerek

KÖNNY ■ Lásd: sírás

KÖNYV ■ A muszlimok úgy tartják, hogy szent könyvük, a Korán bűvös hatású erővel bír, gyógyításra képes. Az egyik gyógymód szerint egy verssort a Koránból tintával vagy szantálfa pasztával egy tál vagy egy edény aljára írnak, majd az edényt megtöltik vízzel, és megvárják, míg a víz feloldja az írást. Ezt a vizet pohárba öntik, melyet a betegnek fel kell hajtania. Egy másik eljárásban, papírra másolnak a Korán legendáiból vagy vallási szabályaiból néhány tanulságos részt, majd belemossák azt egy pohár vízbe, melyet megitatnak a beteggel. Mindkét esetben a beteg állapota jobbra fordul.

A zsidók szent iratainak gyűjteménye, a Talmud jó néhány babonás írást is tartalmaz. Például balszerencsés dolog két kutya, két pálmafa vagy két asszony között lenni, de hasonlóan rossz ómen, ha ezek egyike található két férfi között. A Talmud szerint, nem szabad habzó italt inni, mert lehűti a fejet; a habot sem ajánlatos elfújni, mert fejfájást okoz; de más módon sem ajánlott megszabadulni tőle, mert szegénységet hoz, várni kell, míg az italról eltűnik.

A babonások szerint sohasem szabad a könyveket fektetve feltenni a könyvespolcra, mert az ember mindent elfelejt, amit ezekből olvasva tanult. Mindig csak állítva szabad tárolni őket. A muszlimok rendkívül veszélyesnek tartják a Koránt földre tenni, ezért amikor olvassák, kis állványra helyezik, amikor nem használják, megfelelően becsomagolva a lakás legmagasabb polcán tartják. Szerintük, amikor senki sem olvassa, nem szabad nyitva hagyni, mert odajöhet a sátán és beleolvashat. A zsidó

hagyományban veszélyes mindenfajta könyvet nyitva felejtetni, mert amikor elmegy hazulról az ember, arra a helyre, ahonnan levették a könyvet, a sátán ül, ami igen nagy bajt okozhat. A thai emberek óva intenek attól, hogy valaki átlépjen egy könyv fölé, mert ez elbutítja az illetőt.

Hasonlóan a könyvhöz, az atlaszt, a térképet sem lehet akárhogyan használni. Tilos a térképet felfordítva, rajzolatával lefelé tartani. Ha az ember valamit meg akar jelölni rajta, előbb egy csepp tintát kell a kézfejeére csöppentenie, és csak miután a tinta megszáradt, azután rajzolhat a térképre. Végezetül egy általános tilalom: sohasem szabad a térképen az ujjakkal dobolni.

KÖPKÖDÉS ■ A köpködést nem mindenhol kíséri olyan merev elutasítás, mint a nyugati társadalmakban, számos helyen még ma is pozitív üzenetet hordoz. Az afrikai Kongó Köztársaság területén élő egyik törzsnél a köpés egyúttal áldást is jelent. Ugyanis amikor kimondják az áldás szót, a kiejtése erős levegőkiáramlással is jár, és ha a megáldott keze vagy arca közel van az áldásadóhoz, akkor előfordulhat, hogy az áldás nyállal is együtt jár.

Ezt a fajta áldási szokást Zambia egyik törzse is gyakorolja. A rokonok bonyolult szertartást követően válnak el egymástól. Egymás arcára és fejére köpnek, de sokszor inkább csak imitálják ezt, vagyis nem hagyja el nyál a szájukat. Ezen kívül felvesznek a földről néhány szalmaszálat, ráköpnek, és a szeretteik homlokára vagy fejére tapasztják. A gyűrűkre is ráköpnek, mindezt azért teszik, hogy távol tartsák a gonosz szellemeket. Náluk a köpés bizonyos fajta tabuként is használatos. Amikor nem akarják, hogy bárki is megérintsen valamit, leköpött szalmaszállakkal tapasztják körbe a tárgyat.

A régi rómaiak szerint, ha valakit megütött az ember, a kezére kellett köpnie, ezzel mérsékelte az inzultált személy sérelmét. Jó szerencsét jelentett náluk, ha öltözködésnél a jobb cipőjükre köptek, vagy a dolguk végeztével beleköptek vizeletükbe.

Egy régi kínai hiedelem szerint a démonok nem állhatják az ember nyálát, így ha meg akarjuk őket bénítani, vagy átváltozásra képtelenné tenni, csak jól meg kell köpködni őket. Egyébként a Kínába látogató külföldi manapság is gyakorta találkozhat a köpködéssel. Ezt részben – főként északon – egészségi okok magyarázzák, ugyanis a sivatag felől érkező száraz levegő nagy mennyiségű port tartalmaz, amely felettébb ingerli a nyálkahártyát. A köpőcsészék a mai napi a legtöbb háztartás állandó eszközei.

A köpésnek gyógyító, mágikus hatása is ismeretes. A galíciai zsidók szerint, ha egy gyerek görcsösen rángatózik, az egyik ujját meg kell szúrni egy tűvel, majd a vér letörlése után, háromszor rá kell köpni a megszúrt ujra, és végül az anyjának a saját véréből néhány cseppet kell a gyerek szájába tenni. Ugyancsak a galíciaiak szokása, hogy a rontás megszüntetésére, háromszor ráköpnek ujjuk végére, és mindegyik után a leköpött kézzel hirtelen a levegőbe csapnak.

KÖR ■ A kör és térbeli megfelelője a gömb, mágikus szimbolika, lezárja a belső teret, egységet és végtelenséget jelez, amit a kezdet és vég nélküli, önmagába visszatérő görbe vonal, a saját farkába harapó kígyó jól reprezentál. A körrel jelölt nulla az űrt, a zártságot, a védettséget szimbolizálja. A babiloniak az év 365 napját 360 fokra osztották fel, amivel az örökkévalóságot, a folyamatosságot, a tökéletességet kívánták jelezni. Az ún. kerek naptárokon az időt és az idő egyes szakaszait kör alakban ábrázolják.

A gömbről Diogenész Laertiosz azt mondta, hogy az a körülhatárolt és határtalan egységet fejezi ki. Az emberek gömbnek, olykor tojás, teknősbéka, vagy korong formájúnak vélik az égboltot. A bolygók körpályán mozognak, ettől gömb alakúnak tűnik az ég, a gömb alakú égen az égitestek, a Nap és a Hold is gömbölyűnek látszódnak.

Az égi főistennek tartott Napnak nemcsak az alakja, hanem a napi és éves mozgása is kört képez. A kör jelentheti a föld köldökét, az állatöv jegyeit, az olimposzi istenek körét, a múzsák fűzérét. Az országalma az uralkodói hatalmat reprezentálja. Az olimpiai játékok jelvénye öt egymásba fűződő kör. Régen kerek alakúak voltak a falvak, a települések. A női nemet is kerek formával jelenítik meg. A kört alkot a kínai jing és jang szimbóluma. A kör és a kereszt együttesen szimbolizálja a világmindenséget, a kör belseje a centrumot, a kereszt szárai pedig a négy irányt mutatják.

A körrel kapcsolatos Arkhimédész (i.e. 287?-212) utolsó, sokszor idézett mondása. Egy római harcos, mielőtt leszúrta volna a homokba rajzolgató, matematikai problémáiban elmerült tudóst, Archimédész, miután összetaposta a köreit, Arkhimédész a „Noli turbare circulos meos!”, vagyis „Ne zavard köreimet!” szavakkal szólta a katonára. Remust azért ölte meg fivére, Romulus, mert átugrotta városvédő körét. A körről feltételezik, hogy alkalmas hely a védekezésre. A kör biztonsági erejére utalnak a körtáncok, a bekerítések, kerekítések, melyeknek célja minden esetben a gonosz kirekesztése, de hasonló a jelentése a körüljárásnak, körülszántásnak is. A családi kör kifejezés, az anya, apa és a gyerekek zártságát, egységét jelenti, ami védetté teszi őket, nem támadhatók meg, kapcsolatuk nem bontható fel a rosszindulatú gonosz által.

A kör alakú tárgyak mágikus hatással bírnak, mint például a gyűrűk, övek, karkötők, koszorúk, amelyektől bizonyos védettséget élveznek viselőik. A varázsamuletek gyakorta ugyancsak kerek formájúak.

A gonosz szellemek nem tudnak annak ártani, aki egy kör belsejében tartózkodik, vagy még jobb, ha a kör közepében áll. A magyarok a veszély ellen, az ártó hatalmak kizárására körülfutást, körüllovaglást vagy kör rajzolását alkalmazták. Ilyen megfontolás alapján tartanak egyházi körmeneteket. Rontás ellen, a gonosz távoltartása végett az állatistállót mákkal szórják körbe, vagy körbefüstölik. A férgeket, a nap járásának megfelelően, háromszor egymás után ismételve, jobbról balra körözve, űzik el. Népszokássá vált régen a bevetett földet meztelenül körbefutni, hogy megvédjék a

madaraktól. A tűzvész ellen a ház körül szaladtak mezítelenül. Ráolvasásos gyógyításoknál – eltüntetésük érdekében – a mutatóujjal köröztek az árpa és a szemölcs fölött.

KÖRISBOGÁR ■ Lásd: állati afrodiziákum

KÖRISFA ■ Lásd: életfa, fák, karácsonyfa

KÖRMENET ■ Lásd: gyertyaszentelő

KÖRÖM ■ A körmök alakja, színe, állaga sok mindent elárul az ember egészségi állapotáról, sőt a köröm örökletes jegyeket hordozhat, tájékoztathat a személyiségjegyekről és tájékoztathat a szexuális beállítottságról is.

Az egészséges ember körme: sima, fényes, hajlékony, a holdja se nem túl kicsi, se nem túl nagy, követi az ujj vonalát és méretre hozzávetőlegesen fele akkora, mint a körömperc.

A széles körmök erős izomzatról, a szűk körmök rossz egészségi állapotról tudósítanak. A rövid, kis körmű emberek hajlamosak szívbetegségekre, ha ráadásul a rövid körömnek kicsi vagy hiányzik a holdja, akkor az illető szíve gyengén működik. A tövig lerágott, rövid körmök aggodó embert jeleznek; a gumós körmök légúti hurutra vagy tüdőbajra utalnak. A kicsi, kerek körműek ravaszok; a legyezőhöz hasonlító köröm kolerikus természetet jelez; a nagy szögletes köröm szívós, spekuláns emberé; a téglalap alakú köröm gazdája józan gondolkodású; a görbén, ferdén nőtt körmű ember hamis, megbízhatatlan, szőszegő; az ásószerű rágott köröm pedig érzéki, szenvedélyes emberé. A hosszú körmök sohasem jelentenek olyan testi erőt, mint a rövid, széles körmök. Kevésbé kritikusak, mint a rövid körműek.

A régi Kínában a magas rangú, nagyméltóságú emberek hosszúra növesztették körmüket, ezzel jelezve, hogy hozzájuk nem méltó az alantas, fizikai munka. A kínaiak a hosszú körmöknek jólétet és prosperitást tulajdonítanak. Núbiában is szerencsésnek tartják a hosszú körmöket, ezért az őslakók valaha a cédrusfa lágja fölött növesztették meg körmüket. Egyébként a babonások óva intenek az olyan embertől, akinek körmei hosszúak és feketék, mert ez hamis, csalárd, igazmondásra képtelen embert jelöl.

A hosszában recézett köröm anyagcserezavart jelez, a haránt recézett köröm pedig akut betegségekre utal. A körömház fölött beszakadó bőrszálkák felfokozott nemi vágyat jelölnek. A körömön lévő fehér pontok, foltok gyengülő vitalitásról, romló idegállapotról árulkodnak.

A babonások szerint a körmökön megjelenő fehér foltok alkalmasak az események előrejelzésére. Például, ha valakinek fehér foltos a körme, mindaddig szerencsétlen a

szerelemben, amíg a foltok el nem tűnnek a körméről. Egyesek a körmön lévő fehér pöttyből jó időt, meleg nyarat jósolnak. Kínában a fehér pontokat a gonosz eljövételének tekintik, ugyanez a hiedelem járja New Englandben is, míg Németország egyes részein a fehér foltokat kedvező előjelnek, jó egészségi állapotnak, sok pénznek, gazdagságnak tartják. Massachusettsben a fehér pontocskák száma azt jelzi, hogy az illető hányszor hazudott, Madagaszkáron és Japánban a fehér foltos körmök balszerencsés életfordulatot jeleznek, azonban a japánoknál jelentheti azt is, hogy új ruhája lesz az illetőnek. Törökországban, ha egy lánynak a körmeit sok fehér folt tarkítja, ez biztos jele annak, hogy leendő férjének rengeteg birkája van.

A körömrágás, amelyet a fejkavaráshoz, a hajtépéshez, az ujjropogtatáshoz hasonlítanak, azt mondják, oldja a feszültséget, mások szerint a maszturbálást pótolja. Az ausztrálok nagy számban, legalább egynegyede rágja a körmét, de nemcsak a kezükről, hanem néhányan a lábujjukról is. Vannak olyanok, akik lerágott körmeiket megeszik.

A primitív emberek körében elterjedt hiedelem, hogy az emberek, ha levágják hajukat és körmüket, könnyen megbabonázhatók. Régi babona szerint a levágott körmöket a házon kívül kell elásni, elégetni, eldugni. Kínában régen széles körben elterjedt hiedelem volt, hogy a levágott körmöt nem szabad eldobni, mert a bagoly megeszi azt, és gonosz varázslatokhoz használja fel. Az éjszakai körömvágásról pedig azt mondják, hogy balszerencsés, mert az illetőt meglátogatja egy szellem. Koreában pedig azért nem ajánlott, mert a körömdarabokat megeszik az egerek, és magukkal viszik az illető lelkét. Az istenfélő zsidók azért vágják nagyon rövidre a körmüket, mert szerintük a köröm a gonosz lakhelye. Madagaszkáron is hasonlókat hisznek, itt a bennszülöttek úgy vélik, hogy az ördög a hosszú körmök alatt lakozik. Egészen másként vélekednek a kínaiak, számukra a hosszú köröm pozitív jelentést hordoz.

A törököknél sem szabad éjszaka levágni a körmöket, sőt az sem helyes, ha a kéz és a láb körmeit egyidejűleg vágják le, mert aki így tesz, egyszerre néz egy szomorú és egy kellemes esemény elébe. Az angolszászok körében nem ajánlatos a körmöket levágni az Aprószentek napján (december 28-án). Akkor kell a körmöket levágni, amikor a Hold növekvő fázisban van, ez esetben a körmök megerősödnek. Nálunk egykoron általános volt a hit, hogy a szopós gyerek körmét nem szabad levágni, hanem rágni kell, hogy ne legyen belőle tolvaj. Sokan úgy tartják, hogy balszerencsét jelent a körmöt pénteken vagy vasárnap levágni. A levágott körmöket el kell tenni, el kell égetni, vagy el kell temetni. A spanyol festő, Picasso (1881-1973) levágott haját és körmeit egy dátummal ellátott biztonságos helyen tartotta, nehogy azok boszorkány vagy varázsló kezébe kerüljenek. Az azeriek is tiltják az éjjeli körömvágást, mert szerintük ez megrövidítheti az életet. A japánok számára az éjszaka vágott köröm azt jelenti, hogy illető nem lesz a szülei mellett, amikor azok meghalnak. Indiában szintén nem tanácsos éjszaka körmöt

vágni, mert ez által haragra gerjednek a szellemek. Ez a hiedelem még az elektromosság előtti korban keletkezett, feltehetően azért, nehogy megsértsék ujjaikat a sötétben. Máiig sok anya ragaszkodik ehhez a szokáshoz, látszólag minden ok nélkül, csak a hiedelem miatt.

Az angolok a lábköröm vágásra megfelelő nap kiválasztására a következőt javasolják: körömvágás hétfőn: híreket sikerről; kedden: egy pár új cipőt; szerdán: egészséget; csütörtökön: jólétet; pénteken: a leendő kedves megismerését; szombaton: utazást; vasárnap: a gonoszt szolgálja, vagyis az elkövetkező héten az illető minden cselekedetét a sátán fogja irányítani.

Sok országban a szerelmi varázslás egyik módja, az elcsábítandó jelölt körömmel való megegetése volt. A lányok, mint szerelemgerjesztő szert a legénytől – annak tudta nélkül – elcsentek egy kis körmöt, sőt nyálat, haját, szőrt is, majd belesütötték süteménybe, pogácsába. Aztán abban a reményben etették meg a legénnyel, hogy szerelemre gyúljon és elvegye őket. A haj, bőr és a körömök felhasználásával hatékony varázssital is készíthető, amely tulajdonosa ellen használható fel. Az angoloknál, ha a lány a lábujjáról levágott körmököt titokban egy pohár limonádéba teszi, és azzal itatja meg az általa kiválasztott fiút vagy férfit, akkor az illető belé fog szeretni.

A lábujjakról levágott, párosan elégetett körömök szerencsét jeleznek. Ugyancsak szerencsés dolognak tartották a régi rómaiak, ha a körömvágást a mutatóujjnal kezdték, és a körmöt kizárólag piacnapon, vagyis kilencnaponként vágta. Általános hiedelem, hogy a lábujjakról levágott, a padlóra vagy a földre szórt körmököt az emberekkel a haláluk óráján felszedetik.

Az Illatos kert szerzője, a 15. században működő Nefzawi sejk szerint, ha egy férfi álmában a saját körmét látja megfordítva vagy fejjel lefelé, az azt jelzi, hogy a győzelem, amit ellensége fölött aratott, visszájára fordul, és győztesből legyőzötté válik.

Ezzel szemben, ha ellensége körmét látja fordított helyzetben, remélheti, hogy ellensége győzelme hamarosan hozzá pártol át.

KÖRTE ■ Lásd: gyümölcsök

KÖRÜLMETÉLÉS ■ A hímvessző fitymájának körülmetélése vagy teljes eltávolítása ősrégi vallásos szertartás. A körülmetélés eredete ismeretlen, de feltételezések szerint többféle hitből is táplálkozhatott, utalhatott valamelyik istenséggel kötött házassági kapcsolatra, vagy jelezhetett törzsi együvé tartozást, jelenthetett mágikus cselekedetet a fertőzések megelőzésére vagy valamilyen áldozatvállalást. Noha egyes törzseknél a férfiúi vonzerő növelésére, vagy a maszturbáció visszaszorítására hivatkoztak, általában elmondható, hogy a körülmetélésnek kezdettől fogva elsősorban vallásos, kulturális és egészségügyi indokai voltak.

Ez a szokás már az ókori keleti népeknél ismert volt. Az írásos dokumentumok, valamint a múmia-leletek alapján Egyiptomban már több mint 4000 évvel ezelőtt bizonyítottan végeztek körülmetélést. Az izraelieknél, amikor Ábrahám körülmetéltette magát "Mondá Isten Ábrahámnak (...) minden férfi körülmetéltessék nálatok. Metéljétek körül a ti férfi testetek bőrének elejét, és ez lesz az én közöttem, és ti közöttetek való szövetség jele!"

Ami azt jelenti, hogy a zsidók számára ez a rituálé képviseli az Úr és Ábrahám szövetségének szimbólumát. Mózes öt könyvének első isteni parancsa szerint minden fiúgyermeket körül kell metélni, amit általában a születés utáni nyolcadik napon hajtottak végre. A keresztényeknél, noha Pál apostol helytelenítette, Jézus Krisztus körülmetélésére január 1-jén került sor.

A körülmetelés az ókori zsidókon kívül elterjedt az egyiptomiaknál, etiópoknál is. Egyiptomban a fiúkat 6 és 11 éves koruk között, ünnepi szertartás keretében metélték körül. Az iszlám hívők körében elsősorban egészségügyi okokból írják, amelyet az egyes országokban különböző időpontban végeznek el. Palesztinában és Iránban például közvetlenül a születés után kerül rá sor, azonban a törököknél, az afrikai és ázsiai muszlimok többségénél a körülmetelési rítusra a serdülőkorban vagy annak elérésekor kerül sor. Ez a szertartás jelenti a kamaszok számára gyermekkoruk lezárását és férfivá avatásukat.

A zsidók és a muszlimok körében manapság is általános a körülmetelés, de elterjedt gyakorlat Afrikában és Ausztrália egyes törzseinél is. Mindössze három olyan ország van: Egyesült Államok, Fülöp-szigetek és Dél-Korea, ahol a férfiak (fiúgyermek) többségét nem vallási, hanem egyéb – higiéniai, esztétikai stb. – okokból vetik alá e műtétnek. Az ausztrál bennszülötteknél nemcsak körülmetélést végeznek, hanem a hímvessző makkját is behasítják, amitől szétnyílik nemi szervük. A Karolina-szigeteken lakók a makk kettémetélése mellett a páciens egyik heregolyóját is kiveszik.

KÖTÉL ■ Lásd: csomó, fügefafa

KÖZÉPSŐ UJJ ■ A középső ujjakat a Szaturnusz befolyásolja. Mivel ez a bolygó nem tartogat sok szerencsét, sikert az ember számára, viszont annál több megpróbáltatást, szenvedést jelöl, a Szaturnusszal szimbolizált középső ujj az életbe való beilleszkedést, az óvatosságot, a bizalmatlanságot jelképezi. A testrészek közül az idegrendszert és a hisztériára való hajlamot szimbolizálja.

A középső ujj három perce az elővigyázatosságot, az újítkedvet és az összpontosítást reprezentálja. Akinek a középső ujjja olyan hosszú, mint a tenyere, nagy aktivitással bíró, éber szellemű ember. Számára a legnagyobb boldogság az intellektuális ragyogás. A tenyérenél rövidebb középső ujj, ha nem túlságosan erős vagy masszív, nem az ész

hiányát jelzi, csupán olyan karaktert mutat, aki ítélkezése közben elhanyagolja a részleteket.

Ha a középső ujj a mutatóujj felé hajlik: önérzetes, akadékoskodó, nehézkes, bonyolult lelkületű embert jelez, aki feltétel nélkül hisz a misztikus dolgokban. Ha a középső ujj a gyűrűsujj felé görbül: reálisan gondolkodó, kapcsolatteremtő, művészi érzékkel bíró ember, akinek jó kilátásai vannak az életben summás nyereségre és szerencsés házasságra.

A nyugati kézolvasók szerint a középső ujj az idegrendszert, a hisztériára, a melankóliára való hajlamot szimbolizálja. Az orvosi palmisztériában ez az ujj jelzi a máj és a gyomor állapotát. A kínai hagyományos orvoslásban a középső ujj fejlettsége a szív és a keringési rendszer egészségi körülményeivel kapcsolatos. Akinek a középső ujjja satnya, vékony, annak valószínűleg rossz a szívműködése és gyakorta vérszegény.

KRIZOBERILL ■ Lásd: drágakövek

KRIZOLIT ■ Lásd: drágakövek

KRIZOPRÁZ ■ Lásd: drágakövek

KROKODIL ■ A krokodilfélék családjába tartozó krokodilok, aligátorok, kajmánok kegyetlen ragadozók, nemcsak aprótestű, hanem nagytestű állatokat, szarvasokat, bölényeket is zsákmányolnak, sőt az embereket sem kímélik. Jellemző, hogy a harapásuk körülbelül harmincszor olyan erős, mint a nagy kutyáké. Az emberre a legveszélyesebbek Nílusi krokodilok, valamint az Ausztrália északi részén élő sósvízi krokodilok. Ez utóbbi fajtának egyes hímjeinek hossza meghaladja a 6 métert, súlya pedig az egy tonnát. A tengeri krokodil csak a meleg, nedves időszakban tartózkodik a szárazföld vizeiben, mocsaraiban, a száraz időszakban főleg a tengerparti lagúnákban tanyázik, és olykor a táplálékért mélyen beúszik a tengerbe. Az ugyancsak a krokodilfélékhez tartozó gaviálok nem támadják meg az embert, de a temetési szertartásokon, a Gangeszen leúsztatott holttestekből lakmároznak. Az ősi keresztény hit szerint biztosan pokolba jut az, akit egy krokodil fal fel.

A krokodilok a trópusok hüllői, Ázsiában az ausztrál területen, Afrikában, Madagaszkáron és Amerikában élnek. Az aligátorok Dél-Amerikában és az USA déli részén tenyésznek, legnagyobb példányaik 4-4,5 méterre is megnőnek, ennél kisebbek a kínai Jangce folyó vidékén lévőek. A kajmánok Közép- és Dél-Amerikában honosak, a legnagyobbak hossza eléri a 4,5 métert. Hasonló hosszúságúra nőnek az indiai Gangeszben élő gaviálok.

A kétéltű krokodilfélék egyaránt alkalmazkodtak a vízi és a szárazföldi élethez, ezért feltételezik róluk, hogy kétszínűek. Számos afrikai országban szívós életképességet és termékenységet tulajdonítanak a krokodiloknak. Sok afrikai törzsnél, ezt az állatot tartják az ősatya szellemének.

Mivel a krokodilok szemét az úszás közben egy hártyszerű, ún. "harmadik szem" fedi, régen azt hitték róluk, hogy képmutatók, amikor megsiratják áldozataikat. Van olyan vélemény is, hogy azért hullat álszent könnyeket a krokodil, hogy magához csalogassa az arra járókat.

Az egyiptomiak, krokodilistenüket, a szent Szobeket mumifikált krokodilként vagy krokodilfejű, embertestű istenként ábrázolták. Szobek, mint a víz és a kiáradt Nílus istene is, biztosította az élővilág számára a termékenységet és a bőséget. Ő volt a fáraók védőszentje, nevét gyakran felvették uralkodók, példa erre, Szobekhotep fáraó neve. Az El Faiyum oázisban található – a görögök által Krokodopoliszként ismert – Arsinoe városában, a Szobek templomának medencéjében tartott krokodilt rendszeresen etették, ékszerekkel halmozták el, és gyakran imádkoztak hozzá. Amikor a hulló kimúlt, bebalzsamozták, majd miután végeztek a mumifikálásával, szarkofágba zárták. Az egyiptomi sírokban számos mumifikált krokodil tetemére bukkantak az archeológusok.

Több visszaemlékezés a krokodilt az istenek és az emberek védelmezőjeként tünteti fel, egykoron sokan krokodillal őriztették házukat a gonosz szellemek ellen, míg mások – lévén Ozirisz isten ellensége – a gonosz oldalán állónak tekintették, és könyörtelenül vadásztak rá.

Jóval egyértelműbb volt távol-keleti rokonának, a Jangce folyóban élő aligátornak a megítélése. A kínaiak általában kegyetlen, bajt hozó állatnak tartották, az elpusztított aligátorok bőréből rituális, démonokat elriasztó dobokat készítettek.

A krokodilok valamennyi faja veszélyeztetett, kihalásukat elősegíti, hogy később válnak ivaréretté, s még ma is vadásznak rájuk, nemcsak bőrükért, hanem állítólagos gyógyhatású testrészeiért. A krokodil állkapcsának jobb oldali részéről feltételezik, hogy remek afrodisziákum, mert növeli a szexuális ingert. A nyugat-afrikai varázslók szerint a krokodil mája még a halálos betegségeket is kiűzi az emberből.

A krokodil ürüléke remek kozmetikai szer, arcra kenve visszavarázsolja a bőr üdeségét, eltünteti a ráncokat, a szeplőket, bibircsókákat és a szemölcsöket. Leghatásosabb a krokodil száraz, már kifehéredett bélsárja, amelyet porrá törve kell használni. A hiedelem úgy tartja, hogy hatásos a nyavalyatörés ellen, és a nehezen megjövő menstruáció megindítására. A mézzel elegyített krokodilepe eltünteti a véraláfutást és gyógyítja a méhproblémákat. A krokodilzsír jó szőrtelenítő. A gyapjába csavart krokodilszív pedig lecsillapítja a négynapos lázat.

KUKORICA ■ Lásd: gyógymódok

KULCS ■ Lásd: álmok, gyermekáldás, lakás, szerelmi jóslás

KURKUMA ■ Lásd: fűszerek

KÚT ■ Lásd: álom, béka, gyermekágyas asszony, meddő asszony

KUTYA ■ Az ember leghűségesebb kísérője, társa és barátja a kutya. A középkorban a gazdáik mellé temették el kutyáikat, akiket a szellemvilágban is társukul fogadtak. A muszlimok, hogy a halott mielőbb eljusson a túlvilágba, a holttestet kutyákkal etették fel. Noha tőlünk keletre, Ázsiában – nemcsak a muszlimok körében – a kutya tisztátalan állat, az ősi Perzsiában a haldoklóhoz mégis odavezették a kutyáját, hogy az eltávozni készülő még egyszer háziállata szemébe nézhessen. Ráadásul az iráni mitológiában, Ahuramazda szent állata, a kutya volt az, aki elűzte a gonosz szellemeket.

A kutya, a skandinávok egyik főistenének, Ódinnak volt a kísérője, egyben a szél szimbóluma is. Ódin macskája a felhőszakadásszerű esőt jelképezte, a kutyája pedig a viharos szélökéseket. A mitológiák vad kutyái, az indiai Jama és a görög Hadész alvilág istenek kísérői, a görögök sötétség istennőjét, Hekatét pedig egy egész kutyafalka kísérte. Hadész kutyája, a háromfejű Kerberosz zárja el az alvilágba vezető utat a kíváncsiskodó élők és a visszakíváncozó holtak elől.

Az irokéz indiánok fehér kutyákat áldoztak fel isteneiknek. A japánok a kutyákról feltételezték, hogy felismerik a szellemeket. Nálunk az ok nélkül vonyító kutya jelzi, hogy láthatatlan szellemek vannak jelen.

Az inkák megfigyelték, hogy a kutyák megérik rokonaik közelgő halálát. Az indiaik szerint a beteg ágya közelében vonyító kutya halált érez. Ez a hiedelem a világ számos részén él, így a magyarok képzetében is. Szinte mindenütt a világon az éjszaka sötétjében tutuló kutyák a napkelte előtti halottért vonyítanak. A háromszor vonyító kutya már azt jelzi, hogy elhalálozott valaki. Az indonézek szerint az éjfél előtt tutuló kutya halált, az éjfél után vonyító kutya egy kóborló rossz szellemet jelez a közelben. Az éjszakai kutyaugatásról azt javasolják a törökök, hogy gondoljunk arra, a kutya csak a gazdájának ugat, mert különben szerencsétlenséget jelent. A csaholó fekete kutyáról ugyancsak az hiszik, hogy a halál előfutára. Ha a kutya kiül a hídra, és az ég felé vonyít, tűzvészre figyelmeztet.

A szerelmi jóslások sorába tartozó angolszász hiedelem szerint karácsony estéjén az eladósorban lévő lányok összesöprik a szemetet és kiviszik az utcára, majd figyelnek, hogy merről hallanak kutyaugatást, ugyanis amelyik irányból a hangok érkeznek, arról fog jönni a leendő férjük.

A kutyák veszettségével kapcsolatos feltételezések: azok a kutyák, melyek karácsony szentestéjén vonyítanak, az év vége előtt megkergülnek; a veszett kutya csak egyenes irányba tud futni. A kutya veszettségét hamuval meghintett kenyérral lehet kúrálni, úgy hogy a hamuval bedörzsölt kenyeret hátrafelé, visszakézből kell odaadni a kutyának. Kutyával kapcsolatos thai babonák szerint nem szabad egy kiskutyát a hátára fordítani, mert ha feláll, megeszi a csirkéket s tilos a kutyát bambuszbottal megütve cipelésre ösztökélni, mert dühöngővé válik.

Jó szerencsét hoz, kutyával találkozni, mondják a dalmátok. Ugyancsak jó ómen olyan fehér agarat látni, amelyiknek folt van a homlokán. Viszont balszerencsét jelent, ha valakit idegen, fekete kutya követ; de az sem jó, ha egy kutya átszalad az asszony lába között, mert a férje el fogja verni; ha pedig kártyázás közben kutya van a szobában, biztos jele a veszekedésnek.

A hiedelem szerint a cserfoltos szemöldökű kutya hamis, ezért, ha az ember egy ilyennel találkozik – megelőzendő a bajt – a bal kezének mutatóujját és középső ujjára, a kisujját pedig a gyűrűsujjára hajlítani, és ezt a kézjelet a kutya felé kell mutatni. Máskülönb a kutya megharapja az illetőt.

Az eszkimóknál ismert kifejezés, a „három kutyás éjszaka”, ami nagyon hideg éjszakára utal. (Olyan hideg lesz, hogy az embernek három kutyával kell lefeküdnie, hogy melegen tartsa magát.) A „kutya napok” szókapcsolat a régi római időkbe nyúlik vissza. A rómaiak szerint Szíriusz, a Nagy Kutya csillagkép része, az éggömb legfényesebb csillaga, hozzáadta hőjét a Napéhoz, és ezzel szokatlanul szélsőséges magas hőmérsékletet produkált. A rómaiak e periódust, a nyár legforróbb napjait nevezték el a kutya napjainak, vagyis „caniculares dies”-nek, ami nálunk kánikulát jelent. A nagy hőségre még mi azt is szoktunk mondani, hogy „kutya meleg” van.

A 17. században egyes vidékeken a nagy esőt az angolok úgy írták le, hogy „macskák és kutyák estek”, ami arra utalt, hogy egy heves felhőszakadás idején szegény, szerencsétlen állatok közül sokan a vízbe fulladtak, és az utcákon hömpölygő víz tetején úszó hulláik látványa azt a benyomást keltette, mintha a szó szoros értelmében az esővel macskák és kutyák hullottak volna az égből. A koreai étlapokon nyári szezonban népszerű étel a kutyahús leves, annak ellenére, hogy más országok hevesen tiltakoznak ellene. A koreaiak a levesről feltételezik, hogy kúrálja a hőségutát, fokozza a férfiasságot és megszépíti a nők arc bőrét. Az indonézok úgy tartják, hogy a fekete kutya vére képes az emberből kiűzni a benne lakozó rossz szellemeket.

Széles körben elterjedt tévhit, hogy a kutyák nem izzadnak. Ezzel szemben a valóság az, hogy – noha a kilógatott nyelvük valóban igen hatékony hőszabályozó – testük szőrtelen részei igenis izzadnak, nagy melegben megfigyelhető, amikor talpaik nedves nyomokat hagynak a sima, fényes felületű kövezeten. Nem babona viszont, hogy az ebek előre megérik a rossz időt, különösen a zivatarokat. A vihart megelőző

légnyomásváltozás hatására már akkor igen nyugtalanná válnak, amikor a zivatar még messze van.

Az álmofejtők szerint kutyával álmodni, az embernek alattomos ellensége van. Egy másik változatban, kutyáról álmodni nagy sikert és állhatatos barátokat jelez. Ugató kutya felől álmodni, rosszabbodó életkörülmények várhatók, nagy valószínűséggel nehézségek fognak következni.

KUVIK ■ Lásd: halál előjelei

KÜRT ■ Lásd: hangszer

KÜSZÖB ■ Az ajtó küszöbje az emberek számára mindig mágikus helynek számított, ugyanis ez választja el a belső, védelmet biztosító, lakhelyet a veszélyes külső világtól. A küszöb funkciója hasonlít a kerítéséhez, amely ugyancsak véd a biztonságot nyújtó belső világ számára fenyegetést jelentő ismeretlen, bizonytalan, külső világ behatolásától.

A küszöbvel kapcsolatban számos hiedelem alakult ki. Azerbajdzsán lakói sohasem fognak kezét egy bejárati ajtó küszöbén, mert ezt rossz ómennek tartják. Az oroszok – függetlenül attól, hogy érkezésről, vagy távozásról van szó – ugyancsak negatívan ítélik meg a köszöntést, vagy valamilyen tárgy, ajándék átadását a küszöb fölött, mert szerintük ez veszekedéshez vezethet. Aki leül egy küszöbre, annak az apja könnyen adósságba keveredik, mondják az afgánok.

A zanzibáriaknál, aki rendszeresen üldögél a küszöbön, soká fog megházasodni. Aki a küszöbön állva eszik, azt a földhöz csapja a gonosz. A törökök szerint nem szabad az ajtó küszöbére lépni, mert a szomszédai a szájukra vehetik az illetőt. Küszöbön üldögélni sem helyes, mert elhagyja a szerencse az embert.

A kínaiak, mivel számukra a küszöb az otthonuk és a külső világ határát jelentette, amikor áthaladtak fölötté, vigyáztak, hogy ne lépjenek rá. Az idegen ház küszöbére lépést kifejezetten udvariatlannak tartották. A frissen szült anyának tilos volt más család küszöbére lépnie, mert úgy vélték, hogy tette miatt az asszony küszöbtisztító lesz a következő életében. A legrosszabbul azonban a nagy mongol hódító, Dzsingisz kán idejében jártak a küszöbre lépők, ugyanis tettükért halállal lakoltak.

KVARC ■ Már az ókorban megragadta az emberek figyelmét a kvarc, amely a hegyikristály csekély szennyezettségű változata. Maga a kvarc elnevezés tisztázatlan eredetű, a német szót, először Georgius Agricola használta 1530-ban. Egyesek a jég jelentésű, 'krystallos' görög szóból eredeztetik, mások szerint viszont kvarc szó szláv eredetű. A korábbi mellett szól, hogy régen gyakran az istenek jegeként hivatkoztak e kőre. Összhangban a néphittel, az idősebb Plinius a kvarcot véglegesen megfagyott

jégnek tartotta. Elgondolását azzal indokolta, hogy a kvarc az Alpok gleccserei közelében található, másrészt a korában divat volt, hogy az emberek gömbökbe tett nagy kvarckristályokkal hűtötték a kezeiket. Azt is felfedezte, hogy a kvarc a színeképre bontja a fényt.

A középkor alkímistái malachit mozsárban, malachit mozsártörővel kvarcot törtek porrá és – különböző kezeléseik során – e porból kívánták megalkotni az őszanyagot. Hitük szerint ez a rendkívül kemény kő tiszta gondolatokkal ajándékozza meg a tévképzetektől szenvedő embert.

A különböző fajtájú köveknek számos gyógyhatásuk van, eltávolítják a negatív energiákat, és gyorsítják a felépülést. Elsősorban a különféle – torok, fej, fül, orr, gyomor, vese stb. – fájdalmak enyhítésére hatásosak.

LÁB ■ A láb – mivel legtöbb esetben cipő fedi – kevésbé használt a fiziognómiában, elsősorban a közlekedés és a távolságtartás szimbóluma. Visnu isten három lépéssel mérte le az világmindenséget, és az óind legenda szerint a nagy lábujjából ered a szent Gangesz-folyó, s világra jötte után Buddha minden égtáj irányába hét-hét lépést tett.

A mitológiákban a láb gyakorta összekapcsolódik a fallosz képzetével, a lábbeli pedig a női nemi szervvel. A legtöbb vallásban a mezítlábasság az alázat kifejezője, számos szent helyre másképp nem szabad belépni, a hinduk például kizárólag mezítláb mehetnek be a templomaikba, de a muszlimok is csak cipő nélkül – legfeljebb zokniban – léphetnek szentélyeikbe. Mózes levetette saruját, mielőtt az Úr színe elé járult. Jézust és az apostolokat gyakran ábrázolták mezítlábasan. Egyes szerzetesrendek – például a ferencesek – tagjainak fedetlenül hagyott lába alázatuk mellett lemondásukat is jelezte.

A mezítlábasság azonban nemcsak alázatosságot szimbolizált, utalhatott a megszegényítésre is, a középkorban a vádlottaknak mezítláb kellett bírniuk elé állniuk, az egyházi átokkal sújtottak, a vezeklők, zarándokok egyaránt mezítláb jártak.

A 18. században felmerült a tenyérjások fejében a talpvonalak és a lábujjak vizsgálatának gondolata. Ám az ötletet hamar elvetették, mégpedig azzal az indokkal, hogy a talp a föld fölé esik, ezért ez a testrész a bolygóktól a legtávolabb helyezkedik el. Ahogy a legismertebb angol kabbalista, Robert Fludd (1574-1637) fogalmazta: "A láb nem hangolódott rá a szférák zenéjére." Mindezek ellenére mégis kialakult, a kézhez hasonló, de annál jóval szimplább vizsgálati módszer: az ún. lábtan, amely pusztán a láb formája alapján von le bizonyos következtetéseket az emberekről.

A lábak nagyjából négy különböző típust képviselnek.

A primitív lábúak lábfeje csontos, szögletes, lábujjaik kissé szétállnak; többnyire erős testalkatú, nem lelkiző emberek. A sportos lábúak lábfeje arányos, de durván határozott vonalú; rendszerint sportolók, mozgást kedvelők, erős akaratúak, kitartóak, nem érzékenyek és nem idealisták. A művészi lábúak talpa sima, lábfeje vékony, hosszúkás, finom vonalú. Rendkívül érzékenyek, idealisták, barátságosak, művészi beállítottságúak. A lapos lábúak gyakran lúdtalpasak, lábfejük petyhüdt, húsos, a lábujjaik meglehetősen kicsik; általában introvertáltak, hisztérikusak, befolyásolhatók, szenzitívek, nincs gyakorlati érzékük.

Mindezekon túl az olyan nő, akinek: nagyon mutatósak a lábai, állhatatlan szerelmi ügyekben; a lábszára hosszú, karcsú, jó alakú a bokája, sima a talpa, irodalomkedvelő, környezetétől dédelgetésben, csodálatban részesül, protekció nélkül ér el sikereket; a lába erőteljes, keménykötésű, melynek pihentetve sem változik meg az alakja, nagyon szereti a férfiak társaságát; nem fekszik fel teljesen a lába, azaz elegendő hely marad

ahhoz, hogy alátehesse az ujját, heves vérmérsékletű, büszke származására, jól nevelt, tiszteli a szüleit, viszont túlérzékeny. Minden ok nélkül boldogtalannak érzi magát;

Az a nő, akinek: széles, lapos a lába, a bokacsontja nagy, bizonyos férfias tulajdonságokkal rendelkezik. Legszívesebben nadrágot, inget és széles nyakkendőt hord. Derék családból származik, tetteiben bátor, sohasem "kerül nehéz, szorult helyzetbe"; a lábszárát kék vérerek szelik keresztül-kasul, lába mindig izzadt, nyirkos, biztos, hogy tulajdonosa nem örvend jó egészségnek. Többnyire ideges, hirtelen-haragú, művészies és nem gondol a munkára; kecses, fehér, a sarka kerek, lábujjai rózsaszínűek, és a rüszkje magas; imád öltözködni, utolsó fillérét is ruhára költi. Igazi csábító típus, képes éjszakákat átmulatni; a bokáján kis bemélyedés van, lábujjai hosszúak, rajta a körmök kagylószerűek, fényűzésre és hivalkodásra vesztegeti idejét.

A magas rüszjt az erő szimbóluma. Ha a rüszjt ívelt, akkor tulajdonosának cselekedetei racionálisak, gondolkodása ésszerű. Akinek könnyűek a lábai, szeret táncolni, sok barátja akad, és általában jól érzi magát. A keskeny sarok a magas származás jele. Ritkán lehet látni olyan lábfejet, amely a saroknál pont annyira széles, mint a lábujjaknál. Ha mégis előfordulna, az annak a jele, hogy az illető jól viseli a fájdalmat.

Az albánok szerint, "Sohase bízz meg a lapos lábú emberekben!" Török hiedelem szerint, aki éjszaka a lábával játszadozik, elveszti az apját vagy az anyját. Ha az ember eskütétel közben felemeli a jobb lábát, akkor az esküje elfogadhatatlanná válik. Akinek a jobb talpa viszket, hamarosan utazni fog. Aki bal lábbal kel fel, nyugtalan, boldogtalan és mogorva ember. Más változat szerint, aki bal lábbal kel fel, annak rossz napja lesz. A harci katonai alakulat számára jó szerencsét jelent bal lábbal elindulni menetben, ugyanis a bal lábbal kezdett előrenyomulás az ellenség számára komoly fenyegetés. Az ajtónálló lakájok eredeti feladata az volt, hogy megakadályozzák, bárki is ballábbal lépjen be a szobába vagy a terembe.

A régi görögök, ha veszélyes vállalkozásba kezdtek, csak a jobb lábukra húztak cipőt, a balt csupaszon hagyták. Péliaszt, a thesszáliai hőst egy jóslat arra figyelmeztette, hogy óvakodjon attól az embertől, aki csak az egyik lábán visel sarut. A végzet Iaszón megérkeztével teljesedett be, aki az Anaurosz folyón átkelőben elveszítette egyik saruját. Amint Péliasz megpillantotta őt, azonnal eszébe jutott, hogy egy félsarus ember kezétől hal meg. Perszeusz, Héraklész ősapja, szárnyas sarut viselt, amikor levágta az egyik Gorgó fejét.

Az indiai óceánban található Pemba-sziget lakói azt mondják, hogy az az ember, aki lábmosás nélkül fekszik az ágyába, a pokol tüzében fog feküdni. Egy másik variáns szerint, ha az ember lábmosás nélkül fekszik le, a talpait a sátán fogja nyaldosni. Aki szándékosan rálép valakinek a lábára, lábának rendkívüli megnagyobbodásával járó, elefántkórt fog kapni. Az indiaiaknál a járáshoz túlságosan karcsú lábak gazdag

személyre utalnak, a nagy lábak tartós kényelmet, a jó formájú lábak pedig valamilyen jármű birtoklását mutatják.

Régen az ír gyereket – hogy csúnyának, „hibásnak” látsszanak – gyakran mezítlábasan, koszosan járták, mert mamáik így akarták megmenteni őket a rontástól. Ha az angolok esküvőre menet találkoznak mezítlábas asszonnyal, azt különösen rossz előjelként értékelik, olyan mintha boszorkánnyal akadtak volna össze. Az angolok szerint a népszerű kocsmai játékban, a dártnban, akkor tudnak nagy számot elérni, ha a játékos a dobonyíl elhajítása előtt a bal lábát, balról jobbra meglengetve teszi le a padlón lévő jelzésre.

Egyes szülések esetén régen is előfordult, hogy először gyermek lábai láttak napvilágot. Az így született gyerek lábát, babérlevelekkel dörzsölték be, mert azt hitték, hogy különben a gyerek baleset folytán rokkanttá válhat. Az ily módon született emberek gyógyító erővel rendelkeznek. Nemcsak a többlet kézzel, hanem a plusz lábujjal született gyermekek élete is szerencsés lesz. Trinidad és Tobagó lakói azt mondják, hogy a férje verni, vagy uralni fogja azt az asszonyt, akinek a második lábujja hosszabb a nagylábujjánál.

A litván zsidóknak, ha visket a lábuk, abból arra következtetnek, hogy ismeretlen helyre fognak menni. Thaiföldön nem szabad lábbal döngetni a földet, vagy dobolni a padlón, mert az illetőtől elfordulnak az emberek.

LÁBAS ■ Lásd: esküvő, ételek, étkezés

LÁBBELI ■ Lásd: cipő, csizma

LÁBGYŰRŰ ■ Lásd: indiai ékszerviselet

LÁBNYOM ■ A világ különböző részein a barlangokban talált, vagy ásatások során lelt faragott köveken gyakori motívum a meanderező, kígyózó vonalakkal körbefont lábnyom-rajzolat. Ezeket egykoron szerencse vonalnak tekintették, és azt hitték, hogy az utazás során mágikus védelmet nyújtanak az ember számára. A primitív emberek ritkán kezdtek új vállalkozásba szerencse ceremóniák elvégzése nélkül. Egy másik hiedelem szerint a lábnyom megsértésével a tulajdonosát is sértés éri. A zunyi indián asszonyok otthonukban őrizték meg a férjük lábnyomát tartalmazó földet, hogy megvédjék urukat a veszélyektől, és lecsillapítsák nemi éhségüket, amíg távol vannak a családjuktól. Egy másik elképzelés alapján a lábnyommal kapcsolatos mágikus ceremóniával próbálták elérni, hogy a lábnyom tulajdonosai haláluk után ne legyenek vándorló szellemek.

Valaha azt hitték, hogy a szerencse vonalakkal foglyul ejtett lábnyomok azt jelentik, hogy a szellemek nem háborgatják az ember életét. A paleolit korszakból származó barlangrajzokon a pizstráng és a sebzett bölény mellett talált csupasz lábrajzolatot babonás hiedelemként értelmezték, mely segítette a vadászt céljai elérésében. A „szerencsés lehetsz, ha a maga útját járod” mondás – amely eredetileg úgy hangzik, hogy „szerencsés lehetsz, ha a saját lábnyomaidat követed” – Felső Skóciából, a madárfészek-rablásra menő fiatal fiúk köréből ered. Viktória királynő, felső-skóciai alattvalói szerint, szerencsés lábú volt, és valóban szerencsét hozott Skóciának.

Nálunk halandó vagy természetfölötti személyek egyszerű jelképeként, valamint visszafordított formájában jelenik meg ez a motívum. A lábnyomok visszájára fordításának célja mondáinkban, hogy a hőst ellenségei „ne arra keressék, amerre ment”; ezzel a furfangos fogással játssza ki a menekülő az üldözőket.

LAKÁS ■ A görög lakások elképzelhetetlenek kaktusz nélkül, legalább egy mindegyikben található, valahol a bejárati ajtó közelében. A tövises kaktusz egy nagy kaspóban, vagy kerti cserépben büszkén vigyázza a házat és az értékeket a gonosszal szemben. Az indiaiak szerint sohase szabad a kapát bevinni a lakásba. Ha véletlenül mégis megtörténne, hátrafelé kell kivinni, hogy elkerüljék a balszerencsét. Az oroszok azt mondják, addig nem szabad ajándékot átadni, amíg a lakás küszöbét át nem lépik, mert kellemetlenséget okoz. Az indonézok azt javasolják, a lakásban szent vagy szentelt tárgyakat is ajánlott tartani, mert azok megvédik a családot a kellemetlen hatásoktól. Ugyanakkor, ha otthon valaki éjszaka haját vág, magához vonzza a gonosz szellemeket, akik álmában jelennek meg. Ugyancsak beszabadítja otthonába a rosszat, aki gyakorta suttog lakásában.

Általánosan elterjedt hiedelem szerint, valamit otthon felejteni, szerencsétlenséget jelent. Ezt az ember azzal tudja kivédeni, ha – miután visszamegy - hazaérve leül pár pillanatra, ezzel ugyanis elveszi az élet a rossz ómennek. Egy másik javaslat szerint a feledékeny személynek, hogy elkerülje a balszerencse, miután leült, hétből kell visszaszámlálnia.

Afrika trópusi vidékein azt mondják, rovarok hullanak arra, aki éjszaka megy a fürdőszobába. Ha a lakáskulcsok elvesznek, abból kellemetlen kalandok következnek. Kulcsokat találni otthoni békét és sikeres vállalkozást jelent. Az afgánok szerint a lakáskulcsok rázogatója veszekedést, háborúskodást okozhat.

LAKAT ■ Lásd: gyermekáldás

LAMANTIN ■ Horatius és Ovidius az óvilág lamantinjait sellóként írták le. Kolumbusz Kristóf az újvilági lamantinról már így írt: "Hispanola partvidékének egyik öblében három

szirént láttam, szépségük azonban meg sem közelítette Horatius ódáinak habléányait." Feltehetően azért nem, mert a lamantinok, vagyis a tengeri tehének, valójában nem habléányok, hanem csak a sirenia, vagyis a szirének rendjébe tartozó, a cetekre emlékeztető, méhlepényes, vízi emlősök.

Azt mondják, hogy az Amazonas torkolatában élő édesvízi lamantinok külsőleg mindössze annyiban emlékeztetnek a sellőkre, hogy nincsen hátsó lábuk, csak halfarkuk, de amíg a sellők derékig csodás szépségű lányok, a lamantinok óriási testű vízi lények, a hiedelem szerint, ha valaki rájuk ijeszt, sírva fakadnak, a kicsinyeiket pedig apró kerekded emlőikből táplálják.

LÁMPA ■ A feltárt ősi leletek tanúsága szerint az emberek már a történelem előtti időkben, mintegy 70 000 évvel ezelőtt képesek voltak világítani, méghozzá úgy, hogy kivájt kőben zsiradékba mártott száraz mohát égettek el. A lámpa őse a mécses volt. A Közel-Keleten és a Földközi tenger vidékén kagylókba helyeztek éghető anyagokat, az ókori Egyiptomban és Kínában tányérszerű lámpásokkal világítottak. A régi görögöknél a fáklyát és a parázstartót a csészeszerű lámpa váltotta fel, amelyben már kanócokat égettek. A viaszgyertyákat már a 4. században ismerték. A faggyúgyertya a 12. században jött használatba, míg a paraffingyertyát csak 1850-ben találták fel.

Később a lámpákba üvegcilindert dugtak és növényi olajokat, majd petróleumot használtak. Az első gázlámpák a 19. század elejétől terjedtek el, a villanylámpák az izzógő feltalálása után, 1870-től váltak világításra alkalmassá.

Az utcai világítást közbiztonsági szempontból a 16. században hozták divatba. Párizsban előbb a lakók kötelessége volt az ablakokat kivilágítani és csak 1558-ban állították fel az első utcai lámpát fagerendára és ezt a példát később London, Amszterdam, Berlin s a többi nagy városok követték.

A mécses, a lámpás, a lámpa, s valamennyi világítóeszköz fénye – a gyertyához hasonlóan – a szellem szárnyalásának és bölcsességének jelképe. Európában a nap fényességének megtestesülése; a keresztény ábrázolásokon a szellemi megvilágosodást jelzi, a templomokban örökmécsesek égnek. Egyiptomban a lótusz formájú, alabástrom lámpás a napistent szimbolizálja. Vallásos körmeneteken, felvonulásokon a mesterséges fények a csillagok fényét hívatottak méltatni; a japán kőlámpások a kertek teaszertartásainak fontos kellékei. A kínaiaknál a lámpa a termékenységét szimbolizálja, egyes vidékeken a nászágy fölé, másutt a terhes nő ágya alá akasztottak lámpákat.

A babonások azt mondják, hogy rossz ómen, ha a petróleumlámpa váratlanul – anélkül, hogy a lámpabéllel vagy a petróleummal bármiféle gond lenne – el kezd füstölni, mert az ember családtagjai, gondviseltjei közül valaki tűzveszélybe kerül.

Trinidad és Tobagó lakói úgy tartják, hogy nem szabad használt lámpát elajándékozni, mert balszerencsét hoz az ajándékozóra.

LÁMPÁS ■ Lásd: lámpa

LÁNC ■ Lásd: magyal

LÁNG ■ Lásd: gyertya, tűz, tűzhely

LANT ■ Lásd: hangszer

LÁNYOK ÉS FIÚK ■ Lásd: terhesség, születés

LÁPISZLAZULI ■ A rendszerint sötét lazúrkék vagy világoskék színű lápiszlazuli az érzékenység, az elhivatottság, a siker, a kiválóság, a szimpátia, barátság és a szeretet szimbolikája. Már az ókorban is jól ismerték és drágakőnek dolgozták fel. A rajta található sárga pirit-pettyek miatt a csillagos égbolthoz hasonlították és zafírnak tartották. Az egyiptomiak a lápiszlazulit a kék ég kövének nevezték.

Korábban festékkészítésre is használták, porrá törve és gondosan megtisztítva az igazi ultramarin-festéket adta.

Spirituális hatásaként nyakláncként vagy gyűrűben hordva lelket önt az emberbe. Megszünteti a félelmeket, erősíti az akaraterőt, kitartást kölcsönöz. Szavatolja a szerető hűségét. Erősíti a barátságot.

A népi gyógyászok szerint a lápiszlazuli gyógyítja a szélhűdést, az epilepsziát és a vérszegénységet. Jó hatású a különböző bőrbetegségekre, rovarcsípések, bőrkiütések ellen. Csillapítja a gyulladásokat, duzzanatokat és a lázat. Enyhíti az idegességből adódó problémákat, oldja a depressziót. Elűzi a melankóliát. Erősíti a légzőszerveket. Semlegesíti a földsugárzást. Plusz energiát kölcsönöz viselőjének. Méregtelenít.

Láz esetén a könyökhajlatba piramis alakú lápiszlazuli követ kell helyezni legalább 12 óra hosszáig. Helyi fájdalmak, görcsök megszüntetésére egy követ kell rakni a fájós testrészre. Szemgyulladás esetén olyan vizesborogatást kell használni, amelyben előzőleg lápiszlazulit áztattak.

A követ nem szabad folyóvízben tisztítani, csak száraz sóban. Hogy ismét hatásossá váljon, napfényre kell kitenni, vagy holdtöltekor kell hagyni, hogy feltöltődjön. Nem ajánlatos lápiszlazulit hálósobában viselni, mert az alvást zavarhatja. Alacsony vérnyomásúak és a Bak születési nevet viselői ne hordják.

LÁZ ■ Lásd: drágakövek, gyógymódok, gyógynövények

LAZAC ■ Lásd: állatok, halak

LEFEKVÉS ■ Lásd: tehén

LÉGGÖMB ■ Lásd: álmok

LÉGY ■ Lásd: bogarak

LEGYEZŐ ■ A hús szellő keltésére, a test hűtésére, a tűz élesztésére, a rovarok elkergetésére, szertartási célokra, vagy a divatos öltözékek kiegészítőiként, esetleg szobadíszként használt legyezők ősidők óta ismertek. Legkezdetlegesebb alakja nyélhez erősített, összekötözött tollból, szőrből, vagy növényi rostokból készült, mely bozontos állati farkhoz hasonlított. Az egyiptomi és perzsa festményeken előforduló legyezők egy szál, hosszú, lekunkorodó végű, tollból állnak, és elsősorban a rovarok elleni védekezésre szolgáltak. Az ókori keleti népeknél általános volt a pálma vagy lótusz leveléből és virágából készített legyező. A görög és római nők az előbbi mellett tollakból készült legyezőt is használtak. A kínaiak és a japánok régi időtől fogva festett papírból készítik levél alakú legyezőiket, a papírt gyakran bambusznádból való bordákra feszítik.

A legyező kultusza nem szűnt meg, manapság is igen sok van forgalomban. Mindennapi életükben elsősorban a kínaiak és a japánok használnak sokféle legyezőt. A kínaiak által feltalált papírlageyezőket a japánok technikailag megújították, finomították, kicsinyítették; például az összecukható legyező az ő találmányuk. Kínát már az 1500-as években ellátták legyezőkkel, sőt Európába is exportáltak.

A japán legyezők a vallásos ceremóniák, udvari öltözetek tartozékai, de szerepet játszanak a hagyományos színpadi táncokban, a drámák, különösen a kabuki színészek kifejező kellékei. Számos rítushoz használják, a teaszertartásokon és a temetéseken egyaránt fellelhetők. Félkör alakú legyezők olyanok, mint a szent Fuji-hegy, szemet gyönyörködtetőek. Japánban a legyezést a testetlen valóság meghívásaként, megragadásaként fogják fel, az összecukható legyezők zsebre vágásával pedig úgy vélik, a valóság megőrzésére tesznek szert.

LÉGYÖLŐ GALÓCA ■ Az ókorban már meglehetősen jól ismerték a gombákat, de hasonlóan a ma élőkhöz, elég sok gombától – többek között a légyölő galócától is – féltek. Ennek némileg ellentmondanak a görög vázafestők által megörökített galócákat szedő gyógynövénygyűjtők. Furcsa látvány egy római kápolna freskóján felfedezni a légyölő gombát, amely egyértelműen az ördög teremtményének számít. Az eurázsiaiak számára a légyölő galóca varázsszer, a szibériai sámánok jövendölés előtt fogyasztották, hogy általa transzba essenek, és profetikus adottságokra, gyógyító képességekre tegyenek szert. Kultikus felhasználása több mint 6000 évre nyúlik vissza. A feltűnően

vörös kalapú, fehér pöttyös, fallosz alakú légyölő galócáról régóta feltételezik, hogy szerencsét hoz, és mindenféle örültre képes rábírní az embert. Különösen igaz ez a karácsonyokra, a régi júliusban tartott újév-kezdetekre, napfordulókra, amikor rituális körülmények között elfogyasztották.

A légyölő galóca számtalan mesében, mítoszbán, mondában szerepel, hol az istenekkel összefüggésben, hol az ördög szövetségeseként feltüntetve. Egyes feltevések szerint az ókori indiai szomával azonos. Szerke a világban erotikus növény, szívesen használják afrodiziákumként, szárított kalapját megeszik, alkoholban áztatva megisszák, vagy a füstjét belélegzik.

LEKANOMANTIA ■ Lásd: jóslás

LEKOPOGÁS ■ Lásd: három

LEKVÁR ■ Lásd: álmok

LÉLEGZET ■ Lásd: levegő

LÉLEK ■ Lásd: levegő, madarak, pokol, sámán, szellemek, temetés

LENCSE ■ Lásd: karácsony

LEOPÁRD ■ A gyönyörű, szemes szőrméjú leopárd (régies nevén oroszlánpárduc), melynek elnevezése az oroszlán (león) és a párduc (pardosz) jelentésű görög szavak összetételével keletkezett, a bátorság és az erőszak szimbóluma. Egyiptomban a halált és a túlvilági életet testesíti meg. A halott fáraók leopárdbőrt viseltek, amikor a szájának kinyitásával akarták szabaddá tenni Tutánhamon lelke előtt a túlvilágba vezető utat.

Afrikában a szomorúságot, a gonosz szellemeket jelképezi, elterjedt hiedelem náluk, hogy a boszorkányok leopárd képében engedik útjukra a bajt. Nyugat-Afrikában a leopárdot a vihar istenének tartják, sötétebb foltjait a vízzel és az esővel azonosítják, üvöltését mennydörgésnek vélik. A leopárdvadászok úgy képzelik el, hogy a leopárd szívének elfogyasztásával elnyerik az állat vadságát és bátorságát. Az ókori Görögországban a leopárd Dionüszosznak, a bor istenének volt a szent állata. Dionüszosz csodálatos leopárdbőrbe burkolózva, leopárd háton utazott a mitikus keleten.

Az Ószövetségben Antikrisztuson, az apokalipszis fenevadján, a leopárdot értik. A hinduizmusban az agresszivitás jelképe. Siva isten leopárdbőrt visel, amelyet az életére törő, féltékeny bölcsek küldtek neki. Kínában is felbukkan ez a motívum, ahol a leopárd a

háborúk szelleme, a bátor vitézeket gyakran hasonlították párduchoz. Sri Lanka lakói szerint a leopárd telihold idején végtelenül rosszindulatú.

Habitabit lupus cum agno et pardus cum hoedo accubit. ('A farkas a báránnyal lakik, és a párduc a kecskegidával fekszik'.) – olvasható a latin Bibliában a messiási ország békéjéről szóló jövendölés.

LÉPCSŐ ■ Lásd: ház, létra

LEPÉNY ■ Lásd: kettő

LÉTRA ■ A létra, az ég és a föld között tart kapcsolatot, összeköti a mennyországot az alvilággal. Jákob létráján járnak le és föl az angyalok. A buddhista hit utolsó földi Buddhájának, Sákjamuninak Indra isten hoz létrát, hogy a tusita égből lejöhessen a földre. A létra jeleníti meg az istenek rangsorát, és biztosítja isten országába a bejutást. A hétfokú létra a világmindenségre utal. Néha az égből lóg lefelé, máskor a világfa vagy a világoszlop törzséhez támasztva, vagy a világhegy lejtőjén várja, hogy a holtak feljussanak az égbe. Az alvilágba vezető létra viszont egy veszélyes szakadék fölött vagy egy mély kúton visz keresztül.

A létra szimbolizálja a testi és szellemi fejlődést, valamint a lélek megtisztulását, például amikor a hívő ember rózsafüzérét pergeti. A létra számos jelentéssel bír, jelenthet jó sorsot és betegséget, veszélyt és bátorságot, tudást és gazdagságot, balszerencsét és paradicsomi létet. A lépcsőnek hasonló a jelentése a létrához, a lépcső magasba emelkedő fokai, a lelket, a szellemi tudást, a felemelkedést jelképezik. Lépcső vezet a lakásból az utcára, lépcsőn lehet a centrumból, a belső részből, a külső részbe jutni. A lépcső azonban jelezhet valamilyen bizonytalanság- és határozatlanságérzetet, bizonyos félelmet is kelthet.

A néphit szerint a kinyitott, vagy a falnak támasztott létra háromszöget képez. A háromszögek a Szentháromságot reprezentálják, ezért tartják szentségtörésnek, a Szentháromság megsértésének, egyenesen a sátánnál való szövetségre lépésnek, ha valaki átsétál egy létra alatt. Ugyanez az iszlám hitű törököknél is különösen balszerencsés ómen. A burmaiak pedig azt mondják, hogy nemcsak a létra, de a lépcső alá sem szabad menni, mert az illető elveszti akaraterejét. Az indiaiak úgy vélik, hogy a létra a Sátán territórium. Ha muszáj átmenni alatta, akkor össze kell zárni az ujjakat, majd fügét vagy fityiszt kell mutatni. (Ökölbe zárt kézzel, a mutató- és a középső ujj közül kell kidugni a hüvelykujjat).

LEVEGŐ ■ A világegyetem négy alapeleme közül a levegő, a tűzhez hasonlóan, könnyű, férfias jegy, ellentétben a nehézkes női jegyekkel, a földdel és a vízzel. A néphit szerint

déli tizenkettőtől napnyugtáig uralkodik a levegő, vagyis az éltető lég. A levegő reprezentálja a természetfölöttit, ami sok esetben a démonokra, az ördögökre és az azokat megjelenítő legyekre utal. Feltételezhetően ezért mondják azt, ha elszáll a testből a lélek, hogy "megszállta az ördög".

Mivel a levegőt érzékelni lehet, a hozzá kapcsolódó leheletnek, lélegzésnek, szélnek is külön szimbolikus jelentései vannak. A lehelet és a lélegzet maga az élet, az éltető erő, a lélek megtestesülése, az isteni kisugárzás. A druidák leheletétől leomlottak az ellenség erődjeinek falai, kővé vált az ellenség.

A ki- és belégzés az élet ritmusát, a szellem jelenlétét jelzi. Isten, amikor megteremtette az embert, lelket lehelt belé, tehát az isteni szellem, mint lehelet költözött az emberbe, ami rendkívüli tulajdonságokra, természetfölötti erőre teszi képessé őt.

A hindu Brahmának kilégzése a világ teremtését, belégzése a világ pusztulását jelzi. Váju, az indiaiak szél istene maga az éltető légzés, aki Purusa lélegzetéből keletkezett. A judaista Jahve lélegzete a világ állandó megújulását jelzi. A kínaiaknál az éltető légzés olyan, mint egy kinyíló és becsukódó égi kapu, ami a jin és a jang kettősségének tökéletes működésére utal. A varázslások gyakorlatában elterjedt a szájból-szájba légzés.

A szelet előszeretettel dolgozták fel az ókori Görögországban, a rómaiak körében a szelet a négy égtájjal, a négy évszakkal, a növekedéssel, a termékenységgel kapcsolták össze. A hindu hagyományban a szellem szülte szél szüli a világosságot. Könnyű, lenge, szellemi levegőben szállnak az angyalok, a levegő erős örvénylése okozta nagy erejű szélben, az erőszakos, durva erők jelennek meg. Az orkánról azt mondják, hogy az isteni kinyilatkozás előhírnöke, ugyanis isten a szélviharból válaszolt Jupiternek, s egy szélviharban kapta a kinyilatkozást János apostol.

Az asztrológiában a levegő jegyet az Ikrek, a Mérleg és a Vízöntő alkotják. A légies jegyekre jellemző a szangvinikus vérmérséklet, jó alkalmazkodási képesség, nagyfokú mozgékonyág, sokirányú érdeklődés. A légies emberek meleg, nedves pozitív jellegűek.

LEVÉL ■ A hagyományos levél, amelyben a távollevő személlyel közölni szándékozott hír, információ papírra vetve, a posta segítségével jut el, az elektronikus hírközlés fejlődésével lassan kezd kimenni a divatból. A legrégebbi üzenetek már az ősemberek barlangjaiban fellelhetők, az ókori egyiptomiak papirusztekercsekre írtak, a görögök cserépdarabokra, a rómaiak viaszostáblára, az arabok papírra. A középkori Európában írt leveleket már küldönc kézbesítette. A legrégebbiről fennmaradt és ismert magyar nyelvű levelet L. Thurzó Elek írta, szerelmeslevelét 1525-ben keltezte. A titokzatos, titkot rejtő papírra írt leveleket az újkorban ostyával vagy pecséttel zárták le.

Az angol álomfejtők szerint annak a nőnek, aki szeretné megtudni, hogy szeretője őszinte-e hozzá, ki kell választania a szerelme levelei közül egyet, lehetőleg azt, amelyik a legszenvedélyesebb szövegű. Ezután a levelet az asztalra téve, össze kell hajtani kilencrétűre. Az így összehajtott levelet egy tűvel át kell szúrni, és a párna alá tenni. Ha éjjel a szerelmes nő ezüstről, drágakövekről, üvegről, kastélyról vagy tiszta vízről álmodik, biztos lehet benne, hogy szeretője őszinte, ígéretei becsületesek; ha azonban lepedőről, pókról, tűzről, fáról, virágokról vagy arról álmodik, hogy köszönti őt, akkor érzései hazugok, és el fogja hagyni.

Ugyancsak álommal kapcsolatos hiedelem, ha valaki arról álmodik, hogy levele érkezett egy barátjától, annak az a jelentése, hogy a barátja hamarosan megérkezik, vagy nemsokára újabb hírt fog adni magáról.

LEVIÁTÁN ■ A judaista mitológiában a leviátán tengeri állat, a tenger mély vízének szörnyűséges lakója. Jób könyvében ez a tengeri szörny még krokodilusként, óriáskígyóként vagy rémséges sárkányként, a bibliai szerzők szent könyveiben, az apokrif iratokban és a középkori legendákban, mint felülmúlhatatlan óriási erejű lény szerepel. Az ugariti mitológiában a vízi világ romboló erejű hétfejű szörnyetege.

Jób könyvében a Leviátánról szóló részletes leírás szerint: "Fogazata körül rémület tanyázik. Tüszentése nyomán világosság ragyog, szeme olyan, mint a hajnal szempillája (...); A torkából meg fáklyák törnek elő, s mint a tűz szikrái szállnak, a magasba (...) Forrásba hozza a mélyet, mint egy üstöt, festékes fazék lesz körötte a tenger (...) a büszke állatoknak ő a királyuk".

Bárúk apokalipszisében és az aggárában az olvasható, hogy a Leviátán szájából előlövellő láng képes lánggra gyújtani az egész óceánt, az egy napi eledele egy háromszáz mérföld hosszúságú szarvas hal.

A Biblia Leviátánnal együtt említi Behemótot, a szárazföldi szörnyet, akiken egyedül csak Jahve képes uralkodni, és akiket Isten az idők végeztével elpusztít, húsukkal pedig megvendégeli az igazhívőket.

LEZÁRT KÉZ ■ Lezárt kézről akkor beszélünk, ha a három fővonal a hüvelykujj felőli tenyér részen egybeolvad. Ez az alakzat rossz jel, szerencsére csak ritkán fordul elő. Azért kedvezőtlen a lezárt kéz, mert a tenyérben nem tudnak boldogulni a Jupiter-erők, de a Merkúr, a Nap és a Szaturnusz kedvező hatása sem tud érvényesülni a Hold, a Vénusz és a Mars kedvezőtlen erőivel szemben. Akiknek keze lezárt, általában merev, érzéketlen emberek, nehéz velük az együttélés, reménytelen velük egyetértésre jutni, ezek az úgynevezett nehéz emberek. Mindezekon túl a lezárt kéz szimbolizálhat gyenge ítélőképességet, neuraszténiát, beszédzavart, nőknél pedig vetélést, koraszülést.

Régebben a lezárt tenyérből erőszakos halálra következtettek, ez az állítás azonban nem állja meg a helyét, sokkal inkább utalhat összeférhetetlenségre, kibírhatatlanságra, kötekedő, rossz természetre.

A lezárt kéz különösen akkor jelenthet rosszat, ha mindkét tenyérben megtalálható ugyanaz a jel. A lezárt kéz enyhébb változata az, amikor csak két vonal, a szívvonala és a fejevonala egyesül egymással. Ez intenzív önszuggesztívós képességet szimbolizál, túlérzékenységgel párosulva. Az illető nem ismer akadályt, beleveti magát a kitűzött cél megvalósításába. Asszonykézben olyan szerelmet jelképez, amiért mindent megtesz e jel tulajdonosa, felrúgja a családját, elhagyja a gyerekeit, hazáját.

LIBA ■ A hagyományban a ludakat olykor a felfordulással, a káosszal társítják, ugyanakkor úgy is emlegetik őket, mint a világteremtés részeseit, amikor aranytojást tojnak. Az egyiptomi nílusi lúd kozmikus tojásából maga Amon-Ré, a napisten kelt ki. A harcias, hatalmas zajt csapó ludak Marsnak, a háború istenének szent madarai. A kelták is a háborúval azonosították őket.

Kínában a ludak az éghez, a jang princípiumhoz tartoznak. A kínaiak és a japánok képzetében a ludak, hol a Napot, hol az ős holdmadarát szimbolizálják. Emellett, mivel a lúd szintén egy egész életre választ társat magának, a házastársak köti boldogság jelképe is. A gnosztikusok szerint a Szentlelket testesítik meg, s egyben jelképezik az éberséget és az óvatosságot. A lengyeleknél vidéken sok helyen még ma is ludakat használnak őrzőállatként. A középkorban azt hitték a ludakról, hogy a boszorkányok háttas állatai. A „V” alakban szálló vadludak, légies kecsessége, elragadó látványa a túlvilágot sejteti.

A néphagyomány szerint szent Mihály napján libát enni jó szerencsét jelent. Ha a liba húsa barnás, enyhe telet jövendöl, ha a húsa fehér, kemény lesz a tél. A nyári vadludak, ha korán költöznek el, hamarosan tél lesz, ha későn mennek el, akkor a tél is késni fog. A dél felé szálló vetési vagy téli vadludak vonulása azt jelent, hogy az idő hidegre fordul, ha észak felé költöznek, a levegő megenyhül.

Sokak által ismert szólásmondás, a sok lúd disznót győz, ha valaki, valamiben vétkes, azt mondják rá, hogy ludas. Viszont számos ismeretlen szállóige is létezik, pl.: a tengeren innen, tengeren túl, csak lúd a lúd; lúdtól tanul a liba; sok Szent Márton lúdja kelt el már azóta; ha egyik lúd iszik, a másiknak is innia kell.

Az álomfejtők szerint álomban libát látni, hír jöttét jelzi. A babonások feltételezik, ha gágog a liba, vagy valakinek hideg szalad végig a hátán, annak a szeretettje sírján sétál valaki.

LIDÉRC ■ A lidérc megítélése ellentmondásos, sokak szerint ördögszerető gonosz szellem, de tartják csodás lénynek, csalóka vágynak és tünékeny reménynek is. A

magyarok képzetében úgy él, mint egy segíteni és ártani egyaránt képes természetfölötti lény. Megjelenhet segítőkész szellemként, gazdagságot hozó lényként, de inkább, mint kísértet, hazajáró halott, szexuális molesztáló, vagy tüzes fény, bolygó lidércfény él a köztudatban.

Különböző alakban tűnhet fel, megjelenhet emberi vagy állati testet öltve, valamint mozgó fényjelenségként, lidércfényként.

A lidérc egyszer apró termetű, máskor hosszú lábú emberként, hol mellényben, hol vörös nadrágban, lámpással a kezében jelenik meg. Bárhogy is nézzen ki, nappal készségesen teljesíti ura kérését, éjszakánként, a sötétség leple alatt viszont kisajátítja gazdáját, ráül a mellére, képes a vérét szívni, vagy szexuális együttlétet követel, de nemcsak tőle, hanem az asszonyától is, akik idővel ebbe a kibírhatatlan megpróbáltatásba – vagy, ahogy nevezik, a lidércnyomásba – belebetegednek. Azokról az emberekről, akiket birtokába vett a lidérc, úgy vélik, eladták lelküket az ördögnek.

A néphit szerint védekezésként éjszakára be kell tömni a kulcslyukat (a lidércek általában a kulcslyukon jönnek a lakásba), a lidérc megtévesztésére a cipőket úgy kell elhelyezni, hogy orrukkal az ajtó felé nézzenek, és lefekvéskor az ágyat hátrafelé kell megközelíteni. De hatásos lehet az is, ha az ember valamilyen acélból készült tárgyat, például egy régi ollót tesz a szalmazsákjába. Egy harmadik gyógymód a lidérces álmok megszüntetéséhez azt javasolja, hogy a beteg kerítsen egy tiszta, új üveget, vizeljen bele, és azután három napig tegye ki a napra a vizeletét. A negyedik napon – anélkül, hogy útközben egy szót is szólna – menjen el egy folyóhoz, vagy patakhoz, és a feje fölött hajítsa az üveget a vízbe.

Az állat képét öltő lidérc, legtöbbször csirkeként tűnik fel. A csirkét rejtő tojást a gazdának kell kikeltetnie, aki 21 napig a hóna alatt tartja, a kikelés után azonban a csirke hálából gazdaggá teszi őt. Egy másik változat szerint a fekete tyúknak első tojását trágyadomb melegével kell kiköltetni. A kiköltött erőszakos csirkétől gazdája csak úgy szabadulhat meg, ha lehetetlen, teljesíthetetlen dolgot kér tőle, például, hogy szitával merjen vizet, zsákban hozzon meleget, vagy világosságot.

Tüzes alakban, pislákoló lángként, tűzgömbként, kék lebegő fényként megjelenő lidérc, a lápos, mocsaras területeken éjjelenként tűnik fel. Ezeket a felvillanó fényeket mondja a közhiedelem lidércfénynek, más néven bolondok tűzének. A magyarok azt hiszik, hogy ezek lidércfények – a fény fellobbanásával – jelzik, hogy hol van elásva a kincs. Ha bárki közeledik a lidércfényhez, a fény eltávolodik, sokszor tévútra vezet a megtévedt kíváncsi vándort.

A lidércnek számtalan elnevezése van: bubus, mumus, bankus, bönkös, böbös, kankus, kunkos, kankas, kókus, mánkus, mókár, mumák, mummu, mammó, hemmes, mankuj, vankuj. Ilyen és hasonló nevekkal ijesztgetik a hangoskodó, szófogadatlan kisgyerekeket.

Az emberek számára, a lidércfény látványa rosszat jelent, mert olyan halott ember lelkének tartják, akit még a pokol sem fogadott be, emiatt vándorol a pokol tüzét hordozva. Pedig a jelenség magyarázata egyszerű: a lidércfényt a mocsárban keletkező gáz öngyulladás okozza.

LIDÉRCFÉNY ■ Lásd: lidérc

LILIAM ■ Amíg a rózsza a virágok királynője, a lilium a királyuk. A lilium – elsősorban a természet, fehér lilium – már a középkorban, a tisztaság, az ártatlanság, a jámborság szimbóluma volt. Jelképe Szűz Mária szeplőtlenségének, az angyali üdvözlésnek, egyúttal Gábor arkangyal jelvénye is. A sémik Éva könnyeiből eredeztetik a liliumot, melyeket akkor hullatott, amikor kiűzetett a paradicsomból. Az ókori görögök pedig azt hitték, hogy a liliumok, a Héra melléből kicsorduló tejből virultak ki.

Negatív megítélés alapján, a lilium, kapcsolatba hozható a megszegéssel, a halállal és a túlvilággal. Egyes népek hiedelmében az ártatlanul elítéltek sírján liliumok nyílnak. Letört liliummal jelenítik meg a szüzességétől megfosztott lányt. Az arab álomfejtők szerint pedig a lilium a szerencsétlenség hírnöke, mely egy álló évig tart.

A maja indiánoknál a liliumot, a földet a hátán tartó krokodillal ábrázolják. A Mali dogonok mítoszában a bárány megtermékenyíti a Napot, majd az égből a szivárványon alászáll egy tóba, amelynek vizét beborítják a vízililiumok. A suméereknél és az egyiptomiaknál a lilium a termékenység virága. Az alkímisták körében a fehér lilium, a nőiességet jelzi.

A kínaiak számára segít a bajokat, gondokat elfelejteni. A liliumról azt tartják, hogy a démonok, kísértetek félnek tőle, épp ezért az 5. holdhónap 5. napján szokás volt liliumot akasztani az bejárat fölé.

Lilium motívumok sok címerben szerepelnek, például a ciszterci és a premontrai rend, a Szent Orsolya-rend, Kassa városának címerében. A francia királyi címerben látható lilium, a felvirágzást, a hatalmat testesíti meg. A héber hitvilágban az istenben való hit, és Júda törzsének volt jele a lilium. A fehér lilium a húsvét virága. Több szentet ábrázoltak fehér liliummal, olyanokat mint Pádovai Szent Antal, Assisi Szent Ferenc, Árpád-házi Szent Imre.

A szüziességet, ártatlanságot szimbolizáló fehér liliummal szemben, a vörös liliumokkal az erotikus gondolatok és a termékenység azonosíthatók. A természet liliumot már az ókori népek ismerték, szépségápolásra használták. Perzsiában illatos kenőcsöt készítettek belőle, borban főzve eltüntette az arcráncot, a szemölcsöt és a szeplőt.

Kelet-Ázsiában, ahonnan származik, nemcsak a virágjáért termesztik, hanem hagymájáért is, amit úgy fogyasztanak el, mint mi a vöröshagymát. Állítólag meghosszabbítja az életet. Virágja és hagymája egyaránt fontos gyógyszer, a régiek

kígyómarás és gombamérgezés ellen használták. Az olajban áztatott liliomszirmok gyógyították az égési sebeket és a szúnyogcsípést.

LILIT ■ Lásd: amulett

LINGAM ■ Lásd: jóni-lingam

LÓ ■ Az istenek és a hősök sok mítoszban közlekednek lovon, vagy ló vontatta szekéren, de maguk a lovak is gyakori szereplői a mitológiai történeteknek. Az indiai isteni ikerpár, az Asvinok, két ló alakjában jelennek meg; a görög ikertestvérek, a Dioszkuroszok közül, Kasztór kiválóan töri be a lovakat. A hettita Pirva és a szláv Perun isten ló vontatta harci szekéren jártak. A görögöknél Potnia hippón, a lovak úrnője; a kelta lófejű Epona nemcsak a lovak, hanem a víz, a termékenység és a halál istennője volt.

Jól ismert Mohamed lova, Burák és Szelepnir, a skandináv főisten, Ódin nyolclábú lova. A skandináv mitológiában két ló, Arvak és Alsvind húzta a Nap szekerét; a lovak sörénye adta a fényt, maga a Nap pedig a meleget. A hinduk Visnu isten utolsó földi megnyilvánulásával társítják a lovat.

A kínaiak a lovak védelmező isteneként Mawang-ot ("a lovak fejedelme") tisztelték. Kultusza az ősi időkbe nyúlik vissza, és eredetileg egy csillagkép megtestesülésének tartották, aki eldönti a lovak sorsát.

A lovak fontos szerepet játszottak a népek vándorlásában, békében megbecsült társai, háborúban pedig segítők voltak az embernek. Gyakran hozták összefüggésbe őket a mindennapi élettel és a jóslásokkal. A balti népek a lovakat isten gyermekeinek tartották. A kelták, amikor feláldozták lovaikat, arra számítottak, hogy elhalt lovuk viszi el lelküket a holtak birodalmába.

Az azeriek szerint a lovak jó szerencsét hoznak. Az őseik úgy gondolták, hogy Isten szekerét négy ló húzta. Ezért ha lóról álmodnak, az álom valóra válását remélik. Mikor meghal a ló gazdája, a lova könnyeket hullat. Hasonlóan, mint a világ más részén élők, az azeriek is szerencsésnek tekintik a lópatkót.

Walesben a szürke lovat a halál előjelének tekintik, Angliában és Németországban a fehér lóról gondolják ugyanezt. A hiedelem szerint a fehér lovak figyelmeztetnek a veszélyre és tovább élnek, mint a sötét színűek, ezért tekintik őket, élő amulettnek, a korai halállal szemben. A ház gonosz szellemei elmenekülnek, ha egy fehér lovat körbevezetnek a házon. Ha az esketés előtt álló ifjú pár egy szürke lovat lát a templomba menet, mindkettőjük számára jó szerencsét jelent. Ugyanakkor a szürke lovakat, valamint azokat a lovakat, melyek mind a négy lábukon „fehér zoknit viselnek” szerencsétlennek tartják a lóversenyeken.

Az angolszászoknál, ha az ember lát egy fehér kutyát, némának kell maradnia, addig, míg egy fehér lovat nem pillant meg. Egyes helyeken szerencsét jelent a fehér ló látványa, másutt szerencsétlenséget. Az az ember, aki az utóbbiban hisz, a fehér ló láttán, köpjön egyet, és kívánjon valamit, vagy kulcsolja össze az ujjait, míg egy fehér kutyát nem lát meg.

A leendő csikó nemének megállapítására az angolok úgynevezett „szög tesztet” alkalmaztak. A vemhes kanca farkából kitéptek egy szál szőrt, amire rákötöttek egy szöget. Ezután a szöget a kanca medencéje fölé lógatták, ha nem mozdult, a kanca nem volt terhes, ha kört írt le, kancacsikó, ha egyenes vonalban mozdult el, méncsikó születése volt várható. Ha egy várandós mama magzatának szíve úgy ver, mint egy lóé, a gyermek leány lesz, ha viszont úgy zakatol, mint egy vonat, akkor fiú. Azt mondják, hogy minél jobban belemártja a méncsikó az orrát vízivás közben, annál jobb apamén lesz belőle. A kancák barátságtalan viselkedését úgy előzik meg, hogy itatójukba rézérmeget tesznek.

A népi megfigyelés szerint rossz ómen megváltoztatni a ló nevét. Az indiaiak, ha új konyhai edényt vásárolnak, először egy lóval szagoltatják meg. A boszorkányok, mivel félnek a lovaktól, visszafordulnak attól az ajtótól, melyre lópatkót szögeztek. Az ördögök pedig a lólábtól tartanak. Egykoron báránybőr darabot tettek a ló nyakára, hogy megvédjék a rontástól. Az angoloknál pedig vörös berkenyefa pálcával, vagy vörös berkenyefából készült ostorral védték meg a lovat a boszorkányok mesterkedéseitől, de hasznos volt az is, ha a ló farkát szalagokkal fonták be.

A népi tapasztalat azt mondja, a véletlenül összetört tükör miatti balszerencse megelőzhető, ha egy lovat vezetnek keresztül a házon. Aki átmegy egy létra alatt ugyancsak balszerencsés lesz, de hatástalanítható, ha az ember összekulcsolva tartja a kezeit, míg három lovat nem lát. Megjavul a zongora hangja, ha a ház padlója alá lócsontokat tesznek. Ha egy férfi lovaglás közben egy szövőnővel találkozik, nagyon rossz jelentésű, azonnal meg kell fordulnia, és egy másik utat választania.

A népi gyógyászok úgy tartják, ha a ló a ház kapuja előtt nyerít, betegség előjele a ház lakói számára. A ló leheletének belégzése gyógyír a szamárköhögésre, de az is hatásos, ha a beteg visszafelé ülve lovagol meg egy fekete-fehér tarka lovat. A bibircsókok elmúlnak, ha lószőrrel szorosan körbe kötik azokat. Egy szőrszál megevése a ló sörényéből, gyógyulást hoz a bélférges és giliszták ellen. Még a 18. században azt hitték, hogy a lovak patáinak belső részén lévő szaruréteg gyógyítja a rákot, megszáritva, porrá őrölve, tejben kellett meginnia a betegnek.

Bármely lóval kapcsolatos álom nagyon szerencsés; még a halottas kocsit húzó tolldíszes lovokról való álmodás is jó jel, ugyanis esküvőt jelez előre. Az álomban látott tarka ló ugyancsak nagy szerencsét jövendől.

Hasonlóképpen vélekednek az arabok is. Aki lovakkal, öszvérekkel vagy szamarakkal álmodik, az jót remélhet, mert a Próféta azt mondta: "A férfiak szerencséje a lovaik üstökéhez van kötve az utolsó ítélet napjáig." A Koránban pedig meg van írva, hogy Allah akarta úgy, hogy "meglovagolják őket és pompázzanak velük."

LOBOGÓ ■ Lásd: zászló

LÓHERE ■ A pillangósvirágú lóherének több mint 300 faja ismeretes. A lóhere azonban nem jellegtelen virágjáról, hanem levelei számáról lett ismert. A háromlevelű lóheréről feltételezik, hogy a Szentháromságot jelképezi. De már a kereszténység előtt az istenhármasságokat szimbolizálta. Az írek annyira kedvelik a háromlevelű lóherét, hogy nemzeti jelképükké fogadták. A háromlevelű lóherénél sokkal ritkábban lehet rálelni a négylevelű lóherére, ezért tartják különösen szerencsésnek. A négylevelű lóhere azonban csak akkor hoz jó szerencsét megtalálójának, ha véletlenül akad rá.

A török emberek szerint a négylevelű lóhere megvédi az embereket és az állatokat a varázslatoktól, valamint a rossz tündérek mesterkedéseitől. Jó szerencsét hoz azoknak, akik a házukban ilyen lóherét tartanak. A britek úgy vélik, aki megtalál egy négylevelű lóherét, képes felismerni a boszorkányokat, megpillantani a tündéreket, és alkalmassá válik arra, hogy tisztán lássa a világot. A svájciak mielőtt vándorútra keltek volna, cipőjükbe négylevelű lóherét tettek, hogy ne fáradjanak el gyorsan, és az üzletkötésben szerencsájük legyen. A németek zsebükbe varrtak négylevelű lóherét, hogy távol tartsa őket minden rossztól, a rosszul tanuló sváb diákoknak meg azért, hogy szorgalmasabban tanuljanak. A francia férfiak, ha meg akartak hódítani egy lányt, lopva a lány ruhájára tűztek egy négylevelű lóherét, amitől azonnal elnyerték annak szerelmét.

A magyar néphiedelemben a lóheréről – mivel négy levele keresztet formáz – azt feltételezik, hogy alkalmas ördögűzésre, elhárítja a gonoszt, a bajokat, megvéd a kellemetlenségek ellen, ugyanakkor a négylevelű lóherével rontást is tudtak végezni, általa képesek voltak elcsábítani másnak a szeretőjét.

A magyarok a négylevelű lóherének csak akkor tulajdonítanak szerencsét, ha mindössze egy szál van belőle, ha több szálból áll, már balszerencsésnek tartják. Az öt-, hat- és hétlevelű lóherék már olyan ritkaságszámba mennek, hogy megtalálásuk ugyancsak balszerencsére utal.

LÓLÁB ■ Lásd: ló

LÓPATKÓ ■ A növekvő félholdra emlékeztető, vagy végtelenséget szimbolizáló, a saját farkába harapó kígyóhoz hasonlító lópatkó, az egyiptomi Ízisz, a római Diana istenasszonyok jelképe. Hasonló alakú amuletteket viseltek a kaldeusok és az

egyiptomiak. Ezen kívül régen sokan hittek a vas és a tűz mágikus erejében, ezért tekintették a kovácsokat gyakran mágusoknak. A néphit szerint a lópatkó varázslatos ereje megvédi az embert az ártó szellemektől. Lópatkót találni, szerencsét jelent. Ha azonban eldobják vagy elajándékozzák, a szerencse elszáll.

Az ajtó fölé kifüggesztett lópatkó szerencsét hoz a ház népének, megvéd a baj és betegség ellen. Európa nagy részén a védelmet nyújtó lópatkót két szárával lefelé függesztik fel, Írország egyes vidékein és a brit emberek körében azonban úgy vélekednek, hogy a lópatkót száraival felfelé fordítva kell felfüggeszteni, mert különben, a szerencse kifolyik, vagy kihull belőle. Az ír menyasszonyok még ma is ügyelnek arra, hogy esküvői ruhájukról vagy testükről ne hiányozzon a szerencsét hozó lópatkó szimbóluma. Ez megjelenhet egy kis szőtt, hímzett díszítés formájában a ruhájukon, vagy karperecként csuklójukon, esetleg mint tetoválás a testükön.

A hálószobában kiszögelt lópatkóról feltételezik, hogy elűzi a lidérces álmokat. A lópatkót a küszöbre úgy kell rögzíteni, mintha befelé menne, hogy behozza a házba a szerencsét.

A lópatkó nemcsak jó ómen, hanem a termékenység jele is. Egy vas lópatkóból készített gyűrű ugyanolyan védelmet nyújt a sátán ellen, mint maga a lóláb. Fémből vagy vasból készült apró lópatkót ábrázoló nyakláncok, díszek, kitűzők viselete, a legszerencsésebb amulettek közé tartoznak. Hajón kiszögezett lópatkó szerencsés visszatérést jelent a tengerről, hasonló jelentésű az autóban lévő lópatkó is.

Egy skót legenda szerint a Sátán egyszer meglátogatta Szent Duncant, aki mestere volt a lópatkolásnak. De amint Duncan felismerte a sátánt egy falhoz bilincselte, majd durván hozzáfogott patkolásához. A sátán ordítva könyörgött a kegyelemért. Duncan csak akkor engedte szabadon, miután a sátán megígérte, hogy soha többé nem megy olyan házba, melyre lópatkót erősítettek.

Ha az ember késsel véletlenül megérint egy felakasztott lópatkót, még kétszer meg kell érinteni, mert egyes manókat vonzza ez csengő hang, ha viszont háromszor egymásután hallják, akkor elmenekülnek.

A népgyógyászok szerint a lópatkó nemcsak a rontások ellen véd, hanem a csuklást is kúrálja.

LÓSZŐR ■ Lásd: ló

LÓTUSZ ■ A lótusz a nőiség jelképe, mindazt szimbolizálja, ami ezzel összefügg, a teremtőerőt, a termékenységet, a születést, az egészséget, az életerőt, a tisztaságot. A lótusszal hozzák kapcsolatba az olyan, női nemre jellemző, tulajdonságokat, mint a megértés, feledés, folytonosság, ábrándozás, nyugalom, a békesség. Szirmai és a virág

középen lévő magja a férfi és nő együttesét formázzák. Padmanínak, az indiai asszonyi szépséget megjelenítő Lótusz hölgynek lótuszillatú a lehelete.

A lótusz szanszkrit nevét alkotó 'abja' és 'saroja' szavak jelentése vízen született, míg a kamala szó rózsaszerűt, pompázatot, kiválóságot jelent. Indiában a lótusz a női nemi szervet, a jonit jeleníti meg, de egyben azt is feltételezik róla, hogy a világmindenség bölcsője volt. Az özönvíz végén a vízen fekvő Visnu köldökéből egy lótusz nőtt ki. Brahma, a világmindenség ura lótuszban született, s ahogy növekszik az aranyszínű lótusz, úgy nő egyre nagyobbra az univerzum.

Laksmi, Visnu isten hitvesét lótuszon ülve, vagy lótusszal a kezében, olykor lótusz szeműként, valamint lótuszfüzérékkel felékesítve jelenítették meg, de olyan ábrázolása is létezik, amelyen lótuszvirágon emelkedik ki az ősvizekből. Az indiaiak a Napot és a lótuszt az örök szerelem, az együvé tartozás jelképeként tisztelik, mitológiájukban a Nap Visnu, a lótusz pedig Laksmi.

Az indiai Védák lótusz formájúnak vélik az ember legbelső magját, amelyben a lélek lakozik. Az ind földművesek termékenység istennőiket hajukban lótusszal, meztelenül ábrázolták. A kasmíri Dal tó rózsaszínű lótuszai a napfelkeltét szimbolizálják, a mogul szökőkutakat lótusz bimbókról mintázták. Olykor a lótuszt a Nap barátjaként emlegetik, a nap első sugaraira kinyíló lótuszra gondolva.

Gyakran látható Buddha, amint lótuszon trónol, és ez a virág mutatja meg az utat Buddha szent fájához. A Tibetben recitált „Om mani padme hum” varázsszó jelentése: „Legyen úgy, lótusz drágakő” vagy „Ékszer a lótuszban”. A dzsain vallást követők hatodik szimbóluma a kézben tartott lótusz.

Egyiptomban a Nílus két partján lótuszok virítottak. Az újszülött Nap lótuszvirágon trónol; és lótuszvirágból született Ré isten; lótusz virágán látható Hórusz isten; lótusz szolgált trónusként Ízisznek, Nebethutnak és Ozirisznak; és a királyi hatalmat jelképező Nofertiti lótuszt viselt.

Mivel a lótuszra hasonlít – sokfelé lótuszülésnek is nevezik – az indiai jóga egyik legismertebb pozitúráját, a padmászánát. A régi ábrázolásokon a meditáló Siva és Buddha gyakran ebben a testhelyzetben látható.

Kínában a lótusz szent növény, a nyolc halhatatlan egyikét, a nemes szívű szüzet, lótusszal a kezében elevenítették meg. A kínaiak szemében a lótusz a tisztaság, a bölcsesség, a termékenység jelképe, kapcsolatban áll a nyárral és a megvalósuló jóslat nyolc jelvényének egyikével. Buddhának lótuszvirágot rajzolnak a lábfejére. A lótusz szellemét a gonosz szellemektől illatos füstölők elégetésével szabadítják meg. Azt mondják, hogy a tó vizén valamennyi virító lótuszvirág egy-egy halott ember lelke.

A keresztények hitében Szűz Máriának a liliomon kívül a lótusz is virága.

LŐRINC NAPJA ■ Lásd: augusztus

LUCA NAPJA ■ Szent Luca, olaszul Santa Lucia ünnepnapja december 13-a, az év legrövidebb napja. „Szent Lucának híres napja a napot rövide szabja” – szól a mondóka. Szent Lucát, a szűz mártírt, a fénnel hozzák kapcsolatba, őt tekintik a látás védőszentjének. Noha Luca vagyonos szicíliai családból származott, elutasított minden földi javat, még a házasság gondolatát is. Szüzességi fogadalma után, kérője bosszúból arra kérte a római kormányzót, zárassa Lucát bordélyházba. Ez azonban meghiúsult, mert Luca mozdíthatatlanná vált. Mivel nem tudtak belőle prostituáltat csinálni, máglyahalálra ítélték, de a lángok nem égették meg. Végül karddal átdöfték a nyakát. Szicíliában halt meg 304-ben.

Lucának, a szüzek védőszentjének névnapját többféle ceremóniával ünneplik meg. Svédországban Luca napja a karácsonyi ünnepek kezdete, ilyenkor a legidősebb lány fehér köntöst vesz fel, fejére öröközöldekből font koszorút tesz égő gyertyákkal.

A magyaroknál ehhez a naphoz, sokféle népi hagyomány, hiedelem, babona társul. Mivel erről a napról úgy tartják, hogy kedvez a boszorkányok varázslataihoz, jóslataihoz, a praktikák egész sorát végzik el a gonosz távoltartására: fokhagymát tesznek az ablakokba, a homlokra fokhagymával keresztet rajzolnak, patkót helyeznek a küszöbökre, seprűt raknak keresztbe az ajtók elé, mindezt azért, hogy a söprűnyélen lovagló boszorkák, az ártó szellemek ne hatolhassanak be a házba.

A régi Luca-ünnep női dologtiltó nap volt, tilos volt sütni, varrni, mosni. Nógrádban, ezen a napon még kenyeret sem szabadott sütni, nagymosást sem végezhettek, nem fonhattak, sőt egynéhány helyen, még a tollfosztás is tiltott volt, ez utóbbi csak a Lucákra vonatkozott. Luca-napján az asszonyok tüzet sem rakhatnak, ekkor ez a férfiak dolga. Lucakor a tyúkoknak abroncsba szórják a magokat, nehogy azok majd a szomszédba járjanak tojni. Ezen a napon a kisfiúk lucázni járnak, azt kívánják versikéikkel, hogy sokat tojjanak a ludak és a tyúkok.

Luca-napi kedvelt foglalatosság a jóslás, ez vonatkozhat termésre, halálra, szerelemre és időjárásra. Ezen a napon cserépbe búzát vetnek, amely ha karácsonyra szépen kicsírázik, bőséges jövő évi termést jelez, ami a család egészségére válik. E napon annyi tollas pogácsát kell sütni, ahány tagú a család. Minden pogácsába egy-egy tollat szúrnak, akinek megég a tolla arra halál vár, akinek megpörkölődik, az a következő évben súlyos beteg lesz.

A Luca-napi szerelmi jóslásoknak se szeri, se száma, néhány ezek közül: Szatmárban az a lány, aki Luca estéjén bal kézzel font fonalat köt a derekára, megálmodja, ki lesz a jövődöbelije. A hajadon lánynak Luca napjától karácsony napjáig, minden reggel meg kell ennie egy almát, majd miután az utolsó alma utolsó falatját is lenyelte, ki kell mennie az utcára. Amilyen keresztnevű férfit lát meg először, úgy fogják hívni a jövődöbelijét. Egy másik praktika szerint Luca napján a lány felírja 13 papírra 13 férfi

nevét, a papírdarabokat gondosan összehajtogatva, mindennap eldob egyet belőlük. Karácsony napjának (december 25-ének) estéjére megtudja ki lesz a jövőbelije. Az a lány, aki Luca napján megrúgja a disznóól oldalát, a disznó rőfögését megszámlálva megtudja, hány esztendő múlva megy férjhez. Az Ipoly mentén a lányok ólmot öntenek, hogy meg tudják mivel fog foglalkozni leendő férjük.

A boszorkánnyá vált Luca felismerésére, ezen a napon kezdenek hozzá a Luca-székéhez, amelyet a boszorkányszögnek megfelelően 9 féle fából faragnak, egy másik elképzelés szerint 13 féle fából kellett készíteni, és varázskörrel bekeríteni. A Luca nap estéjén elkezdett Luca-széknek karácsonyra kell elkészülnie, minden nap folyamatosan dolgoznak rajta. Ezért mondják azt, hogy "Olyan lassan készül, mint a Luca széke". Ha elkészült, karácsony estéjén elviszik a templomba az esti misére, s készítője, ha rááll a székre, meglátja a falu valamennyi boszorkányát.

Időjóslásra használják a hagymakalendáriumot, ugyanis ha Luca napjától a december 13-át követő 12 nap időjárását megfigyelik, abból következtetnek a jövő év 12 hónapjának időjárására. A hagymakalendárium, amelyet Luca napján (néhol Szilveszter napján) készítenek el, jól ismert időjóslás. Egy nagy fej vöröshagymát négyfelé vágnak és ízekre szedve, kiválasztanak 12 szép gerezdet és mindegyikre kis sót szórnak. Megjelölik, melyik hagymagerezd, melyik hónapot jelzi, s a tálcán vagy tepsin az óév utolsó napjáig meleg helyre teszik. Naponta megnézik, melyiken olvadt el a só, abban a hónapban sok eső esik, amelyik hagymagerezd száraz marad abban a hónapban nem lesz csapadék.

Egy másik időjóslás szerint Luca-napjától karácsonyig, minden nap egy-egy hónapnak számít, amilyen az időjárás este 6-tól, hatóránként, másnap este 6-ig, olyan időjárás lesz a következő év, odavágó hónapjának, megfelelő negyedeiben is.

Luca napjára néhány egyéb cselekedet is ajánlott, például a háziasszonyoknak sokat kell ülniük, és piros almát enniük.

LUCA-SZÉK ■ Lásd: karácsony, Luca napja

MACSKA ■ A macska hosszú idő óta szereplője a vallásnak és a boszorkányságnak. Különösen Egyiptom, a skandinávok és Ázsia egyes népeinek vallásai értékelték nagyra. Az ősi Egyiptomban az öröm, a vidámság és a vigasság istennője a macskafejjel ábrázolt Básttet (Bast) volt. Aki szent állatainak, a macskáknak valamelyikét bántalmazta vagy megölte, hallállal bűnhődött. A szentélyekben, templomokban tartott macskákat papok gondozták, akik éjjel-nappal figyelték őket. A macska minden tevékenységét, mozdulatát, ásítását, nyújtózkodását, mosakodását, bajuszának rágását valamilyen, a jövőben várható esemény előrejelzésére használták. Ha a család macskája elpusztult, gazdái, gyászuk jeléül, leborotválták a szemöldöküket. Az ősi sírok feltárása során több ezer macska múmiát találtak, sőt néhol még egér múmiák is előkerültek, melyek feltehetően a macskák táplálékául szolgáltak. A macska iránt érzett szeretetük, tiszteletük, macska kultuszuk kialakulása feltehetően azzal is összefügg, hogy igen hamar felismerték, milyen hasznos szolgálatot tesz számukra ez a ragadozó azzal, hogy megvédi hombárait, magtárait a kártevő rágcsálóktól.

A macskákat természetesen a többi kultúra is számon tartja, azonban a megítélésük már korántsem ilyen kedvező.

A kicse indiánoknál a varázslók, egy különösen gonosz szellemről, a macska-ördögtől nyerik erejüket. A japánoknál a macska gonosz szándékú és természetfeletti erővel megáldott lény. A világon sok helyütt vámpír és démoni tulajdonságokkal bír a macska, ezért a járókelő útját keresztező fekete macska sátáni akadályt képez, mely elválasztja az embert Istentől, elzárja az utat a mennyországtól. Kínában viszont a macskát – a tigrishez hasonlóan – az ártó szellemek és démonok rettegett ellenségének tartották. Az ország számos vidékén külön templomokban még áldozatot is mutattak be a macskaszellemnek. Ha egy házimacska elveszett vagy elpusztult, rossz előjelnek tekintették. Régen a döglött macskát nem temették el, hanem fellógatták egy fára, hogy szelleme távol tartsa a démonokat, kísérteteket.

A katolikus vallástól viszont idegen ez a lény, a Biblia egyedül Jeremiás apokrif levelében tesz említést a macskáról. A keresztények valaha meg akarták szabadítani a társadalmat a más vallásban hívóktól, meggyőzték a tudatlanokat arról, hogy a fekete macskák álruhás démonok, ezért el kell pusztítani őket. Ennek során számos fekete macskát tartó fiatal nőt boszorkánynak bélyegeztek, és meg is ölték őket. Történelmi tény, hogy IX. Gergely pápa 1233-ban, a pápai bullájában (Vox in Rama) a fekete macskákat Sátánnak nyilvánította. Ezzel számos macska kiirtása vette kezdetét, macskák ezreit éggették el elevenen, a sátán keresésére hivatkozva.

Indiában, ahol a macskák hasznosak a patkányok és más kártevők elpusztításában, védelmük érdekében, a bráhminok megtiltották a megölésüket, melynek fejében a falvaknak egy-egy arany macskát kellett felajánlaniuk a hindu papok számára.

Egy legenda szerint állítólag a macskák akkor jelentek meg a földön, amikor Noé bárkáját elözönlötték a patkányok. Noé ráparancsolt az oroszlánra, hogy tüsszentsen, és ekkor szájából kipattant a macska. Miután látta, hogy ez nem mehet így tovább, hiszen a falánk rágcsálók mindent elpusztítanak, az oroszlán fordult, aki az állatok királyaként hátha tud valami megoldást. Az oroszlán tüsszentett egyet, és az orrlyukaiból egy házimacska pár repült ki, akik azonnal munkához láttak... Mások úgy mesélik, hogy a macskát Isten teremtette, azonban az eger a Sátán műve. A Sátán egere nekilátott, hogy az összes életet elpusztítsa, és egy lyukat rágott a bárka fenekén. Azonban az isten macskája észrevette ezt, és megölte az egeret. A béka pedig azonnal a lyukban termett, és megakadályozta, hogy a víz a bárkába áramoljon. Így lett a béka kétéltű, mert egyszerre érintkezik a vízzel, és a bárka száraz fájával.

A muszlimok úgy tudják, hogy Mohamed próféta a kezét kedvenc macskája homlokán pihentette meg, innen az "M" betűre emlékeztető jel a csíkos, nőstény macskák homlokán. Egy alkalommal a próféta inkább levágta köntösének ujját, semmint a rajta pihenő szeretett macskáját, megzavarja.

A briteknél viszonylag későn, csak a középkorban vált háziállattá a macska. A legrégebbi feljegyzés 936-ban született róluk, amikor Howel Dda, Wales hercege törvényt hozott a védelmükre.

Egy legenda szerint I. Károly (1600-1649) angol királynak volt egy fekete macskája, melyről azt gondolta, szerencsét hoz számára. Annyira félt macskája elvesztésétől, hogy éjjel-nappal őriztette. Történetesen a macska halálát követően Károlyt letartóztatták.

Az összeférhetetlen, önfejű, csavargó természetű és hízelkedő macskákról szóló hiedelmeknek, babonáknak se szeri, se száma. A magyar néphit szerint szép ura lesz annak a leánynak, amelyik szereti a macskát. A lánynézőben járó legény abban a házban fog asszonyt találni magának, amelyikben a lábához hozzádörgölőzik a ház macskája. Boldogtalan lesz a házasság, ha fekete macska ül az oltáron az esküvői ceremónia alatt. Az Ozark hegységben (Egyesült Államok) élő lány, ha házassági ajánlatot kapott, és bizonytalan volt a válaszában, hogy elfogadja-e vagy sem, kihúzott három szőrszálát a macskája farkából, azokat egy papírlapra tette, melyet félbehajtván a küszöb alá helyezett. A következő reggel kibontotta a papírlapot, és ha a szőrszálak, "Y"-t formáltak, akkor igent, (yes), ha "N"-t, akkor nemet (no) válaszolt a kérőnek.

Itáliában, ha egy haldokló beteg ember ágyára egy fekete macska heveredik le, az illető hamarosan meg fog halni. Ha a ház előtt nyivákol, veszekedés, betegség, vagy halál jöttét jelzi. Skóciában, hogyha a macska abba a szobába megy be, amelyben egy

halott van felravatalozva, a legközelebbi személy, aki megérinti a macskát, meg fog vakulni. Ezért a macskát ilyen esetekben azonnal megölték.

Gyakran a macskák magányosan élő öregasszonyoknál találtak menedéket. A macska vigaszt és társaságot jelentett számukra, ezért átkozta meg az öregasszony azt, aki bántotta vagy megölte macskáját. Ha ezután az állatkínzók közül valamelyik megbetegedett, a boszorkányt és hűséges kísérőjét okolták.

A macska bántalmazása, elpusztítása rossz ómen. Például reumás lesz az a láb, amellyel egy macskát rúgtak meg, és rejtélyes körülmények között fognak elpusztulni a jószágai annak, aki megöl egy macskát, aki pedig megfojt egy macskát, maga is megfojtás áldozata lesz. A németek szerint súlyos csapásra számíthat, aki bántalmaz vagy elpusztít egy macskát, mert a lelkét a sátánnak áldozza fel. Thaiföldön tilos megütni a macskát, náluk ez olyan bűn, mintha egy szerzetesnövendéket ütnének meg. Ha valaki a macska fejére üt, öreg korában úgy fogja rázni a fejét, mint a macska, amikor megütötte. Nem szabad a macska hátát sem ütögetni, mert az állat lesoványodik.

Az íreknél, ha egy macskának valaki kioltja az életét, tizenhét évig szerencsétlen lesz. Noha a macskának kilenc élete van, már egynek a kioltásával is azt reszkírozza a gyilkos, hogy a macska vadászni fog rá egész hátralévő életében. Angliában néhány ember, aki meg akar szabadulni macskájától, de fél a következményektől, hivatásos "macskaverő embert" fogad fel. Sőt a sötét középkorban a házépítésnél egy eleven macskát malteroztak a ház alapjába, hogy biztosítsák a jó szerencsét a bennlakók számára. Amikor Anglián végigsöpört a fekete halál, a pestis, a dögvész terjesztésével a macskákat vádolták, ennek okán ezrével ölték le az ártatlan állatokat. A sors iróniája, hogy azok, akik megtartották háziállataikat, kevésbé fertőződtek meg, mert a macskák megtisztították házukat a valódi vétkesektől, a patkányoktól.

Japánban ma is élő hiedelem, hogy a macskák nagy lelkekké válnak, amikor elpusztulnak. A buddhisták meg azt mondják, hogy a macska teste a nagy szellemek lelkének átmeneti pihenőhelye. Egyesek feltételezik, hogy a macskák még életükben elutaznak a csillagok közé. Sokan hisznek abban, ha a macska egy emberhez szegődik, örökké vele fog maradni, még a halála után is.

A fekete macskát a középkorban hozták kapcsolatba a gonosszal. Mivel a macskák éjszakai lények, éjjel kóborolnak, úgy vélték, hogy a boszorkányok természetfölötti képességeivel bíró szolgálói vagy maguk is boszorkányok. Részben sima mozdulataiknak, részben az éjszaka parázsló szemeiknek köszönhetően a sötétség, a titokzatosság és a fenyegető erővel rendelkező gonosz megtestesítői. Például, ha egy fekete macska bement egy súlyos beteg szobájába, és az illető meghalt, ezt a halált a macska természetfölötti képességének tulajdonították. E hiedelmeket még a tények sem tudták megváltoztatni, ugyanis, ha egy fekete macska keresztezte valakinek az útját, és az illetőnek nem lett semmi baja, ez azért volt lehetséges, mert a kérdéses személy a sátán

védelme alatt állt. A régi korokban sokan azt hitték, hogy a boszorkányok éjszaka a macskáik képét veszik fel. A néphagyomány szerint, ha egy boszorkány emberré változik, a fekete macskája nem marad meg tovább a házban.

A törököknél a közeledő fekete macska jót jelent, mert szerencsét hoz az embernek, ha viszont távolodik, vagy menekül az embere elől, akkor magával viszi a szerencséjét. Normandiában a cirmos macska jelent rosszat, látványa halálos balesetet prognosztizál. Az Egyesült Államokban a fekete macska, Belgiumban és Spanyolországban pedig a fehér macska hozza a jó szerencsét. Sok helyütt viszont balszerencsés éjszaka fehér macskát látni. Az angol iskolás gyerekek azt hiszik, hogy bajt hoz rájuk, ha az iskolába menet fehér macskát látnak. Hogy elkerüljék a balszerencsét, köpniük kell egyet, vagy teljesen megfordulni, és keresztet vetni. Náluk a fekete macska birtoklása jelent szerencsét. Franciaországban az hoz szerencsét, ha egy fekete macskán fehér szőrszálat látnak.

Írországból úgy vélik, rossz előjel, ha holdfényes éjszakán egy fekete macska keresztezi valaki útját, ez ugyanis valamilyen fertőzésből eredő halál előjele. Franciaországban az a babona él, hogy nem szerencsés egy folyón vagy patakon macskával átkelni. A skótok számára prosperitást jelent, ha egy idegen macska fekszik a tornácukon. Angol babona szerint, ha egy macska elhagyja a házat, ott betegség ver tanyát. A 16. században elterjedt szokás volt, hogy a látogató, a jó szerencse érdekében megcsókolta a ház macskáját. Az indonézekenél, akinek a macska a lábát nyalja, arra számíthat, hogy egy közeli rokona egy hónapon belül váratlan szerencsében, örökségben részesül.

Az indiaiak számára nem jó jel kora reggel macskát látni. A macskát távol kell tartani a csecsemőtől, mert elszívja a levegőt a gyerek elől, mondják a magyarok. Hollandiában a macskákat nem engedik be azokba a szobákba, amelyekben a családi magánbeszélgetéseket folytatják, mert attól tartanak, hogy széthordanák a pletykákat a városban.

Az angoloknál a cirmos macska jövőbelátó, szerencsét hozó jelenléte a család szaporulatát jelzi. Holland hiedelem szerint, ha egy házaspár macskát tesz egy bölcsőbe, teljesülni fog a gyermekáldás utáni vágyuk. A macska a skandinávoknál is a termékenység szimbóluma. Egy skandináv legenda szerint Freyja, a termékenység, szerelem és szépség istennője macskafogaton utazott, és hét évig tartó szolgálata után jutalomból megengedte két fekete macskájának, hogy boszorkánnyá változzanak.

A májusban született macskáról azt mondják, hogy a boszorkány macskája. A háromszínű, trikolor macskák közt sokkal több a nőstény, mint a kandúr. A megfigyelések szerint a pénzért vett macskákból sohasem lesznek jó egerészek.

A skandináv mitológiában leírtak szerint a macskák nagy befolyással vannak az időjárásra, ebből adódóan képesek annak előrejelzésére, különösen az esőt és a közelgő szeles-esős vihart tudják jól prognosztizálni. Ez a feltevés abból a hiedelemből

táplálkozik, hogy a boszorkányok, macska képét öltve, meglovagolták a viharokat. Izlandon a macska a felhőszakadásszerű esőt szimbolizálja. Az USA-ban a rossz idő közeledtét jelzi, ha a macska a hátát a kályhánál melegíti, vagy ha mind a négy lábát maga alá húzva alszik. Úgy tartják, ha a macska a szőrével visszafelé mossa a bundáját, jégeső várható; ha tüsszent, hamarosan eső lesz. Az indonézok óva intenek, hogy bárki megfürdessen egy macskát, mert ez viharokat és hurrikánokat okozhat. Ha elutazás előtt a macska játékos kedvű és élénk, hogy jó utazás és kellemes idő várható, de hamarosan szél kerekedik, ha viszont hangosan nyávog, az utazás viszontagságos lesz.

A macska azonban nemcsak jó időjós, hanem a földrengéseket is előre tudja jelezni. A franciáknál a fekete macskák képesek megtalálni az elásott kincset; a babonások biztosak abban, hogy láthatatlanná teszik az embert, gyógyítják az epilepsziát és a diftériát. Sőt egyes emberek szerint a macska látja az ember auráját, azt az energiamezőt, amely körülveszi az embert, valamint észlelni tudják a halál közeledtét.

Távol-Keleten, Délkelet-Ázsiában számos mesebeli történet született a macskákról. Egy thai legenda azt meséli el, hogy a macskák miként védték meg a templom kincseit a burmai hódítóktól. A történet röviden úgy szól, hogy amikor burmai harcosok törtek be a templomba, melyben Buddha arany kupáját őrizték, a templom össze macskája a kupa körül termett, és farkukat a kupára tekerve, áthurkolva – senkit sem engedve a kupa közelébe – védelmezték meg az ereklyét az elrablástól. Ez a magyarázat arra, hogy majdnem minden thai macska farka végén egy kis hurkos csomó látható. Egy másik történet szerint, amikor egy hercegnő fürdeni ment, a gyűrűit húzta a macska farkára, hogy vigyázzon rájuk, és a farka végére egy csomót kötött, hogy le ne essenek róla.

Egy burmai legenda pedig arról szól, hogy miként védték meg a macskák Csun Kjan-Ksze istennő templomát a sziámi hódítóktól. A történet szerint Mun-Ha szerzetes, a Lugh hegy oldalán épült templom főnöke mindennap Csun Kjan-Ksze aranyszobra előtt meditált. Meditációjára rendszeresen elkísérte egy Szinha nevű fehér macska, akinek az orra, farka és a mancsai oly barnák voltak, mint a föld, amelyen állt. Egyik este, mire a hold felragyogott, a szerzetes oly mély transzcendentális állapotba került, hogy nem vette észre a templomba berontó sziámi katonákat, sőt azt sem érezte, amikor megölték őt. Ekkor Szinha a mancsait finoman a szerzetes köntösére helyezte, és eközben – amint szembenézett az istennővel – a szőre arannyá vált, akárcsak az előtte álló szoboré, a szemei pedig sugárzó kékek lettek, mint az istennőé. A lábai, a farka, a fülei és a pofája bársonyos telt barna színűre változott, míg a mesteren pihenő mancsai hófehérre színeződtek. A szerzetesek, bár nagyon megijedtek a katonáktól, engedelmeskedtek a Szinha nyugodt szemeiből áradó parancsnak, és bezárták a templom nehéz bronzajtajait, megvédve a szentélyt a behatólóktól. Másnap reggelre a maradék 99 macska is hasonló átalakuláson ment keresztül. A burmai macska eredetének ez a legendája. Szinha nem mozdult mestere mellől, és miután pontosan hét nap múlva ő is elhunyt, Csun Kjan-Ksze

istennőnek ajándékként magával vitte mestere, Mun-Ha lelkét, aki ezért a Nirvánával jutalmazta meg őt. A papok még aznap heves vitába kezdtek arról, hogy ki legyen Mun-Ha utódja. A veszekedés zajára az összes átváltozott macska besereglett a templomba, és némán közrefogták a legfiatalabb szerzetest, ezzel jelezve, hogy neki kell követnie Mun-Ha-t. Ezért hiszik azt, amikor meghal egy szerzetes, hogy burmai macskaként reinkarnálódik, mielőtt megérkezne a Nirvánába.

Egy másik legenda a japánoknál népszerű 'invitáló macska', a manekineko eredetéről szól. A történet szerint sok-sok évvel ezelőtt Gotoku-ji templom ajtajában egy macska állt, és amikor egy földesurat látott közeledni, a mancsát a hagyományos japán hívó gesztusba emelte. A földesúr – engedve az invitálásnak – követte a macskát a templomba, de alighogy belépett, egy villám csapott le arra a helyre, ahol az előző pillanatban állt; vagyis a macska mentette meg az életét. Azóta a japánok szemében a manekineko a könyörületesség istennőjének egyik inkarnációját jelenti.

A Gotoku-ji templom ma e macska szobrai tucatjainak ad otthont, és az elveszett, vagy beteg macskák tulajdonosai az imaasztalokat teleragasztják az invitáló macska képével. Az üzletben a manekineko sikert jelent, mert a felemelt mancsával becsalogatja a vevőket. Emellett a személyi kapcsolatokban is harmóniát teremt. A fekete manekineko egészséget hoz, míg az aranyszínű – amelyik elég ritka – gazdagságot.

Egykoron úgy vélték, hogy a macska bundája és különböző testrészeiből származó vér mindenféle baj gyógyítására alkalmas. A korai amerikai gyarmatosítók azt gondolták, hogy a fekete macskából főzött erőleves gyógyítja a tuberkulózist, azonban senki sem merte megkockáztatni a macska megölése miatt reá váró balszerencsét. Európa szerte, így nálunk is, általánosan elterjedt népi gyógymód volt a szemárpa gyógyítására során az árpás szem bedörzsölése egy fekete macska farkával.

Macskával álmodni általában kedvezőtlen előjel, jelezhet hűtlenséget, árulást vagy valamilyen szerencsétlenséget. Az álomban látott fehér macska jót jelent az angolszászoknál; a cirmos macska úgyszintén, mert szerencsés szerelmet jelez. Az álomban látott vörössárga macska pénzt és sikeres üzletet ígér; a fekete-fehér macska az álomlátó gyerekeinek a szerencsés jövőjét jelöl; a foltos macska, annak a jele, hogy a barátjaival lesz szerencsés az illető. Az álomban támadó macskák, ellenséget jeleznek; de ha eredményesen megküzd velük az ember, akkor nagy nehézségeken sikerül keresztülvergődni, és hírnévre tehet szert. Ha valakit álmában csúnyán összekarmol egy macska, ez betegséget és bajt jelez előre az álmodónak.

A régi időkben a bűncselekményt olykor úgy szankcionálták, hogy kitepték a bűnös nyelvét. A kitepelt nyelvet többnyire a király háziállataival etették meg. Ezért van némi alapja az "Elvitte a macska a nyelved?" kérdésnek, amit az olyan embereknek tesznek fel, aki nem kíván megszólalni.

Nyelvünk igen gazdag a macskával kapcsolatos kifejezésekben. Megtalálható a macska a közmondásokban: alamuszi macska nagyot ugrik; a szólásokban: nincs otthon a macska, cincognak az egerek; gyakori szereplője a szóláshasonlatoknak: talpára esik, mint a macska; kerülgeti, mint macska a forró kását; játszik vele, mint macska az egérrel; akkora, mint a macska ökle stb.

MACSKASZEM ■ A macskaszemnek nevezett, selymes fényű, szürkés-kék és kékeszöld színárnyalatú drágakő csiszolás révén lesz macskaszemhatású. A legértékesebb a zöldes színű, keleti macskaszem, melyben a macska szemére emlékeztető sávokat a kvarciszemek hozzák létre. Ez leggyakrabban a kelet kincse, ettől függetlenül nyugati macskaszemnek is hívják. A korund macskaszem olyan csillagrubinra vagy csillagzafírra emlékeztet, melyben a csillag helyett egy fényes sáv díslik. Az afrikai macskaszem pont olyan, mint a tigris szeme, innen kapta a nevét, lett tigrisszem.

A feltételezések szerint a macskakő és a tigrisszem viselése egyaránt szépséget és bölcsességet ajándékoz tulajdonosának. Marokkóként használva szerencsehozó, mert a vizsgadruktól szenvedők koncentrációképességén javít.

Néhány gyógyhatásai közül: hatásos vírusölő, csillapítja a gyomorfájást, erősíti a csontokat és az izmokat, enyhíti a légszomjat. Gyomortáji fájdalmak ellen a gyomorra helyezett kő használ. Ideges panaszokkal és álmatlansággal küszködő emberen az éjszaka során markában tartott tigrisszem segít. A légúti megbetegedések ellenszereként, gyógyítja az asztmát, az anyagcsere szabályozására az egész nap nyakban hordott tigriskő ékszer hatékony.

MADARAK ■ A madarak az élet- és világfa csúcsán foglalnak helyet. Közülük a legkirályibb madár a sas, akit néha égzengésmadárként említenek. A világfa csúcsától jobbra és balra két madár ül, az egyik a Nappal, a másik pedig a Holddal kapcsolatos, e madárpár szimbolizálja a termékenységet és a jólétet.

A polinézek teremtésmítosza szerint valaha egy isten madár képében szállt le a vízre, ahol tojásokat tojt, és ezekből lettek a Hawaii-szigetek. A jin nép eredetét elmesélő kínai legendában az egyik alkalommal, amikor Csien-ti fürödni ment, meglátott egy fecskét, aki épp tojásokat rakott. Miután Csien-ti lenyelt egy fecsketojást, megszülte Hsziét, a jin nép megalapítóját. Az Indiai-óceánban lévő Andamán-szigeteken élők hite szerint, a jégmadár lopta el a tüzet a teremtő ősatyától. Az írek Finn nevű hőse – miután megette a varázslazacot – megértette a madarak beszédét. A görögöknél a jégmadár Khalküóné hercegnő volt, aki azért változtattak az istenek madárrá, mert Hérának, a mennyek királynőjének szólíttatta magát.

Afrikában az egyik törzs a papagájt bálványozza; az ausztráliai kurnai törzsben a férfiak bálványmadara az ökörszem, a nőké a kékcinke; a dravidáké a veréb; az

italicusoké pedig a harkály. A keresztények megítélése szerint viszont a harkály az eretnokséget és az ördögöt szimbolizálja. Ugyanakkor a rómaiak egyik mítoszában a harkály a farkassal együtt táplálja Romulust és Remust. A zsidó és a keresztény hitben isteni madár a galamb.

Számos hagyomány megkülönbözteti egymástól a jó vagy isteni madarakat: a galamb, sas, hattyú, gólya; a vészjósló madarakat: holló, bagoly, fülesbagoly, veréb; és a haszontalan madarakat: kékcinke, ökörszem. Az isteni küldöncök a daru, a galamb és a kolibri. A kolibrikról egyesek azt mondják, hogy a halott hősök átváltozott lelkei, míg az Amazonas vidékiek szerint a halottak lelkei változnak kolibrikké. A navahó indiánok szerint a lélek bagoly alakot ölt. Keresztény szimbólumként ismert a galamb, a gólya, a holló, páva, pelikán. A pelikán Jézus Krisztust szimbolizálja, aki vérét adta az emberiségért. A fogoly járását Perzsiában a sikkes léptű asszonyhoz, hangját Kínában a szerelmesek hívószavához hasonlítják. A kínaiak kedvenc háziállatai az énekes madarak, amelyet bambuszkalitkába zárva tartanak, és a kalitkával együtt rendszeresen megsétáltatnak. Az indiai pandzsábiai szerint a háztetőre telepedő keselyű balszerencsét hoz a ház lakóira.

A mitológiai szövegekben megtalálhatók a vihar- és a villámmadarak: az amerikai bennszülöttek szerint a zivatarok szelleme a viharmadár, melynek szárnycsapásaiból keletkezik a mennydörgés, a szeméből és a csőréből pedig a villámok szikráznak; Brit Kolumbiában a viharmadár bálnákat ejt zsákmányul; Dél-Afrikában a villám hatására leesett köveket a villámmadár tojásainak tartják. A sámánok madaraként ismert a bűvármadár, a sirály, a holló, a bagoly, a lúd.

Az obi ugorok hite szerint az embernek több lelke van. Az egyiket, a folyón lefelé távozó lelket, a barázdabillegető, a cinke, a szarka és a fecske szimbolizálja; a másikat, az ún. álomlelket, amelyik csak álmában keresi fel az embert, álommadárként a siketfajd jeleníti meg számukra.

A lélekmadár sok esetben rokona a halálmadárnak.

A mesehősnők fürdés után gyakran változtak hattyúvá, vadkacsákká, galambokká. A boszorkányok, a varázslók, a gonosz szellemek képesek madárrá (baglyokká, szarkákká stb.) változni. Számos népnél mágikus szertartás keretében – esőért, jó termésért stb. fohászkodva – különféle madártáncot lejtenek, például kacsatáncot, pulyka-, sas- vagy gémtáncot.

Egykoron azt hitték, hogy a madarak szállítják a lelkeket a mennyországba, vagy a túlvilágra. Amikor egy madár berepült a házba, azt gondolták, hogy a madár lelke invitál egy másik lelket a halálba. Egyes kultúrák bizonyos madarakat, például a varjakat és a hollókat, tekintették a lelkek hordozóinak.

A kereszténység sem nélkülözte a madár babonákat. A hím keresztcsőrű pintynek a legenda szerint akkor görbült meg és lett véres a csőre, amikor megpróbálta kihúzni a

szögeket Krisztus keresztjéből. Svédországban a gólyát tekintik szent madárnak, mert a legenda szerint, amikor Jézust keresztre feszítették, a kereszt körül körözött, és segítségért kiáltott. Mindenki előtt ismeretes a madarakkal beszélgető Buddha, és a madaraknak prédikáló Szent Ferenc mondája.

Az időjárással kapcsolatos izlandi hiedelem, hogy jó szénaszárító idő várható, ha a mezőn, a szénakazal tetején egy sólyom ül. Az írek pedig azt figyelték meg, hogy vihar közeleg, ha a parti sziklákról a sirályok és más tengeri madarak a szárazföld belseje fölé repülnek.

Az álomfejtők szerint madárral álmodni férjhez menést, álomban repülő madarakat látni, sikeres életet jelent. A babonások jó szerencsének tartják, ha valakit „lepottyant” egy madár, mert az illető meggazdagodását várhatja.

MADÁRJÓSLÁS ■ Lásd: augurok, jósök

MÁGIA ■ A mágia a primitív népek körében alakult ki, abban az időben, amikor még nem tudták megmagyarázni a természeti jelenségeket, az ember és az elemek közötti összefüggéseket. Nem tudták felfogni mitől lesz az árvíz, a tűzvész, a jégeső, a betegség, a halál. Ezekre a különböző történésekre, kizárólag csak mágikus magyarázatot találtak, s a mágiával kívánták felvenni a küzdelmet az elemek ellen. A mágiát kezdetben az óperzsa papok, a mágusok művelték. Médiában (ókori ország Irán északnyugati részén) és Egyiptomban, de főleg Babilonban számos híres varázsló működött. A görögök, rómaiak a mágikus varázslatokhoz különböző vallási képzeteket társítottak. A középkor legismertebb mágikus könyve a Salamon kulcsa volt.

Az ókori Mezopotámiából és Egyiptomból fennmaradt varázsszövegek arról tájékoztatnak, hogy a mágusok miképpen próbálták elhárítani a boszorkányok beavatkozásait, vagy megnyerni az istenek bizalmát, és megszólítani a halottak szellemeit. A rómaiak is ilyen mágikus beavatkozásoktól vártak mentőövet boldogulásukhoz, ellenfeleik ártalmatlanná tételéhez. Varázsigékkel akartak sikert elérni az élet számos területén, a szerelemben, az üzleti életben, a játékokban, a politikában vagy az ellenség elleni küzdelemben.

A mágia elsősorban varázslat, de szertartás és rituális tevékenység is, amely az embert és a természeti eseményeket egyaránt misztikus erővel próbálja befolyásolni, ugyanakkor mindezt, mint természetfölötti történést akarja beállítani.

A mágia gyökerei az ősi vallási képzetekben is megtalálhatók. Noha mind a vallás, mind a mágia a külső misztikus erők emberre gyakorolt hatásával foglalkozik, a különbözőség abból adódik, hogy a vallások elsősorban közvetlen kapcsolatot próbálnak létesíteni az ember és a felső hatalmak, az istenek között, a mágia viszont személytelen, gépies, technikai művelet, rituális eljárás.

A mágiában szokásos elemek, a varázsszövegek, a varázsigék, ráolvasások, a mágikus receptek valamint a különböző rítusok. Ezek valamelyikét használták a mágusok, és kerestek megoldást az élet különböző stációi alkalmával, születéskor, kamaszkor elérésekor, házasság és halál, betegség és gyógyítás esetén.

A mágusok szerint a felfokozott testi és lelki befogadási képesség növeli a mágikus erőt. Ez különösen jellemző a mágikus helyeken, folyók, vízpartok mentén, források mellett, titokzatos, sűrű erdőben, a világ tetejének számító hegyeken; szent időkben, nyári- és téli napforduló idején, neves napokon: Szent György éjjelén, Luca napján, péntekenként, vagy valamelyik napszakon, például éjfélkor.

A mágiához felhasználhatók: egyes élőlények vére, vagy állatok lépe, vas vagy vasból készült tárgyak, bizonyos ételek, varázsszavak, istenek, halottak nevei, valamint a zene, a tánc, az ének, meghatározott állatok, növények, ásványok, bizonyos cselekedetek, mint a fügemutatás, vagy a rossz szem. Eszközei közé tartoznak a különleges tárgyak: köntös, varázspálca, kard, tör, kések, tál, lámpa, gyertyák, gyertyatartók, füstölő edények, füstölőszerek, sarló, gyűrű, de gyakran használatosak a tükrök, kristálygömbök, szegek, láncok, állatbőrök, tollak, tűk, a sámánoknál pedig a dob.

A varázslók ráolvasások alkalmával gyakran használnak tulajdonneveket, hogy segítsenek vagy ártsanak a megnevezett személynek. Elterjedt a két név viselete, az igazi nevet, titokban tartják, hétköznapi nevet használják, amely védett a mágikus eljárással szemben. A hiedelem szerint az isteneknek és szellemeknek is mágikus nevük van, amelyet csak a kiválasztottak ismernek.

A mágikus világképben úgy összetartozik az ember és az árnyéka, mint az egyén és a külső világ, ebből alakult ki az árnyékvarázslat, az árnyékbüntetés. Egy másik teória azt mondja, hogy az egyik rész sérelme kihat a másik rész sérelmére, ebből az elgondolásból alakult ki a bábuval való rontás, amit művelhetnek képmással is. A mágiához sorolhatók az esőcsinálás, vagy az ördögűző eljárások, a halottidézés, a gonosz szellemek megidézése, az asztaltáncoltatás, a spiritizmus. A másoknak ártani kívánó fekete mágiától az emberek mindig tartottak, a jó szándékú, segítőkész fehér mágiát azonban mindig jól tolerálták.

A népi babonákban számos mágikus elem található manapság is. A nyugati kultúrában máig élnek a mágiának a korábban eretnekséggel megbélyegzett elemei, mint az alkímia, újabban pedig működnek a sátánisták.

A mágiát azonban nem szabad összetéveszteni a boszorkánysággal, a jósokat a mágusokkal, noha a jósok és mágusok ugyanazokat az erőket, praktikákat használják fel, a jósok nem befolyásolni, hanem inkább megérteni kívánják az eseményeket.

Az álomfejtők szerint, az álomban átélt, vagy látott mágia bármilyen formája váratlan változásokat jelez. Ha azt álmodja valaki, hogy becsapta vagy megtévesztette egy

mágus, az annak a jele, hogy ismét találkozik egy rég nem látott, elveszettnek hitt barátjával, vagy felújít egy kihűlt szerelmi kapcsolatot.

MAGYAL ■ A kert gyönyörű díszje, az örökzöld, fényes levelű, skarlátpiros bogycsok, szúrós magyal, fontos szerepet játszik az angolok szerelmi varázslataiban. Ezek többnyire a karácsonyhoz kötődnek. Néhány közülük: aki meg akarja tudni, ki lesz a jövőöbefe, kilenc magyal levelet varrjon a hálóingére, kölcsönözzön egy esküvői jegygyűrűt, húzza rá a balkezének gyűrűsujjára és így menjen lefeküdni. Álmában meg fog jelenni leendő párja.

Egy másik hiedelem szerint, készíteni kell egy magyal, fagyöngy és boróka láncot, és mindegyik láncszem közé egy-egy makkot kell erősíteni. Szükség van még két lánynak, akik segítenek. Karácsony estéjének éjfélén mindhárom lánynak be kell menni az egyik szobába, melyben tűz ég, be kell zárniuk a szoba ajtaját, fel kell akasztani a kulcsot a kandallópárkányra, és szélesre kell tárnai az ablakot. Ezután a láncot a fahasáb köré csavarva, meg kell locsolni olajjal, megszórni egy kis sóval és földdel. A növényláncot és a fahasábot a tűzre téve, minden villanyt le kell kapcsolni. Amint a lánc elégett, mindegyik lány látni fogja a jövőöbefe vízióját, amint átsuhan a szobán. Amelyik lány számára ez a látomás elmarad, sohasem fog megházasodni; ha olyan fantomot lát, amely egy félelmetes csontvázra emlékezteti, szintén annak a jele, hogy aggszűz marad.

Ugyancsak a leendőbeliről szóló hiedelem annak a lánynak, aki az ágy lábaihoz, egy-egy magyal ágat kötöz, és lefekvés előtt megesszik egy sült almát, az álmában megjelenik leendő házastársa, sőt még beszélni is fog hozzá.

Ha a karácsonyi magyalág a tűzre dobva sercegve, pattogva ég, jó szerencse éri a házat, ha viszont nehezen és hang nélkül ég el, valaki a következő évben meg fog halni. Ha az emberek meg akarták otthonukat menteni a sától és a villámcsapástól, az elhárításra és a védelemre, gyakorta akasztottak a házaikra szúrós magyal ágakat.

Northumberland grófságban a pénteken késő este szedett magyal leveleket egy háromszögletű zsebkendőbe gyűjtötték össze, és haza vitték. Ezután kilenc levelet bekötöttek a zsebkendőbe kilenc csomóval, és a jövőöbefe párnája alá tették, melynek hatására a jós az érdekes kérdésekben megálmodta a jövőt.

MAHAGONIFA ■ Lásd: bútorfa

MAJOM ■ A majmok végtelenül kíváncsi állatok s gyakorta vádolják őket agyafúrt, kapzsi, kétszínű lényeknek. A régi görögök a cercófokról tudni vélték, hogy valamikor emberek voltak, akiket Héraklész büntetésből változtatott majommá. Az egyiptomiak a cercóffejú Thot istenükről feltételezték, hogy ő az írás, a számok és az idő feltalálója. A mexikói maják a majmokat a matematika megteremtőinek tartják. A görögök, az

egyiptomiak és a maják feltevéseit igazolja a majmok nagyfokú intelligenciája, kez ügyessége és eszközhasználata.

Diodórosz ókori görög történész (i. e. 1. században működött) a cercófokról azt írta, hogy "a testükön kívül hordják a méhüket", ami alatt gyulladt, duzzadt, rózsaszín nemi szervüket értette. E külső jegy alapján, valamint gátlástalan szexualitásuk miatt fordultak el utálattal a majmoktól a keresztények. A gorillák az ember barátainak számítanak, gyöngédek, ügyesek, ugyanakkor a mítoszok King Kongja végtelen agresszív.

A hinduk szemében a majom szent és sérthetetlen állat, a majmok királyát, Hanumán istent tisztelik bennük. Hanumán az erőt és a fortélyosságot jeleníti meg. Visnu hetedik megtestesülése, Ráma isten bátor és hűséges, félig ember, félig majom kísérője. Hanumán szabadon változtatja alakját, nagyságát, repülni is tud, képes dombokat, hegyeket kiszakítani a földből. Segített Ráma feleségét, Szitát visszaszereznie Srí Lanka gonosz királyától.

Indiában Hanumánt a tudományok mesterének, a falusi élet pártfogójának is tartják. Gyakorta ábrázolják Ráma és Szita előtt, vagy harcias külsővel, kezében buzogánnyal.

A majom nem csak az indiai, de a dél-kínai és a tibeti mitológiában is kitüntetett szerepet kapott. A tibetiek egy démonnő és egy majom nászából származtatják magukat. A kínaiak varázsképeségekkel megáldott majma, Sun Wugong születésekor egy kőtojásból pattant ki. Később a majmok királya lett, majd a mennyekben ellopta az örökélet barackját és halhatatlanná vált. Felforgatta a mennyei palotát ezért büntetésül Buddha egy hegyet rakott rá, hogy így fékezze meg a rakoncátlan állatot. Fogságából a buddhista szerzetes, Xuanzang szabadította ki, aki zarándokútra indult Indiába. Sun Wugong elkísérte őt, és csodálatos képességeivel mindvégig segítségére volt.

Sri Lankán a bagolyszemű makik családjába tartozó lóriról, feltételezik, hogy lármájával a házba hívja a gonosz szellemeket, ezért nagy félelemmel vannak iránta. Azt mondják, hogy aki megérint egy lórit, pont olyan sovány és csontos lesz, mint ő. Ha egy lóri majom mereven néz az emberre, vagy integet neki, azt különösen rossz előjelenek tartják. Thaiföldön nem szabad majmot elcserélni, mert a legközelebb születő gyereknek olyan vékony csuklója lesz, mint amilyen az elcserélt majomé volt.

Az álomfejtők szerint, ha valaki majommal álmodik, annak az a jelentése, hogy a barátai álnokok, akik csak hízelegnek neki, miközben csak a saját érdeküket nézik.

MÁJUS ■ A május elnevezés a rómaiak Maius hónapjából ered, a szó feltehetően a föld termését oltalmazó Maia istennő nevéből származik, akinek május elsején áldozatot mutattak be. Nálunk a májust valamikor pünkösdi havának nevezték, mert a pünkösdi májusra esik. Nevezték még ötödhnak és tavaszutónak is.

Pünkösödöt, az egyház születésnapját, a húsvét utáni ötvenedik napon tartják. Régi népszokás volt ilyenkor, a pünkösdi királyválasztás, a választott király és királyné dicső

uralkodása rövid ideig tartott, mindössze a következő év pünkösdjéig. Viszont a megválasztott pünkösdi királyt nagy becsben tartották, tiszteletére díszfelvonulást rendeztek, egy évig nem kellett részt vennie a közmunkában, a kocsmaszámlát sem kellett kifizetnie.

Május elsején májusfát állítanak, május 4-én ünneplik Flóriánt, a tűzoltók védőszentjét, 6-án Babevő Jánost, mert ekkor kell vetni a hüvelyeseket. A hónap 16. napján van a gyónási titkot megtartó cseh vértanú – a köznép által csak neszepuszi Jánosként emlegetett – Nepomuki Szent János ünnepe, aki a hajósok védőszentje.

A néphit szerint májusban jó eret vágatni, hasznos a kádfürdő és az íróvajás édes tej fogyasztása. Nem ajánlatos hideg italt inni, bármilyen állatnak fejét, lábát enni.

Májusban, ha fénylik Orbán, örvendezzünk és mondjuk: igyál Orbán, termett a szőlő és a bor is jó lesz. A május 25-én ünnepelt Orbán a kádárok, kocsmárosok, szőlőtermesztők, vincellérek védőszentje. Ezen a napon rajzanak ki a méhek, ezért a méheket, Orbán bogarainak tartják. Ha viszont ezen a napon esik az eső, az eresz alól összegyűjtött esővízből kell inni, mert nincs jobb az esővíznél. Az időjósok megfigyelték, hogy a pünkösdi napján hulló eső nem hoz hasznot. A pünkösdi havában született gyerekekről feltételezték, hogy jámbor, tökéletes, alázatos, tiszta életű, jó erkölcsű, ékes beszédű, kizárólag csak a jóra törekvő ember lesz.

MÁJUS ELSEJE ■ Május elseje, melyet termékenység istennőjük, Maia tiszteletére, már az ókori görögök és rómaiak is rendre megünnepeltek, eredetileg pogány ünnep volt, melyen a tél végét, a termékeny időszak kezdetét köszöntötték. A keltáknál Beltane az ünnep neve, mely a fényistenük (Bel) tüzeit jelenti. Egyes elképzelések a közel-keleti Baal istenre vezetnek vissza eredetét. Beltane egykoron druida tűzfesztivál volt, amelyet az Istennő és a Szarvas-istenség egyesülésének megünnepelésére, a termékenység dicsőítésére tartottak. Ezen a napon a szüzek közül minden település megválasztotta a Május királynőjét, akit feláldoztak a Szarvas-istennek. Valószínűleg nagy megtiszteltetés lehetett Május királynőjének kiválasztatni, azonban sok lány számára a terhessé válás kevésbé volt életveszélyes. Ezért Május királynőjének gyakran hadisarcként kapott, elhurcolt vagy a piacon vásárolt lányokat választottak, őket áldozták fel az Istennek, hogy jó szerencsét, bő termést és gyarapodást hozzon számukra. A későbbi korokban a szüzeket juháldozatokkal váltották ki, majd idővel ez a szokás is elmaradt.

Beltane az ifjú Isten férfitársának ünnepe. Ekkor szeret bele az Istennőbe, és e napon teljesül be szerelmük a mezőkön, virágos réteken. Az Istennőben megfogant Istenség, az Ő megtermékenyülésének ünnepe ez.

Az ünnepség egyik legjellegzetesebb eseménye a májusfa-állítás volt. A termékenység fallikus szimbólumának tekintett májusfákat főleg legények állították a kiszemelt leányoknak. A csinosabb leányzók udvarában több fát is állítottak. Akinek egyetlenegy

sem jutott, elhagyatottnak, árvának érezhette magát. A fákat – a nőiességet megjelenítő – színes kendőkkel, szalagokkal, virágfüzérékkel díszítették föl. A virágok és a zöld lombok az Istennőt jelképezték, maga a májusfa pedig az Istenséget. Beltane az életerő, a szenvedély visszatérését, és a vágy beteljesülését jelentette.

A májusfa párja az Istennőt – a nőiség lényegét, minden vágy végső célját – jelképező üst volt. Beltane éjszakáján az üstökben vagy a szabadban tüzet gyújtottak. Pogány népszokás szerint, akik átugorják a tüzet, azoknak teljesül a kívánságuk, és boldogok lesznek.

A középkori egyházatyák a májusfát a keresztény jelképpel, a feszülettel próbálták behelyettesíteni, innen az egyik elnevezés, a Feszület napja. A keresztény egyház két vértanúnak, szent Fülöpnek és szent Jakabnak adta e napot. Noha az 1493-ban tartott esztergomi zsinat többek között még parancsolt (kötelezően megtartandó) ünnepnek mondja Fülöp és Jakab apostolok névnapját, mára e nap vallási jelentősége a nép körében elhalványult.

A május elsejei szokások közül viszont megmaradtak a virágfüzérékkel, zöld ágakkal díszített ünnepi felvonulások, a vidám, zenés, önfeledt majális ünnepek, a májuskirály és májuskirálynő választások, valamint a májusfa-állítások. A 19. század végétől május elseje a munkások legnagyobb ünnepe lett, sok helyütt tüntetéseket szerveznek ekkor.

Az írek május elsején, a tavasz kezdetének ünnepén sohasem gyújtottak pipára a kandalló tűzéből, és paraszt sem vittek ki a házából, mert rossz ómennek vélték. Ezen a napon elfogyasztott csalánlevesről pedig azt tartották, hogy egy évig védelmet nyújt a reuma ellen.

A népgyógyászok lábizzadásra a május elsejei napkelte előtti mezítlábas sétát javasolták, ugyanis a hajnali harmat szappanszerű hatással bírt, ami összehúzta a bőrt. Ehhez a naphoz kötődik az a babona is, mely szerint, aki május elsején a reggeli harmatban megmossa az arcát, fiatal marad és megszépül a bőre.

Európa nyugati részén május elsejére virradóan (Beltane- vagy Walpurgis-éjszakáján) elterjedt volt a harmatszedés szokása. Ennek során az asszonyok éjfélkor vagy napkelte előtt – gyakran meztelenül – egy lepedőt vagy valamilyen ruhadarabot (kötényt, szoknyát) húztak végig a legelőn. Hazatérve az összegyűjtött harmatot az abrakba, kenyérlisztbe csavarták. A hiedelem szerint ettől több tejet adott a tehenük, vagy finomabb kenyeret sütöttek.

MÁJUSFA ■ Lásd: életfa, fák, galagonya

MAKARA ■ Fantasztikus tengeri állat, elsősorban az indiai kultúrában, vagy azoknál a népeknél, amelyekre hatott az indiai kultúra. Ábrázolása sokféle, gyakorta óriási méretűként tünetik fel, külsőre hasonlít a krokodilhoz, cápához vagy delfinhez, feje

krokodilé vagy ormányát feltartó elefánté, tátott szájú halé, vagy egyéb vízi szörnyé. Teste, mint a csúszómászóké, pikkelyes halé, lehet haluszonyyszerű farka, vagy két, esetleg négy lába. Máskor elefántra, bárányra, néha meg a lótusz gyökeréhez és szirmához hasonlít.

A makara az életet és a természetet szimbolizálja, egyes tagjai a termékenységgel, az életerővel és víz isteneivel hozhatók összefüggésbe. Innen származtatható a kapcsolata a buddhista mitológia termékenyistenségeivel, a jaksákkal, vagy a világot őrző indiai istenekkel, Varunával, Szomával és Indrával, valamint Laksmi és Káma-dévi szerelemistennőkkel. Kuberának, a gazdagság torz testű istenének kilenc kincse között a makara is szerepel. Mint kilencedik dzsaina, a makara megtalálható a dzsaina mitológiában is.

Az indiai állatövben a makara a Bak jele, antilopfejjel és mellső lábakkal, haltesttel és farkkal ábrázolva.

MÁK ■ A mák fogalma az alváshoz és a halálhoz kapcsolódik. A görög mitológiában Hüpnoszt, az alvás és az álom istenségét, aki mindenkit mákkal altat el, arra kérte a cselszövő Héra, hogy altassa el Zeust. Hüpnosz eleget tett a kérésnek, és édes nyugalomba ringatta magát Zeust is.

Ceres, a rómaiak termékenység istennője midőn megszállottan, pihenés nélkül kereste Prosperinát, az istenek úgy rendelkeztek, hogy léptei nyomán fakadjanak mákvirágok, s amikor Ceres összeszedte a virágokat, végre elaludt. A mákot a halál megszemélyesítőjével, Thanatossal is összefüggésbe hozták. A szépséges mákvirágot Aphrodite istennővel azonosították. Léthét, a feledés megtestesítőjét, néha mákgubókból álló fejdísszel ábrázolták. A mák a földtermékenység istennő, Démétér szent növénye volt, ő ajándékozta meg az embereket a mákkal. Egy másik felfogás szerint a mák Adonisz könnyéből lett, amikor a szerelmét siratta.

A mákgubó számtalan magja miatt a bőséget jelképezi, ugyanakkor a kábítószerként és fogamzásgátlóként a hiábavalóság szimbóluma. Az asszíroknál a mák az "öröm növénye"-ként szerepel. Kínában érzéki kalandok előtt használták. Oroszországban esővarázslásokhoz használták a mákot. Aszály idején megszentelt mákszemeket szórnak szét, és bottal verik vagy kavarják fel a vizet, hogy eleredjen végre az eső.

A néphitben boszorkányokkal kapcsolatban, mágiában, ráolvasásokban, jóslásokban gyakran szerepelt a mák, mint mágikus növény. Termékenységvarázslás céljából, az ifjú házásokra mák magvait szórták, hogy különleges szaporodási képessége legyen az ifjú párnak. A görögöknél a mákot fertőtlenítő füstölésre, jövendőmondásnál alkalmazták. Isteneknek mutatták be áldozatként, kábítószer gyanánt pedig orgiákon, lakomákon, misztériumok során vették magukhoz.

A népi gyógyászatban a mákfélék családjába tartozó fecskefüvet szembetegségek gyógyítására használják, azzal a hiedelemmel, hogy a fecske összegyűjti a mák nedveit, s ez gyógyítja a vakon született gyermekek látását.

A mák nemcsak élelmiszernövény, de kiváló hatású gyógynövény. A középkorban érzéstelenítőként és fájdalomcsillapítóként állt az orvosok rendelkezésére. A mák éretlen gubójának beszárított nedve az ópium. Az ókori görögök az ópiumot a gyógyítás mellett hedonisztikus, élvhajász célokból is használták. Indiában nemcsak gyógyszerként, hanem méregként és ellenméregként is számon tartják.

A mákvirág rosszalló szó, kedves kicsengéssel.

MAKK ■ Noha többféle makk létezik – a madárkeserűfűnek, a mogyorónak, a hársnak, a szelídgesztenyének, a bükknek stb. egyaránt van makkja – a makkról szóló hiedelmek azonban minden bizonnyal a tölgyfa makkjára vonatkoznak. Hisz az édeskés tölgymakkot kedvelik az apróvadak, a baromfiak, de elsősorban a sertések. Jól ismertek mindenki előtt az 'éhes disznó makkal álmodik' szólásmondás, vagy az 'egészséges, mint a makk', vagy az 'úgy nekiesik, mint éhes disznó a makknak' hasonlatok. A népi megfigyelés szerint, ha május végén bőven virágzik a tölgyfa, sok makk lesz őszre, és télire sok szalonna.

A makkról feltételezik, ha egy szem makkot hord magánál az ember, akkor mázlista lesz. Egy másik változat szerint csak az öreg tölgyfa makkjai hoznak szerencsét. Ha az ember ilyenből hármat, ötöt, hetet vagy kilencet hord a zsebeiben, nemcsak szerencsés lesz, hanem hosszú életű is. Kilencnél több szem makkot azonban nem ajánlatos zsebre vágni, mert a szerencsetündér kapzsinak tekinti az illetőt és megbünteti érte.

A vihartól félők tudják, hogy egy szem makk az ablakban védelmet nyújt a villámcsapások ellen.

Az álomfejtők azt mondják, makkal álmodni jó dolgokat jelez előre, jelentős vagyongyarapodást ígér. Asszonynak makkevésről álmodni azt jelenti, hogy jómódú lesz, és örömteli pozícióba emelkedik. Aki arról álmodik, hogy lerázta a makkot a fáról, annak vágyai hamarosan teljesülni fognak az üzleti életben vagy a szerelemben.

MANDALA ■ A mandala a tantrikus hinduizmus és a buddhizmus egyik legfőbb szakrális szimbóluma. A szanszkrit mándala szó jelentése, kör, korong, kerek, kör alakú. A Rigvédában az említettekén túl gyűrűt, kereket, gömböt, körzetet, országot, tért, szférát, összességet, társaságot, gyülekezetet, áldozatot is jelent.

A mandala ábrázolásokon az összetett geometriai ábrákon az alaprajz általában egy négyzettel bekerített belső kör, amelyben rendszerint egy nyolcszirmú lótusz vagy a kört tagoló nyolc osztóvonal látható. A négyzetet a világtájaknak megfelelően tájolják be, a lámaista mandalákon az észak zöld, a kelet fehér, a dél sárga, a nyugat vörös színű, a

centrum pedig világoskék. A négyzetek oldalain lévő egy-egy kapu a négyzeten túl keresztben folytatódik, majd félkörök határolják. A belső körben van a tisztelet tárgyának, az istenségnek ábrázolása.

Mandalát a szent rítusok bemutatása közben és meditációs eszközként egyaránt használják. A mandala felfogható a világmindenség modelljeként, amely megjeleníti a megszentelt körzetet, ahol fogadják az isteneket, és összegyűjtik az egyetemes erőket. A mandalába belépő ember, ahogy a szellemi mikrokozmoszból halad a mandala centruma felé, megtapasztalja és átéli a felbomlás és az újraegyesülés kozmikus folyamatait.

A hiedelem szerint a 8. században, az első mandala készítésekor, Padmaszambhava, a tantrista buddhizmus megalapítója szállt alá a mennyből, egyenesen a mandala közepére, azért hogy segítsen a mű megalkotásában. De azt is feltételezik, hogy neki köszönhető a mandala feltalálása és az első elkészítése.

A mandalákat sokféle anyagból készíthetik: kőből, fából, agyagból, homokból, tésztábol, festhetik papírra vagy textilre, ilyenkor fehér alapra rizsperrel, vagy színes fonalakkal rajzolják ki a kör vagy sokszög alakú mandalát. Készülhet bronzból, de építhetik kőből is.

MANDARIN (gyümölcs) ■ Lásd: kínai újév

MANDRAGÓRA ■ A mandragórát régóta ismerik, mint misztikus, mérgező növényt. Az őskortól alkalmazzák a népgyógyászok, a mágusok, a varázslók, és az alkimisták is. A mandragóráról úgy tartják, hogy köze van a tisztátalan lelkekhez, a boszorkányokhoz, az ördöghöz, ezért hívják boszorkány virágának, s mivel éjszaka világít, az ördög gyertyája elnevezés ragadt rá. A babonások szerint a boszorkányok a mandragóra segítségével képesek megbolondítani, megrontani embereket, eszüket, szépségüket elvenni, mindenféle kárt okozva nekik. A mandragóráról azonban azt is feltételezik, hogy használható jóslásra és varázslásra, valamint sebezhetetlenné teszi az embert, és megmutatja, hol található az elásott kincs.

A világon számtalan sok névvel illetik a mandragórát, az előbbi két elnevezésen – a boszorkány virágán és az ördög gyertyáján – kívül a magyaroknál még varázsgyökérnek, kutyaalmának, ördögalmának, földi almának, alma helyének is nevezik. A Földközi-tenger térségében és a Himalájában található hat faja közül a legismertebb a tavaszi mandragóra, a boszorkánygyökér vagy szerencsegyökér.

Már az ókorban egyaránt használták élénkítő-, kábító- és altatószerként, de bevált szerelemfokozó szerként, varázsserejű afrodisziákumként is, mely mind a férfiakban, mind az állatokban képes megelőzni a sterilitást, a meddő asszonyoknak visszaadja a fogamzás képességét, és szerelemre lobbantja őket. A Biblia szerint bűvös szerként segített az asszonyoknak, a gyerekáldásban. A látnokok mandragórát használnak

látomásaik megerősítésére, hogy képesek legyenek különleges és csodálatos dolgok meglátására.

Az ősi Egyiptomiaknál a szerelem jelképe volt, erotikus szimbólumnak számított, ezért adtak egymásnak a szerelmesek mandragórát. Az egyik egyiptomi afrodisziákum összetétele: mandragóra termése, tej, méz, fűszerek és bor elegyének főzete. A görögök Erósszal, a szerelem istenével és az érzékiséggel hozták kapcsolatba, Kirké pedig mandragórából készített varázsitallal ébresztett maga iránt szerelmet és vonzalmat. A Bibliában Lea és Ráhel mandragóra gyökeret használtak, hogy Jákobtól teherbe essenek. Az ifjak ennek a csodálatos növénynek gyökérdarabjait viselték szerelmi amulettként.

A régi keleti országok mindegyikében kábítószerként, narkotikumként, szerelmi varázsszerként, a nemi vágy fokozására használták. Gyógyszerként ajánlották a terhesség megkönnyebbítésére és a nyugodt alvás elősegítésére. A fogfájás ellen alkoholban áztatott mandragóra gyökeret használtak.

A mandragórát Püthagorasz „emberi formájú növénynek” nevezte, ugyanis a növény gyökere az ember alsótestéhez hasonlít. Egyes népek a mandragóra gyökerét alakja szerint hol hím-, hol nőnemű növényként tartják számon. Az angolok külön névvel illetik a mandragórát, a férfi növénynek 'mandrake', a nőinek 'womandrake' a neve.

A mandragórához számos babonás, homályos hiedelem fűződik, úgy képzelték, csak akkor hatásos, ha húsvét és Mária mennybemenetele között, telihold fényében, imádságok és rítusok közepette, gyökerestül húzzák ki. Mivel emberi kéznek tilos volt megérinteni a mandragórát, ezért a kihúzásához egy pórásra kötött fekete kutyát használtak, aki a vérszomjas gyökér kirántása után azonnal elpusztult. A babona szerint ilyenkor a növény velőtrázó sikolyt vagy fájdalmas nyögést hallat, aki meghallja, vagy megőrül, vagy azonnal szörnyethal, ezért tanácsolják azoknak, akik ilyet művelnek, dugják be fülüket.

A kihúzott gyökér mélyedésébe szokás volt ajándékokat tenni: kenyeret, süteményt, tésztát, sót, cukrot, szentelt tojást, töltött káposztát, bort, pálinkát és pénzdarabokat, hogy ezzel kiengeszteljék a mandragórát.

Olyan hit is él a mandragórával kapcsolatban, hogy akasztott ember magömléséből terem, ezért feltételezik róla, hogy szerepet játszik a fogamzásban. Köztudott ugyanis, hogy az akasztott embernek élete utolsó pillanataiban erekciót él át. A péniszéből kicsöpögő sperma megtermékenyíti a földet, amelyből ez a varázslatos növény kifejlődik.

MANDORLA ■ Az olasz mandula szóból eredő mandorla, a mandula formájú dicsfényre utal. A keresztények körében a mandorlát halra emlékeztető formája miatt, halhólyagnak is hívják. Eredetét tekintve a mandorla a női nemi szervet, vulvát jelképezte, ezért tűnik fel olykor a Vénusz ábrázolásokon, de vele jelenítik meg az istenanya vulváját, a világfa odvét és a Tejút hasadékát is. A középkori művészetben Krisztus alakját övezte

mandorla. A testét körülölelő mandorlákban bemutatták Krisztus színeváltozásait, mennyei természetét, mennybemenetelét, Szűz Mária halálát, az utolsó ítéletet stb., a későbbi ábrázolásokon időnként a Szűz Máriát körülvevő mandorlák is feltűntek.

MANDULA ■ Lásd: álmok, fák

MANGALASZÚTRA ■ Az indiai speciális nyakláncot, a mangalaszútrát a férjes asszonyok házasságuk szimbólumaként viselik, hasonlóképpen, mint a mi asszonyaink a jegygyűrűjüket. Az indiai nők az esküvői szertartáson alkalmával akasztják a nyakukba, és csak akkor veszik le magukról, ha meghal a férjük. A mangalaszútrához, a jóakarát fonalához vagy láncához számos érzelem és hiedelem kapcsolódik. A férjezett nők azért viselik, hogy megóvják házasságukat és férjük életét. A mangalaszútra eredetileg egy fonal volt, amelyet a vőlegény és a menyasszony kötöttek meg egymáson, jelképezvén jó akaratú egyesülésüket. Manapság a vőlegény teszi a menyasszony nyakába, jelezvén, hogy megkapta a lányt apjától.

A legismertebb mangalaszútra két kis fekete gyöngysorból készül, melyen rendszerint egy aranyból készült medál van. A fekete gyöngyökről azt hiszik, hogy védelmet nyújtanak a rontások ellen. Dél-Indiában a mangalaszútra neve tali. Ez egy kis aranyfüggő, amely egy gyapjú zsinóron vagy aranyláncon lóg.

A hagyomány szerint a férjes asszonyok sohasem veszik le a mangalaszútrát magukról, ha megözvegyülnek, akkor letépi róluk. Manapság azonban ezt már nem tartják be ilyen szigorúan, s nem minden asszony hord mangalaszútrát.

MANGÓ ■ Az Ázsiában több ezer éve termesztett mangónak a hindu mitológiában és vallási szertartásokban van nagy jelentősége. A hindu hitvilágban ez az örökzöld fa a bölcsesség, a szerelem és az odaadás szimbóluma. A mangófa kicsiny virágait a Holdnak szentelik, fáját halotti máglyákhoz használják fel.

A mangófát Pradzsápati isten megtestesülésének tartják, aki a teremtés uraként, lehetővé teszi a gyermekek születését, a családok szaporodását. Az indiaiak azt mondják, hogy a mangófában élnek az elhunyt ősök szellemei. Mivel ezek a fák minden születéskor új levelet hajtanak, azt a házat, melyben fiú születik, mangólevelekből font koszorúval díszítik fel.

A szájhagyomány szerint egy mangófa alatt volt Siva isten kézfogója Párváti istennővel. Feltehetően innen ered az a régi szokás, miszerint házassági ceremónia előtt a menyasszony vőlegényével mangófa körül sétáltak, majd a vőlegény átölelte a fát.

Egy legenda meg azt meséli el, miként került át a mangó Sri Lanka szigetéről Indiába. Amikor Hanumán, a majmok királya Ráma isten üzenetével fáról-fára ugrálva, Szitához, a barázdában született királylányhoz tartott, elfáradván megpihent egy mangófán. Az

édes gyümölcsöknek nem tudott ellenállni, miután fogyasztott belőlük, a magokat a tengerbe dobta, s azok a hullámokkal eljutottak Indiába, ahol gyökeret eresztettek.

A különlegesen finom zamatú, sárgás bélű, változatos formájú és színű, nagy magvú gyümölcsöket, nemegyszer maharadzsákról, állatokról vagy termőhelyéről nevezték el.

MANNA ■ Lásd: csodaesők

MANÓ ■ Lásd: domovoj, kobold, fák, poltergeist, ruszalkák, szellemek

MÁRCIUS ■ A március elnevezés a római naptár Martius hónapjából ered, a nevét Mars istenről kapta. A március hónapot a régi kalendáriumok még az év első hónapjaként említik és Itáliában Marsnak szentelték. A rómaiak ebben a hónapban számos fényes télűző ünnepet tartottak, szertartásokat végeztek.

Nálunk eleink a márciust, tavaszelőnek vagy Böjtmás havának nevezték. Azt tartották, hogy Böjtmás havában nem ajánlatos eret vágatni, viszont érdemes édes ételeket, fűszeres leveseket, valamint mustárt és ecetes tormát enni, továbbá fürdőt venni.

Ha ebben a hónapban mennydörgés hallatszik, akkor szeles idő lesz. Amennyire ködös március, annyi záporosó esik egész évben; amennyi harmat van e hónapban, annyi harmat lesz húsvét után és annyi köd Kisasszony havában. Aki az első márciusi hóban megmosdik, szép marad. A március hó második felének két péntekén kivágott fák soha nem korhadnak el. A Böjtmás hónapban született gyerek serény, dolgos, gyors, istenfélő ember lesz, aki szereti az igazságot, jó erkölcsű, nyájas, kedves és bölcs.

E hónap 12-én tartják, Gergely napját, aki az iskolák pártfogója volt, március 18-án Sándort, 19-én Józsefet, 21-én Benedeket, mind a négy névnaphoz időjárásjóslás kapcsolódik, mindenki által ismert a „Megrázza még szakállát Gergely”, vagyis még havazni fog, a „Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget!” önmagáért beszél. A hónap vége felé, március 25-én, a Gyümölcsoltó Boldogasszony napján emlékeznek Jézus fogantatására. E napon kezdenek visszajönni a vándormadarak.

MARGIT NAPJA ■ Lásd: eső

MÁRK NAPJA ■ Lásd: április

MÁRNA ■ Lásd: állati afrodiziákumok

MÁRTON NAPJA ■ Lásd: november

MASZK ■ Lásd: álarc, farsang

MASZLAG ■ Az évezredek óta gyógyászati célra használt maszlagot, afrodisziákumként is alkalmazzák, elsősorban ópiummal, kenderrel, bétellel vagy fűszerekkel keverve. Indiában Csennai (korábban Madras) környékén a maszlag magokat pálmaborban áztatják, úgy fogyasztják, Mumbaiban (korábban Bombay) a maszlag pörkölt magvainak bódító füstjét szívják be. A kender és maszlag keverékét – amely az indiai emberek számára, Sivát és Saktit, vagyis a férfi és a nő nemi szerveket jelképezi – fallosz formájú szent pipákból szívják, ami nemcsak az erotikus érzéseket lobbantja lángra, és növeli az élvezet bizsergető érzését, hanem a nők szemérem és frigiditás feloldásában is segít, sőt még a vallásos áhítat jobb átélését is biztosítja.

"Az asszony állatokkal eme szer révén sokfélét tehetsz, ami kedvedben áll, és sokat, csaknem mindent megkaphatsz tőlük. Ezért nem hiszem, hogy akadna ezen a földön kártékonyabb növény, amellyel ennyi rosszat lehetne elkövetni." – olvasható Christian Ratsch (1990.) könyvében.

Az isteni növényként tisztelt maszlag hatását már az ősi Mexikóban ismerték. A navahó indiánok gyógyászati és rituális célokra vették igénybe. A huichol indiánok és a Yucatán-félszigeti maják számára a maszlag varázsszer, áldozatot mutatnak be a növénynek. Amerikában a szent növényt rituális célokra, Peruban a sörbe áztatott növény részeit pedig szerelmi ajzószerként fogyasztják el.

A növény bódító hatása miatt, nálunk az emberek becsapására, elbolondítására kitalált dolgot is maszlagnak nevezik. Az irodalomból is jól ismertek a „beadja valakinek a maszlagot”, vagy a „beveszi a maszlagot” kifejezések.

MASZTURBÁLÁS ■ Lásd: szüzesség

MÁTYÁS NAPJA ■ Lásd: február

MÁTYÁSMADÁR (SZAJKÓ) ■ Lásd: állatok

MÉCSES ■ Lásd: gyertya, lámpa

MEDÁRD ■ Lásd: eső, időjárás-jóslás, június

MEDDŐ ASSZONYOK ■ A Biblia szerint a szaporodás Istentől kapott feladat és áldás. Isten a teremtéskor megáldotta a különböző élőlényeket és az embert, hogy szaporodjanak és sokasodjanak. A meddőség, magtalanság lehet Isten büntetése. A későbbiek során, a népi szemlélet és a felületes teológiai gondolkodás általánosított: a termékenységet Isten áldásának, a meddőséget Isten ítéletének, büntetésének

tekintette. A meddőség olyan szégyen volt, amitől a nők igyekeztek megszabadulni. A szégyentől való menekülés elfogadott módja volt, hogy a meddő feleség szolgálóját férjének adta, hogy az szüljön neki gyermeket. A Szentírást helyesen értelmezve, azonban nem mindig szégyen, sőt olykor a nagyobb kegyelem jele is lehet a meddőség. A Bölcsesség könyve jobbnak tartja az erénnyel párosult gyermektelenséget, mint az istentelenek gyerekhadát.

A népi hiedelemben ennek ellenére a meddőség megítélése negatív, a terméketlenség okairól, lehetséges gyógymódjáról számos babona forog közszájon. Ha az asszony temperamentumában vélték megtalálni a hibát, akkor teákkal, erős italokkal, fűszeres ételekkel próbálták helyrehozni. A terméketlenség gyógyításában nagy szerepe volt a különböző fürdőeknek, de a vallásos és mágikus eljárásokat is hathatósak tartották.

A terméketlen asszonyokról a környezete úgy vélte, hogy a vére nem illett a férje véréhez, tudjuk meg a balástyai Bitóné, Gera Eszter (2002.) néprajzi visszaemlékezéseiből. [Bitóné, Gera Eszter 1922-ben egy Szeged közeli tanyán született. Számos néprajzi cikke után 2000-ben jelent meg a *Régi paraszt életünkre emlékezem* című monográfiája.] Ezeknek az asszonyoknak – a szülőképesse válásuk érdekében – a fürdővizükbe elsősülött gyermek méhlepényét tették, és pálinkába kevert, szárított méhlepény port itattak velük. De azt is hatásosnak tartották, ha a gyerekre vágyó nő: karácsony éjjelén beleköp a kútba; rendszeresen keresztet vet katolikus ünnepeken; ünnepnapokon templomba jár; az oltárnál gyertyát gyújt; párnája alá tett Szent Antal képével alszik, vagy ha az ölébe vett nyúl, simogatás közben ottmarad az ölében. A felsoroltak teljesülése esetén a nő biztosra vehette, hogy teherbe esik. Mások a magtalanság ellen porrátört csont, szárított köldökzsinór evését javasolták.

A patriarchális társadalmi berendezkedésű Indiában – különösen a falvakban, vidéken – a meddőség nemcsak szégyen, hanem bizonyos kirekesztettséggel is jár. A gyermektelen, meddő asszonyok nem kívánatosak, mivel a hagyományos indiai családban a hangsúly a gyermekeken, elsősorban a fiúgyermekeken van. A terméketlen asszonyok – noha nem tilos számukra – a szigorú társadalmi tradíciók miatt általában elkerülik a kellemes eseményekhez kapcsolódó szertartásokat. Az esküvői fürdőzésben és az egyéb esküvői ceremóniákon, a meddő asszonyok és az özvegyasszonyok nem jelenhetnek meg. A terméketlen nőket a ceremónia alatt nem engedik sem a menyasszony, sem a gyermekek közelébe, mert attól félnek, hogy a balsorsuk átszáll rájuk.

Egyes nem hivatalos vallási írások szerint Szent Anna hosszú meddőség után foganta Máriát, Jézus édesanyját. Ezért nálunk a meddő asszonyok a fogantatás érdekében a neki szentelt keddi napokon, valamint névnapján böjtöltek, imádságot, búcsújárást fogadtak.

Az izraeli zsidók pedig a gyermekáldáshoz az asszonyok számára olyan víz elfogyasztását ajánlották, melyben előzőleg a jeruzsálemi szentély falain belül nőtt mohát főztek.

MEDVE ■ A medve kedvenc állata a meséknek, történeteknek, daloknak, eposzoknak, ráolvasásoknak és a különböző hiedelmeknek. Feltehetően azért, mert nagy a hasonlóság az ember és a medve között. Az Észak-Amerika északnyugati partvidékén élők azért tekintik a medvét az ember legközelebbi rokonának, mert hozzájuk hasonlóan, a medvék is bundát viselnek, és gyakorta járnak két lábon, akár csak az emberek. A kvakiuti indiánok magukat egy nőstény medve és egy férfi nászából származtatják; Arkadia lakói egy nőstény medve unokájától eredeztetik magukat; Atalantét, a görög vadásznot egy nőstény medve nevelte fel, és tanította meg vadászni; a svájci Bern városát pártfogoló Artiának, medve vonásai vannak.

Számos nép szerint a medve az ég lakója volt, ám engedetlensége miatt az égi isten letaszította a földre. Olykor az istenek, máskor az emberek öltönek medve alakot. Artemisznak, a görögök vadászati istennőjének medve volt a kultikus állata, templomában idomított medvét tartott, és medvét áldoztak neki. Artemisz nőstény medvévé változtatta Kallisztó vadásznimfát, akit később Zeusz felvitt magához az égbe, s belőle lett a Nagy Medve csillagkép. Az egyik obi-ugor mítosz azt meséli el, hogy a medvelány, miután az anyamedve megtanította rá, hogyan kell bánnia a medve csontjaival és húsával, felment az égbe és a Kis Medve csillagképpé változott.

A mesékben a medvét gyakran atyának, ősatyának, apónak, nagyapónak, öregnek, bátyónak, anyának, anyónak, nagyanyónak hívják, ezek az elnevezések ugyancsak az emberek rokonságára utalnak. Az obi-ugor hagyományok szerint az is a barna medvének köszönhető, hogy az emberek hozzájutottak a tűzhöz.

Az Ó- és az Újszövetség elmarasztalóan említi a medvét, ártó szörnyként mutatja be, a sátánnal állítja párhuzamba. Sok nép képzetében úgy él a medve, mint bátor, kitartó, kegyetlen, dühödt, vad és lusta állat. Gyakran a bátorság és az erő szimbóluma. A Biblia viszont a halált és pusztulást előidéző Perzsiával azonosítja. Némely néphitben a medve erős szexualitással megáldott lény, magával a kéjvággyal is asszociálják. Az erdőben eltévedt asszony és a medve kalandja, vagy a nőstény medve és a vadász együttélésének története elbeszélésekben is előfordul.

A hiedelem szerint néven nevezni egy medvét, vagy nevet adni neki, egy támadás provokálását jelzi. A babonások azt hiszik, hogy a medvék saját mancsaik szopogatásától laknak jól. A fehéroroszok hitvilágában, aki medveszívet eszik, zsarnokká lesz. Az angolok azt hiszik, hogy az elpusztult medvék szellemei a Worcester katedrálisban és a londoni Towerben lakoznak. A magyarok a medvét bölcs állatnak tartják, és a tél egy napján – mégpedig Gyertyaszentelő napján – különösen kíváncsiak a jóslatára.

Az indiaiak a számarköhögés gyógyítására azt javasolják, hogy a beteg lovagoljon meg egy medvét. Ha a gyermek nyaka köré tekernek egy medveszőr darabot, megóvja őt a rontástól.

Az álomfejtők szerint egy medve megöléséről álmodni azt jelenti, hogy szorult helyzetből sikerül kiszabadulnia az álmodónak. A kínaiaknál az álomban látott medve fiúgyermek születésére utal.

MEGTISZTULÁS ■ Lásd: Gyertyaszentelő

MEGGY ■ Lásd: gyümölcsök

MÉH ■ A méh házasítása, a méztermelés kezdete az egyiptomi fáraók idejébe nyúlik vissza. A korabeli templomok relief-rajzolatainak (dombormű-rajzolatai) tanúsága szerint Egyiptomban már az ötödik dinasztia idején (i.e. 2445-2441) elterjedt volt a méhészkedés. A méhek nagy megbecsülésnek örvendtek, mivel azon kívül, hogy az általuk termelt méz volt alapvető édesítőszerük, a különböző gyógyíreknek is az egyik igen fontos alapanyagát képezte. Az összegyűjtött méhviaszt a fémöntésnél, öntőformák készítéséhez, valamint festékekhez kenceként használták. Így aztán egyáltalán nem meglepő, hogy a szorgos házi méhek az egyiptomiak szent rovarává váltak. Az egyik mitológia szerint a házi méhek a napisten, Rá könnyeiből keletkeztek. Vallási jelentőségüket példázza, hogy Neith istennő templomát, mely a Nílus deltájában lévő Sais városában található, a méhek házának nevezték. A mézet az újjászületés szimbólumának tartották, és azt gondolták róla, hogy védelmet nyújt a gonosz szellemek ellen. Tutanhamon sírjában kis cserépflasskákat is találtak, melyek a hieratikus (papi) írások szerint eredetileg mézet tartalmaztak.

A régi görögöknél a méz "az istenek eledele" volt. A legenda szerint Melissza testvéreivel és Amaltheiával, az isteni kecskével együtt nevelte Zeust a krétai Dikté-hegy mély barlangjában. Amaltheia tejével és lépes mézzel táplálták a nagy jövőjű gyermeket, és a Kurészekből, Kréta hegyi szellemeiből állítottak őrséget a barlang szájához. A történet úgy végződik, hogy Melissza – miután kitanulta a mézgyűjtés fortélyait – maga is méhhé vált. Feltehetően ezzel függ össze, hogy a 'Melissa' görög szó jelentése 'méh' vagy 'méz'.

A mézhez hasonlóan a méhviasz is fontos szerepet kapott a régi folklórban és mitológiában. A kereszténység elterjedése előtt gyakori volt, hogy áldozatként viaszt ajánlottak fel az isteneknek, egyebek mellett méhviaszt használtak a születés, körülmetélés, esküvő, megtisztulás és a temetés szertartásai alkalmával, valamint a balzsamozásnál, a koporsók lepecsételésére, és a mumifikáláshoz. A méhviaszból készült gyertyák elterjedése a kereszténység időszakára esik. Ebben az időben számos pap és

szerzetes foglalkozott méhtartással, hogy a gyertyákhoz szükséges alapanyag rendelkezésre álljon.

Mivel a méhészkedés Európában – görög-római közvetítéssel – csak a középkorban vált elterjedtté, a méhekkel kapcsolatos hiedelmek nagy része még ma is frissen él a nép emlékezetében.

Egykoron úgy tartották, hogy egy lány szüzességének biztos jele, ha képes egy méhrajon úgy átsétálni, hogy egyetlen méh se csípje meg. Egy régi vidéki tradíció szerint pedig nem szabad a méheket pénzért vásárolni, mert aki így tesz, sohasem fog meggazdagodni. Ha méh repül be a lakásba, hamarosan látogató érkezik. A méh megölésével balszerencsét hoz az ember magára, jobb esetben egy kellemetlen látogatója lesz. Ha a méh a kézfejre száll, azt jelenti, hogy pénz áll a házhoz, ha pedig valaki fejére szállva pihen a méh, akkor tekintélyes pozícióba kerül az illető. Ha egy méhraj telepszik le az ereszen, az annak az előjele, hogy a ház le fog égni. Azt mondják, hogy a méhek csak az előttük káromkodó, vagy a házasságtörő, szemérmetlen emberekbe eresztik szándékosan a fullánkjukat.

A középkorban – amikor még a nőrablás a feleségszerzés elfogadott formája volt – a sikeres 'akció' után a férj egy hónapra nász céljából elrejtette újdonsült asszonyát. Ezen időszak során rendszeresen mézsört – mézzel ízesített alkoholos italt – fogyasztottak, amely a gátlások oldásával, valamint az anyaméh savasságának csökkentésével, jó hatással volt a termékenységre. Azt mondják, hogy a „mézeshetek” elnevezés ezt az időszakot jelzi.

A néphit szerint az elbarangolt méheket, száraz marhaganéj füstjével lehet elbódítani, és visszahozni a kasba; a méheket Gergely napján érdemes kiereszteni, de nem szabad a méhésznek utánuk nézni, mert túl magasra szállnak. Ha a méhész kiröptetés közben átmegy a szomszédba, a méhraj a szomszéd kertben fog leszállni. A szétszéledt méheket legjobb levegőbe dobott üres zsákkal visszainvitálni. Aki méheket tart, ne tartson tyúkokat, mondják az öregek, mert nagy szerencsétlenség éri azt, aki másként tesz.

Méhekkel álmodni tűzvészt jelent. Álomban mézet enni viszont szerencsés előjel. A néphit azt tartja, hogy a méhcsípés megelőzi a reumát, és egyes helyeken azt is feltételezték, hogy gyógyítja is. Egy másik gyógymód szerint a méhcsípés gyorsan lelohad, ha sárral bekenik a dudort.

MÉHLEPÉNY ■ Lásd: gyermek, meddő asszonyok

MÉHVIASZ ■ Lásd: méh

MELEG ■ Lásd: időjárás-jóslás

MENÓRA ■ A lámpás jelentésű hétágú gyertyatartó, a menóra a zsidó vallás ősi szimbóluma, a modern Izrael állam hivatalos jelképe. A Bibliában, a pusztában bolyongó zsidók tabernákuluma, majd a Jeruzsálemi Nagytemplom része lett. A zsidó gyertyatartó ágainak száma az évszázadok során többször változott, hol öt-, vagy hatkarú, hol hét- vagy nyolcágú volt. A Szentély hétágú gyertyatartója a teremtés hét napját jelképezi, a középső kissé magasabb ága pedig a szent szombatot szimbolizálja, ez utóbbit életfának is tekintik. A Szentély pusztulása után megtiltották a hétkarú menóra használatát. Azóta a menóra elsősorban templomok díszítésén, és olyan sírköveken látható, amelynek halottja a hanuka idején távozott az élők sorából.

A hanukai gyertyatartó, a nyolckarú hanukia nyolc gyertyájából a makkabeus hősöknek emléket állító nyolcnapos ünnep alatt a zsinagógákban és az otthonokban naponta egy-egy újabb gyertyát gyújtanak meg.

MENSTRUÁLÁS ■ Kultúrákon átívelő képzet, hogy a Holddal harmóniában, négyhetenként kiserkenő asszonyi vér a teremtés varázsát hordozza magában, mely olykor bennmarad, hogy gyermeket alkosson. Kezdetől fogva tisztelettel tekintettek erre a vérre, mely misztikus mágikus erővel bír, hiszen a vérzés némelyeknél görcsös, másoknál enyhe fájdalommal járt, vagy egyáltalán nem okozott semmilyen fájdalmat sem, és a jelenség teljesen idegen volt a férfiak számára. A menstruációhoz kapcsolódó ősi rítusok lehettek talán az emberi kultúra első kifejeződései. A vérzés periodikus, holdciklusoknak megfelelő ismétlődése következtében a naptártudat a nőkben alakult ki. Az első holdnaptárt kínai asszonyok alkották, mintegy 3000 évvel ezelőtt. Az indián maja asszonyok kalendáriuma ugyancsak a menstruációs ciklusokon alapult. A régi rómaiak már tisztában voltak a menstruáció lényegével, és képesek voltak kiszámolni a várható időpontját. A galloknál a menzeszt és a kalendáriumot ugyanaz a szó jelölte.

Bár magát a menstruációs vért számos kultúra tisztátalannak tartotta, és a menzeszt az asszony megtisztulásának tekintette, a havi vérzés a legtöbb nép képzetében szorosan összekapcsolódik a születéssel, az ember teremtésével.

Az ókori Mezopotámia lakói szerint a hatalmas Istennő az embereket a saját vérével átitatott agyagból teremtette. A dél-amerikai indiánok azt gondolták, hogy a teremtés során az összes ember „Holdvér”-ből vagyis menstruációs vérből készült. A kínai bölcsek a menstruációs vért a Földanya eszenciájának, az összes dolognak életet adó jin princípiumnak tekintették. Egyes afrikai törzsek úgy vélték, hogyha a menzesz során összegyűjtött vért kilenc hónapig egy lefedett edényben tartják, az képes magától gyermekké átalakulni. Az ausztráliai őslakói rituális ceremóniáik során az újjászületést az anyaméhből származó vérrel kapcsolták össze.

A nők havonta jelentkező vérzésének, a menzesznek vagy menstruációnak a magyar köznyelvben sokféle elnevezése van: hívják havibajnak, havi kitakarításnak, asszonyi

rendnek, hónapszámnak, megtisztulásnak, virágzásnak, paradicsomérésnek, Piroskának, piros betűs ünnepnek vagy egyszerűen vendégnek. Annak a lánynak, akinek megjött a vérzése, azt mondják: vörös lett a bugyija, elütötte egy piros autó, rájött a baja, vörös papucsot visel.

Még ma is vannak, akik ezt a természetes havi ciklust misztikusnak tartják, sőt az első menzesz alkalmával sok lány megijed, attól való félelmében, hogy meg fog halni. Egykoron a menstruáció sokak számára titokzatos, titkolnivaló szégyenletes esemény volt, feltehetően ezért alakult ki felőle számos babonás hiedelem és tabu. Bitóné, Gera Eszter (2002.) elmondása szerint régen: az a leány, aki első menzesztől bevérzett ruháját az arcához érintette, terhesen is érintetlennek minősült, szeplőtelen maradt. Az asszonyok a menstruáció idején azért nem ehettek gyümölcsöt, vagy ecetes savanyúságot, mert az étel, amelyet ilyenkor készítettek gyorsan megromlott. A havibajos nők nem ajánlották, hogy templomba menjen, ha mégis elment a misére, akkor tilos volt számára Szűz Mária oltára közelében tartózkodnia.

Az a lány, aki nem akart özvegyemberhez feleségül menni, a reggeli órákban egy rózsabokor tövében menstruációs vérét kellett csepegtetnie. Ha nem volt a közelben rózsabokor, próbálkozhatott valamelyik szomszédnál, de ez nem mindig vezetett célra. Egy másik „menzeszvérés” praktika szerint, ha egy leány kiszemelt egy fiút férjéül, be kellett etetnie. Ehhez egy speciális süteményt sütött, amelynek a töltelékébe pár cseppet tett a menstruációs véreből. Ha ebből evett a fiú, egyből szerelmes lett a lányba, és párjául választotta.

Az indonézek körében a menzesz kezdőnapja prognosztikai jelentéssel bír. Ha a vérzés vasárnap jelentkezik, a menstruáló nő egy régi baráttal fog találkozni; ha hétfőn, szerencsében lesz része; a keddi kezdet örömteli, boldog napokra, míg a szerdai veszekedésre, konfliktusra utal. Ha csütörtökön kezdődik, balszerencse, szomorúság; ha viszont pénteken, vidámság, jó mulatság előjele, szombaton, pedig valamilyen nem várt, kellemes meglepetés beharangozója.

Egyes vallások tisztátalannak tekintik az asszonyokat menstruáció idején. A középkorban a keresztény egyház megtagadta az áldásnyújtást a menstruáló nőktől. Az iszlám és a zsidó vallás egyaránt tiltja a szexuális kapcsolatot a menzesz idején, erre csak a havi vérzés befejeztével, a megtisztulást szolgáló fürdés után – a zsidóknál a mikvahban történő alámerülést követően – kerülhet sor.

Az arab Nefzawi, az Illatos kert szerzője elsősorban egészségi okokból nem ajánlja a szexet menstruáció idején: „A havi vérzés ideje alatt a férfinak és nőnek egyaránt káros az egyesülés, mivel ebben az időben a nő vére tisztátalan, méhe pedig hideg, s ha csak egy csepp vér is belekerül a férfi húgycsővébe, sokfajta betegség származhat belőle. A nő pedig ilyenkor nem érez vágyat és idegenkedik az egyesüléstől.”

A menstruáció álma a felhalmozódott feszültség csökkenését, a szorongás oldódására utal. A nehéz időszak végét, a pihenés kezdetét jelzi, de arra is utalhat, hogy az álmodó elhanyagolja női mivoltát. Asszonyok esetében, ha olyankor álmodnak róla, amikor még nem jött el a menzesz ideje, a ciklussal összefüggő szorongásra utalhat, vagy néha egy korai, váratlan havi vérzés előjele lehet.

MENTŐAUTÓ ■ Lásd: autó

MENYASSZONY ■ Lásd: esküvő, gyermekáldás, házasság

MENYÉT ■ Az algonkin indiánok szerint valamikor csak téli hideg volt földünkön, a menyét azonban egyszer társai segítségével léket vágott az égen, melyen át kezdett beszivárogni a meleg, ezt követően a kieresztette az égi madarakat, és ezzel beköszöntött hozzájuk a nyár.

Az indiánok képzetében élő csodatévő menyét valójában azonban eléggé vérszomjas, ragadozó kis állat, aki éjjel-nappal vadászik a madarakra és a kisebb emlősökre, de szívesen megdézsmálja a tyúkólakat is. Ezért a magyarok, amikor menyét garázdálkodik a faluban, a ragadozó távol tartására orsókat dugdosnak le a tyúkólak körül. A hit szerint ugyanis menyét nem szeret fenni, hanem inkább eltávozik, nem bántja a baromfit.

Mivel a régi időktől tartanak a menyét bosszújától, a nevének kimondása sokfelé tabu, ha mégis szóba kerül, valamilyen kedves becenévvel emlegetik, az angolok egérkutyának, az osztrákok fütyülő macskának, az olaszok asszonykának, a bajorok népállatkának hívják. Hogy kedvében járjanak, a házba tévedt menyétet nem üldözik el, és nem ölik meg, helyette inkább egy kis tejet adnak neki.

Már az ókorban azt terjesztették róla, hogy kéjenc állat, feltételezték, hogy a fülén keresztül esik teherbe. Némelyek szerint a menyétek tulajdonképpen szellemek, mégpedig a szívükben bosszúvággal meghalt emberek szellemei, akik menyét formáját öltve visszatérnek, hogy még az életében megbüntessék az ellenük vétkezőt.

A néphitben a menyét természetfölötti képességekkel bír, megtalálja az elásott kincset, de az is sikerre vezet, ha a kincskereső a menyét szívéből eszik. A menyét pusztá látását is a jószerecsse jelének tartják.

MENNYDÖRGÉS ■ A mennydörgés tulajdonképpen nem más, mint a légköri elektromos kisülés (villámlás) hatására felforrósodó levegőben kialakuló lökeshullám által kiváltott hangjelenség. Mivel a villámcsatorna olykor több kilométer hosszú, a távolabbi részeiről később érkezik meg a hang a megfigyelőhöz, ezért tart a mennydörgés néha sokáig.

Ezek az – időnként felhőszakadással és pusztító viharokkal is kísért – égiháborúk már a régi kor emberének figyelmét is felkeltették, biztosak voltak benne, hogy az ég

istenének valamilyen köze kell, hogy legyen hozzájuk, a jelenséget sokan egy mennydörgésisten művének tartották. Az isten villámát baltával szimbolizálták, amelynek ábrázolása az újkori sírhelyeken, sziklarajzokon többfelé megtalálható.

Az észak-amerikai indiánok hitvilágában a villámok a nagy szellem, a kétfejű vihardadár, vagy mennydörgésmadár csőréből lövelltek ki, a mennydörgés pedig a szárnyainak csapkodásából keletkezett. Neki tulajdonították a termékenységet hozó esőket, amelyek hatására a földből kifejlődtek a növények. Ennek a képzeletbeli madárnak hite elterjedt Afrikában, Ázsiában, sőt Európában is, ezeken a helyeken azonban többnyire harkályként ábrázolták.

A magyar néphiedelem a mennydörgés okát többféleképpen magyarázza: vannak, akik szerint odafönn kugliznak az angyalok, mások azt mondják, hogy Szent Péter kuglizik, vagy, hogy szól már a nagyböggő. A csehek pedig úgy tudják, hogy ha a villámlást, hangos mennydörgést követi, a kuglizók mind a kilenc bábút eltalálták.

A villámlás és a mennydörgés jelenségének értelmezésére sokféle elképzelés, született: büntetés az égiektől; Isten haragjának megnyilvánulása; veszekednek az angyalok; Szent Péter hengerget valamit, vagy hordókat görgetnek az égben; Illés szekere kattog és zörög; így állnak bosszút a szellemek, esetleg hadakoznak a táltosok, a garabonciások.

Jó tanácsok sora alakult ki, mit érdemes tenni a veszély elhárítására mennydörgés esetén. Például nem érheti baj az embert, ha behunyja a szeméit és betapasztja a füleit; elkerüli a környéket a mennykő, ha erősen harangoznak, ugyanis a nagy zaj elriasztja a villámokat. A kelták a ház bejáratára akasztott fagyöngytől reméltek védelmet, ugyanis a hiedelemmondáikban ezt a növényt a villámokat szóró mennydörgésistenük teremtette. Az igazi megoldást azonban az amerikai politikus, író és tudós, Benjamin Franklin (1706-1790) villámhárítója jelentette, aki bebizonyította, hogy a villámlás és az elektromos kisülés azonos jelenség, s azt tanácsolta, hogy az épületeket lássák el villámhárítóval.

Az időjósok szerint: a reggeli mennydörgés, esőt vagy szelet jelez; a déli dörgést követően záporosó, a nap végi dörgés után égháború következik. Ha nyáron sűrűn villámlik, miközben ritkán dördül meg az ég, akkor bizonyos, hogy a villámlás helyén zuhog az eső.

A mennydörgés: januárban, erős szeleket; februárban, sok halottat; márciusban, kemény szélviharokat; áprilisban, jó időt; májusban, éhséget és drágaságot; júniusban, bőséget; júliusban jó minőségű búzát; augusztusban szerencsés vetést és betegségeket; szeptemberben bő termést; októberben hasznos szeleket; novemberben jó gabonatermést; decemberben bort, búzát, békességet ígér. Ha nyáron villámlik és dörög, nagy szél várható. A téli vagy őszi villámlás után rendszerint csillapodik, majd leáll a szél.

Úgy tartják, hogy villámlás ellen legjobb borostyánkoszorút felfüggeszteni, már Tiberius császár (i.e. 42-i.u. 37) is így tett. A keresztények egykoron valószínűsítették,

hogy a villámcsapásokat az ördög küldi rájuk. A törökök meg azt hiszik, hogy nem tanácsos vörös ruhát viselni villámlás idején.

A néphit a villámot mennykőnek hívja, de így nevezi a lepattintott szikladarabot, a földre hullott meteodarabot, a földben talált kőbalta maradványokat, a lándzsahegyeket, vagy csöves állati csontdarabokat is. Mindezeknek nagy szerepet tulajdonítanak, a népi gyógyításban, varázslásban, elsősorban a gonosz távol tartására használják.

MENNYKŐ ■ Lásd: mennydörgés

MÉRLEG ■ A mérleg a mérés, mérlegelés, bíraskodás, megítélés, kiegyensúlyozás, a kiegyensúlyozottság, az igazságosság, az okos belátás jelképe. Az égi és a földi, az isteni és a túlvilági igazságszolgáltatás szimbóluma.

A görög mitológiában Themisz, a törvényesség és a jogrend istennője. Rómában Justitia az igazságosság istennője, aki papjaival egyetemben nem örvendett túl nagy népszerűségnek, annál jobban kedvelték a vele sok hasonlatosságot mutató Aequitast, a jogegyenlőség, méltányosság istennőjét, akit gyakran jelenítettek meg mérleget tartó nőalakként.

Az egyiptomi Ozirisz isten, mint a túlvilág uralkodója és bírója előtt minden elhunyt szívét ráteszik egy mérlegre, a másik serpenyőbe Maat-nak, az igazság és a rend istennőjének szobrocskáját helyezik. A mérleg egyensúlyi pozíciója jelzi a halott igazi életét, amelynek köszönhetően méltónak bizonyul Ozirisz birodalmában az örök életre. Ellenkező esetben felfalja Amt, a krokodilfejű és oroszlántestű Halottfaló. Az egyiptomi bírák Maat szobrocskáját viselték emblémaként a mellükön.

Az ószövetségi és a keresztény hagyományban, a halottak lelkét, vagy a jó és a gonosz tetteket, Mihály arkangyal méregeti. A görög Iliászban Zeusz aranymérleg segítségével dönti el az egymással vetélkedő emberek vagy harcosok sorsát, mérlegeli a görögök és a trójaiak esélyét és végzetét. A megmérettetésre már a sumér irodalomban van utalás. Az irániak körében egy istenhármasság végzi a lelkek mérését. A tibetieknél a jó és a rossz cselekedetek dominálnak, amelyeket a serpenyőbe dobott fekete és fehér kavicsok jelképeznek. A halott erkölcsi érdemeinek mérlegelése ismeretes az óind hagyományból, ahol a mérleg egyik serpenyőjébe a halottat rakták, a másikba pedig földet tettek, s az istenítéletek során állapították meg, hogy a meghalt képes volt-e megkülönböztetni a jó cselekedeteket a rosszaktól.

A Mérleg az asztrológiában az állatöv hetedik jegye, a Szűz és a Skorpió között uralkodik. A szeptember 22-étől október 23-áig tartó jegyet egy mérleget tartó nőalakkal, vagy csupán egy mérleggel ábrázolják. A nőalakra feltételezik, hogy a római Aequitással, az igazságosság istennőjével azonos.

MÉZ ■ Lásd: méh

MIKLÓS NAPJA-MIKULÁS ■ A kisázsiai Myrában (Müraiban), a 3–4. században élt csodatévő Szent Miklós püspök ünnepnapja (december 6). A keleti és nyugati egyház egyik legnépszerűbb szentje, nevéhez fűződik a jótékony Mikulás figurája, aki Miklós napja előtti estén, sőt karácsony és újév között Santa Clausként – Karácsony Apóként vagy Télapóként – keresi fel a gyerekeket. A hollandok Sinterklaas, az oroszok Gyed Moroz vagyis Fagyapó néven ismerik.

Miklós ünnepének előestéjén megjutalmazza a gyerekeket, legtöbbször az ablakba kitett cipőkbe, tányérba, zokniba rejti az ajándékokat. Kísérője a virgáccsal járó Krampusz, aki a rossz gyerekeket megbünteti.

Szent Miklós életéről kevés információ maradt fenn. Feltehetően a törökországi Patarában született. A legenda szerint már csecsemőkorában az erény példaképe volt, szerdán és pénteken egész nap nem szopott, csak az esti szürkület után fogadta el anyja mellét, de azt is mesélik róla, hogy születése után azonnal talpra állt. Jómódú szüleit, akik pestisben haltak meg, korán elvesztette. Örökségét – miután felnőtté válva megkapta – azonnal szétosztotta a nélkülöző szegények között. Különösen három szegény lányt kedvelt, az ő megsegítésükhöz kapcsolódik Mikulás napja. A történet úgy szól, hogy Miklós – megtudván, hogy a lányokat az apjuk pénzkeresés céljából parázna életre akarja kényszeríteni – hozományként az ablakukon át három zacskó aranyat dobott a szobájukba. Másik jótéteménye annak a három gyermeknek az életre keltése volt, akiket mészáros apjuk meggyilkolt, feldarabolt és sós vizes hordóba rejtett.

Mint Myra püspökét, a keresztényüldöző római császár Diocletianus (284-305) katonái bebörtönözték, és csak I. Constantinus (Nagy Konstantin) császár uralkodása alatt engedték szabadon. Halála után a myrai vagy a konstantinápolyi templomban temették el. 1087-ben itáliai tengerészek ereklyéit, csontjait ellopták, és Bariba vitték. Relikviái máig a bari Szent Miklós bazilikában lelhetők fel. Ezért nemcsak Myrai, hanem Bari Szent Miklósnak is nevezik.

Életében sok hajóst és fuldoklót mentett meg csodálatos módon; számos bebörtönzöttet és foglyot szabadított ki; segített a gabonakereskedőknek; egyik kivégzésnél pedig megmentett három embert, amikor kiragadta a kardot a hóhér kezéből.

Védőszentje a hajósoknak, halászoknak, vízen járóknak, tengerészeknek, révészeknek, vízimolnároknak, patrónusa a péceknek, gabonakereskedőknek, a diákoknak, eladólányoknak. Védelmet ad a vízi úton közlekedőket, a polgárokat, pártfogója Görögországnak és Oroszországnak valamint számos polgárvárosnak.

MINDENSZENTEK ■ Mindenszentek, a keresztény naptár szerint az összes szent napja előtt van. A kelták ősi naptárában ez volt az óév utolsó napja. Úgy tartották, hogy ezen az éjszakán a boszorkányok, a manók, a lidércek és egyéb gonosz szellemek előmerészkednek, és eszeveszetten dorbézolnak. Más népek hite, erre a napra, az alkonyattól éjfélig tartó időszakra tette, a jó tündérek megjelenését.

Régi kelta népszokás volt, mindenszentek éjszakáján máglyákat gyújtani, és a hamuból köröket képezni. A körön belül, a tűz gyújtásában részvevő családok minden tagja elhelyezett egy követ. Ha a következő napon elmozdult valamelyik kő a helyéről, vagy megsérült, az a kő gazdájának egy éven belüli halálát jelentette.

A babonások arra figyelmeztetnek, hogyha mindenszentek éjszakán lépéseket hall az ember a háta mögül, még véletlen se ne nézzen hátra, mert lehet, hogy egy halott követi. Ha megfordul, hamarosan csatlakozik a mögötte osonó halotthoz. Ugyancsak a halál jele, ha mindenszentek napján egy denevér háromszor körbepüli a házat.

A néphit szerint elkerülik annak a házát a gonosz szellemek, aki a bejárati ajtaja közelében állati csontokat vagy egy állat képét égeti el. Egy másik előírás pedig azt mondja, hogy távol tartja a gonosz szellemeket, ha a gazda mindenszentek estéjén – még napnyugta előtt – az óramutató járásával ellentétes irányban, hátrafelé háromszor körbejárja a házát, vagy este megszólaltat egy csengőt.

A mindenszentek estéjén született emberről feltételezik, hogy látja a szellemeket és beszélni is képes velük. Aki e nap estéjén útkereszteződéshez ér, és figyel a szelet, minden lényegeset meg fog tudni arról, hogy mi történik vele a következő évben.

Szerelmi varázslásokra is alkalmas ez a nap. Ha mindenszentek estéjén a lány megfog egy csigát, lapos tányérba teszi, reggelre, ha felkel, a csiganyálból kiolvashatja leendő szív szerelmének a nevét, vagy annak kezdőbetűjét. A lányok, akik ezen az éjszakán lámpással mennek a tóhoz, vagy patakhoz, a víz tükrében megláthatják jövőbelijük tükörképét. Más vidéken a lányok mindenszentek estéjén egy pohárban feltört nyers tojással mentek a forráshoz. Ők azonban csak akkor láthatták meg leendő szerelmüket, ha egy kis forrásvizet keverték a tojáshoz. Ekkor viszont megjelent előttük születendő gyermekeik képe is. Egy másik praktika szerint a lányok mindenszentek estéjén kimennek a mezőre, és kendermagot szórnak szét, miközben a „Kendermag elvetettelek, kövess és figyelj engem!” szöveget kántálják. Majd hirtelen megfordulnak, és valamennyi lány előtt megjelenik a jövőbeli férjének látomása.

Íreknél, ha a lány egy hajfürtjét mindenszentek estéjén meggyújtott máglyára dobta, az éjszaka folyamán megálmodta, hogy ki lesz a jövőbeli párja. A vidéki lányok körében elterjedt szokás volt, hogy bekötötték a szemüket, majd a szántóföldre vezették őket, ahol az kihúzták az elsőként talált káposztát. Ha a káposztafej gyökeréhez sok sár tapadt, abból arra következtettek, hogy a lány leendő párja gazdag lesz. Ha a káposztát megkóstolták, azt is megtudták, hogy milyen természetű, keserű vagy édes lesz az illető.

Ha az ír család arra volt kíváncsi, hogy a következő Mindenszentek estéjéig, jó egészségben lesznek-e, a következő praktikát végezték el. Mindegyik családtag letépett egy borostyánlevelet, és beletette egy pohár vízbe, melyhez másnap reggelig nem nyúltak. Az a családtag, akinek a levele sértetlen maradt, a következő tizenkét hónapban, jó egészségre számíthatott.

MIRTUSZ ■ Lásd: fák

MOHA ■ Lásd: fű

MOHAMED ■ Lásd: csomó, gránátalma, macska

MOGYORÓFA ■ Lásd: fák, gyümölcsök

MOIRÁK ■ Lásd: csomó, fonál

MÓKUS ■ Lásd: állatjólás

MOSÁS ■ Mivel a ruhát az ember közvetlenül a testén hordja, a mosás és a szárítás különös gondosságot követel. Elsősorban a mosás időpontjának megválasztására kell odafigyelni. Az eligazodás megkönnyítésére számtalan tilalom született.

Tilos a nagymosás szombatoként és keddenként, tilos bármit kimosni pénteken, különösen nagypénteken, vasárnap és egyéb egyházi ünnepnapon, valamint Luca napján. Úgy tartja a néphit, aki ezeken a napokon mos, annak a házába, vagy a levetett ruhájába belecsap a villám.

Régen, amikor még kézzel mostak, és a mosóvizet tűzhelyen melegítették, a törököknél nem volt szabad a mosófazekat sokáig a tűzön hagyni, mert szerintük ez valaki halálát okozta a házban. Nem kívánatos olyan hely fölött átmenni, ahol szennyes ruhát mosnak, sőt szennyes vízbe belegázolni sem jó, mert mindkettő szerencsétlenséget jelent.

Akiknek meg most sincs centrifugájuk, tudniuk kell, hogy a mosott ruhát éjjelre nem ajánlott kint hagyni a szárítókötélen, mert a boszorkányok betegséget hozhatnak a holmik viselőire, különösen vonatkozik ez a gyerekruhákra, mert a gyerekekre vagy állandó álmatlanság vár, vagy ennél rosszabb, fertőző betegség, esetleg halál. A burmaiaknál nem ajánlott a ruhaszárító kötél alá menni, mert elveszti az ember az akaraterejét.

Egy sor thai babona szól a mosásról, valamennyi valamilyen okból tiltja a mosást. Például tilos mosni: azon a napon, amelyiken az egyik rokont elhamvasztották, mert eljön a szelleme, és magával viszi az illetőt; éjszaka, mert aki a ruhát felveszi,

megbetegszik; a szúnyoghálót a csatorna vizében, mert egy krokodil megtámadhatja az embert.

A szárítással kapcsolatos hiedelem szerint tilos a kimosott ruhát olyan napokon kiakasztani, amikor a boszorkányok nagyon tevékenyek, például a boszorkányok napján (április 30.), nagyhéten, pünkösdkor, karácsony szentestéjén és vízkereszt tizenkét napja alatt. Az utóbbi tiltást megszegő asszony tizenkét év alatt, tizenkét rokonát fogja elveszíteni.

MOSÓMEDVE ■ A mosómedve mozgékony, intelligens állat, főként éjszakai életmódot folytat; jól mászik fára, mellső lábait gyakran "kézként" használja. Ragadozó, bár sok mindent elfogyaszt, attól függően, hogy mit talál: csigát, rákot, halat, békát, madarat és tojásukat, kisemlősöket, elhullott állatokat és sokféle növényt meg gyümölcsöt; az emberi települések környékén a szemétben is turkál. Rendkívül ügyesen használja mellső lábait kapaszkodásra és az élelem megfogására. Miután sok vízi élőlényt fogyaszt, amiket kezeivel ragad meg, az a hiedelem alakult ki, hogy a táplálékát mindig megmossa annak megevése előtt (bár sokszor tényleg megtisztítja a táplálékát). Vannak olyan elképzelések is, hogy a mosásával mindössze felpuhítja az ételét, hogy könnyebben nyelhesse le. Állítólag a vadonban élő mosómedvék sohasem mossák meg zsákmányukat, ez csak a fogságban tartottak szokása. Egy dologhoz azonban kétség nem férhet: rendkívül életképes kis állat.

Az álomfejtők szerint mosómedvéről álmodni arra figyelmeztet, hogy fel kell készülni az önvédelemre. Egy másik változat szerint álomban mosómedvét látni, azt jelenti, hogy az emberek hamis arcukat mutatják az életben. Ha az álomban egy mosómedve kergeti az embert, annak az a jelentése, hogy az a személy, akit eddig barátjának vélt, ellensége lesz, és a háta mögött a bukásán mesterkedik.

MUNKA ■ Régen a kétkezi munkások – különösen a szakmai képzettséget nem igénylő munkákat végzők – társadalmi rangja igen alacsony volt, mivel a fizikai munkák többségét a rabszolgák végezték. Ez a negatív megítélés a feudalizmusban is folytatódott, ahol a szakmák képviselőit kézműveseknek tekintették, és jó esélyük volt, hogy befolyásos polgárokká váljanak. Az ipari forradalom, a gépesítés tovább csökkentette a fizikai munka presztízsét, melyet csak a szerveződő szakszervezeti mozgalom volt képes megállítani. Mivel a különösebb hozzáértést nem igénylő tevékenység során aligha lehet komolyabb probléma, a munkához fűződő babonák elsősorban a mesterek, kereskedők tevékenységére és a házimunkákra vonatkoznak.

Török hiedelem szerint, nem helyes dolog a munkába tartó ember előtt átmenni. Asszonynak pedig nem szabad kereszteznie a munkába igyekvő férfi útját, ha mégis megtörténne, a férfi üzleti tevékenysége sikertelen lesz.

A németeknél, a férfiak nem tartózkodhatnak a házban, amikor az asszonyok tollal töltik meg a párnát, paplant vagy dunyhát, mert a tollak átszúrják az angint.

Akik az erdőn dolgoznak, sohasem lesznek gazdagok. Ha a háziasszony úgy fekszik le, hogy előtte nem szedte le az asztalt, a család legfiatalabb tagja nem fog tudni elaludni.

Egy olyan ing, amelyet selyemfonalból egy hét évesnél fiatalabb lány szőtt, jó szerencsét hoz a viselőjének. Egy öt és hét év közötti lány által szőtt ing védelmet nyújt a mágia ellen. Bárki is legyen, aki olyan ingben jelenik meg a tárgyaláson, amelyet egy ötéves leány szőtt, minden ügyében igazságot szolgáltatnak neki.

Sok országban tilos ruhát varrni az emberen, mert odaöltik az illető szerencséjét. Aki a kopott ruháját foltozza, a saját bölcsességét varrja oda. A magyarok úgy tartják, hogy akin ruhát varrnak, annak bevarrják az eszét, vagy rávarrják a szegénységet. Hasonlóan tudják az afrikai Zanzibárban is, ahol a testen foltozott ruha szegénységet hoz. Az előbbi fokozottan vonatkozik a saját halotti lepel elkészítésére, ez ugyanis halált jelez.

Nem szerencsés szabáskodni keddenként, tartják az afgánok. Az indiai Pandzsáb lakói pedig a szerdán megkezdett munkáról tartják azt, hogy könnyen és eredményesen lehet elvégezni.

MUSKÁTZSÁLYA ■ Lásd: növényi ajzószer

MUSLINCA ■ Lásd: bogarak

MUSTÁRMAG ■ Lásd: fűszerek, növényi ajzószer

MUTATÓUJJ ■ A mutatóujj a Jupiter befolyása alatt áll. Ez a bolygó a sikert, az előmenetelt, a becsvágyat, a hírnevet szimbolizálja. Ennek következtében a mutatóujj jelzi az életben kivívható rangot, jelképezi továbbá a szív és a vérkeringés működését.

A normál mutatóujj egyenes, jól fejlett, a hossza közel azonos a gyűrűsujjjal; ez esetben kifinomult igazságérzetet, józan értékítéletet, bölcsességgel párosuló ösztönös megérzést jelez. Tulajdonosa az élet minden területén kezdeményező, így a szellemi életben is. A mutatóujj három ízpercének fejlettsége tájékoztat az illető vallásos nézetéről, az ambícióiról és érzékiségéről.

A lapátszerű, spatulavégű mutatóujj mindig nagy testi és lelki erőt mutat. Viselője tevékeny, becsvágyó, kitartó ember. A szögletes végű mutatóujjú ember pedig öntudatos, kiegyensúlyozott, mértéktartó egyén. Ilyen típusú mutatóujj található a legtöbb jogalkotó és bíró kezén. A hegyes, kónikus végű mutatóujj hajlamot jelez a szélsőségekre, mind felfogásban, nézetekben, mind szokásokban és tettekben.

A mutatóujj fejlettségéből a görög orvos, Hippokratész (i.e. kb. 460-kb. 377) a tüdőbetegségeit (asztma, tüdőgyulladás stb.) prognosztizálta. Az orvosi palmisztriában a

tüdőn kívül a mutatóujj milyenségéből a szív működésére és a vérkeringésre is következtetnek. A kínai hagyományos orvoslásban a mutatóujj segítségével ítélik meg a májfunkció egészséges voltát. Ha a mutatóujj lapos, és görbült, az ujjperceken összevissza futó vonalak vannak, az gyakran utal arra, hogy a májfunkció rossz és az emésztőrendszer sem működik megfelelően.

Régen azt hitték, hogy a jobb kéz mutatóujja mérgező hatású, ezért ezzel az ujjal karcolást vagy sebet senkin sem ejtettek. A mutatóujjal gyógyítani sem szabad, a mutatóujjal felkent gyógyírtól vagy kenőcstől a beteg állapota tovább romolhat. Ezért ezt a műveletet kizárólag csak a középső ujjal végezték el. Egyébként a mutatóujj azóta kárhozott, amióta Júdás elárulta Jézust a zsidóknak, ugyanis Krisztusra a mutatóujjával mutatott rá.

Tibetben sem jelent jót a mutatóujj, például a tibeti parasztok úgy fejezik ki elégedetlenségüket, hogy összeérintették mutatóujjaik körmeit.

NADRAGULYA ■ Az Európában és Ázsiában termő, faközöld levelű, lilás, zöldes virágú, fényes fekete bogyójú – egyes helyeken farkasbogyónak, ördögszőlőnek, farkascseresznyének és bölénymagnak is nevezett – nadragulya, erősen mérgező növény. Már Mezopotámiában is ismert gyógyszer volt, görcsoldóként, nyugtató- és élénkítő szerként használták. Az ókori Görögországban azt hitték, hogy a nadragulya a mandragóra nővére. A boszorkányok – hasonlóan a mandragórához – a nadragulyából is varázsszert készítettek. A thesszáliai boszorkányok borból és a nadragulya gyökeréből főztek hatásos varázsitalt.

A középkorban ez a növény paráznaságra serkentő szer volt. E növény megfelelő adagolásban növeli a gyönyörérzést, de túladagolása légszénulást okoz.

A nadragulyától megbódult embereknek gyakorta vannak erotikus és szexuális látomásaik, megjelenik előttük Bella donna, vagyis egy szépasszony. Ezért e növényt szépasszony fűvének is hívják.

A magyarok a mandragórát nevezik nadragulyának. Hogy az ördög kedvébe járjanak, a kihúzott nadragulya helyére kenyérbélbe dugott sót, borsot, szegfűszeget tesznek. Egykoron a kocsmárosok meg azért tettek az ívó küszöbe alá nadragulyát, hogy becsalogassák a vendégeket. Ugyanakkor az ellenség küszöbe alá tett nadragulya rontást okozott.

NADRÁG ■ Lásd: balszerencse

NÁD ■ A szinte mindenütt honos nád a Földközi-tenger keleti részén – elsősorban Egyiptomban – a királyi hatalom megtestesítője volt, ezzel szemben a kereszténységben a béketűrésnek, az igazságosságnak a szimbolikája. A keleti keresztényeknél a feltámadás hármasságát – a nád, a liliom, a tölgyfalevél – ábrázolja, a feltámadást a liliom, a gyengeséget a nád, s az erőt pedig a tölgy képviseli. A közép-amerikaiak körében a náddal asszociálják az aszályt, valamint az elmúlt ifjúságot és az éltető erőt.

Prométheusz, a görög mitológia hőse, amikor megsajnálta az embereket, egy nád üreges szárába rejtve hozta el számukra a tüzet. Nádból készült Pán sípja. A történet úgy szól, hogy görögök szőrös, szakállas, kecskeszarvú, kecskelábú Pánja, a nyájak, erdők, mezők istene, nagyon kedvelte a mulatságokat és a bort. Szerelmével gyakorta üldözte a nimfákat. Pántól való félelmében az egyik nimfa, Szürinx nádszállá változott, ebből a nádból Pánsípot készített. Azóta mindig Pán választja ki a pásztorok közötti sípjáték verseny győztesét.

A bambusz a kínaiak és a japánok életében játszik jelentős szerepet, állandó jelenlétűje, az újévi, a lakodalmi és a temetési szokásoknak. Mivel belül üreges, üres, a

tökéletes megnyugvás, a kiürített elme jelképe is egyben. Kínában a hosszú élet szimbóluma, míg Indiában a barátságot jelképezi. A bambuszról köztudott, hogy nagyon ritkán – fajtától függően 18-60 évenként – virágzik, épp ezért, ha a kínaiak azt mondják: „majd, ha a bambusz virágzik”, ez annyit tesz, hogy sohasem. Mások viszont a bambusz virágba szökését a közelgő éhínség jelének tekintik. Számos délkelet-ázsiai országban – többek között az Andamán-szigeteken is – úgy tartják, hogy az első ember a bambusz törzséből bukkant elő. A Fülöp-szigeteken szerencsetárgyként bambuszból készült keresztet használnak a parasztok. Japánban a sinto szentélyek némelyikét – a gonosz ellen védelmet nyújtó szent akadály részeként – bambuszligetek övezik.

NAGYBOLDOGASSZONY ■ Lásd: Anna napja, augusztus

NAGYBÖJT ■ A nagyböjt a húsvét ünnepére való felkészülési ideje. Ezt az időszakot, Szent negyven napnak vagy negyvenelésnek is mondják. A negyvenelés azt jelenti, hogy hamvazó szerdától húsvétig, mindössze negyvenszer esznek, naponta csak egyszer, kizárólag hideg ételt. Ezen időszak során tartózkodni kell a dohányzástól, a szeszes italok fogyasztásától, a férfiaknak pedig a borotválkozástól.

Régen egész nagyböjtben nem ettek húst, és zsírt sem használtak, néhol még a zsíros ételekhez használt edényeket is eltették. Valamikor napnyugta környékén volt szabad enni, ezt később a déli órákra módosították. Mivel a nagyböjt alatt a hívők bűnbánatot gyakorolnak, a böjtölésen kívül többször imádkoznak, a rászorultaknak pedig alamizsnát adnak. Ez idő alatt illő kibékülniük a haragosoknak, az ellenségeskedőknek pedig meg kell bocsátaniuk egymásnak.

Az eredeti negyven nap helyett mára már csak két szigorúan előírt böjti nap maradt: a hamvazószerda és a nagypéntek. Ezeken a napokon a tizenhét és hatvan év közötti egészséges embereknek azt ajánlják, hogy legfeljebb háromszor egyenek, de csak egyszer szabad jóllakniuk.

A nagyböjti szertartások visszafogottak, a miseruhák színe lila, az oltárok dísztelenek, virágokkal csak a negyedik vasárnapon díszítik fel. Nagyböjt idején a vallásos asszonyok és lányok egyszerű szabású, zárt, sötét ruhát viselnek. Régen tiltottak voltak, de ma sem ajánlottak, a zenés-táncos multságok, és a lakodalmi vigasságok. Valamikor az egyház a nagyböjt negyven napján készítette fel azokat a felnőtteket, akik húsvét éjszakáján kívántak megkeresztelkedni.

NAGYCSÜTÖRTÖK ■ A nagycsütörtök a nagyhét húsvét előtti csütörtökje, mely napon a keresztény egyház minden évben megemlékezik Jézus Krisztus utolsó vacsorájáról. Ez a nap az Oltáriszentség alapításának a napja. E a napon a papok lila miseruhájukat fehérre cserélik, és a feszületeket a lila lepel helyett, fehér lepelletel takarják le.

A korai keresztények ezt a napot a papokkal, közös áldozással tisztelték meg. Régen ezen a napon visszafogadták az egyházba az onnan elkóborolt, bűnös híveket. Nagycsütörtökön szentelik meg az ostyákat a nagypénteki áldozáshoz, amikor nem celebrálnak misét. Ezen a napon a mise közben, a Glória alatt megszólalnak a harangok, a csengők és az orgona, hogy utána némák maradjanak nagyszombatig. A püspök ekkor szenteli meg az olajat, amellyel húsvét éjszakáján kenik meg a megkeresztelkedő, az egyházhoz újonnan csatlakozó tagokat. Már a gyászra utal az oltárbontás.

Ugyancsak ekkor tartják a lábmosási szertartást, amikor is a pápa, a püspökök, az apátok és a papok jelképesen megmossák 12 ember lábát, a tanítványai lábát megmosó Krisztus példáját követve.

Angliában ezen a napon az uralkodó alamizsnát oszt szét a szegények között, ez a szokás onnan ered, hogy régen az uralkodó, Krisztushoz hasonlóan, megmosta a szegények lábait. A németek ezt a napot zöldcsütörtöknek nevezik, mert egyrészt a hívők ilyenkor spenótot, sóskát, zöld salátát és egyéb friss zöldet esznek abban a reményben, hogy ettől bőséges és jó termésük lesz, másrészt amiatt, hogy régen a bűnbánók, ha eleget tettek a nagyböjti előírásnak, zöld ágat kaptak. Máshol ezen a napon a megtisztulás jeleként, lemossák az oltárt, ezért lett ennek a napnak, tiszta csütörtök a neve.

NAGYHÉT ■ Lásd: április, húsvét

NAGYPÉNTEK ■ A keresztény egyházban a nagypéntek, a húsvétot megelőző péntek, Krisztus keresztre feszítésének a napja. Nagypénteken a katolikusokra szigorú böjtt vonatkozik, nem főzhetnek, süthetnek zsírral. A hívők ezen a napon felkeresik a temetőben nyugvó szeretteiket és a család halottait. Nagypéntek emlékére a katolikus templomokban az áldozást a nagycsütörtökön megszentelt ostyával végzik, a már nagycsütörtökön elnémult harangok, ettől kezdve egészen húsvétig nem szólalnak meg. Némely vidéken a harangozás helyett csak kerepelnek, sőt a jószágokról is leszedik a csengőket vagy a kolompokat. Régen faluhelyen, amikor ismét megszólaltak a harangok, a gyerekek hangos csengőszóval, kolompolással próbálták elűzni a férgeket és elriasztani a békákat.

Számos vidéki helyen, de elsősorban a Hortobágyon, általános szokás volt (helyenként ma is) a nagypénteki mosakodás. A férfiak azért mosakodnak meg alaposan, hogy ne legyenek ragyások, az asszonyok a szeplőt mossák le az arcukról, a gyerekekről – akiket ilyenkor alaposan megfürdetnek – hogy pedig a koszt. Az állatokat, elsősorban a lovakat, szintén megfürösztik, vagy megúsztatják, hogy egészségesek maradjanak. A mosdatási ceremóniák a hollóval kapcsolatos hiedelemből erednek, ugyanis a 'holló nagypénteken

mossa a fiát', amiből az következik, hogy az embereknek is e napon kell megtisztálkodniuk.

A nagypéntekről nagyszombatra virradó éjszaka különösen alkalmas a szerelmi jóslásokra, melyek segítségével a hajadon lány megtudhatja, ki lesz a jövőbelije. Az egész napos böjt után az esti mosakodást követően, a lány törölközőjébe csavarja a fésűt és a szappant, és a párnája alá teszi. A mosakodást követően nem szabad a lánynak megtörölköznie, mert úgy tudják, hogy aki álmában megtörli az arcát, az fogja feleségül venni.

A népi hiedelem szerint nagypénteken nem szabad mosni, mert meghal valaki a családban. Aki nagypénteken vágja, vagy vágatja le a haját, annak a következő évben nem fognak fájni a fogai. Tiltott tevékenység a szántás, ha mégis halaszthatatlan, akkor az igavonó állatnak a „Ne péntek, ne!” szavakat kell kiáltani.

Az a gyermek, aki nagypénteken születik, és akit húsvét vasárnapján keresztelnek meg, a gyógyítás képességével fog rendelkezni. Ha a gyerek fiú, felnőve a legjobb, ha a lelkeszi hívatást választja.

A trinidaiak és a tobagóiak úgy tartják, nagypénteken nem szabad a tenger vízében fürdeni, mert az ember hallá változik. A Louisiana államban élő cajunok szerint, aki nagypénteken gödröt ás, vért fog találni benne.

NAGY SÁNDOR ■ Lásd: csomó, emberkő

NAP ■ Naprendszerünk központi csillaga, a fény és az árnyék ura, a Nap. A busmanok képzeletében a Nap nem más, mint egy égre feldobott, tündöklő hónaljú ember, aki ha felemeli a karjait, fény árasztja el a Földet, ha lefekvéskor leereszti, sötétség borul a világra. Az erdélyi gyergyóiak a Napot, Isten arcának vélik.

A Nap segítőtársai, olykor gyerekei a körülötte keringő Föld és a bolygók. A Nap, mint a világmindenség egyetlen és kizárólagos uralkodója, bőséggel árasztja magából az energiát, szolgáltatja a földi élet fennmaradásához szükséges fényt és a meleget. A Nap teremtette az élőlényeket, és ő ítélkezik fölöttük.

Az egyiptomiaknál a csecsemő Nap az égi istennő ágyékából született. Néhány nép képzetében a Nap lovak által vontatott hintón közlekedik a világ négy égtája között. A sumérekénél Utu, a Nap istene, Nannának, a Hold istenének a fia. A mítoszokban a Napot és a Holdat hol nőként, hol pedig férfiként értékelik, a szibériai emberek képzetében azonban a Nap és a Hold egyaránt nőnemű.

Az Elő-Ázsiában élt hettiták mítoszában egyszer a nagy óceán összeveszett az éggel és a földdel, valamint az emberekkel, és mérgében az óceán mélyébe hurcolta a napistent, akit később csak a termékenység isten tudott kiszabadítani. A hurrita napmítoszból a hős letépi az égről a Napot és a Holdat, akik térdre esve, fejét hajtva

kérik, hogy ne ölje meg őket. Az indiaiaknál Indra viharisten és Szúrja napisten szüntelenül vetélkednek egymással.

A kínaiak számára a Nap a jang, a férfi princípium egyik megtestesülése. Az égtájak közül a kelethez kapcsolódik, ahol is felkel, az évszakok közül pedig a tavaszhoz, amikor is új erőre kap. Az utolsó dinasztia császárai Pekingben külön templomokat emeltettek a Nap és a Hold tiszteletére, melyekben kétévenként egyszer a császár személyesen mutatott be áldozatot. A házastársak közül a Nap a férjet, a Hold a feleséget jelképezi, de gyakorta szerepelnek a császár és a császárné szimbólumaként is.

Az amerikai mitológiákban a Nap képviseli a megszentelt királyokat, és jelképezi a fémeket. Az észak-amerikai indiánok a Nap születését az izzó rézzel hozzák kapcsolatba. Az inkák a Nap fiaiként tisztelték uralkodóikat, ez megszólitásukkor is kijárt nekik.

Az asztrológusok a Napot pozitív hatású, férfias, tüzes, mérsékelt meleg, száraz, elektromos jellegű planétának tartják. A Naphoz társítják a sós, ízletes ételeket, és a kellemes illatokat. A Nap színe a narancssárga, a mély sárga, napja a vasárnap, számai az egy és a négy. Féme az arany, drágaköve a gyémánt, rubin, hiacint, krizolit, gránát és a topáz. Az emberi test részei közül uralma alatt áll a szív, hát, homlok, gerinc és a vérkeringés. A Nap uralkodik az Oroszlánban, a Vízöntőben, viszont rangját veszti a Kosban, romlásban van a Mérlegben.

A néphiedelemben a nap a világosság megtestesítője, a sötétség ellentéte, s ezáltal az éjszaka tevékenykedő rosszindulatú lények távoltartója. Bizonyos dolgokat, például a csecsemő ruhadarabjait vagy a tejet, a fürdővizet, a szemetet nem volt szabad naplemente után a házból kivinni, mert ezek felhasználásával ártani lehet a tulajdonosnak.

NAPERNYŐ ■ Lásd: ernyő

NAPFOGYATKOZÁS ■ Az égi jelenségek közül alighanem a teljes, vagy a gyűrűs napfogyatkozások gyakorolták és gyakorolják a legjelentősebb lélektani hatást az emberekre. Az élet forrásának és fenntartójának tartott Nap elfogyása, eltűnése, vélt elvesztése rettegést, pánikot keltett abban a korban, amikor elődeink ennek még sem idejét, sem okát, sem a természetét nem ismerték. A néphit szerint a teljes napfogyatkozások az emberek életét befolyásoló nagy események – aszályok, áradások, fagykarak, éhínség, járványok, illetve királyok halálának, zavargásoknak, harcoknak, hadjáratoknak – előhírnökei, és a világ minden táján baljóslatú hiedelmek kötődnek a Nap elsötétüléséhez. Világvége hangulat uralkodott el, s a megsemmisülés bizonyosságától tartottak, és sokfelé tartanak manapság is az emberek. A Nap eltűnésére az állatok is érzékenyen reagálnak, összezavarodnak, furcsán viselkednek, például a madarak ijedtükben elnémulnak. Napfogyatkozás alkalmával a régi rómaiak nagy lármát,

zajt csaptak, vagy éktelen hangos zenélésbe fogtak, hogy elriasszák az égből elszabadult gonosz szellemeket, a keresztények harangzúgással védekeztek. A középkori Európában napfogyatkozásor égi mérgezéstől tartva, befedték a kutakat. Az emberek félelmükben megbújtak pincékben, barlangokban vagy odúkba húzódtak.

A fogyatkozások okainak első magyarázatai fellelhetők a különböző népek mítoszaiban. Az egyiptomi legendák szerint a sólyomként ábrázolt, Hórusz egyik szeme, a Nap, a másik, a Hold. Hórusz állandó harcban áll halálos ellenségével, a gonosz Széthtel, és amikor párviadalban Széth kitépi Hórusz szemét, akkor a földön újhold vagy holdfogyatkozás van. A finnek nemzeti eposzában, a Kalevalában, fogyatkozásor a nép jóléte miatt érzett irigységből Louhi, az északi vidék gonosz úrnője, a pohjolai vén banya ellopja a Napot és a Holdat, és elrejt egy-egy hegy gyomrába. Miután Vejnemöinen félelmetes fegyvereket kovácsoltat Ilmarinennel, megijed, és visszaadja őket az égnek.

Az indiai asztrológusok úgy vélik, hogy a nap- és holdfogyatkozást, az eredetileg szörnyűséges démonként ábrázolt, Ráhu bolygó okozza. A Puránákban, amikor az elbűvölő Mohini a halhatatlanság nektárját, az amritát osztotta az isteneknek, Ráhu isten formáját öltötte, és mire a közelében ülő Nap és a Hold figyelmeztették erre, már késő volt, az itatra vágyó démonok közül egyedülként, Ráhunak sikerült pár kortyot innia belőle. A rögtön megjelenő Visnu hiába vágta le harci korongjával a démon fejét, az előzőleg megivott amritától már halhatatlan lett, a feje, és a teste egyaránt életben maradt. A démon feje Ráhu, a teste pedig Ketu néven vált ismertté. Ráhu és Ketu azóta bosszúvágytól lihegve követik a Napot és a Holdat. Amikor utolérik őket, azonnal elnyelik azokat. Ez okozza a nap- és a holdfogyatkozást. Az emberek ilyenkor a földön bőkezűen adakoznak, hogy megszabadítsák isteneiket a gonosz szorításából.

Hasonlóan magyarázzák a jelenséget a mongolok is; mítoszukban Ráhu Buddhától lopta el az Örök Élet vizét. Megtudván ezt a mester, a szolgáját, Ocsirvánit küldte a tolvaj után, aki útközben a Naptól és a Holdtól érdeklődött Ráhu holléte felől, és amikor megtalálta, derekánál kettévágta. Később Ráhu megtudta, miként segítettek kézre kerítésében a Nap és a Hold, ezért időnként lenyeli őket. Mivel Ráhunak nincs fenéke, a Földön nem marad tartós a sötétség, a Nap és a Hold bántódás nélkül ki tudnak jönni a gyomrából.

Mezopotámia csillagászzal foglalkozó papjai, valamint Európa ókori görögjei ismerték fel a fogyatkozások okait, és a jelenség veszélytelenségét a földiekre. Az emberek ettől függetlenül rettegtek. Ponorí Thewrewk Aurél Napfogyatkozás és a történelem címmel, 1999-ben írt cikkében olvasható, hogy „Amidőn egy görög katona vonakodott az általa baljóslatú jelnek vélt napfogyatkozás idején hajóba szállni, Periklész (i. e. 5. sz.) köpenyével eltakarta előle a Napot, és azt kérdezte tőle, hogy ettől megrémült-e. A tagadó válasza a nagy államférfi-hadvezér, mint gyakorlott ismeretterjesztő, megmagyarázta a különben bizonyára derék és bátor, de megriadt harcosának, hogy a

sötétséget okozó égi jelenség teljesen hasonló a köpenyével előidézettéhez, csak ott az árnyékvető – a Hold – jóval nagyobb.” Ez esetben nem járt semmiféle következménnyel e jelenség, azonban számos példával szolgál a történelem arra vonatkozóan, hogy a napfogyatkozás által kiváltott félelem miatt a katonák hogyan cselekedtek, miként hagyták ott a csata helyszínét, futottak hanyatt-homlok szanaszét a harcosok, miként vesztették el a csatát, ellenkező esetben, miért döntöttek inkább a békekötés mellett.

Az ókori görög történelemből ismert korinthuszi háború (i. e. 395-387) – melyet a spártaiak vívták a thébai, argoszi, korinthuszi és athéni szövetséges hadak ellen – egyik csatáját a spártai hadvezér és király, a kitűnő stratégia, II. Agészilaosz nyerte meg, 394. augusztus 14-én. Agészilaosz győzelmét egy gyűrás, közel 90%-os napfogyatkozásnak is köszönheti, amely jóval nagyobb félelmet keltett a szövetséges harcosok körében, győzelemre vezetve ezzel a spártaiakat.

Egy napfogyatkozás segített a honfoglalás idejének meghatározásában is, melyre, a bizánci császár, VI. León, közkeletű nevén Bölcs vagy Filozófus Leó (866-912) krónikásának feljegyzései alapján, az általa részletesen leírt napfogyatkozás után négy évvel került sor. Lakits Ferenc magyar csillagász 1890-ben tette közzé, hogy az akkoriban Bizáncban megfigyelhető napfogyatkozások közül egyedül a 891. augusztus 8-ai felel meg a leírásnak. E bizonyíték hatására született meg az 1892. évi II. törvénycikk, mely kimondta, hogy a millenniumi ünnepeket 1895-ben kell megtartani.

Ám még ennél is hosszabb és fontosabb korszak éveit rögzítette egy másik ókori napfogyatkozás. A perzsa háborúk szerzője, a „történetírás atyjának tartott” görög Hérodotosz (i. e. 484? – 430-420?) írt egy háborúról, amely Küaxarész méd és Alüattész lüd király hadai között dúlt Kis-Ázsiában. A sordöntő összecsapásra a Halüsz folyónál került sor, azonban a küzdelem során teljes napfogyatkozás volt, amire a harcosok mindkét oldalról szétfutottak, és a háborúskodásnak békekötés vetett véget. Bár Hérodotosz pontosan megadta, hogy az ütközet a 48. olimpiai játékok 4. évében zajlott le, a valódi évszám meghatározására több mint 2400 évet kellett várni, ugyanis csak a 19. század közepén sikerült a csillagászoknak kiszámítaniuk, hogy a Hérodotosz által említett fogatkozás egyetlen lehetséges időpontja i. e. 585. május 28-a. Azóta tudjuk, hogy az első olimpiai játékok i. e. 776-ban kezdődtek, és ettől kezdve egyértelműen átszámíthatóvá lett minden olyan ókori évszám, amelyet a görögök sok évszázadon át az olimpiád-érában adtak meg.

Az előbb említett napfogyatkozás másról is nevezetes. A nagy görög természettudós, Thálész i. e. 585 elején előre jelezte a milétoszi polgároknak, hogy rövidesen nagy napfogyatkozásban lesz részük. Amint ez május végén beállt, lelkesen ünnepelték a tudóst, akit később épp e sikeres prognózisa miatt tettek meg a hét görög bölcs egyikének.

Bár a csillagászok ma már szinte másodpercnyi pontossággal képesek előre jelezni a nap- és holdfogyatkozások időpontját, és ezek a jelenségek nem keltenek többé általános rémületet, a babonás hiedelmek – de főleg a fogyatkozásokhoz kapcsolódó hagyományok – még ma sem tűntek el nyomtalanul. Például még ma is általános gyakorlat, hogy a napot vagy a holdat fenyegető lény elijesztésére zajt csapnak. A kínaiak egykoron doboltak, lábasokat vertek össze, nyilakat lőttek az égbe, hogy elriasszák a szörnyet és visszahozzák a fényt. A kínai haditengerészet még a 19. század végén is ágyúsortűzzel próbálta elijeszteni a holdat felfaló sárkányt. A világ számos részén fogyatkozás idején kiabálnak, énekelnek, zacskókat durrantanak, petárdát durrogatnak, konyhai edényekkel csapnak zajt, vagy a levegőbe lőnek.

A legtöbb helyen ezt azonban már nem meggyőződésből, hanem inkább hagyományból teszik.

Egy másik babona, amelyik mind a mai napig fennmaradt, hogy a fogyatkozások a nap vagy a hold betegségét jelzik, és a baj megelőzéséhez megfelelő elővigyázatosságra van szükség. Japánban egyesek még ma is betakarják a kutakat, nehogy megfertőzze azokat az égi betegség, nehogy valamilyen méreg hulljon beléjük a sötét égből. Egyes eszkimók felfordítják edényeiket, nehogy beszennyeződjenek, Indiában pedig sokan bezárkóznak a lakásukba, hogy elkerüljék a fogyatkozás „káros sugarait”. Egyes vidékeken az emberek nyakig vízbe merülnek, mert úgy vélik, hogy ez a fajta imádság segít a Napnak és a Holdnak, hogy megvédje magát a sárkánytól.

Az Egyesült Államok indiánjai szerint egerek rágják meg a Napot, azért fogy el. A régi keleti népek körében általános volt az a vélekedés, hogy a Nap azért sötétedik el, mert megáll az égen. A mexikóiak azt hitték, hogy a napfogyatkozás, vagy holdfogyatkozás idején, az egyikük felfalja a másikat. A peruiak szerint ez a jelenség borzalmas katasztrófa előjele volt, képzetük szerint a fényét vesztő égitest megbetegedett, és hamarosan meghal, amely a föld pusztulását okozza.

De nem csak ez a fajta vészjósló kép él a fogyatkozásokról. Tahiti lakói például a fogyatkozásokat a Nap és a Hold szeretkezéseként értelmezik. Az eszkimók, aleutiak és arktikus amerikai tlingitek a fogyatkozást mind a mai napig isteni gondosságnak tekintik; képzetük szerint a Nap és a Hold időnként elhagyják helyüket az égbolton, és megvizsgálják, hogy a földön rendben mennek-e a dolgok.

A magyar nyelvterületen ugyancsak általános hiedelem volt, hogy a nap- és holdfogyatkozás idején ezeket az égitesteket valamilyen állat vagy természetfeletti lény falja fel. Néhol napfogyatkozásakor kinn a szabadban egy fehér tálba vagy tányérba tiszta kútvizet öntöttek, melyben látni vélték, hogy kutya vagy farkas kapkod a Nap után. A Balaton környékén élők azt mondták, hogy a napot a kakas eszi meg; másutt pedig azt, hogy kereszteleetlenül meghalt gyermekek nyelik le a holdat holdfogyatkozásakor. A

máramarosi magyarok szerint a holdat a csordásfarkas falja fel. A palócok úgy tudják, hogy az égitestek fogyatkozását a markoláb okozza.

A tudomány magyarázata szerint a napfogyatkozás esetében, a holdfogyatkozással ellentétben, a Hold vet árnyékot a Földre, ez a jelenség azonban csak újholdkor jöhet létre, amikor a Hold a Nap és a Föld között halad át. Újholdkor a Nappal kel és nyugszik bolygónk, ilyenkor az égen a Naphoz igen közel látszik. Ha ekkor a Hold árnyéka a Földre vetődik, azt látjuk, hogy a Hold eltakarja a napkorong egy részét. Hogy nem minden újhold okoz napfogyatkozást, azzal magyarázható, hogy a Hold keringési síkja 5 fokos szöveget zár be a Föld Nap körüli keringési síkjával, s ezért a Hold árnyéka újhold idején a Föld alatt vagy felett húz el. De évente legalább kétszer olyan helyzet adódik, hogy a Hold árnyékának valamely része a Földre vetül, amit azon a területen napfogyatkozásként érzékelünk. Ha a Hold halványabb, külső árnyéka éri a Földet, a Napnak csak egy része van eltakarva, ilyenkor csak részleges fogyatkozás figyelhető meg. Amikor viszont a Hold a pályáján földközelpontban van, vagyis a Napnál nagyobb méretűnek látszik, és sötét belső árnyéka söpör végig a Föld felszínén, teljes napfogyatkozás észlelhető. A napfogyatkozás teljes fázisa – amikor a Napot teljesen eltakarja a Hold – csak néhány percig tart.

Az álomfejtők szerint, napfogyatkozásról álmodni, az élvezetek túlzásba vitelére figyelmeztet. A túl sok esti összejövétel, az ivászat egészségi problémákhoz vezethet. Az álmodó átmeneti sikertelenségre számíthat a vállalkozásában.

NAPFORDULÓK ■ Lásd: Iván napja, június, kínai állatövi jegyek

NAPKELETI BÖLCSEK ■ Lásd: Befana, betlehemezés,

NAPOK ■ Lásd: esküvő, hét napjai

NAPRAFORGÓ ■ A Közép-Amerikában még ma is sokféle vadon élő napraforgót, olajban gazdag magvaiért, az indiánok már 3000 éve termesztették. Amerika őslakói imádozták napistenük szimbólumaként tisztelték. A régi Mexikóban – a spanyol hajósok beszámolóí alapján – a napisten azték papnői napraforgó koronát kaptak, melyet mindenhová magukkal vittek, az arany ékszereiket pedig napraforgó motívumok díszítették. Miután a spanyol hódítók a 16. század elején visszatérve Európába magukkal hozták a növény magjait, a napraforgó világszerte elterjedt.

Egykoron – mivel állandóan követi a Nap útját – az állhatatosság és a tisztelet szimbólumának tartották e növényt, míg a keresztények ugyanezért a vallásos engedelmességet látták benne. A többi közül kitűnő, kirívóan magasra nőtt egyedei viszont sokak szerint a dölyfösséget és az öntelt viselkedést jelképezték.

A napraforgó az ismert növények közül egyike a leghasznosabbaknak, magjának olaja használható salátákhoz, margarinhoz és főzéshez, valamint szappanok, gyertyák és festékek készítéséhez. Magjai megpirítva kávépótlók, finomra őrölve pedig sütemények és levesek alapanyagai. A növény száraiból nyert rostokból papír készíthető, az elégetett napraforgószárak hamuja – magas káliumtartalma miatt – talajjavítóként használható. Mocsaras területre ültetve magába szívja a vizet, és segít a talaj kiszáritásában. A szíromlevelek főzetét valaha reumás-, valamint gyomor- és bélpanaszok esetén fogyasztották, de a maják szerint ez az ital ajzószerként is hatásos volt. A napraforgó magvakban lévő telítetlen zsírsav és az E-vitamin remek hatást gyakorol a szexualitásra. Amint ajánlották eleink, a friss szíromleveleket olajban megsütve, sóval, borssal ízesítve, aki elfogyasztja "nagyobb erőt biztosít a házasesélethez".

Sokoldalú felhasználásával, hasznosságával összefüggésben számos pozitív hiedelem is kialakult a növénnel kapcsolatban. Így például, ha az ember napnyugtakor levág egy napraforgófejet, és közben kíván valamit, másnapra teljesül a kívánsága. Aki napraforgóval az ágya alatt alszik, minden ügyben megismeri az igazságot. A nyak körül viselt napraforgómagok védelmet nyújtanak a himlő ellen, míg a kertben növe napraforgó jó szerencsét hoz a kertésznek.

NAPSZAKOK ■ A nappal aktív élőlények számára – a homo sapienst is ideértve – a nap természetes módon hajnalban kezdődik, és napnyugtakor végződik. Azonban a különböző tradíciók, valamint a tudományos ismeretek hatására a természetes naphatárokat újabbakkal váltották fel, s ma már az egyes népek, népcsoportok – vallásuktól, kulturális gyökereiktől és természetszemléletüktől függően – különböző időpontra teszik a nap kezdetét és végét. A huszonnégy órás napok a hinduknál napkeltekor kezdődnek, a zsidóknál – Mózes könyve után – napnyugtakor, a keresztényeknél éjfélkor. A nap kezdetéről és végéről a Csízio is hasonlóan ír: "Az egyházi rend kezdi a napot éjfélkor, és tartja másik éjfélig. A görögök a napot reggel kezdik keletkor, és tartják másik reggelig. A zsidók kezdik vecsernyekor. A pogányok estve napenyészetkor. A csillagászok a napot tartják egyik déltől a másikig (...)" A középkori Európa még a zsidó hagyományt követte. A karácsonyeste, mindenszentek estéje annak a régi szokásnak a maradványai, mely szerint az ünnepek az előző este kezdődtek. Manapság viszont már általánosan elfogadott megállapodás, hogy a nap éjfélkor (00:00) kezdődik és 24 órával később (24:00) végződik.

Ugyanakkor a napszakok változásához fűződő mítoszoknak sokkal erősebb volt a természethez való kötődésük. Az óind legendák szerint Varuna főistennek barátja, a Nagy Medve csillagképet megjelenítő isteni bölcs, Vasiztha mutatta meg a nappalok és az éjszakák változásait. A skandinávoknál Ódin főisten felszerszámozott lovakkal és kocsival látta el a nappalt és az éjszakát, és azzal a kéréssel küldte őket az égre, hogy

naponta járják körbe a földet. Elől az éjszaka lova vágtatott, izzadt sörényéről harmat hullott a földre, a nappal lovának azonban fényes maradt a szőre, és világosságával beragyogta a világot.

A görögök jog és igazságosság istennője, Diké, szigorúan őrizte az Olümposz felhőkapujának a kulcsát, amelyen keresztül a nappalhoz és az éjszakához vezetett az út. Az idő ősz hajú ura, az örmény Zsuk u Zsamanak, egy magas hegyen foglalt helyet, kezeiben két gombolyaggal, egy fehérrel és egy feketével. Amikor a fehér gombolyagot eresztette le, a felkelő Naptól kivilágosodott, és nappal lett, ám miután feltekerte és leengedte a feketét, a Nap lenyugodott, elsötétült az ég, és beköszöntött az éjszaka.

A fényel, világossággal megjelenő napkelte időszak, a pozitív erőknek a gonoszság felett aratott győzelmét jelzi; ellentéte a sötétséggel jellemzett éjszaka. Reggel a növények kivilágosodnak, a virágok kinyílnak, éjszaka elhervadnak, összezsugorodnak. A hajnal mindig fiatal, halhatatlan, minden új nap megjelenik, és minden lehetőséget magában rejt; a remény szimbóluma. Az **égtájak** közül a Kelet (napkelte), az állatok közül a **kakas** hordozza a hajnalhoz kapcsolódó jelentéseket.

A napszakok, az évszakokhoz hasonlóan, az emberi élet négy szakaszát, a születést, a felnövekedést, a megöregedést és a halált szimbolizálják.

NAPTÁR ■ Lásd: asztrológia, kör

NARANCS ■ Lásd: álmok, kínai újév

NÁSZÉJSZAKA ■ Lásd: esküvő, gyapot

NEFRIT ■ Lásd: drágakövek

NÉGY ■ A négyes az égtájak, a szilárd struktúra, a statikus teljesség, az igazság száma. Számos kifejezőmódban jelképe az életnek, halhatatlanságnak, a férfiasságnak, a termékenységnek; gyakran használták az égtájakat őrző istenek, a négyarcú istenségek, vérmérsékletek, év- és napszakok ábrázolására.

Kedvelték az amerikaiak és az egyiptomiak. Mexikóban a holttest négy napig feküdt kiterítve, ugyanis azt hitték, hogy az alvilágba vezető út négy napig tart. Az egyiptomiak a négy világtájon kívül, négyféle szelet, négy emberi rasszt, négy barbár törzset különböztettek meg. Négy istenük volt a halottaknak, négy utat kellett bejárniuk az elhunytaknak, négy korsó állt a holt lelkek rendelkezésére. Négy imát mondtak a temetéseken és az istentiszteleteken. Az indiaiak négy életperiódusa a születés, az élet, a halál és az újjászületés. Ezen kívül Purusa ősz-ember testéből származtatják a négy kasztot: szájából a bráhmanákat, a papokat és a szellemi foglalkozásúakat, karjaiból a

ksatrijákat, a harcosokat és a nemeseket; combjaiból a vaisákat, a kereskedőket és a magasabb rendű iparosokat; lábából a súdrákat, az alacsonyabb rendű kézműveseket és a szolgákat. Az első három kaszt tagjai a kétszer születettek, míg a negyedik kaszt tagjai a tisztátalanok.

Az indiai Krisna-tudat négy hiányosságot említ: képes az ember hibákat elkövetni, ábrándokat kergetni, másokat becsapni és végül az érzékszervei is csalókák. Az óind oltárokat négyféle fából faragták.

A görögöknél az athéni törvényhozó, a hét bölcs egyike, Szolon (i.e. 640-559) – az indiaiakhoz hasonlóan – ugyancsak négy osztályba sorolta az embereket, de szerinte négyen voltak a szelek és a szélistenek is. A görög bölcselő, Platón (i.e. 427-347) az ősembereket négykarúnak és négy lábúnak képzelte. A rómaiak Lemuria ünnepén, a halott szellemek elűzésére négy szem babot tettek a szájukba. Az etruszkok Culsans istene négy arcával kémlelte a négy égtájat. A finnugor népek komi mitológiájában négy tojásból keletkezett a világ. A skandinávok képzetében a négy világtájat négy törpe őrizte. Az ír Danu istennőnek négy varázstalizmánja volt.

Az Ószövetség négy nagy prófétája: Izajás, Jeremiás, Ezekiel és Dániel. Izrael népének négy ősanja volt: Sára, Rebeka, Ráhel és Lea. A zsidó papok négyszínű gyolcsból varrt, arannyal átszőtt, drágakövekkel ékesített kötényt viseltek. A Bibliában nemcsak Jahve neve volt négybetűs, hanem Ádámé is. Az Édent négy paradicsomi folyó öntözte. Az angyalok kezdetben négyfejűek és négyszárnyúak voltak.

Négyen vannak az Apokalipszis lovasai, akik a pestist, háborút, éhséget és a halált jelképezik. A keresztény vallás négy meghatározó erényt tart számon. Jézus Krisztus, halála után négy nappal támasztotta fel Lázárt, innen kapta a negyednapos Lázár elnevezést. A keresztfán lévő felirat: az INRI négy betűjének jelentése: Názáreti Jézus, a zsidók királya. Négyen voltak a kánoni evangélium szerzői is: Máté, Márk, Lukács és János.

Jahve tüzes trónját négy négyarcú – ember, oroszlán, sas, bika – élőlény hordozta. A négy élőlényt azonosították a négy kerubbal, más hitmagyarázók a négy evangélistával, Máté az ember, Márk az oroszlán, Lukács a bika és János a sas. Egy későbbi asztrológiai értelmezés szerint a látomás – az emberfej, az oroszlánkarmok, a bikatest és a sasszárny – az állatövi jegyek jelképe, miként ez jól megfigyelhető a gizai piramis szfinxén.

Érdekes párhuzam vonható a kundalini jóga csakráival. (Csakrának a gerincoszlop mentén elhelyezkedő pszichikai erőközpontokat nevezik.) A csakrák közül négy a különböző állatok jelképeinek felel meg: az elefánt, a föld elemet szimbolizálja; a rák vagy a mitikus makara, a vizet jelképezi; a bak, a tűz elemé; a gazella pedig a levegő elem szimbolikája.

A muzulmánok főangyalainak száma ugyancsak négy, a halál angyala, Izráil négyarcú. Allah az angyalokat négyesével kérette magához. A muszlimok négy folyója egy tubafa

tövéből ered, és a világ négy égtája felé tart. A négyes dominál mindennapi életünkben is: az igazhű muszlimnak négy felesége lehet, négy vallási kötelességet kell elvégezniük, istentiszteleten részt venni, böjtölni, szegényadót fizetni és Mekkába elzarándokolni.

A kínaiak számára a négy – páros szám lévén – a női jin princípiumhoz tartozik, de kapcsolatba hozzák a nyugattal, és a föld elemmel is. A földet hagyományosan szintén négyszögletesnek képzelték. A "négy nagy király" – nevezetesen Ma, Zhao, Wen és Li – a taoista panteon alakjai, akik a világ négy égtája felett őrökölnek. A taoizmusban a "négy nagy"-ként nevezik a világ négy legmeghatározóbb összetevőit: a Dao, az Ég, a Föld és az ember. A "négy művészet" a tudósvilág nagy becsben tartott foglalatosságai, a költészet, a könyvek, a szertartások és a zene.

A buddhizmusban az utolsó földi buddha, Sákjamuni a negyedik víziójában látta meg azt a szerzetest, aki megmutatta neki a megszabaduláshoz vezető utat. Buddha a lélekvándorlás titkán kívül rájött a négy szent igazságra, amelyekből a negyedik vezet a nirvánába.

Az indiai dzsaina mitológia különösen kedvelte a négyes számot, náluk többek között, négy istenosztály, négy templom, négy világtáj, négy lótusz, négy hegylánc, négy Nap, négy Hold szerepel. Zarathusztra (i.e. kb. 630-553) vallásában is fellelhető ez a szám, negyedik gyerekként látott napvilágot az iráni próféta, s egy másik prófétájuk, Máni, négy megjelenési formát említett: az Istenséget, a Fényességet, az Energiát és a Bölcséletet. Egyébként az irániak a világmindenséget négy ciklusra tagolták.

A magyar néphitben a vízen úszó Föld négy sarkát négy cethal tartja. A tatár-török népeknél az ifjú pár négy napig nem mehetett ki a szobából.

A négyes az első négyzetszám, az igazság, az ajándékozás száma. A régi görögöknél a formát és a testet jelezte. A görög matematikus és filozófus, Püthagorasz (i.e. 580-500) számára ugyancsak a testet jelentette, s mindazt, ami a négy őselemből létrejött. Szerinte a kozmosz dupla négyesre építkezett. A püthagoreusok, mivel a négyest az isteni szellem képzetével kapcsolták össze, hol Hermészt, a holt lelkek vezetőjét, hol Dionüszoszt, a bor istenét azonosították ezzel a számmal, de a négyesre eskették fel a beavatásra várókat is.

Az ókori kínaiak azt hitték, hogy a földet négy tenger veszi körül. A környező négy égtáj mindegyikéhez egy-egy, tehát összesen négy barbár népet kapcsoltak, akik folyamatos veszélyt jelentettek a kultúrát, műveltséget képviselő Kína számára. A koreai regékben négy szentállat védelmezte a négy világtájat. Számukra egyébként – a japánokhoz és a kínaiakhoz hasonlóan – a négyes szám meglehetősen balszerencsés, ám ők nemcsak a kimondását kerülik, hanem gyakori, hogy az épületekben nincsen negyedik emelet. A negyedik emeletet F betűvel jelölik, vagy egyszerűen kihagyják.

Nálunk a felségárulókat négy részre vágják és a város négy főutcáján felállított bitófán akasztották fel. Így végzett Szent István király is a lázadó Koppánnyal, akinek négyfelé

vágott teste az ország négy városában – Veszprémben, Győrött, Esztergomban és Gyulafehérvárott – hirdette, hogy a magyaroknak ezentúl csak egyetlen királyuk van: István. Fazekas Mihály Döbrögije szerint, Ludas Matyi négyelni való volt: ez a szó a köznyelvben még ma is használatos kifejezés, jelentése: elverni, elpáholni.

Az asztrológusok négy elem alapján négyféle típusba sorolták az embereket, ugyanezeket a személyiségtípusokat, az ókori görög orvos, Hippokratész (i.e. kb. 460-kb. 377), az emberi test négyféle nedvéből eredeztette: a vérből a szangvinikust, a sárga epéből a kolerikust, a fekete epéből a melankolikust, a nyálkából pedig a flegmatikus típust.

Négy állatövi jegyet hoztak összefüggésbe a négy csillagászati helyzettel: a Kos a tavaszi napéjegyenlőség; a Rák a nyári napforduló; a Mérleg az őszi napéjegyenlőség, a Bak a téli napforduló. A négy évszak szimbolizálja a négy napszakot és a négy korszakot.

A numerológusok szerint, aki a hónap negyedik napján született, az Uránusszal szimbolizált négyes vibrálását élvezi. Individuális, eredeti, önzetlen, áldozatkész, mások javán fáradozó személy. Mindezekon túl a találékonyság és a toleráns természet a fő jellemzője. Véleménye eltér a megszokottól. Talány mindenki számára. Mindig újat akar, a haladó eszmékhez vonzódik, igazi reformer, logikusan gondolkodik, kitartó, ambiciózus.

Szerencsét hozó napjai a szombat, a vasárnap és a hétfő. Jótékonyan hat közérzetére az orgonajáték, a kórusmuzsika és a kamarazene. Kedvező színei az ibolyalila, az acélkék, az óceánkék és az ezüstszürke. Fémé a platina. Virága a hóvirág. Eleme a levegő.

A 4-es vibrálása nehezen diagnosztizálható, titokzatos betegségeket okozhat, idegrendszeri labilitást, pajzsmirigy-túltengést, vérkeringési panaszokat, légzőszervi bajokat, gyakori fej- és hátfájást.

NÉGYSZÖG ■ A négyes szám geometriai megfelelőjét, a négyzetet vagy négyszöget előszeretettel alkalmazták és alkalmazza a építészet ma is. Négyzet alapterületű településeket terveztek, mert azt hitték, hogy a kerítéssel körülvevett négyszögletes föld védelmet nyújt az embereknek a halállal és a káosszal szemben, de négyzet alakúra építették a templomokat, a pagodákat, a piramisokat, zikkurátokat, szentélyeket, dolmeneket, sztupákat is. A négyzet formájú oltárok a szentségeket tükrözték. A buddhisták szakrális jelképe, a mandala ugyancsak négyzet alakú, amely a négy irány felé tájolva jelzi a négy királyt, a négy dhjáni buddhát. A reinkarnációt jelző szimbolika mutatja, miként jut el a lélek a négy elemen keresztül a sötétségből a megvilágosodásba.

A régmúlt idők orvosi babonái szívesen használták a mágikus négyszögeket, amelyekben a vízszintes, függőleges és az átlós irányban összeadott számok összege mindig azonos volt. Az egyik legismertebb a Jupiter-kocka, amely mindig a betegségűző,

varázslatos harmincnégyet mutatta. Sokáig nem tudták megfejteni az úgynevezett Sator-négyszög titkát, melynek jelentése a „magvető megkapja munkájának eredményét”.

A muszlimok mágikus négyszöge, tulajdonképpen kis kockába írt számok, melyek összege különleges jelentőségű eredményre képes, bűvös erővel ruházta fel tulajdonosát. Gyakran talizmánban is hordják. Különösen Észak-Indiában terjedtek el, ahol különböző célokra szolgáló, többek között rontás elleni, gyógyításra, varázslásra használható mágikus négyzeteket készítenek.

NEGYVEN ■ Szakrális jelentőségén túl várakozást, hatalmasságot és nagyon hosszú időtartamot jelöl. A bibliamagyarázók szerint Isten negyvenes időegységekként avatkozott a világ dolgaiba. A vízözön negyven napig tartott. A zsidók negyven évig vándoroltak a pusztában. Buddha ugyancsak negyven évig járta India északi és keleti részét. Mózes negyven napig tartózkodott a Sínai-hegyen. Dávid, Saul és Salamon negyven évig uralkodtak. A Talmud szerint a petesejt megtermékenyülése után negyven nappal alakul ki az anyaméhben az embrió. Isten negyven nappal halasztotta el Ninive pusztulását. Mária negyven nap alatt tisztult meg. Jézus negyven napig böjtölt és imádkozott, halála után pedig a negyvenedik napon támadt fel. Jézus Krisztus mennybemenetele óta a vallásos emberek úgy vélik, hogy a lélek negyven napig marad a földön, vándorolva menny és pokol között. A Földet megtisztító 40 napos vízözön analógiájára a született a zsidóknál az az előírás, hogy a rituális megtisztulására szolgáló Mikveh-be, negyven mérőedény vizet kell önteni.

A törökök a halotti tort a negyvenedik napon tartották, amikor az elhunyt testéből már eltávozott a lélek. A törököknél maradvá, népszokásaikban gyakorta előfordul a negyvenes szám. A nők gyermekáldás reményében szent Merkez efendi sírjáról negyven napig szedtek rózsát. Az újszülöttről negyven napig nem vették le a kisinget. Tündérek számát negyvenre becsülték, sőt azt hitték, hogy Allah egyszer negyven lányt kővé változtatott. Az egyik legismertebb mese az Ali baba és a negyven rabló. A negyven vezér történetéről szól a híres török népkönyv, melynek tartalma röviden az, hogy a padisah előtt bevádolja a szultán asszony a mostoha fiát. A padisah halálra is ítéli az ártatlan ifjút, ám azáltal, hogy a negyven vezér negyven napon át egy-egy történetet mesélnek el a padisahnak, megmentik a fiút, és a negyven nap leteltével kitűnik az ártatlansága.

Más népeknél is találunk példát erre a számra. A közép-ázsiaiak a világ kormányzását negyven tudósnak tulajdonítják. A kara-kirgizek negyven lánytól eredtetik magukat. Az üzbégek negyven nap elteltével bontották ki a pólyából a csecsemőt, a turkesztániak negyven nap múltán adtak a gyereknek nevet. A vojtákok nem laktak negyven évig egy helyben, mert ez nagy szerencsétlenséget hozott rájuk. A kazár fejedelem uralma negyven évnél nem lehetett hosszabb, ugyanis a negyven év elegendő a legteljesebb

életerő és az uralkodói képesség csúcsának elérésére. Negyven esztendő elég egy ország felvirágoztatásához. A magyar honfoglaló Árpád, negyvennap pihenő és négy nap áldomás után kapta meg apjától, Álmostól a hatalmat. A magyar kereszténység első századából maradt fenn András, hitvalló lengyel paraszt története, aki Szent István idejében a Fülöp apát vezetése alatt álló zoborhegyi Benedek-rendi apátsági tagja lett, de inkább remeteéletet folytatott. Testét annyira sanyargatta, hogy a negyvennap böjtöt mindössze negyven dióval húzta ki, és a mellett fát vágott s irtotta az erdőséget.

A babonások szerint, hogyha valamit az ember negyvenszer elmond, megvalósul. Nem helyes valakit disznónak nevezni, mert aki ilyen szavakat használ, annak negyven napig nem lesz étvágya. Nem szerencsés dolog, ha egy gyermekágyas asszony negyven napra elhagyja az otthonát. Két csecsemőt, negyven napos koruk előtt nem szabad egyedül hagyni egy szobában, mert az egyik magasra nő, a másik pedig alacsony marad, mondják a törökök.

A középkorból eredő nagyböjttel kapcsolatos népszokás, a negyvenelés azt jelenti, hogy hamvazó szerdától húsvétig, mindössze negyvenszer esznek. A népi időjárás szabályokban a vezérszám a negyvenes. A legismertebb a Medárd napja, de ilyenek még a Vízkereszt, a Pál-fordulás, és a Gyertyaszentelő is.

NÉGYZET ■ Lásd: mandala, négyszög

NÉV ■ A személyek egyedi megjelölésére használt szóhoz (szókapcsolathoz) társult jelzők, mint a híres, hamis, dicső, ismert, jeles, halhatatlan, történelmi, fölvelt, védett, idegenszerű, jó hangzású stb., alapján az emberek számára mindig fontos volt a nevük. Már az ősember is ragaszkodott hozzá, a saját tulajdonának érezte. A mai embernek a tulajdonneve ugyancsak sokat jelent, ez határozza meg az egóját, ezzel különbözteti meg magát a többi embertől. Nevük kigúnyolását, szidalmazását, átkozását durva sértésként, míg dicséretét, felmagasztalását elismerésként élik meg az emberek. A halott nevének kimondásával pedig az elhunyt szelleme idézhető meg.

Egy jól csengő névről úgy tartják, hogy általa a viselője kedvező színben tűnhet fel, míg egy rossz hangzású név esetében az ellenkezője igaz. Sokan védik a nevüket, óvják, elrejtik vagy titkolják, de gyakori az ún. névtabu, amelyekkel a legszentebb neveket, vagy a szűk körben ismert neveket, kiagyalt nevekké helyettesítik. Ezzel összefüggésben különbség van a köznapi, a titkos és az igazi név között, a valódi neveket szerencsés titokban tartani az istenek és a szellemek előtt. Az Ótestamentumban olvasható példa szerint, Jahve nevét tilos volt bárkinek is a száján kiejtenie, ugyanis a babiloni fogság után tabunak számított, csupán négy betűvel: JHWH lehetett jelölni.

Világszerte elterjedt a kettős névadás, a természeti népeknél előszeretettel illették két névvel a gyerekeket, például az ősi Egyiptomban az igazi, nagy név mágikus erővel bírt,

amely megvédte viselőjét a gonosztól, viszont a kicsi és jó név volt az, amely mindenki számára ismert lehetett, ezen állhattak bosszút a szellemek. A zsidóknál, ha egy csecsemő a családból vagy az ismerősi körből egy olyan valaki után kapta a nevét, aki rövid ideig élt, akkor kompenzációként egy másik nevet is adtak neki, mégpedig egy hosszú életű személyét.

A vietnamiaknál a nevek manapság is nagy jelentőséggel bírnak. A valódi nevüket gyakran csak maguk és a szüleik ismerik. A név titokban tartásától remélik a védelmet a rossz szellemek ellen. A gyerekeket sokszor születési sorrendjük szerint nevezik el, mint például Chi-haj, Chi-ba, vagyis leány kettő, leány három.

A szerelemjósok egyikének azonban nem a név elrejtése, hanem éppen ellenkezőleg, a jövődéli mátka kilétének a kitalálása a célja: a kíváncsi ifjúnak, öt vagy hat lány nevére kell gondolnia, akit szívesen elfogadna házastársaként. Közben egy alma szárát csavargatja, magában egymás után kell mondogatnia a neveket. Amelyik névnél a szár elválk az almától, az a lány lesz a fiatalember felesége.

Egy kínai babona szerint senkinek sem szabad a nevét piros színnel leírni, mert náluk a piros a vér színe, s mint ilyen rosszat jelent, ugyanis minél többször írják le valakinek a nevét pirossal, annál rövidebb lesz az élete.

NÉVADÁS ■ Lásd: név

NEVETÉS ■ Lásd: szláv természeti szellemek

NI ANDO ■ Lásd: növényi ajzószer

NIMBUSZ ■ Lásd: dicsfény, glória, mandorla

NOÉ BÁRKÁJA ■ Lásd: egér, galamb, macska

NOVEMBER ■ A régi római év kilencedik hónapjának elnevezése, a latin novem (kilenc) szóból ered. Julius Caesar (i.e. 100-44) naptárreformja óta a november a tizenegyedik hónap. Nálunk e hónapot Szent András havának vagy őszutónak hívták.

Ebben a hónapban eleink úgy próbáltak következtetni az elkövetkező évszak időjárására, hogy levágtak a nyers bükkfáról egy nagy forgácsot, ha száraz volt, akkor enyhe telet vártak, ha nedves volt a forgács, hideg telük lett.

A Szent András havában született emberektől úgy tartják, hogy becsületesek, nemes bölcsék, okosak, takarékosak, jó elméjűek. Minden dolgaikban jámborak, tökéletesen hűek, istenfélők, igazságszeretők és szerencsések.

A Csízó, hogy miként éljen az ember Szent András havában, azt javasolja, tyúkmonyt, vagyis tojást és mézet enni hasznos, nem árt a tehénhús és a gyümölcs sem, viszont a fürdőzés ártalmas. Nem kell szerelmeskedni, és rossz hatású bármilyen állatnak fejét megenni, inni csak módjával szabad.

November elsején tartják Mindenszentek napját, a második napon, Halottak napján a halottakra emlékeznek. Huber napján, november 3-án ünneplik a vadászok védőszentjét, Hubertuszt, Márton napján (11-én) a Pannóniában született Szent Mártonra emlékezve, országszerte nagy lakomákat tartanak, hogy egész évben legyen bőséges ételmük és italuk. Ilyenkor vágják le a tömött-hízott ludakat, mert „Aki Márton napján libát nem eszik, egész éven át, éhezik.” Számos időjárásjóslás kötődik e naphoz: „Márton olykor fehér lovon jár”, vagyis eshet a hó, „ha Márton lúdja jégen áll, karácsonykor sárban botorkál”, „ha jókedvű Márton, kemény lesz a tél”. November 19-e Erzsébet nap, a katolikus egyház női szentjének, Árpádházi Szent Erzsébet emléknepjén azt mondják, ha Erzsébet megrázza pendelyét, vagy ha Erzsike megrázza dunyháját, havazást jelent. Katalin ünnepén, november 25-én a mártírhálált halt Szent Katalinra emlékeznek, aki a házasságra váró lányok védőszentje, de tisztelik a fuvarosok, molnárok, fazekasok, bognárok is. Ha az ezen a napon vízbetett ág kizöldell karácsonyra, a kíváncsi lány férjhez megy nemsokára. Időjósok szerint „ha Katalin kopog, karácsony locsog”. November utolsó napján van, Szent András névnapja, férjjósló nap, számos házasságjósló és varázsló hiedelem kötődik hozzá.

NŐI KEZEK ■ A női kezek jóval lágyabbak, finomabbak, formára sem mutatnak olyan széles skálát, mint a férfikezek. Ez a tény feltehetően a nők ingatag jellemével, labilis természetével, szeszélyes, következtelen, érzelmes személyiségével van kapcsolatban. A nők között inkább a háromszögletű kúpos vagy az olyan kevert kéz fordul elő, amelyen a többféle ujjtípus közül az elvékonyodó, kónikus ujjvégződésesek vannak túlsúlyban. A négyszögletes formájú spatulás, vagyis a praktikus kéz ritka náluk, a tisztán primitív vagy elemi kéz ugyancsak, de a háromszögletes formát mutató, gyakran bütykös ujjú filozofikus vagy intellektuális kéz is oly ritka, mint a fehér holló.

A kis tenyerű nők általában nehéz szülésre, a nagy tenyerűek viszont könnyűre számíthatnak. A szőrös kézfejú nők férfias természete figyelhető meg.

A női kezeket a hüvelykujj mérete szerint osztályozva: a nagy hüvelykű nők inkább észlények, mint az érzelem rabjai, tudományos pályán jól kamatoztatják intelligenciájukat, jól érzik magukat. Tipikusan emancipált nők. A kis hüvelykujjúaknál már az érzések dominálnak jobban. Ők főleg a családnak élnek, önfeláldozón, áldozatkészen. Feleségnek és anyának ők a legideálisabbak.

A spatulás, lapátszerű kéz, kis hüvelykkel olyan harmonikus családi életet élő nőt jelképez, aki megbecsülést élvez a munkahelyén is. A kónikus kéz kis hüvelykujjal érző

szívű nőt sejtet, de aki rafináltan ravasz, agyafúrt. Kevés a realitásérzéke. Fecsegő, nem tud titkot tartani, mindent kikotyog. A spatulás kéz nagy hüvelykkel bár jó értelmi képességű nőt jelképez, nagy hibája faragatlan modora. Karrierista, céltudatosan tör fölfelé. Nem viseli el az alárendelt szerepet. Önálló, a környezetén szeret uralkodni. A kónikus kéz nagy hüvelykkel, olyan okos, diplomatikus, megnyerő nőt ábrázol, aki fontosnak tartja azt, hogy környezete jó véleménnyel legyen róla. Megállja a helyét a munkahelyén és a családban is.

Bármely kéztípusnál, ha a középső ujj körömpercén csillag vagy kereszt látható, ez a jel természetlenségre, meddőségre utalhat.

NÖVÉNYEK ■ Az életet tápláló növények az anyaölt, a gyermekáldást váró anyát jelképezik. A növény termékenységéhez egy sor istenség kapcsolódik. Többek között Gaia, a görögök földanyja; a földművelés istennője, Démétér, aki megtanította a földművelésre, és búzavetőmaggal látta el Triptolemoszt, a háromszori szántást megszemélyesítő királyfit; Dionüszosz, a növényzet, a szőlőtermesztés és a bor istene; Zeusz dédunokája, Hüakinthosz, akinek véreből fakadt a jácint virága; Ukko, a finnek égi nagyapója, aki a jószágok pártfogója, és segíti a cséplési munkák elvégzését, s akitől az emberek imádságaikban jó termést kérnek.

A közép-amerikai kukorica istene a túlvilágon született. A bibliai paradicsomban nő az életfa és a tudás fája, a szlávok képzetében az Édenben fejlődik a paradicsomi fa. A germán semnon törzs tagjai egy szent liget fától származtatják magukat. Az európaiak között elterjedt felfogás szerint: az emberek a fák alatt lelnek csecsemőikre; az ősök szellemei a fában lakoznak, és az ágakon, leveleken, virágokon üldögélnek; a fák, amikor susognak, akkor az istenek vagy az emberek hangján szólnak, szavaikat megértik a jövendőmondók, akik felhasználják ezeket varázslataikhoz, jóslataikhoz.

Növényekhez kapcsolódó rítusok a májusfa-állítás, a szentelt ágak hazavitele, a virágnapok tartása, a nyírfaágak összefonása, a különböző tavaszköszöntők, termésünnepek, a szent szántás, a szántáskezdő babfőzés. Növények a részesei a különféle multságoknak, ünnepeknek, megemlékezéseknek, lagziknak, szerepelnek az illetlen, szeméremsértő tréfákban, s a halál miatti mély gyászban.

A népi hiedelem a növényeket gyakran olyan élőlényeknek tekinti, akik az emberekhez hasonlóan, éreznek, lélegeznek, beszélgetnek. Ezért gondolják úgy, hogy nem szabad a növényeket megtaposni, kivágni, elfűrészelni, beszennyezni. A néphit az aratást is a mészárláshoz, vérengzéshez hasonlítja. A mediterrán országokban az első learatott kévét minden évben szomorúan elsiratják.

Meglehetősen sok hiedelem kapcsolja a növényeket a szellemekhez, például: gonosz démonok tanyáznak a rezgőnyárfában, bodzában; a gabonaszellemek hol emberi, hol

pedig állati alakot öltenek, s lesz belőlük, gabonaasszony, rizsanya, rozsember, zabmenyasszony, illetve gabonafarkas, rozsdisznó, rozskutya, rozsnnyúl, rozskutya.

Egyes növények emberi tulajdonságokkal is rendelkeznek. A vidéki emberek körében például jól ismert alakoskodó növény a lenfojtó vadóc, mely a lenvetésben vékony szalmájával észrevétlenül meghúzódik, mellette könnyen elmehetünk a nélkül, hogy megláthatnánk, ha csak figyelmesen nem keressük.

A növényeknél a gyökerek, az ágak, a termések, a magok és a gyümölcsök egyaránt fontos szerepet játszanak. A termés, a gyümölcs a legtöbb hagyományban a bőséget, a termékenységet, a sikert és a bölcsességet szimbolizálja. A babonás azeriek azt mondják, hogy nem szabad növényi bujtásokat adni másnak, mert az a növény, amelyről a hajtásokat lecsípték, el fog pusztulni. Trinidad és Tobago lakói pedig azt hiszik, ha egy menstruáló asszony megközelít, vagy megérint egy növényt, az hamarosan elpusztul.

A magyar néphit úgy tartja, hogy: a szerdán eldugott palánta nem fogan meg; a tökmag vetésekor nagyot kell ugrani, hogy gyorsan fusson a tök indája; az újhholdkor ültetett fa, szép virágos lesz; az újhholdkor metszett fa gyorsan kisarjad; faültetéskor a csemetét bal kézzel kell megfogni, hogy megfogjon; a májusban virágzó tölgyfa bő esztendőre ígér.

A görögök úgy tartják, hogy egy növény, virág meggyökerezzen, azt el kell lopni, ugyanis szerintük csak a lopott növény gyökerezik meg. Ezért észrevétlenül, anélkül, hogy a tulajdonosnak szólnának, levágnak egy darabot a növényről, és hazaviszik. A babona szerint ez gyorsan meggyökerezik.

NÖVÉNYI AJZÓSZEREK ■ A fűszer- és gyógynövényeket sok ezer éve használják afrodisziákumként, szerelmi ajzószerként a férfiúi potencia növelésére és a női termékenység fokozására. Az egyiptomiak, hogy halott uralkodóik megőrizték erekción képességüket, egy kis edénykében gyógynövények és fűszerek keverékét helyezték múmiáik mellé. A rómaiak Augustus császár (i.e. 63 - i.u. 14) korában nyakló nélkül fogyasztották a serkentőszereket, aminek következményeként sokan idő előtt meghaltak.

A gyömbér az ázsiai orvoslásban "forrónak" számít, hőséget, tüzet visz a testbe, ezzel izgatja a nemi szerveket. Az iszlám orvoslás szent növényként tartja számon: „A gyömbér az emésztést segíti elő, és fokozza a nemi aktivitást.” – olvashatjuk a Koránban. Ázsiában a kínai gyömbér, a galgant is régtől fogva kedvelt fűszer és ajurvédikus gyógyszer, a németek körében az a hiedelem él, hogy használata egymás után tizenkétszeri közöszülésre teszi képessé a férfiembert.

A varázserejűnek hitt ginszenggyökérben, a legenda szerint egy csábító lány lakik, aki a ginszeng fogyasztójának nemi tevékenységét felpozsztítja. A csilit is ősidőktől fogva alkalmazzák fűszerként, gyógyszerként és a nemi vágy gerjesztésére. A csilit kedvelők állítják, hogy felforrósítja a vért, és felizzítja a nemi vágyat.

A fahéjról köztudott, hogy erotikusan ösztönző szer, a sáfrány hosszú orgazmust keltő fűszer, a muskátzsálya borban áztatva szerelmi élvezetre ösztönöz. A vanília a homeopátiás gyógymódban impotencia elleni gyógyszer. Madam du Barry kedvenc aromája, a vanília képes volt növelni királya erekciós képességét és potenciáját is.

Az aromás rozmarynból készített fürdővíz fokozza az érzékenységet, és felébreszti a testi vágyat. A jázmin virágából préselt olaj megakadályozza a korai magömlést. A rózsaoilaj a nőket teszik kívánatosabbá. A sörben áztatott muskátzsálya feloldja a szexuális gátlásokat. Az izgató hatású szegfűszeget azért rágták a régi kínaiak, hogy szerelmi légyottjuk során illatos legyen leheletük. A mámorító, nemi izgalmat keltő szerecsendió, az ősi Indiában szerelmi ajzószer, az Ajurvéda szerint jótékony hatással van a szexuális erőtlenség megszüntetésére.

A pikáns ízű szegfűbors kakaóval elegyítve felizzítja a nemi öröm tüzét. A szexualitást fokozó cickafarkot a navahó indiánok tartják nagy becsben. A nemi aktus előtt, vagy teaként isznak belőle, vagy a nyers szárát kirágják.

A jellegzetes illatú koriander régóta szerelmi ajzószer, már az ókori Egyiptomban és Palesztinában is használták. Borban elkeverve növeli az ondótermelést. A mustármagvakat – ősidők óta ismert potencianövelő hatásuk miatt – a szerzeteseknek nem szabadott fogyasztaniuk.

Sri Lankán és Indiában a dita magvaitól remélik az erekció növelését és az orgazmus meghosszabbítását. Az indiai datolya, vagyis a tamarind a néphit szerint a lelkek otthona, de a benne lévő ópium, izgató szagának belégzése végzetes. A kálmosgyökér fiatalon tart, fizikailag erősít, és serkeni a szexuális étvágyat. A kálmosfürdő ugyancsak fokozza a nemi örömeiket. Iránban és Arábiában szívesen használják a nemi ingerek felpezsdítésére. Az albertai cree indiánok a kálmos gyökerét megrágnak vagy porrá törve, az orrukon át szippantják be, hogy javítson nemi potenciájukon.

Az inkák szent növénye, az "istenek ajándékának" tartott kokacserje. Szerintük a kokalevelekben egy érzéki nő lakozik, aki a hívő embernek isten áldását osztogatja. Az oltott mésszel kevert kokaleveleket az istenek tiszteletére szívják vagy rágcsálják el. Az inka férfiak az összerágott kokapépet a péniszükre kenik, hogy erotikus erejük jobb legyen. Állítólag a kokalevelet rendszeres fogyasztók hajlott korukig megőrzik nemi potenciájukat.

Mexikóban már a Kolumbusz előtti időben gyógyszerként használták az agávét, a tőkekocsányából erjesztett bort pedig bódító hatásáért és szexualitást erősítő szerként fogyasztják. A hatás fokozására az italba maszlagmagot tesznek. Az agávéból készül a közismert Tequila és a mezcai pálinka, amelybe a szerelmi gyönyör fokozására beledobják az agávé szárában élő kukacot.

A mák szárított leveleit és virágait nemi izgatószerként füstölik el. Feltehetően Kleopátra bódító bora is tartalmazott a mákból nyert ópiumot. A kókuszdió húsa, a kopra

is ópiumtartalma miatt serkentő- és nemi aktivizáló szer. Nyugat-Afrikában a kóladióról vélik azt, hogy hatásos szerelmi varázsszer. A világszerte megtalálható, bódító illatú virágokkal pompázó, mérgező maszlag ugyancsak közismert szerelmi ajzószer. Az istenek növényének tartott beléndeket szerelmi bájolásra, szenvedélyes vágyak keltésére használták. A nadragulya gyökeréből készült boros italt a thesszáliai boszorkányok készítették szerelmi varázsitalként. Kongó és Kamerun őserdeiben élők szerint a johimbe igazi afrodiziákum, hatásos az impotencia és a frigiditás megszüntetésére. Az afrikai törzsek férfiai a johimbét nemi szervük erősítésére és az érzéki élményük felejthetlenné tételére veszik igénybe.

Az afrikai őserdőben növekvő niandot a bennszülöttek mágikus és szakrális célokra használják. A férfiak szexualitásuk javításaként, pálmaborban áztatott niandogyökeret isznak. Az aromás, fűszeres, friss illatú borsmenta szexuálisfokozó hatását a Távol-Keleten és Amerikában jól ismerik.

A Dél-Amerika trópusi vidékein élő, mimózaszerű virágzatú epena-fa magjaiból készült ajzószer, az Orinoco indiánjai fogyasztják, mert növeli nemi erejüket, erősíti fizikumukat. A sámánok az epena narkotikum segítségével teremtenek kapcsolatot a védelmező szellemekkel.

Az üröm szárított levelei szerelmi varázsszerként szolgálnak, az ókorban az ifjú, csábító természetű Artemisz istennőnek szentelték. Az ürömből készült abszint, a bohémek híres-hírhedt bódítószere, nemcsak alkotásra ihlette a művészeket, hanem nemi izgatószerként is hatásos volt. Az abszintot a 18. század végén Henry Louis Pernod gyártotta, 1908-tól a legtöbb országban betiltották, mert agykárosodásokat, rángatózásokat, hallucinációkat és mentális problémákat okozott. Néhány évtizede ismét engedélyezték az ánizsízésítésű, 68 %-os alkoholtartalmú zöld ital árusítását.

Az angyaltrombita nagyméretű virága bódító édes illata, buja álmokat idéz elő, az indián sámánok, hallucinogén hatása miatt használják. A levelekből készített főzet vagy a kukoricasörbe tett magok, erős ajzószer. Az indiánok a megszártott leveleket, vagy virágokat is elszívják, ily módon növelve nemi kíváncsiságukat. Az ősi Amerikában a kakaó az istenek eledele volt, a halandók számára pedig potencianövelő szernek számított. Az aztékok kakaóbabbal fizettek szolgáltatásaikért az örömlányoknak. A mexikóiak kilencedik azték uralkodója, II. Montezuma (1466-1520) minden nap 50 aranyserleg forró kakaót ivott meg, melyet jó sűrűre főztek és csilipaprikával festettek vörösre.

A kávéital hajdan szentnek számított, élénkítő hatása miatt az afrikai szufik meditációik során fogyasztották, de hathatós az erotika területén is. Ajzószerként a kávé kardamommal és mézzel kell fogyasztani.

Az egyik legrégebbi kultúrnövényből, a kenderből nyert hasis és marihuana a bor mellett a legelterjedtebb bódítószerek. Mindkét narkotikum egyben ajzószer is, az erotikus hatás fokozására szívják.

Noha sok ember fanyalog a fokhagyma átható szaga miatt, de szexualitást fokozó szerként, és mint sejtaktivizálót is szívesen fogyasztják életük meghosszabbításának reményében. A Kelet-Európában őshonos hosszú, húsos gyökerű torma meredt péniszre hasonlít, róla az a hír járja, hogy szerelemre tüzel. Különösen hatásosnak tartják erőtlen szexualitás esetén.

A pitypang levelére hasonlító rucolát, melynek borsos íze jól illik a salátákba, az ókorban ajzószerként is használták. A kéjvágyat fokozó hatásáról meg voltak győződve a rómaiak és a görögök. Ez utóbbiak a rucolát a nagy nemzőerejű Priaposz szobra köré ültették.

NUMEROLÓGIA ■ A numerológia az asztrológiához hasonlóan abból a feltételezésből indul ki, hogy a világegyetem hasonlatos egy túldimenzionált emberi testhez, rajta a planéták befolyással vannak az emberekre, ezek az égi jelek meghatározzák életünk menetét cselekedeteinket, ugyanakkor az emberek is képesek arra, hogy a spirituális rezgésekkel összhangban uralkodjanak az Univerzumon. Mivel a különböző bolygók különböző számokkal vibrálnak, a számok egytől kilencig egy teljes rezgésciklust alkotnak, amelyek ismeretében az emberek számára meghatározó, hogy részükre mely számok szerencsések, s melyek szerencsétlenek.

A numerológusok szerint a Nap száma az egyes, a Hold a kettes, a Jupiter a hármas, az Uránusz a négyes, a Merkúr az ötös, a Vénusz a hatos, a Neptunusz a hetes, a Szaturnusz a nyolcas, a Mars pedig a kilences szám bolygója.

A régi numerológusok az összetett számok karmikus hatását is ismerték. Például náluk a tíz a felemelkedés és a hanyatlás száma volt, a huszonnégy a szerelemé, a pénzé, a kreativitásé, a harmincegy a remete száma.

A számokkal kifejezhető rezgésjelenségről James Graham Montrose (1612-1650) skót tábornok a következőt mondta: "Rezgésből álló világegyetemben élünk, és minden ember, aki e világegyetemben él, és minden ember, aki e világra születik, rá jellemző rezgést bocsát ki, amely rezgésminőség őt mindenki mástól megkülönbözteti." Ezt a felismerést a modern természettudomány is igazolta, hiszen bebizonyította, hogy a világmindenség minden összetevője rezgésből, hullámból áll. Maurice Druon (1918) francia író szerint: "A szám szó, de nem beszédhez való szó. Hullám és fény, de a szemnek nem látható. Végtelen sok variációja van, mégis változatlan. Az élet minden formája a csodálatos számok arcát rejti."

NÜNÜKE ■ Lásd: állati afrodiziákumok

- ny -

NYAK ■ Az embereket a nyakuk típusa szerint is lehet osztályozni. Ha a férfi nyaka nehéz, vaskos: erőt, fizikai kondíciót sugároz; ha mérsékelten vaskos: rugalmas, erotikus, romantikus lényt jelöl; ha rövid és vastag: jó koncentrálóképességű, materialista ember; ha hosszú és vaskos: büszke, jóvágású, szexkedvelő, féltékeny típus; ha vékony és hosszú: a szexuális érdeklődés hiányzik belőle; ha rövid és vékony: kevés ésszel megáldott, primitív emberre vall.

Ha a nőnek a nyaka: nehéz, vaskos: hormonproblémája van vagy farkas étvágyú; közepesen vaskos: artistikus, spirituális beállítottságú, intelligens és a sport iránt érdeklődő; rövid és vaskos: valamilyen fizikai problémára és lustaságra utal; hosszú és vékony: izgága, nyugtalan, ingerlékeny személyiség; rövid és vékony: gyenge alkatú, egészségű és akaratú ember.

Ha egy nyakról szól az álom, az a közelgő pénz jöttét jelzi, kivéve, ha egy törött nyakkal kapcsolatos, ebben az esetben arra figyelmeztet, hogy a vállalkozását, üzleti ügyeit rosszul menedzseli az álmodó.

NYAKLÁNC ■ Lásd: gyöngy, ékszerek, mangalaszútra

NYÁL ■ Lásd: köpködés

NYÁR ■ Lásd: évszakok

NYÁRFA ■ A vöröses árnyalatú fának még szélcsendben is rezegnek a levelei, innen kapta nevét a rezgő nyárfa. Számos vidéken – mint például az észak-afrikai, észak-amerikai, szibériai, Volga menti, Altáj-vidéki népeknél, valamint a baltiaknál, a szlávoknál, germánoknál, keltáknál – a nyárfát negatívan ítélik meg, sőt nem ritka, hogy átkozott fának tekintik. Mindez azért alakult így, mert a teremtés után, az Isten által kiszabott feladatból a nyárfa nem valósított meg semmit sem.

A nyárfára vonatkozó elátkozottság egyéb motívumai is ismertek, a hiedelem szerint ez a fa az egyetlen, amelyik az Egyiptomból való meneküléskor nem ismerte el Jézust; Krisztus, Golgota-járásakor minden fa lehullatta a lombját, egyedül a nyárfa nem, sőt meg sem hajolt előtte, nem reszketett a sajnálattól és az együttérzéstől. A vesszőnyalábot, amellyel megkorbácsolták Krisztust, a keresztet, amelyre felfeszítették, nyárfából készítették. Nyárfára akasztotta fel magát Júdás. Feltehetően ezért nevezik a nyárfát az akasztottak fájának. Az orosz mesékben nyárfa karót szúrnak a bűnös halott szívbe vagy hátába.

A litvánoknál és a lettekenél vihar idején tilos a nyárfa alá bújni, mert azt hiszik, hogy a villámisten elől menekülő ördög a fa alatt húzza meg magát. Az ördöggel való kapcsolatára utal az a magyarázat, hogy a fa vöröses színét az ördög véréből kapta. A rezgő levelekről pedig elterjedt a lettek között, hogy a rezgést a fa tövében mulatozó szélanya okozza, de az is mondják, hogy a boszorkányok vagy a varázslók rázzák a fát; egy másik elképzelés szerint Szűz Mária rezegteti a leveleket.

A zsírnak a nyárfa rügyeivel való pállítása útján előállított nyárfakenőcsöt régen rándulás és aranyeres csomók ellen használták.

NYELV (érezékszerv) ■ Lásd: étkezés

NYÍL ■ Lásd: íj, kentaurok

NYILAS ■ Lásd: állatövi jegyek, íj, kentaurok

NYÍRFA ■ A kedves formájú, sárgás-fehér kérgű, csüngő vesszőjú nyírfa számos hagyományban szimbolizálja a ragyogást, a tisztaságot és a nőiességet, de jelképezi a fényt és a homályt is. A druidáknál a kezdet fája, mivel nyírfával reprezentálták az év első hónapját, amely náluk december 24-étől január 21-éig tartott. Európa más részein barkáival a tavasz korai hirdetője. Rómában, amikor a konzul hivatalba lépett, nyírből készült kelléktárgyakat használtak. Skóciában a nyírfa a halottkultuszban kapott szerepet. Jó és kegyes fának tartják, azért ültetik sírokra, hogy megsirassa a holtakat. Az élőket e fából faragott amulett védi a gonosz szellemektől.

A nyírfa a keleti szlávok szent fája. Tavaszünnepeükön, mint a nőiesség szimbólumát tisztelték. A lányok nyírfaágakból font koszorúval a fejükön vonultak ki. A permi emberek, úgy két évszázada nyírfakéregre írták az erdei manóknak szóló kérelmeiket, és a fákra tűzték azokat. Ódin, az óizlandi isten egy nyír világfához szögezte magát. Az oroszok képzetében a Kurgán szigeten áll egy fehér nyírfa, melynek ágai lefelé hajolnak, a gyökerei pedig felfelé.

A nyírfa leveléből és rügyeiből gyógyszert, a megsebzett kérgéből szivárgó édes folyadékból pedig szeszes italt, helyenként sört készítenek. Közép- és Észak Európában, különösen a Skandináv országokban, a nyírfát mágikus hatása miatt is, jó néhány – többek között epebántalmakkal, lázzal vagy allergiával járó – betegség gyógyítására használják, de hatásos vízajtónak is tartják.

Nálunk a tavasszal megcsapolt nyírfa kicsurgó nedvét nyírvíznek nevezik, melyet felfogva frissen vagy erjesztve üdítő italként, golyva, tüdőbaj, vesebántalmak ellen isznak. Olykor a bort ízesítik vele. A nyírvizet arcfinomítónak, szeplő ellen kenőcsként is

használják. A nyírfa leveles ágai pedig elsősorban rontáselhárításra és megelőzésre szolgáltak.

A magyar szerelmi jóslások egyike szerint, a férjhez menni kívánó lánynak újév első szombatján ki kell mennie az erdőbe, és ott egy olyan nyírfát kell keresnie, amelynek a gallyára az utolsó napsugár rásüt. Ebből az ágból koszorút kell készítenie, melyet a fején kell hazavinnie, majd a dunyhájába tenni, közben azt mondania: „Hozd el az én vőlegényemet, mert amíg el nem hozod, itt száradsz!”

NYÍRVÍZ ■ Lásd: nyírfa

NYOLC ■ Noha a nyolcas a megingathatatlan és rendíthetetlen igazság szimbolikája, mégis csak elvétve fordul elő a hitregékben, vallási szertartásokban. Ebben talán az a felfogás játszik szerepet, mely szerint a nyolcas a befejezettség, az utolsó ítélet, a feltámadás száma, ugyanis Krisztus a nyolcadik napon támadott fel. De a nyolcas ábrázolja a tér és az idő visszafordíthatatlanságát, az öregséget, a hanyatlást, az elmúlást. A régi görögök a nyolcat a boldogtalansággal és a tökéletlenséggel társították. Carl Jung (1875-1961), a svájci pszichológus és pszichiáter a nyolcast a tudattalan sötét és titkos mozgásával azonosította, amely a folyamatosan magába záródó farkába harapó kígyóra hasonlít. A nyolcas azonban újat is tartogat az ember számára, mivel az új hetet, a nyolcadik napot mindig tiszta lappal kezdhethetjük.

A japánok kedvelték ezt a számot, és ismert a kínaiak nyolcas jósjele, legnépszerűbb hőscsoportjuk a nyolc tárgy – a legyező, a kard, a tökhéj-palack, a csattogató, a virágkosár, a bambuszbot, a furulya és a lótosz – által jelképezett nyolc halhatatlan, akik mindannyian emberi tulajdonságokkal voltak felruházva. A zsidóknál az áldozati juhot a nyolcadik napon áldozták fel, és a fiúgyereket nyolcadik napon metélték körül. Jézus hegyi beszédében nyolcféle boldogságot sorolt fel.

A buddhisták Nirvánába vezető útját, nyolcas felosztása miatt "nemes nyolcrétű ösvény"-nek nevezik. A szenvedések megszüntetéséhez a helyes felismerés, a helyes gondolkodás, a helyes beszéd, a helyes cselekvés, a helyes életmód, a helyes igyekezet, a helyes elmélkedés és a helyes elmélyülés útjait kell bejárniuk. A kínai buddhizmuson belül nyolc szerencseszimbólumot különböztetnek meg (a tengeri kagyló, az ernyő, a baldachin, a lótosz, a korsó, a hal, a végtelenbog és a kerék).

Más összefüggésben és más népeknél is gyakran felbukkan a nyolcas: a grúzok minden év kora tavaszán nyolcféle ünneppel ünnepelték meg Kviria istent, a jakutoknál a világ közepe a földanya nyolcszögletű köldökén van, ahonnan egy nyolcágú fa nő ki, a burjátok nyolcféle szellemet emlegetnek sámánimájukban. Az indeknél nyolcféle elem volt, Siva istennek nyolc formája létezik, az ősi lingamot, a falloszt

nyolcszögletűnek vélték, valószínűleg ezért bukkan fel a nyolcas a szerelmi életükben is, az indiaiak nyolcféle ölelést ismertek, és nyolc gyönyörre alkalmas nőt tartottak számon.

A kínaiak ősi mitologikus elképzeléseiben az égnek nyolc tartóoszlopa van, és nyolc fajta szelet különböztetnek meg. A feng-shui alapelveinek megfelelően a nyolcas a bőséget és a jólétet reprezentálja. Szerencsésnek tekintik, ha az ember olyan házban lakik, melynek a számában nyolcas van.

A keresztény szimbolikában a nyolcas geometriai megfelelője, a nyolcszög jelképezi az örök életet, a világmindenség felépítését, feltehetően ez a magyarázat, hogy nyolcszögletűre építették a tróntermeket, a sírépítményeket, keresztelőmedencéket és a keresztelőkápolnákat.

A babonások körében, még holdtölte előtt meghal az, aki az újhódat követő nyolcadik napon betegszik meg. Balszerencsés február nyolcadikán és június 8-án házasságot kötni. Nagy összegű pénzt veszít, aki a nyolcas számról álmodik.

A numerológusok szerint, aki 8-án született, az a nyolcassal szimbolizált Szaturnusz befolyása alatt áll. Csendes, szemérmes, tartózkodó, zárkózott ember. Minden agressziót elutasít. Fegyelmezett, sohasem tolakodik, azonban lassan, de biztosan eljut oda, ahová akar. Hallgatagsága palástolja azt az óriási energiát, amellyel a karrierje csúcsa felé törekszik. Kitartó, szívós, kötelességtudó. Ritkán késlekedik, és szinte sohasem ront el semmit. Alapjában véve pesszimista alkat, hajlik a búskomorságra.

A nyolcas szám embere kedveli a kékeslila, sötétszürke, fekete, mélyzöld matrózkék és barna összes árnyalatát. Érdekes ónixot, gyémántot, ametisztet vagy sötét tónusú zafírt viselnie. Fémé az ólom. Növénye a cédrus és a ciprus. Eleme a föld. Szerencsét hozó napjai a szombat, a vasárnap és a hétfő. Jó hatással van közérzetére a kórusmuzsika, a barokk zene és az opera hallgatása.

Legsebezhetőbb testrésze a térde, de gyakran gyötörhetik fülpanaszok, fogfájás, légzési problémák. Hajlamos reumára, érelmeszesedésre, szívrohamra.

NYOLCSZÖG ■ Lásd: nyolc

NYÚL ■ A nyúl páratlan nemző- és szaporodóképességének köszönhetően lett a termékenység megjelenítője. A húsvéti nyúl, az elkövetkező időszakban a gyarapodást jelképezi. A nyúl az ókori görögöknél, a szépség és a szerelem istennőjének, Aphroditének volt a szimbóluma, a római szerelem istenének, Cupidónak pedig a kísérője. Az afrikai mesehősök közül nem a róka, hanem a nyúl a legravaszabb állat. A mexikóiak nyula találta fel az emberek számára az írást. Az Egyesült Államokban a nyulak oly rafináltak, hogy túljárnak a róka eszén.

A maják a holdbéli nyúl képét vélik felfedezni a Holdon. Az amerikai indiánok a holdbéli nyúlról feltételezik, hogy ő irányítja a szeleket és a vizeket a Földön. A kínaiak

csodálatos nyula, a Holdon lakik, egy ott növény fahéjfa vagy akácfa alatt él, és egy varázsmozsárban törli a halhatatlanság elixírjét. Egyes tájakon "doktornak" vagy "nemes nyúl"-nak nevezik, de hívják, "holdbéli", "jåde" vagy "jáspis" nyúlnak is. A holdon élő nyúl történetének előzménye, az éhező Buddhával kapcsolatos. Úgy szól a hiedelem, hogy egy nyúl a tűzbe vetette magát, hogy legyen Buddhának mit ennie. Ezért a nemes tetteért, Buddha hálából elküldte a holdra a jószívű állat lelkét.

A keresztények a nyulat a bujaság és a nyakló nélküli nemi élet jelképeként tartották. Ugyanakkor, elterjedt a hívő keresztények körében egy olyan elképzelés is, mely szerint a nyúl a védtelenség jelképe. A Szűz Mária előtt kuporgó fehér nyúl azt jelzi, hogy az "állati" ösztönök felett győzött az erkölcsi érték.

Az íreknél a mezei nyúl ősi pogány szimbólum, és – mint a tavasz beköszöntét jelző állatot – nagy becsben tartották. Amikor a kereszténység Írországot is meghódította, a nyulat használták fel arra, hogy a pogány hagyományokat átültessék a keresztény környezetbe. Idővel így lett a tavaszhírnök mezei nyúlból, húsvéti nyuszi.

Mivel jó ómen a nyúlláb viselete, gyakorta hordják talizmánként. Aki nyúllábat hord a zsebében, annak ez nemcsak termékenységet, hanem jó szerencsét is hoz. A nyúlláb megvédi gazdáját a gonosz szellemektől, kellemetlen eseményektől, jó lapjársást biztosít kártyázásnál, ráadásul jó kapcsolatokat garantál a hatalmon lévőkkel. Igen szerencsés, ha a bal zsebünkben teliholdnál, egy bandzsa ember által megölt nyúl bal hátsó lábát hordozzuk. Ebben az esetben a sátánnal szembeni védtelenség biztosított, mert az erős nyúlláb megrúgja a gonoszokat.

Egykoron a színészek közül sokan egy nyúllábat tartottak sminkes dobozukban, hogy szerencsájuk legyen, ha elvesztették balszerencséjükékké váltak. Egy időben elterjedt volt az autókban himbálódzó nyúlláb, vélhetően védett a balesetek, koccanások ellen. Régi walesi hiedelem, hogyha az újszülött testét végigdörzsölik egy nyúl lábával, az egész életében szerencsés lesz.

A nyulakat a sötétséggel, a boszorkányokkal és a sátánnal is kapcsolatba hozták, mert a föld alatt élnek. A magyar néphitben negatív megítélésük elsősorban a tűzesetekhez köthető. Ha a nyúl beszalad a faluba, tűzesetre figyelmeztet. Ha a nyúl végigszalad az utcán, ott egy ház le fog égni. De szerencsétlenséget hozónak tartják a futó nyúl látványát, különösen, ha a nyúl jobbról balra fut át a halotti- vagy lakodalmi menet előtt, utazás közben vagy vásárba menet. Az utat keresztező nyúl, jó ómen, de ha az ember mögött fut el, rossz előjel. Álomban nyulat látni többnyire valami szerencsétlenséget jelent.

A középkorban azt gondolták, hogy a nyúl a Holddal kapcsolatos, ebből következett az a feltételezés, hogy aki nyúlhúst fogyaszt, mélabús lesz. A népi gyógyászat a nyúl szinte valamennyi testrészét felhasználja gyógyításra. Az agyát például hajhullás ellen, a máját

epilepsziára, a nyúl bogyóját pedig köhögés csillapítására ajánlják. A néphit úgy tartja, hogy a nyúl akár száz esztendő is megél, s csak öregségére őszül meg.

A nyúllal kapcsolatos szólásaink, közmondásaink elsősorban a féltékenységére és gyorsaságára vonatkoznak: gyáva, mint a nyúl; a nyúl is megszalasztja; fut, szalad, mint a nyúl; aki két nyulat űz, egyiket sem éri; kicsiny a nyúl, de mégis megfuttatja az agarat.

OBELISZK ■ Az obeliszk a legősibb jelképek egyike. Ez a felfelé keskenyedő, hegyes csúcsban végződő, négyszögletes oszlop gyakorta az életfa, a kozmikus fa, a létra, a fallosz vagy a szent domb szimbólumaként szerepel. Az obeliszkeket, a sumér zikkurátokkal, vagy az egyiptomi piramisokkal asszociálva, olykor szent dombokhoz hasonlítják, amelyek segítségével a papok könnyen elérhetik az eget. Az obeliszk szimbolizálja a teret, az időt és a létezést, valamint gyakran hasonlítják egy olyan köldökzsinórhoz, amely összeköti a mennyet a földdel.

Az első monolit obeliszkeket az ősi egyiptomi templomok bejárataihoz párokban állították. Az egyiptomi kőoszlopokat egyetlen – rendszerint az asszuáni kőbányából kitermelt – vörösgránit kőtömbből faragták ki. Az egyiptomiak obeliszkje tulajdonképpen egy olyan oszlop, amelynek tetejére egy kis piramis alakú követ helyeztek el, mert azt hitték, hogy ebbe a kőbe száll bele Ré isten lelke, akinek rendszeresen áldozatokat mutattak be. Később Ré istent Ozirisz váltotta fel, ezután neki, az élet, a vegetáció, az újjászületés istenének, szentelték az obeliszkeket.

Az isteni obeliszkek történetéről a római természettudós és író, id. Plinius (23-79) feljegyzéseiben a következő olvasható: „Amikor a sivatag gonosz istene Széth, át akarta venni Ozirisztől a hatalmát, elhatározta, hogy megöli fivérét. Lakomára hívta, ahol az összeesküvő társai megtámadták, megölték és testét tizennégyfelé darabolták, majd bedobták a Nílusba. Ízisz, Ozirisz felesége megkereste, és megtalálta a feldarabolt Ozirisz holttestét, összeszedte valamennyi testrészét, kivéve a nemi szervét, amire nem lelt rá, feltehetően egy nílusi hal gyomrába került. Az elveszett fallosz emlékére a hűséges feleség, egy mesterséges oszlopot, obeliszket készíttetett.”

Amíg a magában álló obeliszkekről úgy gondolják, hogy a káoszt jelenítik meg, addig a két, egymás mellett lévő oszlop a rendet reprezentálja. A perzsa tűzoszlopok az isteni erőt szimbolizálják, a törött pillérű oszlop a halált jeleníti meg. A buddhisták tűzoszlopa Buddhát jelképezi. Az ősi Kínában ugyancsak építettek az obeliszkekhez hasonló fallikus oszlopokat.

OCELOT ■ Lásd: állatimádás

OKKULTIZMUS ■ Lásd: alkímia, mágia, kabbala

OKTÓBER ■ A régi római év nyolcadik hónapja a latin octo (nyolc) szóból kapta nevét, és csak Julius Caesar óta az év tízedik hónapja. Nálunk régen az október, amikor a Nap a Skorpió jegyében van, Mindszent havaként vagy Őszhóként volt ismert.

Elődeink ebben a hónapban szabadon ehettek, ihattak minden jót, különösen sülteket, borokat, mustot, kecsketejet és juhtejet.

Az időjósok az októberi kövér nyulakból hosszú télre, nagy hóra számítottak, a fákról nehezen lehulló falevelekből kemény hideget, s a következő évben sok hernyót és kevés gyümölcsöt jósoltak.

Október 4-én 1181-ben született a ferences rend megalapítója, Assisi Szent Ferenc, aki egész életében a szegénységet hirdette. Amikor rá emlékezik a keresztény világ, a vidéki emberek kotlóst ültetnek, s hogy a csirkék el ne pusztuljanak, a gonosz szellemek távol tartására nyírfaágot tesznek a fészekaljba.

Szent Teréz napja október 15-e, a szüret kezdete. Ez a nap valamikor a Bácskában és a Bánságban dologtiltó nap volt, amikor az asszonyok nem moshattak, és kenyeret sem süthettek. A kórházak, fürdők védőszentjének, Lukácsnak névnapja 18-a. Ha Vendel napján, október 20-án állatvész ütötte fel a fejét, azt mondták, hogy Vendel viszi az állatokat. A 7. században élt ír királyfi, Szent Vendel az állattenyésztő gazdák és a pásztorok védőszentje.

Október 21-én, Orsolya napján, ha szép az idő, akkor karácsonyig szép marad, sőt az egész tél kellemes lesz. Október 26-án, a Dömötör napi hideg szélből, kemény telet jósoltak. Dömötört, a keleti egyház szentjét, a juhászok pártfogójának tartják.

Október 28-a, Simon és Júdás napja a Hegyalján a szüret kezdete.

OLAJFA ■ Az ágas-bogas, lombos, örökzöld fa impozáns szépségét évezredek óta dicsérik. Kréta szigetén már az i.e. 3500 körül olajfákat ültettek, melyek termését elfogyasztották. Később az olajbogyóból sajtolt olajjal ételt készítettek, a bőrüket kenték, sebet és daganatot kezeltek, világítottak. A görög költő, Homérosz (i.e. kb. 9. sz.) idejében a fa olaját elsősorban a test bedörzsölésére használták, és i.e. 600 körül már a rómaiak is sokféle természetették. Később az összes földközi-tengeri országban elterjedt.

Az olajfa a görög Athénének, az igazság és a bölcsesség istennőjének volt a szent fája. A hiedelem szerint ugyanis Athénétől kapta a fa az áldásos, bogyótermő képességét. Amikor a perzsa király I. Dareiosz fia, Xerxész (i.e. 519-465) elfoglalta az Akropoliszt, egy misztikus olajágot égetett el, amely azonban varázslattal ismét megjelent.

Az olajfa – mely perzsa közvetítéssel Kelet-Délkelet Ázsiában is meghonosodott – termésének zöld színe miatt, a kínaiak számára az élet jelképe. Ugyanolyan hatást tulajdonítottak neki, mint a bornak vagy a teának. Régebben még újévi italként is fogyasztották az olajbogyóból készült italt.

Mindazonáltal elsősorban a Bibliából ismert ez a növény, melynek „gyümölcse hús, levele gyógyszer”.

Noénak egy galamb olajfaágot hozott, ezzel jelezve, hogy vége a vízözönnek, biztonsággal kiszállhatnak a bárkából. Az olajfákról elnevezett Olajfák hegye, Jeruzsálem óvárosától keletre eső, a Kedron patak völgyével elválasztott, 820 m magas, többcsúcú hegy. Szent hely, mind a keresztények, mind a zsidók számára. Jézus az Olajfák hegyéről érkezett Jeruzsálembe, amikor megjósolta a város bukását a végítéletkor. Az Olajfák hegyének nyugati lejtőjén lévő, Getsemáne-kert Krisztus utolsó menedékhelye, itt rejtőzik el, és itt imádkozik, amikor elárulja őt Iskarióti Júdás, s ez a hely Jézus vérizzadásának, elfogatásának és mennybemenetelének helyszíne. Mielőtt az égben eltűnt volna, utolsó mozdulatával megáldotta az apostolokat, majd a következőket mondta nekik: „Galilei férfiak! Mit álltok itt égre emelt tekintettel? Ez a Jézus, aki közületek az égbe emelkedett, úgy jön el ismét, amint szemetek láttára az égbe ment.” Egyes elképzelések szerint Jézus keresztfáját olajfából ácsolták.

OLIVIN ■ Lásd: drágakövek

OLLÓ ■ Az ollóról, mint szűrő-vágó tárgyról, kizárólag csak rossz jelentésű hiedelem él a köztudatban. Azt mondják a törökök, hogy az ollót nem szabad kézről kézre adni, mert gyilkolásra képes eszköz. Az afgánoknál jó tanács: ne csattogtasd az ollót, mert háborúskodást okozol. A zanzibáriak pedig azt hiszik, hogy az olló átadása valakinek, azonnali gyűlölködést okoz.

A néphit szerint, ha egy ollót nyitva hagynak a lakásban, ott hamarosan veszekedés tör ki. Egy másik változatban, ha az olló nyitva marad, azt jelenti, hogy az ellenség szája kinyílik, vagyis a szájára veszi az embert. Az olló egyik élének eltörése veszekedés vagy civakodás előjele; ha egyszerre mindkét éle eltörik, súlyos szerencsétlenségtől lehet tartani. Aki leejti az ollót, annak a szeretője hűtlen lesz. Ha az olló leesve a földre fúródik, vendég jön a házhoz.

Nem szabad az ollót eldobni. Aki így tesz, azt hamarosan letolják, inzultálják, vagy egyéb módon szociálisan, vagy érzelmi értelemben „megvágják”.

Az ollót mindig vásárolni kell, sohasem szabad ajándékba adni, ugyanis az ajándékba kapott olló elvágja a barátságot. Az indonézekenél a terhes asszonynak azt ajánlják, hogy alvás közben tartson egy ollót a párnája alatt, hogy megvédje magát a gonosz szellemektől.

ÓLOM ■ Lásd: gyógymódok

OLTÁR ■ Lásd: esküvő

OLVASÓ ■ A rózsafüzér, vagy olvasó (latinul rosarium) a hívők imagyakorlathoz használt népszerű segédeszköze, amely egyaránt lehet egy sűrűn csomózott zsinór, vagy fából és gyöngyökből álló füzér. A kereszténységben elterjedt öt tizedes, egyenként tíz szemes rózsafüzérrel többnyire a Boldogságos Szűz Máriához imádkoznak. A nagy olvasó 15 tizede, 150 Üdvözlégyre utal. A keleti ortodoxok körében csak a szerzetesek imádkoznak olvasóval. A román szerzetesek minden szemnél meghajolnak. A görögök olvasója 100, az oroszoké 103 vagy 122 szemből áll.

A muszlimok is olvasófüzéren olvassák imáikat, 33 szemes olvasójukat bárhol morzsolgathatják, utcán sétálgatva, vagy teázóban ülve, a teljes kört háromszor kell elmondaniuk. Minden egyes szem Allah 99 legszebb nevét jelképezi. A legszebb muzulmán olvasókat, amelyeket a zarándokok Mekkába vittek, Isztambulban készítették. Létezik azonban irdatlan hosszú, dervisolvasó is, amely ötszáz vagy ezer szemet számlál.

Az olvasó a buddhizmussal együtt érkezett Kínába, és először a kolostorokban honosodott meg, majd a nép körében is tért hódított. Az olvasó szemeinek nincs rögzített száma, a legelterjedtebb változatok 108 szemből állnak, amely a 12 hónap, a 24 tizenöt napos, valamint a 72 ötnapos szakasz összege.

Nálunk az olvasó – vallásos használatán kívül – mágikus tárgy is volt. A neki tulajdonított rontáselhárító erőt szentelt voltának köszönheti. Borsodban és Göcsejben a keresztelőre menet a pólyakötőbe dugták, Göcsejben a gyermekre tették, ha az anya kiment a szobából. Emellett a boszorkányok elűzésére is széles körben használták. Göcsejben a vadászok olvasószemmel lőtték a boszorkányra, ill. olvasót dobtak a forgószelebe, hogy a benne táncoló boszorkányt elűzzék.

ÓMENEK ■ Az ómen az a jel vagy jelenség, amely valamely esemény vagy fordulat – a babonások szerint általában valami rossz – bekövetkezését előre mutatja, vagy amelyből arra következtetni lehet. Az ókorban azonban – a latin omen („előjel, intő jel”) nyomán az óment kedvező jelnek is értették. A római politikus Metellus Scipiotól (meghalt i.e. 46) ismert az az anekdota, mely szerint Teneo te, Africa! – „Tartlak, Afrika!” szavakkal kiáltott fel Julius Caesar (i.e. 100-44), amikor a numídiai király, I. Juba (i.e. 85-i.e. 46), ellen indulva az afrikai Adrumetumnál partra szállt seregével, és megbotolva elterült a földön. A római felfogás szerint ez rossz ómen volt a hadjárat sikerére nézve, de Caesar nem vesztette el lélekjelenlétét, és a földre markolva a fenti kiáltást hallatta, így az esetet kedvező előjellé alakította át.

Bár maga az ómen szó bizonyos negatív jelentést hordoz, az előjelek egyaránt lehetnek jók vagy rosszak, jóslásokban utalhatnak szerencsés kimenetelű és balszerencsésen végződő dolgokra. Például vásárba menet cigánnyal vagy férfival találkozni szerencsét jelent, viszont pappal vagy asszonnyal szerencsétlenséget. Újév

napján, ha férfi, vagy fiúgyerek jön újesztendőt köszönteni, jó ómen, de ha asszony vagy lány lépi át elsőként a ház küszöbét, az az egész esztendőre rosszat jelent.

Az ómenek nemcsak emberekkel kapcsolatosak, vonatkozhatnak állatokra, tárgyakra, természeti jelenségekre is. Például a bagoly és a kuvik hangja a halál előjele, de néhol csak a három kuvikolás jelzi a halál bekövetkeztét. A falról leeső kép, vagy tükör a házban lakók valamelyikének a halálát jelenti. A hulló csillag a magyarok számára halált jelzett, az üstökös pedig háborút.

Az ókorban sokféle óment tartottak számon, az előbb felsoroltakhoz hasonlóan, a villámlást, a felhőmozgásokat, a madarak röptét és bizonyos szent állatok vonulási csapásait értékelték. A madaraknál megfigyelték még azt is, hogy milyen fajhoz tartoznak, hová repülnek, s hogy a megfigyelőhöz képest milyen irányban szállnak.

A történelmi korok alatt kialakult, jó vagy rossz jelentésű ómenek nagy része ma is él a köztudatban.

Néhány a jó jelentésű előjelek közül: szerencsés lesz, aki reggeli előtt hármast tüsszent, vagy találkozik három birkával; a jobb válla fölött meglátja az újholdat; tűt, ceruzát, széndarabot felvesz a földről; a kesztyűjét leejti; lópatkót vagy kampón lógó kést lát; tücsök ciripelését hallja; kilenc borsószemmet talál egy borsóhüvelyben; a bort véletlenül kilötyyenti tósztt mondása közben; színtelen üveget összetör; fehér erika (hanga) növényt kap ajándékba; vasalatlan lepedőn alszik.

Jó ómen az ember számára továbbá: ha rászáll a katicabogár; ha séta közben véletlenül egy bokorba vagy rózsabokorba akad a ruhája, vagy ha meglát egy menyétet; ha újhold idején kezd új vállalkozásba, vagy ha vihar alatt haját vágat. Jó a jelentése: ha a hajó közelében delfinek úszkálnak; ha az új szarufára örökzöldet akasztanak; a talizmánként viselt borzfognak; egy üresen álló, magasban lévő darázsfszereknek; a négylevelű lóherének, ugyanis ez megvédi az embereket és az állatokat a ráolvasástól és a tündérek csábításától.

Szerencsés ómen: ha az emberrel, induláskor valaki teli edénnyel jön szembe; a fordítva felvett ruhadarab, de csak akkor, ha aznap nem fordítják vissza. Ha már levetik a ruhát, rá kell taposni.

Rossz előjel: az íreknél házasságról álmodni; böjtös időszakban házasságról beszélni, ha viszont elmúlt a böjt, akkor elsőként egy Mária nevű lánynak kell elmesélni a házassági tervet, vagy ajánlatot. Ugyancsak az ír lányok hisznek abban, hogy balszerencsés dolog elfogadni kedvesüktől egy hajfürtöt vagy egy négylábú állatot, és sohasem szabad nekik bal kézzel üdvözölni barátjukat. Régi ír mondás szerint bal kézzel azt köszöntik, akit utálnak, a jobbal, akit tisztelnek. A kínaiaknál a bajusz viselete jelent balszerencsét. Rossz ómen pöcegödörbe köpni, mert aki ilyet tesz, annak megfájdulhat a torka. A japánok azt mondják, kerülni kell a borzokat, mert gonoszak és rosszindulatúak. Az indiai szikhek rossz ómennek tartják, ha a kutya a hátára fekszik, és a lábai az ég felé

állnak, ha nappal baglyot vagy denevért látnak, vagy ha az olyan neves ünnepek, mint például a Holi, keddi napra esnek. Az afrikai muszlimok pedig azt mondják, hogy elmebetegséget jelez, ha valaki a fején egyensúlyozza a szent Koránt.

Rossz ómen: borsot vagy sót véletlenül kiszórni, mert egy jó baráttal komoly vitát, vagy veszekedést jelent. Tilos a WC-n beszélni, mert ez rosszat jelent. Az azeriek szerint balszerencsés lesz az, aki egy üres vödört cipelő emberrel találkozik az úton. Ugyancsak rossz előjel május elseje előtt letépni az angyaltrombita virágát, és bevinni a lakásba. Rossz óment jelent a sirály meggyilkolása, valamint bántani az ökörszemet, a mindössze pár grammnyi énekes madarat, mert az illetőnek hamarosan eltörik valamelyik csontja. Ugyancsak balszerencse jele, nappal kuvikot látni, ekkor ajánlatos azonnal visszafordulni.

Rossz ómennek minősül az Indiai-óceánban található Pemba-szigeten, ha valaki párnán, kényelmesen ül, mert hólyag nő a fenekén. Az sem jó előjel, ha valaki úgy ül a széken, hogy közben a lábait előre-hátra himbálja, ugyanis ezzel elijeszti magától a mindennapi kenyeret és végül rossz modornak is számít, de nemcsak náluk.

Közelgő halálra figyelmeztet, ha harangozás után a harangozó lefogja a harangot, és az mégis megkondul; ha a kutya gödröket kapar az udvarban; ha a tyúk kukorékol, halált vagy tüzet jelez.

Időnként ugyanazok a dolgok egyaránt lehetnek jó vagy rossz előjelűek, attól függően, hogy miképpen értékeljük azokat. A legjobb példa erre a fekete macska, melynek megjelenése az egyes népek hiedelmétől függően, hol pozitív, hol negatív.

Az előjelek lehetnek tréfások is, például akinek a tenyere viszket, pénzt fog kapni; akinek a szája széle viszket, csókot érez; akinek az orra viszket, bosszús lesz; akinek a füle cseng, hírt hall; aki beveri a könyökét, váratlan vendége lesz.

Az azeriek szívesen hívnak vendégségbe olyan embereket, akiknek pozitív erőt tulajdonítanak, mert velük kívánják megáldani házukat.

OM MANI PADME HUM ■ Lásd: hat, ima, lótusz

ÓNIX ■ A fehér illetve szürke vagy színes csíkozású, gyakran tarka csillogású ónix erkölcsösséget, lelkiert, őszinteséget, spirituális képességet és tisztánlátást kölcsönöz viselőjének. Maga az ónix név a körömről vonatkozik, tudniillik a kövön a fehér réteg úgy borul a feketére, barnára vagy pirosra, mint az ujjak hegyére a köröm. A rege szerint Amor Venusnak körmeit nyílvessző hegyével lemetszegette, és az Indusba hullatta. A párkák onnét kihalászták és megismervén isteni eredetüket, azokat ónixszá változtatták, hogy örökre megmaradjanak. Az ókorban igen nagy becsű drágakő volt, különösen gyönyörű kámeákat és intagliókat, valamint vázakat készítettek belőle. Az ónix a Bibliában említett 12 kő egyike, melyet Jahve főpapjai melldíszként viseltek.

A népi gyógyászat szerint elűzi a lidérces álmokat, és csillapítja a szülési fájdalmakat.

A világban viszont sok helyütt mégis inkább rossz a megítélése ennek a kőnek, mert úgy vélik, hogy egymás ellen fordítja a barátokat, szeszélyes álmokat szerez, valamint koraszülést eredményez. A német filozófus püspök, Albertus Magnus (1193-1280) ugyancsak elmarasztalóan nyilatkozik az ónix kőről: "Hogyha félelmet, borzalmat, rémképeket akarunk kelteni valakiben, és vizályt akarunk szítani, akkor használjuk az ónix követ, melynek legjava fehér erezetéről ismerhető fel. Ha nyakunkon viseljük, szünet nélkül félni fogunk és rémképeket látunk, továbbá mindenkivel összeveszünk."

OPÁL ■ A színtelen, fehér vagy színes, gyakran tarka csillogású opált az ókorban élt római természettudós, az idősebb Plinius (23-79) a legnemesebb drágakőnek tartotta. William Shakespeare, a Vízkereszt, vagy amit akartok című komédiájában pedig egyenesen a drágakövek királynőjének nevezte. Az eddigi legnagyobb súlyú nemesopálra a vörösvágási bányászok találtak rá. Egykoron Magyarország volt a kő legjelentősebb exportőrje, elsősorban az Eperjes-Tokaji heglánc trachitjában, a mai Szlovákiában, Sáros és Zemplén vármegyék határán, Kassa és Eperjes között levő területen, Vörösvágás (Cservenica) és Dubnik községek határában bányászták a nemesopált.

A középkorban még szerencsésnek tartották, később azonban az opálról elterjedt az a hiedelem, hogy balszerencsés ékkő, kivéve, ha olyan ember viseli, aki októberben született, vagy ha az illető gyémántokkal együtt hordja. Különösen balszerencsés, ha jeggyűrűben van.

Másrészről viszont az opált a hűség, a vallásos áhitat, az ima szimbolikájának tekintik. Ha meghal a tulajdonosa, elveszíti a kő a fényét. A hiedelem szerint viselőjét képes láthatatlanná tenni. Távol tartja a rontástól. Méreg jelenlétében elhomályosodik. A fekete opálok szerencsét hozóak, ám önző embernek nem ajánlott a belőle készült amulett viselete. Ha viszont arra érdemes, jószívű személy használja amulettként, látnoki képességekkel ruházza fel a viselőjét.

Gyógyhatásai közül javítja a látást, védi a szemet; erősíti a csontrendszert; enyhíti a májproblémákat; oldja a depressziót; csillapítja a hangulatváltozásokat. Könnyíti az olvasási zavarokkal küszködőkön. Segít a szőkéknek, hogy a hajuk színe sokáig megmaradjon.

Ha nedves vattában tárolják megelőzhető a kő elöregedése, és sokáig megmarad az eredeti csillogása.

ÓRA ■ Lásd: halál előjelei, haláljósítás

ORBÁN BOGARAI ■ Lásd: május, méh

ORÁKULUM ■ Orákulum kifejezés a latin orare, imádkozni, beszélni szóból származik, elsősorban a jóslással feltárt isteni közlésre utal, de magát a jósdá helyét, a jövendölés helyszínét is jelentheti. Zeus orákulumai a görög Dodonában, Olümpiában vagy Líbiai-sivatag Sziva oázisában hangoztak el; a Szibillák jóslatai mindenfelé ismertté váltak.

Az ókorban sok jóshely volt, ahol sorsvetéssel, falevelek suhogásának meghallgatásával próbáltak kommunikálni istennel, próbálták kifürkészni szándékait. A jósok szent helyeken aludtak, és a kérdésekre az álmukban kaptak választ. Az ókorban a tudósok között tartották számon azokat, akik állatok testrészeiből, madarak repüléséből, a kilőtt nyílvevő pályájából, pálca, halottidézés vagy álmofejtés segítségével megtudták fejteni a jövő titkait. A királyi udvarokban, Egyiptomban és Babilonban is, előkelő udvari méltóságot viseltek a jövendőmondók, álmofejtők.

A legnevezetesebb ókori orákulum Apollón isten delphoi jóshelye volt. Homérosz (i.e. kb. 9. század) a jósdát Püthonnak nevezte, mert a mítosz szerint Apollón itt ölte meg a Püthon nevű sárkányt, s miután megszabadult a vérontás bűnétől, átvette Gaianak, a Földanyának ősi jósbarlangját, ahol templomot és papi testületet alapított. A jósdá médiuma egy ötven év fölötti nő, Püthia volt, aki messzi földön nagy hírnévnek örvendett. Felkeresték törvényhozók, gyarmatosok, hadakozók, véleményét kikérték a tervezett háborúk megindítását megelőzően, vagy egy-egy politikai döntés meghozatala előtt, hogy megtudják azok kimenetelét. A látogatásokat a delphoi hónap hetedik napjára, Apollón isten születésnapjára időzítették.

A jósláshoz rituális süteményeket és áldozati állatokat hoztak. Püthia és a tanácsot kérők először megfürödtek a kasztráliai forrásban. A jósnő ívott a forrásvízből, azután lement a barlangban lévő cellájába, ráült háromlábú székére, majd babérleveleket rágott, mert ez volt Apollón szent fája. A barlangból kiáramló kengőztől Püthia elkábult, s amikor ekstázisba esett, kétértelmű szavak hagyták el száját, amelyeket a papok lejegyeztek, és értelmeztek.

A legősibbnak jósdának, Zeus dodonai jósdáját tartják, ahol a papok és a papnők a szent tölgyfák leveleinek susogásából és a szent forrás csobogásából, valamint egy gong hangjából vélték meghallani az isten akaratát. Később a galambok röptéből, az ércmedence csengéséből is jövendöltek. Olümpiában a Zeus oltárára helyezett áldozatokból is jósoltak a papok.

Az ókori görögök a betegeket, a gyógyulni vágyókat az orvoslás istenének templomába vitték. Görögország minden tájáról tódultak Aszklépiosznak, a gyógyítás istenének epidauroszi templomába, orvosait isten leszármazottainak tartották. A betegek az isten szentélyében aludtak, álmuktól vártak enyhülést fájdalmukra, gyógyulást bajaikra. Hasonló gyakorlat szerint működött Dionüszosz amphikleiai jósdája. Az attikai Oróposzban, Amphiaraoz hérosz jósdájában állatbőrökön aludtak a jövőt tudni akarók,

Trophoniosz levádhiaiai orákulumában egy gödör volt az alvóhelyük. A halottakkal az Akherón folyó partján lévő orákulumban lehetett kapcsolatba lépni.

Az egyiptomiak az utcai felvonulásokon vitt istenképmások mozgásából tárták fel a jövőt, a zsidók bizonyos szent tárgyakból és ugyancsak álmokból jósoltak. Az Ószövetségben is olvashatunk az istenség megkérdezéséről. Mint a többi régi népek, Izrael fiai is megkérdezték Jahvét vállalkozásaik kimenetele vagy a jövő felől. Babilonban az álmokat templomi jósnők analizálták. Itáliában sorsvetéssel mondtak próféciákat, Fortuna Primigenia praenestei orákulumában, ahová még császárok is eljártak. Albunea istennő tiburi jósdájában álmokból prognosztizálták a jövőt, Faunus isten rítusai pedig a görög Amphiaroszéihoz voltak hasonlatosak.

ORGIA ■ Lásd: Iván napja

ORGONA ■ Lásd: hangszer

ÓRIÁSOK ■ Az óriások többnyire hatalmas méretű szörnyalakok, némelykor olyan magasak, akár a vörösfenyők, vagy egészen az égig érnek, mint Pan-ku, a kínaiak ősatyja, aki tizenhét éven át, naponta 3 métert nőtt, egészen addig, amíg a földtől az égig nem ért.

Az óriások néha rossz szellemek, mint a manysi és hanti mondák erős óriásai az erdőlakó, többfejű, bozontos szemöldökű Menkvek; máskor ártó szörnyetegek, a mesék gonosz szereplői, veszélyes lények, de lehetnek ártatlanok is. Egyes mítoszokban az óriások ember alakúak. Előfordul köztük féllábú, féllkarú, némelyikük félszemű. Általában nekik tulajdonítják a csúf növények és kártékony állatok megteremtését, és az emberek bűnre csábítását. Sokukról feltételezik, hogy felfalják az emberek és az állatok lelkét, ezért ételáldozatokkal próbálják elnyerni jóindulatukat.

A törpékhez hasonlóan ők is egyedül élnek erdőkben, vizekben. Akárcsak a törpék, gyakran érhetnek valamilyen mesterséghez, de kevésbé okosak, és az isten is képes becsapni őket.

Az óriások rendszerint fantasztikus fizikai képességgel bírnak. A szláv óriások, az Aszilokok teremtették a folyókat és a sziklákat. A belorusz Aszilokok pedig képesek voltak sziklákat és fákat darabokra törni, súlyos, nagy köveket elhajigálni, s ha buzogányukat magasba hajították, megdőrdült az ég. Isten azonban elpusztította őket, amikor erejükkel kezdtek kérkedni.

A szeplőtelen fogantatásból született grúz óriás, Amirami hős olyan hatalmasra nőtt, hogy a föld alig tudta megtartani. Roppant természetnek némely testrésze aranyból volt. Kitartása, mint egy farkasé, ereje, mint tizenkét bikáé és bivalyé, és oly gyors volt, mint a hegyről lesikló fatörzs.

Az óind ezerfejű, ezerszemű, ezerlábú ósóriás, Purusa, akinek méretei oly nagyok, hogy testével teljesen befedte a Földet. A hindu néphit szerint testrészeiből születtek az indiai kasztok: szájából a brahmanák, a papok, karjaiból a ksatriják, a harcosok, combjából a vaisják, a földművesek, lábából a súdrák, a legalacsonyabb réteghez tartozók.

A görög titánok, a hat fivér és hat nővér, Gaia-Földanya és az Ég-Uranosz hatalmas gyermekei. Ők testesítették meg a természet erőit. Anyjuk biztatására fellázadtak apjuk ellen, és Kronosz, a legfiatalabb titán – miután megfosztotta férfiasságától – elfoglalta apja helyét, és ő lett az új uralkodó. A titánok között később, tíz évig tartó testvérharc robbant ki, amely úgy végződött, hogy a vereséget szenvedett titánokat Zeusz főisten a Tartarosz mélyén lévő üregbe vetette, és bezáratta őket.

Turszok, vagy Jötunok a skandináv mitológia hatalmas növésű óriásai. A skandinávok úgy gondolják, hogy Ymir volt az első emberszabású óriás, és az ő testéből lett a világ. A germán-skandináv mitológia bánathozó óriás asszonya, Angrboda.

Egy ír legenda két óriás történetéről szól. Az egyik óriás, az ír Finn MacCool azt vette a fejébe, hogy megmérkőzik a skót Benadonner óriással, aki elfogadta a kihívását. Ám nagy problémát jelentett, hogy egyikük sem talált olyan nagy hajót, amely átvitte volna őket a tengeren. Megoldásként az ír óriás, hatalmas kőoszlopokból a két országot összekötő utat épített. A mérkőzés napján, amikor az ír óriás felesége meglátta a jóval testesebb skót óriást, nagyon megijedt és ravasz cselként, férjét beöltöztette kisbabának. Amint Benadonner meglátta a „csecsemőt”, rettenetesen megrémült, mert el se tudta képzelni, hogy mekkora lehet annak az apja, akinek ilyen óriási nagyra nőtt a kisbabája. Ijedtében azonnal futásnak eredt, és meg sem állt Skóciáig. Hogy az ír óriás, Finn MacCool ne tudjon utána szaladni, menekülés közben tönkretette az utat, csak a kövek maradtak meg utána. Azóta ezeket az Írország északi partjánál húzódó sziklákat az Óriás útjaként ismerik.

A judaista mitológia feltűnően hosszú életű pátriárkái, noha ők nem voltak gonoszak, s az erejüket sem fitogtatták, ugyancsak hosszúra nőttek: Ádám magassága, aki a hiedelem szerint a földtől az égig nőtt, meghaladta a 40 métert, Noé több mint 33 méter magas volt, Ábrahám viszont már nem sokkal volt magasabb 9 méternél, Mózes pedig „csak” 4 méter 22 centiméteresre nőtt. Éva sem panaszkodhatott a 38 méter 37 centiméteres magasságával.

ÓRIÁS SZÁMOK ■ A mitológiában és vallástörténet feljegyzésekben bőséges tárházat találjuk az óriás számoknak. Az indek Sivát, akit a számok megtestesítőjének tartanak, régi történeteikben, a puránákban mintegy 1008 névvel illették. Egy jógával kapcsolatos legenda pedig arról szól, hogy az összes – 8 400 000 lehetséges – emberi testhelyzet közül Siva isten választotta ki azt a 84-et, amely segíti az elmélyülés tudatállapotát.

A hinduk egyik teremtésmítoszában Brahmá, a legfőbb isten aranymagzatként egy, az ősvizeken úszó tojásból született. Ez a Brahmá tojás 22 394 880 000 000 000 000 000 évvel ezelőtt jelent meg. A dzsaina mitológiában is igencsak tág térre leltek az óriás számok, amelyek ráadásul hatványra emelve mindig valami megfoghatatlan, elképzelhetetlenül nagyot fejeztek ki. A buddhisták képzetében, az égben lakó Maitréja csak akkor jön le a földre Buddhaként, ha az emberek életkora majd eléri a 84 000 évet. A kínai mitológia, Vu seng lao-mu tiszteletre méltó anyójáról azt tartja a legenda, hogy 96 000 000 fiúnak az anyja.

A sumérek különösen kedvelték a hatalmas számokat. A vízözön előtti és utáni királyok uralkodási éveit mitikus nagyságú számokkal örökítették meg. Például, Eridu városában Alulim király 28 000 évet, Alalgar király pedig 36 000 évet uralkodott. Zimbir városában Enmeduranna 21 000 évet, Suruppak városában Ubartutu 18 600 évet uralkodott.

A judaista mitológiában feltűnően magas életkort éltek meg a pátriárkák: Ádám 930, Szet 912, Enos 905, Kenan 910, Mahalalel 895, Jared 962, Hénok 365, Matuzsálem 969, Lámek 777, Noé 950 évig élt. De nemcsak sokáig éltek, hanem némelyikük igen magasra nőtt. A Bibliában is ráléphetünk a nagy számokra, ilyen például Jézus kenyérszaporítása, melynek során öt kenyérből és két halból megvendégelt 5 000 embert és miután jóllakatta őket még megmaradt 12 kosárnyi kenyér.

OROSZLÁN ■ Számos afrikai és ázsiai országban az oroszlán a hatalmat, a nagyságot, az erőt, a végtelen szabadságot jeleníti meg, egyben szimbolizálja a Napot és ezzel kapcsolatban a tüzet. A különböző tulajdonsággal felruházott oroszlánt, mondják eszesnek, nemesnek, nagylelkűnek, büszkének, igazságosnak, de legfőbbképpen bátornak és ébernek. A nőstény oroszlánról pedig egyenesen úgy vélekednek, mint a szenvedélyes szerelem és az odaadó anyaság jelképéről.

Asszíriában az oroszlánt olyan tiszteletben tartották, hogy kizárólag csak a királyi család vadászhatott rá. Afrikában az oroszlánt a halott ősökkel hozzák összefüggésbe. Egyiptomban az oroszlán az alvilág őre, ezért őrizték a királlysírokat, palotákat oroszlánok. Az asszíriai, babiloni templomok bejáratát oroszlán szobrok vigyázták.

Az Ószövetségben a legerősebbikéhez, az oroszlánhoz volt hasonlatos Júdás, Saul és Dániel. A buddhistáknál az oroszlán a bátorság, a nemesség és állhatatosság megtestesítője. Buddha többször öltötte magára az oroszlán külsejét, vagy oroszlánháton utazott, utalva a megvilágosodott hatalmára. A keresztények hitében az oroszlánok imádták a gyermek Jézust, és mint "Júda oroszlánjai" Jézus Krisztus szimbóluma lett.

Indiában az oroszlán szerencsét és boldogságot hozó állat. Egy indiai hiedelem szerint a királynak vagy bölcsnek, oroszlán felsőtestűnek és oroszlán állkapcsúnak kell lennie. A hinduk Durga istennőjének félelmetes kísérője az oroszlán.

A mongol hadvezér Kublaj kán (1215-1294) uralkodása alatt oroszlánokat használtak a vadászok. Arra idomították őket, hogy kövessék és teperjék le a nagyvadakat, mint a bikákat, medvéket, de a megölésükkel várjanak, míg a vadász megérkezik.

Kínában a hatalom négy megszemélyesítője közül az egyik, az oroszlán. A kínaiaknál az oroszlán, mint máshol a világon, az állatok királya. Noha Kínában nem honos az oroszlán, mégis a 3. századtól kezdődően kiszorították a kapuőrző sárkányokat a kapuőrző oroszlánok, amit nálunk helytelenül Fo-kutyaként ismernek. Mai napig is kőoroszlánok őrzik és díszítik a középületek, templomok bejáratát, de kedvelt dísz tárgyai a kínai otthonoknak is.

A görögöknél az oroszlán a halál vérszomjas hatalmát jeleníti meg, akit csak Héraklész hérosszal volt képes legyőzni, győzelme jeléül magára öltötte az oroszlán bundáját. Később a görögök a csatamezőn elesett holtak sírját azért díszítették oroszlánnal, hogy megóvják a halott lelkét a gonosz szellemektől, az élőket pedig így védelmezték a holtak árnyaitól azzal, hogy a sírban fogva tartotta a holtakat.

A rómaiaknál a cirkuszi játékok fontos szereplői voltak az oroszlánok. Az első oroszlánviaskodást Rómában i. e. 94-ben rendezték; azután Sulla 100, Pompejus 600 és Julius Caesar 400 oroszlánt viaskodtatott a cirkuszban. Marcus Antonius szelídített oroszlánokat fogatott kocsijába.

Mítoszok, mesék, fabulák gyakori szereplője: egy szudáni mondában a nőtény oroszlán a kölykeivel együtt nevelte fel a királyfit; a tündér- és állatmesékben is úgy szerepel, mint az állatok királya, az erdő ura, viszont az afrikai moszik képzetében egy gyámoltan állat, melyet a mezei nyúl is képes állandóan becsapni. Anekdótákban a legnagyobb erejű, bátorságú uralkodó, minden állat és ember igazságos pártfogója, aki szabadon engedi áldozatát, megszabadítja a lányt az erőszaktól, kivezeti a királyt az erdőből. Az oroszlán szétosztja a zsákmányt önmaga, a zsvány és az utas között. Az egérrel való kapcsolatában hol az oroszlán kegyes az egérrel, hol az egér segít neki, amikor bajba jut. A kukorékoló kakastól azonban fél az oroszlán. Afrikában sok helyütt azt hiszik, hogy a falubéli varázslók képesek oroszlánná változni, a busmanok viszont pont a fordítottjában hisznek, szerintük az oroszlán képes emberré átváltozni.

Az oroszlán, mint az erő és a bátorság ősi jelképe, a címerek legrégebbi állata, például Angliát az oroszlán jelképezi. A népi gyógyításban, varázsló mágiában az oroszlán az életerő és az egészség szimbóluma, ezért elterjedtek az oroszlános talizmánok, amelyeket szívesen viseltek az emberek.

Az Oroszlán az állatövi jegyek közül az ötödik, a Rák és a Szűz, július 23-a és augusztus 22-e között uralkodik. Ábrázolásokon valószínűleg a nemeai oroszlán látható, aki fölött Héraklész győzedelmeskedett.

ORR ■ A svájci író, protestáns lelkész, a fiziognómia megalapítója, Lavater (1741-1801) szerint: "Az orr maga az ember. Amilyen az orra, olyan a lelkülete." Ám nemcsak ő tulajdonított jelentőséget az orrnak, de hasonlóan vélekedtek róla mások is: "Ahogyan a virágszirom utalhat a virág illatára, úgy az orr fizikai konstrukciója jelképezheti tulajdonosának fontosabb jellemvonásait."; vagyis "Az orra teszi az embert".

A fiziognómusok az orr nagyságából – persze feltéve, hogy az orr finom vonalú, normális hosszúságú és szélességű, sima, egyenes, nincs rajta törés – elsősorban az akaratérő, az energia és a szellemi képességek milyenségére következtetnek. Kleopátra királynő szépségét szabályos nagy orrának tulajdonították. A prominens férfiak és nők orra arányos, ami a kezdeményező- és vállalkozókészségüket, valamint rugalmasságukat jelzi. A normális orr mérete általában az arc hosszának egyharmada. Az ilyen orr birtokosa összhangban van környezetével, sem kiválóságával, sem gyengeségével nem tűnik ki.

Az átlagemberek ún. "vegyes orral" rendelkeznek, azonban a jellem meghatározásához szükséges típusjegy valamennyi orron fellelhető. A normál nagyságú, de keskeny, hegyes orr például gőgös embert szimbolizál. A nagy, de jól formált orrú ember kezdeményező, erős karakterű, hamar kitűnik a tömegeből. Vita vagy érvelés során képes a lényegre összpontosítani. Saját gondolatait, elképzeléseit gyorsan elfogadtatja a másik féllel.

A tompa orrnyergű, nagy orr bizonyos fokú durvaságra, gorombaságra utal, gazdája legtöbbször anyagias, gyakorlatias ember. Ha ehhez az orrhoz ráadásul tompa végű orrhegy is társul, az illető erős akaratú és agresszív.

A hosszú, hegyes végű orr finom ízlésű, méltóságteljes személy, aki intenzíven érdeklődik a művészetek iránt. A kis orr a karakter erejének a hiányát mutatja. Az ilyen orrú ember szelíd, naiv, döntéseiben gyakran bizonytalan. Ezt a fajta gyengeséget, az orr többi része, valamint egy markáns áll némileg kompenzálhatja.

A kampós orr jó összpontosító képességet és szerzésvágyat jelöl; a rövid, enyhén fölfelé hajló pisze, népiesen turcsi, orrból kis mértékű értetlenség olvasható le; a kissé pisze, más néven fitos orr pikánssá teheti a női arc szépségét. Érzelemgazdag, szeretetreméltó lény. A feltűnően kicsi orr határozatlanságot és hezitálást mutat. Viselője fantáziátlan; a pici, satnya orrúak rendszerint alantas, unalmas, rutin munkák végzésére alkalmasak. A lapos, gomborrúak szerény, jellegtelen, középszerűen gondolkodó emberek; a tövénél keskeny orr céltudatosságról informál; a hosszú, keskeny, lekonyuló hegyes végű orr ravaszságot, bizalmatlanságot, elégedetlenséget jelöl, a széles végű orr becsületességet, nyíltságot jelez; a vastag, húsos orrúak viszonylag gyenge akaratúak, viszont mód felett érzékiek, míg a gömbölyű, húsos, de vastag orrúak együtt érző, idealista emberek.

Az egyenes orr praktikus észjárást; a hegyes, hosszúkás orr diplomáciai érzéket, az egyenes, lehajló orr zárkózottságot; a horgas, lecsüngő orr veszekedő természetet reprezentál. A szépen ívelt orr, melynek a szemöldöknél nincs behajlása kiegyensúlyozottságot, szenvedélytelenséget sejtet. A régi rómaiak és görögök műalkotásaikon a nemes embereket ilyen formájú orral ábrázolták. A vágott végű orr analitikus gondolkodású, kreatív emberre vall.

Az orr megfigyelésénél fontos az orrlyuk is; a nagy orrnyílás túlzott kockázatvállalást, mértéktelenségre való hajlamot; a kicsi orrlyuk pedig aggodalmaskodást, óvatos mértéktartást sejtet. A pisze orr, finom orrlyukkal nagyravágyást; vastag orrnyílással pedig feleselő természetet mutat.

Az állandóan rezgő orrcimpa az érzelmi impulzivitás hullámzását jelzi.

A Csízó azt írja az orról, hogy "A tátva álló orr serénységnek és bátorságnak jele, a hosszú és vékony pedig furcsaságnak; orrodnak a homlokod mellett való része pedig, ha sem magas, sem alacsony lineával alá nem jó, hanem egyenlővel, férfiúhoz illő szívet és bátorságot, állhatatlanságot és eszességet jelent; a kelleténél kisebb orr a lappoké; a nagy orr jelensége, mennyire bírja az ember magát."

Az orr számtalan szólás-mondásunkban szerepel: mindenbe beleüti az orrát, aki kotnyeles; nem köti másnak az orrára, ami másképpen úgy hangzik, hogy nem kell az asszonynak mindent az orrára függeszteni; nem lát tovább az orránál vagy az orra hegyénél, arra vonatkozik, aki korlátolt. Az orrában hordja a harangozópénzt, arra a lefogyott, rossz bőrben lévő emberről mondják, akinek természetellenesen megnyúlt az arca. Az orránál fogva vezet valakit, arról az emberről állítják, aki hasonlatos egy engedelmeskedni nem akaró, megkarikázott orrú állathoz. Az orrod tőle vagy attól fokhagymás, még a boszorkányrontásokkal volt kapcsolatos kifejezés. A ród vagy írd fel az orrodra, a feledékeny embereknek szóló figyelmeztetés.

A néphiedelem szerint sok rossz vár az emberre napközben, ha reggel viszket az orra. Ha más napszakban viszket valakinek az orra, akkor látogatóra számíthat, esetleg felbosszantják, vagy mind a kettőre sor kerül. Ha a jobb orrlyuk viszket, a vendég hölgy lesz, ha a bal, akkor férfi.

ORRKARIKA ■ Lásd: indiai ékszervelet

ORRSZARVÚ ■ Lásd: állati afrodiziákumok

ORRSZARVÚ BOGÁR ■ Lásd: állati afrodiziákumok

ORSZÁGALMA ■ Lásd: fallosz

OSTOR ■ Lásd: Aprószentek napja, ló

OSZLOP ■ Lásd: jóni-lingam, kerék, obeliszk

OSZTRIGA ■ Lásd: állati ajzószerék, étkezés

- ö, ő -

ÖKÖR ■ Lásd: állatok

ÖKÖRSZEM ■ Lásd: ómenek, madarak

ÖLYV ■ Lásd: madarak

ÖRDÖG ■ A különböző népi hiedelmek és vallások az ördögöt a lehető leggonoszabb szellemnek tartják. A magyarok az ördögöt Isten ellenfeleként képzelik el, akinek lakhelye a pokol, a birodalma a föld alatti világ, ahová az elkárhozott lelkek jutnak. Gyakran a fején szarvakkal, lópatákkal és hosszú farokkal jelenítik meg.

A Szentírásban az ördög bukott angyal, aki büszkeségből magának próbálta vindikálni az isteni hatalmat és dicsőséget, és gyűlöletből szüntelenül az emberek és az Isten ellen munkálkodik. A zsidó vallásban, majd a keresztények körében a gonosz lelkek fejedelme, a fő ördög neve Sátán lett. Később különböző egyéb – például Belzebub, a Legyek Ura, Báliel vagy Lucifer, a Fény bukott angyala – nevekkel illették. A Sátán valódi ellenlábasa Istennek, a nagy kísértő, az ember testi és lelki romlására törő tisztátalan lelkek parancsolója.

A középkorban a Sötétség Fejedelme mellett alördögök is tevékenykedtek, a hét halálos bűnt a hét fő gonosszal társították: a gőgöt Luciferrel, a fősvényt Mammonnal, a bujálkodást Asmodeus-szal, a gyűlöletet Sátánnal, a falánkságot Belzebubbal, az irigységet Leviátánnal, és tunyaságot pedig Belfegorral. Az ember megkísértése, rosszra csábítása mellett a természeti csapásokért, balesetekért is a bukott angyalokat, vagy gonosz szellemeket tették felelőssé. Egykoron az éhínségek, járványok, háborúk, földrengések, valamint különböző szellemi és érzelmi zavarok okozójaként az ördögöt nevezték meg. Az elmebetegokről azt tartották, hogy „megszállta őket az ördög.”

Az iszlám ördöge Iblisz, akit démonként vagy Allah ellenségeként emlegetnek. A Koránban Iblisz megtagadja Isten parancsolatát, és nem hajol meg az első ember, Ádám előtt. Isten ezért elátkozta. Ezek után a büszke és engedetlen Iblisz megjelent az Édenben, hogy kísértésbe ejtse Ádámot és Évát.

Az oroszok főördögüknek, Erliket, az alsó világ gonosz, sötét urát tekintik.

A japánok szerint az ördögöknek három szemük van, fejük tetején szarvak találhatóak, a termetük óriásira nőtt. Színük vörös, kék, szürke vagy rózsaszín. Kezeiken és lábaikon három-három ujjuk patához hasonlít. Képesek repülni is, de ritkán szoktak. Némák, kegyetlenek és rosszindulatúak.

A magyar néphitben az embereket bosszantó, kellemetlenkedő lények – a legyek, bolhák, tetvek stb. – valamennyien az ördögöktől származnak. A magyarok nem ítélik túl gonosznak az ördögöt, inkább csínytevő, bajkeverő lényként tüntetik fel, hasonlóan ahhoz, ahogyan az ördögfiókákat ábrázolta a romantikus líra és epika kiemelkedő alakja Vörösmarty Mihály (1800-1855) Csongor és Tünde című művében.

A szólás-mondásokból jól ismertek a rossz gyerekre használt ördög bűjt beléje vagy az olyan rossz, mint hét ördög kifejezések. Amikor valamit fölöslegesen tettünk, azt mondjuk, hogy tartoztunk vele az ördögnek. Nem szabad az ördögöt a falra festeni szavakkal figyelmeztetjük azokat, akik hajlamosak eltúlozni a veszélyeket valamely vállalkozás során. A félnék emberre ma is gyakran mondják, hogy kerüli, mint az ördög a tömjénfüstöt. A kártyát az ördög bibliájának nevezik, és ha süt a nap, miközben esik az eső, azt mondják, hogy veri az ördög a feleségét. Ha pedig forgószelel kerekedik, úgy vélik, hogy a forgószelelben az ördög tartja a lakodalmát.

ÖRDÖGŰZÉS ■ Az ördögűzés, amelynek során az egyes embereket megszállva tartó gonosz lelkeket, démonokat mágikus eszközökkel vagy földöntúli erőket mozgósító varázsigékkel kiűzik. Arra a feltételezésre épül, hogy mindent, ami az embernek rossz, szenvedést okoz, tehát a betegségeket is gonosz szellemeknek az emberbe költözése váltja ki. Ha a szertartás sikeres, akkor a gonosz lelkek eltávoznak, s az ember minden baja, betegsége megszűnik. A zsidók hitvilágában szintén élt ez a meggyőződés. Az ördögűzés Jézus korában is ismert gyakorlat volt, sőt Jézus maga is nemegyszer végzett csodálatos gyógyítást úgy, hogy a tisztátalan lelkeknek parancsolt: azok engedelmessé váltak neki s a betegek meggyógyultak. Eredetileg az ördögűzést az Istentől kapott képességnek tekintették, később viszont az egyház adott erre hatalmat alsóbbrendű beosztottjainak.

Az iszlám világnak is megvannak a maga ördögűzői, akik egyénre szabott rítusokkal kezelik a problémát. Arra, hogy valakit megszállt az ördög, a muszlimok különböző jelekből következtetnek: vannak, akik némán születnek, egyesek a fejüket rázzák, mások megőrülnek, ok nélkül visonganak, máskor meztelenül szaladgálnak, de leginkább az a feltűnő, hogy a megszállott viselkedése a korábbihoz képest teljes egészében megváltozik, levert, nincs kedve dolgozni, többnyire fekszik és cselekvőképtelen.

Az ördögűzés során például mágikus köröket rajzolnak a megszállott köré, speciális varázsigéket ismételtetnek, virágokat dobnak az áldozatra, hogy belélegezze illatukat, és a démon kiűzése érdekében nemegyszer alaposan elverik a szerencsétlent.

A leghíresebb ördögűzési ceremónia az iszlámban a zar, amely zenére indul, mert a zene ereje képes kiűzni a démonokat. A megszállottat egy csoport veszi körül, akik, miközben szól a zene, Korán verseket recitálnak, levágnak egy baromfit, vagy egy bárányt áldoznak fel. A szertartás akkor ér véget, amikor a csoport közepébe ültetett

áldozat transzba esik és a földre borul. Mivel a füstölőknek is ördögűző képességet tulajdonítanak, a szertartás során a helyiségben füstölőket égetnek.

ÖREGASSZONY ■ Lásd: asszonyok

ŐSZ ■ Lásd: évszakok, időjárás-jóslás

ŐSZIBARACKFA ■ Őshazája valószínűleg Kína, ahonnan perzsa közvetítéssel terjedt el a közép-és közel-keleti országokban, majd később Európában is. A magyarság közvetlenül a honfoglalás után ismerhette meg. Az őszibarack nevet először Mikes Kelemen használta.

Az őszibarackfát ősidők óta kultikus tisztelet övezi Iránban, és a közép-ázsiai országokban is. Az őszibarackfáról, furcsamód mégsem tesz említést a perzsa irodalom, de a vallásos írásokban, így a Bibliában sincs utalás erre a fára. Annál nagyobb a kultusza Kínában, ahol a fa virágai, ágai és gyümölcsei egyaránt a halhatatlanságot szimbolizálják.

A kínai költők gyakorta megénekeltek az őszibarackot. Az egyik kínai ódában, az "Egy menyasszony dicsérete" címűben, a költő kecses virágzó őszibarackfához hasonlítja a menyasszonyt. A néphit a végtelenül finom és szép barackvirágot a nőies bájjal, kecsességgel társítja. A tavasszal tartott lakodalmakon virágos barackággal kedveskednek a menyasszonynak.

A kínaiak úgy tartják, hogy az őszibarackfa ágai és virágai hatásosan gyógyítják a betegségeket, járványok idején különösen hatékonyak, de mint gonoszűzőt, amulettként is viselik. Barackfából faragtak számos rituális eszközt, és belőle készítették azokat a nyílveszőket, amelyekkel Csang-hszen istenség lelőtte az Égi Kutyát.

A barackfához és a barackhoz kapcsolódó halhatatlansághit elterjesztésében nagy szerepe volt a középkor taoistáinak, akiknek mondája szerint a halhatatlanok Kunlun hegyi paradicsomában élt Hszi-vang-mu istennő, akinek kertjében a halhatatlanság őszibarackjai teremnek. A nála ünneplő halhatatlanok azt gondolták, hogy ő és férje rendelkeznek a halhatatlanok jegyzékével, akik a cselekedeteikért jutalomban vagy büntetésben részesülnek.

ÖSSZETETT SZÁMOK ■ A régi numerológusok a kilenc egyszerű (egyjegyű) számon kívül ismerték az összetett számok karmikus rejtélyét is. Összesen ötvenkét számot különböztettek meg, ezzel az 52 hetet kívánták reprezentálni. Ha az ötvenkettőt megszorozzuk a misztikus hetessel, az eredmény 364, a kaldeusok előtti naptárokban ennyi napból állt az év.

Az összetett számok spirituális jelentésének rövid összefoglalása a következő:

A 10-es, a „szerencse kereke”, a felemelkedés és a hanyatlás száma. Értelmezése felemás, lehet pozitív és negatív, jó és rossz, jelenthet hírnevet és bukást is. A 11-es szám szimbolikája az „összeszorított kéz”, amely a rejtett megpróbáltatásokra, alattomos veszélyekre, elárultatásra, megcsalatasra figyelmeztet. Baljóslatú szám. A 12-es az „áldozat” száma, jelképezi az áldozathozatalt, az önfeláldozást, a lemondást, a mártíromságot. A 13-as a felfordulás és a pusztulás száma. Régen olyan „csontváz” vagy „halál” képével ábrázolták, aki kezében kaszával egy zöld mezőn levágott fejek között kaszabol. A 14-es a kihívás száma, szerencsét hoz mindenfajta kommunikálásban, spekulatív pénzügyekben, de a szám magában rejti a bizonytalanságot, a kockázatot is. A 15-ös a „varázsló” száma, mély ezoterikus jelentéssel bír, az összes szám közül a legszerencsésebb. A 16-os szám jelképezi az „romba dőlt citadellát”. A kaldeusok úgy ábrázolták, mint egy villámsújtotta tornyot, amelyből egy férfi zuhan alá koronával a fején. E szám figyelmeztet mindenféle bajra, veszélyre. A 17-es, mely a „mágia csillaga” rendkívül spirituális szám. Akit ez a szám jellemez, képes korábbi kudarcaiból tanulni, felülemelkedni életének nehézségein. A 18-as a szellemi és az anyagi konfliktus száma, az összetett számok közül a legbonyolultabb. Jelképezi az anyagiasságot, ám a pénzhajhászás és az örökös előnyhöz jutás rendszerint veszekedéseket kelt, ellenséges légkört teremt. A 19-es a „mennyegek fejedelme”. A legszerencsésebb szám, mivel a Nap kisugárzása boldogságot, beteljesülést, sikert biztosít az élet minden területén. A 20-as az ébredés száma, de egyben szimbolizálja az ítéletet is. Nem materiális szám, de képes megoldani a megoldhatatlannak látszó feladatokat is. A 21-est a világegyetemet szimbolizáló „mágia koronájával” ábrázolják. Ez az egyik legszerencsésebb vibrálás, mert a szám karmikus jutalma általános sikert, felívelő pályát, előmenetelt, boldogulás ígér. A 22-es az alázatosság és az óvatosság száma, jóhiszemű embert ábrázol, aki helytelen értékítélete következtében megbízik a hamis emberekben, tudatlanságában egyik hibát a másokra halmozza. A 23-as, mint az „oroszlán királyi csillaga”, sok sikert, szerencsét sejtet egy nagylelkű szponzor közreműködésével. A 24-es, lévén a szerelem, a pénz, a kreativitás száma, különösen akkor szerencsés, ha a születési dátum esik erre a napra. A 25-ös nem a legszerencsésebb szám, anyagi sikerre nem utal, mivel e vibrálás a spirituális bölcsességé. E szám embere tapasztalatait hasznosítva vív ki elismerést, köztiszteletet. A 26-os, mint a partnerkapcsolatok száma, könnyorületességet, megértést, önzetlenséget, segítőkészséget jelez. Ebből következik, hogy ez a szám sok csalódást és kudarcot is jelent. A 27-es, mely a karmikus jutalom száma, erőt, bátorságot, harmóniát és szerencsét szimbolizál. E szám emberét produktív munkája, intellektusa hatalommal látja el, ezért ezt a számot egy „jogarral” jelképezik. A 28-as a „bizalomteli bárány” jelképeként talán a legellentétebb összetett szám. Ígérhet markáns sikereket, de szimbolizálhat nagy veszteségeket is. A 29-es, mint a kikényszerített jóindulat, a legnehezebb karma száma, sok bizonytalanságot, csalódást, szomorúságot, aggodalmat

jelent viselőjének, melyet környezete okoz neki. A 30-as a „magányos, meditáló ember” száma, szimbolizálja a szellemi felsőbbrendűséget, hajlamot a meditálásra, önvizsgálatra. A 31-es szám a „remetét” jelképezi, jelentése hasonló a 30-as szám szülöttéhez, de még zárkózottabb, elszigeteltebb. Menekül a magányba, irtózik mindenféle társaságtól, nem izgatja semmiféle világi és anyagi hívság. A 32-es a kommunikáció számaként képes tömegek mozgósítására, a 14-es személyhez hasonlóan, mágikus erővel rendelkezik, és elsősorban a magas pozícióba jutott 25-ös ember segítségére számíthat. A 33-as a vonzalom és az anyagi jólét száma, de nem rendelkezik saját egyéni jelentéssel, hasonló vibrálást hordoz, mint a 24-es, de kevesebb gazdasági sikert ígér.

A 34-es szám jelentése ugyanaz, mint a 25-ösé; a 35-ösé azonos a 26-sal; a 36-os pedig a 27-es számhoz hasonlít. A 37-es a mimóza és a társas viszony számaként megkülönböztető képességre utal, ami szélsőségesen érzékeny természettel társul. A 38-as jelentése, megegyezik a 11-es és a 29-es számokéval; a 39-esé pedig ugyanaz, mint a 30-as számé; a 40-es azonos a 31-es száméval; a 41-es hasonlít a 32-hez; a 42-es jelentése megegyezik a 24-es száméval. A 43-as a konfrontáció, a fiaskó száma. Vibrálása ismétlődő csalódásokat, kudarcokat hordoz magában. A 44-es jelentése ugyanaz, mint a 26-os számé; a 45-ös megegyezik a 27-sel; a 46-os jelentése ugyanaz, mint a 37-es számé; a 47-es megegyezik a 29-sel; a 48-as azonos a 30-sal; a 49-es jelentése megegyezik a 31-es számmal; az 50-esé pedig a 32-es száméval.

Az 51-es szám, mint a „harci sipka” szimbolikája, sajátos képességgel rendelkezik. Harcos természettel társul, és nem várt fejlődést ígér mindenben, amibe csak belefog az illető. Az 52-es jelentése megegyezik a 43-as száméval.

Az összetett számok az 52-vel végződnek. Az 52-nél nagyobb számokat vissza lehet vezetni az egyszerű számokra, a számjegyeket összeadva meg lehet kapni az egyszerű kulcsszámot. Így lesz például az 53-as egyszerű kulcsszáma a 8-as, az 54-esé a 9-es, az 55-ösé a 10-es.

ÖT ■ A püthagoreusok az ötöst tartották a házasság jelképének, mert ebben látták egyesülni a nőnemű kettést a hímnemű hármassal. Az ötöshöz társították a hatalmat, a tudást és az igazságot, ennek a számnak különleges erőt tulajdonítottak. Az ötösről feltételezték, hogy "hatástalanítja a mérgeket és elijeszti a szellemeket", s a vezeklésben mágikus eredményt hoz. Az ötös sokszínűségéből fakadóan lett az irányító száma a változatosságnak, az alkalmazkodóképességnek, a gondolkodásmódnak, az észjárásnak, a lelki alkatnak, a szemlélődésnek, valamint az anyagi dolgok analízisének.

Az archaikus ember kedvelte az ötöst, mert ezzel a számmal képes volt kifejezni a makro- és a mikrovilágot. Az öt számbeli jelzője a kontinenseknek, az őselemeknek, az állatok osztályának, a belső szerveknek, az érzékszerveknek, a szenvedélyeknek. Mózesnek öt könyve, Istennek öt sebe volt, öten voltak az okos és a balga szüzek.

Kínában valósággal tobzódtak az ötösben, náluk a világmindenség öt őselemre építkezett (víz, föld, tűz, fa, fém) ugyanis ezek körforgása, szüntelen változása és kölcsönhatása garantálja a világ folyamatos aktivizálódását. Az öt őselemmel megszámlálhatatlan sok mindent azonosítottak; az öt érzéssel kapcsolatban: a föld a tapintásé, a víz a hallásé, a tűz a látásé, a fa a szaglásé, a fém az ízlésé; az öt belső szerv kapcsán: a föld a szívé, a víz a veséé, a tűz a tüdőé, a fa a lépé, a fém a májé. Az elemekkel harmonizáló színek: sárga, fekete, vörös, zöld és fehér; az öt íz: az édes, sós, keserű, savanyú és csípős. Az öt elemnek megfelelően az öt légköri jelenség: a szél, a hideg, az eső, a hó és a fény; az öt energiaforrás: a szél, a meleg, a nedvesség, a szárazság és a hideg. Az általuk ismert öt bolygó: a Szaturnusz, a Merkúr, a Mars, a Jupiter és a Vénusz; öt szag: avas, égett, édeskés, fanyar, rothadt; öt szent állat: sárkány, főnix, egyszarvú, teknős, tigris; ötféle teremtmény: a csupasz, a páncélos, a tollas, a pikkelyes és a szőrös; öt mezei termés: a köles, a cirok, a bab, a búza és a kender; a növénytermesztés öt fázisa: a kikelés, a növekedés, a beérés, az aratás és a begyűjtés. Az öt elemnek megfelelő öt erény: a hűség, a bölcsesség, a szerelem, a szeretet és az igazságérzet; az öt érzelem: a vágy, a félelem, az öröm, a harag és az aggodás.

A taoizmus megalapítójának bűvös ötösei: Lao-ce anyja ötszínű gyöngytől fogant, a taoista filozófiában a világmindenség ötös összhangját: az ember, a föld, az ég, a tao és a természet adja. A taoista papokat öt fogadalom kötötte, az öt parancsolatuk: a ne ölj élőlényt; ne helyeselj szóban olyasmit, amit a szíved helytelenít; ne igyál bort; ne lopj, és ne engedj a gyönyör csábításának. A hosszú élet receptjeként öt módszert ajánlottak: a nemi aktivitást, a különleges és az egyszerű tornagyakorlatok végzését, a jógázást és az ésszerű diétázást.

Buddha öt tanítványt választott, a dzsaina vallás öt áldásos mozzanatot különít el, az iszlám elméletének és gyakorlatának alappillére az ötös szám, Mózesnek öt könyvet tulajdonítanak, a zsidóknak öt szent ünnepük van. A szikheknek öt vallási jelképe, az öt "K": a kes, a nyíratlan haj, amely az erőt és a férfiasságot szimbolizálja a kanghával, a haját tartó fésűvel; a kara, az acél karperec, a tisztesség jelképe; a kirpan, a védelmet biztosító kard, és végül az utolsó "K", a káccsa, a rövidnadrág, amit a szikhek lebernyegük alatt viselnek.

Az indiai jóga öt tisztátalansága, vagyis klésája: a tudatlanság, az önzés, a düh, a vágy és a félelem; ezek jelentik a legnagyobb veszélyt az ember önmegvalósító törekvésében. A klésáktól való megszabadulás öt módszerét ajánlják a szentírások: a tudatos cselekvést, a rendszeres testgyakorlást, az aszkézist, a szilárd hitet és a meditációt. A meditáció során pedig ötféle tudatállapot hozható létre.

Ázsiában a koreaiak árvíz ellen ötszínű pénzeket dobtak a folyókba. Indiában ötféle áldozatbemutatást különböztettek meg: az isteneknek, az ősi látnokoknak, az ősöknek,

az embereknek és az állatoknak szólót. Ötféle áldozati állatuk: az ember (még a Káli kultuszban), a tehén, a ló, a kecske és a juh. Az embernek ötféle képességet tulajdonítottak: a gondolkodást, a beszédet, a lélegzetet, a látást és a hallást.

Amerikában az azték Makvilsocsitl volt az öt világ ura, vele asszociálták a szerelmet, a virágokat, a vidámságot, a tavaszi természetet és a labdajátékot. Az irányokat öt színnel párosították össze: a vörössel a keletet, fehérrel az északot, feketével a nyugatot, sárgával a déli irányt és zölddel a középet.

A kaldeusok az öt bolygót öt istennel társították: a Szaturnuszt Adarral, a Jupitert Mardukkal, a Marsot Nergallal, a Vénuszt Istárral, a Merkúrt Abuval. A héberek Széfer Zohárjában az ötös a kontrakciót, azaz az összehúzóerőt reprezentálta. A kínaiak az öt legendás császárt az öt bolygóval kapcsolták össze: a sárga császáré a Szaturnusz, a fehér császáré a Vénusz, a fekete császáré a Merkúr, a vörös császáré a Jupiter, míg az öt császár vezetője a Sarkcsillag.

A primitív népeknél az öt jelentette az embert, mivel számolásuk az ötössel végződött. Az öt feletti számokkal a földöntúli dolgokat fejezték ki, azokat isteni eredettel ruházták fel. Európa északi részén az ötös sokra vagy hosszúra utalt, ha viszont cselekvést jelképezett, akkor a befejezettséggel, a teljességgel, a birtoklási vágygal volt azonos. Az idős emberre azt mondták, hogy öt magasságú öreg, a hosszú útra pedig azt, hogy ötnapi út. Az áldozatok száma öt volt, és öt öregember volt jelen, ötször ütöttek az ajtóra és ötször kiabáltak be.

Indiában öt hosszú, és öt sima testrészt különböztetnek meg. Az öt hosszú testrész: a kezek, a szemek fehérje, az arc, az orr és a mellék közötti távolság. Az öt sima testrész: az ujjpercek, a haj, a fogak, a körmök és a bőr, amelyek hosszú életűvé teszik a férfit.

A babonások azt mondják, az ötlevelű lóhere mindig szerencsésebb, mint a négylevelű. A néphit a hét ötödik napját, a pénteket tartja, a napok közül a legszerencsétlenebbnek.

A numerológusok szerint, aki 5-én született, a Merkúrral szimbolizált ötös szám megkülönböztető hatása alatt áll. Kritikus alkat, minden hibát és tévedést észrevesz, és nemtetszésének hangot ad. Nemcsak mások hibáit fedezi fel, hanem sajátját is. Mindent és mindenkit kianalizál, mindenre logikus választ vár. Nehezen képes alávetni magát érzéseinek és intuíciónak, mert intellektusa állandóan a logikus választ keresi. Sokoldalú, tehetséges, memóriája kitűnő, de nincs benne elég kitartás. Kiválóan fogalmaz, színes egyéniség.

Az 5-ös vibrálás szellemi túlterhelést, idegkimerültséget okozhat. A betegségek közül hajlamos gyomorsavtúltengésre, fekélyre, légúti megbetegedésre, idegösszeroppanásra.

Szerencsés napjai a szerda és a péntek. Színei a sárga valamennyi árnyalata, a fehér és az ezüstös szín. Féme a higany. A szélsőségesen eredeti vagy szokatlan zenéhez

vonzódik. Előnyös hatású drágakövei a jáde, a gyémánt, topáz és a féldrágakövek. Eleme a levegő.

ÖTSZÖG ■ Geometriai szimbolikaként az ötszög, a tökéletes, eszményi világmindenség szimbóluma. Csillag formájában az örökkévalóságot jelképezi. Az ötszögű csillag: ajtóra függesztve védelmet nyújt a betegségek ellen; az indiánoknál totemként használják; a zsidóknál Mózes öt könyvét ábrázolja, egyben jelzi a jólétet és a sikert; a keresztényeknél Jézus öt sebeit szimbolizálja; a japánoknál pedig a társadalmi ranglétra legfelső fokát jelzi. Az ötágú csillagnak számos elnevezése ismert, hívják Salamon pecsétjének, Salamon gyűrűjének, Salamon kulcsának, a középkorban lidérckeresztnek, a kelták boszorkánylábnak, illetve boszorkányszögnek. Népi hiedelem szerint az ötágú csillag oltalmat nyújt a rontó démonok és az ártó szellemek ellen.

ŐZ ■ Lásd: állatok

ÖZÖNVÍZ ■ Lásd: halak, lótusz, negyven

ÖZVEGYEK ■ A világ számos részén a társadalom az özvegyeket számkivetettként kezeli, kitzasztottnak minősülnek, különösen a megözvegyülésük után vonatkozik rájuk sok kirekesztő, megalázó szabály.

Kolumbiában az özvegyeknek – férfiaknak és nőknek egyaránt – gyászidejük alatt elkülönítve kell élniük, testüket és fejüket kezükkel nem érinthetik meg; minden általuk használt edényt tilos másnak használnia. Az észak-amerikai indiánoknál, az özvegy nőknek száraz fűből font nadrágszerű ruhát kell viselniük, hogy ne kísértse meg őket a gonosz szellem.

A Fülöp-szigetek nyugati részén, az özvegyek hét vagy nyolc napig nem hagyhatják el otthonukat, legfeljebb éjjel mehetnek ki, amikor nem találkoznak senkivel sem. Úgy tartják, aki a gyászoló özvegyre rátekint, azonnal halálos veszedelembé kerül. Ennek elkerülése végett az özvegyeknek bottal kell ütögetniük a fákat, amelyek a feltételezések szerint ezután mind kiszáradnak.

Új-Guineában az özvegy férfiakat egyenesen kitzasztják a társadalomból, nem mutatkozhatnak nyilvánosan, nem művelhetnek kertet. Kénytelenek magas fűben vagy bozótban rejtőzködni, ha nő közeledik, nehogy kísértésbe essenek. Sem az özvegy férfi, sem az özvegyen maradt nő nem pótolhatja elvesztett élettársát.

Afrikában a házastárs halála után az életben maradt özvegy szexuálisan egy ideig köteles megtartóztatni magát. A gyász letelte után azonban ismét házasságot köthet. A gaboni bambák a gyász végeztével vad, erotikus tánccal kísért orgiát rendeznek, ezután

az özvegy minden múltjára emlékeztető tárgyat darabokra tör, hogy ezáltal visszanyerje szabadságát.

Az indiaiak az özvegyasszonyokat különösen kedvezőtlennek ítélték meg. A megpróbáltatásokkal sújtott özvegyasszonyoknak tiltott volt a részvétel az olyan ceremóniákon, amelyek valamilyen jóval kecsegtettek, mert azt tartották, hogy jelenlétük kedvezőtlenül befolyásolja azok sikerét. Hasonló okokból vigyáztak a menyasszonyra, nehogy meglásson egy özvegyembert. Az indiai özvegyek azért éltek elkülönítve, hogy maguk készítsék el a saját ételüket, amelyben nem szerepelhetett hús, hagyma, fokhagyma vagy más fűszer, mert ezek mind izgatószernek minősülnek, az özvegyekkel szemben viszont elvárás az, hogy elfojtsák a szenvedélyeiket. E szabályok némelyike még ma is él.

Indiában, noha tiltott, de még olykor él a szati hagyománya, amelynek során a megözvegyült asszonyok férjük halotti máglyáján vagy nem sokkal férjük halála után önként elégetik magukat.

Valamikor szokás volt a dzsauhar is, amikor a feleség azért áldozta fel magát, mert érezte csatába küzdő férjéről, hogy közeleg a halála. Ez a tradíció abból az ősi hitből táplálkozott, hogy a meghalt férjnek éppúgy szüksége van feleségére a túlvilági életben, mint az e világban.

A szatiról szóló óind történet úgy szól: amikor Szati istennő elutasította az anyja által neki választott férjet, hogy az igazi vőlegényét kijelölje, Szati a levegőbe dobta virágfüzérét, ami kívánságának megfelelően Siva isten nyakába hullott. Az anya azonban nem nyugodott ebbe bele. Szati elkeseredett megaláztatásában tűzbe vetette magát. Szati megégett testével, Siva addig kóborolt a világban, mígnem Vísnu felaprította a tetemet, ahová annak a darabjai lehullottak, zarándokhellyé váltak.

Az özvegyasszonyok – ha csak nem vagyonos családból származtak – nálunk is számos hátrányt szenvedtek. Szokásban volt, hogy a fiatalabb, de már gyermekes özvegyasszonyt, a meghalt férj legénytestvéréhez vagy közeli rokonhoz újra férjhez adták. Az özvegyasszony új házasságot már csak öreglegénnyel, gyermekes özvegyemberrel köthetett, lakodalmat nem tartottak a hivatalos szertartás után. Az özvegyasszonynak szerény öltözetűnek, visszahúzódónak, igénytelennek kellett lennie. Nyilvános mulatságokon mértékkal vehetett csak részt, új házasságkötési szándékát csak közvetett jelekkel nyilváníthatta. A legsúlyosabb megkülönböztetést viszont az jelentette, hogy az özvegyasszonyt a férfiak olyan személynek tartották, akivel könnyen lehet szexuális kapcsolatba kerülni.

PACSIRTA ■ Lásd: állatjóslás, Gyertyaszentelő

PÁFRÁNY ■ Lásd: Iván napja

PÁLCA ■ Lásd: fétis

PÁLFORDULÁS ■ Lásd: időjárás-jóslás, január

PÁLMAFA ■ A fák királynőjének tartott datolyapálma a termékenység fája. A mámorító datolyaborból valamikor réges-régen Mezopotámiában az erotikus rítusok során bőségesen fogyasztottak. A datolya pálmafa a közel-keleti országokban és a keresztények hitvilágában egyaránt, mint életfa szerepel. Arábiának és a Szahara gyepszigeteinek egyetlen erdeje a datolyaliget, azért a Szahara fenyőjének is nevezik. Az ókori Egyiptomban pálmával jelenítették meg az időt és az évet. Apollón és Artemisz csodálatos születése óta a görögöknek is szent fája a pálma. Több nép képzetében a fa törzse a falloszt, az ágai pedig a napsugarakat szimbolizálják. A Földközi-tenger partvidékén a datolyapálmát sokfelé díszfaként termesztik.

A pálma a keresztényeknél a mártíromság és a tisztaság reprezentánsa, az Úr sírjához pálmaágot vittek. Régen a virágvasárnapot, amelyik napon Jézus Krisztus bevonult Jeruzsálembe, pálmavasárnapnak (Dominica palmarum) nevezték. Nevét az e napon szokásos pálmaszentelésről és pálmaágas körmenettől kapta, amit az egyház Jézus jeruzsálemi bevonulásának emlékére rendelt el. Sebastian Franck (kb. 1499 - kb. 1542) német teológus tudósítása szerint ezen a napon a hívők telehordták a templomot pálmafákkal és összekötött ágakkal, ezeket megszentelték, s a zivatar, a villámcsapás és tűz ellen használták. Jézus szamáron ülő alakját körülvették a városon, miközben énekeltek, a szamarat megdobálták pálmaágakkal, amiket aztán mindenféle varázslásra használtak.

A pálmaág a zsidók Sátoros ünnepének vallásos szertartásaiban is szerepet kapott. Ezen az ünnepen a zsidók hagyományosan lombbal fedett sátrakban étkeznek, és az isteni tisztelet bizonyos imádságai alatt négy növényfajból (pálmaág cédrusalma, mirtusz és fűz) álló ünnepnapi csokrot lengetnek. A záróünnepen termékenyítő esőért imádkoznak. A Sátoros ünnepnek a későbbi nemzedékeket azokra a lombsátorokra kell emlékeztetniük, amelyekben Izrael fiai az Egyiptomból való kivonulás után laktak.

Manapság – miként ezt az övé a pálma; elnyeri a pálmát; elviszi a pálmát; valakinek odaítéli a pálmát, kifejezéseink mutatják – elsősorban a siker, elsőség, dicsőség, győzelem jelképe.

PÁLMAVASÁRNAP ■ Lásd: húsvét

PÁNSÍP ■ Lásd: hangszerek

PAPAGÁJ ■ A gyönyörű tollazatú papagájok ügyesen utánozzák az emberi beszédet, az állatok közül egyedül ezek a madarak képesek erre. A középkori Kínában nem egy esetben a papagájok segítségével leplezték le a házasságtörő asszonyokat, mert kikotyogták a félrelépő nők titkait.

Az első papagáj i.e. 330-ban került Európába, ezt Onesikritos, Nagy Sándor hadi hajójának parancsnoka hozta. Rómában, mint fényűzési tárgyakat, a papagájokat arany, ezüst, elefántcsont kalitkákban tartották. A rómaiaknál egy beszélő papagáj többet ért, mint egy rabszolga. Bár a papagájok korábban is kedveltek voltak, Európában igazán csak Amerika felfedezése után terjedtek el.

Az indiai mitológiában a papagájok gyakran szerepelnek. Káma, a szerelem istene papagájon lovagol. A perzsáknál a szerelmi históriákban fordul elő a papagáj, a kereszténységénél pedig mint az ártatlanság szimbóluma jelenik meg a képeken.

Afrikában az egyik törzs papagáj őszülőktől eredezteti magát. Egyik kisebb, színes tollú fajtájukat szerelemmadárnak nevezik, mert a párok rendszerint egymás mellett ülnek.

Az időjósítások között a papagáj rikácsolása az eső jöttét jelenti.

Papagájjal álmodni azt jelenti, hogy valamilyen tréfás dolog történik az illetővel. Ha a papagáj megcsípi az álmodót, az a barátnője irigységéről árulkodik. Az álomban látott és hallott beszélő papagáj jelentése, hogy gonosz gúnyt űznek az álmodóval.

PAPLAN ■ Lásd: ágy

PAPRIKA ■ Lásd: fűszerek

PÁRATLAN SZÁMOK ■ A szlávok a páratlan számokról, azt gondolták, hogy hibásak, negatívak, sorsüldözöttek. Ugyanezt a nézetet osztották a szíámiaiak is, akik annyira irtóztak a páratlan számoktól, hogy még véletlenül sem tettek páratlan számú ablakot, ajtót a házaikra és templomaikra. A törökök a páratlan számok közül nemcsak a tizenhármast, de a negyvenegyet sem állhatták, mindkét számtól mániákusan félték. Az indonézok pedig ódzkodnak az olyan képek vagy fényképek készítésétől, amelyeken páratlan számú ember van, mert szerintük ez valamelyikük hirtelen halálát okozhatja. Ha egy társaság páratlan számú személyből áll, invitálást jelent a rossz lényeknek.

A régi rómaiaknál viszont éppen a páratlan számok jelentettek szerencsét, örvendtek megbecsülésnek. *Numero Deus impare gaudet*, vagyis a „Páratlan szám kedves az Istennek” – mondja a legnagyobb latin költő, az i.e. 70-19 között élt Vergilius, akinek *Eclogáiból* (VIII. 75.) származó szállóige, bizonyosan a görög számmisztika egyik alapelve utal. A görög filozófus, Plutarkhosz (i.e. 46 k.-120 k.) a „Római kérdések” c. művében megjegyzi, hogy a számok kezdete, vagyis az egység isteni dolog, míg a páros számok karaktere ennek az ellenkezője. Szerinte a páros számok fogyatékos, tökéletlen és határozatlan számok, míg a páratlanok végesek, teljesek és abszolútak. Numa Pompilius római király (kb. i.e. 700) akinek a vallási naptár megalkotását tulajdonítják, állítólag a páros számú hónapokhoz hozzáadott egy napot, hogy tökéletessé váljanak.

A kínaiak szerint a páros számok, a földi számok, a páratlanok viszont a mennyhez tartozók. A babiloniak és az egyiptomiak legkedveltebb száma a hetes volt, a rómaiak, a görögök és az afrikaiak a hármast favorizálták.

Amíg a tízes, a százaz, az ezres a teljességet szimbolizálja, addig az eggyel nagyobb szám – például a 101 vagy 1001 – balszerencsés, ezért használtak 101 botütést, a hinduknál 1000 rúpia helyett 1001-et kell visszaadni. De az is igaz, hogy 101 ágyúlövés illette az újszülött trónörökösöt, és 1001 éjszaka van az Ezeregyéjszaka meséiben.

A babonás emberek szemében: aki az egyes számról álmodik, közvetlenül az Istentől kap üzenetet; ha a macska háromszor mossa meg a füleit, látogató várható; a harmadik kísérlet mindig sikeres lesz; balszerencsés dolog november 5-én megházasodni; hamarosan lelki társra lel, aki a hetes számról álmodik; hosszú életre számíthat az, akinek a lakcímében a kilences szám szerepel; megjavul a látása annak, aki a hónap 11. napján mossa meg a haját; szerencsétlen dolog 13-as számú házban lakni; az augusztusi újhholdat követő 13. nap mindenki számára balszerencsés.

A népi gyógyítások során a páratlan számok dominálnak. A varázslatos gyógynövénykeverékek páratlan számú összetevőkből készültek, a ráolvasásokat legtöbb esetben háromszor vagy kilencszer ismételték meg.

Régen, amikor egy cigánygyerek beütötte a fejét, egy kés pengéjét nyomták a duzzanatra, közben 3, 7 vagy 9 alkalommal varázsszöveget ismételték, és végezetül a kést annyiszor állították a földbe, ahányszor a varázsigét recitálták. Általában elmondható, hogy a misztikus rítusaikban kerülték a páros számokat.

PÁRATLAN SZÁMOK TÖBBSZÖRÖSEI ■ Különböző népek mitológiáiban és vallási szokásaiban gyakran szerepelnek a hármaz, a hetes, a kilences szorzatai, valamint ezek többszörösei. A misztikus számfilozófiában a hármaz többszörösei a bevégzettséget, a hetes szorzatai a szakrális nagyságot tükrözik.

A hármas többszöröseit általában a nagyobb, a hatalmasabb, a végtelen szimbolikájaként alkalmazták. A mesékben a király többnyire harminc évig uralkodott, a mesebeli kígyó pedig harminc rőf hosszúra nyúlt.

A zsidók a temetés után harmincnapos gyászt tartottak. Júdás harminc pénzért árulta el Jézust. A néphit Ádám harminc fogától származtatja a hónap harminc napját. Sámson a filiszteusoknak harminc inget és köntöst ajánlott fel, ha az általa feltett találós kérdésre választ adnak. Zeusz és Héra házasságkötésükre háromszáz évig vártak, a buddhista szerzeteseknek háromezer utasításhoz kell alkalmazkodniuk, Salamonnak háromezer példabeszéde, Konfuciusznak pedig háromezer tanítványa volt. A bodhiszattva útja három mérhetetlen kalpa, amely hárommillió évnek felel meg. A kínaiak halhatatlanság őszibarackfái háromezer évenként hoznak gyümölcsöt. Az indek harminchárom istent különböztettek meg, de nem volt ritka náluk a háromezer háromszázharminckilenc isten sem.

A taoisták azt hiszik, hogy az emberi testben harmincezer szellem lakozik. A magyarországi boszorkányok száma harmincháromezer háromszázharminchárom. Nemcsak a hetesnek tulajdonítottak az emberek mágikus erőt, hanem a hét többszöröseinek is. Sőt amíg a hét erőset, nagyot, sokat jelölt, addig a hetes sokszorosa már rendkívül erőset, hatalmasat, terjedelmeset, tömérdek sokat fejezett ki. Az óegyiptomiak előszeretettel használták a hetes többszöröseit, egyik varázsszövegükben hetvenhét istenről tesznek említést, levegő istenüknek ennyi füle és ennyi szeme volt. A csuvasok képzetében hetvenhét világ, hetvenhétféle nap, ugyanennyi nyelvjárás és vallás élt. Hazánkban a göcsejiek hetvenhétfajta hideglelést különböztettek meg. A magyar néphitben az ördög nagyanyjának életkora hétszázhetvenhét év.

A keresztényeknél, amikor Péter Jézustól azt kérdezte, hogy hányszor kell megbocsátani, Jézus azt felelte: "Nem mondom neked, hétszer, hanem hetvenhétszer". Ez a hetvenhét azt jelenti, hogy mindig meg kell bocsátanunk. A megkétszerezett hetes jelzi Krisztus keresztútját, a Kálvárián a stációkat. A Bibliában hetven évig tartott a babiloni fogság.

Mind a hetes, mind a hármas szent szám, ezért a három hetesből álló szám, a 777, a világ legszentebb értelmezésének a kifejezője, talán ezért tulajdonítottak a háromszoros szent Lámeknak hétszázhetvenhét éves életkort.

A muzulmánok első emberpárja, Ádám és Havvá évente hetven ikerpárt hoztak a világra. A buddhisták a halotti szertartást a halál utáni negyvenkilencedik napon végzik el. A tibetiek negyvenkilenc napig imádkoztak az elhunyt koporsója felett abban a reményben, hogy ez alatt a halott lelke eljut a bodhiszattva állapotba.

Sokan a hetes többszöröseit szerencsétlen fordulatnak tartják, mivel az árvizek, éhínségek, természeti katasztrófák hétévenként, vagy azok többszöröseiben következnek

be. A hetes többszörözésével növekedik a szám baljós hatása, ezért az emberi évek közül a hetvenedik életkor meglehetősen rossz ómen.

A régi Kínában a kilencesnek és többszöröseinek a jelentése mind, valamennyi volt. Szerencsés, pozitív előjelű számnak tartották. Náluk az a hit járta, hogy akit denevérral ábrázoltak, kilencven évig él. A mongolok égi szellemeinek száma kilencvenkilenc, a tűz klánjának fénye kilencvenkilenc égbolton tör keresztül. A hindu Védákban az imákat a halotti toron kilencszer, huszonnéhszer vagy nyolcvanegyszer recitálták.

PARÓKA ■ Lásd: hajviselet

PÁROS SZÁMOK ■ A püthagoreusok a páros számokat nőies jelleggel ruházták fel, az egyes számokat azonban nemcsak ők ítélték meg eltérő módon, hanem a különböző vallások, korok és országok népeinek felfogásában, szokásaiban is sokféle elképzelés született szinte valamennyi számról. Például a hatos egyszer a gonoszság száma, másszor az alkotó teremtésé.

A kettes a dualitásnak, az ellentéteknek a száma, feszültséget, megosztást, konfliktust, ellenállást jelez. A négyes sokáig érthetetlen, felfoghatatlan misztérium volt az emberek számára. Rejtélyére végül az Isten szimbolikája, a kereszt adott választ, amelynek vízszintes és függőleges tagoltsága képes befogadni az egész világot. A hatos elvéve bukkan fel, például az egyiptomiak nem is használták. A hatos értelmezése inkább pejoratív; jelöli a misztikus végzetet, viszont kedvező megítélésben az embert jelképezi, Szent Ágoston a hatost tartotta a legtökéletesebb számnak. A nyolc sem közkedvelt szám, az utolsó ítélet, a feltámadás száma, ugyanis Krisztus a nyolcadik napon támadott fel. A tízes, mivel az egyessel kezdődik és a nulla zárja, különös jelentőséggel bír. Jelzi a ciklus végét, a befejezettséget, ezért az isten számaként él a köztudatban.

A rómaiak szemében a páros számok azon tulajdonsága, hogy egyenlő részre oszthatók, balszerencsét jelentett, ugyanis számukra ez a felosztás a halál jelképe. Kelet-Szómália lakói iszonyodtak a páros számoktól, ezért amikor, szokásukhoz híven, kávét rágcáltak, sohasem vettek a szájukba páros számú kávészemet. Az ausztrálok és az amerikaiak a négyest tartották a legtöbbre.

A páros számokról szóló babonák szerint: haláleset várható annak a családjában, aki két sárgájú tojást talál, vagy páros számú virágot kap; balszerencsével jár egy olyan banketten részt venni, melyen páros számú vendég van; viszont szerencsés lesz az, akinek a káposztája tövéből két hajtás nő ki; a négyszínű szirmú árvácska egészséget, jólétet, boldogságot jelez; aki a négyes számról álmodik, annak hamarosan szerencsés lehetősége adódik. Balszerencsés készakarva, vagy viccből a fejetetejére fordítani a hatos számot, mert ez azt jelenti, hogy az ember tervei nem fognak megvalósulni;

váratlan látogatóra számíthat, aki véletlenül hatszínű szirmú árvácskát talál. Érett öregkort él meg az, aki rendszeresen a hónap nyolcadik napján mos haját; dupla boldogságra számíthat az, akinek a házszáma 88;

Álomban kedvezőtlen a tízes szám, ugyanis a házastárs hűtlenségét jelzi, viszont szerencsés lesz az, aki mindig a hónap 12. napján mossa meg a haját

PÁROS SZÁMOK TÖBBSZÖRÖSEI ■ A kettes sokszorosaként a húszast többnyire az elérendő cél szimbolizálására használták. Az Odüsszeiában a húszas hatalmasat, hosszú időt jelentett, Odüsszeusz húsz évig bujdosott és ereje húsz daliával ért föl. Az egyiptomi királyokat húsz asszony szórakoztatta, és a varázsvessző csak húsz nap után vált hatásossá.

A héberék az Antikrisztust a hatszázhatvanhatossal azonosították. Tudvalévő, hogy a hetest a zsidók szent számként tisztelték, így a három hetest tartalmazó 777-et a legszentebbnek tartották, ha viszont a hetesekből elvettek egyet-egyet, akkor a gonosz hatoshoz jutottak, ezért tulajdonítottak e számnak minden rosszat. A huszadik század fordulójának híres mágusa, Aleister Crowley (1875-1947) angol író önmagát illetve a hatszázhatvanhatos számmal, beismerte azt, hogy ő a világ legelvetemültebb embere. Szívesen aposztrofálta magát a "legnagyobb fenevad"-ként vagy az "élő emberek legördögibbje"-ként. Követői közül sokan tragikus halált haltak.

Furcsa mód, a babona a hatvanas számot szerencsétlennek tartják. A muzulmánok a hatvan éves naptári beosztás minden évét Mohamed testrészeiből származtatták, például a bivaly évét a bal orrlyukából, a patkány évét a jobb füléből. A koreai Hvanun hősnek háromszázhatvanféle földi cselekvése, az időjárás szellemeinek pedig ennyi uralkodója volt. Az asztrológusok is alkalmazták a hatos többszöröseit, ugyanis az emberi testnek háromszázhatvan csontot tulajdonítottak.

A nyolcas többszöröse viszonylag sokszor szerepel a buddhista szövegekben. Buddha harminckét testi jeggyel és nyolcvan másodlagos jellel rendelkezett, ami mindig is a nagy emberek megkülönböztető jelvénye volt. Sákjamuni, az utolsó földi buddha nyolcvan éves korában távozott a Nirvánába. Az egyiptomiaknál a vallási litániát tizenhatszor kellett megismételni. Fa, a dahomeyiek jóslás istene tizenhat szemű, Ifanak, a jorubák sorsistenének tizenhat kókuszpálmája nőtt. Egyes okkultisták szerint a három nyolcasból álló szám – a 888 – Jézus Krisztus száma, mivel ez a megváltás szimbolikájaként szerepel Szent Máté evangéliumában.

Az északi népek hőseinek száznylilú tegeze volt. Az indiai Védákban az a király, amelyik száz lovat áldozott fel Indra istennek, egyenrangúvá vált vele. A kínaiak mesebeli rókája száz éves korában varázslóvá, ezer évesen pedig csillaggá változott. A kínai mamák gyerekeik megrontása ellen száz szomszédától kért szövetségdarabokból varrtak

ruhát kicsinyeiknek. Az egyiptomiaknál a jókívánságok száma ezerféle volt, és az elhunytak ezret kívántak sörből és kenyérből.

Megkülönböztetett szent jelzéssel bírtak minden korban a tizenkettes szorzatai, a huszonnégy, a harminchat, hetvenkettő, valamint a száznyolc. Száznyolc szemű a rózsafüzér és száznyolc lélegzetvétellel kell ismételtetni a tibeti szent mantrát, az "Om mani padme hum"-ot. Isten százhusz évet adott a gonosz embereknek, hogy megváltozzanak, mielőtt özönvizet zúdított a Földre. Az Újszövetség csodás városának, az égi Jeruzsálemnek oldalfalai egyenként tizenkétezer stádium hosszúak voltak. Jézus hetvenkét tanítványát látta el tanításával, és ennyi követője volt a legnagyobb kínai bölcselőnek, Konfuciusznak is.

PÁSZTOR ■ Lásd: György napja

PÁSZTORBOT ■ Lásd: fallosz

PATKÁNY ■ Az emberi lakóhelyek körül, a föld felszínén vagy a föld alatt élő patkányokat elsősorban a jóval nagyobb méretei különböztetik meg az egértől. Különösen két faja jól ismert, a házi- és a vándorpatkányé. Az ember közelében élő patkányoknak remek az alkalmazkodóképességük, meglehetősen agresszívak, nagyon aktívak, tudnak futni, mászni, ásni, úszni, hamar észlelik a veszélyt, mindent megrágnak és megesznek, pusztítják a baromfikat, a kisméltásokat, elfogyasztják a gabonát. Végtelen szaporák, az egész világon elterjedtek, az árnyékszékekben, csatornáknak, hajókon, piacokon, vásárcsarnokokban, szupermarketekben egyaránt megtalálhatók. A házban fellelhető patkányok közül a házi patkány szívesen választja lakhelyéül a felső szintet, a padlást, míg a vándorpatkány a pincében érzi jól magát. Ez a rendkívül életképes rágcsáló falánkságával és veszedelmes betegségek terjesztésével nagy károkat okoz.

Kínában a patkányt a pénzzel hozzák összefüggésbe, de emellett a gyávaság és fukarság jelképe is. A "pénzes patkány" kifejezéssel a pénzéhes, zsugori embereket csúfolják. A patkányról azt hitték, hogy férfidémonná képes átváltozni, és ha a háznál megjelentek a patkányok, abból arra következtettek, hogy hamarosan a macskák is követik őket, mert állítólag tudják, hogy a család egykettőre el fog szegényedni. A népi hiedelem szerint a patkány 300 évig él, és százéves korában színe fehér lesz.

A skótoknál, ha váratlanul patkányok lepik el a házat, a lakók hamarosan eltávoznak, vagy az egyik lakó vagyont örököl. Ha a patkány elhagyja a házat, a küszöbön áll a halál. Az orosz zsidók azt mondják, ha a patkányok az egyik házból átrohannak a másikba, az a ház, amelybe beszaladtak, szerencsés lesz.

A patkányok számlájára írják a fertőző betegségek terjesztését. Feltehetően ezért sokan már a patkány látványát is a halállal hozzák összefüggésbe. Úgy tartják, hogy a patkányok képesek a veszély előrejelzésére, például ha elhagyják a hajót, a hajó el fog süllyedni. Viszont a hajó fedélzetén látott patkány szerencsét jelent. A háború egyik előjele az, hogy növekszik a patkányok száma.

A patkányok által okozott károk, a veszélyes betegségek megelőzése érdekében egykoron – amikor a modern kémia eszközei még nem álltak rendelkezésre – számos praktikát alkalmaztak a patkányok, egerek elűzésére. Thuringiában a ház gazdája Nagypéntek reggelén – még napkelte előtt – mezítláb és ingujjban egy patkány hátsó lábának combcsontjából készített sípot fújva járta körbe házának szobáit. Az Osztrák-Magyar monarchiában pedig fogtak egy öreg cipőt, melyet már régen nem pucoltak ki, és halkán a Miatyánkot ismételve, elvitték a keresztúthoz, és letették a földre. A cipők orra mutatta a patkányoknak, merre kell távozniuk.

Álomban egereket, patkányokat látni egy kamrában ínséges idők eljövételét jelenti.

PATKÓ ■ Lásd: lópatkó

PÁVA ■ A páva a halhatatlanság megtestesítője. Színpompás kitárt farka a csillagos eget szimbolizálja. Kínában a szépség és méltóság jelképe. Számos hagyományban királyi madár. A hinduk szent állatként tisztelik a pávát. Az óind mitológiában a harc istene, Kártikeja és a költészet istennője, Szaraszvati, páván lovagolnak. Indra az istenek feje, a mennydörgés és a villámlás istene, egy pávatrónon ül. A perzsa szufik szerint isten páva alakjában teremtette meg a világlelket.

Az iszlámban a páva kinyíló és becsukódó farka a világmindenség ciklikusságát ábrázolja. Egy sor istennek, az etruszk Uninak, a görög Hérának, és a római Junónak, valamint Buddha anyjának, Majának, a háts madara. A paradicsomban az örök életet jelzi. Több hagyományban a páva alakjával asszociálják a bőséget, a termékenységet és a halhatatlanságot.

Kínában a méltóság és a szépség jelképeként tartották. Úgy vélték, hogy a páva képes elriasztani a démonokat. A gyönyörű lányok táncát "pávatánc"-nak nevezték. A Qing-dinasztia idején a mandzsuk pávatollal jelölték a különböző hivatali rangokat.

A páva farktollain látható szemek eredtéről szól a százszemű pásztor, Argosz mitológiai története. A monda szerint Zeusz beleszeretett Ióba, Héra papnőjébe, ám kénytelen volt tehénné változtatni a lányt, hogy a féltékeny Héra figyelmét elterelje róla. Héra Argoszra bízta a tehénné változtatott Ió őrizetét. Zeusz parancsára Hermész eljött, és addig játszott Argosznak a Pantól kapott nádsípon, amíg mind a száz szemét álomba nem ringatta; akkor agyonütötte, és levágta a fejét. Héra kárpótlásul pásztora szemeit a páva farktollaira ültette át.

Más kultúrákban a páva farktollain látható pávaszemekkel hozzák kapcsolatba a rontó tekintetet, a szemmel verést, s mint az egyik legnagyobb balszerencsét, a meddőséget is.

Nálunk a szépséges tollazatú, de rút lábú páva a bűnös embert juttatja eszünkbe.

A lábairól azt tartja a népmonda, hogy, midőn rájuk tekint, elszégyelli magát. Szép a páva, csúf a lába. Hangja rút, csaknem a macska nyávogásához hasonló. Az igen fölpiperézett, begyeskedő nőt pávához hasonlítják. Úgy lép, jár, sétál, mint a páva. Büszke, mint a kan páva. Kevély, mint a páva. Mindenki számára jól ismertek a szép a páva, rút a lába, vagy szebb a páva, mint a pulyka mondókák.

A hinduk azt mondják, pávával találkozni utazás közben jó jel, ha azonban a rikácsolását halljuk, arra figyelmeztet, hogy hamarosan útonálló rabolják ki az illetőt. Egy másik változat szerint a páva hangoskodása, vihar közeledtét jelzi.

A magyar néphitben a lakásban tartott pávatoll veszedelmet hoz a házra; az eladósorban lévő lány pedig nem megy férjhez. Ady Endre (1877-1919) egyik versében pedig a szabadság madara a páva.

Az angolok véleménye már nem ilyen pozitív, egyik szólásmondásuk ugyanis így szól: A legszebb dolgok a világon a leghaszontalanabbak: például a páva és a liliom. (The most beautiful things in the world are the most useless: peacocks and lilies for instance.)

Álomban, ha a páva: kiált, szerencsétlenséget jelent; repül, kis öröm, amelyért nagy árat kell fizetni; alszik, a csábítás jele; a napon sütkérezik, egy asszony hiúsága miatti veszedelemre utal; döglött, öregasszony szerelmére figyelmeztet. Az álomfejtők szerint: álomban páván lovagolni, megszegyenülés jelent egy szerelemben; pávát enni böjtölés idején, gonosz áll a házhoz. Pávatollal álmodni, börtönt, pávatollal játszani, ingerlékenységet jelent.

PÁVIÁN ■ Lásd: állatimádás

PÉGASZOSZ ■ Pégaszosz, (latinul Pegasus) a görögök mesés szárnyas lova, az alacsonyabb világból a magasabb világ felé való törekvés szimbolikája, jelképe a lélek halhatatlanságának és a költői ihletnek. Poszeidón nemzette a gorgók egyikével, Meduszával, és a közben szörnnyé lett leány testéből szökkent elő, amikor a hős Perszeusz levágta a leány fejét. A paripa a Parnasszoszon és a Helikonon legelt, patája nyomán források fakadtak. Majd felrepült az Olümposzra, és ott Zeusz mennyköveinek és villámainak hordozója lett.

Egy másik változat szerint Pégaszoszt az istenek Bellerophontész fő hősnek ajándékozták, akinek sikerült egy varázskantárral megszelídítenie, és meglovagolnia. A szárnyas ló hátáról ölte meg az országot pusztító szörnyet, de amikor

elbizakodottságában az Olümposzra akart feljutni, a haragvó Zeusz kilökte nyergéből a hőst, aki lezuhant és szörnyethalt, Pégaszoszt viszont csillagképpé változtatta.

Pégaszosz fehér színű, szárnyai aranyozottak, s ahol félhold patái a földet érintik, források fakadnak. Patája ütése nyomán bukkant a felszínre a Helikon-hegyi Ló-forrás, melynek, aki a vízből iszik, költői ihletet nyer.

Pégaszosz a szárnyaló képzelet jelképe lett, amely a költőket az ihletettségek és dicsőség ormára, azaz a Parnasszusra repíti.

PELIKÁN ■ Lásd: állatok, madarak

PÉNISZ ■ Lásd: fallosz, jóni-lingam, körülmetélés

PÉNISZTOK ■ Lásd: fallosz, fétis

PÉNTEK ■ Bár a hét napjaihoz kapcsolódó népi hiedelmek nagy része eltűnőben van, nem kevesen még ma is aggodalommal várják a pénteket, különösen, ha a hónap tizenharmadik napjára esik. E nap balszerencsés volta elsősorban a keresztény vallásban gyökerezik, azonban a babona eredete valószínűleg régebből származik, hiszen a péntekkel kapcsolatos félelmek a pogányok körében, például Indiában is megtalálhatók.

A keresztény hiedelem úgy tartja, hogy számos jelentős esemény történt ezen a napon. Egyes feltevések szerint Isten pénteki napon teremtette Ádámot, ezen a napon evett Ádám és Éva a tiltott gyümölcsből, és űzettek ki a Paradicsomból, pénteken ölte meg Káin testvéröccsét, Ábelt, e napon feszítették keresztre Jézust, és ugyancsak péntekre esett István megkövezése, Heródes betlehemi gyermekgyilkossága, Péter keresztre feszítése, Pál és Keresztelő János lefejezése, Izrael fiainak átkelése a Vörös-tengeren, az Özönvíz kezdete, a bábeli torony leomlása, valamint a pestis járvány kitörése Egyiptom földjén.

Európában különösen a középkortól terjedt el sokfelé, hogy a pénteki napon rossz, szerencsétlen dolgok szoktak történni. A számos helyen írott formában is megjelenő tanácsok legfőképpen attól óvták az embereket, hogy bármilyen új vállalkozásba ezen a napon vágjanak bele. A tilalom egyaránt vonatkozott valamilyen munka elkezdésére, utazásra vagy a házasságkötésre. Egyedül a húsvétot megelőző nagypéntek számított kivételnek, amely nap szentsége ellensúlyozta a péntek szerencsétlen voltát.

Nálunk a várandós anyák, nehogy elvetéljenek, nem kezdtek pénteken munkába; ezen a napon a parasztok nem vittek ki tejet a házból, mert attól tartottak, hogy ezzel csökken a tehenük tejhozama. Bihar megyében pénteken kenyeret sütöttek, melyet egy karóba húzták, hogy védelmet nyújtson a tűzvész ellen.

Egyes vidékeken a névnapjukat pénteken ünneplők a nap balszerencsés hatásától különös mágikus eljárással igyekeztek megszabadulni. Az ünnepelt kiválasztott egyet a már nem használt ruhái közül, a véreből vagy a nyálából egy pár cseppet beledörzsölt, majd elégette azt. Úgy tartották, hogy a tűzben a következő év összes balszerencséje is elégett. Erdély délkeleti részén a hasonlóan előkészített ruhadarabot még napkelte előtt egy fára akasztották, és ha ez másnap hajnal előtt eltűnt onnan, a névnapját ünneplő személy biztos lehetett benne, hogy a következő évben elkerüli a balszerencse.

Ellentétben a kereszténységgel, a muzulmán vallású népek körében kifejezetten szerencsés napnak számít a péntek. Ezt a napot ajánlják a házépítés, az utazás, vagy egy ruha elkészítésének megkezdésére, de a palántázásra, vetésre vagy a házasságkötésre is ez a legalkalmasabb időpont. Úgy tartják, hogy szerencsés lesz az a vállalkozás, melybe pénteken kezdenek bele. A mai Afganisztán és Pakisztán határán élő iszlám vallású pastu parasztok körében különösen megbecsült volt ez a nap, ugyanis abban a hitben voltak, hogy a világ teremtését követően, pénteken pihent meg az Isten. Úgy tartották, hogy péntekre virradóan az elhunytak lelkei felkeresik a korábbi lakhelyüket, ezért ilyenkor mindenféle finom ételt vittek a mecsetekbe.

A zsidók között a középkorban – az ortodox zsidók számára napjainkban is – a házasság számára a péntek volt a legkedveltebb nap, főleg azon praktikus okból, hogy közel volt a zsidó szabbathoz, és az esküvői szertartást össze lehetett kapcsolni a zsinagógában a vallásos istentisztelettel. A menyasszony és a vőlegény az esküvő reggelén böjtölt, és a ceremónia során hamut hintettek a fejükre. A Talmud tanítása szerint minden péntek este egy napra egy második lélek lép be a férfiak testébe, melynek a jelenlétét a megnövekedett étvágy mutatja.

Többnyire kedvező volt a péntek megítélése a szláv népek körében is. A szlávok istennője, Péntek, a keleti szlávok Szent Paraszkeva Pjatnyicának, a délszlávok pedig Szent Petkának hívják. A hét páratlan napja a péntek, előtte a mennydörgés és villámszóró isten, Perun uralkodása alatt lévő, megszentelt páros nap, a csütörtök áll. E két nap nemcsak a párost és a páratlant szimbolizálja, hanem a férfi és a nő kapcsolatát is.

A szlávok Péntek istennőt lenfonó szent asszonynak tartják, mivel ő pártfogolja a szövést, fonást és a varrást. Innen ered az a néphit, mely szerint pénteki napon nem szabad szőni, fonni sem varrni. Az ukránok Pénteket többnyire tűkkel teleszurkált és orsókkal teleaggatott, leengedett hajú nőként ábrázolják, mert a bűnös asszonyok ezen a napon varrnak, és lent is fonnak, bár ezt utóbbiról azt hiszik, hogy nem is a lent fonják, hanem a Hét haját. Az orosz asszonyok ezen a napon nem fonnak, mert ezzel bepiszkítanak Péntek szemét, aki vét e tiltás ellen, azt szembetegség támadja meg, de érheti bármilyen más baj is.

A szláv hiedelem pénteki napon a gyerekek fűrésztését is ellenzi, s aki ezen a napon megszegi a böjtöt, arról tudni vélik, hogy vízbe fullad. Egy keleti szláv mítoszban, a Vasorrú bába egyszer fonásra akarta kényszeríteni Pénteket, de ő sikeresen menekült el a fogságból, megszökött a török háremből, s üldözői megtévesztésére tiszta forrássá változott. Ezért tesznek a kutakra Pénteket formáló szobrocskákat, vagy dobálnak kutakba áldozatul megfont fonaldarabot, kis birkagyapjút vagy lenkócot.

Péntek kapcsolatban áll az egerekkel valamint Hétfővel és a Szerdával, akikkel együtt a városba vezető utakon teljesít szolgálatot. A hagyományos népi kuruzslók úgy tartják, aki a hatodik Pénteken böjtöl, megszabadul a hidegleléstől.

PÉNZ ■ A pénz szerepét valamikor a gyöngyszemek, kagylók, bálnafogak, kőlapocskák valamint mezőgazdasági termények, háziállatok, fűszerek töltötték be. Ez az ún. „árupénz” még nem számított általános fizetőeszköznek, a különféle ügyletekben elsősorban csereeszközként használták. Disznókkal és marhákkal fizettek a menyasszonyért, gyöngyöket adtak a szomszédos törzseknek az adott terület „vadászati jogának” az átengedéséért, öröklés esetén a testvérek ritka kagylóhéjakkal, bálnafogakkal váltották meg egymás között az oszthatatlan örökrészt. A nemesfémek megjelenése előtt, sokfelé utána is, elsősorban a fűszereket használták árupénzként. Attila, a hunok fejedelme i. e. 408-ban például 3000 font bors hadisarcot követelt Rómától.

Az értékmérőt először a mezopotámiai és egyiptomi társadalmak vezették be i. e. 3. évezredben. Erre a célra vagy egy bizonyos terménymennyiséget, vagy súlyra mért nemesfémeket használtak. A nemzetközi kereskedelem fejlődésében feltehetően jelentős szerepet játszott a nemesfémek pénzként való használata, mivel a kereskedőknek létfontosságú volt, hogy árucikkeiket szerte a Földközi-tenger medencéjében el tudják adni. Az ügyletek többsége árucserére szorítkozott, az arany és az ezüst szintén árucikk volt.

A mai pénzermék ősei csak jóval később, Kis-Ázsiában, Lüdiában jelentek meg az i.e. 640-630-as években, arany és ezüst ötvözetéből készültek. I.e. 550 körül a legendásan gazdag és hatalmas Krózus király bevezette az általunk is ismert fémpénzt, aminek alapját a lüd királyság területén lévő Pactolus folyóban nagy mennyiségben található arany-ezüst ötvözet, az életron jelentette. Az érmeverés Athénban az i.e. 5. századtól vált uralkodóvá és vette át a mért ezüst szerepét a fizetésekénél, bár ezeket az érméket is darabolták, vagyis a felhasználók sokáig nem vettek tudomást érme-jellegükről. A később elterjedt bronz pénzek közül a kör alakúak az eget, a négyszögletesek a földet, a lyukas pénzermék pedig az embert jelképezték. A korai kínai pénzermék – melyeket ugyancsak az i.e. 6-7. században vertek – különféle alakúak voltak, pl. kard, kés stb., amelyeket később a közepén négyszögletes lyukú kerek vasérme váltott fel.

A rómaiak csak néhány száz évvel később adoptálták a fémpénzerméket, de annál nagyobb lendülettel verték őket, és egyre jobban hígították nemesfémtartalmukat a pun háborúk (i.e. 3. század) finanszírozása érdekében, ami a történelem első inflációjához vezetett. A római birodalom összeomlása az 5. században egyben az ókori pénzügyi rendszer összeomlását is jelenti. A fémpénzek verése a 6. század közepén indult be újra, a kora középkori érmék nemesfémtartalmukat tekintve kisebb értéket képviseltek, mint a forgalmi értékük, ami a modern pénz azon jellemzőjén alapul, hogy forgalmi értékét a piaci szereplők erre vonatkozó elfogadása jelenti, nem pedig az érme fémtartalma.

Kínában a 9. században már papírpénzt használtak, ami a 12. századra rendkívül magas árszínvonal emelkedéshez vezetett. Az angol királyok is éltek a pénzrontás lehetőségével: rendszeresen bevonták a forgalomban lévő érméket és kisebb fémtartalommal újakat vertek busás hasznot hajtva a kincstárnak.

A pénzzel – mint a szerencse, a jólét forrásával – kapcsolatban az általános fizetőeszközként történő bevezetése óta eltelt évszázadok során világszerte számos hiedelem alakult ki. Például balszerencsét hoz, ha egy írással felfelé néző pénzdarabot felveszünk, ha viszont a fej van felül jó szerencsét jelent. Ugyancsak jó ómen pénzt találni a földön, mert egész nap szerencsés lesz a megtaláló, mondják az angolok.

A törökök szerint, hogy a balesetet szenvedett embert ne érje újabb csapás, egy csipet sót vagy egy pénzérmét kell a feje körül köröztetni. A piacon vagy a boltban az eladótól legelsőként vásárolt áruért járó pénzt a pultra kell dobni. Ezzel szemben a kijevei zsidók tanácsa szerint ez első sikeres üzletből befolyt összeget a szerencse érdekében el kell tenni. Általános hiedelem, hogy ha az ember bal tenyere viszket, hamarosan pénzt kap, ha a jobb, pénzt fog kiadni. Az oroszok nem helyeslik, ha valaki visszakézből, tehát a megszokottól eltérő irányban tölti a bort, mert emiatt a pénzét elveszíti.

Az indiai pandzsábiak a Szaturnusz jegyében születetteknek azt tanácsolják, hogy csütörtökönként alamizsnaként ajándékozzanak rézpénzt a Szaturnusz imádóinak, akik egy mustárolajjal töltött edényben Szaturnusz vasképét hordozva, minden csütörtök reggel házról házra járnak. A hiedelem szerint, aki meglátja a saját tükörképét a mustárolajban, majd egy rézpénzt tesz bele, megszabadul minden gondjától, balszerencséjétől és betegségétől. Mivel az összes szenvedést Szaturnusz haragja okozza, a nevében adott pénzadomány teljesen megváltoztatja a dolgokat.

Valakinek egy üres erszényt ajándékozni azt jelenti, hogy az ajándékozó sohasem lesz gazdag. Ha azonban az erszénybe egy pénzdarabot tesz, akkor szerencsére számíthat. Az oroszoknál sem helyes pénztárcát ajándékozni, ez csak akkor elfogadott, ha előzőleg az ajándékozó tett bele egy pénzdarabot, egyébként az ajándék pénzhiányt okoz a közeljövőben. A csehek egy halpikkelyt tesznek pénztárcájukba, hogy az sohase ürüljön ki.

Menyétbőrös pénztárcában pénzt tartani, a jószerencse záloga, mert gazdasági biztonságot jelent. A brazilok szerint, ha az ember erszénye a padlón vagy földön hever, a pénze könnyen eltűnhet belőle, és soha nem fogja megtudni, hogy hová lett. A mexikóiak is hasonlóan gondolkodnak, ha meg akarják tartani pénzüket, sohasem teszik a pénztárcájukat a padlóra, mert a padló a poklot s egyben a balszerencsét reprezentálja. Egy másik mexikói babona szerint az asszonyok aranyszalaggal átkötött piros szövetbe csomagolt fohagymát tesznek erszényükbe, hogy el ne lopják tőlük.

A görögök úgy tartják, hogy a pénz vonzza a pénzt, ezért sohasem ürítik ki teljesen a zsebüket, pénztárcájukat, erszényüket és sohasem nullázzák le bankszámlájukat. Mindig hagynak pár érmét benne, vagy egy kis összeget rajta. Szintén jó szerencsét hozónak tartják, ha az ajándékba kapott erszényben egy vagy két pénzérmét találnak. Az indonézek – az anyagi csőd elkerülése érdekében – óva intenek, hogy bármit is éjszaka fizessen ki az ember.

Elterjedt szokás, hogy az emberek – miközben kívánnak valamit – a kútba vagy szökőkútba egy fémpénzt dobnak. Azt várják, hogy ettől teljesül a kívánságuk, mely a legtöbbször az, hogy visszatérhessenek arra a helyre.

Az Egyesül Államokban a babonás kávéfogyasztók árgus szemekkel lesik csészéjükben a kávé felszínén úszó buborékokat. Ha ezek a buborékok közelednek feléjük, pénzt fognak kapni, ha viszont távolodnak tőlük, akkor a közeljövőben kevés pénzüik lesz, anyagi gonddal számolhatnak. A világ számos részén a jó szerencséhez már az is elég, ha buborékok jelennek meg a kávécsészében, de pénzre lehet számítani akkor is, ha valamelyik családtag feldönti a cukortartót; ha a rizs gyűrűt képez a főzőedény széle körül, vagy ha a tealevelek a teáskanna tetején lebegnek. Aki mindig a kávé előtt teszi a cukrot csészéjébe, sok pénze lesz, vélik a brazilok.

Az azeriek úgy vélik, mindig lesz pénzüik, ha elégetik a hagyma héjakat vagy, ha elégett gyufaszálat találnak, és azt felszedik. Az elégetett hagymahéjak képessé teszik az embert, hogy takarékosan bánjon a pénzével. Az oroszok szerint, aki fütyörészik a lakásában, futhat a pénze után. Thaiföldön, aki erősen, teljes súlyát a lábára helyezve, döngve jár, nem képes takarékoskodni a pénzével.

Sok pénz áll a házhoz, ha a lehullott eső buborékossá válik. Pénzhez jut az ember akkor is, ha hulló csillagot látva, háromszor hangosan kimondja a „pénz” szót. Ha a kimosott férfi zoknit a lábfej felőli részénél csíptetik fel, azt jelenti, hogy az illető kezéből kifolyik a pénz. Sohasem megy tönkre anyagilag, aki a levéltárcájában egy papírba csomagolt pénzdarabot vagy bankjegyet hord. Viszont nem lesz pénze a következő újholdig annak, aki az előző újhold idején megráz egy üres levéltárcát.

Egész évben lesz pénze annak: aki szilveszter éjfélkor a kezébe vesz egy pénzdarabot, letérdel és imádkozik; aki az újév napján kapott pénzt nem költi el. Egész héten gyarapodni fog, aki megtartja a hétfőn kapott pénzt.

Pénzügyekben szerencsét jelent: ha állati ürülékbe lépünk; ha lyukas pénzdarabot találunk, és azt eltesszük; ha pirospaprikával tömött kis tasakot hordunk a nyakunkban.

Pénzről vagy pénznyereségről álmodni a siker és a vagyonosodás elérhetőségét jelzi. Az álomban látott pénz bizalmat, önértékelést, sikert vagy egyéb értékeket jelezhet. Az álmodó nagyon bízik magában.

Más értelmezésben a pénz a szívre és a szeretetre is utalhat. Gyakran az erő és a szexualitás jelképe. Különösen a talált pénz jelzi a szeretet- vagy hatalomvágyat.

Pénz elvesztéséről álmodni, átmeneti zavarokat, boldogtalanságot jelent a családi életben, és visszaesést a vállalkozásban. Gyengének, sérülékenynek és talajt vesztettnek érezheti magát az álomlátó. Emellett a becsvágy, energia és a kellő önbecsülés is hiányzik belőle.

Pénz ajándékozása álomban, a szeretet adásával azonos módon értékelendő. Az álmodó keresi a szeretetet. Ha mások ajándékoznak pénzt, elhanyagoltnak, mellőzöttek érzi magát. Valószínűleg nem tanúsítanak kellő figyelmet a problémáira, és nem mutatnak együttérzést az illető iránt.

Pénztelenségről álmodni, a társadalmi státusz elvesztésétől való félelmet jelzi. Az álmodó híján van azon képességeknek, melyek céljai eléréséhez szükségesek. Azt is jelezheti, hogy túlságosan sokat foglalkoznak vele, vagy ellenkezőleg, teljesen elhanyagolják az illetőt.

Pénzlopásról álmodni, veszélyre figyelmeztet, és óvatosságra int. Pozitív értelmezésében viszont arra utal, hogy az illető – erőfeszítéseinek köszönhetően – végül képes lesz szert tenni az általa értékesnek tartott tulajdonságokra.

PÉNZTÁRCA ■ Lásd: pénz

PETREZSELYEM ■ A Szardíniában őshonos petrezselymet már a régi görögök és a rómaiak is használták ételek ízesítésére, és díszítésére. Számos finom fűszerkeverék egyik fontos összetevője. Ennek ellenére meglehetősen sok bajjóslatú elképzelés született e növényről. Az a hiedelem járja, hogy a petrezselymet csak a gonosz boszorkányok természetik, ezért balszerencsés dolog petrezselymet kapni, sőt petrezselyem palántákat sem ajánlatos elfogadni. Nem szabad a petrezselymet átültetni sem, mert az is szerencsétlenséget jelent, a ház eladósorban lévő lánya nem megy férjhez, de van, amikor valamelyik családtag halálára utal. A kert tulajdonosa kerül bajba, ha egy idegen ültet petrezselymet a kertjében.

A petrezselymet gyakran hozták kapcsolatba az asszonyokkal. Azt mondják, hogy ahol petrezselyem nő a kertben, ott az asszony a ház gazdája; ahol az asszony a főnök, gyorsabban nő a petrezselyem; a petrezselyem akkor burjánzik a legjobban, ha az asszony ültette, de főleg olyan házak kertjében, ahol a háziasszony viseli a nadrágot. Ha

fiatalasszony ültet petrezselyemmagot, akkor a közeljövőben gyermeke fog születni. Viszont a petrezselyem fogyasztásáról úgy tartják, hogy megakadályozza a teherbe esést, ezért annak a fiatalasszonynak, aki nem akar családot, sok petrezselyemet kell ennie. Angliában, az 1600-1700-as években pedig azt hitték a kislányokról, hogy petrezselyemágyon jönnek a világra.

A népgyógyászok a menstruáció megindításához azt javallják, hogy 12 óra időtartamra egy petrezselyemágot kell dugni a vaginába, és ettől 24 óra múlva a menzesz megindul. Egyébként a petrezselyemnek remek húgyhajtó hatása van, használják emésztési rendellenesség ellen, máj- és lép bajnál, de nagy adagban fogyasztva fülzúgást és fejfájást okozhat. A friss növényt szúnyogcsípés ellen és nemi inger keltésére is használják. Élesztővel kevert főzetét egykor vidéken magzatelhajtásra használták.

PILLANGÓ ■ Ezt a nektárral, virágok nedvével táplálkozó, átalakulással fejlődő, karcsú repülő rovar két pár jellegzetes, hártyszerű, pikkelyes hímporral fedett, a testéhez képest rendszerint igen nagy szárny jellemzi, melyek többnyire színesek, és gyakran rajzolatok díszítik.

Díszes megjelenése a szépség, csapongó repkedése a lélek szimbóluma. Rövid élete viszont a gyors mulandóságra ítélt hiú pompa, vonzódása a fény és a láng felé, az önpusztítás megtestesítője. A mulékony szépség, a rövid földi lét jelképeként a világiasság kifejezője is.

A kínaiak szerint a női nemet szimbolizáló virágkehelyből nektárt szívogató pillangó a szerelem, a szeretők jelképe. Kína szerte jól ismert az a történet, amelyben az elhunyt leány szelleme egy pillangó képében tér vissza. A pillangó és a szilvavirág együtt a hosszú életre és a makulátlan szépségre utal.

Egy álommal kapcsolatos kínai történet szerint Csuang-ce, a taoizmus nagy alakja – miután pillangónak látta magát – álmából felébredve azt fejtegeti, miként dönthető el, hogy valójában ő álmodta-e, hogy pillangó, vagy épp most a pillangó álmodja magát Csuang-ce-nek.

Japánban a pár nélküli pillangó a szűziesség vagy a hűtlen szerető és a gésák jelképe. A pillangópár a hitvesi boldogságra utal. A fehér pillangót a halott lelkének vélték.

Hernyó-, majd bábállapotból való kibontakozása számos nép hitvilágában a halott testből felröppenő lelket jeleníti meg. Az ókorban a halottak lelkeit kicsi, szárnyas árnyképeknek képzelték, amelyek a sírhelyek körül lebegnek, s az áldozatul a sírra helyezett gyümölcsökkel, virágokkal, mézzel táplálkoznak. Ezért elsősorban az éjjeli lepke vált a sírábrázolások gyakori motívumává.

A pillangók sokfelé a megkereszteletlen gyermekek lelkeinek reprezentánsai. Skót hiedelem szerint, viszont a vörös pillangók a boszorkányok megtestesülései.

A babonás néphit úgy tartja, hogy egész évben szerencsés lesz, aki tavasszal először fehér pillangót pillant meg. Ugyanakkor baljós jel, ha az év első pillangója barna, az éjszakai pillangó pedig a közeli halál jöttére figyelmeztet. Pillangót meglátni a házban viszont jó ómen, hasonlóan a virágok közt röpdöső pillangó is pozitív jelentésű, mert vagyonosodást és jólétet jelez. Ha egyszerre három pillangót lát az ember, háromszoros szerencsét, egy másik elképzelés szerint épp az ellenkezőjét, háromszoros szerencsétlenséget jelent. Az indonézok, ha egy pillangó száll a lakásukba, egy fontos látogató érkezésére számítanak. A mexikóiak szerint a finoman simogató, enyhe déli szél a pillangóknak köszönhető.

Az álomfejtők szerint körös-körül röpködő pillangókat látni álomban azt jelzi, hogy távoli barátunk felől kapunk hírt, levélben, vagy valakitől, aki találkozott vele. Pillangóról álmodni általában, a megnyugvás iránti vágyat jelzi. Emellett a pillangók kreativitást, romantikát, élvezetet és szellemiséget is kifejezhetnek. Az is lehet, hogy az álmodó gondolkodásmódja átalakulás előtt áll. Ha az alvó személy egy gyönyörű, színes pillangót lát álmában, az illetőt pozitívan értékelik egy közeli társasági összejövetelelen.

PINCE ■ Lásd: ház

PINTY ■ Lásd: madarak

PIÓCA ■ Lásd: gyógymódok, időjárás-jóslás

PIPA ■ Lásd: három

PIPACS ■ Ennek a főleg gabonavetésekből, utak szélén található, a mákkal rokon, piros virágú mérgező gyomnövénynek a megítélése meglehetően negatív, piros-fekete színével a kiontott vért és a halált szimbolizálja. A pipacs keletkezését vérből eredeztetik. Az angolok szerint, Szent Margit megölt sárkányának kiszivárgó véréből sarjadt a pipacs. A keresztények hitvilágban pedig a keresztre feszített Krisztus véréből virágzott ki.

A pipacsra jellemző, hogy a magjai képesek évekig is a földben szunnyadni, ám ha a talajt felszántják, vagy egyéb módon megbolygatják, azonnal kicsíráznak. Mivel az első világháború után a csatamezőket pipacsvirágok lepték el, a virágot e háború szimbólumának tekintik.

Gyakorta nevezik a pipacsot a gonosz virágának, vagy a feslettséggel társítják. Gyors hervadásával a múltó szépséget, rikító piros színével pedig a különc viselkedést jelképezi. Az angoloknál a gyász virága, a vigasztalódást és a pihenést szimbolizálja.

PISÁCSÁK ■ Lásd: démonok

PISZTRÁNG ■ Lásd: halak

PITYPANG ■ Lásd: gyermekáldás

POGÁCSA ■ Lásd: kenyér, Luca napja

POHÁR ■ Lásd: ivás, halál előjelei

PÓK ■ Az ügyesen szövő pókot gyakorta társítják az alkotó tevékenységgel, az iparos mesterségbeli tudásával és a munkaszeretetével, épp ezért tilos a megölése. A németeknél egyenesen bűnnek számít elpusztítani egy pókot, mert a csecsemő Jézus fölött egy pók szőtt hálót, hogy elrejtse a kegyetlenkedő Heródes elől. Pókháló segített Dávid és Mohamed megmentésénél is. A pók a kínai hagyományban egy citerázó buddhista képében tűnik fel.

A pókháló a hitregékben gyakorta az utat megmutató vagy életmentő fonálként szerepel. Az okos pók a háló segítségével át tud kelni a folyón. Nemcsak a pók megölése, hanem a pókháló szétszakítása is szerencsétlenséget jelöl, ugyanúgy, mint ahogyan az éjszaka megfogott pók is rossz ómen. A népi hitvilágban a pók az első takács, és ő tanítja meg az embereket a szövésre. Az indiai Brahma önmagából, mint pók szövögette a világ törvényszerűségének hálóját. A sziú indiánok teremtő istene pók volt.

Ugyanakkor, ördögi volta miatt, megítélése nagyon negatív is lehet, hisz jelképezi a mohóságot, a gonosztságot, feltételezik róla, hogy boszorkányos tudással bír. A mesék pókjai ravasz lények, mert minden irányban képesek mozogni, és állítólag a pókok azt hiszik magukról, hogy maguk találták ki a ravaszságot. Ravaszságuk gyakran párosul mohósággal és kegyetlenséggel, hálójukban nagyon sok apró rovar, légy, szúnyog fennakad, s leli halálát.

Az oroszoknál régebben a pókok kevesebb babonás ellenszenvet és félelmet keltettek, mint napjainkban. Náluk a pók látványa jelezhet előre jó és rossz híreket, titkos ellenséget, halált, gazdasági sikert, szerencsét vagy szerencsétlenséget, ajándékot vagy profitot. Ha a pók: reggel keresztezi az ember útját, szomorú hírekre lehet számítani; az ember fejére pottyan, ajándékot kap; a kézre esik, pénznyereséget jelez; étkezés közben az asztalra esik, a család egy új ellenséget szerzett; a küszöbre esik, nemsokára valaki meg fog halni.

Számukra a pók színe is meghatározó, a fehér pókkal való találkozást kedvezőnek tartják, ám a vörös és a fekete pókok gondokat, bajokat vetítenek előre. Ha fehér pók szövi hálóját az ágy fölött, szerencsés jel; a fekete pók viszont rossz ómen. Azonban a fekete pók is lehet kedvező előjelű, például ha egy fekete pók ereszkedik alá a

mennyezetről, jó hírekre, vagy levél jöttére utalhat, a vörös pók viszont baljós híreket jelent.

A pók Kínában mindig szerencsés előjelnek számított. A hálójából leereszkedő pókról azt tartották, hogy égből hozza a jó szerencsét. Egyes vidékeken úgy vélték, hogy a pók az anyának előrejelzi távollévő fia közelgő hazatértét. A hetedik holdhónap hetedik napján tartották a Szövés Ünnepe. Ilyenkor a hölgyek kis arany- vagy ezüst szelencékbe pókokat zártak, mert ettől azt várták, hogy ügyesebben tudnak majd kézimunkázni. Reggel aztán megvizsgálták, hogy mit szöttek a kis állatok, és abból jövendölni is lehetett.

A pókok viselkedéséből gyakorta következtetnek az időjárásra. Ha elrejtőznek, rossz idő várható, ha előjönnek, jóra fordul. Ha télen a pókok: aktívan szövik hálójukat, akkor legalább tíz napig hidegre lehet számítani; ha viszont elbújnak, olvadás lesz. Ha nyáron: a pókok nem építenek új hálót, eső vagy vihar valószínűsíthető, ha viszont új hálót szönek, akkor szép idő lesz; nem lehet látni pókokat, szinte bizonyos, hogy hamarosan esni fog; sok pókot látni, jó időre van kilátás.

A pókhálókról kialakult hiedelmek szerint, gazdag lesz, akihez nyáron és ősszel pókháló ragad. Ősszel a pókháló jó időt jeleznek előre. Ha a pókháló deformáltak, hosszú ideig szép és meleg idő várható. Ha sok pókháló van ősszel, a tavasz meleg lesz, és a következő ősz szép időt hoz.

Az oroszok azt mondják, negyven bűne alól feloldást, megbocsátást nyer az, aki elpusztít egy pókot, mert a pókháló függönyök a szentképek előtt. Náluk a pókkal vagy hálójával álmodni rendszerint problémákat, gondokat okozó eseményeket jelent: aki pókkal álmodik, pereskedni fog; aki álmában megöl egy pókot, anyagi veszteségre vagy egy értékes tárgyának elvesztésére számíthat. Ha az ember álmában megtisztítja a házat a pókhálótól, valamilyen változás következik be szokásaiban. Óva intenek attól, hogy bárki is megegyen egy pókot, mert vízkórságtól vagy gyomordaganattól fog szenvedni.

A magyar néphiedelem szerint: ha pók ereszkedik az emberre, vendége jön, vagy pénz áll a házához. Ha a pók fehér, akkor nő, ha fekete, akkor férfi lesz a vendége. Délután pókhálón leereszkedő pókot látni, hamarosan elutazik az illető. A hajadon ágya fölött leereszkedő pók viszont a menyasszonyi fátylat szötte, tehát a leány még abban az évben férjhez ment.

A reggel hálóját szövő pók látványa szerencsét hoz. A pókháló-szálon felfelé mászó pók, jó híreket hoz. Pókháló a bejárati ajtón, egy látogató jöttét jelzi előre. Egy új barátal ismerkedik meg az, aki egy pókhálóba gabalyodik. Ruhán mászó pók, új ruha vásárlását jelenti, vagy pénzt kap az illető. Pókra lelteni reggel, bánatot; délben izgalmat; este, kárt jelez.

Az angoloknál, ha mindenszentek estéjén egy pókot lát valaki, valószínűleg egy elvesztett halott szeretettjének a szelleme, aki éppen őt figyeli. Pókot elkapni

szegénységhez vezet, vélik a törökök és hozzáteszik nincs két egyforma pókháló. Thaiföldön tilos éjszaka a pókhálótól megtisztítani a lakást, mert elszegényedést okoz.

A babonás emberek mágikus céllal ábrázolták a pókot talizmánokon. Az amerikai indiánok pókhálót tettek a csecsemő bölcsője fölé, hogy gyermeket megóvják a bajtól. Nálunk is ismert volt az a hiedelem, hogy a dióhéjba zárt, majd a nyakban amulettként hordott eleven pók elriasztja a pestist és gyógyítja a sárgaságot.

Közismert a pók kapcsolata a mágikus gyógyító praktikákkal. A pók révén betegséget lehet küldeni valakire, de védelmet nyújt a különböző betegségek ellen is. A népgyógyászok szerint a pók nyálával csillapítható a láz. Pókhálót tenni nyílt sebre gyorsítja a hegesedést. Reuma ellen pedig hatásos a pókhálóból készített apró galacsin lenyelése. A népi gyakorlatban a hideglelésnek kanál tejben kellett lenyelni a pókot.

A magyaroknál álomban a tarantella pók kivételével az összes pók látványa, jó szerencsét jelent. Minél nagyobb pókot lát az ember, annál nagyobb szerencséje lesz. Ha falon mászó pókot látunk álmunkban, a legkedvesebb kívánságunk fog teljesülni. Hálóját szövő pókot látni álomban, kemény munka révén növekedő vagyont jelképez.

PÓKHÁLÓ ■ Lásd: pók

POKOL ■ A pokol a fényes mennyei birodalom sötét torzképe, ide kerülnek a gonosz lelkek és szellemek, az istentagadó, megtévedt, gögös angyalok, akik haláluk után az örök szenvedésre kárhoztattak.

A világ vallásainak legtöbbszörében létezik egy olyan hely vagy létállapot, amely elválasztja a jót a gonosztól, az élő a holttól. A poklot a halottak, a holt lelkek sötét, komor országaként, olykor távoli szigetként, vagy feneketlen mélységként írják le, melyben a gonosz lelkek tűzben vagy állandó szomjúságban szenvednek. Más elképzelések szerint egy fagyos, hideg világ, vagy az elhunytak lelkének égi lakóhelye, ahol a holt lelkek felhővé változva az esők hordozói, de van olyan hiedelem is, hogy ez nem más, mint az alvilág ködös tartománya, ahol jók és rosszak egyaránt árnyékként élnek, reménytelenül vágyakoznak, vagy kárhozottként szenvednek. A kumráni szövegekben a pokol nem a sötétség, hanem az örök tűz világa, ahol kénköves tűzzel büntetnek.

Az Újszövetség szerint a pokolban lobbanó és szétoszló lángnyelvek csapnak fel, legtöbbször az örök gyötrelém helyét jelenti, de jelzi a halál komor és örömtelen oldalát is. Olykor a poklot úgy is ábrázolják, mint az isteni igazságszolgáltatás kízókamráját, ahol túlvilági törvénykönyv alapján ítéleznek. A bűnösök bünt elkövető testrészeit büntetik, a rágalmozók nyelvét tépik ki, vagy a nyelvüknél fogva akasztják fel őket, a hazugok száját tűzzel kínozzák meg, a lustákat tüzes ágyra fektetik, a magzatukat elhajtó asszonyoknak kígyókat kell szoptatniuk.

A pokol a keresztény vallásban, a zsidó és az iszlám hitben egyaránt szerepel. Az iráni próféta, Zarathusztra (i.e. kb. 630-553) követőinek hitregéiben a holt lelkek három napig várakoznak az ítéletre, s ha jónak minősülnek, akkor egy hídon át a mennyországba mehetnek, de ha rossznak, akkor a bűzös, fagyos pokolba kerülnek, ahol a feltámadásukig szörnyű kínzásokat kell elszenvedniük.

A zsidóknál a pokol neve gyehenna, ahol a gonosz lelkek bűnhődnek. A keresztényeknél a pokol a Sátán és gonosz angyalainak birodalma, olyan emberek kerülnek ide, akik nem bánták meg bűneiket haláluk előtt. Az iszlám a poklot, a dzsahannamot, tüzes katlannak képzele, amelyen keresztül egy híd vezet a mennyország felé, a rosszak leesnek a hídról, és addig szenvednek, amíg Allah meg nem bocsát nekik.

A hinduk örök körforgás elméletében a pokol a lélek életében mindössze egy stáció, a dzsainák hitében a pokol a démonok helye, akik meggyöttrik a bűnösöket. A buddhizmusban és a lámaizmusban a pokol kozmikus birodalomnak felel meg. A kínaiak hite alapvetően a buddhizmuson alapszik, ezért náluk a pokol lényegében inkább valamiféle purgatóriumhoz hasonlít. A kínai hit szerint a pokol nem a földi életben elkövetett vétkekért kirótt örök kínok színtere, hanem a megtisztulásé. Mindenki annyi időt tölt a pokolban, amennyit megérdemel, majd előbb-utóbb elhagyja azt, hogy feltámadjon egy új életben, esetleg a mennyekben. A kínai taoisták szerint a holt lelkek először a pokol első ítélőszéke elé kerülnek, ahol az életükben elkövetett tetteik alapján büntetésükről ítéleznek, vagy pedig a pokol tizedik udvarába kerülnek, ahol újjászületnek. A bűnösök 49 nap után szállnak alá a pokol országába. Miután megbűnhődtek, megisszák a feledés főzetét, és felkapaszkodnak az újjászületés kerekére, amivel átjutnak következő életükbe.

A keresztény-zsidó kultúrában azonban a pokol a reménytelenség és a kilátástalanság szimbóluma, vagyis jól mondja a legnagyobb itáliai költő, Dante (1265-1321) Isteni színjátékában a pokol kapuján szereplő felirat utolsó sora: „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel” (Lasciate ogni speranza voi ch' entrate.).

POLIP ■ Lásd: állatok

POLOSKA ■ Lásd: állati afrodiziákumok

POLTERGEIST ■ Azokat a test nélküli, láthatatlan lényeket, vagy természetfölötti erőket nevezik poltergeisteknek, akik képesek zavarokat okozni, gonosz dolgokat művelni, zajokat kelteni. Mintha a ház saját életet élne, jelenlétükkel magyarázzák a lakásokban keletkező megmagyarázhatatlannak tűnő történéseket: például ha magától öblít a WC, recseg a szekrény, összekoccannak a poharak, nyikorognak, vagy minden ok nélkül kinyílnak, becsukódnak az ajtók, ablakok. De vádolják őket tűzgyújtással, amelytől

meggyullad a bútor, lángra lobbannak a függönyök, ruhák, kövek potyognak az ablakra és a tetőre, leég a ház.

A néphit szerint a poltergeist tevékenysége általában a család valamelyik tagjára, gyakran a kamaszgyermekre összpontosul, és célja a kiválasztott személy bosszantása, ritka esetben fizikai bántalmazása. Amikor idegenek vannak a háznál, a poltergeistnek tulajdonított események rendszerint megszűnnek.

PONTY ■ Lásd: állatok, halak

PRIAPOSZ ■ Lásd: fallosz

PRÓBÁLKOZÁS ■ Lásd: három

PUDING ■ Lásd: karácsony, karácsonyi puding és sütemény

PULYKA ■ A pulyka spanyol közvetítéssel Amerikából került Európába, és csak a 16. századot követően terjedt el a világon. Háziasításának ideje nem ismert, annyi azonban bizonyos, hogy amikor Kolumbusz Amerikába érkezett, a mexikói indiánok már háziállatként tartották.

A pulyka számos hagyományban a dölyfösség, a kevélység, az önteltség, a korlátolt ostobaság és a büszkeség megtestesítője. Jelképezi mindazt, ami felszínes, üres és külsődleges.

Egy indián törzs szerint, amikor a föld keletkezett, de a kérge még puha volt, elküldték a pulykát, hogy nézze meg mennyire szilárdult meg a föld, de figyelmeztették, nehogy leszálljon rá. A pulyka azonban figyelmen kívül hagyta az intő szót, leszállt a még iszapos földre, amelybe beleragadt, ezért vadul elkezdett verdesni a szárnyaival, hogy felrepüljön. A szárnycsapásokkal szétverte a földet, amelyből dombok, hegyek, völgyek keletkeztek.

A maja indiánoknál a pulyka rendeli meg az esőt. A világon sok helyütt a keresztények karácsony napján pulykasültet fogyasztanak, míg az Egyesült Államokban a Hálaadás ünnepének elmaradhatatlan fogása.

PÜNKÖSD HAVA ■ Lásd: május

PÜNKÖSDI KIRÁLYSÁG ■ Lásd: május

PÜTHIA ■ Lásd: jósok

RAGASZTÓ ■ Lásd: gyermekáldás

RÁK ■ Valamennyi rákfajt az árapály tevékenység irányítja, bonyolult biológiai óra szerint élnek. A dél-amerikai inkák képzetében a rák az őszanya reinkarnációja, aki legyőzte az időt és a fogyó Holdat.

Jellegzetes oldalazó mozgása miatt a rákot az emberek szélhámosnak, csalárdnak, megbízhatatlannak tartják. Noha fennmaradt egy latin szállóige, miszerint sohasem éred el, hogy a rák előre másszék, állítólag koholmány, mert csak úszás közben halad hátrafelé. A csaló remeterák házfoglalása sem felel meg a valóságnak, hogy a csigát azért öli meg, hogy üressé tegye a csigaházat, amelybe bele kíván költözni. Az igazság az, hogy mindig üres csigahéjba költözködik be a remeterák. Viszont ha igaz az a történet, mely szerint a rák egyszer egy osztriga nyitott fél teknői közé azért tett kavicsot, hogy az ne tudja bezárni házát, rosszindulatúnak is mondható.

A rákot kétszínűnek, változékonyak bélyegezték a középkorban, feltehetően azért, mert a növekedését akadályozó páncélját időszakonként levedli. A buddhisták a rákról tudni vélik, hogy a halál, az újjászületés közti időszakot jelképezi. A kínai Fujianben a rákot démonűzésre használták. A taoista varázslók az anya hasában fejlődő magzatot elragadni szándékozó szellemeket rákkal rettentették el. Varázsszavakat mormoltak és papírból kivágott rákot égettek el. Shanxi és Henan tartományban szárított rákot vagy rákot ábrázoló képet akasztottak a lakóházak bejárata fölé, hogy így riasszák el az ártó démonokat, kísérteteket. A római történetíró, id. Plinius (23-79) szerint a rák jól alkalmazható kígyómarás ellen, de ha a Nap a Rák jegyében jár, a rák mérges skorpióvá válik.

A Rák az állatövi jegyek sorában a negyedik, az Oroszlán és az Ikrek között, június 22-étől július 22-éig uralkodik. A jegyet ábrázoló rákot azzal azonosítják, amelyik a görög Héraklést megmarta. A legenda szerint egy rák ragadta meg Héraklész sarkát, hogy elterelje figyelmét a lernai hidrával folytatott küzdelméről. Héraklész erre eltaposta a rákot, mire ellensége, Héra istennő, aki gyűlölte őt, az égre helyezte a rákot, így lett belőle csillagkép.

RÁKSASZÁK ■ Lásd: démonok

RÁOLVASÁS ■ Lásd: mágia, sámán

RATTAN ■ Lásd: bútorfa

REGGEL ■ Az ember számára a reggel az álomból való felébredés, a munkába indulás, a napi tevékenységek elkezdésének az ideje. A rómaiak mitológiájában reggel Janus isten nyitja meg az ég kapuit, s bezárja, mikor este hazatér. Janus számukra a kezdet istene volt, ezért reggel úgy üdvözölték, mint a napkelte istenét. A reggel azonban számos fontos esemény időpontja is. A Bibliából tudható, hogy Szodoma és Gomorra reggel pusztult el, Mózes reggel ment a fáraóhoz, az üldözött egyiptomi sereget reggelre borította el a víz, a Sínai szövetségkötés reggel történt, Jerikó kőfalai reggel omlottak le, és Jézus halálra ítéltése, majd feltámadása ugyancsak reggel történt. Emellett a reggel fontos kultuszi idő is volt. Reggelente tűz-, étel-, ital- és illatáldozatot kellett bemutatni. Dávid utasítására a papok minden reggel a szent helyen állva mondtak hálát és dicséretet az Úrnak.

Indiában az emberek sokféle babonás félelemmel viszonyulnak a reggelhez. Úgy vélik, hogy a reggeli események, történések az egész napra meghatározó befolyással lehetnek. Ha a reggeli órákban menyasszonyt, istent ábrázoló szobrot vagy bráhmín papot látnak elsőként, szerencsés dolognak tartják; míg kedvezőtlen előjelnek veszik, ha özvegy vagy meddő asszonyt, esetleg peches embert pillantanak meg. Ahhoz, hogy elkerüljék annak kockázatát, hogy valami kedvezőtlen lássanak reggel, a legtöbb ember, amikor felébred, a tenyerébe nézve a következő fohászt mormolja el magában: "Az ujjak hegyében Laksmi lakik; a közepében Szaraszvati; a kéz tenyerében Parvati. A kezeimet nézem, így kezdem a napot."

RÉNSZARVAS ■ Lásd: életfa

REPCE ■ Lásd: álmok

REPÜLŐTÉR ■ Lásd: álmok

RIZS ■ Lásd: esküvő, étkezés, evőpálcika, gyermekáldás

RÓKA ■ A róka tulajdonságai közül elsőként a ravaszság jut eszünkbe, vele jellemzik a ravasz embert, aki képes a mások becsapására, megtévesztésére. A róka alakjához általában a megbízhatatlanság és a hamisság tapad. A róka megítélése azonban többféle, lehet még, furfangos, hízelgő, képmutató, ügyes, óvatos állat; ugyanakkor az önzés, mohóság, kéjvágy, aljasság, bosszúvágy, magányosság megtestesítője is, és hiába rendelkezik híres ravaszséggel, gyakran felsül, ráfizet, és hoppon marad.

A rókát mágikus tudás és varázserő is jellemezheti. Ismeretes a kínaiak rókája, amelynek életkora valahol nyolcszáz és ezer év között van, és képes varázslóvá változni. Ha a farkával csapkodja a földet, tűzvész kerekedik; tud jövendölni; képes ezernyi

emberi formát ölteni. Ez a ravasz, óvatos és hitetlenkedő róka gyakran leli örömét a különböző csínytevésekben és a viharkeltésben. Általában sírok környékén tanyázik. Ezeréves korára azonban felkerül az égbe, és mint égi róka, a Skorpió csillagképben, hármas csillag lesz belőle. A kínaiak szerint a holtak lelke gyakorta rókatestbe vándorol. Inarinak, a japánok aratás- és rizsistennőjének róka volt a küldönce, aki varázserővel rendelkezett, és képes volt emberré változni.

A róka átváltozásairól szóló történetek sok helyütt elterjedtek, például holdtöltekor emberré tud átvedleni, Kínában pedig ismeretes a szegény ember története, akihez minden reggel eljön az asszonnyá változott róka. Amikor a szegény ember felfedezi a róka levetett bőrét, jól elrejtji, s az asszony kénytelen hozzá feleségül menni. Később azonban, amikor megtalálja a bőrét, visszaváltozik rókává és otthagyja a férjét.

A rókának alakváltoztató képességével magyarázható, hogy démon, gonosz szellem, farkasbőrbe bújt ember, varázsló, vagy ördög képében egyaránt megjelenhet. Jellemezhetik, mint vasszűzet, tréfacsinálót, lépre csaló asszonyt.

A Maliban élő dogonok sápadt rókája jóságos és segítőkész, hisz a teremtőtől ő lopta el fortéllyal a vetőmagokat, hogy megtanítsa az embereket a földművelésre. Az angoloknál a sajnálatos rókavadászattal kapcsolatban külön róka folklór alakult ki. A népi hiedelem szerint a rókahajtó napokon a róka bosszút áll a vadászon vagy megjutalmazza őt.

A babonások szerint magányos rókát látni, jó szerencsét jelent, több róka látványa viszont a balszerencse jele.

RONTÁS ■ A népi hiedelem a rontásnak tulajdonít minden nem várt rossz eseményt, hirtelen bekövetkező bajt, mint például a tehén tejének elapadását, a rossz termést, a szorgos munka sikertelenségét; a megmagyarázhatatlan megbetegedést, halálesetet vagy a szerelmesek elhidegülését. A rontás indítéka többnyire vélt vagy valós sérelem miatti bosszú vagy gyűlölet lehet.

A rontást végezheti a rontásban jártas személy; természetfeletti lény, mint például a lidérc vagy Luca asszony, esetleg természetfölötti erővel rendelkező ember, a rontásokért azonban elsősorban a boszorkányokat tartották felelősnek.

Egy muszlim történet viszont arról szól, miként rontották meg Mohamed prófétát a zsidók által megvesztegetett varázsló és annak lányai. A mendemonda szerint kitéptek egy pár szőrt szakállából, és tizenegy csomót kötöttek velük egy pálmaágra, melyet azután egy kútba dobtak, majd a kutat befedték egy nagy kővel. A rontás hatására a próféta elvesztette étvágyát, bánatossá vált és elhanyagolta feleségeit. Gábriel arkangyal azonban elárulta neki a titkot, a kutat kiürítették, a csomókat kioldották, aminek következtében a rontás hatása megszűnt, s Mohamed felépült. Egyébként Mohamed ezt követően nagyon tartott egy zsidóasszonytól, aki ugyancsak képes volt a rontásra.

A rontó eljárások kellékei között – a Mohamed esetében használt szőrszálak és csomók mellett – fontos szerepet kap az úgynevezett rontóbábu is, amely a megrontandónak kenyérbélből, rongyból, fából készült mása. Ez esetben a bábu szívét gombostűvel szúrták át, hogy az illető elsorvadjon, és megbetegedjen, meghaljon. A szúráshoz hasonló célt szolgált a rontóbábun végrehajtott égetés, vagy a vágás is.

A hétköznapi rontóeszközök és -tárgyak között szerepel az emberi haj, köröm, vér, nyál és az olyan ruhadarab, mint a gatyamadzag, kapca, zsebkendő, de használható rontásra koporsószeg, kapufélfa-darab, békacsont vagy a nadragulyának valamely része is. Például ha egy fiút meg akarnak rontani, akkor a gatyája korcába belevarrják a lány haját, egyes vidékeken vakondok vagy havibajos lány vérével készített süteményt etetnek a fiúval, esetleg a lány hónaljából kihúzott szőrszálat sütnék valamibe, amivel aztán megetetik a kiválasztott fiút. Rontást azonban előidézhettek túlzottan kedves hízelgéssel, például az újszülöttet olyan lelkesedéssel dicsérik, hogy attól megbetegszik.

A rontásokat elsősorban valamelyik jeles napon, mint például Luca napján, Szent György éjszakáján, születés, keresztelés, lakodalom, halál alkalmával; a nap vagy a holdciklus kiválasztott időszakában, napkeltekor vagy naplementekor, holdtölte vagy holdfogyatkozás idején végzik, s a hiedelem szerint a keresztút legalkalmasabb hely a rontásra.

A rontás megelőzését, az attól való megszabadulást, menekülést szolgálják a különböző praktikák, mint a zajkeltés, füstölés, fürdés, rituális köpés. Az ünnep helyszínének védelme érdekében – bízva ennek mágikus erejében – körbejárták az ünnepelelt személyt, de előszeretettel használtak megszentelt gyertyát, barkát, ételeket, búzát, ostyát és még sok egyebet.

Ha a rontást át kívánták másra hárítani, többféle módszert használtak, elterjedt volt a beteg testrész lemosása után a kiöntött folyadék keresztútra kiöntése, a rontásra használt ruhadarabok, fésű, szalag kidobása, hogy aki belelép, vagy aki felveszi a tárgyat, arra háruljon át a betegség. Ha a gyerekről tudni vélték, hogy rontástól betegedett meg, az ingét a küszöbre téve, baltával szétszabdalták abban bízva, hogy ezzel a rontást végző sérülését, esetleg halálát okozza. Használatos a rontás hatástalanítására még a meztelenség, a szótlanság, a bal kézzel végzett mozdulat, a visszafelé számolás, valamint Szűz Mária segítségül hívása.

Az indonézek a rontások ellenszerként azt ajánlják, hogy az ember egy tömör bambuszdarabot hordjon magánál. A mexikóiaknál elővigyázatosságból az a szokás alakult ki, hogy a gyerekükhöz közelítő idegennek a kezével meg kell érintenie a gyermeket, mutatván ezzel, hogy nincs benne irigység, rosszindulat vagy érzéki vágy. Az arab anyák annyira félnek a rontástól, hogy mindenre képesek a gyermekeik védelme érdekében. Ez az oka annak, hogy sok jómódú család piszkosan, rossz ruhákban járattja gyermekeit, mert így vélik biztosítottnak, hogy azok elkerülik a gonosz tekintetét. A

törökök pedig a ház főbejárata mögött elhelyezett – a mennyezetről vagy a szarufáról lelógatott – tövises ágtól remélték a család védelmét a megrontástól.

A szóbeli rontás legismertebb formája az átok, amikor a megrontó a megrontandóra szabadítja a gonoszt. A rontásnak ez utóbbi típusával kapcsolatos a kijevi zsidók körében egykoron elterjedt hiedelem, mely szerint a koldus átka mindig megfog.

ROSSZ IDŐ ■ Lásd: eső, időjárás-jóslás

ROSSZ ÓMEN ■ Lásd: ómenek

ROVAROK ■ A hétpettyes katicabogarat, isten tehénkéjének, a méhet, isten méhének tartják. A termékeny, apró, dolgozó méhet, az éghez tartozó világfa koronájával, ágaival, virágaival, leveleivel hozzák összefüggésbe. Dante, Isteni Színjátékában az angyalok, mint méhek szerepelnek. Egyiptomban, a ganajtúró bogarat, vagyis a szkarabeust, Ré napisten szimbólumaként, szent bogárként tisztelték.

A kártékony szúnyogok az alvilággal állnak kapcsolatban, és a világfának az alsó részén tanyáznak. Az észak-amerikai indiánok szerint a szúnyogok a tűz szikráiból lettek. A katicabogárral szemben a szitakötő, az ördög háts állata, az ördög kecskéje vagy bakja, az ördög lova vagy az ördög legye.

Számos mítoszban az emberekből lesznek a hangyák, a tücskök, a termeszek, a kabócák. A görögöknél Zeusz főisten felesége, Héra, bögölyként üldözte Iót, férje tehéné változott kedvesét; Athéné a szövőasszony Arakhnét változtatta pókká; Artemisz pedig a méhet jelenítette meg.

A Bibliában megemlített sok rovarfajta között a következők találhatók: sáska, vándorsáska, tücsök, pikkelyes rovarok, moly, pillangó, légy, bolha, méh, hangya, lódarázs, skorpió, pók, darázs, szúnyog, hernyó, bogarak, tetű.

Az óind Indra isten hangyává változva jut fel az ellenséges vár sáncára, míg Iván cárevics hangyaként hatol be egy repedésen a kristályhegybe, hogy kiszabadítsa a cárkisasszonyt.

A rövid életű lepkék a gyorsan elillanó életre, a szertefoszló boldogságra utalnak. Az emberi lélek sokszor válik pillangóvá. A Jézus kezén pihenő lepke, a lélek szimbóluma. Az apró muslinca a nyarat reprezentálja. A Bibliában a légykirály neve: Belzebub. A tücsök Szűz Mária földi megfelelője. Feltételezik róla, hogy képes jelezni a közelgő esőt, a halált és az ismeretlen szeretőket.

A pillangó is jelképezheti a múlandó életet, a bolha a gyötrő lelkiismeretet, a légy az eliramló életet. A darázzsal jelenítik meg a bölcsességet, az ügyességet és a ravaszságot. A jó étvágyú sáskákat 1540-ben kiátkozta az egyház, mert Itália északi részén letarolták a termést.

A régi Kínában a rovarok királyát olykor idős, olykor fiatal, magas rangú hivatalnok alakjában ábrázolták. Kezében egy váza látható, amelyben a rovarokat, férgeket tartja. Tiszteletére templomokat is emeltek.

A rovarok osztályának legnagyobb rendje a bogaraké. Szinte mindenhol – földön, levegőben, föld alatt egyaránt – megtalálhatók, erre utalnak a rovarokról szóló olyan találós kérdések, mint: "Fekete, de nem holló, szarva van, de nem bika, hat lába van pata nélkül, ha repül, sivít, ha leesik, a földet túrja; vagy "Madár módra száll, bika módra böög"; "Se nem rák, se nem hal, se nem vad, se nem madár." Isten küldötteiként, hatalmuk van mindenek fölött, csak a tengereken nem tudnak uralkodni.

A néphit szerint, ha egy bogár átmászik az ember cipőjén, a halál egyik előjele, az eldobott, rossz cipőből kimászó bogár, ugyancsak rossz ómen. Az afrikaiak feltételezése szerint eső lesz, ha bogarakat dobunk egy tóba. A thai emberek azt mondják, ha valaki elkap egy szentjános bogarat, ezt követően gyakran eltöri a poharakat, tálakat és a tárgyokat.

A népi gyógyászok szerint az amulettként nyakban hordott döglött bogár védelmet nyújt a számarköhögés ellen. A betegszobába beengedett szúnyogok elviszik a gyengélkedést.

ROZETTA ■ Lásd: hét

ROZMÁR ■ Lásd: foka

ROZMARING ■ Ezt a Földközi-tenger köves, napos partvidékén virító halványkék virágú, illatos cserjét már az ógörögök is ismerték, sok monda fűződik nevéhez. A szépség és szerelem istennő, Aphrodité szent növényeként tisztelték. Az ókorban azt tartották a rozmaringról, hogy ha testen viselik, javítja a memóriát, élénkítő hatású. A szláv és germán népek szintén kedvelték a rozmaringot, népdalaikban az öröm, a szerelem, olykor a bánat szimbóluma. A középkor végén a tisztaság és szűziesség jelképe és a menyasszonyi koszorú legfontosabb virága volt.

Elterjedt hiedelem szerint a rozmaring csak ott nő, ahol asszony a ház gazdája. Walesben a rozmaring fás részéből készült kanállal esznek szívesen, mert azt mondják, nagyobb az ilyen kanállal merített étel tápértéke. Néhány országban, hasonlóan hozzánk, a rozmaring a halált is jelképezi, ezért adnak a halottak kezébe rozmaringágot, s ültetnek az emlékezés virágaként rozmaringot az elvesztett szeretteik sírhalmára.

Nálunk a rozmaring elsősorban a szerelem és a hűség virága, egyben a lányok tisztaságának jelképe. Falusi kertekből, ablakokból kerül a lakodalomba induló legények kalapjára, és a belőle készült koszorút viselik a menyasszonyok. A barátság hűségére

utal az a hiedelem, hogy nem szabad vásárolni, csak baráttól lehet ajándékba kapni rozmaringot, mert egyébként elpusztul a növény.

A rozmaringot Európa szerte szerelmi varázsszerként használták, a lányok a kiszemelt fiatalember meghódítására, rozmaringágot varrtak titokban az ifjú valamely ruhadarabjába, kalapbélésébe, mellkendőjébe. Ha egy lány mindenszentek estéjén, a párnája alá rozmaringágot és egy pénzérmét tesz, álmában meglátja a jövőendő urat.

Régebben a rozmaringot, mint az egészség és a szépség csodaszerét szívesen használták orvosságnak, szeszben áztatott leveleit reuma és migrén ellen, forrázatát pedig nehezen gyógyuló sebekre. Franciaországban már közel 400 éve készítenek illatos vizet rozmaringból, amely mint a magyar királynő vize (aqua reginae Hungaricae) lett népszerű. A feljegyzések szerint legelőször Erzsébet királyné, Nagy Lajos anyja használta.

A leveléből párolgó olajat készítenek, és a konyhaművészetben ma is kedvelt ételízesítő.

A néphit szerint a ház elé vagy a küszöbnél elültetett erős szagú rozmaring távol tartja a boszorkányokat, démonokat. Egy másik hiedelem pedig azt mondja, mivel a rozmaring nagyon nehezen gyökeresedik meg, ha az új házasok elültetett rozmaringága megered, az a közös jövőjükre nézve jó előjelnek számít.

Aki rozmaringágot dob a tűzre, védelmet és boldogságot nyer általa.

RÓZSA ■ Egyszer Brahma arról vitatkozott Visnuval, a virágok közül melyik a legszebb, Brahma a lótszót tartotta a legszebbnek, ám amikor Visnu mutatott neki egy szál rózsát, rögtön beismerte, hogy tévedett.

A rózsa a titokzatosságot, a teljességet, a szerelmet, a szívet és a hallgatást (sub rosa) szimbolizálja. A régi várakban, kastélyokban ma is megvannak a titkokat, bizalmas beszélgetéseket őrző ún. „sub rosa” szobák; így például a sárospataki várban is. A legenda szerint a szerelem istene egy szép rózsát ajándékozott a hallgatás istenének, Harpokratésznek, hogy ne fedezze fel Venus titkos beszédeit és tetteit. Innen eredt a szokás, hogy a víg lakomákon az asztal fölébe rózsákat függesztettek. Ez a rózsa biztosította a résztvevőket, hogy beszédeiket nem fogják dobra ütni.

A régebbi időkben a rózsát gyakran mondták a túlvilág virágának is. Az ókori rómaiak a temetők sírjára rózsákat ültettek, abban reménykedve, hogy szeretteik feltámadnak.

A régi Róma lakomáin a rózsa az örömet, a boldogságot képviselte. Néró császár (37-68) egy téli lakomára Egyiptomból hozatott rózsákat, a rózsarakományért egy tonna arannyal fizetett. Az egyiptomi királynő, Kleopátra

(i.e. 69-30) szobáinak padlóját rózsaszírommal hintették fel, hogy illatos szőnyegen járjon.

A középkori keresztény egyház a "pogány gyönyörök" virágának bélyegezte a rózsát, száműzte az otthonokból, rózsakertek sokaságát semmisítették meg. A kereszties háborúk idején azonban ismét elfogadottá vált, kedvelt virág lett, a kereszties lovagok gyönyörű rózsafajokat hoztak magukkal keletről, ezzel a "pogány virág"-gá lealacsonyított rózsza átalakult a lovagok és a szentek virágává. Több szent is magáénak "mondhatja", többek között Szent Erzsébet emblémáján is rózsza virít.

A virágok királynőjének tartott rózsza maga a szépség, a tökély, a kecsesség, a pompa, a gyönyör, az érzéki lobogás, szenvedély és büszkeség, az ima, az illat megtestesülése, de a meditáció, a magasztalás megjelenítője is. Mint mennyei tökéletesség, szerepelhet Napként és csillagként. Az egyiptomi Ízisz szent virága, Ozirisz és Írisz igaz szerelmi kapcsolatát szemlélteti. Rómában a városi közösség istennőjének, Vestának volt a virága, Aphroditének és Venusnak emblémája. A Venus könnyéből született rózsával, a szép nőket jelenítik meg, elterjedt női nevek a Rózsza, Rozália, Rosalinda, Rosamunda, Rosina, Rosita. Az araboknál viszont a férfiak jelképe, a kabbalában az egységre, az alkímistáknál pedig az elmúlásra és a spirituális újjászületésre utal.

A számok közül az ötös szám a rózsáé, a keresztényeknél az olvasót rózsafüzérnek hívják. A keresztény hívőknek a rózsza a kegyességet, a mennyei boldogságot, az isteni szeretetet, a megbocsátást, a vértanúságot, a diadalt jelenti. A rózsza zöld levelei az örömet, tövisei a bánatot, virága a dicsőséget jelzi, a rózsza szirmai olyanok, mint az igaz emberek lelkei. A kabbalisták számára a rózsza közepe a Napot idézi.

A rózsákat valójában csak színük alapján értelmezhetjük: a piros-vörös rózsza vágyat, érzékiséget és szerelmet; az arany rózsza, tökéletességet; a sötét rózsaszín rózsza, hálát és elismerést; a halvány rózsaszín rózsza, csodálatot és szimpátiát; a fehér rózsza, mint a fény virága, ártatlanságot, nagyrabecsülést, tiszteletet és alázatosságot; a sárga rózsza, titkos szerelmet, boldogságot, örömet; a narancs színű rózsza, rajongást, vágyakozást; a pirosas és sárgás színben pompázó rózsza vidámságot, jókedvet; a halvány színekkel tarkított rózsza, ragaszkodást és bátorságot; a kék rózsza a képtelenséget, a lehetetlenséget fejezi ki.

Az oroszok a rózsák színeit a következőképpen magyarázzák: a piros virágok szenvedélyt; a fehérek erényt, kedvességet, titoktartást; a rózsaszínűek és a barackvirágszínűek, szerelmi ajánlatot, szimpátiát; a narancsszínűek, rajongást, vágyat váltanak ki az emberekből. A halványsárga rózsák jelentése kétféle: pozitív aspektusból jelezhet barátságot és örömet, negatív jelentése becsapás és szakítás.

A rózsza vörös színe a keresztények szerint a keresztre feszített Krisztus vére. Mint a földi világ jelképe, a mártíromság virágaként sarjadt vörös rózsza Jézus véréből a Kálvárián. A muszlimoknál Mohamed verítékéből lett a vörös rózsza, amikor felment az égbe. Egy másik magyarázat szerint a paradicsomban Éva, miután megcsókolt egy fehér rózsát, a virág elpirult a gyönyörtől, s vörössé változott. A görög hagyomány szerint a

vörös rózsza akkor kapta vörös színét, amikor Aphrodité a megölt Adoniszot keresve egy rózsatövisbe lépett, s a lábából a vér a rózsza szirmára hullott. A másik történet a római szerelem istentől, Cupidótól eredezteti a vörös rózsza színét, akinek kiömlött vörösborra festette pirosra a rózsát.

A rózsza tüskéivel az eredendő bűnt, a bűnbeesést, a szenvedést, a halált ábrázolják. A rózsza tövisét ugyancsak Cupidóval hozzák kapcsolatba, egy alkalommal Cupido rózsát szagolt, megcsípte egy méh, aki ettől éktelen haragra lobbant, és nyílával belelőtt a rózsabokorba, nyílveesszője azonnal tövissé változott. A tövisek történetének egy másik változata szerint, amikor Bacchus üldözőbe vett egy nimfát, a rózsabokornak megparancsolta, hogy állja útját a nimfának, majd azt is, hogy menekülést megakadályozandó, legyenek rajta tüskék.

A tövis nélküli rózsza Szűz Mária virága, de jelképezheti a szeplőtelen fogantatást is. A rózsafa a rászorulóknak jelent menedéket, a rózsakert a misztikus együttlétek és házasságok helyszíne.

A fehér rózsát minden esetben a tisztasággal, a szűziességgel, a csenddel asszociálják. A vörös rózsza esküvői csokorként a házasság tönkremenetelére utal. A fehér és a vörös rózsza együttesen a szövetséget, a házasság harmóniáját jeleníti meg, de menyasszonyi csokorban rossz ómen, ugyanis a vörös és a fehér rózsák kompozíciója az ember képzetében, a piros vér és a sebkötöző géz fehérségét idézi fel. Az aranyrózsza a keresztény egyház egyik jelképe. Az ezüst rózsza Brahma tartózkodási helye.

A rózsából kialakított rozetta Allah hét nevének jele. A négyszirmú rózsza a négy égtájat, az ötszirmú a mikrokozmoszt, a hatszirmú a makrokozmoszt jelzi. Gyakorta szerepel a rózsza műalkotásokon, zászlókon és címereken.

Kínában a rózsát inkább a fiatalsággal, semmint a szerelemmel kapcsolták össze. A nők szeméremszőrzetét "fekete rózsának" is nevezték.

Az álomban kapott virágzó rózsza a szerelmeseknek jót jelent; másnak kellemes találkozást. Fehér rózsával álmodni ártatlan lány szerelmét jelzi; a hervadt rózsza jelentése, hogy elfelejtik az illetőt. Az arabok hiedelem világában a friss rózsza a szívet megremegtető örömek eljövételéről ad hírt, míg a hervadt rózsza csalóka híreket jelent.

Rózsatövis felől álmodni, azt jelenti, hogy olyannak okozunk fájdalmat, akit szeretünk. Rózsát kötni, vigasztalódást jelez. Rózsafán jönni a világra, gazdag asszonyt jelent. Ha valaki álmában: rózsát kap és azt a hajába tűzi, akkor becsapja valaki, akiről azt hitte, hogy jó barát; tavasszal egy csokor rózsát kap, igaz szerelemre talál; ha viszont télen kapja a csokrot, a keresés hiábavalónak bizonyul. Álomban egy teljes díszben pompázó, virágba borult rózsabokrot látni, esküvőt jelez a családban. Ha valakit álmában rózsavízzel locsolnak meg, azt jelenti, hogy a kedvese másra gondol.

RÓZSAFÜZÉR ■ Lásd: olvasó, rózsza

RUBIN ■ A piros rubin a kurázi, a mersz, az emelkedettség méltóság, a tisztaság és az erkölcsös élet köve. Bátorságot, lelki békét, éleslátást és szellemi erőt biztosít viselőjének. Stabilizálja a szerelmet. Védelmet nyújt a gonosz kísértése ellen, a pusztító viharok káraival, az áradásokból adódó veszélyekkel szemben. A vizet képes forrásba hozni. Elpusztítja a támadó hüllőket. Ha meghal tulajdonosa, megváltoztatja a színét, méreg jelenlétében pedig elhomályosodik.

A rubinról feltételezik, hogy megóv a rossz gondolatoktól, a lidérces álmoktól és a gyomorfájástól. Gyógyítja a sebeket. Növeli a férfiasságot. Elállítja a vérzést. Megtöri a gonosz varázslatot.

Ragyogó rubint ajánlanak viseletre, a július szülötteinek, mert mentesülnek az életben előforduló bizonytalanságoktól, izgalmaktól, aggodalmaktól. Ajánlatos a Kos és az Oroszlán jegyűeknek a rubin viselete.

RUCOLA ■ Lásd: növényi ajzószer

RUHÁZAT ■ A felsőruházatról jóval kevesebb hiedelem lelhető fel, mint az izgalmasabb, a test intim részeivel közvetlenül érintkező alsóruházatról.

A fantáziát megmozgató alsóruhák közül, ha az alsószoknya vagy a kombiné kilátszanak a lányok ruhája alól, azt jelenti, hogy az apjuk jobban szereti őket, mint az anyjuk. Ha egy nő egy pár harisnyát kapott ajándékba, jó szerencsét hozott, ha a nő megengedte, hogy a férfi húzza fel a lábára. Ha a lány elhagyja a harisnyatartóját, arra utal, hogy közeleg házasságának az ideje. Ha egy asszony vagy egy leány a harisnyatartóját az utcán veszíti el, akkor a férje, vagy a leendő ura hűtlen lesz hozzá. Az a nő, akinek lecsúszik a harisnyája, a szerelmére gondol, akinek a harisnyatartója csúszik le, annak félrelép majd a kedvese.

Ha az ember a zokniját vagy harisnyáját véletlenül kifordítva veszi fel, vagy a házon kívül rakja le, annak az előjele, hogy hamarosan ajándékot fog kapni. Balszerencse vár arra, aki először a bal lábára veszi fel harisnyáját, kivéve, ha délben leveszi, és a ráüt a sarkára. Aki a cipő felvétele előtt páratlan számú zoknit cserél ki a lábán, könnyen balesetet fog szenvedni. Az alvásról szóló hiedelmek egyike azt állítja, hogy ágyban nem ajánlatos zokniban vagy harisnyában aludni, mert lustaságot jelent.

A szerencse érdekében, az angolszászok szerint, legjobb a zoknikat éjszakára a cipőkben hagyni. Ahhoz, hogy a zokni levétele után ne érje balszerencse az embert, legjobb kifordítani és ráköpni. Egy lyuk a zoknin vagy a harisnyán levél érkezését jelzi, míg a harisnyába mászó bogár, egy új harisnya vásárlására utal. A II. világháborúban a pilóták a jószerencse reményében, szívesen tekertek nyakuk köré női harisnyát.

Már az öltözködésnél sem mindegy, hogy milyen sorrendben veszi magára az ember a ruháit, lényeges, hogy melyik kézzel vagy lábbal bújik bele elsőként a ruhába. Ha először a bal kézre és a bal lábra veszi fel a ruhadarabot, jó szerencsét jelent, a jobb kéz és láb viszont rosszat. A visszájával felvett ruha védelmet biztosít a rontás ellen, a kisgyerekre fordítva ráadott ingecske pedig a szemmel veréstől óv.

Az ártó szem ellen ugyancsak hatásosnak bizonyulnak a hibás ruhadarabok, a felemás harisnyák, fordítva felkötött harisnyakötők, kifordított melltartók viselete; de jó hatásfokúak a kifordított zsebű ruhák is. India egyes részein a szemverés megelőzését szolgálják az esküvői ruhák rituális keresztöltései.

Feltételezik, hogy, aki Margit napon (június 10-én) varrt ruhát hord, abba belevág a villám, a pénteki napon tisztára mosott ruhát viselőnek meg a testét sebzi fel a ruha. Aki valamikor balesetet szenved, annak azután mindig tiszta fehéreneműt kell hordania. Szerencsétlenséget szül az, ha valaki kalapot tesz egy ágyra, ugyancsak balszerencsés lesz az, aki a gombját rossz gomblyukba gombolja. Egy pár kesztyűt találni házasságot vagy új szerelmi kapcsolatot jelez. Aki kesztyűt ad ajándékba, biztos lehet abban, a megajándékozott veszekedésbe keveredik, állítják az oroszok.

Egy a ruha ujjával kapcsolatos német szerelmi varázslás azt ajánlja, ha egy férfi el akarja nyerni egy lány szerelmét, csenje el a lány havibajos ingét, és annak jobb ujjába vizeljen, ha viszont már ráunt a lányra, akkor az elcsent ing bal ujjába kell vizelnie. A trinidadiak feltételezik, hogy aki varrásnál nem veszi le ruháját, rossz hírbe fog keveredni. Az indonézok, pedig azt tanácsolják, ne varrjunk fel gombot olyan ingre, amely rajta van valakin, mert hamarosan hosszú ideig tartó betegséget okozhat, vagy kudarcokat a mindennapi életben. Szerintük nem tanácsos arcunkat megtörölni az ingünkkel, mert ez által mások érzéketlenek lesznek problémáinkkal szemben.

A fejen viselt fejfedők, sapkák, kalapok, turbánok, kendők, fátylak, főkötők elsősorban egy-egy néphez, népcsoporthoz, valláshoz való tartozásra utalnak. Ilyenek például a muszlim nők fátyla, kendője vagy ruszárija, a kunok süvege, a baszkok sapkája, a szikhek turbánja, a bosnyákok feze, a zsidók kippája.

Kínában emellett régen a kalap a férfivá avatási ceremónia fontos kelléke volt, melynek során az apa helyezte a fia fejére a kalapot.

A kendők viseletéből pedig sokfelé megállapítható, hogy az illető hölgy férjezett. A menyasszonyok fejét esküvőjük napján kötötték be. A főkötő is csak asszonyokat illette, hasonlóan a kendőhöz, a főkötő is a férjes nőket jelképező ruhadarab. A Biblia előírásai szerint csak a leányok haja lehetett fedetlen, az asszonyoknak menyegzőjüktől kezdve be kellett kötniük fejüket.

A néphit szerint halotton a ruhát azért kell meglazítani a koporsóba tételkor, hogy újból megnősülhessen, vagy férjhez mehessen az özvegye. Ha valakinek rémálmai vannak egy halottal kapcsolatban, akkor a halott valamelyik ruhájából kell egy darabot

szereznie, azt elégetve, azzal kell befüstölni a szobát és önmagát. A halott szelleme el fog tűnni.

A pandzsábi indiaiak szerint, ha az ember az új ruhát először szombaton veszi fel, akkor az hosszabb ideig marad használható. Az íreknél balszerencsés dolog volt zöld ruhát ajándékozni, kivéve Szent Patrick napján. Ugyanis régen, aki zöld ruhába öltözött, halálra ítélték.

RUKMADÁR ■ A régi utazók óriásmadárról szóló meséi feltehetően a Madagaszkár szigetén élt Aepyornis maximusra vonatkoznak. Ez a madár kb. ezer éve halhatott ki, és a mai struccfélék rokonának tekinthető. A fosszilis leletek tanúsága szerint a madár mintegy 3 méter magas, és körülbelül 450 kg súlyú lehetett. Egyes megtalált tojásainak kerülete megközelítette az egy métert, térfogata pedig a kilenc litert.

A mesékben leírt képzeletbeli madár óriásira nőtt sas vagy keselyű, az arabok meg azt hitték, hogy a Kínát és Indiát övező tengerekre tévedt kondorkeselyű, de azt sem tartották kizártnak, hogy egy csodás szímurghoz hasonló lény.

A nagy velencei utazó Marco Polo (1254-1321) a következőket írta róla: „Az emberek azt beszélnek, hogy dél felől bizonyos évszakban csodálatos madár jön erre, amelyet roknak vagy rúkhnak neveznek. Emlékeztet a sasra, de sokkal nagyobb és olyan erős, hogy karmaival megragad egy elefántot. Fölemeli és ledobja, hogy elpusztul, akkor rászáll és jóllakik a húásával. Akik látták a madarat, azt mondják, hogy a kiterjesztett szárnyának két hegye 16 lépésnyire esik egymástól, tollai 8 lépés hosszúak. Mivel azt hittem, hogy griffmadarak, amelyeket félig madárnak, félig oroszlánnak festenek, megkérdeztem, azoktól, akik állítólag látták, milyen az alakja: azt felelték, olyan mint a sas.”

A rukmadár szerepel az Ezeregyéjszaka meséiben, Szindbád, amikor egy szigeten hagyták társai, megpillantott egy hatalmas, fehér kupolát, amiről kiderült, hogy egy óriási nagy ruktojás.

RUSZALKÁK ÉS VILÁK ■ Lásd: szláv természeti szellemek

RUSZÁRI ■ Lásd: ruházat

SÁFRÁNY ■ A színpompás, kis csészére emlékeztető, kora tavasszal vagy ősszel nyíló sáfrány, a Földközi-tenger térségében, Kis-Ázsiában valamint Iránban őshonos. Régóta ismert Keleten, az ókori Egyiptomban, a görögök és a régi rómaiak gyógyító hatása miatt és fűszerként is kedvelték. Illatszerként a görögök és a rómaiak a palotákat, a színházakat, a bíróságokat és a fürdőket sáfránnyal hintették be, használata különösen a hetérák körében volt igen népszerű. Róma utcáit sáfránnyal szórták be, amikor Néró császár (37-68) bevonult a városba. Az ókori Indiában a sáfrány bibéiből aranyszínű, vízben oldható festéket készítettek. Buddha halálát követően, papjai ezt a festéket használták ruháik színezésére. A középkori Európával a mórok, de még inkább a kereszties háborúk ismertették meg. Közkedvelt fűszerré vált, igen sok ételt ízesítettek és színeztek vele. Nálunk elsősorban a Felvidéken termesztették, és a felföldi szlovák vándorárusok, a sáfrányosok vagy safranyikok házaltak vele.

A jóféle ételízesítésre és gyógyításra használt sáfrány elsősorban Iránban és Kasmírban terem nagy számban.

A sáfrány afrodisziákumként felkelti és erősíti a fiatal férfiak nemi vágyát. A görögök szerint pedig a nők érzéki vágyát lobbantja fel. Izgató hatása felfokozott orgazmus érzetet kelt. Nőknél a méh erősítésére és a menstruációs zavarok ellen javallják. A sáfrányból készült illóolaj nagy adagban magzatelhajtó és mérgező hatású szer.

SAKÁL ■ Lásd: állatimádás

SALAMON-PECSÉT ■ Lásd: csillagok

SALÁTA ■ Lásd: gyógynövények

SÁMÁN ■ A sámán kifejezés a mandzsu-tunguz szóból ered, jelentése „tudó”. A sámánizmus a primitív vallásokban alakult ki, és abból a hitből táplálkozott, hogy a kiválasztottak, vagyis a sámánok, meggyógyítják a betegségeket, és – kapcsolatot teremtve a természetfölötti világgal – közvetíteni tudnak az emberek és a szellemek között, rendkívüli tudásuk birtokában alkalmasak a felfoghatatlan erők befolyásolására. A világ sok részén manapság is megtalálhatók, de fő működési területük elsősorban Szibéria és az Ural-Altáj, valamint Amerika és Afrika.

A sámánok varázslók, kuruzslók valamint papok és látnokok is, akik mély meditációban vagy ekstázis révületében érintkezésbe lépnek a túlvilággal.

Segítséget nyújtanak az élet valamennyi jelentős eseményénél, különösen a születés, a házasságkötés és a haláleset során. Fontos tevékenységük a gyógyítás. A betegséget

okának a lélek elvesztését tekintik, ezért elsődleges feladatuk annak megállapítása, miért tévelyedett el a beteg testéből a lélek. Ha szellemek lopták el, és tartják fogva a másvilágon, a sámánok elfogják a lelket, és visszahelyezik a beteg testébe, vagy leszállnak érte az alvilágba, hogy onnan hozzák vissza.

A halált úgy magyarázzák, hogy az elhunyt lelkek mindaddig céltalanul bolyonganak, mígnem a sámánok nem kísérik el őket a túlvilágra. Gyógyításaikon kívül, rituális munkájuk keretében megszerzik a szellemektől a levadászott állatok lelkét, szerencsét hoznak a vadászoknak, csecsemőt biztosítanak a gyermektelen házaspároknak, megfékezik a viszontagságos időjárást. Emellett a sámánok közösségi áldozatokat mutatnak be, szertartásokat végeznek, jövendölnek, kiűzik a gonosz szellemeket az emberekből és lakóhelyükről, törődnek a holt lelkekkel, varázslatos energiával ruházzák fel az amuletteket, a különböző használati tárgyakat, fegyvereket.

A sámánok különös képességeikhez öröklés útján vagy tanulás révén jutnak, esetleg belső indíttatás, elhivatottság viszi őket erre a pályára. Kiválasztásuknál fontosak a külső jelek megléte, ami lehet valamilyen különleges testi hiba, mint például a kelleténél több fog vagy a sokujjúság, valamint az olyan lelki és szellemi sajátság, mint az intuitív képesség, a túl érzékeny idegrendszer, valamint előny a görcsrohamokat produkáló epilepszia is. A sámán kiválasztási procedúra során a jelölt aláveti magát az őt kiválasztó szellem akaratának, aki ezután a sámán főszelleme lesz. Néha ez a procedúra évekig is eltarthat, ugyanis a legtöbb esetben a kiválasztott személyek csak a szellem hosszas kínzásának hatására hajlandóak alávetni magukat a szellem akaratának. Ezt követően az extázisba került sámánjelöltet elhagyja a lelke, hogy a szellemek birodalmába jutva az ősök szellemei oktassák a lelkét. A sámánná válás másik feltétele, hogy az állati formát öltött sámánok megküzdjenek egymással, aki győz, annak jutalma jólét, a vesztesre pusztulás vár.

A révületbejutás és a misztikus párviadal folyamán dobót, dobverőt, csörgőt használnak, sámánénekeket kántálnak, ráolvasási formulákat mantráznak, és állathangokat is utánoznak. A rituális öltözék is meghatározott, része a köpeny és a fejdísz, melyhez gyakran agancsos vagy szárnyas állatot idéző díszítés járul. A sámánszertartásokat mindig esti tűzfénynél tartják. Ilyenkor a sámán a dob és a csörgő hangjára rögtönzött táncot jár, önmagát is hipnotizáló énekeket kántál.

Miközben a sámánok szertartásukat végzik, a segítőszellemeik megvívják küzdelmüket a betegségdémonokkal, ráolvasással és rábeszéléssel kényszerítik a gazdászellemeket, hogy teljesítsék a kérésüket. A segítőszellemek jövendölnek a cél érdekében, s amikor megkapják például a betegnek lelkét, az újszülött életerejét, a vadász szerencséjét, azt lehozzák a földi megbízóinak.

A sámánok hőstetteiről mítoszok szólnak, melyek beszámolnak arról, hogyan teszi meg a lélek vándorútját; elmesélik a sámán utazásait, párharcait, ismertetik a

csodatettek trükkjeit, lelkének elrablását; miként történnek az alakváltozások. A sámánok segítői és ellenfelei átváltozásai között nemcsak gonosz szellemek vannak, hanem ártalmas fekete, vagyis rontást okozó, a lelkeket felfaló idegen sámánok is. A sámánok között rangbéli különbségeket példázza, hogy amíg a fehér sámánok a jótékony hatalmakhoz fordulnak, és a jó szellemek segítségét kérik, addig a fekete sámánok a gonosz istenségekhez és a szellemekhez folyamodnak. Rangjukhoz és erejükhöz tekintve a sámánok lehetnek nagyok, közepesek és kicsik, de mindenképpen ravasz varázslók.

SAPKA ■ Lásd: ruházat

SÁRDONIX ■ Lásd: drágakövek

SÁRGA ■ Lásd: színek

SÁRGARÉPA ■ Lásd: gyógynövények, gyógymódok

SÁRKÁNY ■ A sárkány sokféleképpen él az emberek képzeletében. Jobbára hatalmas testű, lófejű, kígyófarkú állat, oldalain szárnyakkal, mancsain négy karommal. A képzeletbeli sárkányok között olyan is van, amelyiknek feje a tevére, szarva a szarvasra, szeme az ördögére, nyaka a kígyóra, hasa a csigára, pikkelyes bőre a halra, a karma a sasra, talpai a tigrisre, füle pedig az ökörről emlékeztet; de ábrázolják denevérszárnnyal, tarajos farkkal, fején koronával, szűk torokkal, kiöltött nyelvvel, vagy fületlenül is. Ez utóbbi esetben a hallószerve a szarva. Van, amikor nyakát gyöngykaláris díszíti, amelyben az ereje rejlik. Bárhog is néz ki a sárkány, tény, hogy meghal az, akit a farkával körbefon, lehelete halálos, és járványt terjeszt, kitátott szája pedig maga a pokol bejárata.

Tiamat, a kaldeusok sárkánya négylábú, pikkelyes testű, és szárnya is van. A János Jelenéseiben szereplő sárkány sokfejű szörny, a görög Hüdrához hasonlít. Homérosz Iliászában Agamemnon király pajzsát díszítő sárkányt háromfejű kék színű kígyó reprezentálta. Ellenségeik megfélemlítésére – harci szimbólumként – a skandináv harcosok sárkányt festettek a pajzsukra, a viking hajósok pedig sárkányfejet faragtak hajóik orrára. A sárkány, lévén a legerősebb mennyei és földi hatalom megtestesítője, az egyiptomi Ozirisz és a görög Démétér jelképe. A görög Iaszón, a germán Szigurd sárkánnyal küzdöttek meg a mesés kincs elnyeréséért. Angliában sárkány volt a legfőbb királyi hadijelvény, sárkány vigyázta a kelta valamint a germán királyi és nemzeti uralmat.

A Közel-Keleten, ahol nagytestű, veszedelmes kígyók élnek, nemcsak a kígyó, hanem a sárkány is a gonoszság jelképe. Egyiptomban a sárkányt a sötétség birodalmának nagy

kígyójaként képzelték el. Nyugaton mindig gonosznak tartották. A kereszténységben a bűn és a pogányság szimbóluma. A hősök: Herkules, Szent Mihály, Szent György legyőzik vagy megölik a sárkányt.

Ezzel szemben a Távol-Keleten a sárkányt tisztelik, és jóindulatúnak tartják. A Változások könyvében a sárkány a bölcsességet reprezentálja. Lung sárkány, a kínaiak fantasztikus lénye hosszú fejű és testű, fején szarvakkal, vagy taréjjal; olykor láb nélküli, pikkelyes lény; de látható szárnyakkal is. Lung sárkány, a négy mágikus állat egyike, olyan mint egy isten, vagy mint egy angyal, esetleg oroszlán. Ő testesti meg a jang erőt, vagyis az eget, az aktivitást, és képviseli a férfiasságot, uralkodik a felhőkön, az esőn, úszik a fellegekben vagy a hullámokon, többnyire lángnyelvek veszik körül.

Kínában a sárkány szerencsét hoz, és távol tartja a démonokat, ezért a kisgyerekek cipőjére sárkányt varrnak vagy hímeznek. A sárkány évszázadok óta a kínai császár őrállata, védelmezője, a császári jelvényt és a kínai zászlót 1911-ig sárkánnyal díszítették. A császár trónját Sárkány-Trónnak nevezték, s a császár elhunytá után azt mondták, hogy egy Sárkány hátán felment az égbe.

A kínaiak az öt őselemmel kapcsolatban öt különböző színű – sárga, zöld, vörös, fehér, és fekete – sárkányt különböztetnek meg. A sárkányok tavasszal felköltöznek az égbe, ősszel alámerülnek a vizekbe. A Mennyei Sárkány a hátán hordja az istenek palotáit; az Isteni Sárkány, esőt hoz, és szelet vet; a Földi Sárkány a vizek folyásáért felelős; a Föld Alatti Sárkány pedig az elrejtett kincseket őrzi.

Kínában hisznek a sárkányokban, az ősök születését a mennydörgés-sárkánnyal kapcsolják össze, a szivárványról pedig úgy vélik, hogy egy ív alakú sárkány, mindkét végén egy-egy fejjel. A világos színű hím sárkány a hung-szivárvány, a sötét színű nőstény sárkány a ni-szivárvány. Kínai szólás-mondás szerint, amikor az eső esik, akkor "a Föld egyesül a Sárkánnyal".

A kínai sárkánynak szarva és karma van, teste pikkelyes, gerincéből tüskék állnak ki. Gyöngysorából, ha lenyel egy szem gyöngyöt, elveszti erejét. A kínai emberek annyira becsben tartják a sárkányokat, hogy hitük szerint ők alkotják a hegyek gerincét, ők adnak vizet, ők jelölik ki a csatornákat és a házak ideális helyét.

A japánok képzetében élő sárkány változtatni tudja a nagyságát, és képes láthatatlanná is válni. A kínai és a japán sárkányok, bár a levegő hatalmasságaiként szerepelnek, legtöbbször szárnyatlanok. A taoizmus sárkányai a természet isteni erői közé tartoznak. A kínai álomfejtők szerint, akinek álmában sárkány lép be a lakásába, nagy szerencsében lesz része.

A vietnamiak viszont már nem látják szívesen házaikban a sárkányokat, a kéretlen látogatás megelőzése érdekében a bejárati ajtóikra tükröt szerelnek, ugyanis az arra járó sárkány, ha meglátja a tükörképét, azt gondolja, hogy odabenn van már egy sárkány, ezért továbbáll.

A mesék gyakori szereplője a sárkány. A népmesékben hol három, hol hét, hol tizenkét feje van. Egyszer szárnyal, másszor szárnyatlanul ábrázolják, néha tüzet okád, máskor nem. Repüléskor nagyon felhevül, ezért a legjobban az elefánt vérében tud lehúlni. Tavasszal székrekedésben szenved, ilyenkor salátával táplálkozik, de emberhúst is fogyaszt, és szüzeket rabol el. A felnőtt sárkány sokáig kibírja evés nélkül, de hogyha neki kezd enni, nehezen lakik jól.

Nálunk a tatárjárás után sárkánykígyók lepték el az országot, ezek kiirtásában jeleskedő vitézek elismerésére, IV. Béla megalapította a Sárkányrendet. Gyakorta szerepel sárkány címereinken. A népi gyógyászok szerint, gyógyító erő lakozik a sárkányok csontjaiban és fogaiban, sőt a nyáluk is gyógyhatású.

SÁRKÁNYKŐ ■ Erről a mágikus kőről azt feltételezik, hogy a sárkány agyában lelhető fel, de csak akkor hat, ha élő sárkánygyíkból operálják ki. Ez a művelet, amikor a férfiak bemerészkednek a sárkánygyík rejtekhelyére, és az állat fejét széthasítva kivesszük belőle a követ, azonban nagy bátorságot feltételez.

A sárkánykő viselete állítólag hatalommal, kurázsival látja el az embert, ezen kívül bűvös varázserőt is kölcsönöz viselőjének.

SARLÓ ■ Lásd: fagyöngy

SARLÓS BOLDOGASSZONY ■ Lásd: július, Szűz Mária

SARU ■ Lásd: lábbeli

SAS ■ A sas mint égi madár, az erő, a tűz és a halhatatlanság jelképe. Számos hagyományban a sas az uralkodók jelképe, a sastoll a hatalom kelléke, és gyakorta a sas – olykor kétfejű sas – tölti be a címerállat szerepét. Az oroszánfejű sas motívum már a sumeroknál megtalálható. A sas nemcsak az ókori Róma, Bizánc és a cári Oroszország, hanem számos mai ország címerében is szerepel. A Balkán-félszigeten fekvő Albániának, albán nyelven a jelentése: a „sas földje”.

A sas a világfa csúcsával tart kapcsolatot, az aztékoknál a kaktusz tetején foglal helyet. Több mítoszban a sas nemcsak a tűzszerezésről számol be, hanem arról is, hogy milyen szerepe volt az édesvíz megszerzésében. Például a tlingit indiánoknál az édesvízű kút gazdája a sas.

Afrikában és Szibériában szinte minden testrészéhez – karmaihoz, szárnyaihoz, tollazatához – mágikus hiedelem tapad. Az isteni természet és a halhatatlanság szimbólumaként szerepel. A keresztény hitben nemcsak a keresztelést és a feltámadást jelképezi, hanem jelzi az isteni szeretetet, a fiatalságot, a lelki frissességet, a lángoló

vallásosságot, ugyanakkor megjeleníti a gőgöt is. Szent János apostol jelképe egyike a négy apokaliptikus állatnak. A román templomokban, de a pravoszlávoknál is fellelhetők a sasos katedrák, a sasos papi öltözékek valamint tárgyak.

Néhány hagyományban a sas a viharisten – Zeusz, Jupiter, Indra, Perkunasé – madara. Az ókori rómaiak, ha sast láttak, a közelgő viharra következtettek. Sas lopta el Indrának a varázslatos italt, a szómát.

A kínaiak számára a sas általában az erőt szimbolizálja. Gyakran egy fenyőn ülő sas képét ajándékozzák idős embereknek, melynek jelentése: legyen erős, akár a sas, és hosszú életű, mint a fenyő.

A mesék gyakori szereplője a sas: hol megmenti a kígyótól a madártojásokat; hol elhozza az alvilágból az élet vizét; hol megszerzi a tűzszerszámot, a világosságot, a Napot.

Gyakorta szerepel együtt a hollóval: például a sas a fiókáit, csak a holló segítségével tudja visszaszerezni; a holló azért lett fekete, mert megcsipkedte a sas; a hollónak és a sasnak egyidejűleg azonos a feleségük, akinek mindkét férjétől származik egy-egy holló és sas fiókája.

Euráziában és Amerika északi részén – mint a duális társadalom szimbólumát – olykor egymással szöges ellentétben állóként ábrázolták e két madarat. A sámánok között a sas a fehér sámánok, a holló a fekete sámánok madara. Sűrűn előforduló motívum, amikor a sas csodás módon gyereket, csecsemőt ment meg.

A néphit szerint, ha több sas repül együtt, békességet jelent. Viszont a mozdulatlanul ülő sas egy közelgő ellenség jöttét jelzi. A sas vijjogása, a közelgő halál eljövételére utal. Ha két ember ugyanannak a sasnak a tojását eszi meg, védelmet nyernek a boszorkányok ellen.

SÁTOR ■ Lásd: pálma

SELLŐK ■ A sellők, más néven habléányok női felsőtestű és halfarkú vízi tündérek, a vizek szellemei, képzeletbeli tengeri lények. Tulajdonképpen az ógörög regékből ismert madártestű szirének középkori megjelenési formája. A sellőférfiak, más néven tritonok szintén félig férfiember, félig hal formájú teremtmények, ők tartják ellenőrzés alatt a tengervizeket.

A sellők és a tritonok, a tündérekhez hasonlóan, varázserővel és látnoki képességgel bírnak. Kedvelik a zenét, és gyakran énekelnek. A szépséges sellők sokszor segítőkészek, ám meglehetősen veszélyesek, ugyanis dalaikkal a vízbe csalják áldozataikat, ahol azok megfulladnak, vagy fiatal férfiakat arra csábítanak, hogy kedveseik legyenek, és velük éljenek lenn a víz mélyében. Azt mondják róluk, hogy nem halhatatlanok, de sokáig élnek, és nincs olyan lelkük, mint az embereknek.

Ha bántódás éri őket, árvizet küldenek az emberekre, vagy más természeti csapással válaszolnak sérelmükre. Tengerészhiedelem szerint, hajóról megpillantott sellő hajótörésre utal.

Gyakori szereplői a népmeséknek, visszatérő motívum, hogy a fiatal férfi elcseni a sellő tükrét, fejdíszét vagy fésűjét, azt remélvén, hogy ezzel magához kötheti, ám a sellő csak addig marad vele, amíg a tárgyak rejtve vannak, amint megtalálja őket, azonnal visszamegy a tengerbe. Némely esetben még házasságot is kötnek, amely addig tart, amíg meg nem szegik a szabályokat.

A magyarok képzetében a sellők habléányok, hegyi kis patakok vagy zuhatagok habjában tűnnek fel.

SEPRÉS ■ Lásd: seprű

SEPRŰ ■ A hiedelem, mely szerint a boszorkányok seprűnyélen repülnek, feltehetően onnan ered, hogy valamikor a pogányok a mezei aratási rituálé során le- és felugráltak a seprűnyélről, és a szellemeik azóta is hasonlót művelnek a seprűnyéllel. A söprűvel kapcsolatos rituálék hagyománnyá szelídült változatai – főleg az esküvői multságához, lakodalomhoz kapcsolódóan – még ma is fellelhetők. Egyes afroamerikai esküvőkön például az ifjú pár – az új életet szimbolizálva – egy szalagokkal és virágokkal feldíszített seprű felett ugrik át; míg a Louisiana államban élő cajunoknál a menyasszony és a vőlegény idősebb testvérei és nővérei a lakodalomban söprűvel táncolva gúnyolják ki házасulatlan mivoltukat.

A seprű szerte Európában a népi hiedelemmondák varázslatos tárgyaként szerepel. Ez nemcsak a bűbajos boszorkányokkal van összefüggésben, hanem a tisztasággal, az örök megújulással, megtisztulással is. Emellett a seprű a mágikus szeméttel, és a ház lakóival is kapcsolatban áll. Mivel régen az életerőt jelképező nyírfa vesszőiből készültek, azt hitték, hogy ez által a seprűk is az életerő szimbólumává váltak. Ez a magyarázata annak, hogy sok helyütt a seprűt a bejárati ajtó elé helyezik, hogy megvédje a házat a gonosz erőkkel, a rosszindulatú szellemekkel és a kellemetlen látogatókkal szemben.

A seprű tisztító és védelmező funkciójának köszönhetően számos szokásban, hiedelemben szerepet kap. Például nem ajánlatos az ágynak támasztani, mert a seprűben lakozó gonosz szellemek varázslatot küldenek a benne alvóra. Ha az ember sötétedés után söpri ki ajtaján a szemetet, hamarosan egy ismeretlen látogatóra számíthat. Nem fog férjet találni az a lány, amelyiknek a lábát seprűvel megverik. Egy másik változat szerint, senkit nem szabad megverni seprűvel, mert ez lustává teszi az illetőt. De a söpréssel is vigyázni kell, mert akinek átsöpörnek a lába fölött, sohasem fog megházasodni.

Költözéskor nem szabad elvinni a söprűt az új helyre, mert ez balszerencsét hoz. A régit el kell dobni, és egy újat kell vásárolni helyette. Megakadályozható a kellemetlen vendég visszatérése, ha távozása után kisöprik a szobát, amelyben tartózkodott. Az útra kelő családtag után viszont nem szabad kisöpörni a szemetet, mert baj érheti az úton. Elhagyják annak az udvarát a békák, aki nagycsüörtökön körbesöpri a házat. A békák elriasztásával kapcsolatos az a mai napig élő szokás, hogy a ház körbesöprésekor mindig a ház falától elfelé söpörnek.

A rontás veszélye miatt a gyermeket nem szabad egyedül hagyni, ha mégis szükséges, egy söprűt kell mellé tenni. Kisgyereket, kutyát és macskát nem szabad megütni seprűvel, mert hamarosan meghalnak.

A kínaiak képzetében különösen sok babona él a seprűkkel kapcsolatban. Náluk a seprűt csak a ház, az üzlet, illetőleg az egyéb közösségi helyek tisztítására szabad használni. Mivel a seprűben szellem lakozik, tilos játszani vele. Viszont szerencsejáték közben, ha valaki hívogatja a seprű szellemét, jóra fordulhat szerencséje. Nem szabad seprűvel a házi isteneket és az oltárt megtisztítani, mert ez illetlenségnek számít. Időnként templomi szertartásokon igénybe vesznek seprűt, amikor egy-egy hívó testét végigtisztogatják a balszerencse eltávolítása miatt, de a seprűt ezután összetörik. Az év első söprésének valóságos rituáléja van. Az újév napjától számított három napig nem szabad felsöpörni a padlót, mert elsöprik a jó szerencsét. A három nap letelte múltán a szemetet a falaktól a szoba közepébe söprik, majd négy részre osztva, a szoba négy sarkába helyezik el, és otthagyják az ötödik napig. Erre a szemétre tilos rálépni, és csak a hátsó kijáraton szabad kivinni a házból. Seprűvel sohasem érinthetik meg valakinek a fejét, ez ugyanis nagyon rossz ómen. A kínaiak szerint, ha az ember seprűvel megüt valakit, az évekig szerencsétlenséget hoz az illetőre, ám ez a sorscsapás megszüntethető, ha a megütött testrészt többször megdörzsölik.

Már a régi rómaiaknál balszerencsésnek tartották akkor söpörni, amikor egy ünnepi összejövetelről a vendégek éppen távozóban voltak. Indiában ma is élő hiedelem, hogy nem szabad söpörni a földet napnyugta után, mert ezzel Laksmi istennőt söprik ki a lakásból. Ez a szokás még a villanyvilágítás bevezetése előtti kor óvintézkedése volt, nehogy valami értékes dolgot elveszítsenek. Az indonézekenél sem szabad éjszaka söpörni a házban, mert ez megnehezíti a szerencse megragadását. A galíciai zsidók meg úgy vélik, azért nem szabad éjszaka kisöpörni a szobát, mert nyugtalan lesz az alvás, vagy valamelyik kedvelt tárgy elveszik.

Az angolok azt mondják, hogy megvédi a házat a boszorkánytól, ha az ember estére egy söprűt a tesz az ajtaja elé, ugyanis a boszorkány, mielőtt belépne a házadba, elkezd megszámolni a cirokszálakat, ám mire a végére érne, már hajnalodik, és elvesz a varázsereje.

SEREGÉLY ■ Lásd: állatjóslás

SÉTA ■ Lásd: ómenek

SIKETFAJD ■ Lásd: madarak

SÍP ■ Lásd: hangszer

SIRÁLY ■ Lásd: időjárás-jóslás, madarak

SÍRÁS ■ Számos nép képzetében él az a hiedelem, hogy az istenek szeméből patakzó könny olyan, mint a tiszta vízű forrás. Egy észak-amerikai indián törzs mítosza egy csontvázra soványodott, állandóan síró emberről szól, akihez odamennek a birkák, hogy igyanak a könnyeiből. Amikor az ember abbahagyja a sírást, a könnycseppek helyében sós vízű forrás fakad.

Sírni sokféle okból lehet: sír a csecsemő, sírnak a felnőttek régen várt találkozás örömére, sírva térnek haza a fogságból, sírhatnak elégedetlenségükben az emberek, de sírhat egy megbántott asszony is, és lehet sírni mások megtevesztésére „krokodilkönnyeket”. A sírás azonban főként a fájdalmat, szomorúságot kíséri. Különösen fájdalmas a sírás, ha nincs vigasztalás.

A közhiedelem szerint a férfiak ritkán sírnak, nyilvánosan szinte soha, vagy csak elvétve, ugyanis a gyengeséggel azonosított zokogás, sírás egyáltalán nem illik az erős férfiakhoz. A gyengébb lelkületű nők gyakoribb sírásához nemcsak érzékeny pszichéjük járul hozzá, hanem az is, hogy a nők sejtik és vallják, hogy napi egy könnycsepp lecsillapítja idegességüket, oldja stresszüket, megőrzi egészségüket.

A népi bölcsesség úgy tartja, hogy amikor sírunk, a kihullajtott könnyek által csökken az agyunkban lévő víz mennyisége. Aki pénteken sír, vasárnap nevet, és fordítva, aki pénteken nevet, vasárnap sírni fog.

SIRATÁS ■ A siratás, amely a magyar nyelv értelmező szótára szerint valakinek a halála, távolléte vagy valaminek az elvesztése, pusztulása miatti sírást, vagy valaminek a keseregve történő emlegetését, fölidézését jelenti, néhány népszokás elnevezése is. A legismertebbek a leány- és legénysiratók, valamint a halottsiratók ceremóniái.

Leánysiratót tartanak a fiatalok falusi lakodalmat megelőző napon. Ilyenkor a násznagy, vagy a vőfély elbúcsúztatja a menyasszonyt, este aztán megjelennek a vőlegény és társai is, s tánccal fejezik be a leánybúcsút. Néhol a lányok az esküvő előtti éjjelt együtt töltik a menyasszonnyal, másutt a templomból kijövet csókkal – köznyelven: „menyasszonycsókkal” – búcsúznak el a menyasszonytól.

A legénysirató vagy legénybúcsú alkalmával a vőlegény búcsúzik legénytársaitól. Többnyire a kocsmában tartják, ahol az áldomást a vőlegény fizeti. Az ünnepséget néhol a legény eltemetését parodizáló tréfás szertartások kísérik.

A halottsiratás előzményei jóval korábbra, a bibliai időkbe nyúlnak vissza. Eredete valószínűleg Krisztus kínszenvedésének a keresztről levételt követő és sírba tételt megelőző jelenete lehet, melyben Mária, Anna, Magdolna, szent János és más jámbor férfiak és nők siránkoznak Krisztus holtteste körül.

Az ókorban a temetéseken a koporsó előtt hangosan jajveszékelő rokonok és bérbe fogadott siratóasszonyok vonultak, és így kísérték a halottat a sírig.

Nálunk és a környező szláv népeknél szokásos halottsiratás során a halált követő este a rokonok meglátogatják a gyászoló családot, ahol a háziak "utolsó vacsorával" látják vendégül a részvétlátogatókat. Éjfélkor a hozzátartozók, a család, a rokonok és a szomszédos öregasszonyok körülállják a halottat, s tetemére, vagy koporsójára borulva hangos siratóval búcsúznak el tőle. Felsorolják az elhunyt jóságos, szeretnivaló tulajdonságait, utolsó tetteit, cselekedeteit és mondásait, betegségének és halálának lefolyását. Szomorúságot, fájdalmat, mélységes gyászt kifejező mozdulatokkal ábrázolják azt az úrt, amelyet a halott maga után hagyott.

SKORPIÓ ■ A skorpiókat veszélyesnek, gonosznak tartják szinte az egész világon, mivel méregtűskéjük szúrásával az embereknek nagy fájdalmat képesek okozni, ami néha halálos kimenetelű lehet. A mesékben és a legendákban a gonosztevők szerepét játsszák. A közép-amerikai maják, már a pusztítás jelképeként tekintették a skorpiót.

A skorpiók legtöbbször magányosan él, egyedi csak ritkán – születéskor, a megtermékenyítés során, vagy amikor felfalják egymást – lépnek egymással kapcsolatba. A végtelen erőszakos kis lények kitűnően alkalmazkodtak a sivatagi élethez. Az Ószövetségben úgy vélték, hogy a skorpió a sivatagi szárazságot, a kietlenséget és a végzetes csapást jeleníti meg. Az Amazonas menti népek véleménye szerint a féltékeny isten azért küldött a Földre skorpiót, hogy álljon bosszút a férfiakon, amiért teherbe ejtik az asszonyokat.

A hiedelem úgy tartja, hogy az állatöv nyolcadik jegye, a Skorpió, azért érkezett a Földre, hogy megbüntesse a görög istennő, Érosz szerelmesét, a szépséges és hiú Oriont, a híres vadászt, aki azzal hengegett, hogy a Föld valamennyi állatát képes megölni. A skorpió nem tudta ezt, és halálos sebet ejtett Orionon. Az egyiptomi Széth isten, mint a gonoszság megszemélyesítője és a sivatag istene, skorpió alakjában kísérelte megölni Hóruszt, a gyermek napistent. Egyiptomban egyébként azt hitték, hogy a krokodilok haláluk után skorpióvá tudnak változni.

A kínaiak szerint a skorpió az öt legmérgezőbbnek tartott állat egyike, igen veszedelmes lénynek tartják, s emiatt a félelem tárgya. Általában a veszéllyel és a kiszámíthatatlansággal hozzák összefüggésbe.

Az asztrológiában a Skorpió, a Mérleg és a Nyilas között, október 24-étől november 21-éig uralkodik. A különféle ábrázolásokon, képeken, domborműveken állítólag, marásával a Nap lovait megbokrosító, míg egy másik magyarázat szerint az Oriont halálra sebző skorpió látható.

SMARAGD ■ Ez a gyönyörű zöld színű ásvány volt a régiek legkedveltebb drágaköve. A gyémánt, a gyöngy és a smaragd idősebb Plinius szerint (23-79) a legbecsesebb drágakövek, de a smaragd színe – mondja Plinius – minden drágakő közt legjobban gyönyörködteti a szemeket. Az antik ékszerekben gyakran találni smaragdot. Az égei-tengeri Szamosz szigetének türannosza, Polükratész (uralkodott i.e. 535-522) híres gyűrűjében állítólag gyönyörű smaragd ragyogott. Az egyiptomiak múmiáikat smaragdkövekkel ékesítették; Herkulaneum és Pompeji ásatásaiból is került elő smaragd.

A középkorban is nagy becsben volt, és sokféle babona élt vele kapcsolatban. A szem, a látás megjavítójának tartották, nézésében a szem nem fárad el soha. A jósek a jövő eseményét vélték benne meglátni. A reménység köve is volt, mely még a jegyesek hűségét is megmutatta; ha csalfa volt a kedves, a smaragd színe a hervadó levelekhez hasonlóvá vált, ellenben a hű szerelmesek kezén a tavaszi levelek eleven zöld színével ragyogott; ha pedig az ifjú hűtlenül hagyta el a mátkáját, a kő elhalványult, elszíntelenedett. Azt tartották róla, hogy mint a hűség és az örök szerelem köve, viselése boldogságot és erkölcsösséget adományoz a házaspároknak, elhessegeti a parázna gondolatokat. Állhatatossá és őszintévé teszi a szerelmespárokat. Szeretetteljes és sikeres életet biztosít. A kitűzött cél elérése érdekében akaraterőt és kitartást nyújt. Megőrzi tulajdonosának becsületét, gazdasági fellendülést hozva, növeli vagyonát. Vidámságot és megértést biztosít, különösen öregkorban.

A smaragd árulkodik a lányok szüzességéről. Ha valaki meg akar bizonyosodni egy lány érintetlenségéről, olyan vizet kell itatnia vele, amelyben smaragddarabok vannak; ha kihányja, már elvesztette szüzességét, ha viszont nem, akkor még romlatlan, tiszta erkölcsű.

A smaragdról azt is feltételezik, hogy feltárja a titkokat, segít a hamis barátok felismerésében. Bíróság előtt meggyőző érveket biztosít. Peres ügyekben sikert szavatol. Javítja viselőjének szónoki képességeit. Gyűrűben vagy nyakláncként hordva a kő ügyesebbé és humorosabbá teszi viselőjét.

A smaragdról azt mondják, hogy megóvjaa a tengerészeket és a halászokat a tenger veszélyeitől. Csillapítja a zuhogó esőt, elhárítja a viharokat. Jelezni képes a mérget, ha

gyűrűben viselik. Jó ellenszer a kígyók támadásaival szemben, semlegesíti a kígyómarás hatásait.

A népgyógyászok szerint a kő elhárítja a szemmel verést. Szemre helyezve elősegíti a szem pihentetését, gyógyulását. A smaragd érintése megkönnyíti a vakság elviselését. A római természettudós, az idősebb Plinius állította, hogy "A smaragd színénél nincs jobb pihentető szere a szemeknek". S arról is megemlékezik, hogy a római császár, Néró (37-78) csiszolt smaragdon át szemlélte a gladiátorok küzdelmét.

A smaragdot hatásos afrodisziákumnak tekintik, vagyis szerelmi serkentőszerként is számon tartják. A nyelv alá helyezve képessé teszi az embert a gonosz szellemek elűzésére. Védelmet nyújt az ájulás és a memóriavesztés ellen. Enyhíti az epilepsziás rohamokat, a dizentériát és a görcsöket.

Szerencseköve a Rák és a Nyilas szülöttjének,

SÓ ■ A só már a történelem előtti időkben is az emberi táplálkozás része volt. Az állatok ösztönösen – a természetes előfordulási helyeit megkeresve – elégítették ki só szükségletüket. A vadászó ősember az állatok húsának elfogyasztásával jutott sóhoz. Amikor áttért a földművelésre, és az étrendje megváltozott, rájött arra, hogy a só, vagy talán a tengervíz, hasonló ízt kölcsönöz a növényi táplálékának, mint amelyet a húskok fogyasztása során megszokott. Az évezredek során megtanulta, hogy a só felhasználható az élelmiszerek tartósítására, a bőr pácolására és a sebek gyógyítására. A vándorló nomád törzsek sót vittek magukkal, melyet más törzsekkel különféle árukra cseréltek.

Bár arra nézve, hogy ez a fontos étkezési cikk az özönvíz előtt is ismert lett volna, s noha nincs bizonyíték, mégis ahhoz kétség sem férhet, hogy már a kereszténység előtt nagyra becsült ízesítőszer volt. A zsidó-keresztény kultúrkörben a görög filozófus, Philon fordítása révén vált ismertté Sanchuniathon – az i.e. 14-13. században élt – föníciai író írása, mely szerint a só használatának felfedezése Noé fiának, Sémnek tulajdonítható.

A mexikói aztékok valószínűleg nem olvasták Philon fordítását, mert számukra Huixtocihuatl, a tengervíz és a csapodár asszonyok istennője volt a só készítésének a feltalálója. A legenda szerint erre akkor jött rá, amikor egy vitát követően testvérei, az esőistenek a tengerbe hajították.

A Biblia a sóról először – Mózes I. könyvében – Szodoma és Gomorra városok elpusztításával kapcsolatban tesz említést, amikor Lótné a figyelmeztetés ellenére hátrafordul, és sóbálvánnyá változik.

A só – az életet és a növényzetet elpusztító ereje révén – olykor a terméketlenséget jeleníti meg, ez látható a Holt-tenger környékén. Isten büntetése volt, ha egy virágzó vidék sós pusztasággá vált. A só pusztító tulajdonságát a hadviselésben is felhasználták; a Bírak könyve szerint, miután Abimélek király lerombolta Sikem városát, a helyét sóval hintette be, mely a győzelem teljességét volt hivatott kifejezni.

Ízesítő szerként való használatával legkorábban Jób könyvének hatodik fejezetében találkozhatunk: „Lehet-e só nélkül enni, mi ízetlen, tojásfehérjének jó talán az íze?” Ennek alapján a zsidók már történetük kezdetén ismerték a só ízesítő és tartósító hatását. Az áldozatbemutatáshoz hozzátartozott az étel, illetve az áldozat megsózása; az Úrnak szentelt illatszer is tartalmazott sót. Ugyanakkor nem valószínű, hogy ennek oka abban lenne keresendő, hogy az áldozatot az Úr számára élvezhetővé kellett volna tenni, értelmese inkább az, hogy a só megóvja a bomlástól, és így a tisztátalanná válástól az áldozatot.

A keleti országokban régi szokás, hogy az idegen elé az asztalra a barátság és a jó szándék jeléül sót helyeznek. A „valakinek a sóját enni” kifejezés régen az illető szolgálatában állni jelentéssel bírt, így az Ezsdrás könyvében olvasható: „a palota savával (sójával) sózunk” kifejezés a király szolgálatát jelenti; és a sójának fogyasztása egyúttal hűséget és lojalitást is feltételez.

Fertőtlenítő és tartósító hatásának tulajdoníthatóan a só a maradandóság és az állandóság jelképe; innen ered a „sósövetség” kifejezés. Emellett a bölcsesség szimbóluma is volt, az utóbbi értelemben használta Szent Pál, amikor azt mondta Kolosszé lakóinak, hogy beszédüket meg kellene ízesíteniük egy kis sóval.

A görögök közül, a költő Homérosz (i.e. kb. 9. sz.) a sót isteninek tartotta, míg a bölcselő, Platón (i.e. 427-347) az isteneknek kedves anyagként jellemezte. A filozófus Plutarkhosz (46. k.-120 k.) megjegyezte, hogy só nélkül semmi sem finom, és hogy a só egy olyan plusz ízt ad a borokhoz, melytől azok vidáman csúsznak le az ember torkán. A matematikus, filozófus, Püthagorasz (i.e. 580-500) a sót az igazság jelvényének tekintette, mivel – akárcsak az igazság – mindent megőriz és konzervál. Ezért környezete számára úgy rendelkezett, hogy az étkezéseknél sótartót tegyenek az asztalra, hogy emlékeztesse az embert a só e jelképes erényére.

A régi időkben a létfontosságú konyhasó nagyon drága volt és főleg orvosi célt szolgált. Értékénél fogva egy időben a pénz szerepét is betöltötte. Az egyiptomi geográfus Cosmas (i. u. 6. század), útleírásai alapján Afrikában, míg Marco Polo beszámolója szerint a 13. században egyes ázsiai törzsek között a só volt a közös csereeszköz. Ezért aztán mindenáron igyekeztek elkerülni a kiberítését. Az a gondolat, hogy ez balszerencsés, sokak szerint onnan ered, hogy az utolsó vacsorán Júdás kiszórta a sót. Egy másik magyarázat azért tartja ezt szerencsétlennek, mert a só, a minden próbát kiálló, barátságot jelképezi.

A vacsorákon, lakomákon a só került elsőként az asztalra, és a só volt az, amit a legutoljára vettek el onnan. Elődeink ugyanis azt gondolták, ha a vendégek sót látnak az asztalon, rögtön tudják, hogy szeretettel várják, szívesen látják őket; és az a tény, hogy csak azután vették le, miután a fogások maradékait eltávolították, azt jelképezte, hogy

míg az ünnepek, sok más egyéb dologhoz hasonlóan egyszer véget érnek, a szeretet és a barátság örökké tarthat.

A néphitben a véletlenül kiszórt só bosszúságot, esetleg kisebb veszekedést jelent, de nem rossz ómen, ha az illető egy csipetnyit vesz belőle, és átdobja a bal válla fölött, az ott várakozó gonosz arcába.

Az utóbbi eljárás a népgyógyászati praktikákban is gyakran szerepelt. Ha a betegséget nem lehetett már megakadályozni, a második legjobb megoldás az volt, ha sót szórtak a gonosz szemébe, hogy a betegség átmenjen rá. Azt gondolták, hogy a rontó szellemek az ember válla fölött leselkednek és várják az alkalmat, mikor csaphatnak le.

Marokkó régi lakói a sót a gonosz ellen talizmánként használták, és a nápolyi szegények amulettként egy kis kősót hordtak a nyakukban.

A Harz-hegység parasztjai azt remélték, hogy a tejesedénybe tett három só szemcse távol tartja a boszorkányokat a tejtől; és megóvjá a belőle készülő vaját a káros hatásuktól. A skóciai Aberdeenben a 19. század második felében még sót tettek a tejeskanna fedelére. Normandiában a parasztok egy kis sót szórtak a tejesedénybe, hogy a tejelő tehenet megóvják a boszorkány rontásától.

A svájci Bern kantonban azt hitték, hogy az ember mindenféle szellemi lény ellen védett, ha a jobb zsebében friss kenyér, a balban imakönyv található, és ruhája minden zsebében van egy kis só.

Csehországban a mama úgy próbálta megóvni lányát a rontástól, hogy egy kis kenyeret és sót tett a ruhája zsebébe; amikor pedig a fiatal leány sétálni ment, egy kis sót szórt utána, hogy el ne tévedjen.

Indiában a skorpió csípés helyét sóval és borral dörzsölték be, abban bízva, hogy a só természetfölötti ereje képes elűzni a fájdalmat okozó démonokat.

Szicíliában helyenként még a múlt században is szokás volt, hogy a keresztelőn a pap egy kis sót tett a csecsemő szájába, hogy bölcsességet adjon a gyermeknek. Emiatt mondták régen a nehéz felfogású emberre, hogy a pap kevés sót tett a szájába.

A só használata kereszteléskor a keresztény egyházban a negyedik századtól szokásos. Régi gyakorlat, hogy a csecsemő szájába egy csipetnyi, előzőleg megáldott sót tettek, ezzel szimbolizálva eredendő bűnösségének feloldozását.

A sót szívesen használták, hogy megszabaduljanak a nem kívánt személy jelenlététől. Ha például kellemetlen vendég érkezett a házhoz, és meg akartak szabadulni tőle, elegendő volt a házigazdának egy csipetnyi sót szórnia az illető háta mögé. A só ereje távozásra készítette a hívatlan látogatót. Ha viszont valaki veszély elől menekül, nem szabad hátranéznie, mert úgy jár, mint Lót felesége, sóbálvánnyá változik.

A démonok, boszorkányok és az ördög távol tartására, az új ház küszöbére egy marok sót szórtak. Elterjedt népszokás volt, hogy a ház szellemei jóindulatának elnyeréséhez, az új lakásba költözéskor sót és kenyeret vittek.

A cigányok kenyeret és a sót az eskü megerősítésére használták. A Falk Miksa által szerkesztett Pesther Lloyd 1881. július 1-jei számában volt olvasható, hogy egy nyugat-magyarországi cigánybanda valamelyik tagja ellopott egy bizonyos pénzösszeget, melyről értesítették a cigányvajdát, aki tanácskozássra hívta össze a tábor öregeit. Egy függőleges kereszt két sarkára egy-egy sóval megszórt kenyeret helyeztek, és mindegyik cigánynak efölött kellett megesküdni, hogy nem ő volt a tolvaj. A valódi bűnös megtagadta a szent eskütételt, így lelepleződött.

A kenyér tésztájába, de a különböző tésztákba, még a süteményekbe is, démonűző hatása miatt tettek sót. A hoppon maradt, szitkozódó koldus után, nehogy az átka megfogjon, egy csipetnyi sót szórtak. A japánok szerint – a balszerencse megelőzése érdekében – minden esetben sót kell szórni arra a helyre, ahol előzőleg egy koldus tartózkodott. Ha kétes, rossz benyomást keltő ember járt a házban, a tűzbe vetett marék só használt abban, hogy az illető személye ne kísértsen. Az egyik legismertebb hiedelem, az elsózott leves, amelyről azt feltételezik, hogy a szakács szerelmes. Az indonézek az elsózott ételre azt mondják, hogy készítője nagyon vágyik már a házasságra.

Sóról álmodni, új ízek és ragyogó élmények megjelenését jelzi. Az álmodó egyéni értékeinek jobb elismerését, hangulatának javulását, életerejének növekedését mutatja. Az erőfeszítések eredményre vezetnek.

Alternatív módon, a só a megbízhatóságot, az igazságot és a hosszú életet is szimbolizálja.

Hús sózásáról álmodni, az adósság felhalmozódását jelzi, melynek eredményeként folyamatosan zaklatják a pénzbeszedők.

SÓLYOM ■ Lásd: madarak

SONKA ■ Lásd: álmok

SORSHÚZÁS ■ Lásd: jóslás

SÖR ■ A mai értelemben vett sör, keményítőt tartalmazó magvak, főleg árpa csíráztatásával nyert cefrézett maláta és komló főzetének erjesztésével készített, szénsavban dús, aránylag kevés alkoholt tartalmazó aranysárga vagy barna színű szeszes ital. Mivel majdnem minden szénhidrátot tartalmazó anyag természetes úton spontán erjedési folyamaton mehet keresztül, valószínű, hogy a sörszerű italokat egymástól függetlenül fedezték fel a világ különböző részein.

A Zagrosz-hegységben talált ősi agyagkorsók kémiai vizsgálata szerint kb. 7000 évvel ezelőtt, a mai Irán területének nyugati részén már biztosan készítettek sört, melynek

során az erjesztés technológiáját használták. Az első söroket emmerből vagyis tönkölybúzából főzték.

Mezopotámiában a legrégebb bizonyítékok a 6000 éves sörivő embereket ábrázoló sumér kőtáblák. Ez a kesernyés ízű ital már a kezdetekben is nagy megbecsülésnek örvendett, isteneiknek – közülük is elsősorban a termékenység istenének – a sumérok rendszeres söráldozattal tisztelegtek.

A sört megemlíti a 3900 éves Gilgames eposz, mely szerint Enkidu, a torzonborz, gyapjas vadember a kenyér és a sör fogyasztása révén vált emberré, és a sumer költemény – a sörfőzést patronáló istennő, Ninkasi tiszteletére – a legrégebb sörkészítési receptet is tartalmazza.

A sumer birodalom az i.e. 2. évezredben összeomlott, és utánuk a babilóniaiak lettek Mezopotámia urai. Kultúrájuk a sumérekéből származott, így ők is mesterei voltak a sörfőzésnek. Mai ismereteink szerint 20 különféle sört főztek, ezek közül nyolc tiszta emmerből, 8 tiszta árpából, és 4 gabonakeverékből készült. A babiloni időkben a sör zavaros és szűretlen volt. A szívószál elődjeként, szalmaszálat használtak söriváshoz, hogy a főzésnél keletkező meglehetősen keserű maradékanyagok ne kerüljenek a szájukba. A világos sört még a több mint 1000 km távolságra lévő Egyiptomba is exportálták.

Babilon legnagyobb uralkodóinak egyike, a törvényalkotó Hammurábi (uralkodott kb. i.e. 1792-1750), időszámításunk előtt a 18. században állíttatta össze kőbe vésett törvénytárát, amely egyebek között a sörfőzést, sörminőséget, sörkereskedelmet is szabályozta: "Ha a sörösasszony a sör értékét a gabona értékével szemben csökkenti, a vízbe kell vetni." A napi söradag a társadalmi helyzettől függően volt meghatározva. Például a közönséges munkásnak 2 liter, a közszolgáknak 3 liter, a vezető tisztviselőknek és a főpapoknak pedig 5 liter sör dukált naponként. Ezekben az időkben a sört nem árusították, hanem árpaért lehetett cserélni. A sörfőzés – akárcsak a kenyérsütés – a háziasszonyok feladatai közé tartozott.

Egyiptomnak is nagy vallásos és világi sörkultúrája volt, az időszámításunk előtti harmadik évezred közepéről ránk maradt képek pontos használati utasítást adnak arról, hogyan kell a sörcefre számára átgyúrni a lisztpépet, és a részekre osztott savanyított kenyeret. A Nílus vidékén élő fellahok még ma is így készítik a sört. A sörhöz datolyát adtak, hogy jobb íze legyen. A sörfőzés jelentőségére utal, hogy a „sörfőző” szóra külön hieroglifát alkottak. Leginkább Ozirisz termékenységistennek áldoztak sörrel.

A görögök és a rómaiak az egyiptomiaktól vették át a sörfőzés fortélyait. A borszőlő termesztését megelőző időkből a római természettudós, id. Plinius (23-79) a sör népszerűségéről számolt be a mediterrán térségben. Egyiptomban, a mai Németország egy részét is magában foglaló Galliában és Hispániában, azokban a régi időkben a sör számított a mindennapok italának, ami a víz szennyezettségének (mindennemű

betegségek forrása volt a víz), másrészt pedig a sör olcsóságának, tápláló hatásának volt tulajdonítható.

Később Rómában a bor vált az istenek italává, a sört csak a birodalom perifériáin fogyasztották, ahol az éghajlat nem volt alkalmas a szőlőműveléshez. A rómaiak számára, akik szinte kizárólag csak bort ittak, a sör egy borzalmas, barbár ital volt. A római történetíró, Tacitus (55 k.-120), aki először írt egy hosszabb beszámolót a régi germánokról, a teutonokról a következőket mondta: „A teutonok árpából vagy búzából erjesztett borzalmas főzeményt isznak, amely csak nagyon csekély hasonlóságot mutat a borhoz.” Tény, hogy az akkoriban főzött sört nem lehetett tárolni, zavaros, és csaknem hab nélküli volt.

A legrégebbi bizonyíték a sörfőzésre német földön a korai hallstatti időszakból (i.e. 800 körül) származik, sörös amforát találtak a mai Kulmbach közelében. Néhány száz évvel Krisztus születése után a sör már alapvető kereskedelmi cikk volt. A régi németek a sört nem csak isteni áldozatnak tekintették, hanem – akárcsak az egyiptomiak – a saját élvezetükre is főztek sört, és fontos szerepet játszott a mindennapi életükben.

A sörfőzés monopóliuma az első évezred vége felé kezdett megszűnni, amikor a kolostorok figyelme egyre inkább a sörfőzésre irányult. A szerzetesek sörfőzés iránti intenzív érdeklődését az motiválta, hogy szerény ételükhöz tápláló és jóízű italt kívántak felszolgálni, különösen a böjti időszak során. Mivel a folyadék fogyasztását nem tekintették a böjt megsértésének, a sörfogyasztás megengedett volt. Innen kapta a sör a „folyékony kenyér” nevet. Az egyes kolostorokban a barátok igen nagy mennyiségű sört fogyasztottak, a történészek szerint a szerzetesek napi fejadagja elérte az 5 litert. Hamarosan a kolostorok több sört kezdtek főzni, mint a saját szükségletük, és idővel jól menő vállalkozásokká alakultak. A sört a kolostorok tulajdonában lévő kocsmákba szállították, később a sör kivitelére is lehetőség nyílt. A szerzetesek tudományos szintre emelték a sörfőzés művészetét, úgy tartják, hogy a mai Belgium területén található Brabant tartomány kolostoraiban használtak először a sörízítéshez komlót.

A komló használatát először nem nézték jó szemmel (több helyen meg is tiltották), mert veszélyeztette a sörfőzdék monopóliumát, ugyanis akkoriban különleges – tölgyfamakot, mirtuszt, rozmaringot stb. tartalmazó – fűszerkeverékkel ízesítették a söroket. E növényi keverékek közé olykor hallucinációkat kiváltó, vagy mérgező növények (beléndek, mandragóra) is bekerültek. Emiatt a sörfőző edénnyel kapcsolatban különféle babonák alakultak ki. A fő áldozatai e babonáknak a „sörboszorkányok” („sörfőző boszorkányok”) voltak, vagyis a sör által okozott mérgezésekkel a késői középkorban a különleges fűszerkeverékeket összeállító asszonyokat vádolták. Az utolsó ismert „sörfőző boszorkány” megégetésére 1591-ben került sor. A boszorkányüldözésnek a komló ízesítőként való elfogadása vetett véget. Ezzel a sör kevésbé romlandóvá vált, és a sörfőzési folyamat stabilizálódott. Ettől kezdve a sör ízben és megjelenésben kezdett

hasonlítani a mai sörökre. A megbízhatóság, minőség és állag magas színvonalának garantálása érdekében IV. Wilhelm bajor herceg 1516-ban megalkotta a német sörtisztasági törvényt, mely kimondta, hogy a sörfőzéshez csak árpa (később malátával kevert árpa), komló és tiszta víz használható. Ez a sörtisztasági törvény a legrégebb, ma is hatályos élelmiszer-törvény.

A sör a közép- és észak-európai népek mitológiájában is megjelent. A finnek nemzeti eposza, a Kalevala hosszabban ír a sör és a sörfőzés eredetéről, mint az emberiség keletkezéséről.

Az ősi skandináv eposz, az Edda szerint a bor az istenek itala volt, a sört a halandók, míg a mézsört a halottak királya országában élők fogyasztották.

A németalföldiek hiedelmében a sört a legendás flamand király, Gambrinus (alias Jan Primus, azaz I. János) találta fel. A német költő, Burkart Waldis 1543-ban, azt írja róla, hogy a sörfőzés művészetét Ízisztól, az egyiptomiak anyaság és termékenység istennőjétől tanulta. A legtöbben azonban Jean Sans Peurt (1371-1419), Burgundia hercegét – akit másképpen Gambriviusnak hívtak – tartják a karakter eredetének, akiről úgy vélik, hogy ő fedezte fel a komlóval főzött malátasört. A cseh legenda szerint viszont Radegastnak, a kölcsönösség szláv istenének találmánya e nemes ital.

A sörre a "sörszentek" – Soissons-i Szent Arnold, Metzi Szent Arnold, Szent Vencel, Szent Brigitta, Hildegard von Binden – vigyáztak, ugyanis a sörfőző szerzetesek természetesen védőszenteket választottak maguknak, hogy ezzel is elnyerjék Isten jóindulatát és segítségét munkájukhoz. Hogy főzeteiket megkülönböztessék, a kolostorok gyakran patrónusuk nevét adományozták sörüknek. A „sörszentek” életéhez különféle csodálatos történetek fűződnek.

Soissons-i Szent Arnold egy flandriai sörfőzde tetejének beomlása után imájával elérte, hogy az Úr megsokszorozza a megmaradt sört. A komlószedők patrónusának tartott híres belga szent egy alkalommal, mikor az apátság méhészetében kast szótt, rájött, hogy a szalmát fel lehet használni a sör tisztításához.

Metzi Szent Arnold a legenda szerint véget vetett a pestisnek, amikor felszentelt egy sörös kupát, s az embereknek megparancsolta, hogy csak sört ihatnak és csakis a felszentelt korsóból.

Vencel herceg a cseh Premysl uralkodóház gyermekeként született, atyja a csehek második keresztény uralkodója volt. Mivel a cseh komló rendkívül értékes volt, halálbüntetéssel sújtott mindenkit, aki külhonba próbálta eladni azt. Így vált a cseh serfőzők védőszentjévé.

Szent Brigitta az egyik legjobban ismert ír szent Patrik után. Nagylelkű, sörkedvelő nő volt, aki székéren járta a vidéket. Gyógyított leprásokat, s amikor azok sör után kezdtek könyörögni, a piszkos, szennyezett vizet kitűnő sörré változtatta. Egy alkalommal pedig

hordónyi sört szállított tizenhét templomnak, ami elegendőnek bizonyult nagycsütörtöktől a húsvét végéig.

Hildegard von Binden, bencés apáca, Diessenberg apácafőnöknője, jól ismert gyógynövénygyűjtő és zenész volt. Már életében sokan szentként tisztelték. Felvilágosult nőként sikerült legyőznie a szociális, kulturális akadályokat, püspökök, pápák és királyok bizalmasa lett. Gyógyított gyógynövényekkel, értekezést írt a természetről, s a növények, fák, drágakövek gyógyító hatásáról. Tőle származik az egyik legkorábbi feljegyzés a komló felhasználásáról a sörgyártásban.

A „sörszentek” megjelenése előtt az egyház szemében, a mámorító élvezetet nyújtó, szerelmi ajzószerként ható sör szálkát jelentett, ezért tiltotta híveitől. Szerintük csak fajtalan némberek és boszorkányok isznak bájitalként, vagy tesznek szerelmi kenőcseikbe sört.

Az emberek ízlése és megítélése szerint, amíg a bor ünnepi italnak számít, addig a sör a kivételes helyzetek itala, ezt javasolják házasságkötés, keresztelő, házszentelés stb. alkalmából fogyasztani. Különösen a németek kedvelik a sört, úgy vélik a sörivás a hosszú élet titka. Farsangkor feltétlenül sört isznak. A Németországi Spree folyó völgyében élő szorbok, más néven vendek, pár száz éve még sörrrel pecsételtették meg, ha valamire fogadtak, vagy zálogot adtak-kaptak. Titoktartás végett egyszer két sziléziai rabló sört lötytyintett az asztalra, és abba mártották ujjukat. Német néphit szerint csütörtöki napokon az ősök emlékezetére, valamint a szellemek és tündérek számára egy meghatározott helyre vagy egy fa tövébe sört kell önteni. A svájci sörmanóról azt állítják, ha nem kapja meg söradományát, akkor kárt tesz a házban. Egykoron a belga asszonyok nemcsak a sütés-főzésben, hanem a sörfőzésben is versengtek egymással.

Gyógyszerként számos betegségre ajánlják, de elsősorban az örömmel kevert sört javasolnak női bajokra, a citromfűvel ízesítettet depresszió ellen. Szerelmi varázslások alkalmával, a lányok, hogy elnyerjék a kiszemelt férfi szerelmét, egyszerűen a sörébe köptek.

Álomban sört látni vagy inni, boldogságot, homályt vagy ihletet jelez, de arra is utalhat, hogy az álmodó erős társadalmi életet él.

SPÁRGA (növény) ■ A feltehetően Ázsiából származó spárga tavasszal ujjnyi vastag, fehér, lilás vagy zöld hajtásokat – úgynevezett súpokat – ereszt, amelyek nagyon hasonlítanak a férfi falloszra. Régóta termesztett zöldség ez a vitamindús növény, elsősorban gyógynövényként ismerték már az ókori egyiptomiak, görögök, rómaiak. Egyiptomban májbetegségekre, a görögöknél vesebajokra ajánlották, valamint vértisztító hatása miatt javallották az orvosok. Kínában köhögés ellen vélték hatásosnak. Számos afrikai fajtáját dísznövényként termesztik. A magyar néphitben úgy tartják, aki sok spárgát eszik, annak sok szeretője lesz.

STRUCC ■ Az ókori Egyiptomban, Mezopotámiában és általában az arabok körében a strucc tisztátalan madár, és a káosz egyik megjelenési formája, sőt azt is felróják neki, hogy a tojó a tojások lerakása közben el-elhagyja fészkrét. Ugyanakkor, mint mesebeli madár, minden madarak anyja, függetlenül attól, hogy nem tud repülni. A keresztényeknél azokat szimbolizálja, akik Istenre bízzák magukat.

Az Afrikában élő, nagytestű madár, noha röptetésre képtelen, ám ha megriasztják, nagy sebességgel képes futni; azt mondják róla, gyorsabb a versenylónál. A Biblia erről azt írja: „De hogyha neki ereszkedik, kineveti a lovat és lovagját.” Az arabok szerint viszont, amilyen gyors, épp olyan buta ez a madár.

A struccról azonban elterjedt, a sokat emlegetett struccpolitika, ami azt jelenti, ha nem tud elmenekülni, a homokba dugja a fejét, vagyis, a politikusokhoz hasonlóan, szándékosan nem vesz tudomást a közelgő veszélyről. Más elképzelés szerint a strucc nem is a homokba, hanem bokorba dugja a fejét, viszont ha vizet keres az oázisban, akkor kaparja a homokot.

Struccokkal álmodni rossz előjel, mert halálhírt, vagyis pusztulást jelent.

SÜTŐTÖK ■ Lásd: gyógy módok

SZÁJ ■ A fiziognómusok szerint a száj és az ajak nemcsak az ember személyiségét, hanem a pillanatnyi lelkiállapotát is beszédesen tükrözi. Kifejezi az érzelmeket, vágyat, félelmet, duzzogást. A normális archoz arányos száj és áll tartozik. A száj hosszúsága, általában a szem másfél-kétszerese, vagy megegyezik az orr szélességével.

A száj nagyságáról és formájáról úgy tartják, hogy a nagy száj, nagy érzelmeket, túlfűtöttséget; a vastag száj, becsvágyat és csapongó érzelmeket; a vékony száj, érzelemmentességet jelez.

A kis száj: normál érzelmekre utal; erős ajakkal érzékiséget, vékony ajakkal pedig vad érzelmeket jelöl.

A telt száj túlfűtött érzékiséget; a felfelé ívelő száj, derűs egyéniséget; a lefelé görbülő viszont pesszimista szemléletet jelképez. A csucsorító száj a ravaszság és a vakmerőség jele; az összeszorított száj számító önzőséget jelez; a tátott száj lassú észjárást, önállótlanyságot szimbolizál.

A Csízó azt írja, hogy a nagy szájon, a vékony ajak, a bátorság; a kicsiny szájon a vékony ajak az erőtlenség jele. Az alápittyedt száj tunyaságot reprezentál. A kicsi száj illik a szép asszonyokhoz és a nőies férfiakhoz.

Ha mosolygás közben a felső ajak fölött vízszintes ráncok tűnnek fel, férfinál azt jelzi, hogy szexuális hajlandósága már nem a régi, nőnél menstruációs problémára utal, ezen a területen a függőleges ráncok, idősebb férfi esetén, arról árulkodnak, hogy a nemi szervei már működésképtelenek.

Az indonézek babonás hitében, aki harapdálja a szája alsó ajkát, balszerencsés lesz, a felső ajkát harapdáló pedig sok adósságba keveredik.

SZAJHÁK ■ Lásd: házasság, ómenek

SZAKÁLL ■ "A természet feldíszítette a férfit szakállal, valamint a fát lombokkal, a madarat tollakkal, a paripát sörénnyel, a birkát gyapjúval. A beretvált férfi olyan, mint a lombtalan fa, a koppadt madár, a nyírott birka. A szakáll ékesíti a férfit, megvédi az állát, és nem kerül semmibe." – zengte egy 17. századi író.

A primitív népek körében a szakállas férfiakat tisztelet övezte. A harc során becses hadiszakmánynak számított az ellenség lenyisszantott szakálla. A Frank Birodalom császára Nagy Károly (742-614) egyik alvezére a levágott szakállakból szövötte köpenyét, s tömte meg vánkosait, derékaljait. Elterjedt a megneemtámadási szerződések vagy hűbéradományokat pár szál szakállal szentesíteni, a szakáll érintése pedig megfelelt a mai becsületszót megerősítő kézfogással. De hitelesítettek

szerződéseket, iratokat, a szakállból kitépett pár szőrszállal is, amit egyszerűen odapecsételtek.

A szakállra egykoron pénzt kölcsönöztek, bizonyosságul álljanak itt Joao de Castro (1500-1548) portugál tengerésztiszt azon sorai melyben hadi kiadásokra kért pénzt az indiai Goa város lakóitól. "Fogadom, mint lovag, és esküszöm a szent Evangéliumra, hogy egy éven belül visszafizetem, bárminő újabb csapás érjen. Fiam hősi halált halt a mókrok elleni csatában: elküldeném zálogul az ő csontjait, de holtteste még nincs olyan állapotban, hogy sírjából kiemelhető legyen. Azért hát felajánlom a tulajdon szakállamat, melyet követem át fog nektek adni." Feltehetően innen ered a felelősség kifejezéseként néhány olyan kezességet kifejező szólás-mondásunk, mint: a saját szakállára; adnak a szakállára; vagy a maga szakállára cselekszik. A szakállamra fogadom jelentése: becsületesemre fogadom, ami megfelel a hithű muszlimok "a próféta szakállára" tett esküjének.

Keleten a magas rangú urak nagy gonddal ápolták arcuk díszét, melynek elvesztése tragikus szégyenek minősült. A szakállviselés joga azonban csak az uralkodót és a főnemességet illette meg, az eunuchok szakálltalanok voltak.

Az indiai szikheket, egyebek közt, a borotvátlan szakáll különbözteti meg a borotvált képű hindukkal vagy muszlimokkal szemben. A kínaiak szerint a szakállas emberből sohasem lesz koldus. Oroszországban a szakáll nélküli emberről azt mondták, hogy az a férfi, aki levágatja a szakállát, sohasem kerül a mennyországba. A híres raszkolnyiki szakadárok azt hitték, hogy szakállukban lakik Isten képmása. I. Nagy Péter (1672-1725) orosz cár eltiltotta a nagy szakáll viselésétől a parasztságot és szakálladót vezetett be.

A szemita férfiak illatos olajjal kengetett szakállukba gyöngyöket és ékköveket fűztek. Az egyiptomi fáraók, papok színes textilből készített álszakállat viseltek. Asszíriában és az ókori Egyiptomban a nők is álszakállt ragasztottak magukra, hogy a férfiakkal egyenrangúnak véljék őket.

Szíriában, de leginkább Áden környékén a szakáll oly tisztelettel bírt, hogy még az említésétől is azt hitték, balszerencsét hoz. Ezért, hogyha evés közben egy férfi szakállára rápottyant egy rizszem, a szomszédja nem úgy figyelmeztette, hogy "Rizs esett az ön szakállába", mert ez veszedelmet hozhatott rá, hanem azt mondta "gazella van a kertben", amelyre azt a választ kapta, "Mi vadászni fogunk rá öttel". Ami azt jelentette, hogy az öt ujjával fogja eltávolítani a rizszemet. A hosszú haj és szakáll megítélése a rómaiak hatására változott meg, ők azért vágatták le szakállukat és hajukat, mert alkalmatlannak tartották a csaták közelharcára.

A muszlimok között elterjedt szokás volt a szakállukból kifésült szőrszálak elásása. Előbb azonban kettétépték valamennyit (innen eredhet a szőrszálhasogatás), mert szerintük minden szálról egy angyal gondoskodott, és ha kettőt csináltak a szőrszállból,

akkor egy új angyal jött megvédeni őket. Szakállukra annyira vigyáztak, hogy éjszakára kartonpapírt tettek rá, nehogy véletlenül összeborzolják álmukban.

A görögök az arc, az ajak és az áll körül növesztették szakállukat, és nagy gonddal ápolták. A nyírás csak a makedóniai király, Nagy Sándor (i.e. 356-323) korában honosodott meg. A rómaiak i. e. körülbelül 300-ig nem nyiratkoztak; az első borbélyt állítólag Ticinius Maenas gazdag üzletember hozta Szicíliából Rómába. Id. Plinius (23-79) szerint Scipio Africanus volt az első római, aki rendszeresen, mindennap megborotválkozott. Ettől kezdve, kivéve a gyász idejét, főleg a borotvátlan arc divott, de például a filozófusok ezután is szívesen viseltek szakállt, s a pelyhedző szakállú római ifjancok arcuk első pihéjét ünnepélyesen feláldozták az istenek oltárán, a szakállas gyászolók pedig fájdalmuk jeléül szörzetükből levágott tincset dobtak a sírba. A tolvajokat, gonosztevőket szakálluk levágásával büntették.

Tacitus (55 k.-120) római történetíró szerint a régi germánoknál a rövid haj és a nyírott szakáll a rabság és a becstelenség jele volt. Dél-Németországban a „nyírott” szót még a múlt század elején is megbélyegző szóként használták. A longobárdok nevüket hosszú szakállukról kapták. A hosszú haját és a sima arcot kedvelő lovagkorban csak a kivételes egyéniségek: művészek, magas rangú papok vagy uralkodók hordtak szakállt, I. Ferenc francia királynak (1494-1547) rövid körszakáll keretezte arcát, IV. Henriknek (1553-1610) pedig kis hegyes kecskeszakáll volt.

Az észak-afrikai arabok körében nem volt ilyen egyértelmű a szakáll megítélése. A hosszú szakállt ugyan általában a dicsőség és a gazdagság jelének vélték, de egyesek szerint, ha a földig ért, a halál közeledtét jelezte. Mások úgy tartották, hogy az ember szellemi képességei fordítottan arányosak a szakállának a hosszával, vagyis a hosszú szakáll rövid észet jelent.

Ezzel kapcsolatban Nefzawi, a tuniszi tudós sejk Az illatos kert című könyvében az alábbi történet olvasható: „Mesélik, hogy egy hosszú szakállú férfi egyszer egy könyvre bukkant, amelynek a hátulján a következő mondatot olvasta: „Kinek arcát sűrű szakáll keretezi, annak a szakáll hossza szerint méretik együgyűsége.” Félve, hogy ismerősei még bolondnak tartják, gondolta, megszabadul attól, amiből túl sok van. Éjszaka lévén – célját elérendő megmarkolta szakállát a tövénél, a kilógó részt pedig mécses tűzébe tartotta. A lángok gyorsan végigszaladtak a szakállán és elérték a kezét, amit a hőség miatt rögtön elkapott onnan. Így a szakáll teljesen leégett. Azután a könyv hátuljára a fenti mondat alá azt írta: „Ezek a szavak nagyon is igazak. Én, aki e szavakat írom, megbizonyosodtam hitelességükről.” Maga is meggyőződhetett róla, hogy az elme gyengesége a szakáll hosszával arányos.”

A rokokó megint mellőzte a szakállt, s csak a romantika korában jött újra vissza, s tartott a 19. század végéig, elég a mindenki által ismert Kossuth Lajos (1802-1894), Ferenc József (1830-1916), Lev Tolsztoj (1828-0910) jellegzetes szakállára gondolni.

A dús szakállú férfiakat minden korban férfiasnak, agresszívnek, erősnek ítélték meg. Fiziognómiai értelemben a kecskeszakáll az éles elme és a céltudatosság kifejezője, de arról is tájékozathat, hogy viselője ingerlékeny és őszintétlen. A Mefisztó szakállnak többféle értelmezése van: jelenthet okosságot, gonoszságot, könnyelműséget és alattomoságot. Noha a körszakállat viselők férfiasságukat akarják hangsúlyozni, szőrzetükkel gyakorta a lelküket rágó súlyos konfliktusokat palástolják. Az olyan erős szakáll, amely szinte befedi az arcot, túlzó érzékiséget sejtet; a gyenge, hiányos szakáll nőies személyiségről informál, sovány férfinál azonban jelezhet önzőséget és cinizmust is.

Akinek a barkója sötétebb a hajánál, mindenféle gonosz tette kapható. Ha egy oldalszakállas férfi szállodába megy, biztosak lehetünk abban, hogy nem lesz elégedett az ellátással. Nem szabad megbízni az olyan hegyes szakállúakban, akik állandóan a szakállukat babrálják, mert ezek a férfiak a feljebbvalók irányában ugyan nagy tisztelettel viseltetnek, ám a rangban alattuk állókat könnyörtelenül eltapossák. Egy szakállas jóindulata könnyen elnyerhető, vagy támogatása megszerezhető, ha a kérést megelőzően megsimogatják a szakállát.

A néphit szerint a vörös szakállúak hamisak. Az olyan szakáll, amely lassan kezd visszatérni eredeti színébe, azt jelenti, hogy tulajdonosa nem fog sokáig élni. Sohasem szabad viszont egy szakállas embert a szakállának meghúzásával felébreszteni, mert ez tönkre teheti az üzleti vállalkozását.

Egyébként a szakállt csak hétfőn, szerdán, csütörtökön és pénteken szabad leborotválni, a többi napon tilos. Ha egy férjes asszony borotválkozni kényszerül, valószínűleg hamarosan megözvegyül.

A krónikások által feljegyzett hosszú szakállú férfiak közül: II. Miksa osztrák császár udvari és katonai tanácsosának, Eberhard Raubernek kibontott szakállja a földet seprte, rendszerint két ágba fonva vagy botja köré csavarva vonult vele. Egy másik szakállnövesztőnek, a bajor illetőségű Johann Stauninger polgármesternek a szakállja okozta halálát, amikor egy lépcsőn lefelé jövet megbotlott szőrrengetegében, és kitörte a nyakát. A világ egyik leghosszabb szakállával az 1846-ban Norvégiában született Hans Langseth dicsekedhetett. Amikor 82 évesen, 1927-ben meghalt az Egyesült Államokban, szakálljának hossza elérte az 5,33 métert.

SZALAG ■ Lásd: eljegyzés, esküvő, születésnap

SZALAMANDRA ■ A fekete foltos, narancsvörös színű szalamandrákat gyakorta tüntetik fel csodálatos szörnyként, a kéjvágyat elutasító erényes állatként. Egykoron borzalmas, félelmetes állat hírében állt. A római törvénykönyvek méregkeverőknek nyilvánították, és halálra ítélték azt, aki embertársának a szalamandra valamelyik részét beadta. A 18. sz.

vége felé is akadt olyan asszony, aki urát úgy akarta jobb létre szenderíteni, hogy egy darab szalamandrahúst tett az ételébe. Más hiedelmek a tűzzel hozzák kapcsolatba. A görög filozófus, Arisztotelész (i.e. 384-322) azt mondja, a szalamandra szereti a tüzet, de a tűz nem szereti a szalamandrát. Ha véletlenül beesne a lángok közé, a tűz azonnal elalszik.

Id. Plinius (23-79) római természettudós szerint a szalamandra sárkány- vagy gyíkforma állat, bőre fekete és arany pettyes. Kizárólag a tűzben él, ami egyáltalán nem esik a nehezére, mivel a teste rendkívül hideg, így aztán a legforróbb lángokat is csak kellemesen langyosnak érzi.

E hiedelmek miatt jobban tette az az állat, amely távol maradt a tűztől a tűzvészektől. Amelyiknek nem sikerült egérutat nyerni, azt a tűzbe vetették, mert úgy vélték, hogy ezzel eloltják a tüzet, mivel hideg volt az állat teste, és a hideg kioltja a meleget.

A kínai szalamandrák gubókat készítenek maguknak, mint a hernyók, de csak a királyi udvar hölgyei engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy szalamandra-selyemből készült ruhákat viseljenek. Ezeket is tűzzel kellett megtisztítani.

A szalamandrák igazi otthona azonban az alkímista laboratórium, ahol a tűz elemi szellemeinek felelnek meg. A tűzokádó szalamandrák az alkímisták körében a tüzet és a ként jelképezik. Az aranyművesek régen kegyetlen ceremónia keretében égették meg a szerencsétlen állatot, mert azt hitték, ha szegény teremtetést az olvasztótűzre teszik, és jó idő múlva higanyt csöpögtetnek elszenesedő mérges testére, akkor megkapják az óhajtott fémet.

SZAMÁR ■ A szamár megítélése ellentmondásos, egyrészt szent állat, az istenség egyik megjelenési alakja, a vallásos tisztelet tárgya, a béketűrés, a türelem, a mértékletesség, szilárdság, bölcsesség jelképe, másrészt a stupiditás, a tudatlanság, ostobaság, csökönyösség, alantasság, a gyűlölet, a kéjvágy megjelenítője, nélkülöz minden méltóságot. A buddhizmusban jelképezi az aszkézist, a régi zsidóknál a megváltást és a békét. Bálám szamara okosabb gazdájánál, és az Isten parancsát teljesítő angyal cinkosa.

Az ókori Egyiptomban a felkelő és növekvő napisten; a zsidó hagyományban a bírák, királyok, próféták szent állata. Szamárszörből font korbáccsal verték meg az elítéltet. A gnosztikus szekták szent állatként tisztelték. Jézus Krisztus szamárháton vonult be Jeruzsálembe, de szerepel a szamár az Egyiptomba való menekülésben is. A szamár hátán lévő kereszt alakú sötét szőrzet annak jeléül alakult ki, hogy a hátán, ott ült Jézus. A régi bolond, vagy szamár ünnepeken a szaturnaliákon nagy tisztelete volt a szamárnak, a későbbi időkben, mint áldozati állatot rituálisan feláldozták.

A görög mitológiában a termékenység istenének, Priaposznak a szent állata volt, feltehetően azért, mert a szamár szimbolizálta az érzékiséget, és vele kapcsolták össze az isten szexuális pontenciáját. Tévedésből szamárrá változtatták Lúciuszt, az előkelő görög ifjút Apuleius (i.u. 2. század) latin satíráíró *Aranyszamár* c. regényében. Mielőtt visszavarázsolhatták volna emberi alakjába, rablók kezére került; ettől fogva sűrűn cserélt gazdát, megismerte a háziállati lét minden keservét, a sors egyre gonoszabb fordulatait, míg végül Ízisz jóvoltából hozzájutott a megváltó rózsaszirmokhoz.

A moszkvai pátriárka a 17. században a húsvéti körmenetre szamárháton ment, a középkorban a szamár a virágvasárnaphoz és Szent Miklóshoz kapcsolódik.

A muszlim hagyományban a szamár az ég lakója. A kínaiak elképzelésében az istenek háttas állata. Elterjedt hiedelem, hogy a szamár képes emberré változni. Az örményeknél az adós ősenek sírján azért áldoztak fel szamarat, hogy a megboldogult ős lelke változzon szamárrá.

A népmesékben a szamár, hol a józanész, a ravaszság, a vállalkozó kedv szimbóluma, hol pedig a tompaság, közönyösség jelképe. Ordításával felhívja magára a ragadozók figyelmét, amelyek aztán felfalják. Gyakran szerepel a szamár közmondásokban, szólásmondásokba, hasonlatokban.

A népgyógyászatban gyakorta küldik a szamárra a betegséget. Gyógyító erőt tulajdonítanak patájának, fülének, bőrének, trágyájának és a hátán kirajzolódó keresztet formázó sötét kitépott szőrnek. Ha a szamár sörényéből kitépott három szőrszálát beleteszik egy muszlin zacskóba, amelyet az ember a nyakában hord, kigyógyítja őt a szamárköhögésemből vagy a kanyaróból. Ha egy terhes asszony szamarat lát, a gyermeke bölcs és jó magaviseletű lesz.

Aki álmában szamara hátán üget célja felé és azt el is éri, szerencsés és boldog lesz minden dolgában, de aki leesik róla útközben, azt szerencsétlenség és bánat éri.

SZÁMMISZTIKA ■ Lásd: jóslás, kabala

SZÁMOK ■ A számok eredetéről az ismeretek mind a mai napig meglehetősen hiányosak. Állítólag az első írásokkal egy időben, i.e. 4000-3000 táján, születtek a számok rövid leírására alkalmas jelek, később pedig a számjegyek és számelméletek. A számírás legrégebb emlékei Mezopotámiából és Kínából származnak.

Valószínű azonban, hogy már jóval előbb, az őskorban felruházták a számokat mindenféle misztikus erővel, rejtelmes, földöntúli képességekkel. Feltehetően már az ősember felfedezte a nappalok és az éjszakák kettős ritmusát, a holdciklusok periodikusan visszatérő változásait, megfigyelhette, hogy a különböző égi mozgások mennyire kihatnak életére. A kaldeusok, az ókori Egyiptom papjai, az arab tudósok, a

hindu és a kínai bölcsek, az ógörög filozófusok, s a zsidó esszéneusok egyaránt szerették a számtani feladványokat, szívesen fejezték ki számokkal az Univerzum rejtélyeit.

Plutarkhosz görög történetíró és filozófus (46 k.-120 k.) meglepve tapasztalta, hogy az egyiptomi Ízisz-kultuszban milyen érdekesen olvad egybe a mitológia a matematikai tételekkel. A zsidó-keresztény számmisztika elsősorban az ókorban élt matematikus, filozófus Püthagorasz (i.e. 580-500) tanításán alapszik, e tanokból táplálkozva nőtte ki magát a számmisztika két fontos ága: a keresztény gnózis és a zsidó kabbala.

Püthagorasz és hívei a számok bűvöletében éltek, világképükben minden létező legáltalánosabb és legbensőbb lényegét a számok hordozzák, melyek feltárják, megismertetik minden dolog rejtett tartalmát, kormányozzák a világmindenséget, harmóniát létesítenek az istenek és a természet között, irányítják az embereket és összehangolják az Univerzum sokféleségét. A világ matematikai rendszerében kizárólag a számok képesek megteremtteni az összhangot. Számukra a pont jeleníti meg az egyest, az egységet; az egyenes, a kettes számot; a sík, a hármassal fejezhető ki, a test pedig a négyessel. Míg a hetes szám a szeretet és a barátság száma, a nyolcas, vagyis az oktáva teljes harmóniát ad.

A mester és tanítványai különbséget tettek a páros és a páratlan számok között. A páratlanok, mivel nem oszthatók kettővel, határozott, behatároló, formáló, férfias számok, a párosak viszont két egyenlő részre oszthatók, ezért ezek határ nélküli, az anyagot szimbolizáló, nőies számok.

Az egyes számokat azonban nemcsak ők ítélték meg eltérő módon, hanem a különböző vallásokban is; korok és országok népeinek felfogásában, szokásaikban is sokféle elképzelés született szinte valamennyi számról. Például a hatos egyszer a gonoszság száma, másszor az alkotó teremtésé, a tizenhárom hol szerencsésnek, hol balszerencsésnek minősül.

Az eltérő vallások szakrális szövegeiben is számos példát találunk a matematikai képletek és az isteni gondolatok összefüggéseire. Ilyen például Jahve tíz megszólalása, ami megfelel a tíz parancsolatnak, vagy a muszlimok szent könyve a Korán, amelyben minden szónak hétféle az értelmezése. A Biblia szent számai a hetesen kívül a három (szentháromság), a tizenkettő (az apostolok és az izraeli törzsek száma), a negyven (a vízözön negyvennapos esője, a zsidók negyvenéves vándorlása a pusztában). A befejezettség száma a tíz; a rossz jelképe a hat, ha háromszor szerepel – 666 – az a fenevad, az Antikrisztus száma.

Az istenségeket már az ősidők óta számokkal jelölték meg. Platón (i.e. 427-347) athéni bölcslő a szakrális számokat az egyiptomi Thot istentől származtatta, akit a számolás, a mértan és az asztronómia atyjának is tekintett. Az indeknél Siva isten testesítette meg a számokat, vagy amint Appar tamil költő írta: "Ő maga a szám és a számjegy." A kínaiak Fu-hszi ősatyától eredeztetik a számmisztikát, Caj-se szerint a

"Számok kormányozzák a világot", de hasonlóan vélekedtek a számok miszticizmusáról Püthagorasz és tanítványai, a püthagoreusok is, akik a dolgok lényegét a számokban látták megtestesülni.

SZÁMOLÁS ■ Lásd: kisujj

SZÁMVARIÁNSOK ■ Bizonyos számoknak már ősidők óta különös jelentőséget tulajdonítottak az emberek, a hetes a szellem, a kilences az anyag száma, az egyes a teremtőt, a nulla pedig az örökkévalóságot reprezentálja. A számok azonban nemcsak önmagukban hordoznak mágikus erőt, hanem különböző kapcsolataikban is sajátos jelentőséggel bírnak. Vegyük először a nullát.

Minél több nullát adunk egy számhoz, annál erősebb számot kapunk. Ha a teremtő számához, az egyeshez hozzáadunk legalább hat nullát, majd az így kapott számot elosztjuk héttel: az eredmény $1\ 000\ 000 : 7 = 142\ 857$.

Bármennyi nullát is írunk az egyes után, mindig a szent 142 857-es számjegyei ismétlődnek. Ha most a 142 857 jegyeit összeadjuk, az eredmény 27 lesz, ennek a jegyeit ismét összeadva pedig a kilencest kapjuk, amely nem más, mint az összes földi élet száma.

Érdekes összefüggést figyelhetünk meg a 3-as, a 6-os és a 9-es számok között. Ismeretesek az asztrológiában azok a harmonizáló helyzetek, amikor a bolygók egymással bezárt szöge a 30, a 60 és a 120 fok. Ha ezeknek a számjegyeit összeadjuk, akkor megkapjuk a harmónia számait, a 6-ost és a 3-ast. Kedvezőtlen szögek a 45, 90 és a 180 fok, ebben az esetben a számjegyek összege mindegyik szögre a 9-es, amely a diszharmónia száma.

A 9-es szám jobb megismeréséhez tudni kell a 6-os és a 3-as számok alaposabb jelentését, és az egymás közötti viszonyukat, valamint a 9-es számmal való kapcsolatukat. A 9-es, a Mars száma, az agresszió, a férfiaság jelképe. A 6-os a Vénusz hatása alatt áll, amely a szerelmet és a nőiességet szimbolizálja. Ha a 6-ost hozzáadjuk a 9-es számhoz, a konfliktus megszűnik, mert a szerelem győz. A 6-ost és a 9-est összeadva a 15-öst kapjuk, amelynek jegyeit ismét összeadva az eredmény 6 lesz. A Vénusz és a Mars között minden konfrontációban mindig a női nem, a szerelem diadalmaskodik.

A 6-os szám, s annak a fele, a 3-as, amely a vallás bolygóját, a Nyilas urát, a Jupitert jelképezi, szerves része a 9-es szám misztériumának ($9=3 \times 3$, $6=3+3$ és $9=3+6$).

Ha összeadjuk a sziderális év számait (25 920), akkor a 9-es számot kapjuk eredményül. A sziderális év kapcsolatban van a napéjegylenlőség precessziójával, ahol egy fok 72 évnek felel meg, $7+2=9$, két fok az 144 év, az eredmény ismét 9, tíz fok 720 év, $7+2+0=9$ stb. A Nap 2 160 év alatt halad át egy állatövi szakaszon, ha ezeket a

számokat összeadjuk ($2+1+6+0=9$, eredményként ismételtén a bűvös kilenceshez jutunk. Vehetjük az asztrológiai kört, vagy bármilyen tetszőleges kört, amely 360 fokával ($3+6$) ismét a kilencest eredményezi. Egy napban 86 400 másodperc van, ami összeadva 18 és $1+8=9$.

Vizsgáljuk meg az emberi kapcsolatok számát, az 5-öst. Ha összeadjuk

1-től 9-ig a számokat, akkor eredményként a 45-öt kapjuk, ami egyenlő 9×5 -tel. Ha ebből a számsorból csak a páros számokat adjuk össze, akkor az eredmény 20, azaz 4×5 ; a páratlan számok esetén pedig az összeg 25, vagy 5×5 , tehát mindegyik esetben az öt többszörösei jelentek meg. Ez lehet az oka annak, hogy az ötöst a régiek viszonylag gyakran használták, a többszöröseit alkalmazták jutalmazásként (50 arany pénz) és büntetésnél 25 vagy 50 botütés) egyaránt.

Minden korban különös jelentősége volt az egymás mellé írt, azonos jegyű számoknak, mint például a 888-nak és a 666-nak. Misztikumukat az asztrológia eszközeivel a következőképpen próbálták feltárni: a három nyolcasból álló számot, a 888-at Jézus Krisztus számának tartották, ugyanis ha e szám jegyeit összeadjuk, akkor a 24-est kapjuk, majd ennek ismételt összeadása után 6-os lesz az eredmény. Ez pedig a Vénusz száma, amely a szeretet és a szerelem győzelmét jelképezi az agresszió fölött. Éles ellentétben áll ezzel a 666-os szám, amelyet a Jelenések Könyve a bestia, vagy az ember számaként említ. A 666 jegyeit összeadva 18-at kapunk, majd a két tagot, az 1-est és a 8-ast összeadva 9 az eredmény. Ez a szám reprezentálja naprendszerünkben a kilenc bolygót. A 9-es az a szám, amelyre minden számításunk épül, a 9-es szám, amely után minden szám ismétlődik, a 9-es a Mars száma, a háború, a pusztítás, az erőszak száma, amely kétségtelenül ellentétes a 6-ossal szimbolizált szeretet és szerelem számával. Ilyen értelemben a 666-ot az Antikrisztus számának is nevezik.

A spirituális 7-est vizsgálva. Ha a heteshez hozzáadjuk a Mars és a Vénusz harcában győztes hatos számot, $7+6=13$ és $1+3=4$. A végső eredmény a 4-es, az Uránusz száma, az Uránusz pedig a Vízöntő uralkodó planétája. Tehát a szerelem (6) és a spirituális megvilágosodás (7) az Uránusz által uralt Vízöntő-korszak folyamán végül is legyőzi a háborút, a konfliktust, az agressziót.

SZÁRCSAGYÖKÉR ■ Lásd: gyógynövények

SZARDONIX ■ Lásd: kalcedon

SZÁRDER ■ Lásd: karneol

SZARKA ■ A szarka az éberség, a kibeszélés megtettesítője, de mindenek előtt a tolvajlás szimbóluma, mivel szívesen tulajdonít el, mindenféle csillogó tárgyat.

A kínaiak szerencsét- és örömet hozó madárnak tartják, ugyanakkor azt mondják róla, mindent kifigyel és kifecseg, főleg a hűtlen házasságokról tud sokat.

A taoisták körében olyan lélekmadárnak számít, aki a halott lelkeket szállítja az égbe. A mandzsuk szent madárként tisztelik, ugyanis egy történet szerint az ellenségei elől menekülő és rejtőzködő, később a mandzsu dinasztia alapító ős fejére leszállt egy szarka, és üldözői felhagytak a keresésével. A keresztények a tolvaj szarkát ördögi lényként ítélik meg, aki ellopja a hívek lelkét. Mivel kifecsegi az ember halálát, jósmadárként is ismert, a szarka tette közhírré Jézus kereszthalálát. Az angoloknál kifejezetten gonosz madár, mert a fekete-fehér tollú szarka, nem öltött teljes gyászt Krisztus halálakor. Rossz véleménnyel vannak róla a svédek is, a gonosz, és a sötét erők madarának, igazi „boszorkánymadárnak” tekintik.

A görögöknél Bacchus istennek szarkát áldoztak, hogy megoldja a borisszák nyelvét, váljanak beszédesekké, és kotyogják ki a titkokat, úgy mint a szarkák. Afgán megfigyelés szerint házfalon ülő szarkát látni, valamilyen üzenet érkezését jelzi. Ha csörög a szarka, vendég fog jönni. A koreaiak azt mondják, hogyha valaki reggel egy szarkát vesz észre, jó híreket fog kapni. A kirgizek, Turkesztán nomád népei nagyon babonásak a szarkát illetően, és mindig odafigyelnek arra, hogy merről hallják a csörgését. Ha északról jön a hang, valami nagyon rossz várható, ha délről, jelentős eseményre van kilátás, ha keletről, vendég áll a házhoz, ha pedig nyugatról, egy utazást jelez.

Az angoloknál – a megpillantott szarkák száma alapján – a jövőt illetően a következő kis mondóka ad útmutatást: egy szarka-szomorúság; kettő-élvezet; három-leány; négy-fiú; öt-ezüst; hat-arany; hét szarka a titok, amelyre sohasem derül fény.

SZÁRNYAS LÓ ■ Lásd: Pégaszosz

SZARVAS ■ A szarvas régóta fontos szerepet játszik az ember életében, a szarvas-ábrázolások már az új kőkorbán megjelentek. A szkíta sírokon és szarkofágokon a szent fához vezetett lelket a sámán anyja szarvastehén alakjában fogadja. Az evenki hitregék felső világában a szarvast üldözi a medve, ettől váltakozik a nappal az éjszakával. Számukra a szarvas elsősorban a Nappal áll kapcsolatban, elmondásuk szerint szarvai a Nap sugarai.

Néhány nép mítoszában, a Nagy Medve és a Tejút csillagkép eredetét azzal magyarázzák, hogy a vadászok kergetik a szarvast. Az evenkik egyik mitikus története Heglenről, a kozmikus szarvasról szól, aki elragadja a Napot, és magával viszi az égi tajgába, azonban az óriás Main, aki a nappalok és az éjszakák változására vigyáz, szárnyas sílécein üldözőbe veszi, és miután éjfélre utoléri, másnapra az elrabolt égitestet visszajuttatja az embereknek.

Az észak-amerikai indiánok képzetében ugyancsak természetfeletti lény a szarvas, úgy tudják, hogy ő adta a tüzet az embereknek. Számos mesében a világmindenség megtestesülése, a sámánok segítő szelleme vagy hatásállata.

Szarvas háton lovagol a kínaiak egyik leghíresebb halhatatlan hőse, a Hosszúélet Csillaga, így az örök élet szelleme rá is átsugárzik, ezért a szarvas a hosszúélet jelképállata is. A szarvas a buddhizmusban is helyet kapott, az egyik történet szerint Sákjamuni valamelyik korábbi életében maga is szarvas volt.

A sámánkultusz tárgyát képezi a rituális szarvasvadászat, az állat elejtése, feldarabolása, lakomája, ajkának friss vérrel való bekenése, szemeinek és csontjainak rituális eltemetése vagy állványra emelése, de sokfelé az elejtett szarvas elajándékozása is szokássá vált.

A szibériai népek a házaikat jávor- vagy rénszarvas szarvaival díszítik, az agancsokat sokfelé talizmánként is felhasználják.

A magyar néphagyományban, népköltészetben ugyancsak jelentős szerepet játszó legendás állat, egyes feljegyzések szerint ezer szarva van, szarva hegyén ezer égő gyertya, két veséjén két arany kereszt; egy másik változat szerint homlokán van a fölkelő fényes nap, oldalán a szép hold, jobb veséjén az égi csillagok. A csodaszarvas olykor kis kerek pázsiton legelészik, máskor fekete felhőben tűnik fel.

A honalapító testvérek, Hunor és Magor a csodaszarvasról szóló monda szerint egy szarvasünőt üldözve találnak letelepedésre alkalmas helyet. A középkori krónikákban csodaszarvas mutatja meg, hol kell templomot, kolostort építeni: Szent Gellértnek szarvas jelöli ki a bakonybéli monostor helyét, a váci egyház alapításmondájában szarvas mutatja meg Szent Lászlónak, hogy hová építse a székesegyházat.

SZARVASBOGÁR ■ Lásd: állati afrodiziákumok

SZÁZLÁBÚ ■ Az európai és észak-amerikai lakásokban előforduló százlábúnak „csak” 15 pár lába van, azonban a közel 3000 ismert faja között olyan is található, amelyik 177 pár lábbal rendelkezik.

A régi egyiptomiak tisztelték a százlábút, és a piramisokban talált szövegek is említést tesznek róla: „A kígyó az égben lakozik, Horus százlábúja viszont a földön él.” Imádságaikat Sepa istenükhöz, akinek a neve százlábút jelent, Heliopolisban tartották, és a mérgező állatoktól, valamint az istenek ellenségeivel szemben kértek tőle védelmet.

A régi kínaiak a százlábút a kígyó ősellenségének tekintették. Dél-Kínában az emberek, amikor a hegyek között vezetett az útjuk bambuszkereplőt vittek magukkal, amelybe egy százlábút tettek, hogy távol tartsák, elijesszék maguktól a kígyókat. A százlábú az öt méregként ismert veszedelmes, mérges teremtmény egyike, és a hiedelem szerint csak a kakas tarthatja távol a portákról, illetve ölheti meg.

SZATI ■ Lásd: özvegyek

SZÉFER JECIRAH ■ Lásd: kabala

SZEGFÜBORS ■ Lásd: fűszerek, gyógynövények, növényi ajzószer

SZEGFÜSZEG ■ Lásd: fűszerek, növény ajzószer

SZÉK ■ Lásd: cipő, gyermekáldás, halál előjelei, jövődöbeli, kártya babonák

SZEKÉR ■ Lásd: kerék, ló

SZÉL ■ Lásd: kutya, levegő, időjárás-jóslás

SZELLEMEK ■ Ezek a valamilyen természeti helyhez, jelenséghez (tűz, víz, erdő, hegy), kultúrhelyhez (ház, kastély, temető) kapcsolódó, vagy pedig az emberrel együtt élő természetfölötti lények a közfelfogás szerint a jelenben léteznek, megjelennek az embereknek, szívesen beleavatkoznak életükbe, meghatározzák testi, lelki állapotukat, tudnak betegséget előidézni és gyógyítani, sőt még emberré is képesek változni. Megjelenésüket léptek zaja, alig hallható kacajok, apró sikolyok, megcsörrenő óra, megkonduló harang, megszólaló hangszer kíséri.

A szellemek népszerű figurái a néphagyománynak, állandó szereplői a meséknek, mondáknak. Előfordulnak babonákban, varázslatokban és mágikus szokásokban. Olykor istentelen vénasszonyok, máskor papnők vagy sámánok, varázslók vagy a gyógyítók segítői.

A sámánmitológia szerint a három részre tagolódó világegyetem felső részét, a felső világot csak jó szellemek népesítik be, az alsó világot az ártalmas szellemek, a holtak lelkei lakják. A rossz szellemek, a félelmet keltő démonok olykor hasznosak is lehetnek, akik patronálják az embereket. Ezekről a pártfogó szellemekről feltételezik, hogy az emberek halála után is élnek, és a halott emberek szellemeivé válnak. Sokféle szellem ismert: vannak szellemei a nemzeteknek, a családoknak, a házaknak, vizeknek, erdőknek, hegyeknek, állatoknak.

A szláv mitológia gonosz szelleme Mara, aki eredetileg a dögvész és a halál megtestesítője volt, később azonban átalakult az embereknek rosszat tevő szellemmé. A beloruszok szerint Mara tisztátalan szellem. A keleti szlávok házi szelleme a jóindulatú domovoj. A zsidók testetlen emberi szelleme a dibbuk. A germánok gonosz szellemei különösen karácsonykor tevékenyek, amikor mint holt lelkek az égen cikáznak.

Nyomukban vadászkutyák loholnak. A rémjárást a házőrző kutyák vonyítással jelzik. Az emberekre különösen útkereszteződésben veszélyesek.

A szellemekhez – elsősorban Ázsiában, a Távols-Keleten – számos hiedelem tapad. Kínában a rossz szellemek elriasztására a bejárati ajtó fölé tükröt tesznek. Japánban a gonosz szellemek elűzéséhez a tavasz kezdete előtti napon elsötétítik a lakást, és a sötét sarkokba, valamint a bejárati ajtóhoz szárazbab szemeket szórnak. Régen a japánoknál a tavasz kezdete újév napja volt, és a babszórás is az újévhez kötődött. Ekkor a házak bejárati ajtajait azért díszítik fel magyal levelekkel kiszúrt szemű, apró kis szardínia halakkal, hogy elzavarják a démonokat, akik utálják a szardínia szagát.

Koreában sötétedés után nem szabad fütyülni, mert ezzel előhívják a szellemeket. Nem ajánlott nyitott ernyőt bevinni a lakásba, mert alatta bemehetnek a rossz szellemek. Thaiföldön tilos a küszöbre lépni, főképp megállni rajta, mert a küszöb alatt lakoznak a jó szellemek. Malaysiában a sáska szellemek ellen vizet és tömjént használnak. Egy másik maláj elképzelés szerint a szellem által megszállt embert meg kell csípni, majd a fejére kell fújni, hogy a szellem eltávozzon belőle.

Az indonézknél kerülni kell a durva szavak használatát erdőben vagy a vadonban, mert a gonosz szellemek hatalmukba kerítik az illetőt. Sri Lankán, ha égett hús szaga érződik, melyre nincs magyarázat, vagy vonyítanak éjszaka a kutyák, az emberek arra gondolnak, hogy a közelben gonosz szellemek vannak. Ha ez egymásután több éjszaka ismétlődik, macskakonzerttel és bagolyhuhogással kísérve, akkor bizonyosan súlyos katasztrófa éri a környéket.

Mianmarban a családok életét meghatározzák az újjászületés és a halál közötti szenvedés körforgásának szellemei, a natok. Ez a körforgás csak a nirvánába jutáskor ér véget, amit kizárólag sok jó cselekedet árán érhetnek el. A natok – akik rossz szellemek is lehetnek – általában oltalmazzák a családokat, és segítenek a hétköznapi életben való eligazodásban.

Dél-Koreában, az emberek, őseik szellemeinek áldozzák fel az első gyümölcsöt, valamint az új termést, hogy a holtak földszellemei ne pusztítsák el a következő év termését. A legnépszerűbb koreai ünnepet, a kínai naptár szerint, a nyolcadik hónap 15. napján tartják. Ekkor az ország szinte valamennyi lakója felkerekedik, hogy őseik sírját felkeresvén, vidám családi piknikkel adózzon eleik szellemei előtt.

Vietnámban a csecsemőket, a kutyákhoz és a macskákhoz hasonlóan, természetfeletti lényeknek tekintik. Ha egy csecsemő sír, vagy egy kutya vonyít, az azért van, mert megijesztették őket a rejtőzködő szellemek, amelyek a felnőtt emberek számára nem érzékelhetők. Ilyenkor a szülők – a szellemek elijesztésére, s ezáltal a gyermek megnyugtására – kést vagy más ijesztő fémtárgyat tesznek az újszülött párnája alá.

Thaiföldön a szellemek, a phikek, nagyon népszerűek. Vidéken különösen sok van belőlük, az egyikük, egy csábító női szellemként lakozik egy banáncserjében, és azt a

fiatalembert, aki a közelébe merészkedik, megkínozza. Fővárosukban, a modern Bangkokban csaknem minden ház előtt díszileg egy apró kis szentély, amelyben a házat védelmező szellemek laknak. Hogy ezek a szellemek barátságosak maradjanak, minden nap feldíszítik jázminágakkal, virágkoszorúkkal és füstölőpálcikákkal házikóikat, amit azok nagyon kedvelnek.

A dzsinnek létezése elfogadott a muszlim világban. A Korán szerint a dzsinnek nagyon hasonlítanak az emberekhez, van köztük olyan, amelyikük hisz, és olyan is, amelyikük nem hisz az Isten kinyilatkozásaiban. A dzsinneket gonosz szellemeknek tartják, és félnek tőlük. Egyiptomban és Marokkóban, hogy megbékítsék őket, éjszakára egy kis ételt adnak nekik, vagy az ágy matraca alá tesznek egy kis cipót, új ház esetén pedig minden sarokba élelmet és olajat raknak a dzsinnek számára. A muszlim temetők, elhagyott helyek vagy sivatagok démonjai, a dzsinnek alosztályához tartozó nőnemű szellemek, a gúlok, akik elcsábítják és felfalják a vándorokat.

Az angolok azt hiszik, hogy a szellemek képtelenek az ösvényen járni, ezért jó tanácsként azt mondják, sötétedés után sohasem szabad letérni az ösvényről. Ha alkoholos poharakkal koccintanak, azt gondolják, ezzel kizavarják az italból a szellemeket. Úgy tartják, hogyha egy hintaszéket üresen, hintázva hagy ott valaki, oda betelepdednek a szellemek. A tücskökről feltételezik, hogy szerencsés házi szellemek, s amikor eltávoznak, magukkal viszik a ház szerencsését. A ház küszöbén megjelenő fekete kígyóról gyanítják, hogy egy elhunyt családtag szelleme lehet.

Skóciában, egy viharmadár jelzi, ha egy tengeren meghalt hajós szelleme tartózkodik a közelben. A kutyák és a lovak egyaránt érzékelik a szellemek jelenlétét. Az olyan építés alatt álló házba, ahol bagoly tanyázik, mindaddig, amíg a madár ott marad, szellemek fognak járni. A kakaskukorékolás jelzi a kóborló szellemeknek, hogy itt az ideje eltűnniük a következő szürkületig. Egyes afrikai törzseknél, ha az imakunyhóba berepül egy fehér madár, azt hiszik, hogy egy ős szellemét hordozza, aki áldást hoz.

Egy 16. századi recept szerint a nem kívánatos szellemek kiűzésére a legjobb módszer, az ünneplés, imádkozás, szent olajjal kevert bor fogyasztása, és a különböző vallási relikviák, valamint a talizmánok viselése. Egy másik előírás kapor, só, ánizs és ökörfarkkóró keverékének szétszórását javasolja azon a helyen, ahol a szellem tartózkodik. Hatásos még a tömjén és a mirha égetése, ez megnyugtatja, megbékíti őket. Amikor zaklat a szellem, a bejárati ajtóra felakasztott fokhagymakoszorúról le kell csípni egy gerezd fokhagymát, és messzire dobni, ez magával viszi a szellemet. Aki a fogyó holdnál szedett pázsitra csomót köt, és azt elássa, egyben betemeti a szellemet a gödörbe. Egy személy árnyékának elásása megakadályozza a szellemet, hogy arról a helyről elmenjen. Ha valaki halálos beteg, nem szabad közelébe állatokat engedni, nehogy az illető szelleme birtokba vegye őket. Dániában egy facövek leszúrásával kötik helyhez a szellemet, azonban ha kihúzzák a karót, a szellem szabadabbá válik.

Görögországban körültáncolják az ellenség sírját, nehogy a szelleme visszatérjen, és bosszút álljon.

A népgyógyászok szerint a rossz szellemek a nyílt sebeken keresztül hatolnak be az ember testébe. A sebeket azonnal borban vagy erősebb alkoholos italban áztatott kötszerrel kell bekötözni, amitől a megrészegetett szellemek nem tudnak bejutni a testbe.

SZEM ■ A hiedelem úgy véli, hogy a "szem a lélek tükre", és természetfölötti tulajdonságára utal az "Isten szeme mindent lát" mondás. Ez utóbbi abból az elképzelésből táplálkozik, hogy Isten égi szemei rendelkeznek a látás képességével, anélkül, hogy mi látnánk ők.

A szemet a hiedelemmondákban világszerte gyakorta kapcsolják össze a különböző istenségekkel: a régi egyiptomiaknál a jobb szem a Napot valamint Ré és Ozirisz isteneket, a bal pedig a Holdat és Ízisz istennőt szimbolizálja; a japánok és a kínaiak pont fordítva gondolják; náluk a bal szem jelképezi a Napot, és a jobb pedig a Holdat. A hinduknál Varuna isten szeme, az óperzsáknál az összes démon fölött uralkodó Jima (Dzsamsíd) király szeme reprezentálja a Napot; a görögöknél Apollón szeme a mennyet látja, a Nap pedig Zeusz szemét jelzi. Tibetben egy vörös szem szimbolizálja a Marsot.

Az egyiptomiak Hórusz szemét hitték mindent látónak, az amerikai indiánok pedig a "Nagy Lelket", mert szerintük a "szív szeme mindent lát". A beteg szeme a Hold változásait tükrözi vissza; a finnugor sámándoboknak ovális, szemformájuk van; az aztékok szemekkel ábrázolták a csillagokat; a csillagos égbolt őrzője a "százzsemű" Argosz. Szemekkel jelképezik a bolygókat, amelyekről a Biblia azt tartja, hogy "hét van ilyen, az Úrnak szemei ezek".

A szem szimbolizálja az erőt, a tudást és a bölcsességet, ezért azonosították az egyiptomiak Hórusz szemét a Sarkcsillaggal, és vélik a hinduk Siva isten gyöngyszerű harmadik szeméről, hogy a bölcsességen kívül a spirituális tudatot is jelzi, s ha egyszer behunyja majd szemét, megszűnik létezni az Univerzum. Buddha lángoló harmadik gyöngyszemét ugyancsak a transzcendens tudat jelképeként értékelik.

A kínaiaknál a szem az öt érzékszerv egyike, amelyhez a fa elem, az inak, az epe és a máj kapcsolódik, az öt érzés közül pedig a haraggal hozható összefüggésbe. A szép nők szemét mandulához, sárgabarack magjához hasonlítják.

A keresztények hitében Isten szeme a tudáson kívül a fényt is jelzi; a muszlimoknál a "szív szeme" spirituális központ. A zsidók szerint Isten az elhunyt veséiből ítéli meg annak érdemeit és bűneit, innen ered a "vesékbe lát" szókapcsolat. A keltáknál az ördög szeme a gonoszra, az ellenségre vonatkozik. Több mitológiai isten félszemű, úgymint a germán-skandináv Ódin vagy a kelta Lug, és a legendákban gyakori motívum a szem elrablása, vagy valamelyik isten megvakítása.

A fiziognómiában a nők szeme csillogóbb, mint a férfiaké. A kék szeműek megbízhatók, a fekete szeműek indulatosak, hirtelen haragúak. A rossz szemű ember irigyli a szép fiatalokat. Az indiaiak azt mondják, hogy a csillogó szemek nagy családi boldogságot jeleznek. A szúrós pillantású, merev tekintetű, összenőtt szemöldökű emberek szeme varázserőt sugároz, amellyel rontást szabadíthatnak környezetükre.

A különféle színű, formájú, nagyságú és csillogású szemek más és más jellemvonásokat tükröznek. A meleg, barna szemek komoly, gondolatgazdag, kontrollált képzelőerőt jelképeznek; a sötétbarna szemek ravasz, erőszakos, álnok embert jelölnek; a nagy, fényes, fekete szemek szenvedélyes, melegszívű és jókedvű emberről vallanak; a matt, fekete szeműek megbízhatatlanok, mogorvák; a barnásfekete szeműek fennhéjázók és pesszimisták; a világoskék szeműek romantikusok és álmodozók; a tengerkék szeműek erős érzelmekkel bírnak, gyakran izgatottak; a zöld szeműek elbűvölők, büszkék, de hűvösen uralkodók; a világos szivárványszínű szeműek jószívű, lelkes, jámbor, nyugodt lelkű emberek, és gyógyító hatással rendelkeznek; a sötét szivárványszínű szeműek elvont gondolkodású, misztikus emberek, akik magukat a magasabb szellemiségnek szentelik. Az odaadó szenteknek ilyen a szemük.

A nagy, kerek szeműek megbízhatatlanok, lusták; az apró, mélyen ülő szeműek kicsinyesek, rosszindulatúak; a mandulavágású szemek nőknél alkalmazkodási képességet, férfiaknál, akarnokságot jelképeznek. A kicsi, állandóan pislogó szemek nők estében érzékiséget, férfiaknál bűnözési szándékot jeleznek.

A Csízio azt írja a szemről, hogy a tündöklő fényességű szem jó erkölcsöt jelöl; a forgó szem gazdája valami rosszat fontolgat; a tündöklő kék szem merész, vigyázó, álnok ember jelvénye; a nagy, reszkető és nem villámzó, hanem homályos szem borisszákra és bujákra jellemző; a csupa fekete szem semmi erőt és semmi lelki jószágot nem jelez; a fényes fekete szemek a vérmeseké; a kicsi szemek nyugtalan, állhatatlan és visszabeszélő embert jeleznek; a szúrós, nedves szeműek igazmondó, serény emberek; a pislogó szemek erőtlenséget, félénkséget jelölnek; a tágra nyílt szemek a bolondokra és a szemtelenekre jellemzőek; a nagy szem és hosszú szemöldök rövid életet, a nagy szem, hosszú szempilla és szemöldök rövid életű, tudós embert jelöl.

A szemek rángásának, remegésének, viszketésének értelmezésével a babonások bizonyos jövőbeni eseményekre következtetnek: ha a jobb szem rángatózik, hamarosan gyerekáldás lesz a családban, ha a bal, akkor haláleset. A jobb szem remegése egészséget, a bal szemé jólétet jelent. Ha a bal szem viszket, öröm, ha a jobb szem viszket, bánat éri az embert. Akinek a bal szeme viszket, jó hírt fog hallani, a jobb szem viszketezése rossz hírt jelent.

A szemén jól leolvasható az idegrendszer állapota, ezzel összefüggésben a szem a test valamennyi részéről tájékoztat. A legmegbízhatóbb információkat az emésztőszervek működéséről kapni.

Régen, ha fájt az újszülött szeme, anyatejet csepegtettek bele. A népgyógyászok a szemem nőtt árpa gyógyításához azt javasolják, hogy az illető álljon egy útkereszteződésbe, és citálja a következő mondókat: „Árpa, árpa hagyd el a szemem, menj az első szembejövőre!”

A régi rómaiak, akinek reggelre bedagadt a szeme, azt tanácsolták, hogy egy papírra írjon két görög betűt, és azt egy cérnaszálra kötve viselje a nyakában.

Az urali nganaszánok szerint az emberek és az állatok addig élnek, amíg a szemük él, a halottaknak új szemet kell szerezniük, egyébként eltévednek a holtak birodalmához vezető úton. Magyar hiedelem szerint, ha a halott szeme nyitva marad, keresni fog valakit, akit magával vihet. Az afgánok pedig arra figyelmeztetnek, nem szabad az újhódat megnézni egy gyermek szemében, mert ez kudarcot hozhat a gyerek számára. Indiában nyilvánosság előtt, tilos hosszasan az idegenek szemébe nézni. Az indonézek pedig arra figyelmeztetnek, hogy a mások fürdésének kilesése a szem bedagadását okozhatja. Az afrikaiak szerint árpa nő annak a szemén, aki kineveti az apját vagy az anyósát. Egy meztelen felnőttet nézni, vakságot okozhat.

SZEMÉLYISÉG JEGYEK ■ Lásd: homlok, homlokráncok, hüvelykujj, karok, kartartás, kéz, kézfogás, kéztípusok, kisujj, köröm, középső ujj, láb, lezárt kéz

SZEMÉREMAJAK ■ Lásd: kimetszés

SZEMÉREMSZŐRZET ■ Míg az emberi haj a hideg vagy a meleg ellen nyújt védelmet, és a szempillák, a szemöldökök, valamint az orrlyukakban és a fülekben lévő szőrszálak is hasznos szerepet töltenek be, a szakáll meg a bajusz pedig számos kultúrában férfidíszként funkcionál, az emberi test más részein található szőrzetnek kisebb a jelentősége. A testen található szőr – mivel a szőrtüszőket érzőidegek veszik körül – elsődlegesen a test érzékelő apparátusában működik közre, míg a hónalj- és a fanszőrzet feladata valószínűleg a test által termelt illatanyagok közvetítése a másik nem felé. A szemérem- és hónaljszőrzet – melyek növekedése ugyancsak az androgén hormonoktól függ – abban különbözik a testen található szőrzettől, hogy a nőknél és a férfiaknál egyaránt buján tenyésző.

A különböző korok és kultúrák viszonyulása a szeméremszőrzethez meglehetősen eltérő. Japánban a rajzokon még ma sem látható a nők szeméremszőrzete, mert a fanszőrzet ábrázolása hosszú ideig illegális volt. A 20. századig a szépművészeti festmények és szobrok – a nyugati hagyomány szerint – fanszőrzet nélkül ábrázolták az asszonyokat. A múltban a szobrászok és a festők művein általában a vulva sem volt látható, a szeméremtestet egy darab gyolcs, fügefalevél vagy kéz takarta el. Ha mégis látszott, a fanszőrzet egész biztos, hiányzott róla, még a meglett asszonyok esetében is.

John Ruskin (1819-1900), a híres brit író, színész és műkritikus – mivel nem volt fogalma róla, hogy miképpen néz ki egy meztelen nő – ezeket az ábrázolásokat valóságosnak vélte. Az esküvője nászéjszakáján állítólag annyira sokszerűen érte, amikor felfedezte felesége, Effie fanszörzetét, hogy visszautasította a közeledését, és később a házasságot jogilag is felbontották. Az első európai festmény, mely bemutatta az asszony szeméremszörzetét, a spanyol Goyának (1746-1828) a meztelen Maja című festménye volt, míg mások csak sejtették azt.

Az iszlám országokban a fanszörzet eltávolítása ugyanolyan higiéniai célokat szolgáló vallási előírás, mint a körülmetélés, a körömvágás, vagy a fogmosás. A próféta tanítása szerint minden felnőtt muszlimnak a tisztálkodása részeként el kell távolítani a szórt a szeméremtájékáról és a hónaljáról. A módszer megválasztása az emberre van bízva. A szörzetet legfeljebb 40 napig szabad növeszteni. A vulva egy részét vagy egészét a nyugati országokban is számos asszony szórteleníti, ugyanis a fanszörzet manapság a szemükben elsősorban dekoratív célokat szolgál. A teljes eltávolításától főként az tartja vissza sokukat, hogy a szeméremszörzetet még ma is az asszonyi állapot szimbólumaként értékelik.

A konzervatívabb, a tradíciókhoz ragaszkodó gondolkodásúak viszont a szörzet bármiféle eltávolítását helytelenítik, ugyanis sok hagyomány a vulvát ma is valami szégyenletes dolognak tartja, melyet el kell rejtteni. Egyébként erre utal az is, hogy a külső nemi szerv latin neve (pudendus) szó szerint "szégyenletes dolgot" jelent.

Ugyanakkor más országokban e tekintetben kevésbé szégyenlősek, kultikusan ünneplik a nemi szerveket. Bizonyos hindu szekták körében elterjedt a joninak nevezett vulva, valamint a lingamnak hívott fallosz imádata, és feljegyzések szerint a közép-keleti vallásokban is hasonló hagyományok lelhetők fel.

Némely kultúrák viszont a vulvát tisztátalannak tartják, és odáig elmennek, hogy a nők körülmetélését javasolják.

A szeméremszörzetet a kínaiak gyakorta szakállhoz hasonlítják, és úgy tartják, annak a nőnek, akinek a lába szőrös, szeméremszörzete is dús, a dús szeméremszörzetű nőt viszont túlságosan bujának, épp ezért erkölcstelennek tekintik. Az okos nőket hosszú, vékony szálú szeméremszörzet jellemzi; az ostoba nőknek pedig egyáltalán nincs szeméremszörzete, az ilyen nőket "fehér tigrisnek" nevezik. A fanszörzet a szépség egyik ismertető jegye, amely akkor a legideálisabb, ha egy csúcsára állított egyenlőszárú háromszöget formál.

SZEMÉT ■ Lásd: karácsony, seprű, újév

SZEMHÉJ ■ A szemhéj elsősorban a szem védelmét szolgálja a mechanikai sérülésektől. A szemhéjak villámgyors záródása, a pislogás, nemcsak tisztítja a szem felületét, hanem

a könnyet szétterítve nedvesíti is, így akadályozza meg a szem kiszáradását. Az emberek szemhéja általában tizenöt másodpercenként záródik le és nyílik szét, ami négy pislogást jelent percenként. Az egészséges ember állítólag kibírja, egy percig pislogás nélkül. A csecsemők egyáltalán nem pislognak, a macskák, kutyák viszont általában jóval többször zárják-nyitják a szemüket, mint az ember.

A halak szemhéja fejletlen, a kígyóknál a két szemhéj összenőtt, a kétéltűeknek, a hüllőknek és a madaraknak pislogóhártyája van, az emberek pislogóhártyája elcsökevényesedett.

A kínaiak szerint, amíg a nyugati emberek szemhéja – a jin túlsúlyára utalva – szinte körbehatárolja a szemet, a távol-keletiek szimpla, egyenes szemhéja a jang jelenlétét mutatja.

A szem védelme mellett sokan a szemverés ellen is nagy jelentőséget tulajdonítanak a szemhéjnak. Ázsiában a rontás ellen néha befeketítik a gyerekek arcát, de főleg a szemhéjukat húzzák ki fekete szemceruzával vagy festéssel. Az indiaiak ezt a szemfestéket, az úgynevezett kádzsalt, rendszerint ujjbeggyel viszik fel szemhéjuk alsó és felső részére. Bár valamikor a férfiak és a nők egyaránt használták, ma már főként csak az asszonyok kennek kádzsalt a szemhéjukra, a gyerekek esetében – hűsítőként és a szemmel való megrontás elleni védőszerként – nemtől függetlenül használják a szemfestést. Ez az eljárás nemcsak az ázsiai országokban, hanem Egyiptomban is elterjedt szokás.

SZEMMEL VERÉS ■ A szemmel ölő vagy ártó ördögi tekintetben való hit, ősi eredetű, szinte a világ minden táján, jóformán valamennyi népnél, a különböző kultúrákban és vallási – így a hindu, buddhista, iszlám, zsidó – hagyományokban ismert. Az ókori Rómában "szemmel verő boszorkányokat" alkalmaztak az ellenség megbabonázására. Később már annyira féltek az emberek az ártó tekintetektől, hogy máglyára küldték azokat a nőket, akiket ezzel gyanúsítottak, de ez a sors várt a sok kancsal, összenőtt szemöldökű, szemtengely-ferdüléses vagy hályogos szemű egyénre is. A régi boszorkánypercek bírái elé háttal vezették be a vádlottakat, és az eljárás alatt a falat kellett nézniük, hogy az ítélkező bírák elkerüljék rontó tekintetüket. Kivégzésekor a kivégzettek szemét kendővel kötötték be, hogy megóvják a szemtanúkat a halálra ítélt bosszújától.

A szemmel verés, másképpen szemverés máig élő hiedelem. Sokféle kifejezés igazolja jelenlétét, többek között olyanok, mint gyilkos pillantást vetni valakire; szemmel verni valakit; megsemmisítően nézni; a tekintete ölni tudna stb. A szemverést általában torzszülötteknek, idegeneknek, de legfőképp a boszorkányoknak tulajdonítják, de sokan gyanítják a szemverés képességét azokról a rosszindulatú, irigy emberekről is, akik

elkívánják mások szépségét, sikerét, anyagi gyarapodását, akik képesek másoknak anyagi kárt, betegséget vagy halált okozni.

A legjobban a gyerekek és az állatok vannak kitéve a szemverésnek. Már a legnagyobb latin költő, Vergilius (i.e. 70-19) írt az állatokat megrontó gonosz tekintetről. Egy szláv népmese pedig azt mondja el, hogy egy apa azt hitte a szemeiről, hogy azok képesek megrontani bárkit, s attól való félelmében, hogy esetleg pont saját gyermekeinek árthat, ezt megelőzendő, megvakította önmagát.

A szemverés elhárítására számtalan ellenszert próbáltak ki. A római koráll nyakéket viseltek ellene, vagy a kötényük alatt ujjakkal szarvat vagy fület mutattak. Mindegyik védekezési módszert eredményesnek tartották a gonosz ellen. Mind a hegyes, szúrós koráll, mind a szarv és a füge (a szarvnál a mutatóujjat és a kisujjat nyújtják előre, vagy felfelé, a fület a mutatóujj és a középső ujj között dugják ki a hüvelykujjat) mutatásakor a kinyújtott ujjak egyaránt beleszúrnak a rosszindulatú emberek szemébe.

A szemmel verés megelőzését vagy elhárítását szolgáló módszerek közül eredményes a szent szövegek mantrázása, a talizmánok, amulettek hordása, az ajtókra, állatok esetében az ólajtókra rituális képek vagy kereszték kifüggesztése. Az ókori Pompeiben a gyerekek szemverés és az ártó erők ellen kicsiny fallosz ábrázolásokat hordtak talizmánként, nyakukba akasztva.

A világ számos részén a néphit szerint, minden vasból készült tárgy – mint például a gyűrű, a lánc, lakat, zár, kulcs, szeg, a piszkavas, a lópatkó stb. – eredményesen védelmez a szemverés ellen.

Mindezekon felül a só is remek szer a szemmel való rontás ellen, állatok esetében, a gazdának sót kell tennie a tehén vagy kecske tejébe; vagy az ártó személy felé kell szórnival a sót. Az ártó szemekkel szemben sérülékeny gyerekeket ugyancsak megóvják a szemveréstől, ha nyakukba egy darabka sót kötnek, vagy a gyerek kezére egy piros szalagot erősítenek.

Az erdélyiek a szemmel verés ellen szenes varázslattal védekeznek. Egy pohár vízbe kilenc izzó széndarabot dobnak, közben azt mondják, hogy "Nem egy, nem kettő, nem három, nem négy, nem öt, nem hat, nem hét, nem nyolc, nem kilenc". Aztán ebből a vízből, megitatják a gyermeket, megmossák a homlokát, balról jobbra, végül a maradék vizet az ajtó felé loccsantják. Egy másik változat szerint a gyermeket kiviszik az udvarra, s ott a gyerek feje fölött hátrafelé öntik a szenes vizet.

Ez a módszer Szatmárban is dívik: náluk azok a szerelmesek, akiknek összekulcsolt kezeit, a lány majd a fiú anyja szenes vízzel mossa le, majd ezt a vizet a fejükre öntik, védelmet nyernek szemverés, igézés, rontás ellen.

Indiában és Egyiptomban a rontás ellen szemfestéket használnak. Az egyiptomiak, hogy megóvják őket a szemmel veréstől, gyakorta viszik gyermekeiket az utcára mosdatlanul és rongyos, koszos ruhában. Az indiai anyák gyerekük szemét nemcsak kádzsallal, fekete

festékekkel festik körbe, hanem egy fekete pöttyöt is tesznek homlokukra, hogy elrontsák csemetéjük szépségét. Azt mondják, hogy ez a "szépséghiba" védelmet nyújt a gonosz ellen. India egyes részein a szemmel verés megelőzését szolgálják az esküvői ruhák rituális keresztöltései. Kínában a 15. században azért készítettek napszemüveget, hogy a császári udvarban védekezzenek a szemmel verés ellen. Kongóban, hogy megbékítsék az ártó tekintetű férfiakat, sörrel és dohánnyal kínálják meg őket.

SZEMÖLDÖK ■ A fiziognómia – akárcsak az arc többi részének – a szemöldököknek is nagy jelentőséget tulajdonít. A szemöldök textúrája és színe pont olyan fontos, mint az íve. A hajnál világosabb színű szemöldök szeszélyes természetűre és egészségi problémákra utal. Ha a szemöldök sötétebb színű, sűrűbb, bozontosabb a hajnál, erős érzéseket, kreatív, határozott lelkes karaktert jelöl.

Egy barátságos, liberális gondolkodású embernek sima, egymástól távol fekvő szemöldökei vannak. A szemöldökök közti nagy távolság gyors tanulási képességet jelez. A markáns, erősen kirajzolódó szemöldök heves temperamentumot sejtet, különösen olyankor szenvedélyes az illető, ha szemöldökei összetalálkoznak. Az összekuszált, fodrozott szemöldökűek ingerlékenyek; a pamacsosak férfiasak, könnyen dühbe gurulnak, ugyanakkor fecsegő, pletykás természetűek. Ez a típus elég semmirekellő.

Az orr fölött találkozó szemöldökűek féltékenységre hajlamosak, gyanakvók, akaratosak. A világos színű, magasan a szemek fölött húzódó szemöldökűek, feminin jellegűek, és kevés bennük a szellemi erő. Az ilyen emberek elméje ritkán gondolatgazdag.

A karakter leírásának nincs értelme olyankor, amikor a szemöldökök rajzolata mesterséges. A túlzásba vitt kozmetika kifejezéstelenné teszi az arcot.

Az egymástól távol futó szemöldökök szabadelvű gondolkodást, jóhiszeműséget, jóindulatot jeleznek, az ilyen ember könnyen veszi a dolgokat. Az egymáshoz közelfutó, majdnem találkozó szemöldökök kritikus, éles elméjű emberekre jellemzők, akik szeretik az apró részleteket, a pontosságot, éberek és elővigyázatosak.

Az olyan emberek, akiknek ívelt a szemöldökük, általában szeretik a drámai hatásokat, a váratlan meglepetéseket. A vastag szemöldökök erőteljes egyéniségek, fizikai és szellemi erőnlétet jelölnek. Reális és független gondolkodásúak, gyakorlatiasak és emberségesek.

A magasan a szemek fölött húzódó szemöldökök magasabb rangú ízlést jeleznek, finnyásak, válogatósak, akiknek a szemöldökük a szemükhöz közel van, kiterjedt széleskörű kapcsolattal rendelkeznek, könnyen szereznek barátokat. Ki nem állhatják a formáságokat. Társaságban népszerűek.

A Csízióban a szemöldökről az olvasható, hogy az "Orrnak horgásáig előrenyúlt és egyberagadott szemöldök éleset és minden szorgalmatos szívűt jelentenek; ha pedig

addig elő nem nyúltak, szomorút és ostobát jelentenek; (...)a szemöldök, ha hosszú és sokszőrű, nagy gondolatost, szorgalmatost."

Az indonéz asszonyok babonásan féltik a szemöldöküket, mert vélekedésük szerint szőrszálainak kitépése frigiditást okozhat, ami nehézségekhez vezethet a szexuális életükben.

A kínaiak viszont pont ellenkezőleg, azt tartották szépnek és kívánatosnak, ha a szemöldököt teljesen levágták, és utólag festették fel. A kurtizánokat vigyázó istent, a bordélyházak őrét fehér szemöldökkel ábrázolták. Az egyik hagyomány szerint az első tea Bodhidharma dühében kitépett szemöldökéből fakadt.

SZEMPILLA ■ A szemet a portól és egyéb szennyeződésektől óvó szempillák – a szemhéjhoz hasonlóan – nem játszanak jelentős szerepet a népi hiedelemvilágban. A szemhéj szőrzetével összefüggő előjelek, jóslások a kívánsággal, hírrel és boldogsággal kapcsolatosak.

A kihullott szempilla kívánságjóslásra használható. Ehhez a szemhéjból származó szőrszálát az emberek – miközben kívánnak valamit – a kézfejükre helyezik, majd egy hirtelen kézmozdulattal megpróbálják átdobni a jobb válluk fölé. Ha a szempilla elrepül a kézről, a kívánság teljesülni fog. Aki viszont a kihullott szempilláját a nyakkivágásnál a ruhájába dobja, valakitől levélre, vagy valaki felől hírre számíthat. Akinek a jobb szempillája remeg, boldogság, öröm éri.

SZEMPILLANTÁS ■ Bár a szempillantás jelentheti a pislogást is, itt a nézés (tekintet) értelmében szerepel.

A nyílt, egyenes tekintetnek az emberek általában őszinteséget, megbízhatóságot tulajdonítanak, ám bizonyos szituációkban ugyanez naivságot, fokozott érdeklődést, sőt tolakodást is jelképezhet. A hideg, szúrós tekintetről keménység, jobb esetben kétkedés olvasható le, azonban jelezhet csodálkozást, aggályoskodást, színészkedést, sőt alakoskodást, rafináltságot is.

A meghitt, barátságos pillantásnál a szemek se nem túl nagyra, se nem túl kicsire, hanem rendszerre vannak kinyitva, barátságos, tétlen pillantást sugároznak. Értelmes pillantásnál a szemek távolba nézők, olyan ember pillantása ez, aki képzeletgazdag, amikor fantáziál. Néz, de nem lát. Az impresszív pillantás magnetizmussal bír. Az ilyen pillantás határozott, szemtelen, merész, közvetlen és hatásos.

Az odaadó, ragaszkodó pillantásnál, a szemek tágra nyíltak. Akárcsak a hűséges kutyaé, éberek és szolgálatkészek. Az elégedett szemek nincsenek teljesen nyitva vagy tágra nyílván. Az íriszek úgy néznek ki, mintha valami befelé húzná őket. Az ilyen pillantás se nem offenzív, se nem defenzív.

Boldog pillantásnál a szemekből fény árad, majdhogynem csillognak. Bármely pillanatban mosolyra vagy nevetésre fakadhatnak. Várakozó pillantás, amikor a szemek tétován mások döntésére várnak. Az elmélázó, eltűnődő pillantás során a szemek lefelé szegődnek vagy az íriszek el vannak mozdulva oldalirányba. Figyelő szemek, amikor a szemek majdnem állandóan nyitva vannak, figyelem sugárzik az íriszekből.

Az álmodozó pillantás hasonló a távolba néző pillantáshoz, azzal az eltéréssel, hogy itt a szemek elvesztik kontaktusukat a környezetükkel, és majdnem összezáródnak. A fénylő, sugárzó pillantás, árnyalattal fényesebb, mint boldog pillantás. A szem csillog és pislog. A vizsgálódó, tanulmányozó pillantás penetráns, szinte áthatol a másik fél védelmén. Az óvatos, elővigyázatos pillantásnál a szemek kissé tágabbra nyílnak és némileg homályosabbá válnak. Intelligens a pillantás, amikor az íriszek mélyebb színárnyalatot mutatnak. A szemek áthatóak, érthetőek, értelmesek. A ragyogó pillantásnál a szemek elvesztik eredeti alakjukat, kissé keskenyebbé válnak, az íriszek ragyognak és élénkek. A gyakori pislogás a vidámság jele, a pislogások száma a lelki jólét jelképe.

SZÉN ■ A szenet – mint a tűz szimbólumát – a szerencsésnek tekintik, és a vidéki emberek generációkon át kis szén- vagy faszéndarabokat hordtak zsebeikben, hogy védelmet nyerjenek a szerencsétlenségek ellen. A németek nemcsak zsebükbe rejtettek széndarabokat, hanem ágyuk valamennyi sarkába tettek három-három darab szenet, a gonosz szellemek távoltartására. Különösen nagy jelentősége volt a karácsonyi tűz szénének, amely, ha megőrizték, megvédte a családot minden rossztól. Európa egyes részein karácsonyi ajándékként olykor egy darab szenet adtak, ugyanis a hiedelem szerint, ha ezt tűzre tették, és közben kívántak valamit, a kívánság garantáltan teljesült.

Nálunk gyakorta használtak szenes vizet szemmel verés ellen. Tátrai Zsuzsánna, a magyar folklór neves művelője, azt írja: "Meghatározott számú (3, 7, 9 stb.) paraszat tettek hideg vízbe, minden szem paráznál egy-egy személyt neveztek meg, s amelyiknél a parázs leszállt, arról vélték, hogy ő rontotta meg, igézte meg a gyermeket. Általában a vizet is meghatározott módon kellett beszerezni, se menet, se jövet nem volt szabad megszólalni, megfelelő időpontban (napfelkelte előtt) kellett érte menni. A szenet pedig napnyugta után kellett belevetni. A tudakozódás kezdődhetett azzal, hogy arra voltak kíváncsiak, milyen színű volt a szeme annak, aki megigézte a gyermeket. Azután azt tudakolták meg, hogy férfi vagy nő volt-e az illető. A szenes vízből inni adhattak a betegnek, megfürdethették benne vagy megmosdatták visszájáról. Vigyáztak arra is, hogy a maradék vizet ne akárhová öntsék, így többnyire seprűre, a szoba sarkába, ajtó sarkába, vagy kemencébe locsolták. A faszénhez valót ágról törték, fonott sövénykerítésből stb. A szenes víz készítése általában ráolvasással járt együtt. Zalai községben kilenc parázzsal készítettek szenes vizet, miközben a szemmel verést az

okozójára akarták visszahárítani. Egy mondóka után, a beteget „vízzel kereszt alakban megkenték: Atyának, Fiúnak, Szentléleknek. A maradék vizet pedig az ajtó sarkára öntötték.”

SZENT ÁGOSTON ■ Lásd: hat

SZENT ANDRÁS-NAPJA ■ Lásd: András napja

SZENT ANNA-NAPJA ■ Lásd: Anna-napja, hét napjai

SZENT CSÓK ■ Lásd: csodaesők

SZENDELTE VÍZ ■ Lásd: víz

SZENT GYÖRGY HAVA ■ Lásd: április

SZENT GYÖRGY-NAPJA ■ Lásd: György-napja

SZENTHÁROMSÁG ■ Lásd: három, háromszög, karácsony

SZENT ISTVÁN NAPJA ■ Lásd: augusztus

SZENT IVÁN ÉJ ■ Lásd: Iván napja

SZENT JÓZSEF ■ Lásd: Gyertyaszentelő, hét napjai

SZENT KRISTÓF ■ Az utazók védőszentjének tartott Szent Kristóf feltehetően 250 körül, Decius császár uralkodása (249-251) idején szenvedett vértanúhalált Lükiában. Bár nincs bizonyíték rá, hogy valóban élt, mégis az egyik legnépszerűbb szent, sok legenda maradt fenn hőstetteiről.

A legendák szerint az óriási termetű, 3,60 méter Kristófit eredetileg Reprobunak vagy Offerusnak hívták. Miután keresztény hitre tért, a leghatalmasabbnak akart szolgálatot tenni, szolgált egy királynak, majd egy ördögnek, végül Krisztusnak. Ugyanis egy napon egy kisgyermek arra kérte, hogy keljen át vele a folyón, ám a folyó közepén a könnyű teher olyan nehéz lett, hogy Kristóf megrogyant a súly alatta. A túlsó parton, súlyos terhére panaszkodva, azt a választ kapta, hogy a vállát az egész világ, s az ő teremtője nyomta. Mint kiderült a gyermek Jézust vitte át a folyón, s lett Kristóf a szegények révésze, a neve pedig a görög Krisztoforosz név után, Krisztus-hordozó, ezért

látható a legtöbb ábrázoláson a gyermek Jézussal a vállán. Szent Kristótot védőszentként tisztelik az autósok és az utazók. Sok helyen ő áldja meg az autókat, a gépkocsivezetők képét amulettként viselik a közlekedési balesetek ellen. Szent Kristóf emléknapját 1969-ben törölték a római katolikus naptárból, azóta július 25-ei ünnepnapjának megtartása nem kötelező.

SZENT LÁSZLÓ ■ I. László, azaz Szent László 1040 körül született Lengyelországban, és 1095-ben hunyt el a szlovákiai Nyitrán. I. Béla fia volt, Géza után került a trónra, 1077-től 1095-ig uralkodott. III. Celesztin pápa 1192-ben avatta szentté, ünnepnapja június 27. Nagyvonalú és szerteágazó külpolitikájával nemcsak visszaszerzett területeket, hanem jelentékenyen gyarapította az országot, nemzetközi tekintélyt szerezve hazájának. Csatáiban mindig vitézül viselkedett és katonáiról gondoskodott. Belpolitikájában is céltudatosság jellemezte. Rendkívül szigorú drákói törvényei könyörtelenül bántak el a bűnösökkel, főleg a tolvajokkal. Aki egy tyúk áránál többet lopott az halállal lakolt. Célja volt nemzetének erkölcsi javulása és a keresztény vallás megerősödése. Javaslatára avatták szentté István királyt és Imre herceget.

Nemessége, lovagiassága révén a nép képzetében eszményi királyként élt, csodatevéseiről legendák születtek. Leghíresebb vízfakasztása, amikor Szent László imájára megnyílt a hegy, és a tordai hasadék sziklájából szomjazó katonáinak vizet fakasztott. A vízfakasztáson kívül egyéb csodatéteménye is ismert, például a seregét megtizedelő járvány idején könyörgésére szárba szökkenett egy gyógyhatású fű, amiről. Arany János így ír:

„A fűnek pedig, hogy lenne emlékezet,
A „keresztfű” helyett adta másik nevet:
Felragadt az új név s a fűvet ma is még
Szent László fűvének híja a magyar nép.”

Torda vidékén és a Dunántúlon, főleg a Bakonyban élő emberek a kerek, lapos kis köveket Szent László pénzének hívják, melynek története a következő. Amikor László király serege a tatárokat kergette, azok szétszórták a rablott pénzt, amint ezt meglátták katonái leugráltak, hogy összeszedjék azokat, de a király valamennyi pénzt kővé változtatta. A tordaiak képzetében úgy él ez a csoda, hogy Szent László szórt aranypénzt a kunok elé, de azok markában a pénz kővé vált.

A legendák szerint többször volt dolga angyalokkal, rendszeresen tanakodott velük, látomásaiban megjelentek. Egyszer pedig még herceg korában, amikor Salamon király elleni csatára készült Géza bátyjával, László lándzsájával beleszúrt egy bokorba, amiből egy nőstény menyét ugrott ki egyenesen a mellére. Ezt a két herceg isteni jelnek vélte. E győzelem emlékére a brassai szűcsök Szent Lászlót mesterségük védőszentjévé választották.

SZENT LUCA- NAPJA ■ Lásd: Luca-napja

SZENT MIKLÓS-NAPJA ■ Lásd: Miklós napja - Mikulás

SZENT SEBESTYÉN ■ Lásd: Íj, január

SZENT TEHÉN ■ Indiában a tehenek szent állatok, vallási tiszteletük csaknem 3500 évre, az árváig vezethető vissza. A védikus életmódot folytató hinduk körében a tehenek ugyanolyan fontosak voltak, mint a védikus tűz és a bráhmín papok. Nemes tettek számított bráhmínnek tehenet ajándékozni, a szent állatok etetése és ellátása pedig áhítatos cselekedetnek minősült.

Valaha hittek a tehenek lélekvivő erejében, ezért tehenvontatta szekérrel szállították az elhunytat a halotti máglyához, ahol a halottal együtt az állatot is elhamvasztották. Sok helyen a haldokló ágyához tehenet vezettek, hogy a farkát megfogva segítsen neki átjutni a túlvilágra. Az áldozati állatokból később haszonállatok, igavonók lettek, majd az i.e. 5-6. század körül kezdték korlátozni áldozati állatként való felhasználásukat, s miután levágásukat is betiltották, véglegesen kialakult a szarvasmarhák szentsége. A Harappa civilizációban a tejet adó tehenek már szent állatok, húsvat tilos megenni, vagy az isteneknek feláldozni. Ugyanakkor az ökrök és a bikák feláldozása, húsvat fogyasztása továbbra is megengedett volt.

A hinduk szemében a tehén a termékenység, a bőség, a tápláló anya megtestesítője, a Rig-védában már egyenesen az istenek anyjával, Áditival azonosítják. A tehén szinte minden termékét tudják hasznosítani: a tejét és a tejéből készített túrót, valamint a ghít (tisztított vaját) táplálékként; vizeletével számos betegséget gyógyítanak; a trágyájából készült szárított lepényt pedig értékes tüzelőanyagként használják. A tehén előbb említett öt produktuma fontos kelléke a különböző megtisztulási és vezeklő rítusoknak.

Az a hindu paraszt, amelyik büszkélkedhet egy tehénkével, azt odaadón gondozza, védi, feldíszíti, kifesti, s megöregedvén állatmenhelyre küldi jószágát, vagy tehenével együtt hal meg, mintsem feláldozásával túlélje szent állatát. A kimúlt állat bőrét azonban felhasználják, húsvat nemcsak a hinduk, hanem a szikhek sem fogyasztják. Az igazhitű hindu szemében a marhahúsevés kannibalizmusnak számít. "A tehén védelme isten minden okatlan teremtményének védelme. Aki tehenet levág, ugyanolyan bűnt követ el, mint aki bráhmint öl." – vélekedett India nemzeti politikusa, Mahátma Gandhi (1869-1948), a „nagy lélek”.

SZENNYVÍZ ■ Lásd: víz

SZEPLŐK ■ A szeplők – a hámréteg festékének megsaporodásából származó barnás foltok, melyek, örökletes jegyek lévén, fiatal korban jobban látszódnak – minden időkből megmozgatták az emberek fantáziáját.

A görög mitológia legendás jósa Melampusz szerint szeplő az ember homlokán vagyont és boldogságot; a szemöldök körül boldog házasságot; az orrnyergen bujaságot és szertelenséget, az orrcimpán állandó utazást szimbolizál. A férfiak és nők ajakszeplői falánkságról árulkodnak, az állon található szeplők azt jelzik, hogy az illető aranyra vagy ezüstre tesz szert. A fül és a nyak szeplői szerencsés előjelűek; vagyont és hírnevet jósolnak; a tarkón megjelenők viszont lenyakazásról informálnak. Az ágyékszeplők tulajdonosai képmutatók, utódaik balszerencsések lesznek. A vállon megjelenő szeplők rabságot és boldogtalanságot; a mellen szegénységet jelölnek; a kézen sok gyereket; a hónaljon pedig gazdag és jókedvű férjet vagy feleséget ígérnek. A keblen és a hason lévő szeplők telhetetlenségről; a lábszáron láthatók gazdagságról beszélnek; a gyomor alsó részén található, férfiak esetén mértéktelenségről, a nőknél pedig mértékletességről tudósítanak. Melampusz tanulmányában kifejtette: az arc szépségfoltjai megtalálhatók a testen is, s az értékeléshez meg kell figyelni, hogy a jobb vagy a baloldalon van-e a szeplő, a baloldaliak baljóslatúak, rettenetes jelentésűek, míg a jobb oldaliak általános gazdagságot és becsületes életet jövendölnek.

Később az olasz fizikus, asztrológus, orvos Girolamo Cardano (1501-1576) a zodiákus jegyekkel pontosította Melampusz szeplőtanát. A homlokán lévő szeplőket pontos helyzetük szerint értelmezte, azt vizsgálta, vajon a Kos, a Bika, az Ikrek, a Rák, a Szűz vagy az Oroszlán jegyét viselik-e. Az orrnyergen megjelenő szeplők a Mérleggel vannak összefüggésben, a pofacsonton, a Skorpióval vagy a Nyilassal, az állkapcsón a Bakkal, az orr és a felsőajak között a Vízöntővel, az állon pedig a Halakkal.

Melampusz azon megállapítását, hogy a tarkón lévő szeplő lenyakazást jelent, Cardano a Szaturnusz hatásának tulajdonította. Az 1649-ben publikált művében a francia Jean Belot káplán nem értett egyet ezzel a felfogással, ő ugyanis a Szaturnusz bolygó lenyomatát a bal fülre helyezte.

A 17. század végén Richard Saunders a test csillagainak leírásában egy női alakon mutatta be a testen szétszóródó mintegy százötven szeplőt, ábrája a csillagos ég térképére emlékeztet. Saunders a melampuszi hagyományt követve rosszat jósolt annak, akinek hátul, a nyaka bal oldalán van szeplője. Szerinte a mézszínű szeplők sok vizsalyt, s jelentéktelen okok miatti bebörtönzést jeleznek. Ha a szeplő vörös, gyorsan szabadon engedik az illetőt; ám ha fekete, rabságban végzi életét. A sors mintha kegyesebb lenne a nőkhöz, mert a hasonló szeplők, a szülőföld elhagyását és két férjet jelentenek, amit nem kell rossz ómennek tekinteni.

A kék vagy lila szeplők a Jupiter-jegy szülöttei, a fekete szeplőjűek a Szaturnuszé. A gesztenyeszínű szeplőjűek születésekor fényesen sütött a Nap, a fehér és sápadt szeplősök pedig holdfényes éjszakán születtek. A sárga szeplőjűeknek a Vénusz az aszcendense. A Merkúr szülötteinek a szeplői ólomszínűek.

Ha a szeplőket adó égitest hímnemű, akkor a szeplők a jobb oldalra kerülnek, ha nőnemű, akkor a baloldalra; a horizont fölött tartózkodó bolygó a test elejére, a horizont alatti pedig a test hátuljára nyomja rá bélyegét.

A tibetiek szerint a nyak bal oldalán a szeplő testi szenvedést szimbolizál, férfinál magas szikláról való lezuhanást, nőnél nehéz szülést; a térdek valamelyikén lévő szeplő, hosszú utazást; a vádlin sikeres életet jelez. Kínai források alapján: szeplő a jobb orrcimpa fölött balesetet; a jobb szemöldök fölött középtájt, rövid életet reprezentál.

A néphit vallja: ha a terhes nőhöz odadobnak valamit, a tárgy szeplőként vagy májfoltként meglátszik a gyereken. A gyümölcsalakú szeplők arról árulkodnak, hogy a kismama milyen gyümölcsöt kívánt terhessége alatt. Egy szeplő a jobb szemöldökön korai házasság és nagy szerencse előjele. Ha egy férfi homlokának bal oldalán található szeplő, főnökei, felettesei üldözni fogják. A szeplőből kinövő szőrszálak jó szerencsét jeleznek; a szőrszál megnövesztése szerencsét hoz, aki viszont kihuzigálja, eldobja a szerencsáját.

A régi időkben az asszony testén talált szeplőt boszorkányjegynek tekintették, ha viszont férfin találták, az illetőt varázslónak vélték.

SZEPLŐTELEN FOGANTATÁS ■ A szeplőtelen fogantatás, olyan képzet, miszerint a megtermékenyüléshez és a megszületéshez nem szükséges férfi közreműködése. Azt hitték, a terhesség létrejöttéhez elég, ha a nő testébe behatol egy csíra, de olyan elképzelések is voltak, hogy nők víztől, esőtől, fától, kőtől, sziklától, széltől estek teherbe. A szibériai sámánok ikrekkel kapcsolatos hiedelme úgy tartja, hogy az ikrek egyike egy földi apától, a másik egy természetfölötti lénytől, szellemtől vagy istentől származik.

Elterjedt nézet volt, hogy a nő teherbe eshet természetfölötti módon, vagy egy istenséggel folytatott nemi kapcsolat révén is. A kínaiak ősatyja, Fu-hszi olyan anyától született, aki az égzengés ingoványában belelépett egy óriás lábnyomába; Sen-tung, az isteni földműves akkor fogant meg anyja méhében, amikor meglátta a csodálatos sárkányt; Huang-ti sárga császár villámfénytől fogant; Jao a nagy bölcsességű uralkodó vörös sárkánytól, a Jin dinasztia megalapítója fecske tojásából.

Az ókori Egyiptom több fáraója született legendás módon; a babilóniai Gilgames egy toronyba zárt szűz leánytól lett; az akkád Sarrukin szűz papnőtől született; Dzsingisz kán anyja az "isteni pillantástól" esett teherbe. Az ókori görögök is hittek a szeplőtelen fogantatásban, szerintük Püthagorasz és Platón, valamint a hódító Nagy Sándor

bámulatos fogamzása is ilyen volt. Az ókori Rómában Mars isten, Romulus és Remus apja egy Vesta szüzet ejtett teherbe. A népmesék is ismerik a szeplőtelen fogantatás motívumát, gyakorta esik a mesebeli lány, vagy királylány teherbe egy megevett magtól, vagy haltól, széltől, napsugártól, fürdéstől.

A kínai Lao-cét, a taoizmus megalapítóját sem apa nemzette, hanem az anyja által lenyelt ötszínű gyöngyben felhalmozódott napenergiától fogant; a vallásalapító Konfuciusz anyja egy szörnyeteg által hozott drágakőtől esett teherbe; a zoroasztrizmus létrehozójának, az iráni Zarathusztrának anyja egy növény szárától termékenyült meg.

A szeplőtelen fogantatás motívuma a világvallásokban is megjelenik. Buddha a szűz Majától született, akinek testébe egy fehér elefánt hatolt. A muszlimok Mohamed próféta születését is csodálatosnak tartják. A szűz anyák közül mégis a legismertebb Szűz Mária, Jézus Krisztus földi anyja, aki csodálatos módon, szüzessége megsértése nélkül szülte isteni fiát. A szeplőtelen fogantatás tana már szerepelt az őskeresztény tanokban, de csak a 431-es efezusi zsinat nyilvánította ki hivatalosan Szűz Máriát Istenszülőnek, mivel, mint Isten Anyja, nélkülöz minden rossz hajlamot, eszerint nem követhetett el semmiféle testi bűnt sem. Innentől kezdve a neve Immaculata Beata Virgo Maria, vagyis szeplőtelenül fogantatott boldogságos Szűz Mária. Mária szeplőtelen fogantatásának megítélése kapcsán a 12. században viták robbantak ki Angliában. A 13. században, Aquinói Szent Tamás ferences teológus szerint Mária kiváltságos helyzetét, fiának, Istennek köszönheti. IX. Pius pápa 1854-ben ünnepélyesen bejelentette, hogy Szűz Mária szeplőtelenül, azaz eredeti bűn szennye nélkül fogantatott (sine labe originali concepta), ami az Isten kinyilatkoztatása volt. A szeplőtelen fogantatás ünnepe azóta december 8-a.

SZEPTEMBER ■ A régi rómaiak hetedik hónapja a latin septem (hét) szóból származik, és csak később, a naptárreform után lett a kilencedik hónap. Eleink az őszeleő szeptembert, Szent Mihály havának nevezték. Szeptember 19-én van Szent Mihály arkangyal napja, aki a túlvilágra érkező lelkek bírja és kísérője volt. Ezzel összefüggésben nevezik a ravatalt Szent Mihály lovának. Faluhelyen ezen a napon kezdték a kukoricát törni, amit tengerihántásnak, máléfejtésnek neveztek. A fiatalok miközben törték a kukoricát, énekeltek, mókáztak, bolondoztak, ittak, udvaroltak, és ha üszkös kukoricacsőre leltek, a lányok arcát befeketítették vele.

A néphit úgy tartja, aki szeptember 1-jén, Egyed névnapján veti el búzáját, bő termésre számíthat. Az időjárás-jóslások szerint, ha Egyed napján esik az eső, esős ősz lesz. Szeptember 5-én, Lőrinc napon fordul az időjárás, ezután már a körte és a dinnye rossz ízű, 8-án, az őskezdeő napon van Kisasszony napja, Szűz Mária születésének napja, mely nevezetes búcsújáró nap. Egyes helyeken ezen a napon verik le a diót, és kezdik el vetni a búzát. Sok helyen éjszakára kiteszik a vetőmagot a szabadba, hogy az Úristen megszentelje. Szeptember 12-e Szűz Mária neve napja, szeptember 15-e pedig a

Hétfájdalmú Szűzanya emlékezete. Szeptember 29-én, Mihály napján, a halak a víz fenekére húzódnak, és ha még itt vannak a fecskék, nem lesz hideg a tél, viszont az égdörgés, szép ősz, de kemény telet jelez.

Szeptember hóban van az őszi napéjegyenlőség, a Nap a Mérleg jegyében jár. A néphagyomány szerint vetéskor a földekre menő mezőgazdasági gépeket vízzel locsolják le, a bő termés érdekében. Boros Szent Mihály havában kezdik a szüretelést, koszorút készítenek, szüreti bálakat rendeznek. A Csízio tanácsa szerint éhgyomorra juh- vagy kecsketejet javallott inni, és borsos tyúkhúst enni.

Az egyik őszi népszokás, a piros alma ünnepe, amikor a mosdóvízbe piros almát tesznek, hogy aki ebben mosdik meg, az egész évben egészséges maradjon, és piros pozsgás arcú legyen, mint az alma.

Aki a jövő esztendő időjárására és terméshozamára kíváncsi cserfagubát vágjon félbe, ha a gubában pókot talál, rossz idő lesz; ha légy van, közepes év jön; ha féreg, bő esztendő lesz, de ha üres, rettenetes rossz időt jelent. Ha sok guba termett, télen rengeteg hó és erős hideg várható. Ha a guba szép tiszta, szép nyár következik, a búzából bő termés várható. Ha nedves belül a guba, nedves nyár jön, ha száraz, aszályos nyár lesz.

SZERDA ■ Lásd: hét napjai

SZERECSENDIÓ ■ Lásd: fűszerek, növényi ajzószerkek

SZERELMI JÓSLÁS ■ A néphagyományban élő jóslások jelentős része – mint szerelmi jóslás – a jövőbeli személyére, tulajdonságaira, ritkábban a házasságkötés idejére vagy egyéb körülményeire vonatkozott. Ezeket elsősorban nevezetes ünnepeken, valamint a téli estéken gyakorolták az eladósorban lévő lányok. Számos karácsonyi jóslás ma is él a köztudatban. Így például ha szenteste éjszakáján a leány: kimegy az udvarra, s a karók közül megszámlál kilencet, amilyen a kilencedik karó, olyan alakú – vékony vagy vastag – lesz a férje; hét fonalat fon, farsangkor férjhez megy; a karján egy öl fát visz a házba, és a bevitt fa páros számú, a következő karácsonykor oltár elé vezetik; a párnája alá teszi az általa kiválasztott fiatalember ruhájának egy darabját, akkor azon az éjszakán megálmodja, hogy övé lesz-e, vagy sem a kiszemelt férfi.

Annak a hajadonnak, aki szeretné megtudni, hogy megházasodik-e az elkövetkező évben karácsony estéjén 11 és 12 óra között le kell vetnie a ruháit, fejét a vízforraló edény fölé tartva, figyelnie kell a felszálló buborékokat. Ha csak egy buborékot lát, akkor férjhez megy, a sok buborék látványa azt jelenti, hogy sok szeretője lesz.

A lányos háznál gombócokat használtak a párválasztó jövődőlésre. Kis papírdarabokra ráírták a kiválasztott nevét, majd a papírdarabokat gombócokba gyúrták.

Két gombócba egy-egy papír került, a harmadikba egy sem. Úgy tartották, hogy az a leány megy elsőként férjhez a papíron szereplő, általa óhajtott ifjúhoz, akinek a gombóca elsőként jött fel a forrásban lévő víz felszínére. Akinek az üres gombóc jutott, a következő évben is eladósorban maradt.

Zalában, ha a hajdon lány karácsonykor az éjféλι misére hívó harangszóra a szobája közepe felé kezd söpörni, majd megteríti az asztalt, aztán egy szál ingben, mezítlábasan háromszor megkerüli a házat, biztosan meglátja jövendőbelijét. Az éjféλι misére siető lányok a zsebükben különböző magokat, kölest, hajdinát, tökmagot vittek, hogy a templom ajtajánál szétszórva, vagy a szenteltvíztartóba beledobva, annyi kérőjük legyen, ahány szem magot elhintettek, és olyan gyorsan jöjjön, mint amilyen gyorsan elszórták a magokat. Ha a lány arra volt kíváncsi, hogy a jövendőbelije egyenes, vagy csalárd lesz-e, a szentestén egy farakáshoz támaszkodott, és a háta mögöl húzzon kihúzott egy fahasábot, amilyen a fahasáb volt (göcsörtös, kanyargós vagy egyenes), olyan férjre számíthatott.

Karácsony napján a kíváncsi cseh leányok jól megráztak egy öreg fát, és ha a zajra egy kutya elkezdett ugatni, biztosak voltak benne, hogy a következő évben férjre lelnek, s azt is megtudták, hogy a leendő párjuk abban az irányba lakik, amerről a kutya ugatása hallatszik. Sokfelé jós szerepet kapott a váll fölött az ajtó felé eldobott cipő is, mely – ha a földet érés után orrával a házból kifelé mutatott – a leálynak a szülői házból való távozását, vagyis a házasságát jelezte. Ugyancsak cseh hiedelem, ha Barbara napján (december 4.) vízbe tett cseresznyefaág kivirágzik karácsonyra, a kíváncsi lány egy éven belül férjet talál.

A cigány szerelmi babonák egyike szerint, ha az egymással szimpatizáló fiú és lány arra kíváncsi, szerelmesek lesznek-e egymásba a közeljövőben, fel kell keresniük a környék leghosszabb fülű öszvérét. Ha a kérdésre az öszvér megrázza a fejét, az igen jelent, ha az egyik fülét mozgatja meg, az „talán”, vagy „lehet” feleletet jelez, míg ha az öszvér egyáltalán nem mozdul meg, azt nemleges válaszként kell értelmezni.

Ha egy cigánylány meg akarta tudni, milyen lesz a jövendőbelije a következő praktikák közül választhatott: elalvás előtt a párnája alá tükröt tett; fordítva vette fel a hálóingét; egy szál rozmaring és kakukkfű szálat lespriccelt egy kis vízzel, majd a gyógynövényeket cipőbe rakva, a cipőt az ágy lábához tette; az ágy fejrészét citrommal dörzsölte be mielőtt lekapcsolta a villanyt. Hatásos volt továbbá, ha kilenc éjszakán át megszámlolt kilenc csillagot, és a tükör elé állva, minden alkalommal háromszor kifésülte a haját. A románoknál a közelgő szerelem biztos jelei: felfelé menet közben megbotlani a lépcsőn; fürdésről álmodni.

Az angoloknál a szerelmi jóslások egyik kedvelt eszköze volt a magyalág vagy annak a levele. Az eladósorba került angol lányoknak és fiúknak, az összetört krumpoli is lehetőséget nyújtott annak előrejelzésében, hogy melyikük fog először megházasodni. Az

összetört krumplirakásba egy gyűrűt, egy pénzermét, egy gombot, egy szív alakú talizmánt, egy kagylóhéjat és egy kulcsot tettek. Ezután az összes villanyt lekapcsolták, és a vendégek kanalakkal vagy villákkal felfegyverkezve igyekeztek megkeresni az elrejtett amuletteket. Értelmezésük szerint elsőként a jegygyűrű megtalálója házasodott meg, akinek a pénzérme jutott, jómódra számíthatott; a gomb aggregénységet vagy öreglányságot jelzett előre; a szív alakú talizmán szenvedélyes szerelmet ígért; a kagylóhéj sok utazást a leendő házastárssal, míg a kulcs nagy sikert és hatalmat jelentett a házasságban.

SZERELMI VARÁZSLÁS ■ Noha az alkalmazott módszereket tekintve sok hasonlóság van közöttük, a szerelmi varázslást meg kell különböztetni a jóslástól, ugyanis ez esetben nem a jövőbeli kilétének, tulajdonságainak előrejelzése, hanem a szeretőként kiszemelt leány vagy legény megszerzése a cél. A varázsló eljárások legtöbbször azon a hiten alapult, hogy a kívánt partnerrel kapcsolatban álló tárgy vagy anyag érintése, birtoklása révén varázserő nyerhető az illető fölött. Szatmárban valamikor úgy tartották, hogy ha a leány az inge alsó részén átszűrt tejjel sütött kenyérral kínálja meg a kiválasztottját, a fiatalember örökre elválaszthatatlan lesz tőle; a legények pedig a kisujjukból a borba cseppentett vértől várták ugyanezt a hatást. Göcsejben a lányok a hónaljiszőrön átszűrt borra esküdtek. Sokféle gatyamadzagjának elégetését vagy kapcájának főzését használták a „legényfogásra”.

A hasonló praktikák nem voltak ismeretlen másutt sem, ha egy ír férfi azt akarta, hogy a kiszemelt lány szerelmes legyen belé, egy szál mentát vett a kezébe, majd, miután a növény levét eresztett s meleggé vált, megfogta ezzel a kezével a lány kezét, és a lány mindaddig követte, míg a menta a kezük között volt. A varázslat sokszor talán még tovább is tartott.

SZERENCSE ■ Szerencsés az az ember, akinek a sorsát valamilyen véletlen körülmény vagy ezek láncolata jóra fordítja, vagy sorsának alakulására kedvező hatással van. A szerencse, noha mindannyian vágyunk rá, akaratunktól függetlenül alakítja sorsunkat, többnyire váratlanul vagy véletlenül jön. Ebből kiindulva állítják róla, hogy a szerencse forgandó vagy elszalasztja a szerencséjét. Az udvarias köszöntésekben ma is használatosak a „van vagy volt szerencsém; legyen máskor is szerencsém”; találkozásnál a kihez van szerencsém?, vagy a „minek köszönhetem a szerencsét?” kifejezések. A szerencsés emberre mondják, hogy mázlista, ördöge van; sikeres, burokból vagy jó órában született; megfogta az Isten lábát; jól imádkozott; a varjú is neki károgo; almát szed a száraz fáról; elkapta a szürke ló farkát; még az ökre is borjadzik; ha szarba markol, az is arannyá válik a kezében; az istennyila is csak mellette csap le.

A régi görögök a véletlen körülmények számukra kedvező alakulását annyira

fontosnak tartották, hogy panteonjukban az egyik legkedveltebb istenségük Tükhé, a szerencse istenasszonya volt. A görög filozófus, Plutarkhosz (46 k.-120 k.) szerint a Sors istennőjével együtt imádták. Tükhé uralkodott a véletlen eseményeken, az élet változékonyságán, ingatagságán, egyaránt osztott áldást és balszerencsét, ám amikor olykor túlságosan bőkezűen bánt a jutalmazással, felkeltette Nemeszisnek, az igazságosztás istennőjének a neheztelését.

Tükhé, a szerencse istennője a legrégebbi görög költők műveiben nem szerepel, azonban Homérosz (i.e. kb. 9 század) a Démétér-himnuszban utal egy ilyen nevű tengeri nimfára, aki virágokat szedett játszótársával, Perszephonével, mielőtt az utóbbit Hadész az alvilágba magával ragadta. Hésziodosz (i.e. 8. század) Ókeanosz és Thetisz lányai között sorolja fel, míg Pindarosz (i.e. kb. 522-440 k.) a Moirák között emlékezik meg róla.

Fortuna, a boldogság, a siker és a szerencse istennője – görög közvetítéssel – a legendás király, Servius Tullius (i.e. 578-534) uralkodása alatt honosodott meg a rómaiaknál, és hamarosan igen népszerűvé vált. Sőt egy időben Fortunát tekintették a legfőbb itáliai istenségnek, és az istennő tiszteletére – akitől gazdaságot és szabadságot reméltek – a plebejusok és a rabszolgák június 24. napján minden évben ünnepséget tartottak.

Id. Plinius (23-79) a véletlen szerencsét isteni hatalomnak tartotta, és Plutarkhosz (46 k.-120 k.) a Római szerencséről c. művében megkísérelte megmutatni, hogy az emberek nagy vívmányai sokkal inkább a jó szerencse, mint az éleslátás, hősiesség eredményei. Példaként megemlítette, hogy mennyire kapóra jött számukra Nagy Sándor halála i.e. 323-ban, Babilonban, amikor seregeivel éppen megszállni készült Itáliát.

Mivel a véletlen segítségét sokan óhajtják, ezért alakulhatott ki oly sok hiedelem, amely a szerencséivel, vagy annak az ellenkezőjével, a balszerencséivel kapcsolatos.

Ezek közül néhány: a németeknél, ha kora reggel egy férfi szűz lánnyal vagy pappal találkozik, balszerencsét jelent; ha viszont szajhával, jó szerencsét jelez. Szerencsét jelent egy napon belül, véletlenül ugyanazzal az emberrel kétszer összetalálkozni. Még szerencsésebb először az indulásnál és másodszor a visszatérésnél találkozni az emberekkel. Ez különösen a szerencsejátékosoknak jó ómen. Az oroszok szerint, akit találkozásnál vagy telefonon nem ismernek meg, szerencsés lesz, és meg fog gazdagodni.

Ha kártyázás közben a partner elvét egy ütést, vagy elveszíti a játékot, nem szabad a balszerencsére hivatkozni, mert a szerencse forgása nem fog megváltozni. Az új baseballütőre még használat előtt rá kell köpni, mert így szerencsét hoz. Ugyancsak jó ómen, esős időben golfozni. A golfjátékosok sikeres nap elé néznek, ha páros számú ütővel kezdenek a játékhoz, és nem használnak négynél több labdát.

Ha valaki dicsekszik a szerencsésével, tegye hozzá: Jó órában legyen mondva, és közben az asztal lapját, ha fából van, háromszor kopogtassa meg, alulról-felfelé, nehogy balra forduljon a szerencséje. Akinek jót kívánnak, vagy jó szerencséről beszélnek, háromszor át kell köpnie a bal válla fölött, és a szerencsét ebben az esetben is le kell kopognia háromszor a fán.

Szerencsét hozónak tartják a négylevelű lóherét, a kis diót, az öt szíromvirágú orgonát, az akasztott ember köteléből egy darabot. Ha valaki ugyanazt a ceruzát használja a vizsga során, amellyel a vizsgára való felkészülés során dolgozott, a ceruza emlékezni fog a válaszokra, szerencsét hoz tulajdonosának.

SZERETKEZÉS ■ Lásd: szexualitás

SZEXUALITÁS ■ A régi korok emberei a szexet felszabadultabban, szabadosabban, időtől-helytől függetlenül űzték. Szentélyekben, templomokban a nemi szerveket, a különböző erotikus pozitúrákat, szexpraktikákat, a szexuális aktussal egyetemben, gyakorta ábrázolták. India és Nepál hindu templomai bővelkednek az anális, orális, valamint csoportszexet bemutató ábrázolásokban. A szerelemben prúd muszlimok erotikus művészete ugyancsak hosszú múltra tekint vissza. Valaha még a szent könyvekben sem volt ismert fogalom a szemérmesség.

Az antik görögöknél a szerelem istennője, Aphrodité testesítette meg az érzéki örömeket, a testi szenvedélyt, vágyat. Se szeri, se száma Zeusz főisten szexuális hódításainak. Dionüszosz, a bor és a vidámság istene társaságához tartoztak a nemi kielégíthetlenség szimbólumai, a lófülű, lófarkú, hatalmas meredt péniszű szatírok, és női megfelelőik a nimfák.

Az ókori görögök normálisnak tartották a homoszexualitást. A filozófus és természettudós Arisztotelész (i.e. 384-322) a krétaiakról azt írta „hogyan legyen annyi gyerekük, megengedték a férfiak egymással való nemi érintkezését”. Krétán szokás volt a fiatal fiúk elrablása. A szerelmes férfi két hónapig élt az általa kiválasztott ifjúval, majd megajándékozta egy hadiköpennyel, egy ökörrel és egy kupával. Az ökröt feláldozták Zeusznak, a köpeny és a kupa pedig a férfiak beavatási kellékeként szolgált. Théba szigetén a tornacsarnokokban meztelenül gyakorlatoztak a fiatal fiúk, ez az erotikus látvány nagyon vonzotta a homoszexuálisokat. A spártai tornacsarnokok istene pedig nem más, mint Erósz, a szerelem istene volt. Spártában is teljesen természetesnek tekintették a homoszexualitást, Platon (i.e. 427-347) a görög bölcseletről úgy nyilatkozott, a legjobb hadsereg az, ahol egymás szeretői a katonák. A spártaiak úgy vélték, hogy a genitális kapcsolat a bajtársakkal erősíti az összefogást, morált és a harci szellemet.

A harcias rómaiak is büszkén vállalták homoszexualitásukat. Legnagyobb költőjük, Catullus (i.e. 84-54), aki 25 szerelmes verset írt Lesbiának, verseiben kifejtette, hogy nem férfiatlan az a férfi, aki fiúk feneke után koslat. Ez legalább annyira elfogadott volt náluk, mint az asszonyok elcsábítása.

Új-Guineában és a szomszédos Melanéz szigetek férfi bennszülöttjei között mind a mai napig dívik az a felfogás, hogy a fiatal fiúknak évekig kell „gyűjteniük” a férfierő forrásának tekintett spermát. Azt mondják, ha egy fiú nem iszik elég spermát, nem fog megnőni, kicsi és gyenge marad, a sperma lenyelésétől pedig nem kell tartania, mert olyan mintha anyatejet inna. A fiúkat, amikor 7-14 évesek lesznek, legénylakásokban helyezik el. Egyes törzseknél az anyai nagybácsi közönsül análisan a gyerekekkel, másoknál az apa választja ki számára az idősebb partnert. A Pápua Új-Guineában élő etoro törzs tagjai úgy vélik, hogy azért kell elültetni a fiúknak a spermát, hogy felnőttként képesek legyenek a közönsülésre.

A himalájai lepcsákok megtanítják gyerekeiknek, hogyan kell szeretkezni, és a szerelmi előjátékokat eljátszani, művelni. A dél-indiai muriák szent helyeiken a szexuális aktus elsajátítására nevelik serdületlen gyerekeiket, akik így már hatéves korukban elveszítik szüzességüket. Közép-Afrika déli részén a csevák azzal segítik leányaikat a megfelelő férj megtalálásában, hogy külön a nekik épített házban kísérletezhetnek és gyakorolhatják a szexuális játszadozást. Hasonlóan állnak a kérdéshez a Fülöp-szigetek ifugorói, akik házasság nélkül, ám szexuálisan aktív fiataljaikat egyfajta koedukált „szexkollégiumokban” szállásolják el, hogy azok egymást sorra kipróbálva választhassák ki a legmegfelelőbb partnert.

Bizonyos pogány körökben a spermát mágikus folyadéknak tekintik, amely felhalmozza magában a férfi erejét. Egyes közösségekben nem szokatlan, hogy a pogány papnő egymásután két vagy három férfival is közönsül, hogy összegyűjtse a spermájukat. Úgy tartják, hogy ez által a férfiak ereje átveődik a testébe.

Számos afrikai törzsben él az a felfogás, hogy a házasság nem ajánlatos olyan felek között, akiknek nemi szervei eltérő méretűek. Ezeket a leendő rokonság szemrevételezi, és dönt a megfelelésükről. Az afrikai congák úgy tartják, hogy egy férfinak annyi asszony dukál, amennyit egyfektében ki tud szolgálni. Ugyanilyen szexisták a komancs indiánok, akik egy előrehaladott terhességű asszony nővérétől elvárják azt, hogy a sógora szolgálatára feküdjön le vele a kritikus időszakban.

A szexről kialakult hiedelmek szerint: az indonézekenél intim együttlét közben nem ajánlatos a nyakat megfeszíteni, a fejet meg hátraszegni, mert ez balszerencsét jelent, az illetőt mások rossz hírbe hozzák. Nem helyes szeretkezés során a hitves nemi szervét nézegetni, mert ez egy hétig tartó balszerencsék sorozatára utal. Az sem jó, ha valaki lányának a fenekére ver, mert lánya később szexuálisan hiperaktívvá válhat, és gondjai lesznek emiatt házasságában. Nem helyes piros vagy zöld fürdőruhát hordani, mert

viselője egy parázna lidérc házastársa lesz. Megnövekszik a szexuális vonzereje annak, aki telihold idején egy tóban úszik.

A Csendes-óceáni Marquises-szigetek lakói óva intenek a menstruáció alatti közösüléstől, ugyanis azt hiszik, hogy ettől a férfi közösülésre képtelenné válik.

Az Új-Guinea közelében található Trobriander-szigeteken élők körében pedig elterjedt nézet, miszerint a férfiak és a nők szexuális nedvei, a sperma és hüvelyváladék a belek tevékenységének eredményei. Azzal érvelnek, hogy a nőknek nincsenek heréik, mégis képesek szexuális váladékot termelni. Szerintük a herék egyetlen funkciója az, hogy a pénisz jobban nézzen ki.

Az angoloknál még ma is élnek azok az évszázados babonák miszerint: a kis péniszű férfiak nem képesek szexuálisan kielégíteni partnerüket; a maszturbáció hatására szőr nő a tenyéren, a férfiakat impotenssé, a nőket frigidde vagy sterillé teszi; azok az asszonyok, akik sohasem jutnak el az orgazmusig, mindig frusztráltak; a kis mellű nők sokat kockáztatnak az ágyban; a nagy mellű nők mindig szexisek; és perverzek azok a férfiak, akik szex közben erotikus dolgokról beszélnek.

A régi arabok szerint ejakuláció után nem szabad a hímtagot a hüvelyben hagyni, mert vesehomok képződését, a gerincoszlop lágyulását, a vérerek elpattanását, vagy a tüdők gyulladással megbetegedését okozhatja; az öregasszonyokkal való közösülés olyan, mint a halálos mérgezés, vagy mint a mérgezett hús; a túl sok szex ártalmas az egészségre.

A trinidadai és a tobagói emberek között pedig elterjedt az az újszülött hiedelem, miszerint szeretkezés közben nincs szükség kotonra, mert védelmet nyújt az AIDS ellen, ha a szex után Aloe vera növényből készült krémmel dörzsölik be a péniszt. A gyógyászatban azonban az Aloe vera krémet hashajtóként és égési sebekre ajánlják.

SZFINX ■ A rejtélyes szfinxről többféle elképzelés és megjelenítési forma él, az egyiptomi szfinx férfifejű, földön fekvő oroslán, elsősorban a hatalmat jelképezte, egyszersmind a sírokat, a templomokat vigyázta. A Karnak utcáin található szfinxek, Ámon szent állatainak megfelelően, kosfejűek. Az asszír és a perzsa szfinxek szakállasak és koronás fejűek.

A görög szfinxnek női feje és melle, madárszárnya, nőstény oroslántest és lába van. De megjelenítették a szfinxet, kutyatestűnek és kígyófarkúnak, vagy bikatesttel, sasszárnyal is, ez a szfinx a négy élőlényt: az embert, a bikát, az oroslánt és a sast jelképezte. A négy evangélistát ugyancsak ez a négy alak szimbolizálja.

A mai napig a legismertebb a Nap erejét megtestesítő, egyiptomi nagy gízai szfinx, amelyet i.e. 2570-2450 között uralkodó fáraó építtetett, s feltehetően a szfinx fejeként a fáraó arcmását örökítették meg. A leghíresebb mitikus szfinx azonban a thébai. Az ókori egyiptomi főváros, Théba lakóit egy szfinx tartotta rettegésben, aki a következő találós kérdésre követelt tőlük választ: „Melyik lénynek van négy lába, két lába és három lába,

s minél több van neki, annál gyengébb?” Aki nem tudott a rejtvényre felelni, azt a szfinx azonnal felfalta. Végül a görög mitológia hőse, Théba leendő királya, Oidipusz adta meg a választ: az emberről van szó, aki csecsemőkorában (reggel) négykézláb csúszik-mászik, felnőttként (délben) két lábon jár, öregkorában (este) pedig botra támaszkodik. A helyes válasz után a szfinx annyira elszégyellkezett, hogy levetette magát a hegy csúcsáról. Azóta kapcsolják össze a szfinxet a mindentudás és a titkos bölcsesség fogalmával.

SZIBÜLLA KÖNYVEK ■ Lásd: jóslás

SZIGONY ■ Lásd: balta

SZIKLA ■ Lásd: föld

SZIKRA ■ Lásd: gyermekáldás

SZILFA ■ Lásd: fák, tehén

SZILVA ■ Lásd: gyümölcsök, kínai újév

SZILVESZTER ■ A világon mindenütt megünnepelik az esztendő fordulóját, óév végét és az új év kezdetét. Az emberek szilveszter éjszakáján vigadnak, búcsúztatják a múlandóságot jelképező óévet, majd éjfélkor köszöntik az újjáéledést szimbolizáló újévet. Európa egyes országaiban a szilveszter és az újév, mint a fény ünnepe, néhol felülmúlja a karácsonyt is. Svájc és Ausztria egyes részein az emberek fantasztikus ruhákba öltöznek, hogy szilveszter estéjén megünnepeljék a 314-től 335-ig uralkodó I. Szilveszter pápát. A legenda szerint Szent Szilveszter pápa fogta el azt a borzalmas tengeri szörnyet, aki el akarta pusztítani a világot. Ezért emlékezik rá ezen az estén a svájci és az osztrák vigadók sokasága.

A középkorban a keresztény egyház szembehelyezkedett a harsány óévi és újévi vigalmakkal, és – a pogány szokásokat keresztényesítve – csak azután iktatta ünnepei sorába, amikor belátta, hogy az emberek ragaszkodnak az ősi hagyományaikhoz. Kezdetben azonban betiltotta a mulatozást, és, hogy megkülönböztessék magukat a zsidóktól, az ünnep időpontjának napnyugta helyett az éjfél jelölte ki, ezért ünnepeljük a szilvesztert éjfélkor.

Szilveszter éjjelén az emberek felidézik a múltat, visszagondolnak arra, hogy mit tettek, és mit szalasztottak el. Különleges ruhákat öltenek, és jellegzetes ételeket fogyasztanak. A hiedelem szerint szilveszter éjszakán különösen sok szellem van az emberek körül, ezért, hogy elriasszák őket, az emberek álarcot húznak, ostort

pattogatnak, petárdát robbantgatnak, kolompolnak. Már az ókori Rómában óriási zajjal próbálták elűzni a gonoszt. Manapság a legtöbb helyen jókedvvel, olykor esztelen, buja mulatozással töltik a szilvesztert, majd várják az éjfélt, mert az új évet már tiszta lappal kell kezdeni, jól kell indítani, hogy az elkövetkező 12 hónapra biztosítsák maguknak a jólétet, boldogságot és a gazdagságot.

Az argentinok szilveszter estéjére rózsaszín alsóruhát vesznek magukra. Vacsora után, rendszerint misére mennek. Az olaszok pirosba öltöznek, vacsorájuk tizenkét fogásból áll, hogy szerencsájük legyen egész évben. Az év utolsó napján a lengyelek egy tört krumplival, liszttel és zsírral készült sűrű levest szolgálnak fel, hogy a következő évük eredményekben gazdag legyen. A kínaiak a Hold-év szerint tartott újév előtti napjukon, ugyancsak élénkpiros ruhát öltenek, nagy zajt csapnak, és amikor megjelenik a szörny, aki tönkreteszi az emberek életét, megdobálják petárdákkal. Mivel a szörnyeteg megőrül a piros színtől és a zajtól, elmenekül. A japánok a szilveszteri mulatság után meglátogatják kollégáikat, majd a munkatársak közösen elmennek a szentélybe.

Nálunk a szilvesztert valamikor bővedestnek hívták, hisz ezen az estén majdnem mindenki bővelkedett az ételekben. Ilyenkor fácánt, nyulat, kappant, halat, töltött káposztát, rácpontyot, gombás palacsintát, kürtös kalácsot szokás enni. Éjfélkor korhelylevest kell kanalazni, ami jót tesz az italoktól szenvedő gyomornak, sok helyen pedig krampampulit isznak, miközben az égő rum, az olvadó cukor és a sokféle fűszer betölti a szoba levegőjét, a társaság tagjai a kékláng imbolygó fényébe meredve gondolnak az új évre.

A szilveszter napjához, de elsősorban az éjszakájához sokféle népi hiedelem kötődik. A szilveszterkor megfájduló fog arra figyelmeztet, hogy az óévben elmulasztott dolgokat nem szabad az újévben tovább halasztani. Szatmárban, ha a szilveszteri fánkba sütött karikagyűrűt az eladósorban lévő lány találja meg, a következő évben férjhez megy. Ha a lány szilveszter éjszakáján egy darab pirított kenyeret tesz a hóna alá, megálmodja, leendő urának a nevét.

Szilveszterkor, közvetlen éjfélt előtt elfűjják a gyertyákat, lekapcsolják a lámpákat, és az utolsó óraütésnél gyújtják meg újra. A pezsgő dugójának ekkor kell durrannia. Az egymástól távol lévő szerelmesek egy kis pezsgőt öntenek a földre, hogy a kedvessel egész évben együtt maradjanak. Egy másik magyarázat szerint ez azt jelenti, hogy egész évben „dőlni fog a lé”, vagyis az újévben jó anyagiakra számíthatnak.

Ilyenkor sok helyen megemlékeznek az elhunytakról, ételt áldoznak, és mécesst gyújtanak számukra.

A szilveszteri és újévi hagyomány szerint az a csecsemő, aki szilveszter éjjeli tizenkét órákor, vagy az új év kezdetén látja meg a napvilágot, az újjászületést szimbolizálja. Ez a szokás a régi görögöktől származik, akik e napon ünnepelték Dionüszoszt, a bor istenét, és egy kosárban mutogatott csecsemővel reprezentálták istenüknek a

termékenység évenkénti újjászületését. A régi egyiptomiaknál szintén az újévi csecsemő az újjászületés szimbóluma. Bár a keresztények elítélték ezt a pogány szokást, a gyermek újjászületés jelképeként való használatának népszerűsége arra késztette az egyházat, hogy megengedje híveinek, hogy az új évet csecsemővel ünnepeljék, amely a csecsemő Jézus megszületésére emlékeztet.

SZIMURG ■ A muszlimok a főnixet az ánkával, a skandinávok a Világ Fáján fészkelő sassal rokonították, a perzsák pedig a Tudás fáján fészkelő szimurggal azonosították.

Ezt a fantasztikus madarat az irániak kutyafejű, kutyalábú, kétszárnyú lényként képzelik el, akinek testét halpikkelyek borítják, mindezzel azt kívánják jelezni, hogy uralkodik földön, vízen és a levegőben. A szufi misztikusok képzetében a szimurg szín pompás tollazatának szépsége még a pávát és a fácánt is megszégyeníti. Szimurg ezerhétszáz évig él, s ha érzi élete végét – hasonlóan, mint a főnix madár – máglyát gyújt és elégeti magát.

Az iráni mitológiában az istenség képmásának, a madarak távoli királyának tartott szimurgból kettő van, egy jó és egy rossz. A jó szimurg rálel a pusztaságban Rusztem atyjára, a még csecsemőkorú Zálra, akit fészkében felnevel. Ugyanez a madár meggyógyítja Zál fiát, a hős vitéz Rusztemet, a zoroasztrizmus ellenségét, és segít neki abban, hogy varázserejű nyílvesszőjével megölje a Zarathusztra-hit legbugzóbb védelmezőjét és sebezhetetlen harcosát, Iszfandijárt.

Iránban nagy kultusza volt és van ennek a képzeletbeli madárnak, ábrázolják burkolólapokon, miniatúrákon, képeken és kardpengéken, amint a sárkányokkal viaskodik. Az iráni néphit szerint a szimurg képes meggyógyítani a betegeket, hisz lehozta a szent hegyről az életfa hajtását, a tollát jóslásokhoz és varázslásokhoz használják. A rossz szimurg a sas külsejű óriás skandináv Tjászi megfelelője, aki elrabolta Idun istennőtől csodálatos ifjító almáit.

SZINDURA ■ Indiában a házasságban élő nők a homlokukon vagy a hajuk választékában cinóberpiros vagy vörös jelt viselnek, ami a pötty alakú bindihez hasonló. Ez a jel mutatja, hogy férjüknek hosszú életet kívánnak, ezért az özvegyasszonyokon sohasem látható szindura. A hinduk számára a vörös szín az erő színe, egyben Szati és Párvati istennők energiájának szimbóluma. Miután Siva felesége, Szati elégette magát, Párvati új feleségként született újra. Szatit ideális feleségként tartják számon, aki egész életét férje tiszteletének szentelte. Minden hindu feleségről feltételezik, hogy ők is igyekezzenek követni példáját. Párvatiról azt tartják, hogy védelmet nyújt azon férfiak számára, akiknek asszonya vörös pöttyöt hord a haja választékában. A szindura először a házassági ceremónia során kerül az asszonyra, amikor a vőlegény maga díszíti fel vele őt. Ez a hagyományos esküvői szertartásnak ma is része.

SZÍNEK ■ Sir Isaac Newton (1643-1727) angol természettudós, fizikus fedezte fel az általunk ismert színeképet, melynek hét különböző, egymástól jól elkülöníthető színe: a vörös, a narancssárga, a sárga, a zöld, a világoskék, a sötétkék és a lila. A természetben ezek a színek látszódnak a szivárványban és az északi fényben.

A színek használata azonban – a szivárvány színeit is beleértve – nem általános. Egyes nyelvekben például nincs külön szó a kékre és a zöldre vagy a sárgára és a narancssárgára, míg az eszkimók – a hó állapotától függően – 17 különféle szóval jelölik a fehér különböző árnyalatait. Minden nyelvben szerepel a fekete és a fehér, és általánosnak tekinthető a vörös szín is. A színekhez kapcsolódó asszociációk, a színekkel kiváltott fizikai és pszichológiai hatások, a színekkel hordozott szimbolikák azonban nemcsak a színt érzékelő egyének életkorától, hangulatától, szellemi és fizikai egészségi állapotától, hanem a földrajzi helytől, történelmi időtől és az adott társadalmi kultúrától függően is változnak.

A szubjektív, pszichés érzetek alapján meleg színek (pl. **narancssárga, sárga, vörös**), valamint hideg színek (**kék, lila, szürke**) különböztethetők meg. A vörös, mint a színek kiválasztottja, első a sorban, a **fehér** és a **fekete** pedig a zenit és a nadír kifejezője.

Az ősi Egyiptomban a sárga a halhatatlanságot reprezentálta. Az átkozott vörös Széth, a kék Amon isten, az örökkévalóságot szimbolizáló fekete pedig Ozirisz színe volt. A piramisokat a szivárvány hét színével festették ki. Hét különböző színű arca volt a hinduk szent Meru hegyének, és a különböző kasztokhoz rendelt színekkel – brahmanok (fehér), ksatriják (vörös), vaisavák (sárga), súdrák (fekete) – a színek rangsorát is kifejezték.

Az egyiptomiak és a kínaiak már régen felismerték, hogy a fény és a szín nagyban befolyásolja a testi folyamatokat. Mivel minden színnek megvan a saját rezgésszáma, betegségek esetén a test rezgése összhangba hozható a gyógyító szín rezgésével. A legkülönbözőbb betegségek kezelésére használatosak az egyes színek kombinációi. Például a krónikus gyulladások esetén leghatásosabb a sárgászöldtől a pirosig terjedő színspektrum. A betegek piros szín hatására nyugtalanok, zaklatottak lesznek, a sötétkék színre a mentális problémákkal küszködők megnyugszanak. Remek idegcsillapítónak tartják az indigókéket és a türkiz színű víz látványát. Jól ismert, hogy a fehér, a világoskék vagy a világos lila színű szobák, tárgyak nagyobbak látszanak, mint az azonos méretű sötét vagy meleg színű párjaik. A fekete vagy nagyon sötét színek karcsúsító, kisebbitő hatással bírnak, melyet jól ismernek a belső építészek, dekoratőrök és a divattervezők. Egy hideg színre kifestett szobában ugyanolyan hőérzet eléréséhez több hőenergiát kell felhasználni, mint egy azonos méretű meleg színű helyiségben.

A görög matematikus, filozófus Püthagorasz (i.e. 580-500) a színeket a négy elemmel társította, szerinte a testnek megfelelő föld elem színe a kék; a világot reprezentáló vízé

a zöld; az étert megtestestítő tűzhöz a vörös tartozik; míg a lélek megjelenítőjéhez, a levegőhöz a sárga kapcsolódik.

A hét planéta színei: a Nap színe az arany, a sárga és a fehér; a Holdé a fehér, sárga és az ezüst; a Merkúré a narancssárga és a sárga; a Vénuszé a smaragdzöld; a Marsé a sötétvörös; a Jupiteré az égbé, azúrkék és a bíborvörös; a Szaturnuszé pedig a lila, a barna, a szürke és a fekete.

A muszlimoknál Allah színe kék, Mohamedé zöld. A keresztényeknél a szentháromság szimbolikája többnyire fehér, a hét szentség közül a fehér a keresztségé, sárga a bérnálásé, zöld az oltáriszentségé, vörös a bűnbánaté, fekete az utolsó keneté. A főpapok ruhái a bíbortól a liláig terjednek.

A színskálán, a fehér az isteni fény, a rend, a tisztaság színe, a tökéletesség, az ártatlanság, a tiszta érzelmek jelképe. A sárga a Nap és az arany színe, optimista, melegséget, közlékenységet szimbolizáló szín, nemcsak az örökkévalóságé, hanem az irigységé is. A narancs meleg szín, aktivitást, vidámságot, boldogságot, örömet, bizakodást sugároz. A piros a tüzet jeleníti meg, amely a vér, a melegség, szeretet, a szerelem, az aktivitás, de az agresszivitás és pokol színe is. A zöld a tavasz, a feltámadás, a nyugalom, a remény színe, de mint a földdel kapcsolatos, néha az ördöggel is társítják.

A kék, az ég, a levegő, a víz, a csend, a tisztaság, a hűség, a finomság színe. A bíbor méltóságot, felsőbbiséget jelző szín. Az ibolya melankolikus, álmosító szín, ábrándozásra, elmélyülésre, meditálásra késztet. A barna szilárdságot, megbízhatóságot, állandóságot jelöl. A szürke semleges szín, egyhangúságot, reménytelenséget, kedvetlenséget kelt. A fekete a gyász, az alázat, az éjszaka, a szerencsétlenség, a bűn és a halál színe.

Az alkímisták szerint: a fehér a higany, a megvilágosodottság színe; a vörös a kén, a szenvedélyé; a kék az ég; a szürke a föld; a fekete a bűn, a bűnbánat, az anyag, és az okkultak színe; a sárga, vagyis az arany a Nagy Mű színe, amelynek elkészítésén annyi alkímista munkálkodott, és elkészítésében reménykedett.

A különböző vérmérsékleteket Goethe (1749-1832) négy színnel jelölte meg, szerinte a piros a kolerikus; a zöldessárga a szangvinikus; a kék a flegmatikus; a lilásbíbor pedig a melankolikus ember színe.

A magyar néphit szerint a sötét színek rontók, a világos színek segítők, kivétel a halál fehér színe. A vörös, a narancs, a sárga meleg színek, a zöld semleges szín, egyaránt lehet hideg és meleg érzetet keltő. A sárga a belső szabadságot, a sarat, a betegséget és a halált; a piros az önbizalmat, a vért, a szerelmet; a zöld az önbecsülést, az élet kezdetét szimbolizálja. A kék, az ég és a világmindenség színe, megfoghatatlan, elérhetetlen.

Általában az ártatlanság színével, világoskékkel gyászolják a kicsi korban meghalt gyerekeket. A kissé édeskés rózsaszín a lánygyerekek színe. A feketét nemcsak gyászra,

hanem rontás ellen is viselik. Régen az újszülött csuklójára piros szalagot vagy piros kendőt kötöttek, hogy megvédjék a gonosztól, és hogy mindig világosságban éljen. Egyes helyeken ugyanezt – megelőzendő a betegség kiújulását – a frissen gyógyult gyermekek esetében is alkalmazták.

Kínában és Koreában (és Ázsia több országában is) a fehér a gyász színe, tilos náluk például fehér borítékba tett pénzt ajándékozni. Fehér ruhát is csak gyász esetén hordanak. A kínaiak szerint a fehér az anyatej színe, és mint ilyen a higgadtságot, a tisztaságot, a becsületet és az életet szimbolizálja. A piros a vér vagy az élet színe, kapcsolatba hozható a boldogsággal, jóléttel, hírnévvel, jó szerencsét hozó szín. A fekete a bélsár, a gonosz színe, vele társul a balszerencse, s vele hozhatók kapcsolatba a katasztrófák. Úgy tartják a kínaiak, hogy a fehér egyensúlyt teremt a piros és a fekete között. A latin-amerikai országokban nemcsak a fekete színű ajándékoktól irtóznak, hanem a bíbor színűektől is.

A mérgező állatok feltűnő – sárga, piros vagy fekete – színekkel jelzik, hogy vigyázat, veszélyesek vagyunk. A halak, a rákok, a gyíkok, a puhatestűek, a rovarok között gyakori a színváltozás. A halak és a madarak udvarlás alkalmával, szaporodás előtt öltenek színes nászruhát. Némelyik állat évszakonként változtatja meg bundája színét, mint például a sarki nyúl, aki nyáron barnás, télen pedig fehér.

SZÍNÉSZEK ■ A színjátszás kezdetének, s így a színész mesterség kialakulásának pontos időpontját senki sem tudja megmondani. Egyesek szerint a színjátszás a mágikus törzsi rituáléból fejlődött ki, míg más feltételezések alapján az ember utánzási hajlamából vagy a rá oly jellemző mesélőkedvből. Bármelyik is legyen igaz, ahhoz kétség sem férhet, hogy a „színjátszás” vagy „szerepjátszás” a történeti idők kezdete óta része az ember tevékenységének. Ahogy a civilizációk fejlődtek, úgy változott az előadások természete és az előadók szerepe.

Az első előadások kétségkívül a vallásos rituálékban gyökereztek, és az első színészek valószínűleg papok vagy törzsi vezetők lehettek. A primitív emberek erősen hittek benne, hogy a rituális szertartások megoldják a problémáikat. Száraz időszakokban például – ahelyett, hogy kutakat ástak volna, vagy öntözőrendszereket építettek volna ki – esőtáncokat jártak, és áldozatokat mutattak be az esőisteneknek. Később pragmatikusabbá váltak ugyan, de a rituális szertartások továbbra is megmaradtak. A maiakhoz hasonlítható előadást először – mintegy három és fél ezer évvel ezelőtt – valószínűleg Egyiptomban figyelhetek meg, azonban a hieroglifikák alapján nem állapítható meg, miképpen zajlottak le ezek, így a színjátszás bölcsőjének az ókori Görögországot kell tekintenünk. A görög dráma eredete vallásos szertartásokhoz, elsősorban Dionüszosz ünnepeihez kapcsolódik. A szőlőművelés, a bor és a mámor istenének egy évben több vidám, zajos ünnepe is volt. A városokban január végén ötven

ifjúból álló kórus az isten oltára előtt kardalokat, dithüramboszokat adott elő, és ezekben Dionüszosz sorsát énekelték meg. Az első lépés a dráma felé az volt, hogy a Dionüszoszt megszemélyesítő karvezető kivált a kórusból. Az első színész felléptetése Theszpisz nevéhez fűződik. Erre a feljegyzések szerint i.e. 534-ben került sor. Ezt követően – nagyrészt a görög drámaírók: Aiszkhülosz, Euripidész és Szophoklész fellépésének köszönhetően – a színjátszás forradalmi változásokon ment keresztül, megjelentek a prózai szereplők, és bevezetésre került a díszlet. A későbbi korokban az iránta táplált tiszteletből Theszpisz neve egyé vált a színész fogalmával. (Régebben a vándorszínészek kocsiját, a vándorszínész társulatot nálunk is Theszpisz kordéjának nevezték.) Elsősorban a nyugati világ színházi berkeiben elterjedt az a mítosz (vagy babona), hogy Theszpisz egy rosszakaratú szellemként ma is jelen van az előadásokon, és ha valami baj történik, kudarcba fullad az előadás, elsősorban őt hibáztatják. Jóakarátának elnyerése érdekében, vagy az ellene való védekezéséért a babonás színészek különböző varázseszközök, szerencsetárgyak használatához vagy szertartásos cselekvések alkalmazásához folyamodnak. Talán ezzel áll összefüggésben, hogy a színházban minden előadásnak megvan a maga rituáléja, kezdve attól, hogy a színész belép a művészbemutatóra és felmegy a színpadra, de a babonás beidegződések sora már a szövegtanuláshoz kezdődik. Ha ekkor felborul a megszokott rend, minden rosszul sikerül. Ha a szövegtanulás közben leesik a szövegek könyve, mielőtt felemelnék, előtte rá kell taposni a könyvre, ellenkező esetben balszerencsét, bukást hoz. Vannak, akik a szövegek könyvet, alváshoz készülve a párnájuk alá, ha ülnek, a talpuk alá teszik, hogy könnyen eljuttassák a szöveget.

A darab próbáján a színészek arra törekednek, hogy minden sort tökéletesen tudjanak, kivéve az utolsó mondatot. Ezt az utolsó sort a bemutatót megelőző éjszakáig nem mondják ki, mivel a produkció sikerét vagy bukását az utolsó sort követő taps ereje prezentálja.

A babonás színészek jelmezükbe valamilyen kabala tárgyat, például egy fényképet, vagy a díszletet ábrázoló apró képet varratnak. A talizmánként vagy kabalaként használt kép a legtöbbször Genesius, a színészek és a komédiások védőszentjét ábrázolja. (Genesius, a mártír színész alakja, aki Krisztust gyalázó darabot írt Diocletianus császár parancsára, de megtér kereszténynek, s a vértanúk boldogságával vállalja a kínpadot.)

Sminkelés közben, ha a színésznő fogaira egy kis ajakrúzst ken, azt egy leendő jó szerződés előjelének tekinti. Mielőtt a színpadra lépne, hogy szerencséje legyen, a színésznőnek meg kell köpködnie valakit, ez legtöbbször az ügyeletes tűzoltó, vagy valamihez, például a színpalhoz kell dörgölnie az orrát. A színésznők úgy vélik, hogyha újév első napján tűzoltóval csókolóznak, akkor az egész év sikeres lesz számukra.

Az előadás előtt tilos jó szerencsét kívánni a színészeknek, csak lábtörést, esetleg egy kalap féceszt. A lábtörés kívánásának eredete – bár keringtek történetek színészekről,

akik törött lábbal zajos sikereket értek el – a közönség reakciójával kapcsolatos. A láb jelentésű angol „leg” szó ugyanis egyúttal a vasfüggönyt tartó kötél nevének a szinonimája. Egy sikeres előadás után a függöny többszöri felhúzása a kötél kopását, vagy elszakadását okozhatta. Egy másik eredetmagyarázat a régi görögök idejébe vezet vissza, amikor a közönség tapsolás helyett lábdobogással fejezte ki a tetszését. A lábuk eltörése az elismerés szélsőséges formája volt.

A színészek sem kívánhatnak egymásnak jó szerencsét az előadás előtt, mert ez ellentétes hatást válthat ki. Biztonságosabb a színpadra lépés előtt lábtörést, nyaktörést és egyéb borzasztó dolgokat kívánni, vagy azt mondani, hogy találkozzunk a szabadban. Előadás kezdete előtt nem szerencsés a függönyön át kikukucskálni a közönségre, és kerülendő a színpad közelében – egyesek szerint az öltözőben is – a suttogás. Nem szabad tejből vagy citromból készült ételt vagy italt fogyasztani előadás előtt, mert ezek veszélyeztetik a hang tisztaságát.

Ha egy színésznő virágokat kap ajándékba, kitűzhet belőle egy szálat, vagy kézben foghatja a csokrot előadás előtt, vagy az előadás után, de ha pódiumon teszi, balszerencsét hoz számára, ezért használnak helyette művirágot a színpadon. Egyébként nemcsak valódi virágokkal, de valódi ékszerekkel, valódi tükörrel vagy valódi étellel sem ajánlatos szerepelniük. A hamis dolgokkal rendszerint könnyebb dolgozni, és egy bizonyos távolságból jobban néznek ki.

Ha a színész vagy színésznő észrevesz valakinek a ruháján egy lógó pamutfonalat, letépi azt, feje körül három kört ír le vele, majd a nyaka köré tekeri. A pamutszál egy új szerződést jelez előre, és azt mondják, hogy ez a mágikus rítus garantálja annak megvalósulását. Egy színész, vagy színésznő öltözőjében tartott kabalababának, vagy más kabalatárgyaknak rendben kell lenniük, hogy sikert hozzanak a számára, a gratuláló táviratokat pedig a falra tűzve, nagy becsben kell tartania.

Az öltözőben vagy a kulisszák mögötti fütyörészés is balszerencsét jelent. Aki így tesz, annak ki kell mennie az öltözőből, háromszor körbe kell fordulnia, majd az ajtón kopogva kell bebocsátást kérnie. Ennek eredete onnan származik, hogy a színpadi munkásokat a briteknél régen gyakran a tengerészek közül toborozták, mert a hajósok jól bántak a kötelekkel, melyeket a díszletek felhúzására vagy leengedésére használtak. Ha valamelyik színész véletlenül elfütyentette magát, a díszletezők azonnal megváltoztatták a díszletet.

A színészek a Machbeth eljátszását tekintik a legbalszerencsésebb szerepnek, ezért ennek a darabnak még a nevét sem szeretik kimondani, általában „M” színdarabra hivatkozva beszélnek róla.

SZÍNTERÁPIA ■ A szín, a hanghoz hasonlóan, energiát sugároz ki. Ez a fajta kibocsátás az élőlényeknek is jellemző tulajdonsága, csak e sugárzások legtöbb az emberi szem

számára nem érzékelhető. Egyes rovarok azonban – például a szentjánosbogarak – látható sugárzást bocsátanak ki. A szín- és a hang vibrációk kockázat nélkül felhasználhatók a lelki és az érzelmi rendellenességek kezelésére.

A szín energia-hullámai hatással lehetnek az emberek egészségére, lelki állapotára és általános közérzetére. Ruháink, munkaeszközeink, környezetünk kedvező színei jó hatással vannak izmainkra és idegrendszerünkre. Egyes színek ellazítják az embert, mások stimulálják, bizonyos színek pozitív lelki állapotot hoznak, míg mások ingerelnek vagy ellenkezőleg, depressziót okozhatnak.

Azt mondják, hogy a vörös és a piros a veszélyre figyelmeztet, ösztönöz, ingerel, élénkít, serkent, izgat, mozgásba hoz, sokkol; a zöld üde hatású, mégis melankolikus szín, lecsillapítja, tompítja az érzelmeket, egyben stabilizál, kiegyensúlyozottá tesz, segít ellazulni; a kék nyugtatóan hat, ellazít, lecsendesít; a türkiz segíti a képzelet szárnyalását, a kreatív alkotó munkát, az önkifejezést; a bíbor empátiakészséget ad, és csillapítja a lelki fájdalmat; a citromsárga és a narancssárga a fény színei, élénkítő, pezsdítő, felszabadító színek, viselőjét vidámmá, jókedvűvé teszik; a fehér a tisztaság, higiénia érzetét kelti, a fekete elkomorít, nyomasztó és lehangoló hatású, fáradttá és kimerültté tesz, de olykor indulatokat is kiválthat.

A színterápia hatására a belső elválasztású mirigyek és a nyirok rendszer működése intenzívebbé válik, s ennek eredményeként a szervezetből eltávoznak felhalmozódott mérgek. A piros és a vörös szín fizikailag aktivizál, nem ajánlott vérkeringési zavarok esetén és a hiperaktív embereknek, de hatásos vérszegénység és némely bőrbetegség kezelésére. A zöld roborál, pihentet, kiszabadít a fáradtság, kimerültség, szorongás feszítő szorításából. Hatásos cukorbetegség, szemproblémák, ízületi- és visszérgyulladás esetén.

A kék kedvezően hat az agyalapi- és minden belső elválasztású mirigyre, valamint a magas vérnyomásra. Jó segítség álmatlanságra, belső nyugtalanság és idegesség ellen. A zöldhöz hasonlóan, segít a megnyugvásban, az ellazulásban. A türkiz a szívre, a csecsemőmirigyre hat. Jótékony hatással van a fertőző betegségek lefolyására, csillapítja a magas lázat. A bíbor a tobozmirigyre hat, oldja a szorongást, az aggodást, enyhíti a fájdalmat. A citromsárga közrejátszik a vegetatív idegrendszer jó működésében, segíti a szervezet méregtelenítését, a narancssárga az immunrendszert erősíti. Mindkét sárga szín távol tartja a lehangoltságot, búskomorságot, jó közérzetet, betegségből való gyors felépülést ígér.

SZIRÉNEK ■ A sziréneket a görög mondákban Akhelóosz, a folyamisten és számos forrásvíz atyja nemzette az egyik múzsával. Eredetileg szép nők voltak, és gyönyörű hangjukra oly büszkék, hogy a múzsákat hívták ki versenyre, és csak a vereségüket követően, büntetésből váltak félig asszony, félig madártestű emberevő szörnyekké.

Számuk a különböző forrásokban változó: van, ahol csak ketten vagy hárman, míg másutt egészen sokan vannak. Édes énekeikkel csábították magukhoz a szerencsétlen, hiszékeny hajósokat, ezért tartják őket az illúziók világának és a csábítás szimbólumainak. Odüsszeusz emberei fülét viasszal tapasztotta be, magát pedig az árbochoz kötöztette, hogy hajóseit megkímélve, biztonsággal meghallgathassa bűvös énekeiket. Orfeusz a híres dalnok és zenész állítólag még a sziréneknél is édesebb hangon énekelt, a dalnak hallatán azok a tengerbe ugrottak, és sziklává változtak, mert amint nem hatott varázserejük, azon nyomban halál várt rájuk.

Az a hiedelem járja, hogy Walesben a 6. században elfogtak és megkereszteltek egy szirént, aki Murgan néven a szentek közé került. Egy társa holtáig Haarlemben élt, akit megtanítottak fonni és a kereszt tiszteletére.

A nyugat-európaiak szerint a szirének a boldogtalan lelkek megtestesülései. Az oroszok hitében a paradicsomból szállnak alá a földre, ahol dalaikkal csábítják el az embereket.

A Rajna jobbpartján Sankt Goarshausen közelében található a Lorelei nevű hatalmas szikla, amelyen a mondabeli szirén lakott, aki énekével magához csalta a hajósokat, akik hajójukkal a sziklafalnak ütközve, a vízben lelték halálukat. A monda legismertebb feldolgozása a német költő és esszéista Heinrich Heine (1797-1856) Die Loreley című költeménye, melyet több mint 25 komponista zenésített meg.

SZITAKÖTŐ ■ A karcsú termetű, remekül repülő, nagyon mozgékony, kíméletlen ragadozó szitakötőket az ördög lovasainak tartják. Egyes kultúrákban viszont a „sátán stoppolótűje” nevet kapta, ugyanis a babonás hiedelem szerint a szitakötő álmukban bevarrhatja a rossz gyerekek szeméit, füleit és a szájukat. Dél-Amerikában viszont „kígyódoktorként” ismerik őket, mert azt hiszik, hogy meggyógyítják a beteg kígyókat. Ha a szitakötő kecsesen száll egyik helyről a másikra, azt jelenti, hogy hamarosan olyan vendége lesz az embernek, akitől nehezen fog megszabadulni. Aki elkap egy szitakötőt, egy éven belül megházasodik. Halott szitakötőt látni híreket jelent, ám az érkező hírek mind rosszak lesznek. Ha a szitakötők tölcsér-alakzatban repülnek, hurrikánra lehet számítani, mondják a Kanadából elszármazott, Louisiana államban élő cajunok.

Az álomfejtők szerint, ha azt álmodja valaki, hogy szitakötő száll a testére, remek híreket fog hallani valakiről, aki messzire távozott.

SZITÁR ■ Lásd: hangszerek

SZIVÁRVÁNY ■ Az égbolton látható szivárvány, körív alakú, színes sávokból álló fényjelenség, amely akkor keletkezik, amikor a rézsútosan sütő nap sugarai megtörnek a

rendszerint távolabb hulló esőcseppeken. A külső csíkja vörös, s a többi szín sorrendben: narancs, sárga, zöld, kék, indigó, ibolya.

Az emberek képzeletét régóta foglalkoztatja a szivárvány. Megpillantását többnyire szerencsés ómennek tartják. Feltételezik róla, hogy a szivárvány átívelő hídként húzódik ég és föld, valamint az istenek és az emberek között. Ebből az elképzelésből származhat a szivárványhíd, vagy a tündérek hídja kifejezés, de szivárványt a mennyország kapujának is hívják. A germánoknál a szivárvány-hidat az istenek építették, hogy az elhunyt harcosok lelke ezen jusson fel az istenek várába. A buddhisták szerint Buddha a hétszínű szivárvány-lépcsőn jött le az égből a földre.

Indiában Indra isten nyilat jelképezi. Kínában, Kambodzsában és Afrika egyes részein kígyónak vélik. A görög mitológiában Írisz a szivárvány megtestesítője. A sintoista japánok, pedig abban hisznek, hogy szülőházjuk, Japán szivárványból született.

A Szentírásban, Isten a vízözön után, ígéretének jeléül, szivárványt küldött az égre, ezzel kívánta megüzenni, hogy nem pusztítja el többé vízözönrel az emberiséget. Ez az ígélet egyúttal szövetség, amelyet Isten minden földi élővel kötött. Az eső után rendszeresen föllépő természeti jelenség tehát újra és újra emlékeztette az embert Isten kegyelmére és szövetségére.

A svájci alkimista, orvos, Paracelsus (1493-1541) a szivárványról azt írta, hogy úgy születik, mint az asszony gyermeke. Éppen annyi időre van szüksége, mint a magzat kifejlődéséhez. Bármely órában születhetnek, noha nem szeretik a szárazságot és a túlságos nedvességet, sem a hideget, sem a meleget. Télen megfagynak, nyáron kiszáradnak. Tüzes színüket a tűz sójából kölcsönzik. Az 1471-ben német nyelven, majd száz évvel később Heltai Gáspár kolozsvári pap fordításában megjelent Csízio említ egy Bedo nevű bölcs csillagászt, aki azt írta, hogy negyven esztendővel az ítélet napja előtt elvész a szivárvány e világról, legelőször az fogy el, midőn e világ elkezd végződni.

A Csízio szerint, amikor tiszta az idő, és szivárvány látható az égen, akkor eső lesz, ha pedig eső után látni szivárványt, feltisztul hamarosan. Ha dél felé van a szivárvány, igen nagy eső; ha napnyugatra van, csak egy kicsiny eső lesz. Ha napkeletre van, és a Nap már kezd lenyugodni, szép időt jelent. Mennél zöldebb a szivárvány, annál szelesebb lesz az idő.

Megfigyelők tudni vélik, hogy a Hold-szivárvány jóval halványabb és ritkábban látható. Hazánkban a nyugati égen feltűnő szivárvány időjavulást hoz, a keleti szivárvány látványa rosszabbodást jelent. A reggeli szivárvány, esőre utal.

A népi időjósok szerint: egy szivárvány a keleti égen, jelzi, hogy másnap száraz, napos idő lesz. A nyugaton feltűnő szivárvány megjelenése, azt jelenti, hogy a következő nap dézsából fog ömleni az eső.

A török és a magyar néphit egyaránt úgy tartja, hogy megváltoztathatja a nemét, aki át tud menni a szivárvány alatt.

SZIVÁRVÁNYKÍGYÓ ■ Lásd: kígyó

SZÍVVONAL ■ Lásd: tenyérvonalak

SZKARABEUSZ ■ Az egyiptomiak szemében a ganajtúró bogár, a mondabeli szkarabeuszhoz hasonlóan, az örök újjászületés szimbóluma. Egyiptomban nagyon hasznosak és védettek ezek a bogarak, mert nagy részük van a magok elterjesztésében, a föld termékenyvé tételében, őt testesítik meg, s bennük látják az élet örök körforgását, állandó megújulását. Egykoron azt hitték, hogy a szkarabeusz önmagától, a trágyából keletkezett.

A galacsinhajtó kis bogarak, amikor süt a nap, kis golyókat formálnak trágyából, majd odvukba görgetve azokat, párjukkal elfogyasztják, a nőstények azonban egy-egy galacsinba lerakják a petéiket.

A szent szkarabeusz az ókori egyiptomi vallás szakrális szimbóluma. Héliopoliszban, a hajnali napisten, Heper szent állata, aki nap-nap után, óriási szkarabeuszként görgeti maga előtt a Napot az égen. Idővel a szkarabeuszok a halál utáni emberi lélek jelképévé megjelenítőjévé váltak, gyakorta ábrázolták őket sírkamrák falain. A múmiák gyolcstekerceivel a bebábozódott bogarakat utánózták. A múmiák mellkasára bazaltkőből faragott vagy kalcedonból készült szív-szkarabeuszokat helyeztek, ezzel kívánták megóvni a halottat a mágikus hatalomtól, és ezáltal reménykedtek a feltámadásában.

Az élők számára ugyancsak fontos volt a szkarabeusz amulettek viselete, hittek abban, hogy varázserejük meghosszabbítja életüket, megvédi őket a betegségektől, minden bajtól és a rossz szellemektől. Az egyiptomi mesterek sokféle anyagból, de leginkább zsírkőből, mázzal bevont szkarabeuszokat készítettek. A szobrocskák lapos hátlapjára vagy ábrákat rajzoltak vagy feliratokat véstek. Majdnem minden ékszerüket lazúrkőből faragott szkarabeusszal díszítették. A fáraók szkarabeuszt ábrázoló gyűrűket viseltek, mely az istenek világához való tartozás érzetét keltette bennük. A harcosok szintén szkarabeuszt hordtak gyűrűként, hogy általa egészséget és erőt nyerjenek. Az apró amulettek mellett óriásszkarabeuszok is készültek. A jelenleg ismert legnagyobb szkarabeusz, mely a British Museumban látható, öt láb hosszú, három láb széles és több mint két tonnát nyom a súlya.

SZKÜLLA ■ Szküllá a legyőzhetetlen tengeri szörny, eredetileg szép fiatal hajadon volt, de sorra kikoszorúzta kőrőit, így tett a szerelmes Glaukosz tengeristenséggel is, aki Kirké varázslónőhöz fordult segítségért. Kirké azonban az isten szerelméért epekedett, ezért féltékenységeiben bosszút állva Szküllán, szörnnyé változtatta. A hiedelem szerint

megmérgezte annak a forrásnak a vizét, ahol Szkülla fürödni szokott, s amikor az a vízhez ért, testének lágyékából hat csaholó kutyatest bújt ki, akiknek tizenkét lába és hat feje, hosszú kígyónyaka és fejenként három fogsora lett. Szkülla kutyafejei örökké éhesen várták az arra járó hajósokat, barlangjából leselkedtek az utasokra. Ám az alakváltozás mégis annyira elrémisztette, hogy végül az Itália és Szicília közötti tengersizorosba (Messinai tengersizoros) vetette magát. Viharok idején még ma is hallják a tengerészek az égbenyúló szirtekhez vágódó hullámok morajját.

SZLÁV HÁZI SZELLEMEK ■ A keleti szlávok házi szelleme, a domovoj, apró termetű, öreg parasztnak látszó ember, ősz szakállal. Domovojjá az válik, aki áldozás nélkül halt meg. A szlávok kétféle domovojt különböztetnek meg, a házban lakót, akit domozsilnak is neveznek, jó akaratúnak írják le. Az udvarban lévő, rosszindulatú domovoj neve, dvorovij vagy dvorovoj, aki kínozza az állatokat, képes macskává, kutyává, kígyóvá, patkánnyá, békává változni.

A szeretetreméltó házi domovoj bárhol megtalálható a lakásban, tanyázhat a kályha közelében, a küszöb alatt, a kemence sutban, de soha nem hagyja el a házat. A jövőbelátó képességgel bíró domovoj gondoskodik a ház boldogulásáról, őrzi a családot és annak vagyonát, de elvárja, hogy a háziak tisztességesen éljenek, betartsák a hagyományos szokásokat, szorgalmasan dolgozzanak. Ha elvárásai ellen cselekednek, s ha nem tetszik neki a család valamely tevékenysége, ellenségessé válik, bajt hoz a háziállatokra, megbetegíti őket, szélsőséges esetben megfojtja áldozatát. A haragja, azonban gyorsan elpárolog, könnyen kiengesztelődik. Ha megbékült, furcsa kopogással vagy fülsiketítő hanggal adja a család tudtára. A lustaságot vagy a hanyagságot csínytevésekkel, kópéságokkal bünteti, ilyenkor összegubancolja a kézimunkákat, rendetlenséget csinál, bepiszkítja a lépcsőfeljárót. Ha jól érzi magát, énekel, ugrál, ha rosszul van, nyöszörög és siránkozik. Amikor a család új házba költözik, kérlelik a domovojt, hogy tartson velük.

Az oroszok képzetében létezik Bannyik, a mosakodók házi szelleme, aki veszélyes dolgokat művel a mosakodókkal, a kemence tetejéről ledobott kövekkel ijesztgeti őket, a tisztálkodókat olykor azzal fenyegeti, hogy lenyúzza a bőrüket. Megbékítésére a fürdőzőhelyen egy nyírfa seprűt, kis szappant és vizet, valamint áldozatként egy fekete kakast hagynak neki.

SZLÁV TERMÉSZETI SZELLEMEK ■ A szláv természeti szellemek közül, lesij, más néven, leszovik, lesak, borovik, az erdők és a vadállatok ura. Ha az erdőn kívülre kerül, sátánná változik. A lesij megjelenhet, mint állatbőrbe bújt, derékszív nélküli paraszt, de elképzelik szarvval és patákkal rendelkező vadállatként, háziállat, sőt gomba alakjában is. Rossz, gonosz tulajdonságokkal van felruházva, úgy tartják róla, hogy a jobb és a bal

fél közül a baloldalt képviseli, ezért hordja ruhájának jobb oldalát a balján, ballábas bocskorát pedig a jobb lábán. Az embereket letéríti az útról, ijesztgeti, megbetegedheti, halálra csiklandozhatja őket. A gyerekeket velőtrázó nevetésével rémisztgeti. A fiatal lányokat és csinos asszonyokat a favágók fejszéjével rabolja el, akiket halálra kiéheztet.

Vogyanoj, a vízi szellem, ugyancsak kegyetlen, rosszindulatú, gyakran vízbe fullasztja az embereket. Leggyakrabban hosszú szakállú, zöld bajuszú és hajú, meztelen, ronda öreg férfi, a félig ember- félig haltestét sár, iszap borítja, vagy halpikkelyek fedik. Nincsenek karjai, csak mancsai, fejét szarv díszíti. Képes hallá változni. A női vízi szellemeket hínárral összekötözi, akiből hozzá hasonló rosszakaratú szellemek válnak.

A szláv ruszalkák általában ártó vízi szellemek, akik vízbe fúlt lányokból, a keresztelés előtt meghalt gyermekekből lesznek. Pünkösöd után, a nyár elején feljönnek a vizekből, futkároznak a mezőn, a fűz- vagy nyírfa ágain hintáznak, incselkednek a férfiakkal. Szívesen roznak körtáncot, halálra táncoltatják azt, aki beáll a kör közepére. Legveszélyesebbek csütörtökönként, de az örömmel el lehet riasztani őket, amit nagyon utálnak. Az észak-orosz ruszalkák viszont rémségesen rút, kócos, ruhátlan nők, akik gonoszul félrevezetik az embereket, meggyötrik a férfiakat.

A délszlávok természeti szellemei, a bolgár vilák, elbűvölő lények, hosszú, zöld hajú, szárnyas, gyönyörű leányok, lenge, varázslatos ruhájuk csábítja a férfiakat. A hegyekben élnek, ahol a tavaik vannak. Tudnak repülni, de ha elvesztik szárnyaikat, patás lábú asszonyokká válnak, amit szégyenükben fehér ruhával takarnak be. Segítőkészek az elesettekkel, felkarolják az árvákat. Ha viszont feldühítik őket, még ölni is képesek.

SZOMA ■ A legismertebb, sokszor megénekelt és leírt hallucinogén ital, az ókori India mágikus itala a szoma (más írásmóddal szóma). A védikus irodalom azt írja a szomáról: "A legédesebb, legtisztább részegítő patakban fürödj meg, ó Szoma, kit Indra italul sajtolt ki. (...) És fejős tehének készítik e borjút, a szomát italul Indrának. (...) Mint eső cseppjei a földre, úgy csordult a szoma Indrához. Igyál hát, igyál hős Indra szomát! Az ég legfinomabb tejszínét, a Szomát, az édeset sajtolják Indrának, a villásbuzogánnyal felfegyverezettnek." A szomától lerészegedő Indra isten önmagasztalási himnuszában arra is kíváncsi, mennyi szomát fogyasztott. "(...) Öt egész nép nem volt számomra több mint szembe hullott porszem. Nem ittam-e túl sok szomát? A két világ még csak nem is fogható szárnyaimhoz. (...) Nagyobbra nőttem, mint az ég, és magasabbra, mint a hatalmas föld. Alaposan megkapálom a földet itt vagy ott. (...) Hatalmas-hatalmas vagyok, s a felhőig érek, nem ittam-e túl sok szomát?"

Az élénkítő, hallucinogén szoma ital összetevőire az emberek mind a mai napig nem tudtak rájönni, készítését képtelenek megfejteni. Mint növényt sem tudták azonosítani a szomát. Az emberi fantázia szerint az ital úgy készült, hogy vízben áztatott szoma szárat összeűzták, s kicsorgó levét vízzel hígították vagy tejjel keverték. A szomának fontos

szerepe volt a védikus áldozatok bemutatásakor, az italt felajánlották az isteneknek, majd a maradékot a pap és az áldozat felajánlója itták meg.

A néphagyomány úgy tartja, hogy a mennyekből származó és a hegyekben növény szoma nedve megtermékenyítő hatású, életerőt adó, és serkenti a növekedést. A szomat a Holddal hozták összefüggésbe, mert miután megitták az italt az istenek, a Hold elfogyott, hogy aztán ismét újjászülessen.

SZOMBAT ■ Lásd: hét napjai

SZÖG ■ A katolikus hittel függ össze az a cigány adoma, miszerint Jézus keresztre feszítéséhez szükséges négy szöveget a cigánynak kellett volna beszereznie, de a cigány nagyon megsajnálta az Urat, ezért egy szöveget ellopott a négyből, így Jézus lábát csak egy szöggel rögzíthették a keresztre. A részvétért cserébe Jézus megengedte a cigánynak a lopást, azzal a feltétellel, ha harmadszorra sem sikerül valamit ellopnia, akkor ne kísérletezzen többet.

Régi népi hiedelem szerint a vas olyan fém, amelynek mágikus hatása van. A régi rómaiak szerint egy ellenség megátkozásához nem kellett más, mint venni egy táblát, ráírni az ellenség nevét, majd a névbe egy hosszú szöveget verni. Ugyancsak az ókori Rómában a láz csökkentéséhez olyan szöveget vagy kötelet kellett viselni a nyak körül, melyet korábban keresztre feszítéshez használtak. Az angolok az I. világháborúban begörbített vasszögekből formált amuletteket hordtak a nyakukban, arra gondolván, hogy az ólomgolyóval szemben védeltséget ad. Patkószöveget hajlítgattak gyűrűvé.

A kínaiak is hittek a szög mágikus erejében, a kalapáccsal bevett szegekről azt tartották, alkalmasak a gonosz, ártó démonok, kísértetek távoltartására. Olykor a ház bejáratnál sündisznószerűen szöveget vertek be, amelyről úgy hitték, megóvja a háznépét a betegségektől, és elősegíti, hogy a családban fiúgyermek szülessen.

Az Afrika nyugati részén élők szerint, az ácsok, miközben feleségük várandós, egyetlen szöveget sem verhetnek be. Ez ugyanis méh-elzáródást okozhat, ami nehezzé teszi a szülést. Az elsőszülött csecsemő temetésekor, nemcsak a koporsót nem szabad leszögezni, de még a csecsemő holttestét sem ajánlott teljesen lefedni, egy részét, általában a gyermek fejét, szabadon kell hagyni, mert ha a koporsót befedik, az anya nem fog több gyermeket szülni.

Az indiaiak azt mondják, sohase verj be szöveget napnyugta után, mert felébreszted a három főistent, Bráhmát, Visnut és Rámát.

SZŐLŐ ■ Lásd: bor, gyümölcsök, termésjóslás

SZŐRZET ■ A fiziognómia az emberi szervek, testrészek tanulmányozása mellett, a testen megfigyelhető egyéb jegyeknek, így a szőrzet jellemzői megfigyelésének is nagy jelentőséget tulajdonít. Az ujjak és a kézfej tekintetében, ugyanez vonatkozik a kézelemzésre, ugyanis a kéz, az ujjak szőrzete fontos kiegészítő információkat szolgáltat az elemző számára.

A szőke vagy világos szőrzetűek bágyadtabbak, ingatagabbak, jobban befolyásolhatók, mint a sötét szőrzetűek. A sötét szőrűek energikusak, temperamentumosak, érzelmeik erőteljesebbek, mint a világos szőrzetűeké. A vörösek a legingerlékenyebb réteg. Hirtelen cselekszenek, meggondolatlanok.

A szőrös kezű nők férfiasak, a szőrtelen kezű férfiak nőiesek. Ha a kézhát nagyon szőrös, az emberben az állati ösztönök dominálnak. Ha mindegyik ujjhát szőrös, az illető indulatos, ideges alkat. A szőrös hüvelykujj konzervativizmust szimbolizál.

Az indiaiak szerint a testen lévő szimpla szőrgyökerek magas méltóságú embert; a dupla szőrgyökerek tanult embert; a háromszoros vagy négyszeres szőrgyökerek pedig rövid életű embert jelképeznek.

SZÖVŐMADÁR ■ Lásd: csomó

SZÚNYOG ■ Lásd: bogarak, ómenek

SZÜLETÉS ■ A világon sok helyütt, mint például Dél-Afrikában, Kínában, Indiában szégyennek minősül a lány születése. Melanéziában, ha egy apának lánya születik, a fejére kókusztejet fröcsköl, ha viszont fia, akkor örömeiben feldobja a levegőbe. Ausztráliában, ha a csecsemő lány, köldökzsinóráját egy papíreperfa alá ássák, ha pedig fiú, akkor a köldökzsinórt a tengerbe dobják, hogy jó halásszá váljon. A sivatagi beduin apák, ha fiúk születik, a sátrukból a szabadba szaladnak, majd örömben a levegőbe lövöldöznek, áldást mondanak, és tevetejét itatnak az újszülöttnel.

A kínaiak régebben, letagadták lányaik számát, a hinduk pedig úgy tartják, hogy csak a fiúból lesz igazi ember, akinek munkájára, támogatására majd számíthatnak, a lányok viszont csak pénzbe kerülnek.

A magyarok szerint: ha egy fiúgyermek holdfogyatkozás idején születik, a következő gyermek leány lesz, ha leány születik a fogyó holdnál, a soron lévő gyerek fiú lesz; ha a terhes nő köténye főzés-sütés közben hosszúkásan ég ki, akkor fia születik, ha kerek lyuk lesz rajta, akkor leánya. Ha a szülők következő gyerekként fiút szeretnének, akkor az apa a megszületett apróság méhlepényét az almafa mellé, ha lányt akarnak, akkor az almafa alá ássa el. Ha a házaspár fiú utódot szeretnének, szeretkezés közben a férjnek kalapot kell viselnie, vagy a közösülés alatt a feleségnek csukva kell tartania a száját, és a férfinak pipát kell tartania a fogai között.

SZÜLÉS ■ Az érett magzat világrahozatalának folyamata régóta fontos esemény a családok életében, a szülés szerencsés kimenetelének biztosítása érdekében számos mágikus eljárás volt ismert, a szülőanya és a gyermek védelmét különféle népgyógyászati praktikák szolgálták. Szüléskor a fiatalasszonyt – ha tudtak a terhességéről – általában nem hagyták magára, a rokon asszonyok, ők, valamint a bábaasszony, majd később orvosok is, segítettek az újszülött világrahozatalában. A szülésnél jelenlévők, segítők köre azonban kultúránként változik.

A spanyol nyelvű országokban, a leendő apa feleségével együtt „vajúdik”, vagyis – mintha maga is szülne – átéli nejeének szülési fájdalmait, görcseit, és negyven napig ugyanúgy viselkedik, mint nemrég szült asszonya.

Ugyanakkor a portugálok hagyományos szülésénél elképzelhetetlen volt a férfiak, köztük a férj, jelenléte. A vajúdásnál, a szülésnél csak asszonyok segédkezhettek, és a megszületett gyermek és a szülésen átesett fiatalasszony ellátása is az ő feladatuk volt. Hagyományosan még az orvos sem lehetett férfi, egyébként is a portugál asszonyok mélységesen megbíztak a bábaasszonyokban. A fájdalmakat többnyire csendben viselik, a szülés során nem sikongatnak, mert ezt a gyengeség jelének tekintik.

A férj jelenléte a szülésnél nálunk sem volt szokásban, Csongrád megyében például csak miután az asszonyt és az újszülöttet megmosdatták, és rendbe tették, nézhette meg őket az apa. Valamikor a Szeged környéki tanyákon a szülőágyat, Szűz Mária ágyának nevezték. Szülés közben a vajúdo anyát meghintették szentelt vízzel, és szentelt gyertya füstjét fújták rá. A szülés alatt az elsötétített szobában csak gyertyák éghettek, hogy a gonosz szellemeket távol tartsák. Ezen a vidéken a kismamák szívesen szültek az istállóban vagy az akolban, a szalmával megrakott és lepedővel letakart ágyon is, mert ez a környezet Szűz Mária szüléséhez hasonlított. Később a szobai ágyra szórtak szalmát, hasonló elgondolásból. A csongrádiak a terhes nőt óva intették, hogy forró kemencének támaszkodjon, mert a szülése nagy fájdalmat okoz; a szülő nőnek meg azt tanácsolták, hogy szülés alatt ne nyissa ki a szemét, mert ha kinyitja, a születendő gyerekének kiguvadt szeme lesz.

Az ausztrál őslakosok körében, amíg az asszony vajúdik, a férj különböző rítusokat hajt végre, hogy könnyebb legyen a szülés. Szülés után az anya pár napig az özvegyek táborában pihen, majd visszatér férjéhez. Ebédet főz párjának, azután eléje helyezi csecsemőjét, és ha a férje elismeri saját gyerekének, az arcát vörös okkerral jelöli meg, a dárdahajtójával pedig óvatosan megérinti az apróságot. A pápua-guineai apák, a szülés ideje alatt kunyhójuk előtt strázsálnak, nehogy a született pici lelkét ellopják a rossz szellemek.

Az afrikai maszai asszonyok a szülés után azonnal felkelnek, hogy csecsemőjüknek megmutassák a család nagy kincseit, a teheneiket. A mama bemutatja apróságának,

hogyan kell fejni. A fejés után az apa átlövi az állat torkát, hogy friss vérrel keverje össze a frissen fejt tejet, amelyben elsőként fűrosztik meg az újszülöttet. Abban a hitben élnek, hogy ezáltal a csecsemő felnőtként sebezhetetlen lesz az ellenségeivel szemben.

Ausztráliában a bennszülöttek a gyerek születésére emlékeztető fafaragványt vagy kőfigurát készítenek. Más népeknél, életfát ültetnek. Polinéziában a szülés után nagy ünnepséget tartanak. Az afrikai dogonok a méhlepényt a megszületett csecsemő kisebb testvérének vélték.

A kínaiaknál az asszonyokkal szembeni elvárás, hogy a szülés során bátran viselkedjenek. A fájdalmak csillapítására gyakran erős gyógynövényfőzetet isznak. Amikor a gyermek megszületik, az anya imádkozik, és hálát rebeg az égieknek, hogy segítették a megfogantatásban és az egészséges gyermek megszületésében.

Az indonézekenél nem szerencsés, ha a leendő apa fekvve eszik, mert ez felesége nehéz szülését eredményezheti. Hogy a feleség könnyebben szülhessen, minden ajtót és ablakot ki kell nyitni a szülés idejére. A megszületett gyerek méhlepényét tanácsos az udvaron, ház hátsó bejáratánál elásni, hogy a gyerek sohase szenvedjen szükségben. Ha egy terhes nő vendégségben hirtelen el kezd vajúdni, és megszüli gyermekét, tanácsos a háziaknak új lakásba költözniük.

A román zsidók, ha a szülés nehéznek ígérkezik a házban, azt javasolják, hogy a hajadon lányok bontsák ki hajfonatukat, hogy lazán omoljon hajuk a vállukra. A fehérorosz zsidók azt hiszik, meghosszabbodik annak a kismamának a szülése, amelyik egyedül megy a bábaasszonyhoz.

Thaiföldön, ha a férj és a feleség elmennek otthonról, arra kell ügyelniük, hogy ne lássanak meg együtt egy kígyót, mert az asszonynak nehéz szülése, vagy abortusza lesz.

A törökök úgy vélik, hogy a hétfőn született gyerek becsületes tekintetű; a keddi tele van kedvességgel; a szerdai viszont nagyon bánatos; a csütörtökön világra jött utód sikeres életű lesz; a pénteki gyermek szerető és adakozó jószívű; a szombatinak keményen meg kell dolgoznia a megélhetéséért; a hetedik napon, vagyis a vasárnap világra jött gyermek becsületes és bölcs, jó és vidám lesz életében.

Nálunk a szülés megkönnyítése érdekében minden zárat kinyitottak a házban, helyenként még a fiókokat is kihúzgálták. Az első orvosságot, amelyet a gyermek szülése után kap, hogy hatásosabb legyen, hagyományosan a férje kanalából kell bevennie az asszonynak. A szülés időpontjára vonatkozó hiedelmek közül legelterjedtebb volt az, hogy kedden és pénteken, továbbá Luca napján és Szent György napjának éjszakáján nem szerencsés szülni.

Az indiai nők a szülést követő időszakban, valamint a menstruáció során nem vehetnek részt semmilyen összejövetelen. Még a konyhába sem léphetnek be, és nem vegyülhetnek el a tömegben, mert ebben az időszakban tisztátalannak számítanak. A

mögöttes gondolat persze az, hogy ilyenkor az asszonyoknak pihenésre van szükségük, ezért védik őket minden fölösleges kifáradástól.

A pandzsábi szikheknél gyerekszületés idején az anya szobájának ereszére vagy tetejére tüskés ágakat tesznek, hogy egy, náluk a betegség előjelének tekintett, macska véletlenül se mehessen át rajta. Gondosan ügyelnek arra is, hogy szülés alatt nehogy seprű legyen a szobában, mert az elsöpri az újszülött szerencsáját. Hogy könnyebbé tegyék a szülést, a jutából készült mózeskosáron meglazítják a csomókat. A szobában lévő acélkés megvédi a szülőanyát és gyermekét a gonosz szellemektől.

Ha a magzat valami oknál fogva elakad a szülőcsatornában, esetleg ha más egyéb rendellenesség akadályozza a természetes szülést, az orvosok császármetszést alkalmazva, műtéti úton emelik ki a magzatot az anyaméhből.

A császármetszés mint orvosi műszó minden bizonnyal a középkori latin *sectio caesarea* „caesari metszés” laza fordításából keletkezhetett. A latin kifejezés feltehetően Gaius Julius Caesarra utal, aki állítólag így jött a világra az időszámítás előtti 100-ban. A római természettudós, id. Plinius (23 – 79) viszont – a „metsz” jelentésű latin *caedere*, *caesus* ige alapján – a Caesar nevet eredezteti e műtétből, ami azonban aligha lehet igaz, ugyanis a nagy államférfinak már az ükapját is Caesarnak hívták. A történészek azonban kételkednek abban, hogy így született volna Julius Caesar. Valószínűbb magyarázatnak vélik azt, hogy a császármetszésre, vagy császári vágásra, Caesar rendeletet adott ki miszerint: a haldokló vagy az éppen meghalt várandós asszonyokból emeljék ki magzatukat, hátha életben maradnak.

Egyébként a régi görögök is ismerték a császármetszést, legalábbis a mitológiában az apa, Apollón emelte ki Aszklépioszt, a gyógyítás istenét, a halott Korónisz nimfa méhéből. Találni utalásokat a magzat világra segítségének műtéti módjáról a hindu, az egyiptomi, a római és más európai hagyományban valamint a zsidó írásmagyarázatban, a Talmudban is.

Fennmaradt írásosokból kiderül, hogy egy ilyenfajta beavatkozást először a 16. század elején élt túl egy svájci asszony és újszülöttje. De a kismama a császármetszést követően a 25 napon meghalt. Évszázadokig, a császármetszések következtében az anyák nagy számban elvéreztek, vagy vérmérgezésben haltak meg. Egészen a 19. századig csak azok a beavatkozások voltak sikeresek, amelyeket vidéken, asztalon vagy ágyon, orvosok közreműködése nélkül, az állattartásban jártas férj segítségével hajtottak végre. Ugyanis a kórházakban a mosatlan kezű személyzet és a szennyezett műszerek miatt olyan nagy volt a fertőzések veszélye, hogy a hasi műtétet kívánó császármetszést csak kevesek élték túl.

SZÜLETÉS NAP ■ A születés évfordulóját már az ókorban is megülték, főleg a rokonok, barátok társaságában, akik átadták ajándékaikat, és tolmácsolták a jókívánságaikat. A

születésnapon ünnepségeket egykoron sokfelé azért tartották meg, hogy az ünnepeltet megvédjék a veszélytől, a gonosz szellemektől, akik a születésük napján különösen vonzódnak az emberhez. Először csak a királyokat tartották olyan fontos személyeknek, hogy ünnepséget rendezzenek számukra, és sokfelé a koronázás évfordulóját is születésnapként ünnepelték. Görög feliratok tanúsítják, hogy a Ptolemaioszok Egyiptomban, valamint Kis-Ázsiában Kommagené és Pergamon királyai már az i.e. a 3. században más-más napon ünnepelték a születésnapjukat és a trónra lépésüket. A régi rómaiaknál az ünnepelt és az ünneplők fehér ruhát öltöttek, a házi isteneket koszorúkkal díszítették fel. Egyes híres és nevezetes férfiak – császárok, jeles hadvezérek – születésnapját nyilvánosan ünnepelték. Később világszerte általánossá vált a születésnap ünneplése, és ez a szokás a gyermekek esetében ma is megmaradt.

Az első gyermek születésnapon zsúrokát Németországban tartották.

A születésnapon a világ különböző tájain hasonlóak egymáshoz: a gyertyák arra szolgálnak, hogy a jókívánságokat felvigyék az Istenhez; a játékok megmutatják, mennyit fejlődött az előző évhez képest a gyerek; a fülhúzások, csípések, veregetések mind-mind jó szerencsét hoznak az elkövetkezendő évben. Bizonyos szokások azonban országonként is kialakultak.

Az angolok az ünnepi tortába szimbolikus tárgyakat sütnek, aki például pénzt talál a süteményben, gazdag lesz. Az ünnepeltet annyiszor dobják fel a levegőbe, ahány éves, ez után még egyszer, hogy szerencsés legyen, majd ráadásként „az öregember kókuszdiójáért”. Skóciában annyi egyfontos bankjegyet kap a gyermek ahány éves, plusz egyet, hogy szerencsés legyen. Ezen kívül minden egyes betöltött évért egy paskolás jár a fenekére. Írországban a kisgyereket fejfelé emelik fel és imitálva a padlóra "ejtik" a jószerencse érdekében. A „leejtések” száma a gyermek életkora, plusz egy az extra, a szerencséért. Németországban egész nap égnek a születésnapon gyertyák, melyeket már hajnalban meggyújtanak. A tortán annyi gyertya van, amennyi éves a gyerek, plusz egy a jó szerencséért. A vacsora után mindenki elénekli a születésnapon dalt, majd az ünnepelt elfújja a gyertyákat. Ha elsőre sikerül kioltani valamennyit, a kívánsága teljesülni fog. Az ajándékok kibontása után elkezdődik a mulatság.

Ugyancsak Németországban, ha egy férfi eléri a 30 éves életkort, és még nincs barátnője, akkor tisztára kell takarítani a városháza lépcsőit. Közben a barátai kőzúzalékot szórnak a lépcsőkre, a takarítás végeztével is. Így minden lány láthatja, hogy a férfi már 30 éves és még sincs barátnője, pedig jól tud takarítani. Hollandiában az 5, 10, 15, 20 és 21 születésnap éveit "korona" éveknél nevezik. A korona évi születésnapokon az ünnepeltnek különösen nagy ajándék jár. A házat és az ünnepelt ebédlőasztalánál lévő székét virágokkal, szalagokkal, léggömbökkel díszítik fel. Az iskolában enni kap osztálytársaitól, a tanítója szalagokból, virágokból készített születésnapon sapkát vagy kalapot ad neki.

Norvégiában a születésnapját ünneplő gyerek kiáll az osztály elé, választ egy társat, akivel egy keveset táncol, miközben az osztály a boldog születésnapot énekl. Dániában zászlót tűznek az ünnepekt házára. Az ajándékokat az alvó gyermek ágya köré teszik, hogy ébredéskor azokat lássa meg elsőként. Litvániában a születésnapját ünneplő személy ajtaja körül virágfüzerek lógnak. Az ünnepekt egy feldíszített székben ül, amelyet a családtagok háromszor felemelnek. Olaszországban a gyermek fülét annyiszor húzzák meg, ahány éves. Az azeriek a születésnap partikon kapott ajándékokat sem csomagolják ki, nehogy zavarba hozzák az ajándékozót. Még a gyerekek is kerülnek az ajándék megnézését, nehogy megbántódják az ajándékozót, ha nem tetszik nekik az ajándék.

Afrika különböző részein a születésnap helyett a gyermekcsoportok számára avatási ünnepséget tartanak. Amikor a gyerekek elérnek egy bizonyos életkort, megismerik és megtanulják törzseik törvényeit, szokásait, hiedelmeit, dalait, táncait. Dél-Afrikában a gyerek 21. születésnapjára egy papírból, alufóliából, fémből, ezüsből vagy aranyból készült kulcsot kap ajándékba, mely arra utalás, hogy az ifjú készen áll kinyitni jövője kapuját.

Dél-Amerikában az argentin lányok, ha 15 évesek lesznek, a tiszteletükre rendezett összejövetelen apjukkal és a fiúkkal keringőt lejtenek. Brazíliában dívik a fülcimpa meghúzása, s az ünnepekt gyerek az első süteményt, vagy tortaszéletet legjobb barátjának, vagy legkedvesebb rokonának, de rendszerint a szüleinek adja. Uruguayban a keringőn kívül, a rituáléhoz tartozik a születésnap torta gyertyákkal, a villany leoltása, majd a boldog születésnapot dal eléneklése. Az ünnepekt elfújja a gyertyákat, majd a vendégek megtapsolják vagy megéleljük, néhányan tréfálkoznak, hangosan fütyörésznek, és megérintik az ünnepekt vállát vagy a fejét. Ecuadorban a lányokat 15. születésnapjukon rózsaszín ruhába öltöztetik, apjuk adja rájuk az első magas sarkú cipőt és keringőznek lányukkal. Guayanában a születésnapot ünneplők jelmezt viselnek, és speciális húsos currys rizst és jellegzetes tortát esznek.

Közép-Amerikában, a mexikóiak rendszerint a mennyezetről lelógatott papírmáséból készült állatot, ún. pinátát ütögetnek, mely meg van töltve különféle nyalánkságokkal. A születésnapját ünneplő gyerek szemét bekötik, és a gyerek addig üti a pinátát, míg nyílást nem tör rajta. Ezután az összes gyerek osztozik az édességeken. Amikor egy lány betölti a 15. évét, nagy társaságot hívnak össze, s mint fiatalasszonyt mutatják be mindenkinek. Az apa keringőt táncol vele. Panamában is divat a pináta és a nagy parti. A pináta a gyerekre hasonlít, tele van kandiscukorral és konfettivel, amelyet vagy bottal ütnek vagy szalagokkal húzogatnak. A süteményeket jégkrémmel szolgálják fel. Puerto Ricóban annyiszor paskolják meg az ünnepekt gyerek karját, ahányadik születésnapját ünneplik. A nagy ünnepségnak része az ünnepi vacsora is. Kubában hasonlóan ünneplik a születésnapokat, mint az USA-ban.

Észak-Amerikában, az Egyesült Államokban egy tortát készítenek, melynek tetejét annyi gyertya díszíti, ahány éves az ünnepelt, aki az ünnepi dal után elfújja a gyertyákat. Itt is elterjedt az a hiedelem, miszerint, ha az első elfújásra az összesített sikerült elfújnia, kívánsága teljesülni fog. Kanadában Új Skócia, Prince Edward-sziget és Újfundland lakói a születésnapjukat ünneplő gyerekek orrát bekenik vajjal, hogy szerencsések legyenek. A bevajazott orr ugyanis túl csúszós ahhoz, hogy elkaphassa a gonosz. Quebec tartományban a gyermek születésnapján minden betöltött évéért egy puncsot kap, plusz egyet, hogy szerencsés legyen.

A kínaiaknál a születésnapját tartó gyereket pénzajándékkal lepik meg. Az ebédre hívott rokonok és barátok ebédre nudlit esznek, és az ünneplő gyerekek hosszú életet kívánnak. Vietnámban mindenki újév napján tartja születésnapját, mert vagy nem tudják, vagy nem ismerik születésük pontos dátumát. Az újszülött újév napján lesz egyéves, függetlenül attól, hogy mikor született. A gyermekek évének az adott évre érvényes hold naptár szimbólumának az évét tekintik. Az új év első reggelén a szülők gratulálnak a gyermeknek, hogy egy évvel idősebb lett, és a szülők, rokonok, barátok piros borítékokkal ajándékozzák meg, melyben szerencsepénzt talál. Nepálban, hogy szerencsés legyen a gyerek, az ünnepelt homlokára színezett rizsjoghurtból rajzolnak egy jelet.

A Fülöp-szigetek keleti és nyugati részén élők, ugyancsak nudlit készítenek, amely a hosszú életet jelképezi, a lakást léggömbökkel díszítik fel, és pinátát lógnak alá. Az ünnepség előtt a család misére megy, hogy hálát adjanak Istennek. Japánban az esemény tiszteletére a gyerek vadonatúj ruhát visel, és családi körben meglátogatják a sinto szentélyt. Indiában a születésnapját ünneplő gyerek színes ruhában megy iskolába, és egy igaz barátja segítségével osztálytársainak csokoládét oszt szét. Oroszországban sohasem szabad a tényleges dátum előtt megünnepelni a születésnapot, mert nem biztos, hogy megéri az ünnepelt. A születésnapon pitével kínálják a vendégeket a jókívánságokkal feldíszített helyiségben. Izraelben a kis gyereket székre ültetik, melyet annyiszor emelnek fel, majd tesznek le, ahány éves a gyermek, ráadásul még egyszer, hogy a jó szerencséje érdekében.

Új-Zélandon a torta, gyertya és hamisan elénekelt dal után annyi tapsot kap az ünnepelt, ahány éves, plusz egyet, hogy szerencsés legyen.

SZÚZ ■ Lásd: állatövi jegyek

SZÜZESSÉG ■ A fizikai értelemben vett szüzesség a szűzhártya meglétére, sértetlenségére, vagyis a vaginális közösülés hiányára utal, tágabb meghatározásában viszont tartózkodást jelent mindenféle szexuális tevékenységtől. A vallásokban ez utóbbi értelmezésében kapott jelentős szerepet, ugyanis az önmegtartóztatást, a tisztaságot és

az istenséggel való kapcsolattartást fejezi ki. Az ókor szűz istennői a legyőzhetetlenség megtestesítői voltak. Rómában az állam életének kiegyensúlyozottságát és állandóságát jelképező tűzhely őrzése a Vesta szűzek feladata volt. A szűz próféta, a szibüllák az istenek üzeneteit tolmácsolták az emberek számára. A kereszténységben a szüzesség az ártatlanságot és a tisztaságot jelképezi a szexualitáshoz kapcsolódó paráznaság bűnével szemben.

A népi hagyományokban, a házasság vagy egyéb kultikus ceremónia előtti szüzességre vonatkozó előírásokban viszont a szűzhártya érintetlenségén van a hangsúly. Egyes természeti népeknél a leány szüzességét a Napnak áldozták fel. Sok afrikai varázsló egy „házassági pálcának” nevezett zsíros botot hurcol magával a szüzességtől való megfosztás céljából. Irán észak-keleti részén élő kurdok szemében az összevérzett nászlepedő örömteljes látvány, mely egyszerre bizonyítja a nász beteljesedését, valamint az ara házasság előtti tisztaságát. Ez a szokás a világ több táján dívik, többek között a mediterrán országokban is. Távol-Keleten valamint a Földközi-tenger keleti partvidékén, az Anatóliai félsziget déli részén annyira megszállottjai a házasság előtti szüzességnek, hogy a "botlott" nők gyakran összevarratják szűzhártyájukat, hogy ezzel javítsák házassági esélyeiket.

Egyes szomáliai törzseknél az ifjú házasoktól elvárják, hogy a násznépet magára hagyva az esküvői kunyhóban vegye el a férj újdonsült felesége szüzességét, eközben a falu vénei csendesen virrasztanak odakünn.

A muszlimok többsége és az ortodox zsidóközösségek még ma is "tisztátalan"-nak tartják a maszturbáló leányokat, asszonyokat. Az indonéziai buddhista templomok szerzetesei hasonló elveket vallanak, ezért gyakran alkalmaznak speciálisan kiképzett ebeket a női bőrbe bújó gonosz kiszimatolására, s a szent helyektől való távol tartására.

A modern nyugati világ – noha a hagyományos esküvőn a fátyol a menyasszony szüzességét jelzi – ma már nem tulajdonít nagy jelentőséget a házasság előtti szexuális önmegtartóztatásnak. Sőt bizonyos körökben a sokáig tartó szüzességet prűdségként fogják fel, vagy pedig a szexuális érdeklődés hiányának tekintik.

A Szűz állatövi jegy az Oroszlán és a Mérleg között, augusztus 23-tól szeptember 22-ig uralkodik. A zodiákus jegyek sorában a hatodik, egy kezében kalászt tartó fiatal lánnyal ábrázolják. E megjelenítés vagy a termékenység istennőt, a babilóniai és asszír Istart, vagy az aratás istennőjét, a görög Perszephonét ábrázolja.

SZŰZ MÁRIA ■ Noha vallásos tisztelete az ókeresztényi időkbe nyúlik vissza, Mária Istenanyaságát csak az epheszoszi zsinat (i. u. 431.) emelte hittétellé.

A legenda szerint Mária, a júdeai szűz tiszta körülmények között élt. Hét hónapos korában mutatták be a templomban, három éves korától ott nevelkedett, kézimunkázott, és eledelét az angyalok kezéből kapta. Tizenkét éves korában szüzességi fogadalmat tett.

Felnőtt szűzként azonban nem maradhatott a templomban, s társként egy idős ácsot, Józsefet javasolták számára, akit férjéül választott. A házasságban Gábor arkangyaltól tudta meg, hogy fia fog születni. A hat hónapos terhes Máriát, József szánalomból nem teszi ki a nyilvános megvádolás szégyenének. Józsefet egy megjelenő angyal meggyőzi felesége ártatlanságáról. Három hónappal később Mária Betlehembe megy, ahol egy jászolban a mennyei seregek üdvözlése mellett megszüli a világ megváltóját, Jézus Krisztust. A nyolcadik napon körülmetéltette és bemutatta gyermekét, majd Heródes üldözése miatt Egyiptomba menekül, s a szent család Héliopolisz környékén húzza meg magát. Kevés idő múltán a zsarnok trónutódtól, Arkhelaosztól tartva Názáretbe költöznek, ahol nagyobb biztonságban érzi a gyermek Jézust. Innentől kezdve élete homályba vész, a szentírás csak egy-egy esemény kapcsán tesz róla említést. A hagyomány szerint a keresztény időszámítás után 48-ban Jeruzsálemben meghalt, és a gecsemáni kertben temették el. Harmadnapon halottaiból föltámadt, és a mennyekbe szállt. Mennybemenetelét az 5. sz. óta augusztus 15-én ünnepli meg az egyház.

A magyar néphagyományban Boldogasszonyként ismert, mint az ország védelmezőjének (Patrona Hungariae), I. Szent István király számára ajánlotta fel a magyar koronát. A Mária-ünnepeket, az egy Kisasszonynapja (szeptember 8.), vagyis Mária születése napja kivételével, ma is Boldogasszonynapoknak nevezik.

SVASZTIKA ■ A szvasztika olyan egyenlő szárú kereszt, amelynek szárjai azonos irányban – általában az óramutató járásával megegyezően – derékszögben behajlanak. A szvasztika ősi vallásos jelkép, maga a szó szanszkrit eredetű, jelentése "jólétre vezető" vagy a "jóval összekötött". A világ különböző népeinél a szvasztika az örök körforgást, a Napot szimbolizálja, a jólétet és az áldásos szerencsét jeleníti meg.

Indiában már az ősidőkben elterjedt a hinduk, a dzsainák és a buddhisták körében, ahol szoláris szimbolikaként, a fényt és a bőkezűséget hirdeti. Számos Harappában feltárt pecséten szvasztika jel látható. Indiában, ma is a legelfogadottabb misztikus jel, a hívők számára boldogságot, gazdasági gyarapodást, örömet és kedvező kilátásokat jelez, az ajtófélfára festve a szellemek távoltartásában tulajdonítanak neki jelentős szerepet. A buddhisták körében a szvasztika Buddha lábát vagy lábnyomát jelzi, de megjeleníti a Tan-kerekét is; a tibeti buddhisták szvasztika jelvényeket tűznek ruhájukra; Japánban a szvasztika "Buddha-szellem pecsétje"; Kínában az örök végtelen jele, leginkább a halhatatlanok, a halhatatlanság jelvényeként értelmezték. De nemcsak az Indus-völgyi kultúrában, a régi Kínában és Tibetben, hanem szerte a világban, Trójában, az ókori Egyiptomban és Görögországban is ismerték. Ábrázolásokon megjelent az ókori mezopotámiai pénzeken, az őskeresztények és a bizánciak művészetében. A skandinávok Thor égisten kalapácsát vélték felfedezni benne, a japánoknál a 18. században mesterjegyként használták. A keresztényeknél Krisztus jelvénye. Elterjedt az egész

Amerikai kontinensen, Dél-, Közép-, és Észak-Amerikában, elsősorban a majáknál és a navahóknál volt közkedvelt. A magyaroknál a kőkorszakból edénydíszként és az istállóskői barlang falán falkarcolatként maradt fenn. Széles körben használják manapság a modern világban is.

Számos elmélet alakult ki a szvasztikáról, neki tulajdonítják Zeusz főistent, a Szentháromságot és a Legfelsőbb Lényt, Brahmát, de a legtöbben a tűz vagy a Nap emblémájának tartják, ugyanis a szvasztikák karjai többnyire a Nap járását követik, ezért gyakori neve a Nap- vagy tűzkereszt. A német fasiszták horogkeresztjének ferdén álló szárai hosszabbak, karjuk az óra járásával megegyezik. A szvasztikából elorzott horogkeresztet a megkülönböztetés, a kirekesztés náci szimbólumaként aljasították le. 1910-től minden antiszemita, német nemzetiszocialista szervezet jelvénye lett, a fehér körben karmazsinvörös felületen lévő fekete horogkereszt. Manapság az újnáci csoportok betiltott jelképe.

Az indiaiak megkülönböztetik a jobbra forgó szvasztikát a balra forgó szvasztikától. Azok a szvasztikák, amelyek keresztjei jobbra forognak, jobbkezes vagy férfi jellegűek, a tavaszi napot és Ganésát reprezentálják, és igen szerencsés jelnek számítanak. A balra forgó vagy női szvasztika, viszont meglehetősen balszerencsés, javarészt az éjszakát, az őszi napot és a félelmetes Káli istennőt, valamint a mágikus praktikákat jeleníti meg.

A vallásos indiaiak a szerencsét hozó szvasztikát használják minden jeles ünnepen, házassági, pappá avatási ceremóniákon, istentiszteleteken, felajánlásaik és imáik során; az üzletemberek szvasztikával jelölik meg üzleti könyveik első lapját; ezt rajzolják küszöbükre, ajtajukra; ezzel díszítik házuk padlóját is.

A szvasztika a kígyókirály emblémája is. Feltételezik, hogy a szvasztika a csakrából származik, amely egymással derékszöget bezáró négy küllőt ábrázol. Ezt a szerencsét hozó jelképet a szent tűz fellobbantására használták. A Védákban "napkerék"-ként említik a szvasztikát, mely megtestesíti a ritmikus mozgást.

TABU ■ A tabu elnevezés maori nyelven tapu, a maláji-polinéziai bennszülöttek nyelvén pedig tá-pu. Noha a tabu az egész világon ismert fogalom, elsősorban azonban a polinézek között használatos. A tabu lényegében bizonyos szabályok, előírások összessége, amelyet a közösség kötelezővé tesz létfenntartása érdekében az egyén számára a legfontosabb javak (élelem, anyagi javak, nők) megőrzése, felhasználásának ellenőrzése céljából. A tabu szigorú tilalmat jelez valamilyen meghatározott cselekvésre, tevékenységre, amely vonatkozhat személyekkel vagy tárgyakkal való érintkezésre, de tilthatja az egyes szavak kimondását is. Tabunak minősülhet átmenni bizonyos helyeken, például átvágni az erdőn. Léteznek tabuk szüretelők és halászok számára, várandós kismamák részére, az újszülött környezetére, ellátására. Polinéziában tabunak számítanak a magas rangú személyek, tilos őket megszólítani és megérinteni, különösen a főnök fejének érintése tilos.

Ez utóbbi Vietnámban is tiltott tevékenység, mert ezt a vietnamiak személyes sértésnek tekintik, még a szüleitől is. Sokan hiszik, hogy az ember fejében szellem lakozik. Innen ered az a hiedelmük, hogyha egy embert lefejeznek, szelleme nyughelyét nem találva, örökkön kóborolni fog. Hasonlóképpen a vállukhoz sem szabad hozzáérni, mert a vállban ugyancsak szellem tartózkodik, akit nem tanácsos háborgatni. Ha véletlenül megérintik valakinek a vállát, akkor a másikat is meg kell érinteni, ez segít a balszerencse kompenzálásában.

Egyes arizoniai indián törzsek tagjainak tilos halat enniük; az eszkimók meghatározott napokon nem használhatnak szarvas bőrből vagy csontjából készült eszközöket.

Különbéle tabuk szabályozzák az élet fontos eseményeit, a születést, a házasságot és különösen a halált. Tabu minden haláleset, tilos a halott érintése után élelemhez nyúlni, a törzsfőnök halála után egy ideig nem szabad érintkezni az elhalt családjával. A tisztátalansággal kapcsolatos tabunak minősül a menstruáló nő megérintése is. Közvetlen vérrokonok között tabu tiltja a szexuális érintkezést a vérfertőzés megelőzése érdekében. A tabu semmibe vétele miatt az ellene vétőt baj érheti, sikertelenségben, kellemetlenségben vagy szerencsétlenségben lehet része, például megbetegszik, vagy meghal egy hozzátartozója. Ezek a bajok véletlennek vagy balszerencsésnek tűnhetnek, de aki hisz a tabukban, büntetésként fogja fel a tabu megszegését.

TAKARÍTÁS ■ Ahogyan a ház tisztántartására – a takarítás időpontjára, gyakoriságára, módjára, tartalmára – a különböző korok során számos előírás alakult ki, úgy a takarítás egyes mozzanataihoz, helyszíneihez hiedelmek is fűződtek. Különösen a szemétre kellett ügyelni, mivel ezt a házbéliek tartozékának tekintették, s ezáltal alkalmas volt a lakók megrontására. A szomszédból lopott szeméttel – saját szemétdombba rejtve – a hit

szerint meg lehetett szerezni a szomszéd szerencsáját, tejhasznát. Általános volt, hogy a balszerencse elkerülése végett, a szemetet nem vitték ki naplemente után, de ugyanez sokfelé a trágya kivitelére is vonatkozott.

A meszelésre vonatkozó előírások és tilalmak a féregűzéssel mutatnak szoros kapcsolatot. Általános nézet volt, hogy holdfogytakor kell meszelni, hogy ne legyen féreg a háznál, és teleholdnál tilos volt, hogy sok ne legyen. A féreg szomszédba küldéséhez a mészverő kanalat a szomszédba átdobták.

A söprésre vonatkozó előírások más népek hiedelemvilágában is jól ismertek.

A vallásos törökök tiltják a takarítást, a muszlimok által szentnek tartott, éjszakákon. Az afrikai Tanzániához tartozó, indiai-óceáni Pemba-szigeten azt mondják, hogy az éjszakai takarítás a jó szerencse elkergetése. Ez a hiedelem, sok hiedelemhez hasonlóan, tartalmaz némi igazságot, hisz az ember akaratlanul is összesöpörhet és kidobhat valamilyen értékes tárgyat.

TALÁLKOZÁS ■ Lásd: kecske, kéményseprő, veszekedés

TALÁLT TÁRGY ■ Lásd: álmok

TALIZMÁN ■ A talizmán kifejezést az arab talizm szóból eredeztetik, melynek jelentése varázskép. A hiedelem szerint a talizmánban rejlő mágikus erő minden bajtól, szerencsétlenségtől megvédi viselőjét.

A talizmán lehet kis kép vagy apró szobor, lehet gyűrű, medál, a legnevezetesebb talizmán azonban a Hope-gyémánt volt, amelyet halványkék színéről neveztek el kékkőnek. Ez a talizmán azonban minden tulajdonosára halált hozott. Utolsó viselője a szerencsétlenül járt, elsüllyedt Titanicon utazott, s azóta – 1912 áprilisa óta – a kő állítólag az Atlanti óceán mélyén nyugszik.

Híres volt a Veldeim grófok sorsgyűrűje is, amelyet gondosan őriztek egészen 1625-ig, amikor a két Veldeim testvér, Josias és Gottschalk a vagyonon osztozkodtak, s a gyűrűt is meg akarták felezni. Az egyik fivérnek a gyűrű, a másiknak a drágakő jutott, ezzel a felezéssel megtört a gyűrű varázsereje. Feljegyezték, hogy Napóleon (1769-1821) egy fáraósírban talált szkarabeuszt ajándékozott egy egyiptomi asszonynak. Az ajándékozás után a császár minden tevékenysége sikertelenségbe fulladt.

A szerelmi talizmánok közül a leghíresebb Medici Katalin medalion talizmánja. Ezt a talizmánt, melyet korábban apácák hordtak a betegségek távol tartására, az egyik thüringiai kolostor gyűjteményéből szerezte meg a későbbi tulajdonosa, egy férfi. Később derült ki, hogy a kalandos utat bejárt medál, eredetileg a szerelmes Medici Kataliné volt, melyet számára mágusai és asztrológusai készítettek. A sors fintora, hogy ezt az érzéki szerelmet hirdető talizmánt hordták a tájékozatlan, szentéletű apácák.

Albertus Magnus (1193-1280) filozófus, regensburgi püspök, papírra vetette a hét bolygóhoz tartozó talizmán részletes leírását, hatását és elkészítési módját, melyek közül a Hold és a Vénusz talizmánról Yliaster Daleth Rejtett erők című könyvében a következő olvasható: "A Hold talizmánját ezüsből készítsük. Csiszolt, kerek lemez legyen. Egyik oldalán varázsnégyszög álljon, melyekben kilenc számsor mindegyikének összege 369-et adjon. Másik oldalán a planéta hieroglifája szerepeljen. Bőrruhás asszony, nővér Holdon állva, fején fényes csillag a Hold szóval. Tavasz hétfőjén készítsük a Szűz vagy a Capricorn első fokában. A talizmánt fehér vászonba kell burkolni, és így ragályok ellen biztosan megóv. Vigyük magunkkal mindenekelőtt utazások alkalmával, mert ilyenkor minden veszélyt elhárít és megvéd a tolvajok ellen. A Vénusz talizmánja kerek, csiszolt rézlemez. A négyszög minden számsorának összege a 175-öt adja. Másik oldala a bolygót ábrázolja. Hiányosan és érzékenyen öltözött nőalak, a combjánál Cupido áll. Kezében zeneszerszámokkal, feje fölött a Vénusz. Mindezt vassal véssük rá, amikor a Vénusz jó aspectusban áll, a Hold, a Bika vagy a Szűz első fokában. A talizmánt göngyölgük selyembe. Csodálatos ereje van a talizmánnak, megszerezhetjük vele mindenki szerelmét, és bármennyire gyűlöl valaki, ha csak egyszer poharába mártjuk, elszáll minden haragja".

A muszlimok talizmánja az aranyból és ezüsből készült Ta'wiz, nyakban, karon, mellen vagy csípőn hordott kis tok, belsejében Korán idézetekkel. Ezek a talizmánok védelmezik viselőjüket a rossz szellemek ellen, és gyógyulást biztosítanak a beteg embereknek.

A görögök a Filatha (talizmán) viseletéhez különösen nagy szerencsét fűznek, melyet a csecsemők és a kisgyerekek ruhájának a hátára tűznek, a felnőttek pedig a zsebükben vagy az erszényükben hordoznak. Számos dolgot, tárgyat használnak talizmán céljára, melyről azt gondolják, hogy védelmet nyújt a gonosszal szemben. Ilyenek például az aranykeresztek, szent medálok, rózsafüzérek vagy bármilyen szent földről származó, vagy megáldott dolgot tartalmazó illatszeres zacskók.

Dél-Ázsiában a hímvesszőt ábrázoló talizmánok kedveltek. Eredetüket az indiai Siva lingamból származtatják, Thaiföldre kambodzsai szerzetesek révén került. Amíg a régi pénisz talizmánokon Sivához szóló fohászok, imák olvashatók, a későbbiekben buddhista szövegek. A thai emberek ezeket a talizmánokat „dicsőséges pótpénisznek” nevezik, az ifjak és a férfiak csípőjükre kötött zsinóron hordják ruhájuk alatt, a valódi péniszük fölött, abban a reményben, hogy még vonzóbbá teszi a szaporító szervüket. Nem ritkán, a férfiakon egyidejűleg több ilyen kis talizmán is fityeg, egy a szerencse növelése érdekében, egy másik a nagyobb vonzerő reményében, míg a harmadik, hogy védelmet nyújtson a golyók és a kések ellen. A thai pénisz talizmánokat elsősorban szerzetesek készítik fából, csontból vagy szaruból, hatásfoka nagymértékben függ készítője karizmájától és elismertségétől.

Míg a pénisz talizmánok valós képet adnak a péniszről, az anatómiailag korrekt vagina talizmánok meglehetősen ritkák, ugyanis a női genitáliák formája, mintázata sokkal bonyolultabb a férfiak kúp vagy henger alakú hímvesszőinél és gömb alakú heréinél.

A vagina – természetes és metaforikus formában – egyaránt mágikus védelmet és szerencsét jelent. A hiedelem szerint a szeméremtestet ábrázoló talizmán védi a gyerekeket a rontástól, az asszonyokat pedig a termékenység örömeivel és sok boldogsággal ajándékozza meg.

TÁLTOS ■ A táltos a magyarok képzetében rendkívüli képességekkel rendelkező személy, aki tud jövendölni, vihart előidézni, szelet támasztani, jégesőt zúdítani a földre, esőt gerjeszteni és eloszlatni a felhőket, meglátja a földben a kincset. Mint természetfeletti erővel bíró lény, gyakori szereplője az elbeszéléseknek, meséknek. Megjelenik ember vagy valamilyen állat alakjában, képes bikává változni, hogy bikaként küzdjön meg az ugyancsak bika alakú mitikus ellenfelével, aminek célja az időjárás befolyásolása, megváltoztatása.

A táltos, emberként születik, de már születésekor különbözik más újszülöttektől, erről árulkodnak különleges jelei, például foggal, vagy a megszokottnál több vagy kevesebb ujjal jön a világra. A hétéves, esetleg tizenkettő vagy tizennégy esztendőig tartó táltos jelöltet álmában – a néha ló vagy bika alakjában megjelenő – táltosok vagy a szellemek rabolják el. Távolléte alatt, amely három vagy hét napig tart, eltávozik testéből a lelke, tetszhalottként holtakkal találkozik, hogy elsajátítsa tőlük a táltos mesterséget. Amikor újra feltűnik elrablása színhelyén, már varázserővel bír. A táltos fejdíszei a tollseprű vagy a szarv, a botját bagoly- vagy sasfaragás díszíti, a gyógyításhoz és a jövendöléshez rostát használ, csörgővel és csengővel. A táltosok – képességeik, adottságaik és feladataik révén – nagyon hasonlítanak a garabonciásokhoz, a halottlátókhöz, a sámánokhoz.

A mesehős táltos fiúkat segítő paripát is táltosnak nevezik, aki mások számára gebének látszik, ám valójában csodálatos képességű ló, tüzes zsarátnokot eszik, nagyon okos, tud repülni és beszélni.

TAMÁS NAPJA ■ Lásd: december

TAN KEREKE ■ Lásd: kereszt, kerék

TAPIR ■ Lásd: állati afrodiziákumok

TÁRKONY ■ Lásd: fűszerek

TAVASZ ■ Lásd: időjárás-jóslás, évszakok, farsang, György napja

TÁVOZÁS ■ Lásd: seprű, só, utazás

TEA ■ Lásd: álmok, szemöldök

TEHÉN ■ A tehén a termékenység, a bőség, a jólét szimbóluma. Az egyiptomi Ré napisten az Égi tehéнен kelt ki az óceánból. A halott fáraóról azt mondták, hogy az Égi tehén hordozta méhében, szülte meg, és tartotta szárnyaival. Az Égi tehén mindennap borjút ellik, majd bikává neveli, hogy az újabb borjút nemzzen. Kamadhenu, a hinduk híres tehene minden vágyat teljesített. Régen vemhes tehenet áldoztak az isteneknek. A görögök főistene, Zeusz szerelmes lett egy tehénbe.

Az Ószövetség leírása szerint az ősi zsidó felfogás a cédrusfa, az izsó, a karmazsin, valamint a bőrével, a vérével és a belső részeivel együtt elégetett vörös tehén hamujának és víznek a keverékét tisztító hatású anyagnak tartotta. Egykoron ezzel a tisztítóvízzel kellett meghinteni a halott érintésétől tisztátalanná vált személyeket, a házat, ahol valaki meghalt, és a tárgyakat is, amelyek a holttesthez érve tisztátalanok lettek.

A tehenet nagy becsben tartották a kelták. Az angolok, azt hitték, hogy a marhákat minden halálesetről tájékoztatni kell, ami a házban történik, mert ha a tehenek megérik, hogy valami rossz történt, akkor könnyen megbetegedhetnek, és valószínűleg el is pusztulnak. A középkorban az emberek úgy gondolták, hogy a tehenek karácsony éjszakáján, amikor éjfél üt az óra, letérdelnek; egyesek még azt is feltételezték, hogy ezen az éjszakán a tehenek beszélni is tudnak, azonban tisztában voltak azzal, hogy a beszédük meghallása balszerencsét jelent számukra.

Arról az emberről, aki evés után rendszeresen lefekszik, azt mondják, hogy lusta tehén lesz belőle. A szeles emberre pedig azt, hogy nekimegy, mint a bolond tehén a fiának.

A néphit szerint, hogy a tehén erős és egészséges maradjon, újhold péntekén sóval kell etetni. Egy másik néphiedelem úgy tartja, hogy megrepedezik az olyan ember tehenének a tőgye, aki az aludttej villával eszi. A magyaroknál régen szokás volt, hogy a megvásárolt tehén elé az istálló küszöbére leterítették a háziasszony kötényét, hogy azon keresztül vezessék be oda a tehenet. Mindezt azért, hogy az állatot később nehegy megrontsák, és elvegyék a tejét. Némely vidéken azt hitték, hogy a tehenek megronthatók súrolókefével is. Az angoloknál a boszorkányok elleni legjobb védekezési módszernek tartották a marhaistálló földjét primulával behinteni. Az angolszászok szerint, ha a szilfa levelei nem a megszokott időben hullanak le, akkor betegség tizedeli meg a teheneket. Egyébként a tehenek gyógyítására szilfát használtak, ha fáztak az állatok, szilfából gyújtottak tüzet.

Egy sor tehénnel kapcsolatos balszerencsére utaló előjel ismert. Például rossz ómen az eladásra szánt tehenet megfejni, vagy kora reggel egy tehenet látni. Közeledő halált jelez, egy éjfél után bőgő tehén. A ház teheneinek teje elapad, ha egy eke megöl egy lószúnyogot, vagy egy kaszáspókot. A borjú farára ráütni, az embernek és a borjúnak egyaránt balszerencsét jelent. Ikerborjak születése ugyancsak rosszat jelent, viszont, ha valaki fagyöngyöt ajándékoz az év első borjának, jó szerencsét hoz a csorda számára, vélik az angolok. Szerencsés ómen az is, ha valaki egy istállóban kilenc tehenet és egy bikát úgy lát, hogy valamennyi állat ugyanazon az oldalán fekszik, ez a látvány azt jelenti, az illetőnek a kívánsága garantáltan teljesülni fog.

Az időjárás hiedelmek közül, ha az első télen születő borjú fehér színű, a tél cudar, rossz lesz. A tél első havazásait "télborjaknak" nevezik az izlandiak. A Louisiana államban élő cajunok megfigyelték, ha a tehén napközben lefekszik a mezőn, eső várható. A magyaroknál, ha a tehén felemeli a farkát, az a biztos jele a közeledő esőnek. Az izlandiaknál a közeledő esőt az jelzi, ha a tehén a fákat nyalogatja. A hinduk körében az a hiedelem járja, ha egy tehén sárgás vagy fehéres végterméket pottyant a ház küszöbére, akkor arany vagy ezüst ékszerrel, vagy tárggyal gyarapodik a ház valamelyik tagja.

TEJ ■ A tej az egyik legfontosabb táplálék, a bőség jelképe. A dél-indiai todák számára és az afrikai állattenyésztők körében a tej szakrálisan tiszta ital. Gyakorta említik a vérrel együtt, mert mindkettőt éltető erőnek tekintik, és feltételezik, hogy képesek egymásba átalakulni; a tejből vér, a vérből tej lesz.

Európa nyugati felén élő paraszt emberek a tejtermelést a házi szellemek és a tündérek jóindulatának tulajdonítják, akiknek a minél nagyobb tejhozam reményében naponta adnak egy kis tejet. A közhiedelem szerint balszerencse vár arra, és súlyosan megbűnhődik, aki elpocsékolja, kiönti, beszennyezi, felvizezi a tejet. A hiedelem szerint ugyanis, aki a tejnek árt, a tehénnel is rosszat tesz.

A tejnek, elsősorban a kecske és a kancatejnek, gyógyító erőt tulajdonítanak, számtalan betegségre, égési sebekre, bélférgességre, tüdőbajra, asztmára ajánlják, de használják lázcsillapításra is. A legjobb minőségű tejnek, a frissen szült anya tejét tartják, mert mágikus ereje révén alkalmas a különböző varázslatokhoz, de hatásos ital gyermektelen nők és nemzőképtelen férfiak részére is. A tejről azt is tudni vélik, hogy a legjobban tejjel, vagy tejes vízzel lehet tüzet oltani.

Úgy gondolják, hogy a tej „megszentségtelenítésével” a tehénnel okoznak kárt, emiatt véressé válhat vagy elapadhat a teje. Feltételezik, hogy aki az éjszaka sötétjében ad valakinek tejet, azzal azt éri el, hogy a tehene nem fog többé tejelni. Az ellés napján sok vizet kell itatni a tehénnel, hogy sok tejet adjon. Amikor valakinek tejet adnak, egy

kis darab szenet, vagy egy zöld levelet kell beletenni, mert ha elfelejtik, akkor, az az állat, amelytől fejték, nem ad többé tejet.

A rontások elleni védekezésésként köztudott módszer a tehenek körbefüstölése. Valamikor országszerte elterjedt volt a rontás gyanúja esetén a tej verése a küszöbön, disznóvályúban. Mindez állítólag a rontónak fájt, aki előbb-utóbb kérte, hogy hagyják abba a verést, majd pedig rendbe hozta az okozott bajt.

A babonások szerint balszerencsét jelent, ha forralás közben hagyják a tejet kifutni.

TEJÚT ■ Lásd: csillagok, mandorla

TEKINTET ■ Lásd: szempillantás

TEKNŐSBÉKA ■ A teknősbékák legendás erejűkről ismertek. Az észak-amerikai indiánok, azt mondják, hogy a szárazföldet az óceán iszapjából egy földbe merült teknős készítette el; míg egy másik feltételezésük alapján egy teknősbéka páncéljából nőtt ki a Világegyetemet összekötő hatalmas fa.

Az indiai hiedelem szerint Visnu isten, Kurma teknősbéka képében a tejóceán fenekére merült, hogy megmentse az özönvízben elpusztult kincseket, és ugyancsak teknősbékaként megszerezte az istenek számára a halhatatlanság italát (amrita). Az istenek és az Aszurák, a Mandara szent hegyet ráteszik a teknősbékára, s köré tekerik Vaszuki kígyót. Az óceán köpülésével pedig megszerzik a halhatatlanság italát, az Amritát.

Egyes afrikai törzsek népmeséiben ravaszdi, szélhámos állatként jelenik meg. A jorubák legtöbbször az elkövetett hibáikat fricskázzák meg, amikor a ravasz teknős történeteit mesélik. Időnként azonban a teknős a saját mohóságának lesz áldozata, mint például abban a mesében, melyben ellopja az istenektől a világ összes bölcsességét tartalmazó lopótököt. A nyakába kapja, és annyira igyekszik haza, hogy amikor egy az úton keresztbe fekvő fatörzshöz ér, képtelen továbbhaladni, mert a lopótök az útját állja. Izgalmában nem jut eszébe, hogy a „szerzeményét” a hátára vegye. Mérgében összetöri a lopótököt, és ettől kezdve a bölcsesség piciny darabkáiban, szétszórta található meg a világban.

A néphit úgy tartja, hogy a teknősbéka elpusztítása után, valami nagyon rossz dolog történik az emberrel. Viszont a teknősbéka páncéljából készült karkötő viselése, védelmet nyújt a sátánnal szemben. A göcsejiek szerint a teknősbéka abból az asszonyból lett, aki sajnálta Jézusnak odaadni a szépen megsült kenyeret.

Az alföldi parasztházaknál a múlt század elején a moslékban tartottak egy-egy teknősbékát, ugyanis abban bíztak, hogy az ilyen mosléktól a disznókat elkerülik a járványok.

A teknőchéjjal a fájós torkot, a tehén megdagadt tőgyét kengették, a teknősbéka vérét a tályog, ótvar gyógyítására használták.

A kínaiak nem javasolják, hogy üzletember háziállatként teknősbékát tartson, mert az üzletmenete lelassul.

TELIHOLD ■ Lásd: Hold, időjárás-jóslás

TÉL ■ Lásd: évszakok, fák, időjárás-jóslás

TEMETÉS ■ A holttestnek kijáró végső tiszteletadás, a temetési szertartás megtartása, a család vagy az elhunyt környezetének kötelessége. Minden korban súlyos ítéletet jelentett, nagy szerencsétlenségre utalt a temetetlen halott. Egy földdel vagy kövekkel lezárt gödör kijárt még a bűnözőknek, gonosztevőknek. A halottak iránti tiszteletadás valamennyi kultúrának részévé vált. Ezzel kapcsolatban Sir William Ewart Gladstone (1809-1898) angol államférfi, aki négy alkalommal volt Nagy-Britannia miniszterelnöke, így vélekedett: „Mutassák meg nekem, hogy miképpen bánik egy nemzet a halottaival, és matematikai pontossággal ki fogom számítani népének könyörületességét, földje törvényeinek tiszteletét, és a magas ideák iránti hűségét.”

Sokféle temetkezési mód ismert, az egyik legrégebbi az elföldelés, a földbetemetés. A halott földi maradványát rejthetik mély vagy felületes sírba, temethetik sírboltba, sziklasírba, esetleg gúlába rakva, vagy egyszerűen csak egy földhant alá elkaparva. Az irokéz indiánok sekély gödrökbe temetkeztek, a muszlimok halottaikat földdel takarják be.

Igen elterjedt a halottak elégetése, a halotthamvasztás is. A görögöknél és a rómaiaknál egyaránt szokásban volt mindkettő, Izraelben viszont nem végeztek hamvasztást, legfeljebb csak büntetésként. Régebben máglyán égették el halottaikat, manapság krematóriumokban. Az ókori Görögországban a hamvakat urnába tették és hazavitték, a rómaiak a hamvedreket kolumbáriumokba helyezték el, az ókeresztények pedig katakombákat létesítettek. A középkorban kolostorokban, templomokban, kápolnáknál alakítottak ki kriptákat. Később a keresztények, követve az ókori görögök példáját, elkerített területeken sírokba temetkeztek, gondoskodva a halott túlvilági nyugalmaról. A halottól ünnepélyes szertartáson vettek végső búcsút. A görögök az ismeretlen helyen, például a harcban csata közben meghaltak részére, hazájukban üres sírt készítettek, a sumér sírokba a szolgákat összekuporodott testhelyzetben helyezték el, több népnél a harcosokat állva temették el. A zsidók a halottat gyakorta felhúzott lábakkal, guggoló helyzetben tették a sírba, hogy ezzel utaljanak az anyaméhben lévő magzat testtartására, akit mint távozót, hasonló pózban fogad vissza a föld méhe.

A fülöp-szigeteki bontok törzs tagjai ülő helyzetbe helyezik el a halottat. Az idősebb asszonyok, alkoholt öntenek a szájába, hogy meggyorsítsák a holttest bomlását. Amikor a test már szinte folyóssá válik, a fiatal férfiak elhantolják a holttestet. Néhány népnél a nőket és a férfiakat, még holtukban is megkülönböztetik egymástól, van, ahol a nőket eltemetik, a férfiakat elhamvasztják, vagy fákra rakják, a Dél-Indiában élő bonga törzs férfijait arccal észak felé, a nőket pedig dél felé tájolva temetik el.

A zsidó temetések egyszerűek és rövidek, hasonlóan a temetőikhez, minden dísz nélkülöznek. Gyorsan eltemetik halottjukat, aki pénteken távozott a másvilágra, még aznap elföldelik, mert szent napjukon a temetés nem megengedett. A temetést csak akkor halasztják el pár nappal, ha a külföldön élő rokon jöttére várnak, vagy ha a szent Szabbath, vagy más ünnep jön közbe. A gyászolók a haláltól a temetésig nem fogyaszthatnak sem húst, sem bort.

A halottat nem hagyják magára a temetésig. Gyalumatlan koporsóba helyezik, amit nem szögelnek be, hogy a koporsó kihúzható alja lehetővé tegye a halottnak a sírba helyezéskor, hogy teste mielőbb egyesüljön az anyafölddel. Még mindig szokásban van, hogy a temetői menet, míg a sírhoz nem ér, hétszer megáll. A közeli rokonok a sírba leengedett koporsóra egy-egy marék földet dobnak. Az ortodox zsidó temetési szertartásokon a gyászolók közül a nők a jobb oldalon, a férfiak a baloldalon állnak. A temetés kezdetén valamelyik rokon, vagy a rabbi a gyászolók ruháit, a szívük fölött felszakítja, hogy ezzel is kifejezzék fájalmukat. A reformer zsidók fekete szalagot tűznek ruhájukra, amit a rabbi tép le róluk. A temetés utáni gyász 1, 3 illetve 7 napig tart. Az ortodox zsidók a gyász idejére a ház összes tükrét letakarják, és amíg a gyász tart, addig csak padon ülnek.

A görögök és a rómaiak a halottnak pénzt adtak, amit szemére, kezébe, vagy nyelve alá tettek, hogy meg tudja fizetni Kharónnak, az alvilág révészének a révpénzt, vagy ezzel fizessen belépődíjat a túlvilági út bejáratánál. Kharón csak azok lelkének szállítására vállalkozik, akinek csontjai már nyugalmat találtak a sírban. Más népeknél a pénzen kívül a sírba helyeztek ételt-italt, edényeket, fegyvereket, állati csontokat, ékszereket, ruhákat, illatszeres üvegcséket, olajmécsest, amuletteket, talizmánokat, a halott használati tárgyait, például pipáját, esernyőjét, cipőjét, mindazt, ami az elhunytak életében kedves volt. A gyerekek sírjába játékszereket, nőkébe kézimunkát tettek. A görög-római időkben divat volt aranydiadémot vagy aranypántot tenni az elhunyt fejére vagy homlokára, rajta a felirattal, amely így szólt: ne félj! Rómában egy időben annyira elharapódtak a fényűző temetések, hogy a túlkapásokat törvénnyel tiltották meg.

A bolgárok előkelőségeik holttestét egy partra vont hajóval együtt égették el; a vikingek ugyancsak hajóba temetkeztek, a halottat egy felgyújtott hajón bocsátották a

tengerre; a finnugor népeknél a koporsót és fejfát hajó alakúra faragták ki, hogy a halott áthajózzon az élők és a holtak világát kettéválasztó vízen.

Az i.e. 484 k. és 425 között élt görög történetíró, Hérodotosz feljegyezte, hogy az ókori Itália középső részén (a mai Capua környékén) élők, halottaikat elfogyasztották. A kannibálok hozzátartozóik holttestének nemesebb szerveit ették meg. Néhány afrikai törzs a halottak csontjait porrá őrölve ételre szórva, vagy ételbe keverve megeszi. A középkorban a múmiák porát mint gyógyszert, nemcsak Egyiptomban, hanem Peruban és Mexikóban is, patikákban árusították. Az ausztrál őslakosok halottaikat fák ágaira tették és otthagyták őket. A dzsungel közelében lakók a vadállatoknak adják a holttesteket, de van, ahol a halottakat napon szárítják ki, miközben megvédik őket a ragadozóktól. A Salamon-szigetiek halottait a cápák kapják élelemként. Egyes eszkimó törzsek a holttesteket jégkunyhókban vermelik el, ahol a nagy hidegben megfagyott testek épségben megmaradnak. A régi egyiptomiak halottaikat bebalzsamozták, a tetemeket fűszerekkel, vegyszerekkel konzerválták, pamutszövetbe csavarták, hogy minél tovább megvédjék testüket a rothadástól, és hogy a túlvilági életbe épségben érkezzenek meg. A fáraókat piramisokban helyezték el. A zsidóknál Jákob és József kivételével nem balzsamozták be a holttesteket.

Ázsia több országában a hamvakat vízbe szórják. Indiában a hinduk elhamvasztják halottaikat, a hamvakat a szent Gangeszbe, vagy olyan folyóba szórják, amelyik a szent folyóba torkollik. A perzsa Zarathusztra vallásúak valamint azok mai követői, az indiai párszik, a holttesteket a Hallgatás vagy Csend tornyaiba helyezik el, ahol a keselyűk és más ragadozó madarak táplálékaivá válnak. A tibetiek a halottakat az e célra kijelölt helyre viszik, a holttestet darabokra vágják, hogy aztán a madarak vagy a vadak egyék meg azokat. Számukra jó szerencsét jelent, hogy az ember halála után tápláléka lesz más élőlényeknek. Néha a megmaradt csontokat összetörik és agyagba keverik, hogy Buddha szobrokat készítsenek belőle. Tibetben és Kamcsatkán úgy gondolják, jó dolga lesz a másvilágon annak a halottnak, amelynek tetemét a kutyák falják fel.

A japán temetések nagy részben a buddhista előírások szerint történnek. A fehérbe öltöztetett holttest fejét észak felé tájolják, a feje alatt nem maradhat párna. Az elhunyt, a szerzetestől egy buddhista nevet kap, a hamvasztás előtti éjszakát átvirrasztják. A csontok maradványai urnába kerülnek, amit 49 napra a lakásukba visznek. Ezt követően a családi sírba temetik el.

A hinduknál a halottat lefektetik a földre, és mellette apró tüzet gyújtanak. A hamvasztás utáni gyász, melynek során az elhunyt lakhelyén imádkoznak, 12 napig tart. Észak-Szibériában három napig virrasztanak, utána elássák a holttestet. Az észtek lakomát tartanak a temetőben, ahol együtt esznek a halottal, illetve halottaikkal. A muszlimok szenteltvízzel mossák le a halottat, kitörlik az orrát, fogait megtisztítják, gyakran a gyomrából is kinyomják a benne lévő ételt. Ezután illatosítják, fehér ruhába

öltöztetik, jobb oldalára fordítják, hogy Mekka felé nézzen, s csak ezután eresztik le egy gödörbe, melyet földdel temetnek be.

A régi görögök fehér ruhába öltöztették halottjukat, mosdatás után illatosították, másnap a házban felravatalozták, virág-, vagy zellerkoszorút tettek a fejére. A rokonok a látogatása után az ajtóban kihelyezett vízzel megtisztították magukat. A férfiak és nők gyászdal énekeltek, a közeli rokonok fájdalmukban gyakorta összekarmolták testüket, ruháikat megtépték. A temetési menetben, a halott előtt a férfiak, mögötte a nők mentek. Spártában csak a harcban elhunytaknak járt gyászbeszéd, más esetben nem tartottak. A máglyát a halott legközelebbi rokona elfordított arccal gyújtotta meg. A hamvakat hamvvederbe gyűjtötték össze, és a városon kívüli sírokba helyezték el, a gazdagok családi sírboltba kerültek. A rómaiaknál a halott szemét becsukták és hangosan siránkoztak. A ravatalnál vörösfenyő- vagy ciprus ágat füstöltek. Fáklyákat gyújtottak. A halotti menetben legelől a zenészek, majd a sirató asszonyok vonultak, a fiúk fedett fővel a lányok kibontott hajjal. A gyászpádban a halottat mezítelenül helyezték el. Gyászbeszédet a halott fia vagy valamelyik rokona mondott. Ezután a koszorúval, virágokkal díszített halottat eltemették, vagy máglyán elégették. A hamvakat urnába gyűjtve sírkamrába zárták. Kilenc nap után tartották a halotti tort. A gyászydő, a szülők és a 6 évnél idősebb gyerekek esetében 1 évig, a házastárs és a 6 évnél fiatalabb gyerek részére 10 hónapig, rokonoknak pedig 8 hónapig tartott.

A Nílgyiri hegyekben élő, dél-indiai kota törzshöz tartozók kettős gyászszertartást tartanak. Az elsőn elégetik a halottat, és kiveszik a hamuból a csontjait. A másodikon a csontokat égetik el, más halottak csontjaival együtt. Ha a halott férfi volt, a család táncol, míg a csontok el nem égnék. Ezután 11 napos gyászszertartás következik, ennek letelte után az özvegy szexuálisan közösül az ura közeli hozzátartozóival, ezzel a rítussal fejezve ki, hogy az élet visszatért a normális kerékvágásba.

Egyes kultúrákban nemcsak ételmelet ajánlanak fel áldozatként a halottnak, néhol gyakorlat lett a fájdalom kifejezésére az öncsonkítás, például az ujjak levágása, vagy az öngyilkosság. Japánban, ha nemesi rangú volt az elhunyt, 20-30 rabszolgája harakirivel végzett magával. Afrikában a királyok elhunytá alkalmával áldozatként rabszolgákat, lovakat, kutyákat öltek meg. A Fidzsi-szigeteken a halott feleségét, szolgálóit, barátait egyszerűen megfojtották. Indiában szokás volt a szati, melynek során az özvegyasszony halott férje mellé feküdt a máglyára, amelyet vele együtt gyújtott meg legidősebb fia.

A gyászruha viselete a szellemek megtévesztését hivatott szolgálni, a halott arcának lepellel való letakarása, az orr eldugaszolása valamint a száj becsukása ugyancsak velük kapcsolatos, célja, hogy megakadályozzák a szellem kiszabadulását az elhunytból, vagy azt, hogy behatolhasson a holttestbe. A szellemek elriasztására honosodott meg a gyertyagyújtás, a harangozás, a dízsörtűz, a gyászzene és az ének. A halottvirrasztás közben eredetileg arra vártak, hátha a halott visszatér az élők sorába. A szenteltvíz a

halottól tartotta távol a démonokat, a virágokkal, koszorúkkal, viszont a halott szellemének jóindulatát kívánják elnyerni.

Az angolszászok a virágokat a halottnak küldik, nem a családnak, mint ahogyan az Japánban szokás. Angliában a családot a hamvak elhelyezésében nem korlátozza törvény. Szerintük a temetésnél, amíg a koporsót teljesen be nem fedik földdel, a halott lelke a közelben kóborol.

A ravatalt sok helyen Szent Mihály lovának hívják, feltehetően azért, mert Szent Mihályt tekintik a holt lelkek kísérlőjének, ő vezeti a halottakat az ég kapujához, amelyet segít kinyitni, hogy bebocsátást nyerjenek az igazhívők. A temetést követő mennydörgés annak a jele, hogy a halott lelke megérkezett a mennyországba, de ugyanezt jelenti, ha az elhunyt esőcseppek hullnak. A lengyeleknél, ha a koporsót nehéznek tartják cipelés közben, az annak a jele, hogy a meghalt lelke már felszállt az égbe.

A népszokások kialakulását elsősorban az motiválta, hogy az élőkől távol tartsák az elhunytat, megakadályozzák a halott kísértetjárását, valamint következtessenek a leendő halottra. A halottat az ablakon át viszik ki, hogy ne találjon vissza, temetés után azonnal kimeszelik a szobát azonnal, hogy ne ismerjék fel a szellemek. Ha egy asszonyt fekete ruhában temetnek el, visszatér kísértetni a családot. A pénteki temetések egy másik családtag halálát jelzik előre még abban az évben. A temetés előtt a halott kezeit össze kell kulcsolni, a lábait szorosan egymáshoz zárni, a mellére egy kinyitott keresztet formázó ollót kell tenni, hogy szelleme ne tudjon elkóborolni. A temetés után a sír körül tövises bokrokat kell ültetni, mert ezekbe a halott szelleme bele fog gabalyodni, és nem tud hazatalálni. Azt mondják, az a halott, aki nem részesül tisztességes temetésben, búcsúztatásban, visszatér kísértetni.

Számtalan tilalom is született a temetéssel kapcsolatban, úgy vélik, hogy nem szabad semmi új holmit felvenni temetéskor, különösen új cipőt nem tanácsos; nem szabad megnézni a hulla körmeit, miközben a halottat a temetőbe szállítják; nem szabad várandós nőnek részt vennie temetéseken.

Balszerencsét, többnyire súlyos betegséget jelent a halottas menetben a kocsikat megszámlálni, ugyancsak balszerencsét jelez egy felénk közeledő halottas menettel, vagy sírásóval összetalálkozni. A temetésre sohasem szabad sietve érkezni, és nem ajánlott a halottas menet útját keresztezni, vélik az azerbajdzsániak. Aki egy halottas menetre mutat, egy hónapon belül meg fog halni.

A burmaiaknál egy hétig tilos haját mosni annak, akinek szomszédjából eltemettek valakit. A finnek a koporsó deszkáinak megmaradt fáit elégetik, és annak parázsán keresztül viszik át a halottat, hogy ne térjen vissza.

A kínaiak szerint a temetés idejére, a ház bejárati ajtajában egy fehér ruhát kell kifeszíteni, és az istenek szobrait vörös papírterítővel kell letakarni. A halottvirrasztás után nem szabad egyenesen hazamenni, mert a halott szellem követni fogja a

gyászolókat. Ha a hozzátartozók nem megfelelő temetési gyászszertartással búcsúznak a halottól, balszerencsét hoz az egész családra. Ugyancsak halálra figyelmeztet, ha a temetési ceremónián a koporsó képe látszódik egy tükörben, ez ugyanis azt jelenti, hogy valaki meghal a családból. Ha a temetési menet találkozik egy fekete macskával, abból arra következtetnek, hogy a család egyik tagja hamarosan meg fog halni. Az elhalálozott gyerekeinek és unokáinak negyvenkilenc napig nem vágathatják le a haját. A koporsót mindig a halott lábával kifelé kell kivinni a házból, nehogy visszataláljon.

Az indonézekenél nem tanácsos: a koporsót nézni, amikor lezárják és beszögelik, mert ez balszerencsét okozhat; rápillantani a koporsóra, amikor a föld alá eresztik, mert ez súlyos betegség jele. Azt tanácsolják az indonézek, miután a koporsót elkísértük a sírhoz, mossuk meg az arcunkat, hogy az elhunyt szelleme ne kísértsen bennünket. A szlovák Vápenikben, ha egy szalmaszál lóg ki a leszögezett koporsóból, annak az a jelentése, hogy a halott valakit magához szólít a falubéliek közül. Hasonló a jele annak is, ha a koporsó szögelése közben a szög leesik a földre. A walesiek szerint, ha a koporsó leszögelése közben üresen kongó hang hallatszik, hamarosan újabb haláleset lesz a családban. Az angolszászok, ha a csészéjük alján a kávézacc egy hosszú, egyenes vonalat formáz, abból közeli temetési menetre következtetnek.

TEMETŐ ■ A törzs halottjainak eltemetése, vagy hamvainak elszórása, elföldelése már az őskorban is általános gyakorlat volt. A régészeti feltárások során – az emberi csontok mellett – előkerült állati agancsok és virágmaradványok arra utalnak, hogy a halottkultusz kezdetleges formái már több tízezer évvel ezelőtt, a neandervölgyi ősember korában megjelentek. A közösségi temetkezési helyek kijelölésére, a mai értelemben vett temetők, sírkertek létesítésére azonban csak a történelmi idők kezdetén, a települések kialakulásával került sor.

A temető a világ szinte valamennyi országában szakrális területnek vagy tabu helynek minősül, ahol tisztességesen illik viselkedni, melyet sohasem szabad megszenteltségteleníteni. A temetők között vannak egyszerűek és díszesek, tarthatnak bennük ünnepségeket a holtak tiszteletére, ám gyakran csak kopár, csendes helyek.

A sírok ugyancsak sokfélék, vannak sziklába vájtak, barlangba rejtettek, földdel fedett sekély gödrök, méreteivel lenyűgöző kamrasírok, föld alatti paloták. A sumer királysírok vagy a perui sziklába vájt sírtermek nemcsak óriásiak voltak, hanem valamennyi, a túlvilági élethez szükséges tárggyal is ellátták őket.

A halottaknak a családi sírhelyekben történő elhelyezése a halálon túli világban is a család egybetartását, a rokoni kötelék megmaradását szolgálja. Kínában a feng-shui szerint temetkeztek, olyan helyekre, ahol a megfelelő urak, a „jó szelek és vizek” vannak hatalmon. Számos országban a halottak az ősökhöz térnek meg, ilyenkor a legtöbb esetben a hazájukat elhagyók, a kivándoroltak is „hazatérnek”.

Palesztinában a félnomád arab lakosság szívesen temette halottait valamelyik híres sejk vagy tiszteletben tartott ős síremléke közelébe, amely gyakran zarándokhelyül is szolgál. Ugyanígy nagy vonzóereje volt a bibliai időben az ősatyák, a bírák és a próféták sírjának is.

A rómaiak, a zsidók, az egyiptomiak, a kínaiak a temetőket veszélyes helynek tartották, ezért a város határán kívülre, a lakott területektől távol temették el halottaikat. A keresztényeknél a középkorban évszázadokon át szokás volt templomokban és a templomkertekben temetkezni. Mivel a templom kerítésén belül általában kevés volt a hely, gyakran előfordultak egymásba temetkezések.

A templom melletti temetőt nálunk – a görög-latin „coemeterium” szó után – cinteremnek hívták. A helyszűke, illetve egészségi okok miatt a temetők kitelepítése a templom mellől már a 16-17. században megkezdődött, azonban kötelezővé csak az 1876. évi XIV. tc. elfogadásával vált.

Elsősorban az ókori zsidóknál, rómaiaknál – de más népeknél is – külön temetőbe ásták el az idegeneket, a szegényeket, a bűnözőket, a más valláshoz tartozókat. A keresztény temetőkben a 19. század közepéig tilos volt megszentelt temetőben eltemetni a kivégzetteket, öngyilkosokat és a megkereszteletleneket. Őket a temetőn kívül, jeltelen sírban, vagy a temetőárokban földelték el. Azokon a településeken, ahol több felekezet élt egymás mellett, több temetőt használtak, és az egyes vallások követői külön temetkeztek. A mai virágkultusz alig több mint 200 évre tekint vissza; korábban gyümölcsfák álltak a sírok között.

A muszlimok halottaikat a jobb oldalukra fordítva, arccal Mekka felé nézve temetik el, a holttest fölé földémet helyeznek, amire földet szórnak. A sír helyét csak egy jeltelen kő jelzi. A zsidó temetők sivarak, virágtalanok, a sírkövek rendkívül egyszerűek. A sírkövön az elhunyt nevének kívül felül az apa neve, alul pedig az anya neve szerepel. Rajta a héber felirat jelentése „legyen az ő lelke befogadva az örök életbe”. A felső réteghez tartozók, a kohániták sírkövein két egymás felé fordult kéz látható, amint Isten háromszög jelét formázzák. A leviták sírkövén lévő kancsó jelképezi, hogy a halotti szertartáson ők öntenek vizet a kohániták kezére, akik nem kerülhetnek kapcsolatba a halottal, mert tisztátalanná válnának. Az izraeliták sírjain nincs semmiféle jelölés. A zsidó vallás tiltja a virággal díszítést, ezért a halottat meglátogatók köveket helyeznek a sírra. A temető kapujában vizes edényekben márthatják meg kezüket a látogatók. Kifelé menet egy kis leszakított ágat dobnak visszafelé, a hátuk mögé, jelezve ezzel, hogy elhagyják a temetőt.

A régiek által a holt lelkek birodalmának tartott temetőkhöz számos babonás hiedelem, intelem kapcsolódik. Éjszaka tilos a temetőben énekelni, mert az éneklésbe a szellemek is beszállnak, és magukkal viszik az illetőt. Ha temetőn halad át az ember, nem tanácsos levegőt vennie, mert könnyen belélegezheti egy nemrég meghalt

szellemét. Nem szabad piros, vagy rózsaszínű kőből sírkövet készíttetni, mert a halott vérszomjas lényként fog feltámadni. A sírköveket nem ajánlatos hangosan számlálni, mert balszerencsét jelent.

Feltételezik, hogy ha az eltemetett személy jóságos volt életében, virágok fognak nyílni a sírján. Ha gonosz volt, gyom nő rajta. A síron növény liliomot nem szabad gyökerestől kitépni, mert a halott a következő teliholdnál feljön a sírból. Azt mondják, hogy a temetőben talált, porrá tört csontdarab vízben elkeverve hatásos ital a halottak iránt érzett félelem leküzdésére. Az indonézok nem ajánlják, hogy bárki is a lakásába sírból vett földet vagy port helyezzen el, mert a sír szelleme gyakran felkeresi ezt a helyet.

A babonások szerint a temetőben egy pihenő macskát látni sírkövön, egyértelműen azt jelenti, hogy az eltemetett halott lelkét a sátán birtokolja. Egy másik hiedelem pedig úgy véli, hogy a halott ravatala közelében vagy a sírjánál, nem sokkal a temetés után, egymással verekedő két macska a sátán és az angyal a halott lelkéért folytatott küzdelmét jelzi.

Temetővel álmodni szomorúságot és feldolgozatlan fájdalmat jelent.

TENGELICE ■ Lásd: Bálint-napja

TENGER ■ Az indiaiak szerint a tenger vize öröktől fogva életteremtő erő, amelyet a forrás hozott létre, és amely minden mást életre hívott. A Rig-védában a tenger minden folyónak hitvestársa. A vizek ura, a hindu Varuna a kozmikus vizek istene, aki befedi az óceánt, feltölti vízzel a tengert, felügyeli a folyókat és az embereket gazdaggá tevő vizeket, ugyanakkor megtestesíti a tenger vizének pusztító erejét is. A görögök hitében a világtengerből kelnek fel, és benne nyugszanak le az égitestek, a Nap, a Hold és a csillagok.

A mitológiai hagyományokon túl a tengerről jó néhány néphit is kialakult. A tenger fölött repdeső madarak hol jót, hol rosszat jelentenek. Fecskét látni a tenger fölött jót jelent, viszont ha kormorán vagy póling (tengeri madár) szálldos a tenger fölött, már rosszat szimbolizál. A sirály elpusztítása nemcsak vétség, de szerencsétlenséget is okoz, ők ugyanis a tengeren veszett hajósok lelkeit hordozzák.

A tengeren vagy az óceánon a hajó körül keringő albatroszok rossz időt jósolnak.

Azt mondják, hogy ha a hajó elhagyta a kikötőt, és kifutott a tengerre, nem szabad visszanézni a partra, mert az úton valami rossz történik. Ha egy tengerből kivett követ átdobnak a hajó fölött, a hajó sohasem fog visszatérni. Kövek dobálása a tengerbe, nagy hullámokat vagy vihart okoz. Templomi harangzúgást hallani a tengeren, azt jelenti, hogy a hajón haláleset lesz.

Álomban tengerparton állni, és figyelni a hullámokat, ahogyan a habjai a fövényen összetörnek, azt jelzi, hogy az illetőnek kis híján baleseti sérülése lesz.

TENGERÉSZ ■ „Navigare necesse est, vivere non est necesse.” („Hajózni szükséges, élni nem.”) – mondja az ókori latin szentencia, melyet a görög történetíró, filozófus Plutarkhosz (46 k.-120 k.) a római politikusnak, hadvezérnek, Pompeiusnak (i.e. 106-48) tulajdonított. Ez a híres mondás maga túlzó formájában azt a felismerést tükrözi, amelyet a görögök nyomán a rómaiak is vallottak, hogy a tengeri hajózás a hatalom és a gazdagság szempontjából létfontosságú. Ugyanakkor a műholdakat és a modern hírközlést megelőző korokban – de még a múlt század első felében is – a tenger számos ismeretlen veszélyt jelentett a hajósok számára, ezért nem véletlen, hogy a folyamatos kihívással szembenező tengerészek, hajózó népek körében számos babonás hiedelem, és ezzel összefüggésben szabályok, előírások és tilalmak sora alakult ki.

A tengerészeknek számos tevékenységet nem ajánlatos folytatniuk, mert ellenkező esetben balszerencsések lesznek. A tobagóiak szerint tengerre szállás előtt a tengerész számára rossz ómen: szappannal kezet mosni, mert a kézmosás eltávolítja a szerencsét; nem ajánlott szeretkezni, metéllőhagymát megfogni, fekete színű útitáskát viselni, mert ezek ugyancsak balszerencsét hoznak. A seprű vagy a felmosó vödör elszabadulása a fedélzeten rosszat sejtet, ugyanez a helyzet akkor is, ha a zászlót fel- vagy bevonása során a kötélletrán keresztül húzzák át, vagy ha a tengerészek a tengeren üregi- vagy, mezei nyúlról vagy valamilyen vadállatról beszélnek, esetleg ha templomról társalognak.

Nem túl jó ómen a hajóba beszállás előtt lelkésszel találkozni, valamint az sem, ha asszony tartózkodik a fedélzeten. Balszerencse száll az egész hajóra, ha a halott tengerész ruháját ugyanazon az úton egy másik tengerész veszi magára. Elkerüli a szerencse a hajót, ha a zászlót a tatfedélzeten javítják, foltozzák, vagy ha tengerészek a hajukat, vagy a körmüket vágják a tengeren. Ez utóbbinak az oka az, hogy a haját és a körmöt Prosperinának, a szűzlánynak szokták áldozatként felajánlani, és Neptunus, a római isten féltékennyé vált, ha ezeket az áldozatokat az ő birodalmában mutatták be. A tengerészek úgy tartják, hogy a hideg vas vagy fém érintése távol tartja a tengerészeket a balszerencsétől, a meztelen nő látványa pedig lecsillapítja a haragos tengert. Ez az oka annak, hogy sok hajót, meztelen nőt, vagy sellőt ábrázoló orrszobor díszít. Ha a hajósok egy lopott fadarabot vernek be a hajógerincbe, a hajó gyorsabban halad. Megfigyelték, hogy a hajó harangja mindig megszólal, amikor a hajó megfeneklik.

Tengerész hiedelem szerint egy újév napján elpusztított ökörszem tolla megvédi a hajóst attól, hogy hajótörésben haljon meg. Ha egy hajós több mint ötven év szolgálat után meghal, azt mondják rá, hogy a tengerészek paradicsomába ment. Az albatroszokat halott tengerészek szellemének tekintik, ezért balszerencsét jelent megölni őket. A fekete

macskát szerencsésnek tartják, mert feltételezik, hogy hazahozza a tengerészt a tengerről. A tengerész feleségek azért tartanak otthonukban fekete macskát, hogy férjüket ne érje katasztrófa a tengeren.

A tengerészek, amikor hajóútra indulnak, macskát visznek magukkal, mert ez az állat képes az utazás kimenetelének megjövendölésére. Szerintük a macska a hajó fedélzetén szerencsét jelent. Ha a macska a tengerész előtt a mólóhoz fut, jó szerencsét jelent; ha viszont keresztezi a matróz útját, balszerencse jele, ha közel megy a tengerészhez, jó ómen, ha viszont félúton megáll, rossz ómen a tengerészre nézve.

Ugyancsak tengerész hiedelem, hogy a macskák képesek vihart gerjeszteni a farkukban lévő varázserővel, ezért gondosan ügyelnek arra, hogy a macskáik mindig jóllakottak és elégedettek legyenek, és ne mérgeződjenek. A lehető legrosszabb cselekedet, amit egy tengerész megtehet, ha a hajón lévő macskák közül egyet bedob a tenger vizébe. Ez garantáltan vihart eredményez, s mindenfajta bajt hoz a hajón utazókra.

Az angolszász tengerészek abban a hitben élnek, hogy a beteg matróz addig nem hal meg, míg a szárazföldet meg nem pillantják.

TENYÉR ■ Az ember tenyerét apró kis rovátkák, vonalak, dombok és különböző szimbolikák tarkítják. Joggal nevezik a tenyérolvasók szentélyének, ahol kiélhetik magukat, amikor a rejtélyes hieroglifák megfejtésén fáradoznak.

A tenyér a kinyitott kézfej belső oldalának, a csuklótól az ujjvégekig tartó része. Normális esetben a két tenyér teljesen befedi az arcot. A tenyér alakjából, méretéből, bőrének színéből, állagából, a rajta lévő vonalakból, dombokból a tenyérelemzők meglátják a kéz tulajdonosának jellemző személyiségjegyeit, képességeit, betegségekre való hajlamát, szexuális beállítottságát, sőt még az örökletes jellemzőket is meg tudják állapítani.

A széles tenyerű egyénről azt mondják, tevékeny, ám nem bírja a bezártságot; a keskeny tenyerűről pedig, hogy kényelemszerető, és jól tűri a szobai levegőt. A nagy dombokkal, mély völgyekkel tarkított, erős, duzzadt tenyerű emberről kialakult vélemény, hogy erőszakos, faragatlan; a lapos, horpadt tenyerű ember viszont béketűrő, de ha megtámadják, remekül tud védekezni.

A tömör, elasztikus tenyér, arányos ujjakkal a test energiáját, az intellektus gyorsaságát jelzi. A puha, petyhüdt tenyér a tunyaságnak, a luxus szeretetének és felfokozott érzékiségnek a jele.

A széles, egyenes tenyér önelégültségről, túlzott anyagiasságról árulkodik; a rövid, feltűnően kicsi tenyér barátságtalan, antiszociális ember sajátja. A vékony, merev tenyér félénkséget, nyugtalan természetet jelképez, míg ugyanez a kéz bütykös ujjakkal

gondolkodó, de hitetlenkedő, kételkedő típust mutat. A kemény tenyér, nagy masszív ujjakkal, arra utal, hogy a kéz tulajdonosa csak manuális munkára alkalmas.

A sűrűn vonalazott tenyér, problematikus, rendkívül ideges természetet, lelki zavarokkal küzdő embert reprezentál, ezzel szemben a gyéren vonalkázott tenyér könnyen kiismerhető, őszinte, egyszerű embert ábrázol.

A sápadt, majdnem fehér bőrű tenyér gazdája egoista; a halvány tenyéré bágyadt, tunya; a vörös tenyerű szangvinikus, szenvedélyes; a sárgás tenyerű ember melankolikus, morózus. A kékeslila színű tenyér valamilyen szív-, keringési betegségnek a jele.

A tenyérnek egyik lényeges jellegzetessége, hogy vannak verejtékmirigyei, de nincs rajta szőrzet, a másik sajátága, hogy amíg a kézfej hőmérséklete hasonló a test többi részének hőmérsékletéhez, addig a tenyér 0,2-0,8 °C fokkal melegebb. A nyirkos tenyér ideggyengeséget, labilis, izgulékony alkatot sejtet, a nagyon izzadós tenyér gyomor-, emésztési zavarnak a jele. A túl selymes tenyér reumás megbetegedést, az olajos tapintású tenyér termékenységet jelez.

A tenyér bőrének érzékenysége sokkal nagyobb, mint a többi bőrfelületé, tapintási érzékelése sokkal kifinomultabb, mint az emberi test bármely más részéé. A tenyérben összpontosulnak az idegvégződésesek. A régi kínaiak gyakran mondogatták, hogy „A tíz ujj össze van kapcsolva a szívvel.” A boncolások során bebizonyosodott, hogy az ujjak idegei közvetlen összeköttetésben állnak az agyvelővel, ami azt jelenti, hogy a kéz szoros kapcsolatot mutat az aggyal és a szívvel.

A kínaiak szerint a tenyérben koncentrálódnak a jing és a luo meridiánhálózatok, valamint itt sűrűsödnek az akupunktúra-pontok is. Kimutatták, hogy a középső-, a mutató- és a kisujj szoros kapcsolatban van a szívvel. A tenyéren található akupunktúra pontok mágikus gyógyításai című szecsuan könyv, összesen 75 akupunktúra pontot sorol fel, a japán Gakuta Haratomi pedig 47 reflex zónát azonosított rajta. Vizsgálatokkal kimutatták, hogy a fejhez hasonlóan a kéznek is vannak bioelektromos jellemzői. A legmagasabb értéket a tenyér közepén mérték, egyedül csak a fejtető elektromos potenciálja magasabb. Ez a jelenség arra vall, hogy az emberi test igen nagy mennyiségű információja gyűlik össze a tenyérben, ezáltal amikor a külső jellemzőket vizsgálják, a belső tulajdonságokról nyernek felvilágosítást.

A népi megfigyelések között is található néhány érdekesség. Perzsa hiedelem szerint az olyan férfi, akinek a tenyere nagy és súlyos, özvegyasszonyt fog elvenni feleségül. Szerencsés jelnek tekintik, ha valakinek lehámlik a bőr a tenyeréről, ez ugyanis azt jelenti számukra, hogy az illető dolgos, szorgalmas ember.

A burmaiaknál nem szabad felfelé néző tenyérrel etetni valakit, mert ez bajt hozhat az illetőre. Ha viszket valakinek a bal tenyere, pénz áll a házához, ha viszont a jobb tenyere viszket, az esetben pénzt fog kiadni. A bal tenyér viszketése az angolok szerint is hasonló

jelentésű, azonban nem szabad megvakarni, mert ez megállítja a közelgő pénzt. Mások viszont éppenséggel a viszkető bal tenyér megvakarását tanácsolják, ugyanis ennek elmulasztása esetén hamarosan pénzt fog kiadni az illető.

A babonások véleménye, hogy a bal tenyér az anyai örökséget testesíti meg, az emberrel született hajlamokkal, lehetőségekkel, a jobb tenyér viszont azt szimbolizálja, amit mindebből az ember képes megvalósítani. Ezért vélik úgy, hogy a jobb tenyér hordozza az apai juszt.

TENYÉRDOMBOK ■ Már az ókorban összefüggésbe hozták a tenyérjósítást az asztrológiával, mert úgy gondolták, hogy az ujjakon beáramló kozmikus energia a tenyér dombjaiban raktározódik el. Ennek megfelelően a tenyér dombjait a különböző bolygók kisugárzásával azonosították, és – az „ahogy fent, úgy lent, amint az egész, úgy a rész” ismert elképzelés alapján – a tőlük kölcsönzött tulajdonságokkal tipizálták az embereket. Például a Marssal a harci kedvet, a Merkúrral, a szellemi kvalitást, a Vénusszal a szerelmi hajlandóságot. Elméletük azon alapult, hogy mindaz, ami megtalálható a nagy makrokozmoszban, kicsiben fellelhető a tenyér mikrokozmoszában.

Albertus Magnus német filozófus, püspök (1193-1280) az emberi testen lévő valamennyi mintázatot, így a tenyér szimbolikáit is, a bolygók lenyomatainak vélte. A tenyérjósok mind a mai napig ezt a geocentrikus felfogást tekintik mérvadónak.

A tenyérben szimbolizált Földet, a csukló feletti rész középtájára helyezték, a többi planétát pedig a Földtől vélelmezett távolságuk alapján sorakoztatták fel. Így lett a hüvelykujj párnája a Vénusz-domb, a mutatóujjé a Jupiter-domb, a középső ujjé a Szaturnusz-domb, a gyűrűsujjé a Nap-domb, a kisujjé a Merkúr-domb, a kézél két párnája a nagy Mars-domb és a Hold-domb, míg a Vénusz-domb felső sarkánál található kidudorodás a kis Mars-domb nevet kapta. (Két Mars-domb van a tenyérben.)

A tenyér dombjai közül a legfejlettebb, a legmarkánsabb jelzi az alaptermészetet. Ha ez a Vénusz-domb, akkor érzéki személlyel van dolgunk, a Jupiter fejlettsége szenvedélyes, a Szaturnuszé megfontolt, a Napé szangvinikus, a Merkúré számító, a Marsé indulatos, a Holdé pedig flegmatikus emberről árulkodik. A következtetéssel azonban óvatosan kell bánni, ugyanis a tenyéren látható egyéb jelek – így például a többi domb sajátságai – gyengíthetik, vagy éppen megerősíthetik a jellemző tulajdonságokat. Így például, amíg egy jól fejlett Jupiter és egy hasonlóan jó Vénusz együttesen sikeres életet és jó házasságot szimbolizál, addig a fejlett Vénusz, fejlett Marssal brutalitást jelképez, különösen a szerelmi életben.

A tenyér dombjain uralkodó planéták szerint az állatövi jegyek közül a Vénusz-dombon a Bika és a Mérleg, a Jupiter-dombon a Nyilas és a Halak, a Szaturnusz-dombon a Bak és a Vízöntő, a Nap-dombon az Oroszlán, a Merkúr-dombon az Ikrek és a Szűz, a Mars-dombon a Kos és a Skorpíó, a Hold-dombon pedig a Rák található.

TENYÉRJÓSLÁS ■ Az emberek fantáziáját mindig izgatta, hogy bizonyos jelekből miként tudakolható ki mások jelleme, érzülete, hogyan ismerhető meg sorsuk, s életük jövőjében várható eseményei. A jóspraktikák közül feltehetően a tenyérjósítás az egyik legrégebb és legelterjedtebb módszer. E jellem-meghatározó és előrejelző rendszernek a legnagyobb előnye az lehetett, hogy a kéz mindig "kéznél" volt, sajátos rajzolatait bármikor lehetett nézegetni, vizsgálgatni.

Noha a tenyérjósítás, más néven tenyérolvasás, kiromantia vagy palmisztria, pontos eredetéről kevés tudható, csak feltételezések élnek, a legvalószínűbbnek látszó teória az, amelyik az ókori Indiából származtatja, hisz náluk mindig is nagy kultusza volt a jóslásoknak. Az évezredek hagyományokban gyökerező indiai hit szerint a jövőt nem lehet irányítani, de a jövőt rosszat bizonyos fokig lehet enyhíteni. Náluk ezért tartják fontosnak sorsdöntő események előtt kikérni nemcsak az asztrológus, hanem a tenyérjós véleményét is. Például, ha valakinek azt mondják, hogy 40 éves korában súlyos betegség vár rá, akkor az illető személy a 40. életévéhez közeledvén felkeresi a bráhmint, aki javasolhat számára böjtöt, meditációt, valamilyen szakrális cselekedetet vagy adományt a szegényeknek. Ezek a cselekvések a hit szerint kielégítik vagy könnyöretre készítik a betegséget okozó bolygót.

A kínaiak már az időszámítás előtti időben, a Zhou-dinasztia idején (i.e. 1122-1066) ismerték a kézolvasást, a palmisztriát. A több mint 2000 éves, ma is használatos, „A Sárga Császár törvénye a belgyógyászatról” című orvosi könyvükben, jó néhány olyan tipikus vizsgálat is megtalálható, amely a kéz és a belső szervekkel való azonosításról szól.

A tenyérjósítás később elterjedt Tibetben, Perzsiában, az ókori kultúrbirodalmakban, Mezopotámiában, Egyiptomban, ahol ezt a tevékenységet abban az időben még papok és orvosok művelték.

A görögök alapos kézolvasási szisztémát dolgoztak ki, ők nevezték el tenyérjósítást kiromantiának. A görög bölcsek némelyike igen magas fokon foglalkozott a kézelemzéssel, közülük a tudós, filozófus, orvos Arisztotelésztől (i.e. 384-322) származik az a mondás, miszerint: „Az ember kezét a természet az emberi test legfontosabb szervévé és eszközévé tette.” Platón a görög bölcslő (i.e. 427-347) szintén meggyőződéssel hirdette, hogy az emberi szervezetre befolyást gyakorolnak a csillagok, mégpedig abból az alapfeltételezésből kiindulva, hogy a tenyér dombjaiban raktározódik el az ujjakon beáramló kozmikus energia.

A középkor tudósai, Paracelsus, Geromimo Cardano, Albertus Magnus, akik remekül elegyítették a valós tudományokat az irracionális dolgokkal, szívesen mélyedtek el a tenyérjósításban. Régen a kiromantiát és palmisztriát kötelező tantárgyként oktatták az orvosegyetemeken, valamikor komoly tudomány volt mindkét vizsgálati módszer.

A középkorban még azok sem irtóztak a tenyérjósástól, akik a boszorkányüldözés lelkes hívei voltak. Miután meghódította egész Európát, az egyház irtóhadjáratot indított ellene, s az e tevékenységet folytatókat átokkal sújtotta. A felvilágosodástól kezdődően az addig tudományosnak tartott tenyérjósást áltudománynak minősítették, s mint népbutítóan károsat üldözték. A reneszánsz idején ismét sok érdeklődőt vonzott, a 19. században igen nagy népszerűségnek örvendett.

Európában az első kiromantiával kapcsolatos könyvet 1448-ban adták ki, szerzője, Hartlieb, III. Albert bajor herceg feleségének ajánlotta összeállítását. Ezt követően "Die Kunst Chiromantia" címmel 1475-ben jelent meg könyv Augsburgban. Erről a témáról Tricasso de Cerasari dominikánus szerzetes 1538-ban jelentette meg dolgozatát. Az első orvosi kiromantiai mű Philippus May orvos "Chiromantia medica" című munkája 1697-ben látott napvilágot.

TENYÉRJÓSOK ■ A német filozófus, püspök Albertus Magnus (1193-1280), állítólag olyan kivételes tehetséggel rendelkezett, hogy a tenyér valamennyi barázdájából, vonalából képes volt következtetni bárkinek a jellemére, sorsának alakulására. Agrippa von Nettesheim (1486-1535), korának legismertebb okkultistája pedig azért tulajdonított nagy jelentőséget a tenyér jeleinek, mert szerinte azok láttán lódul meg a tenyérjósok fantáziája, amelyből aztán megszületik a varázslat.

A tenyérjósok köztiszteletnek örvendő emberek voltak, akik intuitív képességgel, szuggesztív elmélyültséggel végezték mesterségüket. Véleményük kialakításában sok esetben nem az asztrológiai számítások és a kiromantikus elemzések játszották a főszerepet, sokkal inkább hallgattak pszichológiai megérzésükre, józan emberismeretükre, logikai következtetéseikre.

Az okkult irodalom számos látnoki képességgel megáldott tenyérjóst tart számon. Például egy görög jós, akinek neve nem maradt fenn az utókorra, egy alkalommal azt jövendölte a kegyetlen uralkodónak, a firenzei hercegnek, Alessandro Medicinek (1511-1537), hogy erőszakos halállal fog meghalni, ami hamarosan be is következett, egy távoli rokona meggyilkolta. Antico Tiberta Cesena, a reneszánsz híres tudósa, nem bizonyult szerencsés tenyérjósoknak, ugyanis amiért száműzetést és szegénységet jövendölt számára, Rimini zsarnok ura, Pandolfo Malatesta leszúratta őt. Hasonló rossz sors várt Cocléra is, aki Bologna uralkodójának azt jósolta, hogy csatában fog elesni, mire az uralkodó a kellemetlen hírért bosszúból egy felbérelt ifjú nemessel megölette a jóst, ennek az ifjúnak viszont Cocléra már előzőleg is jövendölte, hogy aljas gyilkosságot fog elkövetni. Végül így vált valóra Cocléra jóslata.

Kurt Seligmann *Mágia és Okkultizmus az európai gondolkodásban* (Gondolat 1987) című könyvében megemlíti, hogy M. Raillosnak még gyerekkorában megjósolta egy cigányasszony, nem árt óvakodnia a vérpadtól, mert könnyen a vesztét okozhatja. M.

Raillois, ha nem is vérpadon végezte be életét, de halálra zúzta magát, amint kilépett épülő házának ablakán és lezuhant. Egy amatőr tenyérjós a 19. század végén rossz és közeli véget olvasott ki egy Buhier nevű fiatal, egészséges orvos kezéből; a megjósolt időben valóban meghalt a fiatalember, ugyanis egy vadászaton annyira megfázott, hogy tüdőgyulladásban elhunyt. A felsorolásból nem maradhat ki a híres-hírhedt Saint Germain gróf, akinek mind a születését, mind a halálát homály fedi, bár megjelentek nevével fémjelzett könyvek, sőt egy ízben Nagy Frigyes (1712-1786), a porosz király kortalannak és halhatatlannak titulálta a tenyérjós grófot. A 19. században nagy hírnévnek örvendett egy napóleoni katonatiszt, Casimir D'Arpentigny, akinek lelkes híve és követője lett Carus és Vashide, mindketten a tudományos kézelemzés megalapozásán fáradoztak.

Ugyancsak sokak által ismert tenyérjós volt Louis Harmon, vagyis a nagy látnok Cheiro, aki többek között kidolgozott egy olyan számítási rendszert, amely alapján a tenyér által jelzett események dátumai jól behatárolhatók, valamint William Benham. A 20. században elsősorban Carl G. Jung követői foglalkoztak a témával.

A kézjósok és kézolvasók módszerei az idők során sokat fejlődtek, állandóan finomodtak. A 16. és a 17. században használt metódus a ma alkalmazottól nagy eltérést mutat. Noha a tenyérjósulásnak minden felvilágosítás ellenére számos ellenzője van, mégis mind a mai napig sok hívőt vonz, különösen közkedvelt a nők körében. Sőt az utóbbi időben mintha új erőre kapott volna, feltámadt iránta az érdeklődés, szinte reneszánszát éli. Napjainkban is vannak olyan törekvések, hogy a palmisztériát mint egzakt tudományt hozzák vissza a gyakorlatba. Abból a téziséből kiindulva, hogy a kéz az emberi testnek olyan része, mint fának a levél, vagyis a kéz valamennyi szerv szolgája, a rajta nyomon követhető vonalak nem lehetnek a véletlen eredményei.

A kéz azonban nemcsak "sarlatán" jövendölésre alkalmas, használja a tudományos világ is, a tenyéranalitikát, orvosok, biológusok, antropológusok, humángenetikusok alkalmazzák tudományos módszerként diagnosztizálásra, prognosztizálásra.

TENYÉRMINTÁZATOK ■ A tenyérben lévő apró vonalak eltűnhetnek, elhalványodhatnak, az eltűnés után ismét felbukkanhatnak, folytatódhatnak, megjelenhet rajtuk valamilyen szimbolikus jel.

A nyugati kézelemzők szerint a tenyérben lévő: pont vagy folt, kedvezőtlen jel, mert az energiaáramlás időnkénti szünetelésére utal; a sziget sem szerencsés, mert általában öröklött bajt, vagy valamilyen egészségügyi zavart jelöl; a kör vagy gyűrű, attól függően, hogy hol található, jót és rosszat egyaránt jelezhet. Például a hüvelykujj alatt lévő Nap- és a mutatóujj alatti Jupiter-dombon lévő gyűrű általában előnyös jel, mert a kitűzött cél elérését jelzi. A csillag fontos szimbolika, ha szabályosak sugarai. A kereszt inkább negatív jel, mert valamilyen problémára, veszélyre figyelmeztet. A rács – főleg, ha a dombokon látható – valamilyen akadályt jelent. A háromszög általában jó hatású

szimbolika. A négyzet ugyancsak jó jel, mert védelmet biztosít a veszéllyel szemben. A misztikus kereszt ritka jel. A kalász pozitív jelentésű, mert valamilyen szellemi vagy fizikai termékenységet jelöl. A pálmalevél kedvező szimbolika, mert a célok és a vágyak elérését jelenti. A tenyérben feltűnő Neptun-villa szerencsés, bárhol is látható.

A kínaiak a hagyományos orvoslásban, hasznosítják az egészségre utaló szimbolikákat, náluk a csillag az energia és a vér pangására; a kereszt, a belső szervek szabálytalanságára, természetellenes működésére; a háromszög a szívkoszorúér-betegségek kialakulására; a sziget a test egyensúlyának megbomlására figyelmeztet. A gyűrű külső sérülés; a rács szimbolika krónikus gyulladás; a négyzet operációból visszamaradt seb jele.

Amíg a nyugati palmisztria a kézen lévő szigetnek valamilyen hibát tulajdonít, addig az indiai felfogás a szigetet kedvező jelként értelmezi. Az európai és a kínai kézolvásban is az egyes szimbolikák jelentése más és más: például, ha a sziget az egészségre vonatkozik, akkor az európaiaknál a sziget mérete és a hossza jelzi a betegség hozzávetőleges nagyságát és időtartamát; a kínaiaknál viszont a kisméretű sziget a veszélyes, mert náluk ez valamelyik belső szerv gyenge működését mutatja.

A néphit szerint Indiában az a nő, akinek a tenyerén kapura helyezett faágra és virágfüzérre emlékeztető szimbolika látható, még ha szolgasorban is született, oly kiváló férjet fog kapni, mint amilyen Indra isten a férfiak között.

TENYÉRVONALAK ■ A kézelemzők szerint a tenyérben lévő vonalak, értékes információkat hordoznak, melyek a személyiségjegyeken kívül például jelzik a tehetséget, a különféle képességeket, az akaratot, energiát, kitartást. Azt mondják, hogy a vonalak milyenségéből az életben várható eseményekre is lehet következtetni. Arra, hogy az ember vajon jó vagy rossz úton halad-e céljának elérése felé. Ezáltal, az előrejelzésen kívül, lehetőség nyílik bizonyos korrekciókra, megállapítható, hogy az életvitelen mely területen kell változtatni.

A kézvonalak formájára már az embrionális fejlődés jelentős hatással van. A tenyér vonalai, a papilláris gerincek a terhesség (magzati élet) harmadik, negyedik hónapjában kezdenek kialakulni, és az ötödik hónap közepe táján veszik fel alakjukat. A gerincek között sok besüppedt árok alakul ki. A gerincek és az árok képezik a kézvonalakat és az ujjmintázatokat is. A kézvonalak formálódása függ a magzat anyaméhben felvett táplálékától és attól, hogy milyen pozitúrában szorítja össze a kezét.

Amíg az ujjbegy mintázata a megszületéskor rögzített formát veszi fel, és változatlan marad az élet során egészen a test feloszlásáig, a kézvonalak állandó változásban vannak, árkoztabbakká vagy sekélyebbé válhatnak, az életkorral, az ember életvitelétől, életkörülményeitől, táplálkozási szokásaitól és a patológus körülményektől stb. függően

növekedhetnek, hosszabbodhatnak vagy csökkenhetnek, rövidülhetnek. A három fővonal születéskori íve, lefutása az egész élet során változatlan.

A tenyér vonalait két csoportra osztják: fő- és mellékvonalakra. A fővonalak számáról megoszlanak a vélemények, de általában három fővonal – az élet-, a fej-, és a szív-vonal – élvez elsőbbséget. Az 1550-ben meghalt Tricasso de Cerasari dominikánus szerzetes, a tenyérjósokról szóló értekezésében négy vonalat említett meg: az életvonalat, melynek hosszából az élettartam állapítható meg; a fejjonalat, amely, ha a középső ujjig ér, az illető önmagát sebesítheti meg; a szív-vonalat, amely rossz jelentésű, ha rövid, és elágazás nélküli, mert halálos veszedelmet jelent; a májvonalat, amely, ha nagyon távol esik az életvonaltól, akkor a tulajdonosa oktondi, beképzelt ember. A 17. században gyarapodott az alapvonalak száma: a Szaturnusz vonallal, vagyis a sorsvonallal egészült ki a párizsi Rondhyle jóvoltából. Később a tenyérjósok repertoárja különböző vonalkombinációkkal és szimbolikákkal bővült.

A tenyér három fővonalának egymáshoz való viszonyából az ember karakterére lehet következtetni. Az életvonal a földi történéseket, a fejjonal a szellemi kapacitást, a szív-vonal az érzelmi töltést szimbolizálja. Ez a három fővonal kevés ember kezében van egyensúlyban. Ha valamelyik fővonal hiányos, vagy hiányzik, akkor az, valamilyen testi-lelki-szellemi zavarnak a jele. A vonalak rajzolatuk, minőségük, mélységük, színezetük szerint jót és rosszat jelképezhetnek.

Az életvonal a tenyér leglényegesebb vonala, minősége utal a vitalitás mértékére, az életbe való beilleszkedési képességre, valamint a családra. Az életvonal az ön- és a fajfenntartást szimbolizálja. A vonal színe a fizikai állapotról tudósít. Ez a fővonal a kéz oldalától indulva a Vénusz-domb tövében húzódik, és lefelé halad a csukló irányába. Az ideális életvonal szélesen ívelt, töretlen, egyenletes.

A fejjonal legkomolyabb vonala a tenyérnek. Mint az értelem vonala jelképezi az értelmi képességet, a lelkierejét, az önkontrollt, a koncentrációt, az agyat és az idegrendszert. A mutatóujj és a hüvelykujj közül kiindulva halad keresztül a tenyéren. Az egyenetlen, szakadozott fejjonal lelki labilitást vagy gyakori fejfájásokat jelez. A fejjonal rendszerint összhangban van a kéztípussal, amennyiben nincs meg ez az összhang, a fejjonal lefutása, íve alapján feltételezhető valamilyen fokú elmebetegség, öngyilkosságra való hajlam, sőt bizonyos gyilkos ösztön is.

A tenyérjósok, még az életvonalnál is fontosabbnak tartják a szív-vonalat.

Ez utóbbi az érzelmeket jelképezi, de néhány egészségre utaló jelzés is leolvasható róla. A szív-vonal eredetét és irányát illetően megoszlanak a vélemények, de egyértelmű, hogy a szív-vonalnak a mutatóujj és a kisujj dombjait összekötő vonal tekinthető. A szív-vonalnak vannak végzetes szerelmeket tükröző változatai. Ha a szív-vonal egybeolvad a fejjonallal és az életvonallal, lezárt kézről beszélünk. Amíg a fővonalak az élet során nem változnak, rajzolatuk azonban, idővel árkoztabbá, markánsabbá, szemléletesebbé

válhat, a mellékvonalakra nem jellemző ez a fajta állandóság, folyamatosan átalakulnak, attól függően, hogy a tenyér milyen mozgásokat végez. Mellékvonalak: a sors-, a Nap-, az egészség-, az Uránusz-, a Neptunusz-, a Plutó-, a kis élet-, a Mars-, a Vénusz-, a félelem-, az együttérzés-, az Írisz-, a szamaritánus-, az intuíció-, a házasság-, a gyerekvonal, a Vénusz- és a Jupiter gyűrű, a Szaturnusz- és a Salamon gyűrű, az utazási- és a baleseti vonalak, a szex- és a csuklóvonalak, valamint a tenyérben lévő háromszög és a négyszög.

TERHESSÉG ■ A terhesség szó egyaránt jelenti az asszony várandósságát és a másállapot idejét. A nő akkor terhes, ha méhében magzat fejlődik, a terhesség a fogamzás, vagyis a női petesejtnek a hím ivarsejttel való megtermékenyülése.

A magyar nyelvben a terhességre számos kifejezés található: hívják másállapotnak, viselőségnek, áldott- vagy boldog állapotnak, hasasságnak, de azt is mondják, hogy a kismama várandós, vastag, széles, kinőtte a ruháit, a kéményén golya fészkel, a háza eleje kikerekedett, vagy a terhes anyukát megszállta a szentlélek, esetleg a kismamára férje rádobta a kalapját.

A várandós nők némelyike nehezen éli meg terhességét, gyakran hányinger, émelygés kínozza őket. A panaszok orvoslására az öregasszonyok különféle szereket ajánlottak: például aszalt szilvát, zöld gyümölcsöt etettek a leendő anyákkal, vagy pálinkában áztatott liliomszirmot kellett inniuk. Hányinger ellen a krétaporos vizet, vagy a három szomszédból való víz keverékét tartották hatásosnak. Egyesek viszont inkább minden enyhítő beavatkozás nélkül viselték az olykor kellemetlenséggel járó állapotukat, csak azért, hogy a leendő lányuk hosszú hajjal szülessen.

Az sem mindegy, hogy milyen hangulatban viseli a várandós mama a terhességet. Annak az asszonynak az arcán, aki terhessége alatt rosszkedvű, csalódott, májfoltok jelennek meg, ami leánygyerek születésére utal. Azt mondják, hogy a májfoltok elhalványodnak, ha a kismama egy előzőleg szült nőtől kért méhlepény darabkával keni be az arcát.

A kínaiaknál a mamák számára nem ajánlott a harag, a pletykálkodás, a túl hangos nevetés, az élénk színek nézegetése és a szeretkezés sem. A magzat érdekében az asszonyokat arra biztatják, hogy hallgassanak kellemes muzsikát, pozitív dolgokról beszélgessenek, érdekes könyveket olvassanak, és szép képeket nézegessenek.

A spanyol anyáknak sok pihenést tanácsolnak, hogy nyugodt legyen a gyermek. A mamákat óvják a durva zajoktól, mert azt gondolják, hogy ettől a magzat feje puha marad, és a szülés során behorpadhat.

Óceánia lakói ugyancsak rossznak tartják a terhesség alatt haragot táplálni valaki iránt, mert ettől a születendő gyermek az illető személyre fog hasonlítani. Az anya irigysége miatt pedig a leendő gyermek testi fogyatékossgal jöhet a világra.

A várandós anyáknak, nehogy elvetéljenek, vagy hogy a leendő gyermeket semmilyen károsodás ne érhesse, szinte minden kívánságukat teljesítik, ez idő alatt elnézik nekik, ha elcsennek egy-egy gyümölcsöt, vagy valamilyen finomságból vesznek el, azonban ha süttököket lopnak, gyerekük kopasz vagy szőrtelen lesz.

A csendes-óceániai szigetvilág lakóinak hiedelemvilágában nemcsak az asszony lehet kívánós. Ha bármelyik családtag az egyik napról a másikra kívánóssá válik, az annak a jele, hogy a család valamelyik hölgytagja gyermeket vár. Ilyenkor az összes nő elvégezteti a terhességi tesztet, mert valamelyikük egész biztos, hogy teherbe esett.

A terhesség alatt egyébként is fontos, hogy mit eszik a várandós mama, ugyanis egyes ételek kedvezően, míg mások hátrányosan érintik a magzat fejlődését. Nálunk sokfelé ajánlották például a hagymát vagy a pálinkát, viszont – a leendő gyermek, illetve a magzat egészsége érdekében – óva intettek a só vagy a sok víz fogyasztásától.

A kínaiak úgy tartják, hogy a leendő anya képes befolyásolni gyermeke bőrszínét az általa elfogyasztott étellel. Ha csillogó, fényes ételt eszik, a gyermeke bőre is csillogó lesz. Az ételt puhára kell főzni, vagy jól fel kell aprítani, mert különben a megszületendő gyermeke nemtörődöm, haszontalan lesz.

A japán asszonyoknak azt tanácsolják, hogy ne szedjenek fel túl sok kilót magukra a terhesség alatt, és kerüljék a fűszeres vagy sós ételek, valamint a nyers halak fogyasztását.

A polinéziaiak szerint a fehérhúsú hal fogyasztása gondokat okozhat a terhesség során. Egyes csendes-óceáni szigeteken úgy tartják, hogy a savanyú vagy a keserű ételek elvetélést okozhatnak, a fűszeres ételektől pedig hasfájós lesz a csecsemő. A spanyolok a fűszeres ételek mellett, az uborka fogyasztását sem ajánlják.

A portugálok úgy vélik, hogy a terhesség alatt fogyasztott étellel az asszony befolyásolni képes a születendő gyermek nemét. A kerek gyümölcsök és zöldségek – például az alma, a szőlő vagy a karalábé – evése kisleányt; míg a hosszúkás zöldségek, mint a répa vagy az uborka, fogyasztása fiúgyermeket eredményez.

Ugyanakkor a régi Rómában azt hitték, hogy a gyermek nemét a here határozza meg, amelyből a fogantatást okozó sperma származik. A római természettudós, az idősebb Plinius (23-79) azt írta feljegyzéseiben, hogy a bolha útifű nedvének fogyasztása garantálja a fiúgyermek születését. De voltak, akik a bogáncs nedvének tulajdonítottak hasonló hatást. Az ókori görögök úgy vélték, hogy egy állapotos asszony biztosan fiúgyermekeknek ad életet, ha étkezésként mezei nyúl heréit, méhét és gyomrát fogyasztja.

A törökök a csecsemő nemének előrejelzéséhez, a várandós asszony tenyere fölé cérnaszálon egy jegygyűrűt lógnak. Ha a gyűrű ovális vagy körkörös mozgást végez, a születendő gyermek leány lesz. Ha a gyűrű egyenes vonalban mozog, akkor fiú.

(Ugyanezt a jóslást másutt – pl. a portugáloknál – a mama köldöke fölé lógatott gyűrűvel végezték.)

A magyarok szerint lány lesz, ha a kismama hasa széles, nagy a fara, arca májfoltos, szeplős; fiú lesz, ha a hasa hegyes, az arca tiszta. A szlovákoknál is, ha a terhes nő hasa hegyes, fiút fog szülni, ha az ajka duzzadt, a hasa gömbölyű, akkor lánya lesz. Ha a terhes nőnek jó a közérzete, fia születik, ha nem, akkor lánya. Ha a várandós anya: a leejtett tányérért bal kézzel nyúl, lánya lesz, ha jobbal, akkor fia; ha terhessége vége felé éjfél tájt a bal gyűrűs ujjáról levágott kis körmöt tűzre dobja, és pattogva ég el, lánya lesz. Ugyancsak lány fog születni abban a házban, amelyik tetején megszólal a kuvik.

A teherbeesés lehetőségéről úgy vélik az angolok, hogy az asszony, aki áthalad egy vasút fölötti átjárón, nem fog teherbe esni. Ha viszont megérint egy vascsavart, akkor ez a hiedelem érvénytelen. Nálunk, ha egy asszony menstruációs ciklusa a templomi mise alatt kezdődik, leendő gyereke halva fog megszületni. Polinéziában a Marquises-sziget lakói szerint a meneszt közvetlen követő időszak legalkalmasabb a fogantatásra.

A táplálékozás és a lelkiállapot mellett, az asszony viselkedése a terhesség ideje alatt ugyancsak kihatással van a magzat, illetve a születendő gyermek további sorsára.

Ha a terhes nő vizes kannára ül, nagyfejű; ha vödörből iszik, nagy szájú; ha vödörből iszik, és a víz végigcsurog az ajkán, nyálas szájú; ha csorba pohárból vagy bögréből iszik, görbe szájú; ha szamócát eszik, szőrös; ha a küszöbön aprítja a fát, púpos; ha lóbálja a lábát, semmirekellő lesz a gyereke. Nem szabad a terhes nőnek: páros számú gyümölcsöt ennie, vagy egyszerre két lepényt sütnie, mert ikergyermekei születnek; késsel vagy villával kilyukasztania a kenyerét, mert ezzel kiszúrja leendő gyermeke szemeit; szőrös állatot, kutyát, macskát, nyulat bámulnia, megfognia vagy megrúgnia, mert szőrös lesz a gyereke; döglött állatra pillantania, mert gyerekének látási problémái lesznek, sőt még meg is vakulhat; egy békára lépnie, mert a gyereke halva születik. Nem szabad állapotos nőnek virágot sem szagolnia, mert gyerekének büdös szája lesz.

Óceánia lakói a nyakláncok vagy virágfüzerek viselését is kerülik ilyenkor, mert attól tartanak, hogy a köldökzsinór rátekeredhet a magzat nyakára.

Az áldott állapotú nőnek nem szabad: halottra néznie, mert gyereke sápadt lesz; rácsodálkoznia valamire, mert koraszülött lesz a gyereke; rábámulni csúnya állatra, vagy testi hibás emberre, mert a gyerek a látottra fog hasonlítani; ágyban fészülnie, mert gyereke rövid életű lesz. Tilos tűzbe néznie, mert piros foltok fogják elcsúnyítani újszülöttjének a testét; tilos egy másik terhes asszonyra rosszat mondania, mert gyermeke nehezen fog megtanulni járni. A várandós nőre nem eshet gyümölcs, nem fröccsenhet rá zsír, nem csapódhat ki láng a tűzhelyből, mert valamennyi maradandó jelt hagyhat leendő gyerekén.

A gonosz távoltartására a legjobbnak azt tartják, ha a terhes asszony amulettként egy kis zacskóban, három fokhagymagerezdet hord a nyakában. Ha valami miatt megrémül, a leghatásosabb, ha kacsint, vagy pislog.

Nem szabad a várandós asszonynak letagadnia, eltitkolnia terhességét, mert a gyereke néma lesz. Ha a kismamát megijeszti, gyerekén születési folt lesz.

A terhes nőket mindenféle rontástól is féltették és féltik. Ezért a várandós nőnek nem szabad: terhessége alatt temetésen részt vennie; esküt tennie; tanúskodnia; pénteken fonnia, varrnia; a szemetet az ajtó felé söpörnie; letagadni állapotát, mert gyereke hazudós lesz. Tilos továbbá megméredznie vagy fogat húzatnia, mert meghal a csecsemője. Ha kocsirúd alatt mászik át, akkor idő előtt fog szülni; ha kötél alatt bújik át, halva születik meg a gyereke.

Ha a terhes mama: síron sétál, a gyermeke korán meg fog halni; olyan helyre megy, ahol ruhát fehéritenek, gyereke sápadt lesz; sírba néz, ugyancsak sápadt gyereke lesz; öv helyett kötelet teker a dereka köré, a gyermekét fel fogják akasztani; olyan rabszállító autó mögött halad, amelyikben elítéltet szállítanak, vagy keresztezi annak útját, a gyermekére bűnözői sors vár.

A szerencsés kimenetelű szülés érdekében tilos a várandós nőnek gyümölcsöt befőznie, káposztát savanyítani, kovászt készítenie. Nem vállalhat keresztanyaságot. A terhes asszonynak könnyebb lesz a szülése, ha mosakodás után felfordítja a mosdótálat, vagy ha a vajúdo asszonyt ráfektetik a férje papucsára.

Indiában a terhes asszonyokra megkülönböztetett figyelmet fordítanak. Tilos a várandós mamának éjszaka elkóborolnia, vagy egy üres házba bemennie, mert megtámadhatják a démonok. A férjnek nem szabad: házat építenie, mert felbosszantja a gonosz szellemeket; a tengerben fürdenie, mert a part tele van kísértetekkel. Mindezek a hiedelmek a várandós asszonyt és férjét védik a veszélyektől. Ezen kívül a kismamának a sürgősségi utazásokat el kell halasztania, valamint a nagyobb munkában nem szabad részt vennie.

Az indiai szikheknél a várandós kismamának nap- és holdfogyatkozás idején tétlennek kell maradnia, ilyenkor ugyanis minden mozdulata károsan hathat a méhében növekvő gyerekekre. Csak a fogyatkozás után ehet, ihat vagy cserélhet ruhát. Ha a várandós anya árnyéka egy kígyóra vetődik, a születendő gyermek lassan fog fejlődni. A szikh nők azt sem ajánlják, hogy holdfogyatkozás idején az áldott állapotban lévő asszony vonalat rajzoljon, mert rajza meg fog jelenni csecsemője testén. A holdfogyatkozás alatt főzött étel maradékát – mivel ilyenkor az étel tisztátlanná válik – a terhes asszonynak alamizsnaként el kell ajándékoznia. Náluk az ételadomány spirituális jelentőséggel bír.

Az indonézekenél a terhesség hetedik hónapjától nem kívánatos, hogy szeretkezzen a leendő kismama, mert születő gyereke, tiszteletlen lesz szüleivel szemben, de ha szép képeket nézeget, akkor gyermeke is szép lesz. A teherbeesés utáni harmadik hónaptól

nem ajánlott fülbevalót viselnie a leendő anyukának, mert azt álmodhatja, hogy férjével szeretkezik, holott a valóságban az egy őt megtestesítő szellem. A terhesség ideje alatt: nem szabad sótartóban kanalat tartani, mert ez a szülés során okozhat problémát; nem jó esténként a bejárat kapuban ácsorognia, mert a magzatot megtámadhatják a gonosz szellemek. Nem jó várandós nőnek szomorúnak lennie a terhesség alatt, mert a születő gyereke nyafogós lesz. Az áldott állapotban lévő nőnek nem szerencsés: kinevetnie egy állatot, mert a születő gyerek nyakán sebbel fog megszületni; állatot kínozni, vagy vadászaton részt vennie, mert a születendő gyereke az adott állatra fog hasonlítani; kigúnyolni testi fogyatékos, mert születő gyereke könnyen nyomorék lehet; gyűlölni bárkit, mert a gyerek az utált személy tulajdonságaival lesz „megáldva”. A terhesség utolsó időszakában a kismamának kókusztejet kell innia, hogy leendő gyereke tiszta, becsületes arcú legyen.

Thaiföldön a várandós nőnek, nem szabad: citromfűvön sétálni, mert a születendő gyermeknek csökött lesz a lába; járkálás közben ennie, mert ez a szülés során sok sérülést okoz; a nap- vagy a holdfogyasztást szemlélnie, mert kancsal lesz a gyereke; temetésre mennie, mert egy szellem magával ragadja leendő csecsemőjét; beteg embereket gondoznia, mert azok nem fognak meggyógyulni. Az a várandós anyuka, aki átlép egy ló kantárszára felett, túlhordásra számíthat. Problémás lesz a szülése annak a kismamának, aki akkor megy be egy templomba, amikor egy pap felszentelése folyik, vagy sokáig üldögél küszöbön, esetleg elmegy horgászni.

Afrika nyugati részén élők szerint a terhesség alatt az egyik szülő sem eheth olyan állat húsból, amely az elejtése idején vemhes volt. Még a nem vemhes állatoknak is vannak olyan testrészeik – szív, máj, zsigerek – melyeket nem szabad elfogyasztani. Feltételezik, hogy komoly veszélyt jelent a magzat számára, ha megszegik ezeket az előírásokat. Az asszony terhessége alatt a férj nem vághatja el egyetlen állat torkát sem, de még csak nem is segídezhet az állat lemészárlásában.

Trinidad és Tobagoi elképzelés szerint, ha egy várandós mama sok csokoládétejet iszik, a gyermeke sötétbőrű lesz, ha viszont tejet iszik helyette, a csecsemő bőre fehér lesz. Ha valamilyen ételt megkíván a terhes kismama, óhaját azonnal ki kell elégíteni, mert különben a születendő gyermekén a kívánt ételre emlékeztető anyajegy rajzolódik ki.

A mexikóiak körében ismert babona, hogy a leendő kismamának nem szabad megérintenie a pocakját holdfogyatkozás idején, mert gyermeke feltűnő anyajeggyel fog megszületni. Ha egy terhes nő telihold idején vagy holdfogyatkozáskor kimegy a szabadba, a gyermeke nyúlszájjal, vagy farkastorokkal jön a világra. Ez azonban elkerülhető, ha a kismama egy kulcsomót köt a derekára, mégpedig úgy, hogy a kulcsok pont a magzat fölött lógnak, mert ezek eltérítik a károsodást okozó fénysugarakat.

Az Indonéziához tartozó Siberut-sziget férfiai a feleségük terhessége alatt nem készíthetnek fából vájt kenut, mert a lélekkel bíró megsértett farönk szellemének haragja miatt a születő gyerek betegen jön a világra, vagy a szülők betegszenek meg, s a kenu is használhatatlan lesz.

TÉRKÉP ■ Lásd: könyv

TERMÉKENYSÉGI JÓSLÁS ■ Lásd: balta, fák, fallosz, fonál, jaguár, karácsony, mák

TERMÉSJÓSLÁS ■ Bizonyos naptári ünnepeken a következő év terméskilátásaira jósoltak, erre elsősorban a különböző előjelekből, leggyakrabban az időjárás alakulásából következtek. A termésjóslás évszázados megfigyeléseken alapul, és a legszorosabb kapcsolatban állt az időjárásjóslással, hiszen a jó termés a kedvező időjárás függvénye.

A néphit úgy tartja, hogyha nagypénteken esik az eső, férges lesz a gyümölcs, viszont jó gyümölcstermés várható, ha Benedek napján szép az idő, Kifagy a szőlő, ha Barabás napkor esik. Rossz búzatermés várható, ha pünkösdkor esik az eső, ugyancsak jó sok búza terem, ha húsvétkor esik, és ha nagyhét vagy Szent György napja előtt dörög az ég.

Bizonyos állatok és növények segítségével is végeztek termésjóslást. Jó búzatermés várható: ha Szent Györgykor nem látszik ki a varjú a vetésből, vagy ha nagypénteken kuruttyolnak a békák. Jó termés lesz, ha nagypénteken fürdik a holló. A sok cserebogár látványa jó kukoricatermést ígér.

Vidéken mindenfajta szőlőből levágnak egy pár vesszőt, és vízben kihajtatják, a hajtás nagyságából jósoltak a termés várható mennyiségére. A bortermésre vonatkozik a következő versike: „Ha fénylik Vince, tele lesz a pince.”

TESTFESTÉS ■ Lásd: henna, tetoválás

TESTJELEK ■ Indiában a testen látható külső jeleket igen fontosnak tartják. A fiziognómia megalapítójának Samudrát, a tengerek istenét tekintik, aki egy óind legenda szerint, miközben az égi tengerekben az ezerfejű Sesa kígyóisten hátán Visnu isten hitvese, Laksmi társaságában a jóga-meditációt élvezte, lejegyezte az isteni pár testen lévő szerencsés jegyeket, avégből, hogy azok útmutatásként szolgáljanak az emberiség számára. A kezdeti irányelveket később a bölcs risik rendszerezték és fejlesztették gyakorlati tudománnyá. A testen fellelhető kedvező jegyeket a szerencse előjeleként értelmezték, a hiányukból viszont baljóslatú történésekre, problémákra, nehézségekre következtek.

A filozófiai rendszereket megalapító risik munkásságának köszönhetően alakult ki az indiai tradícióban a jó és a rossz előrejelzésének nyolcfajta módszere. Ezek az anga (végtagok), a szvapna (álmok), a szvara (hang), a bhumi (attitűd), a vjandzsana (a testen található jelek), a laksana (ómenek, rossz előjelek), az utpatha (a véletlenszerű természeti jelenségek, mint például a földrengések), valamint az anthariksha (tér) gondos tanulmányozása.

Dél-Indiában, különösen a Malabár- és a Kovalam-parton a Kárttikeja szisztémát gyakorolják, miszerint isten a Dharma (erkölcs, hit, vallás) és az Adharma (erkölcstelenség, hitetlenség, vallástalanság) következményeit minden egyes ember esetében a testen található jelek segítségével állítja reflektorfénybe.

A kezet tartják a legfontosabbnak, de a kéz analizálásán kívül elengedhetetlennek tartják az élettartam megállapítását, a test magasságának, egyes testrészek milyenségének vizsgálatát, valamint a bőr és a lélegzet megfigyelését is. Szerintük az emberi testrészek közül ötnek hosszúnak, ötnek simának, hatnak magasnak, hétnek vörösnek, háromnak mélynek és háromnak szélesnek kell lennie. Úgy tartják, hogyha ezek a testi feltételek megfelelnek a követelményeknek, akkor az adott ember jelei ideálisnak, sőt dicséretesnek mondhatók.

Az öt hosszú testrész: a kezek, a szemek fehérje, az arc, az orr és a mellék közötti távolság; az öt sima testrész: az ujjpercek, a haj, a fogak, a körmök és a bőr, amelyek hosszú életűvé teszik a férfit. A hat magas testrész: a derék, a has, a mell, az orr, a vállak, a homlok, amelyek akkor eszményiek, ha valamennyi kimagaslik. A hét vörös színű testrész: a tenyér, a talp, a szemek, a körmök, az íny, a nyelv és az alsó ajkak. A három mély jellemző: a lélegzet, a jellem és a köldök. Noha a nagy és mély lélegzet értékes, de a vitalitás, ami összefüggésben van az életerővel, az életrealitással, az elevenséggel, még a lélegzetnél is fontosabb. A három széles testrész: a mellkas, a homlok és a csípő. A széles mellkasú férfi jómódra számíthat, a széles homlokú személy „király a királyok között”, vagyis vezető egyéniség; a széles csípő vagy hátsórész pedig sok gyereket és feleséget feltételez.

A fej alapvető részei: az arc, az orr, de a szemek a leglényegesebbek. A csillogó szemek nagy családi boldogságot jeleznek. A ragyogó fogak a különleges ételek élvezetét szimbolizálják. A vörösés bőrszín gazdagságra, a fehéres bőr szolgaságra utal. Az arcszín akkor a legkívánatosabb, ha a bőr olajosan csillogó. A testen lévő szimpla szőrgyökerek magas méltóságú embert; a dupla szőrgyökerek tanult embert; a háromszoros vagy négyszeres szőrgyökerek rövid életű embert jelképeznek. A puha munkához nem szokott kezek, és a járáshoz túlságosan karcsú lábak gazdag személyre utalnak, a nagy lábak tartós kényelmet, a jó formájú lábak pedig valamilyen jármű birtoklását mutatják.

TETOVÁLÁS ■ A világ szinte minden részén elterjedt a tetoválás, bár a legsötétebb bőrűek viszonylag ritkán tetetnek díszítést a testükre, Kínában pedig szinte alig alkalmazzák. Az ortodox zsidók körében szintén nem fordul elő, ugyanis a Leviták könyve (Mózes harmadik könyve) tiltja a test tetoválását. A legtöbb ember tetovált motívumainak varázserőt tulajdonít, védelmet remél a betegségek és a különböző bajok, problémák megelőzésére, elhárítására. A tetoválás emellett az egyes törzsek, családok vagy a rang megkülönböztetésére, valamint nevezetes események megörökítésére, és megkötött szövetségek jeléül is szolgál.

Tetoválást már i.e. 2000 körüli egyiptomi múmiákon is felfedeztek. Az ókorban a római rabszolgákat és a bűnözőket tetoválással jelölték meg. A kereszténység elterjedésével – mint a bibliai tanításokkal ellentétes gyakorlatot – Európában tiltották, de a világ más tájain divatban maradt. Észak-Amerikában az indiánok nemcsak a testüket, hanem arcukat is tetoválták. Elsősorban a primitív népeknél volt divatos, főleg a férfiak ékesítését szolgálta, a harcosok célja pedig az volt, hogy rémisztővé tegyék magukat. Néha papok, magasabb rangúak is viseltek apró jeleket, a tengerészek és a katonák pedig főleg a karjukat tetováltatták.

A japánok és az új-zélandi maorik egész testükre kiterjedő mintázatokat hordanak. A maorik a halotti koponyákat is tetoválják. A beavatkozást különféle módszerekkel, szurkálással, karcolásokkal, szúrásokkal végzik, s a legkülönbélebb eszközökkel, tűvel, tuskéval, késsel, apró gereblyeszerű szerszámmal, vagy pici csontvágóval juttatják a festéket a bőrbe. Miután 1891-ben az Egyesült Államokban szabadalmaztatták az első elektromos tetováló-készüléket, ma már a fejlett országokban szinte kizárólag csak ilyeneket használnak.

A 19. században a brit hadsereg dezertőrjeit, az amerikaiak a börtönviseltekét, a 20. században a náci koncentrációs táborok foglyait, a szibériai lágerek lakóit azonosították tetoválással. A tengerészek, valamint az egy táborhoz tartozók, az azonos elveket, nézeteket vallók, de az azonos márkájú motorkerékpárosok, autósok és olykor a szerelmesek együvé tartozásukat a testükön is szívesen megörökítik. Ha a tetovált személy nézete, érzései megváltoznak a tetoválását bőrradírozással, bőráttűtetéssel, plasztikai műtéttel, vagy lézer segítségével távolíthatják el.

Az álomfejtők szerint, ha azt látja az álmodó, hogy egy tetováló tetoválja a testét, vagy másnak a testét, azt jelenti, hogy furcsa praktikák miatt össze fog veszni a barátaival vagy a családtagjaival. Egy másik variációban, ha valaki azt álmodja, hogy tetoválják, különös irigységnek lesz a célpontja, ha viszont egy másvalaki tetoválását látja, akkor egy hosszú, nehéz útra indul el otthonról.

Nyugat-Szamoában az emberek egyik legjelentősebb napja, a teaszertartásnak nevezett ceremónia, amikor a kliensek szinte egész testüket tetováltatják. A tetováló

fakalapáccsal veri be a kihegyezett disznóagyart a bőrbé, színezőként hamutintát használ. A szamoaiak a tetoválást a szülési fájdalomhoz hasonlítják.

TETŐ ■ Lásd: halál, varjú

TEVE ■ A teve nagyfokú alkalmazkodóképessége mértékletességre és a józanságra utal, de viselkedése miatt olykor az önhittség és a csökönység jelképe is lehet.

Jóllehet tisztátalan állatnak számított, és a húsból enni bűn volt; többször találkozunk vele az Ószövetségben. A dromedár feltehetően az arabul beszélő, patriarkális népcsoportokkal terjedt el. Teherhordó állatként már az ősatyák is ismerték, de hátságállatként sem volt ismeretlen Izrael fiai előtt. Az ókori keleten a tevét harci állatnak is használták. Asszíriában a kétpúpú teve is előfordult.

Az Újszövetség ugyancsak több helyen tesz említést róla. Keresztelő János teveszőrből készült ruhát viselt; Jézus ismert mondása szerint könnyebb a tevének átmenni a tűfokán, mint a gazdagnak bejutni a mennyek országába. Jézus ezzel azt akarja kifejezni, hogy nagyon nehéz megtérnie annak az embernek, akinek a szíve földi gazdagságon csüng. (A hasonlat értelmezéséhez tudni kell, hogy a keleti városok falain rendszerint voltak kis kapuk, amelyeken a főkapu bezárása után a későn érkező utasokat bebocsátották. Ezeket „tűfok”-nak nevezték; ahhoz, hogy a teve ezen átjuthasson, le kellett térdelnie, terhét le kellett venni róla, és úgy csúszott át rajta.)

Számos babona és hiedelem él a teve fejésével és tejjével kapcsolatban. A tevetej gyógyító és misztikus hatással rendelkezik, ám ennek érdekében a tevéket csak meghatározott családtagok legeltethetik.

Indiában a tevetetet a vízkór, a sárgaság, a lép betegségei, a tuberkulózis, az asztma, az anémia és az aranyér gyógyítására használják.

A tevetetjnek fogyaszto hatása is van. A betegeknek, öregeknek és a gyermekeknek nemcsak azért adnak tejet, mert egészséges, hanem abban a hitben is, hogy a tevetetj erősíti a csontképződést.

A Sinai-félsziget beduinjai úgy tartják, hogy minden belső betegség gyógyítására alkalmas a tevetetj. Azt mondják, hogy erőt ad, és az összes baktériumot kiűzi a testből. Ez azonban csak akkor igaz, ha a teve meghatározott – egyébként is gyógyírek készítése használt – bokrokkal, növényekkel táplálkozik. Annak a tevének a teje, amelyik szalmát eszik, nem rendelkezik ezekkel a gyógyhatásokkal.

Etiópiában a tevetetj afrodiziákumként szerepel. Szomáliában a pásztorok között az a hiedelem járja, hogy varázslatos hatású azt a napot követő éjszakán fejt tevetetj, amikor a teve hosszú szomjazás után először ivott. Úgy vélik, hogy aki ebből iszik, képes eltávolítani a lábába fúródott tövist, még akkor is, ha az már a gyermekkora óta ott van.

Szaharában még ma is él az a szokás, hogy az idegent egy kiválasztott teve tejével kínálják meg, arra az esetre, ha az illető rontást okozna, csak azt a tevét érintse az átok, melynek a tejéből fogyasztott.

Kenya keleti, valamint Szomália déli részén élő rendille törzsbéliek ma is hisznek az előjelekben, különösen azokban, melyek állataikkal kapcsolatosak. Például a kiválasztott tevebika közeledését, attól függően, hogy mely irányból közelíti meg a táborhelyre kiválasztott területet, jó vagy rossz előjelként egyaránt értelmezhetik. A sáttábor sarkába, mely felől az ellenség támadását várják, általában egy jóindulatú tevét kötnek, hogy védelmet nyújtson számukra.

Különleges alkalmakkor – telihold ünnepe idején, vagy az esőért való fohászkodáshoz kapcsolódóan – engesztelő áldozatokat végeznek. Ilyenkor egy tevét leölnek, melynek vérével a klán minden tagjának, valamint a csorda tevéinek a fejét meglocsolják.

Ha az ember tevével álmodik, nagyobb óvatosságra van szüksége, mert feltehetően túl sok terhet cipel a vállain. Az ilyen személy – ahelyett, hogy szabadjára engedné – hajlamos magába fojtani az érzelmeit. Meg kell tanulnia felejteni és megbocsátani. Ugyanez az álom mása értelmezésben nagy problémák megoldására, akadályok leküzdésére való képességet jelez.

TIBOR NAPJA ■ Lásd: április

TIGRIS ■ Nemcsak az oroszánt nevezik az állatok királyának, hanem az erdők urát, a tigris is. Ázsia délkeleti és középső részén az emberek a hegyek és a barlangok szellemeinek tartják őket. Kínában nemcsak az állatok királyaként tisztelik, hanem mint a betegségdémonok félelmetes ellenségét is respektálják. A kínaiak szerint a démonokat megfélemlítő mágusok általában tigrisháton utaznak. A néphiedelem szerint, akit tigris fal fel démonná változik, és addig bolyong a tigris mellett, míg ő maga is fel nem fal egy embert.

A tigris jelképezi az életerőt, a szenvedélyességet, a termékenységet. Számos istennő hozható összefüggésbe a tigrissel: a hinduknál Mahádéva sakti háta állata egy anyatigris volt; az akkád Istár istennő tigrissel állt kapcsolatban; a kínai Hszi-vang-mu tigrisformájú volt.

Az Aral-tótól délre élő, a törökökkel rokon, karakalpak nép asszonyai a hatalmas erejű tigrisről feltételezik, hogy az a nő, aki tigrishúst eszik, meghajlik a tigris lábnyoma előtt, vagy tigrisbőrön ugrik át, megszabadul a meddőségétől.

A kínaiak a porrá őrölt tigriscsontot vízbe vagy teába elkeverve orvossággént adták hideglelősöknek vagy más betegségben szenvedőknek. A kisgyermek cipőjére tigriseket hímeztek, amely a rontásoktól volt hivatott megvédeni őket.

A nők szemében külön tiszteletnek örvend az a vadász, amelyik tigrist ejt el. Bengálban egy vadász, miután leterít egy emberevő tigrist, testén keresztbe teszi fegyverét, hogy megmagyarázhassa istennek a tettét.

A maláj emberek úgy képzelik, hogy a tigrisek társadalomban élnek, vannak városaik, falvaik, ahol laknak. A giljakok szerint a tigrisek külön emberfajtát alkotnak, ezek az ún. tigrisemberek, akiket tilos megölni, és mindig tisztelettel kell viseltetni irántuk. A muszlimok, ha találkoznak egy tigrissel, meghajolnak előtte, és "asz-szalám-alaikum"-mal köszöntik. Ezt vallják Szumátra lakói is.

Feltételezések szerint vannak jóindulatú tigrisek is, akik segítenek az embereken, és a tigrisek olykor képesek emberalakot ölteni. A világban számos törzs eredezteti magát a tigristől, vagy a tigris és a nő nászából.

Kínában és Japánban a fehér tigris és a Nyugat egymáshoz vannak rendelve. Kínában az öt csillagpalota közül az egyik a fehér tigrisé, amely a hosszú életet szimbolizálja. Japánban a bambuszligetben ábrázolt tigris a gonosz által megszállt emberiséget jelképezi. A keresztényeknél a tigris Krisztus jelvénye.

TIGRISSZEM ■ Lásd: macskaszem

TIKFA ■ Lásd: bútorfa

TIKLI ■ Lásd: indiai ékszerviselet

TISZAFÁ ■ Lásd: fák, karácsonyfa

TÍZ ■ A kilences után következő tízes, mely az első kétjegyű szám, a tökéletességet, a teljességet fejezi ki. A Tízparancsolat száma, Jézus messiási hatalmát tíz csodán keresztül mutatja be.

Mivel az egyessel kezdődő számsort a nulla zárja, különös jelentőséggel bír. Az első négy szám összegeként ($1+2+3+4=10$) a ciklus végét, a befejezettséget jelöli, ezért Isten számaként él a köztudatban. Egy másik variáció szerint, ha leírjuk növekvő sorrendben az egyjegyű számokat (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), majd az elsőt és az utolsót sorra kivesszük a sorozatból, és a kapott számpárokat összeadjuk – $1+9=10$, $2+8=10$, $3+7=10$ és $4+6=10$ – azt látjuk, hogy az eredmény minden esetben tíz lesz. Egyedül az ötös szám az, amely pontosan fele a tökéletes tízesnek. Ennyi az ember kezén és lábán az ujjak száma.

A tízes szám megjelenése még az özönvíz előtti időkre nyúlik vissza. A kaldeusok mondáiban tíz király szerepelt, a kínaiak képzetében tíz császár élt, az Ószövetség tíz

hősről tesz említést, és állítólag a vízözön során elsüllyedt ősi földrészt, az Atlantiszt tíz herceg kormányozta.

A primitív népeknél a két kéz jelentette a tízet, ezért ezt a számot alkalmazták a kitűzött cél, birtoklási vágy, a teljesség szimbolikájaként. Az egyiptomiak tíz napból álló időegységet használtak, erről tanúskodik a mesék királyfia, aki tíznapos gondolkodási időt kért. A kínaiak számrendszere a kettes mellett ugyancsak a tízes volt, hagyományaikban fellelhető a tíznapos hét, a tíz napisten és a tíz irány is.

A görögök is tízes számrendszert használtak, tízen voltak az athéni tisztviselők, a stratégák, az agronómusok, a számvevők és a kincstárnokok. Az ókori rómaiaknál is meghatározó volt a tízes rendszer, tizedet adtak a terményekből és az áldozati állatokból, tíz lovas alkotott egy katonai egységet. A közigazgatás tíz elöljárót, tíz követet, tíz kezes, tíz tanút alkalmazott. A régi Rómának tíz védőistene volt: Jupiter, Janus, Mars, Vesta, Juno, Minerva, Ceres, Fortuna, Saturnus és Vulcanus, és tíz hónapra tagolták az évet.

Az indek Visnu isten tíz inkarnációjáról tudnak, Siva feleségének a tízkarú Durgát tartják. Az Ótestamentumban Jahve tíz csapással sújtotta az egyiptomiakat. Istennek tíz parancsolata maradt fenn, amelyet Mózes hirdetett ki a Sínai-hegyen. Noé tízedik leszármazottja Ádámnak, Ábrahám pedig Noé tízedik utódja. Jézus tíz bélpoklost gyógyított ki betegségéből.

A zsidó Széfer Jecirában a tízes szám a világrend alapja, a Zohárban a tíz ujj a tíz szefirotot jelképezte, a tíz szefirot pedig a szentek szentje, amely összeköti a Teremtőt a Világgal. Más vallásokban is felfedezhető a tízes a tíz parancsolathoz hasonlóan, de a buddhizmusban és a taoizmusban mint erény szerepel. A muzulmánok az eget tíz állattal és azok gazdáival azonosították.

A püthagoreusok az égi szimfóniákat a lehető legcsodálatosabb dolognak képzelték, ezért kapcsolták össze a legtökéletesebb számmal, a tízessel, amely a befejezettséget, a ciklus végét szimbolizálta.

Az álomfejtésben a tízes az öröm ígérését jelenti.

TIZENHÁROM ■ A számok kozmikus rendjében talán a legkedvezőtlenebb szerepet osztották a tizenhármásra. Képzetével többnyire a káoszt, a zűrzavart, az összevisszaságot, a fejetlenséget társították. Szerencsétlen voltának eredetéről többféle elképzelés kering. Az egyik a skandináv mitológiából származik, amikor a gonosz Loki megölte az ifjú Baldur istent. A másik elmélet a tizenhármis rossz befolyását az utolsó vacsorától eredezteti. Mind a skandináv ünnepségen, mind az utolsó vacsorán tizenhárman vettek részt, vagyis a tökéletes tizenketteshez mindkét esetben hozzáadódott egy plusz fő, amely megbontotta az egységet, halálát okozva valakinek.

A rosszlelkű összejövetelek óta a tizenhárom számhoz sokféle babona kötődik, és ezek szinte mind kellemetlenek, szerencsétlen jelentésűek, amitől jobb távol tartania magát az embernek. A világon sok helyütt elterjedt hiedelem, ha tizenhárom ember ül le egy asztalhoz enni, még az év vége előtt valamelyikük meg fog halni. Az angoloknál pedig az a hiedelem járja, ha tizenhárom ember ül egy asztalnál, aki utolsónak áll fel az asztaltól, balszerencsés lesz.

A babonás emberek a tizenhárom ellenszereként az asztalon elhelyezett tizenharmadik tányér mellé tűt szúrnak, ami szerintük megszünteti a szám gonosz hatását. Az olaszok a tizenhármast azért tartják katasztrofálisnak, mert a tarot kártyában a tizenharmadik lapon a halál figurája látható. Tereiken, utcáikon nem nagyon használják házszámozásként a tizenhármast. De a világ számos szállodájában nincs tizenhárom szoba, az Egyesült Államok felhőkarcolói közül a legtöbbször hiányzik a tizenharmadik emelet számozása. A törökök szinte csaknem teljesen kiirtották a szókincsükből.

Néhány ember ellenkezve a közhiedelemmel, a tizenhárom számot szerencsét hozónak véli, bármilyen tevékenységbe, új vállalkozásba kizárólag a hónap tizenharmadik napján kezd; szerződéseket, egyezségeket kötését is erre a napra időzíti.

Az általános vélekedéssel szemben az angolszászoknál inkább pozitívnak, mint negatívnak minősül a tizenhárom. A britek körében az a szokás járja, hogy aki, tizenhárom adag karácsonyi pudingot tizenhárom különböző helyen fogyaszt el, a karácsony estétől a szilveszterig terjedő időszakban, akkor az illetőre örömteli, gyümölcsöző, boldog új esztendő köszönt.

Az Amerikai Államok Uniója eredetileg tizenhárom államból állt, jelszavuk: "E pluribus unum" tizenhárom betűt tartalmazott, de az amerikai sas szárnyaiban is tizenhárom toll van, és tizenhárom ágyúlövés köszöntötte George Washingtonot, amikor magasba emelte a republikánus zászlót.

Az ősi kelta mitológia (Walesi Románcok) tizenhárom kincset sorol fel, ezek: Dyrnwyn Rhydderch Hael kardja, amelynek pengéje, ha idegen húzta ki hüvelyéből, azonnal lángra lobbant; Gwyddno Garanhir kosara, amelyben megsokszorozódott az élelem; Bran Galed szarva, amelyből mindig a kívánt italból lehetett inni; Morgan Mwynvawr hintája, amely az elképzelt helyre röpítette azt, aki beleült; Clydno Eiddyn kötőfékje, amelyben mindig talált lovat, bármikor is volt szüksége; Llawfrodded Farchawg kése, amellyel egyidejűleg huszonnégy embert tudott megvágni; Tyrnog kondérja, amelyben, ha bátor ember főzött, a hús azonnal megpuhult, gyáva ember számára azonban még csak fel sem melegedett az étel; Tudwal Tudclud köszörűköve, amellyel, ha hős kardját élezte, vágása halálössé vált, a nyúl szívű ember kardja pedig ártalmatlanná lett; Padarn Beisrudd köntöse, amely minden nemes születésű emberen jó mutatott, de bugris nem viselhette; Tegau Eurvron köpönyege, amelyre, ha bárki ráállt vagy felvette, az nyomban

láthatatlanná vált; Gwendolen sakktáblája, amelyen a figurák maguktól játszottak, a sakktábla aranyból, a figurák pedig ezüstből készültek.

Nálunk a tizenhármas olykor felbukkan a szerelmi jóslásokban is: a legismertebb a Luca napi, ha ezen a napon az eladósorban lévő lány tizenhárom papírra tizenhárom fiú nevét felírja, majd az összehajtogatott papírgalacsinokból naponta egyet a tűzbe dob, a karácsonyra maradó cédulán jövődő férjének a neve olvasható. Ugyanezt a célt szolgálja a tizenhárom gombócba gyúrt cédula, vagy az András-napján készített papírkerékre írt tizenhárom fiúnév is. A tizenhármason kívül a házasság-előrejelzések között rálelhetünk a páros és a páratlan számokra: ha valaki káposztát tölt és a töltelékek száma páros, akkor a lány még abban az évben "megpárosodik", ha páratlan számú, akkor várhat még a sorára.

TIZENKETTŐ ■ Amíg a tízes tökéletes számnak minősült, addig a tizenegyes már rossz hatású volt, a tizenkettes pedig titokzatos lett. A tizenkettes az idő három síkjának és a tér négy égtájának a szorzatából született, ami nem más, mint a szent Isten és az anyagi ember közös szimbolikája. A hármas, mint a halhatatlan lélek, az Isten felső régiójára utal, a négyes pedig, mint a halandó test, az ember alsó világára emlékeztet. Ebben az értelemben a tizenkettes a test és a lélek szorzata, a keresztség a tizenkettést a győzedelmes egyház számának tekinti.

A tizenkettést mindig szerencsés számnak tartották, a számsorban a hetes után ezt használták leggyakrabban: tizenkettő részre osztották az évet és az állatövet, a Jupiter tizenkét év alatt járja körbe az állatövet, tizenketten voltak az apostolok és a tanítványok, tizenkét fia volt Kalevalának, tizenkét társa Odüsszeusznak, tizenkét pásztora Romulusnak, tizenkét lovagja Arthur királynak, és a germán Baldur istent is tizenkét bíró kísérte.

A tizenkét apostol: Simon, Péter, András, id. Jakab, János, Fülöp, Bertalan, Tamás, Máté, ifj. Jakab Tádé és Júdás, majd Mátyás. Miután Júdás elárulta Jézust, felakasztotta magát, megüresedett helyére választották az új apostolt, Mátyást. A népek apostolaként ismert Pál, azért nem szerepel a tizenkét apostol között, mert csak később vette fel a keresztséget.

Akárcsak Jézus Krisztusnak, Buddhának is tizenkét tanítványa volt, de tizenkét követője volt az egyiptomi Ozirisznek és az azték Kecalkoatlak is.

A tizenkettes szám szakrális jellegét legjobban a tüneményes város, az "égi Jeruzsálem" bizonyítja, amelynek falait tizenkét féle drágakővel díszítették, tizenkét bejárata volt, a kapuk fölött a tizenkét angyallal a tizenkét törzs neve díszelgett. Mindez azt mutatja, hogy a város egészében Isten rendjének uralma alatt áll. Mózes népe, a zsidók, a tizenkét nemzetség alapján, tizenkét kövön mutatták be áldozataikat. Tizenkét

fia született Jákobnak és Izmaelnek. Jákob pátriárka alapította meg a tizenkét törzsű Izraelt.

A tizenkettes csodálatos hatásáról tanúskodik Jézus isteni bölcsessége, amely megmutatkozott már tizenkét éves korában, amikor vitába szállt a törvényhozó rabbikkal. Élete során meggyógyított egy tizenkét év óta vérfolyásban szenvedő nőt, és feltámasztott egy tizenkét éves halott lányt. Kenyérszaporítása során, miután mindenki jóllakott tizenkét kosárnyi kenyér maradt. Jézus anyja, Szűz Mária tizenkét évesen tett szüzességi fogadalmat. A Jelenések könyvében az életfa évenként tizenkétszer hozott gyümölcsöt.

A tizenkettest az angolszász mértékrendszer ma is előszeretettel használja. Az arany súlyának mérésekor tizenkét uncia tesz ki egy fontot, de hasonlóképpen mérik a drogokat is. A legtöbb ásvány uralkodó száma a tizenkettő, például minden gyémánt tizenkét oldalú. A homeopátiás gyógyításban ugyancsak uralkodó szám, mivel tizenkét ásványi sót különböztettek meg.

Taj-szuj, a kínaiak idő istensége tizenkét évenként kerüli meg a Napot. Az ősi egyiptomiaknál már tizenkét hónapból állt az év. Az állatövi jegyek száma ugyancsak tizenkettő.

TOBOZ ■ Lásd: fenyőfa, időjárás-jóslás

TOJÁS ■ Számos nép képzetében a kozmikus tojás a teremtés és a lét kezdetének szimbolikája. A világ teremtéséről feltételezik, hogy a Világtojás feltörésével keletkezett. A dogonok szerint "Amikor Amma feltörte a Világtojást, és kibújt belőle, hatalmas forgószelel támadt,(...) a forgószelel maga Amma (...) és a gabonaszem az, amit legelőször teremtett." A hinduknál a Világtojást az isteni madár helyezte el a világóceánba. Brahmá aranytojásból született, amelynek két feléből keletkezett a menny és a föld. A buddhizmusban a tojáshéj a tudatlanságot jelképezi, amelynek feltörésével a tudatlanok a megvilágosodáshoz juthatnak, vagyis a második születéshez. Némelyek azt hiszik, hogy a kozmikus tojásból kelt ki a Nap, de van olyan elgondolás is, miszerint a tojás sárgájából lesz a Nap. Egy másik teória szerint az ember változik tojássá, máskor meg a tojásból kel ki az ember, de kígyó szájából is származtatják a kozmikus tojást.

Kínában a teljesség kifejezésére szolgál, a teremtéskor ennek két feléből lett az ég és a föld. A kínaiak ősatyja, Pan-ku egy űrben lebegő hatalmas tojásban fogant. A sémi hagyományban a kozmikus tojásból lett a teremtés. A görögöknél a feltámadást jelképezi. Dioszkuroszok, Zeusz és Léda segítségével, tojásból született. Az irániaknál a tojás a teremtés szimbóluma. Zoroaszter hívei az eget egy ragyogó fémtől eredeztetik. Angliában a tojás az újjászületés, a remény jelvénye. Néha a szűztől való

születésre utal. Az alkimisták szerint a tojásból nő ki a bölcsesség, fehér, piros és kék virága.

Sok esetben az aranytojás jelképezi a Napot. A teremtést, az életet és a feltámadást jelképező strucctojás vagy a nagyobb porcelántojások, elsősorban templomokban, mecsetekben lelhetők fel. A keleti szlávok legfőbb szimbóluma a termékenységet megtestesítő tojás.

A néphit szerint, ha véletlenül leejtünk egy tojást, és az összetörik, akkor jó híreket fogunk hallani; ha sértetlen marad, vagy csak megreped, akkor rosszak lesznek a hírek, amikről tartanunk kell. Ha meghámoztuk, vagy már megettük a tojásokat a balszerencse megelőzése érdekében és a gonosz támadása ellen, a legjobb megoldás, a tojáshéjakat összetörni egy kanállal. Azt mondják, ha a tojáshéjat elégetjük, a tyúk nem fog tovább tojni. Nem szerencsés dolog a tojásokat sötétedés után kivenni a tyúkölből, vagy bevinni a házba.

A Kína északkeleti részén található Liaoning tartományban még ma is élő hagyomány, hogy a Sárkánycsónak fesztivál idején (az ötödik holdhónap ötödik napján) az emberek házuk küszöbén ülve napnyugta előtt megesznek egy tojást. Miután végeztek az evéssel, a tojáshéjakat kidobják a házból, abban a reményben, hogy ezzel a következő évre megtisztítják a házat a betegségektől és a balszerencsétől.

A magyar hiedelem úgy tartja, hogy a nagypénteken tojt tojás sohasem záporul meg. Az angolok azt hiszik, hogy a nagypénteki tojás tűzbe dobva képes elfojtani a lángokat. Az azerbajdzsániaknál nem szabad tojást ajándékozni.

Aki azt akarja, hogy sok kakas keljen ki a tojásokból, férfikalapból kell a tojásokat a fészekbe raknia. Ha a kacsza sötétbarna tojást tojik, rossz előjel. Az angolok szerint, aki megeszi: a barázdabillegető tojását, csavargóvá válik; a poszáta tojását, a titkok kifecsegője lesz; a gatyás galamb tojását, balszerencsével számolhat; a varjú tojását, ostobán hahotázóvá válik; a fogoly tojását, anyagi gyarapodásra számíthat; a bagoly tojását, sokat fog rikácsolni. Aki sárga tollú madár tojását fogyasztja el, az hamarosan be fog lázasodni.

A kínai Zhejiang tartományban régebben az ifjú feleségek tojást rejtettek a nászágy végébe, hogy így biztosítsák teherbeesésüket. A szülést követően az ifjú anyának rántottát adtak enni, és a betegek is tojást kapnak, hogy mielőbb felgyógyuljanak és megerősödjenek. A gyermekekkel első születésnapjukon lágy tojást etettek.

A magyar népi hitvilágban és a népszokásban a tojást termékenységvarázsló, illetőleg az újjászületést, növekedést jelképező, megtestesítő tárgyként használták. Általánosan elterjedt szokás volt a csecsemő első fürdővizébe tojást ütni, hogy a gyerek szép, egészséges legyen. Lakodalomban az új asszonyt a vőlegény házába való bevezetéskor tojásra léptették, vagy tojást tettek, gurítottak ülőhelye alá az esküvői vacsorán, hogy a könnyű szülést, illetve termékenységét biztosítsák.

Sárga színe révén elterjedt gyógyszere volt a sárgaságnak.

TOLL ■ Lásd: hattyú, holló, Luca napja

TOPÁZ ■ Ez a jellemzően borsárga, mézsárga, aranysárga, szalmasárga, de olykor kékes, zöldes vagy rózsapiros színű, könnyen hasadó, igen kemény ásvány, illetve a belőle készült drágakő a hűséget szimbolizálja, köve a józanságnak, a hitnek és az irgalmasságnak. Megszabadít a szorongató gondolatoktól. Megóv a rontástól, védelmet nyújt a mérgek és a szerencsétlenségek hatásaival szemben. Kigyógyít a tengeribetegségből.

Világosságnak kitéve erősen meghalványodik; a borsárga színű melegítve halvány rózsaszínt vagy világos vörös színt ölt, de van eset arra is, hogy melegítve egészen elszíntelenedik.

Gyógyítás céljából a légúti betegségek, a tüdő, az orr és a torok betegségeinek kezelésére szokták használni. Ha a gyomor fölött viselik, hatásos a gyomorproblémák, az emésztőrendszeri betegségek ellen. Gyógyír a köszvény, az álmatlanság, a holdkórosság és a váratlan, hirtelen halál elkerülésére.

Ha szív közelében hordják, a szomorúságot boldogsággá változtatja. Őszinte és odaadó barátságot szavatol. Viselőjét gazdaggá teszi. Csillapítja a dühöt.

Aki a barátságtalan, ködös, havas novemberben látta meg a napvilágot, meg kell becsülnie a borostyánszínű topázt, a barátok és az igaz szeretők emblémáját.

Szerencseköve az Ikreknek, viszont a Halak és a Szüzek ne viseljék.

TORMA ■ Lásd: fűszerek, növényi ajzószer

TORONY ■ Lásd: Borbála-napja

TOTEM ■ A totem az az állat, olykor növény vagy tárgy, amelynek a primitív népeknél egy-egy nemzetség, törzs hagyományaiban kiemelkedő szerepe van; a nemzetség, a törzs vagy az egyén gyakran őseként tiszteli. Maga a szó indián eredetű, az ototeman kifejezésből ered, jelentése, testvéri kapcsolat. Az odzsibve indiánoknál a szó jelentése nemzetség, ami arra a természetfeletti rokonságra utal, amely a törzs és a totem között van. A totem tiszteletével szoros összefüggésben áll az ősök – vallási illetve mágikus eszmékkel és szokásokkal átítatott – kultusza, a benne való hit öröklődik, és egy életre szólóan megmarad. A totemeket csaknem mindig tabuk védik, amelyek gyakorta egymással elválaszthatatlanul összefonódtak. Sok esetben a totemet el kell kerülni, csak rítus alkalmával szabad a vele való érintkezés.

A totemről kezdetben azt hitték az antropológusok, hogy olyan tárgy, amelyet a primitív emberek őseikként tiszteltek. A totem azonban lehet valamilyen élő lény vagy élettelen tárgy, elképzelhető a totem vadállatként, vagy ehető növényi élelemként, de kőként, sziklaként is.

A totemek eredetéről, cselekvéseikkel kapcsolatban mondák maradtak fenn. Az ausztrál bennszülöttek egyes csoportjai, totemősöktől származtatják magukat, de nem derült ki, hogy azok emberek vagy állatok voltak. Ezek a lények, miután eltűntek, nyomukban sziklák, kövek maradtak, és ahol ezek az ősök jártak, idővel szent helyévé váltak a bennszülöttek számára.

A pápuák számos totemhőse közül a tengeri sas és ember felesége, éjjelenként disznóvá változtak; a kígyó fiának fejéből nőtt ki az első kókuszpálma, lányának testéből nyílveszőket készítettek; gólya totemhősüket nem sikerült megsütni parázson. A bal oldali kolibri jelentésű Vicilopocstli megígérte az aztékoknak, hogy elviszi őket egy olyan vidékre, ahol kiválasztott népként élhetnek. Kecalkoatl, a közép-amerikaiak teremő istene, a tollas kígyó, hangyává változva bejut a hangyabolyba, hogy kilopja onnan a kukoricamagokat, és odaadja az embereknek. Az ókori Kínából, Egyiptomból és Görögországból sokféle totemmítosz maradt fenn. A kínaiak totemállata a fecske, de totemhit lelhető fel Jao császár és Lao-ce születése körül, a császár anyja a vörös sárkánytól esett teherbe, Lao-ce anyja meg egy hullócsillagtól. A görögök totemhiedelmeit őrzik például a Mürmidónok, a hangyák, a thesszáliai akháj törzs; a félig kígyó, félig ember Kekropsz, Athén földből született első királya; a vad Kentaurók, vagy a lófejű asszony, a földanya Démétér. Az Athénét és Aszklépioszt útjaikon kísérő bagoly és a kígyó ugyancsak totemállatok. Róma városát alapító Romulust és Rémust szoptató anyafarkas, vagy például a szeplőtelen fogantatás is totemként fogható fel. A keresztények körében megjelenő isten báránya vagy a szentlelket megtestesítő galamb szintén totem.

A fából faragott, földbe ásott, festett totemoszlopok sokfélék lehetnek, ismertek emlék- és címeres oszlopok, sírjelző- és temetkezési oszlopok valamint tetőszerkezetet tartó ház-, kapu- és üdvözlő oszlopok. Uthalhatnak gazdát cserélő házra, vízparton pedig a vízpart tulajdonosára. A temetkezési oszlop, az elhunyt földi maradványait jelzi. Csúfolódó oszlopot állítanak a fiaskót szenvedett, felsült embernek.

Ezeket a totemoszlopokat elsősorban az Amerika északi, észak-nyugati részén élő indiánok készítik. A totemoszlopokat szimbolikus állatokkal és szellemekkel díszítik, vannak családi legendákat elmesélő oszlopok, a csúfolódó oszlopokra pedig egy fejjel lefelé néző fejet tesznek.

TOTEMOSZLOP ■ Lásd: totem

TÖLGY ■ A tölgyfa számos hagyományban szent fa, koronája sok istennek volt lakhelye. A tölgyfáról feltételezték, hogy az ég kapuja, amelyen keresztül az istenek az emberek közé jönnek. Tór, Zeusz, Jupiter és más villámistenek fája. Zeusznak szárnyas tölgye volt. A dodonai Zeusz-templom szentélyének közepén egy vén tölgy tövében forrás fakadt. A tölgyfa buzogánya a villám- és napistenek komorságát, valamint hatalmuk állandóságát szimbolizálja. A tölgyről pedig általában azt tartották, hogy magához vonzza a villámokat. A villámistenek első szentélyei villámsújtotta tölgyek körül épültek. A villámsújtotta tölgy értelmezése hol jó, hol rossz, például Litvániában jó ómennek tartják. Különösen értékes a fagyöngyöt „dajkáló” tölgy. A tölgyleveles koszorú az erő, a hatalom és a fensőség reprezentánsa. Athénban azt az ifjút, aki az eleusziszi misztériumok napjaiban elmondta a házassági formulát, tölgyfalevelekkel és töviskoszorúval koszorúzták meg. Rómában tölgyágot vittek magukkal a lakodalmas menet résztvevői.

A fák királyának, a tölgynek még a tuskóját is szentnek tartják: nyáron tölgyfatuskót égetnek, hogy a termékenység istene visszanyerje férfiúi erejét; Vesta templomában tölgyfatuskóval táplálják az örök tüzet. A tölgyfahamunak a népi gyógyításban van fontos szerepe.

A tölgyfa a Bibliában a büszkeséget és a gőgösséget jelképezi: Ábrahám egy tölgy árnyékában találkozott Jahve angyalával; tölgy alatt trónolt Saul; tölgy tövébe temették Debórát; oda ásta el Jákob az idegen isteneiket; menekülés közben egy tölgyfa ágára fennakadva vesztette életét Absolon. A keresztények körében a tölgy Krisztus jelvénye, egyes feltevések szerint Krisztus keresztje tölgyből készült. Baál-Hammón föníciai tűzhelyisten imádói felajánlott áldozataikat egy szent tölgyfa alá tették. A görög filozófus, Szókratész (i.e. 469-399) a tölgyet egy orákulum fának vélte. A druida szertartások fontos kelléke volt a tölgy. Tölgy alatt végzi varázslatait és jövendöléseit Merlin, a népmondák hőse, Artúr király lovagja. A lombhullató tölgy virágzását egykoron Nagy-Britanniában megünnepelték: ennek emléke a május 29-i Oak Apple Day (”tölgyalma-nap”: a tölgy ”almájának” az angolok a gubacsot nevezik). Számos hagyomány a tölgyfából származtatja az emberi nemet.

A görög mitológiában Philémónnak és Baukisznak, a jámbor phrügiai házaspárnak, vendégszeretetük jutalmaként Zeusz engedélyezte, hogy hosszú életet éljenek, hogy egyazon időben haljanak meg, s hogy haláluk után egyikük tölgygyé, másikuk hárssá változzon.

TÖMJÉN ■ Lásd: fűszerek

TÓR ■ Lásd: fallosz

TÖRPÉK ■ A törpék számos nép mitológiájának és folklórájának jellemző alakjai, Európában főként a germán hitvilág gyakori szereplői. Törpeségük foka, valamint az emberhez való viszonyuk nagyon különböző; de többnyire inkább rossz-, mint jóindulatú lények, melyeket legtöbbször a föld kincseinek őrzőiképpen ismer a néptudat. A még élő hagyományban a mondák, népmesék szereplőiként találkozhatunk velük, ahol bizonyos varázslat segítségével rendszeren a természetfölötti erővel szövetkező hős mellé vagy ellene állanak.

A magyar népmesék hosszú hajú és szakállú, apró kis öregemberei, a törpék többnyire rosszkedvűek és bosszúállóak, de olykor kedvük szottyan egy kis tréfára is, ilyenkor furfangosak, sőt segítőkészek. Mágikus képességeiknek köszönhetően képesek alakjukat megváltoztatni, vagy láthatatlanná válni.

Értenek a kovácmesterséghez, bűvös kardokat és varázsgyűrűket készítenek. A törpék távol, a hegyek között vagy a sötét bányák mélyén élnek. Földalatti járataikban rengeteg kincset őriznek. Lakhatnak erdőkben és vizek mentén is. Jonathan Swift (1667-1745) angol író a *Gulliver utazásai* c. híres könyvében Liliputot nevezte meg a törpék országának, de a *Hófehérke és a hét törpe* meséje is hozzájárult ismertségükhöz.

A törpenövésű emberekre már Homérosz (feltehetően az i.e. 9.-8. században működött) görög író utalt. A reneszánsz korában a spanyol udvarban különösen kedvelték a törpenövésűeket, akiknek fő feladata a szórakoztatás volt. IV. Fülöp király (1605-1665) udvari törpéit Diego Velázquez spanyol festő (1599-1660) megörökítette. Némely kedvelt törpét még végrendelettel is jutalmazták. Később az orosz felsőosztály körében lettek népszerűek, például az egyik törpe házaspár nászéjszakáját a cári hálósobában tölthette. Manapság ugyancsak a szórakoztatóiparban lépnek fel, elsősorban cirkuszokban.

A kerti törpék főleg a német nyelvterületen élők kedvenc agyagfigurái. A piros sapkás, szép ruhájú, nagy szakállú kerti törpék első példányát egy thüringiai cég gyártotta 1872-ben. Svájcban 25-30 milliónyira becsülik a kerti törpék számát, ahol nemzetközi társaság védelmezi őket. Ugyanakkor Hollandiában a múlt században, a némelyek által giccsesnek tartott kerti törpék tartását még hatósági engedélyhez kötötték

TÖVIS ■ Lásd: rontás

TRÁGYA ■ Lásd: vizelet

TROMBITA ■ Lásd: hangszerek

TUDÁS FÁJA ■ Lásd: életfa, fák, fügefafa, gránátalma

TULIPÁN ■ Ázsiában a tulipánt már az ókorban haszonnövényként termesztették, étkezésre használták, hagymáját nyersen vagy főzve fogyasztották. A tulipán eredetét homály fedi, szépségét állítólag a régi Perzsiában fedezték fel, ahol e virággal jelképezték a beteljesült szerelmet. A közép-ázsiai népeknél a tulipán ugyanazt jelenti, mint a kínaiak jin-jang szimbóluma, mindkettő az életharmóniát hirdeti. A tulipán alsó és oldalsó domború vonalai a női nemet fejezik ki, a felső szögletes szirmok pedig a férfi nemet testesítik meg, így együttesen a virág a tökéletes életet és harmóniát jeleníti meg.

Egyes elképzelések szerint a tulipán a szüzességet, a nőiességet jelképezi. Más feltételezések úgy vélik, hogy a tulipán ég felé mutató három szirma, valamint a virág hármasság felépítése a fogantatásra, a leendő gyerekekre utal.

A nyugati világ a tulipánt Ogier de Busbecq bécsi törökországi követ révén ismerte meg, aki 1551-ben írt leírásában beszámolt az Edirnében látott szépséges virágokról, majd néhány hagymát küldött a rokonainak. Alig több mint tíz év elteltével, 1562-ben már egy rakomány tulipánhagyma érkezett Konstantinápolyból Antwerpenbe, és ezzel elindult ez a különlegesen szép virágú növény hódító útjára. Termesztését a Németalföldön nagyon fölkapták, és fajtáit meg alakjait annyira elváltoztatták, hogy 1629-ben már vagy ezret jegyeztek. Ritkább alakú és különös színezetű virágának hagymájáért 1634-1640-ben 13 000 hollandi aranyforintot is fizettek. A magyarországi főúri kertekben a 17. században jelent meg, de a falusi kertekben csak az 1800-as években terjedt el.

A tulipán elsősorban Közép-Ázsiában valamint a Közel-Keleten volt kedvelt díszítőelem, de néhány száz éve a magyar népművészetben is jól ismertek a különböző tulipános hímzések, vagy a dekoratív mintázatú festett tulipános ládák.

TÚLVILÁG ■ Lásd: pokol, temetés

TURMALIN ■ Lásd: drágakövek

TŰ ■ A tűnek, mint szúró tárgynak, a késhez és az ollóhoz hasonlóan rossz a híre, ettől függetlenül, olykor jelenthet jót is. Például ha az ember egy tűt lát a földön, és felveszi, a tű jó szerencsét hoz számára, ha viszont otthagyja, elkerüli a szerencséje. Egy másik verzió szerint, ha a talált tűbe cérnát fűztek, tilos felvenni, mert a házaspárnak vagy a szerelmespárnak szerencsétlenséget jelent, zátonyra futhat kapcsolatuk. Ha valamelyikük mégis felemeli a földről, azzal tudja érvényteleníteni a rossz jelentést, ha fogja a tűt, és a feje fölött hátradobja, ám hogy hová esett le, nem szabad megnéznie.

A hegyes tűnek, mivel vasból készül, mágikus erőt tulajdonítanak. Európa sok országában nem szabad tűt kölcsönadni, vagy elajándékozni, mert vége szakad a

barátságának. Ha viszont a tűt kérő egy kicsit beleszúr a tűt adóba, a rossz ómen hatástalanná válik. Egyébként nem szabad kitűzött sem ajándékba adni, mert megszakítja a szerelmet, vagy barátságot. Ha azonban valaki szabadulni akar megunt kedvesétől, nyugodtan ajándékozzon neki egy melltűt, ami azonnal „szíven szúrja” volt szerelmét.

Kínában a tű fokát nőneműnek tartják, a hegyét pedig a férfi princípiumhoz kapcsolják. Az otthonokban bizonyos napokon – így az első holdhónap ötödik napján – tilos a tű használata, a hiedelem szerint ugyanis ilyenkor Buddha szemét szúrnák ki vele. Az az asszony, aki bármelyik hónap harmadik napján tűvel dolgozik, hamarosan megözvegyül. Ha a kilencedik napon tenné ugyanezt, akkor a szülei halnak meg idő előtt. A tizedik napon tűvel tevékenykedő várandós asszony szerencsétlenségére leányt fog szülni, nem pedig fiút.

A betegségek megelőzése vagy gyógyítása érdekében különböző praktikákat végeznek tűkkel, például beledobálják gyógyforrásokba, fába, szentek szobrába szurkálják, mint ahogy a vudu varázslatok során végzik el.

A magyar néphitben, ha a várandós nő gombostűt talál, fia lesz, ha varrótűt, lánya születik. Ha az újszülött lány első fürdővizébe beledobnak egy tűt, felnőve ügyesen fog varrni. Azt a nőt, akinek varrás közben eltörik a varrótűje, elhagyja a párja. Annak az embernek, aki véletlenül kiborítja a varródobozát, benne sok-sok tűvel, valamilyen meglepetésben lesz része. Aki ruhavarrás közben megszúrja az ujját, azon jól fog állni készülő ruhája.

Az álomfejtők szerint, aki álmában tűt talál, olyan barátokra számíthat, akik nagyra értékelik őt. Tűt keresni álomban, fölösleges aggodalmakat jelez. Tűvel álmodni, egy barátság végét jelzi.

TÜCSÖK ■ Lásd: bogarak

TÜKÖR ■ Az ókori rómaiak és a görögök már használtak tükör gyanánt fényes felületet, amelyet isteni tárgynak tekintettek, később a tükröt is annak tartották, csodálattal szemlélték tükröképüket, ahogyan a vizek tükrében megláthatták önmagukat. A vizek felszínén felvillanó fényekről azt hitték, hogy a szemlélők lelkei. Meglehetősen rosszallóan tekintettek arra, aki követ dobott a vízbe, még mielőtt a nézelődő megláthatta volna magát benne, mert ezzel „összetörte” az illető lelkét megjelenítő tükröképet, és balszerencsét hozott a számára. Ez a hiedelem később a tükörré is érvényes lett, ezért ha megbetegszik az ember, azt tanácsolják, az összes tükröt el kell távolítani, vagy le kell takarni, nehogy a lelke is megsérüljön.

Az üvegtükör előtt a kínaiak bronzból készítették tükrüket, a teliholdat jelképező bronztükör nélkülözhetetlen volt számukra, nemcsak szépítkezéshez használták, hanem szertartások, temetések alkalmával is hasznát vették. A néphit szerint a bronztükör távol

tartotta a démonokat. S mivel a bronztükröt varázserejűnek vélték, házasságkötések alkalmával sohasem hiányozhatott a menyasszonyok nyakáról.

Az eltelt évszázadok alatt sokat változott a tükrök gyártási módja, a funkciója azonban változatlanul megmaradt, akkor is és most is a hiúság, az önimádat és a tetszelgés tárgya. A tükör a meztelen igazság szimbóluma, nem hazudik, kendőzetlenül adja vissza a valóságot. A keresztények a földi hívság kellékének tartják. A Távol-Keleten a tükörhöz hasonlítják a nő lelkét. Tibetben a halál ura illetve a holtak bírója, kezében tartja a karma tükreét, amelyben megmutatja, hogyan cselekedtek életükben az elhunytak. Püthagorasz (i.e. 580-500), görög matematikus és filozófus, azt mondta, ha belepillant tükrébe, meglátja a jövőt. Hippokratész (i.e. 460-377) az ókor híres orvosa, a tükröt mindentudónak tartotta, mely mutatja a múltat, jelent és a jövőt.

A magyar néphiedelemben ugyancsak fontos szerepet kapott a tükör, gyakorta használták a gonosz távoltartására, tükörrel akadályozták meg a gyerekek, vagy állatok megrontását. Szerelmi jóslások során, a neves napok közül Luca napján az eladósorban lévő leány tükörben láthatta meg leendő párját. A halottak szemére, nehogy kísérsenek, tükördarabkát tettek.

Valamikor az emberek azt gondolták, hogy a tükröknek lelkük van, s ha a tükör összetörik, megsérül a másik énjük. Az összetört tükör, a világ szinte minden táján, szegletében, így nálunk is balszerencsét hoz. A magyarok azt mondják, hogy azt a házat, amelyben összetört a tükör, hét évig elkerüli a szerencse. Attól függően, hogy ki törte össze a tükröt, hét évig nem megy férjhez a lány, vagy nem házasodik meg a legény. Ha azonban a tükörszilánkokat összeszedik, és holdfénynél elássák, a balszerencse elkerüli őket. Az orosz zsidók számára a törött tükör hét év szegénységet prognosztizál. Az ókori Rómában a tükör összetörése nemcsak balszerencsét jelentett, hanem hét éven keresztül tartó sorscsapást is. Ugyanis az élet hétévenként újul meg. Mivel a tükör egészséget jelentett számukra, az összetört tükörről feltételezték, hogy a megbetegedett embernek hét évre van szüksége, hogy felépüljön. A tükör összetöréséhez kapcsolódó negatív hiedelmeknek azonban valódi oka feltehetően az lehetett, hogy abban az időben a tükrök annyira drágák voltak, hogy a szolgálónak, aki eltört egyet, hét évig kellett dolgoznia, hogy vegyen helyette egy másikat a házi urának.

A babonások szerint, ha a házban a tükör elmozdul, vagy leesik magától, és darabokra törik, valaki hamarosan meghal a családban. Nem szabad lámpa vagy gyertyafénynél a tükörbe nézni, mert aki ezt nem tartja be, megbetegszik és meghal, de szerencsétlenség is érheti a ház népét. A házban, amikor halott van, a tükröket le kell takarni, vagy a fal felé kell fordítani, mert aki megnézi magát a tükörben, az lesz a következő halott. Zivatar idején ugyancsak be kell fedni a tükröket, mert magukhoz vonzzák a villámokat. A louisianai cajunok azt gondolják, ha valaki villámláskor grimaszol a tükörbe, annak úgy marad az arca.

Indiában az összetört tükröt azért tartják különösen rossz ómennek, mert a törékeny tárgyakkal óvatosan kell bánni, és a törött üveg náluk különösen veszélyes, mivel az emberek többsége mezítláb mászkál az otthonában. Az indonézek szerint, aki gyakorta néz a tükörbe, unalmas és visszataszító lesz mások számára. Az oroszok nem helyeslik bárkinek is tükröt ajándékozni, mert ez boldogtalanságot okoz. A galíciai zsidók szerint az alvó férfit – a nevén szólítva – bárhová elcsalhatja az, aki elé tükröt, közéjük meg egy gyertyát helyez, ám közben óvatosnak kell lennie, mert ha közben a férfi a kézfejével megüti őt, nem éli meg az év végét.

Az álomfejtők szerint az álomban látott tükör az egészséges ember számára örömet jelent, ha viszont beteg az illető, egészségromlásra utal. A fényes tükör ájulást, a törött tükör pedig árulást jelez.

TÜNDÉREK ■ A tündérek csábító szépségű, jó szándékú női szellemlények. Legfontosabb tulajdonságuk, a népmesék és mondák szerint a varázslási, az átváltozási és a hirtelen eltűnési képességük. Víz alatti palotákban laknak, de lakhelyük lehet folyók kis szigetein vagy ártereken is. Vízi életmódjukból következtetnek arra, hogy hasonlíthatnak a félig hal, félig nő sellőkhöz. A tündérek hófehér színűek, aranyhajúak, fiatalok, csodás szépségűek, aranyos ruhában járnak, és gyönyörűen táncolnak. A magyar tündérek királynője, Tündér Ilona, aki Tündérországnak, a boldogság honának az uralkodónője. Nevüket – váratlan fel-, és eltűnésükre utalva – a tűnik, eltűnik igéből származtatják, de az sem kizárt, hogy elnevezésük a tündöklés kifejezésből ered.

A tündérek azonban nem voltak mindig jóindulatú varázslények. A kelta néphagyományban, sőt az európai, arab, kínai mondavilágban is, egészen a középkorig, azt hitték róluk, hogy rosszindulatú, kiszámíthatatlanul veszélyes varázslények, akik képesek elcserélni a gyerekeket, a felnőtteket magukkal ragadni tündérbirodalmukba, ahonnan soha sincs visszaút. A legendák arról szóltak, hogy az a férfi, akibe beszeret egy tündérlány, a halál fia lesz.

TÜRKIZ ■ A réztől égbék vagy zöld színű, átlátszatlan türkiz a jómód, a fiatalság és az ártatlan szerelem köve. A legpuhább drágakő. Viselőjének minden jót, boldogságot, boldogulást, kiteljesedést és jólétet garantál. Amikor betegség vagy veszély fenyegeti viselőjét, megváltozik a színe.

Viselőjét megvédi a balesetek, különösen a lovaglás közbeni bukások ellen. Óv a megrontástól, a rovarcsípésektől, a skorpiószúrástól. Megakadályozza a házastársak közötti vitát. Megszünteti az ellenségeskedést, a mások iránti rossz érzést feloldja, megújítja a barátságokat. Növeli a szexuális szenvedélyt. Gyógyítja a gyenge látást és a szemgyulladást.

Viselete javítja a beszédképességet. Az erről szóló hiedelem szerint: az írországi Blarney kastély falában őriznek egy csodálatos türkizkővet, amelyhez naponta hívek sokasága zarándokol el, azért hogy megcsókolja, ugyanis, aki korábban szűkszavú volt, vagy lámpaláz miatt nehezen szólalt meg, a kő megcsókolása után ékesszólóvá lesz, általa szónoki rábeszélőképességet nyer.

Azt mondják, hogy annak, aki decemberben, a hó, a jég és a vidámság hónapjában született, érdemes hordania a kezén egy-két türkizt, mert a próbálkozásait siker fogja koronázni. A türkiz szerencseköve a Nyilas jegyűeknek.

TÜSSZENTÉS ■ Az ókori egyiptomiak a fejet olyan erődnak vagy citadellának tekintették, melyben az értelem lakozik. Ezért e nemes testrészt minden funkciójára nagy tisztelettel és figyelemmel tekintettek, így a jelentéktelen tüsszentésre is, melyet a hold és a csillagok állásától függően jó vagy rossz előjelnként értelmeztek. A tüsszentés jelentőségéről a görögök és a rómaiak is hasonlóan vélekedtek. A görög tudós Arisztotelész (i.e. 384-322) szerint létezett egy tüsszentés isten, és értelmezésében valamely üzleti vállalkozás megkezdése előtt a kettő vagy négy tüsszentés kedvező, a négynél több közömbös, az egy vagy három viszont balszerencsés előjelnek számított. A rómaiak elsősorban a lakomáikon tekintették baljóslatúnak a véletlen tüsszentést. Ilyenkor leszedték az asztalról az ételeket, és megvizsgálták, hogy nem érte-e azokat valamilyen káros, ártalmas hatás. A szalamiszi ütközet előtt (i. e. 480-ban) Themisztoklész athéni hadvezér gályája fedélzetén áldozatot mutatott be az isteneknek, amikor jobbról tüsszentést hallott, melyet Euphrantidész, a jós szerencsésnek ítélt meg. Néhány évtizeddel később, i.e. 401-ben, a hős történetíró és katona, Xenophón, az athéniak vezére lelkesítő beszédet mondott kb. 10 000 főből álló zsoldos seregének, hogy kövessék őt a szabadságba vagy halálba a perzsák ellen. Szónoklata alatt az egyik katona tüsszentéssel nyomatékosította konklúzióját. Ezt a többiek az istenektől való kedvező jelként fogták fel, és követték vezérük parancsait. A régi Rómában, amikor Tiberius (i.e. 42 - i.u. 37) tüsszentett kocsikázása alkalmával, minden járókelőnek térdet kellett hajtania.

A hiedelem szerint, amikor a tüsszentőnek azt mondják, hogy "Isten áldja meg!", "Kedves egészségére!", vagy "Egészségére váljék!", valóban azt is kívánják. De nemcsak nálunk, hanem szerte Európában elterjedt szokás ez: az olaszok "Boldogságot!" kívánnak, a franciák ajkát az "Isten megáldja" a németekét az "Isten segítsen!" szavak hagyják el, míg a skandináv országokban a tüsszentést rendszerint a „prosit” szó kíséri, amely az „egészségére” szónak felel meg.

A tüsszentés utáni jókívánság az Európában pusztító nagy pestis járvány idején terjedt el, amikor a betegek tüsszögését a halál jeleként értelmezték. I. Nagy Szent Gergely (540-604) pápasága idején, 590-ben tört ki a pestisjárvány. A pestis megfékezése

érdekében Gergely litániákat, körmeneteket és folyamatos imádkozást írt elő az Isten közbejárásának elnyerése érdekében. A pápa olyan törvényt is hozott, amely előírta, hogy a tüsszögőket meg kell áldani. Amikor valaki tüsszentett, azonnal megáldották. „Az Isten áldja meg!” mondat abban a reményben hangzott el, hogy a tüsszentés nem okoz újabb megbetegedést. Azóta ez a szokás számos helyen megmaradt. Elvárták azt is a tüsszentőtől, hogy takarja el egy darab ruhával vagy a kezével a száját. Mindezt azért, nehogy megsérüljön vagy elszökjön a tüsszentő lelke. Korábban viszont pont az ellenkezőjét tartották igaznak. A tüsszentőnek gratuláltak, mert azt gondolták, hogy az erős tüsszentés kiűzte testéből a gonoszt. Mások viszont arra figyelmeztettek, hogy tüsszentésnél vigyázni kell, mert a szájon át a gonosz besurranhat az ember testébe.

Mohamed próféta kedvelte a tüsszentést, ezért elrendelte, ha valaki eltüsszenti magát, miközben Allahhoz imádkozik, a tüsszögést meghalló valamennyi muszlimnak az „Allah legyen könyörületes hozzád!” szavakkal kell köszöntenie az illetőt. Ezzel köszönik meg Allahnak, hogy élnek és biztonságban lesznek a tüsszentés után is. Afrika egyes részein, ha valamelyik király tüsszentett, hangosan kellett jót kívánni neki, hogy mindenki meghallja. Indiában a tüsszentést egészségesnek tartják, s ha valaki nem képes rá, azt riasztónak vélik.

A babonás németek a tüsszentést egy kockázatos vállalkozás megkezdése előtt általában balszerencsésnek tartják, de nem jó a reggeli felkelés után sem, ha egy férfi az ágyból kibújva tüsszenti el magát, jobban teszi, ha visszafekszik még legalább három órára, mert egyébként azon a héten a felesége lesz a főnök a háznál. Hasonlóan vélekednek a vallásos hinduk is, ha reggeli tisztálkodás közben, a Gangeszben véletlenül eltüsszenti valaki magát, azonnal újra kezdi a fürdést és az imát. Az indiai szikh elhalasztja vállalkozásának megkezdését, ha véletlenül eltüsszenti magát, ám ha kettőt tüsszent, azt már jó jelentésűnek tekinti.

Thaiföldön, aki utazás közben fentről hall egy tüsszentést, veszélyes útra számíthat, ha viszont alulról jön a tüsszentés, utazása szerencsével jár. Ha az utazó a háta mögül hallja a tüsszentést, rossz ómen, ha előlről, akkor jót jelent, ha jobbról, nem lesz semmi problémája, ha balról hallatszik a tüsszentés, utazása sikerrel jár.

Celebesz szigetén az őslakók közül, ha valaki egy baráti társaságban tüsszent egyet, amikor éppen távozni készül, azonnal visszaül egy rövid időre, és csak később indul el. A polinéziai Banks-szigeteken, aki eltüsszenti magát, azt gondolja, valaki a nevét említette, ez lehet jó és rossz szándékú. Ha a tüsszentés apró, szelíd volt, akkor a róla beszélő jóindulattal viseltetik iránta, míg a hevesen kitörő tüsszentés szitkozódást jelez. Misztikus jelentéssel bír, ha egy maori csecsemő eltüsszenti magát. Az anyja ilyenkor hosszas varázsszöveg recitálásába kezd. Ha a baba evés közben tüsszent, látogatóra számíthat a család, vagy valami érdekes hírt fognak kapni. Az Új-Zélandiaknál, ha keresztelés alatt tüsszent a csecsemő, a miséző pap a gyermek füléhez egy fából készült idolt tart, és

elénekel néhány misztikus szót. Ha a Selkirk-szigeteken felkeléskor tüsszentenek, biztosak benne, hogy idegenek érkeznek hozzájuk, méghozzá annyian, ahányat tüsszentettek.

Skóciában valószínűsítik, hogy az idióták nem tudnak tüsszenteni, ezért a tüsszentés náluk bizonyos fokú értelmi képesség bizonyítéka. Az angolok gyanítják, amelyik gyerek tüsszent, mesebeli varázslat alatt áll. Az íreknél is hasonló hiedelem járja. A varázslat hatása alá került gyerek kúrálására tüzet gyújtanak, melyre egy javasasszony által összeállított gyógynövény keveréket vetnek, majd a gyermeket kétszer körbe vezetik a tűz körül. Közben varázsigt ismételtetnek, és a tüzet szenteltvízzel hintik meg. A gyógyítás során az összes ajtót zárva tartják, nehogy a kíváncsi mesebeli lény bejöjjön, és kikémlélje a mágikus eljárást, amelyet addig ismételnék, míg a gyerek hármat nem tüsszent, ekkor feloldódik a varázs, és megszabadul a gyerek a boszorkány hatalmától.

Holland hiedelem szerint a beszéd közbeni tüsszentés az elmondottak igazságát jelzi. Ugyanezt gondolják az oroszok is. A cseheknél, aki a kereszt láttán tüsszent, azt megszállta a gonosz. A kínaiaknál az újév előtti estén tüsszenteni vészjósló az elkövetkező évre. A bajok megelőzése érdekében a tüsszentőnek meg kell látogatni három különböző vezetéknevű családot, és mindegyiktől kérni egy kis teknősbéka alakú süteményt, melyet még éjfél előtt meg kell ennie. A japánoknál, ha az ember egyet tüsszent, azt jelenti, valaki dicséri, ha kettőt, korholja vagy ócsárolja, ha hármat tüsszent, annyit jelent, hogy megfázott az illető. Mexikóban, ha valaki tüsszent, akkor a benne lakozó szellemmel beszélget, vagy róla beszél egy vagy több személy.

A hiedelem szerint: ha az ember hétfőn tüsszent, a tüsszentése veszélyt hoz; ha kedden, megcsókol egy idegent; ha szerdán, levelet kap; ha csütörtökön, az élete jobbra fordul; ha pénteken, szomorúság éri; ha szombaton, másnap látni fogja szerelmét; ha vasárnap tüsszent, egész héten a gonosz fog uralkodni rajta. Az egyiptomi álmoskönyv azt írja, tüsszenteni: hétfőn, elfújja a gondokat; kedden, peches időszak következik; szerdán, jó üzletkötést vagy sikeres vizsgát jelez; csütörtökön, az elképzelések valóra válnak; pénteken, nyeremény várható szerencsejátékban; szombaton, valaki csalódást okoz; vasárnap, anyagi sikerre utal. Egy másik babona a tüsszentések számát a következőképpen értelmezi: egy tüsszentés – bánat; kettő – öröm; három – levél jön; négy – találkozás egy fiúval; öt – ezüst áll a házhoz; hat – aranyhoz jutás; hét tüsszentés – egy titokra nem derül fény.

Ha az ember a beszéd közben tüsszent, azt jelenti, hogy a tüsszentés előtt igazat mondott, állítják a turkesztániak is. Egyébként a tüsszentés sok esetben bosszúságot jelent. Például a tüsszentés éhgyomorrra, rossz napot jelez. Az izlandiaknál viszont jó jelentésű, különösen a három tüsszentés. Ha egy beteg ember hármat tüsszent vasárnap, azt a jobbulás jelének tekintik. Ha háromszor tüsszent valaki a böjtölés

vasárnapi megszakítása előtt, azon a héten valamilyen nyereség fogja érni, vélik Izlandon.

Az angoloknál jobbra tüsszenteni, pénz ígérését jelenti, viszont ha valaki baloldal felé tüsszent, hamarosan csalódás éri. Ha háromszor tüsszent a macska, a család náthás lesz, ha egyet tüsszent, hideg északi szelet és esőt jelez nyáron, havazást télen, de úgy is értékelik a macska három tüsszentését, hogy influenzában megbetegednek a háziak, vagy háztartási gondjaik lesznek. Az olaszoknál a macska tüsszentése jót jelent mindenkinek, aki meghallja.

A népi gyógyítók úgy vélik, hogy a tüsszentés tisztítja az agyat.

TŰZ ■ A tűz elsősorban a szenvedély, az életerő, a megtisztulás, ugyanakkor a bűnhődés jelképe. A négy őselem egyike. A férfias, aktív tűz és a nőies, passzív a víz együtt minden élet forrásai. A tűz egyszerre az isteni, teremtő és a démoni, romboló erő megtestesítője; számos nép mitikus világrendjében az alvilágot, a bűnösök örökös szenvedését jelzi.

A tűznek – pontosabban a tűzgyújtásnak – köszönhetően vált ki az ember az állatok sorából, ezt a tényt számos mítosz azért "vitatja", mert nem tudják eldönteni, melyik állatnak sikerült elrabolnia a tüzet egy másik lénytől és átadnia az embernek. Eldönthetetlen, hogy ez a tűzrabló madár (galamb, holló, harkály, sólyom stb.) vagy esetleg négylábú (vízi patkány, hód, nyúl, róka, prérifarkas, szarvas stb.) állat volt-e.

A Naphoz és a napsugarakhoz hasonlóan, a tűz és a lángnyelvek is a megtermékenyítést jelentik. A tűz szertartásos meggyújtása a világ teremtésének kifejezője. Az év végén vagy a téli napfordulón szokásos tűzkioltás a világmindenséget beburkoló éjszakára utal, míg a másnapi újragyújtás a világ újrateemtését jelképezi; a tűzgyújtás ebben az értelemben a születéssel és a feltámadással kapcsolódik össze.

A különböző népek mítoszainak – elablása mellett – gyakori motívuma a tűz átadása. Az Olümposzról Prométheusz lopta el a tüzet, hogy odaadja az embereknek. A görög mitológiában a tűz egyik megtestesítője Héphaisztosz kovácsisten, a rómaiban pedig Vulcanus. A grúzoknál Amirani tanította meg az embereket a tűzgyújtásra. Az indiaiak tűz istene Agni, akihez a Rig-védában imádkoznak.

Az óperzsa zoroasztrizmusban a szent tűz Ahura Mazda teremtménye, az igazságszolgáltatás jelképe. Az istenség és az emberi lélek fényét jelző tűz tiszteletére emeltek Zarathusztra próféta követői tűzszentélyeket, állítottak tűzoltárokat.

A hinduknál a tűz a megtisztulás szimbóluma; a buddhizmusban a megvilágosodásé; a judaizmusban, a keresztényeknél és az iszlámban az isteni hitet jeleníti meg.

A Biblia szerint a zsidó Palesztinában, Föníciában és Karthágóban, Moloch istennek égő áldozati szertartáson, gyerekeket vetettek tűzbe. Ábrahám volt az első, aki szembeszegült ezzel a kegyetlen szokással. Az Ószövetségben a tűz az isteni

kinyilatkoztatás jele. Jahve égő csipkebokor képében jelenik meg Mózesnek, és tűzoszlopként vezeti a népet a pusztában. A kereszténységben a tűz a vallási buzgóság és mártíromság, a lángoló szív pedig az Isten iránti forró szeretet szimbóluma. A húsvéti tűzszentelés a feltámadás jelképe.

A görögöknél Hesztia szűz a családi tűzhely istennője, római megfelelője, Vesta az örökkön égő tűz és a házi tűzhely istennője. Vestának külön templomot állítottak, ahol papnők vigyáztak arra, hogy soha ki ne aludjon a tűz.

Az ősi germánok az isteneik tiszteletére gyújtott tűzzel égették el a tél, a sötétség és a pusztulás démonait, és ezzel biztosították földjeik termékenységét. Hasonló célt szolgált az európai néphagyományban a téltemető ünnepekhez kapcsolódó máglyagyújtás, és a telet megtestesítő bábuk elégetésének szokása.

Az északi népek a tüzet, hol Tűz anyának, hol Tűzhely gazdaasszonynak hívják, vagy egyszerűen "mi Tüzünk"-ként említik.

A hinduknál a tűz a tudás, az értelem és az élet energiája. A buddhisták számára a minden tudatlanságot felemésztő bölcsesség megtestesítője. A tűzoszlop Buddha egyik megjelenési formája. Kínában a láng a tavaszra, az istenség jelenlétére utal, és mint szellemi hatalom a janghoz, a Naphoz, a férfias alapelvhez tartozik. Veszélyt, haragot, gyorsaságot és vadságot is jelezhet.

Az iszlámban a tűz és a láng szavakkal fejezik ki a fényt, a forróságot, a mennyei és a pokolbéli történéseket.

Nálunk a pásztorok karácsonykor pásztortüzeket gyújtanak. A középkori táltosok máglyákat rakva utaltak az égből való tűz isteni eredetére. Szibéria egyes népei a tüzet istenként tisztelik, és minden szennyet távol tartanak tűzhelyeiktől. A tűz tisztaságáról vannak meggyőződve Afrika, Észak- és Dél-Amerika jelentős részén. Az aztékok és az inkák szent lánggal tisztelnek tűzisteneik előtt. Az ókori görög filozófusok körül Hérakleitosz (i.e. 540 k.-480k.) az "örökké élő tüzet" tekintette a világmindenséget összetartó anyagi tényezőnek.

A tűz kapcsolatba hozható a tisztítótüzzel, de a tűz reprezentálja a lobogó elmét és a forró érzelmeket. Mint a tűz része, a láng, a szív szerelmes tüzére utal, ezért mondják, hogy a szív tűzre lobban, lángot kap, vagy lángolva ég. Pádúai Szent Antal és Szent Ágoston is lángoló szívűek voltak. Negatív megítélésben a tűzzel hozzák összefüggésbe a lidércfényt, a lelkesedés fellobbanó szalmalángját, a lázadás izzó tüzét, a háborúk gyilkos tüzét és a pusztító villámlást.

A szent és sérthetetlen tüzet, ma is létező tabuk védik: tilos a tüzet megalázni; nem szabad tűzbe semmiféle tisztátalan, hulladékot beledobni; tilos tűzben szemetet, piszkos dolgot elégetni; tilos a tüzet szennyvízzel bemocskolni; tilos a tűzbe köpni. Az indiai Pandzsábban sohasem szabad piszkos vízzel eloltani a tüzet, mert ez feldühíti a tűzistent.

A világ számos részén isteni tisztelettel vigyázzák a szent tüzet. Arra ügyelnek, hogy soha ki ne aludjon, tilos bármit rádobni, ráfújni, még a lélegzetével sem fertőzheti meg az ember. Indiában a hindu házassági szertartáson körbejárják a szent tüzet, s halottaikat a szent máglyán égetik el.

Nálunk egyes vidékeken előírás volt a tűz „égetése”; kötelezőnek tartották, hogy kenyérsütés előtt kis lisztet szórjanak a tűzre, vagy a kenyér kiszakajtasakor egy marék tésztát dobjanak bele. Gyakori volt a főzés közben leeső ételek – leginkább a főtt tészta – tűzbe dobása, olykor lisztet – néha sót – szórtak a tűzbe „morgásának” lecsillapítására.

A tűz, mint „tisztá hely”, alkalmas volt az egyébként el nem dobható tárgyak, hulladékok „eltüntetésére”. Így többek között a tűzbe kerültek a húsvéti szentelt kalács morzsái, a szentelt tojások héjai, vagy a háznál végzett gyónáshoz, utolsó kenetkez használt gyertyák, de általános volt a haj és körömhulladék tűzbe dobása, valamint a fölösleges anyatej tűzre fejeése is.

A tűz tisztító hatását rontás elhárítására, pusztító erejét pedig – bizonyos tárgyak elégetésével – rontásra használták. A tűz tiszteletét fejezi az olimpiai láng, amit az ókori sportversenyek alkalmával Zeus oltárán gyújtottak meg. Az olimpiai láng nemes tradícióját 1936-ban elevenítették fel, amikor is az Olümpiában a Nap sugarával meggyújtott fáklyát váltófutók vitték a berlini olimpiára. Azóta az újkori olimpiai játékokra a lángot, a távolságtól függően vitték repülővel, hajóval, sőt továbbították lézersugárral is, például a görög Olümpiából a kanadai Montreálba.

A népi megfigyelés szerint a tűz elem napkeltétől déli tizenkettőig uralkodik. Az asztrológiában a tűzhez tartoznak a Kos, az Oroszlán és a Nyilas jegyek. A tüzes jegyűek meleg, száraz, pozitív emberek, jellemző rájuk a nagy életerő, bátorság, kezdeményzőkészség, kolerikus vérmérséklet.

A fák elégetése, a babonások körében különböző jelentőséggel bír. Szerintük a tölgyfa hasábok égetése a kandallóban megerősíti a házat a természeti katasztrófákkal szemben, a fenyő és a cédrus tűz, jólétet hoz; a nyír boldogságot, a szilfa égetése pedig védelmet ad az átkozódok és a rosszindulatúakkal szemben. Thaiföldön, aki átlép a faszénparázs-tartó felett, nagy bajba kerül.

TÚZESŐ ■ Lásd: csodaesők

TÚZHELY ■ A tűz, noha veszélyes, félelmetes elem, mégis segítőtársa az embernek, szimbóluma a családnak. A tűzhely nemcsak magát a tüzet jelképezi, megjeleníti a szikrát, az izzó parazsat, a lángot. A melegséget árasztó házi tűzhely a gondoskodó anyát juttatja az ember eszébe. A tűzhelynek mindig égnie kell, mert ezt kívánja a tűz szelleme, aki természetfölötti isteni erővel rendelkezik. Ha kialszik a tűz, eloszlik ez az

isteni erő, bekövetkezik a halál. Tilos a tüzet bármiféle hegyes vasdarabbal vagy piszkavassal piszkálni, szítani, éleszteni, mert megsebesülhet a benne lévő tűz szellem.

Kínában még ma is sokfelé él a házi tűzhely szellemének, istenének kultusza, mely az ősökhöz hasonlóan a ház, a család legfőbb védelmezője és pártfogója. A hiedelem szerint kötelességtudóan följegyez minden eseményt a családban, értékeli ezeket, és bizonyos időnként jelentést tesz erről az Égben.

A magyar néphitben elterjedt felfogás szerint, amelyik asszony nehezen éleszti fel a kályha tüzét nem szerelmes természetű, mert a szerelemre termett asszony keze gyorsan lángra lobbantja a tüzet. Ha a hajadonok alágyújtóssal akarnak begyújtani, egy férfiing darabjait kell használniuk, mert a női ruha darabjai nem gyulladnak meg. A néphit szerint nem ajánlott hazatérés előtt teljesen kialudni hagyni a tüzet, néhány darab paráznak mindig maradnia kell, mert ellenkező esetben balszerencse éri a ház népét.

Az angolok azt mondják, hogy amelyik házban ég a tűz, oda a villám sohasem csap be az alvó emberre. Ugyancsak az angolok hisznek abban, hogy a rosszindulat és a gyűlölet elillan, amikor egy szikra kipattan a tűzhelyből. A világ számos részén elterjedt az a felnőttek által a tűzzel játszó gyerekeknek gyakorta mondott intelem, hogy "amelyik gyerek nappal játszik a tűzzel, az éjszaka bepisil az ágyába".

A tűzgyújtás egyik legismertebb eszköze a gyufa. A hiedelem szerint a leégett gyufa feje – azzal, hogy merre dől – megmutatja, merre lakik meggyújtójának ismeretlen szeretője. Néhány gyufaszál kiszórása vagy kiborítása szerencsés jel, ha egy lány véletlenül az egész dobozt kiszórja, hamarosan bekötik a fejét. Aki véletlenül két gyufaszálat keresztbe rak egymáson, örömökre és boldogságra számíthat. Viszont balszerencsésnek tartják, ha egy szál gyufával három cigarettára akarnak rágyújtani. E babona az I. világháborúból (más vélekedések szerint a búr háborúból) ered, ugyanis, ha a katonák egy gyufával három cigarettát gyújtottak meg, az ellenséges mesterlövészeknek elegendő idejük volt arra, hogy célba vegyék őket.

- ty -

TYÚK ■ A tyúkok az indiai erdei tyúkok megszelídült és háziasított jószágai. A baromfit eleinte a kultikus célokra, tyúk- és kakasáldozatra, vagy kedvtelésből, kakasviadalok tartásához tenyésztették, a húsának és a tojásának csekély jelentőséget tulajdonítottak. Észak-Kínában és Koreában egykoron a kakast és a tyúkot nem a tojásért és a húsupért nevelték, hanem hosszú farktollukért és a kukorékolás miatt. Az időszámítás előtti időkben Dél-Ázsiából elterjedt a tartásuk, és a világ minden részén meghonosodtak, és lassanként a vidéki házak, udvarok elmaradhatatlan háziszárnyasaivá váltak. A tyúkokról az évszázadok során végtelen sok hiedelem alakult ki, és forog még ma is közszájon.

A kínaiak szerint a tyúkok, a kakashoz hasonlóan, képesek elűzni a démonokat, távol tartani a kísérteteket, különösen a fekete tyúk vérért tartották nagyon alkalmasnak erre. Dél-Kínában és Vietnámban tyúktojást jövendőmondáshoz használták.

A magyar néphit szerint a tyúkokat csak olyan napokon szabad ültetni, amelyekben szerepel a „d” betű, vagyis kedden és szerdán. A költésre a legalkalmasabbnak a vasárnapot tartják, ha a vasárnapi mise után ültetik őket, akkor sok kendermagos csirke kel ki. Azt mondják, amikor a kotlóstyúk költ, nem szabad a háziaknak göcsörtös fával tüzelni, mert a kiscsirkék csavart nyakúak lesznek. Ha kopasznyakú csirke kel ki a tojásból, az a ház asszonyának szerencsés ómen.

Kotlós közelében nem szabad fütyülni vagy sípolni, mert a kiscsirkék belefulladnak a tojásba.

Lényeges, hogy a tyúkok mennyi tojást tojnak. Amikor a tyúk a legelsőt tojja, a tojását hamuba kell tenni, hogy ezután mindig sokat tojjék. Az első tojás után nem árt a tyúk farkát a kemencéhez dörzsölni, hogy ne menjen át a szomszédba tojni. A tyúkok akkor adnak sok tojást, ha az eleségüket nem szétszórva, hanem egy kocsi abroncsában kapják, jó tojók lesznek akkor is, ha összetört tojáshéjat adnak nekik, vagy Luca napján a malomból lopott búzával etetik meg őket. Ugyancsak jól fognak tojni, ha áztatott kenyérhéjba belekevernek egy kis tojáshéjat, és azt adják a tyúkoknak. Mások szerint az is jó hatással van a tojástermelésre, ha nagypénteken főtt kását kapnak, vagy ha a háziasszony lemorzsolja kezéről a bedagasztott kenyértésztát. Ha a tyúkok apró tojásokat tojnak, legjobb azokat átdobni a szomszédba, hogy ne érje szerencsétlenség a házat.

Szerelmi varázslások sorába tartozó megfigyelés, ha egy lányos háznál fekete tyúkot főznek, és azt kicsontozva, fasírtot készítenek belőle, majd ezzel etetik meg a kiszemelt fiút, biztosan elveszi az eladósrba került lányt. Ha az asszony fekete tyúkhússal eteti meg a férjét, ezután az ura mindent elhisz neki. Ha a feleség fekete tyúknak a taréját eteti meg a férjével, ettől az urának teljesen elmegy a kedve a szerelmeskedéstől.

A népi megfigyelés szerint, a tyúk kotkodácsolása baljóslatú jel. Ha a tyúk, a kakashoz hasonlóan kukorékol, ugyancsak rosszat jelent, tűz lesz, vagy meghal a házigazda, de ha megölik a tyúkot, és esznek a húsból, a szerencsétlenség semmissé válik. Amikor a tyúkot levágják, nem szabad megsajnálni szerencsétlen párát, mert sokat fog szenvedni, míg kimúlik. A törököknél, aki a tyúklétra alatt sétál, és közben rápiszkít egy tyúknak, balszerencsét jelent, viszont ha a kakas teszi, jó szerencse jele.

Rosszra utal, ha a tyúkok elutasítják a táplálékot. E babonának valódi bizonyítéka maradt fenn. Az i.e. 249-ben, amikor Claudius Pulcher szicíliai konzul megtámadta a karthágóiak hajóhadát, súlyos vereséget szenvedett, amit szentségtörő tettének tulajdonítottak. A történet szerint a csata előtt a parancsnok meg akarta etetni a jövendöléshez használt szent tyúkokat, ám azok nem fogadták el a felkínált eleséget. Erre a konzul éktelen dühbe gurult, és az „Akkor hadd igyanak!” - szavak kíséretében a tengerbe dobatta őket. Cselekedete miatt Rómában bíróság elé állították, és alkalmatlanság valamint szentségtörés vádjával súlyos büntetésben részesült.

Gyakori szereplője a szólásoknak és a közmondásoknak: ért hozzá, mint tyúk az ábécéhez; akié a tyúk, azé a tojás; vak tyúk is talál búzaszemet; a szomszéd tyúkjának nagyobb a tojása; amelyik tyúk sokat kárál, keveset tojik; válogat, mint tyúk a kendermagban; a tojás okosabb akar lenni a tyúknál; ha egy tyúk úszni tudna, a többi is eltanulná. Az álomfejtők szerint tyúkkal álmodni hír érkezését jelenti.

Az angolok szerint egy fehér tyúk, húsvét napján új fészekbe tojt tojása gyógyítja a gyomorpanaszokat, csillapítja a fejfájást; megvédi a szőlőtőkét a jégverés ellen; a termőföldet a fagytól. Aki ilyen tojás birtokába jut, képes meglátni a boszorkányokat.

- u, ú -

ÚJÉVI ÉTELEK ■ Az újévi ételekhez elsősorban bőségvarázsló hiedelmek tapadnak, ezért az emberek ilyenkor különös gondot fordítanak az étrendjük összeállítására. Nálunk azért esznek sokan ropogós malacpecsenyét, mert a malac előre túrja a szerencsét, különösen szerencsésnek tartják megkaparintani a malac farkát. Kiskarácsonykor, ahogy a magyarok valaha az újév napját nevezték, nem árt lencsét is enni, mert ez jólétet ígér. Az italoaktól beteg gyomornak a savanyú káposztás korhelyleves használ. Süteményként a csörögefánk dívik. Régen az ünnepi asztalra a karácsonykor elültetett, kizöldellt búzát, egy imakönyvet és egy pénzzel telt erszényt tettek, hogy az újévet megáldja az Isten.

Nemcsak nálunk, hanem a világ más részein is az újévi ételeket hagyományosan szerencsét hozónak tartják, ezért készítenek gyűrűs, kör alakú süteményeket az év ciklusának befejezéseként, és az eljövő év teljességéért. A hollandok emiatt esznek *Olieát Bollen* nevű, fánkhoz hasonló süteményt újév napján. Az argentinok, kubaiak és az olaszok éjfélkor tizenkét gömbölyű szőlőszemet fogyasztanak el, és hogy az elkövetkező tizenkét hónap szerencsés legyen, minden szemnél kívánnak valamit. Más felfogás szerint a tizenkét szőlőszem, amelyet éjfélkor megesznek, az előző tizenkét hónapot reprezentálja.

A disznóhús és a hüvelyesek fogyasztása máshol is sok jót ígér. Az olaszoknál töltött disznólábat, lencsét, csicseriborsót és kaviárt szolgálnak fel, hogy gazdagodjanak, egészségesek és szerencsések legyenek. Az angolok óva intenek attól, hogy újév napján bárki marhahúst egyen. Mert a marha hátrafelé "túr", és ez nem szerencsés. Ők is a disznóhúst kedvelik ilyenkor. A lengyelek az újév napján elsőként pácolt heringet esznek, szerintük ez hoz szerencsét, a németek is a heringre esküsznek. Dániában főtt tőkehalat esznek. A litvánok szerint, aki jóllakik újévkor, annak egész évben lesz mit ennie, és jóllakott lesz.

Az Egyesült Államok déli államaiban sok helyen tehénborsó evésével ünneplik az újévet. Ehhez rendszerint sertéstoka vagy sertéscomb dukál. A tehénborsó gyarapodásra, sok pénzre, a disznó jó módra utal. A káposzta, a kelkáposzta és a spenót szerencsét hozó zöldségek, melyet újévkor fogyasztanak, ugyanis nagy leveleik a papírpénzt jelképezik, így fellendülést prognosztizálnak. A Fülöp-szigeteken fontosnak tartják, hogy éjfélkor legyen étel az asztalon, ezzel biztosítva az élet gazdagságát az elkövetkező évben.

Másutt a rizst tartják szerencsésnek, ezért esznek rizsételt újév napján. Dél-Indiában a tamilok, újévükön, a pongálon szertartásosan megfőzik az új rizst. A koreaiaknál elmaradhatatlan a rizslepény-leves, szerintük e leves legalább egy évvel megnöveli élettartamukat. A japán buddhista templomokban hagyományos tésztát fogyasztanak ilyenkor.

A kínaiak az új évi ünnepek során általában többet esznek, mint máskor. Nagy mennyiségű hagyományos ételt készítenek családjuk és barátaik részére, valamint a meghalt hozzátartozók számára. Újév napján a kínai családok vegetáriánus ételt, jait fogyasztanak. A jai változatos összetevőiről különféle babonás feltételezésük van. Azt hiszik, hogy a benne lévő lótusz magvak sok fiú utódot jeleznek; a ginkgódíó, ezüst ékszerek megvételére utal; a fekete alga, a mérhetetlen gazdagság jele; a bambuszrügyek pedig sok jó kívánság teljesülését jelképezik. Az egyébként széles körben kedvelt hófehér tofu, vagyis szójasajt viszont sosem kerül az újévi asztalra, mert balszerencsére, sőt halálra is figyelmeztet. Az újévi ételek közül elmaradhatatlan a hal és a csirke. Az egész hal náluk az összetartozást és a bőséget, a csirke pedig a gazdagodást szimbolizálja. A csirkét fejjel, farokkal és lábbal szolgálják fel, hogy teljességet jelezen. A tésztákat azért nem vágják el, mert a hosszú életet reprezentálják. A különféle szervírozott kandírozott gyümölcsökről tudni vélik, hogy megédesítik az életet. Mindegyik gyümölcs szem valamilyen szerencsét jelképez: a sárgadinnye, gazdasági növekedést; a vörösre festett dinnye, élvezetet, igazságot, őszinteséget; a licsi, erős családi köteléket; a savanyú narancs, jólétet; a kókuszkopra, összetartozást; a földimogyoró, hosszú életet.

Egyiptomban miután a főmufti kihirdette az újévet, az emberek boldog újévet kívánnak egymásnak. Ezután a családok elköltik különleges újévi vacsorájukat, ilyenkor még a legszegényebbek asztalán is van hús. Alkohol azonban nincs, mert a muszlimok nem isznak szeszes italt.

A zsidók az újév, ros hasána két napos ünnepén olyan ételeket fogyasztanak, amelyektől bőséget remélnek. Elsősorban az édes ízek dominálnak. Az ünnepi kalácsot, a barheszt édesen, mazsolával készítik, kerek alakúra sütik, mert ez emlékeztet az élet forgandóságára, és mákkal hintik be, hogy gazdagodjanak. A keleti zsidóság körében szokásos a sokmagvú gránátalma fogyasztása, az askenázi (közép- és kelet-európai) zsidók pedig édes sárgarépát főznek, mindkettő a termékenységgel, a szaporodással, a gyarapodással függ össze. Az elkészített szárnyasokat a fejükkel együtt tálalják, hogy fejesekké, vagyis főnökökké váljanak. Étrendjükben szerepel még a tehénborsó, és a hal is. Az utolsó fogásként almakompótot, almás pitét, vagy a mézbe mártogatott almaszeleteket fogyasztanak, hogy megédesítsék az új esztendőt.

ÚJÉVI SZOKÁSOK ■ Nyugaton sokféle óévet temető és újévet köszöntő szokás létezik. Szilveszter éjjelén, pontban éjfélkor az összes ajtót ki kell tární, hogy az óév kimehessen. Ugyanis, ha nem távozik, az újév nem tud bejönni. Szerte a világban, sokfelé tartanak újévkor harsány mulatságokat, jellegzetes ünnepi ételeket készítenek, sok-sok személyes megtisztulási fogadalmat tesznek, több időt töltenek a családdal, lefognak, meghíznak,

leszoknak a dohányzásról vagy más káros szenvedélyről. Az ókori babiloniak legfőbb fogadalma az volt, hogy visszaadják a kölcsönkért mezőgazdasági szerszámokat.

Újév első napján fontos szempont, kivel mi történik elsőként, mert ez fog történni vele az egész évben. Az emberek képzetében ugyanis él az a hiedelem miszerint, egész évi tevékenységükre kihat, miként cselekszenek, mit csinálnak, mit esznek, hogyan érzik magukat újév napján. Ezért is ünneplik az újév első perceit az emberek családjuk vagy barátaik körében.

A magyar néphitben, aki újév reggelén: korán kel, egész évben korán fog kelni; hideg vízben mosakodik, egész évben friss lesz; gyengének, betegnek érzi magát, abban az évben sokat fog betegeskedni; rosszkedvű, egész évben bánatos lesz; ha nem mossa meg a kezét, az egész évben koszos marad; valamit kiad a házból, abban az évben sok kiadása lesz. Ha ekkor rosszkedvű vendég érkezik, abban az évben sok bánat éri a ház népét. Aki újév napján édeset eszik, az egész évet édessé teszi. Akitől e napon csókot kap, az egész évben szeretni fogja.

Újév napján az üres zsebek, szekrények vagy polcok látványa, a következő évre szegénységet vetítenek előre. Ezért a kamrát, zsebeket meg kell tölteni, a pénztárcákat tele kell rakni pénzzel, hogy az év során ez legyen a jellemző. Az újévet nem jó tartozással, adóssággal kezdeni, ezeket még az újév előtt ki kell egyenlíteni. Nem szerencsés dolog újév napján hagyni, hogy a tűz kialudjon, és ollót használni, mert aki ezt teszi, elvágja a szerencséjét.

Ilyenkor se szeri, se száma az időjárás-, szerencse-, szerelem-, termékenység- és termésjóslásoknak, a különböző varázslatoknak. Nálunk újév napján a lányok ólomöntéssel, galuskafőzéssel, almahéjdobással, papírcsillag-vágással igyekeznek megtudakolni, lesz-e jövendőbelijük, ki köti be fejüket, milyen lesz leendő párjuk. A cél érdekében, hogy sok kérő lépje át küszöbüket, karácsonytól újév napjáig nem viszik ki a szemetet a házból.

Vidéken szokásban van még a téltemetés, amikor egy óévet szimbolizáló szalmabábút földbe temetnek, de dívik a télkiverés, amikor egy öregembernek maszkírozott legényt korbácsolással kivernek a faluból. Hasonló a jelentése az óévet kiharangozó toronyzenének, az álarcos meneteknek, kántálásoknak, dévajkodásoknak.

Az állati és a növényi termésjóslások körében a nem termő gyümölcsfákat fejszével megfenyegetik, hogy sok gyümölcs legyen rajtuk. A tyúkok abroncsból kapnak eledelt, hogy sokat tojjanak, és ne menjenek át a szomszédba. A négy lábú jószágokat felébresztik, hogy másik oldalukra fordulva maradjanak egészségesek.

Az ezen a napon mondott köszöntők csupa-csupa jókívánságból állnak, az egyik szerint „Adjon isten három bét, három efet, három pét, bort, búzát, békességet, faint főző feleséget, pipát, puskát, patronázst, meg egy butykos pálinkát.” Az újévi főétel a sült malac, mert a malac előre túrja a szerencsét, míg a szárnyasok elkaparják.

A magyar időjósok szerint, ha újév reggelén hideg, csípős szél fúj, hosszú, tartós kemény tél várható. Ha újév napján: szép, napos az idő, sok dinnye terem; ha férfi hal meg, sok mák lesz; ha asszony halálozik el, akkor kevés lesz a méz.

Szerte Európában az újév a szerencsejósítás ideje. Skóciában újévkor egyes falvakban kátrányos hordókat gyűjtanak meg, és görgetik végig az utcákon. Így a régi év elég, és az új beléphet. A skótok hisznek abban, hogy az első újévi látogató szerencsét vagy bajt hoz a családra. Különösen szerencsésnek tartják, ha az első látogató egy magas, sötéthajú, ajándékot hozó férfi. Ezt a szokást első belépésnek hívják.

A görögök, amint az újév elkezdődik, azonnal felhúzzák az órákat, hogy a házat jó szerencsével áldják meg. A görögöknél is tilos takarítani, port törölni, mindezt az óévben be kell fejezni. Függetlenül attól, hogy férfi-e vagy nő, balszerencsét jelent, ha az újév napján kancsal, lúdtalpas vagy vörös hajú ember az első látogató. Viszont, ha magas rüsztyű, vagy lóháton érkező férfi jön köszönteni, különösen jó szerencsét jelent a görögök számára. Görögországban az újév napja egyúttal Szent Vazul ünnepe is, aki híres volt kedvességéről, és a görög gyerekek újév napján a tűz mellett hagyják cipőiket abban a reményben, hogy Vazul eljön, és ajándékokkal tölti meg azokat.

Az olaszok új piros alsóruhát és felsőruhát vesznek magukra, a megunt, régi dolgaikat egyszerűen kidobálják ablakukon. Erszényükbe lencsét tesznek, minden családtag meggyújt egy szál gyertyát, éjfélkor tizenkét szőlőszemet esznek meg, mindezt szerencsájük reményében teszik. Az angolok szerint, balszerencsét jelent, ha a naptárt idő előtt kiakasztják, vagy ha újév előtt a jövő évi határidőnaplóba írnak. A szlovákok az ünnepi asztalterítő alá pénzt tesznek, hogy gazdagok legyenek, a mamák csemetéjük homlokára mézzel keresztet rajzolnak, hogy gyerekeknek édes legyen az élete.

A litvánoknál, ha az újévkor eldobott cipő a bejárati ajtónál landol, az eladósorba lévő lány hamarosan férjhez megy, ha valamelyik sarokban, akkor még várnia kell legalább egy évet. A beloruszok újévi kívánságaikat tizenkét kis papírra írják fel, amikor elkezd éjfél ütni az óra, meggyújtják a papírdarabokat. A hiedelem szerint az a kívánság teljesül, amelyik a tizenegyedik ütésre el nem égett cetlin olvasható. Hogy az egész évben legyen pénzük, újév napjára pár pénzdarabot tesznek a zsebükbe. A svédek reggel istentiszteleten vesznek részt, amit este a karácsonyhoz hasonló nagy családi vacsora követ.

Ázsiában se szeri, se száma a tengernyi színes hagyománynak. A különböző kultúrák a saját tradícióik szerint ünneplik meg az újévet. A hinduk többsége Indiában él, azonban nem mindegyikük azonos időben és azonos módon ünnepli az újévet. Az indiaiak körében azonban elterjedt általános szokás, hogy újév napján semmi, még a szemét sem, hagyhatja el a házat, a portörölő rongyot sem szabad kirázni. Dél-Indiában a tamilok a téli napfordulón tartott évkezdetükön elzarándokolnak a szent helyekre, megfőzik az új rizst. A tehenek szarvát színesre festik, virágfüzéreket és gyümölcskoszorúkat aggatnak rájuk,

körmeneten vonulnak végig velük. Észak-Indiában, a bengáliak virágokat viselnek ilyenkor, a férfiak rózsaszínű, piros, lila és fehér virágokat hordanak, az asszonyok a sárga virágokat, a tavasz színét kedvelik. A hinduk házi oltáraikat ágyuk közelébe teszik, hogy újesztendőre ébredve, valami szépet lássanak először. Dél-Indiában a keralai anyák virágokat és apró ajándékokat tesznek egy tálcára. A gyerekek nem nyithatják ki a szemüket addig, amíg a tálcához nem vezetik őket. A nyugat-indiai Gudzsarátban az újév október végén van, a divali fesztivállal egy időben ünneplik. Divali idején sok kis olajmécses világít, ez a fény ünnepe, ilyenkor a hinduk elsősorban Laksmira, a jólét istennőjére gondolnak.

Bangladesben újévkor a szent folyót, a Gangeszt ünneplik. A buddhista papok elűzik a szellemeket. Felajánlásokat tesznek isteneiknek, és a játékos ünneplőket vízzel fröcskölnek le. A thai emberek azért locsolják le egymást, hogy megfelelő csapadék hulljon az elkövetkezendő évben. Tisztára mossák az összes Buddha szobor lábát. A kolostorokban imádkoznak, és a szerzeteseknek rizst, gyümölcsöket, édességeket ajándékoznak. A jószerecsé érdekében szabadon engedik madarukat a kalitkából vagy fogva tartott kis halukat. A halas edényeket a folyóhoz viszik, és mindenki egyszerre engedi el a halát. Három napos újévi ünnepükön szívesen játszanak a kuglihoz hasonló játékot. A tibetiek a februári újév ünnepükön jót lakmároznak, még a fegyelmezett szerzetesek is lazítanak egy kicsit.

Koreában újév napján az emberek a házfalakra lapátokat, gereblyéket és rostákat tesznek, hogy védelmet nyerjenek a gonosztól. Másnap új ruhába öltöznek, ezzel jelzik az új esztendő kezdetét. Családi összejöveteleken emlékeznek az eltávozottakra, és üdvözlnek az időseket, jó egészséget kívánnak nekik. Az öregek cserébe újonnan vert pénzt vagy ajándékokat adnak. Koreában az életkort általában az újévvel számolják, ilyenkor mindenki egy évvel idősebb lesz.

A kambodzsaiak feldíszítik házaikat, és egy oltárt állítanak, hogy köszöntsék az újév szellemét, akiről azt gondolják, hogy ezen a napon lelátogat a földre. Az oltárra egy Buddha szobrot, virágokat, gyertyákat, füstölőket, szentelt vizet, ételt és italt, valamint különböző figurákban elrendezett banánleveleket tesznek. A szerzeteseknek ételt visznek, arra kérik őket, imádkozzanak őseikért. A buddhista sztupákat öt zászlóval díszítik fel. A harmadik napon lemossák a Buddha szobrokat a lakásokban és a kolostorokban. A gyerekek tiszteletük jeléül szüleik lábát is lemossák. Vietnamban az újév vagyis a tet, január 21-e és február 19-e között kezdődik, a kezdési időpont azonban évről-évre változik. A vietnamiak szerint minden otthonban egy isten tartózkodik, és újév napján ez az isten a mennybe utazik. Ott elmondja, hogy a család tagjai jók vagy rosszak voltak-e az elmúlt évben. Egykoron úgy vélték, hogy az isten egy ponty hátán utazik, ezért egyesek ma is élő pontyot vásárolnak, melyet egy tóban vagy

egy folyóban szabadon engednek. Abban is hisznek, hogy az első újévi látogató jó szerencsét, vagy balszerencsét hoz a családnak.

Japánban az újév az év legnépszerűbb ünnepe. A japánok egy szalmaköteget feszítenek keresztbe a ház bejárati ajtaján, hogy távol tartsák a rossz szellemeket, és szerencsájük legyen az új évben. Ezen kívül egy jót nevetnek, hogy a dolgok az új esztendőben jól induljanak. A kínaiaknál ajánlott az újév első napján imádkozni az ősökért, valamint vadászni és halászni. Ám nem ajánlatos imádkozni a boldogságért, és házasságot kötni sem szerencsés, valamint kerülendők a házkörüli javítások, és új építkezésbe sem szabad kezdeni. Az újévi előkészületek már egy hónappal elkezdődnek, nagytakarítanak, és pirosra, vagy vörösre festik az ajtó- és ablakkereteket.

Az irániak március 21-én kezdődő új évére szépen kizöldülnek a vízben csíráztatott búza és árpszemek, ami az embereket a tavaszra és az eljövő új életre emlékezteti. Iránban az újévi ünnepi asztalra hétféle – a perzsa nyelvben „sz” betűvel kezdődő – szerencsét hozó dolog kerül: a kizöldellt búza, alma, szomag nevű őrölt fűszer, aprópénz, sárga virágú jácint, fokhagyma és üvegben aranyhal.

A zsidóknál az újév, a ros hasána, a bűnbánat ünnepe, az önvizsgálat ideje. A vallásos zsidók imádkoznak és megvizsgálják kapcsolataikat, mit csináltak rosszul a múltban, hogy képesek legyenek kijavítani a jövőben. Visszapergetik, mennyire tartották be isten parancsolatait, keresik a megbékélést, emlékeznek a Teremtőre és a világ teremtésére, és mindenféle jót kívánnak egymásnak. A gyerekek erre az alkalomra új ruhát kapnak az újév megünneplésére.

A kanadai Brit-Kolumbiában hagyományos a jegesmedve-úszás. Ilyenkor öregek és fiatalok egyaránt úszódresszt öltenek, és a jeges vízbe vetik magukat. Ez olyan esemény, amely garantálja számukra, hogy szélesre tárt szemekkel kezdjék az új esztendőt. Az argentinok éjféleli misén köszöntik az Istent és az újévet. Éjfélkor ők is tizenkét szőlőszemet esznek meg, és minden szemnél kívánnak valamit. Szerencsésnek tartják az újévi fehér öltözetet, cipőjükbe születési jegyükkel díszített, színes szalagot kötnek.

ÚJÉV KEZDETEK ■ Az óév végét és az újesztendő kezdetét ősidők óta a világon mindenütt megünneplik. A Föld nagy részén ezt az ünnepet ma már nem kötik túl szigorú vallási szabályok, időpontjának meghatározása a legtöbb országban már nem kapcsolódik az égitestek megfelelő pozícióihoz, sokkal inkább igazodik a naptári évhez. De mivel a világ különböző részein élők még különböző számozású és beosztású naptárt használnak, mégsem ünneplik az újévet mindenhol azonos időben és módon. Egyes naptárak a Hold mozgásához igazodnak, mások a Nap helyzetét követik, míg vannak olyanok, amelyek a Nap és a Hold mozgására egyaránt tekintettel vannak.

Újévi ünnepeket már tartottak Babilonban, kb. 4000 évvel ezelőtt. A kaldeusok az év utolsó napján nagy fesztivált rendeztek, amikor tilos volt dolgozni férfinak, asszonynak,

gyereknek és állatnak egyaránt. Az i.e. 2000 körüli években, Mezopotámiában az újév a tavaszi napéjegyenlőséget követő első újholdnál kezdődött, míg Asszíriában az év első napja az őszi napéjegyenlőség utáni újholddal esett egybe. Az egyiptomiak, a föníciaiak és a perzsák újévét ugyancsak az őszi napéjegyenlőség határozta meg, míg a görögöknél az i.e. 5 századig a téli napfordulót vették figyelembe. Az ókori Rómában az évkezdés március 1-jére esett. Az új esztendő kezdetét később megváltoztatták, i.e. 153 óta - noha ennek semmi asztrológiai vagy mezőgazdasági jelentősége nem volt – az önkényesen megválasztott január 1-jét tekintik az év első napjának.

A középkor eleji keresztény Európában március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján volt az újév, de más évkezdetet is – december 25-e, január 1-je, március 1-je – tartottak. A január elsejei időpontról a keresztények kezdetben hallani sem akartak, még a középkorban sem, mert ezen a napon emlékeztek meg Krisztus templomban való bemutatásáról. Egyes feltevések szerint újév napján mind a mai napig Krisztus körülmetélését ünneplik. Angliában december 25-ére esett ez a jeles nap, később átvették a március 25-ét. A zsidó vallási naptár tisri hó (szeptember vagy október elejére esik) első és második napjára teszi az év kezdetét.

A Gergely naptár, 1582-ben nyilvánította az év kezdetének január 1-jét. Elfogadása azonban nehézkesen ment, Skóciában 1600-ban, Kínában 1911-ben, Oroszországban csak 1918-ban fogadták el, a keleti ortodox államok pedig a 20. század közepéig tartották magukat a megszokotthoz. Ma már szinte az egész világ a keresztény Gergely naptárt használja, legalábbis ami a kereskedelmi és a számítógépes rendszereket illeti.

Ázsiában, például a dél-indiai tamilok újévi ünnepségüket, a pongalt a téli napfordulón tartják, Thaiföldön az évkezdetet, melyet trut-nak neveznek, áprilisi 13-ától 15-éig tart, a gregoriánus naptár szerint. A kambodzsaiak az újév fesztivált ugyancsak április közepén, három napig tartják. Tibetben februárban kezdik az évet. Kínában az új évet – a holdjárástól függően – január végétől vagy február elejétől számítják. A bahai hívők eleinte saját – tizenkilenc, egyenként tizenkilenc napos hónapból és néhány extra napból álló – naptáruk szerint ünnepelték, azonban az idők folyamán alkalmazkodtak az iráni szokásokhoz, és szintén a tavaszi napéjegyenlőség idején tartják az újévi ünnepségüket, amely azonban nem éjfélkor, hanem napnyugtakor kezdődik. Tavaszi újév ünnepségük március 20-ára esik. Japánban január 1-je és 3-a között van az évkezdetet, de néhol még a régi nap-hold naptár szerinti január 20-a és február 19-e közötti újévet tartják, amikor a tavasz közeledtét és a természet megújulását köszöntik.

A muszlim újév a mi év végünkénél tizenegy nappal korábbra esik, mert az iszlám kalendárium a hold mozgásához igazodik. Egyiptomban – bár előre tudják az újév kezdetét – még ma is dívik az a szokás, hogy a hivatalos bejelentés előtt meg kell győződni róla, hogy valóban újhold van-e. A holdsarlóról a Kairó hegyen lévő Muhammed

Ali mecsetben bizonyosodnak meg, és továbbítják a hírt a vallási vezetőnek, a főmuftinak, aki kihirdeti az újévet.

UJJAK ■ A kézjósok manapság elsősorban az ujjakat részesítik előnyben, a tenyér egyéb jeleit csak másodlagosnak tartják. Leglényegesebb a hüvelykujj vizsgálata, ugyanis azt mondják, hogy ez az ujj a karakter legfontosabb indikátora. Szimbolizálja az energiát, az akaratot, a vállalkozási kedvet, a logikai készséget.

Amíg a tenyéréről úgy vélik, hogy az individuum gyakorlatias gondolkodását, viselkedését, vagyis a testiséget és az anyagiasságot reprezentálja, addig az ujjak a szellemi-lelki beállítottságot, vagyis a mentális világot jelképezik.

A tenyérről hosszabb ujjak általában csak ritkán fordulnak elő. Ha valakinek a középső ujjának hossza megegyezik a tenyere hosszával, akkor az illető tökéletes egyensúlyt élvez a fizikai világ és a szellemi erő között. Ezt nevezik ideális kézformának. Mivel az állatok majdnem egész kezét, vagyis mancsát a tenyér csontjai teszik ki, ebből arra következtettek, hogy ha a tenyér dominál a kézen, akkor inkább az állati természet uralkodik el az emberben.

A tenyér méretéhez képest hosszú ujjak elsősorban a fejlett intellektussal rendelkező emberek sajátja, akik sokkal türelmesebbek, mint a rövid ujjúak. A hosszú, karcsú ujjúak nagy kezügyességgel megáldottak.

Hogy valaki eldöntse az ujjairól, hogy azok hosszúak-e vagy rövidek, összezárt ujjait a tenyerébe kell hajtania. A nagyon hosszú ujjak elérik a csuklót. A közepesen hosszú ujjak a hüvelykujj dombjának, az ún. Vénusz-domb aljáig érnek. Az átlagos méretű ujjak a Vénusz-domb közepét érik el, a rövid ujjak pedig csak a tenyér közepét.

Az ujjak alakja dönti el, melyik kéztípusba sorolható a kéz. A három alapformába tartozó ujjvégződés szerint: a spatulás, (lapátszerű, életlen, tompa) ujjúak gyakorlatias gondolkodással és jó szervezőkészséggel megáldottak, de nem rendszeretők; a szögletes ujjúakra a higgadt felfogás, a logikus gondolkodás, a határozott véleménynyilvánítás jellemző; a kónikus illetve hegyes ujjúak, idealisták, kreatívak, érdeklődők, misztikusak, nincs bennük elég kitartás.

A kézjósolást már az ókorban összekapcsolták az asztrológiával, mert arra gondoltak, hogy az ujjakon beáramló kozmikus energia az ujjakon keresztül áramlik be a testbe. Az ujjakat a mutatóujjal kezdődően, a következő bolygókról nevezték el: Jupiter, Szaturnusz, Nap, Merkúr. Bár a hüvelygyökeret összefüggésbe hozták a Vénusszal, a hüvelykujjat mégsem Vénusz-ujjnak hívják. Az ujjakon feltételezett zodiákus jegyeket elsőként, a 17. században, Jean Belot ábrázolta, például a középső ujj három ízén a Bakot, Vízöntőt és a Halakat. Az ízpercek közül a felső, a körömízperc az ösztönös megérzést szimbolizálja; a középső ízperc az észbeli kvalitást; az alsó íz, az ujjgyökér a

testi erőt jelképezi. Például a hüvelykujj felső perce az akaraterőt, a középső ízperce a logikus gondolkodást, az alsó az érzékiséget jelzi.

Az ujjközökről kialakult vélemény szerint, akinek az ujjai szorosan egymáshoz simulnak zárkózott, szófukar ember, ha nem simulnak teljesen egymáshoz, akkor szószátyár, pazarló. A szétterpesztett ujjúak magabiztosak, tevékenyek, nem kedvelik a külsőségeket. A közhiedelem szerint, akinek az összezárt ujjai hézagosa, az nem tud bánni a pénzzel, mert a lyukakon keresztül kifolyik a pénze.

Az ujjak akkor szabályosak, ha egyenesek, nem hajlanak semerre sem. A hajlékonyságáról úgy vélik, hogy a hajlékony ujjak fogékony elmét, a merev ujjak konzervatív gondolkodásmódot jeleznek. A sima ujjpercű emberek impulzívok, ösztönösek, a bütykös ujjúak eljárásaikban egzaktabbak, munkájukban precízek, rendszerető, érzéseikben kiegyensúlyozottak. A női kézen látható bütykök szellemi foglalkozású, emancipált nőről vallanak. A körömízen lévő bütykök a köszvényes betegség jelei.

A néphiedelem úgy tartja, hogy akinek az ujjai könnyen ropognak az ujjgyökéknél, feltehetően rövid életre számíthat. Egy másik elképzelés alapján, akinek pattognak az ujjízei, annyi szeretője lesz, ahány pattogás hallatszik. Ha az ujjízek ropognak, s eközben az illető kinyújtja a kezét, abból az irányból kedveskedni fog neki valaki.

A törököknél az ujjpercek ropogtatása azt jelenti, hogy rózsafüzérnyi imát mondanak a sátánnak. A török néphit szerint nem ajánlatos ujjal mutogatni egy sír vagy a temető felé, mert balszerencsést jelent. Aki megfélekedzik az intelemről, a mutogató ujját megharapva, majd ezzel a földet megérintve háríthatja el a veszélyt. A balszerencse csapdába ejtéséhez az ujjak összekulcsolását, és egy halk kívánságot javasolnak. Abban a pillanatban, amikor összeérnek az ujjak, hatástalanná válik az emberre leselkedő szerencsétlenség.

A galíciai zsidók szerint a reggeli mosakodás, fürdés után az emberek azért tartják karjukat a föld felé, ujjukat pedig széttárva, hogy eltávolítsák a gonosz szellemeket, melyek éjszaka megkörnyékezték.

Ha valaki az ujjával az újholdra mutat, annak azt az ujját le fogják vágni, mondják a zanzibáriak. Ha valaki hat ujjal születik jó szerencsét jelent, mert a sokujjúság a pogány hitvilágban a táltosok, sámánok megkülönböztető jelvénye. Ilyen pluszujjal született a „táltosok átkos sarja”, költőnk, Ady Endre (1877-1919). VIII. Henrik, angol király egyik feleségnek, Boleyn Annának (1507?-1536) is kivételes személyiséget tulajdonítottak, ugyanis az egyik kezén, sőt az egyik lábán is hat-hat ujj volt.

Az ujjak összekulcsolása a keresztény hit jele, az imára összekulcsolt kéz ugyanis megakadályozza, hogy a rossz szellemek lerombolják a jó szerencsébe vetett hitet.

ÚJJÁSZÜLETÉS ■ Lásd: halak, igazgyöngy

UJJLENYOMATOK ■ A bőr irhájának felszínéből milliószámra dudorodnak ki a mikroszkopikus nagyságú csapocskák, az ún. papillák. Sok véreget, érzőideget tartalmaznak, ennek következtében alkalmasak a különböző ingerek érzékelésére. Meissner 1853-ban kimutatta, hogy az ujjak hegyén lévő papillák különböző rezgéseket, vibrálást bocsátanak ki, és a kéz vörös vonalaiban sokkal több ilyen tapintótest van, mint a színtelen vonalakban. E rezgéseknek köszönhetően képes például a bőrével látni a vak és hallani a süket ember.

A finom papillák érzékeny, törékeny embert jelölnek, aki idegesen szenved minden zajtól, és gyakorta betegeskedik; az érdes papillák bárdolatlan, érzéketlen embert szimbolizálnak, robusztus alkattal és ellenálló szervezettel.

A papillák bőrfodorszállakká, papilláris vonalakká rendeződve különböző formációkká állnak össze az ujjbegyeken, íves, hurokszerű, csigavonalú vagy spirális örvényes figurát alkotva.

Az ívelt ujjlenyomat: materialista, szervező emberre vall; a fenyőíves: eredeti gondolkodású, de elhamarkodottan ítélkező, lelkes típus; a hurok ujjlenyomat: nyílt, tetterős embert jelez; a kettőshurok-lenyomat: kettős természetet jelöl; az örvényes ujjlenyomat: vonzó egyéniség, aki hajlamos hipnózisra, szellemidézésre. Egy kínai mondóka szerint: "Egy örvény, szegény; Két örvény, gazdag; Három örvény, négy örvény, zálogházat nyit; Öt örvény, átmenet; Hat örvény, tolvaj; Hét örvény, szerencsétlenséget okoz; Nyolc örvény, pelyvát eszik; Kilenc örvény és egy hurok, nem dolgozik, csak eszik, amíg megöregszik."

A spirális ujjlenyomat: ideális szemléletű, emocionális emberre jellemző.

Az ujjlenyomatok állandóságát és egyediségét a kriminalisták hathatósan kamatoztatják, de az emberi kézzel foglalkozó biológusok, genetikusok, antropológusok is jól tájékozódnak a tenyér bőrrajzolata alapján, amely már a magzati élet második-harmadik hónapjában kialakul, és megmarad változatlanul az egész élet során.

UJJRAJZOLATOK ■ Az ujjak, a tenyér rajzolatai igen hasznosak, ugyanis a rajzolatok változatos karakterisztikái nem ismétlődnek meg más emberen, még az egyetértő ikreknél sem, de még ugyanazon emberen sem.

Az ujjrajzolatok alkalmazása személyazonosításra elsőként Ázsiában terjedt el. Kínában a kereskedők festékezett ujjlenyomataikkal jelölték meg szerződéseiket, a hivatalokban pedig az ügyfelek nyomták rá ujjukat a hivatalos papírokra. A 12. századtól kezdték bűnügyi vizsgálatoknál is hasznosítani az ujjlenyomatokat. Az eljárás Kínán kívül Japánban, Indiában és Tibetben is elterjedt, ahol ugyancsak ujjnyomatokkal helyettesítették az aláírásokat.

Indiában és Kínában a személyazonosítások túl, "időtlen idők óta" ismert az emberek körében. Az ujjrajzolatokról bizonyos személyiségi jegyek, tulajdonságok, képességek, sőt betegséghajlamok is leolvashatók, amiből értékes következtetéseket vonnak le a jövőre vonatkozóan.

Noha a kínai vagy az indiai folklór következtetései különösnek vagy furcsának tűnhetnek, elemzési módszerük ma is létezik.

A régi indiaiak által összeállított Haszt szamudrika sasza a kéz összes lehetséges jelére kidolgozott egy vizsgálati módszert, miszerint (csak néhány példa ebből) a hüvelykujj tövéből induló, a felső ízperc felé haladó vonalak száma megmondja, hogy hány ellenségre számíthat az ember; a mutatóujj középső ízén található kör a hírnév romlására, az életkor megrövidülésére figyelmeztet; a gyűrűsujj alsó ízpercén megjelenő, mélyen árkolt vonal az újraszületések megszüntét jelzi; a kisujj alsó percén lévő fekete háromszög, szerencsétlen vállalkozást jelezhet.

ÚJSZÜLÖTT ■ A csecsemők életének első néhány hete, de különösen a keresztelés előtti időszak, a néphit szerint meghatározó a kis jövevény további sorsa szempontjából, ezért különböző praktikákkal igyekeznek biztosítani számára a jó szerencsét, illetve megóvni a rá leselkedő veszélyektől, így különösen a rontástól, szemmel veréstől vagy az elcseréléstől. A betegségek megelőzésére, elhárítására az előírások és a tilalmak mellett, különféle népgyógyászati eljárásokat használnak. Bizonyos születési jegyeket, viselkedési jellemzőket diagnózisként értékelnek, míg más tulajdonságokból a gyermek várható jövőjére következtetnek.

Arról a csecsemőről például, amelyik foggal születik, úgy vélik, felnőttként rendkívül önzővé válik; aki erősen összeszorítja az ujjait, zsupori lesz életében; akinek arcát vagy orrát kék erek hálózzák be, nem fogja megérni a 21 éves kort. Barátságos felnőtt lesz viszont abból az újszülöttből, akinek valaki belefúj a szájába.

Azt mondják a törökök, ha az újszülöttet a talpán csókolják meg, könnyen fog járni; ha az ajkán, korán fog beszélni; ha a tarkóján, akaratos, nyakas ember lesz belőle. A törökök szerint befolyásolja az újszülött későbbi foglalkozás választását, hogy hová dobják a köldöksinórját. Ezért a legtöbbször a háttetőre hajítják, hogy hivatásában a lehető legmagasabb rangot érje el. Az újszülött kezébe azzal a céllal adnak ceruzát, hogy jól tanuljon.

Kínában a csecsemő kiságyába tárgyakat – tollat vagy játékot, esetleg egy ezüstérmét – helyeznek, mert úgy tartják, hogy az fogja meghatározni a gyermek jövőjét, amelyiket először érinti meg a kis kezével.

A magyarok úgy tudják, hogy tilos a csecsemő fürdővizét napnyugta után kiönteni, mert a pici gyerek arca sebhelyes lesz. Nem szabad a csecsemő száját pelenkával megtörölni, mert kipállik a szája. Szeplők borítják el a csecsemő arcát, ha a kiterített

pelenkái, ruhái megáznak. Ha ruhái éjszakára a szabadban maradnak, az újszülött egész éjjel nem tud aludni.

Balszerencsés dolog a csecsemő fejét megmosni az első év során; ha a gyerek kezét mossák meg az első születésnapja előtt, az elveszi a gazdagságát, szegénységben fog élni és meghalni, vélik a cornwalli walesiek. Ha a csecsemő körmeit egy éves kora előtt vágják le, felnőttként rabló lesz. A kínaiaknál a lyukas köldökű újszülött prosperáló életre számíthat. A pár hajtinccsel született csecsemő csintalan és szófogadatlan gyerek lesz. Amelyiknek széles és vastag a füle, jólétben fog élni. Nem ajánlatos magasztalni az újszülöttet, mert ezzel meghívják a gonosz szellemeket.

India egyes részein él egy olyan hiedelem, miszerint az apa nem láthatja csecsemője arcát hat hónapos koráig, mert ez szerencsétlenséghez vezet. Az indiai szikhek, hogy megvédjék az újszülöttet a rontástól, a homlokára anyatejbe mártott szénnel egy fekete jelet rajzolnak, vagy egy fekete fonalat, zsinórt esetleg szalagot kötnek csuklójára, nyakába pedig disznófogakból álló füzért akasztanak. Ha arra gyanakodtak, hogy az újszülött már rontást szenvedett, akkor a pici baba feje fölött meglóbnak néhány csilipaprikát, melyeket azután a tűzre vetnek. Ha a füst nem csípi a szemüket, biztos jele annak, hogy a rontás hatásos volt. Bajorországban és Ukrajnában egyszerűbben győződtek meg erről; a mama megnyalta a csecsemő homlokát, és ha annak sós íze volt biztos lehetett benne, hogy a gyermeke rontás alatt állt.

A vietnamiak nem örülnek, ha csecsemőjüket valaki dicsérettel halmozza el, mert attól tartanak, hogy az ördög meghallhatja, és kíváncsisága miatt ellophatja az apróságot.

Nálunk sem szabad megdicsérni a pici babát, ha mégis, akkor háromszor kell köpni, hogy a rontás érvényét veszítse. A rontástól az újszülöttet különösen a keresztelés előtt féltették, s hogy a csecsemőt az ártó szellemek ne hogy kicseréljék, vagy szemmel verjék, fordítva adták rá ruháját, pólyájába olvasót, fokhagymát raktak, a nyakába, egy kis ruhába csavarva, sőt tettek, nem hagyták egyedül, gyertyával világították meg, a csuklójára piros szalagot kötöttek. Sok újszülöttet az anyja imái védték meg a boszorkányoktól és a rossz szellemektől.

Szokásban volt az újszülött gyermek testének sóval való megdörzsölése is, illetve sós vízzel történő lemosása. Ebben feltehetően a só tisztító és megőrző funkciója játszhatott szerepet.

A portugáloknál, ha a gyermek sokat sír vagy lármázik, azt jelenti, hogy a szülésnél elmozdult a gyomra. A hasi fájdalmak megszüntetése érdekében természetgyógyászhoz mennek, aki babaolajjal dörzsöli be a csecsemő hasát, és közben elmond néhány imát. Szoptatós mamák nem ehetnek olyan ételeket, mint a káposzta, bab vagy az uborka, és a szoptatás után nem szabad olyan táplálékot adni a csecsemőnek, amely felhevíti a véréét. Ezekről ugyanis kiütése vagy gyomorfájása lehet. A babának egy hónapos koráig nem szabad elhagynia a házat, hogy egészséges maradjon. Az USA-ban, ha a

csecsemőnek az elvágott köldökzsinór maradványának a leválása után kitüremkedik a köldöke, a heg begyógyulása után, a család valamelyik tagja egy ezüst dollárt tesz a gyermek köldökére, és hét napig egy pelenkával bugyolálják be. A köldök ezután visszahúzódik. A spanyolok a csuklás ellen egy darab nedves papírt ragasztottak a csecsemő homlokára.

Az a csecsemő, aki nagyon gyenge volt világra jöttkor, és úgy látszott nem éri meg a keresztelést, a bábától kapott egy keresztnevet, s az újszülöttet úgy tették a bölcsőjébe vagy a kiságyába, nehogy lábai az ajtó felé legyenek, mert csak a halottakat szabad a koporsóban lábbal kifelé vinni a szobából. Jó jelnek tartják még manapság is, ha a keresztelés közben bömböl a pici gyerek, mert azt jelenti, ekkor hagyják el a gonosz szellemek a csecsemő testét.

Csecsemővel álmodni ártatlanságot, tisztalelkűséget, melegséget, új szerelem vagy új barátság kezdetét jelzi. Viszont szoptató asszonyt látni álomban, rosszat jelent, az fogja becsapni az illetőt, akiben a legjobban megbízott.

URNA ■ A halottak hamvait elsőként a késő bronzkori Európában helyezték el urnákban. Az első urnatemetők az i.e. 12. századtól jelentek meg Itália északi részén és Kelet-Közép-Európában, a népvándorlással azonban fokozatosan a kontinens többi részén, később másutt is elterjedt az urna temetkezési használata. Ezt a halott maradványainak, főleg az elhamvasztott holttest hamvainak befogadására szolgáló, rendszerint díszes, zárt edényt, különösen a régi görögök, rómaiak használták előszeretettel.

Az elégetett halottak maradványait őrző urna a befogadó, tartalmazó és magába záró nőies alapelv egyik kifejezője. Edényként az anyaméhbe való visszatérést szimbolizálja. Ezt a jelentést hangsúlyozzák a késő rézkorból származó ember alakú urnák is.

A bölcső-ágy-koporsó hármasság által jelzett életfolyamat utolsó állomásának, a halálnak a megjelenítője. Az urnából kitörő tűz a feltámadás, a halál utáni élet jelképe. Egyiptomi ábrázolásokon a mérlegre állított urna a halott lelke.

A római ember és ház alakú halotti urnák a 'lélek' és a 'test' jelentést is hordozták.

Átvitt értelemben sírt vagy temetőt is jelenthet, mint ahogyan Kölcsey Ferenc 1923-ban írt Himnuszában olvasható: „Hányszor támadt tenfiad Szép hazám, kebledre, S lettél magzatod miatt Magzatod hamvvedre?”

ÚT ■ Lásd: utazás

UTAZÁS ■ Régi korokban az utazás, melynek fő indítókai a kereskedelem, áttelepülés, kutatás, vándorlás vagy zarándoklás, prédikálás, futárszolgálat, száműzetés voltak, a közlekedés és a kommunikáció fejletlensége miatt sokkal hosszabb ideig tartott, és jóval

több bizonytalanságot hordozott magában, mint ma. Az utazás komoly veszélyt jelentett, az utazó ki volt téve rablótámadásoknak és a szélsőséges időjárásnak.

A többnyire a valóságból táplálkozó népmesék hőse, amikor elindul szerencsét próbálni, új, ismeretlen kihívások elébe néz. Nemcsak az úti cél ismeretlen számára, hanem olykor a későbbi vállalkozás mibenléte sem meghatározott, ezért az utazás kimenetele bizonytalan. A sikerhez – az elkötelezettség mellett – jó adag szerencsére is szükség van; ennek érdekében meg kell tenni bizonyos elővigyázatossági intézkedéseket. Ilyenek lehetnek például az utazásra alkalmas időpont meghatározása, az indulás előtt elfogyasztott ételek helyes megválasztása, valamint bizonyos előírások, szabályok betartása. Erre vonatkozóan az egyes népek hitvilágában, folklórájában számos példa található, azonban a legtöbb utazáshoz kapcsolódó hiedelem India népeinek körében él.

A vidéki Indiában útnak indulni sokfelé még ma is nagyon fontos esemény, és az utazás céljától függően különböző óvintézkedéseket kell megtenni. A jelentős utazások előtt a legtöbbször egy asztrológus határozza meg az elinduláshoz a megfelelő időpontot. Ez azonban még nem elegendő, az utazás tényleges megkezdéséhez az utazás napján megfigyelhető előjeleket is értelmezni kell. Rossz ómen lehet például egy tüsszentés, vagy ha a kritikus időszakban véletlenül egy olyan mondat hangzik el valaki szájából, hogy "Ne menj! Maradj!" vagy "Hová készülsz?", ilyenkor az előkészületeket újra kezdik, és új időpontot tűznek ki. Az utazás megkezdése előtt kedvező jelnek tekintik a tehénlepény, a rizs, a gyapot, valamilyen gabona, vagy az ifjú házások látványát.

Az indiai Pandzsáb lakói, a szikhek körében számos helyi babona is kapcsolódik az utazáshoz. Mivel az utazást veszélyesnek, kockázatosnak tartják, egyes napokon náluk nem szabad bizonyos irányokba útra kelni. Például veszélyesnek vélik kedden vagy szerdán észak felé elutazni, viszont ebbe az irányba jó elindulni hétfőn és pénteken. A déli irányba való utazáshoz a csütörtök a kedvezőtlen, de a szerda ideális nap. A keddi és a szerdai napok nem alkalmasak a hegyekbe utazáshoz.

A szikhek számára az utazás sikere vagy kudarca, hasonlóan a vállalkozáshoz, függ attól, hogy a készülődés során kivel találkoznak elsőként. Jó jelnek tekintik, ha indulás előtt egy vizes kancsót hordó emberrel, egy gyermekét cipelő asszonnal, utcaseprővel, esetleg a kertész feleségével találkoznak, aki virágokkal teli kosarat visz a kezében. Ha az utazni készülővel szembe először egy férfi jön lóháton, vagy ha egy fuvolán játszó fiatalember, az utazás sikere szintén garantált. Szerencsét hoz az utazás akkor is, ha egy jobbra szálló foglyot lát az illető, vagy ha egy balra baktató, ordító szamarat. Nem ajánlatos viszont útra kelni, ha az utazni készülő üres vizes korsót vivő asszonnal, üres kosarat cipelő kertészfeleséggel, bölcs pappal, tanítóval vagy kopasz emberrel találkozik. A sánta, félszemű vagy egyéb fogyatékosokban szenvedők szintén rossz előjelnek minősülnek. A parázsló, égő tárgy látványa ugyancsak nagyon rossz ómen.

Sri Lankán a kedd, péntek és a szombat szerencsétlen napok, utazásra a szerda a legjobb, kivéve, ha a csillagok állása kedvezőtlen. Hasonlóan az indiaiakhoz, náluk is szerencsétlen előjel az indulásnál a kopaszra borotvált ember (a kopaszság náluk a gyász jele) látványa, ha az út kezdetekor az illető valamiben megbotlik, vagy ha érdeklődik valaki az úti célja iránt.

Az írek Szent Márton napjának estéjét tartják szerencsésnek az útra keléshez.

Oroszországban mielőtt hosszú útra indulna valaki, ajánlatos két percig csendben ülnie; másokhoz hasonlóan, náluk is balszerencsét jelent, ha az ember útközben megfordul és visszatér a házába. Ha ez mégis elkerülhetetlen, tükörbe kell néznie, egyébként az utazás balszerencsés lesz. Az orosz ember, ha távozáskor valamit a hazájában hagy, biztos lehet benne, hogy előbb-utóbb visszatér oda. Az üzbégeknek az utazót, aki meglát egy majomkenyérfát, jó szerencse fogja kísélni az útján.

Az angoloknál széles körben élt a hiedelem, hogyha az utazókra balszerencsét hoz, ha az útjukat egy mezítlábas asszony keresztezi, melyet csak úgy lehet megelőzni, ha vért vesznek az asszony homlokából. A varázslat feloldásához vissza kellett fordulni, majd a küszöböt jobb lábbal átlépve, bőségesen enni és inni, és ezután ismét útnak indulni.

Lengyel József református lelkész, énekköltő (1770-1824) azt írja egyik aforizmájában: „Réges-régi hagyományok kívánták: messzi utazás előtt szótlanul és mozdulatlanul kell ülni egy percig, kettőig.”

Utazásról álmodni, az életcélok elérésére irányuló törekvést, általánosságban az életutat jelzi, melyet az álmodó örömtelinek és sikeresnek talál.

Ha az álmodó ismeretlen területen utazik keresztül, az a versenytársak részéről reá leselkedő veszélyre utal.

Aki álmában emberekkel teli autóban utazik, új és érdekes barátok, izgalmas kalandok elé néz. Ha viszont egyedül van az autóban, nehéz idők várnak rá.

ÚTKERESZTEZŐDÉS ■ Lásd: keresztút

- ü, ú -

ÜLTETÉS ■ Mivel a termés mennyisége és minősége – a talajművelés, a talajjavítás mellett – mindenkor nagymértékben függött az időjárás szeszélyeitől és a kártevők elszaporodásától, a mag elvetésével, valamint a palántázással kapcsolatban az idők folyamán számos hiedelem, előírás alakult ki. A néphit szerint a Vízöntő jegyében elültetett palánták elpusztulnak, az Oroszlán jegyében ültetett növények pedig elrohadnak. Az ajándékba kapott magokat megköszönés, a kibújó palánták csököttségét okozza. Aki palántázás előtt megfog egy macska-, vagy kutyakölyköt, annak nem erednek meg a palántái. A hónap 13. napja nem alkalmas a palántázásra. A korai zivatarok viszont kiváló termést ígérnek.

Szatmárban úgy tartják, hogy kedden és pénteken nem érdemes vetni, mert balszerencsét hoz. A szerdán ültetett palánta pedig nem fog meg, csak akkor marad meg, ha a palánta levelei a Tisza felé néznek. Azt tapasztalták, hogy az újholdkor vetett magokból gyenge termés lesz.

Ha a fagy déli széllel érkezik, a palánták odavesznek. Nem számít milyen erős a fagy, ha a szél északról fúj, a palánták nem fognak elpusztulni. A március 15-e utáni fagyok nem tesznek kárt a palántákban. Ha a földiszeder már virágba borult, a fagy ritkán tesz kárt a palántákban. Az újhold és telihold közötti dér nem csípi meg az elültetett növényeket. Az elültetett növénytörök közé kifeszített fonalon gyűlik össze a dér, ezáltal a palántákat nem éri károsodás.

Azok a palánták melyeket egy állapotos nő ültetett el, gyorsan fejlődnek. Aki a magokat délben ülteti el, növényei szépen fognak fejlődni. A föld alatti termést hozó növények számára a délután a magültetés ideális ideje. Aki a térdnyomába ülteti el a palántát, a növénye el fog rohadni.

A magyar néphitben a legtöbb vetéssel kapcsolatos hiedelem a kenderhez köthető. A szatmári emberek körében különösen sok elképzelés él a kenderrel kapcsolatban. Azt mondják, hogy a vetés előtti télen a gazdaasszonynak szánkáznia kell, hogy nagyra nőjön, húshagyókor pedig rétest vagy fánkot kell sütnie, hogy ne legyen fás a kendere. Ha a gazda: estefelé, meztelenül veti el, akkor a madarak nem fogják kicsipegetni a magokat a földből; liszteszsákból veti el, és az előző nap tojásrántottát ebédelt, akkor a kendere virágos és jó minőségű lesz. Vetés közben nem szabad beszélni, mert a csókák kieszik az elültetett kendermagokat; szántáskor meg tilos a földre köpni, mert akkor a verebek lakmároznak az elültetett magokból.

Vetés után az üres zsákot jó magasra dobják, hogy olyan nagyra nőjön, a farsangi táncot pedig magasra ugrálva járnak, hogy erős és sok magvú legyen a növényük. Aki féltette a kenderét, vetés után földje négy sarkába egy-egy lezárt lakatot tett, hogy azok

őrizzék meg veteményét. Régen a földművesek a kinőtt kender közé lökdösték egymást, hogy ettől erősödjék meg növényük.

A porcsalmi asszonyok, miután elvetették a tököt és a krumplit, a feneküket gyorsan a földhöz verték, hogy növényeik magasra nőjenek és jó termésük legyen. Úgy tartják, hogy a fogyatkozó holdnál ültetett uborka, tök, bab, krumpli sokat terem. Megfigyelték, amelyik napon először havazik, a következő év ugyanazon napján érdemes a tököt elültetni, mert ekkor bőséges termést hoz. A vetésre szánt kukoricát két ünnep között kell lemorzsolni, s ha a mag vetője sokat néz a Napba, szép piros szemű lesz a kukoricája.

A vetéshez legkedvezőbb időpontnak Gál napját, október 16-át tartják. Vetés idején az asszonyoknak nem ajánlatos kenyeret sütni, mert üszkös lesz a búza, sem kenyeret pirítani, mert akkor gazos lesz a búzatábla. Jó termésre lehet számítani, ha újév napján turbékol egy gerle, vagy ha egy zsebkendőt húsvétkor esővel megnedvesítenek.

Egykoron feltételezték, hogy amelyik asszony éjfélkor, meztelenül körbefutja frissen vetett szántóföldjét, annak termését nem veri el jég, vetését nem égeti ki a nap, nem mossa el eső. Nem tanácsos nézni a fiatal növény fejlődését, mert nem nő meg.

A holdfénynél kiszórt trágya hatástalan, mert nem fog lebomlani, az újholdnál szétterített trágya pedig el fog süllyedni a talajban. Ha a növények körül rozsdás szögeket vagy vasdarabokat helyeznek el, gyorsabban nőnek a növények.

A szatmári gazdák azt hiszik, hogy a levegőbe emelkedett táltosok, kék és vörös lángként küzdenek meg egymással. A vörös győzelme hétévi jó termést ígér, ha a kék a győztes, akkor hét szűk esztendő következik.

A Karib-tengeri sziget, Tobago földművesei, a mi szatmári gazdáinkhoz hasonlóan, jó néhány hiedelemben hisznek. Intelmeik elsősorban a jamgyökérrel kapcsolatosak, amely a forró égővi országok egyik fontos tápláléka. Nagyon érzékeny, különleges kezelést igénylő növénynek tartják, ezért: a férfiaknak és a nőknek, mielőtt kimennének egy jam ültetvényre, meg kell fürödniük; a menstruáló asszonyoknak nem szabad jam ültetvényre lépniük; a jam növények ültetése, gondozása közben, amíg az ültetvények művelésre szorulnak, tartózkodni kell a nemi közösüléstől; sohasem szabad eladni vagy elajándékozni jamgyökér palántákat, amíg a kiültetést nem fejezték be.

Egyéb növényeikről a következő elképzeléshez tartják magukat: az édesburgonyát augusztusban nem ajánlatos ültetniük, mert kiszáradnak és megrohadnak, mielőtt megérnének; a mogyoróhagymát fél nappal telihold előtt, jó mélyre kell ültetniük; az érzékeny mentát és a mogyoróhagymát annak kell le-illetve felszednie, aki elültette. Ha idegen lép a parcellára, e növények hét napon belül elhervadnak, elsorvadnak. Ha a kókuszdiófát ültetője ülve, és a telihold idején, az utolsó holdfáziskor ülteti el, akkor jóval alacsonyabb lesz, és kevesebb termést ad, mint az a kókuszdiófa, melyet állva és az újhold, valamint az első holdfázis idején ültetnek.

Szerintük nem ajánlatos a kertben növényt ültetni, amikor temetés van a faluban. Tilos továbbá a parasztoknak üres hassal magokat elvetni, ezt a műveletet mindig teli hassal kell végezniük. A gazdáknak nem szabad olyan embert felfogadniuk kerti munkára, akit korábban nem ismertek, vagy nem álltak vele kapcsolatban. Az ültetvényeken szorgosan dolgozó, produktív emberekre van szükség, mert ezek a jó hírű emberek távol tartják az ültetvénytől a terméketlen hatásokat. Az egész évben gyümölcsöt adó növény palántáit Szent János napján, vagy Úrnapján ültetik el, mert ebben az esetben jó termésben bízhatnak.

Az indiai pandzsábiak szerint, amíg a keddi nap az aratásra és a kaszálásra alkalmas nap, addig a szerda a vetésre a legmegfelelőbb nap.

ÜNNEP ■ Lásd: hét

ÜRÖM ■ Lásd: gyógynövények, növényi ajzószer

ÜRÜLÉK ■ Lásd: gyógymódok

ÜSTÖKÖS ■ A szabálytalan időközönként feltűnő, fényes, szabad szemmel jól látható üstökösök már régóta felkeltették az emberek figyelmét. Az ősi időkben – az utcai világítás és a városi légszennyezés hiányában – bárki megfigyelhette megjelenésüket. Hirtelen feltűnésüket, az égitestek harmonikus mozgásához képest szabálytalan viselkedésüket, rossz ómenként értelmezték. A falvak és települések lakói félelembe estek, amikor feltűnt egy üstökös az égbolton, jövetelüket súlyos járványok, betegségek, balszerencse, háziállataik elvetélésének, vezérek, hercegek halála előjelének tekintették. Azonban nem kellett sok idő, hogy rájöjjenek, hogy valahol a földön mindig meghal egy herceg, halva születik egy borjú, vagy felüti a fejét valamilyen betegség.

Arisztotelész (i.e. 384-322), a görög tudós, filozófus az égboltot tökéletesnek és állandónak tartotta. Az üstökösök mulékony természete azt sugallta számára, hogy azok nem részei az égboltnak, hanem csupán földi kipárolgások, melyeket a felső atmoszféra hője lobbant lángra.

Bár a római filozófus, az ifjabb Seneca (i.e. 4 - i.u. 65) már helyesen, azt feltételezte, hogy az üstökösök a bolygókhoz hasonló égitestek, ennek ellenére Arisztotelész elképzelése egészen a 14. századig tartotta magát. Végül a híres dán csillagász, Tycho Brahe (1546-1601) adott megdönthetetlen bizonyítékot arra, hogy az üstökösök szintén égitestek.

Ma már azt is tudjuk, hogy az üstökösök átmérője általában 100 km-nél kisebb, és fagyott illékony gázokból, valamint néhány nehéz elemből állnak. A **nagybolygók** között illetve azokon túl, a **Naprendszer** külső részén keringenek. Megfigyelésükre többnyire

csak akkor nyílik lehetőség, ha a **Nap** közelébe kerülnek, és látványos kómát, csóvát fejlesztenek. Az üstökösök a Naprendszer egyik leglátványosabb égitesttípusát alkotják. Annak ellenére, hogy időnként rendkívül feltűnőek, valójában kisméretű, nehezen megfigyelhető, sötét objektumok. Csak a Nap közelében tűndökölnek látványosan, központi csillagunktól távol az észrevétlenség homályába burkolóznak. Edmond Halley (1656-1742), az angol matematikus és csillagász publikált egy tanulmányt, melyben bebizonyította, hogy az 1531-ben, 1607-ben és 1682-ben megfigyelt üstökösök azonosak, és előre jelezte az üstökös visszatérését 1758-ra. Az üstökös 1758 végén valóban megjelent, és tiszteletére a Halley nevet kapta.

A későbbi számítások azt is igazolták, hogy Angliának a Hódító Vilmos vezette normannok általi meghódítása idején 1066-ban megfigyelt nagy, fényes üstökös ugyancsak ez volt, és a feljegyzések alapján megállapították, hogy i.e. 240-től mintegy 76 évenként tért vissza.

1909-ben és 1910-ben a világ nagyobb városai – London, New York, San Francisco, Tokió, Moszkva és Prága – tele voltak gyógyított és „üstökös betegség” elleni tablettákat kínáló házaló kereskedőkkel, amelyekkel védelmet kívántak nyújtani a közeledő félelmetes Halley-üstökös hatásai ellen.

Az előbb említett Halley üstökös számos ember tragédiáját okozta, akik fölött diadalmaskodott az „üstökös átok”. Sokan azt hitték, hogy eljött a világvége, küszöbön áll a földön kívüli lények támadása, akik az üstökös farkában várva azonnal előzönlük a földet, amint az üstökös átsöpör rajta. Az emberek jelentős összegeket fektettek be gyógy-tablettákba, hozzátartozóikat a föld alá költöztették, értékeiket eladták. Voltak, akik öngyilkosságot követtek el.

A Halley üstökös 1910-ben valóban hordozott magában mérgező gázokat, amint azt a csillagászok egy évvel a földközelsége előtt felfedezték, de csak hónapokkal később derült ki, hogy ez az üstökös csóvájában nyomokban előforduló cianid volt. Akárcsak a többi üstökös esetében, a katasztrófák, földrengések, áradások, a világegés és az Armageddon ezúttal is elmaradtak.

Üstökösről álmodni, azt „üzeni” az álomlátónak, hogy sürgősen meg kell szabadulnia a fizikai és lelki akadályoktól, és tovább kell haladnia a céljai felé.

ÜSZÖGÖS SZENT PÉTER ■ Lásd: február

ÜVEG ■ E kemény, rideg, az időjárás viszontagságainak ellenálló, átlátszó anyagot, mely homok, mészkő, szóda és kisebb mennyiségben más anyagok keverékének megolvasztása útján készül, valószínűleg az egyiptomiak fedezték fel mintegy négy és fél – ötezer évvel ezelőtt. Tisztasága, áttetszősége révén az ártatlanságot, a szüzességet fejezi ki, hűvös, rideg, áthatolhatatlan, kemény felülete miatt azonban negatív

jelentéseket is hordozhat. A keresztény szimbolikában Szűz Mária, illetőleg a szeplőtlen fogantatás jelképe, mivel a fény úgy halad át rajta, hogy tisztaságán nem üt csorbát.

A babonás emberek szerint a színtelen üveg összetörése – bármilyen tárgy legyen is az – szerencsés előjel, ha azonban az üveg vörösesbarna, gondok és izgalmak következnek. Ha az összetört üveg színe zöld, keserű csalódásra lehet számítani, vélik az angolok.

VADÁSZ ■ Lásd: erdő, föld, jegesmedve, oroszlán

VADÁSZGÖRÉNY ■ Lásd: gyógymódok

VADKAN ■ A vadkan az őserő, az erőszakosság, a harci kedv, a termékenység megtestesítője, de a keresztény egyházat megtámadó sátán egyik jelképe is.

Indiában a ksatriják, a harcosok kasztjának a jele, a fehér vadkan pedig a gonosz démonok, a dánavák fölött diadalt arató Visnu inkarnációja. Kínában az erőszakosság, Japánban a bátorság és a hősiesség megtestesítője. A perzsa mitológiában Trita, a szent haoma készítője győzte le a vadkan alakú démont.

Az ógörög törzseknél Arész hadiistennek, és Artemisznek, a vadászat istennőjének állata, a harciasság jelképe. Heraklész negyedik hőstette egy vadkan elpusztítása volt, Aphrodité szerelmét, a szépséges Adóniszt egy vaddisznó sebezte halálra.

Az északi népeknél gyakorta jelenik meg a vadkan, hol pozitív, hol negatív figurája. A skandináv mitológia csatában elesett, bátor vitézei a "megöltek csarnokában" mulatoznak, és Széhrímnir vadkan húsból falatoznak. Feltehetően ebből származik az a norvég hiedelem, miszerint, a vaddisznó az istenek hagyományos eledele. Az északi harcosok vadkan agyarával díszítették sisakjukat, hogy elnyerjék a vadkan óriási erejét, az óizlandi Iodurt vadkan fejedelemnek vagy vaddisznó istennek hívták. Az óhettita szövegek a vadkant isten állataként említik. A kelták ugyancsak nemes állatnak tartották, a kelta tradícióban a szent tölgy termésével táplálkozó vaddisznónak pozitív volt a megítélése; varázslatos jósnak tekintették, papjaik, a druidák pedig magukat vélték vadkannak. Az egyik kelta monda szerint a walesi királyt bűneiért az istenek vadkanná változtatták.

Néhány dél-amerikai indián törzsnél, azok a férfiak változtak vaddisznóvá, akik nem adták oda asszonyaiknak a halász-zsákmányt; vagy megsértették az istent, illetve valamelyik hőstüket. Japánban a vaddisznóvadászat az istenek kiváltsága volt. Valamikor régen a kelták, lóhátról, lándzsával vadászták a vadkanokat, ez a barbár szokás Indiában mind a mai napig él.

VAGINA ■ A női nemi szerv, a vagina vagy vulva, a szent jelképek egyike, befogadó, passzív alapelemként a termékenységet, a feltámadást és az örök életet szimbolizálja. Egy ékírásos felirat szerint, "Isten oltárrá tette a te öledet", aminek jelentése, hogy „Isten van benne”. A kereszténységet megelőző pogány kultuszban a női szexuális szimbólum, a hal és a hold volt. A szépséget és a szerelmet képviselő görög istennőt, Aphroditét, szinte mindig kagylóval, elsősorban fésűs kagylóval vagy csigával jelenítették

meg. A kagyló és a csiga az erotika, a gyönyörkeltés, az újjászületés szimbolikája, vázuk nyílása kifejezetten hasonlít a női vaginára. A szerelemistennő vagináját ábrázoló talizmánokat szívesen viselték. A manapság divatos, vaginát ábrázoló talizmánok különböző formájúak, például a britek a cipő alakút részesítik előnyben, és szerencsét várnak viselésétől, míg az araboknál a holdsarlót formázó szeméremtest-talizmán dívik, amely véderőt biztosít viselőjének.

A vulvára emlékeztető kagylók és a csigák húsát ma is sokan afrodisziákumként fogyasztják. Egyébként az erotikus képzetek és a testi vágyak gerjesztőjének tartott afrodisziákum kifejezést Aphrodité nevéből származtatják. Aphrodité római megfelelőjét, Vénuszt, a népszerű szerelemistennőt, a Vénusz csillag névadóját kétneműnek: „kegyes éji lámpásnak, férfinak vagy asszonynak” képzelték el. A termékenység istennőjének, a görög Démétér hatalmas öléhez – fő kultushelyén, az attikai Eleuszisban – minden év szeptemberében kilenc napon át fohászkodtak. Babilóniában pedig Mylitta istennő ünnepén – a régi szokás szerint – a nőknek minden idegen férfi szerelmi vágyát ki kellett elégíteniük. A régi istennők iránti tisztelet és imádat maradványaként, a szent vagina mindig népszerű volt. Az ír katolikus templomok bejárati ajtajait még a középkorban is egy sovány, kéjesen mosolygó, két kezével szeméremajkait széttáró asszonyfaragás díszítette, úgyhogy minden belépő megérintethette a szent vaginát, és áldást nyerhetett általa.

A közép-afrikai bantu négerek lányai, hogy elsajátíthassák a különböző szexuális testhelyzeteket, szexuális nevelésük a vaginával kapcsolatos kérdésekre is kiterjed. Az oktató asszonyok ujjjaikkal, falfallosszal vagy kukoricacsővel tágítják a lányok hüvelyét, nyújtják nagyobbra a kis szeméremajkakat. A hajadonok tanítóik nagy lábujján gyakorolják, hogyan mossák meg leendő férjük hímveszőjét a szeretkezés után.

Vulvával álmodni általában jót jelent. Az illatos kert szerzője, Nefzawi erről a következőket írja: „Úgy tartják, hogy szerencsésebb dolog nyitott vulvával álmodni. Ha valaki egy szűz vulvájával álmodik, az azt jelenti, hogy a vigasz kapuja zárva marad, és az áhított dolog el nem érhető. Bizonyított dolog, hogy az a férfi, aki álmában egy érintetlen hajadon vulváját látja, bajba kerül és szerencsétlen lesz ügyeinek intézésében. Ha a vulva nyitva van, úgy, hogy a mélyére lehet látni, vagy ha rejtett is, de a bejárás szabad, akkor az álmodót látó ember a legnehezebb feladatokat is sikeresen fogja megoldani az első kudarcok után. Mindez egy kis idő elteltével következik be egy olyan ember segítségével, akire soha nem is gondolt volna. Aki álmában egy ifjú lányon tevékenykedő embert lát, akinek távozásakor a vulva láthatóvá válik, az tudhatja, hogy ügyei a kezdeti sikertelenségek után szerencsésen végződnek annak az embernek a segítségével, akit álmában látott. Ha ő maga serénykedett ekképp és megpillantotta a lány vulváját, akkor saját erőfeszítésével győzedelmeskedik a legnehezebb akadály és sikereket ér el minden tekintetben.”

VAJ ■ Lásd: gyógymódok

VAKOND ■ Lásd: halál előjelei

VALENTIN-NAP ■ Lásd: Bálint-nap

VÁMPIR ■ A vámpír elnevezés a szerb-horvát és a bulgár nyelvekben használatos vampir szóból ered. Angolul és franciául vampire, spanyolul vampiros. A szláv folklórban eredetileg a sírokból időnként feljövő, testet öltő, az élőkre halált hozó, majd a sírjaikba ismét visszatérő szellemeket nevezték így.

A vámpírok közül a legismertebb a havasalföldi fejedelem, Vlad, III. Tepes (1431-1476) az un. „Karóbahúzó”, aki kegyetlen uralkodása alatt elkövetett rémséges tettei miatt lett főszereplője a Drakula legendáknak. Végül is Drakulát meggyilkolták, majd levágott fejét a törökök elvitték Konstantinápolyba. A vámpír rémtetteiről írt beszámolóknak tulajdonítható, hogy a vámpír elnevezés oly erősen meghonosodott a nyugat-európai kultúrában, hogy az összes visszajáró, testet öltött, az embereket gyilkoló kísértetre ma már a kelet-európai hagyományokban is a vámpír elnevezés elfogadott.

Az emberek képzetben úgy él a vámpír, mint egy vérszívó férfi, vagy nő, amint hosszú, hegyes szemfogait áldozata nyakába mélyesztve annak vérét szívja.

Külsőre a vámpír sápadt arcú, delejes tekintetű, vérvörösén izzó szemű.

A vámpírok alakváltoztatási képességüknek köszönhetően olykor denevérré, farkassá, patkánnyá változnak, köddé válnak, vagy olyan kicsire összezsugorodnak, hogy átférnek a sírkő repedésén. Befolyásolni tudják az időjárást, uralják az elemeket, a vihart, a ködöt és a villámokat. Nappal azonban elvész az erejük, s a folyóvízen sem tudnak átkelni. A vámpíroknak állítólag nincs árnyékuk, s képük nem látszódik a tükörben.

Általában a gonosz, varázserővel rendelkező emberből lesz vámpír, de azzá válhat a kivégzett bűnöző, vagy az öngyilkos ember is, és mindazokból vámpír lehet, akiknek lelke nem talál nyugalmat. Vámpírok lehetnek azokból a fiatalokból is, akik nem természetes körülmények között, baleset vagy gyilkosság miatt haltak meg, vagy akiket vámpír mart halálra, de azokból is, akiknek koporsóját fekete macska, vagyis ördög ugrotta át. Olyan hiedelem is lábra kelt, hogy vámpírrá változik az a gyerek, aki tisztátalan erőtől született, vagy akit megrontottak. Ezeknek a gyerekeknek az ismertető jele a kettős fogsor.

A vámpírok áldozatai maguk is vámpírokká válhatnak, s mivel természetes módon nem pusztulnak el, egyre többen lesznek. Ezzel magyarázható, hogy egykoron a fertőző betegségek által okozott katasztrófákat is a vámpírok számlájára írták. Ha valamelyik

halottal kapcsolatban felmerült a vámpírság gyanúja, exhumálták a sírt, és ha a holttest – a feltevést igazolva – frissnek látszott, átszúrták szívét egy karóval, levágták a fejét, és a maradványait elhamvasztották, vagy egyéb módon megsemmisítették, nappali rejtekhelyét pedig lerombolták.

A vámpírokat távol lehet tartani lámpa vagy mécses gyújtásával, egy feszület vagy egy vasdarab felmutatásával, harangozással, vagy fokhagymával, amelyet nagyon utálnak. Védekezésként egyes emberek a házaik ablakaiba fokhagymát raktak, a nyakukba elalvás előtt pedig fokhagyma füzért akasztottak. Jó módszer a koporsóra helyezett vadrózsa is, ami megakadályozza, hogy kijöjjön belőle, vagy egy megszentelt puskagolyó átlövése a koporsón, ami megöli a vámpírt. Az óorosz pogányok viszont ajándékokkal kenyerezték le a vámpírokat.

VANÍLIA ■ Lásd: fűszerek, növényi ajzószer

VARANGY ■ Lásd: béka

VARÁNUSZ ■ Lásd: állati afrodisziákumok

VARÁZSITALOK ■ Lásd: disznó, igazgyöngy, Iván napja, mandragóra

VARÁZSNÖVÉNYEK ■ A varázserejű növényeket nemcsak füstölőszerként alkalmazzák, hanem varázsitalként is fogyasztják, a boszorkányok pedig ún. "repülőkenőcsöket" készítenek belőlük, amelyet a testükre kennek. A leggyakoribb varáznövények a beléndek, a maszlag és a nadragulya.

Az istenek növényének számító beléndek ritkán látogatott helyeken terem, hulladék- és szeméttelpeken, elhagyott temetőben. Az emberek a beléndeket gyakorta bolondító csalmatoknak, bilindnek, csábítófűnek nevezték, az ókoriak pedig mint disznóbabot, bolondítót, apollófüvet ismerték.

A görög Hekaté növényét, nemcsak áldásos gyógyfűnek, hanem kártékony, ártó szerként is használták, ezért a bűvölés és az éjszakai látomások istennőjének, az ördögök és a boszorkányok növényeként tartották számon. A beléndekből nemcsak szerelmi bájitalt, élvezeti varázsitalt, hanem mérgező főzetet is készítettek. A jótévő és pusztító tulajdonságokkal bíró Apollón füveként, szívesen fogyasztották jósök, látnokok, ha a jövőről akartak felvilágosítást kapni. A római legyőzhetetlen, hatalmas természetű isten, Herkules füveként gyógyítás céljából fekélyekre ajánlották, görcsös fájdalmak, gyulladások megszüntetésére használták. Azt mondták, aki felejtetni akar, elsősorban beléndekfőzetet kell fogyasztania.

Lásd még: maszlag, nadragulya

VARÁZSPÁLCA ■ Lásd: fák, fétis

VARÁZSSZÖVEGEK ■ Lásd: hét

VARÁZSVESSZŐ ■ Lásd: fák

VARJÚ ■ A varjak, hasonlóan a hollókhöz, az isten, a halál vagy a katasztrófa hírnökei. Kínában a fekete varjú a gonoszsgot és a rosszindulatot testesíti meg, míg a vörös vagy aranyszínű a Napot és a gyermeki kegyességet reprezentálja. A japán sinto vallásban a szent varjak az istenek hírvivői. A zsidó hagyomány a halál madarának tekinti, míg a keresztényeknél a magányt jelenti, valamint a Sátánt szimbolizálja. Azt mondják, hogy csak egyszer választ párt magának, ezért a hűség kifejezője is.

A népi hiedelemben jó ismerői a boszorkányoknak. A ház körül köröző varjakat általában nem tekintik jó ómennek. A varjúcsapat egy közelgő harc vagy nagy katasztrófa bekövetkeztére figyelmeztet. Egy magányos varjú megjelenése, egyetlen ember halálát hirdeti.

A varjak számlálgatása során egy varjú látványa, rosszat jelent, a két varjú viszont szerencsét hoz. A három varjú egészséget, a négy jómodot jelez, az öt varjú betegséget, a hat varjú halált jelent.

Indiában a varjúkárogás vendégek érkezését jelzi előre. Kínában, aki éjjel 3 óra és reggel 7 óra között hall varjúkárogást, ajándékot fog kapni; a reggel 7 és délelőtt 11óra közötti varjúkárogás esőt és szelet; a délelőtt 11 és délután 1 óra közötti pedig veszekedést jelez. Egy másik változat szerint a varjak károgásából meg lehet állapítani, ki fog meghalni: egy károgás valamelyik jó barát halálát, kettő egy családtagét, három a szeretett lényét, négy pedig a károgást hallgatóét jelzi előre.

A koreaiak szerint, ha kora reggel iskolába vagy munkahelyre menet varjakat lát az ember, az egész napja balszerencsés lesz. A pechsorozat legalább egy napig fog tartani. Sri Lankán, ha egy varjú átrepül a ház fölött, az annak az előjele, hogy a bennlakók közül valakinek el kell távoznia. Ha a háztetőn egy varjú károg, jó hírek várhatók; ha a ház előtt károg, látogatók érkezésére lehet számítani.

Az álomfejtők úgy vélik, hogy varjúval álmodni, csalódást jelent mindenben, bánatra, balszerencsére figyelmeztet, sőt halált is jelezhet.

VAS ■ Lásd: fémek

VASÁRNAP ■ Lásd: hét napjai

VASAS SZENT PÉTER NAPJA ■ Lásd: augusztus

VASORRÚ BÁBA ■ A szépséges, fiatal tündérlányok ellentéte a sárkányok anyja, a vasorrú bába, akit a mesék rosszindulatú, csúnya hegyes orrú (vasorrú) öregasszonyként ábrázolnak. A tündérmesék gonosz vasorrú bábája nagyon utálja a fiatalokat, akiket gyakorta üldöz szárnyas lován. A felnőttek szívesen ijesztgették vagy ijesztgetik a szófogadatlan gyerekeket, például azzal, ha a gyerek a kút közelébe megy, berántja magához a kútban lakozó vasorrú bába.

A magyar néphit szerint a bába eredetileg a szülésnél segédkezett, majd személyét összeboronálták a gyógyító varázsló és a rontást végző boszorkány alakjával, s lett belőle vasorrú bába. A szlávok mesebeli Vasorrú bábája, a Baba Jaga rosszakarátú, kegyetlen szörny, aki az erdőben él csirkelábakon álló kunyhójában, és felfalja az embereket, megmaradt csontjaikból épült a kerítése, amelyet koponyák díszítenek. Kapujának zárja pedig a megevett emberek hegyes fogaiból készül. Kemencéjében megsüti az ellopott gyerekeket. Az oroszok Baba Jagája óriásira nőtt, amerre jár, vihart kavar, képes repülni, s őrzi az élet vizét. Elsősorban gyerekeket rabol el, a holtakat elkíséri utolsó útjukra, hogy felfalhassa lelküket.

A tádzsikoknál Kampir, az öregasszony szellem a vasorrú bába megfelelője, aki mennydörgést tud gerjeszteni, és negyvenfülű üstjében főzi meg a hozzá betévedt embereket.

VENDÉG ■ A vendég, vagyis a családhoz vagy házhoz látogatóba érkező rokon, barát, ismerős megítélése – különösen, ha váratlanul, hívatlanul érkezett – régen sem volt egyértelműen pozitív. A néphiedelemben kialakult vendéghárító praktikák mellett erről tanúskodnak az ismert közmondásaink is: Akármilyen kedves vendég, három napig untig elég, ami azt jelenti, hogy idővel a legkedvesebb látogató is terhessé válik a vendéglátók számára. Hívatlan vendégnek ajtó mögött a helye, vagyis akit nem hívtak meg valahova, ne tolakodjék be oda.

A vendég érkezésével, váratlan megjelenésével kapcsolatos, látogató jöttét előrejelző babonás hiedelmek világszerte elterjedtek.

A törökök vendég érkezésére következtetnek, ha olyan kisgyereket látnak, aki lehajolva hátranéz a lábai között. A világon szinte mindenhol ismert hiedelem az, ha valaki beveri a könyökét, ahhoz váratlan vendég jön, ha azonban az ember azonnal megfogja az odavert könyökét, akkor a látogatás elmarad. Az ember korgó gyomra ugyancsak vendég érkezését jelzi előre.

Ha a szobában fekvő macska farkára véletlenül rálépnek, váratlan vendég érkezik, szintén hívatlan látogatót jelez, ha a macska mosakszik, és hátát felpúposítja. Ha a fülét vakarja, előkelő lesz a vendég, ha a hátsó lábait hosszan elnyújtja, mérges vendég jön,

bottal a kezében. Ha a macska mosakodik a küszöbön, a pap jön látogatóba. Ha a lakás szalonjában egy macska a pofáját és a mancsait tisztogatja, hamarosan vendégsereg érkezik a házhoz.

Aki azt szeretné, hogy vendége soha se jöjjön vissza, miután elment, szórjon sóból egy keresztet a padlóra, javasolják a louisianai cajunok. Ugyanakkor az Újtestamentumban Pál apostoltól az olvasható: „A vendégszeretetről el ne feledkezzetek, mert ez által némelyek, tudtokon kívül, angyalokat vendégeltek meg.” A spanyol filozófus, író Gracián y Morales Baltasar (1601-1658) aforizmájában pedig arra biztat, hogy „Érkezz várt vendégként, és szívesen fognak látni.”

VÉR ■ Ennek, az érrendszerben keringő vérplazmából és sejtekből (vörös vérsejtek, fehér vérsejtek, trombociták) álló, szövetre jellemző tulajdonságokat mutató, folyadéknak elsődleges feladata a test szöveteinek ellátása tápanyagokkal (oxigén, glukóz) és építőelemekkel, valamint a hulladék termékek (szén-dioxid és tejsav) eltávolítása. A vér emellett lehetővé teszi sejtek (leukociták, abnormális tumorsejtek) és különböző anyagok (aminosavak, zsírok, hormonok) szállítását a szövetek és a szervek között. A vér összetételével és keringésével kapcsolatos problémák a szövetek rendellenes működését okozhatják.

A gerinctelen állatok vére normálisan színtelen vagy sárga színű, míg a gerinceseké – az amphioxus lanceolatus (lándzsahal) kivételével, melynek ugyancsak színtelen vére van – skarlátvörös, egészen sötét meggyiszínű.

A hippokratészi orvoslás a vért – a flegma, a sárga és a fekete epe mellett – a négy humor (testnedv) egyikének tekintette. Mivel számos betegség okának a kelleténél több vért tartották, az érvágás a 19. századig egy általánosan elfogadott orvosi beavatkozás volt. Egyes ritka vérbetegségek esetén még ma is alkalmazzák. A klasszikus görög orvoslásban a vért a levegővel és a tavasszal, valamint a vidám, nagyétkű, szangvinikus személyiséggel társították. Azt hitték, hogy a vért kizárólag a máj termeli.

Életfontossága miatt a vérhez számos rituálé, jelképes értelmezés kapcsolódik. Szinte valamennyi kultúrában az élet, az életerő, a lélek szimbóluma. Az ember számára ugyanaz a vér, mint a világmindenség számára a víz: megtermékenyítő és megtisztító erő.

A skandináv mitológia ősrégiája, Aurgelmir (másik nevén Ymir) véreből keletkeztek a tengerek. Egyes mítoszok szerint a vér adott életet a növényeknek. A termékenységi szertartásokban a jó termés érdekében az áldozati állat vérével locsolták a földeket. A germán törzsek, az angolszászok, vikingek, azt tartották a vérről, hogy magában hordozza tulajdonosa erejét, ezért a falakat, az istenszobrokat, valamint a szertartás résztvevőit a leölt áldozati állat vérével spriccelték be.

Az aztékok és a maják állat- és emberáldozataikban a vér a föld táplálását és az istenek kiengesztelését szolgálta.

Kínában a friss, piros vér az élet szimbóluma, a lélek lakhelye, mágikus erőt ad mindenkinek, aki megérinti. Ugyanakkor a piszkos, alvadt vér balszerencsét és betegséget hoz.

Az ókorban termékenységi és áldozati jelentése egyaránt ismert volt. Odüsszeusz alvilági útja során a holtak lelkei az áldozati állatok vérére isszák; egy másik monda szerint a vadkan alakját öltő Árész – más források szerint Apollón – által megölt ifjú Adónisz kihulló véréből kökörücsinek nőttek.

A Bibliában a halál, az Úr pusztító haragjának jele a folyók vizének vérré változása. Védelmet jelentett a zsidók számára: ajtófélfáikat az áldozati báránnyal vérevel jelölték, így megóvták elsőszülötteiket a tíz csapás öldöklő angyalától. A zsidó vallás még a legkisebb mennyiségben is tiltja a vér fogyasztását, mely az étkezési előírásokban is visszatükröződik. A húsból sózással és pácolással távolítják el a vért. A magyarázatot a Tóra adja meg: "Mivel minden állat lelke a vérében van, a vér nem fogyasztható el, mert azt az áldozati szertartásnál kell használni, a Jeruzsálemi Templomban."

Krisztus vére – ellentétben a zsidó rituálé során feláldozott állatok vérével – szent és tiszta; kiontása a megtisztulás és az emberi bűnök feloldozásának kifejezője. A Jézus testét és vérére jelképező kenyér és bor elfogyasztásával az utolsó vacsorán (úrvacsora) köttetik meg az Isten és hívei között az új szövetség.

Később a kenyér megszegését az áldozat fogalmával hozták kapcsolatba, és a középkorban a kereszténységben általánossá lett a hit, hogy az úrvacsorában lévő kenyér és bor Krisztus valódi testévé és vérévé lényegül át.

Jehova tanúi szó szerint veszik a Biblia előírását, mely szerint nem szabad hasznot húzni a vérből. Nemcsak a vér elfogyasztása tilos náluk, hanem a vérátömlesztés is. Egyedül a műtét előtt levett saját vér visszajuttatását tartják közülük néhányan elfogadhatónak.

A régi korokban a titkos társaságok tagjai eret vágtak, és vérüket egy kupába csepegtették, amelyből – egész életre szóló hűséget és szövetséget esküdve – mindegyikük kortyintott egyet. Gyakran két személy egymás vérenek felhörpintésével, vagy vérátömlesztése révén kötött vérszerződést, miáltal a természetes testvéri kapcsolatnál is szorosabb kötelék, ún. vértestvérség jött létre közöttük. Ez a szokás szinte az egész világon elterjedt és kölcsönös segítségnyújtást, véd- és dacszövetséget jelentett. Magyarországon a vérszerződés utal arra, hogy őseinknél is szokásban volt a vértestvérség.

A vérszerződés eredetéről kialakult tudományos magyarázat szerint, az általánosan uralkodó meggyőződés abból az elgondolásból ered, hogy a vér maga az élet, és mint a vér forrása, minden egyénnek a szíve az igazi lelke, vagyis a vércsere tulajdonképpen

lélekátvitel, a vérmegosztás az emberek vagy ember és isten között, biztosítja természetük egyesülését; és az emberi tulajdonság összeforrása az istenével, a legmagasabb végső cél, mely a legprimitívebb és a legpallérozottabb emberi elme számára elérhető. A műveletlen és barbár népeknél e rítus a kannibalizmus megalapozása, ez motiválja az áldozatot, amelyben állatot ajánlanak az istennek az emberi vér helyettesítése céljából. Egyik formájában a vércseppeket borba öntik, és azzal isszák meg, később bort isznak, a vér tényleges jelenléte nélkül. Innen ered a barátság és a házasság megpecsételése a bor használata.

A különböző szertartások, vallási előírások, misztikus történetek mellett, a vérrel kapcsolatban számos babonás hiedelem, népszokás is kialakult.

Régen például sokan úgy vélték, hogy az arisztokraták véreire sötétebb kék színűek, mint az alacsonyabb rangú embereké, ezért a kék vért a nemesség, az előkelő származás bizonyosságának tekintették.

Míg a vörös vér a bátorság, a kurázi jele volt, a sápadt vérű embereket gyávának, anyámasszony katonájának, nyúlszívűnek tartották.

Egyes afrikai törzsek tagjai abban a meggyőződésben éltek, hogy ha a halott ember vérét krétával összekeverve a homlokukra kenik, az elhunyt összes jó tulajdonsága átszáll rájuk.

Sokáig élt az a furcsa babona, hogy szerencsétlenséget okoz, ha hagyják a vért lecsöppenni a földre, különösen, ha egy király vagy magas rangú személy vévéről van szó. Ennek egy történeti példája a Nagy Britannia részét képező Man-szigetéről származik. A mai napig úgy emlékeznek rá, hogy amikor William Christiant – az 1608-ban született Man-szigeti politikust – 1663-ban a Hango Hillnél lelőtték, ahol állt, egy lepedőt terítettek le, nehogy egy csepp vére is a földre hullhasson.

Régen általános hiedelem volt, hogy csecsemő vére fokozza a vitalitást, megújítja az életet.

Írországból azok a családok, akiknek a gyermeke nagyon fiatalon halt meg, a küszöböt csirke vérével spriccelték be, hogy a rossz szellemek a gyenge lélek helyett ebbe költözzenek.

A korai kereszténység idejében a hősök vérét hatékony talizmánnak tekintették. Azt gondolták, ha a tornyokat mártírok vérével kenik be, védetté válnak a villámcsapások ellen. A királyok a koronájukra és uralkodói jelvényeikre a saját vérüket mázolták, hogy távol tartsák a betegségeket. Drakón törvényeit vérrel írták, mivel minden vétséget halállal büntettek. A gonosszal kötött szerződést az ember vérebe mártott tollal kellett aláírni. A madagaszkári emberek áldozatainak során hangsúlyt kapott az a gondolat, hogy a vér hatékony eszköz a bűnök vezeklésére.

A zsidó rituálékban a vér mellett az áldozat zsírjának felajánlását tartották a leghatásosabbnak. Egyes folyókban a víz közepén álló sziklát zsírral dörzsölték be,

ezzel áldoztak a folyó szellemének. A család őseinek tiszteletére a síroszlopokat ugyancsak vérrel és zsírral kenték be.

Burmában elterjedt hiedelem volt, hogy semmit sem lehet tartósan befejezni előzetes vérontás nélkül, és rendszerint néhány szerencsétlen fickónak kell megfizetnie a büntetést. Ha például egy új kapu épült a városban, az első parasztot, aki átment alatta, megragadták, megölték, és a küszöbön elhantolták.

A muzulmánok körében szokás volt, hogy állatot áldoztak minden jelentősebb vállalkozás megkezdésekor. Amikor a Jeruzsálem és Jaffa között megépült vasútvonalat átadták, a Szent Város állomásain a vasúti kocsikat erre az alkalomra leölt birkák vérével festették vörösre.

Az arab emberek nem érintették meg a vért, és beszennyezettnek érezték magukat, ha csak egy csepp vér is a ruhájukra esett, ezért a henteseket számos arab törzs szinte a bűnözőkként kezelte, és a szakma megbecsülése nagyon alacsony volt. Kivételt a május végi ünnepük jelentett, ekkor a falu legkövérebb birkáját levágták, és a főnök vagy a sejk az ujját a birka vérébe mártva, mindkét ajtófélfára egy keresztet rajzolt, hogy távol tartsa a gonosz szellemeket.

A távol-keleti – különösen a kínai és a japán – kultúrákban, ha egy férfi orra vérezik, még manapság is gyakran annak a jeleként értékelik, hogy az illető szexuális vágyat él meg. Ez számos alkalommal megjelenik a hongkongi filmekben. A japánoknál ugyancsak jellemző, hogy a férfi karakterek általában véző orral láthatók, ha egy hiányosan öltözött vagy meztelen nőt pillantanak meg, vagy ha érzéki gondolataik támadnak.

Úgy tartották, hogy mogorva, barátságtalan természetet mutat, ha a vér nehezen mosható ki az ember ruhájából.

Hasonló jelentést hordoz a „rossz vért szül” szólásunk, mely általában ellenséges érzületet kelt, bosszúságot, fájdalmat okoz értelemben használatos.

A vérvonallal, vérrokonsággal kapcsolatos a „vér nem válik vízzé” közmondásunk, mely azt jelenti, hogy az ember nem tudja megtagadni származását; válságban, szükségben mindenki jobban húz saját rokonához, mint idegenhez; vagy más értelmezésben: válságos helyzetben mindenki az alaptermészete szerint cselekszik.

Az álomban látott vér életet, szerelmet és szenvedélyt valamint csalódásokat mutat. Ha a vér szó leírva jelenik meg, valamilyen végleges, megváltoztathatatlan életkörülményre utalhat.

Ha az ember vérezik vagy vérveszteség éri álmában, az a fizikai kimerültség vagy az érzelmi kiüresedés érzésének a jele, de utalhat az álomlátó és a barátai közötti kegyetlen összeütközésekre is. Az illető múltbeli tettei megbosszulják magukat. Az asszonyok gyakran álmodnak vérvesztésről a menesz vagy a terhesség idején.

Valamilyen vérrel írt szöveg álma, az illető feladatába fektetett energiájára utal. Azt jelzi, hogy oly sok erőfeszítést hozott a cél eléréséért, hogy már nem adhatja fel a szándékát.

Álomban vért inni, az álmodó kirobbanó életerejéről és energiájáról árulkodik.

VERBÉNA ■ Lásd: virágok

VÉRCSE ■ Lásd: madarak

VERÉB ■ A barnásszürke tollazatú veréb a melankóliát, a szürkéséget, a verekedésre való hajlamot, a falánkságot, a kéjvágyat szimbolizálja, de egyben az emberekhez való ragaszkodást is jelképezi. A görög mitológiában Aphroditének, a szerelem istennőjének a madara. Az indiánoknál a verebek a bőséget jelentik, a kínaiaknál a verebek a természetfölötti erők hírnökei. Kínában a legbujább madárnak tekintik, ezért a hagyomány szerint a veréb húsának a fogyasztása növeli a férfierőt. Az indonézok úgy vélik, hogy ha egy veréb berepül a házba, valaki megházasodik a családban. Az angolszász hiedelemvilágban ugyanez valakinek a halálát jelenti. A walesiek szerint az elkapott verebet azonnal meg kell ölni, mert különben meghal az elfogója. Mások viszont óva intenek a verebek elpusztításától, ugyanis azt tartják, hogy ez balszerencsét hoz, mert e kis szürke madarak a halott lelkek megtestesülései. Ha a fán ölik meg a verebet, a fa, melyen a madár élt, el fog pusztulni. Pozitív jelentése volt a verébnek Bálint (Valentin) napján, az a hajadon, aki ilyenkor látott verebet, szegény férjre, de nagyon boldog házasságra számíthatott. Indiában jó ómennek, a szerencse előjelének vélték, ha az új házra veréb fészkel.

Időjósként is ismert madár: ha a verebek hangosan csiripelnek, nagy lármát csapnak, hamarosan eső várható.

VÉRESŐ ■ Lásd: csodaesők

VÉRFERTŐZÉS ■ Lásd: tabu

VÉRTÍPUSOK ■ Karl Landsteiner (1868-1943) osztrák származású, amerikai orvos 1930-ban Nobel-díjat kapott az emberi vércsoportok felfedezéséért, ami lehetővé tette a biztonságos vérátömlesztéseket, és a vér használatát bizonyítékként az apasági keresetek esetén, vagy a gyilkosok azonosításában. ABO-rendszerének, négy csoportja az A, B, AB és 0.

A legelterjedtebb a 0-ás vércsoport, Dél- és Közép-Amerika, valamint az Egyesült Államok indiánjai körében gyakorisága megközelíti a 100%-t. Az A-s ugyancsak

mindenütt megtalálható, míg a B-s vércsoport elsősorban Ázsiára, különösen Észak-Indiára jellemző, Európában és Afrikában ritka, az amerikai indiánok, valamint Ausztrália őslakói között pedig csak elvétve fordul elő.

Ami a betegség hajlamokat illeti, az A-s vércsoportba tartozók körében 20%-kal nagyobb a gyomorrák gyakorisága, mint a 0-ás vagy a B-s vércsoportúaknál, míg a 0-s vércsoportbéliék a nyombél- és a gyomorfekélyre hajlamosabbak a többiekénél.

A japán Furukava Takedzsi munkásságának köszönhetően, a vércsoporttal összefüggésben különféle hiedelmek is kialakultak. Elgondolása szerint az ember vércsoportja befolyásolja a személyiségét. Takedzsi 1927-től cikkek és könyvek sorozatát publikálta e témában. Rendszerében mindegyik vércsoporthoz egy jól körülírható, meghatározható sajátosság tartozik.

Az A-s vércsoportú emberek mély érzelmi erővel rendelkeznek, mely átsegíti őket a kritikus helyzeteken, nem esnek pánikba. Hajlamosak elkerülni a konfrontációt, és kényelmetlenül érzik magukat társaságban. Az A-típusúak szégyenlősek, olykor visszahúzódnak. Keresik a harmóniát, udvariasak, ennek ellenére olyan benyomást keltenek, mintha igazán senkivel sem jönnének ki. Ha valamilyen feladat adódik, legszívesebben egyedül végzik el. Vágynak a sikerre, és tökéletességre törekcszenek. Emellett rendkívül kreatívak, és – valószínűleg az érzékenységük miatt – művészi hajlammal megáldottak.

AB-típusú a leggyakorlatiasabb réteg. Általában specialistái szakmájuknak. Amikor egy terv elkészítésébe fognak, több időt fordítanak a probléma megértésére, és a megoldási lehetőségek kijelölésére, mint mások. Ha valamivel foglalkoznak, akkor minden figyelmüket a munkájukra összpontosítják. Hajlamosak görcsösen ragaszkodni a célhoz, és még akkor is végigviszik elképzelésüket, ha az elérhetetlennek tűnik. Nem túlságosan együttműködők, mert saját szabályaikat és elképzeléseiket követik. Individualisták, több figyelmet fordítanak a gondolataikra, mint érzelmeikre, ezért néha hűvösnek és komolynak tűnnek. E típust gyakran tartják a többi típusnál lazábbnak, „önjáróbbnak”, kevésbé követik a hagyományosat, a megszokottat, bár ez nem szükségszerűen jelent negatív megítélést.

Az AB-típusú embereket nehéz kategorizálni. Egyidejűleg a spektrum mindkét végének tulajdonságaival rendelkezhetnek. Például egyszerre befelé fordulók, introvertáltak és kitarulkozók, extrovertáltak. Könnyen átváltanak az ellenkező oldalra. Az AB-típusú emberek megbízhatóak és felelősségteljesek, azonban ki nem állhatják, ha sokat kívánnak tőlük. Nem szívesen segítenek másoknak, még akkor sem, ha ez lenne a legfontosabb feladatuk. Az AB-típusú emberek érdeklődnek a művészetek és a metafizika iránt. A kiszámíthatóságot kedvelő japánok nehezen viselik el ezt a típust. Saját törvényeiket követve szeretnek dolgozni, fenntartva azt a jogukat, hogy kiszálljanak, ha nem úgy mennek a dolgok, ahogyan azt elképzelték. Időnként érzékenyek és együtt

érzők, ez azonban kevés ahhoz, hogy kiegyenlítse e típus hibáit. Egy időben néhány vállalatnál vércsoportok szerint próbálták munkacsoportokba sorolni a dolgozókat, de senki sem akart az AB-csoporttal együtt dolgozni.

A 0-ás vércsoportú emberek társaságkedvelők, energikusak és szociálisan érzékenyek. Az összes típus közül ők a legrugalmasabbak. Könnyen fognak vállalkozásba, jelentősebb feladatba, azonban a véghezvitellel gyakran problémáik vannak, és könnyen feladják. Könnyelműek és nem túl megbízhatóak. A 0-ás típusúak mindig kimondják, amit gondolnak. Értékelik mások véleményét, és szeretnek a figyelem középpontjában állni. Emellett igen nagy önbizalommal rendelkeznek. A 0-ás a "legáltalánosabb" típus, és Japánban ezt tartják a legjobbnak.

Az összeférhetőség szerint az A az A-val és az AB-vel fér össze; a B a B-vel és az AB-vel jön ki a legjobban; az AB az AB-vel, B-vel, A-val és a 0-val, míg 0 a 0-val és az AB-vel harmonizál a leginkább.

Noha Furukava Takedzsi elméletét tudományosan nem ismerték el, és a szakma is hevesen támadta, a média és a nagyközönség mohón falta műveit. Manapság elképzelése lassan kihalóban van Japánban. Ugyanakkor nyugaton észrevették a vér tipizálásában rejlő lehetőségeket. Azt ugyan nem állítják, hogy a vércsoport kapcsolatban áll a személyiséggel, viszont egyre erősebb a hit a táplálkozási divatban, mely azt tanítja, hogy az emberiség történetében a különböző vércsoportú emberek különböző fejlődésen mentek keresztül, ezért az egyes vércsoportba tartozó embereknek a vércsoport fejlődési szintjére jellemző táplálékot kell fogyasztaniuk.

VESZEKEDÉS ■ Veszekedés kialakulhat bármilyen helytelennek minősülő cselekedet miatt. A babonások szerint, ha kiömlik a só vagy a bors, ha az asztalra cipő kerül, ha ajándékba kést, ollót, tűt adnak, ha a szobában kinyitnak egy ernyőt, vagy ha borostyánt, lóherét vagy páfrányt visznek a házba.

Veszekedést okozhat, ha ketten akarnak enni egy kanállal, vagy ha ketten ugyanazt a vizet kívánják használni mosakodásra vagy mosásra. A viszály csak akkor kerülhető el, ha a vizet másodikként használó minden elővigyázatossági intézkedést megtéve, beleköp a vízbe. Abból is civakodás alakulhat ki, ha ketten akarnak ugyanazzal a törölközővel megtörölközni, kivéve, ha a második veszi magának a fáradságot és megfordítja azt.

Családi háborúhoz vezethet, ha valamelyik családtag játékból ki-be csukogatja-nyitogatja az ajtót, ha túl sokáig hintázik a széken, ha ide-oda kapcsolgatja a TV-t, ha az ujjával dobol, kaparászik, ha túl hangosan hallgat zenét, vagy hangosan beszél, vagy kiabál stb., s a veszekedést előidéző viszályforrásokat sokáig lehetne még sorolni. A moldvai magyarok úgy vélték, megelőzhető a veszekedés, ha a tűzbe háromszor – minden egyes alkalommal „A gonosz szájába!” szavak kíséretében – sót dobnak.

Walesben az első találkozásuk során gyászruhát viselő személyeknek nem szabad egymás iránt szerelembe esniük, mert ez állandó veszekedést jelent számukra. Vietnámban veszekedéshez vezet: a rokonok törülközőinek használata; bármilyen hangszert felfordítása, vagy ha egyszerre verik a dob mindkét oldalát.

VETÉS ■ Lásd: ültetés

VIDRA ■ Lásd: állatok

VIHARMADÁR ■ Lásd: madarak, mennydörgés

VILÁGFA ■ Lásd: bárány, fák, madarak

VILÁGMINDENSÉG ■ Lásd: ház, létra, lótusz, mandala

VILÁGTEREMTÉS ■ Lásd: hat

VILÁGTOJÁS ■ Lásd: tojás

VILLA ■ A villa az evőeszközök közül a legkésőbb került használatba. A 15. század előtt a húst késsel darabokra vágták és kézzel tették szájukba, a villát addig csak az étel szervírozására használták. Kezdetben csak egy ága volt, a rómaiak villája már kétágú, később lett három- illetve négyágú.

A magyar nyelvben a villa szó eredeti jelentése „kétágú”, mely ma is él pl. a „villás farok”, „villás kulcs”, „villás agancs” stb. jelzős összetételekben.

Az étkezési villa használata nálunk a főúri asztaloknál a 16. századtól, a paraszti háztartásoknál pedig a 18. század végétől vált elterjedté.

A villáról kialakult hiedelmek közül: ha elejti a villáját egy nő, férfi látogatója lesz, ha egy férfi, akkor a barátnője toppan be hozzá. Aki véletlenül keresztbe fektetve hagy két villát, arról pletykálni fognak. Azokra, akik valamit villával kavarnak meg, azt mondják, hogy felkavarják, felszínre hozzák a balszerencsét.

VILLÁMLÁS ■ Lásd: harang, mennydörgés

VINCE NAPJA ■ Lásd: április, Iván napja

VIPERA ■ Lásd: kígyó

VIRÁGOK ■ A virágok elsősorban a szépséget és a szerelmet szimbolizálják, a porzó és a bibe a férfi és a nő együttesét és összetartozását jelképezi. Emellett utalhatnak szüzességre, szemérmességre, hűségre, hervadásra, elmúlásra, halálra, gyászra is. A piros virág a felkelő Napot, a szenvedélyeket, a fehér a tisztaságot, az ártatlanságot, a fehér és vörös együtt pedig a halált jelképezi. Ennél fogva az ünnepek, vallási és gyászszertartások világszerte elterjedt díszítőeleme. A földből kinövő, és az ég felé tartó virágok a világmindenséget jelenítik meg, a négy elemet: a földet, a levegőt, a növekedésükhöz szükséges vizet és a Nap tüzes melegét példázzák.

A virágok színük, alakjuk, felépítésük végtelen kombinációja, a hozzájuk fűződő szimbólumok sokasága, gyógyhatásuk széles spektruma, felhasználásuk, kifejezőképességük és az élővilágban játszott szerepük alapján rendkívül sokfélék.

A hóvirág a reményt és Szűz Mária szűzies tisztaságát; a gyöngyvirág Mária jóságát, szeplőtelen fogantatását; az ibolya szerénységét; a szarkaláb könnyeit jelzi; az aloé egyszeri virágzásával ugyancsak Szűz Mária egyik jelképe. A ciklámen színe Szűz Mária véréhez hasonlatos. A kamillát, a mályvát és a zsályát Mária lelki gyógyító erejével hozzák összefüggésbe.

Az angyalgyökér két egymásba fonódó levele közül előbújó virágzata, a szentháromságot formázza. Hasonló a jelentése van az ibolyával rokon árvácskának is, bár a néphagyomány másként értelmezi, az árvácska alsó, sárga szirmai a mostohát, a két tarka középső szírom a lányait, a két felső, ibolyaszínű szirma pedig a két árvát jelképezi. A fűszeres illatú rozmarin a néphit szerint a lányok tisztaságát, az esküvői szertartáson viselt rozmarinág az életre szóló hűséget jeleníti meg. A bazsalikom gyűlöletet; a szúrós bogáncs sértettséget, zárkózottságot; a salamonpecsétje titoktartást sugall.

A szegfű a kicsattanó életöröm virága, de hegyes, vékony leveleivel Krisztus kereszthalálának szögeire is utalhat. Bájvirágok mellé délceg kardvirágokat ültetnek az eladó lányok háza elé. A színes virágú verbénát a régi rómaiak szent növényként tisztelték, azt gondolták, hogy háború idején elriasztja az ellenséget. A Marssal társított verbénát, nagykövetek viselték ruháikon. A druidák varázslatokhoz használták. A német Albertus Magnus (1193-1280) püspök és természettudós a verbénát ugyancsak a szerelmi varázslatok virágának tekintette, a fénylő piros és sárga kakastaréjéről pedig úgy vélte, hogy jövőbelátást biztosít az ember számára.

A harangvirágot, kehely formája miatt a termékenységgel, a germán Freya istennővel és Máriával kapcsolják össze, de olykor Krisztus születésével, valamint a szentháromsággal társítják. A pitypang, vagyis a gyermekláncfű a termékenység virága. A nárcisz Krisztus feltámadását szimbolizálja, de elsősorban az önmaguk szépségében tetszelgő, önimádó emberre utal. A margaréta Krisztus könnyeinek és a vértanúk szenvedéseinek, valamint Szent Katalinnak a virága. A kankalin virágzata Szent Péter

kulcsait jelzi, de utalhat Máriára is, akinek fia nyitotta meg a mennyországot az emberek előtt.

A mirtusz Babilonban az ünnepek díszítésére szolgált; a zsidóknál kultikus virág, mivel öt fehér szirma csillagot formáz; az egyiptomiak Hathornak szentelték, a görögök Aphrodité virágának tartották, a rómaiak Vénusznak, a kertek istennőjének szinonimájaként használták; később a tiszta szerelem és a házasság jeleként lett kedvelt menyasszonyi virág.

A monda szerint az első jácintok Hüakinthosz spártai királyfi – akinek életét szerelmes barátja, Apollón diszkosza véletlenül oltotta ki – véréből fakadtak, róla kapták nevüket. Egy másik változat spártai Telamon fiának, Aiasnak a véréből származtatja a virágot.

A napraforgó az önfeledt szerelem és az aranyló Nap szimbóluma, jelezhet nemesi kivagyiságot és alárendelt hűséget is. A fehér lilium érintetlenséget és mennyei magasztosságot sugároz, a nőszirm a szívárvány színeire utal. A fehér őszirózsa a halottak virága, a gyorsan hervadó szellőrózsa a halál jelképe. A tulipán a nő és a férfi közötti harmóniát reprezentálja. Az amaránt, ephesusi Artemisz istennő virága, a halhatatlanság szimbóluma. Az amarántból készített korona hírnevet és szerencsét hoz viselőjének, istenképek és sírok díszítésére szolgál.

A kajszibarack virága Kínában a fennkölséget, a bátorságot, a jellemességet; az őszibarack virága a hosszú életet, a halhatatlanságot jelenti. A cseresznyefa és a szilvafa virága a tavaszra és a szűziességre utal. Keleten a bazsarózsa, a pünkösdirózsa és a tubarózsa a tavaszt idézi, de jelképezi a bőséget és a méltóságot is. A krizantémot királyi virágként tisztelik, az ősz, a hosszú élet, az előkelőség szimbóluma. Az orchidea a gyöngédséget, kifinomultságot jeleníti meg. A lótosz a hindu felfogás szerint a női nemi szerv, a jóni megjelenítője.

Indiában a virágokat az élet és a boldogság szimbólumának tekintik, ezért fontos a szerepük minden vallási szertartásban. Úgy gondolják, hogy minden istenségnek megvan a maga kedvenc virága, és ha ezt felajánlják számára a szertartás során, jutalmat ad az imádónak. Általában a szertartáson illatos, lágyszirmú virágokat ajánlanak fel. A vörös virágokat rendszerint az istennőknek ajándékozzák. A köztisztelőben álló, megbecsült személyeket virágszirmokkal szórják meg, vagy fehér jázmin, sárga bársonyvirág, vagyis tagetes virágkoszorúval jelzik az irántuk érzett elismerést. Valaha a királyok előtt így hódoltak, s a hősokeket, tudósokat, bölcsöket ily módon honorálták.

Az indiaiak körében a hagyományos köszöntés vagy búcsúzás még ma is elképzelhetetlen virágok nélkül. Ez a gyakorlat jellemző a házassági ceremóniák során is. A virágszirmok hintése egy formája a köszöntésnek, a jókívánságnak, ezért a ceremónia végén a jelenlévők virágszirmokat szórnak az ifjú párra. Dél-Indiában az asszonyok öltözékének fontos tartozékai a hajukba tűzött virágok.

Az azerieknél és az oroszoknál mindig csak páratlan, 5, 7, 9, 11, vagy 13 szálú virágcsokrot szabad ajándékba adni. A páros számokat a halállal és a gyásszal társítják. A mártírok sírját páros számú piros virággal díszítik fel, a fiatal harcosok sírjára kettő vagy négy szál virágot helyeznek.

A páros számú virág együttese az oroszok szerint is a halált szimbolizálja, ilyen csokrok használata csak gyászszertartásokon elfogadott. Szerintük a művirágok ugyancsak a halálra utalnak, tilos ilyent ajándékba adni, mert inzultusnak tekintik. A virágok száma a csokorban szintén nagy fontosságú: egy szál virág, a figyelmesség jele; a három szál a tisztelet kifejezése; öt virág elismerést jelez; a hét szál virág, szeretetet, szerelmet sejtet. Kivételesen páros számú virágból álló csokor is ajándékozható, azonban a csokorban tizenkettőnél több és hattal osztható számú virágnak kell lennie. Születésnap olyan virágcsokor dukál, amelyben a virágok száma megegyezik a megajándékozott évei számával. Az oroszoknál a szegfű, mivel a szorongás, nyugtalanság virágának tartják, a szerelemben nem hoz boldogságot. A sárga virágokat, különösen a sárga rózsákat, az elválás, a búcsúzás virágainak tekintik.

VIRÁGVASÁRNAP ■ Lásd: április, fűzfa, húsvét

VISZKETÉS ■ A viszketés okozója lehet rovarcsípés, vagy valamilyen bőrbetegség, de kiválthatja belső probléma is: anyagcserezavar, vese-, és májbetegség, vérképzéssel kapcsolatos rendellenesség, daganatos megbetegedés, gyógyszerallergia. Előjöhethet terhesség idején vagy idős korban, a bőr kiszáradása ugyancsak viszketéshez vezethet.

A viszketés kellemetlen érzés, ráadásul vakarózásra ingerel, feltehetően ezért alakulhatott ki jó néhány hiedelem vele kapcsolatban, amelyekből a babonás emberek messzemenő következtetéseket vonnak le.

Ha viszket: a jobb láb, talált pénzt jelent, ez lehet például jövedelmező utazással kapcsolatos, olyan feladatot kap, amelyet sikerrel teljesít, vagy olyan helyre utazik az illető, ahol szívesen fogadják; a bal láb, az előbbi ellenkezője, az utazás alatt elveszik a pénze. Ha a lábszárak elülső része viszket, kellemetlen meglepetést jelez; a jobb térd viszketése esetén, jó hírek érkeznek; ám ha bal térde viszket, kibeszélik az illetőt; a combon érzett viszketés pedig költözködéésre utal.

Ha a has viszket, egy ünnepségre, vagy egy partira szóló meghívásra számíthat a vakarózó, a hát viszketése csalódásra, kikosarazásra utal.

Ha a jobb tenyér és a jobb boka viszket, azt jelenti, hogy hamarosan pénz áll a házhoz. Ha a bal tenyér és a bal boka viszket, pénzkidadás, pocsékolás, adósságba keveredés várható. A jobb könyök viszketése jó hírekről, kedvező kapcsolatokról tájékoztat, míg a balé rossz hírekről, ellenségeskedésekről tudósít.

A viszkető jobb váll, boldogulást és a boldogság jelez. Akinek viszont a bal válla viszket, boldogtalanságra, kellemetlen kötelezettségre számíthat.

A nyak viszketése betegség, kimerültség jele. A száj viszketése sértésre, bántalmazásra utal. A jobb szemé kellemes találkozást, a balé csalódást jelent.

A jobb oldali fül és orca, becsmérő megjegyzéseket, a bal fül és arcfél, hízelgő szavakat jelez. Ha valakinek a feje búbja viszket, jó szerencsére számíthat.

A belül viszkető orr szomorúságra figyelmeztet. Akinek az orra kívül viszket, hamarosan „csókot kap egy bolondtól”, ami átvitt értelemben azt jelenti, hogy rászedik az illetőt, bolondját fogják járatni vele. "Ha viszket az orrod, veszélyben a szád, egy bolond csókja, s egy idegen vár rád. Viszkető orroddal dörzsölj meg egy fát, és máris elfelejtesz minden problémát!" – szól a mondóka.

VÍZ ■ A víz, az egyik fő elem, számos nép képzetében a föld az ósóceánból emelkedett ki, anyaga a világ megépítésének. A görög bölcselő Platón (i.e. 427-347) szerint Isten a négy elemet, köztük a vizet, használta a világ teremtésekor. A keresztényeknél az égi víz az éltető víz; a földi sós víz viszont sem ivásra, sem öntözésre nem alkalmas. A Bibliában "Isten megalkotta a szilárd boltozatot, és elválasztotta vele a boltozat fölötti és a boltozat alatti vizeket." A víz azonban nemcsak minden dolgok kezdete, hanem vége is, erről szólnak a világvégét elbeszélő vízözön mítoszok.

A víz a születés és a halál megtestesítője. Agni, a hinduk tűz istene vízből született, Visnu, a legfőbb isten pedig egy vízen nyugvó kígyón aludt. A vízzel összefüggésbe hozhatók az emberi élet nedvei, az anyaöl, az anyaméh és a vér. Rituális mosdással jelenítik meg a második születést, az anyaméhből való újbóli világrajövetelt. A vízzel állnak kapcsolatban a szerelem és termékenység istennői, az akkád Istár és a görög Aphrodité.

A Bibliában szereplő intelem is a vizet idézi "A saját ciszternádból igyad a vizet, csak azt, ami a saját kutadban buzog fel." Ami arról szól, hogy a férj elégedjék meg törvényes feleségével. A víz ugyanakkor jelenti a mélységes víz veszélyét és a halált is. A vízi szörnyetek gyomra akár a pokol, szinte lehetetlen onnan megmenekülni, ha mégis sikerül, az felér a feltámadással, ez utóbbiról szól Jónás története.

Az állandóan mozgásban lévő víz a termékenyítő erő, az új élet nedve. Az égből hulló csapadék, férfi magként termékenyíti meg a földet. Az egyiptomiak, a víznek tulajdonítják a születés és a megújulás képességét, Hápi istenben tisztelték az áradó Nílust, aki nedvességet és termést, egyszóval életet adott az egész országnak.

A keresztények számára a víz a tisztaságot; az alámerülés és a keresztelés a megtisztulást; a forrásvíz pedig a megújulást jelenti. A Paradicsomban lévő forrás táplálta az életfa gyökereit; a kelták szerint az örök fiatalság földjét éltető víz öleli körbe. A magyaroknál Álmos anyjának "mehéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok

származnak."

Szent László királyunk csodálatos vízfakasztásairól szóló történetek az egész Kárpát-medencében elterjedtek. A legenda szerint az üldözői elől menekülő László király előtt megnyílt a hegy a tordai hasadék sziklájából, s szomjas vitézeinek, vizet fakasztott, s a nyomukba törtető kunokat pedig mind elmosta a víz. Fakasztott vizet még Szentkúton és Erdőbényén, ahol a víznek gyógyító erőt tulajdonítanak. E szent kutak már a középkortól ismeretesek, említi az Érdy-kódex Karthauzi Névtelenje is, aki az 1520-as évek második felében működött: »hol ott ees nagy zeep kwth feyek vannak ky folywaan kyk korwl meg lattathnak zent kyralnak laba nyomay czwczayanak es sysakyanak helye kyk mynd bel enyeztenek az eross kew zyklaban, kykbol mynd dycheertetyk wr isten es az kegies kyral.«

A csángók azt hiszik, hogy a kutak kiszáradásával jön el a világvége, s csak az Antikrisztusnak lesz vize, amellyel magához csalogatja az embereket.

A víz kínaiak öt alapelemének – föld, víz, tűz, fa, fém – egyike, a tűz ellensége. Vele hozzák kapcsolatba az érzékek közül a hallást; a színek közül a sárgát; az ízek és a szagok közül az édeset és a poshadtat; a napszakok, az évszakok és a égtájak közül az éjszakát, a telet és az északot; a légköri jelenségek, a mezei termékek és az állatok közül a hideget, a cirokot és a disznót; a bolygók közül a Merkúrt; az emberi testrészek közül a vesét; az emberi indulatok és erények közül a félelmet és a bölcsességet.

A vizek között többféle vizet lehet megkülönböztetni, ilyenek például a halhatatlanság italai: a gyógyító víz, az élet vize, szentelt víz. A régi görögök az élet vízének, a nektárt és az ambróziát tartották, amit csak az istenek ihattak, hogy megőrizték ifjúságukat, győzedelmeskedjenek a halál fölött, és halhatatlanokká váljanak. A szentelt víz elkíséri az embert a születésétől a haláláig. Szentelt vízzel keresztelik meg a csecsemőt, ebből hintenek a bölcsőre, a menyasszony koszorújára, a halott koporsójára.

Magyar népszokások szerint a bő termés reményében, vízzel loccsantják le az aratásból hazatérő gazdát; a boszorkányok távoltartására, a kemencéből kivett kenyeret is vízzel kenik be. A húsvéti locsolás szokása, amikor a lányokat, asszonyokat az élet vízzel locsolják le, a megtisztulást és újjászületést hívatott szolgálni.

A vízhez számtalan hiedelem tapad, így például, ha valaki meghal, a környéken, a vízzel teli edényeket ki kell üríteni, mert ellenkező esetben balszerencsés lesz a ház népe. Rossz előjelnek számít a vizet cél nélkül forralni, mert az eladó sorban lévő lány nem megy férjhez. Viszont szerencsét jelent, ha az útnak induló ember háta mögé vizet öntenek, vélik a törökök. Az azeriek is hasonlóan vélekednek, ők is egy kis vizet loccsantanak a földre a nagy vállalkozásba fogó vagy hosszú útra kelő személy érdekében. Azt mondják, hogy ez szerencsét hoz számára, és segíti a biztonságos és ép visszatérésben.

A néphit úgy tartja, ha a víz kilöttyen a pohárból, vendég áll a házhoz. Az afgánok viszont rossz előjelnek tartják a kiloccsantott vizet. Nálunk a néphiedelem föltételezi, hogy ha valakitől ellopnak valamit, akkor az ellopott holmi helyére azonnal három vödör vizet kell öntenie, hogy a tolvajt egész életében rázza a hideg. A szennyvizet nem szabad kiönteni a kanálisba, mert ez bénulást okozhat.

A koreai emberek úgy vélik, a vizsga napján nem szabad haját mosni, mert amikor haját mosnak, a memóriájukat is megtisztítják a vízzel. Következésképpen nem fognak emlékezni arra, amit korábban megtanultak. Az angolok szerint, aki más által korábban használt vízben mosakodik, veszekedni fog az illetővel, hacsak nem üti össze a tenyerét a víz fölött, miután a mosakodást befejezte. Ugyancsak az angolok, óva intenek attól, hogy az ember olyan pohárba öntsön vizet, amelyben már van valamennyi víz, mert ezt a gonosz szellemek látogatásra történő meghívásnak tekintik. Az íreknél soha sem szabad a lábmosó vizet kiönteni éjszaka, és a piszkos vizet is csak akkor, ha előtte figyelmeztették a tündéreket. A zsidó hiedelem veszélyesnek tartja, ha az ember vizet kér valakitől, valamint az átlépést a kiöntött víz fölött.

Az azerieknél a víz a világosságot és a tisztaságot reprezentálja. Például ha egy rokon, barát, vagy jó ismerős hosszú útra indul egy merőkanál hideg vizet locsolnak utána. Ugyanis ennek a szimbolikus jelentése az, hogy a víz megtisztítja az utat, simává, zökkenőmentessé teszi az utazást. A gesztust gyakran „Az Isten segítsen utadon!”, vagy „Jó utat!”, vagy „Legyen utad olyan tiszta, mint ez a víz!” – jókívánság kíséri. Az azeriek, ha vízzel álmodnak, azt hiszik, ezáltal tisztábbak és szerencsések lesznek. Ha valaki felkel, és a vízzel való álmáról beszél, történetét a többiek „A víz tisztaság.” mondattal nyugtázzák.

A magyar álmofejtők szerint: tiszta vízzel álmodni jószerecsse, vagyonosodás jele; zavaros víz szomorúságot jelez, vagy az álmodó sajnálkozását egy általa jól ismert személy betegsége vagy halála miatt. Álomban a koszos víz látványa, egy gátlástalan személyre figyelmeztet, aki tönkre akarja tenni az álmodót.

A víz uralkodik napnyugtától egészen éjfélig.

Az asztrológiában vizes jegyek a Rák, a Skorprió és a Halak, amelyekre a nedves, hideg sajátosságok jellemzőek. A víz elem jegyei az ösztönök, az impressziók, az egyenletes munkálkodás, a flegmatikus személyiség. A Vízöntő csillagjegy a Bak és a Halak között, január 20-ától február 18-áig uralkodik. Az állatöv 11. jegyét egy korszából vizet öntő emberrel ábrázolják.

VIZELET ■ Régen azt gondolták, hogy a vizelet aranysárga színét a benne lévő arany okozza. Az alkimisták sok időt töltöttek azzal, hogy aranyat nyerjenek a vizeletből. Ez ugyan nem sikerült nekik, azonban a próbálkozásaik néhány olyan érdekes felfedezéshez vezettek, mint a fehér foszfor, melyet először Hennig Brand, a német alkimista állított

1669-ben, amikor fermentált vizeletet desztillált. A női anatómiáról szóló tanulmányában a Sky-sziget szülöttje, a neves Scot, Dr. L. Maddox (1692-1751) tévesen javasolta, hogy a vizelet ivása kúrálja az asztmát. 1773-ban Hilaire Rouelle, a francia vegyész felfedezte a karbamidot, amikor a vizeletet szárazra forralta.

A különböző testfolyadékokat, köztük a vizeletet, a nyugati kultúrák – és hasonlóképpen számos közép-keleti tradíció is – undorítónak tartják, ugyanis általánosan elterjedt felfogás, hogy a testnedvek tisztátalanok. Ez elsősorban a Judaizmusnak, és az Ó-Testamentum vagy a Tóra tanításainak tulajdonítható, melyet később a kereszténység és az iszlám világ szentírásai is átvettek. Más vallások viszont nem osztják ezt a nézetet. A hinduizmus egyes szektái egészségügyi célokból még manapság is elfogyasztják a saját vizeletüket. A hinduk, a hottentották és a dinka törzs tagjai vezeklésként ürülékkel, vagy ürülék hamujával kenték be a testüket, ugyanerre a célra egykoron tehén vizelet megivását javasolták. A bélsár és a vizelet ilyen célú alkalmazása világszerte ismert volt a halotti és temetési szertartások alkalmával.

Az azték orvosok a külső sebek fertőtlenítésére vizeletet használtak, és italként a gyomor- és bélpanaszok enyhítésére adták.

A régi rómaiak a ruhák tisztításakor fehérítőszerként, egyes beszámolók szerint a fogak fehérítésére is használták.

Kína északnyugati részén néhol még élő szokás, hogy a nők vizelettel mossák meg az arcukat, bőrük szebbé, puhábbá tétele érdekében. A népgyógyászat szerint a róka vizelete számos betegség kúrálására alkalmas. A vizelet fogyasztásától pedig az élet meghosszabbítását remélték.

Indiában a népgyógyászok gyógyszert készítenek a tehén vizeletéből. Sok afrikai pásztornép ugyancsak hisz a tehénvizelet gyógyító hatásában, használják például a szem öblögetésére. Szépítőszerként kozmetikai festőszert készítenek nemcsak a tehén vizeletből, hanem a tehéntrágyából is. Az új-guineaiak ünnepi alkalmakkor testüket elhalt rokonuk zsírjával kenik be, combjukat pedig állott vizelettel. A házassági nemi aktus előtt a feleség bélsárral kevert iszappal keni be férje hímtagját.

A Kamcsatka-félszigeten élő korjakok, a szellemekkel való kapcsolatteremtés érdekében olyan ember vizeletét itták, aki előtte légyölő galócát evett, vagy azét, aki előzőleg ilyen vizeletet fogyasztott. Néha a légyölő galócát evő rénszarvas vizelete is megtette. A gomba hatása kb. a hetedik ivóig nem csökkent jelentősen, mivel a légyölő galócában található muscimol gyakorlatilag változatlanul kiválasztódott a veséből. Ez az eljárás nemcsak konzerválta a gombákat, hanem eltávolította a nemkívánatos mellékhatásokat okozó muscarine-t, mely így nem ment át a húgyúton. Az egy a tizenöthöz arányban felhígított vizeletet a növények öntözésére használták.

Japánban a vizeletet eladták a farmereknek, akik trágyát készítettek belőle.

A vizelet felhasználása gyógykezelésre egyáltalán nem szokatlan. Állítólag sikeresen alkalmazta a vizeletkúrát Mohandas Gandhi, Jim Morrison és Steve McQueen. Az I. világháború alatt azok a kanadai katonák, akiknek nem volt gázmaszkjuk, gáztámadás idején vizelettel átitatott ruhát tettek a szájuk/orruk elé.

A magyarok a kéz sebeit, de különösen a kéz reszelős bőrét, úgy gyógyították, hogy naponta többször lepisilték. Egykoron óva intettek mindenkit attól, hogy tűzbe vizeljen, mert vélelmezésük szerint ez a hímvessző kisebesedését okozza. A gyerekek kedvét pedig az ágybavizelés képének felfestésével igyekeztek elvenni attól, hogy a tűzzel, vagy a lámpa fényénél a saját árnyékukkal játsszanak.

A magyar néphit szerint, ha egy asszony nem akar a férjével lefeküdni, meg kell lesnie, hová vizel az ura, annak a közepébe egy gombostűt kell beleszúrnia. Ezután a férfinak elmegy a kedve a szerelmeskedéstől. Ha viszont a nőnek ismét kedve támad a dologra, a közös ágyukba kell szúrnia a tűt, s a férjnek azonnal visszatér a vágya.

Aki éjszaka bevizel az ágyába, sőt kell kérnie szomszédjától, mondják a koreaiak. Az indonézok pedig úgy tartják, hogy nem tanácsos nagy fák tövében vizelni, mert lángra lobbannak a faszellemegek, akik hatalmukba kerítik a vizelőt.

VÍZKERESZT ■ A vízkereszt vagy epifánia, a görög epiphameia "megnyilvánulás" szóból származik. A 4. század vége óta ünneplik meg a vízkeresztet. Január 6-án a keleti egyház Jézus megkeresztelésére emlékezik, nyugaton pedig a napkeleti bölcseket ünneplik, akik egy vezérlő csillagot követve érkeztek Betlehembe, hogy hódolhassanak a zsidók királya, a gyermek Jézus előtt.

A bölcsekről nem tudni, honnan jöttek, kit képviseltek, kik voltak. Talán mágusok, csillagászok vagy pogány papok lehettek, később a népi képzelet tette meg őket háromkirállyá. A 8. században élt angol Szent Beda azt gondolta, hogy a bölcsek az akkor már ismert három földrészt, Európát, Ázsiát és Afrikát jelenítették meg, ezért ábrázolták Boldizsárt sötét bőrű négernek. A keleti elképzelés szerint a háromkirályok Noé három fiának leszármazottai, akik az egész emberiséget szimbolizálták.

A királyok száma sem állandó, a feljegyzésekben a háromtól egészen tizenkettőig változik, még nevük sem bizonyos, noha a Gáspár, Menyhért és Boldizsár nevek rögzültek a köztudatban. A nyugati kultúrában Gáspár Indiát, Menyhért Perzsiát és Boldizsár Arábiát képviselte.

A napkeleti bölcsek ajándékai, az arany, a tömjén és a mirha szimbolikus jelentőséggel bírnak, azt fejezik ki, hogy Jézus egyszerre isten és ember, úr és szolga, méghozzá szenvedést vállaló szolga.

A vízkereszt, a húsvét és a karácsony mellett, a három legnagyobb és legősibb keresztény ünnepek egyike. Az egyház három titkot ünnepel ezen a napon: Jézus Krisztus először mutatkozott meg a háromkirályok képviselte pogányok előtt; először

nyilvánította ki istenfiúságát, amikor megkeresztelkedett a Jordán folyó vizében; és ekkor hajtotta végre Jézus első csodáját is a galileai Kánában, amikor egy menyegzőn nem volt elég a bor, s anyja kérésére borrá változtatta a vizet.

A keresztény hívek vízkereszt napján, bontják le a karácsonyfát, és ekkor veszi kezdetét a farsangi báli szezon. A római katolikus templomokban ezen a napon vizet és tömjént szentelnek. A víz megszentelésének, azaz megkeresztelésének szertartásából ered a magyar vízkereszt elnevezés is. A felszentelt pap által megáldott vízről azt mondják, hogy egész évben nem romlik meg. A templomban megszentelt vízből abban a hitben visznek haza, hogy ha kortyolnak belőle, a ház valamennyi lakóját elkerüli a torokfájás. Ilyen szentelt vízzel áldották meg a házakat, az ólakat, a vetőmagokat és az állatokat. Szentelt vizet hintettek a bölcsőre, a menyasszonyi koszorúra és a halott koporsójára is, a kutakba pedig azért locsoltak belőle, hogy a vize tiszta maradjon, ne zavarosodjon meg. Szentelt vízzel védekeztek a dögvész és a mérges férgek ellen. Ha a házszentelést felesketett pap végzi, ténykedéséért lélekpénz jár.

Székelyföldön a ceremóniát végző papot gyertyával kísérték a kapuig, hogy abban az évben magasra nőjön a kender. Az írek vízkereszt napján a gyermekek szemeit hering farkával dörzsölték be, hogy egészségesek legyenek az év hátralévő részében. Az angolok pedig úgy vélik, hogy a vízkereszt után is feldíszítve maradt karácsonyfa szerencsétlenséget hoz a házra.

VÍZÖNTŐ ■ Lásd: állatövi jegyek

VÖDÖR ■ Lásd: ómenek

VÖRÖS ■ Lásd: színek

VÖRÖSBEGY ■ A vörösbegyről számos néphagyomány él, és a nyugati világban manapság főleg a karácsonnyal hozzák kapcsolatba, az Egyesült Államokban a karácsonyi üdvözlőlapok egyik leggyakoribb szereplője.

Bár a vörösbegy áldott a madarak között, mert a fáma szerint kihúzgálta a töviseket Krisztus töviskoszorújából, mégis nagyon szerencsétlennek tartják, ha a szobába az ablakon át egy vörösbegy száll be, ugyanis ez azt jelenti, hogy a családban hamarosan meghal valaki. Ugyancsak a halál jöttét jelzi az ablakon bekocogtató, a házba vagy a templomba beszálló vörösbegy. Ha hazulról távozóban vörösbegyét lát az ember, vagy meghallja az énekét, különösen, ha mindez kora reggel történik, akkor egész napra jó szerencsét prognosztizál, állítják a koreaiak, akiknél a vörösbegy látványa mindig jó ómen.

Azt mondják, amikor az ember megpillantja az első vörösbegyét tavasszal, a kívánsága teljesülni fog, de csak akkor, ha a kívánságot még azelőtt végiggondolja, vagy elmondja, mielőtt a vörösbegy elszállna. Ha Valentin napján egy vörösbegy repül át egy hajadon feje fölött, egy hajóshoz fog férjhez menni. A vörösbegy bántalmazása nagy vétség, ugyanis a történet szerint e piciny madár apró csőrében serényen hordta a hús vizet a tisztítóútzben szenvedő lelkek fájdalmának enyhítésére, és eközben – mivel túl közel repült a tűzhöz – pörkölődtek meg a tollai. Azóta rozsdavörösek mellén a tollai. A 16. században még élt az a hiedelem, hogy ha a vörösbegy holttestet talál, mohával, levelekkel és virágokkal takarja be.

A vörösbegy megsebesítése, azt jelenti, hogy az elkövető hasonló sebesülésben fog részesülni. A vörösbegy megölése, igen nagy balszerencse.

VÖRÖSHAGYMA ■ Lásd: fűszerek, gyógymódok, Luca napja

VULVA ■ Lásd: jóni-lingam, kimetszés, talizmán, vagina

WC ■ Bár a régészeti leletek szerint az elsőség a Harappa civilizáció lakóit illeti meg, akiknek a vécéit már több mint 4000 éve folyóvíz működtette, a ma ismert vízöblítéses toalettet (water closet) csak 1596-ban fedezte fel Sir John Harington (1561-1612) angol költő, aki találmányából egyet keresztanyja, I. Erzsébet királynő (1533-1603) palotájában is felszerelt. Ám az angolok a higiénit ekkor még nem tartották fontosnak, és alkalmas csatornahálózatuk sem volt, ezért a Harington által szabadalmaztatott WC-eket csak jóval később, 1778-tól kezdték el gyártani és árusítani. Az igazi áttöréshez Thomas Crapper (1836-1910) brit vízvezeték szerelőnek, az illemhelyek „termésének” szagmentes elvezetését megoldó újításai kellettek.

Ezt megelőzően Európa városai elviselhetetlen szagoktól bűzlöttek. Kiadós esőzések idején a csatornákból sárral, vizelettel, vérrel elegyülő undorító hulladék bugyogott fel. A nagyvárosok utcáin a vizelet és a levágott állatok vére csordogált. Az emberek a 18. században végigsöprő járványok után kezdték lassan felismerni a higiénia fontosságát, de ez csak a 19. század végére vált általánossá.

Nagyjából ekkorra alakultak ki a vécékhez kapcsolódó mai hiedelmek is. Sokan vallják, hogy nem szabad felhajtva hagyni az ülőkét, mert elviszi az ember vagyonát. A Feng Shui viszont inkább az illemhely tisztántartását tekinti fontosnak. A gazdagság ugyanis elkerüli a koszos mellékhelyiségű otthonokat. A rossz szagú WC annak a jele, hogy gonosz szellemek szivárogtak a házba. Mások a csalódás megelőzése érdekében a fésű toalettbe ejtésétől óvnak. A massachusettsiek pedig másnapra esőt várnak, ha a vécéből énekszó vagy csámcsogás hangja hallatszik.

A népnyelv szerint a vécén mindenki egyenlő, hiszen ide még a király is gyalog (egy-egy népeknél kísérő nélkül) jár.

Az álomfejtők számára a toalett tisztítása érzelmi megkönnyebbülést, vagy a stressztől való megszabadulást jelez, az álomban látott beretesztelt vécé viszont elfojtott érzelemről, vagy az önkifejezési képesség hiányáról árulkodik. Ha az álmodó vécén ülve látja magát, az arra utal, hogy igyekszik megszabadulni lelki terhetől, a ránehezedő külső nyomástól. A széklet megpillantása pedig sikert, anyagi gyarapodást ígér.

ZAFÍR ■ Az égszínkéék átlátszó vagy áttetsző zafír tulajdonképpen a korund (alumínium-oxid) természetes változata, melyet kb. az i.e. 8. század óta használnak ékkőként. A zafír a megfontoltság és bölcsesség köve. Mágikus képességekkel ruházza fel viselőjét. Segíti az elme tisztaságát. Védelmes a szemmel verés ellen. A királyi, tekintélyes személyiségeket megvédi az ellenségtől. Oltalmazza a szüzeket. Elősegíti a szerelmet és a boldogságot. Csak akkor tartja meg az eredeti színgazdagságát, ha viselője szerelmes valakibe.

Sok esetben önkívületi állapotot válthat ki. Képes elpusztítani a pókokat. A gonosz jelenlétében elhomályosodik. A fehér zafír oltalmazza az utazókat, és ha asszony viseli, megóvja az erkölcsösségét. Bölcs gondolkodásra késztet.

A leghíresebb a kasmíri zafír. Az indiaiak nem hordanak zafírt, mert rossz ómennek tartják, csak azoknak ajánlják viselésre, akiknek összhangban van a csillagképével. Indiában úgy vélik, hogy a sötét tónusú zafír viselete csak akkor hatásos, ha az illető a Szaturnusz jegyében született, ebben az esetben a zafírt kék anyagba csomagolva kell hordani, eközben gyakorta füstölni kell illatos pálcikákkal. Ebben az esetben a kő viselője nemsokára érezni fogja a zafír jótékony hatását. Azt mondják, hogy aki akkor született, amikor az őszi levelek zizegnek a szeptemberi szélben, egy apró kis zafírt kell a homlokára ragasztania. Az megóvja a rossz közérzettől, ki fogja gyógyítani a téves eszmékből.

Gyógyhatásai közül: megszünteti a fejfájást, tisztítja a fejet. Védi a látást és segíti az idegen testek eltávolítását a szemből. Erősíti és stimulálja a szívet. Immúnissá tesz a fertőző betegségekkel szemben. A Szaturnusz szülöttjeinek, a Baknak és a Vízöntőnek érdemes sötét tónusú zafírt viselnie. Hordhatják még a Halak, a Bika, a Mérleg emberek.

Álomban zafírt látni, kellemetlen látogatókra utal.

ZÁR ■ Lásd: halál

ZARATHUSZTRA ■ Lásd: három

ZÁSZLÓ ■ A zászló rendszerint szögletes, főként téglalap alakú, általában színes és jelképes ábrázolással díszített vagy felirattal ellátott szövet, közösségi és harci jelkép, politikai emblémaként több személy vagy csoport összetartozását fejezi ki.

A zászló és a lobogó között az a különbség, hogy amíg a zászló rá van erősítve a zászlórúdra, addig a lobogót a rúdon zsineggel vonják fel és le.

A zászlóhasználat már i.e. 12. században elterjedt Kínában és Indiában, míg Egyiptomban és Asszíriában csak i.e. 3. század végétől. A föníciaiak és a görögök

hajózásnál használták. A pápa gyakorta megáldotta a hadizászlókat. A csaták során a zászló mutatta a vezér helyét, kijelölte merre megy a menet, eligazította az egyazon alakulatok gyülekezési helyét. A hadban állók a zászlónak természetfölötti tulajdonságokat tulajdonítottak, feltételezték, hogy a zászló a sereget nemcsak lelkesíti, hanem védelmezi is. A zászló ellenséges kézbe kerülése a katonák szemében a megsemmisülést, a vereséget jelentette.

Nálunk Géza fejedelemnek fekete-vörös, turulmadaras zászlaja volt, Imre uralkodása idején terjedt el az ún. Árpád sávós, vörös-fehér zászló. Mint harmadik szín, a zöld a 17. században jelent meg, III. Mehmed szultán adományozta Báthory Zsigmondnak. A ferences szerzetes, apát, matematikus, filozófus, Martinovics Ignác (1755-1795) javasolta a piros-fehér-zöld színek sorrendjét, elsőként így József nádor felesége viselte. Zászlónkat történelme során sokféle címer díszítette.

A zászló színeivel, alakjával és ábrájával jelezhet országot, nemzetiséget, megyét, várost, települést, egyházat, uralkodót, rangot, intézményt, céget, pártot, sportegyesületet, iskolát. A zászló színével kifejezhet gyászt fekete színével, békés szándékú megadást, fehér színével. A vörös a mentők zászlója, a sárga színű zászló vesztegárra utal. A keresztényeknél a feltámadás jele a vörös kereszt, hosszú fehér zászló.

Amerikában annyi a zászló, mint égen a csillag. A zászlón lévő ötven csillag a jelenlegi tagállamok számára utal, a tizenhárom sáv pedig az alapító államok száma. Az amerikai zászlót nagy becsben tartják, szinte természetfölötti erővel és tulajdonságokkal ruházták fel, és rengeteg kitétel vonatkozik rá. A zászlót soha senki és semmi előtt nem hajtják meg; semmilyen zászló nem lenghet magasabban; az egyenruhás katonáknak tisztelegéssel kell köszönteniük; a gyász jeléül harminc napra eresztik félárbocra; a koporsóra borított zászló csillagainak a fej felől, a bal oldali részen kell lenniük; a zászlót sohasem eresztik le a sírba.

Köznapi ember ruháján nem viselheti, kivéve a sportolók sporteseményeken és az egyenruhások, ebben az esetben a csillagos résznek a test szív felőli oldalán kell lennie.

Nemcsak tilos, de balszerencsét hoz: ha a zászló hozzáér a földhöz; ha nem kézzel, hanem gépben mossák ki; ha reklámcélokra használják; ha rajzolnak rá, vagy ha fényképezik.

Zászlóval álmodni, ha az álmodó viszi, tekintélyt jelez; ha messziről látszódik, zavaros időt jelent.

ZELLER ■ Lásd: zöldségfélék

ZÉRÓ ■ A számmisztikában a zéró jelképezi az örökkévalóságot, a mérhetetlen nagyságot, a végtelen univerzumot, szimbolikája a teremtés előtti őslétezés kozmikus

tojásának, melyből létrejött, kialakult a világmindenség. Ugyanakkor felfogható a zérus egy önmagába visszatérő, zárt görbének, vagy egy saját farkába harapó kígyónak is, ebben az esetben már korlátot, bezártságot, körbejárást, behatároltságot, megszorítást, befejezetlenséget, tökéletlenséget jelent. A zéró tehát egyidejűleg tud határtalan nagynak, óriásinak és rendkívül kicsinynek, atominak mutatkozni, végül is ezzel a képtelen ellentmondásosságával lett az univerzális paradoxon reprezentánsa. A zérus önmagában csupán egy értéktelen jel, nem jelent semmit, sőt az a szám sem változik meg, amelyhez egy nullát hozzáadunk, vagy elé egy nullát írunk. Ha viszont a szám után tesszük e jelet, majd ehhez újabb nullákat írunk, egyre nagyobb értékű számokat kapunk.

Mivel a számok a zérustól haladnak előre, hogy aztán ismét a semmiben oldódhassanak fel, a zérust gyakran ábrázolják egy olyan körrel vagy mágikus gyűrűvel, amelyben egyesül a kezdet és a vég kapcsolódása, kötődése révén, ily módon mindennek az alfája és az ómegája. Aki Egyiptomban varázsgyűrűt viselt, annak különleges hatalmat tulajdonítottak. Az okos Salamon király is gyűrűjének köszönhette bölcsességét, amely megkülönböztető jelvényként bensőséges kapcsolatát mutatta az Istennel.

ZOHÁR ■ Lásd: kabbala, kéz

ZOKNI ■ Lásd: karácsonyi ajándékozás, ruházat

ZÖLD ■ Lásd: színek

ZÖLDSÉGFÉLÉK ■ A különböző zöldségfélék közül a hagymára találunk utalásokat már a Bibliában; a fokhagymát a görögök és a rómaiak szerelmi ajzószerként és gyógyításra használták, vele gyógyították az ekcémát, a fogfájást és a kígyómarást; a póréhagymát az angolok a szegény emberek spárgájának hívják; Julius Caesar (i.e. 100-44) a falloszt szimbolizáló spárgát vajjal fogyasztotta; a sárgarépa a középkorig lila színű volt, a karfiol pedig mindössze teniszlabda nagyságú. A Dél-Amerikából származó kukoricát az indiánok, mint "az első anyát és apát, az élet forrását" említik, az aztékok kukoricaültetési rítusok keretében emberáldozatokat mutattak be a "kukorica" istenségnek. A süttőtököt az Egyesült Államokban a hálaadás napján fogyasztják, amikor jó termésért fohászkodnak. A paradicsom levelei nagyon mérgezőek; a leveles saláták álmosító hatásúak, gyógynövényként álmatlanság ellen hatnak. A rucola (borsmustár) magját vágykeltő hatása miatt, a görögök az óriás falloszú Priaposznak, termékenység istenének a szobra köré ültették.

A szerelmi vágy felkeltésére az egyiptomiak a retekre, az olaszok és a franciák a paradicsomra, a burgonyára és a padlizsánra esküdtek. A rómaiak majd később az

angolok, különösen Erzsébet királynő (1533-1603) korában, a zöldségeket (articsóka, répafélék, spárga, zeller, hüvelyesek, zeller stb.) remek ajzószerként használták, szexualitást fokozó hatásáért természetették. Fennmaradt Empedoklés (ie. 484-424) híres görög filozófus, vallási tanító és orvos, nemzőképtelenség elleni elixírje, ami tartalmaz: csipetnyi zsászt, édes vöröshagymát, földimogyorót, őrölt borsot és nárdus olajat, ezt az elegyet vacsora előtt kellett elfogyasztani. Az articsókáról a francia királyné, Medici Katalin (1519-1589), orvosa, Nicolas Venette azt állította, hogy sok energia és sok spermium nyerhető általa, a franciák az articsókát manapság is szerelmet fokozó szerként fogyasztják, amely nemcsak a férfiak nemzőszervére, hanem a női genitáliákra is pozitívan hat.

A zellergyökér vágykeltő hatása közismert, úgy tartják, hogy a zellersaláta szerelemre gyújt, erősíti a férfiak nemi erejét. A nyers növény pedig energiát és egészséget kölcsönöz fogyasztójának. Az augusztusban elfogyasztott uborka viszont emésztési problémákat okoz, a rákövetkező télen pedig gyakori meghűlésekre és belázasodásokra figyelmeztet.

ZUHANÁS ■ Lásd: álmok

ZULU HIEDELMEK ■ A Dél-Afrikában élő zulu törzs tagjainál a többnejűség terjedt el, a feleségek életkor szerinti besorolásban élnek, az asszonyok élén a „nagy feleség”, a fiúörököszt szülő anya áll. A zulu elnevezés jelentése, közös erőfeszítés, valamilyen közös cél érdekében. Vallásukban nagyra becsülik őseiket, azok szellemeit.

A helyi szellemek iránti tiszteletüket, úgy fejezik ki, hogy számukra nagy kőhalmokat emelnek. Ha utazásra készülnek, és azt szeretnék, hogy sikerrel járjanak, a kőhalomra követ tesznek, amelyet ceremoniósan a bal lábukkal vesznek fel, majd a jobb kezükbe átvéve, ráköpnek, mielőtt a halomra helyeznék.

A zulu emberek nagyon félnék a különböző természeti jelenségektől, különösen a nyári zivataroktól. Vihar előtt kimennek a szarvasmarha karámhoz, összetörik menedékhelyüket, fűvet égetnek és könyörögnek a szellemekhez, hogy mentsék meg a krált (így nevezik a szúrós, tüskés sövényvel elválasztott területüket). Elképzelésük szerintük, a villámokat a szellemek irányítják. Ha egy emberbe, vagy egy állatba csap a villám, azt úgy tekintik, hogy ez a szellemek kívánságára történt. A villámcsapás áldozatául esett ember részére nem tartanak gyászceremóniát vagy temetési szertartást, a villám sújtotta szarvasmarhát, vagy más állatot nem eszik meg, csak elföldelik, azt a fát, melybe villám csapott semmilyen célra nem használják fel.

A zuluk, félelmetes lény a tokoloshe, hasonlatos a vuduk zombijához. Félelmetes lénynek tartják, azt mondják, hogy a tokolosheket a varázslók emberi halottakból kreálják. Kivájják a holttest szemét, kitépik a nyelvét, majd egy vörösen izzó rudat

nyomnak keresztül a koponyáján, aminek következtében az egy fiatal gyermek méretére zsugorodik össze. Miután varázsport fújnak a szájába, mestere parancsára életre kel. A zuluk kalyibáikban ágyaikat gyakran állítják téglákra, hogy a tokoloshe el ne érhesse őket, és nem válaszolnak, ha éjszaka kopogtatnak az ajtajukon.

A zuluk nem hisznek a végzetben, számukra minden eseménynek valamilyen oka van. A rossz eseményeket a boszorkányok mesterkedéseinek tudják be, akiket le kell leplezni, és kőpadon kell halált szenvedniük a törzs java érdekében. Valaha nemcsak őket, hanem családtagjaikat is kivégezték, a vagyonuk pedig a törzsfőnökhöz került. A nagy gazdagság „magas helyezést” jelentett a következő leleplezési listán, ezért a szegénység hosszú életet biztosított.

ZSÁK ■ Lásd: karácsonyi ajándékozás

ZSÁLYA ■ Lásd: növényi ajzószer

ZSEBKENDŐ ■ A zsebkendő a 16. századi Itáliában, mint ruhadísz kezdte meg hódító útját. Később a tulajdonosai felfedezték a zsebkendő mágikus hatását és szerelmi varázserejét. A különböző szerelmi hódítási praktikák egyike lett a zsebkendő leejtése, hogy a hölgy kikezdhesen az általa kiszemelt férfival. Kelet-Poroszországban a lányok egyik csábítási módja az volt, hogy a leendő kedvesüknek kölcsönadták zsebkendőjüket, hogy azzal törölje le az izzadtságot tenyeréről. Franciaországban pedig az ifjú férfiak próbálták megkaparintani kiválasztottjuk zsebkendőjét.

A zsebkendő vagy a keszkenő, mint jegykendő szerepelt eljegyzéseken, a ceremónia részeként, ha megghiúsult a frigy a lány hibájából, akkor a legény bosszúból, mindenki szeme láttára darabokra tépte a jegykendőt, és a lányos ház kapujára vagy kerítésére tűzte. A szülés után a kismamát egy Szűz Máriával hímzett zsebkendővel legyintették meg, hogy gyorsan felejtse el a szülési fájdalmait.

A zsebkendőre kötött csomóról feltételezik, hogy egyrészt megóv a gonosztól, másrészt emlékeztet arra a fontos dologra, amit nélküle elfelejtenénk. Az angoloknál a zsebkendőre kötött csomó, védelmet biztosít a sátánnal szemben.

A néphit szerint a náthától úgy lehet megszabadulni, hogy a használt zsebkendőt el kell dobni, aki felveszi, arra ráragad a nátha. A furunkulust is hasonlóképpen lehet gyógyítani, a zsebkendőt a furunkulusra téve, párszor rányomogatva, el kell veszíteni egy keresztúton, aki megtalálja a zsebkendőt, annak lesz furunkulusa.

Az indonézok nem tartják jónak zsebkendőt ajándékozni a szerelmüknek, mert ez a kapcsolat megszakadását okozhatja. Az oroszoknál is hasonló hiedelem él, ha a menyasszony a vőlegényének vagy a vőlegény a menyasszonynak zsebkendőt ajándékoz, hamarosan elbúcsúznak egymástól, nem fognak házasságot kötni.

ZSUZSANNA NAPJA ■ Lásd: február

IRODALOM

- Alexy Elza: Mágia, fehér mágia, fekete mágia, Kabbala, 1929.
A magyar nyelv értelmező szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959-1962.
A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (főszerk.: Benkő Loránd), Akadémiai Kiadó, Budapest 1967.
Anonym (2005): Az Óriás, Ébredjétek, 2005. november 8.
Antal László – Csongor Barnabás – Fodor István: A világ nyelvei, Gondolat kiadó 1970.
A Pallas Nagylexikona, Budapest, 1897.
A Pesti Hírlap Könyvtára: Lexikon Egy Kötetben, Pesti Hírlap Kiadása, Budapest, 1937.
Nathaniel Altman: A szerelem kézvonalai, Zrínyi Kiadó, 1985.
Baktay Ervin: A Csillagfejtés könyve, Szépirodalmi Kiadó, 1989.
Baktay Ervin: India művészete, Képzőművészeti Kiadó, 1981.
Bálint Sándor: A parasztlelet rendje. In: A magyar nép., Singer és Wolfner, 1943.
Ditte és Giovanni Bandini: Babonák Lexikona, Athenaeum 2000 Kiadó, 2003.
Barna Gábor: Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén, Akadémia Kiadó, 1979.
Bartos Tibor: László, Helikon, 1988.
Benedek István: Tibeti orvoslás és varázslás Gondolat Kiadó, 1987.
Bernáth Lajos: 1800 éves titok feltárása, II. rész; Kabbala és Dávid kulcsa, Saját kiadás 1936.
Bibliai nevek és fogalmak lexikona, Primo Evagéliumi Kiadó, Budapest, 1988.
Bibó István: A számok jelentése és a gondolkodás alapformáinak története, Dick Manó 1927., reprint kiadás Metrum Kiadó 1989.
Bitóné Gera Eszter: Régi paraszti életünkre emlékezem, Balástya, 2000.
Britannica Hungarica Világenciklopédia, Magyar Világ Kiadó
Franz Boll-Bezold: Csillaghit és csillagfejtés, Helikon Kiadó 1987.
Borges, Jorge Luis: Képzelt lények könyve, Helikon Kiadó 1988.
Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára, 1862.
Csaba György: Csillagjóslás, legenda és valóság, Minerva Kiadó 1986.
Philip J. Davis-Reuben Hersh: A matematika élménye, Műszaki Könyvek 1984.
Diósi Ágnes: Cigányút, Szépirodalmi Kiadó 1988.
Dömötör Tekla: A „lidérc szerető” – Vágy és csalóka erész a magyar néphitben, Szépirodalmi Könyvkiadó 1987.
Dömötör Tekla: A népszokások költészete, Akadémia Kiadó 1974.
Dömötör Tekla: Magyar népszokások. Corvina Kiadó, 1972.
Dömötör Tekla: Táltosok Pest-Budán és környékén, Szépirodalmi Kiadó 1987.
Dubravszky László - Dr. Eörsy János Dr.: A tradicionális asztrológia tankönyve, Orientpress 1992.
Encyclopaedia Britannica 2005 Ultimate Reference Suite DVD
Encyclopedia of Superstitions, Folklore and the Occult Sciences of World, Detroit Gale Research Company 1971.
Ertsey Attila: Jellem és asztrológia, Libro 1989.
Dr. W. Y. Eans-Wentz: Tibeti yoga és titkos tanítások Buddhista Misszió 1983.
Ezerarcú világunk: Ázsia, Ausztrália, Dunakönyv Kiadó 1993.
Farkas Henrik: Legendák állatvilága, Natura Kiadó 1982.
Farkas Henrik: A biblia rejtélyei Móra Kiadó, 1988.
Dr. Finály Henrik: A latin nyelv szótára, Fanklin Társulat, Budapest, 1884.
Fónagy Iván: Mágia és titkos tudományok története, Bibliotheca 1943.
Gaál István: Természettudományi koholmányok, Terra-Maecenas 1987.
Gecse Gusztáv: Bibliai történetek, Kossuth Kiadó 1981.
Gecse Gusztáv-Horváth Henrik: Bibliai kislexikon, Kossuth Kiadó 1984.
Maneka Gandhi: Az indiai növények mitológiájából, Antimon 1992. (Maneka Gandhi, Yasmin Singh: BRAHMA'S HAIR – On the mythology of indian plants [http://vidyaonline.org/arvindgupta/manekatrees.pdf])
Haag, Herbert: Bibliai Lexikon, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1989.
Glaserapp, Helmuth von: Az öt világvallás, Gondolat Kiadó 1987.
Linda Goodman's Star Signs, London Pan Books 1987.
Govinda, Lama Anagakari: Om Mani Padme Hum. A Vajrayána misztika a „Hat szent szótag” ezoterikus tanai alapján, Buddhista Misszió 1984.
Hamvas Béla: 33 esszéje, Bölcsész Index 1989.
Hamvas Béla: Scientia Sacra, Magvető Kiadó 1988.
Hermann Ottó: A madarak hasznáról és káráról, Budapest 1908.
Dr. Hetényi Ernő: Asztrológia és kozmogónia, Buddhista Misszió 1988.
Dr. Hetényi Ernő: Bevezetés a magasztos tanaiba, Buddhista Misszió 1985.
Hoppál M.-Jankovics M.-Nagy A.-Szemadám Gy.: Jelképtár, Helikon Kiadó 1990.
Idegen idézetek szótára, Budapest, 1998.
Indiai regék és mondák: (Baktay E. feldolgozása), Móra Könyvkiadó 1978.
Stephen Juan: Testünk furcsaságai, Magyar Könyvklub 2003.
Kaljánamalla: Anangaranga, avagy a Szerelmi játékok istenének színpada (fordította Wojtilla Gyula), Medicina Kiadó 1986.
Keresztény bibliai lexikon (szerk.: Dr. Bartha Tibor), Kálvin János Kiadó, Budapest, 1993.
Kiss Sándor: Szerelmi babonák, Népszava 1989.
Koch, Rudolf: Jelek könyve, Hungária Könyvek 1941.
Kolonics István: Yliaster Daleth Rejtett erők Mágia, Édesvíz 1992.
Krúdy Gyula: Álmoskönyv, Szépirodalmi Könyvkiadó 1985.
Lőrincz L. László: Démonok és varázslók Tibetben, Akadémia Kiadó 1988.
Magyar Néprajzi Lexikon (főszerk.: Ortutay Gyula), Akadémia Kiadó 1977-82.
MAGYAR NÉPRAJZ nyolc kötetben, Akadémia Kiadó, Budapest 1988-2002.

Makra Sándor: A mágia, Magvető Kiadó 1988.
 Mauzózeum. Halálirodalom „A halállal való foglalkozás” Bölcsész Index Centrál Könyvek 1987.
 Mitológiai ábécé, Gondolat Kiadó 1985.
 Mitológiai Enciklopédia, Gondolat 1988.
 Molyneaux, Brian Leigh: Megszentelt bolygó, Magyar Könyvklub-Helikon Kiadó 1995.
 Moore, Glenda: Népszokások és babonák, Összeállítás
 Muhammad an-Nefzawi: Az illatos kert Medicina Könyvkiadó - Budapest, 1983
 Németh György: Ganümedész nyomában, Rubicon 1994/6.
 Ókori lexikon (szerk.: Pecz Vilmos), Budapest, 1902.
 Oláh Andor: "Az idő a gazda mindenütt..." Mezőgazdasági Kiadó 1986.
 O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, Gondolat Kiadó 1966.
 Pál József, Újvári Edit: Szimbólumtár, Balassi Kiadó, 2001.
 Dr. Pressing Lajos: Phoenix, Buddhista Misszió 1988.
 Dr. Pressing Lajos: Meditáció és pszichoterápia A Satunus archetyposa, Buddhista Misszió 1986.
 Rapcsányi László: A biblia világa, MRT-Minerva 1972.
 Rapcsányi László: Beszélgetések a Bibliáról, RTV-Minerva 1978.
 Ráth-Végh István: Mendemondák és történelmi hazugságok, Bibliotheca 1957.
 Ráth-Végh István: Két évtized babonái, Móra Kiadó 1957.
 Rees, Grace: A CHARACTER READING FROM THE FACE: The Science of Physiognomy, UK. Elliot Right Way Books, 1965.
 Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapes, 1911-1935.
 Rosta Erzsébet - Joshi Bharat: Tenyerünkben a jövő? Tenyérjósítás, Ötlet Kiadó 1988.
 Rosta Erzsébet: A kezed nem hazudik, Hunga-Print Kiadó 1994.
 Rosta Erzsébet: Titokzatos számok, Hunga-Print Kiadó 1994.
 Rosta Erzsébet: Kínai kézdiagnosztika, Terebess Kiadó 1998.
 Rosta Erzsébet: Vegetáriánus konyha Indiában, Terebess Kiadó 2001.
 Rámájana, Móra Ferenc Könyvkiadó 1978.
 Rätsch, Christian: A szerelem füveskertje, Terra Kiadó, Budapest, 1994.
 Sain Márton: Nincs királyi út! Matematikatörténet, Gondolat Kiadó 1987.
 Saunders, Nicolas J.: Állatszellek, Magyar Könyvklub-Helikon Kiadó 1996.
 Seligmann, Kurt: Mágia és okkultizmus az európai gondolkodásban, Gondolat Kiadó 1987.
 Schütz Antal: Szentek élete. Pantheon, – 1995.
 Sen. K. C.: Hast Samudrika Shastra – The Indian science of handreading, D.B. Taraporevala Sons, 1965.
 Takács László: A buddhizmus kialakulása, Buddhista Misszió 1984.
 Tátrai Zsuzsanna - Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások. Planétás Kiadó, 1997.
 Tegye Imre: Aphrodité játéka, Rubicon 1994/6.
 Tibeti halottaskönyv (Kazi Dawa-Samdup), Buddhista Misszió 1984.
 Tovar, Joan de: Azték Krónika, Helikon Kiadó 1986.
 Treben, Maria: Egészség Isten patikájából, Hungaprint, 1990.
 Új Idők Lexikona, Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Kiadása, 1939.
 Új Magyar Lexikon, Akadémiai Kiadó, 1959.
 Vasziljev, L. Sz.: Kultuszok, vallások és hagyományok Kínában, Gondolat Kiadó 1977.
 Vécseyné Ticsénszky Marianna: Virág a házban és a ház körül, Mezőgazdasági Kiadó 1961.
 Vitebsky, Piers: A sámán, Magyar Könyvklub-Helikon Kiadó 1995.
 De Vries, A.: Dictionary of Symbols and Imagery, Amsterdam-London, North Holland 1981.
 Waldrich, Hans-Peter: Titkos tanok Ezoterika, Édesvíz 1991.
 Waterstone, Richard: India, Magyar Könyvklub-Helikon Kiadó 1995.

Internetes források:

Dr. Alakbarli, Farid (2004.): Cures through the Ages
http://www.azer.com/aiweb/categories/maqazine/ai124_folder/124_articles/124_farid_folk_medicine.html

An online Guide To Dream Interpretation
www.dreammoods.com

Anonym (2004.): Afghan Superstitions
<http://www.afghan-network.net/Culture/superstitions.html>

Anonym (2004.): A naptári év szokásai
<http://www.agris.hu/veroce/szokas.doc>

Anonym (2005.): Andaman & Nicobar THE PEOPLE
<http://www.webindia123.com/territories/andaman/people/customs.htm>

Anonym (2005.): Answers.com - coffin
<http://www.answers.com/topic/coffin>

Anonym (2005.): A to Z of Azerbaijan - Azeri Superstitions
<http://www.azerb.com>

Anonym (2005.): A World of Mushrooms – Hystory & Myths
<http://www.knet.co.za/mushrooms/history.htm>

Anonym (2006.): Babies with beards
<http://www.secretlair.com/babieswithbeards/doctors.shtml>

Anonym (2004.): Birthday Traditions From Around The World
<http://www.kidsparties.com/traditions.htm>

Anonym (2004.): Broom Superstitions
<http://www.geocities.com/oprosumsal/brooms.html>

Anonym (2004.): Black Cats Superstitions and Myths About The Black Cat
http://petcaretips.net/black_cat_superstition.html (2004.)

Anonym (2005.): Bread facts
http://www.blimpie.com/media/bread_facts.php

Anonym (2005.): Cajun Superstitions
<http://www.geocities.com/tokyo/flats/4396/superstitions.html>

Anonym (2005.): Chinese New Year
http://www.educ.uvic.ca/faculty/mroth/438/CHINA/chinese_new_year.html

Anonym (2004.): Colors & Vibrations - Color Theory
<http://www.annemepion.com/colors.htm>, (2004. IV. 4.)

Anonym (2004.): Comprehensive Review of Superstitions, Futile Attempt
<http://www.geocities.com/sonhedaze/third.html>

Anonym (2005.): Cornish Superstition
<http://www.gandolf.com/cornwall/superstitions/index.shtml>

Anonym (2005.): Curiosities and superstitions
http://www.weddingitaly.com/love_curiosity/cur_superstitions.htm

Anonym (2005.): Czech Christmas Customs and Superstitions
http://www.myczechrepublic.com/czech_culture/czech_holidays/christmas_superstitions.html

Anonym (2005.): Datolya
<http://mimi.hu/noveny/datolya.html>

Anonym (2005.): Deadly Superstitions
http://members.tripod.com/~mccurtain_2/genietips/tip1.html

Anonym (2005.): Do You Believe Unbelievable?
http://members.tripod.com/~do_you_believe/index.html

Anonym (2005.): Eclipse
<http://www.occultopedia.com/e/eclipse.htm>

Anonym (2005.): Eclipse Myths and Symbolism
<http://www.earthview.com/ages/myths.htm>

Anonym (2005.): Fahéj
http://www.cookbook.hu/magyar_receptek/cinnamonH.html

Anonym (2005.): Feng shui
<http://www.tibet.hu/fengshuiforum.html>

Anonym (1999.): Filipino Traditional Healing Practices
<http://www.hawcc.hawaii.edu/nursing/filip1.htm>

Anonym (2005.): Finnish Midsummer
<http://www.uta.fi/~th63387/juhannus.html>

Anonym (2005.): Foltos szalamandra
<http://www.extra.hu/sasszem/allatok/foltossz/foltossz.html>

Anonym (~Fabolous FacetsTM~, 2004.): Gem history
http://www.cooljools.com/HOROSCOPES/gem_history.htm

Anonym (2005.): Gemstones – Superstitions and Common Beliefs
<http://www.findyourfate.com/gemology/superstition.htm>

Anonym (2005.): General Weather Folklores and Tornado Folklore
<http://www.tornadochaser.com/folk.htm>

Anonym (2005.): Ghosts, Spirits and Hauntings (Animal Omens)
<http://www.wintersteel.com/Superstitions.html>

Anonym (2004.): Hiedelmek, legendák a szájápólásban
<http://www.harmonet.hu>

Anonym (2004.): Hindu Spirituality – Beliefs & Concepts
<http://www.punditravi.com/belief.htm>

Anonym (2005.): Honey History
<http://www.honey.com/kids/history.html>

Anonym (2005.): Horse Superstitions & Wive's Tales
<http://www.ultimatehorsesite.com/info/superstitions.html>

Anonym (2005.): Huddersfield One: Weird Tales Superstitions,
<http://www.huddersfield1.co.uk/weirdtales/weirdtalessuperstitions.htm>

Anonym (2005.): InterActive Korea – Myths
<http://userpages.umbc.edu/~skim32/IFSM403/myths.html>

Anonym (2005.): Japanese blood type superstition
http://www.everything2.com/index.pl?node_id=1181719

Anonym (2004.): Japanese superstitions
<http://www.japan-guide.com/e/e2209.html>

Anonym (2004.): Jeles napok, ünnepi szokások
http://web.axelero.hu/kesz/jel/03_01/jeles.html

Anonym (2005.): Jewish Wedding Customs and Their Origins
<http://www.hudsonvalleyweddings.com/guide/jewish.htm>

Anonym (2005.): Karácsony böjtje
<http://www.neumann-haz.hu/scripts/SGML/BHISGMLtr?khp/khp0005.sgml>

Anonym (2005.): Karácsonyi szokások Lengyelországban
<http://www.lengyelorszag.lap.hu>

Anonym: King Cotton - Superstitions and folklore
<http://sweetmamapam.tripod.com/halloween6.html>, July 26, 2000

Anonym (2005.): Kitchen Omens and Superstitions
<http://groups.msn.com/PaganHearthRecipes/kitchenomensandsuperstitions.msnw>

Anonym (2004.): Knot Lore, Trivia and So Forth
<http://whatknot.tripod.com/knots/knotknow.htm>

Anonym (2001.): Korean superstitions
<http://www.teachkorea.com/rike/thatslife/superstitions.htm>

Anonym (2004.): Maritime superstitions and Customs
<http://www.pictouyachtclub.ca/StaticPgs/Gen-superstitions.htm>

Anonym (2005.): The Marryin' Man – Traditions & Superstitions
<http://www.getmarriedohio.com/misc/traditions.php>

Anonym (2005.): Mediterranean Monk Seal
<http://www.monachus.org/profiles/mediseal.htm>

Anonym (2005.): Menstrual Cycles: What Really Happens in those 28 Days?!
<http://www.fwhc.org/health/moon.htm>

Anonym: Miért jön a nyárra tél? Mongol eredetmondák és mítoszok
Terebess Kiadó, Budapest, 1998. Válogatta, és a bevezetőket írta: Birtalan Ágnes
<http://www.terebess.hu/keletkultinfo/nyar.html>

Anonym (2005.): Modern & Traditional Birthstones
<http://www.jewelrycentral.com/BirthstonesChartInfo.html>

Anonym (2005.): Mourning Superstitions
<http://www.mourningmatters.com/mourning-superstitions.html>

Anonym (2004.) Myanmars' Beliefs
<http://www.myanmars.net/belief/>

Anonym (2004.): Mystical World Wide Web - BIRD FOLKLORE
<http://www.mystical-www.co.uk/animal/birds.htm#INTRO>

Anonym (2004.): New Year - History and Tradition
<http://www.patricksuniverse.com/YearRoundCelebration/NewYearHistoryAndTradition.html>

Anonym (2004.): New Year Traditions
<http://www.fathertimes.net/traditions.htm>

Anonym (2004.): New Year Traditions Around the World
<http://www.theholidayspot.com/newyear/around-the-world.htm>

Anonym (2005.): Old Egg Superstitions, Canton Girl Scouts (Canton Historical Society)
<http://www.canton.org/history/eggs.htm>

Anonym (2005.): OldSuperstitions.com – The Largest List of Superstitions on the Web
<http://www.oldsuperstitions.com/>

Anonym (2005.): Opening the Door to Ancient Tradition (Source: Shanghai Star)
http://english.people.com.cn/200202/05/eng20020205_89975.shtml

Anonym (2005.): Pearl History
<http://www.pearloasis.com/pearlhistory.html>

Anonym (2004.): Pet & Animal Superstitions
<http://www.familypets.net/index.htm>

Anonym (2004.): Philippine Wedding Folklore & Superstitions
http://www.weddingsatwork.com/culture_folklore.shtml

Anonym (2005.): Pregnancy, labor & delivery and the post-partum period
http://www.hawcc.hawaii.edu/nursing/RNPortuguese_04.html

Anonym (2005.): Rendille - Religion and Beliefs
<http://www.bluegecko.org/kenya/tribes/rendille/beliefs.htm>

Anonym (2004.): Republic of Turkey Ministry of Culture – Art and Culture: Folk Cultures – Superstitions
<http://www.discoverturkey.com/english/kultursanat/halk-batil.html>

Anonym (2005.): Rituals and Customs and Habits
<http://www.tibetinform.com>

Anonym (2005.): Russian Bride Guide – About Russian Womens/About Presents
http://www.russianbrideguide.com/about_rus_women/about_presents.shtml

Anonym (2005.): Russian Superstition
<http://www.justrussian.com/resources/24/russian-superstitions.html>

Anonym (2005.): Sacred Trees
<http://www.paralumun.com/sacredtree.htm>

Anonym (2004.): Salmon Facts,
<http://www.soulsalmon.org/facts.html>

Anonym (2005.): School community environment program about sunflowers
<http://www.arandaps.act.edu.au/environment/sunflower/>

Anonym (2005.): Sri Lanka: Superstitions
<http://www.lankalibrary.com/myths/superstitions.htm>

Anonym (2004.): Superstitions
<http://www.mwambao.com/super.htm>

Anonym (2004.): Superstitions
<http://www.tntisland.com/superstitions.html>

Anonym (2005.): Superstitions
<http://www.wintersteel.com/Superstitions.html>

Anonym (2004.): Superstitions and Myths About The Black Cat
http://petcaretips.net/black_cat_superstition.html

Anonym (2004.) Superstitions from East Africa
<http://www.mwambao.com/super.htm>

Anonym (2004.): Superstitions from Europe (Translated and/or edited by [D. L. Ashliman.](#))
<http://www.pitt.edu/~dash/superstition.html>

Anonym (2005.): Superstitions of Trinidad and Tobago
<http://www.geocities.com/zjarrette/superstitions.html>

Anonym (2005.): Superstitions – Money superstitions
<http://www.wintersteel.com/Superstitions.html>

Anonym (2005.): Superstitions – Plants and Planting
<http://www.wintersteel.com/Superstitions.html>

Anonym (2005.): Szent Anna és Szent Joachim
<http://www.katolikus.hu/szentekek/0726.html>

Anonym (2005.): Szent Borbála
<http://www.katolikus.hu/szentekek/1204-235.html>

Anonym (2004.): Szex a nagyvilágban
<http://www.erotika.hu>

Anonym (2005.): Tamilnadu Beliefs and Superstitions
<http://www.webindia123.com/tamilnadu/People/beliefs.htm>

Anonym (2005.): Theatrical Superstitions and Saints
http://lecatr.people.wm.edu/theatrical_superstitions_and_saints.html

Anonym (2005.): The Folklore of Eggs
<http://www.mystical-www.co.uk/eggs.htm>

Anonym (2004.): The History of Salt
<http://www.saltinfo.com/salt%20history1.htm>

Anonym (2004.) The Ireland List Signs, Omens and Superstitions
<http://freepages.genealogy.rootsweb.com/~irelandlist/sos.html>

Anonym (2004.): The Mythology of Peru
http://www.meta-religion.com/World_Religions/Ancient_religions/South_america/mythology_of_peru.htm

Anonym (2005.): The Pomegranate of Ancient Myth
<http://www.paghat.com/pomegranatemyths.html>

Anonym (2005.): The Shaving Historical Timeline
<http://www.quikshave.com/timeline.htm>

Anonym (2005.): The Sikh Way of life: Punjabi Culture - The Folk Beliefs
<http://allaboutsikhs.com/culture/belief.htm>

Anonym (2004.): Traditional Filipino Health Practices
<http://www.hawcc.hawaii.edu/nursing/tradfil2.htm>

Anonym (2005.) Trivia Collections - unusual trivia: Superstitions; categorical trivia: Animal Facts, Bananas, Bible & Religion, Bugs & Insects, Chocolate, Coffee, Food & Cuisine, Plants <http://www.corsinet.com/trivia/>

Anonym (2005.): Truth About Bats
http://www.4to40.com/earth/geography/index.asp?article=earth_geography_bats

Anonym (2004.): Virtually Virtual Iceland – Superstitions
<http://www.simnet.is/gardarj/folk/sup.htm>

Anonym (2002.): Vizonyulás a halálhoz [Eseményhorizont Magazin]
<http://eh.cx.hu/2002/tart2002.html>

Anonym (2005.): Wedding and Love Superstitions
<http://www.vangelis.com.au/lovesuper.asp>

Anonym (2005.): Wedding Customs and Superstitions
<http://www.weddings.co.uk/info/tradsupe.htm>

Anonym (2005.): Wedding Rituals
<http://www.shaadi.com/wedding/rituals/wedding.php>

Anonym (2004.): Witchcraft History
<http://www.angelfire.com/realms/amethystbt/witchcrafthistory.html>

Anonym (2005.): World Death Rituals
http://death.monstrous.com/death_rituals_across_cultures_.htm

Anonym (2005.): Yes, We Have No Bananas...
www.redfishlodge.com/newsletter/2005-nobananas.htm

Anonym (2001.): Zulu Superstitions
<http://www.warthog.co.za/dedt/tourism/culture/religion/superstitions.htm>

Lynda Archard (2002.) Esoteric Cakes and Sugarcraft
<http://www.angelfire.com/biz6/Psyteric/Kitmyths.html>

D.L. Ashliman (translated and/or edited, 1998.): Superstitions from Europe
<http://www.pitt.edu/~dash/superstition.html>

Atsides, Susie (2004.): Greek Traditions - Village Superstitions
<http://www.faliraki-info.com/susie/superstitions/greek-traditions.htm>

Aaron Atsma (2000-2005.): The Theoi Project: Guide to Greek Mythology
<http://www.theoi.com/Pontios/Harpyiai.html>

Balkutė, Rita (2000.) Lithuanian Folk Medicine
<http://ausis.gf.vu.lt/eka/medicine/medicine.html>

Barba Rafael Péter: A kutyához fűződő babonák, hiedelmek a magyar hagyományban III.
www.kutya.hu/0209/22.htm

Barrow, Richard (2005.): Thai superstitions
<http://www.thai-blogs.com/index.php?blog=5&cat=85>

- Bitóné, Eszter Gera: The little girl, the girl to whom 'it' happened, natural pregnancy, Saint Mary's bed (in Anthropology of East Europe Review, Vol. 20, No. 1, Spring 2002.)
http://condor.depaul.edu/~rrotenbe/aeer/aeer20_1.html
- Blacksmith, Lady Eden (2000.): Sex in the Middle Ages
http://www.rencentral.com/feb_mar_vol2/sexmiddleages.shtml
- Cacdac, Janella S. (2004.): Chinese Superstitions
http://www.tsinoy.com/article_item.php?articleid=149
- Clark, Ralph (2005.): 10 Rodeo Superstitions
http://rodeo.about.com/cs/rodeobasics/a/superstitions_2.htm
- Cofta, Tomasz (2005.): Stork in beliefs, culture and history
http://www.poland.pl/spec/stroks2004/about_storks/article.htm?id=88382
- Copeland, Pala (2001.): Sex in History
<http://www.tantra-sex.com>
- Cornel, Susan: Baku Diary: Know a Culture: Know Its Folklore (AZERBAIJAN International, Autumn 1996 (4.3))
http://www.azer.com/aiweb/categories/magazine/43_folder/43_articles/43_bakudiary.html
- Craford, Ann Caddell (2000.): Customs and Culture of Vietnam
<http://www.militaryliving.com/vietnam2/index.html>
- Deguara, Michael (2001.): Magic Paw - Cats in World Mythology
<http://pio.tripod.com/magicpaw/catmyths.html>
- Eco, Umberto: Az arc nyelvezete* (fiziognómia), Kunkli Enikő fordítása (2005.)
<http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre53/eco.htm>
- Ericson H. Eric, Jr - Stanley D. Carlson - Martin B. Garment: A Scanning Electron Microscope Atlas of the Honey Bee
<http://gears.tucson.ars.ag.gov/beebook/book.html>
- Espenak, Fred (2000.): Holdfogyatkozásról kezdőknek
<http://alpha.dfmk.hu/~albireo/holdfogy/kezdo.htm>
- Espenak, Fred (2000.): Napfogyatkozásról kezdőknek
<http://saros139.csillagaszat.hu/eclipse/solbase.htm>
- Freiheit, Scott: A Brief History of Acting
<http://www.geocities.com/Broadway/1388/history.html>
- Gáblí Cecília (2004.): Caius Plinius Secundus Természettudományának 37. könyve Fordítás és feldolgozás
<http://members.iif.hu/visontay/ponticululus/rovatok/limes/gabli-plinius37.html>
- Gilchrist, John (1984.): Muhammad and the Religion of Islam
<http://answering-islam.org/Gilchrist/Vol1/index.html>
- Grishchenko, V.N. (1999.): Bird Migrations and Popular Beliefs, Humanitarian Environmental Magazine. Vol. 1. Is. 1. 1999. P. 23-32.
<http://www.ln.com.ua/~kekz/english/sum/11-4.htm>
- Gyivicsán Anna, Krupa András: A magyarországi szlovákok - Népszokások
<http://www.valtozovilag.hu/cw/vmaszlov.htm>
- Hamvas Béla: Scientia sacra II. Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár
<http://www.tau.hu/irodtar/letoltheto/>
- Dr. Huoston, Donald R. (2004.): Rus: Customs, Habits and Superstitions
http://www.suite101.com/article.cfm/rus_cultures_cuisines/107155
- Hyena, Hank (1999.): Semen Warriors of New Guinea
<http://www.gettingit.com/article/56>
- Illés Zsuzsanna (1998.): Álmodás és szimbólumok
<http://home.mit.bme.hu/~kisg/almok/>
- Jacobs, Joseph - Gudemann, M. (2005.): Superstitions
<http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=1171&letter=S>

Jahnige, Johan – Hunt, Drew Hunt – Fite, David (2005.): Do you have Triskaidekaphobia?
<http://www.dl.ket.org/latin2/things/sstition/>

Jaksity György (2003.): A pénz nyugtalan természete
<http://www.mindentudas.hu/jaksity/20030929jaksity21.html>

Jób könyve
<http://maranatha.uw.hu/Biblia/job.htm>

Johnson, David (2005.): Psychology of Color
<http://www.infoplease.com/spot/colors1.html>

Jókai Mór (1852.): Kelet királynéja (elbeszélés)
<http://mek.oszk.hu/00700/00705/html/kelet.htm>

Kálmán Eszter, Vida Andrea (1999-2000.): Fanaptár és faábécé
<http://web.tvnetwork.hu/vidaa/celtics/fanaptar/>

Dr. Kendall, David, A. (2004.): Sacred Insects of Ancient Egypt
<http://www.kendall-bioresearch.co.uk/sacredinsect.htm>

Keresés a Biblia szövegében / Igehelyre ugrás
<http://biblia.biblia.hu/>

Kippen, Cameron (2004.): The History of Shoes: Superstition, Curtin University of Technology, Perth WA
<http://podiatry.curtin.edu.au/super.html>

Knowles, George (2005.): Animals and Witchcraft – Owl
<http://www.controversial.com/>

Kókai Kata (2004.): Országok, karácsonyok, népszokások
<http://www.csaladinet.hu>

Kókai Magdolna (2000.): Adatok a Jászság születés körüli hiedelemvilágához
<http://www.djm.hu/miirtuk/jaszag.htm>

Krupa András: Népszokások (in: Változó Világ 16.: A magyarországi szlovákok)
<http://www.valtozovilag.hu/rx/rxmaszlov.htm>

Kun Molnár Sándor: Kömlői Szécsi Ignác (Hajnalodik, 1941. p. 18-20, 49-52.
<http://bucsujaras.hu/szentemberek/szecsiiignac/szecsiiignac.htm>

Laird, Sarah A. (2004.): Trees, Forests and Sacred Groves
<http://www.agroforestry.net/overstory/overstory93.html>

Lamkin, Maria (1999.): Capodanno: The New Year tradition in Italy
<http://towerofbabel.com/sections/ourmaninhavana/ourwomanitaly/marialamkin/capodanno/english/>

Lawrence, Robert Means, M.D.: The Magic of the Horse-shoe with other Folk-lore Notes (Boston and New York Houghton, Mifflin and Company the Riverside Press, Cambridge 1898)
<http://www.sacred-texts.com/etc/mhs/mhs45.htm>

Lechniak, Stephanie (1999.): Superstitions http://www.hauntedhamilton.com/12_hhnews_superstition.html

Leicester, Henry Marshall and Klickstein, Herbert S.: A Source Book in Chemistry 1400-1900 (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1963) - Theophrastus Bombastus von Hohenheim (Paracelsus) (1493-1541): Hermetikus és alkímiai írások
<http://www.chemonet.hu/hun/olvaso/histchem/alkem/paracelsus.html>

Logunov, Dmitri V. (2000.): Russian superstitions about spiders and their web
<http://www.bio.pu.ru/win/entomol/Kipyatkov/arachno/folk.shtml>

Luxamora (2001.): Superstitions of Indonesia
<http://www.indotalisman.com/Superstition.html>

Magyar Katolikus Lexikon
<http://lexikon.katolikus.hu/>

Marks, Scott L. 1999.): Mashallah : The Evil Eye in Contemporary Sephardic Culture
<http://www.sefarad.org/publication/lm/038/13.html>

- Mason, Mark (2005.): Wedding traditions from around the world
http://www.ivillage.co.uk/relationships/marriage/dispute/articles/0,,157_625160,00.html
- Dr. Mikolai Vince (2005.): A bor és a vallások
<http://www.ektf.hu/user/csilla/wwwroot/tan/kurzus/ea4.htm>
- Milan, Wil (2000.): Fear and Awe: Eclipses through the Ages
http://www.space.com/scienceastronomy/solarsystem/lunar_lore_000118.html
- Morrison, Michael (2005.): Sports Superstitions
<http://www.factmonster.com/spot/superstitions1.html>
- National Geographic Magyarország
<http://www.geographic.hu>
- Northvegr Foundation Site
<http://www.northvegr.org>
- Ocampo, R. Ambeth (2004.): Folk remedies
http://www.inq7.net/opi/2004/feb/25/opi_arocampo-1.htm
- Online 1911 Encyclopedia Britannica
<http://www.encyclopedia.jrank.org>; <http://www.1911encyclopedia.org>
- Ö. Bartha Júlia: Az anatóliai törökök temetkezési szokásai
Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-tár, www.terebess.hu
Forrás: STUDIA FOLKLORISTICA ET ETHNOGRAPHICA
A Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének kiadványa, 1996.
- Pauperio, Renata (2003.): Superstitions from Brazil
<http://www.topics-mag.com/internatl/superstitions/brazil.htm>
- Ponori Thewrewk Aurél: Napfogyatkozások és a történelem
Természet Világa, 130. évf. 8. sz. 1999. augusztus, 350–354. o.
<http://www.kfki.hu/chemonet/TermVil/>
- Rice, Linda Jane (2004.): Animal superstition plus
<http://e-musicbox.com/super.htm>
- Roman, Michael (1995.): (Carpatho-Rusyn Customs & Traditions) Burial Customs and Superstitions in Vapenik of Šariš County
<http://www.carpatho-rusyn.org/customs/burial.htm>
- Sachs, Dana (2000.): Names are important in Vietnam
<http://www.adoptvietnam.org/vietnamese/names-vietnamese.htm>
- Sherrod, P. Clay – Sherrod, Brian M. (2004.): The Comets: Ghosts of Fiction....Portrayers of Fact....Soothsayers of Fantasy
<http://www.arksky.org/thecomets.htm>
- Simmons Rabbi (2005.): Ask Rabbi Simmons - The Number 40
http://judaism.about.com/library/3_askrabbi_o/bl_simmons_forty.htm
- Sindelyes Dóra: Fiú- és lánycsináló praktikák, Hvg Online, 2005. július 27.
<http://hvg.hu/>
- Smith, Jay (1995.) Six Muslim Beliefs (Iman) and a Christian's Response
<http://debate.org.uk/topics/theo/6belief.htm>
- Stevens, Sam (2005.): Holy and Unholy Numbers
<http://www.newagenotebook.com/Numerology/holy-and-unholy-numbers/>
- Szilágyi Márta (2005.): Álom
<http://govindananda.mdo.hu>
- Terebess Ázsia Lexikon
<http://www.terebess.hu/index.html>
- The Book of Saint Cyprian - The Devil, Witches and other Superstitions
<http://www.portcult.com/index.html><http://www.portcult.com/index.html>

Virág László: Jegyzetek Szent László király mitikus alakjáról
http://www.geocities.com/pannon_front/31/11Virag.htm

Abigail Walch (2004.): Summoning the supernatural
<http://english.vietnamnet.vn/vndiaries/2004/04/220254/>

Watson, Gail (2004.): Wedding Traditions Around The World
<http://www.gailwatsoncake.com/tips/traditions2.html>

Wikipedia The Free Encyclopedia
<http://en.wikipedia.org/>

Wilder-Smith, Arthur, E. (2005.): Újonnanszületés
<http://maranatha.uw.hu/uszulet.html>

World Sex Records
<http://www.world-sex-records.com/>

Dr. R. Yagil (fao consultant): camels and camel milk
FAO Animal Production and Health Paper Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome 1982 ©
FAO
<http://www.fao.org/DOCREP/003/X6528E/X6528E00.htm#TOC>

A néphit szerint az ablak gyögyerövel bír; elmúlik
a szemölcs, a sömör és más bőrelváltozás,
ha az ablakra lecsapódott párával kenegetik.
Ez a begyulladt szem eselén is hatásos gyögy mód.

A ház falára felfutó borostyán ottalmazza a lakókat
a boszorkányoktól, védelmet nyújt a gonosz ellen.
Azonban a házba bevinni nem tanácsos,
mert ott veszekedést szít, bánatot okoz,
az eladósorban lévő lányok férjhez menési
esélyeit rontja.

Szerencsétlen dolog elárulni valakinek
a pontos életkorát, egy évvel kevesebbel
vagy többel kell mondani.

Németországban aki nem csinos húszéves korában,
nem erős harmincig, nem bölcs negyvenig
és nem gazdag ötvenéves koráig,
az haszontalan, semmirekellő ember.

Ára: 5980 Ft

